Ex Libris Ill.mi Card.lis Peretti

M · TVLLII

CICERONIS

OPERVM

TOMVS · TERTIVS

Continens

Orationum Volumen Primum.

&

In ipſum Paulli Manutij Commentarium.

AD. GREGORIVM. XIII

PONT · OPT · MAX ·

Liberalium diſciplinarum Maecenatem.

CVM . PRIVILEGIIS

VENETIIS. CIϽ IϽ XXCIII

Apud Aldum.

GREGORIO . XIII
PONT. OPT. MAX.
LIBERALIVM . DISCIPLINARVM MAECENATI

IN communibus miſerijs ea praecipue ſum moleſtia cōflictatus, GREGORI XIII. quod S.ti T. promiſſum a Patre meo primum, poſtea a me quoque hoc animi noſtri ſignum in hoc uſque tempus differre ſim coactus. nam, cum ad liberos res paterna pertineat; quae ipſi, dum uiuerent, promiſerunt, praeſtari a filijs par eſſe cenſeo. Verum, quid ego? Promiſſum hoc appello? Debitum potius appellare debeo, immo certe erat. cum enim Tu Patri meo honorificum ſtipendium eo praecipue nomine aſsignaſſes, ut, quo modo ei placitum eſſet, ad praeclara litterarum ſtudia incumberet, & ſtudioſis hominibus emolumento eſſe poſſet; quae ipſe ex ingenio ſuo prompſiſſet, omnia, tamquam Tibi debita, & a Te profecta, Tibi optimo iure, & merito eſſe conſecranda, quis dubitet? Qua de re & S.ti T. plurimum ipſe debebat, id aſſecutus, quod in omni uita expetierat, ut omne otium, tempuſq. in ſcribendo contereret, & uero ſtudioſi omnes, qui ex eius ſcriptis maximum laborum leuamentum ſentiebant, ſingulari tuo beneficio ita deuincti erant, nemini ut plus umquam ſe debere faterentur. Inuidit hoc Fortuna, magnarum rerum aſsidua, & acerrima aduerſaria;

uerſaria; &, ei uitam eripiens, ſtudioſis lumen exſtinxit, meq. (quo parente?) orbauit. Hinc ego nunc, triennio poſt eius obitum, (ſerius certe, quam promiſeram, uerum ita temporibus non modo poſtulantibus, uerum exigentibus quoque) & publicis, & priuatis acerbitatibus ſemper afflictus, atque exagitatus, uixq. reſpirans, tandem ad Te hunc in M. Tullij Ciceronis Orationes Commentarium, Tibi, tamquam uero liberalium diſciplinarum Maecenati, debitum, προσφωνέω. Et certe, niſi Tua eximia benignitas perculſis iam, & fere proſtratis liberalibus diſciplinis opem, & ſubſidium aliquod afferat, uereor, ne, hominibus ſeſe abripientes, exſulatum abeant: ſummo Italiae noſtrae, quae olim litteratos uiros ſummis praemijs ad praeclara ſtudia incitabat, atque adeo totius Europae cum dedecore. Multos iam annos, errantes, ſupplicesque, modo ad hunc, modo ad illum Principem adeunt, modoq. ab hoc, modo ab illo (dictu miſerabile) non repulſam tantum, ſed ignominiam, & calamitatem referunt. Quare ego, qui ab initio aetatis ad eas ſemper omni animi mei ui inflammatus fui, cum uidero eas non eum obtinere locum, quem iure debent, uerum in poſtremis eſſe, genus uitae mutare in animum induxi: ne una cum ijs exſulare cogar. Hoc igitur, quidquid eſt, S.ti T. offero: eas Tibi commendans; ſuppliciterq. exorans, ut, laudabilem uitae tuae curſum retinens, eis auxilio, & praeſidio eſſe, cadentesq. erigere, & ſuſtentare uelis. Quod cum omnes Principes deceat, S.tem T. maxime decet, quae, in Terris Chriſti uices gerens, exemplo, magnorum Regum, & Principum animos ad eas ſubleuandas commouere, & excitare poterit: qui, Te ducem, & auſpicem ſecuti, & poterunt, ſi uolent, & debebunt, ſi ſeipſos amant, tam honeſtam cauſſam amplexari. Quod ſi contigerit, illuſtris omnino erit gloriae tuae fama, & aeternum laudum tuarum praeconium admirabitur, & colet poſteritas omnis; ſin

minus,

minus, immortalis tamen erit conatus tuus, &, qui ab omnibus dilaudetur, ad caelumq. laudibus efferatur, digniſsimus. Vtut autem erit; exclamaſſe me earum nomine, & affatim, abundeq. (quantum in me eſt) ſatis ipſis feciſſe, uti debeo, laetabor. Deus opt. max. felicem, & incolumem Te nobis ſeruet.

Venetijs, Kal. Sext. ∞ D L X X V I I.

SANCTITATIS TVAE

humillimus ſeruus,

Aldus Manutius, Paulli F. Aldi N.

INDEX ORATIONVM
quae hoc uolumine continentur.

I. *Pro P. Quinctio. 1.*
II. *Pro Sex. Roſcio Amerino. 37.*
III. *Pro Q. Roſcio Comoedo. 65.*
IV. *In Q. Caecilium oratio: ſiue, Diuinatio, de accuſatore in C. Verrem conſtituendo. 79.*
V. *Actio I. in C. Verrem. 103.*
VI. *Actionis II. in C. Verrem liber. I. de uita anteacta, ſeu praetura urbana. 117.*
VII. *Actionis II. in C. Verrem liber II. de iuriſdictione Sicilienſi. 151.*
IIX. *Actionis II. in C. Verrem liber III. de frumento. 185.*
IX. *Actionis II. in C. Verrem liber IV. de ſignis. 229.*
X. *Actionis II. in C. Verrem liber V. de ſupplicijs. 257.*
XI. *Pro M. Fonteio. 293.*
XII. *Pro A. Licinio Caecina. 301.*

IN·ORATIONEM·CICERONIS PRO·P·QVINCTIO

PAVLLI·MANVTII COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

HAEC *priuata cauſſa eſt, quam adoleſcens egit Cicero, Decula & Dolabella cos. annos natus, ut recte contra Cornelium Nepotem Gellius probat, uigintiſex. nam, cum Sulla uictor nouis legibus & moribus remp. conſtituiſſet, Cicero ad cauſſas priuatas, & publicas adire coepit, dixitq. pro Quinctio apud C. Aquillium Gal-lum: quam orationem idem Gellus Illuſtriſſimam appellat. Nec tamen cauſſam hanc egit primam: quod illa uerba non obſcure ſignificant: Ita ſe res habet, ut ego, qui neqne uſu ſatis, & ingenio parum poſſum, cum patrono diſertiſſimo comparer. Et illa etiam apertius: Quod mihi conſueuit in ceteris cauſsis eſſe adiumento, id quoque in hac cauſſa deficit. Argumentum orationis ex ipſo Cicerone colligitur. Sed, quia diffuſum, multiſq. uerbis explicatum laborem & difficultatem ſtudioſis afferre poteſt; ſumma rerum quaſi decerpam, breuiterq. perſtricta proponam, quo facilius comprehendantur. Sex. Naeuius praeco biennio ante, Scipione & Norbano cos. Gal-licanum P. Quinctij fundum occupauerat, impetrata Burrieni praetoris edicto bonorum eius poſſeſſione, quod eum ex ſocietate pecuniam ſibi debere, & uadimonium deſeruiſſe diceret. Neque hac iniuria contentus, multis poſt menſibus Quinctio ſuum ius perſequente, a Dolabella praetore poſtulauit, ut ſibi Quinctius iudicatum ſolui ſatisdaret, ex formula, quod ab eo peteret, cuius bona dies triginta ex edicto praetoris poſſeſſa eſſent. Recuſante eam condicionem Quinctio, ut ignominioſam; quia, ſi poſſeſſa ex edicto paetoris bona ſua fateretur, ſimul, deſertum a ſe uadimonium eſſe, fateri cogebatur; praetor tamen, nullo iure, nullo more, iuſſit Quinctium aut ſatisdare ſolum, aut ſponſionem cum Naeuio facere, ſi bona ſua ex edicto Burrieni praetoris dies triginta poſſeſſa eſſent. Cum utraque periniqua condicio uideretur; ſponſionem Quinctius facere maluit; &, quamquam reus eſſet, priore tamen loco contra conſuetudinem cauſſam dicere. Iudicem ſumpſit, ideſt ab urbano praetore datum*

accepit, C. Aquillium Gallum, uirum optimum, priuatiq. iuris & publici bene peritum. iudicis enim reiiciendi reo poteſtas erat. is autem Gallus in hac ipſa cauſſa iudex antea fuerat: quod illa uerba declarant: M. Junius, qui hanc cauſſam, Aquilli, aliquoties apud te egit, hoc tempore abeſt. Agebat igitur Quinctius ex ſponſu iuſſu Dolabellae praetoris, & in eo cauſſa poſita erat, poſſeſſa nec ne eſſent a Naeuio ex Burrieni praetoris edicto bona Quinctij. Jd Cicero tribus refellit argumentis: primum, non fuiſſe cur a praetore poſtularet Naeuius, ut bona Quinctij poſſideret: deinde, ex edicto poſſidere non potuiſſe: poſtremo, non poſſediſſe. Jta nihil omittit, quod ad obtinendam uictoriam pertineat. Nec dubitandum, quin ea diſputatio Aquillium adduxerit, ut ſecundum Quinctium litem daret. nam propterea laudat hanc orationem Gellius, quia, liberato moleſtia Quinctio, Naeuij opibus paene oppreſſo, fructum Cicero tulit eloquentiae ſuae. Priuata cauſſa eſt, ſed capitis ideo dicitur, quia damnatum infamia ſequebatur. nihil enim turpius, quam uadimonium deſerere. deſertum autem Quinctius negare non poterat, ſi bona ſua ex edicto praetoris poſſeſſa eſſe conſtaret. qua de re, ſponſione facta, iudicauit Aquillius. Pro Naeuio Q. Hortenſius, clarus ingenij, & eloquentiae fama; pro Quinctio egit Cicero, octo annis minor natu, quam Hortenſius, anno tantum ſuperiore ad cauſſas defendendas ad forum profectus: ut ipſe in Bruto auctor eſt.

M · TVLLII . CICERONIS
PRO . P . QVINCTIO
ORATIO . I

QVAE res in ciuitate duae plurimum poſſunt, eae contra nos ambae faciunt in hoc tempore, ſumma gratia, & eloquentia. quarum alteram, C. Aquilli, uereor; alteram metuo. eloquentia Q. Hortenſij ne me dicendo impediat, non nihil commoueor: gratia Sex. Naeuij ne P. Quinctio noceat, id uero non mediocriter pertimeſco. neque hoc tantopere querendum uideretur, haec ſumma in illis eſſe; ſi in nobis eſſent ſaltem mediocria. uerum ita ſe res habet, ut ego, qui neque uſu ſatis, & ingenio parum poſſum, cum patrono diſertiſſimo comparer; P. Quinctius, cui tenues opes, nullae facultates, exiguae amicorum copiae ſunt, cum aduerſario gratioſiſſimo contendat. Illud quoque nobis accedit incommodum, quod M. Iunius, qui hanc cauſſam, Aquilli, aliquoties apud te egit, homo & in alijs cauſſis exercitatus, & in hac multum & ſaepe uerſatus, hoc tempore abeſt, noua legatione impeditus; & ad me uentum eſt, qui, ut ſumma haberem cetera, temporis quidem certe uix ſatis habui, ut rem tantam, tot controuerſijs implicatam, poſſem cognoſcere. ita, quod mihi conſueuit in ceteris cauſſis eſſe adiumento, id quoque in hac cauſſa deficit. nam, quo minus ingenio poſſum, ſubſidio mihi diligentiam comparaui: quae quanta ſit, niſi tempus, & ſpatium datum ſit, intelligi non poteſt. Quae quo plura ſunt, C. Aquilli, eo te, & hos, qui tibi in conſilio adſunt, meliori mente noſtra uerba audire oportebit; ut multis incommodis ueritas debilitata, tandem aequitate talium uirorum recreetur. quod ſi tu iudex nullo praeſidio fuiſſe uidebere contra uim, & gratiam ſolitudini, atque inopiae; ſi apud hoc conſilium ex opibus, non ex ueritate cauſſa pendetur: profecto nihil eſt iam ſanctum, atque ſincerum in ciuitate; nihil, quod humilitatem cuiuſquam grauitas & uirtus iudicis conſoletur. certe aut apud te, & eos, qui tibi adſunt, ueritas ualebit; aut, ex hoc loco repulſa ui, & gratia, locum, ubi conſiſtat, reperire non poterit. Non eo dico, C. Aquilli, quo mihi ueniat in dubium tua fides, & conſtantia; aut quo non in ijs, quos tibi aduocaſti, uiris electiſſimis ciuitatis, ſpem ſummam habere P. Quinctius debeat. quid ergo eſt? primum magnitudo periculi ſummo timore hominem afficit, quod uno iudicio de fortunis omnibus decernit. idq. dum cogitat, non minus ſaepe ei uenit in mentem poteſtatis, quam aequitatis tuae: propterea quod omnes, quorum in alterius manu uita poſita eſt, ſaepius illud cogitant, quid poſſit is, cuius in ditione ac poteſtate ſunt, quam quid debeat facere. deinde habet aduerſarium P. Quinctius, uerbo, Sex. Naeuium; re uera, huiuſce aetatis homines diſertiſſimos, fortiſſimos, ornatiſſimos noſtrae ciuitatis, qui communi ſtudio ſummis opibus Sex. Naeuium defendunt: ſi id eſt defendere, cupiditati alterius obtemperare, quo is facilius, quem uelit, iniquo iudicio opprimere poſſit. nam quid hoc iniquius, aut indignius, C. Aquilli, dici, aut commemorari poteſt, quam me, qui caput alterius, famam, fortunasq. defendam, priore loco cauſſam dicere? cum praeſertim Q. Hortenſius, qui hoc iudicio partes accuſatoris obtinet, contra me ſit dicturus; cui ſummam copiam facultatemq. dicendi natura largita eſt. ita fit, ut ego, qui tela depellere, & uulneribus mederi debeam, tum id facere cogar, cum etiam telum aduerſarius nullum iecerit: illis autem id tempus impugnandi detur, cum & uitandi illorum impetus poteſtas adempta nobis erit, &, ſi qua in re, id quod parati ſunt facere, falſum crimen, quaſi uenenatum aliquod telum, iecerint, medicinae faciendae locus non erit. id accidit praetoris iniquitate, & iniuria; primum, quod contra omnium conſuetudinem iudicium prius de probro, quam de re, maluit fieri: deinde, quod ita conſtituit id ipſum iudicium, ut reus, ante quam uerbum accuſatoris audiſſet, cauſſam dicere cogeretur. quod eorum gratia, & potentia factum eſt, qui, quaſi ſua res, aut honos agatur, ita diligenter Sex. Naeuij ſtudio & cupiditati morem gerunt: & in eiuſmodi rebus opes ſuas experiuntur, in quibus quo plus propter uirtutem nobilitatemq. poſſunt, eo minus, quantum poßint, debent oſtendere. Cum tot tantisq. difficultatibus affectus, atque afflictus, in tuam, C. Aquilli, fidem, ueritatem, miſericordiam P. Quinctius confugerit; cum adhuc ei propter uim aduerſariorum non ius par, non agendi poteſtas eadem, non magiſtratus aequus reperiri potuerit; cum ei ſummam per iniuriam omnia inimica, atque infeſta fuerint: te, C. Aquilli, uosque, qui in conſilio adeſtis, orat, atque obſecrat, ut multis iniurijs iactatam, atque agitatam aequitatem, in hoc tandem loco conſiſtere, & confirmari patiamini. id quo facilius facere poßitis, dabo operam, ut, a principio res quemadmodum geſta, & contracta ſit, cognoſcatis.

EXPLANATIO

QVAE RES *in ciuitate duae plurimum poſſunt, eae contra nos ambae faciunt in hoc tempore, ſumma gratia, & eloquentia.*] Vbi de re aliqua in iudicio contenditur, magni refert, quibus initijs ad cauſſam ingrediatur, quaq. primum opinione iudicum animos imbuat orator. nam cum uictoriae ſpes duabus maxime rebus nitatur, innocentia rei, & eloquentia patroni; innocentia ſi obruitur gratia, patronus accuſatoris ingenio, & eloquentia ſi uincitur: his incommodis ita occurrere, ne cauſſae noceant, non minimae artis eſt. nocere autem poſſe non uidentur, ſi ſtatim pateſiant, & aduerſarij gratiae, accuſatoris eloquentiae, iudicis aequitas & ſapientia opponatur. Hoc artificio nunc

utitur Cicero: Naeuij uim & gratiam contra Quinctij ſolitudinem, atque inopiam, in inuidiam adducit: dicendi facultatem ſibi adimit, Hortenſio ſummam tribuit: in una ueritate, in Aquillij iudicis prudentia, fide, conſtantia ſpem reponit. *Quae res in ciuitate duae*. *In ciuitate*, dixit, cum iudicia ſignificet: ſed, *In ciuitate*, maluit, ne de iudiciorum fama detrahere uideretur. Poterat autem hoc modo: Quae duae res in ciuitate plurimum poſſunt: ſed, interpoſito uerbo, *Ciuitate*, hoc modo, *Quae res in ciuitate duae plurimum poſſunt*, quaſi curſum orationis, & numeri iucunditatem quaeſiuit. *Eae*, indicantis eſt: quod aliquam uim affert: & ideo ſaepe Cicero ita loquitur, non requirente ſententia. infra: Quod mihi conſueuit in ceteris cauſſis eſſe adiumento, id quoque in hac cauſſa deficit. *Contra nos;* contra reum. nam rei perſonam ſuſcipit patronus. *Ambae faciunt:* Ambae nobis aduerſantur. uſitatus ſermo: ut contra, Mecum facit, pro, Mecum ſentit. infra: Cum ueritas cum hoc faciat, plus huius inopia poſſit ad miſericordiam, quam illius opes ad crudelitatem. Sic, Facere ab aliquo, de Inuent. Hoc nihil magis ab aduerſarijs, quam a nobis, facit. IN HOC *tempore*,} Addita particula, *In*, non tam tempus, quam partem temporis deſignat: ut ſi dicat, In eiuſmodi tempore, In hac cauſſa. C. AQVILLI,} appellatio iudicis, orationis initio, ſignum quoddam obſeruantiae uidetur eſſe, & ad beneuolentiam conciliandam aliquid ualet. Iudices, a praetore dati, Recuperatores uocabantur, ideo quia ius ſuum per eos unuſquiſque recuperabat. ij fuerunt hac in cauſſa quattuor, C. Aquillius Gallus, qui primum locum obtinet, L. Lucilius, P. Quinctilius, M. Marcellus. nam in priuatis cauſſis praetor ipſe non iudicabat, ſed ius dicebat, ideſt iudicem, iuriſq. formulam dabat, uel ijs conſcriptam uerbis, quibus contrahentes inter ſe uſi eſſent, uel alijs, pro rei, quae ageretur, natura, poteſtate iudicis anguſtis finibus incluſa, ſic, ut a praeſcripto ne latum quidem unguem diſcederet, & de facto tantum cognoſceret. Iudicia tamen quaedam erant, in quibus arbitrio iudicis cauſſa committebatur: ut in iudicio fiduciae, rei uxoriae, emptionis, uenditionis, locationis, conductionis, tutelarum, ſocietatum, addente praetore in formula fiduciae, Vt inter bonos bene agier oportet, & ſine fraudatione: rei uxoriae, Quod aequius melius: in alijs, Ex fide bona. Quibus uerbis, aequitatem potiſſimum iudici ſpectandam, non de ſolo facto cognoſcendum eſſe, ſignificabatur. propterea modo iudicia, modo arbitria, cum tamen eadem ſint, uocantur: quia formula ſtricte non praeſcribit, ut in reliquis iudicijs, ſed arbitrio iudicis rem permittit. Huius generis formulam in cauſſa Quinctij, Aquillius a Dolabella praetore non habuit, ſed illa ſtricti iuris, quae iubebat Quinctium cum Naeuio ſponſionem facere, ſi bona ſua ex edicto Burrieni praetoris dies xxx. poſſeſſa eſſent. Eſt autem hic Aquillius, ille, qui formulas de dolo malo cõpoſuit, iuris prudentia clarus, cui Ser. Sulpicius operam dedit. ſic enim de eo ſcriptum eſt in Bruto: Cum dicendi cauſſa duobus peritiſſimis operam dediſſet, L. Lucilio Balbo, & C. Aquillio Gallo: Galli, hominis acuti, & exercitati, promptam in agendo, & in reſpondendo celeritatem ſubtilitate, diligentiaq. ſuperauit. Collega Ciceronis in praetura fuit: ut lib. 2. Off. & pro Cluentio. Senatorem & ipſum, & qui illi in conſilio aderant, fuiſſe, conſtat ex eo, quod hoc tempore Sulla dominabatur. is autem equitibus Romanis, quia Marianis in partibus fuiſſent, infenſus, priuauit eos iudicandi iure, cum per annos XL. lege C. Gracchi, pari cum ſenatoribus numero, ut ait Plutarchus, ideſt trecenti, iudicaſſent, & ad ſenatorium ordinem, excluſis equitibus, iudicia tranſtulit. iudicaruntq. ſoli ſenatores lege Sullae per annos decẽ, uſque ad Pompeium, & Craſſum conſules. quo anno L. Aurelius Cotta praetor, offenſus iudiciorum infamia, flagitante populo Romano, legem tulit, ut tres ſimul ordines, ſenatores, equites, tribuni aerarij iudicarent. Quod ſi ſenator Aquillius: ſequitur, ut lectus in ſenatum ſit nondũ quaeſtorius a Philippo, & Perperna cenſ. quinquennio ante, quam hac in cauſſa iudex fuerit: cum quaeſturam geſſerit anno ſequenti, Cinna IV. Carbone II cos. ut infra licet conijcere, in eo loco, Niſi a quaeſtoribus quaeſiſſet. Haec autem ideo dicenda putauimus, quia Plinius hunc Aquillium uocat equitem Romanum: cum ſignificet, ut opinor, hominem equeſtri loco natum: ut quaſi molli brachio inſolentiam eius obiurgaret, qui magnificas aedes, patre natus equite Romano, poſſideret. Quid Cicero ipſe, dicet aliquis, utrum eques, an ſenator, cum Quinctium defendit? Eques omnino. nondum enim erat aetate ſenatoria, natus, ut iam dictum eſt, annos XXVI. ut omittam, quod ſenatus ante quadriennium lectus erat, cenſoribus Philippo, & Perperna. de aetate uero ſenatoria ſuo loco dicetur. IMPEDIAT,} deterreat. nam priore loco Cicero dicturus erat, quod infra queritur; poſteriore Hortenſius. NONNIHIL *commoueor:*} timet a Naeuio potius, quam ab Hortenſio. nam de Hortenſio, Nonnihil, inquit, commoueor; de Naeuio, Non mediocriter pertimeſco. GRATIA *Sex. Naeuij*} cuius aduocati tunc aderant homines nobiliſſimi, ac potentiſſimi, praeſertim L. Philippus conſularis, & cenſorius. ID VERO} quod ad ſententiam attinet, hoc abundat: ſed profecto non abundat, quod auget, aut ornat. SALTEM *mediocria.*} minora tantum ſi eſſent, minus querendum uideretur: ſed ita minora ſunt in nobis, ut ne mediocria quidem ſint. noſtram igitur infirmitatem tua, C. Aquilli, ſubleuet aequitas & ſapientia. QVI NEQVE *uſu ſatis, & ingenio parum poſſum,*} ſolet interdum neganti copulae affirmantem ſubiungere. ut ad Plancum: Furnium noſtrum tanti a te fieri, quantum ipſius humanitas & dignitas poſtulat, nec miror, & gaudeo. *Neque uſu ſatis:* & modeſte loquitur, & uere. non enim uſu ſatis ualere poterat, cum ad cauſſas adire coepiſſet anno tantum ſuperiore, iudicijs auctore Sulla conſtitutis, eo ipſo anno Marij partibus ad internecionem deletis. *Ingenio parum poſſum:* hoc quidem modeſte potius, quam uere. nam, quantum omnibus antecelluerit ingenio, ſcripta illius indicio ſunt. CVM *patrono diſertiſſimo comparer:*} uerſatus erat Hortenſius in foro ſumma cum laude ante annos duodecim: de quo teſtimoniũ illud exſtat in extremo lib. III. de Or. Vellem, ut meus gener, ſodalis tuus, Hortenſius affuiſſet: quem quidem ego confido omnibus iſtis laudibus, quas tu oratione complexus es, excellentem fore. Et Craſſus,

Fore dicis, inquit? ego uero eſſe iam iudico,& tum iudicaui,cum me conſule cauſſam in ſenatu defendit Africae. Et in Bruto : Q. Hortenſij admodum adoleſcentis ingenium , ut Phidiae ſignum, ſimul adſpectum,& probatum eſt.Is L.Craſſo Q. Scaeuola cos. primum in foro dixit , & apud hos ipſos quidem conſules,& cum eorum,qui affuerunt ; tum ipſorum conſulum , qui omnes intelligentia anteibant , iudicio diſceſſit probatus.unde uiginti annos natus erat eo tempore.eſt autem L. Paullo, C. Marcello cos. mortuus. ALIQVOTIES *apud te egit,*]qui hanc cauſſam, Aquilli,aliquoties apud te egit, aliquoties igitur ampliata eſt:& Iunio,in legationem profecto,ſtatim Cicero ſucceſſit. IN ALIIS *cauſſis exercitatus,*] cum ego non ſatis uſu ualeam . IN HAC *multum ,& ſaepe uerſatus:*] in qua non uerſatus ego ſum : & , ut eam poſſim cognoſcere,tot praeſertim controuerſijs implicatam , temporis uix habui ſatis . *Multum & ſaepe:* horum alterum ad temporis diuturnitatem,ex quo agi cauſſa coepta eſt,alterum ad cauſſam,ſaepe actam,refertur. NOVA *legatione*]profectus in prouinciam cum aliquo proconſule.rectores enim prouinciarum quaeſtoribus,legatis,tribunis militum, praefectis, & alijs utebantur : quae Cohors praetoria uocabatur . VT SVMMA *haberem cetera,*] quae ſibi ſumma non eſſe,dixit in eo, Qui neque uſu ſatis,& ingenio parum poſſum . TOT *controuerſijs implicatam,*] ſic, ut eam nec Aquillius ipſe, ſcientia iuris ciuilis excellens, aliquoties auditam a Iunio,explicare, & perfecte cognoſcere potuerit. ID *quoque*] non modo uſus,& ingenium. SVBSIDIO *mihi diligentiam comparaui:*]infirmitatem ingenij ſubleuare diligentia ſoleo. INTELLIGI *non poteſt*]diligentiam nemo patronus oſtenderit,niſi tempus & ſpatium habuerit cauſſae cognoſcendae. HOS, QVI *tibi in conſilio adſunt,*] L.Lucullum, P. Quinctilium, M. Marcellum,recuperatores ſimul cum iudice Aquillio a praetore datos , qui nominantur infra. nam praetor ipſe priuatis in cauſſis non iudicabat, ſed iudices, &, quam ſequerentur , iuris formulam , dabat . MVLTIS *incommodis*]propter opes Naeuij . VERITAS] ut ſaepe Verum uſurpatur pro aequo: unde illud infra : Continuo ne uerũ fuit poſtulare,ut ex edicto bona poſſidere liceret: ſic Veritas pro aequitate. infra:Cum tot,tantisq. difficultatibus affectus,atque afflictus,in tuam, C. Aquilli,fidem, ueritatem, miſericordiam P.Quinctius confugerit.In Verrem act.I.Sin iſtius ingentes diuitiae iudiciorum religionem,ueritatemq. perfregerint. TANDEM] poſt biennium,a Scipione , & Norbano cos. TV *iudex*] quattuor ſententiam laturi erant: ſed illi recuperatores potius,quam iudices, unus autem,qui iudicio praeerat , Aquillius dignitatis gratia iudex appellatur. FVISSE *uidebere*]mollius,quam ſi dixiſſet,Fueris : ne iudicis animum laedat . CONTRA *uim*]contra potentiam.quidquid enim in iudicio plus , quam ueritas , & religio ualet,uis eſt. infra:Cum adhuc ei propter uim aduerſariorum non ius par, non agendi poteſtas eadem,non magiſtratus aequus reperiri potuerit . In Verrem lib.V.Si qua uis iſtum de ueſtra ſeueritate eripuerit. SOLITVDINI] quae opponitur gratiae. INOPIAE] cum Naeuius contra , opibus plurimum ualeat . APVD *hoc conſilium*] emphaſis eſt in,Hoc.iudicum enim probitas & ſapientia declaratur . PROFECTO *nihil eſt iam ſanctum, atque ſincerum in ciuitate:*] aut in uobis ſanctitas,& integritas eſt, aut in ciuitate non eſt . HVMILITATEM *cuiuſquam*] ſtatum & fortunam indicat Quinctij,cum de quouis homine loqui uideatur:ut in eo, quod ſequitur, Grauitas,& uirtus, ex communi ſententia propriam Aquillij, & eorum, qui illi in conſilio aderant,laudem quaerit . NON EO *dico,C. Aquilli,*] correctio ſuperiorum . nam ſi ei, qui cauſſam agit , uenire in dubium ſuam fidem & conſtantiam intelligit,offenditur . QVID *ergo eſt ?*] modus loquendi,pro,Cur igitur ita ſe res habet? quamquam non ad hanc plane ſentẽtiam exempla referuntur omnia . DE *fortunis omnibus*]de tota incolumitate. amiſſa enim exiſtimatione,quae agitur in hoc iudicio, quid ei reliquum erit ? DECERNIT :] cum Naeuio contendit, periclitatur . PROPTEREA QVOD *omnes*] ne proprium eſſe Quinctij uitium uideatur,quod non minus de poteſtate Aquillij,quam de aequitate cogitet,communicat eum timorem ut nõ naturalem cum omnibus hominibus . HOMINES *diſertiſſimos,*] L.Philippum,& Q. Hortenſium,de quibus infra. Philippum inter oratores poſt Craſſum, & Antonium Cicero numerat in Bruto , ut illis proximum , ſed longo tamen interuallo proximum . FORTISSIMOS,] propter uirtutem . ORNATISSIMOS,]propter honores . SVMMIS *opibus*] quantas eſſe neceſſe eſt ĩ hominibus diſertiſſimis,fortiſſimis,ornatiſſimis ciuitatis. QVO IS *facilius, quem uelit, iniquo iudicio opprimere poſſit.*] acerbius,quam ſi dixiſſet,Quo is Quinctiũ facilius opprimere poſſit.nam, Quem uelit, quaſi dominationem quandã oſtendit Naeuij,cuius in poteſtate ſit,talium praeſertim uirorum ope,iniquo iudicio, quẽ uelit, opprimere. AVT *commemorari.*]longior oratio ſignificatur in,Commemorari,quã in,Dici.ſic infra: Non neceſſe habeo dicere ea, quae me P. Quinctius cupit cõmemorare. CAPVT,*famam,fortunaſq.*] amplificat: nã ſupra dixit breuius,De fortunis omnibus decernit.Et in extrema oratione exiſtimationẽ Quinctij commendat Aquillio: de capite,& fortunis nihil dicit.Sed quia cum exiſtimatione ſimul agi uidentur omnia,ideo modo fortunas eius,modo &caput &fortunas,oratorie quidem,uere tamen agi dicit. QVI HOC *iudicio partes accuſatoris obtinet.*]non dicit,accuſator eſt,ſed accuſatorem agit,qui conatur Quinctium opprimere. ſupra patronum eum appellauit. hic autem, quo magis Quinctio miſericordiam conciliet,partes eum accuſatoris dicit obtinere: ut oſtendat,accuſatorum more dicere eum priore loco debuiſſe.dicet autem ſecundo loco,quod actionem adiuuabit,eius praeſertim,cui ſummam copiam,facultatemq. dicendi natura largita eſt.Infra liberius Accuſatorem nominat:Ita conſtituit id ipſum iudicium,ut reus ante quam uerbum accuſatoris audiſſet,cauſſam dicere cogeretur. Aliquãto poſt: Cũ maiores ita cõſtituerint,ut,qui pro capite diceret,is poſteriore loco diceret: nos, inaudita criminatione accuſatorum,priore loco cauſſam dicere intelligis: eos porro,qui defendere conſuerunt , uides accuſare. NATVRA *largita eſt.*]ſtudij,& induſtriae laude Hortenſiũ non priuat: ſed naturam nominat: quia,ſi quis hac una excellit,non admodum induſtriae deſiderat adiumenta, nam laborem & induſtriam

Horten-

Hortenſius non omiſit, ut illud ipſum bonum, quod acceperat a natura, excoleret, augeretq. diligentia: ut Brutto. quod magis autem Hortenſium laudat, eo clarius indicat, non illum, ſed ſe, cui ſummam copiam, facultatemq. dicendi natura largita non ſit, ſecundo loco dicere debuiſſe. TELA *depellere* ʒ tamquam defenſor. VVLNERIBVS ʒ ab accuſatore illatis. Tela, pro argumentis, uſurpat, Vulnera, pro damno, quod cauſſae argumentis infertur. & eſt praeclara tranſlatio, ab initio ſententiae ad extremum perducta. POTESTAS *adempta nobis erit.* ʒ cum enim poſt me dixerit Hortenſius, mihi reſpondendi poteſtas non erit: quae deberet eſſe tamquam pro reo dicenti: cum Hortenſius partes accuſatoris obtineat. ID QVOD *parati ſunt facere.* ʒ tacite monet iudicem, ne, quae dicturus eſt Hortenſius, uera putet. quoniam quidem ipſe ea refellere non poterit, adempta reſpondendi facultate. MEDICINAE *faciendae* ʒ ne uenenatum telum obeſſe innocentiae poſſit. PRAETORIS ʒ Cn. Cornelij Dolabellae, praetoris urbani, qui, propoſito annuo edicto, ius dicebat inter ciues in priuatis cauſis, ideſt iudicem, iuriſq. formulam dabat: ipſe uero non iudicabat. eodem modo praetor peregrinus ius dicebat inter ciues & peregrinos, non iudicabat. De toto praetorum numero quod affirmem, certi nihil habeo. modo enim decem, modo octo uidentur fuiſſe. decem lege Sullae creari coeptos eſſe, cum ſex antea fuiſſent, quaeſtionesq. perpetuas, & ordinarias tunc primum inſtitutas eſſe, legitur apud Pomponiuш de orig. iur. eius opinionem confirmare uidetur Cicero in Cluentiana, ubi, ſex praetoribus nominatis, qui publicas quaeſtiones exercerent, ſubiunxit: Quid reliquae quaeſtiones? duos praeterea ſignificans: quorum unum fuiſſe P. Caſſium, qui de maieſtate praetore Cicerone quaeſiuit, Pedianus docet. quod ſi quaeſitores octo ſunt, duobus additis, urbano, & peregrino, quorum non quaeſtio, ſed iuris dictio erat; decem fuiſſe, cogimur credere. Quid de octo? ulla ne ratione comprobantur? utar ipſo teſte Cicerone: eius uerba, quid ſentire nos oporteat, oſtendent: iudicium quidem, quod ad me attinet, alijs permitto. is igitur ſic in Piſonem: De me cum omnes magiſtratus promulgaſſent, praeter unum praetorem, a quo non fuit poſtulandum, fratrem inimici mei, praeterq. duos, de lapide emptos, tribunos pl. legem comitijs centuriatis tulit P. Lentulus conſul. Non obſcure loquitur de cunctis praetoribus, uno excepto Appio, P. Clodij fratre. horum numerus qui fuit? de decem ratio dicta iam eſt: de octo quis dubitare poſſit, cum in orat. poſt red. in ſen. ſeptem uideat, omiſſo Appio, nominari? L. Caecilium, M. Calidium, C. Septimium, Q. Valerium, P. Craſſum, Sex. Quinctilium, C. Cornutum. ſingulis enim praetoribus, ut ſingulis tribunis pl. gratias agit: & tribunos octo, praetores ſeptem appellat: cum in orat. in Piſonem ex omni magiſtratuum numero, de ſua ſalute promulgantium, duos tantum tribunos, unum praetorem excepiſſet. Haec patere arbitror: ſed quanto illud illuſtrius in ea pro Milone? Septem praetores, octo tribuni pl. illius aduerſarij, defenſores mei. Nec de mendo ſuſpicari licet: cum in uerbo, Septem, ueteres libri conſentiant omnes. Sero autem praetor, qui ius diceret inter ciues, nec niſi anno urbis CCCXC, creatus eſt: quia iuris dictio, cum finitima bella minus urgerent, conſulum erat. auocatis ad bella conſulibus, nouo magiſtratui, qui praetor, quia iuri praeeſſet, dictus eſt, urbana iuris dictio mandata. Aliquanto poſt, peregrinis in urbem confluentibus, alter praetor, qui ius diceret inter ciues & peregrinos, factus eſt. Poſtea cum opibus aucta uitia ſunt: itaque praetores, qui de criminibus quaererent, adiecti. qui ſiue decem, ſiue octo cuncti fuerint, geſto in urbe magiſtratu, in prouincias ibant: quae, a praetorijs adminiſtratae, praetoriae uocabantur; a conſularibus, conſulares. non enim aut praetoria, aut conſularis eadem ſemper fuit, ut exemplo Macedoniae, aliarumq. cognouimus. Lictoribus, & uiatoribus utebantur, quia non modo poteſtatem, ut tribuni pl. uerum etiam imperium, ut conſules, habebant: quamquam praetoribus bini tantum lictores, conſulibus duodeni cum faſcibus praeibant: ut praetoris imperium conſulis imperio concedere uideretur. in prouincijs tamen non binos, ſed ſenos lictores habebant: credo, quia non, ut in urbe, plures, ſed unus tantum cum imperio erat: uel ut diſtingueretur a ſenatoribus, cum binis lictoribus liberas legationes obeuntibus: qui cum in prouincias praetorias irent priuati negotij cauſſa, pares praetoribus fuiſſe uiderentur: uel etiam, quia prouincialibus maior imperij ſpecies maieſtatem augebat populi Romani. INIQVITATE, *& iniuria:* ʒ Iniquitate, quia contra conſuetudinem omnium decreuit; Iniuria, in Quinctium. quod utrumque ſtatim oſtenditur. oritur autem ex iniquitate iniuria. Mirari hic aliquis poſſit, tam libere loqui Ciceronem, & hic, & infra, contra praetorem Dolabellam. Quid ageret? ita cauſſa poſtulabat: cui niſi ſeruiret, officio, fideiq. deeſſet. Quis autem hoc miretur, ſi praetori non parcit, cum idem anno ſequenti in cauſſa publica contra gratioſiſſimum ac potentiſſimum Sullae libertum Chryſogonum liberius multo, quam ratio temporum ferre uidebatur, accuſare non dubitauerit? fuit hoc uel hominis ingenium, uel gloriae ſtudium, in ea praeſertim aetate, quae, dum laudem aſſequatur, magnopere nihil metuit. DE PROBRO, ʒ id enim agitur in hoc iudicio, poſſeſſa ne ſint ex edicto Burrieni praetoris bona P. Quinctij, ideſt, deſertum ne ſit a Quinctio uadimonium: quod probroſum eſt. DE RE ʒ de pecunia, quam ſibi Naeuius a Quinctio deberi dicebat: de qua iudicem praetor dare debuit, cum ea formula, quae dari ſolet ijs, qui pecuniam a ſocio petunt. REVS ʒ Reus dicitur is, unde petitur. ACCVSATORIS ʒ Hortenſij: quem ſupra dixit partes accuſatoris obtinere: quia re uera accuſator non eſt, ſed eſſe uidetur, cum agit aduerſus Quinctium, cuius caput, fama, fortunaeq. in diſcrimen adducuntur. EORVM *gratia, & potentia* ʒ quos paullo ante diſertiſſimos homines, fortiſſimos, ornatiſſimos appellauit. CVPIDITATI ʒ bonam enim cauſſam Naeuius non habet, ſed gratia fretus cupiditate mouetur, ut iniquo iudicio adimat Quinctio cum fortunis omnibus exiſtimationem, & honeſtatem. MOREM *gerunt:* ʒ Obtemperare cupiditati, ſupra dixit. IN *eiuſmodi rebus* ʒ contra

tra innocentiam, uirtutis ac nobilitatis praeſidio uel ſubleuandam, uel certe non oppugnandam. AFFECTVS, *atque afflictus*, ʒ leporem in ſimilitudine nominum quaeſiuit. VERITATEM, ʒ iuſtitiam, ut ſupra. MISERICORDIAM ʒ hoc ad illud pertinet, Tot, tantiſque difficultatibus affectus, atque afflictus: & ad ea, quae ſunt infra, de Quinctij miſerrimo ſtatu. VIM *aduerſariorum* ʒ potentiam. Vis enim id ſignificat, ut ſupra diximus. NON *ius par*, ʒ non aequa condicio: cum omnia Quinctio propter Naeuij uim, & gratiam infeſta, atque inimica fuerint. C. Antonius, qui poſtea conſulatum cum Cicerone geſſit, appellauit tribunos pl. quod aequo iure ſe uti non poſſe diceret. Aſconius, Cicero, Quinctus fr. de Pet. conſ. NON *magiſtratus aequus* ʒ poteſt loqui de pluribus magiſtratibus: cum dixerit infra: Cui neque magiſtratus adhuc aequus inuentus eſt. Et in extrema oratione: Ab omni magiſtratu agitatus, atque perterritus, quem praeter te appellet, habet neminem. quod ſi de pluribus: de Burrieno praetore primum, a quo poſtulauerat, impetraueratque Naeuius, ut ex edicto bona P. Quinctij, quandoquidem a quo deſertum eſſe uadimonium diceret, poſſidere liceret: deinde de tribunis pl. quos cum appellaſſet Quinctij procurator Alphenus, ut certum auxilium afferrent, ita tamen diſceſſum erat, ut idibus Sept. P. Quinctium ſiſti Sex. Alphenus promitteret: poſtremo de Dolabella praetore, qui iudicium de probro prius, quam de re, fieri maluerit. Sin hoc dictum uelimus oratorium, exaggerandi gratia, unumque modo ſignificari magiſtratum: de Dolabella praetore accipiatur, neceſſe eſt. CVM EI *ſummam per iniuriam omnia inimica, atque infeſta fuerint*: ʒ partibus enumeratis: Cum adhuc ei propter uim aduerſariorum non ius par, non agendi poteſtas eadem, non magiſtratus aequus reperiri potuerit: ſequitur concluſio uniuerſalis: Cum ei ſummam per iniuriam omnia inimica, atque infeſta fuerint. Quae uim habent ſingula. nam, Omnia, nihil praetermittit: Inimica, plus eſt, quam, contraria: nec inimica ſolum, uerum etiam infeſta: multa enim inimica, nec tamen infeſta: Per ſummam iniuriam: non, per iniuriam tantum. VT MVLTIS *iniurijs iactatam, atque agitatam aequitatem, in hoc tandem loco conſiſtere, & confirmari patiamini*. ʒ quod ſupra dixit: Vt multis incommodis ueritas debilitata, tandem aequitate talium uirorum recreetur. Et in extrema oratione: Multis uexatus contumelijs, plurimis iactatus iniurijs. CONSISTERE: iactatam. CONFIRMARI: uel, Confirmari, firmiter ſtatui: quod ſequitur, Conſiſtere. uel, Confirmari, quae debilitata ſit: cum ſupra dixerit; Multis incommodis ueritas debilitata.

ORATIO I

C. Quinctius, fuit P. Quinctij huius frater; ſane ceterarum rerum paterfamilias & prudens & attentus; una in re paullo minus conſideratus, qui ſocietatem cum Sex. Naeuio fecerit, uiro bono, uerum tamen non ita inſtituto, ut iura ſocietatis & officia certi patrisfamilias noſſe poſſet: non quo ei deeſſet ingenium: nam neque parum facetus ſcurra Sex. Naeuius, neque inhumanus praeco eſt umquam exiſtimatus. Quid ergo eſt? cum ei natura nihil melius, quam uocem, dediſſet; pater nihil praeter libertatem reliquiſſet; uocem in quaeſtum contulit; libertate uſus eſt, quo impunius dicax eſſet. Quare, quod ſocium tibi eum uelles adiungere, nihil erat, niſi ut in tua pecunia condiſceret, qui pecuniae fructus eſſet: tamen, inductus conſuetudine ac familiaritate Quinctius, fecit, ut dixi, ſocietatem earum rerum, quae in Gallia comparabantur. Erat ei pecuaria res ampla, & ruſtica ſane bene culta & fructuoſa. Tollitur ab atriis Liciniis, atque a praeconum conſeſſu in Galliam Naeuius, & trans alpes uſque transfertur. fit magna mutatio loci, non ingenii. nam, qui ab adoleſcentulo quaeſtum ſibi inſtituiſſet ſine impendio; poſtea quam neſcio quid impendit, & in commune contulit, mediocri quaeſtu contentus eſſe non poterat. nec mirum, ſi is, qui uocem uenalem habuerat, ea, quae uoce quaeſiuerat, magno ſibi quaeſtui fore putabat. itaque hercule haud mediocriter de communi, quidquid poterat, ad ſe in priuatam domũ ſeuocabat. qua in re ita diligens erat, quaſi ij, qui magna fide ſocietatem gererent, Arbitrium pro ſocio, condemnari ſolerent. Verum his de rebus non neceſſe habeo dicere ea, quae me P. Quinctius cupit commemorare. tametſi cauſſa poſtulat, tamen, quia poſtulat, non flagitat, praeteribo. Cum annos iam complures ſocietas eſſet; & cum ſaepe ſuſpectus Quinctio Naeuius fuiſſet; neque ita commode poſſet rationem reddere earum rerum, quas libidine, non ratione, geſſerat; moritur in Gallia Quinctius, cum adeſſet Naeuius, & moritur repentino. heredem teſtamento reliquit hunc P. Quinctium; ut, ad quem ſummus maeror morte ſua ueniebat, ad eundem ſummus honos quoque perueniret. quo mortuo, nec ita multo poſt, in Galliam proficiſcitur Quinctius. ibi cum iſto Naeuio familiariter uiuit. annum ferre una ſunt; cum & de ſocietate inter ſe multa communicarent, & de tota illa ratione atque re Gallicana: neque interea uerbum ullum interpoſuit Naeuius, aut ſocietatem ſibi quippiam debere, aut priuatim Quinctium debuiſſe. cum aeris alieni aliquantulum eſſet relictum, quibus nominibus pecuniam Romae curari oporteret; auctionem in Gallia P. hic Quinctius Narbone ſe facturum eſſe proſcribit earum rerum, quae ipſius erant priuatae. ibi tum uir optimus Sex. Naeuius hominem multis uerbis deterret, ne auctionetur: eum non ita commode poſſe eo tempore, quae proſcripſiſſet, uendere: Romae ſibi nummorum facultatem eſſe, quam, ſi ſaperet, communem exiſtimaret pro fraterna illa neceſſitudine, & pro ipſius affinitate. nam P. Quinctij cõſobrinam habet in matrimonio Naeuius, & ex ea liberos. quia, quod uirum bonum facere oportebat, id loquebatur Naeuius; credidit Quinctius, eum, qui orationem bonorum imitaretur, facta quoque imitaturum. auctionem uelle facere deſiſtit: Romam proficiſcitur: decedit ex Gallia Romam ſimul Naeuius. Cum pecuniam C. Quinctius P. Scapulae debuiſſet; per te, C. Aquilli, decidit P. Quinctius, quod liberis eius diſſolueret.

et. hoc eo per te agebatur, quod propter aerariam rationem non ſatis erat, in tabulis inſpexiſſe quantum deberetur, niſi a quaeſtoribus quaeſiſſet quantum ſolueretur. decidis, ſtatuisque tu propter neceſſitudinem, quae tibi cum Scapulis eſt, quid ijs ad denarium ſolueretur. Haec omnia Quinctius agebat auctore, & conſuaſore Naeuio. nec mirum, ſi eius utebatur conſilio, cuius auxilium ſibi paratum putabat. non modo enim pollicitus erat in Gallia, ſed Romae quotidie, ſimul atque ſibi hic annuiſſet, numeraturum ſe dicebat. Quinctius porro iſtum poſſe facere uidebat: debere, intelligebat; mentiri, quia cauſſa, cur mentiretur, non erat, non putabat. Quaſi domi nummos haberet, ita conſtituit Scapulis ſe daturum: Naeuium certiorem facit: rogat, ut curet, quod dixiſset. Tum iſte, uir optimus, (uereor, ne ſe derideri putet, quod iterum iam dico, optimus) qui hunc in ſummas anguſtias adductum putaret, ut eum ſuis condicionibus in ipſo articulo temporis adſtringeret, aſſem ſeſe negat daturum, niſi prius de rebus rationibusque ſocietatis omnibus decidiſſet, & ſciſſet ſibi cum Quinctio controuerſiae nihil futurum. Poſterius, inquit, iſta uidebimus, Quinctius: nunc hoc uelim cures, ſi tibi uidetur, quod dixiſti. Negat ſe alia ratione facturum: quod promiſiſſet, non plus ſua referre, quam ſi, cum auctione uenderet, domini iuſſu quippiam promiſiſſet. Deſtitutione illa perculſus Quinctius, a Scapulis paucos dies aufert; in Galliam mittit, ut ea, quae proſcripſerat, uenirent. deteriore tempore abſens auctionatur: Scapulis difficiliore condicione diſſoluit. tunc appellat ultro Naeuium, ut, quoniam ſuſpicaretur aliqua de re fore controuerſiam, uideret, ut quamprimum, & quam minima cum moleſtia tota res tranſigeretur. dat iſte amicum M. Trebellium: nos communem neceſſarium, qui iſtius domi erat educatus, & quo utebatur iſte plurimum, propinquum noſtrum, Sex. Alphenum. res conuenire nullo modo poterat: propterea quod hic mediocrem iacturam facere cupiebat, iſte mediocri praeda contentus non erat. itaque ex eo tempore res eſſe in uadimonium coepit. cum uadimonia ſaepe dilata eſſent; & cum aliquantum temporis in ea re eſſet conſumptum, neque quidquam profectum eſſet: uenit ad uadimonium Naeuius.

EXPLANATIO

C. QVINCTIVS *fuit*] uſitatum narrationis initium. ut in Diuin. Agonis eſt quaedam Lilybaetana. Lib. I. in Verrē: C. Sulpicius Olympij fuit. Lib. II. Sopater quidā fuit Halicienſis. Lib. III. Nympho eſt Centuripinus: Eubulides eſt Groſphus Centuripinus. Soſitenus eſt Entellinus. Lib. IV. Cn. Pompeius eſt Philo. Nec ſolum in orationibus, ſed etiam in epiſtolis: ut ad Acilium lib. XIII. L. Manlius eſt Soſis. ATTENTVS,] qui rem domeſticam curaret egregie. nam, Attentus, hoc ualet interdum: ut pro Roſcio Am. Haec attenta uita, & ruſticana. Terentius in And. Nimium ad rem in ſenecta attenti ſumus. VIRO *bono,*] ironia: quae ſequentibus uerbis aperitur. OFFICIA *certi patrisfamilias*] quae qui ignorat bonus eſſe non poteſt. ignorat autem Naeuius, quod ita inſtitutus eſt: non igitur uir bonus. NON QVO *ei deeſſet ingenium:*] laudare uelle Naeuium uidetur, & ſtatim uituperat: item ut ſupra, Viro bono, uerumtamen non ita inſtituto, &c. NEQVE PARVM *facetus*] caret hoc ignominia, ſi ſolum ponatur: ſed fit ignominioſum addito uerbo Scurra: ut quod ſequitur, Neque inhumanus, habere laudem uidetur, ſed amittit ſequente praeconis nomine. nam humanitatem praeco, ſi qua utitur, ad ſuum quaeſtum totam confert. QVID *ergo eſt?*] quid eſt, cur de C. Quinctio dixerim: Vna in re paullo minus conſideratus, qui ſocietatem cum Sex. Naeuio fecerit. Subiungit cauſſam: Cum ei natura, &c. NIHIL *melius, quam uocem,*] ideſt, nihil boni, praeter uocem. NIHIL *praeter libertatem*] Miſerrimus ergo Naeuius, quod ad rem familiarem attinet. VOCEM *in quaeſtum contulit:*] praeconem deſcripſit a uoce, & libertate: quarum alteram Naeuio natura dedit, alteram pater non dedit, ſed uel, conſumptis reliquis bonis, unam reliquit, quam adimere non potuit; uel ita pauper fuit, ut ei praeter libertatem nihil relinquere potuerit: qua difficultate coactus Naeuius, uocem in quaeſtu contulit. Videtur excuſare Naeuium, cum dicit: Cum ei pater nihil, praeter libertatem, reliquiſſet: ſed in re turpiſſima locum non habet excuſatio. quid autem turpius, quam uocem uendere? unde infra: Cuius uox praeconio quaeſtu proſtitit. LIBERTATE *uſus eſt,*] opinor, hoc dicit: praeconium coepit exercere. QVO *impunius dicax eſſet.*] quia dicacitas in praecone fertur, atque adeo delectat, in alijs odium excitat. Exſtat exemplum Granij praeconis: qui cum ne magiſtratibus quidem parcere ſoleret, id ei tamen impune fuit. unde illa pro Plancio: Conſuli P. Naſicae praeco Granius medio in foro, cum ille, edicto iuſtitio, domum diſcedens rogaſſet Granium, quod triſtis eſſet, an quod auctiones eſſent; Immo uero, inquit, quod legiones. Idem tribuno pl. potentiſſimo homini, M. Druſo, ſed multa in rep. molienti, cum ille eum ſalutaſſet, ut fit, dixiſſetque, Quid agis, Grani? reſpondit, Immo uero tu Druſe quid agis? Ille L. Craſſi, ille M. Antonij uoluntatem aſperioribus facetijs ſaepe perſtrinxit impune. QVOD *ſocium tibi eum uelles adiungere,*] Tibi, de quocumque dixit, pro, quod eum ſibi quiſquam ſocium uellet adiungere. IN TVA *pecunia*] cum ipſe de ſuo nihil ad communem fructum conferre uellet. QVI *pecuniae fructus eſſet.*] ut ex tua, non ut e ſua pecunia fructum caperet. COMPARABANTVR.] acquirebantur. TOLLITVR] ſpe lucri, quaſi aliqua ui: ut illud, quod ſequitur, Trans alpes uſque transfertur. quod magnum ac perdifficile fuit in Naeuio, in atrijs Licinijs ſedere ſolito: ſed omnem itineris moleſtiam, ac difficultatem uicit auaritia. AB ATRIIS *Licinijs,*] locus in urbe, ubi praecones uerſabantur, quod aut ibi, aut non longe auctiones fierent. infra: Suos neceſſarios ab atrijs

Licinijs, atque a faucibus macelli corrogat. IN GALLIAM} tranſalpinam : quod ut exprimeret,
ſubiunxit, Trans Alpes. SINE *impendio*,} cum ipſe de ſuo nihil impenderet, qui uoce tantum ad
quaeſtum uteretur. NESCIO *quid*} minus uidelicet, quam C. Quinctius : id autem ex eo, quod
praeconio quaeſierat. nam pater ei, praeter libertatem, nihil reliquerat. NEC *mirum, ſi is, qui uo-
cem uenalem habuerat, ea, quae uoce quaeſierat, magno ſibi quaeſtui fore putabat.*} recte argumentatur.
nam ex una turpitudine ſequitur altera : &, qui pudorem ſemel abiecit, eum deinde, impudentem eſ-
ſe, quis miretur? ITA *diligens erat*,} non caret lepore. nam laudari diligentia ſolet, ſed honeſtis
in rebus : at Naeuius ita diligens erat infraudandaſocietate, quaſi furtum honeſta res eſſet; qui uero ſo-
cietatem fideliter adminiſtrarent, condemnari ſolerent. ARBITRIVM *pro ſocio*,} in iudicio,
quod pro ſocio conſtituitur. quod ideo uocatur arbitrium,non quia reuera ſit, ſed quia, cum in ea for-
mula, quam praetor iudici dat, additur, Ex fide bona, ideſt, ut ex aequo bonoque iudicet, arbitrij
ſimile uidetur. in arbitrijs autem, quae uere Arbitria ſunt, non accipitur a praetore formula. Haec de
ſententia : quod attinet ad uerba, uix mihi, nihil deſiderari, quiſquam perſuaſerit. unde enim regitur,
quo modo conſiſtit per ſe, Arbitrium pro ſocio? quod ſi legatur, Ad arbitrium pro ſocio : fortaſſe,
quo lector offendatur, non erit. CVPIT *commemorare*.} non ſolum ea me cupit dicere, ſed etiam
commemorare, id eſt, copioſe dicere. ego autem ne dicam quidem,quia neceſſe non eſt. NON *fla-
gitat*,} non uehementer poſtulat. CVM *annos iam complures ſocietas eſset*,} cum narrare uideatur,
oblique tamen ueneficij crimen in Naeuium quinque conijcit argumentis : uno, ex diuturnitate ſocie-
tatis; cum ſpatij iam ſatis habuiſſet ad ſeuocandum in priuatam domum,quidquid de communi potue
rat : altero, quod ſe Quinctio ſuſpectum eſſe intelligeret, nec iam, ut cenſuerat, arbitratu ſuo furari
poſſet, ſuſpicione cautionem afferente : tertio, quod rationem earum rerum, quas libidine, non ratio-
ne, adminiſtrauerat, Naeuius reddere ſatis commode non poſſet : quarto, quod obierit Quinctius,
cum Naeuius adeſſet : quincto, quod obierit repentino. Quae ſi minus ad probandum crimen ualent,
ſignificatione tamen aliqua non carent. nec in ijs diutius orator immoratur; ne, quae ſunt extra cauſ-
ſam, uerae defenſionis inopia quaerere,& aucupari uideatur, ſed breui narratione, quaſi aliud agens,
ingenioſe percurrit. SVMMVS *honos*} ſignificatione amoris, qui potiſſimum in morte declara-
tur. Honoris quoque mentio fit in oratione pro Caecina, propter uſumfructum bonorum teſtamento
legatum. Moritur, inquit, Fulcinius : teſtamento facit heredem quem habebat e Ceſennia filium :
uſumfructum omnium bonorum ſuorum Ceſenniae legat, ut frueretur una cum filio.magnus honos
uiri iucundus mulieri fuiſſet, ſi diuturnum eſſe licuiſſet. NEC ITA *multo poſt*,} Nec, pro, Non.
ut Nec opinantem, pro, non opinantem. CVM *iſto Naeuio*} ſuſpicor abundare, Naeuio. AN-
NVM *fere una ſunt*,} uere hoc, oratorie illud infra : Annum, & eo diutius, poſt mortem C. Quin-
ctij fuit in Gallia tecum ſimul P. Quinctius. DE TOTA *illa ratione, atque re Gallicana :*} cum di-
cat, Illa, ſine dubio nihil extra ſocietatem ſignificat, ſed, quae ad ſocietatem pertinent, omnia com-
plectitur. quod ideo dicendum putaui, ne quis eum ijs etiam de rebus loqui exiſtimaret, quae ipſius
Quinctij erant priuatae,ut infra. PRIVATIM} extra ſocietatem. ESSET *relictum*,} priua-
to C.Quinctij nomine, non ſocietatis. IN GALLIA} ut deinde Romae ſolueret : SE *factu-
rum eſse*} certa & definita die. proſcriptio enim & res auctionantis, & diem auctionis nominabat.
IBI TVM} ad rem ſpectat, Ibi, non ad locum : quaſi dixerit, in eiuſmodi re, cognito Quinctij con-
ſilio : ut in Verrem lib.III. Quid tu ibi tum, quid facis? Et pro Caecina : Ibi tum Caecinam poſtulaſ-
ſe. Et Terentius And. Ibi tum exanimatus Pamphilus, Bene diſſimulatum amorem,& celatum indi-
cat. DETERRET,} ſtudioſe diſſuadet, ac dehortatur. hoc enim uerbum ſaepe in bonam partem
accipitur. ut ad Metellum : Egi cum Claudia, uxore tua, & cum ueſtra ſorore Mucia, ut eum ab illa
iniuria deterrerent. NON ITA *commode*} non ſine aliquo ſuo damno. SI SAPERET,}
admonentis eſt, non obiurgantis, aut non aſpere, non acerbe obiurgantis, ſed ita, ut obiurgatio ſit
amoris index. Lib.III.Summittebat iſte Timarchidem,qui moneret eos,ſi ſaperent,ut tranſigerent. PRO
fraterna illa neceſſitudine,} pro illa neceſſitudine, quae ſibi cum C.Quinctio, Publij fratre, fuerat. P.
SCAPVLAE} gentili ſuo. nam Scapula cognomen Quinctiae gentis fuit : quod ex Plinio lib.VII.
cap.53. ex Dione lib.53. cognoſcitur. PER TE} arbitrum. PROPTER *aerariam rationem*}
aliam alijs temporibus. non enim uel aurea, uel argentea moneta ſemper idem ualet. de qua uarietate
ſic lib.III. Off.Cum tribuni pl.collegium praetorum adhibuiſſent, ut res nummaria de communi ſen-
tentia conſtitueretur. iactabatur enim temporibus illis nummus, ſic, ut nemo poſſet ſcire, quid habe-
ret. NISI *a quaeſtoribus quaeſiſset*,} quaeſiuit igitur Quinctius a quaeſtore Aquillio. is autem an-
nus,quo quaeſturam geſſit Aquillius, quantum e ſequen..bus licet conijcere, Carbone II, Cinna IV.
cos. fuit, quadriennio ante, quam haec diceretur. Quaeſtores dicti a quaerenda pecunia publica. an-
no enim poſt eiectos reges, ut ait Plutarchus, duo, qui aerarium, in aede Saturni cuſtodiendae pecu-
niae publicae cauſſa conſtitutum, curarent, a populo creati. quamquam hunc magiſtratum multo an-
te, regum aetate, fuiſſe, eodem tractandae publicae pecuniae munere, curiatis comitijs creatos, alij
tradiderunt. Aucto imperio, ſimul augeri quaeſtorum numerum neceſſe fuit. duo primum additi,
mox quattuor : cumq. uſque ad Sullae dictaturam octo fuiſſent, Sullam uiginti ſupplendo ſenatui,cui
iudicia tradiderat, lege lata eſſe iuſſiſſe, Tacitus auctor eſt. Eorum alij alia tractabant, ut cuique ſors
obuenerat : aerarium, ut diximus, duo, qui quaeſtores urbani uocabantur, & pecuniam publicam ex-
penſam & acceptam in tabulas referebant. addit Liuius lib. VII. eoſdem ex aerario ſigna prompſiſſe im-

peratoribus ad bellum exeuntibus. Quaeſtoria prouincia erat Oſtienſis, id eſt frumenti cura, quod e diuerſis regionibus aduehebatur: de qua mentio fit in orat. pro Murena. Erat ea, quae lege Titia dabatur: de qua in eadem oratione. Erat Puteolana, mercium peregrinarum cauſſa, de qua in Vatinium. Duo praeterea conſulibus operam nauabant, ut P. Sextius C. Antonio, T. Fadius Ciceroni. quod ex orationibus pro Sextio, poſt Red. in ſen. intelligitur. Alij cum proconſulibus, & propraetoribus, uel ſinguli, uel bini, in prouincias ibant, ut acceptam a ſenatu pecuniam in ſtipendium, frumentum, legatos, proquaeſtores cohortem praetoriam diſtribuerent. Denique diuerſis muneribus, non ipſorum arbitrio, non ſenatus decreto, non populi iuſſu, ſed ſortis euentu operam dabant. Vocatione eos, & prehenſione caruiſſe, ideſt neque uiatorem habuiſſe, neque lictorem, ſed ſeruis publicis uſos eſſe, docet Gellius lib. XIII. cap. 12. Poteſtatem autem, ut aediles, tribuniq. pl. non imperium, ut conſul, praetor, dictator, habere dicebantur. Iuriſdictionem, & quaeſtionem ipſi quoque ſuam habuerunt, ut tribuni pl. triumuiri, auctore Pediano: & Plutarchus, cognouiſſe eos de ſcribarum criminibus, memoriae prodidit in Catone Vticenſi. In prouincijs iuriſdictionem habuiſſe, oſtendit Cicero in Diuin. Caecilij Verris praetoris exemplo, & Suetonius in Cæſare. Lictoribus etiam, quibus in urbe uti non licuit, extra urbem uſos eſſe, cognouimus lib. II. in Verrem. Quaeſtores, inquit, utriuſque prouinciae, qui iſto praetore fuerant, cum faſcibus mihi praeſto fuerunt. Et pro Plancio: Simul ac me Dyrrhachium attigiſſe audiuit, ſtatim ad me, lictoribus dimiſſis, inſignibus abiectis, ueſte mutata, profectus eſt. Erant & parici quaeſtores, rerum capitalium praefecti, ſed ab eo, de quo loquimur, genere differebant. Primus gradus honoris quaeſtura fuit, tributiſq. comitijs, poſtea quam inſtituta ſunt, dabatur: non enim inter maiores magiſtratus fuit, qui centuriatis creabantur, ut praetor, conſul, cenſor: ac ne curulis quidem: patricius tamen, habita ratione primorum temporum, quibus patricij quaeſtores fuere. nam poſtremo magiſtratus omnes, interrege excepto, plebeijs gentibus communicati. Decidis § ut quaeſtor, & arbiter. Qvid iis *ad denarium ſolueretur.* § cum, Ad denarium dicit, integrae ſummae ſolutionem ſignificat. Argenteus nummus fuit, argento primum rudi, pro denis aeris libris, ideſt pro denis aſſibus, qui primo librales fuere. ſignari autem coeptus eſt annis tantum quinque ante primum Punicum bellum, auctore Plinio. Bello Punico ſecundo, exhauſta ſumptibus rep. denarium ſedecim aſſibus permutari placuit, uetere nomine retento, quinarium octonis, ſeſtertium quaternis. Septenos in uncia percuſſos eſſe ante imperatorum aetatem, auctor eſt Plinius: ut, quemadmodum in ceteris rebus, item in nummorum pondere Graecos anteirent. drachmae enim Atticae e Solonis inſtituto centenae in mina percutiebantur, ideſt quattuor amplius, quam in libra Romana: quia mina non e ſolis duodecim uncijs, ut libra, ſed e duodecim, & ſemiſſe, ideſt unciae dimidio, conſtabat. ita fiebat, ut in diſpari minae libraeq. pondere, octonae drachmae in uncia minae, dimidia praeterea in ſemiſſe, ferirentur: pari autem pondere, octonae tantum drachmae. placuit igitur Romanis, e ſingulis uncijs denarios tantum ſeptenos cudere. Nam, quod ubique drachmam pro denario Graeca nominat hiſtoria, id cauſſae eſt, uel quia ſimiliorem nummum Graeci nullum habebant, uel quia, poſt reip. tempora, denarij pondus imminuerit principum auaritia, ſic, ut inter denarium & drachmam nihil intereſſet. quod eo mihi perſuadetur magis, quia non obſcure dixit Plinius lib. XXII. cap. ult. Drachma Attica denarij argentei habet pondus. Et lib. XXXIII. cap. 9. cũ ait: Alij e pondere ſubtrahunt: cum ſit iuſtum XXCIV. e libris ſignari; uidetur indicare, aetate ſua non fieri quod iuſtum erat, ſed plures XXCIV. e libra ſignari. Et Plutarchus in Camillo drachmam a denario non diſtinguit. Perſpicue autem Dio, drachmam a denario nihil differre, lib. LV. ſignificat, ubi aureum nummum drachmis XXV. aeſtimat. nam eundem nummum centum ſeſtertijs Tacitus lib. XVII. aeſtimat: & centum ſeſtertijs denarios XXV. confici, nemo neſcit. Fuit & denarius aureus, is, opinor, qui nummus aureus uocatus eſt, eo pondere, ut argenteis XXV. permutaretur. quod proxime teſtium locupletum copia probauimus. nam Plinij uerba ſunt obſcuriora, quam ut ſententia cerni, cognoſciq. poſſit. Posse § quia locuples. Debere § quia promiſerat. Annvisset § non modo poſtulaſſet. Itervm *dico, optimus* § paullo enim ante: Ibi tum uir optimus Sex. Naeuius hominem multis uerbis deterret, ne auctionetur. In ipso *articulo temporis* §. in ſumma neceſſitate: cum Quinctius pecuniam Scapulis, nulla interpoſita mora, ſoluere cogeretur. Assem *ſeſe negat daturum*, § nihil ſe daturum affirmat. as enim minimi pretij nummus fuit. &, ad aſſem perdere, dixit Horatius, uniuerſae pecuniae iacturam ſignificans, in ijs uerſibus:

Luculli miles collecta uiatica multis
Aerumnis, laſſus dum noctu ſtertit, ad aſſem
Perdiderat.

Libet hic de Aſſe pauca quaedam ſubſcribere, ut hos Commentarios aliqua interdum rerum Romanarũ adſperſa notitia iucundiores efficiat: admonitu praeſertim, hortatuq. ſapientiſſimi uiri, ad Sedis Apoſtolicae decus, & Chriſtianae Reip. ſalutem nati, Ioannis Moroni Cardinalis: cuius optime de me meriti ſtudio non obſequi, nefas eſſe duco. modum tamen tenebo: ne, ſi ſim longior, antiquitatem explicare uoluiſſe uidear alieno loco; ſi breuior, mutila quaedam, & obſcura tradidiſſe. As dictus quaſi aes: nam ex aere rudi, libralis primum factus eſt: unde aeris grauis poena dicta: manſitq. rudis uſque ad Seruium regem: tunc ſignari coeptus eſt nota pecudum: unde Pecuniae nomen ortum. In hoc nummo, licet minimo, Romani tamen, ex omni re laudem aucupantes, bonitatem aeris adamarunt: Cyproq. inſula cognita, aſſem perpetuo fecerunt ex aere Cyprio, quo pyropi igneſcens bractea conficitur.

Minores

Minores nummi, (nam uno tantum uti, librali praeſertim, incommodum erat) tamquam partes aſſi ſubiectae, undecim fuere, uncia, omnium minima: dextans, duarum unciarum: quadrans, trium: triens, quattuor: quincunx, quinque: ſemis, ſex: ſeptunx, ſeptem: bes, octo: dodrans, nouem: dextans, decem deunx: undecim. quas omnes complectebatur unus as. Bello Punico primo, non tam maioris commodi gratia, quam quod impenſis reſp. non ſufficeret, conſtitutum, ut aſſes ſex tantario pondere ferirentur, ideſt, ut duarum tantum unciarum ſinguli eſſent: nam ſextans ſexta pars librae, ideſt antiqui aſſis, fuerat. ita quinque partes factae lucri, diſſolutumq. aes alienum. Quo tempore, ſigno pecudis omiſſo, nota aſſis coepit eſſe ex altera parte Ianus Geminus, ex altera roſtrum nauis. Eadem cauſſa fecit, ut bello Punico ſecundo unciales fierent. neque hic minuendi ponderis finis fuit, in publicis quoque rebus, non modo in priuatis, noua lucra humano ſemper quaerente ingenio. uentum erat a libra ad ſextantem, a ſextante ad unciam: uncia poſtremo ſemunciae locum dedit, aſſesq. lege Papiriana ſemunciales facti: iisq. populus Romanus ad Veſpaſiani tempora uſus eſt. nam poſtea mutatos, nulla docet hiſtoria. Eandem fuiſſe rationem in aſſis partibus, ideſt in reliquis aereis nummis, ut, aſſe imminuto, ipſae quoque proportione minuerentur, credibile uidetur: exempli gratia, quadrans, cum as libralis eſſe deſijt, mutauit pondus, nec fuit amplius trium unciarum, ſed aſſis tamen quarta pars & pondere, & pretio fuit, ſicuti primum fuerat. nec dubium eſt, cum Martialis dixit, Dat Baiana mihi quadrantes ſportula centum, quin aſſes XXV. qui ſunt iulij fere duo Romanae monetae, ſignificauerit. Supra aſſem nummus aereus, praeter dipondium, qui duos aſſes pependit, nullus, ut arbitror, fuit. Nam Plinij uerba lib. XXXIV. cap. 2. de ſeſtertio aereo, ut carere mendo putem, uix umquam adducar. Argentei nummi ſimul cum aereis fuere, ipſi quoque argento rudi. libella argentea aſſi aereo reſpondebat, accepto nomine a librali aſſe. itaque, quod hic Cicero, Aſſem ſe negant daturum, idem lib. II. in Verrem dixit, Quis Volcatio, ſi ſua ſponte ueniſſet, unam libellam dediſſet? diuerſo uocabulo eandem rem ſignificans. ſed argentum non eodem, quo aes, tempore ſignatum eſt: aes, ut diximus, regnante Seruio, argentum paucis ante primum Punicum bellum annis, diuerſa ab aere nota, bigis, quadrigiſq. Et, ut proportio eſſet aliqua inter aes, & argentum; redacto aſſe a duabus uncijs ad unam, argenteos quoque nummos pluris, quam antea, ualere placuit, ſeſtertium quaternis aſſibus, qui dipondio, ideſt duobus aſſibus, cum ſemiſſe fuerat: unde uetus nomen ſeſtertij, quod perpetuo manſit: quinarium octonis, qui fuerat quinis; ut ſeſtertium, ſicut antea, dimidio ſuperaret, denarium ſedecim, antiquo nomine, ut in reliquis nummis conſeruato.

QVIPPIAM *promiſſiſſet*. } quod non ipſe, qui promiſiſſet, uerum dominus, cuius iuſſu promiſerat, praeſtare deberet. Saepe corruptam praeconio quaeſtu Naeuij naturam Cicero carpit. AVFERT: } impetrat: ut interim curare pecuniam poſſit. DIFFICILIORE *condicione* } aliqua pecuniae iactura. QVAM *minima cum moleſtia* } per arbitros. NOS } loquitur ex perſona Quinctij. nam ipſe cauſſam eius non defendebat eo tempore. ſic infra: Condicionem tuli: cum tamen ea condicio non ab ipſo, ſed ab aliis, qui tum Quinctio aderant, lata ſit. Et: Quod eſt hoc iudicium, in quo iam biennium uerſamur? cum tamen ipſe paullo ante in eo iudicio uerſari coepiſſet, priore patrono Iunio noua legatione impedito. Eodem modo, quod ſequitur, interpretor, Propinquum noſtrum, non ipſius Ciceronis, ſed Quinctij: ut infra patet. Item illud: Aduocatos noſtros acerrime ſubmouet: pro, aduocatos Quinctij. nam ipſe Cicero tum Quinctio non aderat. dixit enim paullo ante de iiſdem aduocatis: Recuſabant, qui aderant tum Quinctio. RES *conuenire nullo modo poterat* } Rem conuenturam, dixit Phil. I. RES *eſſe in uadimonium coepit*. } pro, in uadimonio: ut in Diuin. Quae in amicitiam populi Romani, ditionemq. eſſent. In uerrem lib. V. Quo in loco maiores Syracuſanum quemquam habitare uetuerunt: quod, qui illam partem urbis tenuerint, in eorum poteſtatem portum futurum intelligebant. Pro lege Manilia: Cum ueſtros portus, atque eos portus, quibus uitam, & ſpiritum ducitis, in praedonum fuiſſe poteſtatem ſciatis. Plautus in Amphitr. Non uero mihi in mentem fuit. Gellius lib. I. cap. 7. Res autem eſſe in uadimonium dicitur, cum per uadimonia litigatur, ſiue apud arbitros, ſiue apud iudices. arbitri autem erant Trebellius, & Alphenus.

ORATIO

OBſecro, C. Aquilli, uoſque, qui adeſtis in conſilio, ut diligenter attendatis, ut ſingulare genus fraudis, & nouam rationem inſidiarum cognoſcere poſſitis. Ait ſe auctionatum eſſe in Gallia: quod ſibi uideretur, ſe uendidiſſe: curaſſe, ne quid ſibi ſocietas deberet: ſe iam neque uadari amplius, neque uadimonium promittere: ſi quid agere ſecum uelit Quinctius, non recuſare. Hic, cum rem Gallicanam cuperet reuiſere, hominem in praeſentia non uadatur. ita ſine uadimonio diſceditur. deinde Romae dies XXX *fere Quinctius commoratur: cum ceteris, quae habebat, uadimonia differt, ut expeditus in Galliam proficiſci poſſet. proficiſcitur: Roma egreditur ante diem IV* Kal. Febr. *Scipione & Norbano cos. quaeſo, ut eum diem memoriae mandetis. L. Albius, Sex. filius, Quirina, uir bonus, & cumprimis honeſtus, una profectus eſt. cum ueniſſent ad Vada Volaterrana quae nominantur, uident perfamiliarem Naeuij, qui ex Gallia pueros uenales iſti adducebat, L. Publicium. qui ut Romam uenit, narrat Naeuio, quo in loco uiderit Quinctium. quod niſi ex Publicio narratum Naeuio eſſet, non tam cito res in contentionem ueniſſet. tum Naeuius ipſe pueros circum amicos dimittit: ipſe ſuos neceſſarios ab atriis Lici-*

niis, & a faucibus macelli corrogat, ut ad tabulam Sextiam ſibi adſint hora ſecunda poſtridie. ueniunt frequentes: teſtificatur iſte, P. Quinctium non ſtitiſſe, & ſe ſtitiſſe. tabulae maximae ſignis hominum nobilium conſignantur. diſceditur. poſtulat a Burrieno praetore Naeuius, ut ex edicto bona poſſidere liceat. iuſſit bona proſcribi eius, quicum familiaritas fuerat, ſocietas erat, affinitas, liberis iſtius uiuis, diuelli nullo modo poterat. qua ex re intelligi facile potuit, nullum eſſe officium tam ſanctum, atque ſollemne, quod non auaritia comminuere, atque uiolare ſoleat. etenim, ſi ueritate amicitia, fide ſocietas, pietate propinquitas colitur: neceſſe eſt, iſte, qui amicum, ſocium, affinem fama ac fortunis ſpoliare conatus eſt, uanum ſe, & perfidioſum, & impium eſſe fateatur. Libellos Sex. Alphenus, procurator P. Quinctij, familiaris & propinquus Sex. Naeuii, deiicit: ſeruulum unum, quem iſte prehenderat, abducit: denunciat, ſeſe procuratorem eſſe, iſtum aequum eſſe famae fortuniſq. P. Quinctii conſulere, & aduentum eius exſpectare: quod ſi facere nolit, atque imbiberit eiuſmodi rationibus illum ad ſuas condiciones perducere; ſeſe nihil precari, &, ſi quid agere uelit, iudicio defendere. Haec dum Romae geruntur, Quinctius interea, contra ius, & conſuetudinem, edicto praetoris de ſaltu agroq. communi a ſeruis communibus ui detruditur. Exiſtima, C. Aquilli, modo, & ratione omnia Romae Naeuium feciſſe, ſi hoc, quod per litteras iſtius in Gallia geſtum eſt, recte, atque ordine factum uidetur. Expulſus, atque eiectus e praedio Quinctius, accepta inſigni iniuria, confugit ad C. Flaccum imperatorem, qui tum erat in prouincia: quem, ut ipſius dignitas poſcit, honoris gratia nomino. is eam rem quam uehementer uindicandam putarit, ex decretis eius poteritis cognoſcere. Alphenus interea Romae cum iſto gladiatore uetulo quotidie pugnabat: utebatur populo ſane ſuo, propterea quod iſte caput petere non deſinebat. Iſte poſtulat, ut procurator iudicatum ſolui ſatisdaret. negat Alphenus aequum eſſe procuratorem ſatiſdare, quod reus ſatiſdare non deberet, ſi ipſe adeſſet. Appellantur tribuni: a quibus cum eßet certum auxilium petitum, ita tamen diſceditur, ut idibus Sept. P. Quinctium ſiſti Sex. Alphenus promitteret. Venit Romam Quinctius, uadimonium ſiſtit. iſte, homo acerrimus, bonorum poſseſsor, expulſor, ereptor, annum & ſex menſes nihil petit, quieſcit, condicionibus hunc, quoad poteſt, producit: a Cn. Dolabella denique praetore poſtulat, ut ſibi Quinctius iudicatum ſolui ſatiſdet, ex formula, quod ab eo petat, cuius ex edicto praetoris Romani bona dies XXX *poſseſsa ſint. non recuſabat Quinctius, quin ita ſatiſdare iuberet, ſi bona poſseſsa eſsent ex edicto. Decernit: quam acquum, nihil dico: unum hoc dico, nouum: & hoc ipſum tacuiſse mallem; quoniam utrumque quiuis intelligere potuiſset. Iubet P. Quinctium aut ſatiſdare, aut ſponſionem cum Sex. Naeuio facere, ſi bona ſua ex edicto P. Burrieni praetoris dies* XXX *poſſeſſa eſſent. Recuſabant, qui aderant tum Quinctio: demonſtrabant, de re iudicium fieri oportere; ut aut uterque inter ſe, aut neuter ſatiſdaret: non neceſſe eſse famam alterius in iudicium uenire. clamabat porro ipſe Quinctius, ſeſe iccirco nolle ſatisdare, ne uideretur iudicaſse, bona ſua ex edicto poſſeſſa eſſe: ſponſionem porro ſi iſtiusmodi faceret, ſe, id quod nunc euenit, de capite ſuo priore loco cauſſam eſſe dicturum. Dolabella (quemadmodum ſolent homines nobiles; ſeu recte, ſeu perperam facere coeperunt, ita in utroque excellunt, ut nemo noſtro loco natus aſſequi poſſit) iniuriam facere fortiſſime perſeuerat; aut ſatisdare, aut ſponſionem iubet facere, & interea recuſantes noſtros aduocatos acerrime ſubmoueri.*

EXPLANATIO

ANTE *diem IV Kal. Febr.*] idem eſt, Ante diem IV Kal. Febr. quod, IV Kal. Febr. & utroque modo ueteres loquebantur. de quo more ne multa colligam, unum, alterum ue recitabo locum: ne dixiſſe aliquid ſine teſte uideamur. Ad Tironem, cum ſcripſiſſet, Is dies fuit nonis Nou. ſubiunxit, Inde ante lucem proficiſcentes, ante diem IIX. id. Nou. has litteras dedimus. Et Gellius lib. XV. cap. 28. natum eſſe Ciceronem ait ante diem III non. Ian. qui ſe, natum III. non. Jan. ad Att. ſcribit. Opinor autem, uel hic, II, ideſt pridie, uel infra, IV legendum: ut in eadem re dies idem ponatur. SCIPIONE, *& Norbano*] hic eſt L. Scipio, ſocer P. Sextij, a Cicerone defenſi. ciuili bello Marianarum partium fuit: deſtitutuſq. ab exercitu, ad Sullam deficiente, Maſſiliam, liberam ciuitatem, ſe contulit: ubi exſul aliquandiu uixit. unde illa in Sextiana: Duxit uxorem, patre uiuo, optimi, & calamitoſiſſimi uiri filiam, L. Scipionis. clara in hoc P. Sextij pietas exſtitit, & omnibus grata, quod & Maſſiliam ſtatim profectus eſt, ut ſocerum uidere, conſolariq. poſſet, fluctibus reip. expulſum, in alienis terris iacentem, quem in maiorum ſuorum ueſtigiis ſtare oportebat: & ad eum filiam eius adduxit, ut illo inſperato adſpectu, complexuq. ſi non omnem, at aliquam partem maeroris ſui deponeret. L. ALBIVS *Sex. F. Quirina*,] ſic legendum, non Quirinas. eſt enim, Quirina, pro ex Quirina tribu, antiquo more, quem Pedianus in eo loco, C. Verrem Romilia, oſtendit his uerbis: Romilia, nomen eſt tribus, ablatiui caſus: ut ſit, ex Romilia. tribus enim urbanae, ruſticaeq. omnes XXXV. numerantur. ex quibus aliquam, neceſſe eſt, cuiuſque ordinis fuerit, ciuis Romanus obtineat. moris autem fuit, cum aliquis ciuis Romanus oſtendendus eſſet, ut ſignificaretur aut a praenomine ſuo, aut a nomine, aut a cognomine, aut a cognatione, aut a tribu, in qua cenſererur, aut a curia, aut a cenſu, ut, ſi erat ſenator, eques ue Romanus. ſic alibi ait, C. Claudius, C. F. Palatina. Haec Pedianus. Ego tribus nomen iis tantum addi ſolitum arbitror, qui parum alioqui noti eſſent, non geſtis honoribus, non maiorum dignitate, non ordine ſenatorio, cognoſcerentur: qualis ille, a Pediano proxime nominatus, C. Claudius C. F. Palatina deſcribitur lib. II. in Verrem. & act. I. Q. Verres Romilia, ut

homo

homo improbus, & in corrumpendis tribubus exercitatus, cum probro appellatur. nam P. Rupilio, equiti Romano, qui nominatur in epiſtola ad Craſſipedem, additam eſſe Meneniam tribum crediderim, ut ab altero P. Rupilio diſtingueretur. Nominatur & a Plinio lib. VII. cap. 49. ex opido admodum ignobili Velleiacio, qui C X L uixit annos, M. Mucius M. F. Galeria, Felix. Excipio ſepulcrorum quaſdam inſcriptiones, non clarorum tamen hominum, & S. C. omnia, in quibus addi ſolita tribus eſt ad eorum nomina; qui ſcribendo aderant, aut eorum, de quibus ornandis, cum pro rep. mortem obiiſſent, agebatur: ut Phil. IX. Ser. Sulpicius, Q. F. Lemonia, Rufus. De tribubus olim ſcripſi, cum obſcurae adhuc eſſent Romanae antiquitates. ea ſi putem iteranda: lector fortaſſe non faſtidiet: ei quidem uiro, quem ſupra nominaui, hoc a me doctrinae genus poſtulanti, ſatisfiet. Romulus in tres partes, quas ideo Tribus uocauit, ciuitatem diuiſit, Ramnenſes, Tatienſes, Luceres, ideſt Romanos, quos ipſe ſecum adduxerat; Sabinos, qui cum T. Tatio rege in urbem recepti erant; Lucumones, Etruriae populos, qui Romulo, cum Sabinis dimicanti, opem tulere: unde ipſi quoque in urbem recepti: & inde Tuſcus uicus. Poſtea Ser. Tullius, ſextus Romanorum rex, in maiore ciuium multitudine quattuor tribus fecit, & ab urbis collibus appellauit, Suburranam, Palatinam, Collinam, Eſquilinam. Sequentibus deinde temporibus, aucta urbe, prolatis imperij finibus, additae ſunt nouae tribus, aliae alio tempore, ſic, ut ad X X X V peruenerint; quarum X X X I ruſticae, urbanae I V uocabantur: ruſticae, laudatiſſimae, eorum, qui rura haberent; quae ingenuorum erant; cum urbanae libertinorum eſſent; in quas transferri, ut ait Plinius, ignominiae fuit. urbanae uero fuerunt, quas a Seruio rege inſtitutas eſſe dixi. In iis X X X V tribubus cenſebatur uniuerſus populus Romanus, & in ſua quiſque tribu ſuffragium comitiis ferebat, nomenq. dabat militiae cauſſa. Earum omnium nomina fuerunt haec, in quibus ordinem litterarum, non temporum, ſeruabo. Aemilia, Anienſis, Arnienſis, Claudia, Cluſtumina, Collina, Cornelia, Eſquilina, Fabia, Falerina, Galeria, Horatia, Lemonia, Maecia, Menenia, Oufentina, Palatina, Papiria, Poblilia, quae deinde Publilia dicta, ut ex Poblius Publius: Pollia, Pomptina, Pupinia, Quirina, Romilia, Sabatina, Scaptia, Sergia, Stellatina, Suburrana, Terentina, Tromentina, Veientina, Velina, Veturia, Voltinia. Vnde nomen acceperint, affirmare de omnibus difficile eſt. aliae quidem a partibus urbis, a familijs multae, aliae aliunde. nam, quod ait Pedianus, de Sabinarum raptarum nominibus plures eſſe dictas: non aſſentior: cum a Sabinis mulieribus curiae, non tribus, Liuio, & Feſto auctoribus, nominatae ſint; & Seruio regnante, multis poſt raptum Sabinarum annis, primae quattuor tribus inſtitutae, atq. de nominibus collium, ut diximus, appellatae. C V M P R I M I S *honeſtus*, } Ciceronem arbitror ſeruire tempori: ne, cum teſtimonium de die, quo Quinctius Roma egreſſus eſt, Albius dicet, fides ei, ut homini parum honeſto, derogetur. infra quoque: Profectus eſt una L. Albius, homo in primis honeſtus: dicet teſtimonium. Haec ideo dixi, ne, quod iam dixeram de tribus nomine, ſolis ignobilibus addito, quaſi refelli uideretur hoc Albij exemplo, quem Cicero hominem cumprimis honeſtum uocat. P V E R O S } ſeruos, licet pueritiae eſſent annos egreſſi. notatur enim condicio, non aetas: & ita ſaepe Cicero locutus. C I R C V M *amicos* } ad omnes amicos. &, Circum, non paucos uidetur indicare: ut in exemplis. Lib. II. Cum praetorem circum omnia fora ſectaretur. Lib. IV. Nobiliſſimum quemque ad ſe acceſſebat, circum omnia prouinciae fora rapiebat. S V O S *neceſsarios* } praecones. nam ad eos amicos, qui non in atriis Liciniis, nec in faucibus macelli uerſarentur, ideſt ad honeſtiores, non miſit ſuos neceſſarios, ſed pueros, ideſt ſeruos. E T A *Faucibus macelli* } locus non admodum ab atriis Liciniis disiunctus, qui nominatur lib. III. in Verr. & ita quidem, ut parum honeſtus fuiſſe uideatur: cum in eo ſederet Alba Aemilius, Verris familiariſſimus. A D *tabulam Sextiam* } ad tabernam eius nominis: ut ibi tabulae, deſerti a Quinctio uadimonij teſtes, conſcriberentur, & uirorum nobilium anulis conſignarentur. H O R A *ſecunda poſtridie:* } hora ſecunda illorum temporum non reſpondet noſtrorum horae ſecundae. ueteres enim diem in duodecim horas, ab ortu ſolis ad occaſum, & in totidem noctem, ab occaſu ad ortum, quacumque anni parte, diuidebant. diurnae tamen horae nocturnis diſſimiles erant. nam aeſtate, longioribus diebus, breuioribus noctibus, diurnae duodecim horae longiores, nocturnae breuiores: contra uero hieme, breuioribus diebus, longioribus noctibus, diurnae breuiores, nocturnae longiores. ita ſexta diei hora ſemper meridies fuit, ſexta noctis hora media nox: duodecima, diei noctiſq. ſemper ultima. unde illud M. Craſſi, quod apud Plutarchum legimus, in Deiotarum regem, urbem aedificantem extrema ſenectute: Quid tu, Deiotare? duodecima hora aedificare coepiſti? Hic autem dies naturalis erat, horarum duodecim, oriente ſole incipiens, occidente deſinens. nam ciuilis a media nocte ad mediam ſequentem, X X I V horarum ſpatio, producebatur: ut Gellius lib. I I I. cap. 2. auctor eſt. Hic Cicero, cum ait, Hora ſecunda, de naturali die loquitur. &, quia menſis Ianuarius extremus erat; quod ipſa narratio docet; quo tempore dies eſt horarum X I I I: hora ſecunda antiqua producitur in aliquam partem horae tertiae recentioris. De eodem dierum genere accipiendum eſt, quod Sulpicius ad Ciceronem ſcripſit: Circiter horam decimam noctis Poſtumius ad me uenit. Nam, cum loquatur de die uigeſimoquincto menſis Maij, quo tempore decem horarum nox apud nos non eſt: neceſſe uidetur intelligere, tum fuiſſe noctem duodecim horarum, quemadmodum erat per totum annum. Et, cum ſubiungit idem Sulpicius, E ueſtigio eo ſum profectus prima luce, ibi quoque oſtendit duodecim fuiſſe noctis horas, & ſe ab hora decima, qua Poſtumius uenerat, ad duodecimam, cogendis medicis, quos ad Marcellum uulneratum adduceret, operam dediſſe. Et Martialis, cum dixit, Incipit exſtructos frangere nona thoros, oſtendit ueteres cenare ſolitos eſſe tri-

bus

bus horis. ante ſolis occaſum. quod ſi ſeruetur aetate noſtra, cenae tempus incideret in horam uigeſimam primam. TESTIFICATVR *iſte* cum ſequatur, Et ſe ſtitiſſe: aptius putaui, Teſtificatur iſte, quam, ut antea, Teſtificantur iſti. Nec uero de nobilibus uiris, quibus & teſtibus, & tabularum obſignatoribus Naeuius uſus eſt, diceretur, Iſti. Teſtificari autem, eſt, teſtibus probare. NON *ſtitiſſe*, & hic perperam, Stetiſſe, legebatur. Siſtere, ſimpliciter dicitur, & coniuncte: ſimpliciter, ut hic: coniuncte, cum accuſandi caſu, ut Cicero infra: Venit Romam Quinctius, uadimonium ſiſtit. Siſtit etiam iudicio, paſſiue dicitur: ut apud Iuſtinianum Nou. LXIX. ET SE *ſtitiſſe*: falſum utrumque. nam nec Quinctius uadimonium deſeruerat, nec ad uadimonium Naeuius uenerat. diſceſſum enim erat ſine uadimonio, nec Quinctium Naeuio, nec Naeuium uadante Quinctio. quod ſupra Cicero docuit. TABVLAE *maximae* teſtium plurimorum nominibus refertae. frequentes enim ad tabulam Sextiam conuenerant. HOMINVM *nobilium* quo plus eſſet auctoritatis in fraude. A BVRRIENO *praetore* etſi gentium Romanarum nomina in Ius deſinere certum eſt, ut Iulius, Pompeius, Tullius: quaedam tamen excipiuntur, quae deſinunt in Ienus, ut Vibienus, Matienus, Allienus, Vatienus. eiuſdem generis eſſe Burrienus exiſtimo. EX *edicto* ipſius Burrieni praetoris urbani. edictum enim praetor urbanus, ante quam iniret magiſtratum, proponebat; ut annua quaſi lex a populo cognoſceretur, quam in iure dicundo ſeruaturus eſſet. BONA *poſſidere* quod Quinctius non ſtitiſſet, ipſe autem ſtitiſſet. de quo tabulas maximas, ſignis hominum nobilium conſignatas, proferebat. EIVS, arguit ab inhumanitate: cum arguerit iam ab iniuſtitia. VANVM mendacem. Virgilius lib. I. Aen. Ni fruſtra augurium uani docuere parentes. Lib. II. Vanum, mendacemq. improba finxit. LIBELLOS proſcriptionis bonorum Quinctij, publice propoſitos a Naeuio. ALPHENVS, cognomen Romanae gentis, quae mihi tamen adhuc quidem incomperta. QVEM *iſte prehenderat*, ut eum quoque ex edicto poſſideret. AEQVVM *eſſe* pro familiaritate, pro ſocietate, pro affinitate. IMBIBERIT in animum induxerit, omnino decreuerit. Male antea, Inhibuerit. ego locum reſtitui ante multos annos, auctoritate adductus ueterum librorum, & exemplis Latinae linguae. nam Lucretius uerbum, Imbibere, ſemel & iterum uſurpat, pro, ſtatuere cum quadam cupiditate, & quaſi cum ſiti appetere, ut lib. III.

Qui petere a populo faſces, ſaeuaſq. ſecures
Imbibit. Lib. VI.
Non quo uiolari ſumma deum uis
Poſſit, ut ex ira poenas petere imbibat acres.

Huius uerbi uim Cicero ipſe infra oſtendit his uerbis: Sin autem immiciſſime, atque infeſtiſſime contendere perſeueret, ſeparatum eſſe omni recta, atque honeſta ratione defendere, quod petat, non deberi. CONTRA *ius, & conſuetudinem,* nec fieri debet, nec ſolet, ut edicto praetoris quiſquam, non deſerto uadimonio, de ſuis bonis per uim exturbetur. DE SALTV, *agroq communi* De ſaltu, ad rem pecuariam refertur; de agro, ad ruſticam: quam utramque C. Quinctius, P. Quinctij frater, quo tempore ſocietatem cum Naeuio fecit, ſolus poſſidebat; ſocietate facta, cum Naeuio commmunicauit. illud ſupra oſtenditur his uerbis: Erat ei pecuaria res ampla, & ruſtica ſane bene culta, & fructuoſa. Alterum obſcurum non eſt, cum dicat, De ſaltu, agroq. communi. Exprimitur autem ſumma iniuria quattuor quaſi ſententiae partibus: prima, De ſaltu, agroq. communi: nam, quod commune eſt, cur proprie Naeuius poſſideat? Altera, A ſeruis communibus: qui ſi ad Quinctium, item ut ad Naeuium, pertinent, impelli eos unius domini iuſſu ad inferendam alteri domino uim, aequum non eſt. Tertia, Vi, non ratione, & ordine. Quarta, Detruditur: non, mouetur, ſed, detruditur, & ui detruditur: ut omnis excluſa humanitas intelligatur. His ingenij luminibus orationem ſaepe ſuam Cicero diſtinguit, & hoc artificij genere ſuperiores uicit omnes, ne Graecis quidem exceptis. MODO, temperate. pro Murena: Hoc ab eo more & modo factum eſt. Pro Cluentio. Iudicium: in quo non modus eſt habitus, non mos, conſuetudoq. ſeruata. Off. Lib. I. Omnium, quae fiunt, quaeq. dicuntur, ordo, & modus. RECTE, *atque ordine* Ordine, pro ſapienter: quo ſenſu Q. Fuſius Calenus accepit, cum in ſententia ſua dixit Phil. X. Litteras Brutti recte, & ordine ſcriptas uideri. quamquam Cicero, quia uerbum erat ambiguum, ad librarium tranſtulit, ſubijciens: Quid eſt aliud, librarium Bruti laudare, non Brutum? EXPVLSVS, *atque eiectus* in utroque iniuria, ſed maior in Eiectus. E PRAEDIO e ſaltu, atque agro. C. FLACCVM proconſulem tranſalpinae Galliae, eum fortaſſe, qui ante annos duodecim cum M. Herennio conſul fuerat. nec dubium eſt, quin uiueret, dicente Cicerone, Quem, ut ipſius dignitas poſcit, honoris gratia nomino. ſic pro Roſcio Amerino: Seſe ad Caeciliam, Nepotis filiam, quam honoris cauſſa nomino, contulit. QVI TVM *erat in prouincia*: excuſatio Quinctij, quod Romam non confugerit, unde longe aberat: cum Flacci imperatoris iuſtitia propinquum remedium eſſet. EX *decretis eius* in iudicium allatis. GLADIATORE *uetulo* fraudibus, & inſidijs aſſueto. gladiatorem appellat, propter uerbum, Pugnabat. VTEBATVR *populo ſane ſuo*. ſui ſtudioſo, qui cuperet eum uincere: ut in gladiatorum pugna fauere ſolebat populus potius, quam alteri. CAPVT *petere non deſinebat*. Quinctij caput, idest ſalutem & uitam, non modo fortunas. Perſiſtit in ſimilitudine gladiatorum. breuis enim pugna populo non placebat: itaque oderat eos, qui, nimium eripiendae uitae cupidi, caput in pugna petere non deſinerent. VT *procurator iudicatum ſolui ſatiſdaret.* Quandoquidem libellos deiecerat, & Quinctij bona proſcribi uetuerat. QVOD *reus ſatiſdare non deberet.* quia ſatiſdare debet is, qui uadimonium deſeruit: deſertum autem a Quinctio negabat Alphenus. CERTVM *auxilium* interceſſio,

terceſſio, contra Burrieni praetoris decretum. Ita *tamen diſceditur,* ʒ non intercedentibus quidem
tribunis pl. cuius auxilij ſpe Alphenus ad eos confugerat, ſed M. Bruto, interceſſurum ſe, palam di-
cente, niſi quid inter Alphenum & Naeuium conueniret. itaque conuenit inter eos, ut Alphenus Nae-
uio promitteret, ſiſti Quinctium idibus Sept. Sisti ʒ adeſſe in iudicio, quaſi eum uadatus eſſet Nae-
uius, antequam in Galliam proficiſceretur. propterea ſequitur: Venit Romam Quinctius, uadimonium
ſiſtit. Homo *acerimus,* ʒ cum eſſet homo acerrimus, cum bonorum poſſeſſor, expulſor, ereptor, mi-
rum eſt annum, & ſex menſes eum nihil petijſſe a Quinctio. id autem aſtute fecit, donec praetorem na-
ctus eſt, a quo impetraret id, quod poſtulabat. quod aperte infra ſic exponit: Iacet res in controuerſijs,
iſto calumniante, biennium, uſque dum inueniretur, qua ratione res non uſitata conſuetudine recede-
ret, & in hoc ſingulare iudicium cauſſa omnis concluderetur. Annvm, *& ſex menſes* ʒ infra, Bien-
nium, dicit, oratorie amplificans. Condicionibvs ʒ non, quia condiciones proponeret, ſed quia per do
lum & aſtutiam rem extraheret. quod Latine proprie dici poſſet, Calumnijs. nam infra de eadem re: Iacet
res in controuerſijs, iſto calumniante, biennium. A Cn. Dolabella ʒ quem poſtea M. Scaurus re-
petundarum e Cilicia accuſauit, & damnauit. de quo diximus lib. I. in Verrem. Ex *formula,* ʒ in edictis
praetorijs formulae continebantur: quarum in una praetor pollicebatur, ſe eſſe iuſſurum, ut, iu-
dicatum ſolui ſatiſdaret is, cuius bona ex edicto praetoris dies triginta poſſeſſa eſſent. poſſediſ-
ſe autem Naeuium ex Burrieni praetoris edicto bona Quinctij, non omnia quidem, Alpheno
libellos deiiciente, ſed aliqua, ut ſaltum, & agrum in Gallia, ſuperioribus intelligitur. Prae-
toris *Romani* ʒ ut praetor peregrinus, qui ius diceret inter peregrinos, ſic praetor Romanus, qui
inter ciues, appellabatur. infra: Fateor, ſi ita eſt, procuratorem decreto praetoris Romani oportuiſſe
parere. Si Bona *poſſeſſa eſſent ex edicto,* ʒ ſolum Quinctium ſatisdare, id erat confiteri, bona eius
ex edicto poſſeſſa eſſe. ita deſerti uadimonij ſubibat infamiam. quod ſi ſatisdaret his uerbis, Si poſſeſſa
ex edicto bona eſſent: poſſeſſa eſſe non confitebatur. ita deſerti uadimonij probrum uitabat. fore autem
confidebat, ut, ubi cognitum eſſet, poſſeſſa nec ne bona eſſent, uel neuter, uel uterque ſatisdaret. Huc
illud ſpectat ſupra dictum: Id accidit praetoris iniquitate & iniuria: primum, quod, contra omnium
conſuetudinem, iudicium prius de probro, quam de re, maluit fieri. Infra uero, Recuſabant, qui
aderant tum Quinctio: demonſtrabant de re iudicium fieri oportere: ut aut uterque inter ſe, aut
neuter ſatisdaret: non neceſſe eſſe famam alterius in iudicium uenire. Decernit: ʒ praetor
Dolabella, reiecta Quinctij petitione, Naeuio gratificans: qui non ſine cauſſa annum & ſex menſes
nihil petierat, opportunum improbitati, malitiaeq. ſuae tempus exſpectans. Nihil *dico*: ʒ patet
enim ipſum per ſe. Vnvm *hoc dico,* ʒ quod omnibus fortaſſe non patet. Novvm: ʒ eſt ali-
quid iniquum, nec tamen nouum: rurſus aliquid & iniquum, & nouum: quod magis reprehendi ſo-
let: caret enim iniquitas exemplo. unde illud ad Lentulum: Eius orationi uehementer ab omnibus
reclamatum eſt: erat enim & iniqua, & noua. Ivbet P. *Quinctium aut ſatisdare, aut ſponſionem
cum Sex. Naeuio facere, ſi bona ſua ex edicto P. Burrieni praetoris dies triginta poſſeſſa eſſent.* ʒ id pete-
bat Quinctius, ſed uel cum ſatisdatione, uel ſine ſponſione. nam, ſi ſponſionem faceret, non reus, ſed
actor eſſe uidebatur: & priore loco, tamquam actor, cauſſam dicere cogebatur. quod ſupra, infraq.
Cicero conqueritur. Qvi *aderant tum Quinctio.* ʒ non tum aderat Cicero, ſed M. Iunius in prooe-
mio appellatus. nec tamen ſolum Quinctij patronum ſignificat, ſed aduocatos etiam homines Quin-
ctij ſtudioſos, qui ad praetoris tribunal uenerant, ut reum, quacumque re poſſent, adiuuarent. unde
infra: Aut ſatisdare, aut ſponſionem iubet facere, & interea recuſantes noſtros aduocatos acerrime
ſubmoueri. De Re ʒ de poſſeſſione bonorum Quinctij, ideſt, poſſeſſa nec ne eſſent a Naeuio bona
Quinctij ex edicto praetoris dies triginta. quod fateri Quinctius non poterat, niſi, deſertum a ſe uadi-
monium, ſimul fateretur. nam, ſi poſſeſſa non eſſent, tunc non ſolus Quinctius iudicatum ſolui ſatiſ-
daret, quod a Dolabella praetore Naeuius poſtulauerat, ſed aut uterque inter ſe, aut neuter. Fa-
mam *alterius* ʒ Quinctij: qui, ſi ſolus ſatisdaret, de fama & exiſtimatione ſua periclitaretur. Ne
Videretvr *iudicaſſe, bona ſua ex edicto poſſeſſa eſſe:* ʒ nam, ut ſatisdaret, poſtulauerat Naeuius
ex formula, quod ab eo peteret, cuius ex edicto praetoris Romani bona triginta dies poſſeſſa eſſent.
Sponsionem *porro* ʒ utraque erat iniqua condicio, uel ſi ſolus ſatisdaret ex ea formula; qua
confitebatur bona ſua poſſeſſa eſſe; uel ſi ſponſionem faceret, nulla poſſeſſorum bonorum confeſſione:
ſponſione enim facta, ſequebatur, ut, quamquam reus eſſet, priore tamen loco cauſſam diceret; &,
cum poſt eum aduerſarius dixiſſet, facultas ipſi nulla reſpondendi relinqueretur. Homines *no-
biles*: ʒ nobiles uocabantur, qui claris geſtis honoribus maiores habuiſſent, ſiue patricij generis, ſiue
plebeij eſſent. aeque enim utrique generi aditus patebat ad honores: nec deſinebat plebeiae gentis eſſe,
qui conſul aut dictator crearetur. In *utroque excellunt,* ʒ commune uerbum, non minus in malis re-
bus, quam in bonis. quamquam de malis, quod ſciam, exempla non exſtant. Nostro *loco na-
tus* ʒ equeſtri. nam patre Cicero natus eſt equite Romano. Asseqvi ʒ ſimiliter excellere. nam illos in
utramque partem ſua nobilitas adiuuat. Avt *ſatiſdare, aut ſponſionem facere,* ʒ animaduertendum
non decreuiſſe Dolabellam, neque quod Naenius, neque quod Quinctius petebat: cum Naeuius pe-
teret, ut praetor ſatiſdare ſolum Quinctium iuberet, ex formula, quod ab eo peteret. cuius bona ex
edicto praetoris dies triginta poſſeſſa eſsent: Quinctius autem ſatiſdare non recuſaret, ſed non ex ea
formula, in qua erat bonorum poſſeſſorum, ideſt deſerti uadimonij, confeſſio, uerum hoc modo, Si
bona ſua ex edicto praetoris dies triginta poſſeſſa eſſent, quod infamiam deſerti uadimonij remouebat.
quod

quod enim Naeuius in ſua petitione factum dicebat, id Quinctius factum negabat, & iudicio ſtatuendum oſtendebat his uerbis: Si bona ſua ex edicto praetoris poſſeſſa eſſent. Neutrum, ut dixi, Dolabella fecit, ſed fecit tamen, quod Naeuio gratum, Quinctio permoleſtum eſſet, cum eum, aut ſatiſdare ſolum iuſſit, aut ſponſionem facere, ideſt priore loco cauſſam dicere. NOSTROS *aduocatos* ipſe tum Quinctio non aderat. dixit enim proxime: Recuſabant, qui aderant tum Quinctio. Noſtros igitur, ideſt eius partis, quam ego nunc defendo. Aduocati dicuntur, qui reo fauent, licet eius cauſſam non agant. ACERRIME *ſubmoueri*, quod praetoris non eſt, qui ſe aequum utrique parti praebere debeat.

ORATIO

CONTVRBATVS ſane diſcedit Quinctius: neque mirum, cui haec optio tam miſera, tamq. iniqua, daretur, ut aut ipſe ſe capitis damnaret, ſi ſatiſdediſſet; aut cauſſam capitis, ſi ſponſionem feciſſet, priore loco diceret. Cum in altera re cauſſae nihil eſſet, quin ſecus iudicaret ipſe de ſe, quod iudicium grauiſſimum eſt; in altera ſpes eſſet ad talem tamen uirum iudicem ueniendi, unde eo plus opis auferret, quo minus attuliſſet gratiae: ſponſionem facere maluit, fecit; te iudicem, C. Aquilli ſumpſit, ex ſponſo egit. in hoc ſumma iudicij, cauſsaq. tota conſiſtit. Iudicium eſse, C. Aquilli, non de re pecuniaria, ſed de fama, fortuniſq. P. Quinctij uides. cum maiores ita conſtituerint, ut, qui pro capite diceret, is poſteriore loco diceret: nos, inaudita criminatione accuſatorum, priore loco cauſſam dicere intelligis: eos porro, qui defendere conſuerunt, uides accuſare, & ea ingenia conuerti ad perniciem, quae antea uerſabantur in ſalute, atque auxilio ferendo. Illud etiam reſtiterat, quod heſterno die fecerunt, ut te in ius adducerent, ut nobis tempus, quamdiu diceremus, praeſtitueres. quam rem facile a praetore impetraſsent, niſi tu, quod eſset tuum ius, & officium, parteſque, docuiſses. neque nobis adhuc, praeter te, quiſquam fuit, ubi noſtrum ius contra illos obtineremus: neque illis umquam ſatis fuit illud obtinere, quod probari omnib. poſset: ita ſine iniuria potentiam leuem, atque inopem eſse arbitrantur. Verum, quoniam tibi inſtat Hortenſius, ut eas in conſilium; a me poſtulat, ne dicendo tempus abſumam; queritur, priore patrono cauſsam defendente, numquam perorari potuiſse: non patiar iſtam manere ſuſpicionem, nos rem iudicari nolle: nec illud mihi arrogabo, me poſse cauſsam commodius demonſtrare, quam antea demonſtrata ſit: neque tamen tam multa uerba faciam: propterea quod & ab illo, qui ante dixit, informata iam cauſsa eſt; & a me, qui neque excogitare, neque pronunciare multa poſsum, breuitas poſtulatur, quae mihimet ipſi amiciſſima eſt. faciam, quod te ſaepe animaduerti facere, Hortenſi: totam cauſsae meae dictionem certas in partes diuidam. tu id ſemper facis, quia ſemper potes; ego in hac cauſsa faciam, propterea quod in hac uideor poſse facere. quod tibi natura dat ut ſemper poſſis, id mihi cauſsa dat ut hodie poſſim. certos mihi fines, terminoſq. conſtituam, extra quos egredi non poſsim, ſi maxime uelim: ut & mihi ſit propoſitum, de quo dicam; & Hortenſius habeat expoſita, ad quae reſpondeat; & tu, C. Aquilli, iam ante animo proſpicere poſſis, quibus de rebus auditurus ſis. Negamus, te bona P. Quinctij, Sex. Naeui, poſſediſſe ex edicto praetoris. in eo ſponſio facta eſt. oſtendam, primum, cauſſam non fuiſſe, cur a praetore poſtulares, ut bona P. Quinctij poſſideres: deinde, ex edicto te poſſidere non potuiſse: poſtremo, non poſſediſſe.

EXPLANATIO

IPSE *ſe capitis damnaret*, ipſe ſibi exiſtimationem, & honeſtatem adimeret. nam, ſi ſolus ſatiſdaret, ex formula, quod eius bona dies triginta ex edicto praetoris poſſeſſa eſſent, deſertum a ſe uadimonium confiteretur. CAVSSAM *capitis* cauſſa, in qua ageretur exiſtimatio. cum enim ſponſionem ideo faceret, ut probaret bona ſua poſſeſſa non eſſe: ſequebatur, ut, id niſi probaret, deſertum a ſe uadimonium negare non poſſet. PRIORE *loco* deteriore condicione, quam ſi, reorum more, poſteriore diceret. ſupra: Quid hoc iniquius, aut indignius, C. Aquilli, dici, aut commemorari poteſt, quam me, qui caput alterius, famam, fortunaſq. defendam, priore loco cauſſam dicere? Infra uero: Cum maiores ita conſtituerint, ut, qui pro capite diceret, is poſteriore loco cauſſam diceret: nos, inaudita criminatione accuſatorum, priore loco cauſſam dicere intelligis. IN *altera re* in ſatiſdando. CAVSSAE *nihil eſſet, quin ſecus indicaret ipſe de ſe*, excuſatio afferri nulla poſſet, cur non ipſe de ſe male iudicaret. male enim iudicaſſe de ſe ipſe uideretur, ſi ſolus ſatiſdaret: quia deſertum a ſe uadimonium fateretur. Secus autem, pro male, ſatis uſitatum. Ad Att. lib. I. Affirmat nil a ſe cuiquam de te ſecus eſſe dictum. Et ad Appium, lib. III. De tuo in me animo iniquis ſecus exiſtimandi uideris non nihil loci dediſſe. Salluſtius in Iug. Quia tentatum antea, ſecus ceſſerat. Eodem ſenſu dixit Liu. lib. II. Inuitus, quod ſequius ſit, de meis ciuibus loquor. Eſt enim, Sequius, pro Secius. Et quod de Secus, idem de Aliter dictum intelligo. ſimile enim illud lib. VII. in Verr. A me, tametſi ſatis habent, tamen, ſi res aliter acciderit, plus habebunt fortaſſe, quam poſtulant. QVOD *iudicium grauiſſimum eſt;* queri enim de alieno iudicio poſſumus, de noſtro non poſſumus. AD TALEM *tamen uirum iudicem ueniendi,* qui nobis, poſteriore loco cauſſam dicentibus, ſapientia, & aequitate ſua ſubueniret. TE *iudicem, C. Aquilli, ſumpſit:* in quo Quinctius reus eſt: nam ſumendi iudicis poteſtas penes reum, non penes

actorem,

actorem erat. quod autem priore loco cauſſam dicit, actor in eo, non reus, eſt. Ex sponso *egit.*ʒ uenit in iudicium, ut cauſſam priore loco diceret, quemadmodum ſolent ij, qui ex ſponſo agunt, uel, ut hic arbitror legendum, Ex ſponſu, ideſt, ex ſponſione. fecerat enim iuſſu Dolabellae praetoris cum Naeuio ſponſionem Quinctius, ſi bona ſua ex edicto praetoris a Naeuio poſſeſſa eſſent. ex ea ſponſione agendum erat in iudicio: quod ueteres dicebant, Ex ſponſu. quod ſi bona Quinctij poſſeſſa eſſe conſtaret: nihil erat cauſſae, quin, id quod iam petierat a praetore, Naeuius impetraret, ut ſibi Quinctius iudicatum ſolui ſatiſdaret, ex formula, quod ab eo peteret, cuius bona ex edicto praetoris dies triginta poſſeſſa eſſent. Quod ad loquendi genus attinet, uerba Ser. Sulpicij ſunt apud Gellium lib. IV. cap. 4. Qui uxorem, inquit, ducturus erat, ab eo, unde ducenda erat, ſtipulabatur eam in matrimonium ductum iri: qui daturus erat, itidem ſpondebat. Is contractus ſtipulationum, ſponſionumq. dicebatur Sponſalia. Tunc, quae promiſſa erat, Sponſa appellabatur, qui Spoponderat ducturum, ſponſus. Sed, ſi poſt eas ſtipulationes uxor non dabatur, aut non ducebatur, qui ſtipulabatur, ex ſponſu agebat, iudices cognoſcebant. Quae Neratium quoque ſcripſiſſe in librum de Nuptijs, idem Gellius affirmat. Iam Varro lib.V. de ling. Lat. Quod ſponſu erat alligatus. Ibidem: Neque agi poteſt cum eo ex ſponſu. Et Paulus lib.V I. D. de uerb.ſig. Sponſio appellatur, non ſolum quae per ſponſus interrogationem fit, ſed omnis ſtipulatio, promiſſioq. Ea *ingenia,*ʒ Hortenſium notat; quem partes accuſatoris obtinere, ſupra dixit. Qvae *antea uerſabantur in ſalute,*ʒ infra: Q. Hortenſius contra caput non didicit dicere. Illvd *etiam reſtiterat,*ʒ modus loquendi, iniqua, indignaq. de re cum ſtomacho uſurpatus: quod quidem ex obſeruatione multorum exemplorum potuerim intelligere. huc enim ſpectat illud ex Phil. XI. At uero ita decernunt, ut, liberato Bruto. Id enim reſtabat, ut, relicto, deſerto, prodito. Et ad Att. lib. IIX. Vnum hoc etiam reſtat amico noſtro, ut Domitio non ſubueniat. Ad eundem lib. XIII. Illud utique ſcire cupio, quem intellexeris ab eo ζηλοτυπεῖσθαι: niſi forte Brutum. id hercle reſtabat. Terentius in Ad. Nam hercle etiam id reſtat. Ennius in Ephigenia apud Ruſenianum: Menelaus me obiurgat. Id meis rebus regimen reſtat. Recitat etiam ex incerto Ciceronis libro Priſcianus haec uerba lib. IIX. Hoc reſtiterat etiam, ut ad te fictis aggrederer donis. In ivsʒ ad ipſum praetnrem: ut, eo iubente, praeſtitueres nobis tempus, quamdiu diceremus. Infra: In ius uocas. Et aliquanto poſt: Vt ſtatim de iure aliquis cucurrerit. Eſt enim obſeruatione dignum, iuris mentionem ad praetorem, non ad iudices, pertinere. nam is non iudicat, ſed ius dicit, unde Iuriſdictio: iudices autem, a praetore dati, non ius dicunt, ſed iudicant, ex formula praetoris, quae erat in edicto. Qvam *rem facile a praetore impetraſſent,*ʒ non obſcure Dolabellae praetoris uel inſcitiam, uel iniquitatem accuſat: de quo etiam ſupra dixit: Id accidit praetoris iniquitate, & iniuria, primum, quod, contra omnium conſuetudinem, iudicium prius de probro, quam de re, maluit fieri; deinde, quod ita conſtituit idipſum iudicium, ut reus, antequam uerbum accuſatoris audiſſet, cauſſam dicere cogeretur. Docvisses.ʒ oſtendiſſes, id ad praetorem non pertinere, partes illas eſſe tuas, tuumq. ius, & officium. Potentiam *leuem,*ʒ hoc manifeſte conijcitur in Hortenſium, homineſq. nobiles, Naeuij aduocatos. Tibi *inſtat Hortenſius:*ʒ arroganter, quaſi ſuo quodam iure. Vt eas *in conſilium;*ʒ iudices, cauſſa utrimque perorata, in conſilium ibant, ut, iudicandum quid eſſet, de communi ſententia deliberaretur. tres autem, cum quibus deliberaret, habebat Aquillius in conſilio, iuris peritos, L. Lucullum, P. Quinctilium, M. Marcellum. Priore *patrono*ʒ M. Iunio. Perorariʒ utrimque: ut poſt perorationem res iudicaretur. Nos *rem iudicari nolle.*ʒ quaſi cauſſae noſtrae diffidamus. Neqve *excogitare,*ʒ propter inopiam ingenij. Neqve *pronunciare,*ʒ quia parum exercitatus: cum in forum haud ita multo ante uenerim. Brevitas *poſtulatur,*ʒ prolixa oratio non requiritur: cum ab illo, qui ante dixit, informata iam cauſſa ſit. Qvae *mihimet ipſi amiciſſima eſt.*ʒ propter id, quod ſupra dixit: Qui neque excogitare, neque pronunciare multa poſſum. Qvod *te ſaepe animaduerti facere, Hortenſi*ʒ hanc partiendi laudem Hortenſio tribuit his uerbis in Bruto: Attulerat minime uulgare genus dicendi, duas quidem res, quas nemo alius, partitiones, quibus de rebus dicturus eſſet, & collectiones, memor & quae eſſent dicta contra, quaeq. ipſe dixiſſet. Qvia *ſemper potes:*ʒ ob ingenij praeſtantiam. Id mihi *cauſſa dat, ut hodie poſſim.*ʒ modeſte nihil ſibi arrogat ab ingenio, ut in prooemio: Ita ſe res habet, ut ego, qui neque uſu ſatis, & ingenio parum poſſum, cum patrono diſertiſſimo comparer. Ibidem: Quo minus ingenio poſſum, ſubſidio mihi diligentiam comparaui. Huiuſmodi autem excuſationes in adoleſcentibus probantur, in robuſtioribus, non item. itaque in Meſſalla Coruino, cum alioqui floreret eloquentiae fama, illud eſſe reprehenſum Tacitus ait, quod ordiri ſoleret in cauſſis ab excuſatione infantiae ſuae. at Cicero, quod iam diximus, cum Quinctium defendit, annos natus erat uigintiſex. In eo *ſponſio facta eſt.*ʒ ſponſionem fecit Quinctius, ſi poſſeſſa ſua bona ſint.

O R A T I O

Qvaeso, C. Aquilli, uoſque, qui eſtis in conſilio, ut, quid pollicitus ſim, diligenter memoriae mandetis. etenim rem facilius totam accipietis, ſi haec memineritis; & me facile ueſtra exiſtimatione reuocabitis, ſi extra hos cancellos egredi conabor, quos mihi ipſe circumdedi. Nego fuiſſe cauſſam, cur poſtularet: nego, ex edicto poſſidere potuiſſe: nego poſſediſſe. haec tria cum docuero, perorabo. Non fuit cauſſa, cur poſtularet. qui hoc intelligi poteſt? quia Sex. Naeuio neque ex ſocietatis ratione, neque priuatim quidquam de-

buit Quinctius. quis huic rei teſtis eſt? idem, qui acerrimus aduerſarius. in hac re, te inquam teſtem Naeui, citabo. annum, & eo diutius poſt mortem C. Quinctij fuit in Gallia tecum ſimul Quinctius. doce, te petiiſſe ab eo iſtam neſcio quam innumerabilem pecuniam. doce, aliquando mentionem feciſſe; dixiſſe, deberi: debuiſſe, concedam. moritur C. Quinctius, qui tibi, ut ais, certis nominibus grandem pecuniam debuit: heres eius P. Quinctius in Galliam ad te ipſum uenit, in agrum communem, eo denique, ubi non modo res erat, ſed ratio quoque omnis, & omnes litterae. quis tam diſſolutus in re familiari fuiſſet, quis tam negligens, quis tam tui, Sexte, diſſimilis, qui, cum res ab eo, qui cum contraxiſſet, receſſiſſet, & ad heredem perueniſſet, non heredem, cum primum uidiſſet, certiorem faceret? appellaret? rationem afferret? ſi quid in controuerſiam ueniret, aut intra parietes, aut ſummo iure experiretur? ita ne eſt? quod uiri optimi faciunt, ſi qui ſuos propinquos, ac neceſſarios caros, & honeſtos eſſe, atque haberi uolunt, id Sex. Naeuius non faceret? qui uſque eo feruet, ferturq. auaritia, ut de ſuis commodis nolit aliquam partem amittere, ne quam partem huic propinquo ſuo ullius ornamenti relinquat. & is pecuniam, ſi qua deberetur, non peteret, qui, quia, quod debitum numquam eſt, id datum non eſt, non pecuniam modo, uerum etiam hominis propinqui ſanguinem, uitamq. eripere conatur.

EXPLANATIO

VESTRA *exiſtimatione reuocabitis*, ʒ detrerebitis me auctoritate ueſtra, ne extra hos cancellos egrediar, quos mihi ipſe circumdedi, recordantem, & quae propoſuerim, & quid uos, niſi eo ordine perſequar, exiſtimare poſſitis cum de cauſſa, tum etiam de me ipſo. NON *fuit cauſſa, cur poſtutares*. ʒ malim, Poſtularet. nam, ſi ſermonem ad Naeuium conuerteret, non ſubiungeret, Quia Sex. Naeuio, ſed, Quia tibi. incipit autem Naeuium appellare paullo poſt, cum ait: In ha re te, te, inquam, teſtem, Naeui, citabo. ANNVM, *& eo diutius* ʒ ſupra dixit, Annum fere una ſunt. Locum recitabo, quia pertinet ad eandem ſententiam. In Galliam proficiſcitur Quinctius: ibi cum iſto familiariter uiuit: annum fere una ſunt, cum & de ſocietate inter ſe multa communicarent, & de tota illa ratione, atque re Gallicana, neque interea uerbum ullum interpoſuit Naeuius, aut ſocietatem ſibi quippiam debere, aut priuatim Quinctium debuiſſe. Quod igitur ibi, Annum fere una ſunt, hic, Annum, & eo diutius, fuit in Gallia tecum ſimul Quinctius. hac enim lege non adſtringitur orator, ut ei non liceat, ſi cauſſa poſtulet, aliquid tempori uel addere, uel detrahere. Eadem licentia dixit infra: Tecum anno plus uixit in Gallia. OMNES *litterae*. ʒ quidquid, uiuo C. Quinctio, de communi negotio ſcriptum fuerat. infra: Litterae P. Quinctij. CVM *res ab eo receſſiſſet* ʒ quaſi actionem tribuit rei, quae ſenſu caret: ut lib. I. in Verr. Si res abiret ab eo mancipe. Et lib. III. in eundem: Ne res abiret ab Apronio. QVI CVM *contraxiſſet*, ʒ qui cum ſocietatem feciſſet. APPELLARET? ʒ uerbum creditoris: ut in ep. ad Tironem: Appellabis etiam Papiam. SVMMO *iure* ʒ litibus, in iudicio. EXPERIRETVR? ʒ iudiciale uerbum. ITA NE *eſt?* ʒ Ita ne eſt? ita ne? ita ne uero? ita ne tandem? indignantis notae ſunt, turpis & iniquae rei narrationem aut ſequentes, aut antecedentes. occurrunt haec exempla pro, Ita ne eſt? Pro Roſcio Am. Ita ne eſt? in minimis rebus qui mandatum neglexerit, turpiſſimo iudicio condemnetur, neceſſe eſt: in re tanta cum is, cui fortunae uiui commendatae ſunt, atque concreditae, ignominia mortuum affecerit, is inter honeſtos homines, atque adeo inter uiuos nominabitur? Pro Cluentio: Hoc perſaepe dixiſti, tibi ſic renunciari, me habere in animo, cauſſam hanc praeſidio legis defendere. Ita ne eſt? ab amicis uidelicet imprudentes prodimur. Pro Ita ne? Terentius in Andr. Saluus ſis Crito: C. Ita ne, Chryſis? Pro Ita ne uero? Lib. I. in Verr. Ita ne uero? tu, cum quaeſtor ad exercitum miſſus ſis, cuſtos non ſolum pecuniae, ſed etiam conſulis, particeps omnium rerum conſiliorumq. fueris, habitus ſis in liberum loco, ſicut mos maiorum ferebat, repente relinquas? In eundem lib. III. bis, & lib. V. Pro Ita ne tandem? Terentius in Heaut.

Ita ne tandem, quaeſo, Menedeme, ut pater,
Tam in breui ſpatio omnem de me eiecerit animum patris?

QVOD *uiri optimi faciunt*, ʒ ut appellent eos, quibus deberi ſibi pecuniam putant; & ut, cur appellent, rationem afferant: praeſertim ſi cum propinquis ac neceſſarijs res eſt, quos caros & honeſtos eſſe, atque haberi uelint. quod idem de propinquo ac neceſſario ſuo P. Quinctio Naeuius ſentire debuit. NON *faceret?* ʒ non appellaret Quinctium Naeuius, ſi quid ab eo ſibi deberetur? non appellauit autem, quia deberi ſibi nihil ſciebat. FERVET, *ferturq. auaritia*, ʒ lepor eſt aliquis in ſimiliter incipientibus uerbis, Feruet, ferturq. eſt etiam aliqua uis, quia tranſlatum utrumq. eſt: nam tranſlata rem ante oculos ponunt exempli ſimilitudine. Sic Horatius: Feruet auaritia, miſeraq. cupidine pectus. De ira, Terentius in Ad. Cum feruit maxime, tam placidum, quam ouem, reddo. Et lib. I. Off. Fortis animus, & magnus, in homine non perfecto, nec ſapiente feruentior plerumque eſt. Fertur autem plus etiam eſt, quam feruet. VT DE *ſuis commodis nolit aliquam partem amittere*, ʒ ut ita uel minimam ſuorum commodorum partem curet, ut nullam huic propinquo ſuo ullius ornamenti, non modo commodi, relictam partem uelit. NON *peteret*, ʒ pro, Non petijſſet, donec in Gallia fuit. SANGVINEM, *uitamq.* ʒ oratorie, pro famam, & honeſtatem: ut illud, quod ſtatim ſubijcit, Quem nunc interficere nefarie cupis. Et paullo poſt, Ne numeretur inter uiuos. Et illud: Is non modo ex numero uiuorum exturbatur, ſed, ſi fieri poteſt, infra etiam mortuos amandatur.

ORATIO

O R A T I O

HVic tu moleſtus eſſe uidelicet noluiſti, quem nũc reſpirare libere non ſinis. quem nunc interficere nefarie cupis, cum tum pudenter appellare nolebas. ita credo, hominem propinquum, tui obſeruantem, uirum bonum, pudentem, maiorem natu, nolebas, aut non audebas appellare. ſaepe, ut fit, cum ipſe te confirmaſſes, cum ſtatuiſſes de pecunia mentionem facere, cum paratus, meditatusq. ueniſſes, homo timidus, uirginali uerecundia, ſubito ipſe te retinebas, excidebat repente oratio; cum cuperes appellare, non audebas, ne inuitus audiret. id erat profecto. credamus hoc, Sex. Naeuium, cuius caput oppugnet, eius auribus peperciſſe. ſi debuiſſet, Sexte, petiſſes ſtatim, ſi non ſtatim, paullo quidem poſt, ſi non paullo, at aliquando, ſex quidem illis menſibus profecto anno uertente ſine controuerſia. anno & ſex menſibus uero, cum tibi quotidie poteſtas hominis fuiſſet admonendi, uerbum nullum facis: biennio iam confecto fere, appellas. quis tam perditus ac profuſus nepos, non adeſa iam; ſed abundanti pecunia, ſic diſſolutus fuiſſet, ut fuit Sex. Naeuius? cum hominem nomino, ſatis mihi uideor dicere. Debuit tibi C. Quinctius: numquam petiſti. mortuus eſt ille: res ad heredem uenit: cum eum quotidie uideres, poſt biennium denique appellas. dubitabitur, utrum ſit probabilius, Sex. Naeuium ſtatim, ſi quid deberetur, petiturum fuiſſe, an ne appellaturum quidem biennio? Appellandi tempus non erat? at tecum anno plus uixit. In Gallia agi non potuit? at & in prouincia ius dicebatur; & Romae iudicia fiebant. Reſtat, ut aut ſumma negligentia tibi obſtiterit; aut unica liberalitas. ſi negligentiam dices, mirabimur; ſi bonitatem, ridebimus. neque, praeterea quid poſſis dicere, inuenio.

E X P L A N A T I O

HVIC *tu moleſtus eſſe uidelicet noluiſti,* ad exhilarandos iudicum animos argute ab iracunda narratione ad ſedatum ironiae genus tranſit. nihil enim perpetuum natura delectat. Ipſam uero ironiã contrarijs exornat, ab hoc loco, Huic tu moleſtus uidelicet eſſe noluiſti: ad illa uerba: Credamus hoc, Sex. Naeuium, cuius caput oppugnet, eius auribus peperciſſe. QVEM *nunc reſpirare libere non ſinis:* ita uehementer urges. Perturbario animi ſumma declaratur his uerbis: ut in Parad. Quocumque adſpe- xiſti, ut furiae, ſic tuae tibi occurrunt iniuriae, quae te reſpirare non ſinunt. PVDENTER pudore deterritus. CVM *ipſe te confirmaſſes,* aliquandiu non auſus, animo non ferente. ANNO *uertente* ſequentibus uerbis, annum duodecim menſium ſignificari, ſatis conſtat. alij decem fuiſſe menſium putarunt. HOMINIS *admonendi* pecuniae debitae: eſt enim uerbum creditoris: ut in ep. ad Tironem: Dolabellae procuratores fac ut admoneantur. appellabis etiam Papiam. BIENNIO *iam confecto fere,* a quo tempore ſimul in Gallia eſſe coeperant. inde enim huius biennij initium ſumo, non, ut alij, ab idibus Sept. ideſt a quo tempore Romam ex Gallia redijt Quinctius, ut, ex tribunorum pl. ſen- tentia, quos Alphenus, Quinctij procurator appellauerat, uadimonium ſiſteret. Confirmant opinio- nem noſtram haec inferiora: Debuit tibi C. Quinctius: numquam petiſti. mortuus eſt ille: res ad he- redem uenit: cum eum quotidie uideres, poſt biennium denique appellas. Eodem ſpectat illud ſupra: Quo mortuo, nec ita multo poſt in Galliam proficiſcitur Quinctius. ibi cum iſto familiariter uiuit, an- num fere una ſunt, cum & de ſocietate inter ſe multa communicarent, & de tota illa ratione, atque re Gallicana: neque interea uerbum ullum interpoſuit Naeuius, aut ſocietatem ſibi quippiam debere, aut priuatim Quinctium debuiſſe. QVIS *tam perditus, ac profuſus nepos,* dicitur idem ſupra his uer- bis: Quis tam diſſolutus in re familiari fuiſſet? quis tam negligens? quis tam tui, Sexte, diſſimilis, qui cum res ab eo, qui cum contraxiſſet, receſſiſſet, & ad heredem perueniſſet, non heredem, cum primum uidiſſet, certiorem faceret? appellaret? rationem afferret? ſi quid in controuerſiam ueniret, aut intra parietes, aut ſummo iure experiretur? NON *adeſa iam, ſed abundanti etiam pecunia,* multi enim, adeſa iam pecunia, diſſoluti eſſe deſinunt, abundanti autem non facile. quis igitur uel in ſumma pecu- niae copia tam diſſolutus fuiſſet, ut fuit Sex. Naeuius? qui biennio nihil petijt. CVM *hominem nomi- no, ſatis mihi uideo dicere.* nemo enim ignorat, eum in pecuniam minime diſſolutum eſſe. IN *pro- uincia* Gallia tranſalpina. IVS *dicebatur,* a proconſule. MIRABIMVR: cum ad rem ſoleas eſſe attentiſſimus. RIDEBIMVS: ut in mendacio manifeſto.

O R A T I O

SAtis eſt argumenti, nihil eſſe debitum Naeuio, quod tam diu nihil petiuit. quid, ſi hoc ipſum, quod nunc facit, oſtendo teſtimonio eſſe, nihil deberi? Quid enim nunc agit Sex. Naeuius? qua de re controuerſia eſt? quod eſt hoc iudicium, in quo iam biennium uerſamur? quid negotij geritur, in quo ille tot & tales uiros defatigat? pecuniam petit: nunc denique? uerumtamen petit: audiamus. de rationibus & controuerſijs ſocietatis uult dijudicari, ſero, uerum aliquando tamen: concedamus. Non, inquit, id ago, C. Aquilli, neque in eo nunc laboro: pecunia mea tot annos utitur P. Quinctius: utatur ſane, non peto. Quid igitur pugnas? an, quod ſaepe multis in locis dixiſti, ne in ciuitate ſit? ne locum ſuum quem adhuc hone-

honeſtiſſime defendit , obtineat ? ne numeretur inter uiuos ? decernat de uita , & ornamentis ſuis omnibus? apud iudicem cauſſam priore loco dicat ? & , eam cum perorarit , tum denique uocem accuſatoris audiat? Quid ? hoc quo pertinet ? ut ocius ad tuum peruenias ? at , ſi id uelles , iam pridem actum eſſe poterat . ut honeſtiore iudicio conflictere ? at ſine ſummo ſcelere P. Quinctium , propinquum tuum , iugulare non potes , ut facilius indicium ſit ? at neque C. Aquillius de capite alterius libenter iudicat ; & Q. Hortenſius contra caput non didicit dicere . Quid à nobis autem , C. Aquilli , refertur ? pecuniam petit : negamus deberi . iudicium fiat ſtatim : non recuſamus . numquid praeterea ? ſi ueretur , ut res , iudicio facto, parata ſit ; indicatum ſolui ſatis accipiat : quibus a me uerbis ſatis accipiet , iiſdem ipſe , quod peto , ſatiſdet .

EXPLANATIO

IN QVO *iam biennium uerſamur?* ʒ loquitur ex perſona Quinctij,non ſua: nam ipſe paullo ante cauſſam eam ſuſceperat . Et ex eadem perſona dixit ſupra : Dat iſte amicum M. Trebellium , nos communem neceſſarium, propinquum noſtrum,Sex. Alphenum . TOT,ʒ quattuor, Aquillium , Lucilium, Quinctilium, Marcellum . TALES ʒ tali uirtute. NVNC *denique?* ʒ poſt biennium. VERVMTAMEN *petit* ʒ concedamus,ut poſt biennium deniq. petat, nec obijciamus illi moram temporis . NE IN *ciuitate ſit?* ʒ amiſſa exiſtimatione, quod explanatur ſequentibus uerbis . NE *locum ſuum* ʒ ne, quo adhuc loco fuit, eo ſit in poſterum : ideſt, ne partem honeſtatis ullam teneat . NE *numeretur inter uiuos* ʒ amplificat oratorie , de quo ſupra diximus. HOC QVO *pertinet?* ʒ cum hoc facis, quid ſpectas ? IAMPRIDEM *actum eſſe poterat.* ʒ biennio ante , ſi petijſſes . HONESTIORE *iudicio* ʒ pro tua parte : cum Hortenſius pro te honeſtiore loco dicat : quod honeſtius eſt , quam priore . CONFLICTERE? ʒ contendas . ſic ad Paetum : Noli pati fratres turpibus iudicijs conflictari . VT *facilius iudicium ſit ?* ʒ ut iudicij facilior quaſi uia ſit , & id, quod agis, ad exitum facilius perducatur . CONTRA *caput non didicit dicere .* ʒ ſupra : Ea ingenia conuerti in perniciem , quae antea uerſabantur in ſalute, atque auxilio ferendo . REFERTVR : ʒ affertur contra . ſic pro Caecina : Ego enim tibi refero . PARATA *ſit* ʒ a Quinctio .

ORATIO

ACTVM iam poteſt eſſe , C. Aquilli : iam tu potes diſcedere liberatus moleſtia prope dicam non minore , quam Quinctius . Quid agimus , Hortenſi ? quid de hac condicione dicimus ? poſſumus aliquando , depoſitis armis , ſine periculo fortunarum , de re pecuniaria diſceptare ? poſſumus ita rem noſtram perſequi , ut hominis propinqui caput incolume eſſe patiamur ? poſſumus petitoris perſonam capere , accuſatoris deponere ? Immo , inquit , abs te ſatis accipiam ; ego autem tibi non ſatiſdabo . Quis tandem nobis iſta iura tam aequa deſcribit ? quis hoc ſtatuit, quod aequum ſit in Quinctium , id iniquum eſſe in Naeuium ? Quinctij bona , inquit , ex edicto praetoris poſſeſſa ſunt . Ergo , id ut confitear , poſtulas : ut, quod numquam factum eſſe iudicio defendimus , id , perinde quaſi factum ſit , noſtro iudicio confirmemus. Inueniri ratio , C . Aquilli , non poteſt , ut ad ſuum quiſque quamprimum ſine cuiuſquam dedecore , infamia , pernicieq. perueniat ? profecto , ſi quid deberetur , peteret ; non omnia iudicia fieri mallet , quam unum illud , unde haec omnia naſcuntur . Qui inter tot annos ne appellarit quidem Quinctium , cum poteſtas eſſet agendi quotidie ; qui , quo tempore primum male agere coepit , in uadimonijs differendis tempus omne conſumpſerit ; qui , poſtea quam uadimonium miſſum fecerit , hunc per inſidias ui de agro communi deiecerit ; qui , cum de re agendi , nullo recuſante , poteſtas fuiſſet , ſponſionem de probro facere maluerit ; qui , cum reuocetur ad id iudicium , unde haec nata ſunt omnia , condicionem aequiſſimam repudiet ; fateatur , ſe non pecuniam , ſed uitam , & ſanguinem petere : is non hoc palam dicit ? mihi ſi quid deberetur , peterem , atque adeo iam pridem abſtuliſſem : nihil hoc tanto negotio , nihil tam inuidioſo iudicio , nihil tam copioſa aduocatione uterer , ſi petendum eſſet : extorquendum eſt inuito , atque ingratis , quod non debet ; eripiendum , atque exprimendum eſt : de fortunis omnibus P. Quinctius deturbandus eſt : potentes , diſerti , nobiles omnes aduocandi ſunt: adhibenda uis eſt ueritati : minae iactentur : pericula intendantur : formidines opponantur , ut his rebus aliquando uictus , & perterritus ipſe cedat . quae mehercule omnia , cum , qui contra pugnent , uideo , & cum illum conſeſſum conſidero , adeſſe atque impendere uidentur , neque uitari ullo modo poſſe . cum autem ad te , C. Aquilli , oculos , animumq. retuli ; quo maiore conatu , ſtudioq. aguntur , eo leuiora , infirmioraq. exiſtimo .

EXPLANATIO

MOLESTIA , ʒ quia , de capite alterius iudicare , tibi permoleſtum eſt . POSSVMVS *ita rem noſtram perſequi* ʒ acute in Naeuium, pro, poteſt ita rem ſuam perſequi Naeuius, ut hominis propinqui caput incolumem eſſe patiatur ? POSSVMVS *petitoris perſonam capere , accuſatoris deponere ?* ʒ in Hortenſium : de quo ſupra : Cum Q. Hortenſius, qui hoc iudicio partes accuſatoris obtinet, contra me

ſit di-

ſit dicturus. VNVM *illud*, ʒ de re pecuniaria. VNDE *haec omnia naſcuntur*. ʒ nam pecuniae cauſſa, quam ſibi Naeuius a Quinctio deberi affirmat, ideo ſuſcitauit haec iudicia, in quibus non pecuniam, ſed uitam, & ſanguinem petit. infra: Quod omnia iudicia difficillima cum ſua ſumma inuidia maximoq. periculo P. Quinctij fieri mallet, quam illud pecuniarium iudicium, quod uno die tranſigi poſſet, ex quo uno haec omnia nata, & profecta eſſe concedit. INTER *tot annos* ʒ oratorie, cum de biennio loquatur, Inter tot annos dicit. AGENDI ʒ in iudicio: ut ſupra: Agi non potuit? at & in prouincia ius dicebatur; & Romae iudicia fiebant. QVOTIDIE: ʒ uel in Gallia, uel Romae. MALE *agere* ʒ agendo id petere, quod ei non debebatur. Male autem agere non ſolum is dicebatur, qui petebat id, quod ei non deberetur, ſed is etiam, qui, quod deberet, non ſolueret, & creditorem malitioſe falleret. primum hic patet: alterum infra demonſtratur his uerbis: Qui permulta male agendi cauſſa fraudandiq. fecerunt. POSTEA *quoque* ʒ ſi ſic legatur, diſſoluta mihi ſententia uidetur: eadem colligi, ſi pro, Poſtea quoque, reponatur, Poſtea quam. MISSVM *fecerit*, ʒ Naeuij uerba ſunt haec, ſupra recitata: Se iam neque uadari amplius, neque uadimonium promittere. PER *inſidias* ʒ ſupra: Obſecro, C. Aquilli, uoſq. qui adeſtis in conſilio, ut diligenter attendatis; ut ſingulare genus fraudis, & nouam rationem inſidiarum cognoſcere poſſitis. DE AGRO *communi deiecerit*; ʒ de ſaltu, agroq. communi, ſupra: Haec dum Romae geruntur, Quinctius interea, contra ius & conſuetudinem, edicto praetoris de ſaltu, agroq. communi a ſeruis communibus ui detruditur. DE RE ʒ de pecunia, quam ſibi deberi diceret. AGENDI ʒ in eo iudicio, quod fieri de pecunia ſolet. DE PROBRO ʒ de poſſeſſis Quinctij bonis. ſupra. Id accidit praetoris iniquitate, & iniuria: primum, quod contra omnium conſuetudinem iudicium prius de probro, quam de re, maluit fieri, Cum *reuocetur ad id iudicium*, ʒ ad iudicium pecuniarium. ſupra: Pecuniam petit: negamus deberi. iudicium fiat ſtatim: non recuſamus. ſi ueretur, ut res, iudicio facto, parata ſit: iudicatum ſolui, ſatis accipiat: quibus a me uerbis ſatis accipiet, iiſdem ipſe, quod peto, ſatiſdet. TAM *copioſa aduocatione* ʒ tot aduocatis. Mire in hac parte, quae faceret Naeuius, eum quoque confitentem inducit. ILLVM *confeſſum* ʒ aduocatorum. EXISTIMO. ʒ tua fretus aequitate.

O R A T I O

*N*IHIL *igitur debuit, ut tu ipſe praedicas. Quid, ſi debuiſſet? continuo ne cauſſa fuiſſet, cur a praetore poſtulares, ut bona poſſideres? non opinor id quidem neque ius eſſe, neque cuiquam expedire. Quid igitur demonſtrat? uadimonium ſibi ait eſſe deſertum. ante quam doceo id factum non eſſe, libet mihi, C. Aquilli, ex officij ratione, atque ex omnium conſuetudine, rem ipſam, & factum ſimul Sex. Naeuij conſiderare. Ad uadimonium non uenerat, ut ais, is, qui cum tibi affinitas, ſocietas, omnes denique cauſſae, & neceſſitudines ueteres intercedebant: illico ne ad praetorem ire conuenit? continuo ne uerum fuit poſtulare, ut ex edicto bona poſſidere liceret? ad haec extrema, & inimiciſſima iura tam cupide decurrebas, ut tibi nihil in poſterum, quod grauius, atque crudelius facere poſſes, reſeruares? nam, quid homini poteſt turpius, quid uiro miſerius, aut acerbius uſu uenire? quod tantum euenire dedecus? quae tanta calamitas inueniri poteſt? pecuniam ſi cuipiam fortuna ademit, aut ſi alicuius eripuit iniuria, tamen, dum exiſtimatio eſt integra, facile conſolatur honeſtas egeſtatem. at non nemo aut ignominia affectus, aut iudicio turpi conuictus, bonis quidem ſuis utitur, alterius opes, id quod miſerrimum eſt, non expectat; hoc tamen in miſerijs adiumento, & ſolatio ſubleuatur. cuius uero bona uenierunt; cuius non modo illae ampliſſimae fortunae, ſed etiam uictus, ueſtituſq. neceſſarius ſub praecone cum dedecore ſubiectus eſt; is non modo ex numero uiuorum exturbatur, ſed, ſi fieri poteſt, infra etiam mortuos amandatur. etenim mors honeſta ſaepe uitam quoque turpem exornat, uita turpis ne morti quidem honeſtae locum relinquit. ergo hercule, cuius bona ex edicto poſſidentur, huius omnis fama, & exiſtimatio cum bonis ſimul poſſidetur: de quo libelli in celeberrimis locis proponuntur, huic ne perire quidem certe tacite, obſcureq. conceditur. cui magiſtri fiunt, & domini conſtituuntur, qui, qua lege, & qua condicione pereat, pronuncient; de quo homine praeconis uox praedicat, & pretium conficit; huic acerbiſſimum uiuo, uidentique funus ducitur: ſi funus id habendum ſit, quo non amici conueniunt ad exſequias cohoneſtandas, ſed bonorum emptores, ut carnifices, ad reliquias uitae lacerandas, & diſtrahendas. itaque maiores noſtri raro id accidere noluerunt; praetores, ut conſiderate fieret, comparauerunt. uiri boni, cum palam fraudantur, cum experiundi poteſtas non eſt, timide tamen & pedetentim iſtuc deſcendunt, ui ac neceſſitate coacti, inuiti, multis uadimonijs deſertis, ſaepe illuſi, ac deſtituti. conſiderant enim, quid & quantum ſit, alterius bona proſcribere. iugulare ciuem ne iure quidem quiſquam bonus uult: mauult enim commemorare, ſe, cum poſſet perdere, pepercisse, quam, cum parcere potuerit, perdidiſſe. haec in homines alieniſſimos, denique in inimiciſſimos uiri boni faciunt & hominum exiſtimationis, & communis humanitatis cauſſa; ut, cum ipſi nihil alteri ſcientes incommodarint, nihil ipſis iure incommodi cadere poſſit.*

E X P L A N A T I O

VT TV *ipſe praedicas*. ʒ non id quidem praedicabat Naeuius, ſed ſibi potius pecuniam a Quinctio deberi: cum tamen reuocari nollet ad iudicium pecuniarium; & condicionem aequiſſimam ſatis accipiendi, & ſatiſdandi repudiaret; fateri, & praedicare uidebatur, ſibi nihil Quinctium debere.

A PRAE-

A Praetore ʒ a Burrieno nam a Dolabella non petijt, ut bona poſſideret, ſed ut Quinctius iudicatum ſolui ſatiſdaret; quod ab eo peteret, cuius ex edicto praetoris Romani bona dies triginta poſſeſſa eſſent. Neqve *cuiquam expedire*. ʒ ut in eiuſmodi re ſtatim a praetore is, qui ſibi pecuniam deberi dicit, poſtulet, ut eius bona poſſideat. Ex *officij ratione* ʒ pro officio meo. Ex *omnium conſuetudine* ʒ patronorum, an creditorum? nam de utriſque poſſe uideo intelligi. Qvicvm *tibi affinitas, ſocietas, omnes denique cauſſae, & neceſſitudines ueteres intercedebant*: ʒ eadem ſententia ſupra his uerbis explicata: Iuſſit bona proſcribi eius, quicum familiaritas fuerat, ſocietas erat, affinitas, liberis iſtius uiuis, diuelli nullo modo poterat. Omnes cauſſae, ualet, omnia, quae mouere debent. Vervm *fuit* ʒ aequum. Qvid *uiro miſerius*? ʒ diſtinguit ab homine uirum. homini nihil turpius, uiro nihil miſerius. turpe quidem eſt omnibus exiſtimationem amittere: ei uero, qui ſit inter homines uir, ideſt magno & excelſo animo praeditus, miſerrimum, & acerbiſſimum eſt. Antea legebatur, Quid uero miſerius. nos, ut quaſi languentem ſententiam excitaremus, Viro, putauimus eſſe reponendum. Ignominia *affectus*, ʒ a cenſoribus notatus. Ivdicio *turpi conuictus*, ʒ furti, tutelae, pro ſocio. Bonis *quidem ſuis utitur*, ʒ amiſit honeſtatem, ſed bona ſua retinet, habet unde uiuat. Duo propoſuit exempla, unum eius, qui rem amittat, incolumi exiſtimatione: de quo dicit, Facile conſolatur honeſtas egeſtatem: alterum eius, qui honeſtatem amittit, ſalua re domeſtica: de quo ſubijcit, Hoc tamen in miſerijs adiumento & ſolatio ſubleuatur. at Quinctio non ita adimuntur bona, ut integra ſit exiſtimatio: nec ita eripitur honeſtas, ut bona relinquantur: ſed uictus, ueſtitusq. neceſſarius cum dedecore & probro ſub praecone ſubijcitur. Cvivs *bona uenierunt*, ʒ pro, ſi Quinctij bona uenibunt. non enim uenierant, ſed id pugnabat Naeuius, ut uenirent. Cvm *dedecore* ʒ cum deſerti uadimonij probro. Svbiectvs *eſt*, ʒ deſignat calamitatem Quinctij, & ait, Subiectus eſt, pro, ſi ſubijcietur. Infra *etiam mortuos amandatur*. ʒ quia non ei conceditur, ut poſſit honeſte mori. non ei tantum uita, ſed ſimul honeſte moriendi poteſtas eripitur. ergo, ſi fieri poteſt, ut grauius morte aliquid ſit, id quoque ei contingit. Eodem uerbo uſus eſt in Catil. IV. Non dubitat P. Lentulum aeternis tenebris, uinculisq. mandare. Pro Sulla: Mandare in ultimas terras. Mors *honeſta* ʒ pugnantia uidetur loqui. nam, ſi mors honeſta uitam etiam turpem poteſt exornare; ſequitur neceſſario, ut uita turpis honeſta morte poſſit exornari. at hoc negant illa uerba: Vita turpis ne morti quidem honeſtae locum relinquit. uerum hoc quidquid eſt difficultatis, plane tollitur, ſi, Saepe, quod eſt in priore membro, ad poſterius quoque referatur, hoc modo: Saepe accidit, ut honeſta mors turpem quoque uitam exornet: ſaepe item, ut uita turpis exornari honeſta morte non poſſit. Quinctius autem iniuria Naeuij eo redigitur, nt ne mori quidem honeſte poſſit. deſerti enim uadimonij fama adimit facultatem honeſtae mortis: ſicuti ſaepe contra contigit, ut, qui honeſte moritur, anteactae uitae ſordes eluat, at tollat. Cvivs *bona ex edicto poſſidentur*, ʒ non quod factum ſit, (bona enim ex edicto poſſeſſa negat: neque aliud agitur in hac cauſſa) ſed quod factum eſſe Naeuius aiebat, id exempli cauſſa ponit. Libelli *celeberrimis in locis proponuntur*, ʒ quod fieri ſolebat in proſcriptione bonorum: & id Naeuius cum feciſſet, impetrata a Burrieno praetore bonorum Quinctij poſſeſſione, libellos Alphenus deiecit. Hvic *ne perire quidem certe tacite, obſcureq. conceditur*: ʒ Certe, non abundat, ut creditur a nonnullis. id perſpicuum fiet, ſi, ordine paulliſper mutato, dicas: Huic certe ne perire quidem tacite, obſcureq. conceditur. Magistri, ʒ qui uenditioni bonorum praeſunt. ep. I. ad Att. lib. I. & alibi. Domini ʒ auget: magiſtros enim adhuc ſignificat. Qva *lege, & qua condicione pereat*, ʒ quo modo uendantur eius bona. Pretivm *conficit*, ʒ pro, pretium publice dicit. nam ipſe pretium proſcriptorum bonorum non conficiebat, ſed ab alijs confectum palam recitabat. Vivo, *uidentiq. funus ducitur*: ʒ tranſijt in adagium: ut in ea pro Sextio, & apud Terentium. &, quoniam hoc non ſolet euenire, ideo Quinctius, euenire cui uidetur, infra mortuos mandari paullo ante ad miſericordiam commouendam dictus eſt. nam hoc totum, ab eo loco, Ergo hercule, ſubijcitur ad confirmandum, quod proxime antecedit. Ad *reliquias uitae* ʒ ad bona Quinctij, tamquam uitae reliquias, quas in humano corpore lacerant, diſcerpuntq. carnifices. Raro *id accidere* ʒ quod iniuria Naeuij nunc accipit, ut abſentis Quinctij bona proſcriberentur. Comparavervnt. ʒ nam in edictis ita ſcribunt: ne cuius poſſideantur bona, niſi qui fraudationis cauſſa latitarit, aut heres cui non exſtet, aut qui exſilij cauſſa ſolum uerterit: ut infra. Deniqve *inimiciſſimos* ʒ uidetur addendum, In: & ad uim aliquid accedet: hoc modo, Denique in inimiciſſimos. Quod ſi haec in homines alieniſſimos, denique in inimiciſſimos uiri boni faciunt: cur non eadem in Quinctium Naeuius, non alieniſſimum, ſed propinquum; non inimiciſſimum, ſed ſocium fecit? Hominvm *exiſtimationis*, ʒ ne cui bonam famam eripiant.

ORATIO

AD uadimonium non uenit: quis? propinquus. ſi res iſta grauiſſima ſua ſponte uideretur, tamen eius atrocitas neceſſitudinis nomine leuaretur. Ad uadimonium non uenit: quis? ſocius. etiam grauius aliquid ei deberes concedere, quicum te aut uoluntas congregaſſet, aut fortuna coniunxiſſet. Ad uadimonium non uenit: quis? is, qui tibi praeſto ſemper fuit. ergo in eum, qui ſemel hoc commiſit, ut tibi praeſto non eſſet, omnia tela conieciſti, quae parata ſunt in eos, qui permulta male agendi cauſſa fraudandiq. fecerunt? ſi de praedijs tuis ageretur, Sex. Naeui, ſi in paruula re captionis aliquid uererere, non ſtatim ad C. Aquillium,

aut

aut ad eorum aliquem, qui conſuluntur, concurriſſes? cum ius amicitiae, ſocietatis, affinitatis ageretur; cum officij rationem, atque exiſtimationis duci conueniret; eo tempore tu non modo C. Aquillium, aut L. Lucullum, ſed ne ipſe quidem te conſuluiſti, ſed ne ipſe quidem ad te retuliſti: ne haec quidem tecum locutus es: Horae duae fuerunt: *Quinctius ad uadimonium non uenit: quid ago? ſi mehercule haec tecum duo uerba feciſſes, Quid ago? reſpiraſſet cupiditas, atque auaritia paullulum: aliquid loci rationi, & conſilio dediſſes: tu te collegiſſes: non in eam turpitudinem ueniſſes, ut hoc tibi eſſet apud tales uiros confitendum, qua tibi uadimonium non ſit obitum, eadem te hora conſilium cepiſſe, hominis propinqui fortunas funditus euertere. Ego pro te nunc hoc conſulo, poſt tempus, in aliena re, quod tu in tua re, cum tempus erat, conſulere oblitus es. Quaero abs te, C. Aquilli, L. Lucullе, P. Quinctili, M. Marcelle, uadimonium mihi non obijt quidam ſocius, & affinis meus, quicum mihi neceßitudo uetus, controuerſia de re pecuniaria recens intercedit: poſtulo ne a praetore, ut eius bona mihi poſſidere liceat; an, cum Romae domus eius, uxor, liberi ſint, domum potius denunciem? quid eſt, quod hac tandem de re uobis poſſit uideri? profecto, ſi recte ueſtram bonitatem, atque prudentiam cognoui, non multum me fallit, ſi conſulamini, quid ſitis reſponſuri. primum, exſpectare; deinde, ſi latitare, ac diutius ludificare uideatur, amicos conuenire; quaerere, quis procurator ſit; domum denunciare. dici uix poteſt, quam multa ſint, quae reſpondeatus ante fieri oportere, quam ad hanc rationem extremam neceſſariam deuenire. Quid ad haec Naeuius? ridet ſcilicet noſtram amentiam, qui in uita ſua rationẽ ſummi officij deſideremus, & inſtituta bonorum uirorum requiramus. quid mihi, inquit, cum iſta ſumma ſanctimonia, ac diligentia? uiderint iſta officia uiri boni, de me autem ita conſiderent: non quid habeam, ſed quibus rebus inuenerim, quaerant, & quemadmodum natus, & quo pacto educatus ſim. memini: uetus eſt de ſcurra, multo facilius diuitem, quam patremfamilias fieri poſſe. haec ille ſi uerbis non audet, re quidem uera palam loquitur. etenim, ſi uult uirorum bonorum inſtituto uiuere, multa oportet diſcat, atque dediſcat: quorum illi aetati utrumque difficile eſt. Non dubitaui, inquit, cum uadimonium deſertum eſſet, bona proſcribere. improbe: uerum, quoniam tu id tibi arrogas, & concedi poſtulas, concedamus. quid, ſi nunquam deſeruit? ſi iſta cauſſa abs te tota per ſummam fraudem, & malitiam ficta eſt? ſi uadimonium omnino tibi cum P. Quinctio nullum fuit, quo te nomine appellemus? improbum? at, etiam ſi deſertum uadimonium eſſet, tamen in iſta poſtulatione, & proſcriptione bonorum improbiſſimus reperiebare. num malitioſum? negas. fraudulentum? iam id quidem arrogas tibi, & praeclarum putas. audacem? cupidum? perfidioſum? uulgaria, & obſoleta ſunt; res autem noua, & inaudita. quid ergo eſt? uereor mehercule, ne aut grauioribus utar uerbis, quam natura fert; aut leuioribus, quam cauſſa poſtulat.*

EXPLANATIO

RES *iſta* } uadimonij deſertio. MALE *agendi* } iniuſte, & malitioſe litigandi. idem ſupra loquendi modus: Quo tempore ptimum male agere coepit. SI DE *praedijs tuis ageretur* } quorſum hic de praedijs? docti uiri, a quibus non diſſentio, legendum ex antiquis libris exiſtimarunt, Si dupondius unus, aut, quod malim, Si dupondius tuus: qui minimus nummus erat, ualore duorum aſſium. Maior autem, ut mihi uidetur, Naeuij eſſet ignominia, ſi legeretur, De pretijs tuis: cum ſcilicet uocem tuam uendebas. quam opinionem confirmat illud ſupra: Vocem in quaeſtum contulit. Et infra: Cuius uox praeconio quaeſtu proſtitit. L. LVCVLLVM } iuris peritum. quamquam, L. Lucilium, legerim libentius: qui iuriſconſultus clarus aetate ſua fuit, docuitq. Ser. Sulpicium, ut ait Cicero in Bruto. nam L. Lucullum, qui poſtea de Mithridate, & Tigrane triumphauit, iuriſconſultum fuiſſe, nuſquam legi. HORAE *duae fuerunt*: } inuidioſe in Naeuium. qui cum queri poſſet, deſertum a Quinctio uadimonium, ab eo die, quo ille, profecturus in Galliam, Roma egreſſus eſt ante diem IV. Kal. Febr. quod non niſi quatriduo poſt ex Publicio, qui ad uada Volaterrana Quinctio occurrerat: quatriduum tamen illud (nam ſpatij minus eſſe non potuit) Cicero contrahit in horas duas, atque adeo uix in unam horam: infert enim paullo poſt: Non in eam turpitudinem ueniſſes, ut hoc tibi eſſet apud tales uiros confitendum, qua tibi uadimonium non ſit obitum, eadem te hora conſilium coepiſſe, hominis propinqui fortunas funditus euertere. RESPIRASSET *cupiditas*, } remiſiſſes paullulum de cupiditate: non ſtatim ad Burrienum praetorem ueniſſes. OBLITVS *es*: } quaſi per iocum eum exagitat: uitiumq. uoluntatis, memoriae uitium facit. M. MARCELLE: } is eſt, quem iuris magis, quam eloquentiae, ſtudioſum fuiſſe, Pedianus in Diuin. auctor eſt. LATITARE, } quod uerbum erat in edicta: ut infra. AD HANC *rationem* } ad petendum a praetore, ut bona poſſidere liceat. EXTREMAM } quae tibi extrema, non prima, eſſe debuit. NECESSARIAM } ad quam non niſi neceſſario deueniendum fuit. RATIONEM *ſummi officij* } quam numquam in uita nouit. QVIBVS *rebus inuenerim*, } bonis artibus partae diuitiae laudantur, & probitatis opinionem afferunt. at Naeuius, ne, quia diues, ideo putaretur bonus uir, fatetur ſe malis artibus ad diuitias perueniſſe. Eſt autem oratoriae calliditatis, tribuere ſermonem aduerſarijs contta ſe ipſos. ut in Diuin. Hortenſium inducit ita loquentem: Non illud peto, quod ſoleo, cum uehementius contendi, impetrare: reus ut abſoluatur, non peto: ſed, ut ab hoc potius, quam ab illo, accuſetur, id peto. MVLTO *facilius diuitem, quam patremfamilias, fieri poſſe* } ſcurrae multo facilius eſſe, quam patrifamilias, diuitem fieri. turpiter enim, ut ſcurra, paterfamilias rem facere, non uult. ſcurrae perſonam Naeuio ſupra quoque impoſuit Cicero, dicens: Neque parum facetus ſcurra Sex. Naeuius, neque inhumanus praeco eſt umquam

exiſti-

exiſtimatus. QVONIAM *tu id tibi arrogas,* ʒ ut, deſerto uadimonio, bona proſcribere debueris. QVO *te nomine appellemus?* ʒ artificioſe, ut facinus augeat, ambigit de nomine. quo de genere diximus initio lib. IV. ETIAM SI *deſertum uadimonium eſſet,* ʒ cum uero deſertum non ſit, improbum te ſi appellemus, non ſatis eſt: exprimi tuam culpam oportet grauiore nomine. IMPROBISSIMVS *reperiebare.* ʒ in proſcribendis eius bonis, quicum tibi affinitas, ſocietas, omnes denique cauſſae, & neceſſitudines ueteres intercedebant: cum fieri a te plurima oporteret, antequam ad hanc rationem neceſſariam deuenires. NEGAS. ʒ quaſi leui malitia peccatum indicet; cum tuo nihil ſit grauius, RES *autem* ʒ a te commiſſa. QVAM *natura fert,* ʒ quia uix in hominem conuenire uideantur.

ORATIO

AIS eſſe uadimonium deſertum. Quaeſiuit à te ſtatim, ut Romam rediјt, Quinctius, quo die uadimonium iſtuc factum eſſe diceres. reſpondiſti ſtatim, nonis Febr. diſcedens in memoriam rediјt Quinctius, quo die Roma in Galliam profectus ſit: ad ephemeridem reuertitur: inuenitur dies profectionis, pridie Kal. Februarij. nonis Febr. ſi Romae fuit, cauſſae nihil dicimus, quin tibi uadimonium promiſerit. quid? hoc inueniri qui poteſt? profectus una L. Albius, homo in primis honeſtus: dicet teſtimonium. profecti ſunt familiares & Albij, & Quinctij: dicent hi quoque teſtimonium. litterae P. Quinctij, teſtes tot, quibus omnibus cauſſa iuſtiſſima eſt cur ſcire potuerint, nulla cur mentiantur, cum adſtipulatore tuo comparabuntur. Et in hac eiuſmodi cauſſa P. Quinctius laborabit? & diutius in tanto metu miſer, periculoq. uerſabitur? & uehementius eum gratia aduerſarij perterrebit, quam fides iudicis conſolabitur? uixit enim ſemper inculte, atque horride: natura triſti, ac recondita fuit: non ad ſolarium, non in campo, non in conuiuijs uerſatus eſt: id egit, ut amicos obſeruantia, rem parcimonia retineret: antiquam officij rationem dilexit, cuius ſplendor omnis his moribus obſoleuit. at, ſi in cauſſa pari diſcedere inferior uideretur, tamen eſſet non mediocriter conquerendum: nunc in cauſſa ſuperiore, ne ut par quidem ſit, poſtulat: inferiorem eſſe patitur, dumtaxat uſque eo, ne cum bonis, fama, fortuniſq. omnibus Sex. Naeuij cupiditati, crudelitatiq. dedatur. Docui, quod primum pollicitus ſum, C. Aquilli, cauſſam omnino, cur poſtularet, non fuiſſe; quod neque pecunia debebatur, &, ſi maxime deberetur, commiſſum nihil eſſe, quare ad iſtam rationem perueniretur. attende nunc, ex edicto praetoris bona P. Quinctij poſſideri nullo modo potuiſſe. recita edictum. QVI. FRAVDATIONIS. CAVSSA. LATITARIT. non eſt is Quinctius: niſi ſi latitant, qui ad negotium ſuum, relicto procuratore, proficiſcuntur. CVI. HERES. NON. EXSTABIT. ne is quidem. QVI. EXSILII. CAVSSA. SOLVM. VERTERIT.

* * *

quo tempore exiſtimas oportuiſſe, Naeui, abſentem Quinctium defendi? aut quo modo? tum, cum poſtulabas, ut bona poſſideres? nemo affuit: neque enim quiſquam diuinare poterat te poſtulaturum: neq. quemquam attinebat id recuſare, quod praetor fieri, ſed non fieri ex edicto ſuo iubebat. qui locus igitur abſentis defendendi procuratori primus datus eſt? cum proſcribebas. ergo affuit, non paſſus eſt, libellos deiecit Sex. Alphenus: qui primus erat officij gradus, ſeruatus eſt a procuratore ſumma cum diligentia. uideamus, quae deinde ſint conſecuta. Hominem P. Quinctij deprehendis in publico, conaris abducere: non patitur Alphenus, ui tibi adimit, curat ut domum reducatur ad Quinctium. hic quoque ſumme conſtat procuratoris diligentis officium. Debere tibi dicis Quinctium: procurator negat. uadari uis: promittit. in ius uocas: ſequitur. iudicium poſtulas: non recuſat. Quid aliud ſit abſentem defendi, ego non intelligo. At quis erat procurator? credo aliquem eiectum hominem, egentem, litigioſum, improbum, qui poſſet ſcurrae diuitis quotidianum conuicium ſuſtinere: nihil minus. eques R. locuples, ſui negotij bene gerens, denique is, quem, quoties Naeuius in Galliam profectus eſt, procuratorem Romae reliquit. & audes, Sex. Naeui, negare abſentem defenſum eſſe Quinctium, cum eum defenderit idē, qui ſolebat? & cum is iudicium acciperet pro Quinctio, cui tu & rem, & famam tuam commendare proficiſcens, & concredere ſolebas, conaris hoc dicere, neminem exſtitiſſe, qui Quinctium iudicio defenderet?
* *Poſtulabam, inquit, ut ſatiſdaret: iniuria poſtulabas. ita iubebare. recuſabat Alphenus. ita: uerum praetor decernebat. tribuni igitur appellabantur. Hic te, inquit, teneo: non eſt iſtud, iudicium pati, neque iudicio defendere, cum auxilium a tribunis petas. Hoc ego, cum attendo qua prudentia ſit Hortenſius, dicturum eſſe eum non arbitror: cum autem antea dixiſſe audio, & cauſſam ipſam conſidero, quid aliud dicere poßit, non reperio. fatetur enim libellos Alphenum deieciſſe, uadimonium promiſiſſe; iudicium quin acciperet in ea ipſa uerba, quae Naeuius edebat, non recuſaſſe, ita tamen, more & inſtituto per eum magiſtratum, qui auxilij cauſſa conſtitutus eſt, aut haec facta non ſint, neceſſe eſt; aut C. Aquillius, talis uir, iuratus, hoc ius in ciuitate conſtituat; cuius procurator non omnia iudicia acceperit, quae quiſque in uerba poſtularit; cuius procurator a praetore tribunos appellare auſus ſit; eum non defendi; eius bona recte poſſideri poſſe; ei miſero, abſenti, ignaro omnia fortunarum ſuarum, omnia uitae ornamenta per ſummum dedecus, & ignominiam diripi conuenire. quod ſi probari nemini poteſt; illud certe probari omnibus neceſſe eſt, defenſum eſſe iudicio abſentem Quinctium. quod cum ita eſt, ex edicto bona poſſeſſa non ſunt.*

EXPLA-

EXPLANATIO

PR. KAL. *Febr.*} dixi iam, aut ſupra legendum, Pr. Kal. Febr. aut hic, I V. Kal. Febr. LITTERAE *P. Quinctij*} ephemeris, a Quinctio ſcripta. CVM *adſtipulatore tuo*} cum eo, qui tuam calumniam ſuo teſtimonio confirmat. VIXIT *enim ſemper inculte, atque horride*} quia non de colligenda gratia labo rauit, ut Naeuius. NON *ad ſolarium,*} locus in ſuperiore domo, Soli patens. Auguſti iocus eſt apud Macrobium. Cum de Tyriae purpurae, quam emi iuſſerat, obſcuritate quereretur: dicente uenditore, Erige altius, & ſuſpice: Quid ergo? inquit. ut me populus Romanus dicat bene cultum, in ſolario ambulaturus ſum? Fuit & Solarium horologium, anno urbis C D L X X V I I. in publico, ſecundum Roſtra, in columna conſtitutum: quo cum uti non liceret niſi ſereno die, Naſica cenſor aqua diuiſit horas dierum & noctium. IN *campo*} Martio, ludendi gratia, ut reliqua iuuentus. De Orat. lib. II. Vt illud in Titium, qui cum ſtudioſe pilae luderet, & idem ſigna ſacra noctu frangere putaretur, gregaleſq. cur in campum non ueniſſet, requirerent, excuſauit Veſpa Terentius, quod eum brachium fregiſſe diceret. IN *conuiuijs*} in luxu, & ſumptibus. OBSOLEVIT.} obſcuratus eſt, euanuit, ut in pictura, aut in ueſte propter uetuſtatem. DISCEDERE} exitus rei oſtenditur hoc uerbo. non enim eſt hic, diſcedere, pro, abire, ſed eo ſenſu, quo dictum eſt ad Att. lib. I I. Si poſſum diſcedere, ne cauſſa optima in ſenatu pereat. NON *mediocriter conquerendum*:} quia neminem in cauſſa pari aequum eſt inferiorem eſſe. par cauſſa ſi eſt, paria quoque reliqua ſint. NVNC} pro, Sed, Graeco more: ut pro Archia: Nunc inſidet quaedam in optimo quoque uirtus, quae noctes & dies animum gloriae ſtimulis concitat. DEDATVR} accommodatum uerbum cupiditati, crudelitatiq. Naeuij. quaſi dicat, tradatur inimico, bonis, fama, fortunis omnibus euertendus: ut pro Roſcio Am. Non recuſamus, quin illorum libidini Sex. Roſcij uita dedatur. AD *iſtam rationem*} ad poſtulationem, & proſcriptionem bonorum: quam ſupra, Rationem extremam neceſſariam, uocauit. AD *negotium ſuum proficiſcuntur*.} ut profectus eſt Quinctius in Galliam, relicto Alpheno procuratore. NE IS *quidem*.} cui ſupra liberos eſſe dixit, SOLVM *uerterit*.} mutilus locus. deeſt enim, quod ad haec edicti uerba Cicero reſpondeat. Neque uero Ciceronis tantum uerba deſiderantur, ſed, ut arbitror, etiam edicti. cum enim ſubijciatur: Quo tempore exiſtimas oportuiſſe, Naeui, abſentem Quinctium defendi: neceſſe omnino uidetur, praeire edicti uerba, quibus haec reſpondeant. apte autem congruerent in edicto: Qui abſens iudicio non ſit defenſus. Quod eo magis arbitror, quia uidetur edicti uerba iterare, cum ait infra: Quis eſt, qui fraudationis cauſſa latuiſſe dicat? quis, qui abſentem defenſum neget eſſe Quinctium? Et alio loco: Eum ipſum, qui fraudandi cauſſa latitet, eum ipſum, quem iudicio nemo defendat; eum ipſum, qui cum omnibus creditoribus ſuis male agat, inuitum de praedio detrudi uetat. Et aliquanto poſt: Ex edicto autem non potuiſſe bona poſſideri, demonſtraui: quod neque fraudandi cauſſa latitaſſet, neque exſilij cauſſa ſolum uertiſſe diceretur. Reliquum eſt, ut eum nemo iudicio defenderit. quod contra copioſiſſime defenſum eſſe contendi. CVM *poſtulabas*,} a Burrieno praetore. NEQVE *quemquam attinebat id recuſare*,} cur enim quiſquam recuſaret, quod praetor non ex arbitrio ſuo, ſed ex edicto fieri iubebat? NON *fieri*} ſic ueteres libri: & maior uis eſt, quam ſi legatur, ut antea, Non modo fieri. HOMINEM *P. Quinctij*} ſeruulum: de quo ſupra. IN IVS *uocas*:} ad praetorem. Eodemq. ſenſu dixit iam, Vt te in ius adducerent. IVDICIVM *poſtulas*:} ut praetor iudicem, iudicijq. formulam det. SCVRRAE *diuitis*} Naeuij. EQVES *Romanus*,} equeſtris dignitas poſt ſenatoriam proxima, & equeſter ordo ſeminarium ſenatus fuit. inde enim cenſores in legendo ſenatu ſumebant, quos inter ceteros probitate, opibus, ingenio excellere arbitrabantur. &, ut eques Romanus eſſe nemo poterat, qui C D millia H-S, ideſt, ſcutatorum XII. millia non poſſideret: unde Horatius: Si quadringentis ſex ſeptem millia deſunt, Plebs eris: ſic, niſi qui duplum, ideſt D C C C millia, poſſideret, ab equeſtri ad ſenatorium ordinem tranſire non poterat. &, ut equiti Romano, ſi tueri ordinem uellet, C D millia, ſic, ſenatori eſſe uellet, D C C C millia habere neceſſe fuit. Aliud eſt autem, Eques, dicere, aliud, Eques Romanus. eques enim erat, quicumque ſuo militabat equo; qui nec dicebatur, nec erat equeſtris ordinis; neque hunc cenſu C D millium eſſe neceſſe fuit: eques autem Romanus uocabatur is, qui publico mereret equo, & equeſtris eſſet ordinis, a cenſore lectus, & C D millia poſſideret, & equeſtribus quoque ornamentis, ut anulo aureo, tunica anguſti claui, (nam latus clauus ſenatorum erat) phaleris etiam uteretur. hanc diſtinctionem auctore Cicerone Phil. I. cognouimus: ut Liuij, Valerij, aliorum teſtimonia breuitatis cauſſa relinquantur. Nec uero, ſi quis ex equite Romano ſenator fieret, equum publicum amittebat, ut exemplo Neronis, & Salinatoris cenſorum docet Liuius: qui cum inter ſe diſſiderent, alter alterum equum publicum iuſſit uendere. Erant autem equites Romani tam plebeij generis, quam patricij: &, qui equitum, aut ſenatorum filij eſſent, nec equeſtri cenſu carerent, niſi tamen a cenſore legerentur, equites Romani non erant, ſed, qui equitum filij, equeſtri loco nati, & equeſtri loco eſſe, qui ſenatorum, ſenatorio loco nati, & equeſtri loco eſſe dicebantur. quemadmodum nec ſenatorum filij, licet D C C C millia, qui cenſus erat ſenatorius, poſſiderent, ſenatores erant, niſi a cenſorib. lecti eſſent in ſenatum. quod ſi ſenator equitem Romanum patrem habuiſſet, ut M. Cicero, Ser. Sulpicius, alij permulti: equeſtri loco natus, loco tamen eſſe non equeſtri, ſed ſenatorio dicebatur. Inſigne, nouumq. fuit in Pompeio Magno, quod ex Africa primum, deinde ex Hiſpania, nondum ſenator, ſed eques

Romanus triumphauit. Differebant a ſenatoribus ueſtitu, non quod diuerſa toga uterentur: eadem enim erat omnium ordinum: ſed quod, praeter uarietatem calceorum, tunica ſenatorum lato clauo purpureo erat intexta, equitum anguſta. itaque dixit Velleius de Maecenate, qui ab ordine equeſtri ad ſenatorium, cum facile poſſet, tranſire numquam uoluit: Vixit anguſto clauo contentus. Et Ouidius, in ordine ſe equeſtri conſtitiſſe, ad ſenatorium peruenire non potuiſſe, ſignificat IV. Triſt. his uerſibus:

Curia reſtabat: claui menſura coacta eſt:

Maius erat noſtris uiribus illud onus.

Quo more ſum adductus, ut apud Suetonium in Othone, ubi legitur in peruulgatis libris, Auguſti clauius fuit, reponendum putarem, Anguſticlauius, unico uerbo, ſuffragante antiquo libro bibliothecae Vaticanae: eadem ratione, quemadmodum dixit idem in Nerone, A laticlauio, cuius uxorem attrectauerat, paene ad necem caeſus eſt. Nominibus non iiſdem ſemper appellati ſunt, Celeres primum, deinde Fluxumines, tum Troſſuli ultra C. Gracchum, poſtremo equites. quod a Plinio, & Feſto memoriae mandatum, referre non alienum putauimus. De numero ſi quaeritur: tres tantum equitum centurias Romulus inſtituit, denos capiens e ſingulis curijs, quae XXX erant: Ser. Tullius ad XIIX, maioris praeſidij cauſſa, aucta iam ciuitate, perduxit. quorum terceni ſingulis in legionibus militarunt. POSTVLABAM,} a Dolabella praetore. ſupra. ITA *uidebare.*} malim ex ſententia: Ita: iubebat pr. ideſt praetor. nam & ſtatim ſubijcitur: Ita: uerum praetor decernebat. Prima Naeuij obiectio eſt: Poſtulabam, ut ſatiſdaret. Reſpondetur: Iniuria poſtulabas. Altera: Ita: iubebat praetor. Reſpondetur; Recuſabat Alphenus. Tertia: Ita; uerum praetor decernebat. Reſpondetur: Tribuni igitur appellabantur. IVDICIVM *pati,*} quod paullo poſt dicit, iudicium accipere: id eſt, rei iudicatae acquieſcere ὑπομένειν δίκειν, Ariſt. lib. V. Polit. NEQVE *iudicio defendere,*} quia nec ſtitiſſe Quinctium, nec abſentem eſſe defenſum, Naeuius aiebat. Cui Cicero iam reſpondit in eo loco: Quo tempore exiſtimas oportuiſſe, Naeui, abſentem Quinctium defendi? CVM *auxilium a tribunis petas.*} tribuni pl. initio, flagitante plebe, creati ſunt, ut iniuſte uexatis, atque oppreſſis auxiliarentur. ANTEA *dixiſse audio,*} P. Iunio Quinctium defendente. CAVSSAM *ipſam conſidero,*} ea, quae procurator Alphenus in tuenda Quinctij cauſſa fecit. QVID *aliud dicere poſſit,*} pro Naeuio contra nos. VADIMONIVM *promiſiſse,*} idibus Sept. cum ita inter eum & Naeuium conueniſſet: quia M. Brutus, tribunus pl. interceſſurum ſe palam dixerat, niſi quid inter ipſum Alphenum, & Naeuium conueniret. ITA *tamen,*} cum eo tamen, ſi tribunis ita uideretur. PER *eum magiſtratum,*} per tribunos pl. qui ſi auxilij cauſſa inſtituti ſunt: cur eos contra inſignem iniuriam Alphenus appellare non debuit? AVT *C. Aquillius,*} aut, cum facta eſſe conſtet, C. Aquillius, talis uir, iuratus, iniquum ius in ciuitate conſtituat, neceſſe eſt, hoc ſcilicet: cuius procurator non omnia iudicia acceperit, quae quiſque in uerbo poſtularit, cuius procurator a praetore, ac tribuno appellare auſus ſit, eum non defendi, eius bona recte poſſideri poſſe. QVAE *quiſque in uerbo poſtularit;*} hoc dicit, quia ſatiſdare noluerat Alphenus. AVSVS *ſit,*} ut praetoris iudicium reſcinderet. EI *miſero*} miſero, propter ea, quae ſequuntur. IGNARO *fortunarum ſuarum,*} qui, quid in ſuis rebus ageretur, abſens neſciret. QVOD *ſi probari nemini poteſt,*} Quinctium abſentem iudicio non eſſe defenſum, eiuſq. bona recte poſſideri poſſe. EX *edicto bona poſseſsa ſunt.*} nam in edicto ſumptum eſt, qui abſens iudicio non ſit defenſus, eius bona poſſideri poſſe.

ORATIO

AT enim tribuni pl. ne audierunt quidem. Fateor, ſi ita eſt, procuratorem decreto praetoris R. oportuiſſe parere. quid, ſi M. Brutus interceſſurum ſe dixit palam, niſi quid inter ipſum Alphenum, & Naeuium conueniret? uidetur ne interceſſiſſe appellatio tribunorum non more, ſed auxilij cauſſa? quid deinde fit? Alphenus, ut omnes intelligere poſsent iudicio defendi Quinctium, ne qua ſubeſse poſset aliena aut ipſius officio, aut huius exiſtimatione ſuſpicio, uiros bonos complures aduocat: teſtatur iſto audiente, ſe pro communi neceſſitudine id primum petere, ne quid atrocius in P. Quinctium abſentem ſine cauſsa facere conetur: ſin autem inimiciſſime, atque infeſtiſſime contendere perſeueret, ſe paratum eſse omni recta, atque honeſta ratione defendere: quod petat, non deberi: ſe iudicium id, quod edat, accipere. eius rei, condicionisq. tabellas obſignauerunt uiri boni complures. res in dubium uenire non poteſt. fit, rebus omnibus integris, neque proſcriptis, neque poſseſſis bonis, ut Alphenus promittat Naeuio ſiſti Quinctium. uenit ad uadimonium Quinctius: iacet res in controuerſijs, iſto calumniante, biennium, uſque dum inueniretur, qua ratione res ab uſitata conſuetudine recederet, & in hoc ſingulare iudicium cauſsa omnis concluderetur. Quod officium, Aquilli, commemorari procuratoris poteſt, quod ab Alpheno praeteritum eſse uideatur? quid affertur, quare P. Quinctius abſens negetur eſse defenſus? an uero id, quod Hortenſium, quia nuper iniecit, & quia Naeuius ſemper id clamitat, dicturum arbitror, non fuiſse Naeuio parem certationem cum Alpheno, illo tempore, illis dominantibus? quod ſi uelim confiteri; illud, opinor, concedent, non procuratorem P. Quinctij neminem fuiſse, ſed gratioſum fuiſse. mihi autem ad uincendum ſatis eſt, fuiſse procuratorem, qui cum experiri poſset; qualis is fuerit, ſi modo abſentem defendebat per ius, & magiſtratum, nihil ad rem arbitror pertinere.

EX-

EXPLANATIO

NE *audierunt quidem*] hoc dicebat Hortenſius, quia tribuni pl. auxilij cauſſa appellati, non interceſſerant, nec Burrieni praetoris decretum infirmauerant. PRAETORIS *Romani,*] praetoris urbani Burrieni, qui proſcribi bona Quinctij abſentis iuſſerat ex edicto. M. BRVTVS] fortaſſe M. Bruti pater, qui Caeſarem occidit. is enim & Marianus fuit, & a Cn. Pompeio necatus eſt, auctoribus Valerio, Plutarcho, Appiano. haec autem, quae hic narrantur, facta ſunt, ut e ſuperioribus conſtat, Scipione, & Norbano cos. quo anno tribunus pl. M. Brutus fuit, Mariana factione dominante. IPSVM *Alphenum,*] Alphenum, gloſſema eſſe puto. iam enim dixit, Procuratorem: quo refertur, Ipſum. NON *morae,*] non ut moram afferret, quod aduerſarij calumniabantur, quia tribuni pl. idibus Sept. Quinctium ſiſti iuſſerant. HVIVS] abſentis Quinctij: ne quis eum latitare, aut ſolum uertiſſe, ſuſpicaretur. PRO *communi neceſſitudine*] Quinctij, & Naeuij. SIN *autem inimiciſſime, atque infeſtiſſime contendere perſeueret*] hoc eſt, quod ſupra dixit: Iſtum aequum eſſe famae, fortunisq. P. Quinctij conſulere, & aduentum eius exſpectare; quod ſi facere nolit, atque imbiberit eiuſmodi rationibus, illum ad ſuas condiciones perducere; ſeſe nihil precari, &, ſi quid agere uelit, iudicio defendere. SE *iudicio id, quod edat, accipere.*] malim, Iudicium: ut paullo ante: Iudicium quin acciperet, in ea ipſa uerba, quae Naeuius edebat, non recuſaſſe. FIT,] conuenit inter Alphenum & Naeuium. quod niſi conueniret, interceſſurum ſe eſſe, M. Brutus, tribunus pl. palam dixerat. REBVS *omnibus integris,*] hoc explanatur ſequentibus uerbis: Neque proſcriptis, neque poſſeſſis bonis. SISTI *Quinctium*] id. Sept. IACET *res in controuerſijs*] iudicium non expeditur, Naeuio rem de induſtria protrahente: litigatur tamen dicis cauſſa. propterea infra: Cui neque magiſtratus adhuc aequus inuentus eſt. Et in extrema oratione: Ab omni magiſtratu agitatus, atque perterritus. ISTO *calumniante,*] rem uarijs artib. producente. quod ſupra dixit: Annum & ſex menſes nihil petit: quieſcit: condicionibus hunc, quoad poteſt, producit. Eodem ſenſu ad Varronem: Quod antea calumniabar: indicabo malitiam meam. Ad Lentulum: Per aduerſarios tuos uarijs calumnijs extracta res eſt. BIENNIVM,] auget. nam ſupra, Annum, & ſex menſes, dixit. VSQVE *dum inueniretur,*] uſque dum praetorem nactus eſſet, qualem uellet. AB *uſitata conſuetudine*] uſitata conſuetudo fuit, ut iudicium de re prius, quam de probro, fieret, quod contra Dolabella decreuit. IN *hoc ſingulare iudicium*] ſingulare appellat, quia non uſitatum, & in una Quinctij cauſſa factum: ut ſcilicet ſponſionem P. Quinctius cum Naeuio faceret, ſi bona ſua ex edicto poſſeſſa eſſent. quo genere iudicij cauſſam priore loco dicere cogebatur. ILLIS *dominantibus?*] Marianis: quibus anno proximo ſuperiore debellatis, dominari Sulla coeperat. QVOD *ſi uelim confiteri,*] Naeuio parem certationem cum Alpheno illo tempore non fuiſſe. Dicit autem, Quod ſi uelim confiteri: quaſi liceat ei non confiteri: cum & Naeuius ipſe Marianarum partium fuerit: ut infra narratur. AD *uincendum ſatis eſt*] nam, ſi abſens Quinctius iudicio defenſus eſt, edictum eius cauſſae non nocet, in quo eſt, eius bona poſſideri poſſe, qui iudicio abſens non ſit defenſus. QVALIS *is fuerit,*] Marianus, an Sullanus. SI MODO *abſentem defendebat per ius, & magiſtratum,*] de quo loquitur edictum. Magiſtratum, dixit, pro, tribunos pl.

ORATIO

ERAT, inquit, illarum partium. quid ni? qui apud te eſset educatus; quem tu a puero ſic inſtituiſses, ut nobili ne gladiatori quidẽ haereret. ſicut tu ſemper ſumme concupiſti, idem uolebat Alphenus: ea re tibi cum eo par contentio erat. Bruti, inquit, erat familiaris: itaque is intercedebat. tu contra Burrieni, qui iniuriam decernebat; omnium denique illorum, qui tum & poterant per uim, & ſcelus plurimum, &, quod poterant, id audebant. an omnes tu iſtos uincere uolebas, qui nunc, tu ut uincas, tantopere laborant? aude id dicere, non palam, ſed his ipſis, quos aduocaſti. tametſi nolo eam rem commemorando renouare, cuius omnino rei memoriam omnem tolli funditus, ac deleri arbitror oportere. unum illud dico: ſi propter partium ſtudium potens erat Alphenus; potentiſſimus Naeuius: ſi fretus gratia poſtulabat aliquid iniquius Alphenus, multo iniquiora Naeuius impetrabat. neque enim inter ſtudium ueſtrum quidquam, ut opinor, interfuit: ingenio, uetuſtate, artificio tu facile uiciſti. ut alia omittam, hoc ſatis eſt: Alphenus cum ijs, & propter eos periјt, quos diligebat: tu, poſtquam, qui tibi erant amici, non poterant uincere; ut amici tibi eſsent, qui uincebant, effeciſti. quod ſi tum par tibi ius cum Alpheno fuiſse non putas, quia tamen aliquem contra te aduocare poterat; quia magiſtratus aliquis reperiebatur, apud quem Alpheni cauſsa conſiſteret: quid hoc tempore Quinctio ſtatuendum eſt? cui neque magiſtratus adhuc aequus inuentus eſt; neque iudicium redditum eſt uſitatum; non condicio, non ſponſio, non denique ulla umquam interceſſit poſtulatio, mitto aequa, uerum ante hoc tempus ne fando quidem audita.

EXPLANATIO

QVI *apud te eſſet educatus, quem tu a puero ſic inſtituiſſes,*] ſi Marianus Alphenus ex educatione, & diſciplina tua fuit. VT *nobili*] nobilitas pro Sulla, plebs pro Mario pugnauit. NE *gladiatori quidem*] ut ita nobilitatem odiſſet, ut ne gladiatori quidem, multarum pugnarum uictoria nobili, fauere uellet. Ludit in uoce, Nobli, eſt enim & in ciue nobilitas, & in gladiatore. SVMME *concupiſti*,] Marianos uincere. PAR *contentio*] non ille magis, quam tu, gratioſus erat, Marianis dominantibus. INTERCEDEBAT.] interceſſurum ſe, niſi quid inter eos conueniret, palam dicebat. INIVRIAM *decernebat*;] antiquus liber, Iniuria: quod probo. ISTOS] Sullanos. QVOS *aduocaſti.*] in quibus erat L. Philippus, conſularis, & cenſorius. EAM *rem*] ciuilem contentionem. IMPETRABAT.] a praetore: cum Alphenus a tribunis pl. non impetraſſet. quod ijs intelligitur uerbis: Appellantur tribuni: a quibus cum eſſet certum auxilium petitum, ita tamen diſceditur, ut, idibus Sept. P. Quinctium ſiſti Sex. Alphenus promittret. STVDIVM ueſtrum] aeque ſtudioſi eratis earundem partium. VETVSTATE,] uſu diuturno, uetere malitia. VICISTI.] quia ille interfectus eſt cum Marianis; tu gratia uales etiam apud iſtos, qui ut uincerentur, optabas. ALIQVEM *contra te aduocare poterat*:] ſupra, Noſtros aduocatos acerrime ſubmoueri. Et: Viros bonos complures aduocat. MAGISTRATVS *aliquis*] ut tribuni pl. CONSISTERET:] agi poſſet. NEQVE *iudicium redditum eſt uſitatum*,] a praetore Dolabella. de quo ſupra: Decernit: quam aequum, nihil dico: unum hoc dico, nouum. Et: Iacet res, iſto calumniante, biennium, uſque dum inueniretur, qua ratione res ab uſitata conſuetudine recederet, & in hoc ſingulare iudicium cauſſa omnis concluderetur. NON *condicio*,] uel ut ſatiſdaret ſolus, uel ut ſponſionem faceret Quinctius. NON *ſponſio*,] qua cogitur Quinctius priore loco cauſſam dicere. POSTVLATIO] ut eius bona ex edicto poſſiderentur, ſignificatur apud Burrienum praetorem Naeuij poſtulatio.

ORATIO

DE re pecuniaria cupio contendere: non licet. at ea controuerſia eſt: nihil ad me attinet: cauſsam capitis dicas, oportet. accuſa, ubi ita neceſse eſt: non, inquit, niſi tu ante, nouo modo, priore loco dixeris: dicendum neceſsario eſt: praeſtituendae horae ad arbitrium noſtrum: iudex ipſe arceſsetur. quid tum? tu aliquem patronum inuenies, hominem antiqui officij, qui ſplendorem noſtrum, & gratiam negligat. pro me pugnabit L. Philippus, eloquentia, grauitate, honore florentiſſimus ciuitatis: dicet Hortenſius, excellens ingenio, nobilitate, exiſtimatione: aderunt autem homines nobiliſſimi, ac potentiſſimi, quorum frequentiam, & confeſsum non modo P. Quinctius, qui de capite decernit, ſed quiuis, qui extra periculum ſit, perhorreſcat. haec eſt iniqua certatio, non illa, qua tu contra Alphenum uelitabaris. huic, ne ubi conſiſteret quidem contra te, locum reliquiſti. quare aut doceas oportet, Alphenum negaſſe ſe procuratorem eſse, non deieciſſe libellos, iudicium accipere noluiſse: aut, cum haec ita facta ſint, ex edicto te bona P. Quinctij non poſſediſse concedas. etenim, ſi ex edicto poſsediſti; quaero, cur bona non uenierint? cur ceteri ſponſores, & creditores non conuenerint? nemo ne fuit, cui deberet Quinctius? fuerunt, & complures fuerunt: propterea quod Caius frater aliquantum aeris alieni reliquerat. quid ergo eſt? homines erant ab hoc omnes alieniſſimi, & ijs debebatur; neque tamen quiſquam inuentus eſt tam inſigniter improbus, qui uiolare P. Quinctij exiſtimationem abſentis auderet. unus fuit affinis, ſocius, neceſſarius, Sex. Naeuius, qui, cum ipſe ultro deberet, quaſi eximio praemio ſceleris expoſito, cupidiſſime contenderet, ut, per ſe afflictum, atque euerſum, propinquum ſuum non modo honeſte partis bonis, uerum etiam communi luce priuaret. ubi erant ceteri creditores? denique hoc tempore ubi ſunt? quis eſt, qui fraudationis cauſſa latuiſſe dicat? quis, qui abſentem defenſum neget eſſe Quinctium? nemo inuenitur. at contra omnes, quibuſcum ratio huic aut eſt, aut fuit, adſunt, defendunt; fides huius, multis locis cognita, ne perfidia Sex. Naeuij derogetur, laborant. in huiuſmodi ſponſionem teſtes daret oportebat, ex eo numero, qui haec dicerent: uadimonium mihi deſeruit: me fraudauit, a me nominis eius, quod infitiatus eſſet, diem petiuit: ergo experiri non potui, latitauit, procuratorem nullum reliquit. horum nihil dicitur. parantur teſtes, qui haec dicant. uerum opinor uideremus, cum dixerint. unum tamen hoc cogitent, ita ſe graues eſſe, ut, ſi ueritatem uolent retinere, grauitatem poſſint obtinere; ſin eam negligent, ita leues, ut omnes intelligant, non ad obtinendum mendacium, ſed ad uerum probandum auctoritatem adiuuare. Ego haec duo quaero: primum, qua ratione Naeuius ſuſceptum negotium non tranſegerit, hoc eſt, cur bona, quae ex edicto poſſidebat, non uendiderit: deinde, cur ex tot creditoribus alijs ad iſtam rationem nemo acceſſerit: ut neceſſario confiteare, neque eorum tam temerarium quemquam fuiſſe, neque te ipſum id, quod turpiſſime ſuſcepiſses, perſeuerare & tranſigere potuiſse. Quid, ſi tu ipſe, Sex. Naeui, ſtatuiſti bona P. Quinctij ex edicto poßeſſa non eſse? opinor, tuum teſtimonium, quod in aliena re leue eſset, id in tua, quoniam contra te eſt, grauiſſimum debet eſse. emiſti bona Sex. Alpheni, L. Sulla dictatore uendente: ſocium tibi in his bonis edidiſti Quinctium. plura non dico. cum eo tu uoluntariam ſocietatem coibas, qui te in hereditaria ſocietate fraudarat: & eum iudicio tuo comprobabas, quem ſpoliatum fama, fortuniſq. omnibus arbitrabare.

EXPLANATIO

DE RE *pecuniaria cupio contendere : non licet.*] locus ad oſtendendã cauſſae iniquitatem, per quandam rei & aduerſarij contentionem inductus. exempla non deſunt eiuſdem generis, ut a reo, quod nunc occurit, lib.I. in Verrem : Quid erat, quod quiſquam diceret, aut defenderet ? Cleomenem nominare non licet. at cauſſa cogit. moriere, ſi appellaris. At remiges non erant. Praetorem tu accuſas ? frange ceruicem. Non licet. cur non licet ? quia iam ego a Burrieno praetore impetraui, ut ex edicto bona poſſiderem. AT EA *controuerſia eſt :*] ideo enim uadari me coepiſti, quia pecuniam deberi tibi a me diceres. Supra : Profecto, ſi quid deberetur, peteret : non omnia iudicia fieri mallet, quam unum illud, unde haec omnia naſcuntur. VBI *ita neceſſe eſt.*] quando ita neceſſe eſt. ſi cauſſa capitis nobis dicenda eſt, accuſa : nam reus poſteriore loco ſolet dicere. ARCESSETVR.] ad praetorem : ut praeſtituantur horae ad arbitrium noſtrum. Significat id, quod ſupra narrauit : Illud etiam reſtiterat, quod heſterno die fecerunt, ut te in ius adducerent, ut nobis tempus, quamdiu diceremus, praeſtitueres. PRO *me*] aduocatus, non patronus. HONORE] conſularis, & cenſorius. NON *illa*] querebatur Naeuius iniquam ſibi, Marianis dominantibus, certationem cum Alpheno fuiſſe. Immo uero, inquit Cicero, haec iniqua certatio eſt : non illa, qua, more uelitum, contra Alphenum pugnabas. quae, ſi cum hac conferatur, non certatio, ſed uelitatio quaedam erit appellanda. nec Alpheni ea contra te, ſed contra Alphenum tua. HVIC] non Alpheno, ſed Quinctio. NE VBI *conſiſteret quidem,*] paullo ante : Cui nec magiſtratus adhuc aequus inuentus eſt. SPONSORES,] qui pro C. Quinctio, P. fratre, ſponderant. AB HOC *alieniſſimi,*] nulla cum Quinctio neceſſitudine coniuncti. VIOLARE *P. Quinctij exiſtimationem*] quam uiolauit affinis, ſocius, neceſſarius. QVI CVM *ipſe ultro deberet,*] non eſt in, Vltro, prompta uoluntas, ut alibi, ſed contrarij ſignificatio, cum hoc dicat : tantum abeſt, ut ei Quinctius, ut ipſe ultro pecuniam Quinctio deberet. Virg. lib. 2. Aen. Hic lacrymis uitam damus, & miſereſcimus ultro. Terentius in Ad. Niſi ſi me in illo credidiſti eſſe hominum numero, qui ita putant, ſibi fieri iniuriam ultro, ſi quam fecere, ipſi expoſtulant, & ultro accuſant. Idem in Phor. O audaciam, etiam me ultro accuſatum aduenit. PER SE *afflictum, atque euerſum*] diu uexatum litib. a Naeuio, praetore non inuento, non modo a quo ius impetraret, ſed ne unde arbitratu quidem ſuo poſtularet. In extremo : Ab ipſo repudiatus, ab amicis eius non ſubleuatus, ab omni magiſtratu agitatus, atque perterritus, quem praeter te appellet habet neminem. Poteſt etiam referri ad fundum Gallicanum : in quem nondum uidetur Quinctius fuiſſe reſtitutus : cum dicat Cicero in extrema oratione : E fundo ornatiſſimo deiectus, ignominijs omnibus appetitus, cum illum in ſuis paternis bonis dominari uideret, ipſe nobili filiae dotẽ conficere non poſſet, nihil alienum tamen uita ſuperiore commiſit. QVIS *eſt, qui fraudationis cauſſa latuiſse dicat?*] edicti uerba ſunt, qui fraudationis cauſſa latitarit ? QVIS, *qui abſentem defenſum neget eſse Quinctium ?*] & hoc ad edicti uerba pertinet : quae tamen deſiderantur, ut ſupra docuimus. Ratio] negotium. IN *iſtiuſmodi ſponſionem*] pro Naeuio contra Quinctium facta, iuſſu praetoris Dolabellae. TESTES *dare oportebat*] quos cum non dederit Naeuius, iniuſte ſponſio facta eſt. A ME *nominis eius, quod infitiatus eſset, diem petiuit :*] niſi fallor, haec quoque edicti uerba fuerunt : Qui nominis eius, quod infitiatus ſit, diem petiuerit. ITA *ſe graues eſse,*] graues illi quidem uiri ſunt, quibus teſtibus utetur Naeuius : ſed, niſi ueritatem in teſtimonio retinebunt, grauitate amittent, leuis eorum auctoritas erit : ſin autem uerum dicent, nihil eorum de grauitate detrahetur. SEX. *Alpheni,*] uidetur pro Marianis contra Sullam pugnaſſe, & interfectus eſſe. IN *hereditaria ſocietate*] in ea ſocietate, quae tibi cum P. Quinctio non uoluntaria, ſed ideo fuerat, quia bona omnia fratris eius C. Quinctij, ad eum hereditate peruenerant : ut ideo ſocius eſſet, quia heres : at ei tu ſocius in emendis Alpheni bonis, tua ſponte eſſe uoluiſti. QVEM *ſpoliatum fama, fortuniſq. omnib. arbitrabare.*] ex eo, quod eius bona ex edicto poſſediſſes.

ORATIO

DIFFIDEBAM mehercule, C. Aquilli, ſatis animo certo & confirmato me poſſe in hac cauſſa conſiſtere : ſic cogitabam, cum contra dicturus eſſet Hortenſius, & cum eſſet attente auditurus Philippus, fore, uti permultis in rebus timore prolaberer. dicebam huic Q. Roſcio, cuius ſoror eſt cum P. Quinctio, cum a me peteret, & ſumme contenderet, ut propinquum ſuum defenderem, mihi perdifficile eſſe contra tales oratores non modo tantam cauſſam perorare, ſed omnino uerbum facere conari. cum cupidius inſtaret, homini pro amicitia familiarius dixi, mihi uideri ore duriſſimo eſſe, qui praeſente eo geſtum agere conaretur ; qui uero cum ipſo contenderent, eos, etiam ſi quid antea recti aut uenuſti habere uiſi ſunt, id amittere : ne quid mihi eiuſmodi accideret, cum contra talem artificem dicturus eſſem, me uereri. Tum mihi Roſcius & alia multa, confirmandi mei cauſſa, dixit : & mehercule, ſi nihil diceret, tacito ipſo officio, & ſtudio, quod adhibebat erga propinquum ſuum, quemuis commoueret. etenim, cum artifex eiuſmodi ſit, ut ſolus dignus uideatur eſſe, qui in ſcena ſpectetur : tum uir eiuſmodi eſt, ut ſolus dignus uideatur, qui eo non accedat. Verumtamen, quid ſi, inquit, habes eiuſmodi cauſſam, ut hoc tibi planum ſit faciendum, neminem eſſe, qui poſſit biduo, ad ſummum triduo

duo

duo DCC *millia paſſuum ambulare? tamen ne uereris, ut poſſis haec contra Hortenſium contendere? minime, inquam. ſed quid id ad rem? nimium, inquit: in eo cauſſa conſiſtit. quo modo? docet me eiuſmodi rem, & factum ſimul Sex. Naeuij, quod ſi ſolum proferretur, ſatis eſſe deberet. quod abs te, C. Aquilli, & a uobis, qui adeſtis in conſilio, quaeſo, ut diligenter attendatis. profecto intelligetis, illinc ab initio cupiditatem pugnaſſe, & audaciam; hinc ueritatem & pudorem, quoad potuerit, reſtitiſſe. Bona, poſtulas, ut ex edicto poſſidere liceat: quo die? te ipſum Naeui uolo audire: uolo inauditum facinus ipſius, qui id commiſit, uoce conuinci. dic Naeui diem. ante V. Kal. interkalares. bene agis. quam longe eſt hinc in ſaltum ueſtrum Gallicanum? Naeui, te rogo.* DCC *millia paſſuum. optime. de ſaltu deijcitur Quinctius, quo die? poſſumus hoc quoque ex te audire: quid taces? dic inquam diem. pudet dicere: intelligo: uerum & ſero, & nequidquam pudet. deijcitur de ſaltu, C. Aquilli, pridie Kal. interkalares. biduo poſt, aut, ut ſtatim de iure aliquis cucurrerit, non toto triduo* DCC *millia paſſuum conficiuntur. o rem incredibilem: o cupiditatem inconſideratam: o nuncium uolucrem. adminiſtri, & ſatellites Sex. Naeuij Roma trans alpes in Sebuſianos biduo ueniunt. o hominem fortunatum, qui eiuſmodi nuncios, ſeu potius Pegaſos habeat. hic ego, ſi Craſſi omnes cum Antonijs exſiſtant; ſi tu, L. Philippe, qui inter illos florebas, hanc cauſſam uoles cum Hortenſio dicere; tamen ſuperior ſim neceſſe eſt. non enim, quemadmodum putatis, omnia ſunt in eloquentia: eſt quaedam tamen ita perſpicua ueritas, ut eam infirmare nulla res poſſit. An, antequam poſtulaſti, ut bona poſſideres, miſiſti, qui curarent ut dominus de ſuo fundo a ſua familia ui deijceretur? utrumlibet elige, alterum incredibile eſt, alterum nefarium, & ante hoc tempus utrumque inauditum.* DCC *millia paſſuum uis eſſe decurſa biduo? dic. negas? ante igitur miſiſti. malo. ſi enim illud diceres, improbe mentiri uiderere: cum hoc confiteris, id te admiſiſſe concedis, quod ne mendacio quidem tegere poſſis. Hoc conſilium Aquillio, & talibus uiris, tam cupidum, tam audax, tam temerarium, probabitur? quid haec amentia? quid haec feſtinatio? quid haec immaturitas tanta ſignificat? non uim? non ſcelus? non latrocinium? non denique omnia potius, quam ius, quam officium, quam pudorem? mittis iniuſſu praetoris: quo conſilio? iuſſurũ ſciebas? quid? cum iuſsiſſet, tum mittere non ne poteras? poſtulaturus eras: quando? poſt dies* XXX. *nempe, ſi te nihil impediret; ſi uoluntas eadem maneret; ſi ualeres; denique ſi uiueres. Praetor iuſsiſſet. opinor, ſi uellet, ſi ualeret, ſi ius diceret, ſi nemo recuſaret, qui ex ipſius decreto & ſatiſdaret, & iudicium accipere uellet. nam, per deos immortales, ſi Alphenus, procurator P. Quinctij, tibi tum ſatiſdaret, & iudicium accipere uellet, denique omnia, quae poſtulares, facere uoluiſſet, quid ageres? reuocares eum, quem in Galliam miſeras? at hic quidem iam de fundo expulſus, iam a ſuis dijs penatibus praeceps eiectus, iam, quod indigniſsimum eſt, ſuorum ſeruorum manibus, nuncio atque imperio tuo uiolatus eſſet. corrigeres haec ſcilicet tu poſtea. De cuiuſquam uita dicere audes, qui hoc concedas neceſſe eſt, ita te caecum cupiditate, & auaritia fuiſſe, ut, cum, poſtea quid futurum eſſet, ignorares, (accidere autem multa poſſent) ſpem maleficij praeſentis in incerto reliqui temporis euentu collocares? Atque haec perinde loquor, quaſi ipſo illo tempore, cum te praetor iuſsiſſet ex edicto poſſidere, ſi in poſſeſsionem miſiſſes, debueris, aut potueris P. Quinctium de poſſeſsione deturbare.*

EXPLANATIO

PHILIPPVS } aduocatus, non patronus. TIMORE *prolaberer.* } quod initio dixit: Eloquentia Q. Hortenſij ne me dicendo impediat, nonnihil commoueor. HVIC *Q. Roſcio* } Comoedo, pro quo exſtat Ciceronis oratio. PROPINQVVM *ſuum* } ſororis ſuae uirum. P. Quinctium. CVM *artifex eiuſmodi ſit, ut ſolus dignus uideatur eſſe, qui in ſcena ſpectetur: tum uir eiuſmodi eſt, ut ſolus dignus uideatur, qui eo non accedat.* } leporem habet haec ſententia, duabus diſtincta partibus, & mire ualet ad laudandum. itaque lib. 3. in Verrem ſic de Chilone teſte: Qui iſti ita amicus, & neceſſarius eſt, ut, etiamſi uir bonus non eſſet, tamen, buod contra iſtum diceret, graue uideretur: ita uir bonus eſt, ut, etiamſi inimiciſſimus iſti eſſet, tamen eius teſtimonio credi oporteret. De iuriſconſulto autem Aquillio pro Caecina: Qui ita iuſtus, & bonus uir eſt, ut natura, non diſciplina, conſultus eſſe uideatur; ita peritus, ac prudens, ut ex iure ciuili non ſcientia ſolum quaedam, uerum etiam bonitas nata eſſe uideatur. Et ad Q. fr. ep. 1. lib. I. Cuius natura talis eſt, ut etiam ſine doctrina uideatur moderata eſſe potuiſſe: ea autem adhibita doctrina eſt, quae uel uitioſiſſimam naturam excolere poſſit. Qua in epiſtola ut natura primum ſeparatim a doctrina, deinde doctrina ſeparatim a natura laudatur: ſic in illa ad M. Brutum, ita ſeorſum ab ingenio extollitur induſtria, ſtudiumq. Valerij Meſſallae, ut ingenium tamen in eo ſummum eſſe dicatur. Tanta, inquit, induſtria eſt, tantumq. euigilat in ſtudio, ut non maxima ingenio, quod in eo ſummum eſt, gratia habenda uideatur. ORE *duriſſimo* } ſumma impudentia. CONTRA *talem artificem* } Q. Hortenſium. QVOD *habebat erga propinquum ſuum* } malim, Adhibebat. QVI EO *non accedat.* } ſcenicam enim artem agere, probro fuit. Similiter eum laudat in oratione, quam pro ipſo habuit. Quem populus Romanus, inquit, meliorem uirum, quam hiſtrionem, eſſe arbitratur: qui ita digniſſimus eſt ſcena propter artificium, ut digniſſimus ſit curia propter abſtinentiam. QVOAD *potuerit,* } uictam denique eſſe ueritatem, & pudorem Quinctij, cupiditate, & audacia Naeuij, ſignificat. ANTE *V. Kal. interkalares* } Non hoc uidetur eſſe diem indicare, ſed tempus. dies enim ſic, V. Kal. Interkalares ſignificatur. itaque, ſi ſuffragarentur antiqui libri, legerem libenter, ante diem V. Kal. interkalares, quem diem hic certe non oſtendit loquendi modus, Ante V. Kal. Nihil autem refert, utro modo loquamur, Ante diem V. Kal. an, V. Kal. quod probaui iam in eo loco; Roma egreditur ante diem

IV.

IV. Kal. Febr. dies autem hic eſt uigeſimus ſextus menſis Februarij, interkalaris appellati eo anno, cum dies unus interponitur, quod quarto quoque anno fit: cum annus conſtet diebus CCCLXVI. ſenis horis additis in ſingulos annos. Neceſſe autem eſt, eum, quem dixi, diem ſextum ſignificari, ut triduo diſtet a pridie Kal. interkalares, qui poſtremus eſt menſis interkalaris dies, ideſt uigeſimuſnonus. quo utitur Cicero contra Naeuij mendacium argumento. STATIM *de iure* ſtatim ut aliquis a praetore in Galliam cucurrerit. nam, De iure, ad praetorem refertur, non ad iudices. id paullo ante oſtendit his uerbis: Bona, poſtulas, ut ex edicto poſſidere liceat. Eodem modo explanauimus illud ſupra: Illud etiam reſtiterat, quod extremo die fecerunt, ut te in ius adducerent. Et illud: In ius uocas, ſequitur. SEV *potius Pegaſos* Pegaſi, alati equi, ex Meduſae ſanguine, quam Perſeus interemit, nota uel pueris fabula eſt. HANC *cauſſam uoles cum Hortenſio dicere*; aderat igitur ut aduocatus, non ut patronus. DOMINVS Quinctius. DE SVO *fundo* De ſaltu, agroq. communi. nam etſi, De ſuo fundo, &, A ſua familia, dicit: de fundo tamen communi, & de communi familia, eſt accipiendum: cum ſupra dixerit: Haec dum Romae geruntur, Quinctius interea, contra ius & conſuetudinem, edicto praetoris de ſaltu, agroq. communi a ſeruis communibus ui detruditur. Eſt igitur, De ſuo fundo, de eo fundo, qui ad eum pro dimidia parte attineret: &, A ſua familiá, cuius ipſe pro ſua parte dominus eſſet.

A SVA *familia* a ſeruis communibus. VTRVMLIBET *elige*. uel miſiſſe te in Galliam, poſtea quam poſtulaſti a praetore, ut ex edicto poſſidere bona liceret: uel miſiſſe, antequam poſtulaſti. ALTERVM *incredibile eſt*, ſi miſiſti, poſtea quam poſtulaſti; incredibile eſt, eos, qui miſſi a te ſunt, biduo, aut non toto triduo DCC millia paſſuum decurriſſe. poſtulaſti enim ante diem V. Kal. interkalares: deiectus eſt autem Quinctius de ſuo fundo pridie Kal. interkalares. ALTERVM *nefarium*, ſi miſiſti, ante quam poſtulaſti, ut bona poſſideres. VTRVMQVE *inauditum*. unum, biduo, uel non toto triduo DCC millia paſſuum eſſe decurſa: alterum, bona alicuius poſſidere aliquem eſſe auſum, antequam a praetore poſtularet, ut ex edicto poſſidere liceret. MALO dicere te hoc, ante miſiſſe. SI ENIM *illud diceres* DCC millia paſſuum biduo, aut non toto triduo eſſe decurſa. CVM HOC *confiteris*, te ante miſiſſe, cum poſtulares. NE *mendacio quidem* de DCC millibus paſſuum biduo decurſis. quod quia uides credi non poſſe, ideo confugies huc, ut miſiſſe te, ante quam poſtulares, fatearis. quod nefarium eſſe, negari non poteſt: nec ab Aquillio, talibuſq. uiris ullo modo probabitur. QVID *haec amentia?* mittere in Galliá, ut bona poſſideantur, prius quã poſtulares, ut ex edicto poſſidere liceret. NON *latrocinium?* in quo maius aliquid eſt, quam in ſcelere. POST *dies triginta*: exempli gratia. Quaenam, inquit, haec tua ratio eſt, ſi dicis, te poſtulaturum fuiſſe? non enim debebas, quamquam poſtulare cogitares, ante poſtulationem in Galliam mittere, qui de fundo Quinctium expellerent. SI NEMO *recuſaret, qui ex ipſius decreto & ſatiſdaret, & iudicium accipere uellet*. nam, ſi nemo ſatiſdaret, bona poſſideri iure poſſent. unde illa D. lib. 42. tit. 6. Quod ſi, quaſi ſuſpectus, ſatiſdare iuſſus, decreto praetoris non obtemperauerit: tunc bona hereditatis poſſideri, uenumq. dari ex edicto ſuo permittere debebit. Animaduertendum, ex, Nemo, quod aperte negat, elici tamen ſignificationem, quae affirmat; ut conſequentibus uerbis, Satiſdaret, Iudicium accipere uellet, conſentiat. idem enim eſt, ac ſi dixiſſet: ſi non aliquis recuſaret, qui ſatiſda ret, & iudicium accipere uellet. ita, Nemo, non ſemper idem ualet, ſed modo negat, modo affirmat, habita ratione compoſitionis. idq. ſaepe eodem loco, ut pro Q. Roſcio: Aduerſaria in iudicio protulit nemo, codicem protulit. Ibidem: Quis umquam ad arbitrum, quantum petijt, tantum abſtulit? nemo. quantum enim aequius eſſet ſibi dari, petijt. Et Horatius: Qui fit, Maecenas, ut nemo, quam ſibi ſortem Seu ratio dederit, ſeu fors obiecerit, illa Contentus uiuat, laudet diuerſa ſequentes. Nam in, Viuat, negatur; in, Laudet diuerſa ſequentes, affirmatur. Eiuſdem generis eſt uerbum, Nolo, ideo quia componitur ex, non, &, uolo. exemplum habemus in ep. ad Cornificium: Noli impudens eſſe, nec mihi moleſtiam exhibere. Subauditur enim, Velis, in poſterioribus uerbis. Nec ab his diſiungo uerbum, Nego, compoſitum ex, nec, & aio. negat enim, & affirmat ſimul Phil. IIX. in eo loco: Et quidem, quo melior ſenator uideatur, negat ſe illi amicum eſſe debere: cũ ſuo magno eſſet beneficio, ueniſſe cum contra ſe. Haec enim poſtrema uerba ad, Negat, referri non poſſunt, ſed affirmationem neceſſario requirunt, quae ſumitur ab eodem uerbo. CORRIGERES *haec ſcilicet tu poſtea*. cum infecta, quae facta ſunt, fieri non poſſint. DE *cuiuſquam uita* uidetur Naeuius in Quinctij uitá inuehi ſolitus. CVM, *poſtea quid futurum eſſet, ignorares*, nã, ſi ais, Poſtulaturus eram: reſponderi poteſt, accidere potuiſſe, ut aliquid impediret. ſi, Praetor iuſſiſſet: certum hoc non erat. fortaſſe enim, aut nollet, aut non ualeret, aut ius non diceret; aut procurator Quinctij recuſaret, & ex ipſius praetoris decreto ſatiſdaret, ac iudicium accipere uellet. IN INCERTO *reliqui temporis euentu* qui caecus cupiditate & auaritia, fore rata, & certa ſperares, quae tibi irrita, incertaq. eſſe potuiſſent. ea uero erant, poſtulatio tua, & praetoris edictum. nam ita poſtulaturus eras, ſi te nihil impediret, ſi uoluntas eadem maneret, ſi ualeres, denique ſi uiueres. praetor autem ita iuſſiſſet, ſi uellet, ſi ualeret, ſi ius diceret, ſi Quinctij procurator Alphenus ſatiſdaret, nec iudicium accipere uellet. DEBVERIS, *aut potueris* ſi te praetor iuſſiſſet, ex edicto poſſidere, de ſuis tamen bonis Quinctium deturbare nec debuiſti, nec potuiſti. longe enim aliter poſſediſti, quam praetor edixit.

ORATIO

OMNIA *ſunt, C. Aquilli, eiuſmodi, quiuis ut perſpicere poſſit, in hac cauſſa improbitatem, & gratiam cum inopia, & ueritate contendere. Praetor quēadmodum poſſidere iuſſit? opinor, ex edicto. Sponſio quae in uerba facta eſt? ni ex edicto praetoris bona P. Quinctij poſſeſſa non ſint. Redeamus ad edictum. id quidem quemadmodum iubet poſſidere? num quid eſt cauſſae, C. Aquilli, quin, ſi longe aliter poſſedit, quā praetor edixit, iſte ex edicto non poſſederit, ego ſponſione uicerim? nihil, opinor. cognoſcamus edictum.* QVI. EX. EDICTO. MEO. IN. POSSESSIONEM VENERIT. *de te loquitur, Naeui, quemadmodum tu putas: ais enim, te ex edicto ueniſſe: tibi, quid facias, definit, te inſtituit, tibi praecepta dat.* EOS. ITA VIDETVR. IN. POSSESSIONE. ESSE. OPORTERE. *quo modo?* QVOD. IBIDEM. RECTE. CVSTODIRE. POTERVNT. ID. IBIDEM. CVSTODIANT. QVOD. NON. POTERVNT. ID. AVFERRE. ET. ABDVCERE. LICEBIT. *quid tum?* DOMINVM, *inquit*, INVITVM. DETRVDERE NON. PLACET. *eum ipſum, qui fraudandi cauſſa latitet; eum ipſum, quem iudicio nemo defendat; eum ipſum, qui cum omnibus creditoribus ſuis male agat; inuitum de praedio detrudi uetat. proficiſcēti tibi in poſſeſſionem praetor ipſe, Sex. Naeui, palam dicit, Ita poßideto, ut tecum ſimul poſſideat Quinctius: ita poſſideto, ut Quinctio uis non afferatur. quid? tu id quēadmodum obſeruas? mitto illud dicere, eum, qui non latitarit, cui Romae domus, uxor, liberi, procurator eſſet; eum, qui tibi uadimonium non deſeruiſſet: haec omnia mitto; illud dico, dominum expulſum eſſe de praedio, domino a familia ſua manus allatas eſſe ante ſuos lares familiares. hoc dico,*

*

Naeuium ne appellauiſſe quidem Quinctium, cum ſimul eſſet, experiri poſſet quotidie: deinde, quod omnia iudicia difficillima cum ſumma ſua inuidia, maximoq. periculo P. Quinctij fieri mallet, quam illud pecuniarium iudicium, quod uno die tranſigi poſſet: ex quo uno haec omnia nata, & profecta eſſe concedit. Quo in loco condicionem tuli; ſi uellet pecuniam petere, P. Quinctium iudicatum ſolui ſatiſdaturum, dum ipſe, ſi quid peteret, pari condicione uteretur. Oſtendi, quam multa ante fieri conuenerit, quam hominis propinqui bona poſſideri poſtularentur, praeſertim cum Romae domus eius, uxor, liberi eſſent, & procurator aeque utriuſq. neceſſarius. Docui, cum deſertum eſſe dicat uadimonium, omnino uadimonium nullum fuiſſe: quo die hunc ſibi promiſiſſe dicat, eo die ne Romae quidem eum fuiſſe. id teſtibus me pollicitus ſum planum facturum, qui & ſcire deberent, & cauſſam, cur mentirentur, non haberent. Ex edicto autem non potuiſſe bona poſſideri, demonſtraui: quod neque fraudandi cauſſa latitaſſet, neque exſilij cauſſa ſolum uertiſſe diceretur. Reliquum eſt, ut eum nemo iudicio defenderit: quod contra copioſiſſime defenſum eſſe contendi, non ab homine alieno, neque ab aliquo calumniatore, atque improbo, ſed ab equite R. propinquo, & neceſſario ſuo, quem ipſe Sex. Naeuius procuratorem relinquere antea conſueſſet: neque eum, ſi tribunos appellarit, iccirco minus iudicium pati paratum fuiſſe, neque potentia procuratoris Naeuio ius ereptum: contra, iſtum potentia ſua tum tantum modo ſuperiorem fuiſſe, nunc nobis uix reſpirandi poteſtatem dare. Quaeſiui, quae cauſſa fuiſſet, cur bona non ueniſſent, cum ex edicto poſſiderentur. Deinde illud quoque requiſiui, qua ratione ex tot creditoribus nemo neque tum idem fecerit, neque nunc contra dicat, omneſq. pro P. Quinctio pugnent, praeſertim cum in tali iudicio teſtimonia creditorum exiſtimentur ad rem maxime pertinere. Poſtea ſum uſus aduerſarij teſtimonio, qui ſibi eum nuper edidit ſocium, quē, quo modo nunc intendit, ne in uiuorum quidem numero tum demonſtrat fuiſſe. Tum illam incredibilem celeritatem, ſeu potius audaciam protuli: confirmaui neceſſe eſſe aut biduo DCC *millia paſsuum eſse decurſa, aut Sex. Naeuium diebus compluribus ante in poſseſſionē miſiſse, quam poſtularet, ut ei liceret bona poſſidere. Poſtea recitaui edictum, quod aperte dominum de praedio detrudi uetaret: in quo conſtitit, Naeuium ex edicto non poſsediſse, cum confiteretur ex praedio ui detruſum eſse Quinctium. Omnino autem bona poſseſsa non eſse conſtitui, quod bonorum poſseſſio ſpectetur nō in aliqua parte, ſed in uniuerſis, quae teneri, ac poſſideri poſſint. Dixi, Romae domum fuiſse, quo iſte ne adſpirarit quidem; ſeruos complures, ex quibus iſte poſſederit neminem, ne attigerit quidem: unum fuiſse, quem attingere conatus ſit; probibitum fuiſse, quieuiſſe. In ipſa Gallia cognoſtis in praedia priuata Quinctij Sex. Naeuium non ueniſse: denique ex hoc ipſo ſaltu, quem, per uim expulſo ſocio, poſsedit, ſeruos priuatos Quinctij non omnes eiectos eſse. Ex quo, & ex ceteris dictis, factis, cogitatiſq. Sex. Naeuij quiuis poteſt intelligere, iſtum nibil aliud egiſse, neque nunc agere, niſi uti per uim, per iniuriam, per iniquitatem iudicij totum agrum, qui communis eſt, ſuum facere poßit.*

EXPLANATIO

PRAETOR] Burrienus. SPONSIO] iubente Dolabella praetore facta. POSSESSA *non ſunt?*] ſic in quibuſdam libris, mendoſe. nam abundat, Non. totam ſententiam explicauimus in eo loco: Iubet P. Quinctium ſponſionem cum Sex. Naeuio facere, ſi bona ſua ex edicto P. Burrieni praetoris dies triginta poſſeſſa eſſent. EX *edicto uenißse.*] in poſſeſſionem. MALE *agat*,] aſtute, malitioſe, de ſolutione non cogitans, permulta fraudandi cauſſa faciens. ſupra: Quo tempore primum male agere coepit. Et: Qui permulta male agendi cauſſa, fraudandiq. fecerunt. IVS *non auferatur*] rectius, Vis ne afferatur, ſuffragante uetere libro, & ipſo Cicerone, qui ſubiungit: Illud dico, dominum expulſum eſſe

de

de praedio, domino a familia ſua manus allatas eſſe ante ſuos lares familiares. DOMINVM ʒ uis addítur ſententiae ſimilibus uerbis, Dominum, Domino, Suas, Suos. HOC *dico*, ʒ & hic, & poſt uerbum, Quotidie, quin deſideretur aliquid, dubitari non poteſt: quid autem, diuinare non licet. Illa quidem uerba, Deinde quod omnia iudicia, cum ſuperioribus apte non coniunguntur, potius ad illa ſpectant inferiora. Quo in loco condicionem tuli. QVO *in loco* ʒ Cum illa queſtus eſſet, quae ſupra exponuntur ijs uerbis: Quid igitur pugnas? an, quod ſaepe multis in locis dixiſti, ne in ciuitate ſit? ne locum ſuum, quem adhuc honeſtiſſime defendit, obtineat? ne numeretur iuter uiuos? decernat de uita, & ornamentis ſuis omnibus? apud iudicem cauſſam priore loco dicat? & eam, cum orarit, tum denique uocem accuſatoris audiat? CONDICIONEM *tuli*, ʒ cum dixit, Quid a nobis autem, C. Aquilli, refertur? pecuniam petit: negamus deberi. iudicium fiet ſtatim: non recuſamus. numquid praeterea? ſi ueretur, ut res iudicio facto parata ſit, iudicatum ſolui ſatis accipiat: quibus a me uerbis ſatis accipiet, ijſdem ipſe, quod peto, ſatiſdet. PARI *condicione uteretur* ʒ ut Naeuius quoque ſatiſdaret. OSTENDI, *quam multa ante fieri conuenerit*, ʒ id ſupra oſtendit his uerbis: Profecto, ſi recte ueſtram bonitatem, ac prudentiam cognoui, non multum me fallit, ſi conſulamini, quid ſitis ſponſuri: primum exſpectare: deinde, ſi latitare, ac diutius ludificare uideatur, amicos conuenire, quaerere quis procurator ſit, domum denunciare. dici uix poteſt, quam multa ſint, quae reſpondeatis ante fieri oportere, quam ad hanc rationem extremam, neceſſariam deuenire. QVO *die hunc ſibi promiſiſſe dicat*, ʒ nonis Februarij. tota res narratur ſupra his uerbis: Ais eſſe uadimonium deſertum: quaeſiuit a te ſtatim, ut Romam redijt, Quinctius, quo die uadimonium iſtuc factum eſſe diceres: reſpondiſti ſtatim, nonis Febr. diſcedens, in memoriam redijt Quinctius, quo die Roma in Galliam profectus ſit: ad ephemeridem reuertitur: inuenitur dies profectionis, pr. Kal. Febr. Nonis Febr. ſi Romae fuit, cauſſae nihil dicimus, quin tibi uadimonium promiſerit. quid? hoc inueniri qui poteſt? profectus una eſt L. Albius, homo in primis honeſtus: dicet teſtimonium: proſecuti ſunt familiares & Albium, & Quinctium: dicent hi quoque teſtimonium. litterae P. Quinctij, teſtes tot, quibus omnibus cauſſa iuſtiſſima eſt nulla, cur mentiantur, cum adſtipulatore tuo comparabuntur. EO DIE *ne Romae quidem eum fuiſſe*. ʒ diſceſſit enim Roma Quinctius pridie Kal. Febr. TESTIBVS ʒ L. Albio, & ijs, qui proſecuti ſunt Albium, & Quinctium. QVOD *contra copioſiſſime defenſum eſſe contendi*, ʒ modus loquendi, pro, cum ego contra contenderim. Sic in Catone: Cuius a me corpus crematum eſt: quod contra decuit ab illo meum. pro, cum decuerit contra cremari ab illo meum. Et in Laelio: Peccaſſe ſe, non anguntur: obiurgari, moleſte ferunt. quod contra oportebat, delicto dolere, obiurgatione gaudere. Et lib. I. Off. Hoc maxime officij eſt, ut quiſq. maxime opis indigeat, ita ei potiſſimum opitulari. quod contra fit a pleriſque. a quo enim plurimum ſperant opis, etiam ſi ille his non eget, tamen ei potiſſimum inſeruiunt. AB EQVITE *Romano* ʒ Sex. Alpheno. PROPINQVO, *& neceſſario ſuo*, ʒ P. Quinctij. ſupra: Dat iſte amicum M. Trebellium, nos communem neceſſarium, qui iſtius domi erat educatus, & quo utebatur iſte plurimum, propinquũ noſtrum, Sex. Alphenum. TVM ʒ Marianis dominantibus. TANTVMMODO *ſuperiorem fuiſſe*, ʒ non uſque eo tamen, ut reſpirandi poteſtatem nobis poſſet eripere, quam nunc eripit, Sullanis omnia tenentibus, quorum inimicus fuit. QVO MODO *nunc intendit*, ʒ ut quidem nunc agit in Quinctium. argumentum ex ijs, quae cernuntur: ut ad Att. lib. XIII. Quo modo nunc eſt, pedem ubi ponat in ſuo, non habet. Ad Q. fr. Quo modo ſe res habet, non eſt facillima. Lib. II. de Orat. Quo modo nunc ſe iſtorum artes habent, pertimeſcenda eſt multitudo cauſſarum. NE IN *uiuorum quidem numero* ʒ quia non uenerit ad uadimonium. OMNINO *autem bona poſſeſſa non eſſe conſtitui*, ʒ haec tota pars deſideratur. commemorat enim, quae ſupra dixit. NE *adſpirarit quidem*; ʒ non modo non acceſſerit, ſed ne accedere quidem uoluerit. hoc uerbum uoluntatem ſignificat ſine exitu rei: ut in Diuin. In huiuſmodi re quiſquam tam impudens reperietur, qui ad alienam cauſſam inuitis ijs, quorum negotium eſt, accedere, aut adſpirare audeat? Et in bellica laude adſpirare ad Africanum nemo poteſt. PROHIBITVM *fuiſse*, ʒ a procuratore Quinctij Alpheno. PRIVATA ʒ propria. uenit enim in communia. ſupra: De ſaltu, agroq. communi deijcitur Quinctius.

ORATIO

NVNC, cauſſa perorata, res ipſa, & periculi magnitudo, C. Aquilli, cogere uidetur, ut te, atque eos, qui tibi in conſilio ſunt, obſecret, obteſteturq. P. Quinctius per ſenectutem, ac ſolitudinem ſuum, nihil aliud, niſi ut ueſtrae naturae bonitatiq. obſequamini: ut, cum ueritas cum hoc faciat, plus huius inopia poſſit ad miſericordiam, quam illius opes ad crudelitatem. quo die ad te iudicem uenimus, eodem die illorum minas, quas ante horrebamus, negligere coepimus. ſi cauſſa cum cauſſa contenderet, nos noſtram perfacile cuiuis probaturos ſtatuebamus: quod uitae ratio cum ratione uitae decerneret, iccirco nobis etiam magis te iudice opus eſſe arbitrati ſumus: ea res enim nunc in diſcrimen uerſatur, utrum ne poſſit ſe contra luxuriam, ac licentiam ruſticana illa, atque inculta parcimonia defendere; an deformata, atque ornamentis omnibus ſpoliata, nuda cupiditati, petulantiaeq. addicatur. Non comparat ſe tecum gratia P. Quinctius, Sex. Naeui, non opibus, non facultate contendit: omnes tuas artes, quibus tu magnus es, tibi concedit. fatetur ſe non belle dicere, non ad uoluntatem loqui poſſe, non ab afflicta amicitia transfugere, atque ad florentem aliam deuolare, non profuſis ſumptibus uiuere, non ornare magnifice, ſplendideq. conuiuium, non habere domum

clauſam pudori & ſanctimoniae, patentem atque adeo expoſitam cupiditati, & uoluptatibus: contra, ſibi officium, fidem, diligentiam, uitam omnino ſemper horridam, atque aridam cordi fuiſſe. iſta ſuperiora eſſe, ac plurimum poſſe his moribus, ſentit. quid ergo eſt? non uſque eo tamen, ut in capite, fortuniſq. hominum honeſtiſſimorum dominentur ij, qui, relicta bonorum uirorum diſciplina, & quaeſtum, & ſumptum Gallonij ſequi maluerunt, atque etiam, quod in illo non fuit, cum audacia, perfidiaq. uixerunt. ſi licet uiuere eum, quem Sex. Naeuius non uult: ſi eſt homini honeſto locus in ciuitate inuito Naeuio; ſi fas eſt reſpirare P. Quinctium contra mutum ditionemq. Naeuij; ſi, quae pudore ornamenta ſibi peperit, ea poteſt contra petulantiam te defendente obtinere: ſpes eſt, & hunc miſerum, atque infelicem aliquando tandem poſſe conſiſtere. ſin & poterit Naeuius id, quod libet; & ei libebit, quod non licet: quid agendum eſt? qui deus appellandus eſt? cuius hominis fides imploranda eſt? qui denique queſtus, qui maeror dignus inueniri calamitate tanta poteſt? Miſerum eſt, exturbari fortunis omnibus: miſerius eſt, iniuria. acerbum eſt, ab aliquo circumueniri: acerbius, a propinquo. calamitoſum eſt, bonis euerti: calamitoſius, cum dedecore. funeſtum eſt, a forti, atque honeſto uiro iugulari: funeſtius, ab eo, cuius uox praeconio quaeſtu proſtitit. indignum eſt, a pari uinci, aut ſuperiore: indignius, ab inferiore, atque humiliore. luctuoſum eſt, tradi alteri cum bonis: luctuoſius, inimico. horribile eſt, cauſſam capitis dicere: horribilius, priore loco dicere. omnia circumſpexit Quinctius, omnia periclitatus eſt, C. Aquilli: non praetorem modo, a quo ius impetraret, inuenire non potuit, atque adeo ne unde arbitratu quidem ſuo poſtularet, ſed ne amicos quidem Sex. Naeuij, quorum ſaepe & diu ad pedes iacuit ſtratus, obſecrans pro deos immortales, ut aut ſecum iure contenderent, aut iniuriam ſine ignominia ſibi imponerent. denique ipſius inimici uultum ſuperbiſſimum ſubijt: ipſius Sex. Naeuij lacrumans manum apprehendit, in propinquorum bonis proſcribendis exercitatam: obſecrauit per fratris ſui mortui cinerem, per nomen propinquitatis, per ipſius coniugem, & liberos, quibus propior P. Quinctio nemo eſt, ut aliquando miſericordiam caperet; aliquam, ſi non propinquitatis, at aetatis ſuae, ſi non hominis, at humanitatis rationem haberet; ut ſecum aliquid, integra ſua fama, qualibet, dummodo tolerabili, condicione tranſigeret. ab ipſo repudiatus, ab amicis eius non ſubleuatus, ab omni magiſtratu agitatus, atque perterritus, quem, praeter te, appellet, habet neminem. tibi ſe, tibi ſuas omnes opes, fortunaſq. commendat: tibi committit exiſtimationem, ac ſpem reliquae uitae: multis uexatus contumelijs, plurimis iactatus iniurijs, non turpis ad te, ſed miſer confugit: e fundo ornatiſſimo deiectus, ignominijs omnibus appetitus, cum illum in ſuis paternis bonis dominari uideret, ipſe filiae nubili dotem conficere non poſſet, nihil alienum tamen uita ſuperiore commiſit. itaque te hoc obſecrat, C. Aquilli, ut, quam exiſtimationem, quam honeſtatem in iudicium tuum prope acta iam aetate decurſaq. attulit, eam liceat ei ſecum ex hoc loco efferre; ne is, de cuius officio nemo umquam dubitauit, ſexageſimo denique anno dedecore, macula, turpiſſimaq. ignominia notetur; ne ornamentis eius omnibus Sex. Naeuius pro ſpolijs abutatur: ne per te ferat, quo minus, quae exiſtimatio P. Quinctium uſque ad ſenectutem perduxit, eadem, uſque ad rogum proſequatur.

EXPLANATIO

ETIAM *magis te iudice opus eſſe* ⁏ cui uitam Quinctij magis probatum iri putauimus, quam Naeuij. nam de cauſſa nullo iudice dubitandum ſtatuebamus. NON AB *afflicta amicitia transfugere,* ⁏ quemadmodum Naeuius a Marianis, ubi partes eorum afflictas uidit, ad Sullanos florentes transfugit. de quo ſupra: Tu, poſtquam, qui tibi erant amici, non poterant uincere; ut amici tibi eſſent, qui uincebant, effeciſti. ISTA ⁏ quae Naeuij ſunt. HIS *moribus* ⁏ idem ſupra: Antiquam officij rationem dilexit, cuius ſplendor omnis his moribus obſoleuit. QVID *ergo eſt?* ⁏ quid ex eo ſequitur? non uſque eo tamen ſuperiora eſſe iſta ſentit, ut &c. DISCIPLINA, ⁏ quam ſemper coluit Quinctius, officium, fidem, diligentiam rebus omnibus anteponens. QVAESTVM, ⁏ indignum bono uiro. SVMPTVM ⁏ P. Gallonium ut hominem nequam, profuſumq. nepotem, Lucilius poeta nominat: O Publi, o gurges Galloni, non es homo, inquit. Et lib.II. de Fin. Qui ad uoluptatem omnia referens, uiuit ut Gallonius, loquitur ut Frugi ille Piſo. NAEVII ⁏ uim habet in fine membri idem nomen: ornatum quoque ſumit ex caſuum uarietate. primum enim membrum terminat, Naeuius; alterum, Naeuio; tertium, Naeuij. SI LICET *uiuere eum, quem Sex. Naeuius non uult;* ⁏ miſeratio plurimum ualet in epilogis. ea commouetur ex aduerſarij maxime potentia, & crudelitate, ex inopia rei, & calamitate. huic loco ſimilis ille pro Roſcio Amerino: Si a Chryſogono, iudices, non impetramus, ut pecunia noſtra contentus ſit, uitam ne petat. CONTRA *nutum, ditionemq. Naeuii;* ⁏ ſumma potentia demonſtratur, Habet autem indignationem quandam Naeuii nomen ter uarie pronunciatum, acerba praeſertim in re: Quem Sex. Naeuius non uult: inuito Naeuio: contra nutum, ditionemq. Naeuij. TE DEFENDENTE ⁏ te iudice, C. Aquilli. APPELLANDVS ⁏ ut opem ferat. EST? ⁏ uim habet, Eſt, tribus locis in fine uſurpatum. MISERVM *eſt, exturbari fortunis omnibus: miſerius eſt, iniuria.* ⁏ modus exaggerandi per ſimilitudinem. nam, ſi illud eſt, multo magis hoc. illud conceditur ex communi ſenſu: hoc, adiecta cauſſa, concedatur, neceſſe eſt. ac neſcio, an uſquam hunc locum copioſius Cicero attigerit. unam enim ſententiam, quae ad Quinctij declarandam infelicitatem pertinet, in ſeptem partes diſtribuit: & ſimul ubertatem ingenij ſummam, eloquentiam, cupidis adoleſcentibus utiliſſimam, oſtendit, eas ipſas partes diuerſis nominibus inducens: Miſerum eſt, acerbum, calamitoſum, funeſtum, indignum, luctuoſum, horribile. Idem ornamentum, non tamen eadem copia, lib.II. in Verr. agnoſcitur.

Si illud

Si illud eſt, inquit, tam flagitioſum, quod mihi omnium rerum turpiſſimum, maximeq. nefarium uidetur, ob rem iudicandam pecuniam accipere, pretio habere addictam fidem, & religionem: quanto illud flagitioſius, improbius, indignius, eum, a quo pecuniam ob abſoluendum acceperis, condemnare: ut ne praedonum quidem praetor, in fidem retinenda conſuetudinem conſeruaret? ſcelus eſt, accipere ab reo, quanto magis ab accuſatore? quanto etiam ſceleratius ab utroque? CVM *dedecore:*] cum probro, ignominiaq. deſerti uadimonij. CVIVS *uox praeconio quaeſtu proſtitit.*] more meretricum. Acerbior in Naeuium ſententia, quam ſi legatur ut antea, Cuius uox in praeconio quaeſtum praeſtitit. ATQVE *adeo ne unde arbitratu quidem ſuo poſtularet:*] ſtatim reiectus, atque perterritus. IVRE *contenderent,*] uel utroque ſatiſdante, uel neutro, re delata ad iudicium pecuniarium, unde reliqua omnia difficillima, cum ſumma Quinctij inuidia, maximoq. periculo, nata ſunt. AVT *iniuriam ſine ignominia ſibi imponerent.*] tribuit amicis Naeuij, quae Naeuij ſunt. quod eorum potentia fultus, & petere iniuſta Naeuius auderet, & conſequeretur. quam uero Naeuius iniuriam Quinctio imponebat, haec erat, Quia peteret ab eo, qui nihil deberet: Ignominia, quia cogeret Quinctium, ſponſione facta, priore loco cauſſam dicere: quaſi bona eius ex edicto praetoris poſſeſſa eſſent, uadimonij deſerti cauſſa, VVLTVM *ſuperbiſſimum ſubijt*] ſubire uultum eorũ eſt, qui aliquid humiliter petunt. unde illud Coelij: Malui collegae eius, homini alieniſſimo mihi, & propter amicitiam tuam non aequiſſimo, me obligare, quam illius ſimiae uultum ſubire. PROPINQVORVM] quia bona Quinctij proſcripſerat Naeuius ex edicto Burrieni. HOMINIS,] proprie ipſius Quinctij. AT *humanitatis*] quae cuiuis homini a quouis homine hoc ipſo debetur, quo homines aeque ſunt, & alterum alteri communis omnium mater natura commendat. AB OMNI *magiſtratu.*] multis iudicijs conflictatum, & uexatum eſſe Quinctium, ſupra intelligitur, ut in eo: Cum adhuc ei propter uim aduerſariorum non ius par, non agendi poteſtas eadem, non magiſtratus aequus reperiri potuerit. Et: Quid hoc tempore Quinctio ſtatuendum eſt? cui nec magiſtratus adhuc aequus inuentus eſt, nec iudicium redditum eſt uſitatum. NON *turpis*] nullo inſignis crimine. E FVNDO] Gallicano. IN SVIS *paternis bonis*] fundus ille C. Quinctij, P. fratris, fuerat: itaque, Fraternis, non, Paternis, magis fortaſſe aliquis probabit. ſed eum fortaſſe fundum pater utriuſque C. Quinctio proprium reliquerat. NIHIL *alienum tamen uita ſuperiore commiſit.*] nihil turpe. propterea enim dixit, Non turpis ad te, ſed miſer confugit. EX HOC *loco efferre:*] quam hic relinquet, ſi tu eum condemnabis. PRO *ſpoliis*] tamquam uictor exſultans. NE PER *te ferat,*] ne accidat ei per te iudicem, ut honeſtatem ſuam nunc amittat: quam ad hanc diem recta & laudabili ratione partam, atque conſeruatam, ut ad exitum uitae retinere liceat, ſupplex a te petit. AD *rogum*] cremari Romae mos fuit corpora mortuorum. quidam tamen cremati non ſunt, ſed humi locati, & conditi, ut C. Marius, cuius apud Anienem ſitas reliquias diſſipari uictor Sulla iuſſit. quod idem ne ſuo fortaſſe corpori accideret, primum ex Cornelijs patricijs cremari uoluiſſe, auctor eſt Cicero: & ideo Ennium ait de Africano, qui Corneliae patriciae gentis fuit, ſcripſiſſe: Hic eſt ille ſitus. quia ſiti dicantur ij, qui conditi ſunt. Lib. I. de Legibus.

IN·ORATIONEM·CICERONIS PRO·SEX·ROSC·AMERINO

PAVLLI·MANVTII COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

L. CHRYSOGONVS, *Sullae dictatoris libertus, Sex. Roſcij Amerini interfecti bona, tamquam unius e proſcriptorum numero, coemerat · cumq. Roſcium a Sulla proſcriptum non fuiſſe, ſatis exploratum haberet, uerereturq. ne quando filius eius, pro quo haec habita oratio eſt, paterna bona repeteret; induxit C. Erutium, qui eum de parricidio accuſaret, parricidijq. cauſſam afferret, quod eum pater, in praedia ruſtica amandatum, exheredare cogitaret. Roſcium Cicero defendit, non minore animo, quam ingenio. libere enim in Chryſogonum, Sullae libertum, ualdeq. gratioſum, eſt inuectus. Calumniam autem refellit tribus argumentis, primum, quod Roſcio, cur patrem odiſſe, ac ſe tam nefario ſcelere adſtringere deberet, cauſſae nihil eſſet: deinde, quod in duos potius Roſcios, Capitonem, & Magnum, cum quibus patri Roſcio ueteres inimicitiae fuerant, eius maleficij ſuſpicio caderet: poſtremo, quod Chryſogonus, potentia ſua fretus, Roſcij patris bonis ab haſta minimo emptis, omni ui, atque ope contenderet, ut, eius unico filio, quo incolumi patrimonium tam amplum & copioſum ſe poſſe obtinere non arbitraretur, damnato, & eiecto, tutius ea bona, nullo litis metu, perpetuo poſſideret. Abſolutum eſſe Roſcium, nemo, ut arbitror, dubitabit, qui uerba illa in Bruto legerit: Prima cauſſa publica, pro Sex. Roſcio dicta, tantum commendationis habuit, ut non ulla eſſet, quae non noſtro digna patrocinio uideretur. Et illa lib. II. Off. Maxime autem & gloria paritur, & gratia defenſionibus, eoq. maior, ſi quando accidit, ut ei ſubueniatur, qui potentis alicuius opibus circumueniri, urgeriq. uideatur: ut nos & ſaepe alias, & adoleſcentes, contra L. Sullae dominantis opes, pro Sex. Roſcio Amerino fecimus. Acta cauſſa eſt L. Sulla II, Q. Metello Pio cos. quaeſitore M. Fannio, cum annos Cicero* XXVII *natus eſſet, ut Gellius, Aſconium ſecutus, oſtendit.*

M·TVLLII·CICERONIS
PRO·SEX·ROSC·AMERINO
ORATIO·II

CREDO *ego uos, iudices, mirari, quid ſit, quod, cum tot ſummi otatores, homineſq. nobiliſſimi ſedeant, ego potiſſimum ſurrexerim, is, qui neque aetate, neque ingenio, neque auctoritate ſim cum his, qui ſedeant, comparandus. omnes enim hi, quos uidetis adeſſe in hac cauſſa, iniuriam nouo ſcelere conflatam putant oportere defendi, defendere ipſi propter iniquitatem temporum non audent. ita fit, ut adſint, propterea quod officium ſequuntur; taceant autem iccirco, quia periculum metuunt. quid ergo? audaciſſimus ego ex omnibus? minime. at tanto officioſior, quam ceteri? ne iſtius quidem laudis ita ſum cupidus, ut alijs eam praereptam uelim. quae me igitur res praeter ceteros impulit, ut cauſſam Sex. Roſcij reciperem? quia, ſi quis iſtorum dixiſſet, quos uidetis adeſſe, in quibus ſumma auctoritas eſt, atque amplitudo; ſi uerbum de rep. feciſſet, id quod in hac cauſſa fieri neceſſe eſt; multo plura dixiſſe, quam dixiſſet, putaretur: ego, etiam ſi omnia, qnae dicenda ſunt, libere dixero, nequaquam tamen ſimiliter oratio mea exire, atque in uulgus emanare poterit: deinde, quod ceterorum neque dictum obſcurum poteſt eſſe propter nobilitatem, & amplitudinem. neque temere dicto concedi propter aetatem, & prudentiam; ego ſi quid liberius dixero, uel occultum eſſe propterea, quod non dum ad remp. acceſſi, uel ignoſci adoleſcentiae meae poterit. tametſi non modo ignoſcendi ratio, uerum etiam cognoſcendi conſuetudo iam de ciuitate ſublata eſt. accedit illa quoque cauſſa, quod a ceteris forſitan ita petitum ſit, ut dicerent, ut utrumuis ſaluo officio ſe facere poſſe arbitrarentur: a me autem ij contenderunt, qui apud me & amicitia, & beneficijs, & dignitate plurimum poſſunt: quorum ego neque beneuolentiam erga me ignorare, nec auctoritatem aſpernari, nec uoluntatem negligere debeam. His de cauſſis ego huic cauſſae patronus exſtiti, non electus unus, qui maximo ingenio, ſed relictus ex omnibus, qui minimo periculo poſſem dicere: neque uti ſatis firmo praeſidio defenſus Sex. Roſcius, uerum uti ne omnino deſertus eſſet.*

EXPLANATIO

SVMMI *oratores, homineſq. nobiliſſimi ſedeant,* } ſedebant in ſubſellijs rei, non ut patroni, ſed ut aduocati. NEQVE *auctoritate* } nullis dum geſtis magiſtratibus. INIVRIAM *nouo ſcelere conflatam* } iniuriam, quae Sex. Roſcio infertur, cum de patris interitu accuſatur ab ijs, ad quos maxime facinoris eius culpa pertinet. Nouo ſcelere, quia duo ſcelera ſunt, unum occidiſſe Roſcij patrem tamquam proſcriptum a Sulla, qui proſcriptus non erat, & eius bona, tamquam proſcripti ab hacta coemiſſe: alterum, innocentem ac miſerum eius filium, paternis bonis iniuſte priuatum, ne quando ea recuperare poſſet, de parricidio accuſare. PROPTER *iniqitatem temporum* } metu Sullae dominantis. nam ſatis conſtabat, & gratia ualere plurimum apud Sullam libertum eius Chryſogonum, & ab eodem liberto oppugnari in iudicio Roſcium propter paterna bona. Sic igitur excuſat oratores, Roſcij amicos, qui tacerent, ut ſtatum temporum accuſet, nullo metu Sullae. quamquam, hac oratione habita, in Graeciam ſe contulit, aduerſam ualetudinem ſimulans, reuera quod Sullae odium timeret. Plutarchus. OFFICIVM *ſequuntur;* } cauſſam Roſcij metu Sullae non agunt; ei tamen, iniuſte uexato, adducti officio praeſentes fauent. ID QVOD *in hac cauſſa fieri neceſſe eſt;* } defendi Roſcius non poteſt, niſi contra Chryſogonum uerba fiant. Chryſogonum autem accuſare, quid aliud eſt, quam Sullam ipſum, cuius ille gratia nititur, & praeſentem reip. ſtatum in inuidiam uocare? EGO } cuius nec auctoritas, nec amplitudo eadem eſt. NONDVM *ad remp. acceſſi,* } nondnm honores geſſerat, ac ne aetate quidem erat ſenatoria, quae XXX annorum fuit, ut alio loco diximus. NON *modo ignoſcendi* } hoc quoque contra Sullam, qui, quos ciuili bello aduerſarios habuerat, eorum poſt uictoriam ignouiſſet nemini. COGNOSCENDI } cognoſcere de criminib. praetores dicebantur. eam cognitionem, Sulla dominante, liberam non eſſe, non obſcure narrat. Iudicabant autem hoc tempore ſoli ſenatores, lege Sullae: qui, equitibus iratus, quod a Marianis partibus ſteterant, cum alijs eos affecit incommodis, tum uero iudicandi munere, quod lege C. Grachi per annos XL tenuerant, priuauit: ut ueriſimile ſit, qui lege Sullae dominantis iudicia, equitibus erepta, adminiſtrarent, eius uoluntatem, cuius beneficio honorem illum ac poteſtatem eſſent adepti, in iudicando potiſſimum ſpectare debuiſſe. Notetur lepidum παρά-γραμμα, Non modo ignoſcendi, uerum etiam cognoſcendi. VT DICERENT, } ut Roſcium defenderent. SALVO *officio* } quia non, ut a me, contenderunt ij, qui apud eos & amicitia, & beneficijs, & dignitate plurimum poſſent. ita licuit ijs Roſcij cauſſam ſaluo officio non ſuſcipere. quod mihi non licuit. CONTENDERVNT } de illis dixit, Petitum; de ſe, Contenderunt; in quo uis maior. AVCTORITATEM } cum auctores mihi ſunt, ut aliquid agam, ſicuti auctores fuerunt, ut Roſcij cauſſam ſuſciperem. VOLVNTATEM } quam pro Roſcio ſummam oſtenderunt. NE OMNINO *deſertus* } tacite opem implorat ab equite iudicum; cum Roſcius infirmo defenſionis praeſidio nitatur.

ORA-

ORATIO

*F*ORSITAN *quaeratis, qui iſte terror ſit, & quae tanta formido, quae tot, ac tales uiros impediat, quo minus pro capite & fortunis alterius, quemadmodum conſueuerunt, cauſſam uelint dicere. quod adhuc uos ignorare non mirum eſt: propterea quod conſulto ab accuſatoribus eius rei, quae conflauit hoc iudicium, mentio facta non eſt. quae res ea eſt? bona patris huiuſce Sex. Roſcij, quae ſunt ſexagies, quae de uiro fortiſſimo, & clariſſimo L. Sulla, quem honoris cauſſa nomino, duobus millibus nummum ſe ſe dicit emiſſe, adoleſcens uel potẽtiſſimus hoc tempore noſtrae ciuitatis, L. Cornelius Chryſogonus. is a uobis, iudices, hoc poſtulat, ut, quoniam in alienam pecuniam, tam plenam, atque praeclaram, nullo iure inuaſerit; quoniamq. ei pecuniae uita Sex. Roſcij obſtare, atque officere uideatur; deleatis ex animo ſuo ſuſpicionem omnem, metumq. tollatis. ſe ſe, hoc incolumi, non arbitratur huius innocentis patrimonium tam amplum, & copioſum poſſe obtinere; damnato, & eiecto, ſperat ſe poſſe, quod adeptus eſt per ſcelus, id per luxuriam effundere, atque conſumere. hunc ſibi ex animo ſcrupulum, qui ſe dies noctesq. ſtimulat, ac pungit, ut euellatis, poſtulat; & ad hanc ſuam praedam tam nefariam adiutores uos profiteamini. Si uobis aequa & honeſta poſtulatio uidetur, iudices; ego contra breuem poſtulationem affero, &, quo modo mihi perſuadeo, aliquanto aequiorem. Primum a Chryſogono peto, ut pecunia, fortunisq. noſtris contentus ſit, ſanguinem, & uitam ne petat: deinde a uobis, iudices, ut audacium ſceleri reſiſtatis, innocentium calamitatem leuetis, & in cauſſa Sex. Roſcij periculum, quod in omnes intenditur, propulſetis. quod ſi aut cauſſa criminis, aut facti ſuſpicio, aut quaelibet denique uel minima res reperietur, quamobrem uideantur illi non nihil tamen in deferẽdo nomine ſecuti; poſtremo ſi praeter eam praedam, quam dixi, quidquam aliud cauſſae inueneritis: non recuſamus, quin illorum libidini Sex. Roſcij uita dedatur. ſin aliud agitur nihil, niſi ut ijs ne quid deſit, quibus ſatis nihil eſt; ſi hoc ſolum hoc tempore pugnatur, ut ad illam opimam, praeclaramq. praedam damnatio Sex. Roſcij, uelut cumulus, accedat: non ne cum multa indigna, tum uel hoc indigniſſimum eſt, uos idoneos habitos, per quorum ſententias, iuſq. iurãdum id aſſequantur, quod antea ipſi ſcelere, & ferro aſsequi conſuerunt? qui ex ciuitate in ſenatum propter dignitatem, ex ſenatu in hoc conſilium delecti eſtis propter ſeueritatem, ab his hoc poſtulare homines ſicarios, atque gladiatores, non modo ut ſupplicia uitent, quae a uobis pro maleficijs ſuis metuere, atque horrere debent, uerum etiam ut ſpolijs Sex. Roſcij hoc iudicio ornati auctiq. diſcedant? His de rebus tantis, tamq. atrocibus neque ſatis me commode dicere, neque ſatis grauiter conqueri, neque ſatis libere uociferari poſse intelligo. nam commoditati ingenium, grauitati aetas, libertati tempora ſunt impedimento. huc accedit ſummus timor: quem mihi natura, pudorq. meus attribuit, & ueſtra dignitas, & uis aduerſariorum, & Sex. Roſcij pericula. Quapropter uos oro, atque obſecro, iudices, ut attente, bonaq. cum uenia uerba mea audiatis. fide ſapientiaq. ueſtra fretus, plus oneris ſuſtuli, quam ferre me poſse intelligo. hoc onus ſi uos aliqua ex parte alleuabitis, feram, ut potero, ſtudio, & induſtria, iudices. ſin a uobis, id quod non ſpero, deſerar; tamen animo non deficiam, & id, quod ſuſcepi, quoad potero, perferã. quod ſi perferre non potero, opprimi me onere officij malo, quam id, quod mihi cum fide ſemel impoſitum eſt, aut propter perfidiam abijcere, aut propter infirmitatem animi deponere.*

EXPLANATIO

SEXAGIES] quae ſunt, nummo noſtro, ſcutatorum CLXXX. millia. Quod autem Cicero, ſexagies, Plutarchus CCL talenta dixit. quod idem eſt. nam talentum Atticum (id enim ſignificatur in Latinis monumentis, cum nihil additur, ſcutatis ualet DCCXX. DE VIRO *clariſsimo*,] a uiro clariſsimo. nota locutio. ad Sextium: Cum de Craſſo domum emiſſem. QVEM *honoris cauſſa nomino*,] cum neſcirent, nominari, necne, aliquis uellet, hoc addebant, urbanitatis gratia, Quem honoris cauſſa nomino. & hoc de uiuis tantum: nam, ſi cuius mortui mentio fieret, omittebatur, ut exemplis intelligitur. paullo poſt de familijs nobiliſſimis, Metellis, Seruilijs, Scipionibus, Quas familias, inquit, honeſtatis, atque amplitudinis gratia nomino. nec multo poſt: Romam confugit, & ſeſe ad Caeciliam, nepotis filiam, quam honoris cauſſa nomino, contulit. DVOBVS *millibus nummum*] ſcutatis ſexaginta. nummus enim, & ſeſtertius, idem ſunt. Plutarchus empta dicit duobus millibus drachmarum, quadruplicata ſumma, ideſt octo millibus nummum. nam drachma, Graecus nummus, denario fere Romano reſpondet. denarius autem quattuor complectitur ſeſtertios. DICIT *emiſſe*] nam, ſi dixiſſet, emit, inuidioſum erat, & querella quaedam eſſe de ſtatu reip. uidebatur, cum ea bona, quae eſſent ſexagies, duobus millibus nummum a Sulla uenderentur: ſed ait, Dicit emiſſe: ut oſtendat, in ea, non empta, Chryſogonum ſua ſponte, nullo iure fretum, Sullae gratia, inuaſiſſe. ADOLESCENS *uel potentiſſimus hoc tempore noſtrae ciuitatis*,] ſingula uerba ad inuidiam Chryſogono ualent. Adoleſcens: qui luxuriae, libidiniq. ſeruiat, rationis & prudentiae propter aetatem expers. Vel potentiſſimus: quae potentia, ſi mediocris eſſet, in adoleſcente non probaretur, ea uel ſumma eſt. Hoc tempore: cum ad unum referantur omnia. Noſtrae ciuitatis: miſerabiliter dictum: ut ſi dixiſſet. Videte noſtram ciuitatem: in qua uel liberti licere ſibi uolũt, quidquid libet. L. CORNELIVS] & praenomẽ, & nomen accepit a patrono Sulla, more libertorũ. IS A VOBIS, *iudices, hoc poſtulat*,] mire, ad oſtendendam Chryſogoni audaciã, iniquiſ-

ſima

ſima poſtulatione utentẽ inducit. IN ALIENAM *pecuniam* } pecuniae nomine bona Sex. Roſcij cõprehen dit omnia. patrimoniũ infra uocat: & quod hic, Tam plenam, atque praeclaram; ibi, Tam amplum, & copioſum: & paullo poſt, Opimam, praeclaramq. praedam. QVONIAMQ. *ei pecuniae uita Sex. Roſcij obſtare, atque officere uideatur;* } cauſſam indicat, cur accuſandum Roſcium Chryſogonus curauerit, & cur eundem condemnari cupiat. PER *ſcelus* } per necem Roſcij patris. PER *luxuriam effundere,* } naturam, & conſuetudinem notat Chryſogoni, qui per ſcelus adepta, per luxuriam effunderet. VT AD *hanc ſuam praedam tam nefariam adiutores uos profiteamini.* } turpis & iniqua poſtulatio, oratorie exagitata ad conuertendos iudicum animos ad miſerationem afflicti & innocentis rei. QVO *modo mihi perſuadeo,* } modeſte fingit id ſe credere, quod qui non credat, uir bonus eſſe non poteſt. A CHRYSOGONO *peto,* } ut ab adoleſcente potentiſſimo. QVOD *in omnes intenditur,* } argumentum a communi, nam, ſi Roſcius damnatur, periculum fortunis communibus impendet, tale illud pro Deiotaro: Non tam afflictam regiam condicionem dolebam, quam de fortunis communibus extimeſcebam. CAVSSA *criminis,* } cauſſa, cur patrem Roſcius necare debuerit. IN DEFERENDO *nomine* } in Roſcio accuſando. NON *recuſamus, quin illorum libidini Sex. Roſcij uita dedatur.* } in uerbo, Dedatur, ineſt haec uis: ut agant in eum aduerſarij pro ſumma poteſtate, quidquid libeat. Similiter pro Quinctio: Inferiorem ſe eſſe patitur, dumtaxat uſque eo, ne cum bonis, fama, fortuniſq. omnibus Sex. Naeuij cupiditati, crudelitatiq. dedatur. QVIBVS *ſatis nihil eſt:* } ob luxuriam. in Chryſogonum: de quo paullo ante: Sperat ſe poſſe, quod adeptus eſt per ſcelus, per luxuriam effundere, atque conſumere. VOS *idoneos habitos,* } quia Roſcium apud uos de parricidio accuſandum putarunt, ſperantes ueſtris eum ſententijs condemnatum iri. ID ASSEQVANTVR, } ut aliena bona poſſideant. EX SENATV *in hoc conſilium delecti eſtis.* } delecti a praetore, de parricidijs quaerente, ex ijs iudicibus, quos ex ordine ſenatorio, trecentos, ut opinor, quemadmodum ante legem Gracchi, ſortito educi hoc tempore lex Sullae iubebat. A VOBIS } eo de crimine cognoſcentibus. SPOLIIS *Sex. Roſcij* } tamquam hoſte deuicto. ORNATI, } more uictorum. VESTRA *dignitas,* } cum, apud quos uiros dicam, animaduerto. Commode, ad ingenium; Grauiter, ad auctoritatem; Libere, ad iniquitatem temporum refertur. haec enim ſibi obſtare dicit omnia. BONAQ. *cum uenia* } ſi quid peccauero, ſi qua in re defecero, propter eas cauſſas, quas proxime expoſui. FIDE, } quia puto uos pro fide ueſtra, iureiurando obſtricta, ſententiam laturos eſſe. ALLEVABITIS; } benigne me audiendo. STVDIO, *& induſtria,* } quidquid ſtudij, induſtriaeq. potero, ad dicendum conferam. ID QVOD *non ſpero,* } id quod non metuo. Eodem ſenſu Virgilius lib. IV. Aen. Hunc ego ſi tantum potui ſperare dolorem. DEPONERE. } tranſlationem, in eo coeptam, Plus oneris ſuſtuli, quam ferre me poſſe intelligo, multis deinde uerbis exornatam, hoc denique concluſit.

ORATIO

TE quoque magnopere, M. Fanni, quaeſo, ut, qualem te iam antea populo R. praebuiſti, cum huic idem quaeſtioni iudex praeeſſes, talem te & nobis, & populo R. hoc tempore impertias. quanta multitudo hominum conuenerit ad hoc iudicium, uides, quae ſit omnium mortalium exſpectatio, quae cupiditas, ut acria ac ſeuera iudicia fiant, intelligis. longo interuallo iudicium inter ſicarios hoc primum committitur, cum interea caedes indigniſſimae, maximaeq. factae ſint. omnes hanc quaeſtionem, te praetore, de manifeſtis maleficijs, quotidianoq. ſanguine haud remiſſius ſperant futuram. qua uociferatione in ceteris iudicijs accuſatores uti conſueuerunt, ea nos hoc tempore utimur, qui cauſſam dicimus. petimus abs te, M. Fanni, a uobiſq. iudices, ut quamacerrime maleficia uindicetis, ut quamfortiſſime hominibus audaciſſimis reſiſtatis, ut hoc cogitetis, niſi in hac cauſſa, qui ueſter animus ſit, oſtendetis, eo prorumpere hominum cupiditatem, & ſcelus, & audaciam, ut non modo clam, uerum etiam hic in foro, ante tribunal tuum, M. Fanni, ante pedes ueſtros, iudices, inter ipſa ſubſellia caedes futurae ſint. etenim, quid aliud hoc iudicio tentatur, niſi ut id fieri liceat? accuſant ij, qui in fortunas huius inuaſerunt: cauſſam dicit is, cui praeter calamitatem nihil reliquerunt. accuſant ij, quibus occidi patrem Sex. Roſcij bono fuit: cauſſam dicit is, cui non modo luctum mors patris attulit, uerum etiam egeſtatem. accuſant ij, qui hunc ipſum iugulare ſumme cupierunt: cauſſam dicit is, qui etiam ad hoc ipſum iudicium cum praeſidio uenit; ne hic ibidem ante oculos ueſtros trucidetur. denique accuſant ij, quos populus poſcit: cauſſam dicit is, qui unus relictus ex illorum nefaria caede reſtat: atque, ut facilius intelligere poſſitis, iudices, ea, quae facta ſunt, indigniora eſſe, quam haec ſunt, quae dicimus; ab initio res quemadmodum geſta ſit, uobis exponemus; quo facilius & huius hominis innocentiſſimi miſerias, & illorum audaciam cognoſcere poſſitis, & reip. calamitatem.

EXPLANATIO

M. FANNI, } praetor. CVM *huic idem quaeſtioni iudex praeeſſes,* } iudicia de ſicarijs ciuili bello intermiſſa fuerant. Sulla uictor & remp. & iudicia reſtituit. praefuerat igitur Fannius ante bellum huic quaeſtioni, iudex tamen, non praetor. nam praetor non iudicat, ſed quaerit de crimine, unde quaeſitoris nomen: contra iudex quaeſtionis non quaerit, ſed iudicat, & quaeſtioni praeeſt. itaque in

eodem

eodem iudicio & praetor eſt, & iudex quaeſtionis, ut in cauſſa Verris repetundarum, praetor M'. Acilius Glabrio, iudex quaeſtionis Q. Curtius. quod ſi praetor Fannius ei quaeſtioni tunc praefuiſſet: bis praetorem fuiſſe, cogeremur credere: quod inuſitatum fuiſſe, uno tantum, quod ſciam, M. Marij Gratidiani exemplo, ſatis conſtat. Differre etiam iudicem quaeſtionis a praetore, argumento illud eſt, quod praetor, ſeruaturum ſe eſſe leges, non iurabat; quod ex multis locis intelligitnr; iudex autem quaeſtionis iurabat: quod quia minus notum, probandum uidetur. eſt igitur in oratione pro Cluentio, de quaeſtionis iudice C. Iunio: Multam petiuit: qua lege? quod in legem non iuraſſet. Accedit illa cauſſa, quod, qui praeturam gereret, condemnari eum in magiſtratu, mos non fuit. nam poſt magiſtratum, non in magiſtratu, reddere rationem oportebat earum rerum, quae quis in gerendo magiſtratu contra leges commiſiſſe putaretur: at C. Iunius, cum eſſet iudex quaeſtionis, tum eſt condemnatus. Nam Pedianum non audio, dicentem: Iunius quaeſitor fuit in Cluentij cauſſa, Verre praetore. ex quo ſequeretur, duos quaeſitores in eadem cauſſa fuiſſe, Iunium, & Verrem. & ipſe Pedianus alio loco principem iudicem Iunium appellat, non excludens eum a numero iudicum, ſed principem ei locum tribuens. Aut igitur errauit Aſconius: aut mendoſi libri ſunt: aut, Quaeſitor, pro, quaeſtionis iudex, dictũ putemus. Obijci poteſt, ut ex contraria quadam ratione, Q. Voconium Naſonem, cuius quaeſtio fuit de ueneficijs, iudicem quaeſtionis dici, cum praetor ſit. ſic enim in eadem oratione ſcriptum eſt: Iubet lex ea, qua lege haec quaeſtio conſtituta eſt, iudicem quaeſtionis, hoc eſt Q. Voconium, cum iis iudicibus, qui ei obuenerint, quaerere de ueneno. Reſpondetur, legem communiter loqui, nec praetorem, nec iudicem proprie ſignificare, ſed eum, cui iudices obueniſſent, quiq. iudicio praeeſſet. praeerat autem in Cluentij cauſſa non iudex quaeſtionis, ſed Voconius praetor, quaeſtionem illam ſortitus. ideo ſubiungit Cicero, Hoc eſt Q. Voconium. At iudices praetori obueniebant, non iudici quaeſtionis. Qui probatur? fieri enim poteſt, ut interdum ſine praetore iudex quaeſtionis iudicio praefuerit, & quaeſierit. quod ſi ita eſt: defenditur Aſconius, qui Iunium quaeſitorem appellauerit. nam Verrem, praetorem urbanum, quaeſiijſſe de ueneno, mihi quidem ueriſimile numquam fiet. Longo *interuallo*} dixi iam, aliquot annis propter ciuile bellum, cum ſumma eſſet in urbe gladiorum licentia, caedesq. maximae fierent, intermiſſa fuiſſe de ſicarijs iudicia: quippe, cum dominarentur ij, quorum iuſſu, permiſſu ue caedes fierent. Hoc *primum committitur,*} gratia, & potentia Chryſogoni, Roſcium de medio tollere cupientis. Committitur, proprie, de re, cuius initium fit, ut Committere ludos, apud Ciceronem; proelium, apud Caeſarem, ſpectaculum, apud Liuium, pro incipere. Hanc *quaeſtionem*} tibi hoc anno ſorte datam. Qvotidianoq. *ſanguine*} ut in uictoria ſolet accidere, ſuum quemque inimicum, ſpretis legibus, ulciſcente. Qvi *cauſſam dicimus*.} qui rei ſumus. cauſſam enim dicere, reorum eſt: &, cauſſam dixit de repetundis, de ambitu, de maieſtate, quae crebro reperiuntur, nihil aliud eſt, quam, accuſatus eſt de repetundis, de ambitu, de maieſtate. Hic *in foro, ante tribunal tuum,*} in foro iudicia fiebant, in ea parte, quae Comitium uocabatur, in baſilicis. Inter *ipſa ſubſellia*} trina ſubſellia erant, iudicum, reorum, accuſatorum. Aſconius, minorum quoque magiſtratuum, qui non ſederent in ſellis curulibus, ut tribunorum, triumuirorum, quaeſtorum, ait ſubſellia fuiſſe, tribunalia uero praetorum. Bono *fuit:*} cum in eius bona inuaſerint. quod argumento eſt, ab ipſis occiſum eſſe. idq. potiſſimum in cauſſis quaerendum eſſe, L. Caſſius ille, qui ſcopulus reorum ob nimiam ſeueritatem dictus eſt, exiſtimabat. infra: L. Caſſius ille, quem populus Romanus ueriſſimum & ſapientiſſimum iudicem putabat, identidem in cauſſis quaerere ſolebat, cui bono fuiſſet. Pro Milone: Illud Caſſianum, Cui bono fuerit, in his perſonis ualeat. Quo loco Aſconius, L. Caſſius, inquit, ſummae uir ſeueritatis, quoties quaeſitor iudicij alicuius eſſet, in quo quaereretur, cui bono fuiſſet perire eum, de cuius morte quaereretur. Idem obijcit Antonio de morte Caeſaris Phil. II. Quod ſi te, inquit, in iudicium quis adducat, uſurpetq. illud Caſſianum, Cui bono fuerit: uide, quaeſo, ne haereas. Trvcidetvr.} nam, ut infra dicitur, aduerſarij eius ad iudicium cum ferro, teliſq. uenerant, freti potentia Chryſogoni, Sullae liberti. Qvos *populus poſcit:*} ad poenam, propter caedes, aliaq. ſcelera. De Chryſogono maxime dictum uidetur. Reip. *calamitatem*.} in qua haec impune fiant. in Sullam.

O R A T I O

Sex. Roſcius pater huiuſce, municeps Amerinus, fuit cum genere, & nobilitate, & pecunia non modo ſui municipij, uerum etiam eius uicinitatis facile primus, tum gratia, atque hoſpitijs florens hominum nobiliſſimorum. nam cum Metellis, Seruilijs, Scipionibus erat ei non modo hoſpitium, uerum etiam domeſticus uſus, & conſuetudo. quas, ut aequum eſt, familias honeſtatis amplitudiniſq. gratia nomino. itaque ex ſuis omnibus commodis hoc ſolum filio reliquit. nam patrimonium domeſtici praedones ui ereptum poſſident: fama, & uita innocentis ab hoſpitibus, amiciſq. paternis defenditur. hic cum omni tempore nobilitatis fautor fuiſſet, tum hoc tumultu proximo, cum omnium nobilium dignitas, & ſalus in diſcrimen ueniret, praeter ceteros in ea uicinitate eam partem, cauſſamq. opera, ſtudio, auctoritate defendit. etenim rectum putabat, pro eorum honeſtate ſe pugnare, propter quos ipſe honeſtiſſimus inter ſuos numerabatur. poſtea quam uictoria conſtituta eſt, ab armiſq. receſſimus; cum proſcriberentur homines, atque ex omni regione caperentur ij, qui aduerſarij fuiſſe putabantur; erat ille Romae frequens, atque in foro, & in ore omnium quotidie uerſabatur, magis ut exſultare uictoria nobilitatis uideretur, quam timere nequid ex ea cala-

mitatis

mitatis ſibi accideret . erant ei ueteres inimicitiae cum duobus Roſcijs Amerinis : quorum alterum ſedere in accuſatorum ſubſellijs uideo, alterum tria huiuſce praedia poſſidere audio . quas inimicitias ſi tam cauere potuiſſet, quam metuere ſolebat, uiueret. neque enim, iudices, iniuria metuebat : nam duo iſti ſunt T. Roſcij, quorum alteri Capitoni cognomen eſt ; iſte, qui adeſt, Magnus uocatur : homines eiuſmodi : alter plurimarum palmarum uetus ac nobilis gladiator habetur : hic autem nuper ſe ad eum laniſtam contulit : qui, cum ante hanc pugnam tiro eſſet ſcientia, facile ipſum magiſtrum ſcelere, audaciaq. ſuperauit. nam, cum hic Sex. Roſcius eſſet Ameriae, T. autem iſte Roſcius Romae ; cum hic filius aſſiduus in praedijs eſſet, cumq. ſe uoluntate patris rei familiari, uitaeq. ruſticae dediſſet ; iſte autem frequens Romae eſſet ; occiditur ad balneas Palatinas rediens a cena Sex. Roſcius . ſpero ex hoc ipſo non eſſe obſcurum, ad quem ſuſpicio maleficij pertineat . uerum id, quod adhuc eſt ſuſpicioſum, niſi perſpicuum res ipſa fecerit, hunc affinem culpae iudicatote .

EXPLANATIO

SVI *municipij* ≀ Municipia dicta, quia muneris partem caperent, ciuitate Romana donati . Sed a principio data ciuitas eſt ſine ſuffragio : poſtea ius quoque ſuffragij conceſſum . & ſua cuiusque municipij tribus erat, in qua cenſebatur, & ſuffragium ferebat. Aſconius act. in Verrem : Conuenerat ex municipijs cuiuſcumque modi multitudo, aut, propter comitia, ſuffragiorum cauſſa, aut ut cenſerentur . Ex municipijs autem multi Romam profecti, magiſtratus, etiam maiores, adepti ſunt, ut Tuſculo Ti. Coruncanius, & M. Cato ille cenſorius . ſed municipiorum triplex diuerſis temporibus condicio fuit. Primum ciuitas alijs cum ſuffragio, alijs ſine ſuffragio data fuit : quibus autem cum ſuffragio, iis magiſtratus petere licebat, & Romanis legibus utebantur : quibus ſine ſuffragio, magiſtratus non petebant, ſuis, non Romanis legibus uiuebant, uel ſua ſponte, quod ſeruandarum legum Romanarum onere libenter uacarent, uel quod ita populo Romano uiſum eſſet. Hanc uarietatem uſque ad legem Iuliam manſiſſe arbitror : quae ſocialis belli anno primo, in ſummo reip. diſcrimine, ſociorum irae placande cauſſa a Sex. Iulio conſule lata, municipiorum, ut arbitror, omnium iura exaequauit, nullo ferendi ſuffragij poteſtate excluſo . Haec denique mutata condicio eſt, cum municipes libertatem ſuam, Romanis ſolutam legibus, ſuffragio, & magiſtratibus anteferrent . id perſpicue docet Gellius lib. XVI. c. 13. cum ait, Petiiſſe Praeneſtinos a Tiberio Imperatore, ut ex colonia in municipii ſtatum redigerentur ; idq. illis Tiberium pro referenda gratia tribuiſſe, quod in eorum finibus, ſub ipſo opido, ex capitali morbo reualuiſſet . Quo loco ſubiungit haec : Municipes ergo ſunt ciues Romani ex municipiis, ſuo iure, & legibus ſuis utentes, muneris tantum cum populo Romano honorarii participes, a quo munere capeſſendo appellati uidentur, nullis aliis neceſſitatibus, neque ulla populi Romani lege adſtricti . Quis non uidet haec ab ea conſuetudine, quae poſt Iuliam legem fuit, admodum differre, & municipia Romanos honores contemnere coepiſſe, qua in ſententia ante legem quoq. Iuliam nonnulla fuiſſe, ex Liuio, & Cicerone intelligitur. METELLIS, *Seruilijs*, *Scipionibus* ≀ Metellis, Seruiliis, plebeii generis ; Scipionibus patricii . erant autem hae tres familiae propinquitate coniunctae . Seruilios enim & Scipiones Metellarum filios fuiſſe, auctor eſt Cicero in ea poſt reditum ad Quirites . poteſt autem ſignificare Q. Metellum Nepotem, patrem eius, qui cum Lentulo Spinthere conſul fuit, & Seruilium illum, qui ſequenti anno conſulatum cum C. Curione geſſit, & de Iſauris ex Cilicia triumphauit . unde Iſaurici cognomen : Scipionem autem illum, cuius filius Pompeii Magni ſocer fuit, conſulatumq. geſſit cum ipſo Pompeio III conſule. horum enim filii adoleſcentuli, uel pueri potius erant hoc tempore. NOBILITATIS ≀ Sullanarum partium . nam optimates pro Sulla, plebs, & equeſter ordo pro Mario pugnauit. Hoc *tumultu proximo* ≀ C. Marii filio, & Cn. Carbone cos. quo anno Sulla, caeſis, aut Italia pulſis inimicis, rerum potitus eſt. PROPTER *quos* ≀ nam Metelli, Seruilii, Scipiones, paullo ante nominati, in Sullae partibus fuerunt . QVORVM *alterum* ≀ T. Roſcium Magnum . ALTERVM ≀ T. Roſcium Capitonem. HVIVSCE ≀ Sex. Roſcii filii, qui reus erat. QVI *adeſt*, ≀ quem ſedere dixit in accuſatorum ſubſelliis . ALTER ≀ Capito, qui aberat. PLVRIMARVM *palmarum* ≀ qui multas caedes commiſit . infra : Alias ſuas palmas cognoſcet . Palmas nominat, quia palmis gladiatores poſt uictoriam coronabantur, auctore Gellio lib. IV. Gladiatorem uocat, ut peritum armorum tractandorum, & in caede uerſatum . HIC ≀ Magnus, qui adeſt. AD EVM *laniſtam contulit* ≀ ut erudiretur ab eo, interficiendorum hominum ſcientia . HIC *Sex. Roſcius* ≀ de quo coepi uerba facere, cui duobus cum T. Roſcijs inimicitias fuiſſe dixi . ISTE ≀ Magnus. VOLVNTATE *patris* ≀ non ablegatus ab eo, ut accuſatores obiiciunt, inde parricidii cauſſam ſumentes . ISTE *autem Romae frequens eſſet ;* ≀ iterat idem de Roſcio Magno, ut ſuſpicionem iniiciat eius inſidiarum in uitam Sex. Roſcii . & haec eſt altera cauſſa, unde ſuſpicio naſcitur : prima uero illa, quod Sex. Roſcii inimicus. EX HOC *ipſo* ≀ quod occiditur Sex. Roſcius, cum inimicus eius T. Roſcius Romae eſſet. HVNC ≀ Sex. Roſcium filium .

O R A T I O

*O*Cciso *Sex. Roſcio, primus Ameriam nunciat Mallius Glaucia quidam, homo tenuis, libertinus, cliens, & familiaris iſtius T. Roſcij: & nunciat domum, non filij, ſed T. Capitonis inimici. &, cum poſt horam primam noctis occiſus eſſet, primo diluculo nuncius hic Ameriam uenit. decem horis nocturnis ſex & quinquaginta millia paſſuum ciſijs peruolauit; non modo ut exoptatum inimico nuncium primus afferret, ſed etiam cruorem inimici quam recentiſſimum, telumq. paullo ante e corpore extractum oſtēderet. quattriduo, quo haec geſta ſunt, res ad Chryſogonum in caſtra L. Sullae Volaterras defertur: magnitudo pecuniae demonſtratur: bonitas praediorum (nam fundos decem & tres reliquit, qui Tiberim fere omnes tangunt) huius inopia, & ſolitudo commemoratur. demonſtrant, cū pater huiuſce Sex. Roſcius, homo tam ſplendidus, & gratioſus, nullo negotio ſit occiſus, perfacile hunc, hominem incautum, & ruſticum, & Romae ignotum, de medio tolli poſſe. ad eam rem operam ſuam pollicentur. ne diutius uos teneam, iudices, ſocietas coitur. cum iam proſcriptionis mentio nulla fieret; & cum, etiam qui antea metuerant, redirent, ac iam defunctos ſeſe periculis arbitrarentur: hominis ſtudioſiſſimi nobilitatis manceps fit Chryſogonus; tria praedia uel nobiliſſima Capitoni propria traduntur, quae hodie poſſidet: in reliquas omnes fortunas iſte T. Roſcius nomine Chryſogoni, quemadmodum ipſe dicit, impetum facit. haec bona ſexagies H-S, emuntur duobus millibus nūmum. haec omnia, iudices, imprudente L. Sulla facta eſſe certo ſcio. neque enim mirum, cum eodem tempore, & ea, quae praeterita ſunt, & ea, quae uidentur inſtare, praeparet, cum & pacis conſtituendae rationem, & belli gerendi poteſtatem ſolus habeat; cum omnes in unum ſpectent, unus omnia gubernet; cum tot tātiſq. negotijs diſtentus ſit, ut reſpirare libere non poſſit; ſi aliquid non animaduertat; cum praeſertim tam multi occupationem eius obſeruent, tempuſq. aucupentur, ut, ſimul atque ille deſpexerit, aliquid huiuſcemodi moliantur. huc accedit, quod, quamuis ille felix ſit, ſicut eſt, tamen tanta felicitate nemo poteſt eſſe in magna familia, qui neminem neque ſeruum, neque libertum improbum habeat.*

E X P L A N A T I O

MAnlivs *Glaucia*] ex antiquo Maffeiorum libro, Mallius, lego, non Manlius, item infra: eodemq. modo legendum in ea pro Murena, a Cn. Mallio, non, a Cn. Manlio: & in ea pro Plancio, Mallium, non, Manlium: ſuffragantibus ubique antiquis libris, nec dubia ueritate, cum nobiles Manlij, ignobiles admodum Mallij fuerint. Et hic ſubijcitur, ut de obſcurae condicionis homine, Quidam, homo tenuis, libertinus, cliens, & familiaris iſtius T. Roſcij. Irrepſit hoc mendum in alios quoque libros. nam quod eſt in ep. ad Acilium, L. Manlius eſt Soſis, legitur in antiquis, L. Mallius. Tenvis,] pauper: ut eum ad facinus paupertas impuliſſe uideatur; qui praeſertim & cliens, & familiaris T. Roſcij Magni, qui Romae erat, cum illa commiſſa caedes eſt. infra: Quid ſi accedit eodem, ut tenuis antea fueris. Libertinvs,] locus poſtulat, ut de Libertis, & Libertinis dicamus aliquid, communis intelligentiae cauſſa. Libertus, & Libertinus interdum differunt, interdum idem ſunt. utrumque patet, ſi tempora diſtinguantur. nam priſcis temporibus, ideſt ante Appium Caecum cenſorem, & aliquanto poſt liberti uocabantur, qui manumiſſi fuerant, libertini autem ex his nati. Ciceronis uero aetate, & ante aliquanto, & poſt, liberti & libertini ijdem dicti, ideſt qui manumiſſi fuerant. quam diu autem libertini uocabantur ij, qui ex libertis nati erant, tunc ingenuitas incipiebat in libertinorum filijs, nepotibus eorum, qui aliquando ſeruitutem ſeruierant. Sed, ubi libertinorum nomen ad ipſos, qui ſeruierant, tranſijt, tunc ingenui erant, non libertinis, ut antea, ſed libertis nati. ex quo emergit, habita duarum aetatum ratione, duplex libertini, duplex item ingenui definitio: libertini, ut: Libertinus eſt liberti filius. quae definitio in ſuperiorem aetatem conuenit. item: Libertinus eſt, qui manumiſſione libertatem conſequitur. quae definitio ad poſteriorem aetatem pertinet. Duplex libertini definitio, duplicem ingenui definitionem parit. nam, ſi una tantum eſſet, unam ſimiliter ingenui definitionem oporteret eſſe. Prior haec: Ingenuus eſt, qui libertinum patrem habuit. quae definitio priorem ſequitur libertini definitionem. Poſterior: Ingenuus eſt, qui ex liberto natus eſt. quae definitio ad poſteriorem accedit libertini definitionem. Primum igitur non libertini, ſed liberti uocabantur, qui aliquando ſeruierant, libertini autem eorum filij; poſtea libertini illi ipſi, qui ſeruierant. qua de re, quod in Claudio ſcripſit Suetonius, operaepretium eſt ſcire. Latum clauum, inquit, quamuis initio affirmaſſet, non lecturum ſe ſenatorem, niſi ciuis Romani abnepotem, etiam libertini filio tribuit, ſed ſub condicione, ſi prius ab equite Romano adoptatus eſſet. ac ſic quoque reprehenſionem uerens, etiam Appium Caecum cenſorem, generis ſui proauctorem, libertinorum filios in ſenatum allegiſſe docuit, ignarus, temporibus Appij, & deinceps aliquandiu, libertinos dictos non ipſos, qui manumitterentur, ſed ingenuos ex his procreatos. Quem locum ita interpretor. Affirmauerat Claudius, nolle ſe quemquam in ſenatum legere, niſi antiquo more: poſtea tantum abeſt, ut antiquam conſuetudinem ſeruauerit, ut recentiorem etiam, quae aliquid amplius concedebat, neglexerit. Antiquus mos hic fuerat, ne ſenator eſſe poſſet, qui abauum ſuum ciuem Romanum nominare non poſſet: ut quamlongiſſime a ſeruili ſorde & faece diſtaret. per hos enim quaſi gradus ad ingenuitatem adſcenſus olim dabatur. Libertus ciuis erat, ſed publico nullo, niſi apparitoris,

toris,

toris, aut coactoris fungebatur munere. apparitores autem erant ſcribae, praecones, interpretes, acce-ſi, lictores, uiatores, ſtatores. haec enim ueteres munera, ut Ciceronis ad fratrem epiſtola declarat, libertis deferebant, excepto tamen ſcriptu: poſtea uero ſcribae quoque liberti fuere. In quattuor autem urbanis tribubus, quas ruſticis ignobiliores fuiſſe Plinius docet, ſuffragium libertos tuliſſe conſtar, ne cum ingenuis confunderentur. Libertinus, liberti filius, eodem iure. Libertini filius, liberti nepos, ingenuus erat, ideoq. iure meliore: ferebat enim ſuffragium in tribu ruſtica ut ingenuus; magiſtratus tamen non capiebat; neque ſenatorij, neque equeſtris erat ordinis, ſed tertij, ideſt de plebe. huius generis priſca aetate ſcribas fuiſſe, exemplo cognoſcitur Cn. Flauij ſcribae, libertino patre nati: qui creatus aedilis non fuiſſet, niſi tabulas poſuiſſet, ſcriptu ſeſe abdicaſſe. creatum autem nobilitas aegerrime tulit, ut prae dolore anulos depoſuerit. Liuius, Plinius, Gellius. Ingenuus, ingenui filius, libertini nepos, liberti pronepos, meliore, quam pater, iure. eques enim Romanus eſſe poterat, ſed aditum in curiam non habebat. quod e Suetonij uerbis elicitur: qui ſenatorium ordinem tribui ſolitum a ueteribus oſtendit, non ciuium Romanorum pronepotibus, uerum abnepotibus. Ingenuus, ingenui filius, & nepos, libertini pronepos, liberti abnepos, meliore, quam pater, & auus, iure. in ſenatum enim legi poterat, & honores, magiſtratuſq. capere. Eſt igitur hic ingenuus, poſtremo nominatus, ciuis Romani abnepos. ex hoc genere lecturum ſe ſenatores, & ex antiquo inſtituto, Claudius affirmauerat: ſed ita ſententiam mutauit, ut non modo pronepotem, aut nepotem, ſed filium eius Romani ſenatorem legerit, cuius pater aliquando ſeruitutem ſeruierat. mox agnouit culpam, & uitari eam a ſe credidit, ſi is, quem lecturus erat, ab equite Romano prius adoptatus eſſet. Ita uidebatur, cum legeret equitis Romani filiũ adoptiuum, legere ciuis Romani abnepotem. nam eques, ut oſtendi iam, non poterat eſſe, qui pronepos ciuis Romani non eſſet: ita filius equitis, abnepos erat ciuis Romani. Sed, quoniam pater adoptiuus, & naturalis non idem ſunt; ideo ueritus Claudius, ne lectionem illam ſuam aliquis, ut inuſitatam, reprehenderet, quod malitioſa fraus in quaeſito per adoptionem equeſtris ordinis patre cerneretur, alia quadam ratione ſuum factum excuſare conatus eſt: dixit enim, ſe Appij Caeci exemplo ſenatorem legiſſe, libertini filium, ignarus, non eoſdem aetate Appij Caeci, qui erant aetate ſua, libertinos fuiſſe. nam Appij temporibus, & deinceps aliquandiu, libertinus dicebatur liberti filius: poſtea uero, quaſi uia breuiore ad ingenuitatem patefacta, libertinus appellatus eſt, qui antea libertus uocabatur, ideſt is, qui ſeruitutem aliquando ſeruierat, & manumiſſus libertatem adeptus erat. ita ueteris libertini filius a ſeruitute longius, quam noui libertini filius, aberat: cum ille auum liberum nominare poſſet, hic non poſſet. Quod autem ſubiunxit Suetonius, libertinos olim dictos, non ipſos, qui manumitterentur, ſed ingenuos ex his procreatos: contraria loqui uidetur: quia, ſi erant ingenui, qua ratione libertini dicebantur? Verum in eo rationem habuit eius temporis, quo ipſe haec litteris mandabat. quaſi diceret: Libertini tunc uocabantur, qui hodie ſunt ingenui, ex manumiſſis procreati. quem morem idem Suetonius confirmat in Auguſto. Valerius inquit, Meſſalla tradit, neminem umquam libertinorum adhibitum ab eo cenae, excepto Mena, ſed aſſerto in ingenuitatem. Inter libertinos nominat Menam; quem libertum fuiſſe Pompeij Magni, notum eſt. Idem in uita Otacilij rhetoris uocat eum libertinum, quem ſeruiſſe iam dixerat. Et in uita Seruij Nicanoris: Satyram fecit, in qua libertinum ſe oſtendit. At is in ſatyrae uerſibus, qui ſubiunguntur, libertum ſe nominat. Et Valerius Max. lib. VI. cap. 2. Aelium Manciam libertini filium appellat, eundmq. paullo poſt reddere ait paternam ſeruitutẽ. Varro lib. VII. Alij nomina habent ab opidis, alij aut non habent, aut non, ut debent, habent. habent plerique libertini a municipio manumiſſi. Libertinos appellat manumiſſos. Quinctilianus etiam lib. V. cap. 10. Qui ſeruus, inquit, eſt, ſi manumittatur, fit libertinus, non item addictus. Idem lib. VII. cap. 3. Seruus, cũ manumittitur, fit libertinus: addictus recepta libertate eſt ingenuus. Et Martialis lib. V. infra ingenuã ſtatim libertinam ponit, infra libertinam uero ancillam:

Ingenuam malo; ſed, ſi tamen illa negetur,
 Libertina mihi proxima condicio eſt.
Extremo eſt ancilla loco: ſed uincet utramque,
 Si facie nobis haec erit ingenua.

Nec obſcure de libertinis Cicero loquitur ep. 2. lib. II. ad Att. cum ait: An libertinis, atque etiam ſeruis ſeruiamus? Nam ſeruis condicione proximi ſunt liberti, nihil intereſt medium. Ad hanc poſteriores iuriſconſulti conſuetudinem reſpexere, ingenuum ſic definientes: Ingenuus eſt, qui ſtatim ut natus eſt, liber eſt. ſic enim ingenuitas datur ei, qui liberto natus ſit. Cisiis } genus uehiculi fuit, duabus rotis uelociſſime currentis. Phil. 2. Volaterras } quod municipium, Marianis amicum partibus, obſeſſum cum in deditionem accepiſſet, agrum eorum publicauit, neque diuiſit. ex quo illud ad Valerium Orcam: Summo ſtudio populi a me in conſulatu meo defenſi ſunt. cum enim tribuni pl. legem iniquiſſimam de eorum agris promulgaſſent; facile ſenatui, populoq. Romano perſuaſi, ut eos ciues, quibus fortuna peperciſſet, ſaluos eſſe uellent. Tiberim } non ſub urbe, ſed qua fluit ad urbem uerſus, in Amerino agro. Societas *coitur.* } inter Chryſogonum, duoſq. T. Roſcios. Cvm *iam proſcriptionis mentio nulla fieret,* } deſierat iam proſcriptio, ſic, ut eius mentio nulla fieret. Manceps *fit* } emit eius bona in auctione, tamquam proſcripti: cum neque tum proſcriptionis mentio ulla fieret, & nobilitatis, ideſt Sullanarum partium, ſtudioſiſſimus fuiſſet Roſcius. Despexerit, } oculos demiſerit. Libertvm } tacite carpit Chryſogonum. Felix *ſit,* } quod ſibi cognomen adſciuerat.

F 2 ORA-

ORATIO

INterea iſte T. Roſcius, uir optimus, procurator Chryſogoni, Ameriam uenit; in praedia huius inuadit; hunc miſerum, luctu perditum, qui non dum etiam paterno funeri iuſta ſoluiſſet, nudum eijcit domo, atque focis patrijs, dijsq. penatibus praecipitem, iudices, exturbat: ipſe ampliſſimae pecuniae fit dominus: qui in ſua re fuiſſet egentiſſimus, erat, ut fit, inſolens in aliena: multa palam domum ſuam auferebat, plura clam de medio remouebat: non pauca ſuis adiutoribus large effuſeq. donabat, reliqua conſtituta auctione uendebat. quod Amerinis uſque eo uiſum eſt indignum, ut urbe tota fletus gemituſq. fieret.. etenim multa ſimul ante oculos uerſabantur; mors hominis florentiſſimi, Sex. Roſcij crudeliſſima; filij autem eius egeſtas indigniſſima, cui de tanto patrimonio praedo iſte nefarius ne iter quidem ad ſepulcrum patrium reliquiſſet; bonorum emptio, flagitioſa poſſeſſio, furta, rapinae, donationes. nemo erat, qui non ardere omnia mallet, quam uidere in Sex. Roſcij, uiri optimi, atque honeſtiſſimi, bonis iactantem ſe, ac dominantem T. Roſciũ. itaque decurionum decretum ſtatim fit, ut decem prim proficiſcantur ad L.Sullam; doceantq. eum, qui uir Sex. Roſcius fuerit; conquerantur de iſtorum ſcelere, & iniurijs; orent, ut & illius mortui famam, & filij innocentis fortunas conſeruatas uelit. atque ipſum decretum, quaeſo, cognoſcite. DECRETVM. DECVRIONVM. *Legati in caſtra ueniunt. intelligitur, iud. id quod iam ante dixi, imprudente L. Sulla ſcelera haec & flagitia fieri. nam ſtatim Chryſogonus & ipſe ad eos accedit, & homines nobiles allegat ijs, qui peterent, ne ad Sullam adirent, & omnia Chryſogonum, quae uellent, eſſe facturum pollicerentur. uſque adeo autem ille pertimuerat, ut mori mallet, quam de his rebus Sullam doceri. homines antiqui, qui ex ſua natura ceteros fingerent, cum ille confirmaret ſeſe nomen Sex. Roſcij de tabulis excmpturum, praedia uacua filio traditurum; cumq. id ita futurum T. Roſcius Capito, qui in x legatis erat, adpromitteret, crediderunt, Ameriam re inorata reuerterunt. ac primo rẽ differre quotidie ac procraſtinare iſti coeperunt, deinde aliquanto lentius, nihil agere, atque deludere, poſtremo, id quod facile intellectum eſt, inſidias uitae huiuſce Sex. Roſcij parare, neque ſeſe arbitrari poſſe diutius alienam pecuniam, domino incolumi, obtinere. quod is ſimul atque ſenſit, de amicorum cognatorumq. ſententia Romã confugit, & ſeſe ad Caeciliam Nepotis filiam, quam honoris cauſſa nomino, contulit, qua pater uſus erat plurimum. in qua muliere, iudices, etiam nunc, id quod omnes ſemper exiſtimauerunt, quaſi exempli cauſſa ueſtigia antiqui officij remanent. ea Sex. Roſcium inopem, eiectum domo, atque expulſum ex ſuis bonis, fugientem latronum tela & minas, recepit domum, hoſpitiq. oppreſſo iam, deſperatoq. ab omnibus opitulata eſt. eius uirtute, fide, diligentia factum eſt, ut hic potius uiuus in reos, quam occiſus in proſcriptos referretur. nam, poſtquam iſti intellexerunt, ſumma diligentia uitam Sex. Roſcij cuſtodiri, neque ſibi ullam caedis faciundae poteſtatem dari; conſilium ceperunt plenum ſceleris, & audaciae, ut nomen huius de parricidio deferrent; ut ad eam rem aliquem accuſatorem ueterem compararent, qui de ea re poſſet dicere aliquid, in qua re nulla ſubeſſet ſuſpicio; denique, ut, quoniam crimine nõ poterant, tẽpore ipſo pugnarent: ita loqui homines, quod iudicia tamdiu facta non eſſent, condemnari eum oportere, qui primus in iudicium adductus eſſet; huic autem patronos propter Chryſogoni gratiam defuturos; de bonorum uenditione, & de iſta ſocietate uerbum eſſe facturum neminem; ipſo nomine parricidij, & atrocitate criminis, fore, ut hic nullo negotio tolleretur, cum ab nullo defenſus eſset. hoc conſilio, atque adeo hac amentia impulſi, quem ipſi, cum caperent, non potuerunt occidere, eum iugulandum uobis tradiderunt.*

EXPLANATIO

AMPLISSIMAE *pecuniae* § pecuniam pro bonis poſuit, ut ſupra, Quoniã in alienã pecuniam, tã plenam, atque praeclarã, nullo iure inuaſerit. infra: Neque ſeſe arbitrari diutius alienam pecuniã domino incolumi obtinere. Hermogenianus l. pecuniae, ff. de rerum ſign. Pecuniae, inquit, nomine, non modo nummi, ſed omnes res tam ſolidae, quam mobiles, & tam corpora, quam iura, continentur. INSOLENS § diſſolutus, profuſus. id enim ualet, Inſolens. in ep. ad Paetum: In Epicuri nos aduerſarii noſtri caſtra coniecimus, nec tamen ad hãc inſolentiam, ſed ad illam tuam lautitiam. Phil. XIII. Mirifice Seruius maiorum continentiam diligebat, huius ſaeculi inſolentiam uituperabat. NE ITER *quidem ad ſepulcrum patrium* § ne agrum quidem illum, per quem ad ſepulcrum patrium iter erat. ſepulcra tunc in urbibus non erant, ſed in agris. ideo ſepulcrorum ueterum inſcriptiones cum alibi circa urbem Romam, tum in Appia uia repertae ſunt plurimae. T. ROSCIVM § Magnum, qui, praeter tria praedia, T. Roſcio Capitoni tradita, in reliquas omnes Sex. Roſcii fortunas Chryſogoni nomine inuaſerat. DECVRIONVM *decretum* § ſenatus Amerini. DECEM *primi* § legationis nomine creati, in quibus Capito fuit, qui collegis aditum ad Sullam praecluſit, ſuam potius cauſſam agens, quam publicam. infra. IN CASTRA § Volaterras. VT MORI *mallet, quam de ijs rebus Sulla doceri.* § Sullam excuſat. HOMINES *antiqui,* § minime callidi, probo ſimpliciq. ingenio, quales erant ueteres illi. NEPOTIS *filiam,* § duo Metelli Nepotes fuere, pater, & filius. pater cum T. Didio conſul fuit, filius cum Lentulo Spinthere, qui Ciceronem ab exſilio reſtituit. filius hoc tempore adoleſcens admodum fuerit, neceſſe eſt: itaque filia eius nullo pacto eſſe potuit. num igitur eius, qui cum Didio conſul fuit? dicam, quod ſentio.

ſentio. Balearici Metelli, qui Nepotis pater fuit, hanc eſſe filiam **arbitror**, Nepotis autem ſororem. in quam ſententiam ipſa me ducunt uerba Ciceronis, quae ſunt infra: Quaſi uero, inquit, neſcias hunc & ali, & ueſtiri a Caecilia, Balearici filia, Nepotis ſorore, ſpectatiſſima femina. Verba uero, quae ſequuntur, ſatis indicant, eam fuiſſe Balearici filiam, Macedonici nepotem, Nepotis ſororem. nam, cum ſubiungit, Patrem clariſſimum, de Balearico loquitur, conſulari, ac triumphali uiro: cum, **Ampliſſimos** patruos, de tribus Baleari fratribus, Lucio, Marco, Caio, qui omnes, geſto conſulatu, triumpharunt, Lucius de Dalmatis, unde Dalmatici cognomen eſt adeptus, Marcus de Sardis, Caius ex Thracia. quae ſi uera eſſe conſtat: dubitare iam non licet, quin, quod ſubiicitur, Ornatiſſimum fratrem, de Nepote, Balearici filio, dicatur. Locus igitur hic omnino correctionem deſiderat: & corrigendi uiam, ac rationem alter inferior locus non difficilem oſtendit. QVAM *occiſus in proſcriptos* } ut pater eius; quem non proſcriptum tamen occiderunt; occiſum, ut eius bona iure poſſidere uideantur, proſcriptum fuiſſe dicunt. TEMPORE *ipſo* } occaſione temporis, quod hic longo interuallo primus de parricidio cauſſam dicat. QVOD *iudicia tam diu facta non eſſent*, } propter bella ciuilia. QVI *primus* } non primus ex quocumque crimine, ſed primus de parricidio. nam, cum biennio ante Sulla uictor & urbe, & uniuerſa rep. potitus eſſet; quis credat nulla tot menſibus iudicia fuiſſe? adiuuant hanc opinionem, quae ſupra dicta ſunt: Longo interuallo iudicium inter ſicarios hoc primum committitur. DE ISTA *ſocietate* } inter Chryſogonum, Capitonem, & Magnum: qui Sex. Roſcii fortunas inter ſe diuiſerant.

O R A T I O

QVID primum querar? aut unde potiſſimum exordiar, iudices? aut quod, aut a quibus auxilium petam? deorum ne immortalium, populi ne Romani, ueſtram ne, qui ſummam poteſtatem habetis, hoc tempore fidem implorem? pater occiſus nefarie, domus obſeſſa, ab inimicis bona adempta, poſſeſſa, direpta; filij uita infeſta, ſaepe ferro atque inſidiis appetita. quid ab his tot maleficiis ſceleris abeſſe uidetur? tamen haec aliis nefariis cumulant, atque adaugent: crimen incredibile confingunt: teſtes in hunc, & accuſatores huiuſce pecunia comparant: hanc condicionem miſere ferunt, ut optet utrum malit, ceruices Roſcio dare, an inſutus in culeum, per ſummum dedecus uitam amittere. patronos huic defuturos putauerunt: deſunt: qui libere dicat, qui cum fide defendat, id quod in hac cauſſa eſt ſatis, quoniam quidem ſuſcepi, non deeſt profecto, iudices. & forſitan in ſuſcipienda cauſſa temere impulſus adoleſcentia fecerim: quoniam quidem ſemel ſuſcepi, licet hercules undique omnes terrores, minae, periculaq. impendeant omnia, ſuccurram, atque ſubibo. certum eſt, deliberatumq. quae ad cauſſam pertinere arbitror, omnia non modo dicere, uerum etiam libenter, audacter, libereq. dicere. nulla res tanta exſiſtat, iudices, ut poſſit uim mihi maiorem adhibere metus, quam fides. etenim quis tam diſſoluto animo eſt, qui, haec cũ uideat, tacere, ac negligere poſſit? patrem meum, cum proſcriptus non eſſet, iugulaſtis: occiſum in proſcriptorum numerum retuliſtis: me domo mea per uim expuliſtis: patrimonium meum poſſidetis: quid ultis amplius? etiam ne ad ſubſellia cum ferro atque telis ueniſtis, ut hic aut iuguletis, aut condemnetis Sex. Roſcium? Hominem longe audaciſſimum nuper habuimus in ciuitate C. Fimbriam, &, quod inter omnes conſtat, niſi inter eos, qui ipſi quoque inſaniunt, inſaniſſimum. is cum curaſſet in funere C. Marij, ut Q. Scaeuola uulneraretur, uir ſanctiſſimus, atque ornatiſſimus noſtrae ciuitatis, de cuius laude neque hic locus eſt ut multa dicantur, neque plura tamen dici poſſunt, quam populus R. memoria retinet; diem Scaeuolae dixit, poſtea quam comperit eum poſſe uiuere. cum ab eo quaereretur, quid tandem accuſaturus eſſet eum, quem pro dignitate ne laudare quidem quiſquam ſatis commode poſſet, aiunt hominem, ut erat furioſus, reſpondiſſe, quod non totum telum corpore recepiſſet. quo populus R. nihil uidit indignius, niſi eiuſdem uiri mortem: quae tantum potuit, ut omnes ciues ſuos perdiderit, & afflixerit: quos quia ſeruare per compoſitionem uolebat, ipſe ab iis interemptus eſt. Eſt ne hoc illi dicto, atque facto Fimbriae non ſimillimum? accuſatis Sex. Roſcium: quid ita? quia de manibus ueſtris effugit, quia ſe occidi paſſus non eſt. illud, quia in Scaeuola factum eſt, magis indignum uidetur: hoc, quia fit a Chryſogono, num eſt ferendum? nam, per deos immortales, quid eſt in hac cauſſa, quod defenſionis indigeat? qui locus ingenium patroni requirit, aut oratoris eloquentiam magnopere deſiderat? totam cauſſam, iudices, explicemus, atque ante oculos expoſitam conſideremus. ita facillime, quae res totum iudicium contineat, & quibus de rebus nos dicere oporteat, & quid uos ſequi conueniat, intelligetis.

E X P L A N A T I O

INFESTA, } paſſiue dictum. ut pro Coelio: Tempus aetatis aliorum libidine infeſtum. **Et** de Prou. Via excurſionibus barbarorum infeſta. CERVICES } ſaepe appetitas. hoc enim ad illud refertur: Filij uita infeſta, ſaepe ferro, atque inſidijs appetita. ROSCIO } T. Roſcio Magno, qui aderat. SVPPLICIVM *parricidarum* } recte uidentur ſentire, qui gloſſema putant. PATRONOS } eloquentia nobiles. DESVNT: } quia metu tacent, cum tamen aduocati adſint. Modeſte ſe ipſum patronorum numero non adiungit. VIM *mihi maiorem adhibere metus*, } eam uim, qua deterritus ab officio deſciſcam. QVAM *fides*. } fidei uis apud me maior erit, quam earum rerum, quae metum afferre uideantur.

deantur. PATREM *meum, cum proſcriptus non eſſet, iugulaſtis :*] praeclara rei querentis inductio, ut infra. Praedia mea tu poſſides : ego aliena miſericordia uiuo. concedo, & quod animus aequus eſt, & quia neceſſe eſt. Mea domus tibi patet, mihi clauſa eſt : fero. Familia mea maxima uteris, ego ſeruum habeo nullum : patior, & ferendum puto. Quid uis amplius? quid inſequeris? quid oppugnas? C. FIMBRIAM,] eius filium, qui cum C. Mario conſul fuerat. INSANISSIMVM] in Bruto : Qui omnia magna uoce dicens, uerborum ſane bonorum curſu quodam incitato, ita furebat tamen, ut mirarer tam alias res agere populum, ut eſſet inſano inter diſertos locus. IN FVNERE *C. Marij*] qui ſeptimi conſulatus menſe primo deceſſit. Q. SCAEVOLA] pontifex max. qui conſul fuerat cum L. Craſſo. DIEM *Scaeuolae dixit,*] diem dicere, ideſt ad populum accuſare, priuati hominis non erat, ſed proprie tribunorum pl. quo tum in magiſtratu Fimbriam fuiſſe crediderim. in Diuin. Nuper Cn. Domitium ſcimus M. Silano diem dixiſſe. In Bruto : M. Virgilius tribunus pl. L. Sullae imperatori diem dixit. POSSE *uiuere.*] uſitatus loquendi modus. in ep. Sulpicij : Duo uulnera accepiſſe, unum in ſtomacho, alterum in capite ſecundum aurem : ſperare tamen eum poſſe uiuere. QVO] Fimbriae facto. EIVSDEM *uiri mortem :*] non perijt Scaeuola ex eo uulnere, ſed triennio poſt, Damaſippi praetotis urbani iuſſu, ex uoluntate C. Marij iunioris conſulis. Velleius, Appianus, Cicero. VT OMNES *ciues ſuos perdiderit, atque afflixerit :*] pacis auctore interfecto. HOC] quod ab aduerſarijs Sex. Roſcij committitur. NON *ſimillimum?*] pro, Non ne eſt hoc illi dicto, atque facto Fimbriae ſimillimum? A CHRYSOGONO,] liberto, qui tantum audet.

ORATIO

TRES ſunt res, quantum ego exiſtimare poſſum, quae obſtent hoc tempore Sex. Roſcio, crimen aduerſariorum, & audacia, & potentia. criminis confictionem accuſator Erutius ſuſcepit : audaciae partes Roſcij ſibi popoſcerunt : Chryſogonus autem, is, qui plurimum poteſt, potentia pugnat. de hiſce omnibus rebus me dicere oportere intelligo. quid igitur eſt? non eodem modo de omnibus : ideo quod prima illa res ad meum officium pertinet, duas autem reliquas uobis populus R. impoſuit. ego crimen, oportet, diluam : uos & audaciae reſiſtere, & hominum eiuſmodi perniciosam atque intolerandam potentiam primo quoque tempore exſtinguere, atque opprimere debetis. Occidiſſe patrem Sex. Roſcius arguitur. ſceleſtum, dij immortales, ac nefarium facinus, atque eiuſmodi, quo uno maleficio ſcelera omnia complexa eſſe uideantur. etenim ſi, id quod praeclare a ſapientibus dicitur, uultu ſaepe laeditur pietas; quod ſupplicium ſatis acre reperietur in eum, qui mortem obtulerit parenti? pro quo mori ipſum, ſi res poſtularet, iura diuina atque humana cogebant; in hoc tanto, tam atroci, tam ſingulari maleficio, quod ita raro exſtitit, ut, ſi quando auditum ſit, portenti ac prodigij ſimile numeretur, quibus tandem te, C. Eruti, argumentis accuſatorem cenſes uti oportere? non ne & audaciam eius, qui in crimen uocetur, ſingularem oſtendere, & mores feros, immanemq. naturam, & uitam uitijs, flagitijsq. omnibus deditam, & denique omnia ad perniciem profligata, atque perdita? quorum tu nihil in Sex. Roſcium, ne obijciendi quidem cauſſa, contuliſti. Patrem occidit Sex. Roſcius: qui homo? adoleſcentulus corruptus, & ab hominibus nequam inductus? annos natus magis quadraginta. Vetus uidelicet ſicarius, homo audax, & ſaepe in caede uerſatus? at hoc ab accuſatore ne dici quidem audiſtis. Luxuries igitur hominem nimirum, & aeris alieni magnitudo, & indomitae animi cupiditates ad hoc ſcelus impulerunt. de luxuria purgauit Erutius, cum dixit hunc ne in conuiuio quidem ullo fere interfuiſſe. nihil autem umquam debuit. cupiditates porro quae poſſunt eſſe in eo, qui, ut ipſe accuſator obiecit, ruri ſemper habitarit, & in agro colendo uixerit? quae uita maxime diſiuncta a cupiditate, & cum officio coniuncta. quae res igitur tantum iſtum furorem Sex. Roſcio obiecit? Patri, inquit, non placebat. patri non placebat? quam ob cauſſam? neceſſe eſt enim eam quoque iuſtam, & magnam, & perſpicuam fuiſſe. nam, ut illud incredibile eſt, mortem oblatam eſſe patri a filio ſine plurimis & maximis cauſſis : ſic hoc uериſimile non eſt, odio fuiße parenti filium ſine cauſſis multis, & magnis, & neceſſariis. rurſus igitur eodem reuertantur, & quaeramus, quae tanta uitia fuerint in unico filio, quare is patri diſpliceret. at perſpicuum eſt, nullum fuiſſe, pater igitur amens, qui odiſſet eum ſine cauſſa, quem procrearat. at is quidem fuit omnium conſtantiſſimus. ergo illud iam perſpicuum profecto eſt, ſi neque amens pater, neque perditus filius fuerit, neque odij cauſſam patri, neque ſceleris filio fuiſſe. Neſcio, inquit, quae cauſſa odij fuerit : fuiſſe odium intelligo, quia antea, cum duos filios haberet, illum alterum, qui mortuus eſt, ſecum omni tempore uolebat eſſe, hunc in praedia ruſtica relegarat. Quod Erutio accidebat in mala nugatoriaq. accuſatione, idem mihi uſu uenit in cauſſa optima. ille, quo modo crimen commencitium confirmaret, non inueniebat : ego, res tam leues qua ratione infirmem, ac diluam, reperire non poſſum. quid ais, Eruti? tot praedia, tam pulchra, tam fructuoſa, Sex. Roſcius filio ſuo relegationis, ac ſupplicij gratia colenda, ac tuenda tradiderat? quid hoc? patresfamilias, qui liberos habent, praeſertim homines illius ordinis, ex municipijs ruſticanis, non ne optatiſſimum ſibi putant eſſe, filios ſuos rei familiari maxime ſeruire, & in praedijs colendis operae plurimum, ſtudijq. conſumere? At amandarat hunc ſic, ut eſſet in agro, ac tantummodo aleretur ad uillam, ut commodis omnibus careret. Quid, ſi conſtat, hunc non modo colendis praedijs praefuiſſe, ſed certis fundis, patre uiuo, frui ſolitum eße? tamen ne haec attenta uita, & ruſticana, relegatio, atque amandatio appellabitur? uides, Eruti, quantũ diſtet argumentatio tua ab re ipſa, atque a ueritate. quod conſuetudine patres faciunt, id quaſi nouum reprehendis : quod beneuolentia fit, id odio

factum

factum criminaris. quod honoris cauſſa pater filio ſuo conceſſit, id eum ſupplicij cauſſa feciſſe dicis. neque haec tu non intelligis, ſed uſque eo, quid arguas, non habes, ut non modo tibi contra nos dicendum putes, uerum etiam contra rerum naturam, contraq. conſuetudinem hominum, contraq. opiniones omnium. At enim, cum duos filios haberet, alterum a ſe non dimittebat, alterum ruri eſſe patiebatur. Quaeſo, Eruti, ut hoc in bonam partem accipias: non enim exprobrandi cauſſa, ſed commonendi gratia dicam. Si tibi fortuna non dedit, ut patre certo naſcerere, ex quo intelligere poſſes, qui animus patrius in liberos eſſet: at natura certe dedit, ut humanitatis non parum haberes. eo acceſſit ſtudium doctrinae, ut ne a litteris quidem alienus eſſes. ecquid tandem tibi uidetur (ut ad fabulas ueniamus) ſenex ille Caecilianus minoris facere Eutychum filium ruſticum, quam illum alterum Chereſtratum? (nam, ut opinor, hoc nomine eſt) alterum in urbe ſecum honoris cauſſa habere, alterum rus ſupplicij cauſa relegaſſe? Quid ad iſtas ineptias abis, inquies? Quaſi uero mihi difficile ſit quamuis multos nominatim proferre (ne longius abeam) uel tribules, uel uicinos meos, qui ſuos liberos, quos plurimi faciunt, agricolas aſſiduos eſſe cupiunt. uerum homines notos ſumere odioſum eſt; cum & illud incertũ ſit, uelint ne hi ſeſe nominari; & nemo uobis magis notus futurus ſit, quam eſt hic Eutychus; & certe ad rem nihil interſit, utrum hunc ego comicum adoleſcentem, an aliquem ex agro Veiente nominem. etenim haec conficta arbitror a poetis eſſe, ut effictos noſtros mores in alienis perſonis, expreſſamq. imaginem noſtram uitae quotidianae uideremus. age nunc, refer animum, ſis, ad ueritatem; & conſidera, non modo in Vmbria, atque in ea uicinitate, ſed in his ueteribus municipiis quae ſtudia a patribusfamilias maxime laudentur: iam profecto te intelliges inopia criminum ſummam laudem Sex. Roſcio uitio & culpae dediſſe. at non modo hoc patrum uoluntate liberi faciunt; ſed permultos & ego noui, &, niſi me fallit animus, unuſquiſque ueſtrum, qui & ipſi incenſi ſunt ſtudio, quod ad agrum colendum attinet, uitamq. hanc ruſticam, quã tu probro & crimini putas eſſe oportere, & honeſtiſſimam, & ſuauiſſimam eſſe arbitrantur. quid cenſes hunc ipſum Sex. Roſcium, quo ſtudio, & qua intelligentia eſſe in ruſticis rebus? ut ex his propinquis eius, hominibus honeſtiſſimis, audio, non tu in iſto artificio accuſatorio callidior es, quam hic in ſuo. uerum, ut opinor, quoniam ita Chryſogono uidetur, qui huic nullum praedium reliquit, & artificium obliuiſcatur, & ſtudium deponat, licebit. quod tametſi miſerum, & indignum eſt, feret tamen aequo animo, iudices, ſi per uos uitam, & famam poteſt obtinere. hoc uero eſt, quod ferri non poteſt, ſi & in hanc calamitatem uenit propter praediorum bonitatem, & multitudinem; &, quod ea ſtudioſe coluit, id erit ei maxime fraudi: ut parum miſeriae ſit, quod alijs coluit, non ſibi; niſi etiam, quod omnino coluit, crimini fuerit. Nae tu, Eruti accuſator eſſes ridiculus, ſi illis temporibus natus eſſes, cum ab aratro acceſſebantur, qui conſules fierent. etenim, qui praeeſſe agro colendo flagitium putes, profecto illum Atilium, quem ſua manu ſpargentem ſemen, qui miſſi erant, conuenerunt, hominem turpiſſimum, atque inhoneſtiſſimum iudicares. at hercule maiores noſtri longe aliter & de illo, & de ceteris talibus uiris exiſtimabant: itaque ex minima, tenuiſſimaq. rep. maximam & florentiſſimam nobis reliquerunt. ſuos enim agros ſtudioſe colebant, non alienos cupide appetebant: quibus rebus & agris, & urbibus, & nationib. remp. atque hoc imperium, & populi R. nomen auxerunt. Neque ego haec eo profero, quo conferenda ſint cum hiſce, de quibus nunc quaerimus; ſed ut illud intelligatur, cum apud maiores noſtros ſummi uiri, clariſſimiq. homines, qui omni tempore ad gubernacula reip. ſedere debebant, tamen in agris quoque colendis aliquantum operae, temporiſq. conſumpſerint; ignoſci oportere ei homini, qui ſe fateatur eſſe ruſticum, cum ruri aſſiduus ſemper uixerit; cum praeſertim nihil eſſet, quod aut patri gratius, aut ſibi iucundius, aut re uera honeſtius facere poſſet.

EXPLANATIO

ROſcii } Capito, & Magnus. Scelestvm, *ac nefarium facinus, atque huiuſmodi,* } cum nullo ſatis uerbo id, quod uolumus, exprimi uidetur poſſe, ita concludimus, Atque eiuſmodi. Sic locutus & ad Craſſum: Non enim fuit aut mediocre, aut obſcurum, aut eiuſmodi, quod ſilentio poſſet praeteriri. Ne obiiciendi *quidem cauſſa,* } nedum ut ijs argumentis parricidium probare conareris. Eam *quoque* } ut filio, cur patri mortem obtulerit; ſic patri, cur filium non amaret, cauſſam fuiſſe iuſtam, magnam, perſpicuam, neceſſe eſt. Constantissimvs. } qui leuioribus cauſſis ut eum, quem genuerat, non amaret, adduci non poſſet. Accidebat } cum Roſcium accuſaret. Illivs *ordinis* } honeſtiſſimi, qualis fuit Sex. Roſcius. Attenta } augendae rei domeſticae dedita. Senex } *ille Caecilianus* } quem Caecilius poeta comicus induxit. Qvid *cenſes hunc ipſum Sex. Roſcium,* } in hoc ambitu uerborum cur de mendo homines pereruditi ſuſpicati ſint, mihi quidem cauſſa non uidetur. nam, quod ſequitur, Quo ſtudio, qua intelligentia eſſe in rebus ruſticis? ſimiliter locutum eſſe uideo Ciceronem alijs in locis, ut lib. I. de Orat. Quid cenſes, ſi ad alicuius ingenium uel par, uel maius illa, quae ego non attigi, acceſſerint, qualem illum, & quantum oratorem futurum? Et in Rullum II. Quid cenſetis, cum iſti decemuiri cum imperio, cum faſcibus, cum illa delecta finitorum iuuentute per orbem terrarum uagabuntur, quo tandem animo, quo motu, quo periculo miſeras nationes futuras? Et lib. II. Off. Quid enim cenſetis ſuperiorem illum Dionyſium, quo cruciatu timoris angi ſolitum? quid Alexandrum, quo animo uixiſſe arbitramur? Callidior } peritior. ſupra ueterem accuſatorem uocauit. Artificivm } quo excellit in agro colendo. Qvoniam *ita Chryſogono uidetur,* } amare in Chryſogoni potentiam. Atilivm } qui primus a ſerendo Serranus dictus eſt. triumphauit de Poenis. Qvi *miſſi erant,* } ut conſulem eſſe factum nunciarent. Valerius Max. lib. IV. c. 4.

Plinius lib. XIIX. cap. 3. Non *alienos cupide appetebant.* ut Chryſogonus, & Roſcij. Ad *gubernacula reip. ſedere* ſaepe utitur Cicero hac tranſlatione, ut ad Paetum: Catulum mihi narras, & illa tempora. quid ſimile? ne mihi quidem ipſi tunc placebat abeſſe diutius ab reip. cuſtodia. ſedebamus enim in puppi, clauumq. tenebamus: nunc uix eſt in ſentina locus. pro Sextio: Clauum tanti imperi tenere, & gubernacula reip. tractare.

ORATIO

Odium igitur acerrimum patris in filium ex hoc opinor oſtenditur, Eruti, quod hunc ruri eſſe patiebatur. numquid eſt aliud? immo uero, inquit, eſt: nam iſtum exheredare in animo habebat. audio. nunc dicis aliquid, quod ad rem pertineat. nam illa opinor tu quoque concedis leuia eſſe, atque inepta. Conuiuia cum patre non inibat. quippe, qui ne in opidum quidem, niſi perraro, ueniret. Domum ſuam iſtum non fere quiſquam uocabat. nec mirum, quem neque in urbe uideret, neque rure uocaturus eſſet. uerum haec tu quoque intelligis eſſe nugatoria. illud, quod coepimus, uideamus; quo certius argumentum odij reperiri nullo modo poteſt. Exheredare pater filium cogitabat. mitto quaerere, qua de cauſſa: quaero, qui ſcias? tametſi te dicere, atque enumerare cauſſas omnes oportebat: & id erat certi accuſatoris officium, qui tanti ſceleris argueret, explicare omnia uitia, atque peccata filij, quibus incenſus parens potuerit animum inducere, ut naturam ipſam uinceret, ut amorem illum penitus inſitum eijceret ex animo, ut denique patrem ſe eſſe obliuiſceretur: quae ſine magnis huiuſce peccatis accidere potuiſſe non arbitror. uerum concedo tibi, ut ea praetereas, quae cum taces, nulla eſſe concedis. illum quidem uoluiſſe exheredare, certe tu planum facere debes. quid ergo affers, quare id factum putemus? uere nihil potes dicere. finge aliquid ſaltem commode, ut ne plane uidearis id facere, quod aperte facis, huius miſeri fortunis, et horum uirorum taliũ dignitati illudere. Exheredare filium uoluit: quam ob cauſſam? neſcio. exheredauit ne? non. quis prohibuit? cogitabat. cogitabat? cui dixit? nemini. quid eſt aliud, iudicio, ac legibus, ac maieſtate ueſtra abuti ad quaeſtum, atque ad libidinem, niſi hoc modo accuſare, atque id obijcere, quod planum facere non modo non poſſis, uerum ne coneris quidem? nemo noſtrum eſt, Eruti, quin ſciat tibi inimicitias cum Sex. Roſcio nullas eſſe: uident omnes, qua de cauſſa huic inimicus uenias: ſciunt huiuſce pecunia te adductum eſſe. quid ergo eſt? ita tamen quaeſtus te cupidum eſſe oportebat, ut horum exiſtimationem, & legem Memmiam putares aliquid ualere oportere. accuſatores multos eſſe in ciuitate utile eſt, ut metu contineatur audacia. uerumtamen hoc ita eſt utile, ut ne plane illudamur ab accuſatoribus. innocens eſt quiſpiam: uerumtamen, quamquam abeſt a culpa, ſuſpicione tamen non caret. tametſi miſerum eſt, tamen ei, qui hunc accuſet, poſſim aliquo modo ignoſcere: cum enim aliquid habeat, quod poſſit criminoſe, ac ſuſpicioſe dicere, aperte ludificari, & calumniari ſciens non uideatur. quare facile omnes patimur eſſe quamplurimos accuſatores: quod innocens, ſi accuſatus ſit, abſolui poteſt; nocens, niſi accuſatus fuerit, condemnari non poteſt. utilius eſt autem abſolui innocentem, quam nocentem cauſſam non dicere.

EXPLANATIO

Hvivsce filij, qui nunc reus eſt. Horvm iudicum. Qvid *eſt aliud, iudicio, ac legib. ac maieſtate ueſtra abuti,* modus reprehendendi, Ciceroni familiaris, cum quadam iracundia. exempla de multis afferam pauca. in Piſonem: Quid eſt aliud furere, non cognoſcere homines, non cognoſcere leges, non ſenatum, non ciuitatem? Phil. I. Quid eſt aliud hortari adoleſcentes, ut turbulenti, ut ſeditioſi ciues ſint? Phil. II. Quid eſt aliud tollere e uita uitae ſocietatem? Et Phil. V. bis. Phil. X. XII. Legem *Memmiam* lex Remmia de calumniatoribus nominatur l. j. §. 1. D. ad Turpilian. l. 13. D. de teſt. Itaque libentius hic Remmiam, quam Memmiam, legerem. nam Memnia contra calumniatores non fuit, ſed eorum, qui reip. cauſſa abeſſent, ſi quis eos accuſaret, recipi nomina uetabat. Miservm *eſt,* innocentem accuſari. Svspiciose ad commouendam in animis iudicum ſuſpicionem.

ORATIO

Anſeribus cibaria publice locantur, & canes aluntur in Capitolio, ut ſignificent, ſi fures uenerint. at fures internoſcere non poſſunt, ſignificant tamen, ſi qui noctu in Capitolium uenerint: &, quia id eſt ſuſpicioſum, tametſi beſtiae ſunt, tamen in eam partem potius peccant, quae eſt cautior. quod, ſi luce quoque canes latrent; cum deos ſalutatum aliqui uenerint: opinor, ijs crura ſuffringantur; quod acres ſint etiam tum, cum ſuſpicio nulla ſit. Simillima eſt accuſatorum ratio. alij ueſtrum anſeres ſunt, qui tantummodo clamant, nocere non poſſunt; alij canes, qui & latrare, & mordere poſſunt. cibaria uobis praeberi uidemus: uos autem maxime debetis in eos impetum facere, qui merentur. hoc populo gratiſſimum eſt. deinde, ſi uoletis, etiam tum, cum ueriſimile erit aliquem commiſiſſe, in ſuſpicione latratote. id quoque concedi poteſt. ſin autem ſic agetis, ut arguatis aliquem patrem occidiſſe, neque dicere poſſitis aut quare, aut quo modo, ac tantummodo ſine ſuſpicione latrabitis: crura quidem uobis nemo ſuffringet;

ſed, ſi

ſed, ſi ego hos bene noui, litteram illam, cui uos uſque eo inimici eſtis, ut etiam alias omnes oderitis, ita uehementer ad caput affigent, ut poſtea neminem alium, niſi fortunas ueſtras, accuſare poſſitis. Quid mihi ad defendēdum dediſti, bone accuſator? quid hiſce autem ad ſuſpicandum? Ne exheredaretur, ueritus eſt. audio: ſed, qua de cauſſa uereri debuerit, nemo dicit. Habebat pater in animo: planum fac. nihil eſt; non, qui cum deliberarit, quem certiorem fecerit, unde iſtud uobis ſuſpicari in mentem uenerit. Cum hoc modo accuſas, Eruti, non ne hoc palam dicis? ego, quid acceperim, ſcio: quid dicam, neſcio. unum illud ſpectaui, quod Chryſogonus aiebat, neminem iſti patronum futurum; de bonorum emptione, deq. ea ſocietate neminem eſſe, qui uerbum facere hoc tempore auderet. haec te opinio falſa in iſtam fraudem impulit. non mehercule uerbum feciſſes, ſi tibi quemquam reſponſurum putaſſes. Operaepretium erat, ſi animaduertiſtis, iudices, negligentiam eius in accuſando conſiderare. credo, cum uidiſſet, qui homines in hiſce ſubſellijs ſederent, quaeſiſſe, num ille, aut ille defenſurus eſſet; de me ne ſuſpicatum quidem, quod antea cauſſam publicam nullam dixerim. poſtea quam inuenit, neminem eorum, qui poſſunt, & ſolent: ita negligens eſſe coepit, ut, cum in mentem ueniret ei, reſideret, deinde ſpatiaretur, nonnumquam etiam puerum uocaret, credo cui cenam imperaret; prorſus ut ueſtro conſeſſu, & hoc conuentu pro ſumma ſolitudine abuteretur. perorauit aliquando, aſſedit. ſurrexi ego. reſpirare uiſus eſt, quod non alius potius diceret. coepi dicere. uſque eo animaduerti, iudices, eum iocari, atque alias res agere, ante quam Chryſogonum nominaui. quem ſimul atque attigi, ſtatim homo ſe erexit, mirari uiſus eſt. intellexi, quid eum pupugiſſet. iterum, ac tertio nominaui. poſtea homines curſare ultro & citro non deſtiterunt, credo, qui Chryſogono nunciarent, eſſe aliquem in ciuitate, qui contra uoluntatem eius dicere auderet; aliter cauſſam agi, atque ille exiſtimaret; aperiri bonorum emptionem, uexari peſſime ſocietatem, gratiam potentiamq. eius negligi, iudices diligenter attendere, populo rem indignam uideri. Quae quoniā te fefellerunt, Eruti; quoniamq. uides uerſa eſſe omnia, cauſſam pro Sex. Roſcio ſi non commode, at libere dici; quem dedi putabas, defendi intelligis; quos tradituros ſperabas, uides iudicare: reſtitue nobis aliquando ueterem tuam illam calliditatem, atque prudentiam: confitere huc ea ſpe ueniſſe, quod putares hic latrocinium, non iudicium, futurum.

EXPLANATIO

ANSERIBVS *cibaria publica locantur*] quorum clangore noctu adſcendentes in Capitolium Galli proditi ſunt. nota hiſtoria ex Liuio, Plinio, Plutarcho. CANES *aluntur in Capitolio*] hoc nulla traditur hiſtoria: contra potius, dormiſſe eos, legimus, cum, Gallis adſcendentibus, anſerum clangore uigiles excitati. CIBARIA *uobis praeberi uidemus:*] mercedem accuſandi. SIC *agetis*] ut nunc agis, Eruti, qui Roſcium de parricidio innocentem accuſas. CRVRA *quidem uobis nemo ſuffringet:*] ut ſuffringerentur canibus, ſi luce latrarent, cum deos aliqui ſalutatum ueniſſent. HOS] iudices. LITTERAM *illam,*] condemnationis notam, C. tribus enim inſcriptae litteris erant iudicum tabellae; A, cum abſoluerent; C, cum damnarent; N. L. in cauſſa dubia, cum non liqueret. Alij aliter hunc locum interpretantur: quorum ſententiae non accedo: cum ſatis conſtet, ſi quis accuſaretur de calumnia, in eius iudicio tres illas, quas nominaui, litteras neceſſarias fuiſſe. poterat enim item ut alij rei, uel abſolui, uel damnari, uel, incerta ſententia, ad aliam diem, aliamq. actionem differri. EAS *omnes*] unius litterae cauſſa litteras omnes oderant. Reprehendit ignorantiam. AD *caput affigent,*] poena uos afficient grauiſſima. FORTVNAS *ueſtras,*] pecuniam, qua adducti eſtis ad calumniam. ſupra: Sciunt huiuſce te pecunia adductum eſſe. QVID *acceperim,*] quantum pecuniae. IN *iſtam fraudem*] in hunc errorem. in Piſonem: Vultus denique totus, qui ſermo quidam tacitus mentis eſt, hic in fraudem homines impulit. OPERAEPRETIVM *erat,*] hoc non ualet, utile erat, ſed, alienum non erat, ab re non erat: ut exemplis perſpicuum fit. QVI *homines*] ſummi oratores, hominesq. nobiliſſimi: de quibus in exordio. QVI *poſſunt, & ſolent,*] qui uſu, & eloquentia ualent. quod utrumque mihi deeſt. SI NON *commode,*] ſi non ut oporteret, & ut diceretur ab his, qui in hiſce ſubſellijs aduocati ſedent. DEDI] libidini, crudelitatiq. ueſtrae. ut paullo ante: Non recuſamus, quin Sex. Roſcij uita dedatur. TRADITVROS] non orationem attente meam audituros, ſed, cauſſa neglecta, reum libidini, crudelitatiq. ueſtrae tradituros. IVDICARE:] non, alias res agere, ſed, mihi cauſſam dicenti, aures benigne praeberi, & iudicum officio fungi. RESTITVE *nobis aliquando*] patefac nobis, & oſtende, quamdiu occultaſti, ueterem illam tuam calliditatem. ATQVE *prudentiam*] quae tibi prudentia uidetur, cum hoc digna nomine non ſit. LATROCINIVM,] iudicibus reum prodentibus: quos tu nunc, contra quam putaſti, uides iudicare.

ORATIO

DE parricidio cauſſa dicitur: ratio ab accuſatore reddita non eſt, quam ob cauſſam patrem filius occiderit. quod in minimis noxis, & in his leuioribus peccatis, quae magis crebra, & iam prope quotidiana ſunt, maxime, & primum quaeritur, quae cauſſa maleficij fuerit; id Erutius in parricidio quaeri non putat oportere. in quo ſcelere, iudices, etiam cum multae cauſſae conueniſſe unum in locum, atque inter ſe congruere uidentur; tamen non temere creditur; neq. leui coniectura res penditur; neque teſtis incertus au-

ditur; neque accuſatoris ingenio res iudicatur: cum multa antea commiſſa maleficia, tum uita hominis perditiſſima, tum ſingularis audacia oſtendatur, neceſſe eſt, neque audacia ſolum, ſed ſummus furor, atque amentia. haec cum ſint omnia, tamen exſtent oportet expreſſa ſceleris ueſtigia, ubi, qua ratione, per quos, quo tempore maleficium ſit admiſſum. quae niſi multa, & manifeſta ſunt; profecto res tam ſceleſta, tam atrox, tam nefaria credi non poteſt. magna eſt enim uis humanitatis: multum ualet communio ſanguinis: reclamitat iſtiuſmodi ſuſpicionibus ipſa natura: portentum, atque monſtrum certiſſimum eſt, eſſe aliquem humana ſpecie, & figura, qui tantum immanitate beſtias uicerit, ut, propter quos hanc ſuauiſſimam lucem adſpexerit, eos indigniſſime luce priuarit; cum etiam feras inter ſeſe partus, atque educatio, & natura ipſa conciliet. non ita multis ante annis aiunt T. Cloelium quendam Tarracinenſem, hominem non obſcurum, cum cenatus cubitum in idem conclaue cum duobus adoleſcētibus filijs iſſet, inuentum eſſe mane iugulatum. cum neque ſeruus quiſquam reperiretur, neque liber, ad quem ea ſuſpicio pertineret; id aetatis autem duo filij propter cubantes neſenſiſſe quidem ſe dicerent: nomina filiorum de parricidio delata ſunt. quid poſtea? erat ſane ſuſpicioſum. neutrum ſenſiſſe? auſum autem eſſe quemquam ſe in id conclaue committere, eo potiſſimum tempore, cum ibidem eſſent duo adoleſcentes filij, qui & ſentire, & defendere facile poſſent? erat porro nemo, in quem ea ſuſpicio conueniret. tamen, cum planum iudicibus eſſet factum, aperto oſtio dormientes eos repertos eſſe, iudicio abſoluti adoleſcentes, & ſuſpicione omni liberati ſunt. nemo enim putabat quemquam eſſe, qui, cum omnia diuina atque humana iura ſcelere nefario polluiſſet, ſomnum ſtatim capere potuiſſet: propterea quod, qui tantum facinus commiſerunt, non modo ſine cura quieſcere ſed ne ſpirare, quidem ſine metu poſſunt. Videtis ne, quos nobis poetae tradiderunt patris ulciſcēdi cauſſa ſupplicium de matre ſumpſiſſe, cum praeſertim deorum immortalium iuſſis, atque oraculis id feciſſe dicantur; tamen ut eos agitent furiae, neque conſiſtere uſquā patiantur? quod ne pij quidem ſine ſcelere eſſe potuerunt. ſic ſe res habet, iudices: magnam uim, magnam neceſſitatē, magnam poſſidet religionem paternus, maternuſq. ſanguis. ex quo, ſi qua macula concepta eſt, non modo elui non poteſt, uerum uſque eo permanat ad animum, ut ſummus furor, atque amentia conſequatur. nolite enim putare, quemadmodum in fabulis ſaepe numero uidetis, eos, qui aliquid impie ſcelerateq. commiſerint, agitari, & perterreri furiarum taedis ardentibus. ſua quemque fraus, & ſuus terror maxime uexat: ſuum quemque ſcelus agitat, amentiaq. afficit: ſuae malae cogitationes, conſcientiaeq. animi terrent. hae ſunt impijs aſſiduae domeſticaeq. furiae, quae dies noctesq. parentum poenas a conſceleratiſſimis filijs repetant. haec magnitudo maleficij facit, ut, niſi paene manifeſtum parricidium proferatur, credibile non ſit; niſi turpis adoleſcentia, niſi omnibus flagitijs uita inquinata, niſi ſumptus effuſi cum probro atque dedecore, niſi prorupta audacia, niſi tanta temeritas, ut non procul abhorreat ab inſania. accedat huc oportet odiū parentis, animaduerſionis paternae metus, amici improbi, ſerui conſcij, tempus idoneum, locus opportune captus ad eam rem: paene dicam, reſperſas manus ſanguine paterno iudices uideant, oportet, ſi tantum facinus, tam immane, tam acerbum credituri ſunt. quare hoc, quo minus eſt credibile, niſi oſtenditur; eo magis eſt, ſi conuincitur, uindicandum. itaque cum multis ex rebus intelligi poteſt, maiores noſtros nō modo armis plus, quam ceteras nationes, uerum etiā conſilio ſapientiaq. potuiſſe, tum ex hac re uel maxime, quod in impios ſingulare ſupplicium inuenerunt. qua in re quantum prudentia praeſtiterint ijs, qui apud ceteros ſapientiſſimi fuiſſe dicuntur, conſiderate.

EXPLANATIO

CONCLAVE} locus fuit in aedibus, ubi cenabatur, ſine camino. SVPPLICIVM *de matre ſumpſiſſe*} Oreſtem deſignat, qui Clitemneſtram matrem, quae de Agamemnonis, uiri ſui, nece, cum Aegyſtho adultero conſenſerat, occidit. Significare & Alcmaeonem putarem, qui Amphiarai patris interitum, interfecta matre Eryphile, ultus eſt: ſed ea uerba, Cum deorum immortalium iuſſis atque oraculis id feciſſe dicantur, ad Oreſtem potius, quam ad Alcmaeonem, pertinent. Euripides in Oreſte. NE PII *quidem*} qui pietatis cauſſa, patrem ulciſcentes, id commiſerunt. SVMMVS *furor, atque amentia*} nā eos in inſaniam incidiſſe poetae fingunt. unde illud ſupra: Videtis ne, ut eos agitent furiae, neque conſiſtere uſquam patiantur?

ORATIO

PRVDENTISSIMA *ciuitas Athenienſium, dum ea rerum potita eſt, fuiſſe traditur. eius porro ciuitatis ſapientiſſimum Solonem dicunt fuiſſe, eum, qui leges, quibus hodie quoque utuntur, ſcripſerit. is cum interrogaretur, cur nullum ſupplicium conſtituiſſet in eum, qui parentem necaſſet; reſpondit, ſe id neminem facturum putaſſe. ſapienter feciſſe dicitur, cum de eo nihil ſanxerit, quod antea commiſſum non erat; ne non tam prohibere, quam admonere uideretur. Quanto maiores noſtri ſapientius; qui, cum intelligerent, nihil eſſe tam ſanctum, quod non aliquando uiolaret audacia, ſupplicium in parricidas ſingulare excogitauerunt: ut, quos natura ipſa retinere in officio non potuiſſet, ij magnitudine poenae maleficio ſummouerentur. inſui uoluerunt in culeum uiuos, atque ita in flumen deiici. o ſingularem ſapientiam, iudices. non ne uidentur hunc hominem ex rerum natura ſuſtuliſſe, & eripuiſſe, cui repente caelum, ſolem, aquam, terramq. ademerunt? ut, qui eum necaſſet, unde ipſe natus eſſet, careret iis rebus omnibus, ex quibus omnia nata eſſe dicuntur.*

noluerunt

noluerunt feris corpus obiicere, ne beſtiis quoque, quae tantum ſcelus attigiſſent, immanioribus uteremur: non ſic nudos in flumen deiicere, ne, cum delati eſſent in mare, ipſum polluerent, quo cetera, quae uiolata ſunt, expiari putantur. denique nihil tam uile, neque tam uulgare eſt, cuius partem ullam reliquerint. etenim, quid tam eſt commune, quam ſpiritus uiuis? terra mortuis? mare fluctuantibus? litus eiectis? ita uiuunt, dum poſſunt, ut ducere animam de caelo non queant: ita moriuntur, ut eorum oſſa terra non tangant: ita iactantur fluctibus, ut numquam alluantur: ita poſtremo eiiciuntur, ut ne ad ſaxa quidem mortui conquieſcant. Tanti maleficij crimen, cui maleficio tam inſigne ſupplicium eſt conſtitutum, probare te, Eruti, cenſes poſſe talibus uiris, ſi ne cauſſam quidem maleficij protuleris? ſi hunc apud bonorum emptores ipſos accuſares, eiq. iudicio Chryſogonus praeeſſet; tamen diligentius, paratiuſq. ueniſſes. utrum, quid agatur, non uides; an, apud quos agatur? agitur de parricidio: quod ſine multis cauſſis ſuſcipi non poteſt. apud homines autem prudentiſſimos agitur: qui intelligunt neminem ne minimũ quidem maleficium ſine cauſſa admittere. Eſto: cauſſam proferre non potes. tametſi ſtatim uiciſſe debeo, tamen de meo iure decedam, & tibi, quod in alia cauſſa non concederem, in hac concedam, fretus huius innocentia. non quaero abs te, quare patrẽ Sex. Roſcius occiderit: quaero, quo modo occiderit. ita quaero abs te, C. Eruti, quo modo, & ſic tecum agam, ut in eo loco uel reſpondendi, uel interpellandi tibi poteſtatem faciam, uel etiam, ſi quid uoles, interrogandi. Quo modo occidit? ipſe percuſſit, an aliis occidendum dedit? ſi ipſum arguis: Romae non fuit. ſi per alios feciſſe dicis: quaero, ſeruos ne, an liberos? quos homines? indidem ne Ameria, an hoſce ex urbe ſicarios? ſi Ameria, qui ſunt hi? cur non nominantur? ſi Roma, unde eos nouerat Roſcius? qui Romam multis annis non uenit, neque umquam plus triduo fuit. ubi eos conuenit? quicum locutus eſt? quo modo perſuaſit? pretium dedit? cui dedit? per quem dedit? unde, aut quantum dedit? non ne his ueſtigiis ad caput maleficij perueniri ſolet? Et ſimul tibi in mentem ueniat facito, quemadmodum uitam huiuſce depinxeris: hunc hominem ferum, atque agreſtem fuiſſe: numquam cum homine quoquam collocutum eſſe: numquam in opido conſtitiſſe. Qua in re praetereo illud, quod mihi maximo argumento ad huius innocentiam poterat eſſe; in ruſticis moribus, in uictu arido, in hac horrida, incultaq. uita, iſtiuſmodi maleficia gigni non ſolere. ut non omnem frugem, neque arborem in omni agro reperire poſſis: ſic non omne facinus in omni uita naſcitur. in urbe luxuries creatur: ex luxuria exſiſtat auaritia neceſſe eſt, ex auaritia erumpat audacia: inde omnia ſcelera ac maleficia gignuntur. uita autem haec ruſtica, quam tu agreſtem uocas, parcimoniae, diligentiae, iuſtitiae magiſtra eſt. Verum haec miſſa facio: illud quaero, is homo, qui, ut tute dicis, numquam inter homines fuerit, per quos homines hoc tantum facinus, tam occultum, abſens praeſertim, conficere potuerit. Multa ſunt falſa, iudices, quae tamen argui ſuſpicioſe poſſunt: in his rebus ſi ſuſpicio reperta erit, culpam ineſſe concedam.

EXPLANATIO

DVM *ea rerum potita eſt,* } prudentiam enim cum imperio ſimul amiſit. EVM, } indicantis eſt, nec ſine lepore: ut alibi ſaepe. QVI *leges ſcripſerit.* } abrogatis propter nimiam ſeueritatem, quas Draco antea ſcripſerat, exceptis quae ad caedem pertinebant. ADMONERE } in animos hominum inducere, quod alioqui non cogitaretur. EXPIARI *putantur.* } cum aqua ſalſa maris adſperguntur. TAM *uulgare,* } tam commune. *Etenim, quid tam eſt commune, quam ſpiritus uiuis, terra mortuis, mare fluctuantibus, litus eiectis?* } recitat, atque etiam laudat haec uerba in Oratore, ut ab adoleſcente exſultantis ingenij pronunciata. Quantis, inquit, illa clamoribus adoleſcentuli diximus de ſupplicio parricidarum: quae nequaquam ſatis deferbuiſſe, poſt aliquanto ſentire coepimus. Quid enim tam commune, quam ſpiritus uiuis. & quae ſequuntur. Quibus recitatis, haec ſubiungit: Sunt enim omnia, ſicut adoleſcentis, non tam re, & maturitate, quam ſpe, & exſpectatione laudati. TANTI *maleficij crimen, cui maleficio* } dixi iam, iterationem eiuſdem uerbi concinnitate aliqua non carere. addamus tamẽ & hic exempla nonnulla. In Diuin. Si quod tempus accidiſſet, quo tempore aliquid a me requirerẽt. In eadem: Cum illius diei mihi uenit in mentem, quo die, citato reo, mihi dicendum ſit. Lib. V. in Verrem: Scitote eſſe opidum in Sicilia nullum, quo in opido. IN EO *loco* } in ſubſellijs accuſatorũ. ſic pro Cluentio: Audete negare, ab Oppianico Staleno iudici pecuniam datam. negate, negate, inquam, in eo loco. FACIAM *poteſtatem* } quam accuſator, niſi patrono permittente, non habebat. INDIDEM } ex eodem loco, ubi erat. addit, Ameria, explanationis cauſſa.

ORATIO

ROMAE Sex. Roſcius occiditur, cũ in agro Amerino eſſet filius. litteras, credo, miſit alicui ſicario, qui Romae nouerat neminem. accerſiuit aliquem: at quando? nuncium miſit: quem? aut ad quem? pretio, gratia, ſpe, promiſſis induxit aliquem: nihil horum ne confingi quidem poteſt: & tamen cauſſa de parricidio dicitur. Reliquum eſt, ut per ſeruos id admiſerit. o dii immortales, rem miſeram, & calamitoſam. quod in tali crimine innocenti ſaluti ſolet eſſe, ut ſeruos in quaeſtionem polliceatur; id Sex. Roſcio facere non licet: uos, qui hunc accuſatis, omnes eius ſeruos habetis: unus puer, uictus quotidiani adminiſter, ex tanta familia Sex. Roſcio relictus non eſt. Te nunc appello, P. Scipio, te, Metelle: uobis aduocatis, uobis agen

tibus, aliquoties duos ſeruos paternos in quaeſtionem ab aduerſarijs Sex. Roſcius poſtulauit. meminiſtis ne T. Roſcium recuſare? quid? ij ſerui ubi ſunt? Chryſogonum, iudices, ſectantur, apud eum ſunt in honore, & in pretio. etiam nunc, ut ex his quaeratur, ego poſtulo, hic orat, atque obſecrat. quid facitis? cur recuſatis? Dubitate etiam nunc, iudices, ſi poteſtis, a quo ſit Sex. Roſcius occiſus: ab eo ne, qui propter illius mortem in egeſtate, & inſidijs uerſatur, cui ne quaerendi quidem de morte patris poteſtas permittitur; an ab ijs, qui quaeſtionem fugitant, bona poſſident, in caede, atque ex caede uiuunt. Omnia, iudices, in hac cauſſa ſunt miſera, atque indigna: tamen hoc nihil neque acerbius, neque iniquius proferri poteſt. mortis paternae de ſeruis paternis quaeſtionem habere filio non licet. ne tam diu quidem dominus erit in ſuos, dum ex ijs de patris morte quaeratur. ueniam, neque ita multo poſt, ad hunc locum. nam hoc totum ad Roſcios pertinet: de quorum audacia tum me dicturum pollicitus ſum, cum Erutij crimina diluiſſem. Nunc, Eruti, ad te uenio. Conueniat mihi tecum, neceſſe eſt; ſi ad hunc maleficium iſtud pertinet, aut ipſum ſua manu feciſſe, id quod negas; aut per aliquos liberos, aut ſeruos. liberos ne? quos neque ut conuenire potuerit, neque qua ratione inducere, neque ubi, neque per quos, neque qua ſpe, aut quo pretio, potes oſtendere. ego contra oſtendo, non modo nihil eorum feciſſe Sex. Roſcium, ſed ne potuiſſe quidem facere; quod neque Romae multis annis fuerit, neque de praedijs umquam temere diſceſſerit. Reſtare tibi uidebatur ſeruorum nomen, quo, quaſi in portum reiectus a ceteris ſuſpicionibus, confugere poſſes: ubi ſcopulum offendis eiuſmodi, ut non modo ab hoc crimen reſilire uideas, uerum omnem ſuſpicionem in uoſmetipſos recidere intelligas. Quid eſt ergo, quo tandem accuſator inopia argumentorum confugerit? eiuſmodi tempus erat, inquit, ut homines uulgo impune occiderentur. quare tu hoc, propter multitudinem ſicariorum, nullo negotio facere potuiſti. interim mihi uideris, Eruti, una mercede duas res aſſequi uelle, nos iudicio perfundere, accuſare autem eos ipſos, a quibus mercedem accepiſti. Quid ais? uulgo occidebantur? per quos? & a quibus? non ne cogitas te a ſectorib. huc adductum eſſe? quid poſtea? neſcimus, per iſta tempore eoſdem fere ſectores fuiſſe collorum, & bonorum? ij denique, qui tum armati dies noctesq. concurſabant, qui Romae erant aſſidui, qui omni tempore in praeda & ſanguine uerſabantur, Sex. Roſcio temporis illius acerbitatem, iniquitatemq. obijcient? & illam ſicariorum multitudinem, in qua ipſi duces ac principes erant, huic crimini putabunt fore? qui non modo Romae non fuit, ſed omnino, quid Romae ageretur, neſciret; propterea quod ruri aſsiduus, quemadmodum tute confiteris, fuit. Vereor, ne aut moleſtus ſim uobis, iudices, aut ne ingenijs ueſtris uidear diffidere, ſi de tam perſpicuis rebus diutius diſſeram. Erutij criminatio tota, ut arbitror, diſſoluta eſt. niſi forte exſpectatis, ut illa diluam, quae de peculatu, ac de eiuſmodi rebus commenticijs, inaudita nobis ante hoc tempus, ac noua, obiecit. quae mihi iſte uiſus eſt ex alia oratione declamare, quam in alium reum commentaretur: ita neque ad crimen parricidij, neque ad eum, qui cauſſam dicit, pertinebant. de quibus quoniam uerbo arguit, uerbo ſatis eſt negare. ſi quid eſt, quod ad teſtes referuet; ibi nos quoque, ut in ipſa cauſſa, paratiores reperiet, quam putabat.

EXPLANATIO

PSCIPIO, *te Metelle:* ʒ dixi iam, ſignificari Scipionem eius patrem, qui Pompeij Magni ſocer fuit: Metellum autem eius Metelli, qui cum Lentulo Spinthere conſulatum geſſit. cur enim aliter credam, cum eos adeſſe, & ſedere Cicero dixerit aduocatos Sex. Roſcij, in quibus auctoritas, atque amplitudo ſumma eſſet? Quae quidem in adoleſcentibus uerba locum non habent. Quid illa, quae ibidem ſubiungit? Ceterorum neque dictum obſcurum poteſt eſſe propter nobilitatem, & amplitudinem, neque temere dicto concedi propter aetatem, & prudentiam: ego ſi quid liberius dixero, uel occultum eſſe propterea, quod nondum ad remp. acceſſi, uel ignoſci adoleſcentiae meae poterit. Aetatem ijs tribuit, & prudentiam, uiris certe, non adoleſcentulis. Infra uero tollitur plane dubitatio, ubi de ijſdem Scipione, & Metello haec dicuntur: Poſtulabant homines nobiliſſimi, atque integerrimi noſtrae ciuitatis: qui ita uixerunt, taleſq. a populo Romano putantur, ut, quidquid dicerent, nemo eſſet, qui non aequum putaret. DVBITATE *etiam nunc, iudices, ſi poteſtis, a quo ſit Sex. Roſcius occiſus,* ʒ indignatio, quod in re peſpicua dubitetur. tale illud in Verrem lib. III. Vos etiam nunc dubitate, ſi poteſtis, utrum tantum numerum tritici Venerius, apparitor iſtius, acceperit, an huic exegerit. Ibidem: Exſpectate etiam, iudices, ſi poteſtis, auctoritatem accuſationis meae. Non diſſimilis illa indignatio lib. II. Retinete, retinete hominem in ciuitate, iudices: parcite, & conſeruate: ut ſit, qui uobiſcum res iudicet; qui in ſenatu ſine ulla cupiditate de bello & pace ſententiam ferat. QVO, *quaſi in portum reiectus a ceteris ſuſpicionibus, confugere poſſes:* ʒ quo argumento contra Roſcium, ceteris deficientibus, uti poſſes. cum enim, per quem Roſcius parricidium admiſerit, commiſſa tibi non liceret: reſtabat unum, ut admiſiſſe per ſeruos diceres. at ego cupere Roſcium oſtendi, ut de ſeruis quaeratur: nec tamen id licere, quia ſeruos ei Chryſogonus ademerit. SCOPVLVM ʒ apte, quia dixerat, Portum, &, Reiectus tamquam a fluctibus. VNA *mercede* ʒ cum a noſtris aduerſarijs pecuniam acceperis, ut Sex. Roſcium, non ut eos ipſos, a quibus accepiſſes, accuſares. NOS *iudicio perfundere,* ʒ non dicit, nos accuſare: ut leue contra Roſcium hoc eſſe Erutij argumentum ſignificet: ſed, iudicio perfundere, ideſt, leuiter adſpergere, aliqua nos iudicij moleſtia afficere. A SECTORIBVS ʒ ab ijs, qui proſcriptorum bona emunt. Chryſogonum deſignat. SECTORES *collorum, & bonorum?* ʒ ut, quos occidiſſent, eorum bona tamquam proſcriptorum emerent. ideo autem colla ſecabantur proſcriptorum, ut, capitibus in Roſtra delatis, caedes omnibus

pateret,

pateret, praemiaq. ſectoribus darentur. itaque in oratione contra competitores dixit Cicero de Catilina: Populum uero, cum, inſpectante populo, collum ſecuit hominis maxime popularis, quanti faceret, oſtendit. Eodemq. referuntur illa pro Murena: Deſcendi in campum cum illa lata, inſigniq. lorica, non quae me tegeret, (etenim ſciebam Catilinam non latus, aut uentrem, ſed caput, & collum ſolere petere) uerum, ut omnes boni animaduerterent. Et proprie, Sectores collorum, & bonorum, uno uerbo duabus rebus accommodato. nam, quod ad bona pertinet, ſatis conſtat, ſectorem a ſecando, ideſt caedendo, dictum: quod in auctione ſeparatim ſingula uendi ſolerent, domus, praedia, ſupellex, nomina: ut quaſi ſecari bona uiderentur. & quia, ſecare, & caedere, idem ſunt, propterea dixit L. Craſſus in prooemio lib.III. de Orat. Non tibi illa ſunt caedenda, ſi Craſſum uis coercere: haec tibi eſt excidenda lingua: qua uel euulſa, ſpiritu ipſo libidinem tuam libertas mea refutabit. Loquebatur Craſſus de ſectione auctionaria eorum pignorum, quae ſibi conſul Philippus abſtulerat. NISI *forte exſpectatis,* ut illa diluam. Negat hic loquendi modus: eſt enim pro, Non exſpectatis. infra: Niſi hoc mirum eſt, quod uis diuina aſſequi non poſſit, ſi id mens humana adepta non ſit. Et aliquanto poſt: Niſi hoc indignum putas, quod ueſtitum ſedere in iudicio uides. pro, quod indignum putare non debes. Et in Verrem lib.II. Niſi forte id agimus, non ut magiſtratibus noſtris morem accipiendi, ſed socijs cauſſam dicendi auferre uideamur. In Catone: Niſi forte ego uobis, qui & miles, & tribunus, & legatus, & conſul uerſatus ſum in uario genere bellorum, ceſſare nunc uideor, cum bella non geram. Idem ualet, Niſi ſi: quamquam id interdum eſt dubitatis, ut apud Terentium in Andr. Repudiatus repetor, quamobrem? niſi ſi id eſt, quod ſuſpicor: Aliquid monſtri alunt. Eodem pertinet, Niſi uero: ut in Cat.II. Niſi uero ſi quis eſt, qui Catilinae ſimiles cum Catilina ſentire non putet. Et pro Milone: Niſi uero exiſtimatis, dementem P. Africanum fuiſſe: qui cum a C. Carbone tribuno pl. ſeditioſe interrogaretur, quid de Ti. Gracchi morte ſentiret, reſpondit, iure caeſum uideri. NEQVE *ad crimen parricidij* ad nullam parricidij partem. NEQVE *ad eum, qui cauſſam dicit,* ad Roſcium. VT IPSA *cauſſa* in qua agenda paratiorem me reperit, quam putabat.

ORATIO

VENIO nunc eo, quo me non cupiditas ducit, ſed fides. nam, ſi mihi liberet accuſare, accuſarem alios potius, ex quibus poſſem creſcere: quod certum eſt non facere; dum utrumuis licebit. is enim mihi uidetur ampliſſimus, qui ſua uirtute in altiorem locum peruenit, non qui adſcendit per alterius incommodum, & calamitatem. Deſinamus aliquando ea ſcrutari, quae ſunt inania: quaeramus, ubi maleficium & eſt, & inueniri poteſt. iam intelliges, Eruti, certum crimen quam multis ſuſpicionibus coarguatur. tametſi neque omnia dicam, & leuiter unumquodque tangam. neque enim id facerem, niſi neceſſe eſſet: & id erit ſigni me inuitum facere, quod non proſequar longius, quam ſalus huius, & mea fides poſtulabit. Cauſſam tu nullam reperiebas in Sex. Roſcio. at ego in T. Roſcio reperio. tecum enim mihi res eſt, T. Roſci, quoniam iſtic ſedes, ac te palam aduerſarium eſſe profiteris. de Capitone poſt uiderimus, ſi, quemadmodum paratum eſſe audio, teſtis prodierit: tum alias quoque ſuas palmas cognoſcet, de quibus me ne audiſſe quidem ſuſpicatur. L. Caſſius ille, quem populus R. ueriſſimum & ſapientiſſimum iudicem putabat, identidem in cauſſis quaerere ſolebat, cui bono fuiſſet. ſic uita hominum eſt, ut ad maleficium nemo conetur ſine ſpe, atque emolumento accedere. hunc quaeſitorem, ac iudicem fugiebant, atque horrebant ij, quibus periculum creabatur: ideo quod, tametſi ueritatis erat amicus, tamen natura non tam propenſus ad miſericordiam, quam inclinatus ad ſeueritatem uidebatur. Ego, quamquam praeeſt huic quaeſtioni uir & contra audaciam fortiſſimus, & ab innocentia clementiſſimus, tamen facile me paterer, uel illo ipſo acerrime iudice quaerente, uel apud Caſſianos iudices, quorum etiam nunc ij, quibus cauſſa dicenda eſt, nomen ipſum reformidant, pro Sex. Roſcio dicere. in hac enim cauſſa cum uiderent illos ampliſſimam pecuniam poſſidere, hunc in ſumma mendicitate eſſe, illud quidem non quaererent, cui bono fuiſſet; ſed & perſpicuum crimen, & ſuſpicionem potius ad praedam adiungerent, quam ad egeſtatem. quid, ſi accedit eodem, ut tenuis antea fueris? quid, ſi, ut auarus? quid, ſi, ut audax? quid, ſi, ut illius, qui occiſus eſt, inimiciſſimus? num quaerenda cauſſa, quae te ad tantum facinus adduxerit? quid ergo horum negari poteſt? tenuitas hominis eiuſmodi eſt, ut diſſimulari non queat, atque eo magis eluceat, quo magis occultatur. auaritiam praefers, qui ſocietatem coieris de municipis, cognatiq. fortunis cum alieniſſimo. quam ſis audax, (ut alia obliuiſcar) hinc omnes intelligere potuerunt, quod ex tota ſocietate, hoc eſt ex tot ſicarijs, ſolus tu inuentus es, qui cum accuſatoribus ſederes, atque os tuum non modo oſtenderes, ſed etiam offerres. inimicitias tibi fuiſſe cum Sex. Roſcio, & magnas rei familiaris controuerſias, concedas, neceſſe eſt. Reſtat, iudices, ut hoc dubitemus, uter potius Sex. Roſcium occiderit; is, ad quem morte eius diuitiae uenerint; an is, ad quem mendicitas: is, qui antea tenuis fuerit; an is, qui poſtea factus ſit egentiſſimus: is, qui ardens auaritia feratur infeſtus in ſuos; an is, qui ſemper ita uixerit, ut quaeſtum noſſet nullum, fructum autem eum ſolum, quem labore peperiſſet; is, qui omnium ſectorum audaciſſimus ſit; an is, qui propter fori iudiciorumq. inſolentiam non modo ſubſellia, uerum etiam urbem ipſam reformidat: poſtremo, iudices, id quod ad rem mea ſententia maxime pertinet, utrum inimicus potius, an filius. Haec tu, Eruti, tot & tanta ſi nactus eſſes in reo, quam diu diceres? quo te modo iactares? tempus hercule te citius, quam oratio, deficeret. etenim in ſingulis rebus eiuſmodi materies eſt, ut dies ſingulos poſſis conſumere: neque ego non poſſum: non enim mihi tantum derogo, tametſi nihil arrogo,

rogo, ut te copioſius, quam me putem poſſe dicere. uerum ego forſitan propter multitudinem patronorum in grege annumerer: te pugna Cannenſis accuſatorem ſat bonum facit. multos caeſos non ad Thraſimenum lacum, ſed ad Seruilium uidimus. quis ibi non eſt uulneratus ferro Phrygio? non neceſſe eſt omnes commemorare, Curtios, Marios, denique Mamercos, quos iam aetas a proelijs auocabat; poſtremo Priamum ipſum, ſenem Antiſtium, quem non modo aetas, ſed etiam leges pugnare prohibebant. iam, quos nemo propter ignobilitatem nominat, ſexcenti ſunt, qui inter ſicarios, & de ueneficijs accuſabant. qui omnes, quod ad me attinet, uellem uiuerent: nihil enim mali eſt, canes ibi quamplurimos eſſe, ubi permulti obſeruandi, multaq. ſeruanda ſunt. uerum, ut fit, multa ſaepe, imprudentibus imperatoribus, uis belli, ac turba molitur. dum is in alijs rebus erat occupatus, qui ſummam rerum adminiſtrabat; erant interea, qui ſuis uulneribus mederentur, qui, tamquam ſi offuſa reip. ſempiterna nox eſſet, ita ruebant in tenebris, omniaq. miſcebant. a quibus miror, ne quod iudiciorum eſſet ueſtigium, non ſubſellia quoq. eſſe combuſta: nam & accuſatores, & iudices ſuſtulerunt. hoc commodi eſt, quod ita uixerunt, ut teſtes omnes, ſi cuperent, interficere non poſſent. nam, dum hominum genus erit; qui accuſet eos, non deerit: dum ciuitas erit, iudicia fient. Verum, ut coepi dicere, & Erutius, haec ſi haberet in cauſſa quae commemoraui, poſſet ea quamuis diu dicere, & ego, iudices, poſſum: ſed in animo eſt, quemadmodum ante dixi, leuiter tranſire, ac tantummodo perſtringere unam quamque rem; ut omnes intelligant, me non ſtudio accuſare, ſed officio defendere. Video igitur cauſſas eſſe permultas, quae iſtum impellerent: uideamus nunc, ecquae facultas ſuſcipiendi maleficij fuerit.

EXPLANATIO

ALIOS *potius*] nobiliores T. Roſcio; in quem cogor ea dicere, quae ſalus Sex. Roſcij, meaq. fides poſtulat. EX QVIBVS *poſſem creſcere*:] in honoris locum altiorem adſcendere. Sic lib. V. in Verrem: Si uideor hic, id quod ego non quaeſiui, de uno iſto uoluiſſe creſcere: iſto abſoluto, quod ſine multorum ſcelere fieri non poteſt, de multis mihi creſcere licebit. DVM *utrumuis licebit*.] non licuit utrũuis in cauſſa Verris, Siculis eius promiſſa commemorantibus, & ut fortunas eorũ omnes defenderet orantibus. QVONIAM *iſtic ſedes*] in ſubſellijs accuſatorum. ALIAS *ſuas palmas cognoſcet*] alias caedes, me narrante. ſupra: Multarum palmarum uetus, & nobilis gladiator. infra: Audio praeterea non hanc ſuſpicionem nunc primum in Capitonem conferri, multas eſſe infames palmas, hanc primam eſſe tamen lemniſcatam, quae Romae deferatur. L. CASSIVS] de quo ſupra diximus. QVEM *populus Romanus ueriſſimum, & ſapientiſſimum iudicium putabat*,] itaque praefecit eum iudicio uirginum Veſtalium: quas omnes, nimia etiam, ut putatur, aſperitate uſus, damnauit. Aſconius. SIC *uita hominum eſt*,] Terentianum in Ad. Ita uita eſt hominis, quaſi cum ludas teſſeris. QVAESITOREM, *ac iudicem*] quaeſitor iudicio praeerat: iudices quaeſitori parebant. recte igitur diſtinxit quaeſitorem, ac iudicem. NATVRA *non tam propenſus ad miſericordiam, quam implicatus ad ſeueritatem uidebatur*,] Nihil ſimile inter, Propenſus, & Implicatus. quod ſi pro, Implicatus, leges, Inclinatus, tranſlatio commode abſoluetur. PRAEEST *huic quaeſtioni*] praetor M. Fannius. CONTRA *audaciam*] accuſatorum, qui uel ad ipſa ſubſellia cum ferro telisq. uenerunt. AB *innocentia*] pro innocentia. opponuntur enim, Contra audaciã, Ab innocentia CLEMENTISSIMVS:] cognita Sex. Roſcij innocentia clementiſſimus ſe praebebit. ILLO *ipſo*] L. Caſſio. ACERRIMO *iudice*] acerrime iudicia exercere ſolito. QVAERENTE] quaeſitore, loco Fannij. CASSIANOS] Caſſij ſeueritati ſimillimos. ILLVD *quidem non quaererent*] quod ſatis patet. VT *tenuis antea fueris*?] contra T. Roſcium. Tenuis autem, pro, pauper, ut ſupra; Mallius Glaucia quidam, homo tenuis. CVM *alieniſſimo*.] cum Chryſogono. TE *pugna Cannenſis*] Cannenſi pugna quot Romanorum millia caeſa ſint, nemo uel paullo humanior ignorat. Cannenſem a ſimilitudine uocat. eam pugnam, qua Sulla Marianos quamplurimos occidit. ACCVSATOREM *ſat bonum*] caeſis reliquis Cannenſi pugna. Non tu, inquit, propter eloquentiam accuſator ſat bonus es, ſed quia periere, qui accuſare conſueuerant. NON *ad Thraſimenum*,] ad quem lacum Hannibal, ante Cannenſem pugnam, magno proelio, caeſo etiam Flaminio conſule, Romanos uicit. Nominat hunc lacum, quia ſimiliter ad lacum caedes magna Sullae iuſſu facta eſt. SERVILIVM] a conditore uocatũ. Romae fuit in principio uici iugarij, continens, ut ait Feſtus, baſilicae Iuliae. Haec hiſtoria reperitur apud Senecam in libro de prouidentia Dei, & Iulium Firmicum. Seneca ſic: Viderint, inquit, hoc iſti, quos Romae deprehendit felicitas tua. Videant largum in foro ſanguinem, & ſupra Seruilianum lacum (id enim proſcriptionis ſpoliarium eſt) ſenatorum capita, & paſſim uagantes per urbem percuſſorum greges, & multa millia Romanorum uno loco poſt fidem, immo per ipſam fidem trucidata. Firmicus autem his uerbis: Vis ne aliquid tibi, quia in Sullanis temporib. immoramur, de lacu Seruilio referam? in quo multorum ſenatorum capita ad oſtentationem immaniſſimi facinoris, ſectis ceruicibus pependerunt. QVIS *ibi non eſt uulneratus ferro Phrygio?*] non dubito, quin ſit uerſus ex uetere tragoedia, tranſlatus ad indicandam ciuium Romanorum caedem, ad Seruilianum lacum Sullae iuſſu commiſſam. CVRTIOS] accuſatorum, qui ad Seruilium lacum caeſi ſunt, nomina commemorat. MAMERCOS] Aemiliae gentis. A PROELIIS *auocabat*;] hoc dicit, ut eos hoc ipſo tantum interfectos, quia eſſent accuſatores, oſtendat, non quia pro Marianis contra Sullam pugnaſſent. PRIAMVM *ipſum*,] comparat Antiſtium Priamo, quia, ut ille ſumma ſenectute, in magna Troianorum caede, occiſus eſſet, ſic Antiſtius, multis caeſis accuſatoribus, ſenex ad-

modum

modum ideo necatus eſt, ne quis eſſet, qui de quotidianis caedibus quemquam accuſaret. Priami autem mentionem induxit, quia dixerat, Ferro Phrygio. De hoc in Bruto: Coniunctus Sulpicij aetati P. Antiſtius fuit, rabula ſane probabilis: qui, multos cum tacuiſſet annos, neque contemni ſolum, ſed irrideri etiam ſolitus eſſet, in tribunatu primum contra C. Iulij illam conſulatus petitionem extraordinariam, ueram cauſſam agens eſt probatus, & eo magis, quod, eandem cauſſam cum ageret eius collega ille ipſe Sulpicius, hic plura, & acutiora dicebat. itaque poſt tribunatum primo multae ad eum cauſſae, deinde omnes, maximae quaecumque erant, deferebantur. rem uidebat acute, componebat diligenter: memoria ualebat: uerbis non ille quidem ornatis utebatur, ſed tamen non abiectis. expedita autem erat, & perfacile currens oratio. & erat eius quidam tamquam habitus non inurbanus: actio paullum cum uitio uocis, tum etiam ineptijs claudicabat. hic temporibus floruit ijs, quibus inter profectionem reditumq. L. Sullae ſine iure fuit, & ſine ulla dignitate reſp. LEGES *pugnare prohibebant.* } lex fuit, per quam ultra aetatis annum XLVI non pugnare licuerit, auctoribus Cicerone in Catone, Polybio lib. VI. de rep. quae uero diſerte pugnare prohibuerit, nulla, quod ſciam, nominatur. & opinor, ait Cicero, Prohiberent, pro, Non cogerent: oratorie. QVI *ſuis uulneribus mederentur*, } qui uel ſuos inimicos ulciſcerentur, uel eos, qui accuſare ſolerent, ſimulq. iudices ipſos occiderent: ita fore ſperantes, ut ſuorum ſcelerum poenas effugerent.

ORATIO

VBI occiſus eſt Sex. Roſcius? Romae. quid tu, Roſci, ubi tunc erat? Romae. uerum, quid ad rem? & alij multi. quaſi nunc id agatur, qui ex tanta multitudine occiderit: ac non hoc quaeratur, eum, qui Romae ſit occiſus, utrum uериſimilius ſit ab eo eſſe occiſum, qui aſſiduus eo tempore Romae fuerit; an ab eo, qui multis annis Romam omnino non acceſſerit. Age nunc, ceteras facultates quoque conſideremus. Erat tum multitudo ſicariorum, id quod commemorauit Erutius: & homines impune occidebantur. quid? ea multitudo quae erat? opinor, aut eorum, qui in bonis erant occupati; aut eorum, qui ab iis conducebantur, ut aliquem occiderent. ſi eos putas, qui alienum appetebant; tu es in eo numero, qui noſtra pecunia diues es: ſin eos, quos, qui leuiore nomine appellant, percuſſores uocant, quaere, in cuius fide ſint, & clientela: mihi crede, aliquem de ſocietate tua reperies. &, quidquid tu contra dixeris, id cum defenſione noſtra contendito: ita facillime cauſſa Sex. Roſcij cum tua conferetur. Dices, quid poſtea, ſi Romae aſſiduus fui? reſpondebo: at ego omnino non fui. Fateor ſectorem eſſe, uerum & alij multi. at ego, ut tute arguis agricola, & ruſticus. non continuo, ſi me in gregem ſicariorum contuli, ſum ſicarius. at ego profecto, qui ne noui quidem quemquam ſicarium, longe abſum ab eiuſmodi crimine. Permulta ſunt, quae dici poſſunt, quare intelligatur ſummam tibi facultatem fuiſſe maleficij ſuſcipiendi: quae non modo iccirco praetereo, quod te ipſum non libenter accuſo; uerum eo magis etiam, quod, ſi de illis caedibus uelim commemorare, quae tum factae ſunt iſta eadem ratione, qua Sex. Roſcius occiſus eſt, uereor ne ad plures oratio mea pertinere uideatur. Videamus nunc ſtrictim, ſicut cetera, quae poſt mortem Sex. Roſcij, abs te, T. Roſci, facta ſunt: quae ita aperta & manifeſta ſunt, ut medius fidius, iudices, inuitus ea dicam. uereor enim, cuicuimodi es, Roſci, ne ita hunc uidear uoluiſſe ſeruare, ut tibi omnino non pepercerim. cum hoc uereor, & cupio tibi aliqua ex parte, quod ſalua fide poſſim, parcere; rurſus immuto uoluntatem meam. uenit enim mihi in mentem oris tui. te ne, cum ceteri ſocij tui fugerent, ac ſe occultarent, ut hoc iudicium non de illorum praeda, ſed de huius maleficio fieri uideretur; potiſſimum tibi partes iſtus depopoſciſſe, ut in iudicio uerſarere, & ſederes cũ accuſatore? qua in re nihil aliud aſſequeris, niſi ut ab omnibus mortalibus audacia tua cognoſcatur, & impudentia. Occiſo Sex. Roſcio, qui primus Ameriam nunciat? Mallius Glaucia, quem iam antea nominaui, tuus cliens, & familiaris. quid attinuit eum potiſſimum nunciare, quod, ſi nullum iam ante conſilium de morte, ac de bonis inieras, nullamq. ſocietatem neque ſceleris, neque praemij cum homine ullo coieras, ad te minime omnium pertinebat? Sua ſponte Mallius nunciat? quid, quaeſo, eius intererat? An cum Ameriam non huiuſce rei cauſſa ueniſſet, caſus accidit, ut id, quod Romae audierat, primus nunciaret? cuius rei cauſſa uenerat Ameriam? non poſſum, inquit, diuinare. eo rem iam adducam, ut nihil diuinatione opus ſit. Qua ratione Roſcio Capitoni primum nunciauit? cum Ameriae Sex. Roſcij domus, uxor, liberiq. eſſent, cum tot propinqui cognatiq. optime conuenientes; qua ratione factum eſt, ut iſte tuus cliens, ſceleris tui nuncius, T. Roſcio Capitoni potiſſimum nunciaret? occiſus eſt a cena rediens. nondum lucebat, cum Ameriae ſcitum eſt. quid hic incredibilis curſus? quid haec tanta celeritas, feſtinatioq. ſignificat? non quaero, quis percuſſerit. nihil eſt, Glaucia, quod metuas: non excutio te, ſi quid forte ferri habuiſti, non ſcrutor: nihil ad me arbitror pertinere. quoniam, cuius conſilio occiſus ſit, inuenio; cuius manu ſit percuſſus, non laboro. unum hoc ſumo, quod mihi apertum tuum ſcelus, reſq. manifeſta dat: ubi, aut unde audiuit Glaucia, qui tam cito ſciuit? fac audiſſe ſtatim. quae res eum nocte una tantum itineris contendere coegit? quae neceſſitas eum tanta premebat, ut, ſi ſua ſponte iter Ameriam faceret, id temporis Roma proficiſceretur? nullam partem noctis requieſceret? Etiam ne in tam perſpicuis rebus argumentatio quaerenda, aut coniectura capienda ſit? non ne uobis haec, quae audiſtis, cernere oculis uidemini, iudices? non illum miſerum, ignarum caſus ſui, redeuntem a cena uidetis? non poſitas inſidias? non impetum repentinum? non uerſatur ante oculos uobis in caede Glaucia? non adeſt iſte T. Roſcius? non ſuis manib. in curru collocat Autumedontem illum, ſui ſceleris acerbiſſimi, nefariaeq. uictoriae nuncium? non orat, ut

eam

eam noctem peruigilet? ut honoris ſui cauſſa laboret? ut Capitoni quamprimum nunciet? quid erat, quod Capitonem primum ſcire uoluerit? neſcio: niſi hoc uideo, Capitonem in his bonis eſſe ſocium: de tribus & decẽ fundis tres nobiliſſimos fundos eum uideo poſſidere. audio praeterea, non hanc ſuſpicionem nunc primum in Capitonẽ conferri, multas eſſe infames palmas, hanc primam eſſe tamen lemniſcatam, quae Romae deferatur: nullum modum eſſe hominis occidendi, quo ille non aliquot occiderit: multos ferro, multos ueneno. habeo etiam dicere, quem, contra morem maiorum, minorem annis LX *de ponte in Tiberim deiecerit. quae, ſi prodierit, atque adeo cum prodierit, ſcio enim proditurum eſſe, audiet. ueniat modo, explicet ſuum uolumen illud; quod ei, planum facere poſſum, Erutium conſcripſiſſe: quod aiunt illum Sex. Roſcio intentaſſe, & minitatum eſſe, ſe omnia illa pro teſtimonio eſſe dicturum. o praeclarum teſtem, iudices: o grauitatem dignam expectatione: o uitam honeſtam, atque eiuſmodi, ut libentib. animis ad eius teſtimonium ueſtrum iuſiurandum accommodetis. profecto non tam perſpicue iſtorum maleficia uideremus, niſi ipſos caecos redderet cupiditas, & auaritia, & audacia. Alter ex ipſa caede uolucrem nuncium Ameriam ad ſocium, atque ad magiſtrum ſuum miſit, ut, ſi diſſimulare omnes cuperent ſe ſcire ad quem maleficium pertineret, tamen ipſe apertum ſuum ſcelus ante omnium oculos poneret. Alter, ſi dijs immortalib. placet, teſtimonium etiam in Sex. Roſcium dicturus eſt. quaſi uero id nunc agatur, utrum id, quod dixerit, credendum, an, quod fecerit, uindicandum ſit. itaque more maiorum comparatum eſt, ut in minimis rebus homines ampliſſimi teſtimonium de ſua re non dicerent. Africanus, qui ſuo cognomine declarat tertiam partem orbis terrarum ſe ſubegiſſe, tamen, ſi ſua res ageretur, teſtimonium non diceret. nam illud in talem uirum non audeo dicere: ſi diceret, non crederetur. Videte nunc, quam uerſa, & mutata in peiorem partem ſint omnia. cum de bonis, & de caede agatur, teſtimonium dicturus eſt is, qui & ſector eſt, & ſicarius, hoc eſt, qui & illorum ipſorum bonorum, de quibus agitur, emptor, atque poſſeſſor eſt, & eum hominem occidendum curauit, de cuius morte quaeritur. Quid tu, uir optime? ecquid habes, quod dicas? mihi auſculta: uide, ne tibi deſis: tua quoque res permagna agitur. multa ſcelerate, multa audacter, multa improbe feciſti, unum ſtultiſſime, profecto tua ſponte, non de Erutij ſententia. nihil opus fuit te iſtic ſedere. neque enim accuſatore muto, neque teſte quiſquam utitur eo, qui de accuſatoris ſubſellio ſurgit. huc accedit, quod paullo tamen occultior, atque tectior ueſtra iſta cupiditas eſſet. nunc quid eſt, quod quiſquam ex uobis audire deſideret; cum, quae facitis, eiuſmodi ſint, ut ea dedita opera a uobis contra uoſmet ipſos facere uideamini?*

EXPLANATIO

QVAE ISTVM *impellerent:* ʒ T. Roſcium. QVI IN *bonis erant occupati;* ʒ qui aliena bona appetebant. ALIQVEM ʒ Chryſogonum dicit. CVICVIMODI *es, Roſci,* ʒ qualisqualis es, uel uir bonus, uel improbus. MALLIVS ʒ ſupra nominatus, cliens T. Roſcij. QVOD *ſalua fide poſſim* ʒ modo ne Sex. Roſcij cauſſa, & officio meo deſim. CVM *accuſatore?* ʒ Erutio. IN *curru* ʒ ciſijs, dixit ſupra. AVTVMEDONTEM ʒ Glauciam, aurigae Achillis Autumedonti, qui curru celerrime ferretur, perſimilem. NESCIO: *niſi hoc uideo* ʒ modus loquendi, Ciceroni, Terentio, Plauto familiaris. ep. ad Memmium: Equidem, ſi, quid ipſe ſentiam, quaeris; nec, cur ille tantopere condendat, uideo, nec cur tu repugnes: niſi tamen multo minus tibi concedi poteſt, quam illi, laborare ſine cauſſa. VIDEO *poſſidere* ʒ abundare arbitror, Video. INFAMES *palmas* ʒ nobiles, & glorioſae in uictoria palmae gladiatorum erant: huius gladiatoris infames fuere: ciues enim occidit. ſupra. LEMNISCATAM ʒ ceteris nobiliorem, propter lemniſcos, ideſt faſciolos, ut ait Feſtus, e corona dependentes. QVAE *Romae deferatur:* ʒ propter necem Sex. Roſcij. CONTRA *morem maiorum,* ʒ iocatur. nam more maiorum nemini poſt annos LX ferre ſuffragium licebat. ij porro Depontani ſenes, ideſt de ponte deiecti, uocabantur: quia pontes erant lignei, ad tempus facti, in quibus ſuffragia ferebantur. Capito autem uere neſcio quem in Tiberim deiecerat. Notus eſt ille mos ex Feſto, Varrone, & Ouidio, Suetonio, Nonio, Cicerone, ſcriptore etiam Rhet. ad Herennium. AD *magiſtrum ſuum* ʒ Capitonem. ſupra: Contulit ſe ad eum laniſtam. ALTER *ex ipſa caede* ʒ T. Roſcius Magnus. ALTER ʒ T. Roſcius Capito. SI DIIS *immortalibus placet,* ʒ quod mihi propoſitum initio fuit, onus hoc explanandarum Ciceronis orationum ſuſcipienti, ut ſententia, obſcuriores, quantum in me eſſet, illuſtrarem, Latiniq. ſermonis proprietatem atque elegantiam oſtenderem, inania quaedam, & inutilia, quae nonnulli ad ambitionem congerunt, omitterem; id ut exſequar, accurate operam dabo; quam feliciter, alij uiderint. Hic loquendi modus, Si dijs placet, tum ad indignationem, tum ad gratiarum actionem pertinet. Indignantis eſt, ut in hoc loco, & in Piſonem: Appellatus eſt hic uulturius illius prouinciae, ſi dijs placet, imperator. De Fin. lib. II. Quoniam, ſi dijs placet, ab Epicuro loqui diſcimus. Tuſc. V. Qua gloria commotus Epicurus exoritur: cui etiam, ſi dijs placet, uidetur ſemper ſapiens beatus. Eodem ſpectat illud pro Flacco: Litemus igitur Lentulo: parentemus Cethego: reuocemus eiectos: nimiae pietatis & ſummi amoris in patriam nos poenas, ſi ita dijs placet, ſufferamus. De Orat. lib. III. Etiam Latini, ſi dijs placet, hoc biennio magiſtri dicendi exſtiterunt. Terentius in Eun. Vide, ut otioſus ſit, ſi dijs placet. Quo loco Donatus: Proprium eſt exclamantis propter indignitatem alicuius rei, ſiue temeritatem, & indignantis. Catullus:

Deprendi modo pupulum puellae
Truſantem. hunc ego, ſi placet Dionae,
Protelo rigida mea cecidi.

Liuius quoque ſaepe eodem modo locutus eſt. Gratias agentis illud eſt apud Plautum in Capt.

Expediui ex ſeruitute filium, ſi dijs placet. Apud eundem in Truc.

Poſtquam illoc ueni, aduenit,
Si dijs placet, ad uillam, argentum meo qui debebat patri.

AFRICANVS } minor. nam de maiore cum fit mentio, aliquid addi ſolet, ut, Africanus ille maior. TERTIAM *partem orbis terrarum* } Africam. Carthaginem enim ſtipendiariam fecit maior Africanus, euertit minor. IS, QVI *& ſector eſt, & ſicarius,* } T. Roſcius Magnus. cur & ſector, & ſicarius, ſequentib. oſtenditur. QVID *tu, uir optime?* } T. Roſciũ alloquitur. TE ISTIC *ſedere* } cum accuſatore. Mendoſe antea, Te iſti credere. MVTO, } ſi iſtic ut accuſator ſedes, cur ſiles? &, ſi ſiles, cur iſtic ſedes? muto enim accuſatore nemo utitur. NEQVE *teſte* } ratio altera, cur ſedere, T. Roſcius cum accuſatore non debeat. Si iſtic ſedes, teſtimonium tibi dicere non licet. at teſtimonium dicturus es: iſtic igitur ſedere non debes.

ORATIO

AGE, nunc illa uideamus, iudices, quae ſtatim conſecuta ſunt. Ad Volaterras in caſtra L. Sullae mors Sex. Roſcij quattriduo, quo is occiſus eſt, Chryſogono nunciatur. quaeritur etiam nunc, quis eum nuncium miſerit. non ne perſpicuum eſt, eundem, qui Ameriam? curat Chryſogonus, ut eius bona ueneant ſtatim. qui non norat hominem, aut rem? atqui ei uenit in mentem praedia concupiſcere hominis ignoti, quem omnino numquam uiderat. ſoletis, cum aliquid huiuſmodi auditis, iudices, continuo dicere: neceſſe eſt aliquem dixiſſe municipem, aut uicinum. ij plerumque indicant; per eos plerique produntur. hic nihil eſt, quod ſuſpicionem hanc putetis. non enim ego ita diſputabo: ueriſimile eſt Roſcios iſtam rem ad Chryſogonum detuliſſe. erat enim eis cum Chryſogono iam antea amicitia. nam, cum multos ueteres a maioribus Roſcij patronos, hoſpitesq. haberent, omnes eos colere atque obſeruare deſtiterunt, ac ſe in Chryſogoni fidem & clientelam contulerunt. haec poſſum omnia uere dicere: ſed in hac cauſſa coniectura nihil opus eſt: ipſos certo ſcio non negare, ad haec bona Chryſogonum acceſſiſſe impulſu ſuo. Si eum, qui indicij partem acceperit, oculis cernetis: poteritis ne dubitare, iudices, qui indicarit? qui ſunt igitur in iſtis bonis, quibus partem Chryſogonus dederit? duo Roſcij. num quiſnam praeterea? nemo eſt, iudices. num ergo dubium eſt, quin ij obtulerint hanc praedam Chryſogono, qui ab eo partem praedae tulerunt? Age, nunc ex ipſius Chryſogoni iudicio Roſciorum factum conſideremus. Si nihil in iſta pugna Roſcij, quod operaepretium eſſet, fecerant, quam ob cauſſam a Chryſogono tantis praemijs donabantur? ſi nihil aliud fecerunt, niſi rem detulerunt; non ne ſatis fuit his gratias agi? denique, ut perliberaliter ageretur, honoris aliquid haberi? cur tria praedia, tantae pecuniae ſtatim Capitoni dantur? cur, quae reliqua ſunt, iſte Roſcius omnia cum Chryſogono communiter poſſidet? non ne perſpicuum eſt, iudices, has manubias Roſcijs Chryſogonum, re cognita, conceſſiſſe? Venit in decem primis legatus in caſtra Capito. Totam uitam, naturam, moresq. hominis ex ipſa legatione cognoſcite. niſi intellexeritis, iudices, nullum eſſe officium, nullum ius tam ſanctum, atque integrum, quod non eius ſcelus, atque perfidia uiolarit, & imminuerit; uirum optimum eſſe eum iudicatote. Impedimento eſt, quo minus de his rebus Sulla doceatur: ceterorum legatorum conſilia, & uoluntatem Chryſogono enunciat: monet, ut prouideat, ne palam res agatur: oſtendit, ſi ſublata ſit uenditio bonorum, illum pecuniam grandem amiſſurum, ſeſe capitis periculum aditurum: illum acuere, hos, qui ſimul erant miſſi, fallere: illum identidem monere, ut caueret; hiſce inſidioſe ſpem falſam oſtendere: cum illo contra hos inire conſilia, horum conſilia illi enunciare: cum illo partem ſuam depaciſci, hiſce, aliqua fretus hora ſemper, omnes aditus ad Sullam intercludere. poſtremo, iſto hortatore, auctore, interceſſore, ad Sullam legati non adierunt: iſtius fide, ac potius perfidia decepti. id quod ex ipſis cognoſcere poteritis, ſi accuſator uoluerit teſtimonium eis denunciare, pro re certa ſpem falſam domum retulerunt.

EXPLANATIO

VOLATERRAS } a Sulla obſeſſas, ut Marianarum partium. uictis & agros ademit, & ius Romanae ciuitatis. pro Domo, & ep. 4. lib. XIII. fam. EVNDEM, *qui Ameriam?* } T. Roſcium Magnum, de quo ſupra: Occiſo Sex. Roſcio, qui primus Ameriam nunciat? Mallius Glaucia, tuus cliens, & familiaris. HOMINEM, } Sex. Roſcium. REM? } eius bona. ATQVI *ei uenit in mente* } ironia: quia ſcilicet ei uenire in mentem non potuerit, niſi ad eum duo Roſcij, Magnus, & Capito, rem illam detuliſſent. ROSCIOS } Magnum, & Capitonem. IN CHRYSOGONI *fidem, & clientelam contulerunt* } quia gratioſiſſimus eſſet apud Sullam. IN ISTA *pugna* } qua occiſus eſt Sex. Roſcius. et, quia manubiae ſunt ex pugna, ideo ſubiungitur paullo poſt, Has manubias. ALIQVA *fretus hora,* } commoda ſententia non elicitur? reponi poſſet, uſitato genere loquendi: Aliqua facta mora. SI ACCVSATOR *uoluerit eis teſtimonium denunciare,* } nam reo denunciandi teſtimonij poteſtas non dabatur.

ORATIO

IN priuatis rebus ſi qui rem mandatam non modo malitioſius geſſiſſet ſui quaeſtus, aut commodi cauſſa, uerum etiam negligentius, eum maiores ſummum admiſiſſe dedecus exiſtimabant: itaque mandati conſtitutum eſt iudicium, non minus turpe, quam furti; credo propterea, quod, quibus in rebus ipſi intereſſe nō poſſumus, in his operae noſtrae uicaria fides amicorum ſupponitur: quam qui laedit, oppugnat omnium commune praeſidium, &, quantum in ipſo eſt, diſturbat uitae ſocietatem. non enim poſſumus omnia per nos agere; alius in alia eſt re magis utilis: iccirco amicitiae cōparantur, ut commune commodum mutuis officis gubernetur. quid recipis mandatum, ſi aut neglecturus, aut ad tuum commodum conuerſurus es? cur mihi te offers, ac meis commodis officio ſimulato officijs, & obſtas? recede de medio; per alium tranſigam. ſuſcipis onus officij, quod te putas ſuſtinere poſſe: quod minime uidetur graue ijs, qui minime ipſi leues ſunt. ergo iccirco turpis haec culpa eſt, quod duas res ſanctiſſimas uiolat, amicitiam, & fidem. nam neque mandat quiſquam fere, niſi amico; neque credit, niſi ei, quem fidelem putat. perditiſſimi eſt igitur hominis, ſimul & amicitiam diſſoluere, & fallere eum, qui laeſus non eſſet, niſi crediſſet. Ita ne eſt? in minimis rebus, qui mandatum neglexerit, turpiſſimo iudicio condemnetur, neceſſe eſt: in re tanta, cum is, cui fama mortui, fortunae uiui, commendatae ſunt, atque concreditae, ignominia mortuum affecerit, is inter honeſtos homines, atque adeo inter uiuos numerabitur? in minimis priuatiſque rebus etiam negligentia in crimen mādati iudiciūq. infamia reuocatur; propterea quod, ſi recte fiat, illum negligere oporteat, qui mandarit, non illum, qui mandatum receperit: in re tanta, quae publice geſta, atque commiſſa ſit, qui non negligentia priuatum aliquod commodum laeſerit, ſed perfidia, legationis ipſius caerimoniam polluerit, maculaq. affecerit, qua is tandem poenā afficietur? aut quo iudicio damnabitur? ſi hanc ei rem priuatim Sex. Roſcius mandauiſſet, ut cum Chryſogono tranſigeret, atque decideret; inq. eam rem fidem ſuam, ſi quid opus eſſe putaret, interponeret; ille, qui ſeſe facturum recepiſſet, non ne, ſi ex eo negotio tantulum in rem ſuam conuertiſſet, damnatus per arbitrū, & rem reſtitueret, & honeſtatem omnem amitteret? nunc non hanc ei rem Sex. Roſcius mandauit: ſed, id quod multo grauius eſt, ipſe Sex. Roſcius cum fama, uita, boniſq. omnibus a decurionibus publice Roſcio mandatus eſt: & ex eo T. Roſcius non paullum neſcio quid in rem ſuam conuertit, ſed hunc funditus euertit bonis: ipſe tria praedia ſibi depactus eſt; uoluntatem decurionum ac municipum omnium tantidem, quanti fidem ſuam, fecit.

EXPLANATIO

NON *minus turpe, quam furti:* } pro Caecina: Qui per tutelam, aut ſocietatem, aut rem mandatā, aut fiduciae rationē fraudauit quempiam, in eo, quo delictum maius eſt, eo poena eſt tardior. eſt enim turpe iudicium. De Nat. de. lib. III. Inde tot iudicia, de fide mala, tutelae, mandati, pro ſocio, fiduciae. FAMA *mortui,* } exiſtimatio Sex. Roſcij, qui uidetur occiſus eſſe, tamquam contra nobilitatem ſenſerit: cum tamen fautor nobilitatis perpetuo fuerit. FORTVNAE *uiui* } Roſcij filij, ſuis fortunis a duobus T. Roſcijs, & a Chryſogono per iniuriam ſpoliati. IGNOMINIA *mortuum affecerit,* } ignominia notatum reliquerit, quaſi necatus ideo ſit, quia proſcriptus fuiſſet ut hoſtis nobilitatis. IN CRIMEN *mandati, iudiciumq. infamia reuocatur.* } rectius, opinor, Iudiciumq. infamiae: pro, iudicium turpe, quod infamiam affert. nam ſupra: Mandati conſtitutum eſt iudicium, non minus turpe, quam furti. SI RECTE *fiat,* } ſi fiat id, quod debet. non enim recte fiet, ſi neglexerit is, qui mandatum recepit. QVI *mandarit,* } ubi enim mandauit, licet ei negligere: curare amplius eum non oportet. PER *arbitrum,* } per iudicem. nam ea iudicia, in quibus adderetur, Ex fide bona, quia ſimilia arbitrijs eſſent, Arbirria uocabantur. pro Quinctio: Quaſi ij, qui magna fide ſocietatem gererent, Arbitriū pro ſocio condemnari ſolerent. Pro Q. Roſcio: Cur non arbitrium pro ſocio adegeris, quaero. Lib. II. Off. Arbitrum illum adegit, quidquid ſibi dare facere oporteret ex fide bona. Quibus in locis arbitriū pro iudicio, & arbitrum pro iudice accipi, ſatis conſtat. eadem enim lib. III. de Nat. de. appellantur iudicia tutelae, mandati, pro ſocio. Et in eodem libro de Off. iudicia uocantur, in quibus adderetur, Ex fide bona. ROSCIO } T. Roſcio Capitoni. TRIA *praedia* } uel nobiliſſima. DEPACTVS *eſt.* } cum altero T. Roſcio, & cum Chryſogono.

ORATIO

VIDETE iam porro cetera, iudices, ut intelligatis fingi maleficium nullum poſſe, quo iſte ſeſe non contaminarit. In rebus minoribus ſocium fallere turpiſſimum eſt, aequeq. turpe, atque illud, de quo ante dixi; neque iniuria: propterea quod auxilium ſibi ſe putat adiunxiſſe, qui cum altero rem communicauit. ad cuius igitur fidem confugiet, cum per eius fidem laeditur, cui ſe commiſerit? atqui ea ſunt animaduertenda peccata maxime, quae difficillime praecauentur. tecti eſſe ad alienos poſſumus: intimi multa apertiora uideant neceſſe eſt: ſocium uero cauere qui poſſumus? quem etiam ſi metuimus, ius officij laedimus. recte igitur

tur

tur maiores eum, qui ſocium fefelliſſet, in uirorum bonorum numero non putarunt haberi oportere. at uero T. Roſcius non unum rei pecuniariae ſocium fefellit; (quod tametſi graue eſt, tamen aliquo modo poſſe ferri uidetur) uerum nouem homines honeſtiſſimos, eiuſdem muneris, legationis, officij, mandatorumq. ſocios, induxit, decepit, deſtituit, aduerſarijs tradidit, omni fraude & perfidia fefellit. qui de eius ſcelere ſuſpicari nihil potuerunt, ſocium officij metuere non debuerunt; eius malitiam non uiderunt, orationi uanae crediderũt. itaque nunc illi homines honeſtiſſimi propter iſtius inſidias parum putantur cauti prouidiq. fuiſſe. iſte, qui initio proditor fuit, deinde perfuga, qui primo ſociorum conſilia aduerſarijs enunciauit, deinde ſocietatem cum ipſis aduerſarijs coijt; terret etiam nos, ac minatur, tribus praedijs, hoc eſt praemijs ſceleris, ornatus. In eiuſmodi uita, iudices, in his tot tantiſque flagitijs hoc quoque maleficium, de quo iudicium eſt, reperietis. etenim quaerere ita debetis: ubi multa auare, multa audacter, multa improbe, multa perfidioſe facta uidetis, ibi ſcelus quoque latere inter illa tot flagitia putatote. tametſi hoc quidẽ minime latet; quod ita promptum; & propoſitum eſt, ut non ex illis maleficijs, quae in illo conſtat eſſe, hoc intelligatur; uerum ex hoc, etiã ſi quod illorum forte dubitabitur, conuincatur. Quid tandem, quaeſo, iudices? num aut ille laniſta omnino iam a gladijs receſſiſſe uidetur, aut hic diſcipulus magiſtro tantulum de arte concedere? par eſt auaritia, ſimilis improbitas, eadem impudentia, gemina audacia: etenim, quoniam fidem magiſtri cognoſtis, cognoſcite nunc diſcipuli aequitatem. Dixi iam antea, ſaepe numero poſtulatos eſſe ab iſtis duos ſeruos in quaeſtionem: tu ſemper, T. Roſci, recuſaſti. quaero abs te, ij ne, qui poſtulabant, indigni erant, qui impetrarent; an iſte nõ commouebat, pro quo poſtulabant? an res ipſa tibi iniqua uidebatur? poſtulabant homines nobiliſſimi, atque integerrimi noſtrae ciuitatis, quos iam antea nominaui; qui ita uixerunt, taleſq. a populo R. putantur, ut, quidquid dicerent, nemo eſſet, qui non aequum putaret. poſtulabant autem pro homine miſerrimo, atque infeliciſſimo; qui uel ipſe ſeſe in cruciatum dari cuperet, dum de patris morte quaereretur. res porro abs te eiuſmodi poſtulabatur, ut nihil intereſſet, utrum eam rem recuſares, an de maleficio confiterere. quae cum ita ſint, quaero abs te, quam ob cauſſam recuſaris. cũ occiditur Sex. Roſcius, ibidẽ fuerunt. ſeruos ipſos, quod ad me attinet, neque arguo, neque purgo. quod a uobis hoc pugnari uideo, ne in quaeſtionem dentur, ſuſpicioſum eſt: quod uero apud uos ipſos in honore tanto ſunt, profecto neceſſe eſt, ſciant aliquid, quod ſi dixerint, pernicioſum uobis futurum ſit. In dominos quaeri de ſeruis, iniquum eſt. an ne quaeritur? Sextus enim Roſcius reus eſt: neque, cum de hoc quaeritur, uos dominos eſſe dicitis. cum Chryſogono ſunt. ita credo: litteris eorum, & urbanitate Chryſogonus ducitur, ut inter ſuos omnium deliciarum atque omnium artium puerulos, ex tot elegantiſſimis familijs lectos, uelit hos uerſari, homines paene operarios, ex Amerina diſciplina patrisfamiliae ruſticani. non eſt ita profecto, iudices; non eſt ueriſimile, ut Chriſognus horum litteras adamarit, aut humanitatem; non, ut rei familiaris negotio diligentiam cognorit eorum, & fidem. eſt quiddam, quod occultatur: quod quo ſtudioſius ab ipſis opprimitur, & abſconditur, eo magis eminet, & apparet. quid igitur? Chryſogonus, ſui maleficij occultandi cauſſa, quaeſtionem de his haberi non uult? minime, iudices. non in omnes arbitror omnia cõuenire. ego in Chryſogono, quod ad me attinet, nihil eiuſmodi ſuſpicor: neque hoc mihi nunc primum in mentem uenit dicere. meminiſtis me ita diſtribuiſſe initio cauſſam; in crimen, cuius tota argumentatio permiſſa Erutio eſt; & in audaciam, cuius partes Roſcijs impoſitae ſunt. quidquid maleficij, ſceleris, caedis erit, proprium id Roſciorum eſſe debebit. nimiam gratiam, potentiamq. Chryſogoni dicimus & nobis obſtare, & perferri nullo modo poſſe, & a uobis, quoniam poteſtas data eſt, non modo infirmari, uerum etiam uindicari oportere. ego ſic exiſtimo; qui quaeri uelit ex ijs, quos conſtat, cum caedes facta ſit, affuiſſe, eum cupere uerum inuenire; qui recuſet, eum profecto, tametſi uerbo non audet, tamen re ipſa de maleficio ſuo confiteri.

E X P L A N A T I O

ATQVE *illud,* } mandati. PRODITOR } in legatione: cum ſociorum conſilia aduerſarijs enunciauit. ILLE *laniſta* } ter iam Capitonem Laniſtam uocauit. A GLADIIS *receſſiſſe* } ab arte ſua. nã laniſta gladiatorum in gladijs perite tractandis magiſter eſt. itaque P. Rutilius Rufus, ex ludo C. Aurelij Scauri doctoribus gladiatorum accerſitis, uitandi atque inferendi ictus ſubtiliorem rationem legionibus ingenerauit. Recte etiam legeretur, Gladiatura ceſſiſſe: cum ſit in antiquis libris, Gladiatore ceſſiſſe. FIDEM } in legatione a decurionibus ei mandata. AB ISTIS } ab aduerſarijs: ideſt, nos ab aduerſarijs poſtulaſſe. ISTE } Sex. Roſcius. QVOS *iam antea nominaui:* } Scipionem, & Metellum nominauit. VEL *ipſe ſeſe* } non modo ſeruos. NEQVE *arguo, neque purgo.* } argui, ac puniri etiam iure poterant, quod, eorum dominus cum occideretur ipſis praeſentibus, opera non tuliſſent. propterea metu poenae ſeruos Marcelli fugiſſe, quod dominus eorum ante tabernaculum a Magio interfectus eſſet, ſcribit Sulpicius ad Ciceronem. uide apud Iuſtinianum, titulo, qui eſt, ad Syllanianum, V. VI. AN NE *quaeritur?* } non quaeritur, quia Sex. Roſcius reus eſt, uos illorum ſeruorum, qui ad ipſum pertinent, domini. quod tamen uos non dicitis. CVM *de hoc quaeritur,* } in iudicio: cum accuſatur. FAMILIIS } ſeruorum. id enim interdum ualet Familiae nomen. infra: Familiam uero quantam, & quam uarijs cum artificijs habeat, quid ego dicam?

ORATIO

DIXI initio, iudices, nolle me plura de iſtorum ſcelere dicere, quam cauſſa poſtularet, ac neceſſitas ipſa cogeret. nā & multae res afferri poſſunt; & unaquaeque earum multis cum argumentis dici poteſt. uerum ego, quod inuitus, ac neceſſario facio, neque diu, neque diligenter facere poſſum: quae praeteriri nullo modo poterant, ea leuiter, iudices, attigi: quae poſita ſunt in ſuſpicionibus, de quibus ſi coepero dicere, pluribus uerbis ſit diſſerendum; ea ueſtris ingenis, coniecturaeq. committo. Venio nunc ad illud nomen aureum Chryſogoni: ſub quo nomine tota ſocietas ſtatuitur. de quo, iudices, neque quo modo dicam, neque quo modo taceam, reperire poſſum. ſi enim taceo, uel maximam partem relinquo; ſin autem dico, uereor ne non ille ſolus, id quod ad me nihil attinet, ſed alij quoque plures laeſos ſe eſſe putent. tametſi ita res ſe habet, ut mihi in communem cauſſam ſectorum dicēdum nihil magnopere uideatur: haec enim cauſſa noua profecto, & ſingularis eſt. Bonorum Sex. Roſcij emptor eſt Chryſogonus. primum hoc uideamus, eius hominis bona qua ratione uenierunt, aut quo modo uenire potuerunt. atq. hoc non ita quaeram, iudices, ut id dicam, eſſe indignum hominis innocentis bona ueniſſe. ſi enim haec audientur, ac libere dicentur; non fuit tantus homo Sex. Roſcius in ciuitate, ut de eo potiſſimum conqueramur. uerum ego hoc quaero: qui potuerunt iſta ipſa lege, quae de proſcriptione eſt, ſiue Valeria eſt, ſiue Cornelia, (non enim noui, nec ſcio) uerum iſta ipſa lege bona Sex. Roſcij uenire qui potuerunt? ſcriptum enim ita dicunt eſſe, ut eorum bona ueneant, qui proſcripti ſunt: quo in numero Sex. Roſcius non eſt: aut eorum, qui in aduerſariorum praeſidijs occiſi ſunt. dum praeſidia ulla fuerunt, in Sullae praeſidijs fuit: poſtea quam ab armis receſſerunt; in ſummo otio, rediens a coena, Romae occiſus eſt. ſi lege: bona quoq. lege ueniſſe fateor. ſin autem conſtat, contra omnes non modo ueteres leges, uerum etiam nouas: bona quo iure, aut quo modo, aut qua lege uenierint, quaero. In quem hoc dicam, quaeris Eruti? non in eum, quem uis, & putas: nam Sullam & oratio mea ab initio, & ipſius eximia uirtus omni tempore purgauit. ego haec omnia Chriſogonum feciſſe dico, ut ementiretur, ut malum ciuem Roſcium fuiſſe fingeret, ut eum apud aduerſarios occiſum eſſe diceret, ut his de rebus a legatis Amerinorum doceri L. Sullam paſſus non ſit. denique etiam illud ſuſpicor, omnino haec bona nō ueniſſe: id quod poſtea, ſi per uos iudices, licitum erit, aperietur. opinor enim eſſe in lege, quam ad diem proſcriptiones, uenditionesq. fiant, nimirum ad Kal. Iun. aliquot poſt menſes & homo occiſus eſt, & bona ueniſſe dicuntur. profecto aut haec bona in tabulas publicas nulla redierunt; nosq. ab iſto nebulone facetius eludimur, quam putamus: aut, ſi redierunt, tabulae publicae corruptae aliqua ratione ſunt. nam lege quidem bona uenire non potuiſſe conſtat.

EXPLANATIO

NOMEN *aureum*] iocatur in Chryſogoni nomine: χρυσὸς enim aurum eſt. SIVE *Valeria eſt, ſiue Cornelia*,] eam tulit L. Valerius Flaccus interrex, ſiue L. ipſe Sulla. latam a Valerio Cicero ipſe lib. I. de leg. oſtendit his uerbis: Quid iniuſtius ea lege, quam interrex noſter tulit, ut dictator, quem uellet ciuium, impune poſſet occidere. NOVAS] Valeriam, ſiue Corneliam. AB INITIO] cum dixit: Haec omnia, iudices, imprudente L. Sulla facta eſſe, certo ſcio. SI PER *uos, iudices, licitum erit*,] ſi me audire uolueritis, ea, quae ad cauſſam puto pertinere, libere narrantem. AB ISTO *nebulone*] a Chryſogono, qui ſeſe bona Sex. Roſcij de L. Sulla dicit emiſſe. ſupra.

ORATIO

INTELLIGO, *me ante tempus, iudices, haec ſcrutari, & propemodum errare, qui, cum capiti Sex. Roſcij mederi debeam, rediuiam curem. non enim laborat de pecunia, non ullius rationem ſui commodi ducit: facile egeſtatem ſuam ſe laturum putat, ſi hac indigna ſuſpicione, & ficto crimine liberatus ſit. uerum quaeſo a uobis, iudices, ut haec pauca, quae reſtant, ita audiatis, ut partim me dicere pro me ipſo putetis, partim pro Sex. Roſcio. quae enim mihi ipſi indigna, & intolerabilia uidentur, quaeq. ad omnes, niſi prouidemus, arbitror pertinere, ea pro me ipſo, ex animi mei ſenſu ac dolore, pronuncio: quae ad huius uitae caſum, cauſſamq. pertineant, & quid hic pro ſe dici uelit, & qua condicione contentus ſit, iam in extrema oratione noſtra, iudices, audietis. Ego haec a Chryſogono mea ſponte, remoto Sex. Roſcio, quaero: primum, quare ciuis optimi bona uenierint: deinde, quare hominis eius, qui neque apud aduerſarios occiſus eſt, neque proſcriptus fuerat, bona uenierint, cum in eos ſolos lex ſcripta ſit: deinde, quare aliquanto poſt eam diem uenierint, quae dies in lege praefinita eſt: deinde, cur tantulo uenierint. quae omnia ſi, quemadmodum ſolent liberti nequam, & improbi facere, in patronum ſuum uoluerit conferre, nihil egerit. nemo eſt enim, qui neſciat, propter magnitudinem rerum multa multos, partim conniuente, partim imprudente L. Sulla, commiſiſſe. placet igitur in his rebus aliquid imprudentia praeteriri? non placet, iudices; ſed neceſſe eſt. etenim, ſi Iuppiter Optimus Maximus, cuius nutu & arbitrio caelum, terra, mariaq. reguntur, ſaepe uentis uehementioribus, aut immoderatis tempeſtatibus, aut nimio calore, aut intolerabili frigore hominibus*

nibus nocuit, urbes deleuit, fruges perdidit; quorum nihil pernicie cauſſa diuino conſilio, ſed ui ipſa, & magnitudine rerum factum putamus; at contra, commoda, quibus utimur, lucemq., qua fruimur, ſpiritumque, quem ducimus, ab eo nobis dari, atque impertiri uidemus: quid miramur, L. Sullam, cum ſolus remp. regeret, orbemq. terrarum gubernaret, imperijq. maieſtatem, quam armis receperat, legibus confirmaret, aliqua animaduertere non potuiſſe? niſi hoc mirum eſt, quod uis diuina aſſequi non poſſit, ſi id mens humana adepta non ſit. Verum, ut haec miſſa faciam, quae iam facta ſunt; ex ijs, quae nunc maxime fiunt, non ne quiuis poteſt intelligere, omnium architectum, & machinatorem unum eſſe Chryſogonum, qui Sex. Roſcij nomen deferendum curauit? hoc iudicium, cuius honoris cauſſa accuſare ſe dicit Erutius *

EXPLANATIO

REDIVIAM *curem.* ʒ morbum, quo cutis extra ungues ſoluitur. CVR *tantulo uenirent.* ʒ duobus millibus nummum. ALIQVID *imprudentia praeteriri?* ʒ ab eo, qui remp. gubernat. PERNICIES *cauſſa*, ʒ generandi caſu, Pernicij Ciceronem dixiſſe, ait Gellius lib. IX. cap. 14. Cariſius autem lib. I. non Pernicij, ſed, pernicies: ut mirum ſit, illa quoque aetate ſcriptos libros a ueritate interdum aberraſſe. Nobis, utrum ſequamur, incertum eſt. DIVINO *conſilio*, ʒ quod ita Iuppiter ipſe uelit: quemadmodum nec Sulla fieri uult ea, quae fiunt. VI ʒ natura. MAGNITVDINE ʒ quod res ipſae pro ſua natura tantum poſſint. COMMODA, *quibus utimur*, ʒ haec addit ad colligendam Sullae gratiam: ut, ſicut a Ioue, item ab ipſo plura dari, atque impertiri commoda, quam inferri damna, uideantur. NISI *hoc mirum eſt*, ʒ diximus iam, hoc loquendi genus ad negandum uſurpari. eſt igitur, Niſi hoc mirum eſt, pro, Mirum non eſt. VIS *diuina* ʒ uim in Ioue, mentem in homine ponit.

ORATIO

deſunt non pauca.

aptam, & ratione diſpoſitam ſe h bere exiſtimant, qui in Sallentinis, aut in Bruttijs habent, unde uixter in anno audire nuncium poßunt. alter tibi diſcedit de Palatio, & aedibus ſuis: habet animi relaxandi cauſſa rus amoenum, & ſuburbanum, plura praeterea praedia, neque tamen ullum niſi praeclarum, & propinquum: domus referta uaſis Corinthijs, & Deliacis, in quibus eſt authepſa illa, quam tanto pretio nuper mercatus eſt, ut, qui praetereuntes pretium enumerari audiebant, fundum uenire arbitrarentur. Quid praeterea caelati argenti? quid ſtragulae ueſtis? quid pictarum tabularum? quid ſignorum? quid marmoris apud illum putatis eſſe? tantum ſcilicet, quantum e multis ſplendidisq. familijs in turba & rapinis coaceruari una in domo potuit. Familiam uero quantam, & quam uarijs cum artificijs habeat, quid ego dicam? mitto haſce artes uulgares, coquos, piſtores, lecticarios: animi, & aurium cauſſa tot homines habet, ut quotidiano cantu uocum, & neruorum, & tibiarum, nocturnisq. conuiuijs tota uicinitas perſonet. In hac uita, iudices, quos ſumptus quotidianos, quas effuſiones fieri putatis? quae uero conuiuia? honeſta, credo, in eiuſmodi domo: ſi domus haec habenda eſt potius, quam officina nequitiae, & diuerſorium flagitiorum omnium. Ipſe uero quemadmodum compoſito & delibuto capillo paſſim per forum uolitet cum magna caterua togatorum, uidetis, iudices; ut omnes deſpiciat; ut hominem prae ſe neminem putet; ut ſe ſolum beatum, ſolum potentem putet. Quae uero efficiat, & quae conetur, ſi uelim commemorare, uereor, iudices, ne quis imperitior exiſtimet me cauſſam nobilitatis, uictoriamq. noluiße laedere, tametſi meo iure poſſum, ſi quid in hac parte mihi non placeat, uituperare. non enim uereor, ne quis alienum me animum habuiſſe a cauſſa nobilitatis exiſtimet. ſciunt ij, qui me norunt, me pro illa tenui infirmaq. parte, poſteaquam id, quod maxime uolui, fieri non potuit, ut componeretur, id maxime defendiſſe, ut ij uincerent, qui uicerunt. quis enim erat, qui non uideret, humilitatem cum dignitate de amplitudine contendere? quo in certamine perditi ciuis erat, non ſe ad eos iungere, quibus incolumibus, & domi dignitas, & foris auctoritas retineretur. quae perfecta eſſe, & ſuũ cuiq. honorem, & gradum redditum, gaudeo, iudices, uehementerq. laetor: eaq. omnia deorum uoluntate, ſtudio populi R. conſilio, & imperio, & felicitate L. Sullae geſta eſſe intelligo. quod animaduerſum eſt in eos, qui contra omni ratione pugnarunt; non debeo reprehendere. quod uiris fortibus, quarum opera eximia in rebus gerendis exſiſtit, honos habitus eſt; laudo. quae ut fierent, iccirco pugnatum eſſe arbitror; meq. in eo ſtudio partium fuiße confiteor. ſin autem id actum eſt, & iccirco arma ſumpta ſunt, ut homines poſtremi pecunijs alienis locupletarentur, & in fortunas uniuſcuiuſque impetum facerent; & id non modo re prohibere non licet, ſed ne uerbis quidem uituperare: tum uero in iſto bello non recreatus, neq. reſtitutus, ſed ſubactus, oppreſſusq. populus R. eſt. uerum longe aliter eſt: nihil horũ eſt, iudices: non modo non laedetur cauſſa nobilitatis, ſi iſtis hominibus reſiſtetis, uerum etiam ornabitur. etenim, qui haec uituperare uolunt, Chryſogonum tantum poſſe queruntur; qui laudare uolunt, conceſſum ei non eſſe commemorant. ac iam nihil eſt, quod quiſquam aut tam ſtultus, aut tam improbus ſit, qui dicat: uellem quidem liceret; hoc dixiſſem: dicas licet. hoc feciſſem: facias licet; nemo prohibet. hoc decreuißem: decerne, modo recte; omnes approbabunt. hoc iudicaſſem: laudabunt omnes, ſi recte, & ordine iudicaris. dum neceſſe erat, resq. ipſa cogebat, unus omnia poterat. qui poſtea quam magiſtratus creauit, legesq. conſtituit: ſua cuique procuratio, auctoritasq. eſt reſtituta. quam ſi retinere uolunt ij, qui re-

ceperunt: in perpetuum poterunt obtinere. ſin has caedes, & rapinas, & hos tantos, tamq. profuſos ſumptus aut facient, aut approbabunt: nolo in eos grauius quidquam ne ominis quidem cauſſa dicere: unum hoc dico: noſtri iſti nobiles, niſi uigilantes, & boni, & fortes, & miſericordes erunt, ijs hominibus, in quibus haec erunt, ornamenta ſua concedant, neceſſe eſt. quapropter deſinant aliquando dicere, male aliquem locutum eſſe, ſi quis uere, ac libere locutus ſit: deſinant ſuam cauſſam cum Chryſogono communicare: deſinant, ſi ille laeſus ſit, de ſe aliquid detractum arbitrari: uideant, ne turpe miſerumq. ſit, eos, qui equeſtrem ſplendorem pati non potuerunt, ſerui nequiſſimi dominationem ferre poſſe. quae quidem dominatio, iudices, in alijs rebus antea uerſabatur; nunc uero quam uiam munitet, quo iter affectet, uidetis: ad fidem, ad iuſiurandum, ad iudicia ueſtra, ad id, quod ſolum prope in ciuitate ſincerum, ſanctumq. reſtat. Hic ne etiam ſeſe putat aliquid poſſe Chryſogonus? hic etiam potens eſſe uult? o rem miſeram, atque acerbam. neque mehercules hoc indigne fero, quod uerear, ne quid poſſit: uerum, quod auſus eſt, quod ſperauit ſeſe apud tales uiros aliquid ad perniciem poſſe innocentis, idipſum queror. iccirco ne experrecta nobilitas, armis, atque ferro remp. recuperauit, ut ad libidinem ſuam liberti, ſeruuliq. nobilium, bona, fortunas ueſtras, noſtraſq. uexare poſſent? ſi id actum eſt, fateor me erraſſe, qui hoc maluerim: fateor inſaniße, qui cum illis ſenſerim: tametſi inermis, iudices, ſenſi. ſin autem uictoria nobilium ornamento, atque emolumento reip. populoq. R. debet eſſe: tum uero optimo, & nobiliſſimo cuique meam orationem gratiſſimam eſſe oportet. Quod ſi quis eſt, qui & ſe & cauſſam laedi putet, cum Chryſogonus uituperetur; is cauſſam ignorat, ſe ipſum prope non nouit. cauſſa enim ſplendidior fiet, ſi nequiſſimo cuique reſiſtetur. ille improbiſſimus Chryſogoni fautor, qui ſibi cum illo rationem communicatam putat, laeditur, cum ab hoc ſplendore cauſſae ſeparatur.

EXPLANATIO

ALTER *tibi deſcendit de palatio*} Chryſogonum deſcribit: quem habere aedes in palatio, cum ſeruus fuerit, indigniſſimum uidetur. *Tibi:* cum indignatione elatum. VASIS *Corinthijs*,} capta, incenſaq. Corintho, aurum, argentum, aes igni corrupta, permiſtaq. ſunt. inde aes Corinthium, & uaſa Corinthia primae nobilitatis, propter aurum & argentum: ſecundum locum Deliaca obtinebant. lib. II. in Verrem. Supellectilem ex aere, elegantiorem & Deliacam, & Corinthiam. QVID *marmoris*} de ſignis locutus, intulit, Quid marmoris: ut marmorea complecteretur omnia. LECTICARIOS} lecticam geſtare ſolitos, ut in ep. Sulpicij: Cum meis lecticarijs eum in urbem referri ſum coactus. TOGATORVM,} ciuium Romanorum, tempori ſeruientium, quia Chryſogonus apud Sullam gratia ualeret. VIRIS *fortibus*} Metellis, Catulis, Lucullis, Seruilijs, Pompeijs. HOMINES *poſtremi*,} obſcuri loci, infimae condicionis, ultimae ſortis. Marcus Brutus ad Ciceronem: Quod ſi Romanos nos eſſe meminiſſemus: non audacius dominari cuperent poſtremi homines, quam nos prohiberemus. NE OMINIS *quidem cauſſa*} ne ut ominari quidem male in eos uidear: nedum, quod ijs graue aliquid imprecer. EQVESTREM *ſplendorem*} equeſtrem ordinem, iudicia adminiſtrantem. SERVI} qui antea ſeruierat. nam tum quidem libertus erat Chryſogonus.

ORATIO

VERVM *haec omnis oratio, ut iam ante dixi, mea eſt: qua me uti reſp. & dolor meus, & iſtorum iniuria coegit. ſed Roſcius horum nihil indignum putat: neminem accuſat: nihil de ſuo patrimonio queritur: putat homo imperitus morum, agricola, & ruſticus, iſta omnia, quae uos per Sullam geſta eſſe dicitis, more, lege, iure gentium facta: culpa liberatus, & crimine nefario ſolutus, cupit a uobis diſcedere: ſi hac indigna ſuſpicione careat, animo aequo ſe carere ſuis omnibus commodis dicit: rogat, oratq. te, Chryſogone, ſi nihil de patris fortunis ampliſſimis in ſuam rem conuertit; ſi nulla in re te fraudauit; ſi tibi optima fide ſua omnia conceſſit, adnumerauit, appendit, ſi ueſtitum, quo ipſe tectus erat, anulumq. de digito ſuum tibi tradidit; ſi ex omnibus rebus ſe ipſum nudum, neque praeterea quidquam, excepit; ut ſibi per te liceat innocenti amicorum opibus uitam in egeſtate degere. praedia mea tu poſſides: ego aliena miſericordia uiuo. concedo, & quod animus aequus eſt, & quia neceſſe eſt. mea domus tibi patet, mihi clauſa eſt. fero. familia mea maxima uteris: ego ſeruum habeo nullum: patior, & ferendum puto. quid uis amplius? quid inſequeris? quid oppugnas? qua in re tuam uoluntatem laedi a me putas? ubi tuis commodis officio? quid tibi obſto? ſi ſpoliorum cauſſa uis hominem occidere; ſpoliaſti. quid quaeris amplius? ſi inimicitiarum, quae ſunt tibi inimicitiae cum eo, cuius antea praedia poſſediſti, quam ipſum cognoſti? ſin metuis: ab eo ne aliquid metuis, quem uides ipſum ab ſeſe tam atrocem iniuriam propulſare non poſſe? ſin, quod bona, quae Roſcij fuerunt, tua facta ſunt, iccirco hunc illius filium ſtudes perdere: non ne oſtendis id te uereri, quod praeter ceteros tu metuere non debeas, ne quando liberis proſcriptorum bona patria reddantur? facis iniuriam, Chryſogone, ſi maiorem ſpem emptionis tuae in huius exitio ponis, quam in ijs rebus, quas L. Sulla geſſit. quod ſi tibi cauſſa nulla eſt, cur hunc miſerum tanta calamitate affici uelis; ſi tibi omnia ſua praeter animam tradidit, nec ſibi quidquam paternum, ne monumenti quidem cauſſa, reſeruauit: per deos immortales, quae iſta tanta crudelitas eſt? quae tam fera immanisq. natura? quis um-*

quam

quam praedo fuit tam nefarius, quis pirata tam barbarus, ut, cum integram praedam ſine ſanguine habere poſſet, cruenta ſpolia detrahere mallet? ſcis hunc nihil habere, nihil audere, nihil poſſe, nihil umquam contra rem tuam cogitaſſe: & tamen oppugnas eum: quem neque metuere potes, neque odiſſe debes, nec quidquam habere iam reliqui uides, quod ei detrahere poſſis: niſi hoc indignum putas, quod ueſtitum ſedere in iudicio uides, quem tu e patrimonio, tamquam e naufragio, nudum expuliſti. quaſi uero neſcias hunc & ali, & ueſtiri a Caecilia Balearici filia, Nepotis ſorore, ſpectatiſſima femina: quae cum patrem clariſſimum, ampliſſimos patruos, ornatiſſimum fratrem haberet, tamen, cum eſſet mulier, uirtute perfecit, ut, quanto honore ipſa ex illorum dignitate afficeretur, non minora illis ornamenta ex ſua laude redderet. An, quod diligenter defenditur, id tibi indignum facinus uidetur? mihi crede, ſi pro patris eius hoſpitijs, & gratia uellent omnes huius hoſpites adeſſe, & auderent libere defendere, ſatis copioſe defenderetur: ſin autem pro magnitudine iniuriae, proq. eo, quod ſumma reip. in huius periculo tentatur, haec omnes uindicaret; conſiſtere mehercule uobis iſto in loco non liceret. nunc ita defenditur, non ſane ut moleſte ferre aduerſarij debeant, neque ut ſe potentia ſuperari putent. quae domi gerenda ſunt, ea per Caeciliam tranſiguntur. fori iudicijq. rationem Meſſalla, ut uidetis, iudices, ſuſcepit, qui ſi iam ſatis aetatis, atque roboris haberet, ipſe pro Sex. Roſcio diceret. quoniam ad dicendum impedimento eſt aetas, & pudor, qui ornat aetatem; cauſſam mihi tradidit, quem ſua cauſſa cupere, ac debere intelligebat. ipſe aſſiduitate, conſilio, auctoritate, diligentia perfecit, ut Sex. Roſcij uita erepta de manibus ſectorum, ſententijs iudicum permitteretur. Nimirum, iudices, pro hac nobilitate pars maxima ciuitatis in armis fuit, haec acta res eſt, uti nobiles reſtituerentur in ciuitatem, qui hoc facerent, quod facere Meſſallam uidetis, qui caput innocentis defenderent, qui iniuriae reſiſterent, qui, quantum poſſent, in ſalute alterius, quam in exitio, mallent oſtendere. quod, ſi omnes, qui eodem loco nati ſunt, facerent: & reſp. ex illis, & ipſi ex inuidia minus laborarent.

EXPLANATIO

ANVLVMQ. *de digito ſuum tibi tradidit*] rectius, quam, ut antea, Anulumq. dedit, os ſuum tibi tradidit. Anulum autem non aureum, ſed ferreum. nam aureo ſenatoribus tantum, & equitibus Romanis uti licebat. PRAEDIA *mea tu poſſides, ego aliena miſericordia uiuo:*] ſimilis locus ad commouendam iudicum miſericordiam in ea pro Quinctio: De re pecuniaria cupio contendere, non licet. at ea controuerſia eſt, nihil ad me attinet: cauſſam capitis dicas oportet. & quae ſequuntur. Nec diſſimiliter in Verrem, lib. V. Cleomenem nominare non licet. at cauſſa cogit. moriere, ſi appellaris. Ad remiges non erant. praetorem tu accuſas? frange ceruicem. *Aliena miſericordia:* Caeciliae, Balearici filiae. infra: Quaſi uero neſcias, hunc & ali, & ueſtiri a Caecilia, Balearici filia, Nepotis ſorore. DEROGETVR,] minuatur. alibi, Abrogare fidem. SIN *metuis:*] ne tibi ille aliqua re noceat. AB SESE] a capite ſuo. QVOD *praeter ceteros tu metuere non debeas*] apud Sullam gratioſiſſimus. NE *quando liberis proſcriptorum bona patria reddantur?*] quae ne redderentur, Valeria lege cautum erat. IN IIS *rebus, quas L. Sulla geſſit;*] quae ſunt eiuſmodi, ut, quae ille poſt uictoriam fecit, rata fore uideantur. NE *monumenti quidem cauſſa,*] in agro, quo mortuus inferatur. nam, ut diximus, extra urbem ſepulcra erant. ſupra: Cui de tanto patrimonio praedo iſte nefarius ne iter quidem ad ſepulcrum patrium reliquiſſet. SVMMA *reip.*] nam, ſi hunc innocentem iudicio penderent homines nefarie: in ſummum reſp. diſcrimen adduceretur. quis enim, quod liberet, id ſibi licere non putaret? QVAE *domi gerenda ſunt,*] quod ad Roſcij uictum, ueſtitumq. attinet. MESSALLA] Valeriae gentis, patriciae: nam Valerij Flacci plebeij. iuniorem eſſe Cicerone, atque aliquot quidem annis, ea, quae ſequuntur, oſtendunt. itaque, cum duos Meſſallas poſt Ciceronem conſules fuiſſe uideam, poſteriorem ſigni ficari crediderim, qui anno urbis DCC cum Domitio conſulatum geſſit. ROBORIS] quo pueri & adoleſcentes carent, unde illud pro Coelio: Cum autem paullum iam roboris acceſſiſſet aetati, in Africam profectus eſt. Phil. X. Alter uirtutis robore firmior, quam aetatis. Robuſtus accipitur eodem ſenſu. pro Coelio: Vellem aliquis ex uobis robuſtioribus hunc maledicendi locum ſuſcepiſſet. Pro Sulla: Quod ſi eſſes uſu, atque aetate robuſtior. De Haruſp. reſp. Deinde iam robuſtus. Phil. V. Aetate multo robuſtior. Vis eadem eſt in uerbo, pro Sextio: Recita, quaeſo, P. Sexti, quid decreuerint Capuae decuriones; ut iam uirilis tua uox poſſit aliquid ſignificare inimicis noſtris, quid nam, cum ſe corroborauerit, effectura eſſe uideatur. Pro Coelio: Cum is iam ſe corroborauiſſet, & uir inter uiros eſſet. In Laelio: Corroboratis aetatibus. CVPERE, *ac debere*] in priore amor oſtenditur, in poſteriore officium. AVCTORITATE,] non ex geſtis magiſtratibus, cum eſſet adoleſcentulus, ſed ob nobilitatem. SECTORVM,] qui bona patris eius, tamquam proſcripti, ſe emiſſe dicunt. pertinet hoc primum ad Chryſogonum, deinde ad duos Roſcios, cum quibus ille praedam communicauit. QVI *eodem loco nati ſunt,*] in quibus par nobilitas eſt. ad Terentiam lib. XIV. Quid aliae faciant iſtae loco feminae. EX *inuidia*] inuidia opponitur gratiae: & eſt populi de aliquo mala quaedam opinio. alia porro inuidia eſt, cum alienis angimur bonis.

ORATIO

VERVM ſi a Chryſogono, iudices, non impetramus, ut pecunia noſtra contentus ſit, uitam ne petat; ſi ille adduci non poteſt, ut, cum ademerit nobis omnia, quae noſtra erant propria, ne lucem quoque hanc, quae communis eſt, eripere cupiat; ſi non ſatis habet auaritiam ſuam pecunia explere, niſi etiam crudelitate ſanguinis perlitus ſit: unum perfugium, iudices, una ſpes reliqua eſt Sex. Roſcio, eadem quae reip. uera priſtina bonitas, & miſericordia. quae, ſi manet, ſalui etiam nunc eſſe poſſumus. ſin ea crudelitas, quae hoc tempore in rep. uerſata eſt, ueſtros quoque animos, id quod fieri profecto non poteſt, duriores, acerbioresq. reddidit: actum eſt, iudices: inter feras ſatius eſt aetatem degere, quam in hac tanta immanitate uerſari. ad eam ne rem uos reſeruati eſtis, ad eam ne rem delecti, ut eos condemnaretis, quos ſectores, ac ſicarij iugulare non potuiſſent? ſolent hoc boni imperatores facere, cum proelium committunt, ut in eo loco, quo fugam hoſtium fore arbitrantur, milites collocent, in quos, ſi qui ex acie fugerint, de improuiſo incidant. nimirum ſimiliter arbitrantur iſti bonorum emptores, uos hic tales uiros ſedere, qui excipiatis eos, qui de ſuis manibus effugerint. dij prohibeant, iudices, ut hoc, quod maiores Conſilium publicum uocari uoluerunt, praeſidium ſectorum exiſtimetur. An uero, iudices, uos non intelligitis, nihil aliud agi, niſi ut proſcriptorum liberi quauis ratione tollantur? & eius rei initium in ueſtro iureiurando, atque in Sex. Roſcij periculo quaeri? dubium eſt, ad quem maleficium pertineat, cum uideatis ex altera parte ſectorem, inimicũ, ſicarium, eundemq. accuſatorem hoc tempore; ex altera egentem, probatum ſuis filium, in quo non modo culpa nulla, ſed ne ſuſpicio quidem potuit conſiſtere? numquid hic aliud uidetis obſtare Roſcio, niſi quod patris bona uenierunt? quod ſi id uos ſuſcipitis, & eadem in re operam ueſtram profitemini; ſi iccirco ſedetis, ut ad uos adducantur eorum liberi, quorum bona uenierunt: cauete, per deos immortales, iudices, ne noua, & multo crudelior per uos proſcriptio inſtaurata eſſe uideatur. illam priorem, quae facta eſt in eos, qui arma capere potuerunt, tamen ſenatus ſuſcipere uoluit, ne quid acrius, quam more maiorum comparatum eſt, publico conſilio factum uideretur. hanc uero, quae ad eorum liberos, atque infantium puerorum incunabula pertinet, niſi hoc iudicio a uobis reijcitis, & aſpernamini: uidete, per deos immortales, quem in locum remp. peruenturam putetis. Homines ſapientes, & iſta auctoritate, & poteſtate praeditos, qua uos eſtis, ex quibus rebus maxime reſp. laborat, ijs maxime mederi conuenit. ueſtrum nemo eſt, quin intelligat populum R. qui quondam in hoſtes leniſſimus exiſtimabatur, hoc tempore domeſtica crudelitate laborare. hanc tollite ex ciuitate, iudices: hanc pati nolite diutius in hac rep. uerſari: quae non modo id habet in ſe mali, quod tot ciues atrociſſime ſuſtulit; uerum etiam hominibus leniſſimis ademit miſericordiam conſuetudine incommodorum. nam, cum omnibus horis aliquid atrociter fieri uidemus, aut audimus: etiam qui natura mitiſſimi ſumus, aſſiduitate moleſtiarum ſenſum omnem humanitatis ex animis amittimus.

Deſit fortaſſe quippiam.

EXPLANATIO

VERVM *ſi a Chryſogono non impetramus, ut pecunia noſtra contentus ſit, uitam ne petat;* § mirabilis locus in epilogis inducendus ad miſericordiam iudicum commouendam. ſimilis ille pro Quinctio: Si licet uiuere eum, quem Sex. Naeuius non uult; ſi eſt homini honeſto locus in ciuitate inuito Naeuio; ſi fas eſt reſpirare P. Quinctium contra nutum, ditionemq. Naeuij; ſi, quae pudore ornamenta ſibi peperit, ea poteſt contra petulantiam te defendente obtinere: ſpes eſt, & hunc miſerum, atque infelicem aliquando tandem poſſe conſiſtere. ſin & poterit Naeuius id, quod libet; & ei libebit, quod non licet: quid agendum eſt? qui deus appellandus eſt? cuius hominis fides imploranda eſt? qui denique queſtus, qui maeror dignus inueniri calamitate tanta poteſt? PECVNIA *noſtra*: § Pecuniam pro bonis omnibus, ut alibi quoque, poſuit. ACTVM *eſt, iudices*: § quod in oratione pro Quinctio, loco a nobis proxime recitato, dixit: Quid agendum eſt? qui deus appellandus eſt? cuius hominis fides imploranda eſt? CONSILIVM *publicum* § ſenatorum, qui iudicia lege Sullae tractabant. PROSCRIPTORVM *liberi* § quos petendorum magiſtratuum poteſtate Sulla priuauit, occidi tamen noluit. in Piſonem. IN VESTRO *iureiurando* § ut ueſtris ſententijs condemnetis Sex. Roſcium contra leges, quas uos eſſe ſeruaturos iureiurando polliciti eſtis. AD QVEM *maleficium pertineat;* § utrum ad filium, qui nunc reus eſt, an ad T. Roſcium Magnum, qui bona emit, qui inimicus eſt, qui ſicarius, qui hunc accuſat. VENIERVNT? § quae ſe non putant, incolumi filio, retinere poſſe. SENATVS *ſuſcipere noluit*, § lata igitur ad populũ lege Sulla obtinuit, ut in eos, qui contra ſe, ac nobilitatem arma ceperant, iure ſuo poſſet animaduertere. infra: Populum Romanum domeſtica crudelitate laborare. SVSCIPERE *noluit*: § non probauit S. C. MORE *maiorum* § qui necare ciuem Romanum uetat. DOMESTICA § contra ciues ipſos, qualis antea numquam fuerat, nec poſtea fuit, niſi Octauio, Antonio, Lepido triumuiris.

IN · ORATIONEM · CICERONIS PRO · Q · ROSC · COMOEDO

PAVLLI · MANVTII COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

TRADIDIT *C. Fannius Cherea Q. Roſcio, communemq. cum eo fecit ſeruum ſuum Panurgum, ea condicione, ut illum arte hiſtrionica erudiret, deinde quaeſtus communis eſſet. aliquanto poſt Q. Flauius quidam Tarquinienſis Panurgum occidit. Flauium Roſcius iudicio perſequi cum uellet, cognitorem in eam rem Fannium dedit. lite conteſtata, iudicio damni iniuria conſtituto, decidit cum Flauio Roſcius, ut ipſe aiebat, pro ſua parte; ut Fannius, pro tota ſocietate; fundum accepit, non pecuniam. Poſt aliquot annos Roſcium Fannius arbitrum adegit. arbiter fuit idem, qui in hac cauſſa iudex eſt, C. Calpurnius Piſo. is de re ſententiam non tulit, ſed Roſcium rogauit, ut Fannio pro labore, quod cognitor fuiſſet, quod uadimonia obiſſet,* H-S CCIↃↃ *daret, cum eo tamen, ut Fannius repromitteret, ac reſtipularetur, ſi quid exegiſſet a Flauio, partem eius dimidiam ſe Roſcio daturum. ſpopondit ita ſe facturum Fannius: deinde Flauio litem intendit. iudex fuit C. Cluuius, eques Romanus. eius ſententia Flauius* H-S CCCIↃↃↃ *Panurgi nomine Fannio diſſoluit. cuius pecuniae pars dimidia, cum ex reſtipulatione Roſcio deberetur: tamen tantum abeſt, ut ei quidquam Fannius dederit, ut eum etiam in iudicium uocauerit, tamquam ſua parte in uetere illa deciſione fraudatus. aeſtimabat enim fundum, quem a Flauio Roſcius acceperat,* H-S CCCIↃↃↃ: *inde petebat* H-S IↃↃↃ: *quaſi Roſcius pro ſocietate, non pro ſe tantum, decidiſſet. in quo lis tota uertitur. Et hoc maxime argumento ad criminationem Fannij refellendam Cicero utitur, quod is, accepta a Roſcio pecunia, quia cognitor eius fuerat, repromiſiſſet, & reſtipulatus eſſet, ſi quid a Flauio exegiſſet, dimidium ei ſe daturum. quo ſibi nullam a Roſcio ex uetere deciſione deberi pecuniam indicauit.*

Acta cauſſa uidetur poſt Aureliam legem, quae Pompeio & Craſſo cos. iudicandi poteſtatem reſtituit equitibus Romanis. nam ante, quam Fannius Roſcium in iudicium uocauit, iudex fuerat inter Fannium & Flauium C. Cluuius. De anno, iure dubitatur. nam, ſi eſt acta poſt Aureliam legem, unus ei aſſignandus eſt ex tribus annis, qui ſunt ante conſulem C. Piſonem, qui hac in cauſſa iudex eſt. anno primo, quo lex Aurelia fertur, ideſt Pompeio & Craſſo cos. acta non uidetur. nam, cum dicat Cicero, Flauium iampridem eſſe mortuum, qui cum Fannio litigauerat ad iudicem Cluuium: fieri non poteſt, ut eodem anno Fannius cum Flauio ad iudicem Cluuium, & cum Roſcio ad iudicem Piſonem litigauerit. Sequitur annus Hortenſio & Metello cos. quo anno cum aedilis cur. Cicero fuerit; ueriſimile non uidetur, priuatam cauſſam in illo magiſtratu eum agere uoluiſſe.

De tertio anno, quo Metellus, & Rex conſulatum geſſerunt, facile crediderim. nam, qui poſt hunc ſequitur, eo conſul fuit C. Piſo, huius cauſae iudex. qui uero poſt Piſonem ſequitur, eo praeturam Cicero geſſit, ut Roſcij cauſam omnino agere non potuerit. poſt praeturam uero ſuam non dixiſset Cicero, Magis mea adoleſcentia indiget illorum bona exiſtimatione, quam illorum ſeueriſſima ſenectus deſiderat meam laudem. Quae ſi dicantur L. Metello, & Rege cos. biennio ante Ciceronem praetorem, ferri poſſunt. ijs enim conſulibus annum aetatis XXXIX. *Cicero agebat. qua aetate alios quoque appellatos eſſe adoleſcentes, alibi docuimus.*

M·TVLLII·CICERONIS
PRO·Q·ROSCIO·COMOEDO
ORATIO·III

Multa, quae deſunt, quaerenda.

malitiam naturae, crederetur. is ſcilicet uir optimus, & ſingulari fide praeditus, in ſuo iudicio tabulis ſuis teſtibus uti conatur. ſolent fere dicere, qui per tabulas hominis honeſti pecuniam expenſam tulerunt: ego ne talem uirum corrumpere potui, ut mea cauſſa falſum in codicem referret? exſpecto, quam mox Cherea hac oratione utatur: ego ne hanc manum, plenam perfidiae, & hos digitos meos impellere potui, ut falſum perſcriberent nomen? quod, ſi ille ſuas proferet tabulas, proferet ſuas quoque Roſcius. erit in illius tabulis hoc nomen: at in huius non erit. cur potius illius, quam huius, credetur? ſcripſiſſet ille, ſi non iuſſu huius expenſum tuliſſet? non ſcripſiſſet hic, quod ſibi expenſum ferri iuſſiſſet? nam, quemadmodum turpe eſt ſcribere, quod non debetur: ſic improbum eſt non referre, quod debeas. aeque enim tabulae condemnantur eius, qui uerum non retulit; & eius, qui falſum perſcripſit. Sed ego, copia & facultate cauſſae confiſus, uide, quo progrediar. ſi tabulas C. Fannius accepti & expenſi profert ſuas, in ſuam rem, ſuo arbitratu ſcriptas: quo minus ſecundum illum iudicetis, non recuſo. quis hoc frater fratri, quis parens filio tribuit, ut, quodcumque retuliſſet, id ratum haberet? ratum habebit Roſcius, profer. quod tibi fuerit perſuaſum, huic erit perſuaſum: quod tibi fuerit probatum, huic erit probatum. paullo ante a M. Perperna, P. Saturi, tabulas poſcebemus: nunc tuas, C. Fanni Cherea, ſolius flagitamus: &, quo minus ſecundum eas lis detur, non recuſamus. quid ita non profers? non conficit tabulas? immo diligentiſſime. non refert parua nomina in codices? immo omnes ſummas. leue, & tenue hoc nomen HS CCCIƆƆƆ ſunt? quo modo tibi tanta pecunia extraordinaria iacet? quo modo H-S CCCIƆƆƆ in codice accepti & expenſi nō ſunt? pro dij immortales, eſſe ne quemquam tanta audacia praeditum, qui, quod nomen referre in tabulas timeat, id petere audeat? quod in codicem iniuratus referre noluit, id iurare in litem non dubitet? quod ſibi probare non poſſit, id perſuadere alteri conetur?

EXPLANATIO

IS SCILICET *uir optimus*, ʒ ironia in Cheream: cuius tabulis Cicero fidem abrogat, quia, quae in iudicium tabulae proferuntur, ut ijs teſtibus aliquid probetur, eas oportet a uiro optimo, & ſingulari fide praedito, ſcriptas eſſe. PECVNIAM *expenſam tulerunt*: ʒ debitorem aliquem fecerunt. HOC NOMEN ʒ HS CCCIƆƆƆ, eiuſq. pecuniae dimidium Roſcio expenſum. NON ERIT. ʒ cur enim, quam ſuam eſſe pecuniam crederet, eius dimidium Chereae ferret acceptum? IVSSV *huius* ʒ quaſi dixiſſet Chereae Roſcius, communem illam pecuniam eſſe; eumq. nomen illud in ſuas tabulas referre iuſſiſſet. quod ſi uerum eſſet: certe in ſuas quoque tabulas nomen idem Roſcius retuliſſet. non retulit: ergo non ſuo iuſſu retulit Cherea. QVOD *non debebatur*: ʒ hoc ad Cheream pertinet. QVOD *debeas*. ʒ hoc ad Roſcium. QVI *uerum non retulit*: ʒ qui, cum aliquid deberet, id acceptum in tabulas non retulit. in quo peccaſſet Roſcius, ſi Cherea debuiſſet. QVI *falſum perſcripſit*. ʒ qui retulit in tabulas expenſum, quod ſibi non debebatur. IN SVAM *rem, ſuo arbitratu ſcriptas*: ʒ in quibus Cherea ſcripſerit, expenſa Roſcio HS IƆƆƆ. A M. PERPERNA ʒ hic ſedebat in conſilio C. Piſonis: non placet igitur dici, P. Saturij tabulas a M. Perperna petitas eſſe. cur enim ab hoc potius quam a Piſone? quem conſilio praefuiſſe, infra oſtenditur his uerbis: Tu, C. Piſo, tali fide, uirtute, grauitate, auctoritate ornatus, ex aduerſarijs pecuniam petere non auderes. Et paullo poſt: Vtinam ſederet in conſilio C. Piſonis: ipſe C. Piſo eſt. Et: Iudex eſt is, quem nos non minus bene de nobis exiſtimare, quam ſecundum nos iudicare uelimus. Et alibi. Malim igitur, deleta praepoſitione, A, M. Perperna uocandi caſu dictum eſſe. aut, ſi ne ſic quidem, unum appellari iudicem ſine Piſone, placet; aut haec ſubita a Perperna ad Cheream conuerſio ſermonis offendit, quae nec meis auribus, ut ingenue fatear, grata admodum accidit: legatur ſane, A M. Perperna, dum ab eo non tamquam a iudice, ſed tamquam a Roſcij pariter & Chereae amico, extra iudicium petitas eſſe tabulas putemus. Huius autem Perpernae familiam, cum diu diligenterq. perquiſierim, adhuc tamen ignoro. P. SATVRI ʒ Saturij, legendum conſtat. is patronus erat Chereae: cuius cum tabulae poſcebantur, nomen aliquod in ijs, quod Chereae tabulas refelleret, reperiri poſſe putabatur. TVAS *ſolius* ʒ antiqua locutio. Terentius in Heaut. Tot mea

Solius ſolliciti ſunt cauſſa, ut me unum expleant?

In Vatinium: Ciuitatis ſalutem cum mea unius ſalute eſſe coniunctam? In Piſonem: Iuraui, remp. atque hanc urbem mea unius opera eſſe ſaluam. FLAGITAMVS. ʒ ante poſcebamus, nunc flagitamus: maiore enim ſtudio petendum, quod ad detegendam Chereae improbitatem uel maxime pertinet. LIS DETVR. ʒ iudicetur, decernatur. Valer. Max. lib. II. cap. 3. Lutati, quamuis adhuc tacueris, ſecundum te litem do, Gellius lib. V. c. 10. Si contra te lis data erit. EXTRAORDINARIA ʒ neglecta nullo ordine. IACET? ʒ a te negligitur, quaſi leue quoddam ac tenue nomen. TIMEAT, ʒ quaſi falſum. timuit, inquit, ne ſuis ex tabulis falſi condemnaretur. IVRARE *in litem* ʒ litis cauſſa, ad litem obtinendam.

ORATIO

*N*IMIVM *cito ait me indignari de tabulis: nõ habere ſe hoc nomen in codice accepti et expenſi relatũ confitetur, ſed in aduerſarijs patere contendit. Vſque eo ne te diligis, & magnifice circumſpicis, ut pecuniam non ex tuis tabulis, ſed aduerſarijs petas? ſuum codicem teſtis loco recitare, arrogantiae eſt: ſuarum perſcriptionum, & liturarum aduerſaria proferre, non amentia eſt? quod, ſi eandem uim, diligentiam, auctoritatemq. habent aduerſaria, quam tabulae: quid attinet codicem inſtituere, conſcribere? ordinem conſeruare? memoriae tradere litterarum uetuſtatem? ſed, ſi, quod aduerſarijs nihil credimus, iccirco codicem ſcribere inſtituimus: quod etiam apud omnes leue, & infirmum eſt, id apud iudicem graue, & ſanctum eſſe ducetur? quid eſt, quod negligenter ſcribamus aduerſaria? quid eſt, quod diligenter conficiamus tabulas? qua de cauſſa? quia haec ſunt menſtrua, illae ſunt aeternae: haec delentur ſtatim, illae ſeruantur ſancte: haec parui temporis memoriam, illae perpetuae exiſtimationis fidẽ & religionem amplectuntur: haec ſunt deiecta, illae in ordinem confectae. itaque aduerſaria in iudicium protulit nemo: codicem protulit. tabulas recitauit: tu, C. Piſo, tali fide, uirtute, grauitate, auctoritate ornatus, ex aduerſarijs pecuniam petere non auderes. ergo, quae clara ſunt conſuetudine, diutius dicere non debeo: illud uero, quod ad rem uehementer pertinet, quaero: Quam pridem hoc nomen, Fanni, in aduerſaria retuliſti? erubeſcit: quid reſpondeat, neſcit: quid fingat extemplo, non habet. ſunt duo menſes iam, dices: tamen in codicem accepti & expenſi referri debuit. amplius ſunt ſex menſes: cur tamdiu iacet hoc nomen in aduerſarijs? quid, ſi tandem amplius triennium eſt? quo modo, cum omnes, qui tabulas conficiant, menſtruas paene rationes in tabulas transferant, tu hoc nomen triennium amplius in aduerſarijs iacere pateris? utrum cetera nomina in codicem accepti & expenſi digeſta habes, an non? ſi non, quo modo tabulas conficis? ſi etiam: quamobrem, cum cetera nomina in ordinem referebas, hoc nomen triennio amplius, quod erat in primis magnum, in aduerſarijs relinquebas? nolebas ſciri, debere tibi Roſcium: cur ſcribebas? rogatus eras, ne referres: cur in aduerſarijs ſcriptum habebas? Sed, haec quamquam firma eſſe uideo: tamen ipſe mihi ſatisfacere non poſſum, niſi a C. Fannio ipſo teſtimonium ſumo, hanc pecuniam ei non deberi. magnum eſt, quod conor: difficile eſt, quod polliceor: niſi eundem & aduerſarium, & teſtem habuerit Roſcius, nolo uincat.*

EXPLANATIO

INDIGNARI ʒ indignantis haec eſſe, quis non intelligit? Pro dij immortales, eſſe ne quemquam tanta audacia praeditum, qui, quod nomen referre in tabulas timeat, id petere audeat? Et reliqua. Quare, cur Budaeo magis placere debuerit, Indagare, cauſſam eſſe nullam uideo. VSQVE *eo ne te diligis* ʒ tantum ne tibi tribuis. MAGNIFICE *circumſpicis*. ʒ imaginem quandam retulit eorum, qui ſe ipſi nimis diligunt. ADVERSARIA ʒ in quibus confuſe dierum ſingulorum acta perſcribuntur: &, ſi quis in eo peccet, fraudi ei non eſt: idem, ſi quid in tabulis, ideſt in codice, committat, non impune fert. Quod ueteres Aduerſaria, Diarium hodie dicimus. ORDINEM *conſeruare*? ʒ qui non conſeruatur in aduerſariis. MEMORIAE *tradere litterarum uetuſtatem*? ʒ ideo enim ſcribuntur tabulae, ut perpetuo conſeruentur: aduerſaria uero, ut poſt menſem conſcindantur. APVD *omnes* ʒ aduerſariis enim nemo credit. DEIECTA, ʒ perturbata, ordine neglecto. CODICEM *protulit*: ʒ uerbum unde pendeat, obſcurum uidetur: ſed ex, Nemo, quod proxime dictum eſt, elicitur affirmatio. ſic lib. II. de Orat. Nemo extulit eum uerbis, qui ita dixiſſet, ut, qui adeſſet, intelligerent, quid diceret, ſed contempſit eum, qui minus id facere potuiſſet. Horatius Sat. I.

Qui fit, Maecenas, ut nemo, quam ſibi ſortem
Seu ratio dederit, ſeu fors obiecerit, illa
Contentus uiuat, laudet diuerſa ſequentes.

Nam, Laudet, affirmationem perſpicue poſtulat. Plura attulimus exempla, in ep. ad Cornificium, lib. XII. REFERRI *debuit*. ʒ ſi quidem aduerſaria ſolent eſſe menſtrua.

ORATIO

*P*ECVNIA *tibi debebatur certa, quae nunc petitur per iudicem, in qua legitimae partis ſponſio facta eſt. hic tu ſi amplius HS nummo petiſti, quam tibi debitum eſt; cauſſam perdidiſti: propterea quod aliud eſt iudicium, aliud eſt arbitrium. iudicium eſt pecuniae certae, arbitrium incertae. ad iudicium hoc modo uenimus, ut totam litem aut obtineamus, aut amittamus: ad arbitrium hoc animo adimus, ut neque nihil, neque tantum, quantum poſtulauimus, conſequamur. eius rei ipſa uerba formulae teſtimonio ſunt. quid eſt iudicio? directum, aſperum, ſimplex:* SI. PARET. HS. I Ↄ Ↄ Ↄ. DEBERI. *hic, niſi planum facit* HS. I Ↄ Ↄ Ↄ *ad libellam ſibi deberi, cauſſam perdit. quid eſt in arbitrio? mite, moderatum,* QVAN-

TVM

TVM. AEQVIVS. MELIVS. SIT. DARI. *ille tamẽ confitetur plus ſe petere, quam debeatur; ſed ſatis ſuperq. habere dicit, quod ſibi ab arbitro tribuatur. itaq. alter cauſſae confidit, alter diffidit. Quae cum ita ſint; quaero abs te, quid ita de hac pecunia, de his ipſis* HS ↀↀↀ, *de tuarum tabularum fide compromiſſum feceris, arbitrum ſumpſeris, quantum aequius melius ſit dari, repromitti ue; ſi pateret. quis in hanc rem fuit arbiter? utinam is quidem Romae eſſet: Romae eſt. iam utinam adeſſet in iudicio: adeſt. utinam ſederet in conſilio C. Piſonis: ipſe C. Piſo eſt. eundem ne tu arbitrum, & iudicem ſumebas? eidem & infinitam largitionem remittebas, & eundem in anguſtiſſimam formulam ſponſionis concludebas? quis umquam ad arbitrum, quantum petijt, tantum abſtulit? nemo: quantum enim aequius eſſet ſibi dari, petijt. de quo nomine ad arbitrum adiſti, de eo ad iudicem ueniſti. ceteri, cum ad iudicem cauſſam labefactari animaduertunt, ad arbitrum confugiunt: hic ab arbitro ad iudicem uenire eſt auſus: qui cum de hac pecunia, de tabularum fide arbitrum ſumpſit, iudicauit ſibi pecuniam non deberi.*

EXPLANATIO

PECVNIA *tibi debebatur certa,* ʒ HS ↀↀↀ. QVAE *nunc petitur per iudicem,* ʒ nam incerta petitur ad arbitrum. LEGITIMAE *partis* ʒ infra: Cum tertia parte ſponſio facta eſt. ſponſione autem is, qui actor erat, laceſſere dicebatur, &, ſi litem perdidiſſet, ſimul amittebat eam pecuniam, cuius facta ſponſio eſſet: quam fuiſſe ex lege tertiam eius partem, de qua litigaretur, oſtendit haec oratio. FORMVLAE ʒ quam praetor uel iudici dat, uel arbitro: iudici, Si paret, H-S ↀↀↀ deberi: ſubaudi, tantum ſoluat: arbitro, Quantum aequius melius ſit, dari: ſubaudi iube. Iudicij formulam plura teſtantur exempla. in Diuin. Iudicium dat ſtatim: ſi pateret, eam, ſe & ſua Veneris eſſe dixiſſe. lib. II. in Verr. Si paret, fundum Capenatem, quo de agitur, ex iure eum P. Seruilij eſſe. lib. III. Si pareret, iugera eius modo fundi eſſe plura, quam colonus eſſet profeſſus. Ibidem: Si pareret, aduerſus edictum feciſſe. AD *libellam* ʒ ad aſſem. idem enim ualent: materia differunt; quod as aereus, libella argenteus nummus eſt. QVANTVM *aequius melius ſit dari.* ʒ praetoris formulae uerba, arbitro datae, hoc ſenſu: Iube, non quantum petitur, ſed, quantum tibi aequius melius uidetur petitori tantum dari. Eiuſdem formulae mentio fit lib. III. Off. Reliquorum autem iudiciorum haec uerba maxime excellunt, in arbitrio rei uxoriae, Aequius melius. Quibus uerbis arbitro poteſtas dabatur ex aequo & bono aeſtimandi, quid actori dari oporteret. ALTER *cauſſae confidit,* ʒ qui ad iudicem agit. ALTER *diffidit.* ʒ qui ſuam cauſſam arbitro committit. DE TVARVM *tabularum fide* ʒ quam ipſemet in dubium uocas, ubi compromiſſum facis. ARBITRVM *ſumpſeris,* ʒ qui compromiſſum facit, & arbitrum ſumit, certam ſibi non deberi pecuniam indicat. quod Cherea cum fecerit; cur poſtea certam pecuniam, H-S ↀↀↀ, ad iudicem petit? REPROMITTI VE; ʒ ut ex arbitri ſententia, quantum aequius & melius eſſet, uel daret tibi Roſcius, uel ſe daturum promitteret: ſi modo pareret, eum debere. Addidit enim Cicero, Si pareret, ut nihil prorſus debere Roſcium oſtenderet: quod illa formnlae uerba, Quantum aequius & melius, aliquid eum debere ſignificare uidebantur. EIDEM ʒ arbitro. EVNDEM ʒ iudicem. ANGVSTISSIMAM ʒ remittendi enim poteſtatem iudex non habet, ſed ex formula ſponſionis, uerbi gratia, Si paret, Chereae HS ↀↀↀ Roſcium debere, uel omnino condemnare Roſcium cogitur, uel abſoluere. DVAE *partes cauſſae* ʒ prior deſideratur. nam de non adnumerata pecunia mentio ſupra nulla fit.

ORATIO

IAM *duae partes cauſſae ſunt confectae: adnumeraſſe ſeſe negat: expenſum tuliſſe non dicit, cum tabulas non recitat. reliquum eſt, ut ſtipulatum ſe eſſe dicat: praeterea enim quemadmodum certam pecuniam petere poſſit, non reperio. Stipulatus es? ubi? quo die? quo tempore? quo praeſente? quis ſpopondiſſe me dicit? nemo. Hic ego ſi finem faciam dicendi, ſatis fidei, & diligentiae meae, ſatis cauſſae, & controuerſiae, ſatis formulae, & ſponſioni, ſatis etiam iudici feciſſe uidear, cur ſecundum Roſcium iudicari debeat. Pecunia petita eſt certa, cum tertia parte ſponſio facta eſt. haec pecunia, neceſſe eſt, aut data, aut expenſa lata, aut ſtipulata ſit. datam non eſſe, Fannius confitetur: expenſam latam non eſſe, codices Fannij confirmant: ſtipulatam non eſſe, taciturnitas teſtium concedit. Quid ergo eſt? quod & reus is eſt, cui & pecunia leuiſſima, & exiſtimatio ſanctiſſima fuit ſemper; & iudex eſt is, quem nos non minus bene de nobis exiſtimare, quam ſecundum nos iudicare uelimus; & aduocatio ea eſt, quam propter eximium ſplendorem, ut iudicem unum, uereri debeamus: perinde, ac ſi in hanc formulam omnia iudicia legitima, omnia arbitria honoraria, omnia officia domeſtica concluſa, & comprehenſa ſint, perinde dicemus. illa ſuperior fuit oratio neceſſaria, haec erit uoluntaria: illa ad iudicem, haec ad C. Piſonem: illa pro reo, haec pro Roſcio: illa uictoriae, haec bonae exiſtimationis cauſſa comparata. Pecuniam petis, Fanni, a Roſcio: quam? dic audacter, & aperte: utrum, quae tibi ex ſocietate debeatur, an, quae ex liberalitate huius promiſſa ſit, & oſtentata? quorum alterum eſt grauius, & odioſius; alterum leuius, & facilius. quae ex ſocietate debeatur? quid ais? hoc iam non leuiter ferendum eſt, neque negligenter defendendum. ſi qua enim ſunt priuata iudicia ſummae exiſtimationis, & paene dicam capitis, tria haec ſunt, fiduciae, tutelae, ſocietatis: at-*

que enim

que enim perfidioſum, & nefarium eſt fidem frangere, quae continet uitam; & pupillum fraudare, qui in tutelam peruenit; & ſocium fallere, qui ſe in negotio coniunxit. quae cum ita ſint; qui ſit, qui ſocium fraudarit, & fefellerit, conſideremus. dabit enim nobis iam tacite uita acta in alterutram partem firmum & graue teſtimonium.

EXPLANATIO

RELIQVVM *eſt, ut ſtipulatum ſe eſſe dicat.* § ut haec H-S ıↃↃↃ ſibi a Roſcio deberi per ſtipulationem dicat. Stipulationum duo genera, unum extra litem, alterum in lite. utrumque fiebat per interrogationem, & ſponſionem. extra litem hoc modo. Cherea Roſcium interrogat: Spondes ne, te mihi daturum HS ıↃↃↃ? ille reſpondet, Spondeo. Ita Roſcius per ſtipulationem Chereae debet H-S ıↃↃↃ. quod ſi Roſcius non ſpopondit, ſtipulatio eſſe non poteſt. ideo ſubiungit Cicero ex perſona Roſcij: Quis ſpopondiſſe me dicit? nemo. Altera ſtipulatio eſt in lite, hoc modo. Petit ad iudicem C. Piſonem a Q. Roſcio Fannius Cherea HS ıↃↃↃ, ex formula a praetore data, Si paret Roſcium Chereae debere HS ıↃↃↃ. ſponſionem facit cum tertia parte, ideſt, ſi cauſſa cadat, Roſcio daturum tertiam eius pecunia partem, de qua litem intenderat: ne ſcilicet calumniam impunitam ferret. eandem ſponſionem Roſcius quoque faciebat: ſic alter alterum interogabat, Roſcius Cheream: Spondes ne, te mihi eſſe daturum, ni pareat HS ıↃↃↃ tibi a me deberi, eius pecuniae tertiam partem, de qua me in iudicium uocas? Cherea reſpondebat, Spondeo. Rurſus Roſcium Cherea interrogabat: Spondes ne, te mihi eſſe daturum, ſi pareat HS ıↃↃↃ mihi a te deberi, eius pecuniae tertiam partem, de qua te in iudicium uoco? Roſcius reſpondebat, Spondeo. ſic alter alteri, ſponſione utrimque facta, per ſtipulationem debebat eam pecuniam, cuius facta ſponſio erat. Et, quia prior ſponſio actoris erat, poſterior rei: ideo ſtipulationis & reſtipulationis nomen locum habebat. reſtipulabatur enim, qui ſponſione prouocatus, eandem ſponſionem facere non recuſabat. unde apud Valerium Max. lib. II. cap. 3. Valerius ſponſione Catulum prouocauit, ni ſuo ductu Punica claſſis eſſet oppreſſa. Nec dubitauit reſtipulari Lutatius. PETITA *eſt* § ad iudicem Piſonem. CERTA, § HS ıↃↃↃ. CVM *tertia parte ſponſio facta eſt.* § ut, niſi Cherea HS ıↃↃↃ ad libellam probaret ſibi a Roſcio deberi, non modo litem perderet, ſed praeterea tertiam partem pecuniae a ſe petitae, cuius pecuniae ſponſio facta eſſet. ſupra: Pecunia tibi debebatur certa, quae nunc petitur per iudicem, in qua legitimae partis ſponſio facta eſt. STIPVLATAM *non eſſe,* § ſtipulatione promiſſam non eſſe, ſtipulatione non deberi. QVID *ergo eſt?* § quid igitur, quod agam, relinquitur? ET REVS *is eſt.* § ſic olim ex ingenio correxi. ADVOCATIO § uiri graues, qui ad reum ſubleuandum ad iudicium ueniebant, non ut cauſſam agerent, ſed ut praeſentia ſua reo ſuffragarentur. IN HANC *formulam* § a praetore iudici datam ex qua litigatur. LEGITIMA, § legibus conſtituta. HONORARIA, § ſic arbiter honorarius Chryſippus uocatur in libro de Fato. aeque enim qui controuerſam rem arbitro committunt, ei honorem habent, bene de illius fide, ſcientiaq. exiſtimantes. OMNIA *officia domeſtica* § perinde ac ſi agatur de quocunque iudicio legitimo, arbitrio honorario, officio domeſtico, ita dicam, ea perſequens diligenter, quae uidentur extra cauſſam eſſe; cum ea iam abſoluerim, quae in cauſſa ſunt. NECESSARIA, § ad obtinendam litem. AD C. PISONEM: § ut optimum urum. PRO *Roſcio:* § de illius uita & moribus: ut appareat, uter utrum fraudare uoluerit, Cheream Roſcius, an Roſcium Cherea. BONAE *exiſtimationis* § ut bene de Roſcio homines exiſtiment. quod pluris etiam, quam ipſam uictoriam, probi uiri faciunt. QVORVM *alterum* § ſi pecunia, quae a te petitur, ex ſocietate debetur. GRAVIVS, *& odioſius:* § quia nihil grauius & odioſius, quam ſocium fallere. IN ALTERVTRAM *partem* § uel fraudatum eſſe ſocium, uel non eſſe.

ORATIO

Q. ROSCIVS? *quid ais? non ne, ut ignis in aquã coniectus continuo reſtinguitur, & refrigeratur: ſic referuens falſum crimen in puriſſimam et caſtiſſimam uitam collatum ſtatim concidit, & exſtinguitur? Roſcius ſocium fraudauit. poteſt hoc homini huic haerere peccatum? qui mediusfidius (audacter dico) plus fidei, quam artis, plus ueritatis, quam diſciplinae poſſidet in ſe: quem populus R. meliorem uirũ, quam hiſtrionem, eſſe arbitratur: qui ita digniſſimus eſt ſcena propter artificium, ut digniſſimus ſit curia propter abſtinentiam. ſed, quid ego ineptus de Roſcio apud Piſonem dico? ignotum hominem ſcilicet plurib. uerbis commendo. eſt ne quiſquam omnium mortalium, de quo melius exiſtimes tu? eſt ne quiſquam, qui tibi purior, pudentior, humanior, officioſior, liberalior uideatur? Quid tu, Saturi, qui contra hunc uenis, exiſtimas aliter? non ne, quotieſcumque in cauſſa in nomen huius incidiſti, toties hunc & uirum bonum eſſe dixiſti, & honoris cauſſa appellaſti? quod nemo niſi aut honeſtiſſimo, aut amiciſſimo facere conſucuit. qua in re mihi ridicule es uiſus eſſe inconſtans, qui eundem & laederes, & laudares; & uirum optimum, & hominem improbiſſimum eſſe diceres. eundem tu & honoris cauſſa appellabas, & uirum primarium eſſe dicebas, & ſocium fraudaſſe arguebas. ſed, ut opinor, laudem ueritati tribuebas; crimen gratiae concedebas: de hoc, ut exiſtimabas, praedicabas; Chereae arbitratu cauſſã agebas. Fraudauit Roſcius. eſt hoc quidem auribus, animisq.*

animisq. hominum abſurdum. quid, ſi tandem aliquem timidum dementem, diuitem inertem nactus eſſet, qui experiri non poſſet? tamen incredibile eſſet. uerumtamen, quem fraudarit, uideamus. C. Fannium Cheream Roſcius fraudauit. oro, atque obſecro, uos, qui utrumque noſtis, uitam inter ſe utriuſque conferte; qui non noſtis, faciem utriuſque conſiderate. nonne ipſum caput, & ſupercilia illa penitus abraſa olere malitiam, & clamitare calliditatem uidentur? nonne ab imis unguibus uſque ad uerticem ſummum, ſi quam coniecturam affert hominibus tacita corporis figura, ex fraude, fallaciis, mendacijs conſtare totus uidetur? qui iccirco capite, & ſupercilijs ſemper eſt raſis, ne ullum pilum uiri boni habere dicatur. cuius perſonam praeclare Roſcius in ſcena tractare conſueuit. (neque tamen pro beneficio ei par gratia refertur) nam Ballionem illum improbiſſimum, & periuriſſimum lenonem cũ agit, agit Cheream. perſona illa, lutulenta, impura, inuiſa, in huius moribus, natura, uitaq. eſt expreſſa. qui quamobrem Roſcium ſimilem ſui in fraude & malitia exiſtimarit, nihil uidetur: niſi forte, quod praeclare hunc imitari ſe in perſona lenonis animaduertit.

EXPLANATIO

Q. Roscivs? ſubaudi, ſocium fraudauit? Refervens ex ſiſtens, ebulliens, quaſi ex quodam improbitatis feruore natum. Castissimam nullius uitij labe contaminatam. Qvam *artis*; cum tamen arte excellat. unde adagium: Geſtum agere ſpectante Roſcio, impudentis eſt. Cvria ordine ſenatorio. Contra *hunc uenis*, proprie de litibus. Phil. II. Contra rem ſuam me neſcio quando ueniſſe, queſtus eſt. Phil. IIX. Negat ſe illi amicum eſſe debere: cum ſuo magno eſſet beneficio, ueniſſe eum contra ſe. Honestissimo hoc refertur ad eius dignitatem, qui honoris cauſſa appellatur. Laederes, laedere, interdum eſt, ſermone detrahere, ut hic: nam, Laudares, ut contrarium infertur. Sic in ep. ad Lentulum: Cum me diſputantem, non laceſſentem, laeſiſſet, exarſi. Ad Appium: Quadam diſſimilitudine inſtitutorum meorum, ac tuorum laedi te putat. pro, minui exiſtimationem tuam. In ep. Trebonij: Cum, etiam ſi odio pari fuerit in eos, quos laeſit, tamen certe non magis dignos habuerit, in quos tanta libertate uerborum incurreret. Gratiae cum Cherea gratificareris. Timidvm *dementem* ſi Roſcius fraudaſſe aliquem diceretur, non Chereae ſimilem, ſed eum, qui ob timorem, dementiam, diuitias, inertiam experiri, ideſt litigare non poſſet: incredibile tamen eſſet. cum uero fraudaſſe Cheream dicatur, multo minus credibile eſt. Ne vllvm *pilum uiri boni habere dicatur.* nam, ſi capite, ſupercilijsq. raſis non eſſet: habere eum aliquod ſaltem boni uiri pilum, dici poſſet. ita non carere penitus bonitatis laude uideretur. nunc uere dici poteſt, nullum eum habere pilum boni uiri. Neqve *tamen pro beneficio ei par gratia refertur.* quamquam Roſcius, cum improbiſſimum lenonem agit, agat Cheream, & in eius moribus, natura, uitaq. perſonam illam lutulentam, impuram, inuiſam exprimat: tamen, pro beneficio parem ei gratiam non refert, ideſt, ab eo grauiſſime laeſus, non plane reponit, quod deberet. Ballionem *illum* in Pſeudolo inductum a Plauto. Nisi *forte*, niſi putat, ſui ſimilem eſſe Roſcium in moribus, & uita, quia ſe imitatur egregie in perſona lenonis: in qua exprimenda Chereae quidem ſimilis eſt, cum in moribus tamen, & uita diſſimilis admodum ſit.

ORATIO

Qvamobrem *etiam atque etiam conſidera, C. Piſo, quis quem fraudaſſe dicatur: Roſcius Fannium? quid eſt hoc? probus improbum, pudens impudentem, periurum caſtus, callidum imperitus, liberalis auidum. incredibile eſt. quemadmodum, ſi Fannius Roſcium fraudaſſe diceretur, utrumque ex utriuſque perſona ueriſimile uideretur, & Fannium per malitiam feciſſe, & Roſcium per imprudentiam deceptum eſſe: ſic, cum Roſcius Fannium fraudaſſe arguatur, utrumque incredibile eſt, & Roſcium quidquam per auaritiam appetiſſe, & Fannium quidquam per ſuam bonitatem amiſiſſe. Principia ſunt huiuſmodi: ſpectemus reliqua.* H-S ꟾↄↄↄ *Q. Roſcius fraudauit Fannium: qua de cauſſa? ſubridet Saturius ueterator, ut ſibi uidetur: ait, propter ipſa* H-S. ꟾↄↄↄ. *uideo: ſed tamen, cur ipſa* H-S. ꟾↄↄↄ *tam uehementer concupierit, quaero. nam tibi, M. Perperna, C. Piſo, certe tanti non fuiſſet, ut ſocium fraudaretis. Roſcio cur tanti fuerit, cauſſam requiro. egebat? immo locuples erat. debebat? immo in ſuis nummis uerſabatur. auarus erat? immo etiam ante, quam locuples, ſemper liberaliſſimus, munificentiſſimusq. fuit. pro deum hominumq. fidem, qui* H-S. CCCꟾↄↄↄ. CCCꟾↄↄↄ. CCCꟾↄↄↄ *quaeſtus facere noluit, (nam certe* H-S. CCCꟾↄↄↄ CCCꟾↄↄↄ. CCCꟾↄↄↄ *merere & potuit, & debuit, ſi poteſt Dionyſia* H-S. CCCꟾↄↄↄ. CCCꟾↄↄↄ *merere) is per ſummam fraudem, & malitiam, & perfidiam* H-S ꟾↄↄↄ *appetijt? & illa fuit pecunia immanis, haec paruula; illa honeſta, haec ſordida; illa iucunda, haec acerba; illa propria, haec in cauſſa, & in iudicio collocata. decem his annis proximis* H-S *ſexagies honeſtiſſime conſequi potuit, noluit: laborem quaeſtus recepit, quaeſtum laboris reiecit; populo R. adhuc ſeruire non deſtitit, ſibi ſeruire iam pridem deſtitit. hoc tu umquam, Fanni, faceres? ſed, ſi hos quaeſtus recipere poſſes, non eodem tempore & geſtum, & animam ageres? dic nunc te ab Roſcio* H-S ꟾↄↄↄ *circumſcriptum eſſe: qui tantas, & tam infinitas pecunias non propter inertiam laboris, ſed propter magnificentiam liberalitatis repudiarit. Quid ego nunc illa dicam, quae uobis in mentem uenire certe ſcio? Fraudabat te in ſocietate Roſcius. ſunt iura, ſunt formulae de omnibus rebus conſtitutae, ne quis aut in genere iniuriae, aut ratione actionis errare poſſit. expreſſae ſunt*

enim

enim ex uniuſcuiuſque damno, dolore, incommodo, calamitate, iniuria publicae a praetore formulae, ad quas priuata lis accommodatur. quae cum ita ſint; cur non arbitrum pro ſocio adegeris Q. Roſcium, quaero. formulam non noras? notiſſima erat. iudicio graui experiri nolebas? quid ita? propter familiaritatem ueterẽ? cur ergo laedis? propter integritatem hominis? cur igitur inſimulas? propter magnitudinem criminis? ita ne uero; quem arbitrum circumuenire non poſſes, cuius de ea re proprium erat iudicium; hunc per iudicem condemnabis, cuius de ea re nullum eſt arbitrium? quin tu hoc crimen aut obijce, ubi licet agere; aut iacere noli, ubi non oportet. tametſi iam hoc tuo teſtimonio crimen ſublatum eſt. nam, quo tu tempore illa formula uti noluiſti, nihil hunc in ſocietatem fraudis feciſſe oſtendiſti. Fecit pactionem: num tabulas habet, an non? ſi non habet, quemadmodum pactio eſt? ſi habet, cur non nominas? Dic nunc, Roſcium abs te petiſſe, ut familiarem ſuum ſumeres arbitrum: non petijt. dic pactionem feciſſe, ut abſolueretur: non pepigit. quaere, quare ſit abſolutus: quod erat ſumma innocentia, & integritate. quid enim factum eſt? ueniſti domum ultro Roſcij: ſatisfeciſti: quod temere commiſiſſes in iudicium ut denunciares, rogaſti ut ignoſceret: te affuturum negaſti: deberi tibi ex ſocietate nihil, clamitaſti. iudici hic denunciauit: abſolutus eſt. tamen fraudis, ac furti mentionem facere audes? Perſtat in impudentia. pactionem enim, inquit, mecum fecerat. iccirco uidelicet, ne condemnaretur? quid erat cauſſae, cur metueret, ne condemnaretur? res erat manifeſta: furtum erat apertum. cuius rei furtum factum erat? exorditur magna cum exſpectatione ueteris hiſtrionis exponere ſocietatem. Panurgus, inquit, fuit Fannij. is fuit ei cum Roſcio communis. hic primum queſtus eſt non leuiter Saturius, communem factum eſſe gratis cum Roſcio; qui pretio proprius fuiſſet Fannij. largitus eſt ſcilicet, homo liberalis, & diſſolutus, & bonitate affluens, Fannius Roſcio. ſic puto. quoniam ille hic conſtitit paulliſper, mihi quoque neceſſe eſt paullum commorari. Panurgum tu, Saturi, proprium Fannij dicis fuiſſe: at ego totum Roſcij fuiſſe contendo. quid erat enim Fannij? corpus: quid Roſcij? diſciplina. facies non erat, ars erat pretioſa. ex qua parte erat Fannij, non erat H-S Iↄↄↄ; ex qua parte erat Roſcij, amplius erat H-S CCCIↄↄↄ. nemo enim illum ex trunco corporis ſpectabat, ſed ex artificio comico aeſtimabat. nam illa membra merere per ſe non amplius poterant duodecim aeris: diſciplina, quae erat ab hoc tradita, locabat ſe non minus H-S CCCIↄↄↄ o ſocietatem captioſam, & indignam, ubi alter H-S Iↄↄↄ, alter, CCCIↄↄↄ quod ſit, in ſocietatẽ affert. niſi iccirco moleſte pateris, quod H-S Iↄↄↄ tu ex arca proferebas, H-S CCCIↄↄↄ ex diſciplina & artificio Roſcius promebat. quam enim rem, & exſpectationem, quod ſtudium, & quem fauorem ſecum in ſcenam attulit Panurgus? quod Roſcij fuit diſcipulus. qui diligebant hunc, illi fauebant: qui admirabantur hunc, illum probabant: qui denique huius nomen audierant, illum eruditum, & perfectum exiſtimabant. ſic eſt uulgus; ex ueritate pauca, ex opinione multa aeſtimat. quid ſciret ille, perpauci animaduertebant; ubi didiciſſet, omnes quaerebant: nihil ab hoc prauum & peruerſum produci poſſe arbitrabantur. ſi ueniret ab Statilio, tametſi artificio Roſcium ſuperaret, adſpicere nemo poſſet. nemo enim, ſicut ex improbo patre probum filium naſci, ſic ex peſſimo hiſtrione bonum comoedum fieri poſſe exiſtimaret. quia ueniebat a Roſcio, plus etiam ſcire, quam ſciebat, uidebatur. quod item nuper in Erote comoedo uſu uenit: qui poſtea quã e ſcena non modo ſibilis, ſed etiam conuicio explodebatur, ſicut in aram confugit in huius domum, diſciplinã, patrocinium, nomen. itaque perbreui tempore, qui ne in nouiſſimis quidem erat hiſtrionibus, ad primos peruenit comoedos. quae res extulit eum? una commendatio huius: qui tamen Panurgum illum non ſolum, ut Roſcij diſcipulus fuiſſe diceretur, domum recepit, ſed etiam ſummo cum labore, ſtomacho, miſeriaq. erudijt. nã, quo quiſque eſt ſolertior, & ingenioſior, hoc docet iracundius, & laborioſius. quod enim ipſe celeriter arripuit, id cum tarde percipi uidet, diſcruciatur.

EXPLANATIO

CASTVS, } purus, incorruptae uitae. ſupra: Puriſſimam, & caſtiſſimam uitam. PER SE } neceſſaria eſt praepoſitio, Per: ut ſeruetur in oppoſitis ordo. nam, ut dictum iam eſt, Per malitiam, per imprudentiam: ſic debet ſubiungi, Per auaritiam, per breuitatem: ut bonitas hic pro negligentia quadam ſumatur. Aut igitur locus emendandus: aut, Per ſe, pro ſua ſponte, dictum puto. SATVRIVS } qui pro Cherea agebat. VETERATOR, } aſtutus. M. PERPERNA, } ante Piſonem iudicem appellatur, quia conſularis, & cenſorius. Alius autem eſt ab eo, qui Sertorium occidit. nam ille non diu poſt Sertorij necem, hic autem uixit ad annos XCIIX. ut ait Plinius lib. VII. TANTI *non fuiſſet.* } hoc lucrum. lib. IV. in Verrem: Fuit tanti, Eſt tanti. IN SVIS *nummis uerſabatur.* } eodem libro: In ſuis nummis multis eſſe. NOLVIT, } uel quod artis ſuae praeſtantia non dignum quaeſtum iudicaret: merebat enim diurna opera, auctore Macrobio lib. III. mille denarijs: qui ſcutati ſunt CXX: uel quia proximis decem ſuperioribus annis quaeſtum reiecerat. ut infra. DIONYSIA } nota ſaltatricula: cuius nomine L. Torquatus, uir antiquae ſeueritatis, Hortenſium appellabat, quod in geſtu plus, quam deceret, haberet artis. ACERBA: } fraudato ſocio. HAEC *in cauſſa, & in indicio collocata.* } dubium igitur, unius ne propria, an duorum communis. H-S SEXAGIES } ſubaudi, centena millia: ſcutatorum CLXXX millia. loquitur non de ſingulorum annorum, ſed de totius decennij quaeſtu. SERVIRE *non deſtitit,* } in ſcena. ET GESTVM, *& animam ageres?* } geſtum ageres, quamdiu uiueres, ad extremam uitae horam: tum quoque geſtum ageres, cum animam ipſam ageres. Iocatur in uerbo, Ageres, duas res, pro adiuncto nomine indicante. nam, Agere animam, eſt mori. CIRCVMSCRIPTVM } deceptum, fraudatum. ERRARE *poſſit.* } nam, qui erraret, cauſſa caderet.

A PRAE-

A PRAETORE] dabat enim actori praetor iudicium cum formula. ARBITRIVM *pro ſocio adegeris*] pro, ad arbitrium egeris. IVDICIO *graui*] ne Roſcij obeſſes exiſtimationi. LAEDIS?] perfidiae notam illis conaris inurere. PER *arbitrum*] cui licebat, quidquid uellet. CIRCVMVENIRE] quod per arbitrum facilius eſſet, quam per iudicem. NVLLVM *eſt arbitrium*?] cum in anguſtiſſimam formulam ſponſionis concludatur: ut ſupra dictum eſt. VBI LICET *agere*:] apud arbitrum. quod fecerat Cherea, ſed, pactione interpoſita, litigare apud arbitrum deſierat. IACERE] obijcere. VBI *non oportet*.] apud iudicem. FORMVLA *illa uti noluiſti*;] coeptam litem ad arbitrum perſequi noluiſti. Quae ſit arbitrij, quae iudicij formula, iam dictum eſt; illa mitis, & moderata, Quantum aequius melius ſit dari; haec directa, aſpera, ſimplex, ſi paret H-S IↃↃↃ deberi. FACIT *pactionem*:] Roſcius cum Fannio. id enim Fannius dicebat, ut oſtenderet, ab inſtituto iudicio diſceſſurum non fuiſſe, niſi Roſcius pactionem feciſſet. NVM *tabulas habet*,] argumentum contra Fannium. nam, ſi facta pactio eſſet, mentio fieret in tabulis. non fit mentio, ergo nulla pactio. CVR *non nominas*?] conuertit ſermonem a Saturio ad Fannium. VT *abſolueretur*:] ne iudicium perageretur: ut ab arbitro dimitteretur. abſolui enim uidetur, qui dimittitur. ABSOLVTVS:] iudicij moleſtia liberatus. dimiſſus ab arbitro, litem auctore non perſequente. QVOD *erat ſumma innocentia, & integritate*.] quia ſciebas, ab eo tibi nihil deberi. SATISFECISTI:] excuſaſti te, purgaſti te uerbis. id enim eſt Satisfacere. hinc Satisfactionem accipere, pro, excuſationem probare. in ep. ad Trebatium: Hic tu me etiam inſimulas, nec ſatisfactionem meam accipis. IN IVDICIVM *ut denunciaret*,] ſubeſſe mendum, ſatis conſtat: de correctione diuinandum. mihi quidem placeret hoc modo: Illi iudicium ut denunciaretur. pro, ut in iudicium ad arbitrum uocaretur. RES *erat manifeſta*:] ironia. nam, ſi res non manifeſta, cur metueret, ne condemnaretur? ſi non metueret, cur pactionem faceret? EXORDITVR] Saturius. VETERIS *hiſtrionis*] Panurgi. cum ironia dictum. quo modo enim uetus hiſtrio, ſi eum Fannius Roſcio erudiendum tradidit, & communem gratis fecit? tota igitur irriſio eſt, magnificis prolata uerbis, ad exprimendam Saturij oſtentationem, qui, quod magna cum exſpectatione exorſus eſt, pauciſſimis uerbis abſoluit: tantum enim hoc dixit: Panurgus fuit Fannij. is fuit ei cum Roſcio communis. Qua narratione quid humilius? NON *erat* H-S IↃↃↃ,] non uendi potuit, ſi facies ſine arte eſſet, H S IↃↃↃ: ſed, quia comicum artificium didicerat, locari potuit amplius H-S CCCIↃↃↃ. DVODECIM *aeris*:] duodecim aſſibus: qui erant aerei. uſitata locutio. LOCABAT SE] in perpetuum ſi locatus eſſet Panurgus, eius operae pretium non minus H-S CCCIↃↃↃ fuiſſet. CAPTIOSAM, ex parte Fannij. INDIGNAM,] ex parte Roſcij. STATILIO] peſſimo hiſtrione. AD PRIMOS *peruenit comoedos*.] plus igitur eſt artis in comoedo, quam in hiſtrione. quamquam & comoedi hiſtriones dicantur.

ORATIO

PAVLLO *longius oratio mea prouecta eſt hac de cauſſa, ut condicionem ſocietatis diligenter cognoſceretis. quae deinde conſecuta? Panurgum, inquit, hunc ſeruum communem, Q. Flauius Tarquinienſis quidam interfecit. in hanc rem, inquit, me cognitorem dediſti: lite conteſtata, iudicio damni iniuria conſtituto, tu ſine me cum Flauio decidiſti: utrum pro dimidia parte, an pro tota ſocietate? planius dicam. utrum pro me, an pro me, & pro te? pro me? potui. exemplo multorum licitum eſt: iure fecerunt multi: nihil in ea re tibi iniuriae feci: pete tu tuum: exige, & aufer, quod debetur: ſuam quiſque partem iuris poſſideat, ac perſequatur. at enim tu tuum negotium geſſiſti bene: gere & tu tuum bene. magno tuam dimidiam partem decidiſti: magno & tu tuam partem decide. HS CCCIↃↃↃ tu abſtuliſti: ſi fit hoc uero, HS CCCIↃↃↃ tu quoque aufer. ſed hanc deciſionem Roſcij, oratione, & opinione augere licet, & re, & ueritate mediocrem & tenuem eſſe inuenietis. accepit enim agrum temporibus ijs, cum iacerent pretia praediorum: qui ager neque uillam habuit, neque ex ulla parte fuit cultus: qui nunc multo pluris eſt, quam tunc fuit. neque id eſt mirum. tum enim propter reip. calamitates omnium poſſeſſiones erant incertae: nunc, deum immortalium benignitate, omnium fortunae ſunt certae. tum erat ager incultus, ſine tecto, nunc eſt cultiſſimus, cum optima uilla. Verumtamen, quoniam natura tam maleuolus es, numquam iſta te moleſtia, & cura liberabo. Praeclare ſuum negotium geſſit Roſcius, fundum fructuoſiſſimum abſtulit: quid ad te? tuam partem dimidiam, quemadmodum uis, decide. Vertit hic rationem; & id, quod probare non poteſt, fingere conatur. de tota re, inquit, decidiſti. Ergo huc uniuerſa cauſſa deducitur, utrum Roſcius cum Flauio de ſua parte, an de tota ſocietate fecerit pactionem. nam ego Roſcium, ſi quid communi nomine tetigit, confiteor praeſtare debere ſocietati. ſocietatis, non ſuas lites redemit, cum fundum a Flauio accepit. quid ita ſatis non dedit, amplius a ſe neminem petiturum? qui de ſua parte decidit, reliquis integram relinquit actionem: qui pro ſocijs tranſigit, ſatiſdat neminem eorum poſtea petiturum. quid ita Flauio ſibi cauere non uenit in mentem? neſciebat uidelicet Panurgum fuiſſe in ſocietate: ſciebat. neſciebat Fannium Roſcio eſſe ſocium: praeclare. nam iſte cum eo litem conteſtatam habebat. cur igitur decidit, & non reſtipulatur, neminem amplius petiturum? cur de fundo decidit, & iudicio non abſoluitur? cur tam imperite facit, ut nec Roſcium ſtipulatione alliget, neque a Fannio iudicio ſe abſoluat? eſt hoc primum & ex condicione iuris, & ex conſuetudine cautionis grauiſſimum, & firmiſſimum argumentum: quod ego pluribus uerbis amplecterer, ſi non alia certiora & clariora teſtimonia in cauſſa haberem. &, ne forte me hoc fruſtra pollicitum eſſe praedices, te, te, inquam, Fanni, ab tuis ſubſellijs contra te teſtem ſuſcitabo.*

EXPLANATIO

ME *cognitorem dediſti :* ʒ qui agerem in iudicio, & litem curarem. LITE *conteſtata*, ʒ inſtituta: cum ſcilicet praetor iudicium dedit. DAMNI *iniuria* ʒ ſubauditur, Dati, ut, Damni iniuria, ſint formulae uerba, quam praetor dabat : quaſi, propter iniuriam damni dati. VTRVM *pro dimidia parte*, ʒ loquitur ex perſona Roſcij. SI FIT *hoc uero*, ʒ Roſcius non fatetur, ſe decidiſſe cum Flauio H-S ccc I ɔɔɔ. accepit enim fundum, non pecuniam : accepit autem, quo tempore iacebant pretia praediorum, perturbata bellis ciuilibus rep. Si fit hoc uero : pro, Si uere fit. ERANT *incertae* ; ʒ quia uictoris arbitrio, ac libidine, publica priuataq. geruntur omnia. TVM *erat ager incultus, ſine tecto*, ʒ quo tempore quanti erat, non aeſtimabat illum agrum Cherea, ſed quanti, poſtea quam & cultiſſimus fuit, & optimam uillam habuit, &, rep. conſtituta, poſſeſſionibus omnium certis, non iacebant pretia praediorum. NVMQVAM *iſta te moleſtia, & cura liberabo.* ʒ perpetuo cruciaberis alieno bono. VERTIT *hic rationem*, ʒ quia duo propoſuerat : Vtrum pro dimidia parte, an pro tota ſocietate ? & unum abſoluit, licuiſſe Roſcio pro ſua parte decidere ; aggreditur alterum, Pro tota ſocietate. Vertit, inquit, Fannius rationem, non ait Roſcium pro ſe, ſed pro tota ſocietate decidiſſe. LITES *redemit*, ʒ Roſcius, accepto fundo, liberauit Flauium litibus non ſuis, ſed ſocietatis. Obiectio Fannij. QVID *ita ſatis non dedit*, ʒ reſponſio Ciceronis. Si Roſcius fundum illum accepit ſocietatis nomine ; cur non Flauio ſatiſdedit, amplius ab eo neminem petiturum ? aut, ſi non ſatisdedit ; quis credat, ei Flauium fundũ ſuum dediſſe pro tota ſocietate ? A SE ʒ ab ipſo Flauio. SIBI *cauere* ʒ per ſatiſdationem, acceptis ſponſoribus. LITEM *conteſtatam habebat*. ʒ ad arbitrum. paullo ante : Me cognitorem dediſti : lite conteſtata, iudicio damni iniuria conſtituto, tu ſine me cum Flauio decidiſti. CVR *igitur decidit*, ʒ Flauius cum Roſcio. NON *reſtipulatur*, ʒ non alligat Roſcium promiſſione per ſtipulationem facta, neminem amplius petiturum. Reſtipulari, eſt hic idem, quod ſtipulari. ſed, Reſtipulari, Cicero dixit, ut Flauius, qui fundum dabat, contra ſibi per ſatiſdationem caueret. IVDICIO *non abſoluitur* ? ʒ litibus non liberatur, quae a Fannio, Roſcij ſocio, imminent. NEQVE *a Fannio* ʒ qui poteſt ei litem intendere pro ſua parte. AB TVIS *ſubſellijs* ʒ erant iudicum, actorum, reorum ſubſellia.

ORATIO

CRIMINATIO tua quae eſt ? Roſcium cum Flauio pro ſocietate decidiſſe : quo tempore ? abhinc annis quattuor. Defenſio mea quae eſt, Roſcium pro ſua parte cum Flauio tranſegiſſe. repromittis tu abhinc triennium Roſcio. quid ? recita iſtam reſtipulationem clarius. attende quaeſo, Piſo : Fannium inuitum, & huc atque illuc tergiuerſantem, teſtimonium contra ſe dicere cogo. quid enim reſtipulatio clamat ? QVOD. A. FLAVIO. ABSTVLERO. PARTEM. DIMIDIAM. INDE. ROSCIO. SOLVTVRVM. SPONDEO *tua uox eſt, Fanni. quid tu auferre potes a Flauio, ſi Flauius nihil debet ? quid hic porro nunc reſtipulatur, quod iampridem ipſe exegit ? quid uero Flauius tibi daturus eſt, qui Roſcio omne, quod debuit, diſſoluit ? cur in re tam ueteri, in negotio tam confecto, in ſocietate diſſoluta, noua haec reſtipulatio interponitur ? quis eſt huius reſtipulationis ſcriptor ? teſtis ? arbiter ? quis ? tu, Piſo : tu enim Q. Roſcium pro opera, pro labore, quod cognitor fuiſſet, quod uadimonia obiſſet, rogaſti ut Fannio daret* HS ccc I ɔɔɔ, *hac condicione, ut, ſi quid ille exegiſſet a Flauio, partem eius dimidiam Roſcio diſſolueret. ſatis ne iſta reſtipulatio dicere tibi uidetur aperte, Roſcium pro ſe decidiſſe ? At enim forſitan hoc tibi ueniat in mentem, repromiſiſſe Fannium Roſcio, ſi quid a Flauio exegiſſet, eius partem dimidiam ; ſed omnino exegiſſe nihil. Quid ? tu non exitum exactionis, ſed initium repromiſſionis ſpectare debes : neque, ſi ille perſequi noluit, non, quod in ſe fuit, iudicauit Roſcium ſuas, non ſocietatis lites redemiſſe. Quid, ſi tandem planum facio, poſt deciſionem ueterem Roſcij, poſt repromiſſionem recentem hanc Fannij* HS ccc I ɔɔɔ *Fannium a Q. Flauio Panurgi nomine abſtuliſſe ? tamen diutius illudere uiri optimi exiſtimationi Q. Roſcij audebit ? paullo ante quaerebam, id quod uehementer ad rem pertinebat, qua de cauſſa Flauius, cum de tota lite faceret pactionem, neque ſatis acciperet a Roſcio, neque iudicio abſolueretur a Fannio. nunc uero, id quod mirum & incredibile eſt, requiro, quamobrem, cum de tota re decidiſſet cum Roſcio,* H-S ccc I ɔɔɔ *ſeparatim Fannio diſſoluit. hoc loco, Saturi, quid pares reſpondere, ſcire cupio ; utrum, omnino Fannium a Flauio* H-S ccc I ɔɔɔ *non abſtuliſſe, an alio nomine, & alia de cauſſa abſtuliſſe ? ſi alia de cauſſa ; quae ratio tibi cum eo interceſſerat ? nulla. addictus erat tibi ? non. fruſtra tempus contero. omnino, inquit,* H-S ccc I ɔɔɔ *a Flauio non abſtulit neque Panurgi nomine, neque cuiuſquam. ſi planum facio, poſt hanc recentem ſtipulationem Roſcij* H-S ccc I ɔɔɔ *a Flauio te abſtuliſſe ; numquid cauſſae eſt, quin ab iudicio abeas turpiſſime uictus ? quo teſte igitur hoc planum faciam ? uenerat, ut opinor, haec res in iudicium ? certe. quis erat petitor ? Fannius. quis reus ? Flauius. quis iudex ? Cluuius. ex his unus mihi teſtis eſt producendus, qui pecuniam datam dicat. quis eſt ex his grauiſſimus ? ſine controuerſia, qui omnium iudicio comprobatus eſt, iudex. quem igitur ex his tribus a me teſtem expectabis ? petitorem ? Fannius eſt : contra ſe numquam teſtimonium dicet. reum ? Flauius eſt : is iampridem eſt mortuus : ſi uiueret, uerba eius audiretis. iudicem ? Cluuius eſt. quid is dicit ?* H-S ccc I ɔɔɔ *Panurgi nomine Flauium Fannio diſſoluiſſe. quem tu, ſi ex cenſu ſpectas,*

eques

eques R. eſt : ſi ex uita, homo clariſſimus eſt : ſi ex te, iudicem ſumpſiſti : ſi ex ueritate, id, quod ſcire potuit, & debuit, dixit. nega, nega nunc, equiti R. homini honeſto, iudici tuo, credi oportere. circumſpicit, aeſtuat, negat nos Cluuij teſtimonium recitaturos. recitabimus : erras : inani, & tenui ſpe te conſolaris. recita teſtimonium T. Manilij, & C. Luſcij Ocreae, duorum ſenatorum, hominum ornatiſſimorum, qui ex Cluuio audierunt.

EXPLANATIO

REPROMITTIS } apparet omnino aliquid pecuniae Fannium a Roſcio accepiſſe, & propterea repromiſiſſe, ideſt ſpopondiſſe, ei ſe, ſi quid a Flauio accepiſſet, dimidium daturum. QVID *hic porro* } Roſcius. NVNC } ab hinc triennium loquitur ut de praeſenti tempore, quia multo ante Roſcius deciderat, & quia reſtipulationis uerba proxime ſunt recitata. RESTIPVLATVR, } cur ſtipulatione Fannium alligat Roſcius, ſi pro tota ſocietate, ut tu ais, ante annos quindecim cum Flauio decidit, & cum omni lite liberauit, omni iudicio abſoluit. Hoc uerbum, Reſtipulari, de Roſcio hic, per ſtipulationem alligante Fannium, uſurpatur, paullo ante de Fannio, ei repromittente, & ſe per ſponſionem obligante. infra : Qua, malum, ſtultitia fuit Roſcius, qui ex iuriſperitorum conſilio, & auctoritate ſtipularetur a Flauio diligenter, ut, quod is exegiſſet a Flauio, dimidiam partem ſibi diſſolueret, ſi quidem ſine cautione, & repromiſſione nihilominus id Fannius ſocietati, hoc eſt Roſcio, debebat? OMNE, *quod debuit, diſſoluit?* } haec enim criminatio tua eſt, Roſcium cum Flauio pro tota ſocietate decidiſſe. FANNIO *daret* H-S CCCIↃↃↃ, } quis credat, Flauio pro opera, pro labore, quod cognitor fuiſſet, a Roſcio tantum eſſe datum, quantum ipſe accepit a Flauio pro damno Panurgi nece accepto? multo minus fuerit, neceſſe eſt : itaque, ſi reponeretur, H-S CCIↃↃ, moderata ſumma eſſet, ſcutati ſcilicet trecenti. EXEGISSE *nihil.* } hoc ita refellebat Cicero. Nihil exegit, quia litem proſequi noluit, ſed cum Roſcio repromiſit, ei ſe, ſi quid a Flauio exegiſſet, partem eius dimidiam daturum, oſtendit Roſcium pro ſua tantum parte decidiſſe. INITIVM *repromiſſionis* } originem, & cauſſam repromiſſionis Fannij. ideo enim repromiſit, quia Roſcium iudicabat pro ſua parte, non pro ſocietate, decidiſſe. NEQVE *iudicio abſolueretur a Fannio.* } ſupra : Cur tam imperite facit, ut nec Roſcium ſtipulatione alliget, neque a Fannio iudicio ſe abſoluat? ADDICTVS *erat tibi?* } traditus a iudice, qui eum condemnauerat HS CCCIↃↃↃ. Addicti enim dicebantur, quos praetor damnatos creditori domum ducendos tradebat. unde lib. II. de Orat. Quanti addictus? Mille nummum. Duas licet. Quam tamen conſuetudinem ad haec permanſiſſe tempora non arbitror. nam Sulla dictatore C. Pompilius praetor pro debitoribus legem tulit, ut, qui bonam copiam eiuraſſet, in eum creditoris nulla poteſtas eſſet. Varro lib. VI. de lingua Lat. TESTEM *exſpectatis?* } ſi cum Fannio loquitur, Exſpectas, rectius uidetur, quam, Exſpectatis; ſi cum Fannio, & eius amico Saturio, qui contra Roſcium uenit, aut etiam ſi cum iudice Piſone, & ijs, qui aderant in conſilio, recte legitur, Exſpectatis. nam, Spectabis, ut eſt in uulgatis libris, mendoſum eſſe conſtat. Nec placet, Exſpectabis : quia uis in praeſenti tempore maior eſt, quam in futuro. EX CENSV } equeſtris cenſus fuit CD millia, ideſt, duodecim ſcutatorum millia. EQVES *Romanus eſt* : } ergo poſt legem Aureliam, quae iudicia inter tres ordines communicauit, acta cauſſa eſt. POTVIT *& debuit,* } quia iudex fuit. QVI EX *Cluuio audierunt.* } apparet, cum haec ageretur cauſſa, Cluuium abfuiſſe. nam, ſi adeſſet, teſtimonium eius recitaretur, non eorum, qui ex ipſo audiſſent.

ORATIO

VTRVM dicis, Luſcio, & Manilio, an & Cluuio non eſſe credendum? planius, atque apertius dicam : utrum Luſcius, & Manilius nihil de HS CCCIↃↃↃ *ex Cluuio audierunt, an Cluuius falſum Luſcio, & Manilio dixit? hoc ego loco, ſoluto & quieto ſum animo : &, quorſum recidat reſponſum tuum, non magnopere laboro : firmiſſimis enim, & ſanctiſſimis teſtimonijs uirorum optimorum cauſſa Roſcij communita eſt. ſi iam tibi deliberatum eſt, quibus abroges fidem iuriſiurandi : reſponde. Manilio, & Luſcio negas eſſe credendum? dic, aude. eſt tuae contumaciae, arrogantiae, uitaeq. uniuerſae uox. quid exſpectas, quam mox ego Lucium, & Manilium dicam ordine eſſe ſenatores, aetate grandes natu, natura ſanctos & religioſos, copijs rei familiaris locupletes, & pecunioſos? non faciam : nihil mihi detraham, cum illis exactae aetatis ſeueriſſime fructum, quem meruerunt, retribuam. magis mea adoleſcentia indiget illorum bona exiſtimatione, quam illorum ſeueriſſima ſenectus deſiderat meã laudem. Tibi uero, Piſo, diu deliberandum, & concoquendum eſt, utrum potius Chereae iniurato in ſua lite, an Manilio, & Luſcio iuratis in alieno iudicio credas. Reliquum eſt, ut Cluuium falſum dixiſſe Luſcio, & Manilio contendat. quod ſi facit, qua impudentia eſt? eum ne teſtem improbabit, quem iudicem probarit? ei negabit credi oportere, cui ipſe crediderit? eius teſtis ad iudicem fidem infirmabit, cuius propter fidem & religionem iudicis teſtes comparabat? quem ego ſi ferrem iudicem, refugere non deberet; cum teſtem producam, reprehendere audebit? Dixit enim, inquit, iniuratus Luſcio, & Manilio. ſi diceret iuratus, crederes? at quid intereſt inter periurum, & mendacem? qui mentiri ſolet, peierare conſueuit. quem ego, ut mentiatur, inducere poſſum; ut peieret, exo-*

rare facile potero. nam, qui ſemel a ueritate deflexit, hic non maiore religione ad periurium, quam ad mendacium, perduci conſueuit. quis enim deprecatione deorum, non conſcientiae fide, commouetur? propterea, quae poena ab dijs immortalibus periuro, haec eadem mendaci conſtituta eſt. non enim pactione uerborum, quibus iuſiurandum comprehenditur, ſed ex perfidia, & malitia, per quam inſidiae tenduntur alicui, dij immortales hominibus iraſci, & ſuccenſere conſuerunt. At ego hoc ex contrario contendo. leuior eſſet auctoritas Cluuij, ſi diceret iuratus, quam nunc eſt, cum dicit iniuratus. tum enim forſitan improbis nimis cupidus uideretur, qui, qua de re iudex fuiſſet, teſtis eſſet: nunc omnibus inimicis, neceſſe eſt, caſtiſſimus, & conſtantiſſimus eſſe uideatur, qui id, quod ſcit, familiaribus ſuis dicit.

EXPLANATIO

NIHIL *mihi detraham,* } qui adoleſcens, qui homines aetate grandes laudet, arroganter facit, & ſibi potius detrahit: cum ipſe magis illorum indigeat teſtimonio, quam illorum ſenectus eius laudem deſideret. CONCOQVENDVM } ſtatuendum. tranſlatio a cibis, qui comeduntur, & concoquuntur. CVIVS *propter fidem* } ita coniunge: Cuius iudicis ob fidem & religionem. HIC NON *maiore religione* } non plus huic in peierando, quam in mentiendo, religionis eſt: cui religio non eſt, mentiri, eidem, peierare, non eſt. DEPRECATIONE *deorum,* } qui deprecatione deorum in peierando, idem in mentiendo conſcientiae fide commouetur. Deprecatur deos, ideſt alienat, a ſeq. remouet is, qui peierat. ſic, Deprecari bellum, ignominiam, & ſimilia, dicitur. NIMIS *cupidus* } gratificandi Roſcio. CASTISSIMVS, } integerrimus. ſupra Caſtus opponitur Periuro.

ORATIO

DIc nunc, ſi potes, ſi res, ſi cauſſa patitur, Cluuium eſſe mentitum. mentitus eſt Cluuius? ipſa mihi ueritas manum iniecit, & paulliſper conſiſtere, & commorari cogit. Unde hoc totum ductum, & conflatum mendacium eſt? Roſcius eſt uidelicet homo callidus & uerſutus: hoc initio cogitare coepit: quoniam Fannius a me petit HS IↃↃↃ, *petam a C. Cluuio, equite R. ornatiſſimo homine, ut mea cauſſa mentiatur; dicat deciſionem factam eſſe, quae facta non eſt;* HS CCCIↃↃↃ *a Flauio data eſſe Fannio, quae data non ſunt. eſt hoc principium improbi animi, miſeri ingenij, nullius conſilij. quid deinde? Poſtea quam ſe praeclare confirmauit, uenit ad Cluuium, quem hominem? leuem? immo grauiſſimum: mobilem? immo conſtantiſſimum: familiarem? immo alieniſſimum. hunc poſtea quam ſalutauit, rogare coepit, & blande & concinne ſcilicet: mentire mea cauſſa; uiris optimis, tuis familiaribus, praeſentibus dic Flauium cum Fannio de Panurgo decidiſſe, qui nihil tranſegit: dic* HS CCCIↃↃↃ *dediſſe, qui aſſem nullum dedit. Quid ille? ego uero cupide & libenter mentiar tua cauſſa: &, ſi quando me uis peierare, ut paullulum tu compendij facias, paratum fore ſcito. non fuit cauſſa, cur tantum laborem caperes, & ad me uenires: per nuncium hoc, quod erat tam leue, tranſigere potuiſti. Pro deum hominumq. fidem: hoc aut Roſcius umquam a Cluuio petijſſet, ſi* H-S *millies in iudicium haberet; aut Cluuius Roſcio petenti conceſſiſſet, ſi uniuerſae praedae particeps eſſet? uix mediusfidius tu, Fanni, a Ballione, aut aliquo, eius ſimili, hoc poſtulare auderes, & impetrare poſſes: quod cum eſt ueritate falſum, tum ratione quoque eſt incredibile. obliuiſcor enim Roſcium & Cluuium uiros eſſe primarios: improbos, temporis cauſſa eſſe fingo. falſum ſubornauit teſtem Roſcius Cluuium? cur tam ſero? cur, cum altera penſio ſoluenda eſſet, non tum, cum prima? nam iam antea* H-S IↃↃↃ *diſſoluerat. deinde, ſi iam perſuaſum erat Cluuio, ut mentiretur; cur potius* H-S CCCIↃↃↃ, *quam* CCCIↃↃↃ. CCCIↃↃↃ. CCCIↃↃↃ, *data dixit Fannio a Flauio, cum ex reſtipulatione pars eius dimidia Roſcij eſſet?*

EXPLANATIO

CONFIRMAVIT } in hac tam improba cogitatione. HS MILLIES } tricies centena ſcutatorum millia. IN IVDICIVM *haberet:* } a iudicio exſpectaret: ſi HS millies in iudicio ageretur. locutio paruum uſitata: quamquam, Eſſe in poteſtatem, ſimili fere modo dicatur. A BALLIONE, } ab impuriſſimo illo lenone, qui eſt apud Plautum in Pſeudolo: de quo ſupra. ALTERA *penſio* } a Roſcio ſoluenda Fannio. iam enim dictum eſt, conueniſſe inter eos, rogante Piſone, ut Roſcius Fannio, pro opera, pro labore, quod cognitor fuiſſet, quod uadimonia obiſſet, pecuniam ſolueret. eius pecuniae ſoluta prima penſio erat, ſecunda reſtabat. NON TVM, *cum prima?* } nam, ſi ſubornare falſum teſtem Roſcius Cluuium uoluiſſet, certe ſubornaſſet potius ante, quam primam penſionem ſolueret. non enim eam ſoluiſſet, niſi Fannius ei dimidium eius dediſſet, quod a Flauio exegiſſet. cuius reſtipulationis uerba ſupra recitata ſunt. HS IↃↃↃ } ut in eo loco, Rogaſti ut Fannio daret HS CCCIↃↃↃ, uideri pecuniae nimium dixi, & legendum potius, CCIↃↃ; ſic hoc in loco, ut ea pecunia diuidatur in penſiones duas, pro IↃↃↃ reponendum puto, IↃↃ.

ORAT.

ORATIO

IAM *intelligis, C. Piſo, ſibi ſoli, ſocietati nihil Roſcium petiſſe. hoc cum ſentit Saturius eſſe apertum, reſiſtere, & repugnare contra ueritatem non audet: aliud fraudis, & inſidiarum in eodem ueſtigio diuerticulum reperit. petiſſe, inquit, ſuam partem Roſcium a Flauio confiteor: uacuam, & integram reliquiſſe Fannij, concedo: ſed, quod ſibi exegit, id commune ſocietatis factum eſſe contendo. quo nihil captioſius, neque indignius poteſt dici. Quaero enim, potuerit ne Roſcius ex ſocietate ſuam partem petere, nec ne? ſi non potuit, quemadmodum abſtulit? ſi potuit, quemadmodum non ſibi exegit? nam, quod ſibi petitur, certe alteri non exigitur. an ita eſt? ſi, quod uniuerſae ſocietatis fuiſſet, petiſſet; quod tum exactum eſſet, aequaliter omnes partirentur: nunc, cum petierit quod ſuae partis eſſet, non, quod abſtulit, ſoli ſibi exegit? Quid intereſt inter eum, qui per ſe litigat, & qui cognitor eſt datus? qui per ſe litem conteſtatur, ſibi ſoli petit: alteri, nemo poteſt, niſi qui cognitor eſt factus. ita ne uero? cognitor ſi fuiſſet tuus; quod uiciſſet iudicio, ferres tuum: ſuo nomine petijt; quod abſtulit, tibi non ſibi exegit? quod, ſi quiſquam petere poteſt alteri, qui cognitor non eſt factus: quaero, quid ita, cum Panurgus eſſet interfectus, & lis conteſtata cum Flauio damni iniuria eßet, tu in eam litem cognitor Roſcij ſis factus? cum praeſertim ex tua oratione, quodcunque tibi peteres, huic peteres; quodcumque tibi exigeres, id in ſocietatem recideret. quod, ſi ad Roſcium nihil perueniret, quod tu a Flauio abſtuliſſes, niſi te in ſuam litem dediſſet cognitorem: ad te peruenire nihil debet, quod Roſcius pro ſua parte exegit, quoniam tuus cognitor non eſt factus. quid enim huic rei reſpondere poteris, Fanni? cum de ſua parte Roſcius tranſegit cum Flauio, actionem tibi tuam reliquit, an non? ſi non reliquit, quemadmodum* H-S ccc1ↄↄↄ *ab eo poſtea exegiſti? ſi reliquit, quid ab hoc petis, quod per te perſequi & petere debes? ſimillima enim, & maxime gemina ſocietas hereditatis eſt. quemadmodum ſocius in ſocietate habet partem: ſic heres in hereditate habet partem. ut heres ſibi ſoli, non coheredibus, petit: ſic ſocius ſibi ſoli, non ſocijs, petit: & quemadmodum uterque pro ſua parte petit, ſic pro ſua parte diſſoluit; heres ex ſua parte, qua hereditatem adijt; ſocius ex ea, qua ſocietatem coijt. quemadmodum ſuam partem Roſcius ſuo nomine condonare potuit Flauio, ut eam tu non peteres: ſic cum exegit ſuam partem, & tibi integram petitionem reliquit, tecum partiri non debet. niſi forte tu peruerſo more, quod huius eſt, ab alio extorquere non potes, huic eripere potes. Perſtat in ſententia Saturius; quodcumque ſibi petat ſocius, id ſocietatis fieri. quod ſi ita eſt: qua, malum, ſtultitia fuit Roſcius, qui ex iuris peritorum conſilio & auctoritate reſtipularetur a Fannio diligenter, ut, quod is exegiſſet a Flauio, dimidiam partem ſibi diſſolueret; ſi quidem ſine cautione, & repromiſſione nihilo minus id Fannius ſocietati, hoc eſt Roſcio, debebat?*

deſiderantur non pauca.

EXPLANATIO

IN EODEM *ueſtigio* } ſtatim. ſic, E ueſtigio, dicitur. QVEMADMODVM *non ſibi exigit?* } ideſt ergo ſibi exegit, non, quod tu ais, ſocietati. LITEM *conteſtatur,* } litem intendit: accipit a praetore iudicium, ut litiget. QVOD *ſi quiſquam petere poteſt alteri,* } alteri nemo petit, niſi qui cognitor eſt factus: Roſcius cognitor non eſt factus: quo modo igitur tibi petijt? DAMNI *iniuria* } formulae uerba: & ſubaudiendum, Dati. ſupra: Lite conteſtata, iudicio damni iniuria conſtituto. QVODCVMQVE *tibi peteres,* } cum eſſes cognitor Roſcij. QVODCVMQVE *tibi exigeres,* } non cum eſſes cognitor Roſcij, ſed cum poſt aliquot annos ſponſionem illam feciſti: Quod a Flauio abſtulero, partem dimidiam inde Roſcio me ſoluturum ſpondeo. NISI *te in ſuam litem dedißet cognitorem:* } inde enim accidit, ut pro opera, pro labore, quod cognitor fuiſſes, quod uadimonia obiſſes, pecuniam tibi Roſcius, duabus penſionibus ſoluendam, rogante Piſone promitteret; tu autem contra, ſi quid a Flauio exegiſſes, dimidium eius te Roſcio daturum repromitteres. AB EO } a Flauio. HVIC *eripere potes.* } quod falſum eſt. nam, ut a Flauio Roſcij partem extorquere non poſſes, ſic eam Roſcio eripere non potes. quod, ſi poſſe te putas, peruerſo more agis. aut enim utrumque licet, aut neutrum. illud non licere conſtat, cur hoc licere uis? QVA, *malum, ſtultitia fuit Roſcius,* } ante multos annos minima correctione, diſtinctione mutata, locum reſtitui. legebatur, & diſtinguebatur hoc modo: Quae, malum, ſtultitia fuit? Roſcius, qui. RESTIPVLARETVR *a Fannio,* } reſtipulationem ſumeret a Fannio.

IN. ORAT.

IN·ORATIONEM·CICERONIS
QVAE·DIVINATIO·DICITVR
PAVLLI·MANVTII
COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

ARGVMENTI *loco pauca dicam : quia Pedianus admodum diligenter hoc munus exſecutus eſt. C. Cornelius Verres (nam Corneliae gentis eum fuiſſe, indicant lib. I. & III. libertorum nomina) per triennium Siciliae praefuit; ubi cum auare multa, crudeliter, libidinoſe geſſiſſet, repetundarum a Siculis poſtulatus eſt. ij ſibi patronum ob eas cauſſas, quae in hac oratione exponuntur, Ciceronem delegerunt. Sed, cum accuſandi munus ad ſe potius pertinere Q. Caecilius Niger Siculus, qui Verris quaeſtor fuerat, contenderet; orta contentione, Cicero hanc orationem habuit, quae Diuinatio dicitur; quia iudices, remotis teſtibus, & tabulis, argumenta ſola ſequantur, & quaſi diuinent, uter debeat accuſare.*

M. TVLLII. CICERONIS
DIVINATIO. IN. C. VERREM
SIVE
DE. CONSTITVENDO. ACCVSATORE
ORATIO. IV

SI QVIS ueſtrum, iudices, aut eorum, qui adſunt, forte miratur, me, qui tot annos in cauſſis, iudicijsq. publicis ita ſim uerſatus, ut defenderim multos, laeſerim neminem, ſubito nunc, mutata uoluntate, ad accuſandum deſcendere; is, ſi mei conſilij cauſſam rationemq. cognouerit, una & id, quod facio, probabit, & in hac cauſſa profecto neminem mihi eſse praeponendum actorem putabit. Cum quaeſtor in Sicilia fuiſſem, iudices, itaq. ex ea prouincia deceſſiſſem, ut Siculis omnibus iucundam, diuturnamq. memoriam quaeſturae, nominisq. mei relinquerem; factum eſt, uti cum ſummum in ueteribus patronis multis, tum non nullum etiam in me praeſidium ſuis fortunis conſtitutum eſſe arbitrarentur. qui nunc populati, atque uexati, cuncti ad me publice ſaepe uenerunt, ut ſuarum fortunarum omnium cauſſam defenſionemq. ſuſciperem. me ſaepe eſſe pollicitum, ſaepe oſtendiſſe dicebant, ſi quod tempus accidiſſet, quo tempore aliquid a me requirerent, commodis eorum me non defuturum. ueniſſe tempus aiebant, non iam ut commoda ſua, ſed ut uitam ſalutemq. totius prouinciae defenderem: ſeſe iam ne deos quidem in ſuis urbibus, ad quos confugerent, habere, quod eorum ſimulacra ſanctiſſima C. Verres ex delubris religioſiſſimis ſuſtuliſſet: quas res luxuries in flagitijs, crudelitas in ſupplicijs, auaritia in rapinis, ſuperbia in contumelijs efficere potuiſſet, eas omnes ſeſe hoc uno praetore per triennium pertuliſſe: rogare, & orare, ne illos ſupplices aſpernarer, quos me incolumi nemini ſupplices eſſe oporteret.

EXPLANATIO

SI *quis ueſtrum, iudices,* ꝟ qui de conſtituendo accuſatore iudicabant, eoſdem iudicare poſtea de reo conſueuiſſe, exemplo cognoſcimus C. Marcelli: de quo ſic infra: Scit is, qui eſt in conſilio, C. Marcellus. De eodem autem lib. IV. Dedit igitur tibi fortuna Siculorum C. Marcellum iudicem. Iudicabant adhuc ſoli ſenatores ex lege L. Sullae; qui & in equeſtrem ordinem, & in plebem, quia contra ſe pro Mario pugnauerant, uictor acerbe in primis, adempta etiam iudicandi poteſtate, animaduertit. hoc autem anno a L. Aurelio Cotta praetore lata lex eſt de iudicijs inter tres ordines communicandis. AVT *eorum, qui adſunt,* ꝟ iudicia fiebant in foro, ſpectante, & audiente populo, praeſertim ubi orator clarus eloquentiae fama cauſſam ageret. MIRATVR, ꝟ non inutilis eſt ratio occupandi, quae uidentur obſtare: quae πρόληψις dicitur. quod notauit Quinctilianus lib. IV. cap. I. TOT *annos* ꝟ cauſſa Verris acta eſt Cn. Pompeio Magno, M. Craſſo cos. ad hos conſules a L. Sulla, Q. Metello cos. quo anno primam cauſſam publicam egit pro Sex. Roſcio, undecim numerantur anni: ſi duos comprehendamus, unum, quo Sulla, & Metellus, alterum, quo Pompeius, & Craſſus conſules fuere: ſin utrumque excipimus, quod mihi quidem non uidetur: utroque enim Cicero cauſſas publicas egit; anni nouem erunt. e quibus biennium ſi demas, quo Cicero in Graecia fuit, & annum, quo quaeſtor in Sicilia: ſex relinquentur, quibus Cicero in cauſſis, iudicijsq. publicis uerſatum ſe dicit. nam, etſi libro de Claris orat. ita ſcriptum reliquerit: Cum igitur eſſem in plurimis cauſſis, & in principibus patronis quinquennium fere uerſatus, tum in patrocinio Siciliensi maxime in certamen ueni aedilis deſignatus cum deſignato conſule Hortenſio: non tamen ibi totum tempus ſignificat, quod agendis cauſſis ab adoleſcentia dederat, ſed illud tantum, quo, reuerſus e Sicilia, (reuertit autem L. Octauio, C. Aurelio Cotta cos.) uerſatus eſt in principibus patronis. quod eo patet dilucidius, quia Cicero, Quinquennium fere, dicit. nam ab Octauio & Cotta cos. quo anno, ut dixi, redijt e Sicilia, ad Pompeium, Craſſumq. cos. anni ſunt integri quattuor. quibus addita duorum annorum parte, eius, quo redijt e Sicilia, & eius, quo Verrem accuſauit, quinquennium fere fiet. IN CAVSSIS, *iudicijsq. publicis* ꝟ Iudicium publicum Iuſtinianus definit, cuius actio cuiuis de populo permittitur, tum ſcilicet, cum reſp. laeſa eſt, ut in crimine maieſtatis, ambitus, repetundarum, peculatus, inter ſicarios, quo parricidium includitur, ueneficij, de ui publica. Atque in eo Iuſtiniani loco adſcribit acuti uir ingenij, ſummaeq. doctrinae: Publica ergo iudicia inde nomen trahunt, quod patent omnibus. Et ſubiungit: Eadem ratione popularia iudicia ſunt publica. ex quo efficitur, ut alia ſint iudicia publica ciuilia, alia criminalia. Idem in ſuis Paratitlis, Populares, inquit, actiones, & publica iudicia ſunt: ſed in uſu popularia plerumque dicimus ciuilia ſiue forenſia, publica criminalia, quae ex populo quilibet ſubſcribens in crimen iure ordinario intendere poteſt in poenam certam, & legitimam. Video tamen eſſe, qui hanc Iuſtiniani ſententiam in dubium uocarit; qua ratione adductus, mihi, non admodum acuto, parum conſtat. negat enim publici iudicij nomen inde natum, quod

tum, quod

tū, quod cuiuis de populo liceat experiri: potius ab eo deducit, quia cauſſa publica ſit, ideſt, quia qui-
uis de populo iniuriam acceperit. Quaſi uero, cum hoc dicit, Iuſtiniani opinionem refellat. uerbis
enim differunt, re ipſa, ut ego arbitror, conſentiunt. quando enim cuiuis de populo licet experiri?
quod Iuſtinianus de publico iudicio dixit. nimirum, quando cuiuis de populo facta iniuria eſt. id autē
accidit, cum reſp. laeditur. laedi enim non poteſt, niſi ſimul laedantur omnes. quod ſi ex hoc illud, ideſt,
ſi ex publica iniuria priuata ſequitur actio: cur in eo falli Iuſtinianum exiſtimem, quia ſpectauit id, quod
ſequitur, omiſit, quod antecedit? iſto ſane modo tollantur enthymemata, quia ſemper aliquid omit-
tunt, unde etiam nomen acceperunt. At lege Laetoria, in eos lata, qui adoleſcentes circumſcripſiſſent,
publicum iudicium rei priuatae conſtitutum eſt. Quid refert? priuata illa fuit iniuria: ſed quia, deci-
pere incautam aetatem, graue ſcelus uiſum eſt, accuſandi iure neminem excludi, item ut in ijs crimi-
nibus, quibus uniuerſa reſp. laedebatur, populo iure placuit: nec coepit eſſe, Laetoria lege lata, publi-
ca res, quae priuata antea fuerat, ut ijdem interpretantur: ſed priuatae rei coepit eſſe publicum iudi-
cium. quod ipſa quoque lib. III. de Nat. de. Ciceronis uerba perſpicue demonſtrant. Atque id ta-
men inſtitutum in rep. Iuſtiniani temporibus obſeruatum uix crediderim. proditum quidem, unde
ſuſpicari liceat, nihil uideo. quo uerecundius, ac timidius ad ea reprehendenda, quae uel ipſe, uel, ut
creditur, eius nomine ſpectatae ſapientiae uiri litteris mandanda cenſuerunt, accedere nos decet. Ex-
ſtitere alij, qui non definitionem, ſed etymologiam a Iuſtiniano tradi iudicarunt: ipſi tamen de publici
iudicij nomine non unam, ut in re certa, ſed quattuor, ut in dubia, cauſſas attulerunt: primam, quia
leges eae, quibus publica iudicia conſtituta ſunt, publicae dicantur: alteram, quia populi ipſius cogni-
tio & animaduerſio erat priſcis temporibus, auctore Pomponio cap. 2. de Orig. iur. tertiam, quia ma-
xime ad remp. pertinet eorum facinorum uindicatio: quartam, quia legibus illis exſecutio, & accuſa-
tio publica effecta, ideſt cuilibet e populo permiſſa eſt. Quarum, ego, cauſſarum quae ſit maxime pro-
babilis, non diſputo: hoc dico, quae cum eo, quod a Iuſtiniano ſcriptum legimus, pugnet, earum, ut
mihi quidem uidetur, eſſe nullam. VERSATVS, ʒ aſſiduitas quaedā oſtenditur hoc uerbo. LAESERIM ʒ
accuſauerim. Laedere enim dicitur, qui oratione detrahit, aut inuehitur in aliquem: ut lib. II. Te, omniū
Siculorum patronum, una Mamertina ciuitas, ſocia furtorum, ac flagitiorum tuorum, publice laudat,
ita tamen nouo more, ut legati laedant, legatio laudet. In ep. ad Lentulum: Cum me diſputantem,
non laceſſentem, laeſiſſet, exarſi. Pro Fonteio, & Phil. X. Laedere, Laudare, opponuntur. SVBITO ʒ
praeter conſuetudinem meam. NVNC ʒ annos natus XXXVII. decet enim adoleſcentes accuſatio,
potius quam uiros: & inter illa adoleſcentium officia, quae ualeant ad gloriam adipiſcendam, accuſa-
tionem Cicero numerat lib. II. Off. Accuſauerat autem L. Craſſus C. Carbonem annum agens XIX,
C. Caeſar Cn. Dolabellam annum XXI. Tacitus in dialogo de Orat. AD *accuſandum deſcenderc:* ʒ habuit
rationem loci. nam ex collibus, in quibus habitabant ingenui ciues, praeſertim nobiliores, deſcenſio
erat in forūm, ubi iudicia fiebant. propterea ſaepe hoc uerbum uſurpat Cicero, ut lib. III. in Verrem.
Et in hoc homine ſaepe a me quaeris Hortenſi, quibus inimicitijs, aut qua iniuria adductus, ad accu-
ſandum deſcenderim. Phil. II. Hodie non deſcendit Antonius. Phil. XII. Conſul ſe cum praeſidio
deſcenſurum eſſe dixit. Phil. XIV. Scitis enim, per hos dies creberrimum fuiſſe ſermonem, me cum
faſcibus deſcenſurum fuiſſe. Pro Cluentio: Quod certiſſimis criminibus & teſtibus fretus ad accuſan-
dum deſcenderim. Pro Murena: Si quis hoc forte dicet, Catonem deſcenſurum ad accuſaudum non
fuiſſe, niſi prius de cauſſa iudicaſſet. Pro Coelio: Sic conſtituetis, iudices, nec deſcenſurum quemquam
ad hanc accuſationem fuiſſe, cui, utrum uellet, liceret. In ep. Coelij: Sine ullo ſubſcriptore deſcendit,
& Tuccium reum fecit. Horatius ode I. lib. III. Carm. Deſcendat in campum petitor. Aſconius in
argumento pro Mil. Sedebat eo tempore Cn. Pompeius ad aerarium, perturbatusq. erat eodem illo cla-
more: itaque Domitio promiſit, ſe poſtero die cum praeſidio deſcenſurum. CAVSSAM, *rationemq.* ʒ
adiungitur ad cauſſam ratio, quia cauſſa, quae non probetur, eſſe poteſt, ratio non poteſt: recte enim
fit, quod ratio tuetur, ac probat. VNA ʒ uel, Vna mecum; uel, Vna ad res duas, quae ſubijciun-
tur, & ad duo uerba, Probabit, Putabit, referatur: ut ſit: Vna & probabit, quod ad accuſandum
deſcenderim, & actorem hac in cauſſa non modo Q. Caecilium, qui mecum contendit, ſed neminem
prorſus mihi eſſe praeponendum putabit. CVM *quaeſtor in Sicilia fuiſsem,* ʒ ridenda potius, quam
refellenda eorum opinio, qui putant Ciceronem in urbe primum, deinde in Sicilia quaeſturam geſſiſſe:
quaſi per biennium quaeſtor eſſe potuerit. mos enim fuit, ut quaeſtores deſignati ſortirentur, quae cu-
iuſque cura uel in urbe, uel extra urbem in magiſtratu futura eſſe. iuiſſe autem ſtatim initio magiſtra-
tus quaeſtorem Ciceronem in Siciliam, Plutarchus in eius uita ſignificat: nec ulla quaeſturae eius ur-
banae actio, nulla umquam oratio nominatur: cum & conſul Murenam, & praetor Cluentium defen-
derit, Maniliam quoque rogationem ſuaſerit. Reſtat illa dubitatio, potuerit ne Cicero duobus praeto-
ribus in prouincia quaeſtor eſſe, Sex. Peducaeo, auctore Pediano, & M. Curtio, ipſo auctore Tullio:
qui ait in ea poſt red. in ſen. Iam T. Fadius, qui mihi quaeſtor fuit, & M. Curtius, cuius ego patris
quaeſtor fui, ſtudio, amore, animo huic neceſſitudine non defuerunt. De qua dubitatione homines
eruditi, optimeq. de litteris meriti, cum in ſuis libris aliquid attigerint; mihi tamen, ut, quod ſentio,
dicam, id, quod opinantur, haud ſatis probant. nam nec in prouincia quaeſtor, niſi poteſtas proroge-
tur, ultra annum eſſe; nec duo praetores, duo ue proconſules eodem anno eandem prouinciam admi-
niſtrare poſſunt. At Cicero nec ultra annum quaeſtor in Sicilia fuit: & duos tamen, niſi mentitur Aſco-
nius, quod equidem non arbitror, praetores habuit. Hoc ipſum eſt, unde ego me non facile explico.

nam, ſi

nam, ſi dicam, Ciceronem dimidium anni in Sicilia fuiſſe Peducaeo praetore, ne Aſconio fidẽ abrogem; & dimidium alterius Curtio; ne teſtimonium Ciceronis infirmem: ualde mihi uidear errare. ſic enim neceſſe erit, ſortitum iam Siciliam Ciceronem ſediſſe per ſex menſes in urbe, prouinciali munere neglecto. citius crediderim e Sicilia deceſſiſſe Peducaeum ante exitum anni, aliqua nobis obſcura cauſſa, ſenatu permittente, & ei ſtatim Curtium ſucceſſiſſe: ita Ciceronem eodem anno duobus praetoribus quaeſtorem fuiſſe. quam difficultatem (nondum enim ipſe mihi plane ſatisfacio) miror a Pediano animaduerſam non eſſe. VT *Siculis omnibus iucundam, diuturnamq. memoriam quaeſturae, nominisq. mei relinquerem.*] in oratione pro Plancio, & Plutarchus. IN *ueteribus patronis multis*] Marcellis maxime, ortis ab eo, qui Syracuſas cepit, & ſeruauit. ſic Allobrogum ciuitatem Q. Fabij Sangae patrocinio uti ſolitam, ſcribit Salluſtius: credo, quod eos Q. Fabius Maximus uicerat, a quibus etiam Allobrogici cognomen accepit. fuit enim haec Romanorum ducum humanitas, ut, quos bello ſuperaſſent, in clientelam acceptos perpetuo tuerentur. quae conſuetudo tamquam hereditas quaedam ad poſteros etiam pertinebat. quod Cicero ipſe lib. I. Offic. narrat. VTI *cum*] uſitata fuerunt, Cum, tum: cum, tum etiam: cum, tum uero: tum, tum, tum, tum etiam. nec maiorem aut prius poſteriore, aut poſterius priore uim habuit. NONNVLLVM *etiam in me*] minuit arrogantiam, quia ueteribus Siculorum patronis, nobilitate, & uirtute claris, quodam modo ſe comparare coeperat. QVI *nunc populati, atque uexati cuncti ad me publice ſaepe uenerunt, ut ſuarum fortunarum omnium cauſſam defenſionemq. ſuſciperem.*] totam hanc ſententiam oratorie amplificat. cum enim dicit, Populati, atque uexati, oſtendit ſe miſericordia moueri debuiſſe: cum ſubiungit, Cuncti, uniuerſae Siciliae uoluntate: cum, Publice, auctoritate ciuitatum: cum, Saepe, precibus, & ſtudio: cum, Fortunarum omnium, uita, ac ſalute. dicit enim infra: Veniſſe tempus aiebant, non iam ut commoda ſua, ſed ut uitam, ſalutemq. totius prouinciae defenderem. *Populati:* patiendi ſignificatione: ut paullo poſt: Populatae, uexatae, funditus euerſae prouinciae. *Defenſionemq. ſuſciperem:* uitat accuſatoris nomen: ut infra: Quae uidetur eſſe accuſatio mea, non potius accuſatio, quam defenſio, eſt exiſtimanda. defendo enim Siciliam totam. SAEPE] cum eſſet in Sicilia, & cum inde Romam decederet. nam in ſola deceſſione polliceri ſaepe non potuit. ESSE *pollicitum,*] fidem igitur implorabant: quam non praeſtare, flagitium eſt. SAEPE *oſtendiſſe*] & hoc ad uniuerſum quaeſturae tempus pertinet, non ad illud ſolum, quo decedens orationem habuit Lilybaei. Oſtendiſſe, ualet, ſpem uerbis attuliſſe, ut in ep. ad Lentulum: Is, hac regia cauſſa excepta, ceteris in rebus ſe acerrimum tui defenſorem fore oſtendit. Et ad Varronem: Etſi munus flagitare, quamuis quis oſtenderit, ne populus quidem ſolet, niſi concitatus. QVO *tempore*] quod ad ſententiam attinet, otioſum eſt, Tempore, ſed profecto, ſi quid ornat, otioſum id non eſt. ornat enim, aut ſaltem blanditur auribus eiuſdem uerbi repetitio: ut infra: Cum illius diei mihi uenit in mentem, quo die, citato reo mihi dicendum ſit. Et lib. II. Erant haec ex eo genere, quod ego maxime genus ex ſociorum litteris reperire cupiebam. Lib. IV. Domus erat ante iſtum praetorem nulla paullo locupletior, qua in domo haec non eſſent. Lib. V. Scitote eſſe opidum in Sicilia nullum, quo in opido non iſti ex aliqua familia non ignobili delecta ad libidinem mulier eſſet. Lib. II. Off. Valetudo ſuſtentatur notitia ſui corporis, & obſeruatione earum rerum, quae res aut prodeſſe ſoleant, aut obeſſe. Ad Q. fr. lib. Diem ſcito eſſe nullum, quo die non dicam pro reo. VITAM, *ſalutemq. totius prouinciae*] quod ſupra dixit: Suarum fortunarum omnium. NE DEOS *quidem*] nedum homines, ad quos confugerent in eiuſmodi tempore. Act. I. Deum denique nullum Siculis, qui ei paullo magis affabre, atque antiquo artificio factus uideretur, reliquit. EORVM *ſimulacra*] quaſi, ſublatis deorum ſimulacris, dij ſimul ipſi tollerentur: non quod re uera ſic eſſet: ſed quod, opem deorum imploraturi, ad eorum ſimulacra confugere ſolerent. quod hodie quoque fit. LVXVRIES *in flagitijs,*] quattuor ab eo, qui multis imperat, requiruntur, continentia, humanitas, benignitas, comitas. pro his quattuor uirtutibus totidem eis contraria uitia contulit in Verrem: ut etiam lib. II. Cum perferre non poſſent luxuriem, crudelitatem, auaritiam, ſuperbiam. EAS *omnes*] mire auget querellam Siculorum. nam &, Omnes, dicit; &, Hoc uno praetore; &, Per triennium; &, Pertuliſſe. quae uim habent ſingula. HOC *uno praetore*] cum unus praetor eſſe non ſoleat per triennium. ſed Verres, exſpectatione Arrij ſucceſſoris, qui non ſucceſſit, ultra legitimum tempus, prorogato imperio, Siciliae praefuit. Praetorias prouincias, uideo eſſe qui credant, annuas ex ea lege fuiſſe, cuius mentio fit Phil. I. ſed ea lex a C. Caeſare poſt euerſam remp. lata eſt, amplius uiginti annis poſt accuſationem Verris. Quid igitur? non annuae, cum accuſatus eſt Verres, praetoriae erant prouinciae? Erant, itemq. conſulares, ſed ueteribus legibus. Quid igitur Caeſar tulit? ne praetoriae prorogarentur, conſulares autem in alterum dumtaxat annum prorogationem haberent: cum utrarumque prorogatio longior iam eſſe coepiſſet, quam & mos maiorum, & reip. ratio poſtularet. atque hanc legem Cicero ait optima etiam rep. ſaepius eſſe flagitatam. ROGARE, *& orare,*] orantis preces plus ad mouendum ualent, quam rogantis. oramus enim, cum ſuppliciter, & cum quadam reuerentia petimus: rogamus etiam blande, & familiariter. Aſconius interpres: Rogare, ut hominem: orare, ut deos. iam enim, quibus id facerent, non habebant. Id mihi non placet. Quaſi uero Ciceronem, ut cauſſam ſuſciperet, deorum loco Siculi orarent. Concedo, erepta illis a Verre ſimulacra. quid tum? reliquerit ea Verres: non ideo Ciceronem Siculi oraſſent? aut quis credat, Siculos, cum Ciceronem rogarent, atque orarent, ad ſimulacra deorum, ſibi adempta, reſpexiſſe? quam multos oramus, nihil de dijs cogitantes? ut lib. III. in Verr. Flentes rogare, atque orare coeperunt. Et in ep. ad Seruilium: Te oro, atque rogo, ut eum in reliquijs ueteris

L negotiationis

negotiationis colligendis iuues. Eſt igitur Orare, non tamquam a dijs petere, ſed ſtudioſe, ac uehementer petere, quacumque de re, & a quocumque homine petatur. SVPPLICES *aſpernarer*, ʒ ex perſona Siculorum exprimit a ſe accuſationis officium. nam aſpernari Siciliam prouinciam, contumelioſum eſt; ſupplicem, inhumanum. ME *incolumi* ʒ qui eos defendere & poſſem, & deberem. SVPPLICES *eſſe* ʒ in tali re. nam, in omni re, arroganter diceret.

ORATIO

TVLI grauiter, & acerbe, iudices, in eum me locum adductum, ut aut eos homines ſpes falleret, qui opem a me, atque auxilium exſpectaſſent; aut ego, qui me ad defendendos homines ab ineunte adoleſcentia dediſſem, tempore atque officio coactus ad accuſandum traducerer. Dicebam, habere eos actorem Q. Caecilium, qui praeſertim quaeſtor in eadem prouincia poſt me quaeſtorem fuiſſet. quo ego adiumento ſperabam hanc a me moleſtiam poſſe dimoueri, id mihi erat aduerſarium maxime. nam illi multo mihi hoc facilius remiſiſſent, ſi iſtum non noſſent, aut ſi iſte apud eos quaeſtor non fuiſſet. adductus ſum, iudices, officio, fide, miſericordia, multorum bonorum exemplo, ueteri conſuetudine, inſtitutoq. maiorum, ut onus hoc laboris, atque officij non ex meo, ſed ex meorum neceſſariorum tempore mihi ſuſcipiendum putarem. quo in negotio tamen illa me res, iudices, conſolatur, quod haec quae uidetur eſſe accuſatio mea, non potius accuſatio, quam defenſio eſt exiſtimanda. defendo enim multos mortales, multas ciuitates, prouinciam Siciliā totam. quamobrem ſi mihi unus eſt accuſandus, propemodum manere in inſtituto meo uideor, & non omnino a defendendis hominibus ſubleuandisq. diſcedere. quod ſi hanc cauſſam tam idoneam, tam illuſtrem, tam grauem non haberem; ſi aut hoc a me Siculi non petiſſent, aut mihi cum Siculis cauſſa tantae neceſſitudinis non intercederet, & hoc, quod facio, me reip. cauſſa facere profiterer, ut homo ſingulari cupiditate, audacia, ſcelere praeditus, cuius furta, atque flagitia non in Sicilia ſolum, ſed in Achaia, Aſia, Cilicia, Pamphylia, Romae denique ante oculos omnium maxima turpiſſimaq. noſſemus, me agente in iudicium uocaretur: quis tandem eſſet, qui meum factum, aut conſilium poſſet reprehendere? quid eſt, pro deum hominumq. fidem, in quo ego reip. plus hoc tempore prodeſſe poſſim? quid eſt, quod aut populo R. gratius eſſe debeat, aut ſocijs exterisq. nationibus optatius eſſe poſſit, aut ſaluti fortunisq. omnium magis accommodatum ſit? populatae, uexatae, funditus euerſae prouinciae: ſocij, ſtipendiarijq. populi R. afflicti, miſeri, iam non ſalutis ſpem, ſed exitij ſolatium quaerunt. qui iudicia manere apud ordinem ſenatorium uolunt, queruntur accuſatores ſe idoneos non habere. qui accuſare poſſunt, iudiciorum ſeueritatem deſiderant. populus R. interea, tametſi multis incommodis difficultatibusq. affectus eſt, tamen nihil aeque in rep. atque illam ueterem iudiciorum uim grauitatemq. requirit. iudiciorum deſiderio tribunicia poteſtas efflagitata eſt. iudiciorum leuitate ordo quoque alius ad res iudicādas poſtulatur. iudicum culpa, atque dedecore etiam cenſorium nomen, quod aſperius antea populo uideri ſolebat, id nunc poſcitur; id iam populare; atque plauſibile factum eſt, in hac libidine hominum nocentiſſimorum, in populi R. quotidiana querimonia, iudiciorum infamia, totius ordinis offenſione, cum hoc unum his tot incommodis remedium eſſe arbitrarer, ut homines idonei, atque integri cauſſam reip. legumq. ſuſciperent; fateor me ſalutis omnium cauſſa ad eam partem acceſſiſſe reip. ſubleuandae, quae maxime laboraret. nunc, quoniam, quibus rebus adductus ad cauſſam acceſſerim, demonſtraui; dicendum neceſſario eſt de contentione noſtra, ut in conſtituendo accuſatore, quod ſequi poſſitis, habeatis.

EXPLANATIO

TVLI *grauiter, ac acerbe*, ʒ auget oratorie ſignificationem moleſtiae ſuae. nam grauia multa ſunt, quae non acerba: acerbum uero ſi quid eſt, idem non modo graue, ſed ita graue, uix ut ferri poſſe uideatur. graue autem, acerbumq. erat Ciceroni, uel ſupplices aſpernari Siculos, ſui amantiſſimos, quibus praeſertim ſaepe pollicitus eſſet, commodis eorum ſe non defuturum; uel, cum ad eam aetatem pro reis, non contra reos, dicere ſolitus eſſet, eorum rogatu ad accuſandum deſcendere. Aſconius diſtinguit: grauiter, quod accuſare nollet: acerbe, quod Siculorum iniurijs affligeretur. Cum utrumque Cicero coniunxerit ad indicandum dolorem ſuum, ex difficili, dubiaq. deliberatione ſuſceptum, EXSPECTASSENT; ʒ promiſſis meis adducti. TEMPORE, *atque officio coactus* ʒ tempore Siculorum, officio meo. Q. CAECILIVM ʒ Nigrum, domo Siculum, ut ait Pedianus, libertinum hominem, ut Plutarchus. QVAESTOR ʒ Verre praetore. IN EADEM *prouincia* ʒ ut eum aeque, ac me, noſſe potuiſſent. POST *me* ʒ ut eius memoria recentior apud eos deberet eſſe. QVO EGO *adiumento* ʒ ſecundum argumentum in Caecilium, a Siculorum uoluntate. nam primum eſt, quod ad ſe cuncti, opem, atque auxilium petentes, publice ſaepe uenerint. SI ISTVM *non noſſent*, ʒ nam quia nouerant, nec probitati confidere, nec in eius eloquentia uictoriae ſpem locare poſſe uidebantur. AVT SI *iſte apud eos quaeſtor non fuiſſet.* ʒ amare in Caecilium. nam quaeſtura, innocenter geſta, conciliat animos prouincialium, & uinculo quaſi quodam beneuolentiae coniungit. quod Siculis Cicero ſignificauerat, cum diceret: Qui praeſertim quaeſtor in eadem prouincia poſt me quaeſtorem fuiſſet. OFFICIO, ʒ quod ijs a me deberi uidetur, apud quos quaeſtor fui. FIDE, ʒ quia ſaepe ſum pollicitus, me

tus, me

ris, me commodis eorum non defuturum. Misericordia,} propter acerbiſſimas iniurias, quas Verre praetore per triennium pertuliſſent. Multorum *bonorum exemplo,*} L. Craſſi, M. Antonij, clariſſimorum oratorum, L. Luculli, & Marci fratris eius, L. Caeſaris Strabonis, P. Sulpicij, L. Fufij: quos nominat lib. II. Off. Veteri *conſuetudine, inſtitutoq. maiorum,*} quos imitatione dignos eſſe, nemo negat. in ijs, ut ceteri mittantur, M. Cato ille Cenſorius accuſauit Ser. Sulpicium Galbam. Laboris, *atque officij*} quia laboris, moleſtum eſſe poterat: ſed, quia ſimul officij, non moleſtum. lib. III. in Ver. Hoc ego plus habeo, quam qui ceteros accuſarunt: ſi onus eſt id appellandum, quod cũ laetitia feras, ac uoluptate. Non ex meo,} non quia perſequar iniurias meas: non enim ego laeſus a Verre ſum, aut mihi ullae cum eo priuatim intercedunt inimicitiae. Qvo *in negotio tamen*} hactenus probauit, recuſare ſe accuſandi onus non potuiſſe: nunc oſtendere conatur, potius defendere ſe, quam accuſare. Laudat autem ipſe lib. II. Off. eas accuſationes tantum, quae uel reip. cauſſa, uel patrocinij ſuſcipiuntur: & huius accuſationis in Verrem utitur exemplo. Vnvs} confert unum cum multis: inde colligit argumentum. Si unum accuſo, defendo multos: quid cauſſae eſt, quin actio mea defenſio potius, quam accuſatio, uocetur? Qvod *ſi hanc cauſſam,*} primam accuſationis cauſſam ab officio, fide, miſericordia deduxit; alteram ſumit ab ipſa rep. quae nunc exponitur. Tam *idoneam,*} hoc ad aequitatem cauſſae refero: Tam illuſtrem, ad prouinciae Siciliae nobilitatem: Tam grauem, ad maxima Verris crimina. Non *petiſſent,*} qui & petierunt, & cuncti, & publice, & ſaepe. Cavssa *tantae neceſſitudinis*} orta ab eius quaeſtura: in qua negotiatoribus comem, mercatoribus iuſtum, municipib. liberalem, ſocijs abſtinentem, omnibus in omni officio diligentiſſimum ſe praebuit. quod in ea pro Plancio, alibi etiam ſimile aliquid, de ſe ipſo ſcriptum reliquit. Singvlari *cupiditate, audacia, ſcelere*} ſummae improbitatis deſcriptio quaſi per gradus ad ſummum perducitur. nam, qui cupit, is ſi non audet, nihil turpe committit. ſi uero ad cupiditatem accedat audacia, tum facile ſcelus erumpit. *Cupiditate:* uerbum medium, quod ad bonas, malasq. res aeque accommodatur. *Audacia:* proprie de malis rebus. *Scelere:* generale de omnibus uitijs C. Verris, ſupra nominatis, luxurie in flagitijs, crudelitate in ſupplicijs, auaritia in rapinis, ſuperbia in contumelijs. Eiuſdem generis eſt id, quod proxime ſequitur, Furta, atque flagitia. nam, cum unum Verris crimen, furta, nominaſſet, ſubiunxit, Flagitia, non luxuriem tantum notans, de qua dixit ſupra, Quas res luxuries in flagitijs efficere potuiſſet, ſed omnia ſimul Verris crimina comprehendens. Facit hoc interdum Cicero, ut ex parte totum intelligat. nam, ut flagitium a luxurie ad omnia crimina, ſic ſcelus ab ea culpa, quae committitur in deos, ad nefaria quaeque deducit. quod, ſi cui propria ſceleris ſignificatio in dubium uenit; audiat haec in Verrem conjecta lib. IV. Vnum hoc crimen uidetur eſſe, & a me pro uno ponitur: de Mercurio Tindaritano plura ſunt: ſed, ea quo pacto diſtinguere, ac ſeparare poſſim, neſcio. Eſt pecuniarum captarum: quod ſignum a ſocijs pecuniae magnae ſuſtulit. Eſt peculatus: quod publice populi Romani ſignum, de praeda hoſtium captum, poſitum imperatoris noſtri nomine, non dubitauit auferre. Eſt maieſtatis, quod imperij noſtri gloriam, rerumq. geſtarum monumenta euertere, atque aſportare auſus eſt. Eſt ſceleris: quod religiones maximas uiolauit. Eſt crudelitatis: quod in hominem innocentem, in ſocium noſtrum, atq. amicum, nouum, ac ſingulare ſupplicij genus excogitauit. Praeditvs} uſurpatur tam de malis, quam de bonis rebus. In Achaia, *Aſia, Cilicia, Pamphylia*} hae quattuor prouinciae non omnes ad imperium Dolabellae proconſulis, cum quo Verres legatus profectus eſt, ſed Cilicia tantum, & Pamphylia pertinebant: ut Act. I. Vexatorem Aſiae, atque Pamphyliae. Nam interdum Aſiae nomen uſurpat pro ipſa Cilicia: ut etiam lib. I. Seſe, cum eſſet trierarchus, & Verrem ex Aſia decedentem proſequeretur, iuſſu Dolabellae fuiſſe una cum iſto Sami. Et lib. III. Qui ſociorum iniurijs, prouinciarumq. incommodis doleat, is in te non expilatione Aſiae, uexatione Pamphyliae, ſqualore & lacrumis Siciliae concitetur? Ciliciae uero praefuiſſe Dolabellam, Cicero docet lib. I. in Verr. Poſtquam, inquit, Cn. Dolabellae Cilicia prouincia conſtituta eſt; o dij immortales, quanta iſte cupiditate, quibus allegationibus illam ſibi legationem expugnauit? Vellem quidem hoc in loco paullo uberior, ac dicam etiam paullo accuratior Pediani fuiſſet interpretatio. nam, quod ait, Verrem in his quattuor prouincijs legatum & proquaeſtorem Dolabellae flagitia multa commiſiſſe: id ex parte uerum, ex parte falſum eſt: uerum, ſi de legato Verre; falſum, ſi de proquaeſtore accipiatur. nam legatus erat, non proquaeſtor, cum per Achaiam, Aſiamq. tranſiuit, in Ciliciam cum proconſule ſuo Dolabella proficiſcens. proquaeſtor autem fuit aliquanto poſt, quam in Ciliciam peruenit, Malleolo quaeſtore mortuo. Romae *denique, ante oculos omnium,*} argumentum. nam, ſi Romae, ante oculos omnium improbus, praeſertim cum praetor eſſet urbanus, quanto magis apud exteras nationes, longe ab oculis noſtris? procliuiores enim ad peccandum ſumus, impunitate propoſita. Maxima, *turpiſſimaq.*} quaedam maxima, quae neceſſe eſt eadem eſſe turpiſſima: quaedam ſi non maxima, ſaltem turpiſſima. Me *agente*} me accuſante. Honeſtiore uocabulo rem eam ſignificat, quae, ueretur, ne reprehendatur: ut ſupra: In hac cauſſa neminem mihi eſſe praeponendum actorem putabit. Nossemvs,} ut explorata, ac certa. uerbo enim uti uoluit dubitationem excludente. Mevm *factum, aut conſilium*} & accuſationem ipſam, & accuſandi cauſſam. Accuſationis nomen, ut odioſum, ubique uitat. itaque, Meum factum, dixit, & ſupra, Id, quod facio. Pro *deum, hominumq. fidem,*} utrum admiratur, an affirmat? utrumque ſimul: & in utroque teſtes adhibet deos, atque homines: quorum fidei non credere, nefas eſt. Hoc *tempore*} quo uel non accuſantur, qui ſocios noſtros populantur, uexant, euertunt; uel abſoluuntur. Hoc enim tacite ſignificat, & idem infra paullo apertius. Popvlo *Romano*} non contento ſenatorijs iudicijs.

Infra : In populi Romani quotidiana querimonia, iudiciorum infamia. Magis *accommodatum ſit?* ʒ quam ut homines idonei, atque integri cauſſam reip. iudiciorumq. ſuſcipiant. Hoc enim latius patere uoluit, quam ut aut de ſe ipſo tantum actore, aut de uno reo C. Verre acciperetur. paullo poſt. Popvlatae, *uexatae, funditus euerſae* ʒ ſaepe amplificat orator. amplificatio autem uel ſimplex eſt, uel duplex : ſimplex, ut hic, & in ep. ad Balbum : Omnia promiſſa, confirmata, certa, & rata ſunt. Ibidem: Vidi, cognoui, interfui. Lib. III. in Verr. Qui quaeſtor conſulem ſuum, conſilijs commiſſis, ſpoliare, relinquere, prodere, oppugnare auſus ſit. In Catil. II. Abijt, exceſſit, euaſit, erupit. Eadem ex coniunctis, ut infra : Siciliam prouinciam C. Verres per triennium depopulatus eſſe, Siculorum ciuitates uaſtaſſe, domos exinaniſſe, fana ſpoliaſſe dicitur. Et ſubiungit : Me defenſorem calamitatum ſuarum, me ultorem iniuriarum, me cognitorem iuris ſui, me actorem cauſſae totius eſſe uoluerunt. Et act. I. in Verr. Depeculatorem aerarij, uexatorem Aſiae, atque Pamphyliae, praedonem iuris urbani, labem, atque perniciem prouinciae Siciliae. Et in Catil. I. Furentem audacia, ſcelus anhelantem, peſtem patriae nefarie molientem, uobis, atque huic urbi ferrum, flammamque minitantem. Atque huius quidem generis legentibus Ciceronis orationes prope innumerabilia occurrunt. Duplex illa pro Milone : Eſt enim haec, iudices, non ſcripta, ſed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, uerum ex natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſſimus. Socii, *ſtipendiarijq.* ʒ ſtipendiarij diſtinguuntur a ſocijs, non quod ipſi quoque inter ſocios non eſſent, ſed, ut arbitror, quia condicione omnium deterrima. fuere enim ſociorum tria genera, immunes, uectigales, ſtipiendiarij. id mihi uideor ex ipſo Cicerone poſſe colligere. nam lib. IV. in Verrem : Maiores, inquit, noſtri facile patiebantur haec eſſe quamplurima apud ſocios, ut imperio noſtro quamornatiſſimi, florentiſſimiq. eſſent. Hoc de ſocijs immunibus dici, quis non putet? cum ſequatur : Apud eos autem, quos uectigales, aut ſtipendiarios fecerant, tamen haec relinquebant illi, quibus ea iucunda ſunt, quae nobis leuia uidebantur, haberent haec oblectamenta, & ſolatia ſeruitutis. Haec Cicero : qui & in ea pro Balbo diſtinguit ſtipendiarios a foederatis. Vectigal autem exigebatur ex decuma, portorio, pecore publico : unde publicani, qui exigebant, decumani, portitores, pecuarij uocati : eorumq. tota ratio, ſcriptura, ut ait Aſconius : de quo poſtea conſiderabimus. Stipendium grauius, quam uectigal. non enim certum, & inaequale, ſed arbitrio populi Romani pendebatur. et in eadem prouincia ciuitates erant aliae uectigales, aliae ſtipendiariae. utriuſque generis apud Plinium leguntur multae. Non *ſalutis* ʒ quam penitus amiſerunt. Exitii *ſolatium* ʒ quod ſolatium? ut condemnentur ij, quorum ſcelere afflicti perditiq. ſunt. Qverv ntvr *accuſatores ſe idoneos non habere.* ʒ ut infamia ſe liberent, culpam autem in accuſatores conferant. *Idoneos :* infra referri uidetur ad ingenium, diligentiam, eloquentiam, non ad probitatem. dicit enim : Vt homines idonei, atque integri cauſſam reip. legumq. ſuſciperent. Hic ſignificantur omnia, quae ab accuſatore poſtulantur : ut act. I. in Verrem, omnia, quae a iudice : cum ait : Hic ſi quid erit offenſum ; omnes homines non iam ex eodem ordine alios magis idoneos, quod fieri non poteſt, ſed alium omnino ordinem ad res iudicandas quaerendum arbitrabuntur. Mvltis *incommodis*, ʒ ademerat Sulla tribunis pl. poteſtatem capiendi alios magiſtratus, quam eis poſtea C. Cotta conſul reſtituit. ademerat & ius ferendarum legum, intercedendi tamen reliquerat. qua de re ſic Caeſar lib. I. bel. ci. Nec tribunis pl. ſui periculi deprecandi, neque etiam extremi iuris interceſſionem retinendi, quod L. Sulla reliquerat, facultas tribuitur. Idem paullo poſt : Sullam, nudata omnibus rebus tribunicia poteſtate, tamen interceſſionem liberam reliquiſſe ; Pompeium, qui amiſſam reſtituiſſe uideatur, bona etiam, quae ante habuerat, ademiſſe. Tranſtulit idem Sulla ad ordinem ſenatorium iudicia, reiectis equitibus, qui lege Sempronia C. Gracchi cum ſenatoribus iudicabant. Ademit etiam populo comitia ſacerdotum omnium, & eos collegiorum arbitrio cooptari uoluit, ut augures ab auguribus, flamines a flaminibus. Ivdiciorvm *deſiderio tribunicia poteſtas efflagitata eſt.* ʒ eam poteſtatem hoc ipſo anno conſul Pompeius reſtituerat. Efflagitata eſt autem a populo, ut eſſent tribuni pl. qui ſenatoribus iudicibus, male iudicantibus, diem ad populum dicerent. exemplum exſtat in oratione pro Cluentio L. Quinctij tribuni pl. qui C. Iunium, propterea quod minus honeſte iudicaſſet, in concionem arreptam condemnauit. Et act. I. in Verr. Contemnimur, inquit, a populo Romano, deſpicimur ; graui, diuturnaq. iam flagramus infamia. neque enim aliam ob cauſſam populus Romanus tribuniciam poteſtatem tanto ſtudio requiſiuit : quam cum poſcebat, uerbo illam poſcere uidebatur, re uera iudicia poſcebat. neque hoc Q. Catulum, hominem ſapientiſſimum, atque ampliſſimum, fugit : qui, Cn. Pompeio, uiro fortiſſimo, & clariſſimo, de tribunicia poteſtate referente, cum eſſet ſententiam rogatus, hoc initio eſt ſumma auctoritate uſus : patres conſcriptos iudicia male, & flagitioſe tueri : quod ſi in rebus iudicandis populi Romani exiſtimationi ſatisfacere uoluiſſent, non tantopere homines fuiſſe tribuniciam poteſtatem deſideraturos. Levitate ʒ improbitate, non dixit, ut iudicum animos uerbo molliore minus offenderet. Leuis autem iudex eſt, qui facile mouetur, & de recta iudicandi uia deflectit. ſic contra, Grauis iudex, in tuendo iure firmus, & conſtans. Ordo *quoque alius* ʒ equeſter : ſed, praeter equeſtrem, additus eſt tertius, tribuni aerarij, Aurelia lege. Et hic, ut leuius afficiantur iudices, non dicit, Ordo alius, (excluderentur enim iudicijs ſenatores) ſed, Ordo quoque alius : ideſt, qui uobiſcum ſimul iudicet. Ad res *iudicandas* ʒ modus loquendi. act. I in Verrem : Alium omnino ordinem ad res iudicandas quaerendum arbitrabuntur. Ibidem : Quod ſi in rebus iudicandis populi Romani exiſtimationi ſatisfacere uoluiſſent. Lib. II. Quos ij, qui ſeueriora iudicia deſiderant, arbitrentur res iudicare oportere. Vbi an-

tea, Reos iudicare, mendoſe legebatur. Phil. I. Viri fortiſſimi, atque honeſtiſſimi, qui ordines duxerunt, res & iudicant, & iudicauerunt. Coelius ad Cic. In hac diſcordia uideo Cn. Pompeium ſenatum, quiq. res iudicant, ſecum habiturum. Et alibi ſaepe. IVDICVM *culpa, atque dedecore*] hic minus parcit iudicibus, quam ſupra: quia ſubiungit, quaſi medicinam uulneris, cenſoriae ſpem reuocandae poteſtatis: quam ſenatui gratiorem fuiſſe, quam populo, ſequentibus intelligitur: uel quia legerentur e ſenatu; uel quia, moribus cum praeeſſent, unde Magiſtri morum uocabantur, & in omnes pro cuiuſque culpa animaduerterent, maiorem populo, qui eſt ad peccandum procliuior, quam ſenatui, metum inijciebant. ID NVNC *poſcitur,*] aliquot annis intermiſſum. reſtitutum eſt hoc anno a Pompeio, & Craſſo cos. cenſoresq. creati Gellius & Lentulus. TOTIVS *ordinis*] ſenatorij, penes quem iudicia ſunt. IDONEI, *atque integri*] *idonei,* ad agendum; *integri,* ne corrumpantur. nam in eo, qui accuſat, ſimul cum eloquentia requiritur integritas. REIP.] ut prouinciarum, ſociorumq. ſaluti, condemnanda hominum nocentiſſimorum libidine, conſulatur. LEGVMQ.] poenas nocentibus irrogantium. FATEOR] uide modeſtiam, uel potius artificium oratoris. qua enim in re ſibi laudem deberi, proximo oſtendit ſuperiore membro, in ea re ſubiungit, Fateor: quod eſt uerbum excuſantis, ac tuentis id, quod ueretur, ne cui turpe uideatur. et ſequentibus quoque uerbis accuſationis nomen euitat, cauſſam rei pro ipſa re ſubijciens. poterat enim ſententiam ita concludere: Fateor me ſalutis omnium cauſſa ad accuſandum deſcendiſſe: ſed, ut dixi, maluit cauſſam, cur accuſet, ſubſtituere: & hoc modo concluſit: Fateor me ſalutis omnium cauſſa ad eam partem acceſſiſſe reip. ſubleuandae, quae maxime laboraret. ſic lib. I. in Verrem: Mihi uideor magnam, & maxime aegram, & prope depoſitam reip. partem ſuſcepiſſe, neque in eo magis meae, quam ueſtrae laudi, exiſtimationiq. ſeruiſſe. QVIBVS *rebus adductus*] quattuor eſt adductus, officio, fide, miſericordia, reip. cauſſa. NECESSARIO] excuſari uult neceſſitate, propter ea, quae cum de ſe ipſo, tum contra Caecilium maxime, dicturus ſit. QVOD *ſequi poſſitis,*] utroque noſtrum cognito, habebitis, quod ſequi poſſitis in accuſatore deligendo.

ORATIO

EGO ſic intelligo, iudices: cum de pecunijs repetundis nomen cuiuſpiam deferatur, ſi certamen inter aliquos ſit, cui potiſſimum delatio detur, haec duo in primis ſpectari oportere; quem maxime uelint actorem eſſe ij, quibus factae eſſe dicantur iniuriae; & quem minime uelit is, qui eas iniurias feciſſe arguatur. in hac cauſſa, iudices, tametſi utrumque eſſe arbitror perſpicuum, tamen de utroque dicam, & de eo prius, quod apud uos plurimum debet ualere, hoc eſt de uoluntate eorum, quibus iniuriae factae ſunt, quorum cauſſa iudicium de pecunijs repetundis eſt conſtitutum. Siciliam prouinciam C. Verres per triennium depopulatus eße, Siculorum ciuitates uaſtaſſe, domos exinaniſſe, fana ſpoliaſſe dicitur. adſunt, queruntur Siculi uniuerſi: ad meam fidem, quam habent ſpectatam iam, & diu cognitam, confugiunt: auxilium ſibi per me a uobis, atque a populo R. legibus petunt: me defenſorem calamitatum ſuarum, me ultorem iniuriarum, me cognitorem iuris ſui, me actorem cauſſae totius eſſe uoluerunt. Vtrum, Q. Caecili, hoc dices, me non Siculorum rogatu ad cauſſam accedere, an optimorum fideliſſimorum ſociorum uoluntatem apud hos grauem eſſe non oportere? ſi id audebis dicere, quod C. Verres, cui te inimicum eſſe ſimulas, maxime exiſtimari uult, Siculos hoc a me non petiſſe: primum cauſſam inimici tui ſubleuabis; de quo non praeiudicium, ſed plane iudicium iam factum putatur, quod ita percrebuit, Siculos omnes actorem ſuae cauſſae contra illius iniurias quaeſiſſe. hoc ſi tu, inimicus eius, factum negabis, quod ipſe, cui maxime haec res obſtat, negare non audet: uideto, ne nimium familiariter inimicitias exercere uideare. deinde ſunt teſtes uiri clariſſimi noſtrae ciuitatis: quos omnes a me nominari non eſt neceſſe: eos, qui adſunt, appellabo: quos, ſi mentirer, teſtes eſſe impudentiae meae minime uellem. ſcit is, qui eſt in conſilio, C. Marcellus: ſcit is, quem adeſſe uideo, Cn. Lentulus Marcellinus: quorum fide, atque praeſidio Siculi maxime nituntur, quod omnino Marcellorum nomini tota illa prouincia adiuncta eſt. hi ſciunt, hoc non modo a me petitum eſſe, ſed ita ſaepe, & ita uehementer eſſe petitum, ut aut cauſſa mihi ſuſcipienda fuerit, aut officium neceſſitudinis repudiandum. ſed quid ego his teſtibus utor? quaſi res dubia, aut obſcura ſit. adſunt homines ex tota prouincia nobiliſſimi, qui praeſentes uos orant atque obſecrant, iudices, ut in actore cauſſae ſuae deligendo ueſtrum iudicium a ſuo iudicio ne diſcrepet. omnium ciuitatum totius Siciliae legationes adſunt, praeter duas ciuitates: quarum duarum ſi adeſſent, duo crimina uel maxima minuerentur, quae cum his ciuitatibus C. Verri communicata ſunt.

EXPLANATIO

CVM DE *pecunijs repetundis nomen cuiuſpiam deferatur,*] quaerat aliquis, cur hoc uno de crimine, non ſimul de ambitu, de maieſtate, & reliquis: poteſt enim, delato cuiuſpiam nomine, non tam de repetundis, quam de quouis alio crimine, oriri certamen inter eos, qui accuſare cupiunt: ut inter P. Sullam, qui Gabinij nomen de ambitu detulerat, & L. Torquatum: de quo ſic in ep. ad Att. lib. IV. Candidati conſulares omnes rei ambitus: quem P. Sulla, non dubitans quin foris eſſet, poſtularat, contradicente,

tradicente,

tradicente, & nihil obtinente Torquato. Et in ep. ad Q. fr. lib. III. Gabinium de ambitu reum fecit P. Sulla. contradixit L. Torquatus, omnibusq. libentibus non obtinuit. Quibus in locis operae pretium eſt animaduertere, Poſtulare, &, Reum facere, idem eſſe quod, reum deferre. id quod ex epiſtola quoque M. Coelij, cuius initium eſt, Etſi de rep. licet intelligere. Sed, ut ad quaeſtionem redeam; ſi de quouis crimine Cicero locutus eſſet, locum non haberet id, quod ſequitur, Quem maxime uelint actorem eſſe ij, quibus factae dicantur eſſe iniuriae: quod proprie pertinet ad crimen repetundarum. NOMEN *cuiuſpiam deferatur*, nominis delationem ſequebatur accuſatio. accidebat autem interdum, ut, qui nomen detulerat, non accuſaret. Ille nouitius Ligur, ait in oratione pro domo, nomen Sex. Propertij detulit, accuſare, alienae damnationis, ſcelerisq. ſocius, propter calumniae metum non eſt auſus. Et in ep. Coelij: Inter poſtulationem, & nominis delationem uxor a Dolabella diſceſſit. Quo loco uidetur Coelius pro accuſatione poſtulationem uſurpaſſe. Cicero tamen, Poſtulauit, pro, nomen detulit, interdum dixit: ut monui ſupra. CVI *potiſſimum delatio detur*, cuius delatio probetur, ideſt, quis accuſator conſtituatur. nam, delatione probata, ſequitur accuſatio. VTRVMQVE *eſſe arbitror perſpicuum*, nam & Siculi, & Verres ipſe, ſuae uoluntatis non obſcura ſigna dederant. de Siculis dictum eſt ſupra; de Verre ſic infra: At enim ſolum id eſt, ut me Siculi maxime uelint: alterum illud, credo, obſcurum eſt, a quo Verres minime ſe accuſari uelit. ecquis umquam tam palam de honore, tam uehementer de ſalute ſua contendit, quam ille, atque illius amici, ut ne haec mihi delatio detur? QVORVM *cauſſa* quia ſociorum cauſſa conſtitutum erat iudicium de pecunijs repetundis. DOMOS *exinaniſſe*, a ſummis ad infima deſcendit: alibi ab infimis adſcendit ad ſumma. quod utrumq. ualet ad ornandum. Hic igitur a prouincia ad ciuitates, a ciuitatibus ad domos, ideſt, a toto ad partes, a partibus ad particulas: at ſupra, ab una iniuria ad multas, a multis ad exitium: cum dixit: Populatae, uexatae, funditus euerſae prouinciae. SPECTATAM *iam, & diu cognitam*, in quaeſtura. Non ſatis uidebatur, Spectatam, niſi adderet, Cognitam: quammulta enim ſpectantur, quae non cognoſcuntur. plena uero, minimeq. dubia cognitio eſt, quae tempore confirmatur. ideo addidit, Diu. LEGIBVS *petunt*. date hoc legibus, non Siculis. COGNITOREM *iuris ſui*, procurator abſentem, cognitor praeſentem defendit. et uidetur in quacumque re, maxima, minima, procurator fuiſſe; cognitor in maiore tantum. teſtem habeo Ciceronem ipſum. nam lib. I. in Verrem, Credet, inquit, ijs equitibus Romanis populus Romanus, qui ad uos antea producti teſtes, ipſis inſpectantibus ab iſto ciuem Romanum, qui cognitores homines honeſtos daret, ſublatum eſſe in crucem dixerunt. Ibiq. Pedianus: Hoc genus defenſionis in iure Cognitor dicitur, maxime cum de alicuius ſtatu agitur. ſic Cicero Siculorum iuris in re maxima cognitor eſt: equites Romani cognitores eius erant, quem ſi ciuem Romanum eſſe teſtimonio ſuo probarent, ſperabant a turpiſſimo mortis genere poſſe liberari. Nam, quod Pedianus dixit, Maxime cum de alicuius ſtatu agitur: habuit rationem eius loci, quem interpretabatur: agebatur enim de ſtatu, & condicione hominis in ſummo uitae diſcrimine conſtituti: ſed omnem ſignificationem, quae cadit in cognitoris nomen, haud omnino comprehendit. non enim, ut arbitror, ad ſtatum Siculorum Ciceronem reſpexiſſe, cum dixit, Me cognitorem iuris ſui, quiſquam putabit, ſed ad iniurias, quas Verre praetore pertulerant. quamquam Pedianus excuſatione prorſus carere non uidetur: aliquam enim ſignificationem excludit, cum ait, Maxime. NON *praeiudicium, ſed plane iudicium* Praeiudicium interdum eſt ſignum, & iudicium iudicij futuri. nam, ſi conſtat, Siculos omnes actorem ſuae cauſſae quaeſiſſe: apparet, uniuerſam Siciliam a Verre populatam, atque uexatam. interdum eſt iudicium, quod in uno factum, alteri, qui reus eodem crimine futurus eſt, uehementer nocet. huius generis eſt illud pro Cluentio. Quid eſt, quod iam de Oppianici cauſſa plura dicamus? apud eoſdem iudices reus eſt factus, cum is duobus praeiudicijs iam damnatus eſſet. Ibidem: Qui ceteros, nullo praeiudicio facto, tamen ex ipſa cauſſa condemnaſſent; hunc, quem bis condemnatum iam acceperant, liberarent? Paullo poſt: Quod ſi hoc uidetis, illo iudicio reum condemnari, praeſertim ab iiſdem iudicibus, qui duo praeiudicia feciſſent, neceſſe fuiſſe: ſimul illud uideatis, neceſſe eſt, nullam accuſatori cauſſam eſſe potuiſſe, cur iudicium uellet corrumpere. Eodem ſenſu Suetonius in Iulio: Quaeſtor eius in praeiudicium aliquot criminibus arreptus eſt. ACTOREM *ſuae cauſſae* modeſte: cum dicere debuerit, Me actorem ſuae cauſſae. nam illud refellit: Si dicere audebis, Siculos hoc a me non petiſſe. Et infra ſubiungit: Hi ſciunt, hoc non modo a me petitum eſſe, ſed ita ſaepe, & ita uehementer eſſe petitum, ut aut cauſſa mihi ſuſcipienda fuerit, aut officium neceſſitudinis repudiandum. Quod tamen ipſe omiſit, intelligitur. NIMIVM *familiariter* non ut eum decet, qui accuſat. Videto, inquit, ne, cui te inimicum eſſe profiteris, ei amicus eſſe uidearis. Idem ſupra: Cauſſam inimici tui ſubleuabis. C. MARCELLVS: cum eſſent alij Marcelli, Siculorum patroni; tamen hic ſolus nominatur, & quia iudex erat, & quia dignitate praeſtabat: praeturam enim geſſerat, & ex praetura in Siciliam cum imperio ierat: quo tempore multa in Siculos officia contulerat. Lib. III. in Verrem: C. Marcelle, te appello. Siciliae prouinciae, cum eſſes proconſul, praefuiſti. Et lib. IV. Equeſtres ſunt medio in foro Marcellorum ſtatuae: ex quibus iſte C. Marcelli ſtatuam delegit: cuius officia in illa ciuitate, totaq. prouincia recentiſſima erant, & maxima. Is igitur C. Marcellus pater eius fuit, qui cum L. Paullo conſulatum geſſit. augurem fuiſſe, ex lib. II. de Diuin. cognoſcitur: & Ciceronis ad eum epiſtola lib. XV. Collegae, inſcripta eſt. Erat, cum haec Cicero dixit, alter C. Marcellus, cognomine Aeſerninus adoleſcens, quem ab eo, qui iudex hac in cauſſa ſedit, diuerſum fuiſſe, ex lib. IV. in Verrem ſatis patet. CN. LENTVLVS *Marcellinus*: Corneliae gentis, qui conſulatum geſſit cum L. Philippo.

Philippo. tranſiuit per adoptionem a Claudijs Marcellis ad Cornelios Lentulos: itaque duobus cognominibus uſus eſt. ideo dixit Pedianus, Marcellum, & Marcellinum, gentiles inter ſe fuiſſe. QVORVM} quia Marcellinus, item ut Marcellus, a uetere Siculorum patrono, qui Syracuſas uictor ſeruauit incolumes, a M. Marcello originem ducebat. PRAESIDIO} uirtutem ſignificat. A SVO *iudicio*} de me enim iudicant, id quod eorum preces declarant, non modo Caecilium potius, quam me, ſed omnino, praeter me, actorem ſuae cauſſae quemquam a uobis non eſſe deligendum. Huc pertinet illud, dictum ſupra in oſtendenda Siculorum uoluntate: Rogare, & orare, ne illos ſupplices aſpernarer, quos, me incolumi, nemini ſupplices eſſe oporteret. PRAETER *duas ciuitates*:} Verris praedarum, furtorumq. ſocias: quae non modo contra Verrem legationes non miſerant, uerum etiam pro ipſo miſerant eae fuere Mamertina, & Syracuſana. de Mamertina ſic lib. IV. Mamertina ciuitas iſtum publice communi conſilio ſola laudat: omnibus iſte ceteris Siculis odio eſt; ab his ſolis amatur. Et ibidem: Haec ciuitas iſti praedoni, ac piratae Sicilienſi Phaſelis fuit. huc omnia undique deportabantur, apud iſtos relinquebantur: quod celari opus erat, habebant ſepoſitum, ac reconditum: per iſtos, quae uolebat, in nauem clam imponenda, occulte exportanda curabat: nauem denique maximam, quam onuſtam furtis in Italiam mitteret, apud iſtos faciendam, aedificandamq. curauit. Et paullo poſt: Hinc illa crux, in quam ciuem Romanum iſte, multis inſpectantibus, ſuſtulit: quam non eſt auſus uſquam defigere, niſi apud eos, quibuſcum omnia ſcelera ſua, ac latrocinia communicaſſet. De Syracuſana autem ſic eodem libro: Exiſtimabam, ut Romae ex iſtius amicis acceperam, ciuitatem Syracuſanam propter Heraclij hereditatem non minus iſti amicam, quam Mamertinam, propter praedarum, ac furtorum omnium ſocietatem. Et paullo poſt: Reſpondi, neque Romae in conuentu Siculorum, cum a me auxilium communi omnium legationum conſilio petebatur, cauſſaq. totius ad me Siciliae deferebatur, legatos Syracuſanorum affuiſſe. Et proxime: Eoſdem Romae fuiſſe legatos, illius adiutores improbitatis, ſocios furtorum, conſcios flagitiorum. DVO *crimina*} unum cum Mamertinis, alterum cum Syracuſanis communicatum. in quo recte Pedianus: Duo crimina, generaliter: nam multa ſunt.

ORATIO

ATENIM *cur a me potiſſimum hoc praeſidium petiuerunt? ſi eſſet dubium, petiſsent a me praeſidium, nec ne; dicerem, cur petiſſent: nunc uero, cum id ita perſpicuum ſit, ut oculis iudicare poſſitis; neſcio, cur hoc mihi detrimento eſſe debeat, ſi id mihi obijciatur, me potiſſimum eſſe delectum. uerum id mihi non ſumo, iudices, & hoc non modo in oratione mea non pono, ſed ne in opinione quidem cuiuſquam relinquo, me omnibus patronis eſſe praepoſitum. non ita eſt: ſed uniuſcuiuſque, temporis, ualetudinis, facultatis ad agendum, ducta ratio eſt. mea fuit ſemper haec in hac re uoluntas, & ſententia, quemuis ut hoc mallent, de ijs, qui eſsent idonei, ſuſcipere, quam me; me ut mallent, quam neminem. Reliquum eſt, iam ut illud quaeramus; cum hoc conſtet, Siculos a me petiſſe, ecquid hanc rem apud uos, animosq. ueſtros ualere oporteat, ecquid auctoritatis apud uos in ſuo iure repetundo ſocij populi R. ſupplices ueſtri habere debeant. de quo quid ego plura commemorem? quaſi uero dubium ſit, quin tota lex de pecunijs repetundis ſociorum cauſſa conſtituta ſit. nam, ciuibus cum ſunt ereptae pecuniae, ciuili fere actione, & priuato iure repetuntur: haec lex ſocialis eſt: hoc ius nationum exterarum eſt: hanc habent arcem, minus aliquanto nunc quidem munitam, quam antea; uerumtamen, ſi qua reliqua ſpes eſt, quae ſociorum animos conſolari poſſit, ea tota in hac lege poſita eſt. cuius legis non modo a populo R. ſed etiam ab ultimis nationibus, iampridem ſeueri cuſtodes requiruntur. quis igitur eſt, qui neget oportere eorum arbitratu lege agi, quorum cauſſa lex ſit conſtituta? Sicilia tota, ſi una uoce loqueretur, hoc diceret: quod auri, quod argenti, quod ornamentorum in meis urbibus, ſedibus, delubris fuit, quod in unaquaque re beneficio ſenatus populiq. R. iuris habui, id mihi tu, C. Verres, eripuiſti, atque abſtuliſti. quo nomine abs te ſeſtertium millies ex lege repeto. ſi uniuerſa, ut dixi, prouincia loqui poſſet, hac uoce uteretur. quoniam id non poterat, harum rerum actorem, quem idoneum eſse arbitrata eſt, ipſa delegit. in huiuſmodi re quiſquam tam impudens reperietur, qui ad alienam cauſſam inuitis ijs, quorum negotium eſt, accedere, aut adſpirare audeat? Si tibi, Q. Caecili, hoc Siculi dicerent; te non nouimus; neſcimus, qui ſis; numquam te antea uidimus; ſine nos per eum noſtras fortunas defendere, cuius fides eſt nobis cognita: non ne id dicerent, quod cuiuis probare deberent? nunc hoc dicunt, utrumque ſe noſse, alterum ſe cupere defenſorem eſſe fortunarum ſuarum, alterum plane nolle. cur nolint, etiam ſi tacent, ſatis dicunt. uerum non tacent. tamen his inuitiſſimis te offeres? tamen in aliena cauſſa loquere? tamen eos defendes, qui ſe ab omnibus deſertos potius, quam abs te defenſos eſſe malunt? tamen his operam tuam pollicebere, qui te neque uelle ſua cauſſa, nec, ſi cupias, poſſe arbitrantur? cur eorum ſpem exiguam reliquarum fortunarum, quam habent in legis & iudicij ſeueritate poſitam, ui extorquere conaris? cur te interponis inuitiſſimis ijs, quibus maxime lex conſultum eſſe uult? cur, de quibus in prouincia non optime es meritus, eos nunc plane fortunis omnibus conaris euertere? cur ijs non modo perſequendi iuris ſui, ſed etiam deplorandae calamitatis adimis poteſtatem? nam, te actore, quem eorum affuturum putas, quos intelligis, non ut, per te alium, ſed ut per aliquem te ipſum ulciſcantur, laborare?*

EXPLANATIO

A ME *potiſſimum*] omiſſis ueteribus patronis. OCVLIS *indicare*] quod mentis eſt, ad oculos transferr: alibi, quod eſt animi, ad oculos: ut ep. ad Lucceium: Cerno iam animo, quanto omnia uberiora, atque ornatiora futura ſint. DETRIMENTO] apud uos in actore deligendo. ET HOC *non modo in oratione mea non pono, ſed ne in opinione quidem cuiuſquam relinquo*,] ſimile illud infra: In quo ego quid eniti, aut quid efficere poſſim, malo in aliorum ſpe relinquere, quam in oratione mea ponere. OMNIBVS *patronis*] de patronis tantum Siculorum, ac de ſolis etiam Marcellis loquitur, non de omnibus, qui ſunt in ciuitate: quod ſequentibus intelligitur. TEMPORIS, *ualetudinis, facultatis ad agendum*,] egregie Pedianus: Temporis, Marcelli iudicantis tunc: ualetudinis, Marcellini, quod erat tunc infirmior ualetudine corporis: facultatis, alterius Marcelli, iuris magis ſtudioſi, quam eloquentiae. Alterum Marcellum, cuius nomen Pedianus omittit, arbitror eſſe M. Marcellum, qui cum C. Aquillio, L. Lucilio, P. Quinctilio de cauſſa P. Quinctij tamquam iuriſconſultus iudicauit. et, ut arbitror, idem eſt, qui lib. I. in Verrem nominatur, & qui C. Marcelli Aeſernini pater fuit: ut in Bruto. DVCTA *ratio eſt*.] a Siculis: qui non contempſere ueteres patronos, ſed uarijs cauſſis, ne opem & auxilium ab ijs peterent, adducti ſunt. Marcellinus inter Siculorum patronos numeratur, quia Marcellus, ante quam adoptaretur, fuerat, & Marcellini cognomen, ut Marcellus fuiſſe uideretur, aſſumpſerat. ſupra quoque, cum eum Cicero ut Siculorum patronum nominaſſet, ſubiecit: Omnino Marcellorum nomini tota illa prouincia adiuncta eſt. Et in ep. ad C. Marcellum conſulem, lib. XV. Marcellos, Marcellinosq. coniungit; in mentione Marcellorum, genus cognoſcens; in Marcellinis, Marcellorum nomen. nam ſubſtituit: Mirificus enim generis ac nominis ueſtri fuit erga me ſemper animus. VOLVNTAS,] quod ad me attinet, alienus ab accuſando ſum: ſed officio, fide, miſericordia uincor. SENTENTIA,] debere eos iudicabam ab alijs hoc petere potius, quam a me. DE IIS, *qui eſſent idonei*,] quorum in numeto Caecilius non eſt. QVAM *neminem*.] cum omnino eos, nullo defenſore, deſtitutos, & abiectos iacere, neque uellem, neque aequum eſſe iudicarem. nam, quod Caecilius actionem ſibi poſtulat: idoneorum excluditur numero. IN SVO *iure repetundo*] cum iudicium repetundarum poſtulant, ſuum ius repetunt: nam ſociorum cauſſa iudicium illud legibus eſt conſtitutum. LEX] Cornelia L. Sullae de pecunijs repetundis. lata primum eſt a L. Calpurnio Piſone tribuno pl. ante annos centum, Cenſorino & Manilio cos. ut lib. II. & III. Off. & in Bruto. CIVILI *fere actione*] ciuis enim cum ciue ad praetorem urbanum contendit. PRIVATO *iure*] non publico iudicio: cum & inter priuatos, & de re priuata controuerſia ſit. HANC *habent arcem*,] quae uexatos accipiat, ac defendat. NVNC *quidem*] quia iudicia turpiter, & flagitioſe fiunt. MVNITAM,] apte: quia dixerat, Arcem. QVAM *antea*;] cum equites uobiſcum lege C. Gracchi iudicarent. IN HAC *lege*] reſtituit ſibi animos iudicum, parumper offenſos antecedentibus uerbis. quamquam in eo quoque modum tenuit. non enim dixit, Minus munitam, ſed aliquanto minus. NON *modo a populo Romano*,] de quo ſupra: Quid eſt, quod aut populo Romano grauius eſſe debeat, aut ſocijs exterisq. nationibus optatius eſſe poſſit? Hic Pedianus, quod equidem miror, populum Romanum a ſocijs non diſtinguit. VLTIMIS *nationibus*] ultimi imperij noſtri. quo modo Vltimas terras uocat Hiſpaniam in ep. ad Lentulum: Recordare, inquit, quibus laudationem ex ultimis terris miſeris. HOC *diceret*:] haec alienae perſonae loquentis inductio mire non ſolum ornat, ſed etiam quodam modo excitat orationem. uſus eſt ea Cicero lib. V. in Verrem: En quod Tindaritani libenter praedicent: Nos in ſeptemdecim populis Siciliae non eramus: nos ſemper in omnibus Punicis, Sicilienſibusq. bellis amicitiam fidemq. populi Romani ſecuti ſumus: a nobis omnia populo Romano ſemper & belli adiumenta, & pacis ornamenta adminiſtrata ſunt. Ibidem paullo poſt: Ipſe pater ſi iudicaret, per deos immortales quid facere poſſet, cum tibi haec diceret: Tu in prouincia populi Romani praetor, cum tibi maritimum bellum eſſet adminiſtrandum, Mamertinis, ex foedere quam deberent, nauem per triennium remiſiſti. In Catil. I. Si mecum patria, quae mihi uita mea multo eſt carior, ſi cuncta Italia, ſi omnis reſp. loquatur: M. Tulli, quid agis? Et illa Appij Caeci ad P. Clodij ſororem, in oratione pro Coelio: Mulier, quid tibi cum Coelio? quid tibi cum homine adoleſcentulo? quid cum alieno? Nec inconcinne Porcius Latro in Catil. Per deos immortales oro te Catilina, ſi patria tecum his uocibus uteretur, quid eſſes illi, quaeſo, reſponſurus? Ego te paruulum, Catilina, cum in primis ornatiſſimo genere naſci uoluiſſem. &c. SEDIBVS,] quid, ſi, Aedibus? ut ſit tranſitus ab urbibus ad domos: deinde ſequantur delubra. quem ordinem ſupra ſeruauit in eo: Ciuitates uaſtaſſe, domos exinaniſſe, fana ſpoliaſſe. Et lib. IV. in Verr. Nihil in aedibus cuiuſquam, ne in opidis quidem, nihil in locis communibus, ne in fanis quidem, nihil apud Siculum, nihil apud ciuem Romanum, denique nihil iſtum, quod oculos animumq. accenderit, neque priuati, neque publici, neque profani, neque ſacri, tota in Sicilia reliquiſſe. BENEFICIO *ſenatus*] Senati, legit Cariſius lib. I. HS MILLIES] ſubtilior numerandi ratio, & examinatum diligenter auri pondus, tricies centena ſcutatorum, ſignificari demonſtrat. Eſt autem, HS millies, conciſum, quod &, Millies, dicebatur, ut in Philippicis, Septies, pro, Septies millies centena millia. breuitatis enim cauſſa omittebant, Centena millia. Auget hic ὑπερβολικῶς, quia loquitur ex perſona Siciliae. nam ipſe act. I. in extremo, Verrem e Sicilia

quadrin-

quadringenties HS contra leges abſtuliſſe, dicit. AVT *adſpirare* cupiditas hoc uerbo cum inani conatu oſtenditur: ut infra: De iſto cuſtode toto ſic uobis breuiſſime reſpondebo; non eſſe hos tales uiros commiſſuros, ut ad cauſſam tantam, a me ſuſceptam, mihi creditam, quiſquam ſubſcriptor me inuito adſpirare poſſit. Et lib. V. Quo neque Carthaginienſium glorioſiſſimae claſſes, cum mari plurimum poterant, multis bellis ſaepe conatae, umquam adſpirare potuerunt. Et in Bruto: Ex bellica laude adſpirare ad Africanum nemo poteſt. In ep. ad Trebatium: Subinuideo tibi, ultro te etiam accerſitum ab eo, ad quem ceteri non propter eius ſuperbiam, ſed propter occupationem adſpirare non poſſunt. Tuſc. V. Occupaui te fortuna, omnesq. tuos aditus intercluſi, ut ad me adſpirare non poſſes. Quibus exemplis, (ut alia omittantur) quae ſit huius uerbi proprietas, intelligitur. VTRVMQVE *ſe noſſe*, aeque contra Caecilium, quia Siculis notus ſit, ut ſi notus non eſſet. ſententia ſimilis pro Deiotaro: Quem profecto is, qui optime noſtros homines nouit, uel quia non noſſet, uel, ſi noſſet, contemneret. Eſt autem Caecilij maior uituperatio, quia reijcitur a Siculis ut notus, quam ſi reijceretur ut ignotus. DESERTOS *potius*, abundare omnino uidetur, Potius, cum ſequatur, Malunt: ſed alibi quoque modus idem loquendi reperitur. NEQVE *uelle ſua cauſſa,* infra: De quibus in prouincia non optime es meritus. CONARIS *euertere?* aut, quod accuſare uis; cum ea tibi, quae ad accuſandum requiritur, facultas deſit: aut, quod accuſatorem te fingis, cum praeuaricator futurus ſis. DEPLORANDAE *calamitatis* in iudicio. te enim cauſſam agente, Siculi non aderunt. TE IPSVM ad ea, quae in Sicilia quaeſtor commiſiſti.

ORATIO

ATENIM *ſolum id eſt, ut me Siculi maxime uelint: alterum illud credo obſcurum eſt, a quo Verres minime ſe accuſari uelit. ecquis umquam tam palam de honore, tam uehementer de ſalute ſua contendit, quam ille, atque illius amici, ut ne haec mihi delatio detur? ſunt multa, quae Verres in me eſſe arbitratur, quae ſcit in te, Q. Caecili, non eſſe: quae cuiuſmodi in utroqne noſtrum ſunt, paullo poſt commemorabo: nunc tantum id dicam, quod tacitus tu mihi aſſentiare; nullam rem in me eſſe, quam ille contemnat; nullam in te, quam pertimeſcat. itaque magnus ille defenſor, & amicus eius, tibi Hortenſius ſuffragatur, me oppugnat: aperte ab iudicibus petit, ut tu mihi anteponare: & ait, hoc ſe honeſte, ſine ulla inuidia, ac ſine ulla offenſione contendere. non enim, inquit, illud peto, quod ſoleo, cum nehementius contendi, impetrare: reus ut abſoluatur, non peto: ſed ut ab hoc potius, quam ab illo accuſetur, id peto. da mihi hoc: concede, quod facile eſt, quod honeſtum, quod non inuidioſum: quod cum dederis, ſine ullo tuo periculo, ſine infamia illud dederis, ut is abſoluatur, cuius ego cauſſa laboro. & ait idem, ut aliquis metus adiunctus ſit ad gratiam, certos eſſe in conſilio, quibus oſtendi tabellas uelit: id eſſe perfacile: non enim ſingulos ferre ſententias, ſed uniuerſos conſtituere: ceratam unicuique tabellam dari cera legitima, non illa infami, ac neſaria. atque is non tam propter Verrem laborat, quam quod eum minime res tota delectat. uidet enim, ſi a pueris nobilibus, quos adhuc eluſit, ſi a quadruplatoribus, quos non ſine cauſſa contempſit ſemper, ac pro nihilo putauit, accuſandi uoluntas ad uiros fortes, ſpectatosq. homines translata ſit, ſe in iudicijs dominari non poſſe. huic ego homini iam ante denuncio; ſi a me cauſſam hanc uos agi uolueritis, rationem illi defendendi totam eſſe mutandam, & ita tamen mutandam, ut meliore, & honeſtiore condicione ſit, quam qua ipſe eſſe uult; ut imitetur homines eos, quos ipſe uidit, ampliſſimos, L. Craßum, & M. Antonium, qui nihil ſe arbitrabantur ad iudicia cauſſasq. amicorum, praeter fidem, & ingenium, afferre oportere. nihil erit, quod me agente arbitretur iudicium ſine magno multorum periculo poſſe corrumpi. ego in hoc iudicio mihi Siculorum cauſſam receptam, populi R. ſuſceptam eſſe arbitror: ut mihi non unus homo improbus opprimendus ſit, id quod Siculi petiuerunt, ſed omnino omnis improbitas, id quod populus R. iam diu flagitat, exſtinguenda, atque delenda ſit. in quo ego quid eniti, aut quid efficere poſſim, malo in aliorum ſpe relinquere, quam in oratione mea ponere. Tu uero, Caecili, quid potes? quo tempore, aut qua in re non modo ſpecimen ceteris aliquod dediſti, ſed tute tui periculum feciſti? in mentem tibi non uenit, quid negotij ſit, cauſſam publicam ſuſtinere? uitam alterius totam explicare? atque eam non modo in animis iudicum, ſed etiam in oculis, conſpectuq. omnium exponere? ſociorum ſalutem, commoda prouinciarum, uim legum, grauitatem iudiciorum defendere? cognoſce ex me, quoniam hoc primum tempus diſcendi nactus es, quam multa eſſe oporteat in eo, qui alterum accuſet: ex quibus ſi unum aliquod in te cognoueris, ego iam tibi ipſe iſtuc, quod expetis, mea uoluntate concedam. primum integritatem, atque innocentiam ſingularem: nihil eſt enim, quod minus ferendum ſit, quam rationem ab altero uitae repoſcere eum, qui non poſſit ſuae reddere. hic ego de te plura non dicam: unum illud credo omnes animaduertere, te adhuc ab nullis, niſi a Siculis, potuiſſe cognoſci: Siculos hoc dicere, cum eidem ſint irati, cui tu te inimicum eſſe dicis, ſeſe tamen, te actore, ad iudicium non affuturos. quare negent, ex me non audies: hos patere id ſuſpicari, quod neceſſe eſt. illi quidem, ut eſt hominum genus nimis acutum, & ſuſpicioſum, non te ex Sicilia litteras in Verrem deportare uelle arbitrantur, ſed, cum iiſdem litteris illius praetura, & tua quaeſtura conſignata ſit, aſportare te uelle ex Sicilia litteras ſuſpicantur. Deinde, accuſatorem firmum, uerumq. eſſe oportet. eum ego ſi te putem cupere eſſe, facile intelligo eſſe non poſſe. nec ea dico, quae, ſi dicam, tamen infirmare non poſſis: te, ante quam de Sicilia deceſſeris, in gratiam rediſſe cum Verre: Potamonem, ſcribam, & familiarem tuum, retentum eſſe a Verre in prouincia, cum tu decede-*

res: M. Caecilium, fratrem tuum, lectiſſimum, atque ornatiſſimum adoleſcentem, non modo non adeſſe, neque tecum tuas iniurias perſequi, ſed eſſe cum Verre. cum illo familiariſſime, atque amiciſſime uiuere. ſunt haec, & alia in te falſi accuſatoris ſigna permulta: quibus ego nunc non utor: hoc dico, te, ſi maxime cupias, tamen uerum accuſatorem eſſe non poſſe. uideo enim permulta eſſe crimina, quorum tibi ſocietas cum Verre eiuſmodi eſt, ut ea in accuſando attingere non audeas.

EXPLANATIO

ATENIM *ſolum id eſt, ut me Siculi maxime uelint: alterum illud, credo, obſcurum eſt, a quo Verres minime ſe accuſari uelit.* ⁊ mirum eſt, quam iucunda uarietate tranſitum ſibi Cicero quaerat ad aliā rem. Vtitur hic quidem ironia, & act. 1. cum ait: At credo in hiſce ſolis rebus indomitas cupiditates, atque effrenatas habebat: ceterae libidines eius ratione aliqua, aut modo continebantur. quam multis iſtum ingenuis, quam multis matribus familias in illa taetra atque impura legatione uim attuliſſe exiſtimatis. Habet illud quoque ironiae ſimilitudinem, cum interrogatione ſubiecta, lib. IV. At hoc ſolum Africani monumentum uiolaſti. quid? a Tindaritanis non eiuſdem Scipionis beneficio poſitum ſimulacrum Mercurij, pulcherrime factum, ſuſtuliſti? Illa ſimplex eſt, infra: Eſto: ipſe nihil eſt, nihil poteſt: at uenit paratus cum ſubſcriptoribus exercitatis, & diſertis. Et illa, praeclaro in primis exemplo, lib. V. Eſto: nihil ex fugitiuorum bello, aut ſuſpicione belli laudis adeptus es; quod neque bellum eiuſmodi, neque belli periculum fuit in Sicilia, neque ab iſto prouiſum eſt; ne quod eſſet. at uero contra bellum praedonum claſſem habuit ornatam, diligentiamq. in eo ſingularem: itaque iſto praetore praeclare defenſa prouincia eſt. Vtitur affirmatione ſimplici, ut act. 1. cum furta Verris attigiſſet, haec ſubiunxit: In ſtupris uero, & flagitijs nefarias eius libidines commemorare, pudore deterreor. Affirmatione miſta, ideſt cum interrogatione ſubiecta, ut lib. III. Priuatim hoc modo: quid publice? ciuitates quemadmodum tractatae ſunt? Et in ep. ad Appium: Atque haec domeſtica: quid illa tandem popularia? Interrogatio ſimplex multis cognoſcitur exemplis, quorum pauca, uitandae ſatietatis cauſſa, recitabo. infra: Quid illa, Caecili, contemnenda ne tibi uidentur eſſe? Lib. IV. Quid? ſignum Paeanis ex aede Aeſculapij, praeclare factum, ſacrum, & religioſum, non ſuſtuliſti? Quid? ex aede Liberi ſimulacrum Ariſtei non tuo imperio palam ablatum eſt? Quibus in locis, & alijs prope innumerabilibus, per interrogationem ad aliam rem tranſijcitur oratio. IN VTROQVE *noſtrum ſunt*, ⁊ malim, Sint. MAGNVS *ille defenſor*, ⁊ qui dominetur in iudicijs. Cum probo dictum: ut infra. AMICVS *eius* ⁊ aculeus in Hortenſium. amicitiam enim gignit morum ſimilitudo. HOC SE *honeſte, ſine ulla inuidia*, ⁊ cum alia non honeſte, nec ſine inuidia ſoleam contendere. Fatentem inducit Hortenſium, quae in iudicijs corrumpendis agere ſolitus erat. CVM *uehementius contendi*, ⁊ non auctoritate, uel gratia, ſed pecunia. DA MIHI *hoc*: ⁊ Hortenſij uerba ad iudicem, pro Caecilio petentis, pro Verre laborantis. VT IS *abſoluatur*, ⁊ accuſante enim Caecilio, me defendente, facile Verres elabetur. VT ALIQVIS *metus* ⁊ ſi promiſſum non ſeruauerit. AD GRATIAM ⁊ quae futura eſt in ſeruando promiſſo. FERRE *ſententias*, ⁊ ſua quemque tabella. VNIVERSOS *conſtituere*: ⁊ ſimul omnes, non ſeparatim ſingulos, conſtituere tabellas in ciſta, unde poſtea exceptae dirimebantur, & ex maiore numero uel abſoluebatur, uel condemnabatur reus. CERA *legitima*, ⁊ non illa diſcolore, quae corrupti fidem iudicis ei, qui corruperat, oſtendebat. quod cum fieri iam non poſſet, ex infamia ſuperiorum iudiciorum, in quibus Hortenſius a corruptis iudicibus ceram in tabella diſcolorem pro ſigno promiſſae uoluntatis exegerat: neceſſe erat, ut certis hominibus tabellas ipſas, priuſquam in ciſtam conijcerentur, empti iudices inſpiciendas offerrent; ut ex inſcripta tabellae littera A, quae abſolutionis index erat, promiſſi fides oſtenderetur. NON *illa infami*, ⁊ cui locus iam non eſſet. AC NEFARIA. ⁊ uere nefaria: ſed fateri Hortenſium fingit, quod negari non poterat, re perſpecta. Haec eadem cera, non ſine Hortenſij probro, ſignificatur act. 1. Nulla nota, nullus color, nullae ſordes uidebantur his ſententijs allini poſſe. Et lib. I. Nolo eos iudices, quos ego probarim, atque delegerim, ſic in hac urbe notatos, iſto abſoluto, ambulare, ut non cera, ſed coeno obliti eſſe uideantur. A PVERIS *nobilibus*, ⁊ adoleſcentibus, qui gloriae cupiditate claros uiros accuſauerant. in ijs numerat Aſconius Ap. Claudium, C. Caeſarem, M. Scaurum. Ego autem de Appio, & Caeſare aſſentior: de Scauro cogor ambigere. nam, cum Cicero ſubiungat, Quos adhuc eluſit: apparet, quos defendit Hortenſius, abſolutos eſſe: quod in Appium, & Caeſarem conuenit; quibus accuſantibus, Varro, & Dolabella ſunt abſoluti. Scaurus autem & accuſauit alterum Dolabellam, eum ſcilicet, cui Verres legatus fuit, & damnauit. quod Aſconius ipſe in oratione pro illo demonſtrat. Et lib. I. in Verr. Nemo iam, Dolabella, neque tui, neque tuorum liberum, quos tu miſeros in egeſtate, atque in ſolitudine reliquiſti, miſereri poteſt. Perſpicue uero in eodem libro, paullo poſt: M. Scauro, qui Cn. Dolabellam accuſauit, iſtum in ſua poteſtate, ac ditione tenuit. Nam, quem Caeſar Dolabellam accuſauit, eum abſolutum eſſe, non Aſconio ſolum, ſed Suetonio quoque, & Plutarcho auctorib. probatur. quamquam ab Aſconio diſſentire Suetonium uideo. nam, cum duo quidem eiuſdem praenominis eodem tempore Dolabellae fuerint, unus autem conſularis, & triumphalis: hunc Aſconius a Scauro, Suetonius ait a Caeſare accuſatum. quam Cicero controuerſiam dirimit. non enim conſularem, ſed praetorium accuſatum eſſe Dolabellam a Scauro, & Verrem, qui legatus ei fuerat, teſtimonium in eum dixiſſe, narrat lib. I. in

Verrem.

Verrem. quod etiam uerba ex eodem libro proxime recitata declarant. Sed, ut ad propoſitum reuertar: non uideo, qui poſſint illa uerba, Quos adhuc eluſit, ad Scaurum pertinere: qui, ſi uictor ex iudicio diſcedit, certe non eluditur. A QVADRVPLATORIBVS,] ſordido, & infami accuſatorum genere, qui accuſabant eos, quibus damnatis quartam partem, ut ait Aſconius, de bonis eorum conſequebantur. NON *ſine cauſſa*] nam ad accuſandum idonei minime ſunt. AD VIROS *fortes*,] ut poſthac uiri fortes, non pueri, quos adhuc eluſit, ſpectati homines, non quadruplatores, quos non ſine cauſſa contempſit ſemper, ad accuſandum deſcendant. TOTAM] quaſi nulla ex parte honeſtam. ESSE *mutandam*, *& ita mutandam*,] habet elegantiam eiuſdem uerbi repetitio, ut pro lege Manilia: Annum iam tertium & uigeſimum regnat, & ita regnat, ut ſe non Ponto, neque Cappadociae latebris, occultare uelit, ſed emergere e patrio regno, atque in ueſtris uectigalibus, hoc eſt in Aſiae luce uerſari. Ibidem: De Lucullo dicam alio loco, & ita dicam, Quirites, ut neque uera laus ei detracta oratione noſtra, neque falſa afficta eſſe uideatur. QVA *ipſe eſſe uult*.] cogam eum eſſe bonum uirum, contra quam adhuc fuit, & eſſe uult. me enim actore, ſpem deponat oportet iudicij corrumpendi. QVOS *ipſe uidit*,] Antonium uidit Cicero, & audiuit: Craſſum audire non potuit. annum enim agebat XVI, cum ille deceſſit, Philippo & Caeſare cos. utrumque autem uidit, & audiuit Hortenſius, octo annis maior, quam Cicero. MVLTORVM] quos ego, quia pecuniam ob rem iudicandam acceperint, accuſabo. RECEPTAM] pro officio, fideq. mea, ipſis rogantibus. SVSCEPTAM] ut, quod populus Romanus iamdiu flagitat, huius accuſationis exemplo & iudices, & corruptores prorſus omnes ab improbitate deterream. Hoc igitur ſuſcepi, flagitante populo, quaſi totum quiddam, pro patria contra omnem improbitatem: illud recepi, Siculis rogantibus, quaſi partem, pro una prouincia contra unum hominem improbum. IN OCVLIS, *conſpectuq. omnium*] eorum, qui adſunt. non enim, Omnium, ad iudices referri poteſt, de quibus iam dixit, In animis iudicum: ſed, ut arbitror, ad populi coronam pertinet. Hanc uero facultatem, quam hic adimit Caecilio, ſibi tribuit act. I. ijſdem fere uerbis: Intelligit me ita paratum, atque inſtructum in iudicium uenire, ut non modo in auribus ueſtris, ſed in oculis omnium ſua furta, atque flagitia defixurus ſim. HOC *primum tempus diſcendi nactus es*,] duplex uituperatio. nam & notatur inſcitia Caecilij, qui nihil antea didicerit, & eiuſdem temeritas, qui tamen accuſationem ſibi depoſcat. ſimiliter in oratione pro Caecina, ad irriſionem aduerſarij, fingit eum docere ſe uelle tamquam diſcipulum ſuum. Vt ex me, inquit, ea, quae tibi in mentem non ueniunt, audias. NISI *a Siculis*,] apud quos quaeſturam geſſiſti. DICIS,] cum re uera non ſis. ſupra: Cui te inimicum eſſe ſimulas. Suſpicionem praeuaricationis incipit afferre. EX ME *non audies:*] parco enim exiſtimationi tuae. HOS] iudices. QVOD *neceſſe eſt*.] ideo Siculos ad iudicium non affuturos, quia, qui ſis, & quid praeſtare poſſis, probe nouerint. NIMIS *acutum*, *& ſuſpicioſum*,] e Siculorum ingenij argute capit argumentum contra Caecilium. Acumine ingenij Siculos ualuiſſe oſtendit etiam in Bruto. Ariſtoteles, inquit, cum, ſublatis e Sicilia tyrannis, res priuatae longo interuallo iudicijs repeterentur, tum primum, ait, quod eſſet acuta illa gens, & controuerſa natura, artem, & praecepta Siculos Coracem, & Tiſiam conſcripſiſſe. Et lib. III. in Verr. Ita acute, ut Siculum; ita ſeuere, ut tyrannum. Et in ep. ad Q. fr. Siculus ille capitalis, creber, acutus, breuis. Et Coelius apud Quinctilianum lib. VI. cap. 4. Siculi quidem, ut ſunt laſciui, & dicaces, aiebant eum in delphino ſediſſe, & ſic, tamquam Ariona, tranſuectum. ASPORTARE] ne tibi, qui furtorum Verris non modo conſcius, ſed etiam particeps fuiſti, nocere poſſint. TE VELLE *ex Sicilia litteras*] iterata uerba quiddam hic habent, quo fruantur aures: ut illa quoque ſimilitudo, Deportare, Aſportare, ſenſu tamen admodum diſſimili: & in priore membro, Arbitrantur; in poſteriore, Suſpicantur. omnino, cum in Caecilium peracerba ſententia ſit, ſale tamen & lepore periodus redundat omnis. FIRMVM, *uerumq.*] eloquentia, & integritate praeditum. Supra: Vt homines idonei, atque integri cauſſam reip. legumq. ſuſciperent. Et: Si accuſandi uoluntas ad uiros fortes, ſpectatosq. hominos tranſlata ſit. NEC EA *dico*,] quae tamen dicit, ſed ita breuiter, ac ſummatim, ut ea quaſi negligere uideatur. POTAMONEM] L. Papirium Potamonem, cuius mentio fit lib. III. & lib. IV. RETENTVM *eſſe*] ut communem amicum. qui ſi te cum Verre inimicitias non ficte, ſed uere exercere cognouiſſet, non remanſiſſet in prouincia te decedente. CVM TV *decederes:*] Verres triennio Siciliam rexit: quaeſtores autem ſingulis annis mutati ſunt: ut lib. II. in Verrem. LECTISSIMVM, *atque ornatiſſimum adoleſcentem*,] ueram eſſe laudationem, Pedianus ait, quod a fratre non diſſentiat, quem ſciat amicum eſſe Verri. ſed ea ne cauſſa eſſe debuit, cur lectiſſimus, atque ornatiſſimus adoleſcens diceretur? quae communis, & ampla quaedam laus eſt, non ad germanitatis officium, ut exiſtimaſſe uidetur Aſconius, proprie pertinet. Ego argumentum quidem agnoſco de praeuaricatione Caecilij, quod eius frater cum Verre ſit: ſed ironiam abeſſe non arbitror, cum eum egregie laudat, qui cum homine perditiſſimo Verre, contra quem Sicilia tota teſtimonium dicat, familiariſſime, & amiciſſime uiuat. HOC *dico*,] haec ſi coniunges, quae ſatis longe diſtant: Nec ea dico: uenuſtatem quandam, leporemq. ſenties. SI MAXIME *cupias*,] quem ſcio minime cupere, & praeuaricatorem eſſe uelle.

ORATIO

QVERITVR *Sicilia tota C. Verrem ab aratoribus, cum frumentum ſibi in cellam imperauiſſet, & cum eſſet tritici modius* HS II, *pro frumento in modios ſingulos duodenos ſeſtertios exegiſſe. magnum crimen, ingens pecunia, furtum impudens, iniuria non ferenda. ego hoc uno crimine illum condemnem, neceſſe eſt. tu, Caccili, quid facies? utrum hoc tantum crimen praetermittes, an obijcies? ſi obijcies: id ne alteri crimini dabis, quod eodem tempore in eadem prouincia tu ipſe feciſti? audebis ita accuſare alterum, ut, quo minus tute condemnere, recuſare non poſſis? ſi praetermittes; qualis erit iſta tua accuſatio? quae domeſtici periculi metu, certiſſimi & maximi criminis non modo ſuſpicionem, uerum etiam mentionem ipſam pertimeſcat. Emptum eſt ex S. C. frumentum ab Siculis praetore Verre, pro quo frumento pecunia omnia ſoluta non eſt. graue eſt hoc crimen in Verrem, graue me agente, te accuſante nullum. eras enim tu quaeſtor: pecuniam publicam tu tractabas: ex qua, etiam ſi cuperet praetor, tamen, ne qua deductio fieret, magna ex parte tua poteſtas erat. huius quoque igitur criminis, te accuſante, mentio nulla fiet. ſilebitur toto iudicio de maximis, & notiſſimis illius furtis, & iniurijs. mihi crede, Caecili, non poteſt in accuſando, ſocios uere defendere is, qui cum reo criminum ſocietate coniunctus eſt. Mancipes a ciuitatibus pro frumento pecuniam exegerunt: quid? hoc Verre praetore factum eſt ſolum? non, ſed etiam quaeſtore Caecilio. quid igitur? daturus es huic crimini, quod & potuiſti prohibere ne fieret, & debuiſti? an totum id relinques? ergo id omnino Verres in iudicio ſuo non audiet, quod cum faciebat, quemadmodum defenſurus eſſet, non reperiebat. atque ego haec, quae in medio poſita ſunt, commemoro: ſunt alia magis occulta furta; quae ille, ut iſtius credo animos, atque impetus retardaret, cum quaeſtore ſuo benigniſſime communicauit. haec tu ſcis ad me eſſe delata: quae ſi uelim proferre, facile omnes intelligent, uobis inter uos non modo uoluntatem fuiſſe coniunctam, ſed ne praedam quidem adhuc eſſe diuiſam. Quapropter, ſi tibi iudicium poſtulabas dari, quod tecum una fecerit: concedo, ſi id lege permittitur. ſin autem de accuſatione dicimus: concedas oportet ijs, qui nullo ſuo peccato impediuntur, quo minus alterius peccata demonſtrare poſſint.*

EXPLANATIO

SIBI *in cellam* ʒ in uſum ſuum. HS II ʒ ſeſtertijs binis, ideſt, aſſibus octo. alij interpretantur, ſeſtertium duobus. quod miror. aliud eſt enim dicere, ſeſtertijs duobus; qui ſunt, ut diximus, aſſes octo: aliud ſeſtertium duobus: ubi, millibus, ſubaudiri, Latini ſermonis conſuetudo poſtulat. quo modo fient ſcutati ſexaginta. quae ſumma ſi pretiũ eſſe putetur in ſingulos modios, quid abſurdius? At in frumentaria ſaepe Cicero utitur hoc genere loquendi. Vtitur ſane: ſed cum de ſingulis modijs non agitur, quorum eſt minimum pretium. Quod aiunt, ſeſtertium duobus, apud Nonium legi in uerbo Exigere: ſi eſſet hoc mendum in Nonio, tollendum omnino cenſerem: ſed in eo quidem, quo ego utor, Nonio non eſt. DVODENOS *ſeſtertios* ʒ & hoc infirmat coniecturam illam, ſeſtertium duobus: nam eadem ratione, Duodecim ſeſtertium, hic legi oporteret. EXEGISTI. ʒ quatternos a ſenatu, quibus frumentum tibi emeres, octonos ab aratoribus. id agnoſcitur ex lib. III. in Verrem: Quatternos ſeſtertios, inquit, quos mihi ſenatus decreuit, & ex aerario dedit, ego habebo, & in ciſtam transferam ex fiſco. Quid poſtea? quid? pro ſingulis modijs, quos tibi impero, tu mihi octonos ſeſtertios dato. Ita Verres primum a ſenatu, deinde ab oratoribus non debitam pecuniam colligebat: a ſenatu, pro frumento ſibi in cellam emendo, quatternos ſeſtertios in ſingulos modios, cum tamen modius binis tantum ſeſtertijs eſſet: ab oratoribus octonos pro binis. EMPTVM *eſt ex S. C. frumentum* ʒ tranſit ad aliud crimen. nam hoc frumentum, praeter decumanum, populus Romanus emit, ut annonae grauitas in urbe leuaretur. DEDVCTIO ʒ deminutio: quae facta eſt a Verre diuerſis nominibus, pro ſpectatione, pro Collybo, pro neſcio quo cerario, pro ſcriba: ut lib. III. in Verrem. MANCIPES ʒ publicani, qui decumani uocabantur a redemptis decumis. PRO FRVMENTO *pecuniam exegerunt.* ʒ quae dabatur aeſtimatio praetori pro frumento in cellam, mancipibus autem non dabatur. propterea Cicero ut crimen obijcit. QVEMADMODVM *defenſurus eſſet,* ʒ commune crimen erat inter mancipes, & Verrem. illi pro frumento pecuniam exigebant: quod non licebat: hic, furtorum, praedarumq. particeps, permittebat ijs, ut, quanti uellent, decumanum frumentum aeſtimarent, ideſt, quantam uellent ab aratoribus pecuniam exigerent. RETARDARET, ʒ ab accuſando. CVM *quaeſtore ſuo benigniſſime communicauit.* ʒ laudare uidetur, & uituperat. praetorem enim decet erga quaeſtorem ſuum benignum eſſe: uerum haec benignitas, furtorum communicatio eſt. SI ID *lege permittitur.* ʒ non permittebatur, ait Pedianus, in cauſſa repetundarum. IIS, ʒ uitat arrogantiam, ad multos transferens, quod de ſe ipſo ſignificat. itaque de indicio dixerat, Concedo: de accuſatione, quae integritatem requirit, non dixit, Concedas oportet mihi, ſed, Concedas oportet ijs. NVLLO *ſuo peccato* ʒ nulla criminum ſocietate.

O R A T I O

A C. *uide, quantum interfuturum ſit inter meam, atque tuam accuſationem. ego, etiam quae tu ſine Verre commiſiſti, Verri crimini daturus ſum, quod te non prohibuerit, cum ſummam ipſe haberet poteſtatem. tu contra, ne quae ille quidem fecit, obijcies, ne qua ex parte coniunctus cum eo reperiare. Quid illa, Caecili? contemnenda ne tibi uidentur eſſe? ſine quibus cauſſa ſuſtineri, praeſertim tanta, nullo modo poteſt. aliqua facultas agendi, aliqua dicendi conſuetudo, aliqua in foro, iudicijs, legibus aut ratio, aut exercitatio. intelligo, quam ſcopuloſo, difficiliq. in loco uerſer. nam, cum omnis arrogantia odioſa eſt, tum illa ingenij, atq. eloquentiae multo moleſtiſſima. quamobrem nihil dico de meo ingenio; neque eſt, quod poſſim dicere; neque, ſi eſſet, dicerem. aut enim id mihi ſatis eſt, quod eſt de me opinionis, quidquid eſt; aut, ſi id parum eſt, ego maius id commemorando facere non poſſum. de te, Caecili, iam mehercule hoc extra hanc contentionem certamenq. noſtrum familiariter tecum loquar. tu ipſe quemadmodum exiſtimes, uide etiam atque etiam: & tu te collige: &, qui ſis, & quid facere poſſis, conſidera. putas ne te poſſe de maximis, acerbiſſimisq. rebus, cũ cauſſam ſociorum, fortunasq. prouinciae, ius populi R. grauitatem iudicij, legumq. ſuſceperis, tot res, tam graues, tam uarias, uoce, memoria, conſilio, ingenio ſuſtinere? putas ne te poſſe, quae C. Verres in quaeſtura, quae in legatione, quae in praetura, quae Romae, quae in Italia, quae in Achaia, Aſia, Pamphyliaq. patrarit, ea, quemadmodum locis, temporibusq. diuiſa ſint, ſic criminibus, & oratione diſtinguere? putas ne poſſe, id quod in eiuſmodi reo maxime neceſſarium eſt, facere, ut, quae ille libidinoſe, quae nefarie, quae crudeliter fecerit, ea aeque acerba, & indigna uideantur eſſe ijs, qui audient, atque illis uiſa ſunt, qui ſenſerunt? magna ſunt ea, quae dico. mihi crede, noli haec contemnere. dicenda, demonſtranda, explicanda ſunt omnia: cauſſa non ſolum exponenda, ſed etiam grauiter copioſeq. agenda eſt: perficiendum eſt, ſi quid agere, aut perficere uis, ut homines te non ſolum audiant, uerum etiam libenter, ſtudioſeq. audiant. in quo ſi te multum natura adiuuaret; ſi optimis a pueritia diſciplinis, atque artibus ſtuduiſſes, & in his elaboraſſes; ſi litteras Graecas Athenis, non Lilybaei; Latinas Romae, non in Sicilia, didiciſſes: tamen eſſet magnum, tantam cauſſam, tam exſpectatam, & diligentia conſequi, & memoria complecti, & oratione exponere, & uoce, & uiribus ſuſtinere.*

E X P L A N A T I O

A C. V I D E, ʒ ingreſſus non exſpectatae ſententiae, ut ad Att. Ac uide mollitiem: non tenui lacrymas. Modus autem loquendi ſimilis occurit infra: At uide, quid differat inter meam opinionem, ac tuam. Et in Verrem lib. V. Vide, quid interſit inter tuam libidinem, maiorumq. auctoritatem, inter amorem, furoremq. tuum, & illorum conſilium, atque prudentiam. P R A E S E R T I M *tanta*, ʒ in qua maxima & acerbiſſima crimina ſunt explicanda. F A M I L I A R I T E R *tecum loquar*. ʒ monitoris & amici partes ſumit. quod irridendi genus eſt. Q V A E *C. Verres in quaeſtura, quae in legatione*, ʒ cum eſſet quaeſtor Carbonis, & legatus Dolabellae. lib. I. in Verrem: Hi ſunt anni conſumpti in quaeſtura, in legatione Aſiatica, & praetura urbana, & praetura Sicilienſi. Quo loco ſatis conſtat, de quaeſtore Carbonis Verre ſermonem eſſe. itaque falluntur, qui ad hanc quaeſturam ea referunt, quae commiſit Verres in Achaia: cum Verri quaeſtori contigerit Gallia prouincia: ut lib. I. dilucide patet. I N P R A E T V R A, ʒ primo loco Sicilienſem Verris praeturam oſtendit, dicens: Putas ne te poſſe de maximis, acerbiſſimisq. rebus, cum cauſſam ſociorum, fortunasq. prouinciae, &c. Nunc praeturam attigit urbanam, in qua Romae, & in Italia Verres multa patrauit. quae licet ad crimen repetundarum, ideſt ad Siculos, non attineant, omittenda tamen ab accuſatore non ſunt. I N A C H A I A, *Aſia*, ʒ alienis prouincijs, per quas cum ſuo proconſule Dolabella tranſiuit Verres, & rurſus ſine proconſule per Aſiam, ad regem Nicomedem, & Sadalam proficiſcens: ut lib. I. P A M P H Y L I A ʒ ſuae prouinciae parte. nam Dolabellae Cilicia conſtituta eſt. lib. I. M A G N A *ſunt ea, quae dico*. ʒ haec tamquam imperito dixit: ait Donatus in illud Terentij in Adel. Non eſt flagitium, mihi crede. G R A V I T E R, *copioſeq.* ʒ ſequitur ratio, cur grauitas, & copia requiratur. N O N *Lilybaei*, ʒ ubi deterius, quam in reliqua Sicilia, Graece loquebantur. erat autem Siculorum utraque mendoſa lingua, ſiue Graeca, ſiue Latina. utraque enim utebantur, ſed Graeca communiter inter ipſos. itaque litteras Syracuſanorum lib. V. Graece ſcriptas fuiſſe, ex uerbo, ἐδηκώτισαν, apparet. ac de Latina quidem, quo modo in Siciliam tranſierit, Diodorus Siculus lib. I. his uerbis: Διὰ τὴν ἐπιμιξίαν τοῖς ἐν τῇ νήσῳ πολλὴν ἐμπειρίαν τῆς ῥωμαίων διαλέκτου περιπεποιημένοι. De Graeca uero ſic idem lib. V. Ἀναμιγνύμενοι δ' ἀλλήλοις, καὶ διὰ πλῆθος τῶν καταπλεόντων ἑλλήνων, τήν τε διάλεκτον αὐτῶν ἔμαθον.

O R A T I O

F O R T A S S E *dices: quid? ergo haec in te ſunt omnia? utinam quidem eſſent: uerumtamen, ut eſſe poſſent, magno ſtudio mihi a pueritia eſt elaboratum. quod ſi ego haec propter magnitudinem rerum, ac difficultatem aſſequi non potui, qui in omni uita nihil aliud egi: quam longe tu te ab his rebus abeſſe arbitrare,*

bitrare, quas non modo antea numquam cogitaſti, ſed ne nunc quidem, cum in eas ingrederis, quae, & quantae ſint, ſuſpicari potes? ego, qui, ſicut omnes ſciunt, in foro iudicijsq. ita uerſor, ut eiuſdem aetatis aut nemo, aut pauci plures cauſſas defenderint, & qui omne tempus, quod mihi ab amicorum negotijs datur, in his ſtudijs, laboribusq. conſumam, quo paratior ad uſum forenſem, promptiorq. eſſe poſſim; tamen, ita deos mihi uelim propitios, ut, cum illius diei mihi uenit in mentem, quo die, citato reo, mihi dicendum ſit, non ſolum commoueor animo, ſed etiam toto corpore perhorreſco. iam nunc mente, & cogitatione proſpicio, quae tum ſtudia hominum, qui concurſus futuri ſint, quantam exſpectationem magnitudo iudicij ſit allatura, quantam auditorum multitudinem C.Verris infamia concitatura, quantam denique audientiam orationi meae improbitas illius factura ſit. quae cum cogito, iam nunc timeo, quinam pro offenſione hominum, qui illi inimici, infenſiq. ſunt, & exſpectatione omnium, & magnitudine rerum dignum eloqui poſſim. tu horum nihil metuis, nihil cogitas, nihil laboras: &, ſi quid ex uetere aliqua oratione; Iouem ego Optimum Maximum, *aut,* Vellem, ſi fieri potuiſſet, iudices; *aut aliquid eiuſmodi ediſcere potueris; praeclare te paratum in iudicium uenturum arbitraris. ac, ſi nemo tibi reſponſurus eſſet, tamen ipſam cauſſam, ut ego arbitror, demonſtrare non poſſes: nunc illud ne quidē cogitas, tibi cum homine diſertiſſimo, & ad dicendum paratiſſimo, futurum eße certamen? quicum modo diſſerendum, modo omni ratione pugnandum, certandumq. ſit. cuius ego ingenium ita laudo, ut non pertimeſcam; ita probo, ut me ab eo delectari facilius, quam decipi putem poſſe. numquam ille me opprimet conſilio, numquam ullo artificio peruertet: numquam ingenio me ſuo labefactare, atque infirmare conabitur: noui omnes hominis petitiones, rationesq. dicendi: ſaepe in iiſdem, ſaepe in contrarijs cauſſis uerſati ſumus. ita contra me ille dicet, quamuis ſit ingenioſus, ut non nullum etiam de ſuo genio iudicium fieri arbitretur. te uero, Caecili, quemadmodum ſit eluſurus, quam omni ratione iactaturus, uidere iam uideor: quoties ille tibi poteſtatem optionemq. facturus ſit, ut eligas utrum uelis; factum eſſe, nec ne; uerum eſſe, an falſum: utrum dixeris, id contra te futurum. qui tibi aeſtus, qui error, quae tenebrae, dij immortales, erunt, homini minime malo. quid, cum accuſationis tuae membra diuidere coeperit, & in digitis ſuis ſingulas partes cauſſae conſtituere? quid, cum unumquodque tranſigere, expedire, abſoluere? ipſe profecto metuere incipies, ne innocenti periculum faceſſeris. quid, cum commiſerari, conqueri, & ex illius inuidia deonerare aliquid, & in te trāſiicere coeperit? commemorare quaeſtoris cum praetore neceſſitudinem conſtitutam? morem maiorum? ſortis religionem? poteris ne eius orationiis ſubire inuidiae? uide modo, etiam atque etiam conſidera. mihi enim uidetur periculum fore, ne ille non modo uerbis te obruat, ſed geſtu ipſo, ac motu corporis praeſtinguat aciem ingenij tui, teq. ab inſtitutis tuis, cogitationibusq. abducat. atque huiuſce rei iudicium iam continuo uideo futurum. ſi enim mihi hodie reſpondere ad haec, quae dico, potueris; ſi ab iſto libro, quem tibi magiſter ludi neſcio quis ex alienis orationibus compoſitum dedit, uerbo uno diſceſſeris: poſſe te & illi quoque iudicio non deeſſe, & cauſſae atque officio tuo ſatisfacere arbitrabor. ſin mecum in hac proluſione nihil fueris, quem te in ipſa pugna cum acerrimo aduerſario fore putemus?*

EXPLANATIO

CVM IN *eas ingrederis,* ʒ uſum & exercitationem hic adimit Caecilio, ſtudium uero, & diligentiam, cum dixit, Numquam cogitaſti. quae uero adimit aduerſario, ea ſibi tribuit in ſequentibus: & ſe tamen cauſſarum magnitudine commoueri uehementer dicit. ILLIVS *diei* ʒ lepide ſubiungit, Quo die, ut ſupra: Si quod tempus accidiſſet, quo tempore aliquid a me requirerent. NON *ſolum commoueor animo,* ʒ idem ſibi contingere ſolitum eſſe, L. Craſſus, orator ille ſummus, fatetur lib. I. de Orat. Equidem, inquit, & in uobis animaduertere ſoleo, & in me ipſo ſaepiſſime experior, ut exalbeſcam in principijs dicendi, & tota mente, atque omnibus artubus contremiſcam. adoleſcentulus uero ſic in initio accuſationis exanimatus ſum, ut hoc ſummum beneficium Q. Maximo debuerim, quod continuo conſilium dimiſerit, ſimul ac me fractum, ac debilitatum metu uiderit. In Cluentiana uero: Semper equidem magno cum metu incipio dicere. NIHIL *cogitas,* ʒ tantum abeſt, ut haec metuas, ut ne cogites quidem: aut, ſi cogitas, non laboras: non cogitare autem, ſtulti hominis eſt; non laborare, impudentis. EX VETERE *aliqua oratione,* ʒ ut Catonis Cenſorij, qui ſolitus eſt in omnibus orationum ſuarum prooemijs deorum mentionem facere. auctor Seruius in illud Virgilij lib. VII. Dij noſtra incepta ſecundent. DISSERENDVM, ʒ acute, & ſubtiliter. PVGNANDVM, ʒ grauiter, & copioſe. Diſſerere, ad ingenium, pugnare, ad uim, copiamq. pertinet orationis. ITA *laudo,* ʒ laudare coepit, ut Caecilium deterreat: ipſe cur non timeat, ſubiungit. QVAM *decipi* ʒ hoc pertinet ad illud: Quicum modo diſſerendum. proptereaq. ſubiungit: Numquam ille me opprimet conſilio, numquam ullo artificio peruertet. LABEFACTARE, *atque infirmare* ʒ hoc ad illud reſpicit: Modo omni ratione pugnandum. eiuſdem enim ingenij eſt, & diſſerendo decipere, & pugnando labefactare. quo in utroque Hortenſium ita laudat, ut eum ſibi non anteponat. PETITIONES, ʒ apte: quia dixerat, Modo omni ratione pugnandum, certandumq. ſit. iam illa uerba, Opprimet, Peruertet, Labefactare, Infirmare, ſimilitudinem quandam pugnae referunt. IVDICIVM *fieri* ʒ ex ingenij mei comparatione. VIDERE *iam uideor:* ʒ modus futurae rei repraeſentandae. ut in Laelio: Videre iam uideor populum Romanum a ſenatu diſiunctum, multitudinisq. arbitrio res maximas agi. Dicitur etiam de re praeſenti, ut in ep. ad Att. lib. XII. Mecum eſſe te puto, non ſolum, quod meam rem agis, uerum

etiam

etiam, quod uidere uideor, quo modo agas. Homini *minime malo?*] quaſi miſereatur eius, cui tot ac tantae difficultates impendeant. quod ad irridendum ualet. Diuidere] quam ei laudem Cicero tribuit in Bruto. Expedire,] expedire, plus eſt, quam tranſigere; minus, quam abſoluere. ideo dixit, Tranſigere, expedire, abſoluere. poſſunt enim multa tranſigi, nec expediri; poſſunt expediri, nec abſolui. In te *tranſijcere*] non ut communicetur crimen, ſed ut totum in te conferatur. Necessitudinem] quaeſtor enim praetori loco filij, praetor quaeſtori loco parentis debet eſſe. Infra: Sic a maioribus accepimus, praetorem quaeſtori ſuo parentis loco eſſe oportere. Et in ep. ad Brutum lib. XIII. Cum ad te tuus quaeſtor M. Varro proficiſceretur, commendatione egere eum non putabam: ſatis enim commendatum tibi eum arbitrabar ab ipſo more maiorum; qui, ut te non fugit, hanc quaeſturae coniunctionem liberorum neceſſitudini proximam uoluit eſſe. Tres contra Caecilium cauſſas ex ipſius quaeſtura Cicero ſumit, ipſam quaeſtoris cum praetore coniunctionem, liberorum neceſſitudini proximam; morem maiorem, per quem accuſare praetorem ſuum quaeſtori non licebat; ſortis religionem, ideſt, uoluntatem deorum, unde ſors ipſa pendet. ideo ſortem diuinam Phil. III. uocat. nam prouinciae quaeſtoribus ſorte contingebant. Haec autem Cicero colligit, ut, quod ſibi Caecilius ad impetrandum accuſatoris locum adiumento ſperabat eſſe maximo, quia ſcilicet quaeſtor Verris fuiſſet, id ipſum oſtendat aduerſarium ei uehementer eſſe. Svbire *inuidiae?*] quam ille, quaeſtoris cum praetore neceſſitudinem, morem maiorem, ſortis religionem commemorans, in te commouebit? Inuidiae, legit Aſconius, & addit exemplum, Magno ponderi ſubire: quod proprium eſt: tranſlatum autem, Inuidiae ſubire. Vide *modo*,] hoc monentis eſt. non enim, Modo, accipitur pro, nunc. tale illud Coelij, in ep. 2. lib. IIX. Vide modo, inquis. Mihi] qui illum probe noui. tibi fortaſſe non uidetur, homini imperito, qui nec illum, nec omnino cauſſas, iudiciaq. noſti. Gestv *ipſo, ac motu corporis*] non minus hoc ad deridendum Hortenſium, quam ad deterrendum Caecilium, pertinet. geſtus enim Hortenſij plus habebat artis, quam deceret: ut hiſtrioni ſimilior, quam oratori, uideretur. ideo L. Torquatus, homo ſeuerus, & grauis, geſticulariam Dionyſiam, notiſſimae ſaltatriculae nomine, appellabat. Gellius lib. I. cap 5. Idem notauit Cicero de claris Orat. parce tamen, ac modeſte. Sed in Verrem lib. III. Tamen ne putamus, inquit, patronum tuum in hoc crimine ceruiculam iactaturum? Praestingvat *aciem ingenij tui*,] ut ea, quae cauſſa poſtulat, quaeq. iam cogitaueris, uidere non poſſit. Ab institvtis *tuis, cogitationibusq.*] ab ijs, quae contra Verrem domi commentatus es.

ORATIO

Esto: ipſe nihil eſt, nihil poteſt: at uenit paratus cum ſubſcriptoribus exercitatis, & diſertis. eſt tamen hoc aliquid, tametſi non eſt ſatis. omnibus enim rebus is, qui princeps in agendo eſt, ornatiſſimus, & paratiſſimus eſſe debet. uerumtamen L. Appuleium eſſe uideo proximum ſubſcriptorem, hominem non aetate, ſed uſu forenſi, atque exercitatione tironem. deinde, ut opinor, habet Allienum, hunc tamen a ſubſellijs: qui quid in dicendo poſſit, numquam ſatis attendi: in clamando quidem uideo eum eſſe bene robuſtum, atque exercitatum. in hoc ſpes tuae ſunt omnes. hic, ſi tu eris actor conſtitutus, totum iudicium ſuſtinebit. ac ne is quidem tantum contendet in dicendo, quantum poteſt; ſed conſulet laudi, & exiſtimationi tuae, & ex eo, quod ipſe poteſt in dicendo, aliquantum remittet, ut tu tamen aliquid eſſe uideare. ut in actoribus Graecis fieri uidemus; ſaepe illum, qui eſt ſecundarum, aut tertiarum partium, cum poſſit aliquanto clarius dicere, quam ipſe primarum, multum ſummittere, ut ille princeps quammaxime excellat: ſic faciet Allienus: tibi ſeruiet: tibi lenocinabitur: minus aliquanto contendet, quam poteſt. iam hoc conſiderate, cuiuſmodi accuſatores in tanto iudicio ſimus habituri, cum & ipſe Allienus ex ea facultate, ſi quam habet, aliquantum detracturus ſit, & Caecilius tum denique ſe aliquid futurum putet, ſi Allienus minus uehemens fuerit, & ſibi primas in dicendo partes conceſſerit. quartum quem ſit habiturus, non uideo, niſi quem forte ex illo grege oratorum, qui ſubſcriptionem ſibi poſtularunt, cuicumque uos delationem dediſſetis. ex quibus alieniſſimis hominibus ita paratus uenis, ut tibi hoſpes aliquis ſit recipiendus. quibus ego non ſum tantum honorem habiturus, ut ad ea, quae dixerint, certo loco, aut ſingulatim unicuique reſpondeam. ſic breuiter, quoniam non conſulto, ſed caſu, in eorum mentionem incidi, quaſi praeteriens ſatisfaciam uniuerſis. tanta ne uobis inopia uideor eſſe amicorum, ut mihi non ex his, quos mecum adduxerim, ſed de populo ſubſcriptor addatur? uobis autem tanta inopia reorum eſt, ut mihi cauſſam praeripere conemini potius, quam aliquos a columna Maenia ueſtri ordinis reos reperiatis? Cuſtodem, inquit, Tullio me apponite. quid? mihi quam multis cuſtodibus opus erit, ſi te ſemel ad meas capſas admiſero? qui, non ſolum ne quid enuncies, ſed etiam ne quid auferas, cuſtodiendus ſis. ſed de iſto cuſtode toto ſic uobis breuiſſime reſpondebo: numquam eſſe hos tales uiros commiſſuros, ut ad cauſſam tantam, a me ſuſceptam, mihi creditam, quiſquam ſubſcriptor, me inuito, adſpirare poſſit: etenim fides mea cuſtodem repudiat, diligentia ſpeculatorem reformidat. Verum, ut ad te, Caecili, redeam, quam multa te deficiant, uides: quam multa ſint in te, quae reus nocens in accuſatore ſuo cupiat eſſe, profecto iam intelligis. quid ad haec dici poteſt? non enim quaero, quid tu dicturus ſis. uideo, mihi non te, ſed hunc librum eſſe reſponſurum, quem monitor tuus hic tenet. qui, ſi recte monere uolet, ſuadebit tibi, ut hinc diſcedas, neque mihi uerbum ullum reſpondeas. quid enim dices? an id, quod dictitas, iniuriam tibi

feciſſe

feciſſe Verrem? arbitror: neque enim eſſet ueriſimile, cum omnibus Siculis faceret iniurias, te illi unum eximium, cui conſuleret, fuiſſe, ſed ceteri Siculi ultorem ſuarum iniuriarum inuenerunt; tu, dum tuas iniurias per te, id quod non potes, perſequi conaris, id agis, ut ceterorum quoque iniuriae ſint impunitae, atque inultae. & hoc te praeterit, non id ſolum ſpectari ſolere, qui debeat, ſed etiam illud, qui poſſit ulciſci; in quo utrumque ſit, eum ſuperiorem eſſe; in quo alterum, in eo, non quid is uelit, ſed quid facere poſſit, quaeri ſolere.

EXPLANATIO

CVM *ſupſcriptoribus exercitatis, & diſertis.* ironia: ut e ſequentibus colligitur. erant autem Subſcriptores, actores eiuſdem cauſſae, quam primo loco agebat is, cui ſubſcribebant: quos oportebat agere ſummiſſius; quam ille, qui princeps erat in agendo. Subſcriptores autem habet accuſator, non defenſor. nam accuſator dicitur is, qui nomen detulit, quiq. in agendo princeps eſt. qui uero ei ſubſcribunt, eiq. ſe adiutores fore, & eandem ſimul cauſſam acturos eſſe profitentur, Subſcriptores uocantur. hi quattuor omnino uidentur fuiſſe. nam ſubiungitur: Quartum quem ſit habiturus, non uideo: niſi quem forte ex illo grege oratorum, qui ſubſcriptionem ſibi poſtularunt, cuicumque uos delationem dediſſetis. & M. Coelium a quattuor accuſatum eſſe conſtat, Atratino, Herennio, Clodio, Balbo. Differunt igitur accuſator, & ſubſcriptor nomine, non re. nam & ſubſcriptor, ut dixi, agit eandem cauſſam: itaque ſubijcitur: Ne is quidem tantum contendet in dicendo, quantum poteſt, ſed conſulet laudi, & exiſtimationi tuae, & ex eo, quod ipſe poteſt, aliquantum remittet. Ipſum quoque ſubſcriptorem Cicero uocat accuſatorem, quia ſit particeps eiuſdem muneris: Iam hoc, inquit, conſiderate, cuius modi accuſatores in tanto iudicio ſimus habituri: cum & ipſe Allienus ex ea facultate, ſi quam habet, aliquantum detracturus ſit; & Caecilius tum denique ſe aliquid futurum putet, ſi Allienus minus uehemens fuerit, & ſibi primas in dicendo partes conceſſerit. Vnius exemplum ſubſcriptoris habemus infra: P. Lentulus, is, qui princeps ſenatus fuit, accuſabat M'. Aquillium, ſubſcriptore C. Rutilio Rufo. Trium in ep. ad Q. fr. Gabinium de ambitu reum fecit P. Sulla, ſubſcribente priuigno Memmio, fratre Caecilio, Sulla filio: quattuor, ut dixi iam, in ea pro Coelio. Hoc genus hominum in iudicijs uſitatum potius uidetur fuiſſe, quam neceſſarium. nam hic ſubſcriptores Caecilius iam duos habet, qui, cum Verris nomen detulit, ſubſcripſerant: at Cicero nullum habet. Et Sempronius Rufus, ut eſt in epiſtola Coelij, ſine ullo ſubſcriptore Tuccium reum fecit. Hoc nomen, atque adeo hic ſubſcribendi mos locum in defenſionibus non habebat: &, quicumque eandem cauſſam agerent, patroni pariter appellabantur. De numero non conſtat. ante L. Domitium, & Ap. Claudium cos. raro quiſquam, auctore Pediano, pluribus quam quattuor utebatur. ijs conſulibus defenſus eſt Scaurus a ſex patronis: poſt bella ciuilia ante legem Iuliam ad duodenos eſt peruentum. De ordine, ſi plures erant, ut fere in reis defendendis eſſe ſoliti ſunt, perorandi locus, in quo plurimum pollet oratio, a reliquis patronis ei dabatur, qui ceteris antecellebat eloquentia. quem honorem Ciceroni habuit Hortenſius. nam in libro de clar. or. ita loquitur Brutus: Cum partiretur Hortenſius tecum cauſſas, perorandi locum, ubi plurimum pollet oratio, ſemper tibi relinquebat. Quod ſi hoc Hortenſius, qui propter eloquentiam rex cauſſarum dictus eſt: quis dubitet, quin idem alij fecerint? itaque Balbum Cicero poſt Pompeium & Craſſum ultimo loco defendit. Ipſe tamen in eodem libro nihil ait eſſe uitioſius, quam ut cauſſae ſingulae defenderentur a pluribus. Numerum patronorum, & ordinem agendi, aeque reprehendit Antonius lib. II. de Orat. Illos quoque, inquit, errare arbitror, qui, id quod mihi numquam placuit, plures adhibent patronos: uti quemque eorum minimum putant eſſe, ita eum primum uolunt dicere. res enim hoc poſtulat, ut eorum exſpectationi, qui audiunt, quam celerrime occurratur. Sentit igitur de numero patronorum Antonius idem, quod Cicero: de ordine diſſentit, cum agi cauſſas primum uelit a melioribus. quamquam ipſe quoque, quod laudat, non ſeruauit. nam in ijſdem cauſſis ante L. Craſſum dicere ſolitus eſt: ne, ſi poſt eum audiretur, minus placeret. quod fatetur lib. I. de Orat. Princeps igitur in agendo, quia locus accuſandi a iudicibus ei datus eſt, & quia primus agit cauſſam, accuſator dicitur: defenſor autem, uel ſi omnibus, eandem cauſſam agentibus, eloquentia praeſtet, princeps tamen in agendo, quia poſtremo loco dicit, nec eſt, nec appellatur. ORNATISSIMVS instructiſſimus: unde Ornare claſſem, Ornare prouinciam. PARATISSIMVS ab eloquentia. Phil. II. Inuectus eſt copioſius multo in iſtum, & paratius Dolabella, quam nunc ego. EST *tamen hoc aliquid:* ad inſcitiam Caecilij ſubleuandam. ALLIENVM gemina L. ſcriptum eſt in antiquis lapidibus. nomen hic eſſe proprium, infra cognoſcitur. in quo miror Aſconium ſentire cum ijs, (ſic enim uidetur) qui, Alienum, non Allienum, legebant. A SVBSELLIIS: ſatis in iudicijs exercitatum. Subſellia erant in foro, in quibus ſedebant iudices, ſiue priuata, ſiue publica cauſſa ageretur. de his Cicero loquitur, ideſt de iudicijs, non de ſubſellijs minorum magiſtratuum. de quibus proprie loqui non poteſt: cum Subſellia commune ſit nomen, non ad eos magis, quam ad iudices, pertinens. Apparet autem hoc quaſi contrarium ad id referri, quod proxime de Appuleio dixerat, Vſu forenſi, atque exercitatione tironem. ideo ſubiungit: In hoc ſpes tuae ſunt omnes. Aſconius quoque ad Allieni laudem dictum accipit: ut maior irriſio ſit Caecilij, qui nec a ſubſellijs fuerit aliquando. QVOD *ipſe poteſt in dicendo,* ſubaudiri malim, In dicendo, quam pronunciari. ACTORIBVS *Graecis*

qui

qui palliatas fabulas agunt, qualis Plauti, Terentijq. ſunt. PRIMARVM, ʒ primas partes agere dicitur, qui ſaepius ad agendum regreditur: ſecundas, qui minus, quam ille, qui primas: tertias, quam qui ſecundas. LENOCINABITVR: ʒ ut tu uolueris, ut tibi placere intellexerit, ita cauſſam aget. CVIVSMODI *accuſatores* ʒ Caecilium, Appuleium, Allienum. EX ILLO *grege oratorum*, ʒ Grege, dixit, ut oratorum nomini dignitatem detraheret. boni enim oratores pauci: grex uero conſtat e multis. Alij legunt, Moratorum, Aſconij uerbis in eam opinionem adducti. quod equidem non improbo: neceſſaria tamen mutatio non uidetur. POSTVLARVNT, ʒ a quibus? a iudicibus, opinor. at Caecilius Appuleium, & Allienum ipſe delegerat: ſed mos erat, ut quattuor adhiberentur. quas partes qui ſibi a iudicibus poſtulabant, non ab eo, qui princeps in agendo eſſet, deligebantur, apparet eos maioribus in cauſſis uerſari ſolitos non eſſe. CVICVMQVE *uos delationem dediſſetis*. ʒ iam delatum erat nomen Verris: ea delatio niſi iudicum ſententia comprobaretur, irrita erat. delatione confirmata, (id enim eſt, delationem dare) ſequebatur accuſatio. Hoc autem ideo dicit, ut id hominum genus admodum leue ſignificet, qui nulla cauſſa, ſed temere, ſibi ſubſcriptionem poſtulent, parum laborantes de exitu iudicij. nam, ſi Verrem condemnatum cuperent, non petijſſent ſubſcriptionem, cuicumque uos delationem dediſſetis, ſed ſi dediſſetis ei, qui maxime ad accuſandum idoneus eſſe uideretur. ALIENISSIMIS ʒ nemo paratus eſſe poteſt ex alieniſſimis, ideſt ijs, quos minime nouit. deridet igitur Caecilium, qui, fretus hominibus alieniſſimis, paratum ſe fore in iudicio credat. HOSPES *aliquis* ʒ inopiam oſtendit ſubſcriptorum: qui, cum ſint alieniſſimi, Caecilio tamen eorum aliquis, ut amicus, propter ſubſcriptionis beneficium, hoſpitio recipiendus erit. Haec mihi placebat interpretatio: cum tamen, quae Pedianus, alijq. ſcripſere, non contemnam. QVAE *dixerint*, ʒ cum ſibi ſubſcriptionem poſtularunt. tempus enim praeteritum ſignificari, ſatis oſtendunt ea, quae ſequuntur. RESPONDEAM. ʒ ut, eos mihi addendos non eſſe, iudicibus oſtendam. NON *conſulto, ſed caſu* ʒ & hoc ad contemptũ eorum dixit. SATISFACIAM *uniuerſis*. ʒ dicam, quod ſufficere omnibus poſſit. Et ſtatim cum indignatione quadam orditur: Tanta ne uobis inopia uideor eſſe amicorum, ut mihi non ex his, quos mecum adduxerim, ſed de populo ſubſcriptor addatur? VOBIS ʒ aderant igitur. QVOS *mecum adduxerim*, ʒ quorum fidei, & diligentiae poſſem confidere: ſi modo ſubſcriptore indigerem: quo non indigeo. Id enim tacite ſignificat. DE POPVLO ʒ ex alieniſſimis, ex illo grege. ADDATVR? ʒ non poſtulanti, non indigenti, recuſanti potius, & inuito. Plautus Aul. Quos ſi Argus ſeruet, qui oculeus totus fuit, Quem quondam Ioui Iuno cuſtodem addidit; Is numquam praeterea ſeruet tibicinam. CAVSSAM *praeripere* ʒ quae mihi uni tradita eſt, ad uos transferre. uerbum, Praeripere, fidem eorum in dubium adducit. non enim dicit, Vt eandem cauſſam mecum ſimul agere, ſed, Praeripere mihi, obſiſtere, & impedire, ne reus accuſante me condemnetur. A COLVMNA *Maenia* ʒ ad quam in foro infames rei, ſortis infimae, & obſcurae condicionis, ut fures, & ſerui nequam, (hos enim exempli cauſſa Pedianus nominat) accuſabantur. in oratione pro Sextio, qui graui aere alieno premerentur, ad eam columnam a creditoribus uocari ſolitos eſſe, inuehens in Gabinium ſignificare Cicero uidetur his uerbis: Qui olim, ne Scylleo illo aeris alieni in freto ad columnam adhaereſceret, in tribunatus portum perfugerat. Eiuſdem columnae apud Sex. Pompeium eſt mentio. VESTRI *ordinis* ʒ nullius exiſtimationis. CVSTODEM, *inquit*, ʒ fingit aliquem dicere, ſi ſubſcriptoris locum obtineat, utilem in eo quoque cauſſae fututum, quia, ne praeuaricari Tullius poſſit, diligenter animaduertet. DE ISTO *cuſtode toto* ʒ de toto ſubſcriptorum genere. HOS *tales uiros* ʒ iudices: quorum de ſubſcriptoribus addendis poteſtas hoc loco perſpicue demonſtratur. REFORMIDAT. ʒ ne, ſi quis conſilia mea nouerit, enunciet ijs, quibus ut occulta ſint, opera danda eſt. HVNC *librum* ʒ de quo ſupra: Quem tibi magiſter ludi neſcio quis, ex alienis orationibus compoſitum, dedit. TE ʒ qui Siculus & ipſe es. VNVM *eximium fuiſſe*. ʒ unum exceptum eſſe. non ille te unum exemit, cum omnibus Siculus iniurias faceret. Terentianum loquendi genus, in Hec. Vt neminem habeam in eximium? PER TE ʒ qui accuſationem tibi dari poſtulas. ID QVOD *non potes*, ʒ non enim facultatis in te tantum eſt, ut iniurias tuas ipſe per te perſequi poſſis. SINT *impunitae*. ʒ nam te actore reus elabetur. ita nec tu iniurias tuas, nec Siculi ſuas ulciſcentur. QVI *debeat*, ʒ qui maximam acceperit iniuriam.

O R A T I O

QVOD, ſi ei potiſſimum cenſes permitti oportere accuſandi poteſtatem, cui maximam C. Verres iniuriam fecerit: utrum tandem cenſes hos iudices grauius ferre oportere, te ab illo eſſe laeſum, an prouinciam Siciliam eſſe uexatam, ac perditam? opinor, concedis, multo hoc eſſe grauius, & ab omnibus ferri grauius oportere. concede igitur, ut tibi anteponatur in accuſando prouincia. nam prouincia accuſat, cum is agit cauſſam, quem ſibi illa defenſorem ſui iuris, ultorem iniuriarum, actorem totius cauſſae adoptauit. At eam tibi C. Verres fecit iniuriam, quae ceterorum quoque animos poſſet incommodo commouere. Minime. nam id quoque ad rem pertinere arbitror, qualis iniuria dicatur, quae cauſſa inimicitiarum proferatur. cognoſcite ex me: nam iſte eam profecto, niſi plane nihil ſapit, numquam proferet.

EXPLANATIO

ADOPTAVIT, ʒ adſciuit, delegit. infra: Illa erat cauſſa iuſtiſſima, quod eum ſibi Achaei patronum adoptarant. Et Vatinius ad Cic. Quem potius adoptem, aut inuocem, quam eum, quo defendente uincere didici. NISI *plane nihil ſapit,* ʒ ſimul enim proferret improbitatem ſuam. AGONIS *eſt quaedam Lilybaetana,* ʒ uſitatum narrationis initium, de quo diximus in ea pro Quinctio, ad illud, C. Quinctius fuit P. Quinctij huius frater.

ORATIO

AGONIS eſt quaedam Lilybaetana, liberta Veneris Erycinae, quae mulier ante hunc quaeſtorem copioſa plane, & locuples fuit. ab hac praefectus Antonij quidam ſymphoniacos ſeruos abducebat per iniuriam, quibus ſe in claſſe uti uelle dicebat. tum illa, ut mos in Sicilia eſt omnium Venereorum, & eorum, qui a Venere ſe liberauerunt, ut praefecto illi religionem Veneris, nomenq. obijceret, dixit, & ſe, & omnia ſua Veneris eſſe. ut hoc quaeſtori Caecilio, uiro optimo, & homini aequiſſimo, nunciatum eſt; uocari ad ſe Agonidem iubet: iudicium dat ſtatim, ſi pareret eam ſe, & ſua Veneris eſſe dixiſſe. iudicant recuperatores id, quod neceſſe erat. neque enim erat cuiquam dubium, quin illa dixiſſet. iſte in poſſeſſionem bonorum mulieris mittit: ipſam Veneri in ſeruitutem adiudicat: deinde bona uendit: pecuniam redigit. ita, dum pauca mancipia Veneris nomine Agonis, ac religione retinere uult, fortunas omnes, libertatemq. ſuã iſtius iniuria perdidit. Lilybaeum Verres uenit poſtea. rem cognoſcit: factum improbat: cogit quaeſtorem ſuum pecuniam, quam ex Agonidis bonis redegiſſet, eam mulieri omnem adnumerare, & reddere. eſt adhuc, id quod uos omnes admirari uideo, non Verres, ſed Q. Mucius. quid enim facere potuit elegantius ad hominum exiſtimationem, aequius ad leuandam mulieris calamitatem, uehementius ad quaeſtoris libidinem coercendam? ſumme haec omnia mihi uidentur eſſe laudanda: ſed repente e ueſtigio ex homine, tamquam aliquo Circaeo poculo, factus eſt Verres: redit ad ſe, atque ad mores ſuos: nam ex illa pecunia magnam partem ad ſe auertit: mulieri reddidit, quantulum uiſum eſt. Hic tu, ſi laeſum te a Verre eſſe dices, patiar, & concedam: ſi iniuriam tibi factam quereris, defendam, & negabo. Deinde, de iniuria, quae tibi facta ſit, neminem noſtrum grauiorem uindicem eſſe oportet, quam te ipſum, cui facta dicitur. ſi tu cum illo poſtea in gratiam rediſti; ſi domi illius aliquoties fuiſti; ſi ille apud te poſtea cenauit: utrum, te perfidioſum, an praeuaricatorem exiſtimari mauis? uideo eſſe neceſſe alterutrum. ſed ego tecum in eo non pugnabo, quo minus, utrum uelis, eligas. Quid, ſi ne iniuriae quidem, quae tibi ab illo facta ſit, cauſſa remanet? quid habes, quod poſſis dicere, quamobrem non modo mihi, ſed cuiquam anteponare? niſi forte illud, quod dicturum te eſſe audio; quaeſtorem illius fuiſſe. quae cauſſa grauis eſſet, ſi certares mecum, uter noſtrum illi amicior eſſe deberet: in contentione ſuſcipiendarum inimicitiarum ridiculum eſt putare, caußam neceſſitudinis ad inferendum periculum iuſtam uideri oportere. etenim, ſi plurimas a tuo praetore iniurias accepiſſes; tamen, eas ferendo, maiorem laudem, quam ulciſcendo, mererere: cum uero nullum illius in uita rectius factum ſit, quam id, quod tu iniuriam appellas; hi ſtatuent, hanc cauſſam, quam ne in alio quidem probarent, in te iuſtam ad neceſſitudinem uiolandam uideri? qui, ſi ſummam iniuriam ab illo accepiſti: tamen, quoniam quaeſtor eius fuiſti, non potes eum ſine ulla uituperatione accuſare. ſi uero nulla tibi facta eſt iniuria: ſine ſcelere eum accuſare non potes. quare, cum incertum ſit de iniuria; quemquam eſſe horum putas, qui non malit te ſine uituperatione, quam cum ſcelere, diſcedere?

EXPLANATIO

ANTE *hunc quaeſtorem copioſa plane, & locuples* ʒ furtum Caecilij iam incipit indicare. Mos hic Ciceronis eſt, criminis oſtendẽdi, ante quam rem ipſam exponat. Sic lib. II. Heraclitus eſt, Hieronis filius, Syracuſanus, homo in primis domi ſuae nobilis, & ante hunc praetorem uel pecunioſiſſimus Syracuſanorum. Lib. III. Agyrinenſis eſt, in primis honeſta ciuitas Siciliae, hominum ante hunc praetorem locupletium, ſummorumq. oratorum. Lib. IV. Ea domus ante aduentum iſtius ſic ornata fuit, ut urbi quoque eſſet ornamento. Ibidem: Domus erat ante iſtum praetorem nulla paullo locupletior, qua in domo haec non eſſent, etiam ſi praeterea nihil eſſet argenti, patella grandis, patera, turibulum. Cum enim dicit, Ante hunc praetorem expilatas a Verre, exinanitasq. Siculorum domus indicat. ANTONII ʒ lib. II. Poſtquam M. Antonij infinitum illud imperium ſenſerant. Hic poſt praeturam curam habuit, infinito cum imperio, totius orae maritimae: &, indicto Cretenſibus bello, morbo perijt. unde lib. III. in Verr. Antonium, cum multa contra ſociorum ſalutem, multa contra uoluntatem prouinciarum & faceret, & cogitaret, in medijs eius iniurijs, & cupiditatibus mors oppreſſit. Aſconius, epitome, Velleius, alij. Filius fuit M. Antonij oratoris, pater eius, qui cum Octauiano, & Lepido remp. oppreſſit. VENEREORVM ʒ qui ſe Veneri conſecrarunt. SE LIBERARVNT, ʒ hi ſunt Veneris liberti, in quibus erat Agonis: Venerei uero ſerui, non liberti. VIRO *optimo, & homini aequiſſimo,* ʒ

ſimo, } ironia : ut e ſequentibus patet. IVDICIVM *dat ſtatim*, } dat recuperatores, in haec uerba : Si pareret, eam ſe, & omnia ſua Veneris eſſe dixiſſe. Dare iudicium, ueteres dicebant, pro, iudices dare, certa quadam uerborum formula, a qua diſcedere non liceret. exemplum formulae a Caecilio datae, hoc eſt : Si pareret, eam ſe, & omnia ſua Veneris eſſe dixiſſe. Legendum autem, Si pareret, non, Si pateret : cum tamen ſenſus idem ſit. ſed multis in locis, ubi, Paret, fuit, repoſitum eſt, Apparet, ignoratione ueterum formularum; in quibus, Paret, fuiſſe, pro, comparet, apparet, auctor eſt Feſtus. ideo lib. II. in Verr. lego : Si paret, fundum Capenatem. Si paret. lib. III. Si pareret, iugera eius modo fundi. Lib. V. bis. Et pro Roſcio Com. Si paret, HS ıↄↄↄ deberi. Inſtit. lib. III. tit. 15. Perinde ei condici poteſt, ſi paret eum dare oportere, ac ſi mutuum accepiſſet. Et lib. IV. tit. 6. Certum eſt, non poſſe actorem ſuam rem ita ab aliquo petere, ſi paret eum dare oportere. Et ibidem proxime : Si pareat eos dare oportere. Et tit. 13. Qua de cauſſa efficax eſt aduerſus eum actio, quam actor intendit, ſi paret eum dare oportere. Theophilus, εἰ φαίνεται, dixit : & addidit lib. IV. tit. 6. καταδίκασον ὦ δικαστά : quod eſt, Condemna eum iudex. apud Latinos ſubauditur : ut exemplis intelligitur. LILYBAEVM } ubi iudicium dederat Caecilius. quaeſtor enim Lilybaetanus erat : cum eſſet alter Syracuſanus. Q. MVCIVS } qui pontifex max. fuit, collega L. Craſſi oratoris in conſulatu. eum Damaſippus praetor, ex uoluntate C. Marij iunioris conſulis, cum alijs optimatum principibus, occidit. Velleius, Appianus, Cicero lib. III. de Orat. Aſiam rexit ita innocenter, ut ſenatus deinceps in eam prouinciam ituris magiſtratibus exemplum Scaeuolae adminiſtrationis decreto ſuo proponeret. Valerius Max. lib. IIX. cap. 15. Eiuſdem innocentia lib. II. in Verrem laudatur his uerbis : Quis erit poſthac reus tam perditus; qui non ad Q. Mucij innocentiam referatur, ſi cum iſto conferatur? Ibidem paullo poſt : Cohors non Q. Scaeuolae, qui tamen de cohorte ſua dare non ſolebat, ſed C. Verris. REPENTE *e ueſtigio* } uenit in mentem ſuſpicari, ne alterutrum abundet. FACTVS *eſt Verres*. } iocatur ambiguo Verris nomine. quaſi, factus eſt ſus : cum in reddenda Agonidi pecunia homo uiſus eſſet. ſus autem ita repente factus, tamquam Circaea potione. nam Circe ſocios Vlyſſis, ut fabulatur Homerus, in ſues mutabat. DEFENDAM, *& negabo* } refellam, quod obijcis Verri; & negabo tibi iniuriam eſſe factam. laedimur enim & iure, & iniuria. laeſus es iure, ergo iniuriam non accepiſti. DE INIVRIA, *quae tibi facta ſit*, } quam tu iniuriam appellas, tibiq. factam eſſe dicis. Et, Facta ſit, non Facta eſt, Cicero dixit, quia, Eſt, affirmabat iniuriam Caecilio eſſe factam : Sit, non affirmat ex perſona Ciceronis, uerum ex perſona Caecilij : ut ſi dixiſſet, De iniuria, quam tibi factam eſſe dicis. PERFIDIOSVM, } ſi eum uehementer accuſabis; perfidioſus eris : cum te in gratiam poſtea cum illo redijſſe, negare non poſſis. ſin remiſſe, ac leuiter : praeuaricatoris culpam ſubibis. NE *iniuriae quidem cauſſa remanet*. } iniuriae cauſſa pecunia fuit adempta tibi, & Agonidi reddita. quod ſi Verres rurſus eam pecuniam ad te tranſtulit, iniuriae cauſſa non remanet. Hoc Cicero ſignificat, nec tamen perſpicue narrat; quia probare non poterat, quod inter ſolos Verrem, & Caecilium, nullo teſte, tranſactum erat. itaque ſatis habet, iudices conijcere, incertum eſſe de pecunia Caecilio data, uel non data : quod infra quoque oſtendit his uerbis : Cum incertum de iniuria ſit; quemquam eſſe horum putas, qui non malit te ſine uituperatione, quam cum ſcelere, diſcedere? TE SINE *uituperatione* } ſi non accuſas praetorem tuum : uituperatio nulla eſt. ſi accuſas, cum de iniuria ſit incertum : ſcelus a te committi, homines fortaſſe credent, ob eam neceſſitudinem, quae inter quaeſtorem, & praetorem eſt. quod igitur e re tua eſt, id ſtatuent iudices, actorem te non eſſe deligendum : ut ſine uituperatione potius, quam cum ſcelere, diſcedas.

ORATIO

AT uide, quid differat inter meam opinionem, ac tuam. tu cum omnibus rebus inferior ſis, hac una re te mihi anteferri putas oportere, quod quaeſtor illius fueris. ego, ſi ſuperior ceteris rebus eſſes, te hanc unam ob cauſſam accuſatorem repudiari putarem oportere. ſic enim a maioribus noſtris accepimus, praetorem quaeſtori ſuo parentis loco eſſe oportere, nullam neque iuſtiorem, neque grauiorem cauſſam neceſſitudinis poſſe reperiri, quam coniunctionem ſortis, quam prouinciae, quam officij, quam publicam muneris ſocietatem. quamobrem, ſi iure eum poſſis accuſare, tamen, cum is tibi parentis numero fuiſſet, id pie facere non poſſes. cum uero neque iniuriam acceperis, & praetori tuo periculum crees : fatearis, neceſſe eſt, te illi iniuſtum impiumq. bellum inferre conari. etenim iſta quaeſtura ad eam rem ualet, ut elaborandum tibi in ratione reddenda ſit, quamobrem, eum, cui quaeſtor fueris, accuſes; non ut ob eam ipſam cauſſam poſtulandum ſit, ut tibi potiſſimum accuſatio detur. neque fere umquam uenit in contentionem de accuſando qui quaeſtor fuiſſet, quin repudiaretur. itaque neque L. Philoni in C. Seruilium nominis deferendi poteſtas eſt data, neque M. Aurelio Scauro in L. Flaccum, neque Cn. Pompeio in T. Albucium : quorum nemo propter indignitatem repudiatus eſt, ſed ne libido uiolandae neceſſitudinis auctoritate iudicum comprobaretur. atque ille ita cum C. Iulio contendit, ut tu mecum. quaeſtor enim Albutij fuerat, ut tu Verris. Iulius hoc ſecum auctoritatis ad accuſandum afferebat, quod, ut hoc tempore nos ab Siculis, ſic tum ille ab Sardis rogatus ad cauſſam acceſſerat. ſemper haec cauſſa plurimum ualuit : ſemper haec ratio accuſandi fuit honeſtiſſima, pro ſocijs, pro ſalute prouinciae, pro exterarum nationum commodis inimicitias ſuſcipere, ad periculum accedere, operam, ſtudium, laborem interponere. etenim, ſi probabilis eſt eorum cauſſa, qui in-

iurias ſuas perſequi uolunt, qua in re dolori ſuo, non reip. commodis ſeruiunt: quanto illa cauſſa honeſtior, quae non ſolum probabilis uideri, ſed etiam grata eſſe debet, nulla priuatim accepta iniuria, ſociorum atque amicorum populi R. dolore atque iniurijs commoueri?

EXPLANATIO

CONIVNCTIONEM *ſortis*,] ſupra: Sortis religionem. Sors igitur, ut a dijs immortalibus profecta, religione coniungit, et Phil. III. Sors diuina appellatur. IVRE] ut iniuriam tibi illatam perſequereris. NEQVE *iniuriam acceperis*,] hic negat iniuriam Caecilio a Verre eſſe factam: ſupra incertum eſſe dixit. CN. *Pompeio*] Straboni, Pompeij Magni patri. T. ALBVCIVM:] qui poſt praeturam Sardiniae praefuerat: ut in orat. pro Poſtumo, & in Piſonem, & lib. II. Off. ATQVE *ille Cn. Pompeius*] gloſſema eſſe, Cn. Pompeius, quis non uidet? C. IVLIO] Strabone, qui lepore, & facetijs excelluit; ut lib. I. Off. ideo de ridiculis diſputat lib. II. de Orat. accuſauit pro Sardis Albucium; ut lib. II. Off.

ORATIO

NVPER *cum in P. Gabinium uir fortiſſimus & innocentiſſimus L. Piſo delationem nominis poſtularet, & contra Q. Caecilius peteret, isq. ſe ueteres inimicitias, iamdiu ſuſceptas, perſequi diceret: cum auctoritas, & dignitas Piſonis ualebat plurimũ, tum illa erat cauſſa iuſtiſſima, quod eum ſibi Achàei patronum adoptarant. etenim, cum lex ipſa de pecunijs repetundis ſociorum, atque amicorum populi R. cauſſa comparata ſit; iniquum eſt, non eum legis iudicijq. actorem idoneum maxime putari, quem actorem cauſſae ſuae ſocij, defenſoremq. fortunarum ſuarum potiſſimum eſſe uoluerunt. an, quod ad commemorandum eſt honeſtius, id ad probandum non multo uideri debet aequius? utra igitur eſt ſplendidior, utra illuſtrior commemoratio: Accuſaui eum, cui quaeſtor fueram, quicum me ſors conſuetudoq. maiorum, quicum me deorum hominumq. iudicium coniunxerat: an, Accuſaui rogatu ſociorum atque amicorum; delectus ſum ab uniuerſa prouincia, qui eius iura fortunasq. defenderem? dubitare quiſquam poteſt, quin honeſtius ſit, eorum cauſſa, apud quos quaeſtor fueris, quam eum, cuius quaeſtor fueris, accuſare? Clariſſimi uiri noſtrae ciuitatis, temporibus optimis, hoc ſibi ampliſſimum pulcherrimumq. ducebant, ab hoſpitibus clientibusq. ſuis, ab exteris nationibus, quae in amicitiam populi R. ditionemq. eſſent, iniurias propulſare, eorumq. fortunas defendere. M. Catonem illum ſapientem, clariſſimum uirum, & prudentiſſimum, cum multis graues inimicitias geſſiſſe accepimus propter Hiſpanorum, apud quos conſul fuerat, iniurias. nuper Cn. Domitium ſcimus M. Silano diem dixiſſe propter unius hominis Egritomari, paterni amici, atque hoſpitis, iniurias. neque enim magis animos hominum nocentium res umquam ulla commouit, quam haec maiorum conſuetudo longo interuallo repetita, atque relata. Sociorum querimoniae delatae ad hominem non inertiſſimum: ſuſceptae ab eo, qui uidebatur eorum fortunas fide, diligentiaq. ſua poſſe defendere. hoc timent homines: hoc laborant: hoc inſtitui, atque adeo inſtitutum referri, ac renouari moleſte ferunt. putant fore, uti, ſi paullatim haec conſuetudo ſerpere, ac prodire coeperit, per homines honeſtiſſimos, uirosq. fortiſſimos, non imperitos adoleſcentulos, aut illiuſmodi quadruplatores, leges iudiciaq. adminiſtrentur. cuius conſuetudinis, atque inſtituti patres maioresq. noſtros non paenitebat, tum, cum P. Lentulus, is, qui princeps ſenatus fuit, accuſabat M'. Aquillium, ſubſcriptore C. Rutilio Rufo; aut cum P. Africanus, homo uirtute, fortuna, gloria, rebus geſtis ampliſſimus, poſtea quam bis conſul, & cenſor fuerat, L. Cottam in iudicium uocabat. iure tum florebat populi R. nomen: iure auctoritas huius imperij, ciuitatisq. maieſtas grauis habebatur. nemo mirabatur in Africano illo, quod in me nunc, homine paruis opibus, ac facultatibus praedito, ſimulant ſeſe mirari: cum moleſte ferant, Quid ſibi iſte uult? accuſatorem ne ſe exiſtimari, qui antea defendere conſueuerat? nunc praeſertim, ea iam aetate, cum aedilitatem petat. ego uero aetatis non modo meae, ſed multo etiam ſuperioris, & honoris ampliſſimi puto eſſe, & accuſare improbos, & miſeros calamitoſosq. defendere. & profecto aut hoc remedium eſt aegrotae, ac prope deſperatae reip. iudicijsq. corruptis, ac contaminatis paucorum uitio, ac turpitudine, homines ad legum defenſionem, iudiciorumq. auctoritatem quam honeſtiſſimos, & integerrimos, diligentiſſimosq. accedere: aut, ſi ne hoc quidem prodeſſe poterit, profecto nulla umquam medicina his tot incommodis reperietur. nulla ſalus reip. maior eſt, quam eos, qui alterum accuſant, non minus de laude, de honore, de fama ſua, quam illos, qui accuſantur, de capite, ac fortunis ſuis pertimeſcere. itaque ſemper ij diligentiſſime, laborioſiſſimeq. accuſarunt, qui ſe ipſos in diſcrimen exiſtimationis uenire arbitrati ſunt.*

EXPLANATIO

IN *P. Gabinium*] qui Achaiam adminiſtrauerat. DEORVM, *hominumq.*] deorum, ob ſortem: hominum, ob morem maiorum, qui hanc quaeſturae coniunctionem liberorum neceſſitudini proximam uoluit eſſe. QVAE *in amicitiam populi Romani, ditionemq. eſſent*,] pro, in amicitia, ditioneq.

ſic locutus

ſic locutus pro Quinctio: Ex eo tempore res eſſe in uadimonium coepit. Pro lege Manilia: Cum ueſtros portus in praedonum fuiſſe poteſtatem ſciatis. Animaduertit hoc Gellius lib. I. cap.7. APVD *quos conſul fuerat*,] ex quibus etiam triumphauit. NVPER] C. Mario, C. Fimbria cos. ut ait Aſconius in Corneliana, ideſt ante annos XXXIII. CN. DOMITIVM] tribunum pl. Sed, Nuper, dixit, habita ratione ſuperiorum temporum. exemplum enim attulerat M. Catonis, qui multis annis ante Domitium fuerat. ſic lib. II. Fecerunt hoc multi apud maiores noſtros, fecit etiam nuper homo clariſſimus Cn. Domitius, qui M. Silanum, conſularem uirum, accuſauit, propter Egritomari, tranſalpini hoſpitis, iniurias. M. SILANO] conſulari, qui cum Cimbris male rem geſſit: unde accuſatus a Domitio. Aſconius in Corneliana. DIEM *dixiſſe*] Diem dicere, eſt id quidem accuſare, ſed in hoc differt, quod accuſant priuati homines, & magiſtratus, diem uero dicunt ſoli magiſtratus: idq. proprium tribunorum pl. fuit. in Bruto: Nec ſane plus frater eius M. Virgilius, qui tribunus pl. L. Sullae imperatori diem dixit. Pro Milone: Diem mihi, credo, dixerat, multam irrogarat. Pro Flacco: Adiungis cauſſas inimicitiarum, quod patri L. Flacci, aedili cur. pater tuus, tribunus pl. diem dixerit. Lib. III. Off. L. Manlio A. F. cum dictator fuiſſet, M. Pomponius tribunus pl. diem dixit, quod is paucos ſibi dies ad dictaturam gerendam addidiſſet. Ep. 2. lib. I. ad Q. fr. Si diem nobis Clodius dixerit, tota Italia concurret. Liuius lib. III. Cum diem Appio Virginius dixiſſet, Appius ſtipatus patricijs iuuenib. in forum deſcendit. Et lib. XXXIIX. Scipioni Africano duo Q. Petillij diem dixerunt. Suetonius in Caeſare: Subornauit etiam, qui C. Rabirio perduellionis diem diceret. Huc ſpectaſſe uidetur Plautus, cum in Capt. dixit:

His diem dicam: irrogabo multam, ut mihi cenas decem
Meo arbitratu dent.

NON *inertiſſimum*:] modeſtius laudare ſe ipſum non potuit: ſicuti cum ſubiungit, Qui uidebatur poſſe defendere. nam, Videbatur, non affirmat. Et cum ait, Fide, diligentiaq. ſua: omiſſa ingenij mentione. Simile illud in uituperando lib. II. Heraclium hominem eſſe maiorem natu, non promptiſſimum. HOMINES] nocentes uidelicet. ADOLESCENTVLOS] idem ſupra. NON *paenitebat*,] fructum enim eius conſuetudinis capiebant maximum ex amore ſociorum: qui nunc afflicti, ac perditi iam non ſalutis ſpem, ſed exitij ſolatium quaerunt. P. LENTVLVS,] auus eius Lentuli, qui cum Catilina coniurauit: ut in Catil. & pro Domo. PRINCEPS *ſenatus*] Princeps ſenatus dicebatur, quem cenſores in recitando primum legiſſent. ſic Princeps equeſtris ordinis, quem in recitandis equitum centurijs primum legiſſent. M'. AQVILLIVS] duo M'. Aquillij fuere, uterque conſularis: prior a P. Lentulo, alter, eius, ut opinor, filius, a L. Fufio accuſatus, &, M. Antonio defendente, ob ſeruilis belli memoriam, ab eo feliciter in Sicilia confecti, liberatus. lib. II. Off. lib. V. in Verrem, lib. II. de Orat. AFRICANVS,] minor, Paulli filius. L. COTTAM] conſularem. defenſum eſſe a Metello Macedonico, ſcriptum eſt in Bruto: ſepties ampliatum, in Valerio: abſolutum, in oratione pro Mur. SIMVLANT *ſeſe mirari*:] non mirantur, ſed ideo mirari ſe ſimulant, quia moleſte ferunt. cur autem, quod Africano licuit, id mihi non liceat, homini paruis opibus, ac facultatibus praedito? PAVCORVM *uitio*,] corruptelam ad paucos redigit: ne uniuerſo ordini ſenatorio, qui tum res iudicabat, notam inurat improbitatis. QVAM HONESTISSIMOS,] ad dignitatem refertur. fere enim homines dignitate praediti a turpitudine deterrentur. itaque ſubiungit: Nulla ſalus reip. maior eſt, quam eos, qui alterum accuſant, non minus de laude, de honore, de fama ſua, quam illos, qui accuſantur, de capite, ac fortunis ſuis, pertimeſcere. Haec autem ad excludendum accuſatione Caecilium pertinent.

ORATIO

QVAMOBREM hôc ſtatuere, iudices, debetis, Q. Caecilium, de quo nulla umquam opinio fuerit, nullaq. in hoc ipſo iudicio exſpectatio futura ſit, qui neque, ut ante collectam famam conſeruet, neque, uti reliqui temporis ſpem confirmet, laborat, non nimis hanc cauſſam ſeuere, non nimis accurate, non nimis diligenter acturum. habet enim nihil, quod in offenſione deperdat, ut turpiſſime flagitioſiſſimeq. diſcedat: nihil de ſuis ueteribus ornamentis requiret. a nobis multos obſides habet populos R. quos ut incolumes conſeruare, tueri, confirmare, ac recuperare poſſimus, omni ratione erit dimicandum. habet honorem, quem petimus: habet ſpem, quam propoſitam nobis habemus: habet exiſtimationem multo ſudore, labore, uigilijsq. collectam: ut, ſi in hac cauſſa noſtrum officium, ac diligentiam probauerimus, haec, quae dixi, retinere per populum R. incolumia, ac ſalua poſſimus: ſin tantulum offenſum, titubatumq. ſit, ut ea, quae ſingulatim ac diu collecta ſunt, uno tempore uniuerſa perdamus. Quapropter, iudices, ueſtrum eſt, deligere, quem exiſtimetis facillime poſſe magnitudinem cauſſae, ac iudicij ſuſtinere fide, diligentia, conſilio, auctoritate. uos, ſi mihi Q. Caecilium antepoſueritis, ego me dignitate ſuperatum non arbitrabor; populus R. ne tam honeſtam, tam ſeueram, diligentemq. accuſationem neque uobis placuiſſe, neque ordini ueſtro placere arbitretur, prouidete.

EXPLANATIO

DE QVO *nulla umquam opinio fuerit*, ʒ quem nemo umquam in patronorum numero poſuit. COLLECTAM *famam* ʒ quam nullam collegit. SPEM ʒ quae de eo nulla eſt. NON *nimis hanc cauſsam ſeuere*, ʒ parum ſeuere, minus ſeuere, quam oporteat. Non nimis, uidetur id, quod nimium eſt, excludere, ſed ita minuit, propemodum ut neget. IN OFFENSIONE ʒ ſi quid peccauerit. VT TVRPISSIME, *flagitioſiſſimeq. diſcedat*. ʒ quamuis in accuſando Verre turpiſſime, ideſt nulla diligentia, & flagitioſiſſime, ideſt nulla fide, ſe geſſerit. Sic locutus ſupra: Cum ſcelere diſcedere. Similiter ad Att. Si poſſum diſcedere, ne cauſſa optima in ſenatu pereat, Ideſt: Si poſſum eum exitum habere. VETERIBVS *ornamentis* ʒ quae nulla ſunt. REQVIRET. ʒ amittet. nemo enim amittit, quod non habet. NON *arbitrabor*; ʒ aeque enim & Caecilium noui, & me ipſum. POPVLVS *Romanus* ʒ monet iudices, ut infamiam uitent & ſuam, & uniuerſi ordinis ſenatorij. TAM *honeſtam*, ʒ pro Sicilia prouincia contra reum nocentem, ac perditum. TAM *ſeueram*, ʒ quam exſpectare a me potius, quam a Caecilio, debetis. Hoc ad illud opponitur, ſupra dictum: Non nimis hanc cauſſam ſeuere, non nimis accurate, non nimis diligenter acturum. NEQVE *uobis placuiſſe*, ʒ ut a Verre corruptis. NEQVE *ordini ueſtro placere* ʒ in eandem ſuſpicionem adducit, ſi ſibi Caecilius proferatur, uniuerſum ordinem ſenatorium, male iam audientem iudiciorum nomine. itaque paullo poſt de iudiciis inter tres ordines communicandis legem promulgauit: & pertulit L. Aurelius praetor. PROVIDETE. ʒ ueſtra cauſſa, non mea. nam ego me dignitate ſuperatum non arbitrabor.

IN · ACTIONEM · I · CICERONIS
IN · VERREM
PAVLLI · MANVTII
COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

REVERSVS e Sicilia Tullius, quo, poſt uictum Caecilium, impetratumq. a iudicibus accuſandi locum, ad colligendas in Verrem litteras, denunciandaq. teſtimonia profectus erat, hanc orationem habuit. in qua, ſumpto a uita Verris initio, quae ille primus Cn. Carbonis conſulis quaeſtor, deinde Cn. Dolabellae, Ciliciae prouinciae praetoris, legatus, & proquaeſtor, tum in praetura urbana, poſtremo in Sicilienſi per triennium patrauerat, ita percurrit, ut ſingulorum tamen criminum magnitudinem patefaciat. Hac narratione Verre in odium iudicum adducto, aggreditur alteram partem; in qua ſpes Verris oſtenditur de cauſſa in annum ſequentem producenda: non ſolum ut Glabrionem praetorem, ſingulari praeditum integritate, ac ſapientia, ſimulq. iudices, uiros optimos, atque iuſtiſſimos, effugiat, quos pecunia ſua corrumpi poſſe non confidit: uerum etiam, ut ope, auctoritate, ſtudio Q. Hortenſij, patroni ſui, & Q. Metelli, amiciſſimi, qui iam deſignati conſules erant, praeterea M. Metello praetore, ſui ſtudioſiſſimo, de pecunijs repetundis quaerente, alijs iudicibus, elabatur. quod ſi accidat; ijs, quorum culpa ſuorum ſcelerum impunitatem Verres erit aſſecutus, inimicum ſe, accuſatorem, aduerſarium odioſum, aſſiduum, acerbum fore profitetur: ſed, ne accidere poſſit, conſilio & ratione iam prouidiſſe: nolle, quod fieri ſolet, in explicandis criminibus operam, tempusq. conſumere, & oratione perpetua eloquentiae laudem quaerere: nouo ſe uſurum agendi genere, quod unicum eſſe contra Verris inſidias remedium putet, ut eum tabulis, teſtibus, litteris, auctoritatibus accuſet: ita fore, ut, omiſſo legitimo tempore, ad dicendum dato, teſtibus ad ſingula crimina citatis, tota celeriter ad exitum accuſatio perducatur. Nec eum fefellit opinio. nam Verres, noua accuſandi ratione fractus, ac debilitatus, amiſſa patrocinij ſpe, in exſilium ſua ſponte abijt. Conſilij ſui expoſita neceſſitate, monet iudices, atque hortatur, operam dent, ut conceptam per aliquot annos, paucorum culpa, turpitudinem, atque infamiam iudiciorum, opportunitate temporis diuinitus dati, in uno reo, omnium, qui umquam in iudicium adducti ſint, nocentiſſimo, pecunioſiſſimo, audaciſſimo, ſua aequitate, integritate, ſapientia deleant, atque tollant. Minas addit: paratum ſe eſſe, ſi Verris opes plus, quam ueritas, legesq. ualuerint, ad corrupti iudicij dedecus omni ui, ac ſeueritate perſequendum. Praetorem Glabrionem ad ſuſcipiendam integritatis, fidei, religionis cauſſam, liberandum infamia ſenatum, tuendam domeſticam laudem, uehementer excitat. qui ne ſibi cum conſilio mutetur, quod ſpectabat Verres, conaturum ſe, atque effecturum eſſe confirmat.

M·TVLLII·CICERONIS
ACTIO·PRIMA·IN·C·VERREM
O R A T I O . V

QVOD erat optandum maxime, iudices, & quod unum ad inuidiam ueſtri ordinis, infamiamq. iudiciorum ſedandã maxime pertinebat, id non humano conſilio, ſed prope diuinitus datum, atque oblatum uobis ſummo reip. tempore uidetur. inueterauit enim iam opinio, pernicioſa reip. uobisq. periculoſa, quae non modo Romae, ſed & apud exteras nationes omnium ſermone percrebuit, his iudicijs, quae nunc ſint, pecunioſum hominem, quamuis ſit nocens, neminem poſſe damnari. nunc in ipſo diſcrimine ordinis iudiciorumq. ueſtrorum, cum ſint parati, qui concionibus & legibus hanc inuidiam ſenatus inflammare conentur, reus in iudicium adductus eſt C. Verres, homo uita, atque factis, omnium iam opinione, damnatus, pecuniae magnitudine, ſua ſpe, ac praedicatione abſolutus. Huic ego cauſſae, iudices, cum ſumma uoluntate, & exſpectatione populi R. actor acceſſi; non ut augerem inuidiam ordinis, ſed ut infamiae communi ſuccurrerem. adduxi enim hominem, in quo reconciliare exiſtimationem iudiciorum amiſſam, redire in gratiam cum populo R. ſatisfacere exteris nationibus poſſetis, depeculatorem aerarij, uexatorem Aſiae, atque Pamphyliae, praedonem iuris urbani, labem atque perniciem prouinciae Siciliae. de quo ſi uos ſeuere, religioſeq. iudicaueritis, auctoritas ea, quae in uobis remanere debet, haerebit. ſin iſtius ingentes diuitiae iudiciorum religionem ueritatemq. perfregerint: ego hoc tamen aſſequar, ut iudicium potius reip. quam aut reus iudicibus, aut accuſator reo defuiſſe uideatur. equidem, ut de me confitear, iudices, cum multae mihi a C. Verre inſidiae terra mariq. factae ſint, quas partim mea diligentia deuitarim, partim amicorum ſtudio, officioq. repulerim; numquam tamen neque tantum periculum mihi adire uiſus ſum, neque tantopere pertimui, ut nunc in ipſo iudicio. neque tantum me exſpectatio accuſationis meae, concurſusq. tantae multitudinis, quibus ego rebus uehementiſſime perturbor, commouet; quantum iſtius inſidiae nefariae, quas uno tempore mihi, uobis, M. Glabrioni praetori, ſocijs, exteris nationibus, ordini, nomini denique ſenatorio facere conatur. qui ita dictitat, ijs eſſe metuendum, qui, quod ipſis ſolis ſatis eſſet, ſurripuiſſent; ſe tantum rapuiſſe, ut id multis ſatis eſſe poſſit; nihil eſſe tam ſanctum, quod non uiolari, nihil tam munitum, quod non expugnari pecunia poſſit. quod ſi, quam audax eſt ad conandum, tam eſſet obſcurus in agendo: fortaſſe aliqua in re nos aliquando fefelliſſet: uerum hoc adhuc percommode cadit, quod cum incredibili eius audacia ſingularis ſtultitia coniuncta eſt. nam, ut apertus in corripiendis pecunijs fuit, ſic in ſpe corrumpendi iudicij perſpicua ſua conſilia, conatusq. omnibus fecit. ſemel ait ſe in uita pertimuiße, tum, cum primum reus a me factus ſit: quod, cum e prouincia recens eſſet, inuidiaq. & infamia non recenti, ſed uetere ac diuturna flagraret, tum ad iudicium corrumpendum tempus alienum offenderet. itaque, cum ego diem in Siciliam inquirendi perexiguam poſtulauiſſem, inuenit iſte, qui ſibi in Achaiam biduo breuiorem diem poſtularet: non ut idem conficeret diligentia, & induſtria ſua, quod ego meo labore, & uigilijs conſecutus ſum: etenim ille Achaicus inquiſitor ne Brundiſium quidem peruenit: ego Siciliam totam quinquaginta diebus ſic obij, ut omnium populorum, priuatorumq. litteras, iniuriasq. cognoſcerem: ut perſpicuum cuiuis eſſe poſſit, hominem ab iſto quaeſitum eſſe, non qui reum ſuum adduceret, ſed qui meum tempus obſideret.

E X P L A N A T I O

QVOD *erat optandum* } quid enim optabilius ordini ſenatorio, quam accuſationem dari, qua conceptam per annos decem turpitudinem, infamiamq. iudiciorum delere liceat, ac tollere? MAXIME } uenuſtatis quiddam habet, Quod erat optandum maxime, & quod unum ad inuidiam ueſtri ordinis, infamiamq. iudiciorum ſedandam maxime pertinebat. aures enim interdum delectat iteratio eiuſdem uerbi. IVDICIORVM } quae cum ab equeſtri ordine lege C. Gracchi adminiſtrarentur, L. Sulla uictor ea tranſtulit ad ſenatum. SVMMO *reip. tempore* } extremo: cum id reſp. uehementer poſtulabat. VOBISQ. *periculoſa*, } timendum enim, ne propterea equeſtris ordo ad iudicandum uocetur. QVAE *nunc ſint*, } quae nunc per ſenatores fiunt. CONCIONIBVS, } tribunos pl. ſignificat, occaſionem ſemper aliquam aucupantes de ſenatorio ordine detrahendi. LEGIBVS } de iudicijs ad equites transferendis. quam legem tulit hoc anno L. Cotta praetor. de quo ſic lib. III. Quid poſſumus contra illum praetorem dicere, qui quotidie templum tenet, qui remp. negat ſtare poſſe, ni ad equeſtrem ordinem iudicia referantur? NON VT *augerem inuidiam ordinis*, } non ut praeuaricarer: non ut quemquam aut ipſe corrumperem, aut a reo, eiusue ſuffragatoribus corrumpi ſinerem. quae commiſſa ſunt antea, magna ueſtri ordinis inuidia, cum eiuſmodi cauſſae a pueris nobilibus, quos eluſit Hortenſius, uel a quadruplatoribus, quos idem non ſine cauſſa ſemper contempſit, agerentur. DEPECVLATOREM *aerarij*, } cum eſſet Cn. Carbonis conſulis quaeſtor. lib. I. in Verrem. VEXATOREM *Aſiae, atque Pamphyliae*, } cum legatus, & proquaeſtor Dolabellae. Aſia enim hic pro Cilicia, Dolabellae prouincia, ponitur, ut lib. I. Hi ſunt anni conſumpti in quaeſtura, & legatione Aſiatica. Ibidem: Cum Verrem ex Aſia decedentem proſequeretur, iuſſu

Dolabellae

Dolabellae fuiſſe una cum iſto Sami. Et infra: Cum tibi ſe tota Aſia ſpoliandam ac uexandam tradidiſſet; cum tibi expoſita eſſet omnis ad praedandum Pamphylia; contentus his tam optimis rebus non fuiſti? Lib. III. Qui ſociorum iniurijs, prouinciarumq. incommodis doleat; is in te non expilatione Aſiae, uexatione Pampyliae, ſqualore & lacrymis Siciliae concitetur? IVRIS *urbani* } cum praetor urbanus. PROVINCIAE *Siciliae*. } cum ei praetor per triennium praefuit. IN VOBIS *remanere* } non ad alium ordinem transferri. HAEREBIT: } permanebit, non auferetur. Minatur tacite mutationem iudiciorum, ſi Verres abſoluatur. RELIGIONEM, *ueritatemq.* } cum dixerit: Si uos ſeuere, religioſeq. iudicaueritis: hic ſubiungendum uidetur, Religionem, ſeueritatemq. ut eadem referantur. Et infra: Nulla in iudicijs ſeueritas, nulla religio, nulla denique iam exiſtimantur eſſe iudicia. Nec me tamen fugit, ueritatem pro iuſtitia, ac ſeueritate ſolere uſurpari, ut lib. IV. Agitur exiſtimatio, ueritasq. iudiciorum. Et pro Quinctio: Cum in tuam, C. Aquilli, fidem, ueritatem, miſericordiam P. Quinctius confugerit. Religionem autem a iudicibus poſtulat, quia iurati ſententiam ferebant. Infra: Suſcipe cauſſam religionis. Et lib. II. Si facultatem uere atque honeſte iudicandi fide & diligentia mea fecero. Quare, ſi cui, Veritatem, placet; aut ſi quis, Vere, religioſeq. ſupra legere maluerit, ut locus loco ijſdem uerbis reſpondeat: non contendam. TERRA, *mariq.* } cum e Sicilia, collectis tabulis, litteris, auctoritatibus, in Verrem, Romam redijt. Inſidias alias, eius uidelicet exiſtimationi factas, & praemia praeuaricationis propoſita, non putabit hic ſignificari, qui perpendet quod proxime ſequitur, Quas partim &c. quod ideo dictum uolui, quia mihi uerba Pediani ſcrupulum iniecerunt. Tranſijt autem a Vibone Veliam, ut eas inſidias uitaret. Lib. II. A Vibone Veliam paruulo nauigio, inter fugitiuorum, ac praedonum, ac tua tela ueniſſem. QVI *iſta dictitat,* } oratoris eſt, ea dicentem reum inducere, quae iudices illi infenſos, inimicosq. reddant. hoc artificio ſaepe Cicero utitur: ut infert: Semel ait ſe in uita pertimuiſſe. Et paullo poſt: Vt hoc palam dictitet, non ſine cauſſa ſe cupidum pecuniae fuiſſe, quoniam tantum in pecunia praeſidium experiatur eſſe. NON *recenti* } argute. Recens quidem ipſe erat prouincia, non tamen recens ea, qua flagrabat, inuidia. FLAGRARET, } apud iudices, populumq. Romanum cum hoc uerbo conſentit illud ſupra: Qui hanc inuidiam ſenatus inflammare conentur. TEMPVS *alienum* } quia reus a me factus eſſet: quo actore, non erat, quod in ſuis diuitijs ullam ſpem collocaret: cum ego is eſſem, cuius diligentia nefarijs illius inſidiis poſſet occurere. PEREXIGVAM } centum & decem dies. lib. I. BIDVO *breuiorem* } centum & octo dies. POSTVLARET: } ut ita mihi uel agendi locus adimeretur; uel, ſi ille, id quod accidit, neminem accuſaret, ſaltem mihi dies multos, ad agendum in primis oppoſitos, eriperet, dum illius ex Achaia reditus exſpectaretur, quem exſpectari neceſſe erat, quia breuiorem, quam ego, diem inquirendi poſtulaſſet. Prior autem accuſabat is, qui breuiorem ad inquirendum diem poſtulauerat. cuius generis exemplum hoc eſt apud Pedianum. Caepio Scaurum reum fecit repetundarum. Scaurus tanta fuit conſtantia animi, & magnitudine, ut Caepionem contra reum detulerit, & breuiore die inquiſitionis accepta, effecerit, ut ille prior cauſſam diceret. Verrem ille Achaicus inquiſitor neminem accuſare cogitauit; quod res ipſa oſtendit; ſed Ciceroni tempus eripere. quam iniuriam lib. I. queritur his uerbis: Interpoſuiſtis accuſatorem, qui, cum ego mihi centum & decem dies ſolos in Siciliam poſtulaſſem, centum & octo ſibi in Achaiam poſtularet. menſes mihi tres cum eripuiſſetis, ad agendum maxime appoſitos; reliquum omne tempus huius anni me uobis remiſſurum putaſtis. NON VT *idem conficeret,* } qui ſibi in Achaiam biduo breuiorem diem poſtulauit, non id ei propoſitum fuit, quod ego meo labore, meisq. uigilijs in Sicilia praeſtiti, ut in Achaia inueſtigaret, & colligeret ea, quae ad reum condemnandum pertinebant: non enim accuſare quemquam uoluit: ſed id ſpectauit, a Verre ſcilicet inductus, ut mihi tempus eriperet. NON QVI *reum ſuum adduceret,* } non qui reuera accuſare eum uellet, quem reum feciſſet, & cuius cauſſa tempus illud in Achaiam eundi poſtulaſſet: ſed qui reditus meum tempus obſideret, ideſt, obſiſteret, atque impediret, ne ego ante ad agendam cauſſam poſſem accedere, quam illi centum & octo dies, ab ipſo in Achaiam poſtulati, omnes praeterijſſent. lib I.

ORATIO

NVNC *homo audaciſſimus, atque amentiſſimus hoc cogitat: intelligit me ita paratum, atque inſtructum in iudicium uenire, ut non modo in auribus ueſtris, ſed in oculis omnium ſua furta, atque flagitia defixurus ſim: uidet ſenatores multos eſſe teſtes audaciae ſuae: uidet multos equites R. frequentes praeterea ciues, atque ſocios, quibus ipſe inſignes iniurias fecerit: uidet etiam tot graues ab amiciſſimis ciuitatibus legationes cum publicis auctoritatibus, ac teſtimonijs conueniſſe. quae cum ita ſint; uſque eo de omnibus bonis male exiſtimat; uſque eo ſenatoria iudicia perdita profligataq. eſſe arbitratur; ut hoc palam dictitet, non ſine cauſſa ſe cupidum pecuniae fuiſſe, quoniam tantum in pecunia praeſidium experiatur eſſe. ſeſe, id quod difficillimum fuerit, tempus ipſum emiſſe iudicij ſui, quo cetera facilius emere poſſet, ut, quoniam criminum uim ſubterfugere nullo modo poterat, procellam temporis deuitaret. quod, ſi non modo in cauſſa, uerum in aliquo honeſto praeſidio, aut in alicuius eloquentia, aut gratia ſpem aliquam collocaſſet: profecto non haec omnia colligeret, atque aucuparetur; non uſque eo deſpiceret, contemneretq. ordinem ſenatorium, ut arbitratu eius diligeretur ex ſenatu qui reus fieret, qui, dum hic, quae opus eſſent, compararet, cauſſam interea ante eum diceret. quibus ego rebus quid iſte ſperet, & quo animum intendat, facile*

perſpicio : quamobrem uero ſe confidat aliquid perficere poſſe hoc praetore, & hoc conſilio, intelligere non poſſum. unum illud intelligo, quod populus R. in reiectione iudicum iudicauit; ea ſpe iſtum fuiſſe praeditum, ut omnem rationem ſalutis in pecunia poneret; hoc erepto praeſidio, ut nullam ſibi rem adiumento fore arbitraretur. etenim, quod eſt ingenium tantum, quae tanta facultas dicendi, & copia, quae iſtius uitam tot uitijs flagitijsq. conuictam, iampridem omnium uoluntate, iudicioq. damnatum, aliqua ex parte poſſit defendere?

EXPLANATIO

NVNC ʒ alia Verris malitia. HOMO *audaciſſimus, atque amentiſſimus* ʒ uitijs plus eſt in amentia, quam in audacia. nam audacia non deſeritur a mente: amentia uero furor eſt, unde abeſt omnis ratio, & a quo homines ad omne facinus, inopia mentis, & cogitationis, impelluntur. pertinet ad hanc ſignificationem, quod lib. I. dicitur: Quae, malum, eſt iſta tanta audacia, atque amentia? Et lib. III. An tu decumas, homo audaciſſime, atque amentiſſime, uendidiſti? Ibidem infra: His te litteris homo audaciſſime, atque amentiſſime iugulatum ſentis? Et lib. IV. Audite etiam ſingularem eius cupiditatem, audaciam, amentiam, in is praeſertim ſacris polluendis, quae non modo manibus attingi, ſed ne cogitatione quidem uiolari fas fuit. HOC *cogitat,* ʒ id, quod infra palam eum dictitātem inducit, ideo ſe tempus emiſſe iudicij ſui, quo cetera poſſet facilius emere. NON MODO *in auribus ueſtris, ſed in oculis omnium* ʒ quod ab accuſatore poſtulari, dixit in Diuin. his uerbis: In mentem tibi non uenit, quid negotij ſit, cauſſam publicam ſuſtinere? uitam alterius totam explicare? atque eam non modo in animis iudicum, ſed etiam in oculis, conſpectuq. omnium exponere? ESSE *teſtes audaciae ſuae:* ʒ quibus inſignes fecerit iniurias in Sicilia. AB AMICISSIMIS *ciuitatibus* ʒ amiciſſimis populi Romani. PERDITA, *profligataq.* ʒ uidetur, quod Aſconius quoque animaduertit, plus hic eſſe, Profligata, quam Perdita: cum tamen profligata recuperari poſſint, perdita non poſſint itaque alibi idem Cicero Profligata primum, deinde, ad maiorem uim indicandam, Perdita ſubiecit, ut pro Amerino: Omnia in eo ad perniciem profligata, atque perdita. Et in Verrem lib. III. Profligatiſſimus omnium mortalium, ac perditiſſimus. TEMPVS *emiſſe iudicij ſui,* ʒ pecunia effeciſſe, ut res ita duceretur, ut anno ſequenti apud M. Metellum, ſui amantiſſimum, cui quaeſtio repetundarum obtigerat, cauſſa diceretur. CETERA ʒ iudices ipſos, qui tunc erunt. FACILIVS ʒ facilius anno ſequenti: quod hoc anno, tali praetore, tali conſilio, non modo difficilius eſſet, uerum etiam fieri nullo modo poſſe uideretur. VIM *criminum* ʒ quae a me proferentur. PROCELLAM *temporis* ʒ impendentem ab optimo praetore, optimisq. iudicibus. Et apte, Procellam, quia dixerat, Subterfugere: ut tranſlationem abſoluat. IN CAVSSA, ʒ in ſua innocentia. NON HAEC *omnia colligeret,* ʒ quae colligit ad cauſſae tempus extrahendum. ARBITRATV *eius* ʒ uel nocens, uel innocens. QVI *reus fieret,* ʒ ab illo, qui ſibi in Achaiam biduo breuiorem, quam ego in Siciliam, diem poſtulauit. DVM HIC, *quae opus eſſent, compararet,* ʒ quae opus eſſent ad protrahendum actionis meae tempus, aut ad corrumpendum iudicium: quod eum ſperare miror, hoc praetore, & hoc conſilio. IN REIECTIONE *iudicum* ʒ utrimque iudices reijciebantur: ſed Verres, qui maxime iuſtitiae laude praeſtabant, eos reiecit. Lib. I.

ORATIO

CVIVS *ut adoleſcentiae maculas, ignominiasq. praeteream, quaeſtura, primus gradus honoris, quid aliud habet in ſe, niſi Cn. Carbonem ſpoliatum a quaeſtore ſuo pecunia publica? nudatum, & proditum conſulem? deſertum exercitum? relictam prouinciam? ſortis neceſſitudinem, religionemq. uiolatam? cuius legatio exitium fuit Aſiae totius, & Pamphiliae. quibus in prouincijs multas domos, plurimas urbes, omnia fana depeculatus eſt; cum in Cn. Dolabellam ſcelus ſuum illud priſtinum renouauit & inſtaurauit quaeſtorium; cum eum, cui legatus, & proquaeſtor fuißet, & in inuidiam ſuis maleficijs adduxit, & in ipſis periculis non ſolum deſeruit, ſed etiam oppugnauit, ac prodidit. cuius praetura urbana aedium ſacrarum fuit, publicorumq. operum depopulatio: ſimul in iure dicendo, bonorum poſſeſſionumq. cōtra omnium inſtituta addictio, & condonatio. iam uero omnium uitiorum ſuorum plurima, & maxima conſtituit monumenta, & indicia in prouincia Sicilia: quam iſte per triennium ita uexauit, ac perdidit, ut ea reſtitui in antiquum ſtatum nullo modo poſſit, uix autem per multos annos, innocentesq. praetores aliqua ex parte recreari aliquādo poſſe uideatur. hoc praetore Siculi neque ſuas leges, neque noſtra S. C. neque communia iura tenuerunt. tantum quiſque habet in Sicilia, quantum hominis auariſſimi, & libidinoſiſſimi aut imprudentiam ſubterfugit, aut ſatietati ſuperfuit. nulla res per triennium, niſi ad nutum iſtius, iudicata eſt: nulla res cuiuſquam tam patrita, atque auita fuit, quae non ab eo, imperio iſtius, abiudicaretur. innumerabiles pecuniae ex aratorum bonis nouo nefarioq. inſtituto coactae: ſocij fideliſſimi in hoſtium numero exiſtimati: ciues Romani ſeruilem in modum cruciati, & necati: homines nocentiſſimi propter pecuniam iudicio liberati, honeſtiſſimi, atque integerrimi, abſentes rei facti, indicta cauſſa damnati, & eiecti: portus munitißimi, maximae tutiſſimaeq. urbes piratis, praedonibusq. patefactae: nautae, militesq. Siculorum, ſocij noſtri, atque amici fame necati: claſſes optimae, atque opportuniſſimae cū magna ignominia populi R. amiſſae, & perditae. idem iſte praetor monumenta antiquißima partim regum locupletißimorum, quae illi ornamento urbibus eſſe uoluerunt, partim etiam noſtrorum im-*

peratorum, quae uictores ciuitatibus Siculis aut dede-runt, ſpoliauit, nudauitq. omnia. neque hoc ſolum in ſtatuis publicis, ornamentisq. fecit: ſed etiam delubra omnia, ſanctiſſimis religionibus conſecrata, depeculatus eſt, deum denique nullum Siculis, qui ei paullo magis affabre, atque antiquo artificio factus uideretur, reliquit. In ſtupris uero, & flagitijs nefarias eius libidines commemorare, pudore deterreor: ſimul illorum calamitatem commemorando augere nolo, quibus liberos, coniugesq. ſuas integras ab iſtius petulantia conſeruare non licitum eſt. At enim haec ita commiſſa ſunt ab iſto, ut non cognita ſint ab omnibus. Hominem eſſe arbitror neminem, qui nomen iſtius audierit, quin facta quoque eius nefaria commemorare poſſit: ut mihi magis timendum ſit, ne multa crimina praetermittere, quam ne qua in iſtum fingere exiſtimer. neque enim mihi uidetur haec multitudo, quae ad audiendum conuenit, cognoſcere ex me cauſſam uoluiſſe, ſed ea, quae ſcit, mecum recognoſcere. quae cum ita ſint: iſte, homo amens, ac perditus, alia mecum ratione pugnat: non id agit, ut alicuius eloquentiam mihi opponat: non gratia, non auctoritate cuiuſquam, non potentia nititur: ſimulat, his ſe rebus confidere. ſed uideo, quid agat: neque enim agit occultiſſime: proponit inania mihi nobilitatis, hoc eſt hominum arrogantium, nomina: qui non tam me impediunt, quod nobiles ſunt; quam adiuuant, quod noti ſunt, ſimulat ſe eorum praeſidio confidere, cum interea aliud quiddam iamdiu machinetur. quam ſpem nunc habeat in manibus, & quid moliatur, breuiter iam, iudices, exponam: ſed prius, ut ab initio res ab eo conſtituta ſit, quaeſo cognoſcite.

EXPLANATIO

ADOLESCBNTIAE *maculas*,} quae leuiora ſunt, aut etiam ignorantur, ea fingit orator a ſe praeteriri: ut lib. I. Nihil a me de pueritiae ſuae flagitijs, peccatisq. audiet. Et paullo poſt: Lucre-tur indicia ueteris infamiae: patiatur eius uita reliqua, me hanc tantam iacturam criminum facere. Et in Vatinium: Atque illud tenebricoſiſſimum tempus iuuentutis tuae patiar latere. CN. CARBONEM} iterum conſulem. Lib. I. Quaeſtor Cn. Papirio conſuli fuiſti abhinc annos quattuordecim. RELICTAM *prouinciam*?} hanc hiſtoriam expoſuit pluribus uerbis lib. I. RELIGIONEMQ.} quam cum neceſſitudine ſors affert. In Diuin. Commemorare quaeſtoris cum praetore neceſſitudinem? morem maiorum? ſortis religionem? LEGATIO} cum Dolabella. ASIAE} cui Nero praeerat: in qua, & in Achaia, (per has enim prouincias in ſuam prouinciam Ciliciam proficiſcens cum Dollabella tranſijt, ac poſtea quoque e Cicilicia in Aſiam redijt) quae ſcelera Verres commiſerit, lib. I. narratur. QVAESTORIVM:} qualis in Carbonem fuit, cui quaeſtor erat: talem ſe praebuit in Dolabellam, cui legatus, & proquaeſtor fuerat: ut conſulem prodiderat, ita praetorem prodidit. IN IIS *ipſis periculis*} cum accuſaretur a Scauro. OPPVGNAVIT, *ac prodidit*.} lib. I. M. Scaurus, qui Cn. Dolabellam accuſauit, iſtum in ſua poteſtate, ac ditione tenuit. AEDIVM *ſacrarum, publicorumq. operum*} quae ad curam praetoris urbani pertinebant. Lib. I. ADDICTIO,} addixit, ac tradidit quibus uoluit, pro imperio, neglectis aliorum praetorum inſtitutis. TENVERVNT.} contra Verris libidinem Siculis neque ſuae leges, neque noſtra S. C. ne communia quidem iura opem ullam attulerunt. IMPRVDENTIAM *ſubterfugit*,} recte ſic, non, ut alijs placuit, Imprudentia. Propter imprudentiam, inquit, Verris, aut propter eiuſdem ſatietatem, aliquid Siculis relictum eſt. Proprie uero, & eleganter, Subterfugit imprudentiam, Superfuit ſatietati. Nec minus eleganter lib. III. eodem ſenſu: Quibus quod tum aut remiſſum, aut relictum ſit, id fuiſſe tantum, quantum ex eo, quo iſtius auaritia contenta fuit, redundarit. AD NVTVM *iſtius*,} praetor enim ipſe non iudicabat, ſed recuperatores dabat, a quibus iudicetur: ij uero ad nutum Verris omnia iudicarunt. EX *oratorum bonis*} percurrit hic breuiter, quae fuſius exponit in accuſatione, ſuis locis. REGVM} Agathoclis, & Hieronis. AVT *dederunt, aut reddiderunt.*} dedit, ideſt conſeruauit Marcellus, Syracuſis captis: quae uero Carthaginienſes e Sicilia aſportauerant, ea, illis deuictis, in Siciliam relata ſuis ſedibus reſtituit maior Africanus. DEVM *denique nullum Siculis*,} in Diuin. Seſe iam ne deos quidem in ſuis urbibus, ad quos confugerent, habere; quod eorum ſimulacra ſanctiſſima C. Verres ex delubris religioſiſſimis ſuſtuliſſet. AT ENIM *haec ita commiſſa ſunt ab iſto, ut non cognita ſint omnibus*.} obiectio per ironiam duobus modis inducitur, uel cum, At enim, ut hic, & in Diuin. At enim ſolum ideſt, ut me Siculi maxime uelint: alterum illud, credo, obſcurum, a quo Verres minime ſe accuſari uelit. Vel cum, At credo, ut lib. I. At credo in hiſce ſolis rebus indomitas cupiditates, atque effrenatas habebat: Ceterae libidines eius ratione aliqua, aut modo continebantur. PROPONIT} in quo ſimulat: nam aliud quiddam iamdiu machinatur. INANIA *nomina*} quaſi uirtus abſit. Ad Appium: Quaeſo, etiam ne tu has ineptias; homo mea ſententia ſumma prudentia, ſumma etiam doctrina, plurimo rerum uſu, addo urbanitatem quae eſt uirtus, ut Stoici rectiſſime putant, ullam Appietatem, aut Lentulitatem ualere apud me plus, quam ornamenta uirtutis, exiſtimas? cum ea conſecutus nondum eram, quae ſunt hominum opinionibus ampliſſima: tamen iſta ueſtra nomina numquam ſum admiratus: uiros eos, qui ea uobis reliquiſſent, magnos arbitrabar. NOBILITATIS} hominum nobilium, qui Verri fauebant. ij erant, Q. Hortenſius, patronus eius, conſul deſignatus; tres Metelli; quorum Quinctus conſul erat deſignatus; Marcus, praetor deſignatus; Lucius, Siciliae praeerat; C. Curio, conſularis; Q. Metellus Pius Scipio, a Metello Pio, Numidici filio, adoptatus, qui poſtea Magni Pompeij ſocer fuit. quamquam non unus ei ſuffragatus eſt Scipio, ſed Scipiones omnes, propter gentilitatem: erat enim Corneliae gentis Verres.

hoc & Pedianus in Diuinationis prooemio ſignificat, ut plurium Metellorum, ſic plurium quoque Scipionum, qui Verrem defenderent, mentione facta. Acceſſit, inquit, non ignobilis futura de Verre uictoria, qui a Metellis, Scipionibus, & multis alijs nobilibus uiris, & praecipue ab Hortenſio ipſo defenderetur. HOMINVM *arrogantium*,] nihil uerius. nam arrogantia, & ſuperbia, commune nobilitatis malum eſt. Lib. I. Tantum dicam, paucos homines, ut leuiſſime dicam, arrogantes. Et Salluſtius in Iug. Metellum Numidicum, alioqui uirum integerrimum, communi nobilitatis malo ſuperbia laboraſſe dicit. QVOD *noti ſunt*] ideſt infames. nam Notus opponitur Nobili: ut pro Coelio: Res eſt omnis in hac cauſſa, iudices, cum Clodia, muliere non ſolum nobili, ſed etiam nota. Et pro Flacco: Homines apud nos noti, inter ſuos nobiles.

O R A T I O

VT primum e prouincia redijt, redemptio eſt huius iudicij facta grandi pecunia. ea manſit in condicione atque pacto uſque ad eum finem, dum iudices reiecti ſunt. poſtea quam reiectio iudicum facta eſt: quod & in ſortitione, iſtius ſpem fortuna populi R. & in reijciendis iudicibus mea diligentia iſtorum impudentiam uicerat; renunciata eſt tota conductio. praeclare ſe res habebat: libelli nominum ueſtrorum, conſilijq. huius in manibus erant omnium: nulla nota, nullus color, nullae ſordes uidebantur his ſententijs allini poſſe: cum iſte repente ex alacri, atque laeto ſic erat humilis, atque demiſſus, ut non modo populo R. ſed etiam ſibi ipſe condemnatus uideretur. ecce autem repente, his diebus paucis, comitijs conſularibus factis, eadem illa uetera conſilia pecunia maiore repetuntur, eaedemq. ueſtrae famae, fortuniſq. omnium inſidiae per eoſdem homines comparantur. quae res primo, iudices, pertenui nobis argumento, iudicioq. patefacta eſt, poſt aperto ſuſpicionis introitu ad omnia intima iſtorum conſilia ſine ullo errore peruenimus. nam, ut Hortenſius, conſul deſignatus, domum reducebatur e campo, cum maxima frequentia, a multitudine; fit obuiam caſu ei multitudini C. Curio. quem ego hominem honoris potius, quam contumeliae cauſſa nominatum uolo. etenim ea dicam, quae ille ſi commemorari uoluißet, non tanto in conuentu, tam aperte, palamq. dixiſſet: quae tamen a me pedetentim, cauteq. dicentur, ut amicitiae noſtrae, & dignitatis illius habita ratio eſſe intelligatur. Videt ad ipſum fornicem Fabianum in turba Verrem: appellat hominem, & ei uoce maxima uictoriam gratulatur: ipſi Hortenſio, qui conſul erat factus, propinquis neceſſarijſq. eius, qui tum aderant, uerbum nullum facit: cum hoc conſiſtit, hunc amplexatur, hunc iubet ſine cura eſſe. renuncio, inquit, tibi, te hodiernis comitijs eſſe abſolutum. quod cum tam multi homines honeſtiſſimi audiſſent, ſtatim ad me defertur, immo uero, ut quiſque me uiderat, narrabat. alijs illud indignum, alijs ridiculum uidebatur: ridiculum ijs, qui iſtius cauſſam in teſtium fide, in criminum ratione, in iudicum poteſtate, non in comitijs conſularibus, poſitam arbitrabantur: indignum ijs, qui altius perſpiciebant, & hanc gratulationem ad iudicium corrumpendum ſpectare arbitrabantur. etenim ſic ratiocinabantur, ſic honeſtiſſimi homines inter ſe, & mecum loquebantur, aperte iam & perſpicue nulla eſſe iudicia: qui reus pridie iam ipſe ſe condemnatum putabat, is, poſtea quam defenſor eius conſul eſt factus, abſoluitur. Quid igitur? quod tota Sicilia, quod omnes Siculi, omnes negotiatores, omnes publicae priuataeq. litterae Romae ſunt, nihil ne id ualebit? nihil, inuito conſule deſignato. Quid iudices? non crimina, non teſtes, non exiſtimationem populi R. ſequentur? non: omnia in unius poteſtate, ac moderatione uertentur. Vere loquar, iudices. uehementer me haec res commouebat. optimus enim quiſque ita loquebatur: iſte quidem tibi eripietur, ſed nos non tenebimus iudicia diutius. etenim, quis poterit, Verre abſoluto, de transferendis iudicijs recuſare? erat omnibus moleſtum: neque eos tam iſtius perditi ſubita laetitia, quam hominis ampliſſimi noua gratulatio, commouebat. Cupiebam diſſimulare, me id moleſte ferre: cupiebam animi dolorem uultu tegere, & taciturnitate celare. ecce autem illis ipſis diebus, cum praetores deſignati ſortirentur, & M. Metello obtigiſſet, ut is de pecunijs repetundis quaereret; nunciatur mihi, tantam iſti gratulationem eße factam, ut is quoque domum mitteret, qui uxori ſuae nunciarent. ſane ne haec quidem res mihi placebat: neque tamen, quid tantopere in hac ſorte metuendum mihi eſſet, intelligebam: unum illud ex hominibus certis, ex quibus omnia comperi, reperiebam, fiſcos complures cum pecunia Sicilienſi a quoddam ſenatore ad equitem R. eſſe translatos: ex his quaſi x fiſcos ad ſenatorem illum relictos eſſe comitiorum meorum nomine: diuiſores omnium tribuum noctu ad iſtum uocatos. ex quibus quidam, qui ſe omnia mea cauſſa debere arbitrabatur, eadem illa nocte ad me uenit: demonſtrat, qua iſte oratione uſus eſſet: commemoraſſe iſtum, quam liberaliter eos tractaſſet, & iam antea, cum ipſe praeturam petiſſet, & proximis conſularibus, praetoriiſq. comitiis: deinde eſſe pollicitum quantum uellent pecuniae, ſi me aedilitate deieciſſent: hic alios negaſſe audere; alios reſpondiſſe, non putare perfici poſſe: inuentum tamen eſſe fortem amicum, ex eadem familia, Q. Verrem Romilia, ex optima diuiſorum diſciplina, patris iſtius diſcipulum, atque amicum, qui, HS quingentis millibus depoſitis, id ſe perfecturum polliceretur: & fuiſſe tamen nonnullos, qui ſe una facturos eſſe dicerent. quae cum ita eſſent: ſane beneuolo animo me, ut magnopere cauerem, praemonebat. Solicitabar rebus maximis uno, atque eo perexiguo tempore. urgebant comitia: & his ipſis oppugnabar grandi pecunia. inſtabat iudicium: ei quoque negotio fiſci Sicilienſes minabantur. agere, quae ad iudicium pertinebant, libere, comitiorum metu deterrebar: petitioni toto animo ſeruire, propter iudicium non licebat. minari denique diuiſoribus, ratio non erat, propterea quod eos intelligere uidebam, me hoc iudicio diſtrictum, atque obligatum futurum. atque hoc ipſo tempore Siculis denunciatum eſſe audio, pri-

mum ab

mum ab Hortenſio, domum ad illum ut uenirent: Siculos ſane in eo liberos fuiſſe; qui, quamobrem acceſſerentur, cum intelligerent, non ueniſſent, interea comitia noſtra, quorum iſte ſe, ut ceterorum hoc anno comitiorum, dominum eſſe arbitrabatur, haberi coepta ſunt. curſare iſte, homo potens, cum filio blando, & gratioſo circum tribus: paternos amicos, hoc eſt diuiſores, appellare omnes, & conuenire. quod cum eſſet intellectum, & animaduerſum, fecit animo libentiſſimo populus R. ut, cuius diuitiae me de fide deducere non potuiſſent, ne eiuſdem pecunijs de honore deijcerer. poſtea quam illa petitionis magna cura liberatus ſum, animo coepi multo magis uacuo, ac ſoluto nihil aliud, niſi de iudicio, agere, & cogitare. reperio, iudices, haec ab iſtis conſilia inita, & conſtituta, ut, quacumque opus eſſe ratione, res ita duceretur, ut apud M. Metellum praetorem cauſſa diceretur: in eo eſſe haec commoda, primum M. Metellum amiciſſimum, deinde Hortenſium conſulem, non ſolum, ſed etiam Q. Metellum: qui quam iſti ſit amicus, attendite: dedit enim praerogatiuam ſuae uoluntatis eiuſmodi, ut iſti pro praerogatiuis iam reddidiſſe uideatur.

EXPLANATIO

Redemptio *eſt huius iudicij facta* ʒ dedit negotium corrumpendi peritis hominibus, qui ſibi iudices emerent; facta uero iudicum ſortitione, & reiectione, cum ij iudices remanſiſſent, apud quos religio, & ueritas plus, quam pecunia, poſſe uideretur, renunciata eſt a redemptoribus, de corruptione deſperantibus, tota illa conductio. In sortitione ʒ conſcribebantur e ſenatu iudices. eorum nominibus in urnam coniectis, praetor urbanus eum numerum ſortiebatur, qui neceſſarius eſſet. ſortitionem reiectio, reiectionem ſubſortitio ſequebatur. Fortvna ʒ fortunae munus fuit, quod optimi ſenatores, de Verre iudicaturi, ex urna ſint educti. Mea *diligentia* ʒ quia, ſi quis mihi ſuſpectior eſſet, eum reieci. Nvlla *nota, nullus color, nullae ſordes* ʒ acerbe in Hortenſium: cuius opera, corrupto iudicio, diſcoloribus ceris tabellas abſoluentium iudicum notatas fuiſſe, dixit in Diuin. His *ſententijs* ʒ talium iudicum. Comitiis *conſularibus factis*, ʒ VI. Kal. Sext. accuſationis uero primus dies fuit nonae Sext. ut infra: Nonae ſunt hodie Sextiles. C. Cvrio ʒ pater eius, qui Caeſaris partes ciuili bello defendens, in Africa perijt. Pedetentim, ʒ non impulſus odio, non incitatus iracundia, ſic prorſus, ut de meo nihil addam. In tvrba ʒ quae Hortenſium e campo domum reducebat. Qvid *igitur? quod tota Sicilia*, ʒ tota haec inducitur narratio ad iudicum animos contra Hortenſij, conſulis deſignati, pro Verre pugnantis, gratiam, auctoritatemq. confirmandos. Negotiatores, ʒ ciues Romani. Nihil, *inuito conſule deſignato*. ʒ loquitur ex perſona Verris amicorum. Moderatione ʒ gubernatione, adminiſtratione. Ita *loquebatur*: ʒ non quae ſupra dicta ſunt. quae ab ijs, qui Verri fauerent, dicta finguntur: ſed quae ſubijciuntur ſtatim. Hominis *ampliſſimi* ʒ Curionis, conſularis, & triumphalis. In hac *ſorte* ʒ M. Metelli: cum is non hoc anno, ſed ſequenti, quaeſiturus eſſet de repetundis. Cvm *pecunia Sicilienſi* ʒ quam Verres in Sicilia furatus, tradidit ſenatori, ut is eam ad equitem Romanum, exercitatum in primis in pecunia tribubus diuidēda, transferret. Comitiorvm *meorum nomine*: ʒ ut aedilitate deijcerer. Aedilis deſignatus erat, cum haec diceret: ut infra. Divisores *omnium tribuum* ʒ qui in legibus permittebantur. unde illud in epiſt. ad Att. l. I. Sextus, pater eius, nummos uobis diuidere ſolebat. Plautus etiam in Aul. Diuidere nummos in uiros. Consvlaribvs, *praetorijsq.* ʒ ut Hortenſius & Q. Metellus conſules, M. Metellus praetor deſignaretur. Si me *aedilitate deieciſſent*: ʒ aedilicia comitia poſt conſularia, praetoriaq. fiebant. Fortem ʒ qui auderet negotium ſuſcipere. Romilia ʒ tribu: de qua, & reliquis iam diximus. Discipvlvm ʒ in nummis populo, etiam contra leges, diuidendis. HS Qvingentis *millibus* ʒ ſcutatorum quindecim millibus. Minabantvr. ʒ uerebar, ne quem corrumperent. Ratio *non erat*, ʒ nihil enim profeciſſem: cum intelligerent, occupatum me iudicio repetundarum eos accuſare non poſſe. Blando, *& gratioſo* ʒ laudare uidetur, & uituperat. probos enim adoleſcentes blanditiae, laſciuarum mulierum propriae, non decent. gratiam uero ſignificat aetatis flore collectam. quo ſpectat illud lib. II. Syracuſana ciuitas dedit ipſi ſtatuam: & honos: & patri: bella haec pietatis, & quaeſtuoſa ſimulatio: & filio: ferri hoc poteſt: hunc enim puerum non oderunt. Fecit *animo libentiſſimo populus Romanus, ut*, ʒ ſic locutus & lib. II. Fecerunt, ut me, cuius fidem, continentiamq. cognouerant, prope de uitae meae ſtatu dolore ac lacrymis ſuis deducerent. Alibi. De fide ʒ fingit Verrem praeuaricationis praemia ſibi detuliſſe. Postea qvam ʒ poſtea quam aedilis deſignatus ſum. Praerogativam ʒ ſignificationem, & indicium. Pro *praerogatiuis* ʒ quas ei Verres comitijs conſularibus pecunia ſua dederat. Iocatur in ambigua ſignificatione praerogatiuae. Bina comitia, utraque tributa, de ijſdem candidatis fieri ſolita, & ideo praerogatiuas duas hic ſignificari, unam, quae primis, alteram quae ſecundis comitijs ſuffragium ferret, quarum iudicium reliquae fere tribus omnes ſequerentur, in Pediano legimus. quod probari poſſe uix puto. nam hic non de tributis comitijs, quibus creabantur minores magiſtratus, ſed de centuriatis, qua maiores, agi conſtat. itaque praerogatiuas centurias, non tribus, a Cicerone dici arbitror, unam, qua comitijs conſularibus creatus eſt conſul Q. Metellus, alteram, qua praetoris frater eius M. Metellus praetor. ijſdem enim comitijs conſules, & praetores, qui maiores erant magiſtratus, creabantur.

ORATIO

ORATIO

AN me taciturum tantis de rebus exiſtimauiſtis? & in tanto reip. exiſtimationisq. meae periculo cuiquam conſulturum potius, quam officio, & dignitati meae? Accerſit alter conſul deſignatus Siculos: ueniunt non nulli, propterea quod L. Metellus eſſet praetor in Sicilia: cum ijs ita loquitur, ſe conſulem eſſe, fratrem ſuum alterum Siciliam prouinciam obtinere, alterum eſſe quaeſiturum de pecunijs repetundis: Verri ne noceri poſſit, multis rationibus eſse prouiſum. Quid eſt, quaeſo, Metelle iudicium corrumpere, ſi hoc non eſt, teſtes, praeſertim Siculos, timidos homines, & afflictos, non ſolum auctoritate deterrere, ſed etiam conſulari metu, & duorum praetorum poteſtate? quid faceres pro homine innocente, & propinquo, cum propter hominem perditiſſimum, atque alieniſſimum de officio, ac dignitate decedis, & committis, ut, quod ille dictitat, alicui, qui te ignorat, uerum eſſe uideatur? nam hoc Verrem dicere aiebant: te non fato, ut ceteros ex ueſtra familia, ſed opera ſua conſulem factum. Duo igitur conſules, & quaeſitor erunt ex illis uoluntate. non ſolum effugiemus, inquit, hominem iu quaerendo nimium diligentem, nimium ſeruientem populi exiſtimationi, M'. Glabrionem: accedet nobis etiam illud: iudex eſt M. Caeſonius, collega noſtri accuſatoris, homo in rebus iudicandis ſpectatus, & cognitus: quem minime expediat eſſe in eo conſilio, quod conemur aliqua ratione corrumpere: propterea quod iam antea, cum iudex in Iuniano conſilio fuiſſet, turpiſſimum illud facinus non ſolum grauiter tulit, ſed etiam in medium protulit. hunc iudicem ex kal. Ian. non habebimus, Q. Manlium, & Q. Cornificium, duos ſeueriſſimos, atque integerrimos iudices, quod tribuni pl. tum erunt, iudices non habebimus. P. Sulpicius, iudes triſtis, & integer, magiſtratum ineat neceſſe eſt nonis Dec. M. Crepereius, ex acerrima illa equeſtri familia, & diſciplina; L. Caſſius, ex familia tum ad ceteras res, tum ad iudicandum ſeueriſſima; Cn. Tremellius, homo ſumma religione, & diligentia; tres hi, homines ueteres, tribuni militares ſunt deſignati, ex kal. Ian. non iudicabunt. ſubſortiemur etiam in M. Metelli locum; quoniam is huic ipſi quaeſtioni praefuturus eſt. ita ſecundum kal. Ian. & praetore, & prope toto conſilio commutato, magnas accuſatoris minas, magnamq. iudic[illegible] exſpectationem ad noſtrum arbitrium, libidinemq. eludemus.

EXPLANATIO

ACCERSIT *alter conſul deſignatus Siculos:* haec eſt praerogatiua, quam ſupra datam a Q. Metello dixit. ERVNT *ex illius uoluntate.* anno ſequenti. COLLEGA *noſtri accuſatoris,* aedilis cur. cum Tullio deſignatus. itaque, cum inierit magiſtratum, aedilicio diſtrictus munere iudex eſſe non poterit. IN REBVS *iudicandis* modus loquendi, pro, In iudicando. Infra: Eos pecuniam ob rem iudicandam accepiſſe. Et: Si in rebus iudicandis populi Romani exiſtimationi ſatisfacere uoluiſſent. Et: Alium omnino ordinem ad res iudicandas quaerendum arbitrabuntur. Et lib. II. Parcite, & conſeruate; ut ſit, qui uobiſcum res iudicet. Ibidem: Quos ij, qui ſeueriora iudicia deſiderent, arbitrentur res iudicare oportere. Et alibi ſaepiſſime. IN IVNIANO *conſilio* cum Oppianicus, iudice quaeſtionis Iunio, damnatus eſt. tunc enim Caeſonius iudex & uacauit ipſe culpa, &, qui corrupti erant iudices, ut Stalenus, Bulbus, Gutta, eos indicauit. pro Cluentio. IVDICES *non habebimus.* non modo poſt Kal. Ian. ſed etiam poſt IV. id. Dec. quo die magiſtratum inibant tribuni pl. ut docet Dionyſius. TRISTIS, *& integer,* ſeuerus, & probus. ornat eum eadem laude, qua duos ſuperiores. NONIS *Dec.* & hunc tribunum pl. eſſe deſignatum, Pedianus oſtendit: ſed miror primum magiſtratus diem non eundem eſſe, quem Dionyſius aſſignat. ILLA *equeſtri familia,* equeſtri loco natum. nam nunc ſenatorem eſſe Crepereium, ex eo liquet, quia iudex eſt. DISCIPLINA iudicandi, tum, cum iudicia penes equeſtrem ordinem erant. EX FAMILIA *ad iudicandum ſeueriſſima;* ex qua fuit ille Caſſius, de quo ſic in orat. pro Sex. Roſcio? L. Caſſius ille, quem populus Romanus ueriſſimum, & ſapientiſſimum iudicem putabat, identidem in cauſſis quaerere ſolebat, cui bono fuiſſet. HOMINES *ueteres,* antiquae ſeueritatis in iudicando. METELLI praetoris deſignati, cui quaeſtio de repetundis obuenerat.

OR TIO

NONAE ſunt hodie Sextiles: hora nona conuenire coepiſtis. hunc diem iam ne numerant quidem. decem dies ſunt ante ludos uotiuos, quos Cn. Pompeius facturus eſt. hi ludi dies quindecim auferent: deinde continuo Romani conſequentur. ita prope XL diebus interpoſitis, tum denique ſe ad ea, quae a nobis dicta erunt, reſponſuros eſſe arbitrantur: deinde ſe ducturos & dicendo, & excuſando facile ad ludos Victoriae: cum his plebeios eſſe coniunctos, ſecundum quos aut nulli, aut pauci dies ad agendum futuri ſunt: ita, defeſſa, ac refrigerata accuſatione, rem integram ad M. Metellum praetorem eſse uenturam. quem ego hominem, ſi eius fidei diffiſus eſſem, iudicem non retinuiſſem. nunc tamen eo animo ſum, ut eo iudice, quam praetore, hanc rem tranſigi malim, & meo ſuam, quam iniurato aliorum tabellas committere.

Nunc ego, iudices, iam uos conſulo, quid mihi faciendum putetis. id enim conſilij mihi profecto taciti dabitis, quod egomet mihi neceſſario capiendum intelligo. ſi utar ad dicendum meo legitimo tempore: mei laboris, induſtriae, diligentiaeq. capiam fructum, & ex accuſatione perficiam, ut nemo unquam poſt hominum memoriam paratior, uigilantior, compoſitior ad iudicium ueniſſe uideatur. ſed in hac laude induſtriae meae, reus ne elabatur, ſummum periculum eſt. quid eſt igitur, quod fieri poſſit? non obſcurum, opinor, neque abſconditum. fructum iſtum laudis, qui ex perpetua oratione percipi potuit, in alia tempora reſeruemus: nunc hominem tabulis, teſtibus, priuatis, publicisq. litteris, auctoritatibusq. accuſemus. Res omnis mihi tecum erit, Hortenſi. dicam aperte. ſi te mecum dicendo, ac diluendis criminibus in hac cauſſa contendere putarem: ego quoque in accuſando, atque in explicandis criminibus, operam conſumerem. nunc, quoniam pugnare contra me inſtituiſti non tam ex tua natura, quam ex iſtius tempore, & cauſſa, malitioſe: neceſſe eſt, iſtiuſmodi rationi aliquo conſilio obſiſtere. tua ratio eſt, ut ſecundum binos ludos mihi reſpondere incipias; mea, ut ante primos ludos comperendinem. ita fiet, ut tua iſta ratio exiſtimetur aſtuta, meum hoc conſilium neceſſarium. uerum illud, quod inſtitueram dicere, mihi rem tecum eſſe, huiuſmodi eſt.

EXPLANATIO

DECEM *dies*] qui cum tam pauci ſint, a me quidem perorari, ſed agi utrimque cauſſa non poterit. Infra. LVDOS *uotiuos*] ob Sertorium diuictum. CONTINVO] oratorie. nam, quattriduo interiecto, conſequebantur. PROPE XL] XXXIIX erant, ut faſti dierum ueteres declarant. nam ludi Romani, pr. non. Sept. commiſſi, pr. id. abſoluebantur. ita dies nouem auferebant. In factis ueterum dierum poſt hos ludos Romanos, biduo interiecto, alij ludi Romani, in circo per quinque continuos dies habiti, leguntur: quos arbitror inſtitutos eſſe poſt hoc tempus, quo Verres accuſatus eſt. aliqui Cicero eos ante ludos Victoriae nominaſſet. nec uero nominari poſſunt, cum Cicero dicat, Prope XL diebus interpoſitis: qui plures eſſent, quam XL, ſi ad eos accederent quinque dies, aut etiam quattuor. nam quinctus poſt annos multos additus eſt in honorem Caeſaris dictatoris: ut in Phil. II. ſcriptum eſt. Praeterea, quod infra dicitur: Tua ratio eſt, ut poſt binos ludos mihi reſpondere incipias, oſtendit, binos tantum, non trinos eſſe ludos a nonis Sext. ad ludos Victoriae. QVAE A ME *dicta erunt*,] dicta diebus illis, qui ſunt ante ludos uotiuos, & qui poſt, ante Romanos. LVDOS *Victoriae*,] qui committebantur VI. Kal. Oct. & per quinque dies fiebant. inſtituit eos L. Sulla, Teleſino, Samnitum duce, dubia pugna uicto. Velleius lib. II. PLEBEIOS *eſſe coniunctos*,] & hoc oratorie. quattriduum enim intereſt. AVT *nulli, aut pauci*] propter ferias, feſtosq. dies. ep. I. lib. II. ad Q. fr. Senatus fuit frequentior, quam putabamus eſſe poſſe menſe Decembri, ſub dies feſtos. De ferijs autem, feſtisq. ſimul diebus; lib. II. de leg. Feriarum, feſtorumq. dierum ratio in liberis requietem habet litium, & iurgiorum, in ſeruis operum, ac laborum. IVRATO *ſuam*,] iudices iurabant, praetor non iurabat. RES *omnis mihi tecum erit, Hortenſi.*] hoc quale ſit, interpretatur infra pluribus uerbis. BINOS *ludos*] uotiuos, & Romanos. COMPERENDINEM.] ut acta ſemel utrimque cauſſa, iterum utrimque agatur. nam ea comperendinatio eſt. actione priore defenſor accuſatori reſpondebat, poſteriore defenſori accuſator. ita bis uterque cauſſam agebat, ſed accuſator primus, & ultimus. quae colliguntur ex lib. I. Hoc autem non oratione perpetua, ſed teſtibus ad ſingula crimina editis, Cicero conſecutus eſt: qua arte facultatem ademit Hortenſio cauſſa protrahendae: cum in teſtibus interrrogandis haerere, & conſiſtere cogeretur. & ipſe Verres, cui conſilia non procederent, ſponte in exſilium diſceſſit.

ORATIO

EGO *cum hanc cauſſam Siculorum rogatu recepiſſem; idq. mihi amplum, & praeclarum exiſtimaſſem, eos uelle meae fidei, diligentiaeq. periculum facere, qui innocentiae, abſtinentiaeq. feciſſent: tum, ſuſcepto negotio, maius mihi quiddam propoſui, in quo meam in remp. uoluntatem populus Rom. perſpicere poſſet. nam illud mihi nequaquam dignum induſtria, conatuq. meo uidebatur, iſtum a me in iudicium, iam omnium iudicio condemnatum, uocari, niſi iſta tua intolerabilis potentia, & ea cupiditas, qua per hoſce annos in quibuſdam iudicijs uſus es, etiam in iſtius hominis deſperati cauſſa interponeretur. nunc uero, quoniam haec te omnis dominatio, regnumq. iudiciorum tantopere delectat; & ſunt homines, quos libidinis, infamiaeq. ſuae neque pudeat, neque taedeat; qui quaſi de induſtria in odium offenſionemq. populi R. irruere uideantur: hoc me profiteor ſuſcepiſſe, magnum fortaſſe onus, & mihi periculoſum, uerumtamen dignum, in quo omnes neruos aetatis, induſtriaeq. meae contenderem. quoniam totus ordo, paucorum improbitate, & audacia, premitur, & urgetur infamia iudiciorum: profiteor, huic generi hominum me inimicum, accuſatorem, odioſum, aſſiduum, acerbum aduerſarium. hoc mihi ſumo: hoc mihi depoſco, quod agam in magiſtratu, quod agam ex eo loco, ex quo me populus R. ex Kal. Ian. ſecum agere de rep. ac de hominibus improbis uoluit. hoc munus aedilitatis meae populo R. ampliſſimum, pulcherrimumq. polliceor. moneo, praedico, ante denuncio: qui aut deponere, aut accipere, aut recipere, aut polliceri, aut ſequeſtres, aut interpretes corrumpendi iudicij ſolent eſſe, quiq. ad hanc rem aut potentiam, aut impudentiam ſuam profeſſi ſunt,*

abſtineant

abſtineant in hoc iudicio manus, animosq. ab hoc ſcelere nefario. erit tum conſul Hortenſius cum ſummo imperio, & poteſtate: ego autem aedilis, hoc eſt paullo amplius, quam priuatus. tamen haec huiuſmodi res eſt; quam me acturum eſſe polliceor, ita populo R. grata, atque iucunda, ut ipſe conſul in hac cauſſa prae me minus etiam, ſi fieri poſſit, quam priuatus, eſſe uideatur. omnia non modo commemorabuntur, ſed etiam, expoſitis certis rebus, agentur, quae intra decem annos, poſtea quam iudicia ad ſenatum translata ſunt, in rebus iudicandis nefarie, flagitioſeq. facta ſunt. cognoſcet ex me populus R. quid ſit, quamobrem, cum equeſter ordo iudicaret, annos prope quinquaginta continuos nullo iudice equite R. iudicante ne tenuiſſima quidem ſuſpicio acceptae pecuniae ob rem iudicandam conſtituta ſit: quid ſit, quod, iudicijs ad ſenatorium ordinem translatis, ſublataq. populi R. in unumquemque noſtrum poteſtate, Q. Calidius damnatus dixerit, minoris HS tricies praetorium hominem honeſte non poſſe damnari: quid ſit, quod, P. Septimio ſenatore damnato, Q. Hortenſio praetore, de pecunijs repetundis, lis aeſtimata ſit eo nomine, quod ille ob rem iudicandam pecuniam accepiſſet: quod in C. Herennio, quod in C. Popillio ſenatoribus, qui ambo peculatus damnati ſunt, quod in M. Atilio, qui de maieſtate damnatus eſt, hoc planum factum eſt, eos pecuniam ob rem iudicandam accepiſſe: quod inueniti ſunt ſenatores, qui, C. Verre praetore urbano ſortiente, exirent in eum reum, quem incognita cauſſa condemnarent: quod inuentus eſt ſenator, qui cum iudex eſſet, in eodem iudicio ab reo pecuniam acciperet, quam iudicibus diuideret, & ab accuſatore, ut reum damnaret. Iam uero, quo modo illam labem, ignominiam, calamitatemq. totius ordinis conquerar? hoc factum eſſe in hac ciuitate, cum ſenatorius ordo iudicaret, ut diſcoloribus ſignis, iuratorum hominum ſententiae notarentur.

EXPLANATIO

PERICVLVM *facere*, ʒ in accuſando Verre. INNOCENTIAE, *abſtinentiaeq.* ʒ in prouincia, cum apud eos quaeſtor fuit. SVNT *homines*, ʒ iudices eos deſignat, qui de ſua infamia, deq. odio & offenſione populi Romani minimum laborentes, religionem, fidem, ueritatem pecunia uenderent. IRRVERE ʒ cum impetu, nullo pudore, nullo metu legum retenti. EX EO *loco*, ʒ e Roſtris. POTENTIAM, ʒ nobiles quoſdam, Verri ſuffragantes, carpit, Curionem, Scipionem, Hortenſium, duos Metellos. IMPVDENTIAM ʒ in corrumpendo. AGENTVR, ʒ ut ab accuſatore. TRANSLATA ʒ a Sulla. PROPE *quinquaginta* ʒ auget oratorie. anni enim quadraginta, uno amplius, aut altero, a ſecundo C. Gracchi tribunatu, quo iudicia tranſtulit ad equites, ad Sullam iterum conſulem numerantur. quamquam uidetur mihi Sulla ſtatim poſt uictoriam, cum dictator eſt factus, pro inſigni contra equites odio iudicia mutare debuiſſe, non biennium exſpectare, dum conſul iterum fieret. quod ſi ita ſit: anni quadraginta erunt, eoq. maior Ciceronis oratoria licentia. NVLLO *equite Romano iudicante*, ʒ duriuſcule dictum uidetur, pro, numquam, ullo equite Romano iudicante. Nam, quod alij magis probant, Nulla: quaero, qui poſſit illud per ſe conſiſtere, Equite Romano iudicante. SVBLATA ʒ a Sulla: qui prouocationem ad populum ſuſtulit. quo turpius deinde ſenatores, metu poenae liberati, iudicarunt. MINORIS HS XXX M ʒ ſi de uniuerſa pecunia, in iudicij corruptionem erogata, loqueretur: crederem legendum, HS tricies millies: quae ſunt, ſcutatorum nonaginta millia. ſin de pretio ſingulorum iudicum: HS triginta millia, ferri poteſt: ut cuiuſque iudicis merces nongenti ſcutati ſint. HONESTE ʒ ut culpa iudicum ſaltem excuſaretur magnitudine mercedis. SENATORE *damnato*, ʒ ſenatorum iudicia uituperat, non Hortenſium, quo de repetundis quaerente, Septimus damnatus eſt. LIS *aeſtimata ſit eo nomine*, ʒ accuſatus eſt, & damnatus crimine repetundarum Septimius: ſed aeſtimatio litis eo grauior, & acerbior fuit, quod eum conſtabat ob rem iudicandam pecuniam accepiſſe. nam eam quoque pecuniam ad litis aeſtimationem addi iudices uoluerunt. SENATORES, ʒ ad maiorem ſenatorij ordinis ignominiam, Senatores, dicit: cum unus ille ſenator fuerit Fidiculanius Falcula: ut in orat. pro Cluentio. VERRE *praetore urbano ſortiente*, ʒ praetor urbanus iudices, qui ſederent in cauſſa publica, ſortiebatur: reiectione facta, ſubſortiebatur iudex quaeſtionis: eorumq. nomina idem praetor in tabulas referebat: ut lib. I. in extremo. Dicit autem facinus illud, Verre praetore urbano ſortiente, contigiſſe, ut aliqua ipſum quoque Verrem notaret infamia. IN EVM *reum*, ʒ in Oppianicum, accuſante Cluentio damnatum. INCOGNITA *cauſſa* ʒ ergo ſuppoſiti ultimo iudicij die. INVENTVS *eſt ſenator*, ʒ C. Aelium Stalenum ſignificari, docet oratio pro Cluentio. AB REO ʒ Oppianico. AB ACCVSATORE, ʒ Cluentio. in ipſa tamen, qua Cluentium defendit, oratione, a reo tantum pecuniam Staleno datam, qua iudices corrumperet, ſtudet probare. Seruit igitur cauſſae, quod oratorum eſt, in utroque loco, hic, ut infamia notentur ſenatores; illic, ut abſoluatur Cluentius. DISCOLORIBVS *ſignis* ʒ diuerſi coloris cera tabellis corruptorum iudicum illita. In Hortenſium: cuius opera, id agentis, ut nocentes rei ipſo patrono abſoluerentur, factum id eſſe credebatur: unde in Diuin. Ceratam unicuique tabellam dari cera legitima, non illa infami, ac nefaria. Et huc ſpectat illud ſupra dictum: Nulla nota, nullus color, nullae ſordes uidebantur his ſententijs allini poſſe.

ORATIO

HAEC omnia me diligenter, ſeuereq. acturum eſſe polliceor. quo me tandem animo fore putetis, ſi quid in hoc ipſo iudicio intellexero ſimili aliqua ratione eſſe uiolatum, atque commiſſum? cum praeſertim planum facere multis teſtibus poſſim, C. Verrem in Sicilia, multis audientibus, ſaepe dixiſſe, ſe habere hominem potentem, cuius fiducia prouinciam ſpoliaret; neque ſibi ſoli pecuniam quaerere, ſed ita triennium illud praeturae Sicilienſis diſtributum habere, ut ſecum praeclare agi diceret, ſi unius anni quaeſtum in rem ſuam conuerteret, alterum patronis, & defenſoribus ſuis traderet, tertium illum uberrimum quaeſtuoſiſſimumq. annum totum iudicibus reſeruaret. ex quo mihi uenit in mentem illud dicere, quod apud M'. Glabrionem nuper cum in reijciendis iudicibus commemoraſſem, intellexi uehementer populum R. commoueri; me arbitrari fore, uti nationes exterae legatos ad populum R. mitterent, ut lex de pecunijs repetundis iudiciumq. tolleretur. ſi enim iudicia nulla ſint, tantum unumquemque ablaturum putant, quantum ſibi ac liberis ſuis ſatis eße arbitretur: nunc, quod eiuſmodi iudicia ſint, tantum unumquemque auferre, quantum ſibi, patronis, aduocatis, praetoribus, iudicibus ſatis futurum ſit: hoc profecto infinitum eſſe: ſe auariſſimi hominis cupiditati ſatisfacere poſſe, nocentiſſimae uictoriae non poſſe. o commemoranda iudicia, praeclaramq. exiſtimationem noſtri ordinis, cum ſocij populi R. iudicia de pecunijs repetundis fieri nolunt, quae a maioribus noſtris ſociorum cauſſa comparata ſunt. An iſte umquam de ſe bonam ſpem habuiſſet, niſi de uobis malam opinionem animo imbibiſſet? quo maiore etiam, ſi fieri poteſt, apud uos odio eſſe debet, quam eſt apud populum R. cum in auaritia, ſcelere, periurio uos ſui ſimiles eſſe arbitretur. cui loco, per deos immortales, iudices conſuſulite, ac prouidete. moneo, praedicoq. id, quod intelligo, tẽpus opportuniſſimum uobis hoc diuinitus datum eſſe, ut odio, inuidia, infamia, turpitudine totum ordinem liberetis. nulla in iudicijs ſeueritas, nulla religio, nulla denique iam exiſtimantur eſſe iudicia. itaque a populo R. contemnimur, deſpicimur: graui, diuturnaq. iam flagramus infamia. neque enim ullam aliam ob cauſſam populus R. tribuniciam poteſtatem tanto ſtudio requiſiuit: quam cum poſcebat, uerbo illam poſcere uidebatur, re uera iudicia poſcebat. neque hoc Q. Catulum, hominem ſapientiſſimum, atque ampliſſimum, fugit: qui, Cn. Pompeio, uiro fortiſſimo, & clariſſimo, de tribunicia poteſtate referente, cum eſſet ſententiam rogatus, hoc initio eſt, ſumma cum auctoritate, uſus: patres conſcriptos iudicia male & flagitioſe tueri: quod ſi in rebus iudicandis populi R. exiſtimationi ſatisfacere uoluiſſent, non tantopere homines fuiſſe tribuniciam poteſtatem deſideraturos. ipſe denique Cn. Pompeius, cum primum concionem ad urbem conſul deſignatus habuit, ubi, id quod maxime ſpectari uidebatur, oſtendit ſe tribuniciam poteſtatem reſtituturum; factus eſt in eo ſtrepitus, & grata concionis admurmuratio. idem in eadem concione cum dixißet, populatas, uexatasq. eſſe prouincias, iudicia autem turpia, & flagitioſa fieri, ei rei ſe prouidere, ac conſulere uelle: tum uero non ſtrepitu, ſed maximo clamore ſuam populus R. ſignificauit uoluntatem. nunc autem homines in ſpeculis ſunt: obſeruant, quemadmodum ſe unuſquiſque ueſtrum gerat in retinenda religione, conſeruandisq. legibus: uident, adhuc poſt legem tribuniciam unum ſenatorem uel tenuiſſimum eſſe damnatum. quod tametſi non reprehendunt, tamen magnopere, quod laudent, non habent: nulla eſt enim laus, ibi eſſe integrum, ubi nemo eſt, qui aut poſſit, aut conetur corrumpere. hoc eſt iudicium, in quo uos de reo, populus R. de uobis iudicabit. in hoc homine ſtatuetur, poſſit ne, ſenatoribus iudicantibus, homo nocentiſſimus, pecunioſiſſimusq. damnari. deinde eſt huiuſmodi reus, in quo homine nihil ſit, praeter ſumma peccata, maximamq. pecuniam, ut, ſi liberatus ſit, nulla alia ſuſpicio, niſi ea, quae turpiſſima eſt, reſidere poſſit. non gratia, non cognatione, non alijs recte factis, non denique aliquo mediocri uitio tot tantaq. eius uitia ſubleuata eſſe exiſtimabuntur. poſtremo ego caußam ſic agam, iudices; eiuſmodi res, ita notas, ita teſtatas, ita magnas, ita manifeſtas proferam; ut nemo a uobis, ut iſtum abſoluatis, per gratiam conetur contendere. habeo autem certam uiam, atque rationem, qua omnes illorum conatus inueſtigare, & conſequi poſſim. ita res a me agetur, ut in eorum conſilijs omnibus non modo aures hominum, ſed etiam oculi populi R. intereſſe uideantur. uos aliquot iam per annos conceptam huic ordini turpitudinem, atque infamiam delere, ac tollere poteſtis. conſtat inter omnes, poſt haec conſtituta iudicia, quibus nunc utimur, nullum hoc ſplendore, atque hac dignitate conſilium fuiſſe. hic ſi quid erit offenſum; omnes homines non iam ex eodem ordine alios magis idoneos, quod fieri non poteſt, ſed alium omnino ordinem ad res iudicandas quaerendum arbitrabuntur.

EXPLANATIO

HOMINEM *potentem*, } aut Hortenſium dicit: aut hoc fingit, ut ſolet, ad infamandum Verrem. VICTORIAE } quae multo plus exigiat, quam quod ſibi ac liberis ſuis uel auariſſimus homo cupiat. IN *auaritia*, } in capienda contra leges pecunia. SCELERE, } in ipſo abſoluendo, homine nocentiſſimo. PERIVRIO } contemnendis legibus in quas iuraſtis. iurabant enim iudices omnes, in ferenda ſententia nihil ſe commiſſuros eſſe contra leges. CVI *loco conſulite, ac prouidete.* } cui rei: ut paullo poſt: Ei rei ſe prouidere, & conſulere uelle. CONTEMNIMVR, } loquitur ut ſenator, quia cenſores eum Gellius, & Lentulus, qui tunc erant, in ſenatum legerant. anno autem ſuperiore ſenator

non fuerat. nam a cenſoribus Philippo, & Perperna, qui ante annos quattuordecim cenſurá geſſerant, in ſenatum legi non potuit, cum aetate ſenatoria nondum eſſet. de qua ſuo loco dicemus. REQVISIVIT: ʒ qualis ante Sullam fuerat. nam is ualde eam minuit, lege lata, ne, qui tribunus pl. fuiſſet, ei poſtea magiſtratus alios capere liceret. Q. CATVLVM, ʒ eius filium, qui cum C. Mario conſul fuit. Simultatem aliquam cum Pompeio geſſit, quod eius ope, ac ſtudio conſul priore loco deſignatus erat collega eius M. Lepidus. CN. POMPEIO ʒ conſule. DE TRIBVNICIA *poteſtate* ʒ quam, inito conſulatu, reſtituerat: itaque paullo poſt legis tribuniciae, ab eo latae, mentio fit. AD *urbem* ʒ cum adhuc eſſet cum imperio: nam urbem ingredientes imperium deponebant. Pompeius autem ad urbem manſerat, ut triumphans ingrederetur, Sertoriano bello confecto. EI REI *ſe prouidere, ac conſulere uelle:* ʒ reſtituenda tribunicia poteſtate. IN SPECVLIS *ſunt:* ʒ quia uos, ſi quid offenderitis, uocari ad populum a tribunis pl. noua lege poſſe intelligunt. POST *legem tribuniciam* ʒ latam a Pompeio de uetere poteſtate tribunis pl. reſtituenda. VNVM *ſenatorem* ʒ miror hunc ab Aſconio Dolabellam putari, qui multo ante legem tribuniciam, ideſt ante Pompeium conſulem, damnatus erat: cum oppugnatus ac proditus in iudicio ſit a Verre, ut lib. I. conſtat: id autem contigiſſe neceſſe ſit ante quam Verres in Siciliam iret, ubi per triennium fuit. ut omittam, quod e prouincijs, quibus praefuerant, reuerſi, ſtatim accuſabantur, non poſt aliquot annos. NISI EA, *quae turpiſſima eſt,* ʒ abſolutum eſſe uidelicet ſua pecunia. MEDIOCRI *aliquo uitio* ʒ mediocre uitium eſſet, abſolui gratia, cognatione, alijs recte factis: maximum autem, abſolui corrupto iudicio. quae in uobis haerebit culpa. PER GRATIAM *conetur corrumpere.* ʒ nemo enim audebit, cum obijci uideat eiuſmodi res. NON MODO *aures* ʒ ut eorum conſilia populus Romanus non modo auribus accipiat, ſed oculis cernere uideatur. POST *haec conſtituta iudicia,* ʒ ſenatoria, lege Sullae conſtituta. HOC *ſplendore,* ʒ propter integritatem, honoresq. praeclare geſtos, nulla turpi macula uitam obſcurante. QVOD *fieri non poteſt,* ʒ hic a iudicibus beneuolentiam captat: cum uero ſubiungit, Sed alium omnino ordinem, metum inijcit mutandorum iudiciorum. ita duabus cauſſis impellit eos ad ſeuere iudicandum.

ORATIO

QVAPROPTER *primum ab dijs immortalibus, quod ſperare mihi uideor, hoc idem, iudices, peto, ut in hoc iudicio nemo improbus praeter eum, qui iampridem inuentus eſt, reperiatur. deinde, ſi plures improbi fuerint, hoc uobis, hoc populo R. iudices confirmo, uitam mehercule mihi prius, quam uim perſeuerantiamq. ad illorum improbitatem perſequendam, defuturam. Verum, quod ego laboribus, periculis, inimicitijsq. meis tum, cum admiſſum erit, dedecus ſeuere me perſecuturum eſſe polliceor; id ne accidat, tu tua ſapientia, auctoritate, diligentia, M'. Glabrio, potes prouidere. ſuſcipe cauſſam iudiciorum: ſuſcipe cauſſam ſeueritatis, integritatis, fidei, religionis: ſuſcipe cauſſam ſenatus, ut is hoc iudicio probatus cum populo R. & in laude, & in gratia eſſe poſſit. cogita, qui ſis, quo loco ſis, quid dare populo R. quid reddere maioribus tuis debeas. fac tibi paternae legis Aciliae ueniat in mentem: qua lege populus R. de pecunijs repetundis, optimis iudicijs, ſeueriſſimisq. iudicibus uſus eſt. circumſtant te ſummae auctoritates, quae te obliuiſci laudis domeſticae non ſinant, quae te dies noctesq. commoneant, fortiſſimum tibi patrem, ſapientiſſimum auum, grauiſſimum ſocerum fuiſſe. quare, ſi Glabrionis patris uim & acrimoniam ceperis ad reſiſtendum hominibus audaciſſimis; ſi aui Scaeuolae prudentiam ad proſpiciendas inſidias, quae tuae, atque horum famae comparantur; ſi ſoceri Scauri conſtantiam, ut ne quis te de uera, & certa poſſit ſententia dimouere: intelliget populus R. integerrimo, atque honeſtiſſimo praetore, delectoq. conſilio, nocenti reo magnitudinem pecuniae plus habuiſſe momenti ad ſuſpicionem criminis, quam ad rationem ſalutis. mihi certum eſt non committere, ut in hac cauſſa praetor nobis, conſiliumq. mutetur. non patiar rem in id tempus adduci, ut Siculi, quos adhuc ſerui deſignatorum conſulum non mouerunt, cum eos nouo exemplo uniuerſos arceſſerent, eos tum lictores conſulum uocent, ut homines miſeri, antea ſocij, atque amici populi R. nunc ſerui, ac ſupplices, non modo ius ſuum fortunasq. omnes eorum imperio amittant, uerum etiam deplorandi iuris ſui poteſtatem non habeant: non ſinam profecto, cauſſa a me perorata, XL. diebus interpoſitis, tum nobis denique reſpondeant, cum accuſatio noſtra in obliuionem diuturnitate adducta ſit. non committam, ut tum res iudicetur, cum haec frequentia totius Italiae Roma diſceſſerit, quae conuenit uno tempore undique, comitiorum, ludorum, cenſendiq. cauſſa. huius iudicij & laudis fructum, & offenſionis periculum, ueſtrum; laborem, ſolicitudinemque, noſtram; ſcientiam quid agatur, memoriamq. quid a quoque dictum ſit, omnium puto eſſe oportere. faciam hoc non nouum, ſed ab ijs, qui nunc principes noſtrae ciuitatis ſunt, ante factum, ut teſtibus utar ſtatim. illud a me nouum, iudices, cognoſcetis, quod ita teſtes conſtituam, ut crimen totum explicem: ubi id interrogando, argumentis, atque oratione firmauero, tum teſtes ad crimen accommodem, ut nihil inter illam uſitatam accuſationem, atque hanc nouam interſit, niſi quod in illa tunc, cum omnia dicta ſunt, teſtes dantur, hic in ſingulas res dabuntur, ut illis quoque eadem interrogandi facultas, argumentandi, dicendiq. ſit. ſi quis erit, qui perpetuam orationem, accuſationemq. deſideret; altera actione audiet. nunc id, quod facimus, ea ratione facimus, ut malitiae illorum conſilio noſtro occurramus, neceſſario fieri intelligat. haec primae actionis erit accuſatio. Dicimus C. Verrem, cum multa libidinoſe, multa crudeliter in ciues R. atque in ſocios, multa in deos, hominesq. neſarie fecerit, tum praeterea quadringenties ſeſtertium ex Sicilia contra leges abſtuliſſe. hoc teſtibus,*

ſtibus, hoc tabulis, priuatis publicisq. auctoritatibus ita nobis planum faciemus, ut hoc ſtatuatis, etiam ſi ſpatium ad dicendum noſtro commodo, uacuosq. dies habuiſſemus, tamen oratione longa nihil opus fuiſſe. Dixi.

EXPLANATIO

PRAETER *eum*, } praeter ipſum Verrem. QVI *iampridem inuentus cſt*, } cuius nota iampridem improbitas eſt. POTES *prouidere*. } ne quis eorum, qui tibi in conſilio adſunt, corrumpatur. ET IN *laude, & in gratia* } qui nunc & infamia, & in odio propterea eſt, quia iudicia male, flagitioſeq. adminiſtret. QVI SIS, } praetorem te eſſe. QVO LOCO *ſis*, } ſumma dignitate. Locum pro dignitate uſurpat alibi quoque, ut lib. I. Hominem ornatiſſimum loco, ordine, nomine, uirtute. Ad Terentiam, & Tulliam: Videte, quid aliae faciant iſto loco feminae. Opinionem Pediani de tribunalibus non probo. nam in eo, Qui ſis, praeturae ſignificatio continetur: ut addere de tribunalibus non ſit neceſſe. QVID *dare populo Romano*, } qui tibi praeturam mandauit. QVID *reddere maioribus tuis* } quam ab ijs laudem accepiſti, eandem redde. PATERNAE *legis Aciliae* }, repetundis: quae comperendinationem adimebat, ampliandi poteſtatem dabat. lib. I. AVVM } Scaeuolam, auum maternum. nam Glabrio gẽtis Aciliae, Scaeuola Muciae fuit. In Bruto: M. Glabrioné, bene inſtitutum aui Scaeuolae diligentia, ſocors ipſius natura negligensq. tardauerat. SCAVRI *conſtantiam*, } Scauri conſtantiae multa ſuppetunt exempla: quorum nonnulla Pedianus commemorat in orat. pro Scauro. Cicero ipſe ad Lentulum, Eſt uero, inquit, probandum, eum ob id ipſum fractum fuiſſe animo, in quo cum omnes homines, tum M. illum Scaurum, ſingularem uirum, conſtantia & grauitate ſuperaſſet. Eiuſdem conſtantia laudatur in orat. pro Fonteio, Principem ſenatus fuiſſe, ſignificat in oratione pro filio. XL DIEBVS *interpoſitis*, } a nonis Sext. quo die agi coepta eſt cauſſa, ad ultimum diem ludorum Romanorum. ſupra. A QVOQVE } a quoque teſte. quod ſequentibus intelligitur. OMNIVM } ut omnes aeque ſciamus, & memoria teneamus, quid a quoque dictum ſit. QVI NVNC *principes noſtrae ciuitatis ſunt*, } L. & M. Lucullos ait Pedianus eos fuiſſe, qui teſtibus ad ſingula crimina in accuſando L. Cotta ſtatim uſi ſint. VT CRIMEN *totum explicem*: } ſenſus hic uidetur eſſe. ita teſtes conſtituam, ut, cum eos interrogabo, omnes cuiuſque criminis partes explicem: ut, ubi crimen totum interrogatione, argumentis, oratione firmauero, tum eoſdem teſtes ad crimen accommodem, & Hortenſio defenſori interrogandos tradam: ut, poſt interrogationem, ipſe quoque argumentandi, ac dicendi facultatem habeat. Hoc infra apertius. ILLIS } qui Verrem defendent. EADEM } quae mihi. ALTERA *actione* } dixi iam, comperendinatione iterum agendae cauſſae poteſtatem eſſe datam, non eodem tamen ordine. nam actione prima primus accuſatori ad dicendum locus dabatur: tum defenſor reſpondebat. actione uero altera, prior locus erat defenſoris, poſterior accuſatoris. Cum igitur ait, Actione altera: ſuam poſteriorem accuſationem, dicta iam bis a defenſore cauſſa, ſignificat. EA RATIONE *facimus*, } dele, Facimus; uitij nihil erit in ſententia. quod Aſconius animaduertit. QVADRINGENTIES } duodecies centena ſcutatorum millia. VACVOSQ. *dies* } qui ludis occupabuntur. DIXI. } finis orationis, non tamen actionis, quam teſtes, tabulae, priuatae publicaeq. auctoritates, contra reum prolatae, abſoluebant.

IN · LIBRVM · I · ACTIONIS · II
CICERONIS · IN · VERREM
PAVLLI · MANVTII
COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

MALITIAM *Verris, & Hortenſij, Ciceronis conſilium uicit. Illi, cauſſae diffiſi, ſpem omnem in ſequentis anni praetore M. Metello, & in ipſo patrono Verris, Hortenſio, Quinctoq. Metello, qui futuri conſules erant, reponentes, curam omnem induſtriamq. ſuam in eximendo tempore, ducendaq. re defixerant. Contra Cicero, cognitis inſidijs, omiſſa oratione perpetua, cauſſam per teſtes, tabulas, auctoritates egit: interrogandi teſtes, argumentandi, dicendiq. facultate Hortenſio tradita, orationem illi quoque perpetuam eripuit. quo deterritus Hortenſius, deſperato patrocinij ſui exitu, agendae cauſſae conſilium abiecit: Verres autem ipſe, tamquam conuictus, in exſilium ſponte diſceſſit. Sequentes igitur quinque libros Cicero, quaſi praeſentem Verrem altera actione accuſaret, ad eloquentiae laudem conſcripſit. huius autem primi libri prooemio nihil aliud agit, quam ut Verres adeſſe, defendiq. iterum ab Hortenſio, comperendinationum more, uideatur. deinde ad accuſandum aggreditur, a quaeſtura Verris initio ſumpto.*

M · TVLLII · CICERONIS
ACTIONIS · II · IN · VERREM
LIBER . I
ORATIO · VI

NEMINEM *ueſtrum ignorare arbitror, iudices, hunc per hoſce dies ſermonem uulgi, atque hanc opinionem populi R. fuiſſe, C. Verrem altera actione reſponſurum non fuiſſe, neque ad iudicium affuturum. quae fama non iccirco ſolum emanarat, quod iſte certe ſtatuerat, ac deliberauerat, non adeſſe; uerum etiam, quod nemo quemquam tam audacem, tam amentem, tam impudentem fore arbitrabatur, qui, tam nefarijs criminibus, tam multis teſtibus euictus, ora iudicum adſpicere, aut os ſuum populo R. oſtendere auderet. eſt idem Verres, qui fuit ſemper, ut ad audendum proiectus, ſic paratus ad audiendum: praeſto eſt, reſpondet, defenditur: ne hoc quidem ſibi reliqui fecit, ut in rebus turpiſſimis, cum manifeſto teneatur, ſi reticeat, & abſit, tamen impudentiae ſuae pudentem exitum quaeſiſſe uideatur. patior, iudices, & non moleſte fero, me laboris mei, uos uirtutis ueſtrae fructum eſſe laturos. nam, ſi iſte id feciſſet, quod primo ſtatuerat, ut non adeſſet; minus aliquanto, quam mihi opus eſſet cognoſceretur, quid ego in accuſatione comparanda, conſtituendaq. elaboraſſem: ueſtra uero laus tenuis plane, atque obſcura, iudices, eſſet: neque enim hoc a uobis populus R. exſpectat, neque eo poteſt eſſe contentus, ſi condemnatus ſit is, qui adeſſe noluerit, & ſi fortes fueritis in eo, quem nemo ſit auſus defendere. immo uero adſit, reſpondeat, ſummis opibus, ſummo ſtudio potentiſſimorum hominum defendatur: certet mea diligentia cum illorum omnium cupiditate, ueſtra integritas cum iſtius pecunia, teſtium conſtantia cum illius patronorum minis, atque potentia. tum demum illa uicta uidebuntur, cum in contentionem certamenq. uenerint. abſens ſi iſte eſſet damnatus, non tam ipſe ſibi conſuluiſſe, quam inuidiſſe ueſtrae laudi uideretur. neque enim ſalus ulla maior reip. hoc tempore reperiri poteſt, quam populum R. intelligere, diligenter reiectis ab accuſatore iudicibus, ſocios, leges, remp. ſenatorio conſilio maxime poſſe defendi: neque tanta fortunis omniũ pernicies poteſt accidere, quam opinione populi R. rationem ueritatis, integritatis, fidei, religionis ab hoc ordine abiudicari. itaque mihi uideor, iudices, magnam, & maxime aegram, & prope depoſitam reip. partem ſuſcepiſſe, neque in eo magis meae, quam ueſtrae laudi exiſtimationiq. ſeruiſſe. acceſi enim ad inuidiam iudiciorum leuandam, uituperationemq. tollendam; ut, cum haec res pro uoluntate populi R. eſſet iudicata, aliqua ex parte mea diligentia conſtituta auctoritas iudiciorum uideretur: poſtremo, ut eſſet hoc iudicatum, ut finis aliquando iudiciariae controuerſiae conſtitueretur. etenim ſine dubio, iudices, in hac cauſſa ea res in diſcrimen adducitur.*

EXPLANATIO

RESPONSVRVM *non fuiſſe,* § reſpondet non reus, ſed perſonam rei ſuſtinens defenſor: reſpondet autem actione prima criminibus obiectis, altera uero iterum ijſdem criminibus: poſtremus accuſatoris locus eſt. nam, ut dixi iam, in comperendinatione bis utrimque cauſſa agebatua. Reſponſurum igitur accipio, pro, affuturum, ut pro eo reſpondeat Hortenſius. Et infra, cum ait: Reſpondet, defenditur: reſponſionem, & defenſionem Hortenſij ſignificat. Et cum ſubiungit: Si reticeat: itidem ad defenſorem refero, pro, ſi non defendatur. nam reus, in iudicio tacebat, defenſor autem pro eo loquebatur. Aliter Aſconius. EVICTVS § actione prima. ORA *iudicum adſpicere,* § quibus crimina ſua tam multis teſtibus nota eſſe intelligeret. POPVLO *Romano* § circa iudicium ſtanti. PROIECTVS, § quem nulla ratio, quo minus in omne facinus rueret, continere potuiſſet. AD AVDIENDVM: § ea, quae commiſit. IPSE *ſibi conſuluiſſe,* § quia, uitato iudicio, impudentiae ſuae pudentem tamen exitum quaeſiſſe uideretur. DILIGENTER *reiectis ab accuſatore iudicibus,* § quod iam antea factum erat. unde illud actione prima: Et in ſortitione, iſtius ſpem fortuna populi Romani, & in reijciendis iudicibus mea diligentia iſtorum impudentiam uicerat. ABIVDICARI. § abiungi, amoueri, auferri. Prope *depoſitam* § pergit in translatione, quia dixerat, Aegram: & quia, Prope depoſitam, hic dicit, ſubiungit, Suſcepiſſe. Prope, autem non addidit ſine cauſſa, ſed ut ſpem tamen aliquam oſtenderet ſanandae reip. nam ſi, Depoſitam, ſimpliciter dixiſſet; interitum demonſtraſſet. Similiter in Diuin. Fateor me, ſalutis omnium cauſſa, ad eam partem acceſſiſſe reip. ſubleuandae, quae maxime laboraret. PARTEM § iudicia, uere magnam reip. partem, non tamen totam remp. HAEC *res* § quae nunc in iudicium uenit, cauſſa ſcilicet Verris. ALIQVA *ex parte* § ſeruit modeſtiae ſuae. nam ad iudices quoque pertinet eadem laus. CONSTITVTA § ne labet, ut antea. VT ESSET *hoc iudicatum,* § Vt, pro ubi, uel poſtquam. quod ſi ita accipitur, ut omnino accipiendum uidetur: non eſt, cur de mendo ſuſpicari quiſquam poſſit. hoc enim dicitur: Acceſſi ad hanc cauſſam, ut, ubi de Verre iudicatum eſſet, nulla id de iudicijs inter populum Romanum, or-

dinemq.

dnemq. Senatorium controuerſia ſupereſſet. IVDICIARIAE *controuerſiae.* ʒ Verris enim, hominis & nocentiſſimi, & pecunioſiſſimi, aut abſolutione, aut condemnatione iudicabitur, utrum populus Romanus, qui mũtari iudicia uult, an ſenatus, qui recuſat, recte ſentiat.

ORATIO

REVS eſt enim homo nocentiſſimus: qui ſi condemnatur, deſinent homines dicere, his iudicijs pecuniam plurimum poſſe; ſin abſoluitur, deſinemus non de iudicijs transferendis recuſare. tametſi de abſolutione iſtius neque ipſe iam ſperat, nec populus R. metuit. de impudentia ſingulari, quod adeſt, quod reſpondet, ſunt qui mirentur: mihi, pro cetera eius audacia, atque amentia, ne hoc quidem mirandum uidetur. multa enim & in deos, & in homines impie nefarieq. commiſit. quorum ſcelerum poenis agitatur, & a mente conſilioq. deducitur. agunt eum praecipitem poenae ciuium R. quos partim ſecuri percuſſit, partim in uinculis necauit, partim implorantes iura libertatis & ciuitatis in crucem ſuſtulit. rapiunt eum ad ſupplicium dij patrij, quod iſte inuentus eſt, qui e complexu parentum abreptos filios ad necem duceret, & parentes pretium pro ſepultura liberum poſceret. religiones uero, cacrimoniaeq. omnium ſacrorum, fanorumque, uiolatae, ſimulacraq. deorum, quae non modo ex ſuis templis ablata ſunt, ſed etiam iacent in tenebris ab iſto retruſa, atque abdita, conſiſtere eius animum ſine furore atque amentia non ſinunt. neque iſte mihi uidetur ſe ad damnationem offerre ſolum, neque hoc auaritiae ſupplicio communi, qui tot ſceleribus ſe obſtrinxerit, contentus eſſe: ſingularem quandam poenam iſtius immanis, atque importuna natura deſiderat. non id ſolum quaeritur, ut, iſto damnato, bona reſtituantur ijs, quibus erepta ſunt: ſed & religiones deorum immortalium expiandae, & ciuium R. cruciatus, multarumq. innocentium ſanguis iſtius ſupplicio luendus eſt. non enim furem, ſed ereptorem; non adulterum, ſed expugnatorem pudicitiae; non ſacrilegum, ſed hoſtem ſacrorum religionumq.; non ſicarium, ſed crudeliſſimum carnificem ciuium, ſociorumq. in ueſtrum iudicium adduximus: ut ego hunc unum eiuſmodi reum poſt hominum memoriam fuiſſe arbitrer, cui damnari expediret. nam, quis hoc non intelligit, iſtum abſolutum dijs hominibusq. inuitis, tamen ex manibus populi R. eripi nullo modo poſſe? quis hoc non perſpicit, praeclare nobiſcum actum iri, ſi populus R. iſtius unius ſupplicio contentus erit? ac non ſic ſtatuerit, non iſtum maius in ſeſe ſcelus concepiſſe, cum fana ſpoliarit, cum tot homines innocentes necarit, cum ciues R. morte, cruciatu, cruce affecerit, cum praedonum duces accepta pecunia dimiſerit; quam eos, ſi qui iſtum, tot, tantis, tam nefarijs ſceleribus coopertum, iurati ſententia ſua liberarent? non eſt, non eſt in hoc homine cuiquam peccandi locus, iudices: non is eſt reus, non id tempus, non id conſilium; (metuo, ne quid arrogantius apud tales uiros uidear dicere) ne actor quidem eſt is, cui reus tam nocens, tam perditus, tam uictus aut occulte ſurripi, aut impune eripi poſſit.

EXPLANATIO

NEc *populus Romanus metuit.* ʒ cognitis iam eius criminibus actione prima. PRO *cetera eius audacia, atque amentia,* ʒ ſupra quoque audacem, amentem, impudentem uocauit. Et IN *deos, & in homines* ʒ propterea dicit infra, Iſtum abſolutum dijs, hominibusq. inuitis. In deos autem, quod eorum ſanctiſſima ſimulacra e delubris abſtulit. A MENTE, *conſilioq. deducitur.* ʒ inde naſcitur eius impudentia. ubi enim & mens, & ratio eſt, ibi pudor. AGVNT *eum praecipitem* ʒ ne quis eum adeſſe, & reſpondere, deſperata abſolutione, miretur. QVOS *partim* ʒ uide lib. V. IN CRVCEM *ſuſtulit.* ʒ ut ſeruos. P. Gauium, municipem Conſanum, ſignificat. AB ISTO *retruſa, atque abdita*, ʒ obſcuris occultata locis, ne ſacrilegium pateat. AVARITIAE ʒ ob crimen repetundarum. SVPPLICIO *communi* ʒ aeſtimatione litis, & exſilio. SED *ereptorem;* ʒ quaſi legum poenas contemnentem. Verris crimina omnia ad apertam uim, oratorio more exaggerans, Cicero deducit. CVI *damnari expediret.* ʒ impendente, niſi damnetur, grauiore poena. DIIS *hominibusq. inuitis,* ʒ qui contra deos impie, contra homines crudeliter, auare, libidinoſe multa commiſerit. Rebus proſperis dicitur, Dijs, hominibusq. approbantibus. EX MANIBVS ʒ non dixit, Ex ſententijs, ſed, Ex manibus, quaſi diſcerpendum propter ſcelera ab irato populo. quod infra confirmatur ijs uerbis: Si iſtum uiuum ad aliud iudicium perducere potuerimus. NOBISCVM ʒ cum ordine ſenatorio. CONTENTVS *erit?* ʒ lata enim hoc anno per Pompeium conſulem lege tribucinia, arripere tribunis pl. quoſcumque uellent, & ad populum attrahere licebat. de qua lege act. I. his uerbis: Vident, adhuc poſt legem tribuniciam unum ſenatorem uel tenuiſſimum eſſe damnatum. TOT, *tantis, tam nefarijs ſceleribus* ʒ augent ſingula, ut lib. II. Tot, & tantae, & tam graues ciuitates. NON EST, *non eſt in hoc homine cuiquam peccandi locus,* ʒ peccare in hoc reo licet nemini. Iteratio, Non eſt, non eſt, & uim auget, & quaſi ad minandum pertinet. tale illud pro Fonteio: Fuit, fuit illis iudicibus diuinum, ac ſingulare iudices, conſilium. NON *id tempus,* ʒ laborat enim nunc uel maxime ſenatorius ordo infamia iudiciorum. itaque iudicibus danda opera eſt, ut conceptam turpitudinem deleant potius in hac cauſſa, quam augeant. NON *id conſilium,* ʒ iudicum integerrimorum: itaque corruptores, quod ſperent, non habent.

ORATIO

ORATIO

His ego iudicibus non probabo, C. Verrem contra leges pecunias cepiſſe? ſuſtinebunt tales uiri, ſe tot ſenatoribus, tot equitibus R. tot hominibus honeſtiſſimis ex tam illuſtri prouincia, tot populorum, priuatorumq. litteris non credidiſſe? tantae populi R. uoluntati reſtitiſſe? ſuſtineant. reperiemus, ſi iſtum uiuum ad alíud iudicium perducere potuerimus, quibus probemus, iſtum in quaeſtura pecuniam publicam, Cn. Carboni conſuli datam, auertiſſe: quibus perſuadeamus, iſtum alieno nomine a quaeſtoribus urbanis, quod priore actione didiciſtis, pecuniam abſtuliſſe. Erunt, qui & in eo quoque audaciam eius reprehendant, quod aliquot nominibus de capite, quantum commodum fuerit, frumenti decumani detraxerit. Erunt etiam fortaſſe, iudices, qui illum eius peculatum uel acerrime uindicandum putent, quod iſte M. Marcelli, & P. Africani monumenta, quae nomine illorum, re uera populi R. & erant, & habebantur, ex fanis religioſiſſimis, ex urbibus ſociorum, atque amicorum non dubitauerit auferre. emerſerit ex peculatus etiam iudicio: meditetur de ducibus hoſtium, quos accepta pecunia liberauit: uideat, quid de illis reſpondeat, quos in eorum locum ſubditos domi ſuae reſeruauit. quaerat, non ſolum quemadmodum noſtro crimini, uerum etiam quo pacto ſuae confeſſioni poſſit mederi. meminerit, ſe priore actione clamore populi R. infeſto, atque inimico excitatum, confeſſum eſſe, duces a ſe praedonum ſecuri non eſſe percuſſos; ſe iam tum eſſe ueritum, ne ſibi crimini daretur, eos ab ſe pecunia liberatos. fateatur id, quod negari non poteſt, ſe priuatum hominem praedonum duces uiuos, atque incolumes domi ſuae, poſtea quam Romam redierit, uſque dum per me licuerit, tenuiſſe. hoc in illo maieſtatis iudicio ſi licuiſſe ſibi oſtenderit, ego oportuiſſe concedam. ex hoc quoque euaſerit: proficiſcar eo, quo me iampridem uocat populus R. de iure enim libertatis, & ciuitatis ſuum putat eſſe iudicium, & recte putat. confringat iſte ſane ui ſua conſilia ſenatoria; quaeſtiones omnium perrumpat; euolet ex ueſtra ſeueritate: mihi credite, artioribus apud populum R. laqueis tenebitur. credet iis equitibus R. populus R. qui ad uos antea producti teſtes, ipſis inſpectantibus ab iſto ciuem R. qui cognitores homines honeſtos daret, ſublatum eſſe in crucem dixerunt. credent omnes v & xxx tribus homini grauiſſimo, atque ornatiſſimo M. Annio, qui ſe praeſente ciuem R. ſecuri percuſſum eſſe dixit. audietur a populo R. uir primarius, eques R. L. Flauius, qui ſuum familiarem Herennium negotiatorem ex Africa, cum eum Syracuſis amplius centum ciues R. cognoſcerent, lacrymanteſq. defenderent, pro teſtimonio dixit, ſecuri eſſe percuſſum. probabit fidem, & auctoritatem, & religionem ſuam L. Suetius, homo omnibus ornamentis praeditus, qui iuratus apud uos dixit, multos ciues R. in Latumys iſtius imperio crudeliſſime per uim morte eſſe multatos. Hanc ego cauſſam cum agam beneficio populi R. de loco ſuperiore, non uereor, ne aut iſtum uis ulla ex populi R. ſuffragiis eripere, aut a me ullum munus aedilitatis amplius, aut gratius populo R. eſſe poſſit. Quapropter omnes in hoc iudicio conentur omnia. nihil eſt iam, quod in hac cauſſa peccare, iudices, quiſquam, niſi ueſtro periculo, poſſit. mea quidem ratio cum in praeteritis eſt rebus cognita, tum in reliquis explorata, atque prouiſa eſt. ego meum ſtudium in remp. iam illo tempore oſtendi, cum longo interuallo ueterem conſuetudinem retuli, & rogatu ſociorum, atque amicorum populi R. meorum autem neceſſariorum, nomen hominis audaciſſimi detuli. quod meum factum lectiſſimi uiri, atque ornatiſſimi, quo in numero e uobis complures fuere, ita probarunt, ut ei, qui iſtius quaeſtor fuiſſet, & ab iſto laeſus inimicitias iuſtas perſequeretur, non modo deferendi nominis, ſed ne ſubſcribendi quidem, cum id poſtularet, facerent poteſtatem.

EXPLANATIO

VIVVM] elapſus enim iudicum ſententiis ex hoc iudicio, manibus fortaſſe populi diſcerpetur. AD ALIVD *iudicium*] de peculatu: ut apud alium praetorem, aliosq. iudices eum accuſem. CN. CARBONI] iterum conſuli, Marianarum partium duci: cui Galliam prouinciam ſortito quaeſtor Verres obtigit. Infra: Carbo grauiter ferebat, ſibi quaeſtorem obtigiſſe hominem ſingulari luxuria, atque inertia: uerum tamen ornabat eum beneficiis, officiisq. omnibus. Ne diutius teneam: pecunia attributa numerata eſt: profectus eſt quaeſtor in prouinciam: uenit in Galliam ad exercitum conſularem cum pecunia: ſimul ac primum ei occaſio uiſa eſt, auerſa pecunia quaeſtor conſulem, exercitum, prouinciamq. deſeruit. ALIENO *nomine*] Carbonis nomine, Pedianus ait: quod aperte falſum. nam de pecunia, quam Carboni datam auertit Verres, proxime dictum eſt. Idem ſubiungit ueriorem, ut arbitror, interpretationem. Alieno nomine: ſumptam a quaeſtoribus ad emptionem frumenti, quam Siculis non perſoluit. QVOD *priore actione didiciſtis*,] non ex ipſa oratione, quae nihil habet eiuſmodi, ſed ex teſtibus a Cicerone productis, qui ad priorem actionem pertinent. itaque dixit iam: Nemo quemquam tam audacem, tam amentem, tam impudentem fore arbitrabatur, qui tam nefariis criminibus, tam multis teſtibus euictus, ora iudicum adſpicere, aut os ſuum populo Romano oſtendere auderet. Eiuſdem generis eſt illud infra: Meminerit, ſe priore actione clamore populi Romani. &c. Et illud: Credet iis equitibus populus Romanus, qui ad uos antea producti teſtes, ipſis inſpectantibus ab iſto ciuem Romanum, qui cognitores homines honeſtos daret, in crucem ſublatum eſſe dixerunt. DE CAPITE,] de toto frumento decumano, a decumanis promiſſo ad leuandam anno-

nam

nam populi Romani. Fecit autem id Verres non tam eorum gratia, qui ab ipſo decumas redemerant, quod exiſtimaſſe uidetur Aſconius, quam ut id, quod aliquot nominibus, ideſt fictis adumbratisq. cauſſis, de capite frumenti decumani detrahebat, ad ipſum quadam ex parte perueniret. quod ex lib. III. perſpicue cognoſcitur. QVANTVM *commodum fuerit*, } quantum ei libuerit. Quo ſenſu inſignem Verris audaciam oſtendit: ut ſummam Philodami liberalitatem, cum dixit infra: Rogat Rubrium, ut, quos ei commodum ſit, inuitet: pro, quoſcumque uelit. Et ſummam Verris iniuſtitiam in eo: Cur hunc dolorem cineri eius, atque oſſibus inuſſiſti, ut liberis eius bona patria, uoluntate patris, iure, legibus tradita, eriperes, & cui tibi eſſet commodum, condonares? Lib. II. Eum iudicem, quem commodum erat, praeconem, haruſpicem, medicum ſuum dabat. Lib. III. Cum is, non quantum debetur, ſed quantum commodum eſt, auferat? Ibidem: Si cui ciuitati ſoluit, tantum detraxit, quantum commodum fuit. Et: Neque enim id, quod debebatur, ſed quantum commodum fuit, imperauit. M. MARCELLI, *& P. Africani monumenta*, } act. I. Idem iſte praetor monumenta antiquiſſima partim regum locupletiſſimorum, quae illi ornamento urbibus eſſe uoluerunt, partim etiam noſtrorum imperatorum, quae uictoribus ciuitatibus Siculis aut dederunt, aut reddiderunt, ſpoliauit, nudauitq. omnia. De his monumentis lib. IV. DE DVCIBVS *hoſtium*, } hoc ad maieſtatis iudicium pertinet. LIBERAVIT: } haec tota res lib. V. narratur. PRIORE *actione* } cum teſtes interrogarentur. PRIVATVM *hominem*, } laeditur maieſtas publica, cum homo priuatus duces hoſtium domi ſuae tenet. PER ME } qui, ut in publicam cuſtodiam traderentur, effeci. QVO ME *iampridem uocat populus Romanus*. } nam & peculatus, & maieſtatis crimina ad praetores pertinent: ius autem libertatis imminutae populus Romanus, ut ad ſe pertinens, perſequitur. VI SVA } ui pecuniae ſuae. CONSILIA *ſenatoria* } iudices, qui ſedent, aut ſedebunt in eum, de repetundis, peculatu, maieſtate. QVAESTIONES } de publicis criminibus. EVOLET } translatis uerbis, eodem ſpectantibus, utitur, Confringat, Vi, Perrumpat, Euolet, Tenebitur. QVI COGNITORES *homines honeſtos daret*, } qui teſtimonio probaret hominum honeſtorum, ſe ciuem Romanum eſſe. lib. V. OMNES V *&* XXX *tribus* } quae de reo Verre ſuffragium ferent. Populus Romanus de uno perduellionis crimine centuriatis comitijs iudicabat; de ceteris autem, tributis. M. ANNIO } hoc, & quae ſequuntur, cognoſce ex lib. V. BENEFICIO *populi Romani* } qui me aedilem creauit. DE LOCO *ſuperiore*, } de Roſtris. VLLVM *munus aedilitatis* } munera aedilium cur. erant ludi: & Cicero ipſe trinos ludos dedit: ut in oratione pro Murena. IN PRAETERITIS *rebus* } quae ſtatim exponentur. Prima eſt: Ego meum ſtudium in remp. iam illo tempore oſtendi. Altera: In Siciliam ſum inquirendi cauſſa profectus. Tertia: Ita reieci iudices. MEA *quidem ratio* } id, quod ad me attinet. Huius uocabuli uis intelligi magis, quam exprimi poteſt. intelligitur autem obſeruatione multorum exemplorum, ut in ep. ad Lentulum: Mea ratio fuit alia, quod, neque deſipiente populo, neque integra re mihi ad conſulendum, capeſſerem ne remp. implicatus tenebar. Ad Appium: Quo mea ratio facilior, & ſolutior eſſe poſſet. Ad eundem: Mea ratio in tota amicitia noſtra conſtans & grauis reperietur. EXPLORATA, } certa. PROVISA } munita conſilio, & fide. VETEREM } ut homines idonei, atque integri ad accuſandum deſcenderent. QVO IN NVMERO *e uobis complures fuere*, } mutatio conſilij, ut arbitror, facta non erat: ſed poſt reiectionem non omnes, qui de accuſatore legendo iudicauerant, ijdem in iudicando Verre ſederunt. reiectio autem, poſtquam e Sicilia Cicero redijt, non ante contentionem de accuſatore conſtituendo, facta eſt: ut paullo poſt exponitur.

ORATIO

IN Siciliam ſum inquirendi cauſſa profectus. quo in negotio induſtriam meam celeritas reditionis, diligentiam multitudo litterarum & teſtium declarauit: pudorem uero, ac religionem, quod, cum ueniſſem ſenator ad ſocios populi R. qui in ea prouincia quaeſtor fuiſſem, ad hoſpites meos, ac neceſſarios cauſſae communis defenſor diuerti potius, quam ad eos, qui a me auxilium petiuiſſent. nemini meus aduentus labori, aut ſumptui neque publice, neque priuatim fuit. uim in inquirendo tantam habui, quantam mihi lex dabat, non quantam habere poteram iſtorum ſtudio, quos iſte uexarat. Romam ut ex Sicilia redij, cum iſte, atque iſtius amici, homines lauti, & urbani, ſermones huiuſcemodi diſſipaſſent, quo animos teſtium retardarent, me magna pecunia a uera accuſatione eſſe deductum: tametſi probabatur nemini, quod & ex Sicilia teſtes erant ij, qui quaeſtorem me in prouincia cognouerãt, & hinc homines maxime illuſtres, qui ut ipſi noti ſunt, ſic noſtrum unumquemque optime norunt; tamen uſque eo timui, ne quis de mea fide, atque integritate dubitaret, donec ad reijciendos iudices uenimus. ſciebam, in reijciendis iudicibus non nullos memoria noſtra pactionis ſuſpicionem non uitaſſe, cum in ipſa accuſatione eorum induſtria, ac diligentia probaretur. ita reieci iudices, ut hoc conſtet, poſt hunc ſtatum reip. quo nunc utimur, ſimili ſplendore, & dignitate conſilium nullum fuiße. quam iſte laudem communem ait ſibi eße mecũ: qui cum P. Galbam iudicem reieciſſet, M. Lucretium retinuit: &, cum eius patronus ex eo quaereret, cur ſuos familiariſſimos, Sex. Peducaeum, Q. Conſidium, Q. Iunium reijci paſſus eſſet, reſpondit, quod eos in iudicando nimium ſui iuris, ſententiaeq. cognoſceret. itaque, iudicibus reiectis, ſperabam iam onus meum uobiſcum eße commune: putabam, non ſolum notis, ſed etiam ignotis probatam meam fidem eſſe, & diligentiam. quod me non fefellit. nam comitijs meis, cum iſte infinita largitione contra me uteretur, populus R. iudicauit, iſtius pecuniam, quae apud me con-

tra

tra fidem meam nihil potuiſſet, apud ſe contra honorem meum nihil poſſe debere. quo quidem die primum iudices citati in hunc reum conſediſtis, quis tam inimicus huic ordini fuit, quis tam nouarum rerum, iudiciorum, iudicumq. cupidus, qui non conſpectu, conſeſſuq. ueſtro commoueretur? cum in eo ueſtra mihi dignitas fructum diligentiae referret, id ſum aſſecutus, ut una hora, qua coepi dicere, reo audaci, pecunioſo, profuſo, perdito ſpem iudicij corrumpendi praeciderem: ut primo die teſtium tanto numero citato populus R. iudicaret, ipſo abſoluto remp. ſtare non poſſe: ut alter dies amicis iſtius, & defenſoribus non modo ſpem uictoriae, ſed etiam uoluntatem defenſionis auferret: ut tertius dies ſic hominem proſterneret, ut, morbo ſimulato, non quid reſponderet, ſed quemadmodum non reſponderet, deliberaret. deinde reliquis diebus, his criminibus, his teſtibus, & urbanis, & prouincialibus, ſic obrutus, atque oppreſſus eſt, ut, his ludorum diebus interpoſitis nemo iſtum comperendinatum, ſed condemnatum iudicaret.

EXPLANATIO

VIM *in inquirendo* ʒ curam, & diligentiam. QVANTAM *mihi lex dabat*, ʒ dabat, ut ea tantum colligerem, quae ad repetundarum crimen pertinent. LAVTI, *& urbani*, ʒ ironia: quaſi turpiter, & inurbane ſe geſſerint, cum eiuſmodi ſermones de ſe immerente diſſiparent. QVI CVM P. GALBAM ʒ uirum integerrimum. M. LVCRETIVM ʒ cum Galba non conferendum. quem Cicero poſtea reiecit. Haec ſubiunguntur, ut refellatur illud: Quam iſte laudem communem ait ſibi eſſe mecum. EIVS *patronus* ʒ Hortenſius. REIICI *paſſus eſſet*: ʒ Aſconius reiectionem fieri primum a reo, deinde ab accuſatore putat: quod ueriſimile uidetur: itaque, Reijci paſſus eſſet, interpretatur, reieciſſet ipſe. nam, ne reijcerentur ab accuſatore, qui poterat obſiſtere? VOBISCVM *eſſe commune*. ʒ ut ego diligenter accuſarem, uos ſeuere iudicaretis. infra: Ego, quod ad me attinet, uici. Et poſt: Vos, quod ad ueſtram famam, exiſtimationem, ſalutemq. communem pertinet, iudices proſpicite, atque conſulite. NON SOLVM *notis, ſed etiam ignotis* ʒ & qui me norunt, & qui ignorant. ſic in ep. ad Lucceium: Simulacra corporis ignotis nota faciebant. pro, ijs, qui non nouerant. FIDEM, *& diligentiam*. ʒ quae duae res ab accuſatore poſtulantur. Hoc eſt, quod in Diuinatione dixit: Cum hoc unum his tot incommodis remedium eſſe arbitrarer, ut homines idonei, atque integri cauſſam reip. legumq. ſuſciperent. COMITIIS *meis* ʒ aedilicijs. LARGITIONE ʒ qua uſus iam erat conſularibus, praetorijsq. comitijs, ut Q. Metellus conſul, M. Metellus praetor deſignaretur. NIHIL *potuiſſet*, ʒ ſe quoque tentatum Verris pecunia ſignificat, ut actione prima, cum dixit: Iſtius inſidiae nefariae, quas uno tempore mihi, uobis, M'. Glabrioni praetori, ſocijs, exteris nationibus, ordini, nomini denique ſenatorio facere conatur. Et ibidem apertius: Fecit animo libentiſſimo populus Romanus, ut, cuius diuitiae me de fide deducere non potuiſſent, ne eiuſdem pecunijs de honore deijcerer. DILIGENTIAE ʒ qua uſus eſſem in reijciendis iudicibus. HIS LVDORVM *diebus* ʒ fingit reſpondiſſe Verrem poſt binos ludos.

ORATIO

QVAPROPTER *ego, quod ad me attinet, iudices, uici. non enim ſpolia C. Verris, ſed exiſtimationem populi R. concupiui. meum fuit, cum cauſſa accedere ad accuſandum: quae cauſſa fuit iuſtior, quam a tam illuſtri prouincia defenſorem conſtitui, & deligi? reip. conſulere: quid iam reip. honeſtius, quam in tanta inuidia iudiciorum adducere hominem, cuius damnatione totus ordo cum populo R. & in laude, & in gratia poſſit eſſe? oſtendere, ac perſuadere, hominem nocentem adductum eſſe: quis eſt in populo R. qui hoc non ex priore actione abſtulerit, omnium ante damnatorum ſcelera, furta, flagitia, ſi in unum locum conferantur, uix cum huius parua parte aequari, conferriq. poſſe? Vos, quod ad ueſtram famam, exiſtimationem, ſalutemq. communem pertinet, iudices, proſpicite, atque conſulite. ſplendor ueſter facit, ut peccare ſine ſummo reip. detrimento, ac periculo non poſſitis. non enim poteſt ſperare populus R. eſſe alios in ſenatu, qui recte poſſint iudicare, uos ſi non potueritis: neceſſe eſt, cum de toto ordine deſperarit, aliud genus hominum, atque aliam rationem iudiciorum requirat. hoc ſi uobis ideo leuius uidetur, quod putatis onus eſſe graue, & incommodum, iudicare: intelligere debetis, primum intereſſe, utrum id onus uoſmetipſi reieceritis, an, quod probare populo R. fidem ueſtram, & religionem non potueritis, eo uobis iudicandi poteſtas erepta ſit. deinde etiam illud cogitate, quanto periculo uenturi ſimus ad eos iudices, quos propter odium ueſtri populus R. de uobis uoluerit iudicare. uerum uobis dicam id, quod intellexi, iudices. homines ſcitote eſſe quoſdam, quos tantum odium ueſtri ordinis teneat, ut hoc palam iam dictitet, ſe iſtum, quem ſciant eſſe hominem improbiſſimum, hoc uno nomine abſolui uelle, ut ab ſenatu iudicia per ignominiam, turpitudinemq. auferantur. Haec me, iudices, pluribus uerbis uobiſcum agere coegit non timor meus de ueſtra fide, ſed ſpes illorum noua: quae cum Verrem a porta ſubito ad iudicium retraxiſſet; nonnulli ſuſpicati ſunt, non ſine cauſſa illius conſilium tam repente eſſe mutatum. nunc ne nouo querimoniae genere uti poſſit Hortenſius, & ea dicere, opprimi reum, de quo nihil dicat accuſator; nihil eſſe tam periculoſum fortunis innocentium, quam tacere aduerſarios; & ne aliter, quam ego uelim, meum laudet ingenium, cum dicat, me, ſi multa dixiſſem, ſubleuaturum fuiſſe eum, quem contra dicerem; quia non dixerim, perdidiſſe: morem illi geram: utar oratione perpetua; non quoniam hoc ſit neceſſe; uerum ut experiar, utrum ille ferat moleſtius, me tunc tacuiſſe, an nunc dicere.*

EXPLANATIO

NON ENIM *ſpolia C. Verris*, § tamquam de hoſte deuicto. quae autem ſpolia? ut, eo condemnato, litem ei aeſtimatam uiderem. EXISTIMATIONEM *populi Romani* § ut bene de me populus Romanus exiſtimaret, quem uideret cum cauſſa acceſſiſſe ad accuſandum, ideſt, reum nocentiſſimum in iudicium adduxiſſe, eumq. ita accuſaſſe priore actione, ut neque fidem meam, neque diligentiam deſiderare quiſquam poſſet. TOTVS *ordo* § ſenatorius. ET IN *laude, & in gratia* § dixit idem act. I. Suſcipe cauſſam ſenatus, ut is hoc iudicio probatus, cum populo Romano & in laude, & in gratia eſſe poſſit. VOS, *quod ad ueſtram famam, exiſtimationem, ſalutemq. pertinet, iudices, proſpicite, atque conſulite.* § nam ego, quod ad me attinet, uici. Quod ſupra dictum eſt. SPLENDOR *ueſter* § ueſtra dignitas: ut paullo ante: Cum in eo ueſtra mihi dignitas fructum diligentiae referret. FACIT, § ſimiliter locutus in ep. ad Matium: Tua dignitas facit, ut animaduertatur quidquid facias. ALIVD *genus hominum*, § equites Romanos. Act. I. Conſtat inter omnes, poſt haec conſtituta iudicia, quibus nunc utimur, nullum hoc ſplendore, atque hac dignitate conſilium fuiſſe. hic ſi quid erit offenſum; omnes homines non iam ex eodem ordine alios magis idoneos, quod fieri non poteſt, ſed alium omnino ordinem ad res iudicandas quaerendum arbitrabuntur. NOVO *querimoniae genere* § quis enim in ullo umquam iudicio queſtus eſt, quod accuſator contra reum pauca diceret. Notat hic quoque inſidias Hortenſij, qui cauſſam producere ad annum ſequentem omni arte ac ratione conaretur. NE ALITER, *quam ego uelim, meum laudet ingenium;* § non enim ex eo laudari cupio, quod reum prodiderim, quia pauca dixerim. in quo me laudaret Hortenſius, ſiquidem diceret, id quod ab eo dici non patiar, (utar enim oratione perpetua: morem illi geram) me, ſi multa dixiſſem, reum ſubleuaturum fuiſſe. nam, etſi reum agente me condemnari cupio: non tamen ex breuitate orationis, ſed ex copia potius, & accurata ſingulorum criminum explicatione ingenij laudem peto. NON *quoniam ſit neceſſe;* § cum ex priore actione ſatis conſtet reum abſolui non poſſe.

ORATIO

HIC tu fortaſſe eris diligens, ne quam ego horam de meis legitimis horis remittam: niſi omni tempore, quod mihi lege conceſſum eſt, abuſus ero, querere, deum atque hominum fidem implorabis, circumueniri C. Verrem, quod accuſator nolit tamdiu, quam diu liceat, dicere. quod mihi lex mea cauſſa dedit, eo mihi non uti non licebit? nam accuſandi mihi tempus mea cauſſa datum eſt, ut poſſem oratione mea crimina cauſſamq. explicare. hoc ſi non utor, non tibi iniuriam facio, ſed de meo iure aliquid, & commodo detraho. Cauſſam enim, inquit, cognoſci oportet. Ea re quidem, quod aliter condemnari reus, quamuis ſit nocens, non poteſt. id igitur tu moleſte tuliſti, a me aliquid factum eſſe, quo minus iſte condemnari poſſet? nam, cauſſa cognita, poſſunt multi abſolui; incognita quidem, condemnari nemo poteſt. adimo enim comperendinatum; quod habet lex in ſe moleſtiſſimum; bis ut cauſſa dicatur. quod aut mea cauſſa potius eſt conſtitutum, quam tua; aut nihilo tua potius, quam mea. nam ſi, bis dicere, eſt commodum: certe utriuſque commune eſt. ſin eum, qui poſterius dixit, opus eſt redargui: accuſatoris cauſſa, ut bis ageretur, conſtitutum eſt. Verum, ut opinor, Glaucia primus tulit, ut comperendinaretur reus. antea uel iudicari primo poterat, uel, Amplius, pronunciari. utram igitur putas legem molliorem? opinor, illam ueterem; qua uel cito abſolui, uel tarde condemnari licebat. ego tibi illam Aciliam legem reſtituo: qua lege multi ſemel accuſati, ſemel dicta cauſſa, ſemel auditis teſtibus condemnati ſunt, nequaquam tam manifeſtis, neque tantis criminibus, quantis tu conuinceris. puta te non hac tam atroci, ſed illa lege mitiſſima cauſſam dicere. accuſabo: reſpondebis. teſtibus editis, ita mittam in conſilium, ut, etiam ſi lex ampliandi faciat poteſtatem, tamen iſti turpe ſibi exiſtiment, non primo iudicare. Verum, ſi cauſſam cognoſci opus eſt, parum ne cognita eſt? diſſimulamus, Hortenſi: quod ſaepe in dicendo experti ſumus. quis nos magnopere attendit umquam, in hoc quidem genere cauſſarum, ubi aliquid ereptum, aut ablatum a quopiam dicitur? non ne aut in tabulis, aut in teſtibus omnis exſpectatio iudicum eſt? dixi prima actione, me planum eſſe facturum, C. Verrem HS quadringenties contra abſtuliſſe. quid? hoc planius egiſſem, ſi ita narraſſem. Dio quidam fuit Haleſinus: qui, cum eius filio, praetore Sacerdote, hereditas a propinquo permagna ueniſſet, nihil habuit neque negotij, neque controuerſiae. Verres, ſimul ac tetigit prouinciam, ſtatim Meſſana litteras dedit, Dionem euocauit, calumniatores ex ſinu ſuo appoſuit, qui illam hereditatem Veneri Erycinae commiſſam eſſe dicerent. hac de re oſtendit ſe ipſum cogniturum. poſſum deinceps totam rem explicare, deinde ad extremum id, quod accedit, dicere, Dionem HS decies centena millia numeraſſe, ut cauſſam certiſſimam obtineret; praetera greges equarum eius iſtum abigendos curaſſe; argenti ueſtisq. ſtragulae quod fuerit, curaſſe auferendum. haec neque cum ego dicerem, neque cum tu negares, magni momenti noſtra eſſet oratio. quo tempore igitur aures iudex erigeret, animumq. attenderet? cum Dio ipſe prodiret; cum ceteri, qui tum in Sicilia negotiis Dionis interfuiſſent; cum per eos ipſos dies, per quos cauſſam Dio diceret, reperiretur, pecunias ſumpſiſſe mutuas, nomina ſua exegiſſe, praedia uendidiſſe; cum tabulae uirorum bonorum proferrentur; cum, qui pecuniam Dioni dederunt, dicerent ſe iam tum audiſſe, eo nummos

mos

mos ſumi, ut Verri darentur; cum amici, hoſpites, patroni Dionis, homines honeſtiſſimi, haec eadem ſe audiſſe dicerent: opinor, cum haec fierent, tum uos audiretis, ſicut audiſtis, tum cauſſa agi uideretur. ſic a me ſunt acta omnia priore actione, ut in criminibus omnibus nullum eſſet, in quo quiſquam ueſtrum perpetuam accuſationem requirat. nego eße quidquam a teſtibus dictum, quod aut ueſtrum cuipiam eſſet obſcurum, aut cuiuſquam oratoris eloquentiam quaereret. etenim ſic me ipſum egiſſe memoria tenetis, ut in teſtibus interrogandis omnia crimina proponerem, & explicarem; ut, cum rem totam in medio propoſuiſſem, tum denique teſtem interrogarem. itaque non modo uos, quibus eſt iudicandum, noſtra crimina tenetis: ſed etiam populus R. totam accuſationem cauſſamq. cognouit. Tametſi ita de meo facto loquor, quaſi ego illud mea uoluntate potius quam ueſtra iniuria adductus fecerim. interpoſuiſtis accuſatorem, qui, cum ego mihi c & x dies ſolos in Siciliam poſtulaſſem, c & i i x ſibi in Achaiam poſtularet: menſes mihi tres cum eripuiſſetis, ad agendum maxime appoſitos; reliquum omne tempus huius anni me uobis remiſſurum putaſtis: ut, cum horis noſtris nos eſſemus uſi, tu, binis ludis interpoſitis, quadrageſimo poſt die reſponderes; deinde ita tempus duceretur, ut me a M'. Glabrione praetore, & a magna parte horum iudicum ad praetorem alium, iudiceſq. alios ueniremus. haec ſi ego non uidißem; ſi me non omnes noti ignotiq. monuiſſent, id agi, id cogitari, in eo laborari, ut res in illud tempus reijceretur: credo, ſi meis horis in accuſando uti uoluiſſem, uererer, ne mihi crimina non ſuppeterent, ne oratio deeſſet, ne uox uireſq. deficerent, ne, quem nemo prima actione defendere auſus eſſet, eum ego bis accuſare non poßem. ego meũ conſilium tum iudicibus, tum populo R. probaui. nemo eſt, qui alia ratione iſtorum iniuriae, atque impudentiae potuiſſe obſiſti arbitretur. etenim, qua ſtultitia fuiſſem, ſi, quam diem, qui iſtum eripiendum redemerunt, in cautione uiderunt, cum ita cauerent, ſi poſt kal. Ian. in conſilium iretur; in eam diem ego, cum potuiſſem uitare, incidiſſem? nunc mihi temporis eius, quod mihi ad dicendum datur, quoniam in animo eſt cauſſam omnem exponere, habenda ratio eſt diligenter. itaq. primum illum actum iſtius uitae turpiſſimum, & flagitioſiſſimum praetermittam: nihil a me de pueritiae ſuae flagitijs, peccatiſq. audiet: nihil ex illa impura adoleſcentia ſua: quae qualis fuerit, aut meminiſtis, aut ex iſto, quem ſui ſimillimum produxit, recognoſcere poteſtis. omnia praeteribo, quae mihi turpia dictu uidebuntur; neque ſolum, quid iſtum audire, uerum etiam quid me deceat dicere, conſiderabo. uos, quaeſo, date hoc, & concedite pudori meo, ut aliquam partem de iſtius impudentia reticere poſſim. omne illud tempus, quod fuit ante quam iſte ad magiſtratus, remq. publicam acceſſit, habeat per me ſolutum, ac liberum. ſileatur de nocturnis eius bacchationibus, ac uigilijs: lenonum, aleatorum, perductorum nulla mentio fiat: damna, dedecora, quae res patris eius, aetas ipſius pertulit, praetereantur: lucretur indicia ueteris infamiae: patiatur eius uita reliqua me hanc tantam iacturam criminum facere.

EXPLANATIO

ADIMO *enim comperendinatum:* } quod ad me attinet, priore contentus actione ſum: nec uideo, cur tu id queri debeas, Hortenſi. adimo enim tibi comperendinatum, ideſt cauſſae iterum agendae moleſtiam. LEX } de repetundis, Cornelia, quam L. Sulla tulit. nam ceterae uetuſtiores, Seruilia, Acilia, Calpurnia. ACCVSATORIS *cauſſa*, } qui cum ultimo loco in comperendinatione dicat, defenſorem redarguit. ita melior eius, quam defenſoris, condicio eſt. GLAVCIA } C. Seruilius Glaucia, is, qui cum Saturnino tribuno pl. in populari ſeditione praetor eſt interfectus. PRIMVS } ergo idem poſtea latum eſt, hac uidelicet lege, qua cauſſa Verris agebatur. TVLIT, } aut praetor, aut tribunus pl. VEL *iudicari primo poterat*, } putat Aſconius, Iudicari, eſſe Abſolui: cum ſequatur: Vel cito abſolui, uel tarde condemnari: ſed ampliationem credit eſſe neceſſariam, quae tamen ex uoluntate iudicum pendebat, & ex cauſſae obſcuritate naſcebatur. ILLAM *ueterem*, } quae fuerat ante legem Seruilij Glauciae. nam, etſi comperendinationem non habebat, in eo tamen erat mollior, quam Seruilia, quia iudicibus uel cito abſoluendi, uel tarde condemnandi poteſtatem dabat. Ea fuit Acilia lex, quam tulit pater M'. Acilij Glabrionis, qui praetor erat in cauſſa Verris. Act. I. Fac tibi paternae legis Aciliae ueniat in mentem. ILLAM *Aciliam legem* } Seruilia molliorem. SEMEL *dicta cauſſa*, } ergo, ſine ampliatione, condemnari reus Acilia lege poterat. Cur igitur dixit: Qua uel cito abſolui, uel tarde condemnari licebat? Vt oſtendat, non neceſſariam, ſed in poteſtate iudicum ampliationem fuiſſe. nam, Licebat, non eſt, neceſſe erat, aut oportebat, ſed poterat: ſi modo cauſſa poſtularet. itaque multi ſine ampliatione condemnati: quod infra dicitur: alij cum ampliatione abſoluti, ut, accuſante Africano minore, L. Cotta: cuius cauſſam ſepties ampliatam, poſtremo abſolutum, ſcripſit Valerius lib. I I X. cap. I. Nec moueor, quod hic de Acilia lege ſermo eſt, iudicium autem Cottae non Acilia, ſed Calpurnia, quam de repetundis primus omnium L. Piſo Frugi tribunus pl. Marcio & Manilio cos. tulit, eſſe factum, hiſtoriae peritis facile eſt intelligere. conſtat enim, utriuſque legis ampliationem fuiſſe: cum alijs tamen rebus Acilia differret a Calpurnia, ut recentiores omnes leges a ſuperioribus. HAC TAM *atroci*, } Cornelia L. Sullae, qua tunc utebantur. Atrocem uocat, quia poſteriores quaeque leges duriores, cum omnes, temporibus admoniti, auctis quotidie uitijs, aliquid adderent. ILLA } Acilia, molliore non ſolum, quam Cornelia, omnium poſtrema, ſed etiam quam Seruilia, ante Corneliam proxima. ITA *mittam in conſilium*, } iudices, ad ſententiam ferendam. Dicit autem, Ita mittam, pro, ita cognita ex teſtibus cauſſa, mittam. AMPLIANDI *faciat poteſtatem*, } hic quoque lo-

cus, licuiſſe iudicibus Acilia lege non ampliare, demonſtrat. Commissam *eſſe* debitam. Comiti dicitur hereditas, cum ab eo herede, qui teſtamentum non obſeruauit, ad alium deuoluitur. Infra: Petant hereditatem, quod eam paleſtrae commiſſam eſſe dicant. Sic in ep. ad Thermum: Commiſſae hypothecae, alieni iuris factae, debitore ad diem non ſoluente. HS Decies *centena millia* triginta ſcutatorum millia. Certissimam quam perdere nullo iure poſſet. Nomina *ſua* quod ei debebatur. Sicvt *audiſtis* ex teſtibus priore actione. Vestra *iniuria* in Verrem, & Hortenſium. Menses *tres* qui ſunt ante nonas Sext. quo die agi cauſſa coepta eſt. Eripvissetis, accuſatore interpoſito. cuius ex Achaia reditum oportebat exſpectari: quod eius prior erat accuſandi locus, quia biduo breuiorem, quam ego, diem inquirendi poſtulaſſet. ſed ille tantum abeſt ut in Achaiam iuerit, ut ne Brunduſium quidem peruenerit: ut ex eo facile paterent inſidiae Verris, qui Achaicum iſtum inquiſitorem induxiſſet, non ut quemquam accuſaret, ſed ut mihi, exſpectatione reditus eius ex Achaia, tres menſes eriperentur, ſicuti erepti ſunt. nam accuſatio coepta eſt nonis Sext. Hac de re ſic ait act. I. Ille Achaicus inquiſitor ne Brundiſium quidem peruenit: ego Siciliam totam quinquaginta diebus ſic obij, ut omnium populorum, priuatorumq. litteras, iniuriasq. cognoſcerem: ut perſpicuum cuiuis eſſe poſſit, hominem ab iſto quaeſitum eſſe, non qui reum ſuum adduceret, ſed qui meum tempus obſideret. Me vobis *remiſſurum* me uobis eſſe donaturum, hoc modo, ut ego meis legitimis horis in dicendo uterer, tu autem, Hortenſi, binis ludis interpoſitis, poſt XL dies reſponderes: tum ita tempus duceretur, ut in annum ſequentem integra res ad Metellum praetorem, aliosq. iudices ueniret. quae nos fefellit opinio. nam priore actione meis horis non ſum uſus: teſtibus, tabulis, litteris, auctoritatibus, quod ad me attinet, cauſſam peregi. Qvem *nemo prima actione defendere auſus eſſet.* quia Cicero, omiſſa perpetua oratione, Verrem accuſauit teſtibus, tabulis, litteris, auctoritatibus: ita materiam reſpondendi Hortenſio nullam dedit. Mevm *conſilium* perpetuae orationis omittendae. Qvi istvm *eripiendum redemerunt,* accepta a Verre pecunia, promiſerunt iudicij corruptionem, ſi poſt Kal. Ian. de eo iudicaretur. Ex eo, ex eius filio. Prodvxit, in iudicium. Recognoscere qualem enim filium uidetis, talem fuiſſe patrem, intelligere uobis licet. Perdvctorvm, qui uarijs artibus ad ſtuprum perducunt. Damna, *dedecora,* damna, quae res patris eius; dedecora, quae aetas ipſius, cum eſſet adoleſcens, pertulit. Lvcretvr me largiente, ideſt non commemorante. Indicia quae per me occulta erunt: quae ſi proferrem, ueterem infamiam cerneretis.

ORATIO

Qvaestor Cn. Papirio conſul. fuiſti abhinc annos XIV. *ex ea die ad hanc diem quae feciſti, in iudicium uoco. hora nulla uacua a furto: a ſcelere, crudelitate, flagitio reperietur. hi ſunt anni conſumpti in quaeſtura, & legatione Aſiatica, & praetura urbana, & praetura Siciliensi. quare haec eadem erit quadripartita diſtributio totius accuſationis meae. Quaeſtor ex S. C. prouinciam ſortitus es: obtigit tibi conſularis: ut cum conſule Cn. Carbone eſſes, eamq. prouinciam obtineres. erat tum diſſenſio ciuium: de qua nihil ſum dicturus, quid ſentire debueris: unum hoc dico, in eiuſmodi tempore ac ſorte ſtatuere te debuiſſe, utrum malles ſentire, atque defendere. Carbo grauiter ferebat, ſibi quaeſtorem obtigiſſe hominem ſingulari luxuria, atque inertia: uerumtamen ornabat eum beneficijs, officijsq. omnibus. ne diutius teneam, pecunia attributa numerata eſt: profectus eſt quaeſtor in prouinciam: uenit in Galliam exſpectatus ad exercitum conſularem cum pecunia: ſimul ac primum ei occaſio uiſa eſt, (cognoſcite hominis principium magiſtratuum gerendorum, & reip. adminiſtrandae) auerſa pecunia publica quaeſtor conſulem, exercitum, prouinciamq. deſeruit. uideo, quid egerim: erigit ſe: ſperat ſibi auram poſſe aliquam afflari in hoc crimine uoluntatis, aſſenſionisq. eorum, quibus Cn. Carbonis mortui nomen odio ſit: quibus illam relictionem, proditionemq. conſulis ſui gratam ſperat fore. quaſi uero id cupiditate defendendae nobilitatis, aut ſtudio partium fecerit, ac non apertiſſime conſulem, exercitum, prouinciamq. compilarit, & propter impudentiſſimum furtum auſugerit. eſt enim obſcurum, aut eiuſmodi factum eius, ut poſſit aliquis ſuſpicari, C. Verrem, quod ferre nouos homines non potuerit, ad nobilitatem, hoc eſt ad ſuos, tranſiſſe, nihil feciſſe propter pecuniam. uideamus, rationes quemadmodum retulerit: iam ſe ipſe oſtendet, quam obrem Cn. Carbonem reliquerit: iam ſe ipſe indicabit. primum breuitatem cognoſcite.* Accepi, *inquit,* VICIES. DVCENTA. TRIGINTAQVINQVE. MILLIA. QVADRINGENTOS. XVII. NVMMOS. DEDI. STIPENDIO. FRVMENTO. LEGATIS. PRO QVAESTORI. COHORTI. PRAETORIAE. HS. MILLE. SEXCENTA. TRIGINTA. QVINQVE. MILLIA. QVADRINGENTOS. XVII. NVMMOS. RELIQVI. ARIMINI. HS. SEXCENTA MILLIA. *hoc eſt rationes referre? hoc modo aut ego, aut tu, Hortenſi, aut quiſquam hominum retulit? quid hoc eſt? quae impudentia? quae audacia? quod exemplum ex tot hominum rationibus relatis huiuſmodi eſt? illa tamen HS ſexcenta millia, quae ne falſo quidem potuit, quibus data eſſent, deſcribere, quae ſe Arimini ſcribit reliquiſſe, quae ipſa HS ſexcenta millia reliqua facta ſunt, neque Carbo attigit, neque Sulla uidit, neque in aerarium relata ſunt. opidum ſibi elegit Ariminum, quod tum, cum iſte rationes referebat, oppreſſum, direptumq. erat, non ſuſpicabatur id, quod nunc ſentiet, ſatis multos ex illa calamitate Ariminenſium teſtes nobis in hanc rem*

reliquos

reliquos eſſe. recita denuo. P. LENTVLO. L. TRIARIO. QVAESTORIBVS. VRBANIS. RATIONVM. RELATARVM. *recita.* EX S. C. *ut hoc pacto rationes referre liceret, eo Sullanus repente factus eſt, non ut honos, & dignitas nobilitati reſtitueretur. quod ſi illinc inanis profugiſſes; tamen iſta tua fuga, nefaria proditio conſulis tui, ſcelerata iudicaretur. malus ciuis, improbus conſul, ſeditioſus homo Cn. Carbo fuit. fuerit alijs: tibi quando eſſe coepit? poſtea quam tibi pecuniam, rem frumentariam, rationes omnes ſuas, exercitumq. commiſit. nam, ſi tibi antea diſplicuiſſet, idem feciſſes, quod anno poſt M. Piſo quaeſtor, cum L. Scipioni conſuli obtigiſſet: non attigit pecuniam: non ad exercitum profectus eſt: quod de rep. ſenſit, ita ſenſit, ut nec fidem ſuam, nec morem maiorum, nec neceſſitudinem ſortis laederet. etenim, ſi haec perturbare omnia, & permiſcere uolumus, totam uitam periculoſam, infeſtamq. reddemus, ſi nullam religionem ſors habebit, nullam ſocietatem coniunctio ſecundae, dubiaeq. fortunae, nullam auctoritatem mores, atque inſtituta maiorum. omnium eſt communis inimicus, qui fuit hoſtis ſuorum. nemo umquam ſapiens proditori credendum putauit. ipſe Sulla, cui aduentus iſtius gratiſſimus eſſe debuit, ab ſe hominem, atque ab exercitu ſuo, remouit, Beneuenti eſſe iuſſit apud eos, quos ſuis partibus amiciſſimos eſſe intelligebat, ubi iſte ſummae rei, cauſſaeq. nocere nihil poſſet. ei poſtea praemia tamen liberaliter tribuit: bona quaedam proſcriptorum in agro Beneuentano diripienda conceſſit: habuit honorem ut proditori, non ut amico fidem. nunc, quamuis ſint homines, qui mortuum Cn. Carbonem oderint: tamen hi debent, non quid illi accidere uoluerint, ſed quid ipſis in tali re metuendum ſit, cogitare. commune eſt hoc malum, communis metus, commune periculum. nullae ſunt occultiores inſidiae, quam eae, quae latent in ſimulatione officij, aut in aliquo neceſſitudinis nomine. nam eum, qui palam eſt aduerſarius, facile cauendo uitare poſſis: hoc uero occultum, inteſtinum, ac domeſticum malum non modo non exſiſtit, uerum etiam opprimit ante quam perſpicere, atque explorare potueris.*

EXPLANATIO

CONSVLE } iterum conſule. QVAESTVRA, } cum Carbonis conſulis quaeſtor fuit. LEGATIONE } cum legatus Dolabellae. ASIATICA, } Cilicienſi. nam Dolabellae prouincia fuit Cilicia cum Pamphylia, utraque minoris Aſiae pars. Et initio actionis primae Aſiam pro Cilicia poſuit, in eo, Vexatorem Aſiae, atque Pamphyliae. Et haec infra: Verrem ex Aſia decedentem: ideſt, e Cilicia. CONSVLARIS } Gallia, quam ſortitus eſt Carbo conſul, Cinnae collega. CIVIVM: } ciuili bello, quod Sulla geſſit cum Mario primum, eo deinde mortuo, cum Mariana factione, Cinna, Carbone, Scipione, alijs. AC SORTE } cum ſorte tibi Gallia, Carbonis conſulis prouincia, obtigiſſet, uiolare ſortem non debuiſti, nec, prodito conſule tuo, relicta prouincia, auerſa pecunia, ad Sullanas partes transfugere. Hoc Cicero tacite ſignificat: perſpicue rem narrare non audet, quia hoc tempore Sullana factio dominabatur, & ipſa iudicia ſenatoria a Sulla erant conſtituta. itaque, Verrem aperte reprehendere, hac quidem de re, ſine iudicum offenſione non poterat. ORNABAT *cum* } ut quaeſtorem, cuius opera, fore uidebat, ut maximis in rebus uti cogeretur. PECVNIA *attributa, numerata eſt.* } attributa quaeſtoribus urbanis a tribunis aerarijs, deinde Verri a quaeſtoribus, ut eam militibus pro ſtipendio ſolueret. PRINCIPIVM *magiſtratuum gerendorum,* } nam quaeſtura primus gradus honoris eſt. AVRAM *poſſe aliquam afflari* } opem aliquam afferri poſſe. haec enim translatio ſtudium ſignificat: & refici ſolemus, ac recreari, cum aurae quaedam afflantur. ODIO SIT. } nam Carbo Marianus fuerat: ciuitas autem nunc a Sullanis & magiſtratibus, & ordinibus regebatur. NOBILITATIS, } quae ciuili bello Sullam ſequebatur. EST *enim obſcurum, & eiuſmodi* } ubi ſententiam nullis explicari poſſe uerbis intelligit, hoc ſolet addere, Et eiuſmodi. ut lib. II. Accipite nunc aliud eius facinus nobile, & multis locis ſaepe commemoratum, & eiuſmodi, ut in uno omnia maleficia ineſſe uideantur. Et ad Craſſum: Non enim fuit aut mediocre, aut obſcurum, aut eiuſmodi, quod ſilentio poſſet praeteriri. NOVOS *homines* } Marianos. nam & Marius, &, eo mortuo, duces illarum partium, nobilitatem oderant, nouos homines, infimiq. ordinis, ad honores extollebant. AD NOBILITATEM, *hoc eſt ad ſuos,* } ad eos, quos amabat: cum ipſe nouus homo non eſſet, uerum antiquae gentis Corneliae. RATIONES *quemadmodum retulerit:* } quaeſtores acceptae ab aerario pecuniae rationem referre cogebantur. VICIES *ducenta triginta quinque millia* } ſexaginta ſeptem millia & quinquaginta ſcutatos. QVADRINGENTOS XVII. *nummos:* } ſcutatos duodecim, & unius prope dimidium. COHORTI *praetoriae* } cohors praetoria dicebantur domeſtici conuictores conſulis, aut proconſulis. HS SEXCENTA *millia.* } haec, & quae proxime numerata ſunt, conficiunt acceptae pecuniae ſummam uicies ducenta triginta quinque millia, XVI nummos. AVT EGO, *aut tu* } qui quaeſtores fuimus. RELIQVA *facta ſunt,* } ſuperfuerunt, poſt ea, quae ſe dediſſe dixit. NEQVE *in aerarium relata ſunt.* } qua ratione igitur probabis, ea te Arimini reliquiſſe? OPPRESSVM, *diremptumq. erat,* } ne quis exigere poſſet eius pecuniae rationem, quae in eiuſmodi opido relicta eſſet. IN HANC *rem* } qui ſe de illa pecunia, quam a te Arimini relictam in rationes retuliſti, nihil ſcire dicent. QVAESTORIBVS *urbanis,* } ad quos Verres rationes retulit. RATIONVM *res relatarum* } locum mendoſum eſſe omnes intelligunt. Rationes relatae, placeret, ut infra, Rationes relatae P. Seruilij. SVLLANVS *repente factus eſt,* } ut, cum arma ualerent, nihil iure, nihil more fieret. RESTITVERETVR. } adempta a Marianis, dum Sulla Mithridatico bello diſtineretur. ILLINC } a Ma-

rianis.

rianis. INANIS] ſine pecunia. ſed cum pecunia profugiſſe: quo licet intelligere, proditum a te conſulem pecuniae cauſſa, non ſtudio partium. IDEM *feciſſes*,] modus loquendi, pro, idem facere debebas. Infra: Voconia lex te uidelicet delectabat: imitatus eſſes illum C. ipſum Voconium, qui lege ſua hereditatem ademit nulli neque uirgini, neque mulieri. L. SCIPIONI] Velleius lib. II. Felici deinde circa Capuam euentu Scipionem, Norbanumq. conſules ſuperat. quorum Norbanus acie uictus, Scipio ab exercitu deſertus, ac proditus, inuiolatus a Sulla dimiſſus eſt. Hic Scipio P. Sextij, pro quo exſtat Ciceronis oratio, ſocer fuit, & Maſſiliae exſulauit: ut ea docet oratio. CONIVNCTIO] quaeſtoris cum praetore, uel coniunctio ſecundae, dubiaeq. fortunae. NON VT *amico fidem*.] Vſus enim eo non eſt. confirmat, quod proxime dixit: Nemo umquam ſapiens proditori credendum putauit. OPPRIMIT, *ante quam perſpicere, atque explorare potueris*.] ſententia ſimilis in epiſtola Planci: Non poſſum non exhorreſcere, ſi quid intra cutem ſubeſt uulneris: quod prius nocere poteſt, quam ſciri, curariq. poſſit.

ORATIO

ITA ne uero? tu, cum quaeſtor ad exercitum miſſus ſis, cuſtos non ſolum pecuniae, ſed etiam conſulis; particeps omnium rerum, conſiliorumq. fueris, habitus ſis in liberum loco, ſicut mos maiorum ferebat; repente relinquas? deſeras? ad aduerſarios tranſeas? o ſcelus, o portentum in ultimas terras exportandum. non enim poteſt ea natura, quae tantum facinus commiſerit, hoc uno ſcelere eſſe contenta: neceſſe eſt, ſemper aliquid eiuſmodi moliatur: neceſſe eſt, in ſimili audacia, perfidiaq. uerſetur. itaque idem iſte, quem Cn. Dolabella poſtea, C. Malleolo occiſo, pro quaeſtore habuit, (haud ſcio, an maior etiam haec neceſſitudo fuerit, quam illa Carbonis, ac plus iudicium uoluntatis ualere, quam ſortis, debeat) idem in Cn. Dolabellam, qui in Cn. Carbonem, fuit. nam, quae in ipſum ualebant crimina, contulit in illum, cauſſamq. illius omnem ad inimicos, accuſatoresq. detulit: ipſe in eum, cui legatus, cui pro quaeſtore fuerat, inimiciſſimum, atque improbiſſimum teſtimonium dixit. ille miſer cum eſſet; tum proditione iſtius nefaria, tum improbo, & falſo eiuſdem teſtimonio, tum multo ex maxima parte iſtius furtorum, ac flagitiorum inuidia conflagrauit. Quid hoc homine faciatis? aut ad quam ſpem tam perfidioſum, tam importunum animal reſeruetis? qui in Cn. Carbone ſortem, in Cn. Dolabella uoluntatem neglexerit, ac uiolarit, eosq. ambos non ſolum deſeruerit, ſed etiam prodiderit, atque oppugnarit. Nolite, quaeſo, iudices, breuitate orationis meae potius, quam rerum ipſarum magnitudine crimina ponderare. mihi enim properandum neceſſario eſt, ut omnia uobis, quae mihi conſtituta ſunt, poſſim exponere. quamobrem, quaeſtura iſtius demonſtrata, primiq. magiſtratus & furto, & ſcelere perſpecto, reliqua attendite. in quibus illud tempus Sullanarum proſcriptionum, ac rapinarum praetermittam: neque ego iſtum ſibi ullam ex communi calamitate defenſionem ſinam ſumere: ſuis eum certis proprijsq. criminibus accuſabo. quamobrem, hoc omni tempore Sullano ex accuſatione circumſcripto, legationem eius praeclaram cognoſcite. Poſtea quam Cn. Dolabellae prouincia Cilicia conſtituta eſt, o dij immortales, quanta iſte cupiditate, quibus allegationibus illam ſibi legationem expugnauit? id quod Cn. Dolabellae principium maxime calamitatis fuit. nam, ut iſte profectus eſt; quacumque iter fecit, eiuſmodi fuit, non ut legatus populi R. ſed ut quaedam calamitas peruadere uideretur. In Achaia (praetermittam minora omnia, quorum ſimile forſitan alius quoque aliquid aliquando fecerit: nihil dicam, niſi ſingulare, niſi quod, ſi in alium reum diceretur, incredibile uideretur) magiſtratum Sicyonium nummos poposcit. ne ſit hoc crimen in Verrem: fecerunt alij. cum ille non daret, animaduertit. improbum, ſed non inauditum. genus animaduerſionis uidete: quaeretis, ex quo genere hominum iſtum iudicetis. ignem ex lignis uiridibus, atque humidis in loco anguſto fieri iuſſit: ibi hominem ingenuum, domi nobilem, populi R. ſocium, atque amicum, fumo excruciatum, ſemiuiuum reliquit. Iam, quae iſte ſigna, quas tabulas pictas ex Achaia ſuſtulerit, non dicam hoc loco: eſt alius mihi locus ad hanc cupiditatem demonſtrandam ſeruatus. Athenis, audiſtis, ex aede Mineruae grande auri pondus ablatum. dictum hoc eſt in Cn. Dolabellae iudicio: dictum? etiam aeſtimatum. huius conſilij non modo participem C. Verrem, ſed principem fuiſſe reperietis. Delum uenit: ibi ex fano Apollinis religioſiſſimo noctu clam ſuſtulit ſigna pulcherrima, atque antiquiſſima, eaq. in onerariam nauem ſuam conijcienda curauit. poſtridie, cum ſpoliatum fanum uiderent ij, qui Delum incolebant, grauiter ferebant: eſt enim tanta apud eos eius fani religio, atque antiquitas, ut in eo loco ipſum Apollinem natum eſſe arbitrentur. uerbum tamen facere non audebant; ne forte ea res ad Dolabellam ipſum pertineret. tum ſubito tempeſtates coortae ſunt maximae, iudices, ut non modo proficiſci, cum cuperet, Dolabella non poſſet, ſed uix in opido conſiſteret: ita magni fluctus eijciebantur. hic nauis illa praedonis iſtius, onuſta ſignis religioſis, expulſa, atque eiecta fluctu, frangitur: in litore ſigna illa Apollinis reperiuntur: iuſſu Dolabellae reponuntur: tempeſtas ſedatur: Dolabella Delo proficiſcitur. Non dubito, quin, tametſi nullus in te ſenſus humanitatis, nulla ratio umquam fuit religionis, nunc tamen, in metu periculoque, tuorum tibi ſcelerum ueniat in mentem. Poteſt ne tibi ulla ſpes ſalutis commoda oſtendi, cum recordaris, in deos immortales quam impius, quam ſceleratus, quam nefarius fueris? Apollinem ne tu Delium ſpoliare auſus es? illi ne tu templo, tam antiquo, tam ſancto, tam religioſo, manus impias, ac ſacrilegas afferre conatus es? ſi in pueritia non ijs artibus, & diſciplinis inſtitutus eras, ut ea, quae litteris mandata ſunt, diſceres, atque cognoſceres: ne poſtea quidem, cum in ea ipſa loca ueniſti, potuiſti accipere id, quod eſt proditum memoriae, ac litteris? Latonam ex longo errore, &

re, & fuga, grauidam, & iam ad pariendum uicinam, temporibus exactis fugiſſe Delum, atq. ibi Apollinem Dianamq. peperiſſe. qua ex opinione hominum illa inſula eorum deorum ſacra putatur: tantaq. eius auctoritas religionis & eſt, & ſemper fuit, ut ne Perſae quidem, cum bellum toti Graeciae, dijs, hominibusq. indixiſſent, & mille numero nauium claſſem ad Delum appuliſſent, quidquam conarentur aut uiolare, aut attingere. hoc tu fanum depopulari, homo improbiſſime, atque amentiſſime, audebas? fuit ulla cupiditas tanta, quae tantam exſtingueret religionem? & ſi tum haec non cogitabas, ne nunc quidem recordaris, nullum eſſe tantum malum, quod non tibi pro ſceleribus tuis iamdiu debeatur?

EXPLANATIO

ITA *ne uero?* } modus obiurgandi, de quo diximus in ea pro Quinctio. HOC *uno ſcelere contenta:* } eſt igitur, ne quid ſimile poſſit committere, in ultimas terras, ut portentum aliquod, exportandus. MALLEOLO } quaeſtore Dolabellae. OCCISO, } ſuſpicioſum uerbum in Verrem: nam, mortuo, dicere debuit. ſic infra de eodem locutus eſt. AD INIMICOS, *accuſatoresq.* } ad M. Scaurum. in quo turpiter Aſconius errauit, qui ait: Caeſarem dicit: nam Scaurus alium Dolabellam accuſauit, nec damnare potuit. Non enim, ut ſupra docuimus, hunc Dolabellam Caeſar, ſed Scaurus accuſauit: ut hoc ipſo in libro infra narratur. ILLE *miſer cum eſſet;* } neque hic mihi placet Aſconius. accipit enim, Miſer, pro innocente. cum ſit, Miſer, ideſt afflictus, & calamitoſus, quia reus. ad quam miſeriam acceſſit proditio Verris, teſtimonium, furta, & flagitia, quorum inuidia multo magis, quam ſuorum conflagrauit. Locus autem in Catilinam, cuius utitur teſtimonio, aduerſatur opinioni. Et de Philodamo infra: Ille miſer defenſorem reperire neminem poterat. QVID *hoc homine faciatis?* } antique: pro, de hoc homine. Infra: Dicent, quid illo myoparone factum ſit. Et lib. II. Quid te futurum eſt? Similiter Plautus in Mil. Quid illa faciemus concubina, quae domi eſt? In Merc. Quid illa nunc fiet? In Truc. Quid me futurum eſt, quando miles uenerit? Et infra: Quid eo feciſti puero? Terentius quoque in Andr. Nec, quid me nunc faciam, ſcio. Infra: Quid me fiet? Ibidem: Nunc primum audio, quid illo ſit factum. Et in Heaut. Cedo, quid hic faciet ſua? Interdum etiam dandi caſu, ut lib. II. Quid huic homini faciatis? Et lib. V. Quid Cleomeni fiet? Pro Caecina: Quid huic tu homini facias? FVRTO, *& ſcelere* } furto, in auertenda pecunia: ſcelere, in conſule prodendo, cui quaeſtor eſſet. PROSCRIPTIONVM, *ac rapinarum* } ſupra: Bona quaedam proſcriptorum in agro Beneuentano diripienda conceſſit. EX COMMVNI *calamitate* } culpam enim in tempora, belliq. ciuilis uictoriam, conferre poſſet. CIRCVMSCRIPTO, } ſublato, excepto. CILICIA } minoris Aſiae pars. ideo dixit ſupra, Legatione Aſiatica, ideſt Cilicienſi. & act. I. Vexatorem Aſiae, ideſt Ciliciae. ALLEGATIONIBVS } interceſſionibus, & precibus communium amicorum. Infra: Cum ſibi omnes ad iſtum allegationes difficiles, omnes aditus arduos, ac potius intercluſos uiderent. Et in ep. ad Catonem. Extremum illud eſt, ut, quaſi diffidens rogationi meae, philoſophiam ad te allegem. PROFECTVS *eſt,* } cum Dolabella. IN ACHAIA } quae tamen Dolabellae prouincia non erat. EX QVO *genere* } nam improbum uocare ſatis non eſt. EST ALIVS *mihi locus* } in iudicio de peculatu, non, ut putauit Aſconius, in libro de ſignis, in quo de ſignis, tabulisue ex Achaia ſublatis uerbum non fit. IN DOLABELLAE *iudicio:* } cum accuſaretur repetundarum. DICTVM? *etiam aeſtimatum.* } locus amplificandi, qualis ille pro Plancio: Nihil eſt, mihi crede, Laterenſis, de te detractum. detractum, dico? ſi mehercules uere, quod accidit, interpretari uelis, eſt aliquid etiam de uirtute ſignificatum tua. ETIAM *aeſtimatum.* } quod Verres abſtulit, id Dolabellae damnato aeſtimatum, quaſi abſtuliſſet ipſe. AD DOLABELLAM *ipſum* } qui aderat. SIGNA *illa Apollinis* } quae fuerant in Apollinis templo. infra: Apollinem ne tu Delium ſpoliare auſus es?

ORATIO

IN *Aſiam uero poſtquam uenit, quid ego aduentu iſtius prandia, cenas, equos, muneraq. commemorem? nihil cũ Verre de quotidianis criminibus acturus ſum. Chio per uim ſigna pulcherrima dico abſtuliſſe, item Erythris, & Halicarnaſſo. Tenedo (praetereo pecuniam, quam eripuit) Tenem ipſum, qui apud Tenedios ſanctiſſimus deus habetur, qui urbem illam dicitur condidiſſe, cuius ex nomine Tenedus nominatur, hunc ipſum, inquam, Tenem, pulcherrime factum, quem quondam in Comitio uidiſtis, abſtulit magno cum gemitu ciuitatis. Illa uero expugnatio fani antiquiſſimi, & nobiliſſimi Iunonis Samiae quam luctuoſa Samijs fuit? quam acerba toti Aſiae? quam clara apud omnes? quam nemini ueſtrum inaudita? de qua expugnatione cum legati ad C. Neronem in Aſiam Samo ueniſſent, reſponſum tulerunt, eiuſmodi querimonias, quae ad legatum populi R. pertinerent, non ad praetorem, ſed Romam deferri oportere. Quas iſte tabulas illinc, quae ſigna ſuſtulit? quae cognoui egomet apud iſtum in aedibus nuper, cum obſignandi gratia ueniſſem. quae ſigna nunc, Verres, ubi ſunt? illa quaero, quae apud te nuper ad omnes columnas, omnibus etiam intercolumnijs, in ſilua denique diſpoſita ſub dio uidimus. cur ea, quam diu alium praetorem cum ijs iudicibus, quos in horum locum ſubſortitus es, de te in conſilium iturum putaſti, tam diu domi fuerunt: poſtea quam noſtris teſtibus nos, quam horis tuis, uti malle uidiſti, nullum ſignum domi reliquiſti, praeter duo, quae in me-*

dijs

dijs aedibus ſunt, quae ipſa Samo ſublata ſunt? non putaſti me tuis familiariſſimis in hanc rem teſtimonia denunciaturum? qui tuae domi ſaepe fuiſſent, ex quibus quaererem, ſigna ſcirent ne fuiſſe, quae non eſſent. quid tum hos de te iudicaturos arbitratus es, cum uiderent, te iam non contra accuſatorem tuum, ſed contra quaeſtorem, ſectoremq. pugnare? qua de re Charidemum Chium teſtimonium priore actione dicere audiſtis: ſeſe, cum eſſet trierarchus, & Verrem ex Aſia decedentem proſequeretur, iuſſu Dolabellae fuiſſe una cum iſto Sami, ſeſeq. tum ſcire ſpoliatum eſſe fanum Iunonis, & opidum Samum, poſteaq. ſe cauſſam apud Chios, ciues ſuos, Samijs accuſantibus publice dixiſſe, eoq. ſe eſſe abſolutum, quod planum feciſſet, ea, quae legati Samiorum dicerent, ad Verrem, nõ ad ſe, pertinere. Aſpendum, uetus opidum, & nobile in Pamphylia, ſcitis eſſe pleniſſimum ſignorum optimorum. non dicam, illinc hoc ſignum ablatum eſſe, & illud: hoc dico, nullum te Aſpendi ſignum, Verres, reliquiſſe, omnia ex fanis, ex locis publicis, palam, ſpectantibus omnibus, ploſtris euecta, aſportataq. eſſe. atque etiam illum Aſpendium citharistam, de quo ſaepe audiſtis id, quod eſt Graecis hominibus in prouerbio, quem omnia intus canere dicebant, ſuſtulit, & in intimis ſuis aedibus poſuit; ut etiam illum ipſum artificio ſuo ſuperaſſe uideatur. Pergae fanum antiquiſſimum, & ſanctiſſimum Dianae ſcimus eſſe. id quoque a te nudatum, & ſpoliatum eſſe, ex ipſa Diana, quod habebat auri, detractum, atque ablatum eſſe dico. Quae, malum, eſt iſta tanta audacia, atque amentia? quas enim ſociorum, atque amicorum urbes adiſti legationis iure, & nomine; ſi in eas ui cum exercitu, imperioq. inuaſiſſes, tamen, opinor, quae ſigna, atque ornamenta ex his urbibus ſuſtuliſſes, haec non in tuam domum, neque in ſuburbana amicorum, ſed Romam in publicum deportaſſes.

EXPLANATIO

IN ASIAM ʒ non Ciliciam, ſed eam Aſiae partem, cui C. Nero praeerat. CHIO *per uim ſigna pulcherrima dico abſtuliſſe*, ʒ ſignum Apollinis: de quo in peroratione: Etiam te, Apollo, quem iſte Chio ſuſtulit. IN COMITIO ʒ ab aedilibus cur. ornato. is enim mos erat. nam & lib. IV. C. Claudius, inquit, cuius aedilitatem magnificentiſſimam ſcimus fuiſſe, uſus eſt hoc Cupidine tamdiu, dum forum dijs immortalibus, populoq. Romano habuit ornatum: &, cum eſſet hoſpes Heiorum, Mamertini autem populi patronus, ut illis benignis uſus eſt ad commodandum, ſic ipſe diligens fuit ad reportandum. Congruit cum hoc loco locus ille pro domo: Tanagraea quaedam meretrix fuiſſe dicitur. eius non longe a Tanagris ſimulacrum e marmore in ſepulcro poſitum fuit. hoc quidam homo nobilis ad ornatum aedilitatis ſuae deportauit. EXPVGNATIO ʒ ut ab hoſte deorum. leniore uerbo, Direptio, uti noluit. NON AD *praetorem*, ʒ uere. nam in publicam perſonam animaduertere, praetoris non eſt, ſed populi Romani. OBSIGNANDI *gratia* ʒ quae poteſtas erat accuſatoris. IN SILVA ʒ aedibus adiuncta. ALIVM *praetorem* ʒ ſequentis anni, amiciſſimum tuum. ſupra. SVBSORTITVS *es*, ʒ quod re ipſa fieri nondum poterat, feciſti tamen animo, ut in horum iudicum locum, quaſi cauſſa in annum ſequentem reiecta, ſubſortireris. Ita loquitur de futura, uel potius de cogitata re; quo maior in Verrem ob eius audaciam inuidia concitetur. HORIS *tuis*, ʒ quae te delectabant, quibus nos uti, quo tempus duceretur, optabas. uerum teſtibus uti, quam horis ad dicendum lege conceſſis, maluimus. Placuit autem haec Ciceroni quaſi contrariorum ſimilitudo, Noſtris teſtibus, Horis tuis: cum tamen de ſuis horis, ac ſuo legitime dicendi tempore, loqueretur. HOS ʒ iudices. QVAESTOREM, ʒ ad quem ex damnati bonis referri pecuniam oportet, ut ea deinde ſocijs redderetur. SECTOREMQ. ʒ qui emeret in auctione poſt litem aeſtimatam. emebat autem cum aliqua ſpe lucri, eoq. maiore, quo plura bona uenderentur. ideo contra eum quoque, ſubtractis ſignis, Verres pugnabat. Infra: Quae ſectorem exſpectant, relicta ac deſtituta a ceteris ſignis. EX ASIA ʒ e Cilicia: ut ſupra docuimus. OPIDVM *Samum*, ʒ nam, praeter expugnatum Samiae Iunonis fanum, multas ex oppido tabulas, multa ſigna ſuſtulit. ſupra. LEGATI *Samiorum* ʒ Chium ea de re profecti. ASPENDVM ʒ tranſit ab Aſia, Neronis prouincia, ad Aſiam, prouinciam Dolabellae. INTVS *canere* ʒ ſiniſtra manu tantum neruos carpentem: cum alij plectro quoque dextra uterentur. INTIMIS ʒ iocatur in duobus uerbis, Intus, &, Intimis. ille intus proprio quodam artificio, canebat; iſte cum in intimis ſuis aedibus poſuit. ergo illum iſte artificio ſuo ſuperauit.

ORATIO

QVID ego de M. Marcello loquar, qui Syracuſas, urbem ornatiſſimam, cepit? quid de L. Scipione, qui bellum in Aſia geſſit, Antiochumq. regem potentiſſimum uicit? quid de Flaminino, qui regem Philippum, & Macedoniam ſubegit? quid de L. Paullo, qui regem Perſen ui, ac uirtute ſuperauit? quid de L. Mummio, qui urbem pulcherrimam, atque ornatiſſimam Corinthum, pleniſſimam rerum omnium, ſuſtulit, urbesq. Achaiae, Boeotiaeq. multas ſub imperium populi R. ditionemq. ſubiunxit? quorum domus cum honore, & uirtute florerent, ſignis, & tabulis pictis erant uacuae. at uero urbem totã, templa deorum, omnesq. Italiae partes illorum donis, ac monumentis exornatas uidemus. Vereor, ne haec forte cuiquam nimis antiqua, & iam obſoleta uideantur: ita enim tum aequabiliter omnes erant huiuſmodi, ut haec laus eximiae uirtutis, & innocentiae non ſolum hominum, uerum etiam temporum illorum eſſe uideatur. P. Seruilius,

lius, uir clariſſimus, maximis rebus geſtis, adeſt, de te ſententiam laturus eſt: Olympum ui, copijs, conſilio, uirtute cepit, urbem antiquam, & omnibus rebus auctam, & ornatam. recens exemplum fortiſſimi uiri profero: nam poſtea Seruilius imperator populi R. Olympum, urbem hoſtium, cepit, quam tu in iiſdem illis locis legatus quaeſtorius opida pacata ſociorum, atque amicorum diripienda, ac uexanda curaſti. tu quae ex fanis religioſiſſimis per ſcelus, & per latrocinium abſtuliſti, ea nos uidere, niſi in tuis, amicorumq. tuorum tectis, non poſſumus: P. Seruilius, quae ſigna, atque ornamenta ex urbe hoſtium, & uirtute capta, belli lege, atque imperatorio iure ſuſtulit, ea populo R. apportauit, per triumphum uexit, in tabulas publicas ad aerarium perſcribenda curauit. Cognoſcite ex litteris publicis hominis ampliſſimi diligentiam. recita. RATIONES. RELATAE. P. SERVILII. *Non ſolum numerum ſignorum, ſed etiam uniuſcuiuſque magnitudinem, figuram, ſtatum litteris definiri uides. certe maior eſt uirtutis, uictoriaeq. iucunditas, quam iſta uoluptas, quae percipitur ex libidine, & cupiditate. multo diligentius habere dico Seruilium praedam populi R. quam te tua furta notata, atque deſcripta. dices, tua quoque ſigna, & tabulas pictas ornamento urbi, foroq. populi R. fuiſſe. Memini: uidi ſimul cum populo R. forum, Comitiumq. adornatum ad ſpeciem magnifico ornatu; ad ſenſum, cogitationemq. acerbo, & lugubri: uidi collucere omnia furtis tuis, praeda prouinciarum, ſpolijs ſociorum, atque amicorum. quo quidem tempore, iudices, iſte ſpem maximam reliquorum quoque peccatorum nactus eſt. uidit enim eos, qui iudiciorum dominos ſe dici uolebant, harum cupiditatum eſſe ſeruos. ſocij uero, nationeſq. exterae ſpem omnium tum primum abiecere rerum, ac fortunarum ſuarum: propterea quod caſu legati ex Aſia, atque Achaia plurimi Romae tunc fuerunt, qui deorum ſimulacra ex ſuis fanis ſublata in foro uenerabantur: itemq. cetera ſigna, & ornamenta cum cognoſcerent, alia alio in loco lacrymantes intuebantur. quorum omnium hunc ſermonem tum eſſe audiebamus: nihil eſſe, quod quiſquam dubitaret de exitio ſociorum, atque amicorum, cum quidem uiderent in foro populi R. quo in loco antea, qui ſocijs iniurias fecerant, accuſari, & condemnari ſolebāt, ibi eſſe palam poſita ea, quae ab ſocijs per ſcelus ablata, ereptaq. eſſent. Hic ego non arbitror illum negaturum, ſigna ſeſe plurima, tabulas pictas innumerabiles habere. ſed, ut opinor, ſolet haec, quae rapuit, & furatus eſt, non numquam dicere ſe emiſſe, quoniam quidem in Achaiam, Aſiam, Pamphyliam ſumptu publico, & legationis nomine, cum imperio, & ſecuribus mercator ſignorum tabularumq. pictarum miſſus eſt. Habeo & iſtius & patris eius accepti tabulas omnes, quas diligentiſſime legi, atque digeſſi; patris, quoad uixit; tuas; quoad ais te confeciſſe. nam in iſto, iudices, hoc nouum reperietis. audimus aliquem tabulas numquam confeciſſe: quae eſt opinio hominum de Antonio, falſa: nam fecit diligentiſſime. uerum ſit hoc genus aliquod, minime probandum. audimus alium non ab initio feciſſe; ſed ex tempore aliquo confeciſſe. eſt aliqua etiam huiuſce rei ratio. hoc uero nouum, & ridiculum eſt, quod hic nobis reſpondit, cum ab eo tabulas poſtularemus; uſque ad M. Terentium, & C. Caſſium conſules confeciſſe, poſtea deſtitiſſe. alio loco, hoc cuiuſmodi ſit, conſiderabimus. nunc nihil ad me attinet. horum enim temporum, in quibus nunc uerſor, habeo tabulas & tuas, & patris. plurima ſigna pulcherrima, plurimas tabulas deportaſſe te, negare non potes: atque utinam neges. unum, oſtende in tabulis aut tuis, aut patris tui, emptum eſſe: uiciſti. ne haec quidem duo ſigna pulcherrima, quae nunc ad impluuium tuum ſtant, quae multos annos ad ualuas Iunonis Samiae ſteterunt, habes quo modo emeris; haec, inquam, duo, quae in aedibus tuis ſola iam ſunt, quae ſectorem exſpectant, relicta, ac deſtituta a ceteris ſignis.*

EXPLANATIO

L. SCIPIONE, § Africani maioris fratre. FLAMININO, § T. Quinctio. P. SERVILIVS § Iſauricus, ab Iſauro, Ciliciae arce, capta. IVDICIORVM *dominos* § manifeſte in Hortenſium: a quo aedile ornatum ſignis, tabuliſq. pictis, a Verre ſumptis, forum, Comitiumq. ſignificat. QVONIAM *quidem* § ironia ex indignatione orta. Quaſi uero, inquit, legatus in prouinciam cum imperio, ac ſecuribus ideo ſit miſſus, ut ſigna, tabulaſq. pictas emeret. ſed emiſſe nego. ſic lib. IV. O dij immortales, praeclaram defenſionem. mercatorem cum imperio, ac ſecuribus in prouinciam miſimus, qui omnia ſigna, tabulas pictas. omne argentum, aurum, ebur, gemmas coemeret, nihil cuiquam relinqueret. ACHAIAM § non quia Verris prouincia fuerit, ſed quia Verres ex ea quoque ſigna, ac tabulas pictas abſtulerit. CVM IMPERIO, & *ſecuribus* § imperium igitur & legatus habebat, & lictoribus utebatur. id & ex ep. ad Cornificium, ultima lib. XII. cognoſcitur. ANTONIO § oratore ſummo, eius Antonij patre, cui totius orae maritimae in finitimum imperium eſſe commiſſum, & Cicero ipſe lib. II. & alij prodiderunt. FALSA: § ipſo teſte Antonio lib. II. de Orat. redarguit enim opinionem eorum, qui ab ſe tabulas non fieri credebant. SIT HOC *genus aliquod*, § hic ſubdiſtinguo: ut, hoc ipſum genus reperiri poſſe non neget, minime tamen probandum. M. TERENTIVM, § hic eſt M. Lucullus, Lucij frater, adoptatus, ut apparet, a M. Terentio Varrone: unde nomen, cognomenq. ſumpſit, uetere tamen cognomine de more conſeruato. quod oſtendunt faſti Capitolini. Horum conſulum lex Terentia, & Caſſia nominatur lib. V.

ORATIO

AT credo in hiſce ſolis rebus indomitas cupiditates, atq. effrenatas habebat: ceterae libidines eius ratione aliqua, aut modo continebantur. quam multis iſtum ingenuis, quam multis matribus familias in illa tactra atque impura legatione uim attuliſſe exiſtimatis? ecquo in opido pedem poſuit, ubi non plura ſtuprorum, flagitiorumq. ſuorum, quam aduentus ſui, ueſtigia reliquerit? ſed ego omnia, quae negari poterunt, praetermittam: etiam haec, quae certiſſima ſunt, & clariſſima, relinquam: unum aliquod de nefarijs iſtius factis eligam, quo facilius ad Siciliam poſſim aliquando, quae mihi hoc oneris, negotijq. impoſuit, peruenire. Opidum eſt in Helleſponto Lampſacum, iudices, in primis Aſiae prouinciae clarum, & nobile: homines autem ipſi Lampſaceni tum ſumme in omnes ciues Romanos officioſi, tum praeterea maxime ſedati, & quieti, prope praeter ceteros ad ſummum Graecorum otium potius, quam ad ullam uim, aut tumultum accommodati. accidit, cum iſte a Cn. Dolabella efflagitaſſet, ut ſe ad regẽ Nicomedem, regemq. Sadalã mitteret; cumq. iter hoc ſibi magis ad quaeſtum ſuum, quam ad reip. tempus accommodatum depopoſciſſet; ut illo itinere ueniret Lampſacum, cum magna calamitate, & prope pernicie ciuitatis. deducitur iſte ad Ianitorem quendam, hoſpitem: comitesq. eius item apud ceteros hoſpites collocantur. ut mos erat iſtius, atque ut eum ſuae libidines flagitioſae facere admonuerant, ſtatim negotium dat illis ſuis comitibus, nequiſſimis, turpiſſimisq. hominibus, ut uideant, & inueſtigent, ecquae uirgo ſit, aut mulier, digna, quamobrem iſte Lampſaci diutius commoraretur. erat comes eius Rubrius quidam, homo factus ad iſtius libidines: qui miro artificio, quocumque uenerat, haec inueſtigare omnia ſolebat. is ad eum rem iſtam defert: Philodamum eſſe quendam, genere, honore, copijs, exiſtimatione facile principem Lampſacenorum: eius eſſe filiam, quae cum patre habitaret, propterea quod uirum non haberet, mulierem eximia pulchritudine, ſed eam ſumma integritate pudicitiaq. exiſtimari. homo ut haec audiuit, ſic exarſit ad id, quod non modo ipſe numquam uiderat, ſed ne audierat quidem ab eo, qui ipſe uidiſſet; ut ſtatim ad Philodamum migrare ſe diceret uelle. hoſpes Ianitor, qui nihil ſuſpicaretur, ueritus ne quid in ipſo ſe offenderit, hominem ſumma ui retinere coepit. iſte, qui hoſpitis relinquendi cauſſam reperire non poſſet, alia ſibi ratione uiam munire ad ad ſtuprum coepit: Rubrium, delicias ſnas, in omnibus eiuſmodi rebus adiutorem ſuum, & conſcium, parum laute diuerſari dicit, ad Philodamum deduci iubet. quod ubi eſt Philodamo nunciatum; tametſi erat ignarus, quantum ſibi ac liberis ſuis iam tum mali conſtitueretur, tamen ad iſtum uenit, oſtendit munus illud ſuum non eſſe: ſe, cum ſuae partes eſſent hoſpitum recipiendorum, tamen ipſos tantum praetores, & conſules, non legatorum aſſeclas, recipere ſolere. iſte, qui una cupiditate raperetur, totum illius poſtulatum cauſſamq. neglexit: per uim ad eum, qui recipere non debebat, Rubrium deduci imperauit. hic Philodamus, poſtea quam ius ſuum obtinere non potuit; ut humanitatem, conſuetudinemq. ſuam retineret, laborabat. homo, qui ſemper hoſpitaliſſimus, amiciſſimusq. noſtrorum hominum exiſtimatus eſſet, noluit uideri ipſum illum Rubrium inuitus in domum ſuam recipiße: magnifice, & ornate, ut erat in primis inter ſuos copioſus, conuiuium comparat; rogat Rubrium, ut, quos ei commodum ſit, inuitet; locum ſibi ſoli, ſi uideatur, relinquat: ut etiam filium ſuum, lectiſſimum adoleſcentem, foras ad propinquum ſuum quendam mitteret ad cenam. tum Rubrius iſtius comites inuitat. eos omnes Verres certiores facit, quid opus eſſet. mature ueniunt: diſcumbitur: fit ſermo inter eos, & inuitatio, ut graeco more biberetur. hoſpes hortatur: poſcunt maioribus poculis: celebratur omnium ſermone laetitiaq. conuiuium. poſtea quam ſatis calere res Rubrio uiſa eſt; quaeſo, inquit, Philodame, cur ad nos filiam tuam non intro uocari iubes? homo, qui & ſumma grauitate, & iam id aetatis, & parens eſſet, obſtupuit hominis improbi dicto. inſtare Rubrius. tum ille, ut aliquid reſponderet, negauit moris eſſe Graecorum, ut in conuiuio uirorum accumberent mulieres. hic tum alius ex alia parte: enimuero ferendum hoc non eſt: uocetur mulier. & ſimul ſeruis ſuis Rubrius, ut ianuam clauderent, & ipſi ad fores aſſiſterent, imperat. quod ubi ille intellexit, id agi, atque id parari, ut filiae ſuae uis afferretur; ſeruos ſuos ad ſe uocat; his imperat, ut ſe ipſum negligant, filiam defendant; excurrat aliquis, qui hoc tantum domeſtici mali filio ſuo nunciet. clamor interea fit tota domo: pugna inter ſeruos Rubrij, atque hoſpitis: iactatur domi ſuae uir optimus, & homo honeſtiſſimus. pro ſe quiſque manus affert: aqua denique feruenti a Rubrio ipſo Philodamus perfunditur. haec ubi filio nunciata ſunt, ſtatim exanimatus ad aedes contendit, ut & uitae patris, & pudicitiae ſororis ſuccurreret. omnes eodẽ animo Lampſaceni, ſimul ut hoc audiuerunt, quod eos tum Philodami dignitas, tum iniuriae magnitudo mouebat, ad aedes noctu conuenerunt. hic lictor iſtius Cornelius, qui cum eius ſeruis erat a Rubrio, quaſi in praeſidio, ad auferendam mulierem collocatus, occiditur: ſerui non nulli uulnerantur: ipſe Rubrius in turba ſauciatur. iſte, qui ſua cupiditate tantos tumultus concitatos uideret, cupere aliqua euolare, ſi poſſet. poſtridie mane homines in concionem ueniunt: quaerunt, quid optimum factu ſit: pro ſe quiſque, ut in quoq. erat auctoritatis plurimum, ad populum loquebatur: inuentus eſt nemo, cuius non haec & ſententia eßet, & oratio: non eſſe metuendum, ſi iſtius nefarium ſcelus Lampſaceni ulti ui, manuq. eſſent, ne ſenatus populusq. R. in eam ciuitatem animaduertendum putaret: quod ſi hoc iure legati populi R. in ſocios, nationesq. exteras uterentur, ut pudicitiam liberorum ſeruare ab eorum libidine tutam non liceret; quiduis eſſe perpeti ſatius, quam in tanta ui, atque acerbitate uerſari. haec cum omnes ſentirent; & cum in eam rationem pro ſuo quiſque ſenſu, ac dolore loqueretur; omnes ad eam domum, in qua iſte diuerſabatur, profecti ſunt. caedere ianuam ſaxis, inſtare ferro, ligna & ſarmenta circumdare, ignem ſubijcere coeperunt. tum ciues R. qui Lampſaci negotiabantur,

bantur, concurrunt, orant Lampſacenos, ut grauius apud eos nomen legationis, quam iniuria legati putaretur: ſe ſe intelligere, hominem illum eſſe impurum, ac nefarium; ſed quoniam nec perfeciſſet, quod conatus eſſet, neque futurus eſſet Lampſaci poſtea, leuius eorum peccatum fore, ſi homini ſcelerato peperciſſent, quam ſi legato non peperciſſent. ſic iſte, multo ſceleratior, & nequior, quam ille Hadrianus, aliquanto etiam felicior fuit. ille, quod eius auaritiam ciues R. ferre non potuerant, Vticae domi ſuae uiuus exuſtus eſt; idq. ita illi merito accidiſſe exiſtimatum eſt, ut laetarentur omnes, neque ulla animaduerſio conſtitueretur: hic, ſociorum ambuſtus incendio, tamen ex illa flamma, periculoq. euolauit: neque adhuc cauſſam ullam excogitare potuit, quamobrem euenerit, aut, quid commiſerit, ut in tantum periculum ueniret. non enim poteſt dicere, cum ſeditionem ſedare uellem, cum frumentum imperarem, cum ſtipendium cogerem, cum aliquid denique reip. cauſſa gererem, quod acrius imperaui, quod animaduerti, quod minatus ſum. quae ſi diceret; tamen ignoſci non oporteret, ſi nimis atrociter imperando socijs, in tantum adductus periculum uideretur. nunc, cum ipſe cauſſam illius tumultus neque ueram dicere, neque falſam confingere audeat; homo autem ordinis ſui frugaliſſimus, qui tum accenſus C. Neroni fuit, P. Tettius haec eadem ſe Lampſaci cognoſſe dixerit; uir omnibus rebus ornatiſſimus C. Varro, qui tum in Aſia tribunus militum fuit, haec eadem ipſa ſe ex Philodamo audiſſe dicat: poteſtis dubitare, quin iſtum fortuna non tam ex illo periculo eripere uoluerit, quam ad ueſtrum iudicium reſeruare? niſi uero illud dicet, quod & in teſtimonio Tettij priore actione interpellauit Hortenſius: quo tempore quidem ſigni ſatis dedit, ſi quid eſſet, quod poſſet dicere, ſe tacere non poſſe: ut, quam diu in ceteris rebus tacuerit, ſcire omnes poſſemus, nihil habuiſſe quod diceret. hoc tum dixit, Philodamum, & eius filium a C. Nerone eſſe damnatos. de quo ne multa diſſeram, tantum dico, ſecutum id eſſe Neronem, & eius conſilium; quod Cornelium lictorem occiſum eſſe conſtaret, putaſſe non oportere eſſe cuiquam, ne in ulciſcenda quidem iniuria, hominis occidendi poteſtatem. in quo uideo, Neronis iudicio non te abſolutum eſſe improbitatis, ſed illos damnatos eſſe caedis. Verum iſta damnatio tamen cuiuſmodi fuit? audite, quaeſo, iudices, & aliquando miſeremini ſociorum, & oſtendite aliquid his in ueſtra fide praeſidij eſſe oportere. Quod toti Aſiae iure occiſus uidebatur iſtius ille uerbo lictor, reuera miniſter improbiſſimae cupiditatis, pertimuit iſte, ne Philodamus Neronis iudicio liberaretur. rogat, & orat Dolabellam, ut de ſua prouincia decedat, ad Neronem proficiſcatur: ſe demonſtrat incolumem eſſe non poſſe, ſi Philodamo uiuere, atque aliquando Romam uenire licuiſſet. commotus eſt Dolabella: fecit id, quod multi reprehenderunt, ut exercitum, prouinciam, bellum relinqueret, & in Aſiam hominis nequiſſimi cauſſa, in alienam prouinciam, proficiſceretur. poſtea quam ad Neronem uenit, contendit ab eo, ut Philodami cauſſam cognoſceret. uenerat ipſe, qui eſſet in conſilio, & primus ſententiam diceret: adduxerat etiam praefectos, & tribunos militares ſuos; quos Nero omnes in conſilium uocauit: erat in conſilio etiam, aequiſſimus iudex, ipſe Verres: erant nonnulli togati, creditores Graecorum; quibus ad exigendas pecunias improbiſſimi cuiuſque legati plurimum prodeſt gratia. ille miſer defenſorem reperire neminem poterat. quis enim eſſet aut togatus, qui Dolabellae gratia, aut Graecus, qui eiuſdem ui, & imperio non moueretur? accuſator autem apponitur ciuis Romanus, de creditoribus Lampſacenorum; qui, ſi dixiſſet quod iſte iuſſiſſet, per eiuſdem iſtius lictores a populo pecuniam poſſet exigere. cum haec omnia tanta contentione, tantis copijs agerentur; cum illum miſerum multi accuſarent, nemo defenderet; cumq. Dolabella cum ſuis praefectis pugnaret in conſilio; Verres fortunas agi ſuas diceret, idem teſtimonium diceret, idem eſſet in conſilio, idem accuſatorem paraſſet; haec cum omnia fierent; & cum hominem conſtaret occiſum; tamen tanta uis iſtius iniuriae; tanta in iſto improbitas putabatur, ut de Philodamo, Amplius, pronunciaretur. Quid ego nunc in altera actione Cn. Dolabellae ſpiritus, quid huius lacrymas, & concurſationes proferam? quid C. Neronis, uiri optimi, atque innocentiſſimi, non nullis in rebus animum nimis timidum, atque demiſſum? qui, in illa re quid facere potuerit, non habebat: niſi forte, id, quod omnes tum deſiderabant, ut ageret eam rem ſine Verre, & Dolabella. quidquid eſſet ſine his actum, omnes probarent. tum uero quod pronunciatum eſt, non per Neronem iudicatum, ſed per Dolabellam ereptum exiſtimabatur. condemnatur enim perpaucis ſententijs Philodamus, & eius filius. adeſt, inſtat, urget Dolabella, ut quamprimum ſecuri feriantur, quo quamminime multi ex illis de iſtius nefario ſcelere audire poſſent. cõſtituitur in foro Laodiceae ſpectaculum acerbum, & miſerum, & graue toti Aſiae prouinciae, grandis natu parens adductus ad ſupplicium, ex altera parte filius, ille, quod pudicitiam liberorum, hic quod uitam patris, famamq. ſororis defenderat. flebat uterque, non de ſuo ſupplicio, ſed pater de filij morte, de patris filius. quid lacrymarum ipſum Neronem putatis profudiſſe? quem fletum totius Aſiae fuiſſe? quem luctum, & gemitum Lampſacenorum? ſecuri eſſe percuſſos homines innocentes, nobiles, ſocios populi R. atque amicos, propter hominis flagitioſiſſimi ſingularem nequitiam atque improbiſſimam cupiditatem.

EXPLANATIO

QVAM *aduentus ſui*, ʒ pedum ueſtigia fiunt in aduentu, eoq. plura, quo plures ueniunt. at ea pauciora legatus Verres adueniens reliquit, quam furtorum, & flagitiorum ſuorum. Veſtigia, proprie ſubiunxit Cicero, quia dixerit, Ecquo in opido pedem poſuit. ETIAM *haec*, ʒ pro, Haec, malim, Ea: uel, Haec, abundare crediderim cur enim dicat, Haec, cum nulla nominentur? LAMPSACENI ʒ gloſſema puto. SEDATI, *& quieti*, ʒ hoc, & quod ſequitur, ideo dicit, ut culpa tumultus in Verrem concitati non in eos conferatur, homines natura, conſuetudine, diſciplina leniſſimos, (ſic enim

appellantur infra) ſed in ipſum Verrem, uim ac ſtuprum liberis eorum inferre conantem. PRAETER *ceteros* ʒ otioſi enim, ac deſides tum Graeci omnes habebantur. REGEM *Nicomedem, regemq. Sadalum* ʒ Nicomedem Bithyniae, Sadalam Thraciae. NEQVID *in ipſo ſe offenderit,* ʒ ne quid Verres in ſe offenſus ſit. Hoc uerbum patiendi ſignificationem interdum habet, ut in Caeſare. lib. II. bel. ci. Si quid in me offendiſtis: pro offenſi eſtis. Et in ep. Lucceij: Cum duae res iſte contrariae me conturbent: ex quibus aut in altera, mihi uelim, ſi potes, obtemperes, aut in altera non offendas. SVMMA VI ʒ quacumq. ratione potuit, quantum in ipſo fuit, pro uirili. PARVM *laute* ʒ non ſatis commode. CVM SVAE *partes eſſent hoſpitum recipiendorum,* ʒ cum accideret, ut hoſpites recipiendi ſibi eſſent: cum id ſui muneris eſſet, quod nunc non eſſet. quid enim ſibi cum Rubrio? quid cum ipſo Verre? RETINERET, ʒ uenuſtatem quaeſiuit in ſimilibus uerbis, Obtineret, Retineret. HOMO, ʒ ſic ſaepe ſententiam exorditur paullo ante: Homo, ut haec audiuit, ſic exarſit ad id. Et paullo poſt: Homo, qui & ſumma grauitate, & iam id aetatis eſſet. Et infra: Homo, qui ſemper ita dictitaſſet. Lib. II. Homo, quamquam erat & Siculus, & reus. QVOS EI *commodum ſit,* ʒ quos ei libeat: ut ſupra: De capite, quantum commodum fuerit, frumenti decumani detraxerit. GRAECO *more* ʒ ad ſingulas potiones dij, & amicis, quos quiſque uellet, nominatis. quod Tibullus elegia prima lib. II. oſtendit his uerſibus:

> Sed bene Meſſallam ſua quiſque ad pocula dicat,
> Nomen & abſentis ſingula uerba ſonent.

Quem fortaſſe morem & Plautus retulit in Stic. dicente Sangarino ſeruo: Bene uos,

> Bene nos; bene te, bene me, bene noſtram etiam Stephanium
> Bibe, ſi bibis.

SATIS *calere res* ʒ ubi uino ſatis conuiuarum commotae mentes uiſae ſunt. LICTOR *iſtius Cornelius,* ʒ lictores erant liberti. hunc igitur a Verre liberatum tranſiſſe in eius gentem exiſtimo, ut medicum quoque, & pictorem: de quibus lib. III. Iampridem improbi, repente Cornelij. Quo ſum admonitus, gentis Corneliae fuiſſe Verrem. cuius comites, Graeci homines, & improbi, repente fierent Cornelij: a quo enim, praeterquam ab ipſo, repente fieri poſſent? IGNEM *ſubijcere* ʒ omiſſa copula, uis orationis maior eſt. HADRIANVS ʒ Fabiae gentis, praetor Africae, ut ait Cicero lib. V. Pedianus addit, Cinnanis temporibus. Lib. V. Neque quidquam propius eſt factum, quam ut illud Vticenſe exemplum de Hadriano transferretur Syracuſas. ANIMADVERSIO ʒ in Africanos. FRVGALISSIMVS, ʒ apta, & propria laude libertum ornauit. ſignificatur enim in frugalitate probitas. itaque in ep. ad Sextium de liberto Decio dixit: Quamquam illum hominem frugi, & tibi amicum exiſtimabam. Accenſos autem libertos fuiſſe, cum alijs locis, tum eo declaratur in ep. ad Appium: A Pauſania, Lentuli liberto, accenſo meo, audiui. INTERPELLAVIT ʒ pro, Interpellans, dixit. A C. NERONE *eſſe damnatos.* ʒ ex quo ſequi uideretur, nocentes fuiſſe. DE SVA *prouincia decedat:* ʒ lex Cornelia maieſtatis, Iulia de repetundis uetabat. in Piſonem. PROVINCIAM, ʒ Ciliciam. BELLVM ʒ fortaſſe cum ijs, qui Amanum montem incolebant, cum quibus & Cicero, Ciliciae proconſul, poſtea bellum geſſit. PRAEFECTOS, ʒ turmarum equeſtrium, quos & Cicero habuit in eadem prouincia: & quibuſdam praefecturam ab eo petijt M. Brutus: ut in ep. ad Att. AMPLIVS, *pronunciaretur.* ʒ ex quo iterum agi cauſſam oportebat. QVID *ego nunc in altera actione Cn. Dolabellae ſpiritus, quid huius lacrymas, & concurſiones proferam?* ʒ locus amplificandi. ut lib. I. Quid ego nunc hic Sex. Pompeij Chlori teſtimonium recitem? SPIRITVS? ʒ contentiones: cum ita laboraret, ut in eam rem uires, opesq. ſuas conferret omnes. CONCVRSIONES ʒ quod eorum eſt, qui de maxima re multos rogant: ut modo ad hunc, modo ad illum concurrere ſit neceſſe. ad Lentulum: Libonis, & Hypſaei non obſcura concurſatio, & contentio. NISI *forte,* ʒ hic affirmantis eſt: ut ſi dixiſſet: potuit quod omnes optabant, eam rem agere ſine Verre, & Dolabella. Alibi negantis eſt. ut lib. II. Niſi forte exiſtimatis, ei quadruplatores ad fretum praeſto fuiſſe. LAODICEAE ʒ ciuitas hoc tempore prouinciae Neronis, poſtea Cilicienſis prouinciae pars fuit Cicerone proconſule.

ORATIO

NEMO *iam, Dolabella, neq. tui, neq. tuorum liberũ, quos tu miſeros in egeſtate, atque in ſolitudine reliquiſti, miſereri poteſt. Verres ne tibi tanti fuit, ut eius libidinem hominum innocentũ ſangiuine lui uelles? iccirco ne exercitum, atque hoſtem relinquebas, ut tua ui, & crudelitate iſtius hominis improbiſſimi pericula ſubleuares? quod enim eum tibi quaeſtoris in locum conſtitueras, iccirco tibi amicum in perpetuum fore putaſti? neſciebas, ab eo Cn. Carbonem conſulem, cuius re uera quaeſtor fuit, non modo relictum, ſed etiam ſpoliatum auxilijs, nefarie oppugnatum, & proditum? expertus igitur es iſtius perfidiam tum, cum ſe ad inimicos tuos contulit, cum in te homo ipſe nocens acerrimum teſtimonium dixit, cum rationes ad aerarium, niſi damnato te, referre noluit. Tantae ne tuae, Verres, libidines erunt, ut eas capere, ac ſuſtinere non prouinciae populi R. non nationes exterae poſſint? tu ne quod uideris, quod audieris, quod concupieris, quod cogitaris, niſi id ad nutum tuum praeſto fuerit, niſi libidini tuae cupiditatiq. paruerit; immittentur homines? expugnabuntur domus? ciuitates non modo pacatae, uerum etiam ſociorum, atque amicorum, ad uim, atque ad arma confugient, ut ab ſe, atque ab liberis ſuis legati populi R. ſcelus, atque*

libidinem propulſare poſſint? nam quaero abs te, circumſeſſus ne ſis Lampſaci? coeperit ne domum, in qua diuerſabare, illa multitudo incendere? uoluerint ne legatum populi R. comburere uiuum Lampſaceni? negare non potes: habeo enim teſtimonium tuum, quod apud Neronem dixiſti: habeo quas ad eundem litteras miſiſti. Recita hunc ipſum locum de teſtimonio: TESTIMONIVM. C. VERRIS. IN. ARTEMIDORVM. Recita de litteris ad Neronem miſſis: LITTERAE. C. VERRIS. AD. NERONEM NON. MVLTO POST. IN. DOMVM. Bellum ne populo R. Lampſaceni ciues facere conabantur? deficere ab imperio ac nomine noſtro uolebant? uideo enim, & ex ijs, quae legi, & audiui, intelligo; in qua ciuitate non modo legatus populi R. circumſeſſus, non modo igni, ferro, manu, copijs oppugnatus, ſed aliqua ex parte uiolatus ſit, niſi publice ſatisfactum ſit, ei ciuitati bellum indici, atque inferri ſolere. quae fuit igitur cauſſa, cur cuncta ciuitas Lampſacenorum de concione, quemadmodum tute ſcribis, domum tuam concurreret? tu enim neque in litteris, quas Neroni mittis, neque in teſtimonio cauſſam tanti tumultus oſtendis ullam. obſeßum te dicis: ignem allatum, ſarmenta circumdata, lictorem tuum occiſum eſſe dicis: prodeundi tibi in publicum poteſtatem factam negas: cauſſam huius tanti terroris occultas. nam, ſiquam Rubrius iniuriam ſuo nomine, ac non impulſu tuo, & tua cupiditate, feciſſet; de tui comitis iniuria queſtum ad te potius, quam te oppugnatum uenirent. cum igitur, quae cauſſa illius tumultus fuerit, teſtes a nobis producti dixerint, ipſe celarit; non ne cauſſam hanc, quam nos propoſuimus, tum illorum teſtimonia, tum iſtius taciturnitas perpetua confirmat? Huic homini parcetis igitur, iudices? cuius tanta peccata ſunt, ut ij, quibus iniurias fecerit, neque legitimum tempus exſpectare ad ulciſcendum, neque uim tantam doloris in poſterum differre potuerint. Circumſeſſus es. a quibus? a Lampſacenis: barbaris hominibus, credo, aut ijs, qui populi R. nomen contemnerent; immo uero ab hominibus & natura, & conſuetudine, & diſciplina leniſſimis; porro autem populi R. condicione ſocijs, fortuna ſeruis, uoluntate ſupplicibus: ut perſpicuum ſit omnibus, niſi tanta acerbitas iniuriae, tanta uis ſceleris fuiſſet, ut Lampſaceni moriendum ſibi potius, quam perpetiendum putarent, numquam illos in eum locum progreſſuros fuiſſe, ut uehementius odio libidinis tuae, quam metu legationis, mouerentur. Nolite, per deos immortales, cogere ſocios, atque exteras nationes hoc uti perfugio: quo, niſi uos uindicatis, utentur neceſſario. Lampſacenos in iſtum numquam ulla res mitigaſſet, niſi eum poenas Romae daturum crediſſent. etſi talem acceperant iniuriam, quam nulla lege ſatis digne perſequi poterant: tamen incommoda ſua ueſtris committere legibus, & iudicijs, quam dolori ſuo permittere, maluerunt. Tu mihi, cum circumſeſſus a tam illuſtri ciuitate ſis propter tuum ſcelus, atque flagitium; cum coegeris homines miſeros, & calamitoſos, quaſi deſperatis noſtris legibus, & iudicijs, ad uim, ad manus, ad arma confugere; cum te in opidis, ciuitatibus amicorum non legatum populi R. ſed tyrannum libidinoſum, crudelemq. praebueris; cum apud exteras nationes imperij, nominisq. noſtri famam tuis probris, flagitijsq. uiolaris; cum te ex ferro amicorum populi R. eripueris, atque e flamma ſociorum euolaris: hic tibi perfugium ſperas futurum? erras. ut huc incideres, non ut hic conquieſceres, illi te uiuum exire paſſi ſunt. Et ais iudicium eſſe factum, te iniuria circumſeßum eſſe Lampſaci, quod Philodamus cum filio condemnatus ſit. quid, ſi doceo, ſi planum facio, teſte homine nequam, uerum ad hanc rem tamen idoneo, te ipſo, inquam, teſte docebo, te huius circumſeſſionis tuae cauſſam, & culpam in alios tranſtuliſſe, neque in eos, quos tu inſimularis, eſſe animaduerſum? iam nihil te iudicium Neronis adiuuat. Recita, quas ad Neronem literas miſit. EPISTOLA. C. VERRIS AD. NERONEM. THEMISTAGORAS. ET THESSALVS. Themiſtagoram, & Theſſalum ſcribit populum concitaſſe: quem populum? qui te circumſedit, qui te uiuum comburere conatus eſt. ubi hos perſequeris? ubi accuſas? ubi defendis ius, nomenq. legati? in Philodami iudicio dices id actum. cedo mihi ipſius Verris teſtimonium. uideamus, quid idem iſte iuratus dixerit. Recita: AB. ACCVSATORE. INTERROGATVS. RESPONDIT. IN. HOC. IVDICIO. NON. PERSEQVI; SIBI. IN. ANIMO ESSE. ALIO. TEMPORE. PERSEQVI. Quid igitur te iuuat Neronis iudicium? quid Philodami damnatio? legatus cum eſſes circumſeſſus; cumque, quemadmodum tute ad Neronem ſcripſiſti, populo R. communiq. cauſſae legatorum facta eſſet iniuria inſignis; non es perſecutus; dicis tibi in animo eße alio tempore perſequi. quod fuit id tempus? quando es perſecutus? cur imminuiſti ius legationis? cur cauſſam populi R. deſeruiſti, ac prodidiſti? cur iniurias tuas, coniunctas cum publicis, reliquiſti? non ne te ad ſenatum cauſſam deferre, non de tam atrocibus iniurijs conqueri, non eos homines, qui populum concitarant, conſulum litteris euocandos curare oportuit? nuper, M. Aurelio Scauro poſtulante, quod is Epheſi ſe quaeſtorem ui prohibitum eſſe dicebat, quo minus e fano Dianae ſeruum ſuum, qui in illud aſylum confugiſſet, abduceret; Pericles Epheſius, homo nobiliſſimus, Romam euocatus eſt, quod auctor iniuriae illius fuiſſe argueretur. tu, ſi, te legatum ita Lampſaci tractatum eſſe, ſenatum docuiſſes, ut tui comites uulnerarentur, lictor occideretur, ipſe circumſeßus paene incenderere, eius autem rei duces & auctores, & principes fuiſſe, quos ſcribis, Themiſtagoram, & Theßalum; quis non commoueretur? quis non ex iniuria, quae tibi eſſet facta, ſibi prouideret? quis non in ea re cauſſam tuam, periculum commune agi arbitraretur? etenim nomen Legati eiuſmodi eſſe debet, quod non modo inter ſociorum iura, ſed etiam inter hoſtium tela incolume uerſetur. Magnum hoc Lampſacenum crimen eſt libidinis, atque improbiſſimae cupiditatis: accipite nunc auaritiae propemodum in ſuo genere non leuius. Mileſios nauem popoſcit: quae eum praeſidij cauſſa Myndum proſequeretur. illi ſtatim myoparonem egregium de ſua claſſe, ornatum, atque armatum, dederunt. hoc praeſidio Myndum profectus eſt. Nam, quid Mileſijs lanae publicae abſtulerit, item de ſumptu in aduentum, de contumelijs, & iniurijs in magiſtratum Mileſium, tametſi dici tum uere, tum grauiter, & uehementer poteſt, tamen dicere praetermittam, eaq. omnia teſtibus integra reſeruabo. illud, quod neque taceri ullo modo poteſt, neque dici pro

ci pro dignitate, cognoſcite. milites remigesq. Miletum Myndo pedibus reuerti iubet: ipſe myoparonem pulcherrimũ, de decem Mileſiorum nauibus electum, L. Magio, & L. Fannio, qui Myndi habitabant, uendidit. hi ſunt homines, quos nuper ſenatus in hoſtium numero cenſuit habendos. hoc illi nauigio ad omnes populi R. hoſtes uſque ab Dianio, quod in Hiſpania eſt, ad Sinopem, quae in Ponto eſt, nauigauerunt. O dij immortales, incredibilem auaritiam, ſingularemq. audaciam. nauem tu de claſſe populi R. quam tibi Mileſia ciuitas, ut te proſequeretur, dediſſet, auſus es uendere? ſi te magnitudo maleficij, ſi te hominum exiſtimatio non mouebat; ne illud quidem cogitabas, huius improbiſſimi furti, huius adeo nefariae praedae tam illuſtrem ac tam nobilem ciuitatem teſtem futuram? an, quia tum Cn. Dolabella in eum, qui ei myoparoni praefuerat, Mileſiisq. rem geſtam renunciarat, animaduertere tuo rogatu conatus eſt, renunciationemq. eius, quae erat in publicas litteras relata illorum legibus, tolli iuſſerat; iccirco te ex hoc crimine elapſum eſſe arbitrabare? multum te iſta fefellit opinio, & quidem multis in locis: ſemper enim exiſtimaſti, & maxime in Sicilia, ſatis cautum tibi ad defenſionem fore, ſi aut referri aliquid in litteras publicas uetuiſſes, aut, quod relatum eſſe, tolli coegiſſes. hoc quam nihil ſit, tametſi ex multis Siciliae ciuitatibus priore actione didiciſti, tamen etiam in hac ipſa ciuitate cognoſce. ſunt illi quidem dicto audientes, quam diu adſunt ij, qui imperant: ſimul ac diſceſſerunt, non ſolum illud perſcribunt, quod tum prohibiti ſunt, ſed etiam cauſſam adſcribunt, cur non tum in litteras relatum ſit. manent iſtae litterae Mileti: manent, &, dum erit illa ciuitas, manebunt. decem enim naues iuſſu L. Murenae populus Mileſius ex pecunia uectigali populi R. fecerat, ſicut pro ſua quaeque parte Aſiae ceterae ciuitates. quamobrem unam ex decem non praedonum repentino aduentu, ſed legati latrocinio, non ui tempeſtatis, ſed hac horribili tempeſtate ſociorum amiſſam, in litteras publicas retulerunt. ſunt Romae legati Mileſij, homines nobiliſſimi, ac principes ciuitatis: qui tametſi menſem Februarium exſpectant, & conſulum deſignatorum nomen extimeſcunt, tamen hoc tantum facinus non modo negare interrogati, ſed ne producti quidem reticere poterunt. dicent, inquam, & religione adducti, & legum domeſticarum metu, quid illo myoparone factum ſit. oſtendent, C. Verrem in ea claſſe; quae contra piratas aedificata ſit, piratam ipſum conſceleratum fuiſſe.

EXPLANATIO

NEMO IAM, *Dolabella*, ʒ artis oratoriae eſt, poſt narrationem uti apoſtrophe uel ad reum, uel ad iudices, uel ad quemuis: ad reum, ut ſupra, cum ſcelus Verris in Carbonem conſulem, cui quaeſtor fuerat, expoſuiſſet, ad Verrem conuerſus, tamquam eius ſcelere commotus, haec dixit: Itane uero? tu, cum quaeſtor ad exercitum miſſus ſis, cuſtos non ſolum pecuniae, ſed etiam conſulis; particeps omnium rerum, conſiliorumq. fueris; habitus ſis in liberum loco, ſicut mos maiorum ferebat; repente relinquas? deſeras? ad aduerſarios tranſeas? o ſcelus, o portentum in ultimas terras exportandum. Et abſoluta narratione furti, quod Verres Deli commiſerat, ad ipſum oratione traducta: Non dubito, inquit, quin tametſi nullus in te ſenſus humanitatis, nulla ratio umquam fuit religionis, nunc tamen, in metu, periculoque, tuorum tibi ſcelerum ueniat in mentem. poteſt ne tibi ulla ſpes ſalutis commoda oſtendi, cum recordaris, in deos immortales quam impius, quam ſceleratus, quam nefarius fueris? Et alio loco, cum ab eo fanum Dianae ſpoliatum dixiſſet, ſubiunxit ſtatim: Quae, malum, eſt iſta tanta audacia, atque amentia? Apoſtrophe ad iudices illa praeclara: Quid hoc homine faciatis? aut ad quam ſpem tam perfidioſum, tam importunum animal reſeruetis? qui in Cn. Carbone ſortem, in Cn. Dolabella uoluntatem neglexerit, ac uiolarit, eosq. ambos non ſolum deſeruerit, ſed etiam prodiderit, atque oppugnarit. Hac ad Dolabellam, cuius in Philodamum & filium inſignis fuerat iniuria, nihil opportunius. Illa uero, quae communem ſpectat utilitatem, atque ad omnium fortunas porrigitur, nulla praeſtantior: ut de Verre pupilli bona, cui tutor erat, eripiente: En cui tuos liberos committas: en memoria mortui ſodalis. Sunt aliae prope innumerabiles, unde uim, & acrimoniam non mediocrem ſumit oratio: quae ſuis locis attente legentibus occurrent. nobis hoc genus ornamenti, quo mirabiliter Cicero excellit, indicaſſe ſatis eſt. EGESTATE, ʒ bonis tibi ademptis, repetundarum damnato. Lib. IV. Ne nunc quidem in tanto tuo, liberorumq. tuorum periculo perhorreſcis? QVAESTORIS *in locum*. ʒ Malleolo quaeſtore mortuo. AVXILIIS, ʒ pecunia. AD INIMICOS *tuos*, ʒ ad eum, qui te accuſauit, M. Scaurum. NISI *damnato te*, ʒ uerebatur enim, ne tu eas praeſens refelleres: cum ille in eas falſa multa retuliſſet. TANTAE *ne tuae, Verres, libidines erunt*, ʒ haec apoſtrophe familiam ducit. NON MODO ʒ pro, nedum: ut alibi ſaepe Cicero. NISI *publice ſatisfactum ſit*, ʒ eius criminis poena ſoluta, aut ijs, qui deliquerant, populo Romano traditis. BELLVM *indici, atque inferri ſolere*. ʒ indictum, illatumq. Corinthijs, ac Tarentinis hiſtoriae narrant. LENISSIMIS ʒ quos tamen iniuriae tuae magnitudo ad furorem impulit. Hoc & ſupra Cicero ſpectauit, in eo: Homines ipſi tum ſumme in omnes ciues Romanos officioſi, tum praeterea ſedati, & quieti, prope praeter ceteros ad ſummum Graecorum otium potius, quam ad ullam uim, aut tumultum accommodati. Eam uero lenitudinem eis natura datam, confirmatam conſuetudine, auctam diſciplina dicit. haec enim tria ſunt eiuſmodi, ut ab ijs omnia, quae ſunt in nobis, ſiue bona, ſiue mala, naſcantur. Duo nominauit in ep. ad Catonem, naturam, &, pro diſciplina, rationem, atque doctrinam. Si quiſquam, inquit, fuit umquam remotus & natura, & magis etiam, ut mihi quidem ſentire uideor, ratione, atque doctrina, ab inani laude, & ſermonibus uulgi: ego profecto is ſum. VOLVNTATE *ſupplicibus*: ʒ

ad fortunam

ad fortunam uoluntatem adiunxit, quia multi fortunae neceſſitatem iniquo animo ferunt. graue enim illud erat, Fortuna ſeruis: ſecuta correctio eſt, Voluntate ſupplicibus. In evm *locum*] eo furoris, & iracundiae. Hoc vti *perfugio*:] ut ui, & armis iniurias ulciſcantur ſuas. Erras: *ut huc incideres, non ut hic conquieſceres, illi te uiuum exire paſſi ſunt.*] locum de Clodio, ex epiſtola quadam ad Atticum, ad notandum ſimilitudinem confer. Erras, inquit, Clodi: non te iudices urbi, ſed carceri reſeruarunt, neque retinere in ciuitate, ſed exſilio priuare uoluerunt. M. Avrelio *Scauro*] eo fortaſſe, qui Cn. Dollabellam accuſauit. Postvlante,] accuſante Epheſios. Propemodvm *in ſuo genere non leuius.*] prope ita ſummum hoc in auaritia, ut illud in libidine, crimen fuit. Myoparonem] piraticae nauis genus. Ad omnes *populi Romani hoſtes*] Dianium ad Sertorium, Sinopem ad Mithridatem. inter quos legati fuere, de ſocietate contra populum Romanum coeunda. Decem *naues*] quibus L. Murena bello Mithridatico uteretur. De Mithridate, Murena, eius, quem Cicero defendit, pater, triumphauit. Mensem *Februarium*] hi legati Mileſiorum erant: legationibus autem audiendis Februarium menſem dari ſolitum, Cicero docet ep. 4. lib. I. fam. & ep. 3. lib. II. ad Q. fr. Consvlvm *deſignatorum*] Hortenſij, & Metelli, Verris amiciſſimorum. Exspectant,] unde ſibi impedimenta, & damna, ſi Verrem ſuo teſtimonio laeſerint, exſpectant. Non uideo, cur hic Extimeſcunt, pro Exſpectant, reponere ſit neceſſe: quod alij opinantur. nam in uerbo, Exſpectant, metus ineſt. Exſpectant enim ut aduerſarios ſuos, & unde timere aliquid poſſint. Religione] iuriſiurandi. teſtimonium enim a iuratis dicebatur. Legvm *domeſticarum*] quibus in eas animaduerteretur, niſi de illo myoparone uerum teſtimonium dicerent. Qvid illo *myoparone factum ſit,*] uenditum ſcilicet a Verre. ſupra ſic locutus: Quid hoc homine faciatis? Aedificata *ſit,*] iuſſu L. Murenae. Piratam *ipſum*] quia, piratarum more, myoparonem abſtulerit, & ut ſuum uendiderit.

ORATIO

C. Malleolo, *quaeſtore Cn. Dolabellae, occiſo, duas ſibi hereditates ueniſſe arbitratus eſt, unam quaeſtoriae procurationis, (nam a Dolobella ſtatim pro quaeſtore iuſſus eſt eſſe) alteram tutelae. nam cum pupilli Malleoli tutor eſſet, in bona eius impetum fecit. nam Malleolus in prouinciam ſic copioſe profectus erat, ut domi prorſus nihil relinqueret. praeterea pecunias occuparat apud populos, & ſyngraphas fecerat: argenti optime caelati grande pondus ſecum tulerat: (nam ille quoque ſodalis iſtius erat in hoc morbo, & cupiditate) grande pondus argenti, familiam magnam, multos artifices, multos formoſos homines reliquit. iſte, quod argenti placuit, inuaſit: quae mancipia uoluit, abduxit: uina, ceteraque, quae in Aſia facillime comparantur, quae ille reliquerat, aſportauit: reliqua uendidit, pecuniam exegit. cum ad* HS *uicies quinquies redegiſſe conſtaret: ut Romam redijt, nullam litteram pupillo, nullam matri eius, nullam tutoribus reddidit: ſeruos artifices pupilli cum haberet domi, circumpedes autem homines formoſos, & litteratos, ſuos eſſe dicebat, ſe emiſſe. cum ſaepius mater, & auia pueri poſtularent, uti, ſi non redderent pecuniam, nec rationem daret, diceret ſaltem, quantum pecuniae Malleoli deportaſſet: multis efflagitatus aliquando dixit,* HS *decies: deinde in codicis extrema cera nomen infimum flagitioſa litura fecit: expenſa Chryſogono ſeruo* HS *ſexcenta millia, accepta pupillo Malleolo retulit. quo modo ex decies* HS dc *ſint facta, quomodo* dc *eodem modo quadrarint, (ut illa de Cn. Carbonis pecunia reliqua* HS *ſexcenta facta) quo modo Chryſogono expenſa lata ſint, cur id nomen infimum, in lituraq. ſit, uos exiſtimabitis. tamen* H-S *ſexcenta millia cum accepta retuliſſet,* H-S *quadringenta millia ſoluta non ſunt. homines, poſtea quam reus factus eſt, alij redditi, alij etiam nunc retinentur: peculia omnium, uicarijq. retinentur. Haec eſt iſtius praeclara tutela. en cui tuos liberos committas, en memoria mortui ſodalis, en metus uiuorum exiſtimationis. Cum tibi ſe tota Aſia ſpoliandam, ac uexandam tradidiſſet; cum tibi expoſita eſſet omnis ad praedandum Pamphylia; contentus his tam opimis rebus non fuiſti? manus a tutela, manus a pupillo, manus a ſodalis filio abſtinere non potuiſti? iam te non Siculi, non aratores, ut dictitas, circumueniunt, non ij, qui decretis, edictisq. tuis in te concitati, infeſtiq. ſunt: Malleolus, a me productus, & mater eius, atque auia: quae miſerae, flentes, euerſum a te puerum patrijs bonis eſſe dixerunt. quid exſpectas? an, dum ab inferis ille Malleolus exſiſtat, atque abs te officia tutelae, ſodalitatis, familiaritatisq. flagitet? ipſum putato adeſſe. homo auariſſime & ſpurciſſime, redde bona ſodalis filio, ſi non quae abſtuliſti, at quae confeſſus es. cur cogis ſodalis filium hanc primam in foro uocem cum dolore, & querimonia emittere? cur ſodalis uxorem, ſodalis ſocrum, domum denique totam ſodalis mortui contra te teſtimonium dicere? cur pudentiſſimas, lectiſſimasq. feminas in tantum uirorum conuentum inſolitas, inuitasq. prodire cogis? Recita omnium teſtimonia.* TESTIMONIA. MATRIS. ET. AVIAE. *Pro quaeſtore uero quo modo iſte commune Miliadum uexarit; quo modo Lyciam, Pamphyliam, Piſidiam, Phrygiamq. totam, frumento imperando, aeſtimando hac ſua, quam tum primum excogitauit, Sicilienſi aeſtimatione, afflixerit; non eſt neceſſe demonſtrare uerbis. hoc ſcitote, his nominibus, quae res per eum geſtae ſunt, cum iſte ciuitatibus frumentum, coria, cilicia, ſaccos imperaret, neque ea ſumeret, pro his rebus pecuniam exigeret, his nominibus ſolis Cn. Dolabellae* H-S *ad tricies litem eſſe aeſtimatam. quae omnia, etiam ſi uoluntate Dolabellae fiebant, per iſtum tamen omnia gerebantur. conſiſtam in uno nomine: multa ſunt ex eodem genere.* Recita. DE. LITIBVS. AESTIMATIS CN. DOLABELLAE. PR. POPVLO. R. PECVNIAE.

NIAE. REDACTAE. QVOD. A. COMMVNI MILIADVM. *Te haec coegiſſe, te aeſtimaſſe, tibi pecuniam numeratam eſſe dico: eademq. ui, & iniuria cum pecunias maximas cogeres, per omnes partes prouinciae te, tamquam aliquam calamitoſam tempeſtatem, peſtemque peruaſiſſe demonſtro. itaque M. Scaurus, qui Cn. Dolabellam accuſauit. iſtum in ſua poteſtate, ac ditione tenuit. homo adoleſcens, cum iſtius in inquirendo multa furta, ac flagitia cognoſceret, fecit perite, & callide: uolumen eius rerum geſtarum maximum iſti oſtendit: ab homine, quae uoluit, in Dolabellam abſtulit: iſtum teſtem produxit. dixit iſte, quae uelle accuſatorem putauit. quo ex genere mihi teſtium, qui cum iſto furati ſunt, ſi uti uoluiſſem, magna copia fuiſſet; qui, ut ſe periculo litium, coniunctione criminum, liberarent, quo ego uellem, deſcenſuros pollicebantur. eorum ego uoluntatem omnium repudiaui: non modo proditori, ſed ne perfugae quidem locus in meis caſtris cuiquam fuit. forſitan meliores illi accuſatores habendi ſunt, qui haec omnia fecerunt. ſed ego defenſorem in mea perſona, non accuſatorem, maxime laudari uolo. Rationes ad aerarium, ante quam Dolabella condemnatus eſt, non audet referre. impetrat a ſenatu, ut dies ſibi prorogaretur, quod tabulas ſuas ab accuſatoribus Dolabellae obſignatas diceret: perinde quaſi exſcribendi poteſtatem non haberet. ſolus eſt hic, qui numquam rationes ad aerarium referat. audiſtis quaeſtoriam rationẽ tribus uerſiculis relatam: legationis, non niſi condemnato, & eiecto eo, qui poſſet reprehendere: nunc denique praeturae, quam ex S.C. ſtatim referre debuit, uſque ad hoc tempus non retulit, quaeſtorem ſe in ſenatu exſpectare dixit: perinde quaſi non, ut quaeſtor ſine praetore poſſet referre, ut tu Hortenſi, ut omnes, eodem modo ſine quaeſtore praetor. Dixit, idem Dolabellam impetraſſe. omen magis patribus conſcriptis, quam cauſſa placuit. probauerunt. Verum quaeſtores quoque iam pridem uenerunt: cur non retuliſti? illarum rationum ex ea faece legationis, quaeſtoriaeq. tuae procurationis illa ſunt nomina, quae Dolabellae neceſſario ſunt aeſtimata.* EX. LITIBVS AESTIMATIS. DOLABELLAE. PR. ET. PROPR. *quod minus Dolabella Verri acceptum retulit, quam Verres illi expenſum tulerit,* H-S *quingenta triginta quinque millia: quod plus fecit Dolabella Verrem accepiſſe, quam iſte in ſuis tabulis habuit,* H-S *ducenta triginta duo millia: quod plus frumenti fecit accepiſſe iſtum,* H-S *decies & octingenta millia; quod tu, homo caſtiſſimus, aliud in tabulis habebas. hinc illae extraordinariae pecuniae, quas, nullo duce, tamen aliqua ex particula inueſtigamus, redundarunt. hinc ratio cum Q. & Cn. Poſtumijs, Curtijs, multis nominibus, quorum in tabulis iſte habet nullum. hinc* H-S *quaterdecies P. Tadio numerata Athenis, teſtibus planum faciam. hinc empta apertiſſime praetura. niſi forte id etiam dubium eſt, quo modo iſte praetor factus ſit. homo ſcilicet aut induſtria, aut opera probata, aut frugalitatis exiſtimatione praeclara, aut denique, id quod leuiſſimum eſt, aſſiduitate, qui ante quaeſturam cum meretricibus lenonibusq. uixiſſet, quaeſturam ita geſſiſſet, quemadmodum cognouiſtis, Romae poſt quaeſturam illam nefariã uix triduum conſtitiſſet, abſens non in obliuione iacuiſſet, ſed in aſſidua commemoratione omnibus omnium flagitiorum fuiſſet; is repente, ut Romam uenit, gratis praetor factus eſt. alia porro pecunia, ne accuſaretur, data. cui ſit data, nihil ad me, nihil ad rem pertinere arbitror: datam quidem eſſe, tum inter omnes, recenti negotio, facile conſtabat. Homo ſtultiſſime, & amentiſſime, tabulas cum conficeres, & cum extraordinaria pecunia crimen ſubterfugere uelles; ſatis te elapſurum omni ſuſpicione arbitrabare, ſi, quibus pecuniam credebas, ijs expenſum non ferres, neque in tuas tabulas ullum nomen referres, cum tot tibi nominibus acceptum Curtij referrent? quid proderat tibi, te expenſum illis non tuliſſe? an tuis ſolis tabulis te cauſſam dicturum exiſtimaſti? Verum ad illam iam ueniamus praeclaram praeturam, criminaq. ea, quae notiora ſunt his, qui adſunt, quam nobis, qui meditati ad dicendum paratiq. uenimus. in quibus, non dubito, quin offenſionem negligentiae uitare, atque effugere non poſſim. multi enim ita dicent: de illo nihil dixit, in quo ego interfui: illam iniuriam non attigit, quae mihi, aut quae amico meo facta eſt; quibus ego in rebus interfui. his omnibus, qui iſtius iniurias norunt, hoc eſt populo R. uniuerſo, me uehementer excuſatum uolo, non negligentia mea fore, ut multa praeteream, ſed quod alia teſtibus integra reſeruari uelim, multa autem propter rationem breuitatis, ac temporis praetermittenda exiſtimem. fatebor etiam illud inuitus, me prorſus, cum iſte punctum temporis nullum uacuum peccato praeterire paſſus ſit, omnia, quae ab iſto commiſſa ſunt, non potuiſſe cognoſcere. quapropter ita me de praeturae criminibus auditote, ut ex utroque genere, & iuris dicendi, & ſartorum tectorum eixgendorum, ea poſtuletis, quae maxime digna ſunt eo reo, cui paruum ac mediocre obijci nihil oporteat. Nam ut praetor factus eſt; qui auſpicato a Chelidone ſurrexiſſet, ſortem nactus eſt urbanae prouinciae, magis ex ſua, & Chelidonis, quam ex populi R. uoluntate: qui principio qualis in edicto conſtituendo fuerit cognoſcite.*

EXPLANATIO

OCCISO ꝫ iterum iam dixit, Occiſo. nam, mortuo, ſi dixiſſet, naturalem mortem ſignificaſſet. ſuſpicioſo igitur uerbo uſus eſt, ut eo quoque crimine Verrem notaret, cui, mortuum eſſe Malleolum, bono fuit. quod L. ille Caſſius in iudicijs quaerendum cenſebat. OCCVPARAT ꝫ in quaeſtum contulerat: populis commodauerat, ut fructum penderet, ideſt uſuram. Pro Flacco: Pecuniam adoleſcentulo grandi fenore occupauiſti. Ibidem: Ac tu quidem Tralliani, cum ipſi graui fenore iſtam pecuniam multos annos occupauiſſent, a Flacco tamen omnia, quae uoluerunt, impetrauerunt. Et Nonius. SYNGRAPHAS *fecerat:* ꝫ creditae pecuniae. nam Syngrapha, utriuſque manu facta, creditori cauebat. Phil. II. Syngrapha HS centies per legatos facta in gynaeceo. Pro Poſtumo: Suppeditata pecunia a Poſtumo eſt, factaeq. ſyngraphae ſunt in Albano Cn. Pompeij. Et in ep. ad Trebatium: Tam-

quam ſyngrapham ad imperatorem , non epiſtolam , attuliſſes, ſic, pecunia ablata, domum redire properabas. Eſt igitur ſyngrapha, ex qua creditor agendi cum creditore poteſtatem habet. NAM ILLE *quoque, ſodalis iſtius, erat in hoc morbo,* } ſic diſtinguo , non , ut alij , Sodalis iſtius erat in hoc morbo. Laborabat, inquit, hoc moibo ille quoque, ſodalis iſtius. Infra: En memoria mortui ſodalis. Et: Manus a ſodalis filio abſtinere non potuiſti? FAMILIAM *magnam*, } ſeruos quamplurimos, & in ijs multos artifices, multos formoſos homines Nepos in Attici uita: Vſus eſt familia, ſi utilitate iudicandum eſt, optima; ſi forma, uix mediocri. namque in ea erant pueri litteratiſſimi, anagnoſtae optimi, & plurimi librarij: pari modo artifices ceteri, quos cultus domeſticus deſiderat, apprime boni. HS XX *quinquies* } uicies quinquies. ſcutatorum ſeptuaginta quinque millia. CIRCVMPEDES } qui numquam a domino diſcedant, parati ad omnia, quae imperentur. HS DECIES } ſcutatorum triginta millia. EXTREMA *cera* } extrema parte. LITVRA } corrupti codicis duo ſigna, & quod in extrema cera, & quod in litura nomen illud factum eſt: quod autem nomen? id, quod ſequitur: Expenſa Chryſogono ſeruo HS ſexcenta millia. quae ſunt, ſcutatorum decem & octo millia. ACCEPTA *pupillo Malleolo retulit.* } creditorem ſcribit in codice pupillum eius pecuniae, debitorem eundem, quia Chryſogono data ſit. QVADRARINT, } ut neque plura, neque pauciora eſſent. DE CN. CARBONIS *pecunia* } retulit enim in rationes, Arimini a ſe relicta HS ſexcenta millia. ſupra. QVO MODO } cuius iuſſu, qua cauſſa. INFIMVM, } in extrema cera. CVM ACCEPTA *retuliſſet*, } hic locus, ut mihi uidetur, oſtendit, hanc ſententiam eſſe debere ſuperiorum uerborum, Accepta Malleolo retulit; ita expenſa Chryſogono, quaſi ea Malleolus accepiſſet. ita ſe Verres HS ſexcentorum millium ſolutione liberabit: cum tamen ea non Chryſogono dediſſet, ſed ſibi retineret. Aut igitur ſic explanandum, aut hic legendum, Cum expenſa retuliſſe. HS QVINQVE *millia ſoluta non ſunt.* } ſi H-S ſexcenta millia perierant, ſaltem, quod ex decies reliquum erat, ideſt quadringenta millia, (ſic enim, ut ratio quadret, legendum uidetur) ſolui oportuit. at ne id quidem reliquum ſolutum eſt. Haec eſt omnino huius loci ſententia: quid alij ſenſerint, omitto. HOMINES } artifices, & circumpedes illi, ex familia Malleoli, quos ſuos eſſe, a ſeq. emptos dixerat. PECVLIA *omnium uicarijq. retinentur.* } quod eorum ſeruorum labore, & induſtria lucri fit, (id eſſe Peculium, oſtendit Feſtus) ab eo retinentur. retinentur & uicarij, ideſt, eorum ſeruorum ſerui: quae pars eorum peculij fuit. EN, CVI *tuos liberos committas: en memoria mortui ſodalis: en metus uiuorum exiſtimationis.* } poſt narrationem indignatio. ut lib. V. En, quod Tyndaritani libenter praedicent. Et pro Sextio: En, cur ceteri reges ſtabilem eſſe ſuam fortunam arbitrentur: cum, hoc illius funeſti anni perdito exemplo uideant, per tribunum aliquem, & ſexcentas operas ſe fortunis ſpoliari, & regno omni poſſe nudari. ASIA } Cilicia: ut ſupra docui. MILYADVM } ciuitas Pamphyliae Milyas fuit. LYCIAM, *Pamphyliam, Piſidiam, Phrygiamq. totam* } Ciliciensis prouinciae partes. IMPERANDO, *aeſtimando* } primum frumentum imperabat, deinde frumento pecuniam exigebat, aeſtimatione iniquiſſima, eadem, quae poſtea uſus eſt in Sicilia. TRICIES } ſcutatorum nonaginta millia. PER ISTVM *tamen omnia gerebantur.* } ergo non ſine iſtius lucro. IN VNO *nomine:* } in rebus imperatis, neque ſumptis, ſed aeſtimatis. HOMO *adoleſcens* } qui, cupiditate adductus, nihil praetermitteret, quod ualere ad reum condemnandum exiſtimaret. IN *inquirendo* } dum in Dolabellam inquirit. EIVS *rerum geſtarum* } rerum a Verre commiſſarum. Res geſtas appellat, per ironiam extollens. ISTI *oſtendit,* } ut eum, metu poenae deterritum, haberet, ſicut habuit, in poteſtate ac ditione ſua. NON AVDET *referre.* } ne quid a Dolabella praeſente reprehenderetur. ſupra: Rationes ad aerarium, niſi damnato te, referre noluit. QVAESTORIAM *rationem* } pecuniae tunc adminiſtratae, cum Carbonis quaeſtor eſſet. TRIBVS *uerſiculis* } paucilſimis uerbis. ſupra. PRAETVRAE: } Sicilienſis. QVAESTOREM } Syracuſanum: is enim potius, quam Lilybaetanus, qui longius a quaeſtore aberat, rationes cum Verre tractauit. quamquam & Lilybaetanus adminiſtratae a ſe pecuniae rationes referebat. itaque ſupra dixit Cicero, qui Lilybaetanus quaeſtor fuerat: Hoc eſt rationes referre? hoc modo aut ego, aut tu, Hortenſi, aut quiſquam hominum retulit? Quare, ſi, Quaeſtorem, legimus: quod probant illa uerba: Perinde quaſi non, ut quaeſtor ſine praetore poſſet referre, eodem modo ſine quaeſtore praetor: malim, ut dixi, de Syracuſano accipere. ſin, Quaeſtores: quamquam neque ex antiquis libris, neque ex ſententia mutationis cauſſam habeo: de utroque intelligamus. DOLABELLAM } cum e Cilicia Romam rediiſſet. OMEN } quaſi ominaretur Verres, cum idem peteret, quod Dolabella impetrauerat, fore, ut idem quoque ſibi, quod illi contigerat, in iudicio repetundarum eueniret. damnatus enim erat crimine repetundarum Dolabella. CAVSSA, } quam offerebat Verres, quod ſerius rationes referret: quia ſcilicet quaeſtorem exſpectaret: quod Dolabella quoque impetraſſet. cauſſa ſenatui non placuit, omen placuit: ideo, propter omen, cauſſam probauit, ideſt petenti Verri ueniam dedit. QVAESTORIAEQ. } cum Dolabellae proquaeſtor fuiſti. NECESSARIO } quia patebant furta: quae tamen ad ſordidiſſimam potius legationem, quaeſtoriamq. procurationem tuam pertinebant. VERRI *acceptum retulit,* } ſcripſit in ſuis tabulis, a Verre ſe accepiſſe. ILLI *acceptum tulerit,* } illi ſe dediſſe ſcripſerit. H-S QVINGENTA *triginta quinque millia:* } ſcutatorum ſedecim millia, quinquaginta. H-S DVCENTA *triginta duo millia:* } ſex millia, nongentos, ſexaginta ſcutatos. H-S DECIES, *& octingenta millia:* } ſcutatorum quinquaginta quattuor millia. HOMO *caſtiſſimus* } purus ab omni ſcelere: cuius tabulis ob uitam innocenter actam habenda fides eſt. PECVNIAE } tuae, quarum originem non reperimus: ducem enim, quem ſequamur, non habemus: inueſtigamus tamen eas, & quaerimus, ſi non omnes, ex aliqua tamen particula. REDVN-

DARVNT. } quod enim relatum tibi acceptum minus eſt in tabulis Dolabellae, aut quod plus tibi expenſum, quam in tuis, id totum furtum tuum eſt, inde redundant illae pecuniae extraordinariae: quas unde habeas, non conſtat ex tabulis tuis: cum tamen eas tractent Q. & Cn. Poſtumi Curtij. POSTVMIIS } ſoli Curtij infra nominantur: itaque lego, Poſtumi: ut ſint duo Curtij, utroque Poſtumi cognomine. Infra: Cum tot tibi nominibus acceptum Curtij referrent. MVLTIS *nominibus*, } in tabulis Curtiorum nomina multa ſunt, quibus illi pecunias tibi acceptas referunt: at eorum nominum in tuis tabulis nullum eſt: patere enim noluiſti, unde ea pecunia ad te uenerit. HS QVATER *decies* } ſcutatorum centum uiginti millia. Hic ego ſuſpicor de mendo. nam unico uerbo ueteres dicebant, uicies, tricies, quadragies, pro, bis decies, ter decies, quater decies, in Aſconio legitur, X I V. quod fortaſſe ualet, decies quater centena millia, multo minore ſumma, quam ſuperiore: ſunt enim ſcutatorum quadraginta duo millia. P. TADIO } ei fortaſſe, qui legatus eius fuerat. ASSIDVITATE, } officio aſſectationis. ALIA *porro pecunia*, } aliam dedit, ut praetor fieret, ideſt H-S octuaginta millia: aliam praetor factus, ne de ambitu accuſaretur, H-S trecenta millia. lib. IV. EXTRAORDINARIA *pecunia* } niſi fallor, Extraordinariae pecuniae, poſtulat ſententia. SARTORVM *tectorum exigendorum*, } quae cura pertinuit ad cenſores: ſed cum, Verre praetore, cenſores nulli eſſent, neque adeo per aliquot annos fuiſſet, ei muneri praetor urbanus Verres extra ordinem praefuit. AVSPICATO } facete. nam auſpicia auibus fiebant. Chelidon autem Verris amica fuit: cuius ex nomine iocus naſcitur. SVRREXISSET, } e lectulo, ubi cum Chelidone iacuerat. egregium auſpicium deſignati praetoris. ideo ſortem nactus eſt urbanae prouinciae: non ut quaereret de criminibus: quod alijs praetoribus contigit: ſed ut eſſet praetor urbanus, in qua prouincia furari plurimum poſſet. ideo ſubiungit Cicero: Magis ex ſua, & Chelidonis, quam ex populi Romani uoluntate. NACTVS *eſt* } ex animi ſui ſententia, cum urbana prouincia quaeſtuoſa in primis eſſet.

O R A T O

P. ANNIVS Aſellus mortuus eſt C. Sacerdote praetore. is cum haberet unicam filiam, neque cenſus eßet; quod eum natura hortabatur, lex nulla prohibebat, fecit, ut filiam bonis ſuis heredem inſtitueret. heres erat filia: faciebant omnia cum pupilla, legis aequitas, uoluntas patris, edicta praetorum, conſuetudo iuris eius, quod erat tum, cum Aſellus eſt mortuus. iſte, praetor deſignatus, (utrum admonitus, an tentatus, an, qua eſt iſte ſagacitate in his rebus, ſine duce ullo, ſine indice peruenerit ad hanc improbitatem, neſcio: uos tantum hominis audaciam, amentiamq. cognoſcite) appellat heredem L. Annium, qui erat inſtitutus ſecundum filiam. non enim mihi perſuadetur, iſtum ab illo prius appellatum. dicit, ſe poſſe ei condonare edicto hereditatem: docet hominem, quid poſſit fieri. illi bona res, huic uendibilis uidebatur. iſte tametſi ſingulari eſt audacia, tamen ad pupillae matrem ſummittebat; malebat pecuniam accipere, ne quid noui ediceret, quam ut hoc edictum tam improbum, & inhumanum interponeret. tutores, pecuniam praetori ſi pupillae nomine dediſſent, grandem praeſertim, quemadmodum in rationem inducerent, quemadmodum ſine periculo ſuo dare poßent, non uidebant: ſimul & iſtum fore tam improbum non arbitrabantur. ſaepe appellati, pernegauerunt. iſte ad arbitrium eius, cui condonarat hereditatem ereptam liberis, quam aequum edictum ſcripſerit, quaeſo, cognoſcite. CVM. INTELLIGAM LEGEM. VOCONIAM. quis umquam crederet Verrem mulierum aduerſarium futurum? an ideo aliquid contra mulieres fecit, ne totum edictum ad Chelidonis arbitrium ſcriptum uideretur? Cupiditati hominum ait ſe obuiam ire. quid potius non modo his temporibus, ſed etiam apud maiores noſtros? quis tam remotus fuit a cupiditate? Dic, quaeſo, cetera: delectat enim me hominis grauitas, ſcientia iuris, auctoritas. QVI. AB A. POSTVMIO. Q. FVLVIO. CENSORIBVS. POSTVE. EA. FECIT. FECERIT. Fecit, fecerit? quis umquam edixit iſto modo? quis umquam eius rei fraudem, aut periculum propoſuit edicto, quae neque poſt edictum, neque ante edictum prouideri potuit? iure, legibus, auctoritate omnium, qui conſulebantur, teſtamentum P. Annius fecerat, non improbum, non inofficioſum, non inhumanum. quod ſi ita feciſſet; tamen poſt illius mortem nihil de teſtamento illius noui iuris conſtitui oporteret. Voconia lex te uidelicet delectabat. imitatus eſſes illum ipſum C. Voconium, qui lege ſua hereditatem ademit nulli neque uirgini, neque mulieri: ſanxit in poſterum; qui poſt eos cenſores cenſus eſſet, ne quis heredem uirginem, ne ue mulierem faceret. in lege Voconia non eſt, Fecit, fecerit: neque in ulla praeteritu tempus reprehenditur, niſi eius rei quae ſua ſponte ſcelerata, ac nefaria eſt; ut, etiam ſi lex non eſſet, magnopere uitanda fuerit. atque in his rebus multa uidemus ita ſancta eſſe legibus, ut ante facta in iudicium non uocentur. Cornelia, teſtamentaria, nummaria, ceterae complures, in quibus non ius aliquod nouum populo conſtituitur, ſed ſancitur, ut, quod ſemper malum facinus fuerit, eius quaeſtio ad populum pertineat ex certo tempore. de iure uero ſi quis noui quid inſtituit, omnia, quae ante acta ſunt, rata eſſe patitur? cedo mihi leges Atinias, Furias, ipſam, ut dixi, Voconiam, omnes praeterea de iure ciuili: hoc reperies in omnibus ſtatui ius, quo poſt eam legem populus utatur. qui plurimum tribuunt edicto, praetoris edictum legem annuam dicunt eſſe. tu edicto plus complecteris, quam lege. ſi fine edicto praetoris afferunt kalendae Ianuarij, cur non initium quoque edicti naſcitur a kalendis Ian.? an in eum annum progredi nemo poterit edicto, quo praetor alius futurus eſt: in illum, quo alius praetor fuit, regredietur? ac ſi hoc iuris non unius cauſſa hominis edixiſſes, cautius compoſuiſſes. ſcribis, Si quis heredem fecit, fecerit. quid, ſi plus legarit, quam ad heredem, heredes ue perueniat, quod per legem Voconiam ei, qui cenſus ſit, licet? cur hoc, cum in eodem genere

ſit,

ſit, non caues? quia non generis, ſed hominis cauſſam uerbis amplecteris: ut facile appareat, te pretio eſſe commotum. atque hoc ſi in poſterum edixiſſes, minus eſſet nefarium, tamen eſſet improbum: ſed tum uituperari poſſet, in dubium uenire non poſſet: nemo enim committeret: nunc eſt eiuſmodi dictum, ut quiuis intelligat, non populo eſſe ſcriptum, ſed P. Annij ſecundis heredibus. itaque, cum a te caput illud tam multis uerbis mercenario prooemio eſſet ornatum, ecquis eſt inuentus poſtea praetor, qui illud idem ediceret? non modo nemo edixit, ſed ne metuit quidem quiſquam, ne quis ediceret. nam poſt te praetorem multi teſtamenta eodem modo fecerunt, in his nuper Annia. ea de multorum propinquorum ſententia, pecunioſa mulier, quod cenſa non erat, teſtamento fecit heredem filiam. itaque hoc magnum iudicium hominum de iſtius ſingulari improbitate, quod Verres ſua ſponte inſtituiſſet, id neminem metuiſſe, ne quis reperiretur, qui iſtius inſtitutum ſequi uellet. ſolus enim tu inuentus es, cui non ſatis fuerit corrigere uoluntates uiuorum, niſi etiam reſcinderes mortuorum. tu ipſe ex Sicilienſi edicto hoc ſuſtuliſti: uoluiſti, ex improuiſo ſi quae res natae eßent, ex urbano edicto decernere. quam poſtea tu tibi defenſionem relinquebas, in ea maxime offendiſti, cum tuam auctoritatem tute ipſe edicto prouinciali repudiabas. atque ego non dubito, quin ut mihi, cui filia maxime cordi eſt, res haec acerba uideatur, atque indigna, ſic unicuique ueſtrum, qui ſimili ſenſu, atque indulgentia filiarum commouemini. quid enim natura nobis iucundius, quid carius eſſe uoluit? quid eſt dignius, in quo omnis noſtra diligentia, indulgentiaq. conſumatur? homo importuniſſime, cur tantam iniuriam P. Annio mortuo feciſti? cur hunc dolorem cineri eius, atque oſſibus inuſſiſti, ut liberis eius bona patria, uoluntate patris, iure, legibus tradita, eriperes, &, cui tibi eſſet commodum, condonares? quibuſcum uiui bona noſtra partimur, iis praetor adimere nobis mortuis bona, fortunasq. poterit? Nec petitionem, inquit, nec poſſeſſionem dabo. Eripies igitur pupillae togam praetextam? detrahes ornamenta non ſolum fortunae, ſed etiam ingenuitatis? miramur, ad arma cōtra iſtum hominem Lampſacenos iſſe? miramur, iſtum, de prouincia decedentem, clam Syracuſis profugiſſe? nos ſi alienam uicem pro noſtra iniuria doleremus, ueſtigium iſtius in foro eſſet relictum? Pater dat filiae: prohibes. leges ſinunt: tamen te interponis. de ſuis bonis ita dat, ut ab iure non abeat: quid habes, quod reprehendas? nihil, opinor. at ego concedo: prohibe, ſi potes; ſi habes, qui te audiat; ſi poteſt tibi dicto audiens eſſe quiſquam. eripias tu uoluntatem mortuis? bona uiuis? ius omnibus? hoc populus R. non manu uindicaßet, niſi te huic tempori, atque huic iudicio reſeruaſſet? poſtea quam ius praetorium conſtitutum eſt, ſemper hoc iure uſi ſumus, ſi tabulae teſtamenti non proferrentur, tum, uti proximum quemque potiſſimum heredem eſſe oporteret, ita ſecundum eum poſſeſſio daretur. quare hoc ſit aequiſſimum, facile eſt docere: ſed in re tam uſitata, ſatis eſt oſtendere, omnes antea ius ita dixiße, & hoc uetus edictum, translaticiumq. eſſe. cognoſcite aliud hominis in re uetere edictum nouum: & ſimul, dum eſt unde ius ciuile diſcatur, adoleſcentes ei in diſciplinam tradite. mirum eſt hominis ingenium, mira prudentia.

EXPLANATIO

IN EDICTO *conſtituendo*} praetor urbanus initio magiſtratus edictum, quod in annua iuriſdictione ſeruaret, componere ſolebat. ideoq. C. Cornelius tribunus pl. legem tulit, ut praetores ex edictis ſuis perpetuis ius dicerent, & decernerent. C. SACERDOTE} qui praetor fuerat urbanus ante Verrem. Liciniae gentis fuit, ut ex oratione pro Cluentio cognoſcitur. NEQVE *cenſus eſſet*,} uel quia, cum cenſores, qui ante aliquot annos fuerant, ciuitatem cenſerent, rem non habuiſſet; uel quia tum Romae non fuiſſet. quam ob cauſſam heredem inſtituere filiam potuit. nam, ſi cenſus eſſet, per legem Voconiam non potuiſſet. ADMONITVS,} ab improbo homine, qui Verris ingenium noſſet. TENTATVS,} lucri cauſſa, ab aliquo, qui ſibi hoc initio aditum ad alia lucra uellet patefacere. APPELLAT} alloquitur hac de re. EDICTO} quod nondum de ſua iuriſdictione compoſuerat, cum adhuc deſignatus praetor eſſet. IMPROBVM, & *inhumanum*} improbum, contra leges; inhumanum, contra parentum uoluntatem, ipſamq. naturam, quae liberos nobis ita commendat, ut carius eſſe nihil uelit. IN RATIONEM *inducerent*,} in tabulis rationum ſcriberent. Eodem uerbo uſus eſt ad Appium: In eo me non perſeueraſſe, teſtes ſunt rationes ciuitatum: in quibus quantum quaeque uoluit legatis tuis datum, induxit. AD ARBITRIVM *eius*,} P. Annij, ſecundi heredis. LEGEM *Voconiam*.} ſubaudi, heredem ab eo filiam inſtitui nolle, qui conſul non ſit. haec enim legis Voconiae ſententia fuit. qua ratione ad excludendam Anniam paterna hereditate uſus eſt Verres. Hanc legem, & Furiam, quae non permittebant ciuibus legare quidquid uellent, abrogauit Falcidia lex tribunicia, auctore Dione in Auguſto. Voconia nominatur & lib. II. de Fin. in Catone, pro Balbo. CVPIDITATI *hominum ait ſe obuiam ire*.} ita Verres in edicto ſcripſerat. CENSORIBVS} cenſuram geſſerant ante annos centum. Voconius legem tulit quinquennio poſt, Philippo, & Caepione cos. ut in Catone. POST VE *ea*,} antique, pro, Poſtea ue: dicebant etiam, Poſt illa. FECIT, *fecerit*} heredem filiam. ſic enim ſcripſiſſe Verrem puto. idq. confirmatur infra, in eo: Scribis, ſi quis heredem fecit, fecerit. QVAE *neque poſt edictum*,} quo modo enim, quod factum eſt ante edictum, id poſt edictum prouideri potuit? quo modo autem ante edictum: cum edicti, nondum facti, occulta ſententia eſſet? CORNELIA,} L. Sullae. TESTAMENTARIA,} de ratione condendi teſtamenti. NVMMARIA,} de nummis adulterinis. utraque Cornelia eſt. FVRIAS,} Furiam, dixi iam, Voconiae ſimilem fuiſſe. DE IVRE *uero ciuili*} de eo, quod antea ſancitum, ad ciues pertinet, diuerſum a iure praetorio, quod a praetoris uoluntate pendet. RATA *eſſe non patietur*?} ita legiſſe uidetur Aſconius, & recte. SI PLVS *legarit*,} ſi, quod

alijs legetur, plus ſit, quam ad heredem, heredeſue perueniat. QVI CENSVS *ſit*, ꝫ qui cenſus non eſt, filiam heredem poteſt inſtituere: qui eſt, non poteſt, niſi ſi plus legarit, quam heredi relinquat. HOMINIS ꝫ L. Annij, ſecundi heredis. Hoc, quod in urbano ſcripſeras de mulierum hereditatibus. QVAM *poſtea tu tibi defenſionem relinquebas*, ꝫ ut opinor, hoc dicit. Si quid in Sicilia de mulierum hereditatibus decreuiſſet, eius decreti defenſionem hanc tibi reliqueras, quod in edicto tuo urbano ita ſcriptum eſſet. in quo non animaduertebas, edicti urbani auctoritatem imminutam a te eſſe prouinciali edicto, in quod transferre caput illud noluiſti; quia tibi ipſi iniquum eſſe uideretur. *Relinquebas*: quaſi aliam non haberes. quod enim iure, & aequitate defendere non poſſes, id urbani tamen edicti auctoritate tueri cogitabas. QVI *ſimili ſenſu, atque indulgentia filiarum commouemini*. ꝫ uſus eſt infra eodem commiſerationis loco. Habemus, inquit, liberos paruos. incertum eſt, quam longa noſtrorum cuiuſque uita futura ſit. conſulere uiui, ac proſpicere debemus, ut illorum ſolitudo, & pueritia quamfirmiſſimo praeſidio munita ſit. CVI TIBI *eſſet commodum*, ꝫ cui tu uelles. de hoc loquendi genere ſupra diximus. PARTIMVR, ꝫ re enim noſtra nobiſcum ſimul liberi fruuntur: multo magis debent, cum mortui ſumus. at id per Verrem non licuit. PETITIONEM, ꝫ petendi facultatem. DABO. ꝫ in edicto Verris ita ſcriptum erat: Si quis heredem fecit, fecerit filiam: nec petitionem, nec poſſeſſionem dabo. TOGAM *praetextam*? ꝫ feminae ante quam nuberent, mares ante annum XVII toga praetexta utebanturi. ORNAMENTA ꝫ quid, ſi hoc ad bullam referatur? quae appendebatur in collo infantibus, ingenuis aurea, libertinis ſcortea; de bulla ut accipiam, facit illud infra: Neque te tam commouebat, quod ille cum toga praetexta, quam quod ſine bulla uenerat. ueſtitus enim neminem commouebat is, quem illi mos, & ius ingenuitatis dabat. quod ornamentum pueritiae pater dederat, iudicium, atque inſigne fortunae, hoc ab iſto praedone ereptum eſſe, grauiter & acerbe homines ferebant. AT EGO *concedo*; ꝫ ſed alij non concedunt. nemo eſt enim, qui te audiat: nemo, qui tibi dicto audiens eſſe uelit. ITA SECVNDVM *eum poßeſſio daretur*. ꝫ aeque ei poſſeſſio daretur, ſi tabulae teſtamenti non proferrentur, ac ſi is inteſtato mortuus eſſet. TRANSLATICIVM Q. ꝫ quod in alia, quae deinceps fiunt, edicta transfertur.

ORATIO

*M*INVCIVS *quidam mortuus eſt ante iſtum praetorem. eius teſtamentum erat nullum: lege hereditas ad gentem Minuciam ueniebat. ſi habuiſſet iſte edictum, quod ante iſtum, & poſtea omnes habuerunt; poſſeſſio Minuciae genti eſſet data. ſi quis teſtamento ſe heredem eſſe arbitraretur, quod tum non exſtaret, lege ageret in hereditatem, aut, pro praede uindiciarum cum ſatis accepiſſet, ſponſionem faceret, ita de hereditate certaret. hoc opinor iure & maiores noſtri, & nos ſemper uſi ſumus. uidete, ut hoc iſte correxerit. componit edictum ijs uerbis, ut quiuis intelligere poſſit, unius hominis caußa conſcriptum eſſe: tantum quod hominem non nominat: cauſſam quidem totam perſcribit: ius, conſuetudinem, aequitatem, edictum omnium negligit.* EX. EDICTO. VRBANO. SI. DE. HEREDITATE. AMBIGITVR. SI POSSESSOR. SPONSIONEM. NON. FACIET *iam quid id ad praetorem, uter poſſeſſor ſit? non ne id quaeri oportet, utrum poſſeſſorem eße oporteat? ergo, quia poſſeſſor eſt, non moues poſſeſſione: ſi poſſeſſor non eſſet, non dares: nuſquam enim ſcribis, neque tu aliud quidquam edicto amplecteris, niſi eam cauſſam, pro qua pecuniam acceperas. Iam hoc ridiculum eſt.* SI. DE HEREDITATE. AMBIGITVR. ET. TABVLAE. TESTAMENTI. OBSIGNATAE. NON. MINVS. MVLTIS. SIGNIS. QVAM. E. LEGE OPORTEAT. AD. ME. PROFERENTVR. SECVNDVM. TABVLAS. TESTAMENTI. POTISSIMVM. HEREDITATEM. DABO. *Hoc translaticium eſt. ſequi illud oportet: ſi tabulae teſtamenti non proferentur. quid ait? ſe ei daturum, qui ſe dicat heredem eſſe. quid ergo intereſt, proferantur, nec ne? ſi protulerit, uno ſigno ut ſit minus, quam ex lege oportet: non des poſſeſſionem: ſi omnino tabulas non proferet, dabis. quid nunc dicam? neminem umquam poſtea alium edixiſſe? ualde ſit mirum, neminem fuiſſe, qui iſtius ſe ſimilem dici uellet. ipſe in Sicilienſi edicto hoc non habet: exegerat enim iam mercedem. Item, ut illo edicto, de quo ante dixi, in Sicilia de hereditatum poßeſſionibus dandis, edixit idem, quod omnes Romae praeter iſtum.* EX. EDICTO. SICILIENSI. SI DE. HEREDITATE. AMBIGITVR. *At, per deos immortales, quid eſt, quod de hoc dici poſſit? iterum enim iam quaero abs te, ſicut modo in illo capite Anniano de mulierum hereditatibus, nunc in hoc de hereditatum poſſeſſionibus, cur ea capita in edictum prouinciale transferre nolueris. utrum digniores homines exiſtimaſti eos, qui habitabant in prouincia, quam nos, qui aequo iure uterentur: an aliud Romae aequum eſt, aliud in Sicilia? non enim hoc poteſt hoc loco dici, multa eſſe in prouincijs aliter edicenda: non de hereditatum quidem poſſeſſionibus, non de mulierum hereditatibus: nam utroque genere uideo non modo ceteros, ſed te ipſum totidem uerbis edixiſſe, quot uerbis edici Romae ſolet. quae Romae magna cum infamia, pretio accepto, edixeras, ea ſola te, ne gratis in prouincia male audires, ex edicto Sicilienſi ſuſtuliſſe uideo. Et cum edictum totum eorum arbitratu, quam diu fuit deſignatus, componeret, qui ab iſto ius ad utilitatem ſuam nundinarentur: tum uero in magiſtratu contra illud edictum ſuum ſine ulla religione decernebat. itaque L. Piſo multos codices impleuit earum rerum, in quibus ita interceſſit, quod iſte aliter, atque ut edixerat, decreuiſſet. quod uos oblitos eße non arbitror, quae multitudo, qui ordo ad Piſonis ſellam iſto praetore ſolitus ſit conuenire. quem iſte collegam niſi habuiſſet, lapidibus coopertus eſſet in foro. ſed eo leuiores iſtius iniuriae uidebantur, quod erat in aequitate, prudentiaq. Piſonis*

paratiſſimum

paratiſſimum perfugium, quo ſine labore, ſine moleſtia, ſine impenſa, etiam ſine patrono homines uterentur. nam, quaeſo, redite in memoriam, iudices, quae libido iſtius in iure dicendo fuerit, quae uarietas decretorum, quae nundinatio, quam inanes domus eorum omnium, qui de iure ciuili conſuli ſolent, quam plena, atque referta Chelidonis: a qua muliere cum erat ad eum uentum, & in aurem eius inſuſurratum, alias reuocabat eos, inter quos iam decreuerat, decretumq. mutabat; alias inter alios contrarium ſine ulla religione decernebat, ac proximis paullo ante decreuerat. hinc illi homines erant, qui etiam ridiculi inueniebantur ex dolore. quorum alij, ut audiſtis, negabant mirandum eſſe, ius tam nequam eſſe Verrinum: alij etiam frigidiores erant; ſed, quia ſtomac halantur, ridiculi uidebantur eſſe, cum Sacerdotem execrabantur, qui Verrem tam nequam reliquiſſet: quae ego non commemorarem, (neque enim perfacete dicta, neque porro hac ſeueritate digna ſunt) niſi uos illud uellem recordari, iſtius nequitiam, & iniquitatem tum in ore uulgi, atque in communibus prouerbijs eſſe uerſatam.

EXPLANATIO

LEGE *ageret in hereditatem.* bonorum poſſeſſionem a praetore peteret: aut, ſi non impetraret, ſponſione facta litigaret, ſic tamen, ut poſſeſſor prius ei ſatis daret, nihilo ſe deteriorem poſſeſſionem facturum, dum litigaretur. Sponſionem facere dicebatur, qui certam pecuniam deponebat, quam, ſi cauſſa caderet, amitteret. Quod autem legitur, Pro praede, malim, Per praedes: ut legiſſe Pedianus etiam uidetur: quia, Praedes qui ſint, interpretatur. Dixit igitur, Per praedes litis uindiciarum, ideſt, per eos, qui pro lite uindiciarum ſatiſdant. Lis autem uindiciarium, lis poſſeſſionis eſt. SI POSSESSOR, *ſponſionem non faciet.* ſi poſſeſſor eſt, non litigabit. quod ſponſione fieri ſolebat. PRO QVA *pecuniam acceperas*, contra Minuciam gentem: ut poſſideret is, qui occupauerat hereditatem, cum ad eum lege non ueniret. TRANSLATICIVM *eſt.* ſumptum ex alijs edictis. ILLO *edicto*, de mulierum hereditatibus. QVI AEQVO *iure uteremur:* docti homines, & ingenioſi, Vterentur. placet. CONTRA *illud edictum* inde lata lex a C. Cornelio tribuno pl. ut praetores ex edictis ſuis perpetuis ius dicerent. L. PISO alter praetor, qui ius dicebat inter peregrinos. INTERCESSIT, obſtitit, eius decreta reſcidit. QVOD VOS *oblitos eſſe non arbitror*, pro, Sed uos oblitos non arbitror. non enim eſt, Quod, pro, quamrem. Eiuſdem generis eſt illud lib. II. Quod ego niſi meo aduentu illius conatus aliquantulum repreſſiſſem; tam multos huc euocare non potuiſſem. Et lib. IV. Quod ubi intellexi, multum apud illum recentes nuncios, multum tabulas non commendaticias, ſed tributarias ualuiſſe, admonitu ipſorum Syracuſanorum impetum in eas tabulas facio, in quibus ſingula praeſcripta erant. ſic in ep. ad Terentiam: Quod utinam minus uitae cupidi fuiſſemus. Et pro Coelio: Quod cum huius adoleſcentiam propoſueritis; conſtituitote uobis ante oculos huius etiam miſeri ſenectutem. A QVA *muliere* non ab ipſa, ſed eius nomine ab ijs, quos illa mittebat. IVS TAM *nequam eſſe Verrinum* ius enim ex Verrina carne non probatur. Iocatur in ambiguo & iuris, & Verris nomine. Miror hoc, ut frigide dictum, a Tacito condemnatum: quaſi uero, ut falſe dictum, a Cicerone referatur: cum ſubijciat: Neque enim perfacete dicta. SACERDOTEM cui Verres in Sicilia ſucceſſerat. hic quoque iocus eſt in Sacerdotis, & Verris nomine. nam a Sacerdote mactari ſus ſolebat.

ORATIO

IN plebem uero Romanam utrum ſuperbiam prius memorem, an crudelitatem? ſine dubio crudelitas grauior eſt, atque atrocior. oblitos ne igitur hos putatis eſſe, quemadmodum ſit iſte ſolitus uirgis plebem Romanam concidere? quam rem etiam tribunus pl. in concione egit, cum eum, quem uirgis iſte caeciderat, in proſpectum populi R. produxit. cuius rei cognoſcendae faciam uobis ſuo tempore poteſtatem. Superbia uero qua fuerit, quis ignorat? quemadmodum is tenuiſſimum quemque contempſerit, deſpexerit, liberum eſſe numquam duxerit. P. Trebonius uiros bonos, & honeſtos complures fecit heredes: in his fecit ſuum libertum. is A. Trebonium fratrem habuerat proſcriptum. ei cum cautum uellet, ſcripſit, ut heredes iurarent, ſe curaturos, ut ex ſua cuiuſque parte ne minus dimidium ad A. Trebonium fratrem illum proſcriptum perueniret. libertus iurat: ceteri heredes adeunt ad Verrem: docent, non oportere ſe iurare facturos eſſe quod contra legem Corneliam eſſet, quae proſcriptum iuuari uetat: impetrant, ut ne iurent. dat his poſſeſſionem. id ego non reprehendo. etenim erat iniquum, homini proſcripto, egenti, de fraternis bonis quidquã dari: & ille libertus, niſi ex teſtamento patroni iuraſſet, ſcelus ſe facturum arbitrabatur. itaque ei Verres poſſeſſionem hereditatis negat ſe daturum, ne poſſet patronũ ſuum proſcriptum iuuare: ſimul ut eſſet poena, quod alterius patroni teſtamento obtemperaſſet. Das poſſeſſionem ei, qui non iurauit. concedo: praetorium eſt. adimis tu ei, qui iurauit? quo exemplo? proſcriptum iuuat: lex eſt: poena eſt. quid ad eum, qui ius dicit? utrum reprehendis, quod patronũ iuuabat eum, qui tum in miſerijs erat: an, quod alterius patroni mortui uoluntatem conſeruabat, a quo ſummum beneficium acceperat? utrũ horum reprehendis? & hoc tum de ſella uir optimus dixit, equiti R. tam locupleti libertinus ſit homo heres? o modeſtum ordinem, quod illinc uiuus ſurrexit. Poſſum ſexcenta decreta proferre, in quibus, ut ego pecuniam non dicam interceſſiſſe, ipſa decretorum nouitas iniquitasq. declarat. uerum, ut ex uno de ceteris coniecturam facere poſſitis, id quod priore actione cognoſtis, audite.

EXPLANATIO

HOs } populum, qui aderat. VIRGIS *plebem Romanam concidere?* } contra ueteres leges. CVIVS *rei,* } cuius in plebem Romanam crudelitatis. SVO *tempore* } cum de ſupplicijs agam. CONTEMPSERIT, *deſpexerit,* } plus eſt deſpicere, quam contemnete. ſic enim auget hic Cicero ſuperbiam Verris, ut act. 1. infamiam auget ordinis ſenatorij: quo loco dixit: Contemnimur, deſpicimur, graui, diuturnaq. iam flagramus infamia. LIBERVM *eſſe numquam duxerit.* cum tenuiſſimis numquam egit, ut cum liberis hominibus agi ſolet: ſeruorum eos loco duxit. Infra: Quo denique ore, quos numquam liberos putauit, libertinos ſolitus ſit appellare. Hinc illud ad Att. Agamemnonem liberum non putauit. BONOS } communi opinione. nam re uera non boni, qui iurare noluerint ex mortui uoluntate, lucrum officio anteponentes. CORNELIAM } a Sulla latam, in eos, quos ipſe uictor proſcripſit. ETENIM *erat iniquum,* } ironia. nam aequum in primis erat. ET ILLE *libertus,* } ex comparatione libertini hominis fit maior eorum uituperatio, quos uiros bonos, & honeſtos appellauit. PATRONVM *ſuum proſcriptum* } cum duobus fratribus, P. & A. Trebonijs ſeruiſſet, ab utroque manumiſſus erat. QVID *ad eum, qui ius dicit?* } quod aequum eſt, id praetor debet decernere, non de Cornelia lege cogitare: quae poenam irrogat non ei, qui ius dicit, ſed ei, qui proſcriptum iuuat. SVMMVM *beneficium* } libertatem, & hereditatem. O MODESTVM *ordinem,* } libertinorum.

ORATIO

C. SVLPICIVS *Olympius fuit. is mortuus eſt. C. Sacerdote praetore, neſcio an ante, quam Verres praeturam petere coeperit. fecit heredem M. Octauium Ligurem. Ligur hereditatem adijt, poſſedit Sacerdote praetore ſine ulla controuerſia. poſtea quam Verres magiſtratum inijt; ex edicto iſtius, quod edictum Sacerdos non habuerat, Sulpicij patroni filia ſextam partem hereditatis ab Ligure petere coepit. Ligur non aderat. Lucius frater eius cauſſam agebat: aderant amici, propinqui. dicebat iſte, niſi cum muliere decideretur, in poßeſſionem ſe ire iuſſurum. L. Gellius cauſſam Liguris defendebat: docebat, edictum eius non oportere, ad eas hereditates ualere, quae ante eũ praetorem ueniſſent: ſi hoc tum fuiſſet edictum, fortaſſe Ligurem hereditatem aditurum non fuiſſe. aequa poſtulatio, ſumma hominum auctoritas pretio ſuperabatur. uenit Romam Ligur: non dubitabat, quin, ſi ipſe Verrem conueniſſet, aequitate cauſſae, & auctoritate ſua commouere hominem poſſet: domum ad eum uenit: rem demonſtrat: quam pridem ſibi hereditas ueniſſet, docet: quod facile in cauſſa aequiſſima homini ingenioſo fuit: multa, quae quemuis mouere poſſent, dixit: ad extremum petere coepit, ne uſque eo ſuam auctoritatem deſpiceret, gratiamq. contemneret, ut ſe tanta iniuria afficeret. homo Ligurem accuſare coepit, qui in re aduenticia, atque hereditaria tam diligens, tam attentus eſſet: debere eum aiebat ſuam quoque rationem ducere: multa ſibi opus eſſe, multa canibus ſuis, quos circa ſe haberet. non poſſum illa planius commemorare, quam ipſum Ligurem pro teſtimonio dicere audiſtis. quid enim, Verres? utrum ne his quidem teſtibus credetur, an haec ad rem non pertinent? non M. Octauio? non L. Liguri? quis nobis credet? cui nos? quid eſt, Verres, quod planum fieri teſtibus poſſit, ſi hoc non fit? an id, quod dicunt, leue eſt? nihil leuius, quam praetorem urbanum hoc iuris in ſuo magiſtratu conſtituere, omnibus ijs, quibus hereditas uenerit, coheredem praetorem eſſe oportere. An uero dubitamus, quo ore iſte ceteros homines inferiore loco, auctoritate, ordine, quo ore homines ruſticanos ex municipijs, quo denique ore, quos numquam liberos putauit, libertinos homines ſolitus ſit appellare, qui ob ius dicẽdum M. Octauium Ligurem, hominem ornatiſſimum loco, ordine, nomine, uirtute, ingenio, copijs, poſcere pecuniam non dubitarit? In ſartis tectis uero quemadmodum ſeſe geſſerit, quid ego dicam? dixerunt, qui ſenſerunt. ſunt alij, qui dicant. notae res ac manifeſtae prolatae ſunt, & proferuntur. dixit C. Fannius, eques R. frater germanus Q. Titinij, iudicis tui, tibi ſe pecuniam dediſſe. recita teſtimonium C. Fannij. nolite C. Fannio dicenti credere, noli, inquam, tu Q. Titini C. Fannio, fratri tuo, credere. dicit enim rem incredibilem: C. Verrem inſimulat auaritiae, & audaciae: quae uitia uidentur in quemuis potius, quam in iſtum conuenire. dixit Q. Tadius, homo familiariſſimus patris iſtius, non alienus a matris eius genere, & nomine: tabulas protulit, quibus pecuniam ſe dediſſe oſtendit. Recita nomina Q. Tadij. recita teſtimonium Q. Tadij. ne tabulis quidem Q. Tadij, nec teſtimonio credetur? quid igitur in iudicijs ſequemur? quid eſt aliud, omnibus omnia peccata, & maleficia concedere, niſi hoc, hominum honeſtiſſimorum teſtimonijs, & uirorum bonorum tabulis non credere? Nam, quid ego de quotidiano ſermone, querimoniaq. populi R. loquar? de iſtius impudentiſſimo furto, ſeu potius nouo, ac ſingulari latrocinio? auſum eſſe in aede Caſtoris, celeberrimo, clariſſimoq. monumento, quod templum in oculis, quotidianoq. aſpectu populi R. eſt poſitum, quo ſaepenumero ſenatus conuocatur, quo maximarum rerum frequentiſſimae quotidie aduocationes fiunt, in eo loco, in ſermone hominum audaciae ſuae monumentum aeternum relinquere.*

EXPLA-

EXPLANATIO

C. Svlpicivs *Olympius fuit*.] ſic locutus in Diuin. Agonis eſt quaedam Lilybaetana. & ſaepe in his libris. M. Octavivm *Ligurem*.] ſenatorem. ut lib. II. Qvod *edictum*] quo edicti caput in edicto ſuo Sacerdos non habuerat. Patroni] eius, qui Olympum liberauerat. Ire *iuſſurum*.] Sulpicij patroni filiam. L. Gellivs] qui biennio ante conſul fuerat, & hoc anno cenſuram geſſit. Adventicia,] non exſpectata, quae non ueniret a propinquo. Hereditaria] nullo labore parta. Svam *quoque rationem ducere:*] de ſe quoque cogitare, cui multa opus eſſent. Canibvs] quos ali oporteret, quandoquidem eorum opera multis in rebus uteretur. Canes uocauit, quia circa ſe, ut canes circa dominum, eſſent aſſidue, & quia, tamquam canes, ubi praeda praetoris eſſet, odorarentur. lib. III. Iſto cohors quorum hominum eſt? Voluſij haruſpicis, & Cornelij medici, & horum canum, quos meum tribunal lambere uidetis. Et lib. IV. Mirandum in modum (canes uenaticos diceres) ubi quidquid eſſet, aliqua ratione inuenirent. Lib. V. Non enim Charybdin tam infeſtam, neque Scyllam nautis, quam iſtum in eodem freto fuiſſe arbitror. hoc etiam iſte infeſtior, quod multo ſe pluribus & maioribus canibus ſuccinxerat. L. ligvri] M. Octauij fratri. Nihil *leuius*,] ironia. nihil enim eſt, quod minus ferri poſſit. Loco] dignitate. Act. I. Cogita, qui ſis, quo loco ſis. Ordine,] quod ſenator. Nomine,] in ipſo ordine clari nominis. Poscere *pecuniam*] cum dixit: Debere eum ſuam quoque rationem ducere: multa ſibi opus eſſe, multa canibus ſuis, quos circa ſe haberet. Qvi *ſenſerunt*:] quorum interfuit: a quibus Verres contra omnia iura pecuniam expreſſit. Frater *germanus Q. Titinij*,] quo modo? cum ſint ex diuerſa gente. adoptatum neceſſe uidetur credere in Titiniam gentem, qui frater germanus C. Fabij fuerat. Qvid *eſt aliud*,] ſic in Catone: Quid eſt aliud, gygantum more bellare cum dijs, niſi naturae repugnare? In ocvlis,] erat enim in foro templum Caſtoris.

ORATIO

AEdem Caſtoris, iudices, P. Iunius habuit tuendam, L. Sulla, Q. Metello cos. is mortuus eſt: reliquit pupillum paruum filium. cum L. Octauius, C. Aurelius cos. aedes ſacras locauiſſent, neque potuiſſent omnia ſarta tecta exigere, neque ij praetores, quibus erat negotium datum, C. Sacerdos, & M. Caeſius: factum eſt S. C. quibus de ſartis tectis cognitum, & iudicatum non eſſet, uti C. Verres, P. Coelius praetores cognoſcerent, & iudicarent. qua poteſtate iſte permiſſa, ut ex C. Fannio, & ex Q. Tadio cognouiſtis, uerumtamen, cum eſſet omnibus in rebus apertiſſime impudentiſſimeq. praedatus, hoc uoluit clariſſimum relinquere indicium latrociniorum ſuorum, de quo non audire aliquando, ſed uidere quotidie poſſemus: quaeſiuit, quis aedem Caſtoris ſartam tectam deberet tradere. Iunium ipſum mortuum eßſe ſciebat: ſcire uolebat, ad quem illa res pertineret. audit pupillum eßſe filium. homo, qui ſemper ita palam dictitaſſet, pupillos, & pupillas certiſſimam praedam eſſe praetoribus, optatum negotium ſibi in ſinum delatum eſſe dicebat. monumentum illa amplitudine, illo opere, quamis ſartum tectum, integrumq. eſſet, tamen aliquid ſe inuenturum, in quo moliri, praedariq. poſſet, arbitrabatur. L. Rabonio aedem Caſtoris tradi oportebat. is caſu pupilli Iunij tutor erat teſtamento patris. cum eo ſine ullo intertrimento conuenerat iam, quemadmodum traderetur. iſte ad ſe Rabonium uocat: quaerit, ecquid ſit, quod a pupillo traditū non ſit, quod exigi debeat. cum ille id, quod erat, diceret, facilem pupillo traditionem eſſe, ſigna, & dona comparere omnia, ipſum templum omni opere eſſe integrum: indignum iſti uideri coepit, ex tanta aede, tantoq. opere ſe non opimum praeda, praeſertim a pupillo, diſcedere. uenit ipſe in aedem Caſtoris: conſiderat templum: uidet undique tectum, pulcherrime laqueatum, praeterea cetera noua, atque integra: uerſat ſe: quaerit, quid agat. dicit ei quidam ex illis canibus, quos iſte Liguri dixerat eſſe circa ſe multos: Tu, Verres, hic quod moliare, nihil habes: niſi forte uis ad perpendiculum columnas exigere. homo omnium rerum imperitus quaerit, quid ſit, ad perpendiculum. dicunt ei, fere nullam eſſe columnam, quae ad perpendiculum eſſe poſſit. iam mehercule, inquit; ſic agamus: columnae ad perpendiculum exigantur. Rabonius, qui legem noſſet, qua in lege numerus tantum columnarum traditur, perpendiculi mentio fit nulla; & qui non putaret ſibi expedire, ita accipere, ne eodem modo reddendum eſſet; negat, id ſibi deberi; negat, oportere exigi. iſte Rabonium quieſcere iubet: & ſimul ei non nullam ſpem ſocietatis oſtendit. hominem modeſtum, & minime pertinacem facile coercet: columnas ita ſe exacturum eſſe confirmat. noua res, atque improuiſa, pupilli calamitas nunciatur ſtatim C. Muſtio, uitrico pupilli, qui nuper eſt mortuus, M. Iunio patruo, P. Potitio, tutori, homini frugaliſſimo. hi rem ad uirum primarium, ſummo officio, ac uirtute praeditum, M. Marcellum, qui erat pupilli tutor, deferunt. uenit ad Verrem M. Marcellus: petit ab eo pro ſua fide, ac diligētia pluribus uerbis, ne per ſummā iniuriam pupillum Iunium fortunis patrijs conetur euertere. iſte, qui iam ſpe, & opinione praedam illam deuoraſſet, neque ulla aequitate orationis, neque auctoritate M. Marcelli commotus eſt: itaque, quemadmodum oſtendiſſet, ſe id exacturum eſſe reſpondit. cum ſibi omnes ad iſtum allegationes difficiles, omnes aditus arduos, ac potius interclusos uiderent; apud quem non ius, non aequitas, non miſericordia, non propinqui oratio, non amici uoluntas, non cuiuſquam auctoritas pro pretio, non gratia ualeret: ſtatuunt id ſibi optimum eſſe factu,

ſe factu,

ſe factu, quod cuiuis ueniſſet in mentem, petere auxilium a Chelidone: quae iſto praetore non modo in iure ciuili, priuatorumq. omnium controuerſijs populo R. praefuit, uerum etiam in his ſartis tectis dominata eſt. uenit ad Chelidonem C. Muſtius, eques R. publicanus, homo cum primis honeſtus: uenit M. Iunius, patruus pueri, frugaliſſimus homo, & caſtiſſimus: uenit homo ſummo honore, pudore, & ſummo officio, ſpectatiſſimus ordinis ſui, P. Potitius tutor. O multis acerbã, o miſeram, atque indignam praeturam tuam. ut mittam cetera, quo tandem pudore tales uiros, quo dolore meretricis domum ueniſſe arbitramini? qui nulla conditione iſtam turpitudinem ſubiſſent, niſi officij, neceſſitudinisq. ratio coegiſſet. Veniunt, ut dico, ad Chelidonem. domus erat plena: noua iura, noua decreta, noua iudicia petebantur: Mihi det poſſeſſionem, mihi ne adimat: in me iudicium ne det: mihi bona addicat. alij nummos numerabant: alij tabulas obſignabant. domus erat non meretricio conuentu, ſed praetoria turba referta. Simul ac poteſtas primum data eſt, adeunt hi, quos dixi: loquitur Muſtius: rem demonſtrat: petit auxilium: pecuniam pollicetur. reſpondet illa, ut meretrix, non inhumane: libenter ait ſe eſſe facturam, & ſe cum iſto diligenter ſermocinaturam: reuerti iubet. tum diſcedunt. poſtridie reuertuntur: negat illa poſſe hominem exorari; permagnam, eum dicere, ex illa re pecuniam confici poſſe. Vereor, ne quis forte de populo, qui priore actione non affuit, haec, quia propter inſignem turpitudinem ſunt incredibilia, fingi a me arbitretur. ea uos antea, iudices, cognouiſtis. dixit iuratus P. Potitius, tutor pupilli Iunij: dixit M. Iunius, tutor, & patruus. Muſtius dixißet, ſi uiueret: ſed pro Muſtio, recenti re, de Muſtio auditum dixit L. Domitius: qui cum ſciret me ex Muſtio uiuo audiſſe, quod eo ſum uſus plurimum; (etenim id iudicium, quod prope omnium fortunarum ſuarum C. Muſtius habuit, me uno defendente uicit) cum hoc ut dico, ſciret L. Domitius me ſcire, ad eum res omnes Muſtium ſolitum eſſe deferre; tamen de Chelidone reticuit, quoad potuit; alio reſponſionem ſuam deriuauit. tantus in adoleſcente clariſſimo, ac principe iuuentutis pudor fuit, ut aliquandiu, cum a me premeretur, omnia reſponderet, quam Chelidonem nominaret. primo neceſſarios iſtius ad eum allegatos eſſe dicebat: deinde aliquando coactus Chelidonem nominauit. Non te pudet, Verres, eius mulieris arbitratu geſſiſſe praeturam, quam L. Domitius ab ſe nominari uix ſibi honeſtum eße arbitrabatur? Reiecti a Chelidone, capiunt conſilium neceſſarium, ut ſuſcipiant ipſi negotium. cum Rabonio tutore, quod erat uix HS quadraginta millium, tranſigunt HS ducentis millibus. refert ad iſtum rem Rabonius; ut ſibi uidebatur, ſatis grandem pecuniam, & ſatis impudentem eſſe: iſte, qui aliquanto plus cogitaſſet, male accipit uerbis Rabonium, negat eum ſibi illa deciſione ſatisfacere poſſe. ne multa, locaturum ſe eſſe confirmat. Tutores haec neſciunt: quod actum erat cum Rabonio, putant id eſſe certiſſimum, nullam maiorem pupillo metuunt calamitatẽ. Iſte uero non procraſtinat: locare incipit, non proſcripta, atque edicta die, alieniſſimo tempore, ludis ipſis Romanis. foro ornato. itaque renunciat Rabonius illam deciſionem tutoribus: accurrunt tamen ad tempus tutores: digitum tollit Iunius patruus. iſti color immutatus eſt; uultus, oratio, mens denique excidit. quid ageret, coepit cogitare: ſi opus pupillo redimeretur, ſi res abiret ab eo mancipe, quem ipſe appoſuiſſet, ſibi nullam praedam eſſe. itaque excogitat: quid? nihil ingenioſe, nihil quod quiſquam poſſit dicere improbe, uel callide: nihil ab iſto tectum, nihil ueteratorium exſpectaueritis: omnia aperta, omnia perſpicua reperientur, impudentia, amentia, audacia. Si pupillo opus redimitur, mihi praeda de manibus eripitur. quod eſt igitur remedium? quod? ne liceat pupillo redimere. Vbi illa conſuetudo in bonis, praedibus, praedijsq. uendundis, omnium conſulum, cenſorum, praetorum, quaeſtorum denique? ut optima condicione ſit is, cuia res ſit, cuium periculum? excludit eum ſolum, cui prope dicam ſoli poteſtatem factam eſſe oportebat. quid enim quiſquam ad meam pecuniam me inuito adſpirat? quid accedit? locatur opus id, quod ex mea pecunia reficiatur. ego me refecturum eſſe dico. probatio futura eſt tua, qui locas: praedibus, & praedijs populo cautum eſt. &, ſi non putas cautum, ſcilicet tu praetor in mea bona, quod uoles, immittes? me ad meas fortunas defendendas accedere non ſinas? operaepretium eſt ipſam legem cognoſcere. dicetis eundem conſcripſiſſe, qui illud edictum de hereditate. EX. OPERE. FACIVNDO. QVAE. PVPILLI. IVNII. dic, dic, quaeſo, clarius: C. VERRES. PRAET. VRB. ADDIDIT. corriguntur leges cenſorie. quod enim uideo in multis ueteribus legibus, Cn. Domitius, L. Metellus, L. Caſſius, Cn. Seruilius cenſores addiderunt, uult aliquid eiuſmodi C. Verres. dic, quid addidit. QVI. DE L. MARCIO. M. PERPERNA. CENSORIBVS. REDEMERIT. EVM. SOCIVM NE. ADMITTITO. NE. VE. EI. PARTEM DATO. NE. VE. EI. REDIMITO. Quid ita? ne uitioſum opus fieret? at erat probatio tua. ne parum locuples eſſet? at erat, & eſſet amplius, ſi uelles, populo cautum praedibus, & praedijs. hic te ſi res ipſa, ſi indignitas iniuriae tuae non commouebat; ſi pupilli calamitas, propinquorum lacrymae, D. Bruti, cuius praedia ſubierant periculum, M. Marcelli tutoris auctoritas apud te ponderis nihil habebat: ne illud quidem animaduertebas, eiuſmodi fore hoc peccatum tuum, quod tu neque negare poſſes, (in tabulas enim retuliſti) nec cum defenſione aliqua confiteri? Addicitur id opus H-S DLX millibus; cũ tutores HS LXXX millibus id opus ad iſtius, hominis iniquiſſimi, arbitrium ſe effecturos eſſe clamarent. etenim, quid erat operis? id, quod uos uidiſtis. omnes illae columnae, quas dealbatas uidetis, machina appoſita, nulla impenſa deiectae, eiſdemq. lapidibus repoſitae ſunt. hoc tu H-S DLX millibus locauiſti. atqui in illis columnis dico eſſe quae a tuo redemptore commotae non ſint: dico eſſe ex qua tantum tectorium uetus delitum ſit, & nouum inductum. quod ſi tanta pecunia columnas dealbari putaßem, certe numquam aedilitatem petiuiſſem. At ut uideatur tamen res agi, & non eripi pupillo: SI. QVID. OPERIS. CAVSSA. RESCIDERIS. REFICIO. Quid erat, quod reſcinderet, cum ſuo quemque loco lapidem reponeret? QVI. REDEMERIT. SATISDET. DAMNI. INFECTI. EI. QVI. A. VETERE. REDEMPTORE. ACCEPERIT. Deridet, cum ſibi ipſum iubet ſatiſdare Rabonium. PECVNIA.

CVNIA. PRAESENS. SOLVATVR. *Quibus de bonis? eius, qui, quod tu* H-S DLX *millibus locaſti,* H-S LXXX. *millibus effecturum eſſe clamauit. quibus de bonis? pupilli. cuius aetatem, & ſolitudinem, etiam ſi tutores non eſſent, defendere praetor debuit: tutoribus defendentibus, non modo patrias eius fortunas, ſed etiam bona tutorum ademiſti.* HOC OPVS. BONO. SVO. QVOQVE. FACITO. *lapis aliquis Cædendus, & apportandus fuit machina ſua? an, illo non ſaxum, non materies aduecta eſt: tantum operis ſed in iſta locatione fuit, quantum paucae operae fabrorũ mercedis tulerũt, & manupretij machinae? utrũ exiſtimatis, minus operis eſſe, unã columnam efficere ab integro nouam, nullo lapide rediuiuo, an quattuor illas reponere? nemo dubitat, quin multo maius ſit nouam facere. oſtendam, in aedibus priuatis; longa difficiliq. uectura, columnas ſingulas ad impluuium* H-S XL *millibus non minus magnas locatas. Sed ineptum eſt de tam perſpicua iſtius impudentia pluribus uerbis diſputare, praeſertim cum iſte aperte tota lege omnium ſermonem, atque exiſtimationem contempſerit, qui etiam ad extremum conſcripſerit.* REDIVIVA. SIBI. HABETO. *quaſi quidquam rediuiui ex opere illo tolleretur, ac non totum opus ex rediuiuis conſtitueretur. At enim pupillo redimi non licebat; non neceſſe erat rem ad ipſum peruenire; poterat aliquis ad id negotium de populo accedere. Omnes excluſi ſunt non minus aperte, quam pupillus. diem praeſtituit operi faciundo Kal. Dec. locat circiter idus Sept. anguſtijs temporis excluduntur omnes. Quid ergo? Rabonius iſtam diem quo modo aſſequitur? nemo Rabonio moleſtus eſt, neque Kal. Dec. neque nonis, neque idibus. denique aliquanto in prouinciam iſte proficiſcitur prius, quam opus effectum eſt. poſtea quam reus factus eſt, primo negabat opus in acceptum referre poſſe. cum inſtaret Rabonius, in me cauſſam conferebat, quod tum codicem obſignaſſem. petit a me Rabonius, & amicos allegat: facile impetrat. iſte, quid ageret, neſciebat. ſi in acceptum non retuliſſet, putabat ſe aliquid defenſionis habiturum: Rabonium porro intelligebat rem totam eſſe patefacturum. tametſi quid poterat eſſe apertius, quam nunc eſt, ut uno minus teſte haberet Rabonio? opus in acceptum retulit quadriennio poſt, quam diem operi dixerat. hac conditione, ſi quis de populo redemptor acceſſiſſet, cum die ceteros redemptores excluſiſſet, tum in eius arbitrium ac poteſtatem uenire nolebat, qui ſibi ereptam praedam arbitraretur. nam quid argumentamur, quo iſta pecunia peruenerit? fecit iſte iudicium. primum cum uehementius cum eo D. Brutus contenderet, qui de ſua pecunia* H-S DLX *millia numerauit; quod iam iſte ferre non poterat, opere addicto, praedibus acceptis, de* H-S DLX *millibus remiſit D. Bruto* H-S CX *millia. hoc, ſi aliena res eſſet, certe facere non potuiſſet. deinde nummi numerati ſunt Cornificio: quem ſcribam ſuum fuiſſe, negare non poteſt. poſtremo ipſius Rabonij tabulae praedam illam iſtius fuiſſe clamant. Recita nomina Rabonij.*

EXPLANATIO

LOCAVISSENT, } tuendas, ac reficiendas, ut deinde, quibus eſſent locatae, ab ijs ſartae tectae exigerentur. VERVMTAMEN, } uerumtamen dicam: quamquam ex Fannio, & Tadio cognouiſtis, ſic locutus eſt lib. II. Africani eſt hoc, hominis liberaliſſimi, uerumtamen: Ea liberalitas eſt probanda. &c. HOMO, *qui ſemper ita palam dictitaſſet*, } ſic ſupra: Homo, ut haec audiuit. Et Homo, qui ſemper hoſpitaliſſimus, amiciſſimusq. noſtrorum hominum exiſtimatus eſſet. Et: Homo, qui & ſumma grauitate, & iam id aetatis eſſet. SINE VLLO *intertrimento* } ſine ullo alterutrius partis damno. NAM *mehercule*, } ſic ex antiquo libro, non, Iam hercule. idq. probat conſuetudo Latini ſermonis. ſic enim hic, Nam, uim habet affirmandi, non rationis reddendae, ut lib. II. Nam hercule, inquit Minucius, me quoque Petillius, ut ſibi in conſilio adeſſem, rogauit. Et lib. III. Nam ſperaueram, inquit arator, me ad denarios peruenturum. Terentius in Ad.

Leno ſum, fateor, pernicies communis adoleſcentium,
Periurus, peſtis: tamen tibi a me nulla eſt orta iniuria.
AE. Nam hercle etiam id reſtat.

LEGEM } de ſartis tectis. legem autem, ideſt pactionem cenſoriam. Lib. III. Eundemq. te memini cenſorias quoque leges in ſartis tectis exigendis tollere, commutare. lib. V. Qui agros publicos arant, certum eſt, quod ex lege cenſoria dare debeant. Hic autem infra lex appellatur, quam in locanda Caſtoris aede Verres praetor conſcripſit. MODESTVM, *& minime pertinacem* } Rabonium carpit ut auarum, & qui lucri cupiditate uictus ab officio deſciuerit. M. MARCELLVM, } iudicem in oratione pro Quinctio, C. Marcelli Aeſernini, qui lib. IV. nominatur: ut in Bruto. PRO *ſua fide*, } quia pupilli tutor erat. EXACTVRVM *eſſe* } ad perpendiculum. ALLEGATIONES } amicorum, aut hominum auctoritate praeſtantium. ſupra: Quibus allegationibus illam ſibi legationem expugnauit? infra: Primo neceſſarios iſtius ad eum allegatos eſſe dicebat. M. IVNIVS, *patruus pueri, frugaliſſimus homo*, } de plebe: ut infra: P. Iunij erat, hominis de plebe Romana, filius. Frugalitas autem plebeiorum hominum propria laus: tametſi ad equeſtem quoque ordinem transfertur. nam de Potitio quod ſequitur, Homo ſummo honore, ſpectatiſſimus ordinis ſui: certe dictum uidetur de equite Romano potius, quam de homine, qui de plebe eſſet: quem tamen paucis ante uerſibus frugaliſſimum hominẽ uocauit. PRAEFVIT } tamquam praetor urbanus. Vſus eſt eo uerbo, unde praetor dictus eſt. CASTISSIMVS: } integerrimus. L. DOMITIVS: } Ahenobarbus: qui poſtea conſul fuit cum Ap. Pulchro. PRINCIPE *iuuentutis* } laus, quae tribui ſolet adoleſcentibus. ſic M. Brutum principem iuuentutis appellat in

ep. ad Appium. AD EVM } ad ipſum Verrem, qui agerent cum eo de re tranſigenda. ALLEGATOS *eſſe dicebat:* } quod falſum erat: ſed ita pudebat eum meretricem nominare, ut mentiri mallet. QVOD *erat uix* H-S X L *millium*, } hoc puto dici: totam impenſam, in aedem Caſtoris a redemptore factam, uix H-S X L millium fuiſſe, ideſt ſcutatorum MCC. H-S CC *millibus*. } ſcutatorum ſex millibus. LOCATVRVM } alicui, qui redimeret aedem illam tuendam multo maiore pecunia, non modo quam H-S X L millium, ſed etiam, quam ducentorum millium: ut impenſam deinde illam pupillus, qui aedem tradere ſartam tectam debebat, ſoluere cogeretur. Locauit autem, ut infra patet, H-S D L X millibus. RENVNCIAT } quod ipſe cum tutoribus tranſegerat, id praetori non placere, ipſis tutoribus ſignificat: ideoq. deciſionem renunciat, ideſt recuſat, infectam eſſe uult. act. I. Renunciata eſt tota conductio. DIGITVM *tollit* } ſublato digito, ut mos erat. redimere ſe pupilli nomine ſignificat. SI RES *abiret ab eo mancipe*, } niſi redemiſſetis, quem ipſe appoſuerat. Lib. III. Et ei poteſtatem emendi non eſſe factam, ne res abiret ab Apronio. APPOSVISSET, } uerbum callide agentis: ut ſupra: Calumniatores ex ſinu ſuo appoſuit, qui illam hereditatem Veneri Erycinae commiſſam eſſe dicerent. Infra: Apponit, qui petat Veneri Erycinae illam hereditatem. Et lib. V. Apponitur his tamen accuſator. In ep. ad Marium: Licitatorem potius apponam, quam illud minoris ueneat. IN BONIS, *praedibus, praedijsq. uendundis*, } hic ego nec Aſconij ſententiam probare, nec rurſus ijs aſſentiri poſſum, qui, Bonis uendundis, operibus locandis accipiunt. nam bona pro operibus, uendere pro locare, ut accipi debeat, ratio nulla perſuadet: nec uero, quae ſequuntur, ad eam ſignificationem detorqueri poſſunt: nec illud, Cuia res ſit, ad redemptorem pertinet. cur enim, ubi opus aliquod publicum locatur, optima condicione ſit is, qui redimit? cum is, qui locat, id tantum ſpectet, ut quamminimo locet, ideſt, ut quamminima pecunia poſſit, in operis refectionem de publico erogetur. quo ſi maiorem impenſam redemptor fecerit, de ſuo fecit. Eam igitur hic eſſe mentem Ciceronis dicam, quam communis & uſitata uerborum ſignificatio oſtendit. Si cuius, inquit, bona uenduntur, ideſt praedes, aut praedia, pro eo, quod publice debeat: ſolet is in recuperatione ſuorum bonorum optima condicione eſſe: ut nemo minoris emat, quam ipſe, qui ſuo periculo redemit, & cuius res eſt. Praedes autem, ideſt mancipia, aut aliquid, quod moueri loco poſſet, ita uendebantur ut praedia. itaque Phil. II. timere dicitur Antonius, ne L. Plancus praedes ſuos uenderet. Non enim homines liberi uendebantur. Praedes igitur, & praedia bona ſunt, quae & ſatiſdationibus obligantur, &, niſi promiſſum praeſtetur, a creditore uenduntur. CONSVLVM, *cenſorum, praetorum, quaeſtorum* } nominat eos magiſtratus, qui locare publica opera, & redemptorum bona, niſi ſarta tecta opera reddidiſſent, uendere ſolebant. qua comparatione demonſtrat, quam inique pupillos redemptione excludatur. CVIA RES *ſit*, } cuius res agitur, cuius bona uenduntur. CVIVM *periculum*? } in redimendo aequum eſt enim, cuius periculum fuit, maiorum eius, quam cuiuſquam praeterea, rationem haberi. EVM *ſolum*, } pupillum redemptione ſolum excludit. AD MEAM *pecuniam* } ex perſona pupilli. nam, niſi redemptor alius, ideſt manceps a Verre appoſitus, aedem Caſtoris ſartam tectam tradiderit, tantum ſoluere cogetur, quanti locatio fuerit: ſoluet autem a pupillo, qui opus abſolutum non reddidit. IN MEA *bona, quos uoles, immites*? } cum enim locas, cui tu uis: ad meam pecuniam adſpiras, & in mea bona, quem tu uis, immittis. nam ſi quid operi deerit, ex mea pecunia reficiendum erit. ACCEDERE *non ſinas*? } nam, ſi me redemptione excludis, defendi a me fortunas meas non ſinis: defenderem enim, ſi ipſe redimerem. DE HEREDITATE } mulierum. nam duo conſcripſerat edicta, unum de hereditatibus mulierum contra P. Annij filiam, alterum de hereditatum poſſeſſionibus contra gentem Minuciam. ADDIDIT. } ad eam legem, qua locata fuerat P. Iunio aedes Caſtoris. CN. DOMITIVS, *L. Metellus*, } cenſores anno urbis DCXXXIIX. DE L. MARCIO, *M. Perperna cenſoribus* } haec ſcribebat Verres contra pupillum Iunium: ne ſcilicet ad redemptionis ſocietatem admitteretur, ne pars ei daretur, ne ei opus ab alio redimeretur. Pupillum non nominabat, ne correxiſſe legem eius cauſſa uideretur: ſed generatim excludebat redemptionis ſocietate, & redemptione ipſa, quicumq. poſt L. Marcium, & M. Perpernam redemiſſet. Accipio enim, De, pro, Poſt. nam ſi, De cenſoribus, accipias, pro, A cenſoribus: aduerſabitur hiſtoria. dictum enim ſupra, P. Iunium aedẽ Caſtoris a Sulla & Metello coſ. non a Marcio, Philippo cenſoribus, qui ante aliquot annos fuerant, tuendam accepiſſe. H-S LXXX *millibus* } duplo eius impenſae, quam ſupra dixit in opere reficiundo requiri. DELITVM } pro, deletum: ut alibi. SATISDET *damni infecti* } ſatiſdatione caueat, nihil damni in opere futurum, nulla re deterius opus fore, quam ut acceperit. QVI A *uetere redemptore acceperit*. } uetus redemptor quis eſt? pupillus. quis, ab eo qui acceperit? Rabonius: de quo dictum eſt ſupra: L. Rabonio aedem Caſtoris tradi oportebat. ergo tres perſonae uidentur eſſe, cum tamen duae ſint; uetus redemptor pupillus, Rabonius, qui ab eo accipere, nouoq. redemptori tradere aedem Caſtoris debebat, nouus redemptor, manceps uidelicet ille ab ipſo Verre appoſitus: quem Rabonium fuiſſe, ſatis plane Cicero demonſtrat, ſubijciens: Deridet; cum ſibi ipſum iubet ſatiſdare Rabonium. Et paullo poſt: Rabonius iſtam diem quo modo aſſequitur? Ergo, Qui redemerit, Rabonius eſt: Qui a uetere redemptore acceperit, idem Rabonius. CLAMAVIT. } plus eſt, quam, dixit: ut contendiſſe pupilli tutores, pro fide, officioq. ſuo, conſtaret. Supra quoque: Cum tutores H-S LXXX millibus id opus ad iſtius, hominis nequiſſimi, arbitrium effecturos eſſe clamarent. BONO SVO *quoque* } bona quaque re, quae ad opus attineat. MACHINA *ſua*? } magis placeret ſine interrogatione, ut cum ironia pronunciatum, hoc modo: Lapis uidelicet aliquis caedendus, & apportandus fuit machina ſua: an uero contra neque ſa-

xum

xum, neque materies illo aduecta eſt, ſed tantum operis in iſta tua locatione fuit, quanta merces fabrorum pro paucis operis: quae cum fuerit exigua, multum operis eſſe non potuit. merces enim operi reſpondet. ET MANVPRETII *machinae*.ʒ ſubaudi, quantum: ut ſit: & quantum manupretij machinae tulerunt. COLVMNAS *ſingulas*ʒ probat quod propoſuit, multo maius eſſe, unam columnam ab integro nouam facere, quam quattuor reponere. Et tamen, inquit, oſtendam, ſingulas columnas, non minores quam illas quattuor a tuo mancipe repoſitas, longa, difficiliq. uectura, locatas eſſe tantum HS XL millibus. at tu opus illud, in quo quattuor repoſitae ſunt, locaſti H-S DLX millibus. TOTA *lege*ʒ tota correctione legis. ſupra: Corriguntur leges cenſoriae. REM *ad ipſum peruenire*:ʒ locationis utilitatem ad Verrem peruenire: cur? quia poterat aliquis de populo ad redimendum opus accedere. Haec ad Verris defenſionem dicta finguntur: quae refellit ſequentibus uerbis, Omnes excluſi ſunt. FACIVNDOʒ abſoluendo. RABONIVSʒ manceps a Verre appoſitus. QVO MODO *aſſequitur*?ʒ quo modo opus abſoluit ante Kal. Dec.? quod aſſequi ceteris non licebat. IN ACCEPTVM *referre poſſe*.ʒ negauit ſe poſſe nomen illud, & pecuniam a Rabonio pro opere acceptam, in ſuas tabulas referre: ne ſuum furtum patefaceret. RABONIVS,ʒ qui ſibi cautum uellet de pecunia a pupillo accepta, Verriq. numerata. ALIQVID *defenſionum*ʒ parum, ſed aliquid tamen, in negando ſcilicet. QVADRIENNIO *poſt*,ʒ cum reus eſſet. nam integrum quadriennium fuerat in Sicilia. HAC *condicione*ʒ ut Kalendis Dec. opus abſolutum redderetur. CVM DIE *ceteros excluſiſſet*,ʒ praeter Rabonium, qui ſibi neminem illo die fore moleſtum ſciebat. duabus cauſſis excluduntur omnes, una, temporis anguſtijs; altera, quod in Verris arbitrium ac poteſtatem, qui, ſi quis de populo redemiſſet, ereptam ſibi praedam arbitraretur, uenire quiſquam de populo nolebat. D. BRVTVSʒ cuius praedijs cautum erat populo. CONTENDERET,ʒ de ſumma minuenda. DE SVÂ *pecunia* H-S DXL *millia numerauit*;ʒ mendoſus numerus. nam, ſi locatum opus eſt HS DLX millibus, ut ſupra conſtat, remittuntur autem Bruto HS CX millia: relinquuntur, quae Verri Bruto numeret, HS CDL millia. nec dubitare licet, quin ita ſit legendum: aut pro, DLX millia, quibus locatum eſt opus, reponendum, DCXL. ita quadrabunt omnia. FERRE *non poterat*ʒ interpretationem ab ipſo Cicerone ſumemus. dixit enim in re ſimili lib. II. Inuidiam ſe ſuſtinere non poſſe tantam arbitrabatur. Propterea D. Bruto, ne rem ſermonibus diſſiparet, H-S CX millia remiſit: cum opus tamen iam locaſſet Rabonio H-S DLX millibus, & a pupillo praedes accepiſſet. SCRIBAM *ſuum*ʒ ſcribae, poſtremi ordinis, ideſt de plebe homines erant. inde ad equeſtrem ordinem, ſi a cenſoribus legerentur, aut in prouincia ab imperatore ſuo, tamquam bene de rep. meriti, anulo aureo donarentur, adſcendebant. id ex ijs uerbis, quae ſunt in Cluentiana, licet conijcere: Perſuaſi, ut ſcribam iurati legerent eum, quem ijdem iſti cenſores aerarium reliquiſſent. Nam inter aerarios nec ſenatores, nec equites Romani, ſed homines de plebe referebantur: ut Aſconius, alijq. docent.

ORATIO

HIC etiam priore actione Q. Hortenſius pupillum Iunium ueniſſe praetextatum in ueſtrum conſpectum, & teſtes ſecum, patruo teſtimonium dicente, queſtus eſt: & me populariter agere, atque inuidiam commouere, quod puerum producerem, clamitauit. Quid erat, Hortenſi, tandem in illo puero populare? quid inuidioſum? Gracchi, credo, aut Saturnini, aut alicuius hominis eiuſmodi produxeram filium, ut nomine ipſo, & memoria patris animos imperitae multitudinis concitarem. P. Iunij erat, hominis de plebe Romana, filius: quem pater moriens tum tutoribus, & propinquis, tum legibus, tum aequitati magiſtratuum, tum iudicijs ueſtris commendandum putauit. hic iſtius ſcelerata locatione, nefarioq. latrocinio, bonis patrijs fortuniſq, omnibus ſpoliatus, uenit in iudicium, ſi nihil aliud, ſaltem ut eum, cuius opera ipſe multos annos eſt in ſordibus, paullo tamen obſoletius ueſtitum uideret. itaque tibi, Hortenſi, non illius aetas, ſed cauſſa, non ueſtitus, ſed fortuna popularis uidebatur. neque te tam commouebat, quod ille cum toga praetexta, quam quod ſine bulla uenerat: ueſtitus enim neminem commouebat is, quem illi mos, & ius ingenuitatis dabat: quod ornamentum pueritiae pater dederat, indicium, atque inſigne fortunae, hoc ab iſto praedone ereptum eſſe, grauiter & acerbe homines ferebant. neque erant hae lacrymae populares magis, quam noſtrae, quam tuae, Q. Hortenſi, quam horum, qui ſententiam laturi ſunt. ideo quod communi praeſidio talis improbitas, tamquam aliquod incendium, reſtinguenda eſt. habemus enim liberos paruos: incertum eſt, quam longa noſtrum cuiuſque uita futura ſit: conſulere uiui ac proſpicere debemus. ut illorum ſolitudo, & pueritia quamfirmiſſimo praeſidio munita ſit. quis eſt enim, qui tueri poſſit liberum noſtrorum pueritiam contra improbitatem magiſtratuum? mater, credo. ſcilicet magno praeſidio fuit Anniae pupillae mater, femina primaria: minus, illa deos hominesq. implorante, iſte infanti pupillae fortunas patrias ademit. tutores ne defenderent? perfacile uero apud iſtiuſmodi praetorem, a quo M. Marcelli tutoris in cauſſa pupilli Iunij & oratio, & uoluntas, & auctoritas repudiata eſt. Quaeremus etiam, quid iſte in ultima Phrygia, quid in extremis Pamphyliae partibus fecerit: qualis in bello praedonum praedo ipſe fuerit; qui in foro populi R. pirata nefarius reperiatur? Dubitamus, quid iſte in hoſtium praeda molitus ſit. qui manubias ſibi tantas ex L. Metelli manubijs fecerit, qui maiore pecunia quattuor columnas dealbandas, quam ille omnes aedificandas, locauerit? Expectemus, quid dicant ex Sicilia teſtes? quis umquam templum illud adſpexit, quin auaritiae tuae, quin iniuriae, quin audaciae teſtis eſſet? quis a ſigno Vertu-

mni in Circum maximum uenit, quin is in unoquoque gradu de auaritia tua commoneretur? quam tu uiam tenſarum, atque pompae eiuſmodi exegiſti, ut tu ipſe illa ire non audeas. Te putet quiſquam, cum ab Italia freto diſiunctus eſſes, ſocijs temperaſſe, qui aedem Caſtoris teſtem furtorum tuorum eſſe uolueris, quam populus R. quotidie, iudices etiam tum, cum de te ſententiam ferrent, uiderent?

EXPLANATIO

OBSOLETIVS } quam ipſe eſt, qui multos annos eſt in ſordibus. VESTITVM } reorum more. POPVLARIS } apta ad commouendam populi miſericordiam. QVAM *quod ſine bulla uenerat.* } id tibi moleſtum erat ob eam cauſſam, quia iudices, & populum, perſpecta pueri inopia, contra Verrem incendi putabas. Bullam auream, dixi iam, a pueris ingenuis ante pectus ornamenti gratia geri ſolitam. HAE *lacrymae* } pupilli. MAGISTRATVVM? } Verres indicatur. IN VLTIMA *Phrygia,* } eius prouinciae parte, in qua legatus Dolabellae fuerat Verres. BELLO *praedonum* } quod in Sicilia geſſit. MANVBIAS *ſibi tantas* } praedam ſibi tantam. DVBITAMVS, *quid iſte in hoſtium praeda molitus ſit,* } figura indignationis. qualis illa, quae proxime antecedit: Quaeremus etiam, quid iſte in ultima Phrygia, quid in extremis Pamphyliae partibus fecerit; qualis in bello praedonum praedo ipſe fuerit; qui in foro populi Romani pirata nefarius reperiatur? Et ea, quae ſequitur paullo poſt: Te putet quiſquam, cum ab Italia freto diſiunctus eſſes, ſocijs temperaſſe, qui aedem Caſtoris teſtem furtorum tuorum eſſe uolueris. *Hoſtium*: piratarum naui capta. EX *L. Metelli manubijs* } ex aede Caſtoris; quam L. Metellus Delmaticus, Macedonici filius, de manubijs refecit. QVIS *a ſigno Vertumni* } diuerſum ab aede Caſtoris crimen. nam Verres ex ipſis tenſarum orbitis, quae ſacra pompam a ſigno Vertumni ad Circum Maximum ludorum diebus ferebant, praedatus eſt. id adducor ut credam ex ijs uerbis lib. III. Qui religiones deorum immortalium retinere uult, ei, qui ſana ſpoliarit omnia, qui ex tenſarum orbitis praedari ſit auſus, inimicus non eſſe qui poteſt? Quamquam non dubio, quin, Ex ipſis tenſarum orbitis, nihil aliud ſignificet, quam, ex ea uia, qua tenſarum orbitae pompam ferunt a ſigno Vertumni ad circum Maximum, ubi ludi fiunt, Circenſes a loco dicti. ſequitur enim: Quam tu uiam tenſarum atque pompae eiuſmodi exegiſti, ut tu ipſe illa ire non audeas. Planius etiam hoc fit in peroratione, in qua ſunt haec: Omnesq. dij, qui uehiculis tenſarum ſollemnes coetus ludorum initis, quorum iter iſte ad ſuum quaeſtum, non dignitate faciendum, exigendumq. curauit. EIVSMODI *exegiſti,* } ſic exegiſti a uicinis, qui eam tuo iuſſu muniuerant, ut tu ipſe, auctor operis, per eam tranſire non audeas: ne uicinis de te loquendi locum des, recordantibus, quos tu quaeſtus feceris in ea uia ab ipſis exigenda, quae pro religionum dignitate munita uidebatur. In oratione pro Fonteio ſimiliter ei obiectum eſſe conſtat, quaeſtum ab eo factum eſſe ex munitione uiarum. Animaduertendum, Eiuſmodi, aduerbialiter eſſe poſitum pro, ſic: quod & Aſconium ſenſiſſe uideo. & in ea pro Coelio perſpicuum exſtat huius generis exemplum. Eſt, inquit, eiuſmodi cupidus, ut magis inſectari alterius innocentiam, quam de ſe timide cogitare, uideatur.

ORATIO

ATQVE etiam iudicium in praetura publicum exercuit. non enim praetereundum eſt ne id quidem. petita multa eſt apud iſtum praetorem a Q. Opimio: qui adductus eſt in iudicium, uerbo, quod, cum eſſet tribunus pl. interceſſiſſet contra legem Corneliam; re, quod in tribunatu dixiſſet contra alicuius hominis nobilis uoluntatẽ. de quo iudicio ſi uelim dicere omnia, multi appellandi, laedendiq. ſunt: quod mihi non eſt neceſſe. tantum dicam, paucos homines, ut leuiſſime dicam, arrogantes hoc adiutore Q. Opimium per ludum & iocum fortunis omnibus euertiſſe. is mihi etiam queritur, quod a nobis IX ſolis diebus prima actio ſui iudicij tranſacta ſit; cum apud ipſum tribus horis Q. Opimius ſenator populi R. bona, fortunas, ornamenta omnia amiſerit. cuius propter indignitatem iudicij, ſaepiſſime eſt actum in ſenatu, ut genus hoc totum multarum, ac iudiciorum eiuſmodi tolleretur. Iam uero in bonis Q. Opimij uendendis quas iſte praedas, quam aperte, quam improbe fecerit, longum eſt dicere. hoc dico: niſi uobis id hominum honeſtiſſimorum tabulis planum fecero, fingi a me hoc totum temporis cauſſa putatote. Iam, qui ex calamitate ſenatoris populi R. cum praetor iudicio eius praefuiſſet, ſpolia domum ſuam referre, & manubias detrahere conatus ſit; is ullam ab ſeſe calamitatem poterit deprecari?

EXPLANATIO

ATQVE *etiam* } rei nouitatem haec duo uerba initio ſententiae ſignificant. publica enim iudicia ad praetorem urbanum non attinebant: ſed eius erat in priuatis cauſſis iuriſdictio. itaque iudicium illud extra ordinem Verres, iuſſu ſenatus, ut opinor, exercuit. VERBO, } alia igitur cauſſa fuit, cur accuſaretur Opimius, atque haec fortaſſe, quod hominem nobilem Q. Catulum in tribunatu laeſiſſet, ut ad illud, Quod in tribunatu, ſubaudiatur, re uera. INTERCESSISET *contra legem Corneliam* }

non,

non, ne ferretur, quae lata iam erat ab ipſo Sulla, ſed, ut lex C. Cottae tribuni pl. de reſtituenda tribunis pl. aliorum quoque capeſſendorum magiſtratuum poteſtate, quam Cornelia lex ademerat, ferretur. eſt igitur, Interceſſiſſet contra legem Corneliam, oppoſuiſſet ſe legi Corneliae, ut, ea abrogata, Aurelia C. Cottae ferretur. HOMINIS *nobilis*] Q. Catuli. SI VELIM *dicere omnia*,] Q. Opimium iniuſte damnatum a Verre ſignificat, Sullanorum hominum gratia, & auctoritate. ſequitur enim: Multi appellandi, laedendiq. ſunt. PAVCOS *homines*,] Catulum, Curionem, Hortenſium, Sullanis partibus. FORTVNIS *omnibus euertiſſe*.] ergo, petere multa, bonorum omnium amiſſionem ſignificat in iudicijs publicis, quod exemplo quoque C. Iunij condemnati in Cluentiana cognoſcitur. ORNAMENTA] ſenatoria. amiſſo enim ex illa damnatione ſenatorio cenſu; ordinem retinere non poterat: ut nec equos Romanus eſſe quiſquam ſine equeſtri cenſu. EX CALAMITATE *ſenatoris populi Romani*] cuius miſereri potius praetor debuit, ordinis coniunctione commotus.

ORATIO

NAM *de ſubſortitione illa Iuniana iudicum nihil dico. quid enim? contra tabulas, quas tu protuliſti, audeam dicere? difficile eſt: non enim me tua ſolum & iudicum auctoritas, ſed etiam anulus aureus ſcribae tui deterret. non dicam id, quod probare difficile eſt: hoc dicam, quod oſtendam; multos ex te uiros primarios audiſſe, cum diceres, ignoſci tibi oportere, quod falſum codicem protuleris: nam, qua inuidia C. Iunius conflagrarat, ea, niſi prouidiſſes, tibi ipſi tum pereundum fuiſſe. Hoc modo iſte ſibi, & ſaluti ſuae proſpicere didicit, referendo in tabulas & priuatas, & publicas, quod geſtum non eſſet, tollendo quod eſſet, & ſemper aliquid demendo, mutando, curando ne litura appareat, interpolando. eo enim uſque progreditur, ut ne defenſionem quidem maleficiorum ſuorum ſine alijs maleficijs reperire poſſit. eiuſdem modi ſubſortitionem homo amentiſſimus ſuorum quoque iudicum fore putauit per ſodalem ſuum Q. Curtium, iudicem quaeſtionis: cui niſi ego ui populi, & hominum clamore, atque conuicio reſtitiſſem, ex hac decuria noſtra, cuius mihi copiam quam largiſſime factam oportebat, erepta eſſet facultas bonorum, cum is annuerat: in ſuum conſilium ſine cauſſa ſubſortiebatur.*

*

Deſideratur quippiam.

EXPLANATIO

NAM DE *ſubſortitione illa Iuniana iudicum nihil dico*.] Iudices, malo, quam, Iudicum. Iunius autem in cauſſa Oppianici, a Cluentio accuſati, iudex quaeſtionis fuit: & cum Verres praetor iudices de more ſortitus eſſet; facta reiectione, Iunius ipſe, non, ut ait Aſconius, Verres ſubſortitus eſt. nam & hic ſubſortitio Iuniana nominatur: & cum hoc loco congruit ille pro Cluentio: Multa a C. Iunio petita eſt, quod C. Verres, praetor urbanus, homo ſanctus, & diligens, ſubſortitionem eius in eo codice non haberet, qui tum interlitus proferebatur. Vt omittam, quod hic quoque ſubſortitio Q. Curtij, iudicis quaeſtionis, appellatur. Hic igitur Cicero ſignificat, Verrem corrupiſſe tabulas ſuas, & ſuſtuliſſe iudicum nomina, quae ſcripſerat anteá e ſubſortitione Iuniana, alios autem iudices repoſuiſſe: ut omnis ad Iunium pertinere culpa uideretur: qui propterea, tamquam auctor corrupti iudicij, damnatus eſt. DIFFICILE *eſt*.] ironia. IVDICVM] quos repoſuerat. ANVLVS] quo tabulas corruptas obſignauerat. lib. III. Hinc ille anulus aureus, quo ſcribam tuum in concione donaſti. Ibidem: Scriba tuus anulo aureo ſuo, quem ex his rebus inuenit, iſta te ratione uti non ſinet. Idem ſignificat lib. II. cum ait: Et eos in concione anulis aureis donabas. QVOD *probare difficile eſt*.] te cum Iunio in illa corruptione conſenſiſſe. NISI *prouidiſſes*,] ſi ſubſortitionem eius in tuo codice reliquiſſes. INTERPOLANDO,] nouam formam, uetere ſublata, reponendo. tranſlatum a fullonibus. EIVSDEM MODI] ut Q. Curtius in locum eorum iudicum, quos ſubſortitus erat, alios ex Verris uoluntate ſupponeret, quemadmodum ſuppoſiti fuerant in Oppianici iudicio. SVORVM *quoque iudicum*] qui de ipſo ſententiam laturi eſſent. IVDICEM *quaeſtionis*:] quaeſitorem, ideſt praetorem, hunc non eſſe, qui Glabrionem quaerere in Verris cauſſa recordabitur, facile intelliget. &, cum eum a ſe reiectum Cicero ſignificat, nimirum de iudice loquitur, qui reijci poterat, non de quaeſitore, qui non poterat. Etiam illud adiungo, quaeſitorem iurare ſolitum non eſſe: at C. Iunium, iudicem quaeſtionis, ideo damnatum eſſe, quod in legem non iuraſſet, oſtendit oratio pro Cluentio. Similiter in oratio pro Roſcio Amerino praetor eſt M. Fannius, & de parricidio quaerit, qui antea iudex eidem quaeſtioni praefuerat. aliud igitur eſt, iudicem eſſe quaeſtionis; aliud, quaeſitorem eſſe. nam quaeſitor praetor eſt; iudex autem quaeſtionis modo non eſt praetor, ut hic, & pro Amerino, modo eſt, ut in Cluentiana Q. Voconius. DECVRIA] iudicum. NOSTRA] ſenatorum, qui tum ſoli iudicabant. poſtea, communicatis inter tres ordines Aurelia lege iudicijs, tres decuriae iudicum fuerunt. Phil. I. EREPTA *eſſet facultas bonorum*,] bonorum iudicum: improbos enim ſuppoſuiſſet Q. Curtius. CVM IS *annuerat*:] ſiue ſic, ſiue, ut alijs placet, Cum ijs, quos iſte annuerat, legatur; imperfecta ſententia uidetur. atque etiam, quem oratio finem deſiderat, prorſus eum non agnoſco.

IN·LIBRVM·II·ACTIONIS·II

CICERONIS . IN . VERREM

QVI . DE . IVRISDICTIONE . INSCRIBITVR

PAVLLI· MANVTII

COMMENTARIVS

TOTA *praeturae Sicilienſis accuſatio quattuor criminum genera complectitur, de iuriſdictione, de frumento, de ſignis, de ſupplicijs: quae quattuor ſequentibus diſtributa libris, argumento non indigent: niſi ſi quis ſingulas cuiuſque partes, quae permultae ſunt, eiuſdem tamen generis omnes, hic uelit exponere. quod hominis & otio, & litteris abutentis eſſe uideretur. itaque explanationem aggrediemur, & eo quidem conſilio, ut, in locis tantum difficilioribus immorantes, breuitatem, quantum licebit, more ueterum interpretum ſequamur.*

M. TVLLII

M · TVLLII · CICERONIS
ACTIONIS · II · IN · C · VERREM
LIBER · II
ORATIO · VII

MVLTA mihi neceſſario, iudices, praetermittenda ſunt, ut poſſim aliquando de iis rebus. quae meae fidei commiſſae ſunt, dicere. recepi enim cauſſam Siciliae. ea me ad hoc negotium prouincia attraxit. ego tamen, hoc onere ſuſcepto, & recepta cauſſa Sicilienſi, amplexus animo ſum aliquanto amplius. ſuſcepi enim cauſſam totius ordinis: ſuſcepi cauſſam populi R. quod putabam tum denique recte iudicari poſſe, ſi non modo reus improbus adduceretur, ſed etiam diligens, & firmus accuſator ad iudicium ueniret. quo mihi maturius ad Siciliae cauſſam ueniendum eſt, relictis ceteris eius furtis, ac flagitiis; ut & uiribus quam integerrimis agere, & ad dicendum temporis ſatis habere poſſim. atque adeo, ante quam de incommodis Siciliae dico, pauca mihi uidentur eſſe de prouinciae dignitate, uetuſtate, utilitate dicenda. nam, cum omnium ſociorum prouinciarumq. rationem diligenter habere debetis: tum praecipue Siciliae, iudices, plurimis, iuſtiſſimisq. de cauſſis: primum, quod omnium nationum exterarum princeps Sicilia ſe ad amicitiam, fidemq. populi R. applicuit: prima omnium, id quod ornamentum imperii eſt, prouincia eſt appellata: prima docuit maiores noſtros, quam praeclarum eſſet exteris gentibus imperare: ſola fuit ea fide, beneuolentiaq. erga populum R. ut ciuitates eius inſulae, quae ſemel in amicitiam noſtram ueniſſent, numquam poſtea deficerent, pleraeque autem, & maxime illuſtres in amicitia perpetuo manerent. itaque maioribus noſtris in Africā ex hac prouincia gradus imperii factus eſt. neque enim tam facile opes Carthaginis tantae concidiſſent, niſi illud & rei frumentariae ſubſidium, & receptaculum claſſibus noſtris pateret. quare P. Africanus, Carthagine deleta, Siculorum urbes ſignis, monumentisq. pulcherrimis exornauit, ut, quos uictoria populi R. maxime laetari arbitrabatur, apud eos monumenta uictoriae plurima collocaret. denique ille ipſe M. Marcellus, cuius in Sicilia uirtutem hoſtes, miſericordiam uicti, fidem ceteri Siculi perſpexerunt, non ſolum ſociis in eo bello conſuluit, uerum etiam ſuperatis hoſtibus temperauit, urbem pulcherrimam Syracuſas, quae cum manu munitiſſima eſſet, tum loci natura terra, ac mari claudebatur, cum ui conſilioq. cepiſſet, non ſolum incolumem paſſus eſt eſſe, ſed ita reliquit ornatam, ut eſſet idem monumentum uictoriae, manſuetudinis, continentiae; cum homines uiderent, & quid expugnaſſet, & quibus pepercißet, & quae reliquiſſet. tantum ille hominem Siciliae habendum putauit, ut ne hoſtium quidem urbem ex ſociorum inſula tollendam arbitraretur. itaque ad omnes res Sicilia prouincia ſemper uſi ſumus: ut, quidquid ex ſeſe poſſet efferre, id non apud eos naſci, ſed domi noſtrae conditum putaremus. Quando illa frumentum, quod deberet, non ad diem dedit? quando id, quod opus eſſe putaret, non ultro pollicita eſt? quando id, quod imperaretur, recuſauit? itaque ille M. Cato ſapiens cellam penuariam reip. noſtrae, nutricem plebis Romanae Siciliam nominauit. nos uero experti ſumus Italico maximo difficillimoq. bello, Siciliam nobis non pro penaria cella, ſed pro aerario illo maiorum uetere, ac referto fuiße. nam ſine ullo ſumptu noſtro, coriis, tunicis, frumentoq. ſuppeditato, maximos exercitus noſtros ueſtiuit, aluit, armauit. Quid illa, quae forſitan ne ſentimus quidem, iudices, quanta ſunt? quod multis locupletioribus ciuibus utimur: quod habent propinquam, fidelem, fructuoſamq. prouinciam, quo facile excurrant, ubi libenter negotium gerant: quos illa partim mercibus ſuppeditandis cum quaeſtu, compendioq. dimittit, partim retinet, ut arare, ut paſcere, ut negotiari libeat, ut denique ſedes, ac domicilium collocare. quod commodum non mediocre populi R. eſt, tantum ciuium R. numerum tam prope ab domo, tam bonis fructuoſisq. rebus detineri. Et, quoniam quaſi quaedam praedia populi R. ſunt uectigalia noſtra, atque prouinciae; quemadmodum propinquis uos ueſtris praediis maxime delectamini, ſic populo R. iucunda ſuburbanitas eſt huiuſce prouinciae. Iam uero hominum ipſorum, iudices, ea patientia, uirtus, frugalitasq. eſt, ut proxime ad noſtram diſciplinam, illam ueterem, non hanc, quae nunc increbuit, uideantur accedere. nihil ceterorum ſimile Graecorum, nulla deſidia, nulla luxuria: contra ſummus labor in publicis, priuatisq. rebus, ſumma parcimonia, ſumma diligentia. Sic porro noſtros homines diligunt, ut his ſolis neque publicanus, neque negotiator odio ſit. Magiſtratuum autem noſtrorum iniurias ita multorum tulerunt, ut numquam ante hoc tempus ad aram legum praeſidiumq. ueſtrum publico conſilio confugerint. tametſi & illum annum pertulerant, qui ſic eos afflixerat, ut ſalui eße non poſſent, niſi C. Marcellus, quaſi aliquo fato, ueniſſet; ut bis ex eadem familia ſalus Siciliae conſtitueretur; poſtquam M. Antonii infinitum imperium ſenſerant. ſic a maioribus ſuis acceperant, tanta populi R. in Siculos eſſe beneficia, ut etiam iniurias noſtrorum hominum perferēdas putarent. in neminem ciuitates ante hunc teſtimonium publice dixerunt. hunc denique ipſum pertuliſſent, ſi humano modo, ſi uſitato more, ſi denique uno aliquo in genere peccaſſet. ſed, cum perferre non poſſent luxuriem, crudelitatem, auaritiam, ſuperbiam; cum omnia ſua commoda, iura, beneficia ſenatus populiq. R. unius ſcelere, ac libidine perdidiſſent: hoc ſtatuerunt, aut iſtius iniurias per uos ulciſci, & perſequi, aut, ſi uobis indigni eſſent uiſi, quibus opem auxiliumq. ferretis, urbes, ac ſedes ſuas relinquere, quandoquidem iam ante iſtius iniuriis exagitati reliquiſſent. hoc conſilio a L. Metello legationes uniuerſae petiuerunt, ut quamprimum iſti ſuccederet: hoc animo toties apud patronos

tronos

tronos de ſuis miſerijs deplorarunt. hoc commoti dolore poſtulata conſulibus, quae non poſtulata, ſed in iſtum crimina uiderentur eſſe, ediderunt: fecerunt etiam, ut me, cuius fidem, continentiamq. cognouerant, prope de uitae ſtatu dolore, ac lacrymis ſuis deducerent, ut ego iſtum accuſarem; a quo mea longiſſime ratio uoluntasq. abhorrebat. quamquam in hac cauſſa multo plures partes mihi defenſionis, quam accuſationis, ſuſcepiſſe uideor. poſtremo homines ex tota prouincia nobiliſſimi, primiq. publice priuatimq. uenerunt: grauiſſima, atque honeſtiſſima quaeque ciuitas uehementiſſime ſuas iniurias perſecuta eſt. at quemadmodum, iudices, uenerunt? uideor enim mihi liberius apud uos iam pro Siculis loqui debere, quam forſitan ipſi uelint. ſaluti enim eorum potius conſulam, quam uoluntati. Ecquem exiſtimatis umquam ulla in prouincia reum abſentem, contra inquiſitionem accuſatoris, tantis opibus, tanta cupiditate eſſe defenſum? quaeſtores utriuſque prouinciae, qui iſto praetore fuerant, cum faſcibus mihi praeſto fuerunt. hi porro, qui ſucceſſerunt, uehementer iſtius cupidi, liberaliter ex iſtius cibarijs tractati, non minus acres contra me fuerunt. uidete, quid potuerit, qui quattuor in prouincia quaeſtores ſtudioſiſſimos defenſores, propugnatoresq. habuerit, praetorem uero cohortemq. totam ſic ſtudioſam, ut facile appareret, non tam illis Siciliam, quam inanem offenderant, quam Verrem ipſum, qui plenus deceſſerat, prouinciam fuiſſe. minari Siculis, ſi decreſſent legationem, quae contra iſtum diceret: minari, ſi qui eſſent profecti: alijs, ſi laudarent, benigniſſime promittere: grauiſſimos priuatarum rerum teſtes, quibus nos praeſentibus denunciauimus, eos ui cuſtodijsq. retinere. quae cum omnia facta ſint, tamen unam ſolam ſcitote eſſe ciuitatem Mamertinam, quae publice legatos, qui iſtum laudarent, miſerit. eius autem legationis principem ciuitatis nobiliſſimum C. Heium iuratum dicere audiſtis, iſti nauem onerariam maximam Meſſanae eſſe publice coactis operis aedificatam. idemq. Mamertinorum legatus, iſtius laudator, non ſolum iſtum bona ſua, uerum etiam ſacra, deosq. penates, a maioribus traditos, ex aedibus ſuis eripuiſſe dixit. Praeclara laudatio, cum duabus in rebus legatorum una opera conſumitur, in laudando, atque repetendo. atque ea ipſa ciuitas qua ratione illi amica ſit, dicetur certo loco. reperietis enim, quae cauſſae beneuolentiae ſint Mamertinis erga iſtum, eaſ ipſas cauſſas ſatis iuſtas eſſe damnationis. alia ciuitas nulla, iudices, publico conſilio laudat. uis illa ſummi imperij tantum potuit apud perpaucos homines, non ciuitates, ut aut leuiſſimi quidam ex miſerrimis, deſertiſſimisq. opidis inuenirentur, qui iniuſſu populi, ac ſenatus proficiſcerentur; aut ij, qui contra iſtum legatos decreuerant, & teſtimonium publicum, mandataq. acceperant, ui ac metu retinerentur. quod ego in paucis tamen uſu ueniſſe moleſte fero, quo reliquae tot, & tantae, & tam graues ciuitates, tota denique Sicilia plus auctoritatis apud uos haberet, cum uideretis nulla ui retineri, nullo periculo prohiberi poſſe, quo minus experirentur, ecquid apud uos querimoniae ualerent antiquiſſimorum, fideliſſimorumque ſociorum. nam, quod fortaſſe non nemo ueſtrum audierit, iſtum a Syracuſanis publice laudari; id tametſi priore actione ex Heraclij Syracuſani teſtimonio, cuiuſmodi eſſet, cognouiſtis; tamen uobis alio loco, ut ſe tota res habet, quod ad eam ciuitatem attinet, demonſtrabitur. intelligetis enim, nullis hominibus quemquam tanto odio, quanto iſtum Syracuſanis, eſſe, & fuiſſe.

EXPLANATIO

QVAE *meae fidei commiſſae ſunt,* } quae pertinent ad crimen repetundarum. TOTIVS *ordinis,* } ſenatorij, infamia laborantis propter iudicia. SVSCEPI *cauſſam populi Romani:* } in Diuin. Ego in hoc iudicio mihi Siculorum cauſſam receptam, populi Romani ſuſceptam eſſe arbitror. TVM *denique* } quaſi factum antea non eſſet, ut & reus improbus adduceretur, & diligens ac firmus accuſator ad iudicium ueniret. defuit enim improbo reo diligens, & firmus accuſator. ideo recte iudicatum non eſt. DILIGENS, } qui cauſſam diligenter ageret, crimina quaeque pro ſua fide ita perſequeretur, ne reum elabi nocentem ſineret. FIRMVS } non ab initio, ſed aliquanto poſt: quae autem ab initio, in amicitia perpetuo manſerunt. EXORNAVIT: } reſtituens ea, quae uictores Poeni abſtulerant. CETERI *Siculi* } ſocij eius in bello. HOSTIBVS } Siculis. ORNATAM, } ſignis, monumentiſq. pulcherrimis. HOSTIVM } eorum, qui hoſtes fuerant populi Romani. PRO *aerario illo maiorum uetere, ac referto* } non pro hoc inani, quod nunc habemus. Aeraria tria Romae fuiſſe, ſcripſimus ante multos annos, unum ex tributis, uectigalibus, praeda bellica, unde pecunia, poſcentibus reip. rationibus, quotidie promebatur: quo cum intuliſſet L. Paullus, deuicta Macedonia, ter millies, ideſt ſcutatorum tricies centena millia, magna tamen, haec dicente Cicerone, eius aerarij fuit inopia, credo propter maximos Italici belli, magis etiam propter ciuilis Mariani ſumptus. de quo aerario ſunt illa lib. III. Si poteſt iſta pecunia ſine aratorum iniuria detrahi: populus Romanus habeat, praeſertim in tantis aerarij anguſtijs. Et in orat. de prou. Quibus quidem uos, in his anguſtijs aerarijs, tamen ſubueniatis neceſſe eſt. Alterum ex uiceſima, quod ſanctius uocabatur, quia non aperiretur, niſi difficillimis reip. temporibus. Tertium, in quo pecunia in Gallicum bellum eroganda cuſtodiretur: quam attingi, niſi Gallicum bellum urgeret, exſecrationibus publicis uetitum eſt. Ex his tribus aerarijs, quaeri poteſt, quodnam illud fuerit, cuius inopiam ſaepe queritur Cicero. Sanctius eſſe non potuit; in quo cum aurum uiceſimarium ad ultimos caſus, auctore Liuio, ſeruaretur, ad inopiam redigi non potuit. An Gallicum? multo minus. id enim primus Caeſar, ut Appianus lib. II. narrat, pulſo Italia Pompeio, aperuit, quaſi, debellatis a ſe Gallis, exſecrationes illae publicae locum iam non haberent. Neceſſe igitur eſt, inopiam eius aerarij a Cicerone ſignificari, quo,

ut diximus,

ut diximus, ex uectigalibus, tributis, praeda bellica pecunia conferebatur. quod ſi ita eſt: errauit Lucanus, cum illa de Caeſare ſcripſit:

Tunc aditus imo
Eruitur templo, multis intactus ab annis,
Romani cenſus populi, quem Punica bella,
Quem dederat Perſes, quem uicti praeda Philippi.

Quae enim non ſolum ex deuictis hoſtibus, quam nominat Lucanus, uerum etiam ex uectigalibus, tributiſq. collecta pecunia fuerat, eam uniuerſam ante ciuile Pompeianum bellum conſumptam fuiſſe, quis ex eo non intelligit, quod Pompeius initio belli ſanctius aerarium, in quo uiceſimarium tantum erat aurum, ſeruatum ad ultimos caſus, aperire coactus eſt? TAM *prope ab domo,* § tam prope domum. QVAE *nunc increbuit,* § quae coepit eſſe, uetere ſublata. Phil. 14. Si quis Hiſpanorum, aut Gallorum, aut Thracum mille, aut duo millia occidiſſet: non eum hac conſuetudine, quae increbuit, imperatorem appellaret ſenatus? AD ARAM *legum,* § pro, ad ſanctiſſimas leges. PRAESIDIVMQ. *ueſtrum* § ueſtra enim aequitas praeſidium ſocijs eſt, a ueſtris magiſtratibus iniurioſe tractatis. PVBLICO *conſilio* § queſtum enim de ſuis iniurijs contra M. Lepidum, qui praetor in Sicilia fuerat, ſed non publico conſilio uenerant. in Diuin. Cuncti ad me publice ſaepe uenerunt. M. ANTONII § cui maritima omnis ora, infinito cum imperio, tuenda tradita eſt. ſupra. LVXVRIEM, *crudelitatem, auaritiam, ſuperbiam;* § in Diuin. Quas res luxuries in flagitijs, crudelitas in ſupplicijs, auaritia in rapinis, ſuperbia in contumelijs efficere potuiſſet. Lib. I. Hora nulla uacua a furto, a ſcelere, crudelitate, flagitio reperietur. APVD *patronos* § Marcellos. CONSVLIBVS § Pompeio, & Craſſo. FECERVNT *etiam, ut me prope de uitae meae ſtatu deducerent,* § modus loquendi, Fecerunt ut. Sic act. 1. Fecit animo libentiſſimo populus Romanus, ut, cuius diuitijs me de fide deducere non potuiſſent, ne eiuſdem pecunijs de honore deijcerer. COGNOVERANT, § cum apud eos quaeſtor eſſem. PROPE § non omnino, ſed prope deducerent. nam etſi iſtum accuſo, mea tamen uetere defendendi conſuetudine multo magis delector: & nunc quidem unum accuſo, defendo Siciliam totam. QVAMQVAM *in hac cauſſa multo plures partes mihi defenſionis, quam accuſationis, ſuſcepiſſe uideor.* § cauſſam expoſuit in Diuin. his uerbis: Defendo enim multos mortales, multas ciuitates, prouinciam Siciliam totam. QVAESTORES *utriuſque prouinciae,* § Syracuſanus, & Lilybaetanus. CVM *faſcibus* § quaeſtores in prouincijs faſcibus uſos eſſe, diximus in orat. pro Quinctio. MIHI *praeſto fuerunt.* § non dicit eos ad ſe ueniſſe, uerum, ubi inquirere in Verrem coepit, ſtatim omnia ſua ſtudia, omnemq. poteſtatem ad eum defendendum contuliſſe. II. PORRO, § alij duo, L. Metelli praetoris, qui Verri ſucceſſit. QVI *ſucceſſerunt,* § quaeſtoribus Verris. MESSANAE § urbs ipſa Meſſana, ciuitas Mamertina uocabatur. Meſſanae enim Mamertini, natio Campana, habitabant. ſic infra, cum Meſſanam nominaſſet, ciues uocauit Mamertinos. Quid uero, inquit, Meſſana, quem iſte ſibi locum maxime tutum arbitrabatur, ubi animo ſemper ſoluto, liberoq. erat, quod ſibi iſte Mamertinos delegerat, ad quos omnia, quae aut diligentius ſeruanda, aut occultius exportanda erant, deportaret? PVBLICE *coactis operis* § Mamertinorum ſumptu publico. SVMMI *imperij* § praetoris Sicilienſis L. Metelli. INIVSSV *populi, ac ſenatus* § propterea ſolam ciuitatem Mamertinam publice legatos, qui laudarent, miſiſſe dixit. LEGATOS *decreuerant,* § ſententia poſtulat, Legati decreti erant. aut, ne quid mutetur, praeſertim contra ueteres libros, exiſtimandum, ex ijs ipſis, qui contra Verrem legatos decreuerant, aliquos teſtimonium publicum. mandataq. accepiſſe, ut legati Romam proficiſcerentur. TOT, ET *tantae, & tam graues ciuitates,* § augent ſingula, ut lib. I. Tot, tantis, tam nefarijs criminibus. ALIO *loco,* § lib. IV.

ORATIO

AT enim iſtum ſoli Siculi perſequuntur, ciues R. qui in Sicilia negotiantur, defendunt, diligunt, ſaluum eſſe cupiunt. Primum, ſi ita eſſet, tamen uos in quaeſtione de pecunijs repetundis, quae ſociorum cauſſa conſtituta eſt, lege indicioq. ſociali, ſociorum querimonias audire oporteret. ſed intelligere potuiſtis priore actione, ciues R. ex Sicilia plurimos, honeſtiſſimos, maximis de rebus, & quas ipſi accepiſſent iniurias, & quas ſcirent alijs eſſe factas, pro teſtimonio dicere. ego hoc, quod intelligo, iudices, ſic confirmo. uideor mihi gratum feciſſe Siculis, quod eorum iniurias meo labore, inimicitias periculo ſim perſecutus. non minus hoc gratum me noſtris ciuibus intelligo feciſſe, qui hoc exiſtimant, iuris, libertatis, rerum fortunarumq. ſuarum ſalutem in iſtius damnatione conſiſtere. Quapropter de iſtius praetura Sicilienſi, non recuſo, quin ita me audiatis, ut, ſi cuiquam generi hominum, ſiue Siculorum, ſiue noſtrum ciuium, ſiue cuiquam ordini, ſiue aratorum, ſiue pecuariorum, ſiue mercatorum probatus ſit; ſi non horum omnium communis hoſtis, praedoq. fuerit; ſi cuiquam denique ulla in re umquam temperauit; ei uos quoque temperetis. Qui, ſimul atque ei ſorte prouincia Sicilia obuenit, ſtatim Romae, & ad Vrbem, ante quam proficiſceretur, quaerere ipſe ſecum, & cogitare cum ſuis coepit, quibuſnam rebus in ea prouincia maximam uno anno pecuniam facere poſſet. nolebat in agendo diſcere, (tametſi non prouinciae rudis erat, & tiro) ſed in Siciliam paratus ad praedam, meditatuſq. uenire cupiebat. O praeclare coniectum a uulgo in illam prouinciam omen communis famae, atque ſermonis; cum ex nomine iſtius, quid in prouincia facturus eſſet,

V perridiculi

perridiculi homines augurabantur. etenim quis dubitare poſſet, cum iſtius in quaeſtura fugam, & furtum recognoſceret, cum in legatione opidorum fanorumq. ſpoliationes cogitaret, cum uideret in foro latrocinia praeturae, qualis iſte in quarto actu improbitatis futurus eſſet? atque ut intelligatis eum Romae quaeſiſſe non modo genera furandi, ſed etiam nomina: certiſſimum accipite argumentum, quo facilius de ſingulari eius impudentia exiſtimare poſſitis.

EXPLANATIO

MEO *labore*, accuſandi onere ſuſcepto. PERICVLO quod mihi ab eorum inimiciſſimo homine, eiuſq. amicis impendet. STATIM *Romae*, cum adhuc praetor urbanus eſſet. AD VRBEM cum, abſoluta in urbe praetura, extra pomerium eſſet cum imperio, in prouinciam iturus. notum loquendi genus, nota res. NON *prouinciae rudis erat*, fuerat enim in Cilicia legatus, & proquaeſtor Dolabellae, omneſq. iam furandi uias, arteſq. didicerat. EX NOMINE *iſtius*, fore dicebant, ut Verres prouinciam euerteret. FVGAM, auerſa pecunia publica, prodito Carbone conſule. IN FORO in aede Caſtoris.

ORATIO

QVO die Siciliam tetigit, (uidete, ſatis ne paratus ex illo omine urbano ad euerrendam prouinciam uenerit) ſtatim Meſſana litteras Haleſam mittit: quas ego iſtum in Italia ſcripſiſſe arbitror: nam ſimul atque e naui egreſſus eſt, dedit operam, ut Haleſinus ad ſe Dio continuo ueniret: ſe de hereditate uelle cognoſcere, quae eius filio a propinquo homine Apollodoro Laphirone ueniſſet. ea erat, iudices, pergrandis pecunia. hic eſt Dio, iudices, nunc beneficio Q. Metelli ciuis R. factus: de quo multis uiris primarijs teſtibus, multorumq. tabulis uobis priore actione ſatisfactum eſt, HS undecies numeratum eſſe, ut eam cauſſam, in qua ne tenuiſſima quidem dubitatio poſſet eſſe, iſto cognoſcente obtineret: praeterea greges nobiliſſimarum equarum abactos: argenti, ueſtiſq. ſtragulae, domi quod fuerit, eſſe direptum: ita HS undecies Q. Dionem, quod hereditas ei obueniſſet, nullam aliam ob cauſſam, perdidiſſe. Quid? haec hereditas quo praetore Dionis filio uenerat? eodem, quo P. Annij ſenatoris filiae, eodem quo M. Liguri ſenatori, C. Sacerdote praetore. quid? tum nemo moleſtus Dioni fuerat? non plus, quam Liguri Sacerdote praetore. quid? ad Verrem quis detulit? nemo: niſi forte exiſtimatis ei quadruplatores ad fretum praeſto fuiſſe. ad urbem cum eßet, audiuit, Dioni cuidam Siculo permagnam ueniſſe hereditatem, heredem ſtatuas iuſſum eſſe in foro ponere; niſi poſuiſſet, Veneri Erycinae eſſe multatum. tametſi poſitae eſſent ex teſtamento; putabat tamen, quoniam Veneris nomen eſſet, cauſſam pecuniae ſe reperturum. itaque apponit, qui petat Veneri Erycinae illam hereditatem. non enim quaeſtor petit, ut eſt conſuetudo, is, qui Erycinum montem obtinebat. petit Naeuius Turpio, quidam iſtius excurſor, & emiſſarius, homo omnium ex illo conuentu quadruplatorum deterrimus, C. Sacerdote praetore condemnatus iniuriarum. etenim erat eiuſmodi cauſſa, ut ipſe praetor cum quaereret calumniatorem, paullo tamen conſideratiorem reperire non poſſet. hic hominem Veneri abſoluit, ſibi condemnat. maluit uidelicet homines peccare, quam deos; ſe potius a Dione, quod non licebat, quam Venerem, quod non debebatur, auferre. Quid ego nunc hic Sex. Pompeij Chlori teſtimonium recitem? qui cauſſam egit Dionis, qui omnibus rebus interfuit, hominis honeſtiſſimi; tametſi ciuis R. uirtutis cauſſa iam diu eſt, tamen omnium Siculorum primi, ac nobiliſſimi. quid ipſius Q. Caecilij Dionis, hominis probatiſſimi, ac pudentiſſimi? quid L. Vetecilij Liguris, T. Manlij, L. Caleni? quorum omnium teſtimonijs de hac Dionis pecunia confirmatum eſt. dixit hoc idem M. Lucullus, ſe de his Dionis incommodis pro hoſpitio, quod ſibi cum meo eſſet, iam ante cognoſſe. quid? Lucullus, qui tum in Macedonia fuit, melius haec cognouit, quam tu, Hortenſi, qui Romae fuiſti? ad quem Dio confugit: qui de Dionis iniurijs grauiſſime per litteras cum Verre queſtus es. noua tibi haec ſunt, & inopinata? nunc primum hoc aures tuae crimen accipiunt? nihil de Dione, nihil de ſocru tua, femina primaria, Seruilia, uetere Dionis hoſpita, audiſti? non ne multa mei teſtes, quae tu ſcis, neſciunt? non ne te mihi teſtem in hoc crimine eripuit, non iſtius innocentia, ſed legis exceptio? Recita teſtimonia. TESTIMONIA. M. LVCVLLI. CHLORI. DIONIS. *Satis ne uobis magnam pecuniam Venerius homo, qui e Chelidonis ſinu in prouinciam profectus eſſet, Veneris nomine quaeſiſſe uidetur? accipite aliam in minore pecunia non minus impudentem calumniam.*

EXPLANATIO

BENEFICIO *Q. Metelli* ideo Q. Caecilius Dio uocabatur. Et infra: Cn. Pompeius Theodorus, Cn. Pompeij beneficio ciuis Romanus. Et lib. IV. Diodorus qui appellabatur, Q. Lutatius Diodorus dicitur, quia Q. Lutatij Catuli beneficio ciuis Romanus a L. Sulla factus erat. Hi autem omnes Romana cognomina non ſumebant, ſed tantum praenomina, & nomina, cognominis autem loco uetus nomen retinebant, ut Dio, Theodorus, Diodorus. HS VNDECIES ſcutatorum triginta tria

ta tria millia. Vestisq. *ſtragulae* } nomine ueſtis aulaea, tapetia, & omnino quidquid ſterni poſſet, comprehendebatur. Nisi *forte* } dixi iam, ſaepe hoc ad negandum pertinere. neque hic ſignificat, quadruplatores ad fretum ueniſſe, ut cum Verre de Dionis hereditate loquerentur, ſed ab iis Verrem, cum ad urbem eſſet, audiuiſſe. C. Sacerdote *praetore*. } Sicilienſi. Qvadrvplatores } qui accuſarent ſpe lucri, quae bonorum damnati quarta pars erat. Ad fretvm } qui praeſto ei fuerunt non ad fretum, ſed ad urbem cum eſſet. Veneri *Erycinae eſſe multatum*. } deberi Erycinae Veneri hereditatem illam. Apponit } malitioſe, ut lib. III. Apponitur Venuleius quidam. Lib. V. Apponitur his tamen accuſator. Qvi *Erycinum montem obtinebat*. } is erat Q. Caecilius Niger, qui propterea, ut in Diuin. legitur, Agonidis, libertae Veneris Erycinae, bona uendidit; quaſi Veneris eſſent. Hvnc *hominem* } Dionis filium. Naevivs *Turpio*, } lib. V. Apponitur his tamen Naeuius Turpio quidam, qui C. Sacerdote praetore iniuriarum damnatus eſt, homo bene appoſitus ad iſtius audaciam: quem iſte in decumis, in rebus capitalibus, in omni calumnia praecurſorem habere ſolebat, & emiſſarium. Veneri } ad quam, niſi ſtatuas in foro potuiſſet, hereditas illa pertinebat. Absolvit, } argute. condemnat Verres Dionem: ſed hereditatem illam ad ſe transfert, Veneri nihil tribuit: ut eum Veneri abſoluiſſe, ſibi condemnaſſe uideretur. Qvid *ego nunc hic Sex. Pompeij Chlori teſtimonium recitem?* } modus amplificandi, ut infra: Quid ego iſtius in iure dicendo libidinem demonſtrem? Lib. I. Quid ego nunc in altera actione Dolabellae ſpiritus, quid huius lacrymas, & concurſiones proferam? Qvi *cauſſam egit Dionis*, } apud Verrem in Sicilia. Virtvtis *cauſſa* } & beneficio Sex. Pompeii: a quo praenomen, & nomen accepit: cum ipſe Chlorus eſſet. L. Caleni? } Fufiae gentis. Qvi tvm *in Macedonia fuit*, } M. Terentius Lucullus, L. Luculli frater, Macedoniae praefuit, & ex ea triumphauit. in Piſonem, Appianus, Florus, Eutropius, Oroſius. De dione } a Dione. Legis *exceptio*. } quae patronos reorum teſtimonio liberat.

O R A T I O

Sosipvs, *& Epicrates fratres ſunt Agyrinenſes. horum pater ab hinc duos &* x x *annos eſt mortuus. in cuius teſtamento quodam loco, ſi commiſſum quid eſſet, multa erat Veneri. ipſos* x x *annos, cum tot interea praetores, tot quaeſtores, tot calumniatores in prouincia fuiſſent, hereditas ab his Veneris nomine petita non eſt. cauſſam Verres cognoſcit: per Volcatium pecuniam accepit, fere ad* HS c c c c *millia ab duobus fratribus. multorum teſtimonium audiſtis antea: uicerũt Agyrinenſes fratres, ita, ut egentes inanesq. diſcederent. At enim ad Verrem pecunia iſta non peruenit. quae eſt iſta defenſio? utrum, aſſeueratur in hoc, an tentatur? mihi enim noua res eſt. Verres calumniatores apponebat: Verres adeſſe iubebat: Verres cognoſcebat: Verres iudicabat: pecuniae maximae dabantur: qui dabant, cauſſas obtinebant: tu mihi ita defendas. Non eſt iſta Verri numerata pecunia? adiuuo te: mei quoque teſtes idem dicunt: Volcatio dicunt ſeſe dediſſe. quae uis erat Volcatio tanta, ut* HS c c c c *millia duobus hominibus auferret? ecquis Volcatio, ſi ſua ſponteueniſſet, unam libellam dediſſet? ueniat nunc, experiatur: tecto recipiet nemo. at ego amplius dico.* HS *quadringenties accepiſſe te arguo contra leges: nego, tibi ipſi ullum nummum eſſe numeratum: ſed cum ob tua decreta, ob imperata, ob iudicata pecuniae dabantur, non erat quaerendum cuius in manu numerarentur, ſed cuius iniuria cogerentur. comites illi tui delecti, manus erant tuae: praefecti, ſcribae, medici, accenſi, haruſpices, praecones, manus erant tuae: ut quiſque te maxime cognitione, affinitate, neceſſitudine aliqua attingebat, ita maxime manus tua putabatur. cohors tota illa tua, quae plus mali Siciliae dedit, quam ſi centum cohortes fugitiuorum fuiſſent, tua manus ſine controuerſia fuit. quidquid ab horum quopiam captum eſt, id non modo tibi datum, ſed in tua manu numeratum iudicari neceſſe eſt. nam ſi hanc defenſionem probabitis, Non accepit ipſe: licet omnia de pecunijs repetundis iudicia tollatis: nemo umquam tam reus, tam nocens adducetur, qui iſta defenſione non poſſit uti. etenim cum Verres utatur, quis erit umquam poſthac reus tam perditus, qui non ad Q. Mucij innocentiam referatur, ſi cum iſto conferatur? neque nunc tam mihi iſti Verrem defendere uidentur, quam in Verre defenſionis tentare rationem. qua de re, iudices, uobis magnopere prouidendum eſt. pertinet hoc ad ſummam reip. & ad exiſtimationẽ ordinis, ſalutemq. ſociorum. ſi enim innocentes exiſtimari uolumus; non ſolum nos abſtinentes, ſed etiam noſtros comites praeſtare debemus. primum omnium, opera danda eſt, ut eos nobiſcum ducamus, qui noſtrae famae, capitiq. conſulant: deinde, ſi in hominibus eligendis nos ſpes amicitiae fefellerit, ut uindicemus, miſſos faciamus; ſemper ita uiuamus, ut rationem reddendam nobis arbitremur. Africani eſt hoc, hominis liberaliſſimi, uerumtamen ea liberalitas eſt probanda, quae ſine periculo exiſtimationis eſt: ut in illo fuit. cum ab eo quidam uetus aſſectator ex numero amicorum non impetraret, ut ſe praefectum in Africam duceret, & id ferret moleſte: Noli, inquit, mirari, ſi tu a me hoc non impetras: ego iampridem ab eo, cui meam exiſtimationem caram fore arbitror, peto, ut mecum praefectus proficiſcatur, & adhuc impetrare non poſſum. Etenim re uera multo magis eſt petendum ab hominibus, ſi ſalui eſſe uolumus, ut eant nobiſcum in prouinciam, quam hoc illis in beneficij loco deferendum. ſed tu, cum & tuos amicos in prouinciam, quaſi in praedam, inuitabas; ac cum illis, ac per eos praedabare; & eos in concione anulis aureis donabas: non ſtatuebas, tibi non ſolum de te, ſed etiam de illorum factis rationem eſſe reddendam? Cum hos ſibi quaeſtus conſtituiſſet magnos, atque uberes ex ijs cauſſis, quas ipſe inſtituerat in conſilio, hoc eſt cum ſua cohorte, cognoſcere; tum infinitum genus inuenerat ad innumerabilem pecuniam corripiendam.*

EXPLANATIO

VENERIVS *homo*, } qui amoribus delectaretur. iocatur & in ſententia, & iterato Veneris nomine. ſic infra, & lib. V. SI COMMISSVM *quid eßet*, } ſi quid heredes, contra quam ſcriptum eſſet in teſtamento, commiſiſſent. IPSOS XX *annos* } integros xx annos: ut in ep. ad Coelium: Ego, cum Athenis decem ipſos dies fuiſſem, proficiſcebar inde pr. non Quinct. CCCC MILLIA } ſcutatorum duodecim millia. VICERVNT } cauſſam obtinuerunt, abſoluti ſunt. QVAE *uis* } quae poteſtas. VENISSET, } in Siciliam. VENIAT *nunc*: } pro, eat nunc. VNAM *libellam* } unum aſſem. nam libella, & as idem ualebant, ideſt ſeſtertij nummi quartam partem: ſed libella ex argento, as ex aere cudebatur. Similiter in ea pro Quinctio, Aſſem ſeſe negat daturum. CENTVM *cohortes* } iocatur in cohorte militari, & cohorte praetoria. FVGITIVORVM } utitur hoc exemplo, quia fugitiui, Athenione duce, multis Siciliam malis affecerant: de quibus M'. Aquillius triumphauit. Cicero, Appianus, alii. Q. MVCII } qui Aſiam innocentiſſime rexit. in Diuin. DEFENSIONIS } quae ad omnes reos pertineat. nam, ſi haec defenſio probatur in Verre, omnes abſoluentur. NON SOLVM *nos abſtinentes, ſed etiam noſtros comites praeſtare debemus.* } Idem praecipit Q. fratri: Circumſpiciendum diligenter, ut in hac cuſtodia prouinciae non te unum, ſed omnes miniſtros imperii tui ſociis, ciuibus, & reip. praeſtare uideare. OPERA *tanta danda eſt*, } ſimilitudo, quae eſt inter, Tanta, &, Danda; fortaſſe Tanta huc induxit, uerbum minime neceſſarium. CAPITI Q. } ſaluti, & incolumitati. AFRICANI } cum nihil additur, de minore ſemper intelligendum. LIBERALISSIMI: } maxime ad gratificandum, commodandumq. propenſi. nam Liberalitas generale uocabulum eſt, nec ad largitionem tantum pertinet. VERVMTAMEN, } notam hic appono ſubdiſtinctionis, hoc ſenſu: Dicebat Africanus, propenſus ille quidem uel maxime ad liberalitatem, uerumtamen, (ſubaudi, dicebat) Ea liberalitas eſt probanda, quae ſine periculo exiſtimationis eſt. nam Africani ſententia incipit in, Ea liberalitas, non in, Verumtamen. Eſt autem uſitatus loquendi modus, ut lib. I. Qua poteſtate iſte permiſſa, ut ex C. Fannio, & ex Q. Tadio cognouiſtis, uerumtamen cum eſſet omnibus in rebus. PRAEFECTVM } equeſtrium turmarum. PETENDVM } beneficii loco. SI SALVI *eße uolumus*, } ſi noſtrae famae, capitique conſultum uolumus. ANVLIS *aureis* } ſcribam Verris ſignificat, de quo lib. I.

ORATIO

DVBIVM nemini eſt, quin omnes omnium pecuniae poſitae ſint in eorum poteſtate, qui iudicia dant, & eorum, qui iudicant; quin nemo noſtrum poſſit aedes ſuas, nemo fundum, nemo bona patria obtinere, ſi, cum haec a quopiam ueſtrum petita ſunt, praetor improbus, cui nemo intercedere poſſit, det quem uelit iudicem, iudex nequam, & leuis, quod praetor iuſſerit, iudicet. ſi uero illud quoque accedet, ut praetor in ea uerba iudicium det, ut uel Octauius Balbus iudex, homo & iuris, & officij peritiſſimus, non poſſit aliter iudicare: ſit eiuſmodi: L. OCTAVIVS. IVDEX ESTO. SI. PARET. FVNDVM. CAPENATEM. QVO. DE. AGITVR. EX. IVRE. EVM. P. SERVILII. ESSE. NEQVE IS. FVNDVS. Q. CATVLO. RESTITVETVR. *non neceſſe erit L. Octauio iudici, cogere P. Seruilium, Catulo fundum reſtituere, aut condemnare eum, quem non oporteat? eiuſdem modi totum ius praetorium, eiuſdem modi omnis res iudiciaria fuit in Sicilia per triennium Verre praetore. Decreta eiuſmodi.* SI. NON. ACCIPIT. QVOD. TE. DEBERE. DICIS. ACCVSES. SI. PETIT. DVCAS. *C. Fuficium duci iuſſit petitorem, L. Suetium, L. Racilium. Iudicia huiuſmodi.* QVI. CIVES. R. ERANT. SICVLI. ESSENT. TVM. SI. EORVM LEGIBVS. DARI. OPORTERE. QVI. SICVLI. SI. CIVES. R. ESSENT. *Verum, ut totum genus complectamini iudiciorum, prius iura Siculorum, deinde iſtius inſtituta cognoſcite. Siculi hoc iure ſunt, ut, quod ciuis cum ciue agat, domi certet ſuis legibus; quod Siculus cum Siculo, non eiuſdem ciuitatis, ut de eo praetor iudices ex P. Rupilij decreto, quod is de decem legatorum ſententia ſtatuit, quam legẽ Siculi Rupiliam uocant, ſortiatur. quod priuatus a populo petit, aut populus a priuato, ſenatus ex aliqua ciuitate, qui iudicet, datur, cum alternae ciuitates reiectae ſunt. quod ciuis Romanus a Siculo petit, Siculus iudex datur. quod Siculus a ciue Romano, ciuis R. datur. ceterarum rerum ſelecti iudices ex ciuium R. conuentu proponi ſolent. inter aratores, & decumanos lege frumentaria, quam Hieronicam appellant, iudicia fiunt. haec omnia iſto praetore non modo perturbata, ſed plane & Siculis, & ciuibus R. erepta ſunt. primum ſuae leges. quod ciuis cum ciue ageret, aut eum iudicem, quem commodum erat, praeconem, haruſpicem, medicum ſuum dabat: aut, ſi legibus erat iudicium conſtitutum, & ad ciuem ſuum iudicem uenerant, libere ciui iudicare non licebat. edictum enim hominis cognoſcite: quo edicto omnia iudicia redegerat in ſuam poteſtatem: Si quis perperam iudicaſſet, ſe cogniturum: cum cognoſſet, animaduerſurum. idq. cum faciebat, nemo dubitat, quin, cum iudex alium de ſuo iudicio putet iudicaturum, ſeq. in eo capitis periculum aditurum, uoluntatem ſpectet eius, quem ſtatim de capite ſuo putet iudicaturum. ſelecti e conuentu, aut propoſiti ex negotiatoribus iudices, nulli. haec copia, quam dico, iudicum, cohors non Q. Scaeuolae, qui tamen de cohorte ſua dare non ſolebat, ſed C. Verris. cu-*

ris. cuiuſmodi cohortem putatis hoc principe fuiſſe? ſicuti uidetis edictum. SI. QVID. PERPERAM. IVDICARIT. SENATVS. *cum quoque oſtendam, ſi quando ſit datus, coactu iſtius, quod non ſenſerit, iudicaſſe. ex lege Rupilia ſortitio nulla, niſi cum nihil intererat iſtius. lege Hieronica iudicia conſtituta plurimarum controuerſiarum ſublata uno nomine omnia: de conuentu, ac negotiatoribus nulli iudices. quantam poteſtatem habuerit, uidetis: quas res geſſerit, cognoſcite.*

EXPLANATIO

QVI *iudicia dant,* ʒ ij praetores erant, qui iudices, iuriſq. formulam dabant: iudicabant uero iudices. qua de re ſupra diximus. INTERCEDERE ʒ ſolus enim erat praetor in Sicilia. nam Romae, praeter tribunos pl. alter praetor, cuius iuriſdictio erat inter peregrinos, poterat intercedere: intercesſit L. Piſo, de quo lib. I. L. Piſo multos codices impleuit earum rerum, in quibus ita interceſſit, quod iſte aliter, atque ut edixerat, decreuiſſet. SIT *eiuſmodi:* ʒ uerbi gratia: iudicij formula ſit eiuſmodi. SI PARET, ʒ pro, Si apparet. ſic enim, ut ait Feſtus, loquebantur in formulis. de quo ſupra. RESTITVETVR: ʒ ſubauditur: Octaui Seruilium condemna. nam hoc Theophilus addit huiuſmodi formulis. NON *neceſſe erit* ʒ hoc pendet ex eo: Si uero illud quoque accedet. alij, deeſſe aliquid, ſine cauſſa exiſtimarunt. COGERE ʒ id enim uerba formulae praetoris iubent. AVT *condemnare eum, quem non oporteat?* ʒ Q. Catulum, quem condemnare non oporteat ex formula praetoris, id iubentis, non ut Catulus, uerum ut Seruilius condemnaretur. Alterutrum igitur neceſſario peccabit Octauius iudex. aut Seruilium iniuſte condemnabit, quia formulam ſequetur: aut Catulum contra quam oporteat, quia diſcedet a formula. Bipartita ſententia: quam qui non animaduerterunt, Et, pro, Aut, legendum putauerunt. EVM, ʒ Seruilium. cur enim condemnetur, ſi fundus ille iure eius eſt, non Q. Catuli? Vtitur exemplis iudicum praeſentium: nam & P. Seruilius Iſauricus, & Q. Lutatius Catulus, uterque conſularis, in Verris cauſſa iudicabant. lib. I. & IV. SI NON *accipit,* ʒ iubet a debitore tantum accipere creditorem, non quantum ſibi deberi probet, ſed quantum debitor ipſe dicat: ſi non accipit, accuſari a debitore. ACCVSES ʒ ipſum creditorem. SI PETIT, ʒ plus, quam te debere fatearis. DVCAS. ʒ in uincula. Eodem ſenſu infra: Quiſquis erat ductus ſenator Syracuſanus ab Heraclio, duci iubebat: itaque permulti ducti ſunt. Retulit hoc uerbum e XII tabulis Gellius lib. XX. cap. I. Cicero autem pro Flacco: Vtrum in clariſſimis eſt ciuibus is, quem, iudicatum hic, duxit Hermippus? Et paullo poſt: Cum iudicatum non faceret, addictus Hermippo, & ab hoc ductus eſt. Idem lib. II. de orat. Apud Naeuium uidetur eſſe miſericors ille, qui iudicatum duci uidet, percunctatur ita: Quanti addictus? mille nummum. Nihil addo: ducas, licet. Terentius in Phorm. Mihi ſciunt nihil eſſe. Dices: ducent damnatum domum. Alere nolunt hominem edacem. Liuius lib. II. Ductum ſe ab creditore non in ſeruitium, ſed in ergaſtulum, & carnificinam eſſe. Idem: Centurionem, nobilem militaribus factis, iudicatum pecuniae, cum duci uidiſſet, medio foro, cum caterua ſua accurrit. Et paullo poſt: Si ciuem, commilitonemq. meum in ſeruitutem, aut uincula duci uideam. Et aliquauto poſt: An placeret, fenore circumuentam plebem, ni potius, quam ſortem, creditum ſoluat, corpus in neruum, ac ſupplicia dare? & gregatim quotidie de foro addictos duci? & repleri uinctis nobiles domos? &, ubicumque patricius habitet, ibi carcerem priuatum eſſe? QVI CIVES *Romani erant,* ʒ ſubaudi, iudices dabantur: cum dari Siculos oporteret; ut meliore condicione reus eſſet. id paullo poſt planius oſtenditur. nam hic ſententiam breuitas obſcurat. SI SICVLI *eſſent,* ʒ rei. EORVM *legibus* ʒ Siculorum. DARI ʒ iudicia. QVI *Siculi,* ʒ ſimiliter hic ſubaudiendum, ij iudices dabantur: cum Romanos dari oporteret. SI CIVES *Romani eſſent.* ʒ rei. DECEM *legatorum* ʒ quos ſenatus miſerat ad Siciliam in prouinciae formam redigendam, ideſt, qui iura eis, legeſq. darent. REIECTAE ʒ una a petitore, altera ab eo, unde petitur. QVAM *Hieronicam appellant,* ʒ tulerat eam Hiero rex aequiſſimus, Rupilius praetor poſtea confirmauit, de decumis frumenti, deq. controuerſiis, quae inter aratores, & decumanos orirentur. SVAE *leges.* ʒ Verri ſua libido pro lege erat. QVOD *ciuis* ʒ pro, in eo, quod ciuis cum ciue ageret. QVEM *commodum erat,* ʒ quem ei placebat. Eodem ſenſu paullo poſt: Quinque iudices, quos ei commodum fuit, dedit. Dictum ſupra hoc de genere loquendi. PRAECONEM, *haruſpicem, medicum ſuum* ʒ praeconem Valerium, haruſpicem Voluſianum, medicum Artemidorum. lib. III. ALIVM ʒ ipſum Verrem. CIVIS *cum ciue* ʒ Siculus cum Siculo. LEGIBVS ʒ refertur ad illud, Domi certet ſuis legibus. E CONVENTV, ʒ ciuium Romanorum. PROPOSITI *ex negotiatoribus iudices,* ʒ inter aratores, & decumanos. infra: De conuentu, ac negotiatoribus nulli iudices. HAEC *copia, quam dico, iudicum,* ʒ iudices a praetore dati, cum iudicium legibus non erat conſtitutum. nam ſi legibus: non dabantur a praetore de cohorte, ſed iis tamen libere iudicare non licebat propter edictum, in quo erat: Si quis perperam iudicarit, cognoſcam: cum cognouero, animaduertam. NON *Q. Scaeuolae,* ʒ ſaepe Q. Mucium Scaeuolam opponit Verri: quod ille praetor Aſiam, hic Siciliam ita rexerit, ut nihil diſſimilius. DE COHORTE *ſua* ʒ quae erat optima. SENATVS ʒ ex aliqua ciuitate, ut lex Rupilia iubebat. Integra ſententia eſt: Si quid perperam iudicarit ſenatus, cognoſcam: cum cognouero, animaduertam. Id enim ſupra dixit. infra uero: Tu, qui inſtitueras in eos animaduertere, qui perperam iudicaſſent. SORTITIO *nulla,* ʒ dabat enim ipſe iudices de ſua cohorte. NISI CVM *nihil intererat iſtius:* ʒ niſi cum lucri

nihil

nihil ſperabat. tunc enim, Rupiliam legem obſeruans, rem ſorti committebat. VNO *nomine omniaq;* ſingula non perpendit Verres, neque aliud ab alio, ut iuſtum a minus iuſto, diſtinxit, ſed uno omnia nomine nullo diſcrimine reſcidit.

ORATIO

HERACLIVS eſt, Hieronis filius, Syracuſanus, homo in primis domi ſuae nobilis, & ante hunc praetorem uel pecunioſiſſimus Syracuſanorum, nunc nulla alia calamitate, niſi iſtius auaritia, atque iniuria, pauperrimus. huic hereditas facile ad HS tricies uenit teſtamento propinqui ſui Heracli: plena domus caelati argenti optimi, multaeq. ſtragulae ueſtis, pretioſiſſimorumq. mancipiorum. quibus in rebus iſtius cupiditates, & inſanias quis ignorat? erat in ſermone res, magnam Heraclio pecuniam ueniſſe, non ſolum Heraclium diuitem, ſed ornatum ſupellectili, argento, ueſte, mancipijs futurum. audit haec etiam Verres: & primo, illo ſuo leuiore artificio Heraclium aggredi conatur, ut eum roget inſpicienda, quae non reddat: deinde a quibuſdam Syracuſanis admonetur. hi autem quidam erant affines iſtius, quorum uxores iſte numquam alienas exiſtimauit, Cleomenes, & Aeſchrio: qui quantum apud iſtum, & quam turpi de cauſſa potuerint, ex reliquis criminibus intelligetis. hi, ut dico, hominem admonent, rem eſſe praeclaram, refertam omnibus rebus: ipſum autem Heraclium hominem eſſe maiorem natu, non promptiſſimum; & eum, praeter Marcellos, patronum, quem iure ſuo adire, aut appellare poſſet, habere neminem: eſſe in eo teſtamento, quo ille heres eſſet, ſcriptum, ut ſtatuas in palaeſtra deberet ponere. faciemus, ut palaeſtritae negent ex teſtamento eſſe poſitas: petant hereditatem quod eam palaeſtrae commiſſam eße dicant. placuit ratio Verri: nam hoc animo prouidebat; cum tanta hereditas in controuerſiam ueniſſet, iudicioq. peteretur, fieri non poſſe, ut ſine praeda ipſe diſcederet. approbat conſilium: auctor eſt, ut quamprimum agere incipiant, hominemq. id aetatis minime litigioſum quam tumultuoſiſſime adoriantur. Scribitur Heraclio dica: primo mirantur omnes improbitatem calumniae: deinde, qui iſtum noſſent, partim ſuſpicabantur, partim plane uidebant adiectum eſſe oculum hereditati. interea dies aduenit, quo die ſeſe ex inſtituto, ac lege Rupilia dicas ſortiturum Syracuſis iſte edixerat. paratus ad hanc dicam ſortiendam uenerat. tum eum docet Heraclius non poſſe eo die ſortiri, quod lex Rupilia uetaret diebus XXX ſortiri dicam, quibus ſcripta eſſet. dies XXX nondum fuerant. ſperabat Heraclius, ſi illum diem effugiſſet, ante alteram ſortitionem Q. Arrium, quem prouincia tum maxime exſpectabat, ſucceſſurum. iſte omnibus iudicijs diem diſtulit, & eam diem conſtituit, ut hanc Heraclij dicam ſortiri poſt dies XXX ex lege poſſet. poſtea quam ea dies uenit, iſte incipit ſimulare ſe uelle ſortiri. Heraclius cum aduocatis adit, & poſtulat, ut ſibi cum palaeſtritis, hoc eſt cum populo Syracuſano, aequo iure diſceptare liceat. aduerſarij poſtulant, ut in eam rem iudices dentur ex ijs ciuitatibus, quae in id forum conuenirent, electi qui Verri uiderentur: Heraclius contra, ut iudices e lege Rupilia dentur, ut ab inſtitutis ſuperiorum, ab auctoritate ſenatus, ab iure omnium Siculorum ne recedatur. Quid ego iſtius in iure dicendo libidinem demonſtrem? quis ueſtrum non ex urbana iuriſdictione cognouit? quis umquam, iſto praetore, Chelidone inuita, lege agere potuit? non iſtum, ut non neminem, prouincia corrupit: idem fuit, qui Romae. Cum id, quod omnes intelligebant, diceret Heraclius, ius eſſe certum Siculis, inter ſe quo iure certarent; legem eſſe Rupiliam, quam praetor Rupilius ex S. C. de decem legatorum ſententia dediſſet; hoc omnes ſemper in Sicilia conſules praetoresq. ſeruaſſe: negauit ſe iudices e lege Rupilia ſortiturum: quinque iudices, quos commodum ipſi fuit, dedit. Quid huic homini facias? quod ſupplicium dignum libidini eius inuenies? Praeſcriptum tibi cum eßet homo deterrime, & impudentiſſime, quemadmodum inter Siculos iudices dares; cum imperatoris populi R. auctoritas, legatorum decem, ſummorum hominum, dignitas S. C. intercederet; cuius conſulto P. Rupilius praetor ex legatorum ſententia leges in Sicilia conſtituerat; cum omnes ante praetores Rupilias leges in ceteris rebus, & in iudicijs maxime obſeruaſſent: tu auſus es pro nihilo prae tua praeda tot res ſanctiſſimas ducere? tibi nulla lex fuit? nulla religio? nullus exiſtimationis pudor? nullus iudicij metus? nullius apud te grauis auctoritas? nullum exemplum, quod ſequi uelles? Verum, ut inſtitui dicere, quinque iudicibus nulla lege, nullo inſtituto, nulla religione, nulla ſorte, ex libidine iſtius datis, non qui cauſſam cognoſcerent, ſed qui, quod imperatum eſſet, iudicarent, eo die nihil actum eſt; adeſſe iubentur poſtridie. Heraclius interea, cum omnes inſidias a praetore fortunis ſuis fieri uideret, capit conſilium de amicorum, & propinquorum ſententia, non adeſſe ad iudicium: itaque Syracuſis illa nocte profugit. iſte poſtero die mane, cum multo maturius, quam umquam antea, ſurrexiſſet, iudices citari iubet: ubi comperit Heraclium non adeſſe, cogere incipit eos, ut abſentem Heraclium condemnarent. illi eum commonefaciunt, ut, ſi ei uideatur, utatur inſtituto ſuo, nec cogat ante horam decimam de abſente ſecundum praeſentem iudicare. impetrant. interea ſane perturbatus & ipſe, & eius amici, & conſiliarij, moleſte ferre coeperunt, Heraclium profugiſſe. putabant abſentis damnationem, praeſertim tantae pecuniae, multo inuidioſiorem fore, quam ſi praeſens damnatus eſſet. eo accedebat: quod iudices e lege Rupilia dati non erant, multo etiam rem turpiorem, & iniquiorem uiſum iri intelligebant. itaque, hoc dum corrigere uult, apertior eius cupiditas, improbitasq. facta eſt. nam illis quinque iudicibus uti ſeſe negat: iubet id, quod initio e lege Rupilia fieri oportuerat, citari Heraclium, & eos, qui dicam ſcripſerant: aitq. iudices e lege Rupilia uelle ſortiri. quod ab eo pridie, cum multis lacrymis eum oraret, atque obſecraret Heraclius, impetrare non potuerat, id ei poſtera die uenit in mentem, lege Rupilia ſortiri dicas oportere. educit ex urna tres. ijs, ut abſentem Heraclium condemnent, imperat: itaque condemnant.

EXPLA-

EXPLANATIO

ANTE *hunc praetorem uel pecunioſiſſimus Syracuſanorum*, ʒ deſiit autem Verre praetore pecunioſiſſimus eſſe. ſic in Diuin. Quae mulier ante hunc quaeſtorem copioſa plane, & locuples fuit. INSANIAM ʒ inſanire eſt uehementer cupere. Infra: Haec iſte ad inſaniam concupierat. Et lib. IV. Venio nunc ad iſtius, quemadmodum ipſe appellat, ſtudium; ut amici eius, morbum, & inſaniam; ut Siculi, latrocinium. Ibidem: Omnium auariſſimorum inſanias expleret. TRICIES ʒ ſcutatorum nongenta millia. AFFINES ʒ Verri propter uxores coniuncti. infra. NVMQVAM *alienas* ʒ uſus eſt tamquam ſuis. NON *promptiſſimum*, ʒ ſatis hebetem, quem circumueniri, pro rudi eius ingenio, magni negotii non eſſet. Hic loquendi modus minuere uituperationem uidetur, nec tamen parum uituperat: ſic laudationem, nec tamen parum laudat: ut in Diuin. Sociorum querimoniae delatae ad hominem non inertiſſimum. COMMISSAM *eſſe* ʒ commiſſa dicitur hereditas, quae ad alium heredem ex teſtamenti condicione deuoluitur. de quo lib. I. diximus. RATIO ʒ conſilium, & modus agendi cum Heraclio. SCRIBITVR *Heraclio dica*, ʒ defertur Heraclii nomen: uocatur Heraclius in iudicium. Terentius in Phorm. Ego te cognatum dicam, & tibi ſcribam dicam. Ibidem: En unquam iniuriarum audiſti mihi ſcriptam dicam? Et infra: Sexcenta perinde potius ſcribito iam mihi dicas. Sic, Impingere dicam, idem dixit ibidem. DICAS *ſortiturum* ʒ dicas, pro iudices, hic accipio. nam infra: Negauit ſe iudices e lege Rupilia ſortiturum. OMNIBVS *iudicijs* ʒ ne de uno Heraclio cogitare uideretur. HOC EST *cum populo Syracuſano*, ʒ palaeſtra enim populi eſt. & hoc addit, ut excludat Verrem iudicandi poteſtate. dictum enim ſupra: Siculi hoc iure ſunt, ut, quod ciuis cum ciue agat, domi certet ſuis legibus. AEQVO *iure* ʒ ſuis legibus. IN ID *forum* ʒ Syracuſanum. VT IVDICES *e lege Rupilia dentur*: ʒ non Verris arbitratu. QVID *ego iſtius in iure dicendo libidinem demonſtrem?* ʒ amplificandi locus cum indignatione, quem ſaepe uſurpat Cicero in tranſitu ſententiae, ut paullo ante: Quid ego nunc hic Sex. Pompeij Chlori teſtimonium recitem? ET lib. I. Quid ego nunc in altera actione Cn. Dolabellae ſpiritus, quid huius lacrymas, & concurſiones proferam? LEGE *agere* ʒ ſuum ius lege perſequi, iudicio experiri. PRAETOR *Rupilius* ʒ P. Rupilius conſul anno urbis DCXXI fugitiuos, quorum dux Eunus erat, deuicit: deinde ex S. C. de decem legatorum ſententia leges in Sicilia conſtituit. Praetor igitur accipe pro proconſul: nec deſunt exempla, CONSVLES, *praetoresq.* ʒ qui poſt conſulatum, praeturamq. Siciliae praefuerant. NEGAVIT *ſe iudices e lege Rupilia ſortiturum:* ʒ nolle ſe dixit iudices ſortiri, ſed facturum id, quod fecit: dedit enim, quos uoluit. QVOS *commodum ipſi fuit*, ʒ quos ei libuit. IMPERATORIS *populi Romani* ʒ P. Rupilij. infra: Qui habet imperium a populo Romano, auctoritatem legum dandarum a ſenatu. S. C. *intercederet*, ʒ non eſt, impediret, ſed, in re eſſet: ut ad Lentulum: De his rebus pridie, quam haec ſcripſi, ſenatus auctoritas grauiſſima interceſſerat: cui cum Cato, & Caninius interceſſiſſent, tamen eſt perſcripta. Et ad Senatum: Cum ueſtra auctoritas interceſſiſſet, ut ego regem tuerer. Intercedit igitur ſenatus, cum ſignificationem dat ſuae uoluntatis. ANTE *horam decimam* ʒ ex horis duodecim ſinguli dies conſtabant, longioribus aeſtiui, breuioribus hiemales. noctium ſimilis ratio. duodenae ſingularum horae, breuiores aeſtiuarum, longiores hiemalium. Gellius, & alij.

ORATIO

QVAE, *malum, iſta fuit amentia? ecquando te rationem factorum tuorum redditurum putaſti? ecquando his de rebus tales uiros audituros exiſtimaſti? petatur hereditas ea, quae nulla debetur, in praedam praetoris? interponatur nomen ciuitatis? imponatur honeſtae ciuitati turpiſſima perſona calumniae? neque hoc ſolum, ſed ita res agatur, ut ne ſimulatio quidem aequitatis ulla adhibeatur? nam, per deos immortales, quid intereſt, utrum praetor imperet, uiq. cogat aliquem de ſuis bonis omnibus decedere, an huiuſmodi iudicium det, quo iudicio, indicta cauſſa, fortunis omnibus euerti neceſſe ſit? profecto enim negare non potes, te ex lege Rupilia ſortiri iudicium debuiſſe, cum praeſertim Heraclius id poſtularet. ſin illud dices, te Heraclij uoluntate ab lege receſſiſſe: ipſe te impedies: ipſe tu tua defenſione implicabere. quare enim primum ille ipſe adeſſe noluit, cum ex eo numero iudices haberet, quos poſtularat? deinde tu cur poſt illius fugam iudices alios ſortitus es, ſi eos, qui erant antea dati, utriuſque dederas uoluntate? deinde ceteras dicas omnes illo foro M. Poſtumius quaeſtor ſortitus eſt: hanc ſolam tu illo conuentu reperiere ſortitus. Ergo, inquiet aliquis, donauit populo Syracuſano illam hereditatem. Primum, ſi id confiteri uelim, tamen iſtum condemnetis neceſſe eſt. neque enim permiſſum eſt, ut impune nobis liceat, quod alicui eripuerimus, id alteri tradere. uerum ex iſta reperietis hereditate ita iſtum praedatum, ut perpauca occulte fecerit; populum quidem Syracuſanum in maximam inuidiam ſua infamia, alieno praemio perueniſſe; paucos Syracuſanos, eos, qui ſe nunc publice laudationis cauſſa ueniſſe dicunt, & tunc participes praedae fuiſſe, & nunc non ad iſtius laudationem, ſed ad communem litium aeſtimationem ueniſſe. Poſtea quam damnatus eſt abſens; non ſolum illius hereditatis, de qua ambigebatur, quae erat HS tricies, ſed omnium bonorum paternorum ipſius Heraclij, quae non minor erat pecunia, palaeſtrae Syracuſanorum, hoc eſt Syracuſanis, poſ-*

ſeſſio

ſeſſio traditur. *Quae eſt iſta praetura? eripis hereditatem, quae uenerat a propinquo, uenerat teſtamento, uenerat legibus: quae bona is, qui teſtamentum fecit, huic Heraclio ante aliquando, quam eſt mortuus, omnia utenda, ac poſſidenda tradiderat: cuius hereditatis, cum ille aliquanto ante te praetorem eſſet mortuus, controuerſia fuerat nulla, mentionem fecerat nemo. Verum eſto, eripe hereditatem propinquis, da palaeſtritis: praedare in bonis alienis nomine ciuitatis: euerte leges, teſtamenta, uoluntates mortuorum, iura uiuorum: num etiam patrijs Heraclium bonis exturbare oportuit? qui ſimul ac profugit; quam impudenter, quam palam, quam acerbe, dij immortales, illa bona direpta ſunt; quam illa res calamitoſa Heraclio, quaeſtuoſa Verri, turpis Syracuſanis, miſeranda omnibus uidebatur. nam illud quidem ſtatim curatur, ut, quidquid caelati argenti fuit in illis bonis, ad iſtum deferatur; quidquid Corinthiorum uaſorum, ſtragulae ueſtis. haec, nemo dubitabat, quin non modo ex illa domo capta, & oppreſſa, uerum ex tota prouincia ad iſtum comportari neceſſe eſſet. mancipia, quae uoluit, abduxit: alia diuiſit: auctio facta eſt. in qua cohors iſtius inuicta dominata eſt. Verum illud eſt praeclarum. Syracuſani, qui praefuerant his Heraclij bonis uerbo redigendis, re diſpertiendis, reddebant eorum negotiorum rationem in ſenatu: dicebant, ſcyphorum paria complura, hydrias argenteas, pretioſam ueſtem ſtragulam, multa mancipia pretioſa Verri data eſſe dicebant, quantum cuique eius iuſſu nummorum eßet datum. gemebant Syracuſani, ſed tamen patiebantur. repente recitatur, uno nomine* HS CCL *millia iuſſu praetoris data. fit maxime clamor omnium, non modo optimi cuiuſque, neque eorum, quibus indignum ſemper uiſum erat, bona priuati, populi nomine, per ſummam iniuriam erepta: uerum etiam ipſi illi auctores iniuriae, & ex aliqua particula ſocij praedae, ac rapinarum, clamare coeperunt, ſibi ut haberet hereditatem. tantus in curia clamor factus eſt, ut populus concurreret. res ab omni conuentu cognita, celeriter domum nunciatur. homo inimicus ijs, qui recitaſſent, hoſtis omnibus, qui acclamaſſent, exarſit iracundia, ac ſtomacho; uerumtamen fuit tum ſui diſſimilis. noſtis os hominis: noſtis audaciam: tamen tum rumore populi, & clamore, & furto manifeſto grandis pecuniae perturbatus eſt. ubi ſe collegit, uocat ad ſe Syracuſanos: quia non poſſet negare, ab illis pecuniam datam; non quaeſiuit procul aliunde, (neque enim probaret) ſed proximum paene alterum filium, quem illam pecuniam diceret abſtuliſſe, oſtendit ſe reddere coacturum. qui poſtea quam id audiuit; habuit dignitatis, & aetatis, & nobilitatis ſuae rationem: uerba apud ſenatum fecit: docuit, ad ſe nihil pertinere: de iſto id, quod uidebant, neque ille quidem obſcure, locutus eſt: itaque illi Syracuſani ſtatuam poſtea ſtatuerunt: & is, ubi primum potuit, iſtum reliquit, de prouinciaq. diſceſſit. & tamen aiunt eum queri ſolere non numquam, ſe miſerum, quod non ſuis, ſed ſuorum comitum peccatis, & criminibus prematur. triennium prouinciam obtinuiſti: gener electus adoleſcens unum annum tecum fuit: ſodales, uiri fortes, legati tui primo anno te reliquerunt: unus legatus P. Tadius, qui erat reliquus, non ita multum tecum fuit; qui ſi ſemper una fuiſſet, tamen ſumma cura tum tuae, tum multo etiam magis ſuae famae pepercisset. quid eſt, quod tu alios accuſes? quid eſt, quamobrem putes te tuam culpam non modo deriuare in aliquem, ſed communicare cum aliquo poſſe? Numerantur illa* H S *ducenta quinquaginta Syracuſanis. ea quemadmodum ad iſtum poſtea per pſeudotyron reuertantur, tabulis uobis, & teſtibus, iudices, planum faciam.*

EXPLANATIO

QVAE, *malum, iſta fuit amentia?* } apoſtrophe ad reum poſt narrationem, nota exemplis. CIVITATIS? } Syracuſanae. induxit enim Verres, ut palaeſtritae haereditatem illam, tamquam palaeſtrae commiſſam, peterent. Infra: Praedare in bonis alienis nomine ciuitatis. AB LEGE *receſſiſſe:* } non ſortitum eſſe iudices ex lege Rupilia. QVOS *poſtularat?* } ut tu fortaſſe finges. nam, ſi poſtulauit, cur adeſſe noluit? DICVNT, } quod falſum eſt. ILLO *foro* } Syracuſano, cui quaeſtor unus praeerat, alter Lilybaetano. COMMVNEM } inter eos, & ceteros Siculos. nam de omnibus praedatus erat Verres. LITIVM } quae, damnato Verre, aeſtimabuntur. TVRPIS *Syracuſanis,* } quorum nomine praedatus eſt Verres. DOMINATA *eſt.* } emit quae uoluit, & quanti uoluit, nemine contra licitante. CCL *millia* } ſcutatorum ſeptem millia, quingentos. PECVNIAM *datam;* } cohorti ſuae. (NEQVE *enim probaret*) } quia non alienis, ſed ſuis pecuniam illam a Syracuſanis dari iuſſerat. PROXIMVM } qui aſſiduus apud eum erat. hoc opponitur ad, Procul. PAENE *alterum filium,* } generum, de quo infra. PECCATIS, *& criminibus* } grauiora ſunt crimina, quam peccata. PER *pſeudotyron* } aperte domo Verris exierunt, occulte in eandem domum, quaſi per auerſas fores, reuerterunt.

ORATIO

EX *hac iniquitate iſtius, & improbitate, iudices, quod praeda ex illis bonis ad multos Syracuſanos, inuito populo ſenatuq. Syracuſano, uenerat, etiam illa ſunt, quae per Theomnaſtum, & Aeſchrionem, & Dionyſodorum, & Cleomenem, inuitiſſima ciuitate, facta ſunt: primum, ut urbs tota ſpoliaretur: qua de re alius mihi locus ad dicendum eſt conſtitutus: ut omnia ſigna iſte per eos homines, quos nominaui, omne ebur ex aedibus ſacris, omnes undique tabulas pictas, deorum denique ſimulacra, quae uellet, auferret: deinde, ut in curia Syracuſis, quem locum illi Buleuterium uocant, honeſtiſſimo loco, & apud illos clariſſimo, ſub illius ipſius M. Marcelli, qui cum Syracuſanis locum eum eripere belli, ac uictoriae lege poſſet,*

conſeruauit,

conſeruauit, & reddidit, ſtatua ex aere facta, ibi inauratam iſti, & alteram filio ſtatuam poſuerint; ut, dum iſtius hominis memoria maneret, ſenatus Syracuſanus ſine lacrymis, & gemitu in curia eſſe non poſſet. per eoſdem iſtius iniuriarum, furtorum, uxorumq. ſocios, iſtius imperio, Syracuſis Marcellea tolluntur, maximo gemitu, luctuq. ciuitatis: quem illi diem feſtum cum recentibus beneficijs M. Marcelli debitum reddebant, tum generi, nomini, familiae Marcellorum maxima uoluntate tribuebant. Mithridates in Aſia, cum eam prouinciam totam occupaſſet, Mucia non ſuſtulit, hoſtis, & hoſtis in ceteris rebus nimis ferus, & immanis, tamen honorem hominis, deorum religione conſecratum, uiolare noluit. tu Syracuſanos unum diem feſtũ Marcellis impertiri uetuiſti, per quos illi adepti ſunt, ut ceteros dies feſtos agere poſſent. at uero praeclarum diem repoſuiſti, Verrea ut agerent, & ut ad eum diem, quae ſacris epuliſq. opus eſſent, in complures annos locarentur. Sed iam in tanta iſtius impudentia remittendum aliquid uidetur, ne omnia contendamus, ne omnia cum dolore agere uideamur. nam me dies, uox, latera deficiant, ſi hoc nunc uociferari uelim, quam miſerum indignumq. ſit, iſtius nomine apud eos diem feſtum eſſe, qui ſeſe iſtius opera funditus extinctos eſſe arbitrentur. o Verrea praeclara, quoquã ſi acceſſiſti, quo non attuleris tecum iſtum diem. etenim quam tu domum, quam urbem adijſti, quod fanum denique, quod non euerſum, atque exterſum reliqueris? quare appellentur ſane iſta Verrea, quae non ex nomine, ſed ex moribus, naturaq. tua conſtituta eſſe uideantur. Quam facile ſerpat iniuria, & peccandi conſuetudo, quam non facile reprimatur, uidete, iudices. Bidis opidum eſt, tenue ſane, non longe a Syracuſis. huius longe primus ciuitatis eſt Epicrates quidam. huic hereditas HS quingentorum millium uenerat a muliere quadam propinqua, atque ita propinqua, ut, ea etiam ſi inteſtata eſſet mortua, Epicratem Bidinorum legibus heredem eſſe oporteret. recens Syracuſana erat illa res, quam ante demonſtraui, de Heraclio Syracuſano; qui bona non perdidiſſet, niſi ei ueniſſet hereditas. huic quoque Epicrati uenerat, ut dixi, hereditas. cogitare coeperunt eius inimici, nihilo minus eodem praetore hunc euerti bonis poſſe, quo Heraclius eſſet euerſus. rem occulte inſtituunt, ad Verrem per eius interpretes deferunt: ita cauſſa componitur, ut item palaeſtritae Bidenſes peterent ab Epicrate hereditatem: quemadmodum palaeſtritae Syracuſani ab Heraclio petiſſent. numquam uos praetorem tam palaeſtricum uidiſtis. uerum ita palaeſtritas defendebat, ut ab illis ipſe unctior diſcederet. qui ſtatim cum praeſenſiſſet, iubet cuidam ſuorum amicorũ numerari H-S LXXX. res occultari ſatis non poſſe. per quendam eorum, qui interfuerant, fit Epicrates certior. primo negligere, & contemnere coepit, quod cauſſa prorſus, quod dubitari poſſet, nihil habebat. deinde cum de Heraclio cogitaret, & iſtius libidinem noſſet: commodiſſimum putauit eſſe, de prouincia clam abire: itaq. fecit: profectus eſt Rhegium. quod ubi auditum eſt; aeſtuare illi, qui dederant pecuniam; putare nihil agi poſſe abſente Epicrati. nam Heraclius tamen affuerat, cum primum dati ſunt iudices: de hoc, qui, ante quam in ius aditum eſſet, ante quam denique mentio controuerſiae facta eſſet, diſceſſiſſet, putabant nihil agi poſſe. homines Rhegium proficiſcuntur: Epicratem conueniunt: demonſtrant id, quod ille ſciebat, ſe HS LXXX dediſſe: rogant eum, ut id, quod ab ipſis abiſſet pecuniae, curet; ab ſeſe caueat, quemadmodum uelit: de illa hereditate cum Epicrate neminem eſſe acturum. Epicrates homines multis uerbis male a ſe acceptos dimiſit. redeunt illi Rhegio Syracuſas: queri cum multis, ita ut fit, incipiunt, ſeſe HS LXXX nummum fruſtra dediſſe. res percrebuit, in ore, atque ſermone omnium coepit eſſe. Verres refert illam ſuam Syracuſanam: ait ſeſe uelle de illis H-S LXXX cognoſcere: aduocat multos; dicunt Bidini Volcatio ſe dediſſe: illud non addunt, iuſſu iſtius. Volcatium uocat: pecuniam referri imperat. Volcatius animo aequiſſimo nummos affert, qui nihil amitteret: reddit inſpectantibus multis: Bidini nummos auferunt. Dicet aliquis: quid ergo in hoc Verrem reprehendis? qui non modo ipſe fur non eſt, ſed ne alium quidem paſſus eſt eſſe. attendite: iam intelligetis hanc pecuniam, qua uia modo uiſa eſt exire ab iſto, eadem ſemita reuertiſſe. quid enim debuit praetor? cum conſilio re cognita, cum comperiſſet ſuum comitem, iuris, decreti, iudicij corrumpendi cauſſa, qua in re ipſius praetoris caput, exiſtimatioq. ageretur, pecuniam accepiſſe, Bidinos autem contra praetoris famam, ac fortunas dediſſe; non & in eum, qui accepiſſet, animaduertiſſe, & in eos, qui dediſſent? tu, qui inſtitueras in eos animaduertere, qui perperam iudicaſſent; quod ſaepe per imprudentiam fit; hos patieris impune diſcedere, qui ob tuum decretum, ob tuum iudicium pecuniam aut dandam, aut accipiendam putarant? Volcatius idem apud te poſtea fuit, eques R. tanta accepta ignominia. nam quid eſt turpius ingenuo, quid minus libero dignum, quam in conuentu maximo cogi a magiſtratu furtum reddere? qui ſi eo animo eſſet, quo non modo eques R. ſed quiuis liber debet eſſe; adſpicere te poſtea non potuiſſet: inimicus, hoſtis eſſet, tanta contumelia accepta; niſi tecum colluſiſſet, & tuae potius exiſtimationi ſeruiſſet, quam ſuae. qui quam tibi amicus non modo tum fuerit, quamdiu tecum in prouincia fuit, uerum etiam nunc ſit, cum iam a ceteris amicis ſis relictus; & tu intelligis, & nos exiſtimare poſſumus. An hoc ſolum argumentum eſt, nihil iſto imprudente factum, quod Volcatius ei non ſuccenſuit? quod iſte nec in Volcatium, nec in Bidinos animaduertit? eſt magnum argumentum, uerum illud maximum, quod illis ipſis Bidinis, quibus iratus eſſe debuit, ut a quibus comperit, quod iure agere cum Epicrate nihil poſſent, etiam ſi adeſſet, iccirco ſuum decretum pecunia eſſe tentatum; his, inquam, ipſis non modo illam hereditatem, quae Epicrati uenerat, ſed, ut in Heraclio Syracuſano, item in hoc, paullo etiam atrocius, quod Epicrates appellatus omnino non erat, bona patria, fortunaſq. eius Bidinis tradidit. oſtendit enim nouo modo, ſi quis quid ab abſente peteret, ſe auditurum. adeunt Bidini: petunt hereditatem: procuratores poſtulant, ut ſe ad leges ſuas reijciat, aut ex lege Rupilia dicam ſcribi iubeat. aduerſarij non audebant contradicere: exitus nullus reperiebatur. inſimulant, hominem fraudandi cauſſa diſceſſiſſe: poſtulant, ut bona poſſidere liceat. debebat Epicrates ullum nummum nemini. amici, ſi quis quid peteret, iudicio ſecum agi paſſuros, iudicatum ſolui ſatiſdaturos eſſe dicebant. cum omnia conſilia frigerent, admonitu iſtius inſimula-

re coeperunt, Epicratem litteras publicas corrupiſſe: a qua ſuſpicione ille aberat plurimum. actionem eius rei poſtulant. amici recuſare, ne quod nouum iudicium, ne qua ipſius cognitio illo abſente de exiſtimatione eius conſtitueretur: & ſimul idem illud poſtulare non deſiſtebant, ut ſe ad leges ſuas reijceret. iſte, amplam occaſionem calumniae nactus, ubi uidet eſſe aliquid, quod amici abſentem Epicratem nollent defendere; aſſeuerat ſe eius rei in primis actionem eſſe daturum. cum omnes perſpicerent ad iſtum non modo illos nummos, qui per ſimulationem ab iſto exierant, reuertiſſe, ſed multo etiam plures eum poſtea nummos abſtuliſſe: amici Epicratem defendere deſtiterunt. iſte Epicratis bona Bidinos omnia poſſidere, & ſibi habere iuſſit. ad illa H-S D *millia hereditaria acceſſit ipſius antiqua* H-S *quindecies pecunia. Vtrum res ab initio ita ducta eſt, an ad extremum ita perducta? an ita parua eſt pecunia? an is homo Verres, ut haec, quae dixi, gratis facta eſſe uideantur? hic nunc de miſeria Siculorum, indices, audite.*

EXPLANATIO

ALIVS *locus* } lib. IV. de ſignis. MARCELLEA } dies feſtus, ad honorem M. Marcelli a Syracuſanis inſtitutus. FAMILIAE } plures enim familiae ex uno Claudio genere, Marcellorum, Pulchrorum, Neronum: ut ex Cornelio, Scipiones, Sullae, Cinnae, Dolabellae, alij: ex Aemilio, Mamercinus, Barbula, Paullus, Lepidus, Papus, Scaurus, alij. MVCIA } feſtum diem Q. Mucij Scaeuolae, qui Aſiae, ſumma innocentiae laude, praefuerat. VNCTIOR } maiore lucro. Iocatur: quia palaeſtritae ungebantur. NVMERARI } a palaeſtritis, maiorem praedam ex hereditate exſpectantibus. CVIDAM } a quo deinde ad Verrem ipſum peruenirent. SYRACVSANAM } malitiam, qua uſus erat in reddenda Syracuſanis pecunia, quae data erat eius iuſſu quibus ipſe uoluerat, ſicuti data erant Volcatio ex Bidini Epicratis bonis HS LXXX millia, quae Volcatium Bidinis iuſſit reddere, ut a ſe ipſo infamiam auerteret. INSTITVERAS } decreueras: ut ep. ad Lentulum: Quod inſtituit referre de religione, & ſaepe iam retulit, ab eo deduci non poteſt. QVI *perperam iudicaſſent,* } Verris edictum ſignificat, de quo ſupra: Si quis perperam iudicaſſet, ſe cogniturum; cum cognoſſet, animaduerſurum. Et ibidem, proxime: Si quid perperam iudicarit ſenatus. IDEM } qui tuo iuſſu in conuentu maximo furtum reddere coactus erat. OB TVVM *decretum, ob tuum iudicium* } ut ſecundum eos decerneres, & iudicares. DANDAM, } dederunt Bidini, accepit Volcatius. LIBERO } uel ſi ingenuus non eſſet. hominum enim tria genera, ſerui, liberi, ingenui. TECVM *colluſiſſet,* } ei tecum conueniſſet de reddenda pecunia, ut infamia te cum ignominia ſua liberaret. A QVIBVS } non, A quibus comperit, ſed, A quibus decretum ſuum pecunia tentatum comperit. APPELLATVS *omnino non erat,* } quia ſtatim re cognita, fugit: cum Heraclio praeſenti ſcripta dica eſſet. PROCVRATORES } abſentis Epicratis. AD LEGES *ſuas* } ut Bidinus cum Bidinis aequo iure diſceptaret. alioqui recuſabant. PER *ſimulationem* } Volcatij nomine. AB ISTO *exierant,* } nam, etſi Volcatius reddidit, ab iſto tamen exierunt. QVINDECIES } ſcutatorum quadraginta quinque millia. AN AD *extremum ita perducta eſt?* } utrum arte & malitia uſus eſt Verres in re ab ipſo initio ducenda, an uero non ab initio arte uſus eſt, ſed ad extremum ita rem perduxit? Dubitat: ut uideatur utrumque credere, improbe & callide rem cum ab initio ductam, tum ad extremum eſſe perductam, lucri ſcilicet maioris gratia. Probatur hic ſenſus ea ratione, quae ſequitur, quia nec ita parua pecunia ſit, nec is homo Verres, ut haec ab eo gratis eſſe facta uideantur.

ORATIO

ET *Heraclius ille Syracuſanus, & hic Bidinus Epicrates expulſi bonis omnibus Romam uenerūt: ſordidati, maxima barba, & capillo Romae biennium prope fuerunt. cum L. Metellus in prouinciam profectus eſt, tum iſti bene commendati cum Metello una proficiſcuntur. Metellus, ſimul ac uenit Syracuſas, utrumque reſcindit, & de Epicrate, & de Heraclio in utriuſque bonis nihil erat, quod reſtitui poſſet, niſi quod moueri loco non poterat. fecerat haec egregie primo aduentu Metellus, ut omnes iſtius iniurias, quas modo poſſet, reſcinderet, & irritas faceret. Heraclium reſtitui iuſſerat: non reſtituebatur: quiſquis erat ductus ſenator Syracuſanus ab Heraclio, duci iubebat: itaque permulti ducti ſunt. Epicrates quidem continuo reſtitutus eſt. alia iudicia Lilybaei, alia Agrigenti, alia Panhormi reſtituta ſunt. cenſus, qui iſto praetore ſunt habiti, non ſeruaturū ſe Metellus oſtenderat: decumas, quas iſte contra legem Hieronicam uendiderat, ſeſe uenditurum Hieronica lege dixerat. omnia erant Metelli eiuſmodi, ut non tam ſuam praeturam gerere, quam iſtius praeturam retexere uideretur. ſimul atque ego in Siciliam ueni, mutatus eſt. uenerat ad eum illo biduo Laetilius quidam, homo non alienus a litteris: itaque eo iſte tabellario ſemper uſus eſt. is epiſtolas complures attulerat, in his unam domo, quae totum immutarat hominem. repente coepit dicere, ſe omnia Verris cauſſa uelle, ſibi cum eo amicitiam, cognationemq. eſſe. mirabantur omnes. hoc ei tum denique in mentem ueniſſe, poſtea quam tam multis eum factis, decretisq. iugulaſſet. erant, qui putarent Laetilium legatū a Verre ueniſſe, qui gratiam, amicitiam, cognationemq. commemoraret. ex illo tempore a ciuitatibus laudationem petere, teſtes non ſolum deterrere uerbis, ſed etiam ui retinere coepit. quod niſi ego meo aduentu illius conatus aliquantulum repreſſiſſem, & apud Siculos non Metelli, ſed Glabrionis litteris,*

litteris, ac lege pugnaſſem; tam multos huc euocare non potuiſſem. uerum, quod inſtitui dicere, miſerias cognoſcite Siculorum. Heraclius ille, & Epicrates longe mihi obuiam cum ſuis omnibus proceſſerunt: uenienti Syracuſas egerunt gratias flentes: Romam decedere mecum cupierunt. quod erant mihi opida complura etiam reliqua, quae adire uellem; conſtitui cum hominibus, quo die mihi Meſſanae praeſto eſſent. eo mihi nuncium miſerunt, ſe a praetore retineri. quibus ego teſtimonium denunciaui, quorum nomina edidi Metello, cupidiſſimi ueniendi, maximis iniurijs affecti, adhuc non uenerunt. hoc iure ſunt ſocij, ut ijs ne deplo rare quidem de ſuis incommodis liceat.

EXPLANATIO

RESTITVI *iuſſerat:* } in ſua bona, decreto ſenatus Syracuſani. infra: Heraclio Syracuſano tuos illos palaeſtritas bona reſtituere iuſſit. NON *reſtituebatur.* } non eſſe ſtatim in ſua bona reſtitutum Heraclium, uerba illa, quae ſubiunguntur, ſatis oſtendunt, Epicrates quidem continuo reſtitutus eſt. itaque non uideo, cur pro, Non, alij reponendum putauerint, Vi: quod ſententiae, niſi fallor, aduerſatur. DVCTVS } in uincula. quod ita interpretor ex huius uerbi conſuetudine. nam ſupra eſt: Si petit, ducas. C. Fuficium duci iuſſit petitorem. RESTITVTA *ſunt.* } in integrum, contra quam Verres decreuerat. NON *alienus a litteris* } ergo litteratus. ſed iocus eſt ex ambiguo: nam tabellarij litteras ferunt. QVOD *niſi ego* } Quod, pro Sed, ut lib. I. Quod uos oblitos eſſe non arbitror, quae multitudo, qui ordo ad Piſonis ſellam iſto praetore ſolitus ſit conuenire. Et lib. IV. Quod ubi intellexi, multum apud illos recentes nuncios, multum tabulas non commendaticias, ſed tributarias ualuiſſe. GLABRIONIS *litteris,* } qui ſcripſerat, ut teſtimonia denunciare, & euocare Romam, quos uellem, mihi liceret.

ORATIO

IAM *Heraclij Centuripini, optimi, nobiliſſimiq. adoleſcentis, teſtimonium audiſtis. a quo* H-S C *millia per calumniam, malitiamq. petita ſunt. iſte, poenis, compromiſſisq. interpoſitis,* H-S CCC *extorquenda curauit: quodq. iudicium ſecundum Heraclium de compromiſſis factum erat, quod ciuis Centuripinus inter duos ciues iudicaſſet, id irritum iuſſit eſſe, eumq. iudicem falſum iudicaſſe iudicauit: in ſenatu ne eſſet: locis, commodisq. publicis uti uetuit: ſi quis eum pulſaſſet, edixit ſeſe iudicium iniuriarum non daturum: quidquid ab eo peteretur, iudicem de ſua coborte daturum, ipſi autem nullius actionem rei ſeſe daturum. quae iſtius auctoritas tantum ualuit, ut neque illum pulſaret quiſquam, cum praetor in prouincia ſua uerbo permitteret, re hortaretur; neque quiſquam ab eo quidquam peteret, cum iſte calumniae licentiam ſua auctoritate praebuiſſet. ignominia autem illa grauis tam diu in illo homine fuit, quam diu iſte in prouincia manſit. Hoc iniecto metu iudicibus, nouo more, nullo exemplo, ecquam rem putatis eſſe in Sicilia, niſi ad nutum iſtius, iudicatam? utrum id ſolum uidetur eſſe actum, quod eſt tamen actum, ut Heraclio pecunia eriperetur, an etiam illud, in quo praeda erat maxima, ut nomine iudiciorum, omnium bona, atque fortunae in iſtius unius eſſent poteſtate? Iam uero in rerum capitalium quaeſtionibus quid ego unamquamque rem colligam, & cauſſam? ex multis ſimilibus ea ſumam, quae maxime improbitate excellere uidebuntur.*

EXPLANATIO

C MILLIA } ſcutatorum tria millia. COMPROMISSIS } pecunia ſoluenda, niſi iudicis arbitrio ſtaretur. CCC } millia, ſubaudi. quod erat triplum eius pecuniae, quae per calumniam ab Heraclio petita erat. IVDICASSET, } ex lege Rupilia. ſupra: Quod ciuis cum ciue agat, domi certet ſuis legibus. IN ILLO *homine* } in illo iudice. NOMINE *iudiciorum,* } quia, metu iudicibus iniecto, nulla res, niſi ad nutum iſtius, iudicabatur.

ORATIO

SOPATER *quidam fuit Halicienſis, homo domi ſuae cum primis locuples atque honeſtus. is ab inimicis ſuis apud C. Sacerdotem praetorem rei capitalis cum accuſatus eſſet, facile eo iudicio eſt liberatus. huic eidem Sopatro ijdem inimici ad C. Verrem, cum is Sacerdoti ſucceſſiſſet, eiuſdem rei nomen detulerunt. res Sopatro facilis uidebatur, & quod erat innocens, & quod Sacerdotis iudicium improbare iſtum auſurum non arbitrabatur. citatur reus: cauſſa agitur Syracuſis: crimina tractantur ab accuſatore, ea, quae erant antea non ſolum defenſione, uerum etiam iudicio diſſoluta. cauſſam Sopatri defendebat Q. Minucius, eques R. in primis ſplendidus, atque honeſtus, uobiſque, iudices, non ignotus. nihil erat in cauſſa, quod metuendum, aut omnino quod dubitandum uideretur. interea iſtius libertus, & accenſus idem Timarchides, qui eſt, id quod ex plurimis teſtibus priore actione didiciſtis, rerum huiuſmodi omnium tranſactor, & admi-*

niſter, ad Sopatrum uenit : monet hominem, ne nimis iudicio Sacerdotis, & cauſsae confidat : accuſatores, inimicosq. eius habere in animo pecuniam praetori dare : praetorem tamen ob ſalutem malle accipere ; & ſimul malle, ſi fieri poſſet, rem iudicatam non reſcindere. Sopater, cum hoc illi improuiſum, atque inopinatum accidiſſet, commotus eſt ſane ; neque in praeſentia, Timarchidi quid reſponderet, habuit, niſi, ſe conſideraturũ, quid ſibi de ea re eſset faciendum : & ſimul oſtendit, ſe in ſumma difficultate eſſe nummaria. poſt ad amicos retulit. qui cum ei fuiſſent auctores redimendae ſalutis, ad Timarchidem uenit: expoſitis ſuis difficultatibus, hominem ad HS LXXX. perducit, eamq. ei pecuniam numerat. poſtea quam ad cauſſam dicendam uentum eſt ; tum uero ſine metu, ſine cura omnes erant, qui Sopatrum defendebant : crimen nullum erat, res iudicata : Verres nummos acceperat. quis poſſet dubitare, quidnam eſſet futurum ? res illo die non peroratur : dimittitur iudicium. iterum ad Sopatrum Timarchides uenit : ait accuſatores eius multo maiorem pecuniam praetori polliceri, quam quantam hic dediſſet : proinde, ſi ſaperet, uideret, quid ſibi eſſet faciendum. homo, quamquam erat & Siculus, & reus, hoc eſt & iure iniquo, & tempore aduerſo, ferre tamẽ, atque audire diutius Timarchidem non potuit. facite, inquit, quod uobis libet : daturus non ſum amplius. idemq. hoc amicis eius, & defenſoribus uidebatur, atque eo etiam magis, quod iſte, quoquo modo ſe in ea quaeſtione praebebat, tamen in conſilio habebat homines honeſtos e cõuentu Syracuſano, qui Sacerdotis quoque in conſilio fuerant, tunc, cum eſſet idem hic Sopater abſolutus. hoc rationis habebant, facere eos nullo modo poſſe, ut eodem crimine, iiſdem teſtibus Sopatrum condemnarent iidem homines, qui antea abſoluiſſent. itaque hac una ſpe ad iudicium uenitur. quo poſtea quam uentum eſt ; cum in conſilium frequentes conueniſſent iidem, qui ſolebant ; & hac una ſpe tota defenſio Sopatri niteretur, conſilij frequentia, & dignitate ; & quod erant, ut dixi, iidem, qui antea Sopatrum eodem illo crimine liberarant : cognoſcite hominis apertam, ac non modo non ratione, ſed ne diſſimulatione quidem tectam improbitatem, & audaciam. M. Petillium, equitem R. quem habet in conſilio, iubet operam dare, quod rei priuatae iudex eſset. Petillius recuſabat, quod ſuos amicos, quos ſibi in conſilio eſſe uellet, ipſe Verres retineret. iſte, homo liberalis, negat, ſe quemquam retinere eorum, qui Petillio uellent adeſſe : itaque diſcedunt omnes : nam ceteri quoque impetrant, ne retineantur : qui ſe uelle dicebant alterutri eorum, qui tum illud iudicium habebant, adeſſe. itaque iſte ſolus cum ſua cohorte nequiſſima relinquitur. non dubitabat Minucius, qui Sopatrum defendebat, quin iſte, quoniam conſilium dimiſiſſet, illo die rem illam quaeſiturus non eſſet, cum repente iubetur dicere. reſpondet, ad quos ? ad me, inquit ; ſi tibi idoneus uideor, qui de homine Siculo, ac Graeculo iudicem. idoneus es, inquit : ſed peruellem adeſſent ij, qui affuerant antea, cauſſamq. cognorant. dic, inquit : illi adeſſe non poſſunt. nam hercule, inquit Minucius, me quoque Petillius, ut ſibi in conſilio adeſſem, rogauit : & ſimul a ſubſellijs abire coepit. iſte iratus hominem uerbis uehementioribus proſequitur ; atque ei grauius etiam minari coepit, quod in ſe tantum crimen inuidiamq. conflarit. Minucius, qui Syracuſis ſic negotiaretur, ut ſui iuris dignitatisq. meminiſſet ; & qui ſciret, ſe ita in prouincia rem augere oportere, ut ne quid de libertate deperderet ; homini, quae uiſa ſunt, & quae tempus illud tulit, & cauſſa, reſpondit : cauſſam ſeſe, dimiſſo atque ablegato conſilio, defenſurum negauit : itaque a ſubſellijs diſceſſit : idemq. hoc praeter Siculos ceteri Sopatri amici, aduocatiq. fecerunt. iſte, quamquam eſt incredibili importunitate, & audacia, tamen ſubito ſolus deſtitutus pertimuit, & conturbatus eſt. quid ageret, quo ſe uerteret, neſciebat. ſi dimiſiſſet eo tempore quaeſtionem ; poſt, illis adhibitis, quos ablegarat, abſolutum iri Sopatrum uidebat. ſin autem hominem miſerum, atque innocentem condemnaſſet, cum ipſe praetor ſine conſilio, reus autem ſine patrono, atque aduocatis fuiſſet ; iudiciumq. C. Sacerdotis reſcidiſſet : inuidiam ſe ſuſtinere non poſſe tantam arbitrabatur : itaque aeſtuabat dubitatione : uerſabat ſe in utramque partem non ſolum mente, uerum etiam corpore : ut omnes, qui aderant, intelligere poſſent, in animo eius metum, cupiditatemq. pugnare. erat hominum conuentus maximus, ſummum ſilentium, ſumma exſpectatio, quonam eſſet eius cupiditas eruptura. crebro dimittebat ſe accenſus ad aurem Timarchides. tum iſte aliquando, age dic, inquit. Sopatrus implorare hominum, atque deum fidem, ut cum conſilio cognoſceret. tum repente iſte teſtes citari iubet. dicit unus, & alter breuiter : nihil interrogatur. praeco, dixiſſe, pronunciat. iſte, quaſi metueret, ne Petillius, priuato illo iudicio tranſacto, aut dilato, cum ceteris in conſilium reuerteretur, ita properans de ſella exſiluit ; hominem innocẽtem, a Sacerdote abſolutum, indicta cauſſa, de ſententia ſcribae, medici, haruſpicisq. condemnauit.

EXPLANATIO

OPERAM *dare,* } curare iudicium illud, cui praeeſſet. DIC, *inquit.* } age cauſſam Sopatri. NAM *hercule* } affirmantis eſt, Nam, non, ut alibi, probantis. ſic lib. I. Nam mehercule, inquit, ſic agamus. PRAETER *Siculos* } qui metu Verris diſcedere non ſunt auſi. ceteri Sopatri amici, atque aduocati, Romani uidentur fuiſſe. AGE *dic, inquit.* } Sopatrum appellat. nam patronus eius Minucius diſceſſerat. CVM *conſilio* } cum toto conſilio. nam Romani iudices, homines honeſti e conuentu Syracuſano, cum Petillio omnes abierant, praeter eos, quos de ſua cohorte Verres dederat, ſcribam, medicum, haruſpicem. VNVS, *& alter breuiter :* } non multi dicunt, ſed unus, & alter : neque multis uerbis, ſed breuiter : neque de more interrogati, ſed ipſi ſua ſponte, tamquam corrupti. DIXISSE } peroratam eſſe cauſſam. DE SELLA *exſiluit ;* } ut cum ſua cohorte Sopratum condemnaret.

ORATIO

RETINETE, retinete hominem in ciuitate, iudices: parcite, & conſeruate, ut ſit qui uobis cum res iudicet, qui in ſenatu ſine ulla cupiditate de bello, & pace ſententiam ferat. tametſi minus id quidem nobis, minus populo R. laborandum eſt, qualis iſtius in ſenatu ſententia futura ſit. quae enim eius auctoritas erit? quando iſte ſententiam dicere audebit, aut poterit? quando autem homo tanta luxuria, atque deſidia, niſi Februario menſe, adſpirabit in curiam? uerũ ueniat ſane, decernat bellum Cretenſibus: liberet Byzantios: regem appellet Ptolemaeum: quae uult Hortenſius, omnia dicat, & ſentiat. minus haec ad nos, minus ad uitae noſtrae diſcrimẽ, minus ad fortunarum noſtrarũ periculũ pertinent. illud, illud eſt capitale, illud eſt formidoloſum, illud optimo cuique metuendum, quod iſte, ex hoc iudicio ſi aliqua ui ſe eripuerit, in iudicibus ſit neceſſe eſt, ſententiam de capite ciuis R. ferat, ſit in eius exercitu ſignifer, qui imperium iudiciorum tenere uult. hoc populus R. recuſat, hoc ferre non poteſt; clamat: permittitq. uobis, ut, ſi iſtis hominibus delectemini, ſi ex hoc genere ſplendorum ordini, atque ornamentum curiae conſtituere uelitis, habeatis ſane uobis iſtum ſenatorem, iſtum de uobis iudicem, ſi uultis, habeatis. de ſe homines, ſi qui extra iſtum ordinem ſunt, quibus ne reijciundi quidem amplius quam trium iudicum, praeclarae leges Corneliae faciunt poteſtatem, hunc hominem, tam crudelem, tam ſceleratum, tam nefarium nolunt iudicare. etenim ſi illud eſt tam flagitioſum, quod mihi omnium rerum turpiſſimum, maximeq. nefarium uidetur, ob rem iudicandam pecuniam accipere, pretio habere addictam fidem, & religionem: quanto illud flagitioſius, improbius, indignius, eum, a quo pecuniam ob abſoluendum acceperis, condemnare, ut ne praedonum quidem praetor in fide retinenda conſuetudinem conſeruaret? ſcelus eſt, accipere ab reo: quanto magis, ab accuſatore? quanto etiam ſceleratius, ab utroque? fidem cum propoſuiſſes uenalem in prouincia, ualuit apud te plus is, qui pecuniam maiorem dedit. concedo, forſitan aliquis aliquando eiuſmodi quippiam fecerit. cum uero fidem, ac religionem tuam alteri addictam, pecunia accepta, habueris, poſt eandem aduerſarijs tradideris maiore pecunia: utrumque falles? & trades, cui uoles? & ei, quem fefelleris, ne pecuniam quidem reddes? Quem mihi tu Bulbum? quem Stalenum? quod umquam huiuſmodi monſtrum, aut prodigium audiuimus, aut uidimus, qui cum reo tranſigat, poſt cum accuſatore decidat; honeſtos homines, qui cauſſam norint, ableget, conſilioq. dimittat; ipſe ſolus reum abſolutum, a quo pecuniam acceperit, condemnet, pecuniamq. non reddat? Hunc hominem iudicum numero habebimus? hic alteram decuriam ſenatoriam iudex obtinebit? hic de capite libero iudicabit? huic iudicialis tabula committetur? quam iſte non modo cera, uerum etiam ſanguine, ſi uiſum erit, notabit. quid enim horum ſe negat feciſſe? illud uidelicet unum, quod neceſſe eſt, pecuniam accepiſſe. quid ni iſte neget? at eques R. qui Sopratrum defendit, qui omnibus eius conſilijs, rebusq. interfuit, Q. Minucius iuratus dicit pecuniam datam; iuratus dicit Timarchidem dixiſſe, maiorem ab accuſatoribus pecuniam dari. dicent hoc Siculi omnes, dicent omnes Halicienſes, dicet etiam praetextatus Sopatri filius: qui ab iſto, homine crudeliſſimo, patre innocentiſſimo, pecuniaq. patria priuatus eſt. Verum, ſi de pecunia teſtibus planum facere non poßem, illud negare poſſes, aut nunc negabis, te, conſilio tuo dimiſſo, uiris primarijs, qui in conſilio C. Sacerdotis fuerant, tibique eſſe ſolebant, remotis, de re iudicata iudicaſſe? teq. eum, quem C. Sacerdos, adhibito conſilio, cauſſa cognita, abſoluiſſet, eundem, remoto conſilio, cauſſa incognita, condemnaſſe? cum haec confeſſus eris, quae in foro palam Syracuſis, in ore, atque oculis prouinciae geſta ſunt; negato ſane, ſi uoles, pecuniam accepiſſe: reperies, credo, aliquem, qui, cum haec, quae palam geſta ſunt, uideat, quaerat quid tu occulte egeris, aut qui dubitet, utrum malit meis teſtibus, an tuis defenſoribus credere. Dixi iam antea, me non omnia iſtius, quae in hoc genere eſſent, enumeraturum, ſed electurum ea, quae maxime excellerent. accipite nunc aliud eius facinus nobile, & multis locis ſaepe commemoratum, & eiuſmodi, ut in uno omnia maleficia ineſſe uideantur. attendite enim diligenter: inuenietis id facinus natum a cupiditate, auctum per ſtuprum, crudelitate perfectum, atque concluſum.

EXPLANATIO

NISI *Februario menſe,*] cum ſententias nec de bello, nec de pace dici neceſſe eſt. legationes enim audiuntur. itaque tantum eo menſe homo luxuria, deſidiaq. perditus in ſenatum ueniet. CRETENSIBVS] male animatis erga populum Romanum, utpote qui Mithridatem quoque, cum Romanis bellum gerentem, iuuiſſent. cum his bellum geſſit, uictisq. triumphauit, & Cretici cognomen accepit, Q. Metellus, qui hoc anno conſul erat deſignatus. LIBERET *Byzantios:*] ut ſuis legibus utantur, uectigaleſq. populo Romano non ſint. hoc poſtea P. Clodius tribunus pl. Piſone & Gabinio cos. lege ſua liberauit. in orat. de prouincijs conſ. Te imperatore infeliciſſimo, & taeterrimo, Caeſonine Caluenti, ciuitas libera, & proximis ſuis beneficijs a ſenatu, & a populo Romano liberata, ſic ſpoliata, atque nudata eſt, ut, niſi C. Virgilius legatus interueniſſet, unum ſignum Byzantij ex maximo numero nullum haberent. REGEM *appellet Ptolemaeum:*] Alexandrinum: erat enim & Cyprius rex alter Ptolemaeus, huius frater. Videtur hic eſſe Ptolemaeus ille, de quo Suetonius his uerbis: Conciliato populi fauore, tentauit per partem tribunorum, ut ſibi Aegyptus prouincia plebiſcito daretur, nactus extraordi-

extraordinarii imperii occaſionem, quod Alexandrini regem ſuum, ſocium, atque amicum a ſenatu appellatum, expulerant. Hic igitur Ptolemaeus, qui, Cicerone aedile deſignato, nondum a ſenatu rex appellatus erat, honorem ſocietatis & amicitiae populi Romani ante Caeſarem aedilem obtinuit, auctore Suetonio. Cum Ptolemaeo autem patre Cleopatre non ante Caeſarem aedilem, ſed poſt aliquot annos, ipſo conſule, ſocietas facta eſt: ut lib. III. bel. ci. ipſe ſcripſit. NECESSE *eſt*, ʒ cum ſenator ſit. QVI *imperium iudiciorum tenere uult*. ʒ Hortenſium deſignat: cuius uoluntatem ita ſequetur iudex Verres; ut in ſenatu. dictum eſt enim: Quae uult Hortenſius, omnia dicat, & ſentiat. ISTVM *ordinem* ʒ ſenatorium. DE SE *homines, ſi qui extra ordinem ſunt*, ʒ hoc ſignificat. Populus Romanus permittit uobis, ut iudicem Verrem ſenatorem habeatis, ſi quis ex uobis in iudicium uocabitur: ſed, ſi quis de populo, qui ſenator non ſit, reus fiet; is certe, cum tres tantum iudices ex lege Cornelia liceat reijcere, in ijs ipſis tribus maxime Verrem, ut crudelem, ut ſceleratum, ut nefarium, reiiciet. AMPLIVS, *quam trium iudicum*, ʒ in eo ſenatorum exiſtimationi Sulla conſuluit. bene enim de illo ordine ſentire uiſus eſt, cum tres tantum reiiciundi poteſtatem fecit. nam, ſi permiſiſſet, ut reiici plures poſſent, multos reperiri ſenatores improbos iudicare uiſus eſſet. PPAECLARAE *leges Corneliae* ʒ Praeclarae primum, quia iudicia nobis tradiderunt: (gratiam iudicum aucupatur) deinde, quia non amplius, quam trium iudicum, reiiciundi poteſtatem fecit. TAM *crudelem tam ſceleratum, tam nefarium* ʒ mira uis oratoris. cum ait, Crudelem, uitium Verris unum notat: cum, Sceleratum, multa: ſcelus enim late patet, & in multis criminibus eſt: cum Nefarium, ita turpia, ut accedere nihil poſſit. Nefarius eſt enim, de quo ne fari quidem licet. Quibus in omnibus mediocritatem excludit, addita particula, Tam. ETENIM *ſi illud eſt tam flagitioſum*, ʒ hoc ornamenti genere, quod mire ualet ad exaggerandum, nuſquam copioſius, quam in ea pro Quinctio, uſus eſt. Miſerum eſt, inquit, exturbari fortunis omnibus: miſerius eſt, iniuria. acerbum eſt, ab aliquo circumueniri: acerbius, a propinquo. calamitoſum eſt, bonis euerti: calamitoſius, cum dedecore. funeſtum eſt, a forte atque honeſto uiro iugulari: funeſtius, ab eo, cuius uox praeconio quaeſtu preſtitit. indignum eſt, a pari uinci, aut ſuperiore: indignius, ab inferiore, atque humiliore. luctuoſum eſt, tradi alteri cum bonis: luctuoſius, inimico. horribile eſt, cauſſam capitis dicere: horribilius, priore loco dicere. QVEM *mihi tu Bulbum, quem Stalenum?* ʒ qui cum ab Oppianico, ut abſolueretur, pecuniam accepiſſent, eum tamen poſtea condemnarunt. uide pro Cluentio. HONESTOS *homines* ʒ Petillium, & reliquos de conuentu Syracuſano, qui iudicare debebant. CONDEMNET, ʒ Sopatrum. CERA ʒ ut Hortenſius. uide in Diuin.

O R A T I O

STHENIVS *eſt, is qui nobis aſſidet, Thermitanus, antea multis propter ſummam uirtutem, ſummamq. nobilitatem, nunc propter ſummam calamitatem, atque iſtius inſignem iniuriam omnibus notus. huius hoſpitio Verres cum eſſet uſus: & cum apud eum non modo Thermis ſaepenumero fuiſſet, ſed etiam habitaſſet; domo eius omnia abſtulit, quae paullo magis animum cuiuſpiam, aut oculos poſſent commouere. etenim Sthenius ab adoleſcentia paullo ſtudioſius haec comparabat, ſupellectilem ex aere elegantiorem & Deliacam, & Corinthiam, tabulas pictas, etiam argenti bene facti, prout Thermitani hominis facultates ferebant, ſatis. quae, cum eſſet in Aſia adoleſcens, ſtudioſe, ut dixi, comparabat, non tam ſuae delectationis cauſſa, quam ad inuitationes aduentusq. noſtrorum hominum, ſuorum amicorum, atque hoſpitum. quae poſtea quam iſte omnia abſtulit, alia rogando, alia poſcendo, alia ſumendo; ferebat Sthenius ut poterat, tangebatur tamen animi dolore neceſſario; quod domum eius exornatam, atque inſtructam fere iam iſte reddiderat nudam, atque inanem: uerumtamen dolorem ſuum nemini impertiebat: praetoris iniurias tacite, hoſpitis placide ferendas arbitrabatur. interea cupiditate iſte illa ſua nota, atque apud omnes peruulgata, cum ſigna quaedam pulcherrima, atque antiquiſſima Thermis in publico poſita uidiſſet, adamauit: a Sthenio petere coepit, ut ad ea tollenda operam ſuam profiteretur, ſeq. adiuuaret. Sthenius uero non ſolum negauit, ſed etiam oſtendit id fieri nullo modo poſſe, ut ſigna antiquiſſima, monumenta P. Africani, ex opido Thermitanorum, incolumi illa ciuitate, imperioq. populi R. tollerentur. etenim, ut ſimul P. Africani quoque humanitatem cognoſcatis, opidum Himeram Carthaginienſes quondam ceperant, quod fuerat in primis Siciliae clarum, & ornatum. Scipio, qui hoc dignum populo R. arbitraretur, bello confecto ſocios ſua per noſtram uictoriam recuperare; Siculis omnibus, Carthagine capta, quae potuit, reſtituenda curauit. Himera deleta, quos ciues belli calamitas reliquos fecerat, ij ſeſe Thermis collocarant in eiuſdem agri finibus, neque longe ab opido antiquo. hi ſe patrum fortunam, ac dignitatem recuperare arbitrabantur, cum illa maiorum ornamenta in eorum opido collocabantur. erant ſigna ex aere complura, in his mira pulchritudine ipſa Himera, in muliebrem figuram, habitumq. formata, ex opidi nomine, & fluminis. erat etiam Steſichori poetae ſtatua, ſenilis, incurua, cum libro, ſummo, ut putant artificio facta ab eo, qui fuit Himerae, ſed eſt, & fuit tota in Graecia ſummo propter ingenium honore, & nomine. haec iſte ad inſaniam concupierat. etiam, quod paene praeterij, capella quaedam, ea quidem mire, ut etiam nos, qui rudes harum rerum ſumus, intelligere poſſumus, ſcite facta, & uenuſte. haec & alia Scipio non negligenter abiecerat, ut homo intelligens Verres auferre poſſet, ſed Thermitanis reſtituerat: non quo ipſe hortos, aut ſuburbanum, aut locum omnino, ubi ea poneret, nullum haberet: ſed, ſi domum abſtuliſſet, non diu Scipionis appellarentur, ſed eorum, ad quoſcumque ipſius morte ueniſſent: nunc ijs locis poſita ſunt, ut mihi ſemper Scipionis fore uideantur, itaq. dicantur. haec cum iſte poſceret; agereturq. ea res in ſenatu; Sthenius uehe-*

mentiſſime

mentiſſime reſtitit, multaque, ut in primis Siculorum in dicendo copioſus eſt, commemorauit: urbem relinquere Thermitanos eſſe honeſtius, quam pati tolli ex urbe monumenta maiorum, ſpolia hoſtium. beneficia clariſſimi uiri, indicia ſocietatis populi R. atque amicitiae. commoti animi ſunt omnium. repertus eſt nemo, quin mori diceret ſatius eſſe. itaque hoc adhuc opidum Verres inuenit prope ſolum in orbe terrarum, unde nihil eiuſmodi rerum de publico per uim, nihil occulte, nihil imperio, nihil gratia, nihil precario poſſet auferre. uerumtamen haſce eius cupiditates exponam alio loco: nunc ad Sthenium reuertar. Itaque iſte uehementer Sthenio infenſus, hoſpitium ei renunciat, domo eius emigrat, atque adeo exit: nam iam ante migrarat. eum autem inimiciſſimi Sthenij domum ſuam ſtatim inuitant, ut animum eius in Sthenium inflammarent, ementiendo aliquid, & criminando. hi autem erant inimici, Agathinus, homo nobilis, & Dorotheus, qui habebat in matrimonio Callidamam, Agathini eius filiam, de qua iſte audierat: itaque ad generum Agathini migrare maluit. una nox interceſſerat, cum iſte Dorotheum ſic diligebat, ut diceres omnia inter eos eſſe cõmunia: Agathinum ita obſeruabat, ut aliquem affinem ac propinquum. contemnere etiam ſignum illud Himerae iam uidebatur, quod eum multo magis figura, & lineamenta hoſpitae delectabant. itaque hortari homines coepit, ut aliquid Sthenio periculi crearent, criminisq. confingerent. dicebant ſe illi nihil habere, quod dicerent. tum iſte his aperte oſtendit, & confirmauit, eos, in Sthenium quidquid uellent dicerent, ſimul atque ad ſe detuliſſent, probaturos. ita illi non procraſtinant: Sthenium ſtatim educunt: aiunt ab eo litteras publicas eſſe corruptas. Sthenius poſtulat, ut ſecum ſui ciues agant de litteris publicis corruptis, eiusq. rei legibus Thermitanorum actio ſit: cum ſenatus populusq. R. Thermitanis, quod ſemper in amicitia, fideq. manſiſſent, urbes, agros, legesq. ſuas reddidiſſet, Publiusq. Rupilius poſtea leges ita Siculis ex S. C. de decem legatorum ſententia dediſſet, ut ciues inter ſe legibus ſuis agerent; idemq. hoc habuerit Verres ipſe in edicto; ut de his omnibus cauſſis ſe ad leges reijceret. iſte, homo omnium aequiſſimus, atque a cupiditate omnium remotiſſimus, ſe cogniturum eſſe confirmat: paratum ad cauſſam dicendam uenire hora octaua iubet. non erat obſcurum, quid homo improbus, ac nefarius cogitaret. neque enim ipſe ſatis occultarat, nec mulier tacere poterat. intellectum eſt id iſtum agere, ut, cum Sthenium ſine ullo argumento, ac ſine teſte damnaſſet, tum homo nefarius de homine nobili, atque id aetatis, ſuo: hoſpite uirgis ſupplicium crudeliſſime ſumeret. quod cum eſſet perſpicuum; de amicorum hoſpitumq. ſuorum ſententia Thermis Sthenius Romam profugit; hiemi fluctibusq. ſeſe committere maluit, quam non iſtam communem Siculorum tempeſtatem, calamitatemq. uitare. iſte, homo certus, & diligens, ad horam octauam praeſto eſt. Sthenium citari iubet: quem poſtea quam uidet non adeſſe. dolore ardere, atque iracundia furere coepit, Venerios in domum Sthenij mittere, equites circum agros eius, uillasq. dimittere. itaque cum exſpectat quidnam ſibi certi afferatur, ante horam tertiam noctis de foro non diſceſſit. poſtridie mane deſcendit: Agathinum ad ſeſe uocat: iubet eum de litteris publicis in abſentem Sthenium dicere. erat einſmodi cauſſa, ut ille ne ſine aduerſario quidem apud inimicum iudicem reperire poßet, quid diceret: itaque tantum uerbo poſuit, Sacerdote praetore Sthenium litteras publicas corrupiſſe. uix ille hoc dixerat, cum iſte pronunciat, Sthenium litteras publicas corrupiſſe uideri, & haec praetera addidit homo Venerius nouo modo, nullo exemplo, ob eam rem HS D Veneri Erycinae de Sthenij bonis exacturum: bonaq. eius ſtatim coepit uendere: & uendidißet, ſi tantulum morae fuiſſet, quo minus ei pecunia illa numeraretur. ea poſtquam numerata eſt, contentus hac iniquitate non fuit: palam de ſella, ac tribunali pronunciat; ſi quis abſentem Sthenium rei capitalis reum facere uellet, ſeſe eius nomen recepturum: & ſimul, ut ad cauſſam accederet, nomenq. deferret, Agathinnm, nouum affinem, atque hoſpitem, coepit hortari. tum ille clare, omnibus audientibus, ſeſe id non eſſe facturum, neque ſe uſque eo Sthenio eſſe inimicum, ut eum rei capitalis affinem eſſe diceret. hic tum repente Pacilius quidam, homo egens, & leuis, accedit: ait, ſi liceret, nomen abſentis deferre ſe uelle. iſte uero, & licere, & fieri ſolere, & ſe recepturum. itaque defertur. edicit ſtatim, ut Kal. Dec. adſit Sthenius Syracuſis. hic, qui Romam uenißet, ſatisq. feliciter anni iam aduerſo tempore nauigaſſet, omniaq. habuiſſet aequiora, & placabiliora, quam animum praetoris, atque hoſpitis, rem ad amicos ſuos detulit, quae, ut erant acerba, atque indigna, ſic uidebantur omnibus. itaque in ſenatu continuo Cn. Lentulus, & L. Gellius cos. faciunt mentionem, placere ſtatui, ſi patribus conſcriptis uideretur, ne abſentes homines in prouincijs rei fierent rerum capitalium: cauſſam Sthenij totam, & iſtius crudelitatem, & iniquitatem ſenatum docent. aderat in ſenatu Verres, pater iſtius: flens unumquemque ſenatorem rogabat, ut filio ſuo parceret: neque tamen multum proficiebat. erat enim ſumma uoluntas ſenatus: itaque ſententiae dicebantur: cum Sthenius abſens reus factus eſſet, de abſente iudicium nullum fieri placere, & ſi quod eſſet factum, id ratum eſſe non placere. eo die tranſigi nihil potuit, quod & id temporis erat, & ille pater iſtius inuenerat homines, qui dicendo tempus conſumerent. poſtea ſenex Verres defenſores, atque hoſpites omnes Sthenij conuenit: rogat eos, atque orat, ne oppugnent filium ſuum, de Sthenio ne laborent: confirmat his, curaturum ſe eſſe, ne quid ei per filium ſuum noceretur; ſe homines certos eius rei cauſſa in Siciliam & terra, & mari miſſurum. & erat ſpatium dierum fere triginta ante Kal. Dec. quo iſte, ut Syracuſis Sthenius adeſſet, edixerat. commouentur amici Sthenij: ſperant fore, ut patris litteris, nuncijsq. ab incepto furore reuocetur. in ſenatu poſtea cauſſa non agitur. ueniunt ad iſtum domeſtici nuncij, litterasq. a patre afferunt ante Kal. Dec. cum iſti etiam tum de Sthenio integra tota res eſſet: eodemq. ei tempore de eadem re litterae complures a multis eius amicis, ac neceſſarijs afferuntur. hic iſte, qui prae cupiditate neque officij ſui, neque periculi, neque pietatis, neque humanitatis rationem habuiſſet umquam, neque in eo quod monebatur, auctoritatem patris, nec in eo, quod rogabatur, uoluntatem anteponendam putauit libidini ſuae. mane Kal. Dec. ut edixerat, Sthenium citari iubet. Si abs te iſtam rem parens tuus alicuius amici rogatu,

gatu,

gatu, benignitate, aut ambitione inductus petiſſet, grauiſſima tamen apud te uoluntas patris eſſe debuiſſet. cum uero abs te tui capitis cauſſa peteret, homineſq. certos domo miſiſſet, hiq. eo tempore ad te ueniſſent, cum tibi in integro tota res eſſet: ne tum quidem te potuit ſi nō pietatis, at ſalutis tuae ratio ad officium, ſanitatemq. reducere? Citat reum: non reſpondet. citat accuſatorem (attendite, quaeſo: uidete, quantopere iſtius amentiae fortuna ipſa aduerſata ſit: & ſimul uidete, quis Sthenij cauſſam caſus adiuuerit) citatus accuſator M. Pacilius neſcio quo caſu non reſpondit, non affuit. ſi praeſens Sthenius reus eſſet factus, ſi manifeſto in maleficio teneretur: tamen, cum accuſator non adeſſet, Sthenium condemnari non oporteret. etenim, ſi poſſet reus abſente accuſatore damnari, non ego a Vibone Veliam paruulo nauigio inter fugitiuorum, ac praedonum, ac tua tela ueniſſem: quo tempore omnis illa mea feſtinatio fuit, cum periculo capitis, ob eam cauſſam, ne tu ex reis eximerere, ſi ego non affuiſſem ad diem. quod igitur erat in tuo iudicio optatiſſimum, me, cum citatus eßem, non adeſſe; cur Sthenio non putaſti prodeſſe oportere, cum eius accuſator non affuiſſet? itaque fecit, ut exitus principio ſimillimus reperiretur. quem abſentem reum fecerat, eum abſente accuſatore condemnat.

EXPLANATIO

ANTEA *multis* ʒ ſimilis illa figura lib. V. Homo, quam diu uixit, domi ſuae, poſt mortem tota Sicilia clarus, & nobilis DELIACAM, *& Corinthiam*, ʒ uaſa ſignificantur ex aere Deliaco, & Corinthio. Pro Roſcio Am. Domus referta uaſis Corinthijs, & Deliacis. AD *inſaniam* ʒ huius uerbi uim ſupra attigimus in eo loco: Quibus in rebus iſtius cupiditates, & inſaniam quis ignorat? EXIT: ʒ cum ſupellectile direpta. IAM *ante migrarat*. ʒ cum hoſpitis rem, contra ius hoſpitij, ad ſe tranſtulit, migrare, & ab eo ſeparatim habitare uiſus eſt, quamquam domo non exiret. VNA *nox*, ʒ qua cum eius uxore concubuit. OMNIA *inter eos communia*: ʒ ne uxore quidem excepta. AFFINEM ʒ ut affinis Agathinus Dorothei, generi ſui, ſic Verris tamquam generi. ſupra. SINE *ullo argumento*, ʒ nulla ratione, nulla cauſſa: ut infra: Quid tandem habuit argumenti, aut rationis res. VENERIOS ʒ ſeruos ſuos. STHENIVM *litteras publicas corrupiſſe uideri*. ʒ uſitatus loquendi modus, affirmatione remota. ad Att. lib. IV. Druſus, Scaurus non feciſſe uidentur. HOMO *Venerius*: ʒ cultor Veneris. ſupra: Satis ne uobis magnam pecuniam Venerius homo Veneris nomine quaeſiſſe uidetur? ADERAT *in ſenatu Verres, pater iſtius*: ʒ qui diuiſor fuerat. nam act. I. Q. Verrem Romilia, ex optima diuiſorum diſciplina, patris iſtius diſcipulum. QVI *dicendo tempus conſumerent*. ʒ licebat enim ſenatori, quam diu uellet, dicere. lib. III. de leg. Nec eſt umquam longa oratione utendum, niſi aut exſpectante ſenatu, quod fit ambitione ſaepiſſime, cum, nullo magiſtratu adiuuante, tolli diem utile eſt; aut, &c. TVA TELA ʒ act. I. Cum multae mihi a C. Verre inſidiae terra mariq. factae ſint. FVGITIVORVM, ʒ reſiduam Spartaci manum ſignificat.

ORATIO

NVNCIABATVR *illi primis illis temporibus id, quod pater quoque ad eum pluribus uerbis ſcripſerat, agitatam rem eſſe in ſenatu, etiam in concione tribunum pl. de caußa Sthenij M. Palicanum eſſe queſtum, poſtremo me ipſum apud collegium hoc tribunorum pl. cum eorum omnium edicto non liceret quēquam Romae eſſe, qui rei capitalis condemnatus eſſet, egiſſe cauſſam Sthenij, cum rem ita expoſuiſſem, quemadmodum nunc apud uos, docuiſſemq. hanc damnationem duci non oportere; tribunos pl. hoc ſtatuiſſe, idq. omnium ſententia pronunciatum eſſe, non uideri Sthenium impediri edicto, quo minus ei liceret Romae eſſe. cum haec ad iſtum afferrentur, timuit aliquando, & commotus eſt: uertit ſtilum in tabulis ſuis: quo facto cauſſam omnem euertit ſuam: nihil enim ſibi reliqui fecit, quod defendi aliqua ratione poßet. nam, ſi ita defenderet, recipi nomen abſentis licet, hoc fieri in prouincia nulla lex uetat: mala, & improba defenſione, uerum aliqua tamen uti uideretur. poſtremo illo deſperatiſſimo perfugio uti poſſet, ſe imprudentem feciſſe, exiſtimaſſe id licere. quamquam haec perditiſſima defenſio eſt, tamen aliquid dici uideretur. tollit ex tabulis id quod erat, & facit coram delatum eße. hic uidete, in quot laqueos ſe induerit, quorum ex nullo ſe umquam expediret. primum ipſe in Sicilia ſaepe, & palam de loco ſuperiore dixerat, & in ſermone multis demonſtrarat, licere nomen recipere abſentis, ſe exēplo feciſſe id quod feciſſet. haec eum dictitaſſe priore actione, & Sex. Pompeius Chlorus dixit, de cuius uirtute antea cōmemoraui; & Cn. Pompeius Theodorus, homo C. Pompeij, clariſſimi uiri, iudicio plurimis maximiſq. in rebus probatiſſimus, & omnium exiſtimatione ornatiſſimus; & Poſides Matro Solentinus, homo ſumma nobilitate, exiſtimatione, uirtute; & hac actione quam uoletis multi dicent; & qui ex iſto ipſo audierint, uiri primarij noſtri ordinis; & alij, qui interfuerint, cum abſentis nomen reciperetur, deinde Romae cum res eſſet acta in ſenatu, omnes iſtius amici, in his etiam pater eius, hoc defendebat licere fieri: ſaepe eſſe factum: iſtum, quod fecißet, aliorum exemplo, inſtitutoq. fecißc. dicet praeterea teſtimonium tota Sicilia: quae in communibus poſtulatis ciuitatum omnium conſulibus edidit, rogare, atque orare patres conſcriptos, ut ſtatuerent, ne abſentium nomina reciperentur. qua de re Cn. Lentulum, patronum Siciliae, clariſſimum adoleſcentem, dicere audiſtis: Siculos, cum ſe cauſſam, quae pro his ſibi in ſenatu agenda eſſet, docerent, de Sthenij calamitate queſtos*

eſſe,

eſſe, propterq. hanc iniuriam, quae Sthenio facta eſſet, eos ſtatuiſſe, ut, quod dico, poſtularetur. Quae cum ita eſſent; tanta ne amentia praeditus, atque audacia fuiſti, ut in re tam clara, tam teſtata, tam abs te ipſo peruulgata tabulas publicas corrumpere auderes? at quemadmodum corrupiſti? non ne ita, ut, omnibus nobis tacentibus, ipſae te tuae tabulae condemnare poſſent? Quaeſo, codicem circumfer, oſtende. uidetis ne totum hoc nomen, coram ubi facit delatum, eſſe in litura? quid fuit iſtic antea ſcriptum? quod mendum iſta litura correxit? Quid a nobis, iudices, exſpectatis argumenta huius criminis? nihil dicimus: tabulae ſunt in medio: quae ſe corruptas, atque interlitas eſſe clamant. ex iſtis etiam tu rebus effugere te poſſe confidis? cum te nos non opinione dubia, ſed tuis ueſtigijs perſequamur, quae tu in tabulis publicis expreſſa, ac recentia reliquiſti. Is mihi etiam, Sthenium litteras publicas corrupiſſe, cauſſa incognita iudicabit, qui defendere non potuerit, ſe ex ipſius Sthenij nomine litteras publicas non corrupiſſe. uidete porro aliam dementiam: uidete, ut, dum expedire ſeſe uult, induat. Cognitorem adſcribit Sthenio: quem? cognatum aliquem, aut propinquum? non: Thermitanum aliquem, honeſtum hominem, ac nobilem? ne id quidem: at Siculum, in quo aliquis ſplendor, dignitasq. eſſet? minime. quid igitur? ciuem R. cui hoc probari poteſt? cum Sthenius ciuitatis ſuae nobiliſſimus, ampliſſima cognatione, plurimis amicitijs, cum praeterea tota Sicilia multum auctoritate, & gratia poſſet; inuenire neminem Siculum potuit, qui pro ſe cognitor fieret? hoc probabis? an ipſe ciuem R. maluit? cedo; cui Siculo, cum is reus fieret, ciuis Romanus cognitor factus umquam ſit. omnium praetorum litteras, qui ante fuerunt, profer, explica: ſi unum inueneris, ego hoc tibi, quemadmodum in tabulis ſcriptum habes, ita geſtum eſſe concedam. at credo Sthenius hoc ſibi amplum eſſe putauit, eligere e ciuium R. numero, ex amicorum, atque hoſpitum ſuorum copia, quem cognitorem daret. quem delegit? quis in tabulis ſcriptus eſt? C. Claudius, C. filius, Palatina. non quaero, quis hic ſit Claudius, quam ſplendidus, quam honeſtus, quam idoneus, propter cuius auctoritatem & dignitatem Sthenius ab omnium Siculorum conſuetudine diſcederet, & ciuem Romanum cognitorem daret. nihil horum quaero. fortaſſe enim Sthenius non ſplendorem hominis, ſed familiaritatem ſecutus eſt. quid, ſi omnium mortalium Sthenio nemo inimicior, quam hic C. Claudius tum ſemper, tum in his ipſis rebus, & temporibus fuit? ſi de litteris corruptis contrauenit? ſi contra omni ratione pugnauit? utrum potius, pro Sthenio inimicum cognitorem eſſe factum, an te in Sthenij periculum inimici eius nomine abuſum eſſe credemus? ac ne quis forte dubitet, cuiuſmodi totum ſit negotium: tametſi iamdudum omnibus iſtius improbitatem perſpicuam eſſe confido, tamen paullulum etiam attendite. Videtis illum ſubcriſpo capillo, nigrum? qui eo uultu nos intuetur, ut ſibi ipſe peracutus eſſe uideatur? qui tabulas tenet? qui ſcribit? qui monet? qui proximus eſt? is eſt C. Clodius, qui in Sicilia ſequeſter iſtius, interpres; confector negotiorum; prope collega Timarchidis numerabatur; nunc obtinet eum locum, ut u x Apronio illi de familiaritate concedere uideatur; & qui ſe non Timarchidis, ſed ipſius Verris collegam, & ſocium eſſe dicebat. Dubitate etiam, ſi poteſtis, quin eum iſte potiſſimum ex omni numero delegerit, cui improbam perſonam imponeret, quem & huic inimiciſſimum, & ſibi amicum eſſe arbitraretur. hic uos dubitatis, iudices, tantam iſtius audaciam, tantam crudelitatem, tantam iniuriam uindicare? dubitatis exemplum iudicum illorum ſequi, qui, damnato Cn. Dolabella, damnationem Philodami Opuntij reſciderunt, quod is non abſens reus factus eſſet, quae res iniquiſſima, & acerbiſſima eſt, ſed cum ei legatio Romam a ſuis ciuibus eſſet data? quod illi iudices multo in leuiore cauſſa ſtatuerunt, aequitatem ſecuti; uos id ſtatuere in grauiſſima cauſſa, praeſertim aliorum auctoritate iam confirmatum, dubitabitis?

EXPLANATIO

PALICANVM} Lolliae gentis, ingenio ad accuſandum propenſo: de quo ad Att. Dignus, qui Palicano, ſicut facit, os ad male audiendum praebeat. DE LOCO *ſuperiore*} de tribunali. ep. ad Appium: Illud quidem ſcio, meos multos, & illuſtres, & ex ſuperiore, & ex aequo loco ſermones habitos cum tua ſumma laude, ad te uere potuiſſe deferri. CN. *Lentulum*,} Marcellinum? de quo in Diuin. is enim Siciliae patronus fuit. erat hoc tempore alter Cn. Lentulus cenſor, ſed non Marcellini cognomine: non enim a Marcellis, qui erant omnes Siciliae patroni, originem ducebat. VT, QVOD *dico, poſtularetur*.} ne abſentium nomina reciperentur. CORAM *ubi facit delatum*,} Sthenium. ſupra: Tollit ex tabulis id, quod erat, & facit, coram delatum eſſe. VESTIGIIS} lituris. C. CLAVDIVS C. F. *Palatina*.} ex Palatina tribu, non ſplendidus homo, non honeſtus, non idoneus, propter cuius auctoritatem & dignitatem Sthenius ab omnium Siculorum conſuetudine diſcederet, & ciuem Romanum cognitorem daret. nam propter eius ignobilitatem tribus nomen eſt additum. qua de re diximus in ea pro Quinctio. CONTRA *uenit*} iudiciale uerbum, cuius exempla nonnulla ſubijciam. Phil. 2. Contra rem ſuam me neſcio quando ueniſſe, queſtus eſt. Phil. 8. Negat ſe illi amicum eſſe debere: cum ſuo magno eſſet beneficio, ueniſſe eum contra ſe. Pro Q. Roſcio: Quid tu, Saturi, qui contra hunc uenis, exiſtimas aliter? PRO STHENIO} ut Sthenium iuuaret: quod ab inimico non exſpectatur. IN STHENII *periculum*} ad Sthenium opprimendum. ABVSVM *eſſe*} aſtute, & dolo malo uſum eſſe. APRONIO *illi*} Verris amoribus, & delicijs: ut lib. III. DAMNATIONEM *Philodami*} damnatus erat a Dolabella. OPVNTII} hoc addidit, ut hunc Philodamum a Lampſaceno diſtingueret, qui & ipſe damnatus quidem erat a Dolabella, ſed in Aſia, Neronis prouincia: ut lib. I. NON *abſens reus factus eſſet*,} ut Sthenius. IN GRAVISSIMA *cauſſa*} abſens enim damnatus eſt, obiecto falſo crimine, quia litteras publicas corrupiſſet.

ORATIO

AT quem hominem, C. Verres, tanta tam inſigni iniuria affeciſti? cuius abſentis nomen recepiſti? quem abſentem non modo ſine crimine, & ſine teſte, uerũ etiam ſine accuſatore damnaſti? quem hominem, dij immortales: non dicam amicum tuum, quod apud homines cariſſimum eſt: non hoſpitem, quod ſanctiſſimum eſt. nihil enim minus libenter de Sthenio commemoro: nihil aliud in eo, quod reprehendi poſſit, inuenio, niſi quod homo frugaliſſimus, atque integerrimus te hominem plenum ſtupri, flagitij, ſceleris domum ſuam inuitauit; niſi quod qui C. Marij, & Cn. Pompeij, C. Marcelli, L. Siſennae, tui defenſoris, ceterorumq. fortiſſimorum hoſpes fuißet, atque eſſet, ad eum numerum clariſſimorum hominum tuum quoque nomen adſcripſerit. quare de hoſpitio uiolato, & de iſto tuo nefario ſcelere nihil queror: hoc dico, non ijs, qui Sthenium norunt, hoc eſt nemini eorum, qui in Sicilia fuerunt: nemo enim ignorat, quo hic in ciuitate ſua ſplendore, qua apud omnes Siculos dignitate, atque exiſtimatione ſit: ſed ut illi quoque, qui in ea prouincia non fuerunt, intelligere poſſint, in quo homine tu ſtatueris exemplum eiuſmodi, quod tum propter iniquitatem rei, tum etiam propter hominis dignitatem acerbum omnibus, atque intolerandum uideretur. Eſt ne Sthenius is, qui omnes honores domi ſuae, facillime cum adeptus eſſet, ampliſſime ac magnificentiſſime geſſit? qui opidum non maximum maximis ex pecunia ſua locis communibus, monumentiſq. decorauit? de meritis in remp. Thermitanorum, Siculoſq. uniuerſos fuit aenea tabula fixa Thermis in curia? in qua publice erat de huius beneficijs ſcriptum, & inciſum: (quae tabula tum imperio tuo reuulſa, nunc a me tamen reportata eſt) ut omnes huius honores inter ſuos, & amplitudinem poſſent cognoſcere. Eſt ne hic, qui, apud Cn. Pompeium, clariſſimum uirum, cum accuſatus eßet, quod propter C. Marij familiaritatem, & hoſpitium contra remp. ſenſiſſe eum inimici & accuſatores eius dicerent, cum magis inuidioſo crimine, quam uero accerſeretur, ita a Cn. Pompeio abſolutus eſt, ut in eo ipſo iudicio Pompeius hunc hoſpitio ſuo digniſſimum ſtatuerit? ita porro laudatus, defenſuſq. ab omnibus Siculis, ut idem Pompeius non ab homine ſolum, ſed etiam a prouincia tota ſe huius abſolutione inire gratiam arbitraretur? Poſtremo eſt ne hic, qui & animum in remp. habuit eiuſmodi, & tantum auctoritate apud ſuos ciues potuit, ut perficeret in Sicilia ſolus te praetore, quod non modo Siculus nemo, ſed ne Sicilia quidem tota potuiſſet, ut ex opido Thermis nullum ſignum, nullum ornamentum, nihil ex ſacro, nihil de publico attingeres? cum praeſertim eſſent multa praeclara, & tu omnia concupiſſes. Denique nunc uide, quid inter te, cuius nomine apud Siculos dies feſti agitantur, & praeclara illa Verrea celebrantur, cui ſtatuae Romae ſtant inauratae, a communi Siciliae, quemadmodum inſcriptum uidemus, datae; uide, inquam, quid inter te, & hunc Siculum, qui abs te eſt, patrono Siciliae, condemnatus, interſit. hunc ciuitates ex Sicilia permultae teſtimonio ſuo, legationibuſq. ad eam rem miſſis publice laudant: te, omnium Siculorum patronum, una Mamertina ciuitas, ſocia furtorum, ac flagitiorum tuorum, publice laudat, ita tamen nouo more, ut legati laedant, legatio laudet. ceterae quidem ciuitates publice litteris, legationibus, teſtimonijs accuſant, queruntur, arguunt: ſi tu abſolutus ſis, funditus euerſas ſe eſſe arbitrantur.

EXPLANATIO

QVEM *hominem, dij immortales:*] amplificatio, ut infra: Quanta illuc multitudo, quanta uis hominum conueniſſe dicebatur tum, cum ſtatuae ſunt illius deiectae, atque euerſae? at quo loco? celeberrimo, ac religioſiſſimo. Et aliquanto poſt. Poſſum ne rem magis iudicatam afferre? magis reum condemnatum in iudicium adducere? at quorum iudicio condemnatum? nempe eorum, quos ij, qui ſeueriora iudicia deſiderant, arbitrentur res iudicare oportere. Lib. III. Videamus, Herbitenſis ciuitas honeſta, & antea copioſa, quemadmodum ſpoliata ab iſto, ac uexata ſit: at quorum hominum? ſummorum aratorum. Lib. IV. Mamertina ciuitas improba antea non erat, erat etiam inimica improborum: quae C. Catonis, illius, qui conſul fuit, impedimenta retinuit: at cuius hominis? clariſſimi, potentiſſimiq. Ad Paetum: Habuiſſes non hoſpitem, ſed contubernalem. at quem uirum? quem tu ſolitus es promulſide conficere. Terentius in Phorm. At quem uirum? quem ego optimum in uita uiderim. C. MARII] ſepties conſulis. CN. POMPEII,] qui tum conſul erat. C. MARCELLI,] qui Siciliae praefuerat, ut ſupra dictum eſt, & in cauſſa Verris iudex erat, ut lib. IV. SISENNAE,] Corneliae gentis. nominatur in Bruto inter oratores. ATQVE *eßet,*] remanet enim hoſpitium, ſemel inſtitutum, uel abſentibus hoſpitibus. DE HOSPITIO *uiolato*] uſus eſt uerbo de ſacris rebus uſurpari ſolito. & hoſpitibus praeeſſe Iupiter, quem propterea Hoſpitalem uocarunt, exiſtimabatur. Pro Deiotaro: Si palam te interemiſſet, omnium in ſe gentium non ſolum odia, ſed etiam arma conuertiſſet: ſi ueneno, Iouis illius quidem Hoſpitalis numen numquam celare potuiſſet, homines uero fortaſſe celauiſſet. Hic autem paullo ante: Non dicam amicum tuum, quod apud homines cariſſimum eſt: non hoſpitem, quod ſanctiſſimum eſt. HOC *dico,*] quid? id quod ſubiungitur: Eſt ne Sthenius is, qui omnes honores domi ſuae, facillime cum adeptus eſſet, ampliſſime, ac magnificentiſſime geſſit? Haec enim ſpectant ad illa ſuperiora, Quem hominem, dij immortales? Quaſi ſubiunxerit, eum, qui omnes honores domi ſuae, facillime cum adeptus eſſet, ampliſſime, ac magnificentiſſime geſſit? CN.

Pompeium,]

Pompeium, } cum in Sicilia fuit, Carbonem perſequens, Marianarum partium ducem. CONTRA *remp.* } contra optimates, quorum defenſor Sulla fuit: Pompeius autem pro Sulla contra Marium, eiuſq. factionem pugnauit. INVIDIOSO } quod odium parere poſſet ob C. Marij familiaritatem, & hoſpitium. EIVSMODI, } qualem iudicauit Pompeius, cum eum abſoluit. A COMMVNI *Siciliae,* } male antea, A communi Sicilia. ſic alibi, Commune Miliadum. DATAE } ut patrono. VT *legati laedant.* } repetendo quae tu ijs abſtuliſti. ſupra: Praeclara laudatio, cum duabus in rebus legatorum una opera conſumitur, in laudando, atque repetendo. *Laedant:* accuſent: ut ad Lentulum: Cum me dicentem, non laceſſentem, laeſiſſet. Et in epiſt. Trebonij: Etiam ſi odio par fuerit in eos, quos laeſit.

O R A T I O

HOc de homine, ac de huius bonis etiam in Eryce monte monumentum tuorum flagitiorum, crudelitatiſq. poſuiſti: in quo Sthenij Thermitani nomen adſcriptum eſt. uidi argenteum Cupidinem cum lampade. quid tandem habuit argumenti, aut rationis res, quamobrem in eo potiſſimum Sthenianum praemium poneretur? utrum hoc ſignum cupiditatis tuae, an trophaeum neceſſitudinis, atque hoſpitij, an amoris indicium eſſe uoluiſti? Faciunt hoc homines, quos in ſumma nequitia non ſolum libido, & uoluptas, uerum etiam ipſius nequitiae fama delectat, ut multis in locis notas, ac ueſtigia ſcelerum ſuorum relinqui uelint. Ardebat amore illius hoſpitae, propter quam hoſpitij iura uiolarat. hoc non ſolum ſciri tum, uerum etiam commemorari ſemper uolebat. itaque ex illa ipſa re, quam accuſante Agathino geſſerat, Veneri potiſſimum deberi praemium ſtatuit, quae illam totam accuſationem, iudiciumq. conflarat. Putarem te gratum in deos, ſi hoc donum Veneri non de Sthenij bonis dediſſes, ſed de tuis: quod facere debuiſti, praeſertim cum tibi illo ipſo anno a Chelidone ueniſſet hereditas. Hic ego ſi hanc cauſſam non omnium Siculorum rogatu recepiſſem; ſi hoc a me muneris non uniuerſa prouincia popoſciſſet; ſi me animus, atque amor in remp. exiſtimatioque, offenſa noſtri ordinis, ac iudiciorum non hoc facere coegiſſet; atque haec una cauſſa fuiſſet, quod amicum atque hoſpitem meum Sthenium, quem ego in quaeſtura mea ſingulariter dilexiſſem, de quo optime exiſtimaſſem, quem in prouincia exiſtimationis meae ſtudioſiſſimum, cupidiſſimumq. cognoſſem, tam crudeliter, ſcelerate, nefarieq. tractaſſes: tamen digna cauſſa eſſet, cur inimicitias hominis improbiſſimi ſuſciperem, ut hoſpitis ſalutem, fortunaſq. defenderem. fecerunt hoc multi apud maiores noſtros, fecit etiam nuper, homo clariſſimus, Cn. Domitius, qui M. Silanum, conſularem uirum, accuſauit propter Egritomari, tranſalpini hoſpitis, iniurias. putarem me idoneum, qui exemplum ſequerer humanitatis, atque officij, proponeremq. ſpem meis hoſpitibus, ac neceſſarijs, quo tutiorem uitam ſeſe meo praeſidio uicturos eſſe arbitrarentur. cum uero in communibus iniurijs totius prouinciae Sthenij quoque cauſſa contineatur; multiq. uno tempore a me hoſpites, atque amici publice, priuatimq. defendantur: profecto uereri non debeo, ne quis hoc, quod facio, non exiſtimet ſummi officij ratione impulſum, coactumq. ſuſcepiſſe. Atque, ut aliquando de rebus ab iſto cognitis, iudicatiſque, & de iudicijs datis dicere deſiſtamus; &, quoniam facta iſtius in his generibus infinita ſunt, nos modum aliquem, & finem orationi noſtrae, criminibuſq. faciamus; pauca ex alijs generibus ſumemus.

E X P L A N A T I O

MONVMENTVM } argenteum Cupidinem, qui Sthenij fuerat. ARGVMENTI, } cauſſae: ut ſupra: Cum Sthenium ſine ullo argumento, ac ſine teſte damnaſſet. IN EO } in Eryce monte. STHENIANVM praemium } hoc infra explanatur his uerbis: Ex illa ipſa re, quam accuſante Agathino geſſerat, Veneri potiſſimum deberi praemium ſtatuit, quae illam totam accuſationem, iudiciumq. conflarat. CVPIDITATIS } auaritiae. HOSPITII, } uiolati. AMORIS, } in Callidamam. ILLIVS *hoſpite,* } Callidamae, Agathini filiae, Dorothei uxoris, cuius in domum e Sthenij domo migrauerat. QVI M. *Silanum* } eadem hiſtoria in Diuin. DE *iudicijs datis* } dixi iam, tum praetores iudicia dediſſe, cum iudices dabant, & formulam iudicandi. ſupra: Dubium nemini eſt, quin omnes omnium pecuniae poſitae ſint in eorum poteſtate, qui iudicia dant, & eorum, qui iudicant.

O R A T I O

AVDISTIS, ob ius dicendum, Q. Varium dicere, procuratores ſuos iſti centum & triginta millia nummum dediſſe: meminiſtis, Q. Varij teſtimonium, remq. hanc totam C. Sacerdotis, hominis ornatiſſimi, teſtimonio comprobari: ſcitis, Cn. Sertium, M. Modium, equites R. ſexcentos praeterea ciues R. multoſq. Siculos dixiſſe, iſti pecuniam ob ius dicundum dediſſe. de quo crimine quid ego diſputem, cum totum poſitum ſit in teſtibus? quid porro argumenter, qua de re dubitare nemo poſſit? an hoc dubitabit quiſquam omnium, quin is uenalem in Sicilia iuriſdictionem habuerit, qui Romae totum edictum, atque omnia decreta uendiderit? & quin ab Siculis ob decreta interponenda pecuniam acceperit, qui M. Octauium Ligu-

rem ob ius dicundum popoſcerit? quod enim praeterea genus pecuniae cogendae praeterijt? quod non, ab omnibus alijs praeteritum, excogitauit? ecquae res apud ciuitates Siculas expetitur, in qua aut honos aliquis ſit, aut poteſtas, aut procuratio, quin eam rem tu ad tuum quaeſtum, nundinationemq. hominum traduxeris? dicta ſunt priore actione & priuatim, & publice teſtimonia: legati Centuripini, Haleſini, Catinenſes, Panhormitaniq. dixerunt, multarum praeterea ciuitatum. iam uero priuatim plurimi: quorum ex teſtimonijs cognoſcere potuiſtis, tota Sicilia per triennium neminem ulla in ciuitate ſenatorem factum eſſe gratis; neminem, ut leges eorum ſunt, ſufragijs; neminem niſi iſtius imperio, aut litteris: atque in his omnibus ſenatoribus cooptandis non modo ſuffragia nulla fuiſſe, ſed ne genera quidem ſpectata eſſe, ex quibus in eum ordinem cooptari liceret; neque cenſus, neque aetatis, neque cetera Siculorum iura ualuiſſe: quicumque ſenator uoluerit fieri, quamuis puer, quamuis indignus, quamuis ex eo loco, ex quo non liceret; ſi is pretio apud iſtum fieret idoneus ut uinceret, factum eſſe ſemper: non modo Siculorum nihil in hac re ualuiſſe leges, ſed ne ab ſenatu quidem populoq. R. datas. quas enim leges ſocijs amicisq. dat is, qui habet imperium a populo R. auctoritatem legum dandarum a ſenatu, hae debent & populi R. & ſenatus exiſtimari.

EXPLANATIO

M. OCTAVIVM *Ligurem*] hac de re lib. I. Ex EO *loco*] obſcuri generis. QVI *habet imperium a populo Romano*,] ut habuit P. Rupilius, quem ſupra uocauit imperatorem populi Romani. lib. I.

ORATIO

HALESINI *pro multis, & magnis ſuis, maiorumq. ſuorum in remp. noſtram meritis, atque beneficijs ſuo iure nuper, L. Licinio, Q. Mucio cos. cum haberent inter ſe controuerſias de ſenatu cooptando, leges ab ſenatu noſtro petiuerunt. decreuit ſenatus honorifico S.C. ut his C. Claudius, Appij filius, Pulcher praetor de ſenatu cooptando leges conſcriberet. C. Claudius, adhibitis omnibus Marcellis, qui tum erant, de eorum ſententia leges Haleſinis dedit, in quibus multa ſanxit; de aetate hominum, ne quis minor triginta annis natu; de quaeſtu, quem qui feciſſet, ne legeretur; de cenſu, de ceteris rebus, quae omnia ante iſtum praetorem & noſtrorum magiſtratuum auctoritate, & Haleſinorum ſumma uoluntate ualuerunt. ab iſto & praeco, qui uoluit, iſtum ordinem pretio mercatus eſt: & pueri annorum ſenum, ſeptenumq. denum ſenatorium nomen nundinati ſunt: & quod Haleſini, antiquiſſimi, & fideliſſimi ſocij, atque amici, Romae impetrarant, ut apud ſe ne ſuffragijs quidem fieri liceret, id pretio ut fieri poſſet, effecit.*

EXPLANATIO

L. LICINIO, Q. *Mucio*] L. Craſſo oratore, Q. Scaeuola iuriſconſulto, pont. max. C. CLAVDIVS] cum ijs conſulibus praetor fuerit, uidetur is eſſe, qui cum Perperna poſt biennium, legitimo interuallo, conſulatum geſſit. OMNIBVS *Marcellis*,] ut Siciliae patronis, & ut eiuſdem, cuius ipſe erat, gentis. fuere enim & Claudij Pulchri, & Claudij Marcelli, Pulchri patricij, Marcelli plebeij. NE QVIS *minor triginta annis natu*:] docet hic locus, quo aetatis anno Romae ſenatores legi poſſent. cum enim Haleſini de ſenatu cooptando leges ab ſenatu Romano petiuerint: non eſt dubitandum, quin eae leges imaginem quandam Romani ſenatus expreſſerint. itaque cum Pompeio, in Africam contra Domitium proſcriptum, & Hiarbam regem proficiſcenti, conſulare imperium cum exercitu, adhuc equiti Romano, datum eſſet, dicente L. Philippo in ſenatu contra neſcio quem, obijcientem, non oportere mitti hominem priuatum pro conſule, non ſe illum ſua ſententia pro conſule, ſed pro conſulibus mittere: laudauit eum Cicero his uerbis in ſuaſione Maniliae legis: Quid tam praeter conſuetudinem, quam homini peradoleſcenti, cuius a ſenatorio gradu aetas longe abeſſet, imperium, atque exercitum dari? DE *quaeſtu, quem qui feciſſet, ne legeretur:*] quaeſtum ſenatori Romae uetitum fuiſſe, aut certe non honeſtum, dubitare non poterit, qui locum illum uiderit in Parad. Propter auiditatem pecuniae nullum quaeſtum turpem putas: cum iſti ordini ne honeſtus quidem eſſe poſſit ullus. DE *cenſu*,] ne legeretur, qui DCCC millia ſeſtertium, ideſt ſcutatorum XXIIII millia, non poſſideret, qui mos Romae fuit.

ORATIO

AGRIGENTINI *de ſenatu cooptãdo Scipionis leges antiquas habent: in quibus & eadem illa ſancta ſunt, & hoc amplius. cum Agrigentinorum duo genera ſint, unum ueterum, alterum colonorum, quos T. Manlius praetor ex S.C. de opidis Siculorum deduxit Agrigentum: cautum eſt in Scipionis legibus,*

bus, ne plures eſsent ex colonorum numero, quam ex ueterum Agrigentinorum. iſte, qui omnia iura pretio exaequaſſet, omniumq. rerum delectum, atque diſcrimen pecunia ſuſtuliſſet, non modo illa, quae erant aetatis, ordinis, quaeſtusque, permiſcuit, ſed etiam in his duobus generibus, ciuium nouorum, ueterumq. delectum, ordinemq. turbauit. nam, cum eſset ex ueterum numero quidam ſenator demortuus; & cum ex utroque genere par numerus reliquus eſset; ueterem cooptari neceſſe erat legibus, ut his amplius numerus eſſet. quae cum ita ſe res haberet, tamen ad iſtum uenerunt emptum locum illum ſenatorium non ſolum ueteres, ſed etiam noui. fit ut pretio nouus uincat, litterasq. a praetore auferat. Agrigentini ad iſtum legatos mittunt, qui eum leges doceant, conſuetudinemq. omnium annorum demonſtrent, ut iſte intelligeret, ei ſe illum locum uendidiſſe, cui ne commercium quidem eſſe oporteret. quorum oratione iſte, cum pretium iam accepiſſet, ne tantulum quidem commotus eſt. Idem fecit Heracleae: nam eo quoque colonos P. Rupilius deduxit, legesq. ſimiles de cooptando ſenatu, ac de numero ueterum, ac nouorum dedit. ibi non ſolum iſte, ut apud ceteros, pecuniam accepit, ſed etiam genera ueterum, ac nouorum, numerumq. permiſcuit.

EXPLANATIO

EADEM *illa*] ut in ſenatu cooptando haberetur ratio cenſus, aetatis, quaeſtus, ceterarum rerum, quae in legibus C. Claudij nominarentur. QVAE *erant aetatis, ordinis, quaeſtusq.*] quae ſeruari oportebat. VT *his amplius numerus eſſet.*] pro, amplior. His autem, ueteribus ciuibus. NE *commercium quidem*] qui ne ſenator quidem, in pari ueterum, nouorumq. numero, poſſet eſſe.

ORATIO

NOLITE *exſpectare, dum omnes obeam oratione mea ciuitates: hoc uno complector crimine omnia, neminem iſto praetore ſenatorem fieri potuiſſe, niſi qui iſti pecuniam dediſſet. hoc idem transfero in magiſtratus, curationes, ſacerdotia: quibus in rebus non ſolum hominum iura, ſed etiam deorum religiones immortalium omnes repudiauit. Syracuſis lex eſt de religione, quae in annos ſingulos Iouis ſacerdotem ſortito capi iubeat: quod apud illos ampliſſimum ſacerdotium putatur. cum ſuffragijs tres ex tribus generibus creati ſunt, res reuocatur ad ſortem. perfecerat iſte imperio, ut pro ſuffragio Theomnaſtus, familiaris ſuus, in tribus illis renunciaretur. in ſorte, cui imperare non poterat, exſpectabaut homines, quidnam acturus eſſet. homo, id quod erat facillimum, primo uetat ſortiri: iubet extra ſortem Theomnaſtum renunciari. negant id Syracuſani per religiones ſacrorum ullo modo fieri poſſe, fas denique negant eſſe. iubet ille ſibi legem legi. recitatur: in qua ſcriptum erat, ut, quot eſſent renunciati, tot in hydriam ſortes conijcerentur; cuius nomen exiſſet, ut is haberet ſacerdotium. homo ingenioſus, & peracutus, optime, inquit: nempe ſcriptum ita eſt, quot renunciati erunt: quot ergo ſunt renunciati? reſponſum, tres. numquid igitur oportet, niſi tres ſortes conijci, unam educi? nihil. conijci iubet tres, in quibus omnibus ſcriptum eſſet nomen Theomnaſti. fit clamor maximus, cum id uniuerſis indignum, atque nefarium uideretur. ita Iouis illud ſacerdotium ampliſſimum per hanc rationem Theomnaſto datur. Cephaledij menſis eſt certus, quo menſe ſacerdotem maximum creari oporteat. eius honoris cupidus Athenio quidã, Climachias cognomine, homo ſane locuples, & domi nobilis: ſed is fieri nullo modo poterat, ſi Herodotus quidam adeſset. ei locus ille, atque honos in illum annum ita deberi putabatur, ut ne Climachias quidem cõtradiceret. res ad iſtum defertur, & iſtius more deciditur. toreumata ſane nota ac pretioſa auferuntur. Herodotus Romae erat: ſatis putabat ſe ad comitia tempore uenturum, ſi pridie ueniſſet. iſte, ne aut alio menſe, ac fas erat, comitia haberentur, aut Herodoto praeſenti honos adimeretur, id quod iſte non laborabat, Climachias minime uolebat, excogitat (dixi iamdudum: non eſt homo acutior quiſquam, nec fuit) excogitat, inquam, quemadmodum menſe illo legitimo comitia haberentur, nec tamen Herodotus adeſſe poſſet. eſt conſuetudo Siculorum, ceterorumq. Graecorũ, quod ſuos dies menſesq. congruere uolunt cum ſolis lunaeq. ratione, ut non numquam, ſi quid diſcrepet, eximant unum aliquem diem, aut, ſummum, biduum ex menſe: quos illi ἐξαιρεσίμους dies nominant. item non numquam uno die longiorem menſem faciunt, aut biduo. quae iſte cum cognouiſſet, nouus aſtrologus, qui non tam caeli rationem, quam caelati argenti, duceret, eximi iubet non diem ex menſe, ſed ex anno unum dimidiatumq. menſem, hoc modo, ut, quo die, uerbi cauſſa, eſſe oporteret idus Ianuarias, eo die kalendas Martias proſcriberet: itaq. fit omnibus recuſantibus, & implorantibus. dies is erat legitimus comitijs habendis. eo modo ſacerdos Climachias renunciatus eſt. Herodotus cum Roma reuertitur, dies, ut ipſe putabat, quindecim ante comitia, offendit eum menſem comitialem, comitijs iam abhinc triginta diebus habitis. tunc Cephaleditani decreuerunt intercalarium XLV dies longum, ut reliqui menſes in ſuam rationem reuerterentur. hoc ſi Romae fieri poſſet, certe aliqua ratione expugnaſſet iſte, ut dies XLV inter binos ludos tollerentur, per quos ſolos iudicium fieri poſset. Iam uero cenſores quemadmodum in Sicilia iſto praetore creati ſunt, operaepretium eſt cognoſcere. ille enim eſt magiſtratus apud Siculos, qui diligentiſſime mandatur a populo propter hanc cauſſam, quod omnes Siculi ex cenſu quotannis tributa conferunt; in cenſu habendo poteſtas omnis aeſtimationis habendae, ſummaeq. faciundae cẽſori permittitur. itaq. eum populus, cui maximã fidem ſuarum rerum habeat, maxima cura deligit; & propter magnitudiuem poteſtatis hic magiſtratus a populo ſumma ambitione contenditur. in ea re nihil obſcure facere uoluit, non in ſortitione fallere, neque*

dies

dies de faſtis eximere: nihil ſane uafre, nec malitioſe facere conatus eſt: ſed, ut ſtudia cupiditatesq. honorum, atque ambitiones ex omnibus ciuitatibus tolleret, quae res euertendae reip. cauſſae ſolent eſſe, oſtendit ſeſe in omnibus ciuitatibus cenſores eſſe facturum. tanto mercatu praetoris indicto, concurritur undique ad iſtum Syracuſas. flagrabat domus tota praetoria ſtudio hominum, & cupiditate: nec mirum, omnibus comitijs tot ciuitatum unam in domum reuocatis. tantaq. ambitione prouinciae totius in uno cubiculo incluſa. exquiſitis palam pretijs, & licitationibus factis, deſcribebat cenſores binos in ſingulas ciuitates Timarchides: is ſuo labore, ſuisq. acceſſionibus, huius negotij, atque operis moleſtia conſequebatur, ut ad iſtum ſine ulla ſolicitudine ſumma pecunia referretur. Iam, hic Timarchides quantam pecuniam fecerit, plane adhuc cognoſcere non potuiſtis: uerumtamen priore actione, quam uarie, quam improbe praedatus eſſet, multorum ex teſtimonijs cognouiſtis. ſed, ne miremini, qua ratione hic tantum apud iſtum libertus potuerit; exponam uobis breuiter, quid hominis ſit: ut & iſtius nequitiam, qui illum ſecum habuerit, eo praeſertim numero, ac loco, & calamitatem prouinciae cognoſcatis.

EXPLANATIO

FAS *denique negant eſſe.* } iniuſtum, ac nefarium eſſe dicunt. CEPHALEDII } paruum Siciliae opidum Cephaledium. ἐξαιρεσίμους } exemptos. INTER *binos ludos* } non a ludis uotiuis, ſed a Romanis ad Victoriae. dies enim inter hos XLV numerantur. PER QVOS *ſolos* } nam ſuperiores actione accuſatoris, quae nonis Sext. incipiebat, & ludis uotiuis, ac Romanis occupabantur; poſteriores ludis Victoriae plebeijs, feſtis diebus. AESTIMATIONIS *habendae,* } de cuiuſque bonis. SVMMAEQ. *faciundae* } quantum quiſque conferre debeat tributi nomine. VT *ſtudia cupiditatesq. honorum,* } primis uerbis ironia cognoſcitur, quia laudare Verrem uidetur: poſtremis auaritia indicatur, quaſi mercatu indicto, quo cenſura omnium ciuitatum emeretur. QVAE *res euertendae reip. cauſſae ſolent eſſe,* } quaſi concordiae ciuium ſtuderet Verres: cui nihil minus cordi eſſet. SVISQ. *acceſſionibus,* } cum ad unumquemque accederet, honorisq. pretium, quem Verres daturus eſſet, poſtularet. HVIVS *negotij, atque operis moleſtiam conſequebatur,* } non conſequebatur ipſe moleſtiam: nec ſane uidetur, Moleſtiam conſequi, Latinum eſſe: ſed ſua moleſtia conſequebatur, ut ad Verrem, nulla ſollicitudine, ſumma pecunia referretur. ideo contra ueteres libros, Moleſtia, reponere ſum auſus. QVID *hominis ſit,* } magis eum contemnit, quam ſi diceret, Quis homo ſit. EO PRAESERTIM *numero, ac loco,* } inter ualde familiares, & eos, quorum fidei omnia committeret.

ORATIO

IN *mulierum corruptelis, & in omni eiuſmodi luxuria, atque nequitia mirandum in modum reperiebam hunc Timarchidem ad iſtius flagitioſas libidines, ſingularemq. nequitiam natum, atque aptum fuiſſe: inueſtigare, adire, appellare, corrumpere, quiduis facere in eiuſmodi rebus, quamuis callide, quamuis audacter, quamuis impudenter: eundem mira quaedam excogitare genera furandi: nam ipſum Verrem tantum ſemper auaritia hiante, atque imminenti fuiſſe, ingenio, & cogitatione nulla, ut, quidquid ſua ſponte faciebat, item ut uos Romae cognouiſtis, eripere potius, quam fallere uideretur. huius uero erat ars, & malitia miranda, quod acutiſſime tota prouincia, quid cuique eſſet neceſſe, indagare, & odorari ſolebat, omnium inimicos diligenter cognoſcere, colloqui, attentare, ex utraque parte cauſſas, uoluntates perſpicere, facultates, & copias; quibus opus eſſet, metum afferre; quibus expediret, ſpem oſtendere: accuſatorum, & quadruplatorum quidquid erat, habebat in poteſtate: quod cuique negotij conflari uolebat, nullo labore faciebat: iſtius omnia decreta, imperia, litteras periſſime & callidiſſime uenditabat: ac non ſolum erat adminiſter iſtius cupiditatum, uerum etiam ipſe ſui meminerat aeque: non ſolum nummos, ſi qui iſti exciderant, tollere ſolebat, ex quibus pecuniam maximam fecit, ſed etiam uoluptatum, flagitiorumq. iſtius ipſe reliquias colligebat, itaque in Sicilia non Athenionem, qui nullum opidum cepit, ſed Timarchidem fugitiuum omnibus opidis per triennium ſcitote regnaſſe, in Timarchidis poteſtate ſociorum populi R. antiquiſſimorum, atque amiciſſimorum liberos matresfamilias, bona, fortunasq. omnes fuiſſe.*

EXPLANATIO

NEGOTII } moleſtiae, apud Verrem. habebat enim accuſatores omnes, atque adeo praetorem ipſum in ſua poteſtate. ATHENIONEM, } ducem fugitiuorum. FVGITIVVM } Athenioni condicione ſimilem. uterque enim ſeruierat.

ORATIO

IS igitur, ut dico, Timarchides in omnes ciuitates, accepto pretio, cenſores dimiſit. comitia, iſto praetore, cenſorum ne ſimulandi quidem cauſſa fuerunt. Iam hoc impudentiſſime. palam (licebat enim uidelicet legibus) ſingulis cenſoribus denarij trecenti ad ſtatuam praetoris imperati ſunt. cenſores CXXX facti ſunt. pecuniam illam ob cenſuram contra leges clam dederunt, haec denarium XXXIX millia palam ſaluis legibus contulerunt in ſtatuam. Primum, quo tantam pecuniam? deinde, quam ob rem cenſores ad ſtatuam tibi conferebant? ordo aliquis cenſorum eſt collegium? genus aliquod hominum? nam aut publice ciuitates iſtos honores habent, aut generatim homines, ut aratores, ut mercatores, ut nauicularij. cenſores quidem qui magis, quam aediles? ob beneficium? ergo hoc fatebere, abs te haec petita (nam erepta non audebis dicere) te eos magiſtratus hominibus beneficij, non reip. cauſſa permiſiſſe. hoc autem cum tute fatebere, quiſquam dubitabit, quin tu iſtam apud populos prouinciae iſtius inuidiam atque offenſionem non ambitionis, neque beneficiorum collocandorum, ſed pecuniae conciliandae cauſſa ſuſceperis? itaque cenſores fecerunt idem, quod in noſtra rep. ſolent ij, qui per largitionem magiſtratus adepti ſunt: dederunt operam, ut ita poteſtatem gererent, ut illam lacunam rei familiaris explerent. ſic cenſus habitus eſt te praetore, ut eo cenſu nullius ciuitatis reſp. poſſet adminiſtrari. nam locupletiſſimi cuiuſque cenſus extenuarant, tenuiſſimi auxerant: itaque in tribntis imperandis tantum oneris plebi imponebatur, ut, etiam ſi homines tacerent, res ipſa illum cenſum repudiaret. id quod intelligi facillime re ipſa poteſt. nam L. Metellus, qui, poſtea quam ego inquirendi cauſſa in Siciliam ueni, repente Laetilij aduentu iſtius non modo amicus, uerum etiam cognatus factus eſt, is, quod uidebat iſtius cenſum ſtare nullo modo poſſe, eum cenſum obſeruari iuſſit, qui, uiro fortiſſimo, atque innocentiſſimo, Sex. Peducaeo praetore habitus eſſet. erant enim tum cenſores legibus facti, delecti a ſuis ciuitatibus: quibus, ſi quid commiſiſſent, poenae legibus erant conſtitutae. te autem praetore qui cenſor aut legem metueret, qua non tenebatur, quoniam creatus lege non erat, aut animaduerſionem tuam, cum id, quod abs te emerat, uendidißet? Teneat iam ſane meos teſtes Metellus: cogat alios laudare, ſicut in multis conatus eſt: modo haec faciat, quae fecit. quis enim umquam tanta quoquam contumelia, quis tanta ignominia affectus eſt? Quincto quoque anno Sicilia tota cenſetur. erat cenſa praetore Peducaeo. quinctus annus cum te praetorae incidiſſet, cenſa denuo eſt. poſtero anno L. Metellus mentionem tui cenſus fieri uetat: cenſores dicit de integro ſibi creari placere: interea Peducaeanum cenſum obſeruari iubet. hoc ſi tuus inimicus tibi feciſſet, tamen, ſi animo aequo prouincia tulißet, inimici iudicium graue uideretur. fecit amicus recens, & cognatus uoluntarius. aliter enim, ſi prouinciam retinere, ſi ſaluus ipſe in prouincia uellet eſſe, facere non potuit.

EXPLANATIO

DENARII CCC } ſcutati XXXVI. EXTENVARANT, } cenſores a Verre creati. METVERIT, } rectius puto, Metueret. GRAVE } magni ponderis, cum tua ſingulari contumelia. AMICVS recens, } poſt Laetilij aduentum: cum antea Verri multis in rebus aduerſatus eſſet. SI PROVINCIAM retinere, ſi ſaluus ipſe in prouincia uellet eſſe, } excuſare uidetur, Metellum, ſed accuſat: quod ita ſit mutatus, quaſi ei ſumma uis adhibita eſſet. dicuntur enim haec per ironiam.

ORATIO

EXSPECTAS etiam, quid hi iudicent? ſi tibi magiſtratum abrogaſſet, minore ignominia te affeciſſet, quam cum ea, quae in magiſtratu geſſiſti, ſuſtulit, atque irrita iuſſit eſſe. neque in hac re ſola fuit eiuſmodi, ſed, ante quam ego in Siciliam ueni, in maximis rebus, ac plurimis. nam & Heraclio Syracuſano tuos illos palaeſtritas bona reſtituere iuſſit, & Epicrati Bidinos, & pupillo Drepanitano A. Claudium: &, niſi mature Laetilius in Siciliam ueniſſet cum litteris, minus XXX diebus Metellus totam triennij praeturam reſcidiſſet. Et, quoniam de ea pecunia, quam tibi ad ſtatuam cenſores contulerunt, dixi: non mihi praetermittendum uidetur ne illud quidem genus pecuniae conciliatae, quam tu a ciuitatibus ſtatuarum nomine coegiſti. uideo enim eius pecuniae ſummam eſſe pergrandem, ad HS CXX millia. tantum conficitur ex teſtimonijs, ac litteris ciuitatum: & iſte hoc concedit, nec poteſt aliter dicere. quare cuiuſmodi putamus eſſe illa, quae negat, cum haec tam improba ſunt, quae fatetur? Quid enim uis conſtitui? conſumptam eſſe omnem iſtam pecuniam in ſtatuis? fac ita eſſe: tamen hoc ferendum nullo modo eſt, tantam ab ſocijs pecuniam auferri, ut omnibus in angiportis praedonis improbiſſimi ſtatuae ponantur, qua uix tuto tranſire poſſe uideamur. uerum, ubi tandem, aut in quibus ſtatuis iſta tanta pecunia conſumpta eſt? conſumetur, inquies. ſcilicet exſpectemus legitimum illud quinquennium: ſi hoc interuallo non conſumpſerit, tum denique nomen eius de repetundis pecunijs ſtatuarum nomine deferemus. reus eſt maximis plurimiſq. criminibus in iudicium uocatus: HS CXX millia ex hoc uno genere capta uidemus. ſi condemnatus eris; non, opinor, id ages, ut iſta pecunia in quinquennio conſumatur in ſtatuis. ſin abſolutus eris; quis erit tam amens, qui te, ex tot tantiſq.

criminibus

criminibus elapſum, poſt quinquennium ſtatuarum nomine accerſat? ita ſi neque adhuc conſumpta iſta pecunia eſt, & perſpicuum non conſumptum iri: licet iam intelligamus inuentam eſſe rationem, quare & iſte HS c x x millia uno genere conciliarit, & ceperit, & ceteri, ſi a uobis hoc erit comprobatum, quam uolent magnas hoc nomine pecunias capere poſſint. ut iam uideamur non a pecunijs capiendis homines abſterrere, ſed, cum genera quaedam pecuniarum capiendarum comprobauerimus, honeſta nomina turpiſſimis rebus imponere. etenim ſi C. Verres H-S c x x millia populum, uerbi gratia, Centuripinum popoſciſſet, eamq. ab his pecuniam abſtuliſſet: non, opinor, eſſet dubium, quin eum, ſi tum id planum fieret, condemnari neceſſe eſſet. quid, ſi eundem populum H-S ccc millia popoſcit, eaq. coegit atque abſtulit; num iccirco abſoluetur, quod adſcriptum eſt, eam pecuniam datam ſtatuarum nomine? non opinor: niſi forte id agimus, non ut magiſtratibus noſtris morā accipiendi, ſed ut ſocijs cauſſam dandi afferre uideamur. quod ſi quem ſtatuae magnopere delectant, & ſi quis earum honore, & gloria ducitur; is haec tamen conſtituat, neceſſe eſt; primum, auerti pecuniam domum non placere; deinde, ipſarum ſtatuarum modum quendam eſſe oportere; deinde illud certe, ab inuitis exigi non oportere.

EXPLANATIO

AD CLAVDIVM; } uide lib. IV. HS cxx *millia*. } ſcutatorum tria millia, ſexcenti. PERGRANDEM } pecuniae ſummam uocauit: at haec pergrandis certe non eſt. malim, ccc millia. LEGITIMVM *illud quinquennium* } ſpatium conferendae in ſtatuas pecuniae lege praeſcriptum. HS ccc *millia* } aut hic reponendum, cxx, ut ſupra: aut ubique, ccc: quod magis probo. NISI *forte id agimus*, } quod certe non agimus. Dixi iam, hoc loquendi genus ad negandum pertinere. MOREM *accipiendi*, } ſic lego; &, Auferre, probo, non, ut alijs placet, Afferre. Si abſoluitis, inquit, Verrem, quod adſcripſerit, eam pecuniam ſibi datam ſtatuarum nomine: non auferetis magiſtratibus noſtris morem accipiendi, qui auferri omnino debet, ſed ſocijs cauſſam dandi. intelligent enim, Verre abſoluto, pecuniam nemini eſſe dandam ſtatuarum nomine. ita ſociis, ne pecuniam ſtatuarum nomine dent, praeſcribere uidebimur: magiſtratibus autem noſtris morem accipiendi, ſi ſocii dederint, non auferemus. ſocii uero ne dent, qui fieri poterit, imperante magiſtratu?

ORATIO

AC de auertenda pecunia, quaero abs te, utrum ipſae ciuitates ſolitae ſint ſtatuas tibi faciundas locare ei, cui poſſent optima condicione locare; an aliquē curatorem praeficere, qui ſtatuis faciundis praeeſſet; an tibi, an cui tu imperaſſes, adnumerare pecuniam? nam, ſi per eos ſtatuae fiebant, a quibus tibi iſte honos habebatur: audio. ſin Timarchidi pecunia numerabatur: deſine, quaeſo, ſimulare, te, cum in manifeſto furto teneare, gloriae ſtudioſum, ac monumentorum fuiſſe. Quid uero modum ſtatuarum haberi nullum placet? atqui, habeatur, neceſſe eſt. etenim ſic conſiderate. Syracuſana ciuitas (ut eam potiſſimum nominem) dedit ipſi ſtatuam: eſt honos. & patri: bella haec pietatis, & quaeſtuoſa ſimulatio. & filio: ferri hoc poteſt: hunc enim puerum non oderant. uerum quoties, & quot nominibus a Syracuſanis ſtatuas auferes? ut in foro ſtatuerent, abſtuliſti: ut in curia, coegiſti: ut pecuniam conferrent in eas ſtatuas, quae Romae ponerentur, imperaſti: ut ijdem darent homines aratorum nomine; dederunt: ut ijdem pro parte in commune Siciliae conferrent; etiam id contulerunt. Vna ciuitas cum tot nominibus pecuniam contulerit, idemq. hoc ciuitates ceterae fecerint, non res ipſa uos admonet, ut putetis modum aliquem huic cupiditati conſtitui oportere? Quod ſi hoc uoluntate ſua nulla ciuitas fecit; ſi omnes imperio, metu, ui, malo adductae tibi pecuniam ſtatuarum nomine contulerunt: per deos immortales, num cui dubium eſſe poterit, quin, etiam ſi quis ſtatuerit accipere ad ſtatuas licere, idem tamen ſtatuat, eripere, certe non licere? primum igitur in hanc rem teſtem totam Siciliam citabo: quae mihi una uoce ſtatuarum nomine magnam pecuniam coactam eſſe demonſtrat. nam legationes omnium ciuitatum in poſtulatis communibus, quae fere omnia ex tuis iniurijs nata ſunt, etiā hoc ediderunt, ut ſtatuas ne cui, niſi cum is de prouincia deceſſiſſet, pollicerentur. tot praetores in Sicilia fuerunt: toties apud maiores noſtros Siculi ſenatum adierunt, toties hac memoria: tamen huiuſce noui poſtulati genus, atque principium tua praetura attulit. quid enim tam nouum non ſolum re, ſed genere ipſo poſtulandi? nam cetera, quae ſunt in ijſdem poſtulatis, de iniurijs tuis, ſunt noua, ſed tamen non nouo modo poſtulantur. Rogant, & orant Siculi patres conſcriptos, ut noſtri magiſtratus poſthac decumas lege Hieronica uendant: tu primus contra uendideras. audio. ne, in cellam quod imperatur, aeſtiment: hoc quoque propter tuos ternos denarios nunc primum poſtulatur: ſed genus iſtud poſtulandi non eſt nouum. ne abſentis nomen recipiatur: ex Sthenij calamitate, & tua natum eſt iniuria, cetera non colligam. ſunt omnia Siculorum poſtulata eiuſmodi, ut crimina collecta in unum te reum eſſe uideantur. quae tamen omnia nouas iniurias habent, ſed poſtulationem formulas uſitatas.

EXPLA-

EXPLANATIO

AVDIO. ʒ recte. NON *oderant*. ʒ blandum, & qui Syracuſanorum gratiam aetatis flore colligeret. quo pertinet illud act. I. Curſare iſte homo potens cum filio blando & gratioſo circum tribus. ABSTVLISTI. ʒ non obtinuiſti, ſed abſtuliſti, pro imperio ſcilicet. ſequuntur duo ſimilia uerba, Coegiſti, Imperaſti. IN *commune Siciliae* ʒ in eas ſtatuas, quas Verri prouincia Sicilia communi nomine decreuerat. HVIC *cupiditati* ʒ ſtatuarum. SI QVIS ʒ in iudicando. NON *nouo modo poſtulantur*. ʒ at de ſtatuis nouo modo poſtulatur, non, ut ne cogantur ſtatuere, ſed, ut ipſis ne liceat. infra. TVOS *ternos denarios* ʒ quos tu pro ſingulis tritici modiis exegiſti: cum tamen binis tantum ſeſtertiis modius eſſet. Vide in Diuin. & lib. III.

ORATIO

HOC poſtulatum de ſtatuis ridiculum eſſe uideatur ei, qui rem, ſententiamq. non reſpieiat. poſtulant enim non, ut ne cogantur ſtatuere: quid igitur? ut ipſis ne liceat. quid eſt hoc? petis a me, quod in tua poteſtate eſt, ut id tibi facere ne liceat? pete potius, ne quis te inuitum polliceri, aut facere cogat. nihil ergo, inquit: negabunt enim omnes ſe coegiſſe. ſi me ſaluum eſſe uis, mihi impone iſtam uim, ut omnino mihi ne liceat polliceri. ex tua praetura primum nata eſt haec poſtulatio: qua cum utuntur, hoc ſignificant, atque adeo aperte oſtendunt, ſeſe pecuniam, metu, ac malo coactos, inuitiſſimos contuliſſe. quid, ſi hoc non dicant, tibi non neceſſe ſit ipſi id confiteri? uide, & perſpice, qua defenſione ſis uſurus: iam intelliges, hoc tibi de ſtatuis confitendum eſſe. mihi enim renunciatur, ita conſtitui a tuis patronis, hominibus ingenioſis, cauſſam tuã, & ita eos abs te inſtitui, & doceri, ut quiſque ex prouincia Sicilia grauior homo, atque honeſtior teſtimoniũ uehementius dixerit, ſicuti Siculi multi primarij uiri multa dixerunt, te ſtatim hoc iſtis tuis defenſoribus dicere: inimicus eſt propterea, quod arator eſt. itaque uno genere opinor circumſcribere habetis in animo genus hoc aratorum, quod eos infenſo animo, atque inimico ueniſſe dicatis, quia fuerit in decumis iſte uehementior. ergo aratores inimici, omnes aduerſarij: nemo eorum eſt, quin periſſe te cupiat. omnino praeclare te habes, cum is ordo, atque id genus hominum, quod optimum, atque honeſtiſſimum eſt, a quo uno & ſumma reip. & illa prouincia maxime continetur, tibi eſt inimiciſſimum. uerum eſto: alio loco de aratorum animo, & iniurijs uidero: nunc, quod mihi abs te datur, id accipio, eos tibi eſſe inimiciſſimos. nempe ita dicis: propter decumas. concedo: non quaero, iure, an iniuria ſint inimici. quid ergo illae ſibi ſtatuae equeſtres inauratae uolunt, quae populi R. oculos, animosq. maxime offendunt, propter aedem Vulcani? nam ſcriptum eſſe uideo, quandam ex his ſtatuam aratores dediſſe. ſi honoris cauſſa ſtatuam dederunt, inimici nõ ſunt. credamus teſtibus: tum enim honori tuo, nunc iam religioni ſuae conſulunt. ſin autẽ metu coacti dederunt, confiteare neceſſe eſt, te in prouincia pecuniam ſtatuarum nomine per uim, ac metum coegiſſe. utrum tibi commodum eſt, elige. equidem libenter hoc iam crimen de ſtatuis relinquam, ut mihi tu illud concedas, quod tibi honeſtiſſimum eſt, aratores tibi ad ſtatuam honoris tui cauſſa uoluntate ſua contuliſſe. da mihi hoc: iam tibi maximam partẽ defenſionis praecideris. non enim poteris, aratores tibi iratos eſſe, atque inimicos, dicere. O cauſſam ſingularem: o defenſionem miſeram, ac perditam: nolle hoc accipere reum ab accuſatore, & ut reum, qui praetor in Sicilia fuerit, aratores ei ſtatuam ſua uoluntate ſtatuiſſe, aratores de eo bene exiſtimare, amicos eſſe, ſaluum eſſe cupere. Metuit, ne hoc uos exiſtimetis: obruitur enim aratorum teſtimoniis. utar eo, quod datur. certe ita uobis hoc iudicandum eſt; eos, qui iſti inimiciſſimi ſunt, ut ipſe exiſtimari uult, ad iſtius honores, atque monumenta pecuniam non uoluntate ſua contuliſſe. atque, ut hoc tamen facillime intelligi poſſit; quem uoles eorum teſtium, quos produxero, qui in Sicilia teſtes ſint, ſiue ciuem R. uelis, ſiue Siculum, rogato, & eum, qui tibi inimiciſſimus eſſe uidebitur, qui ſe ſpoliatum a te dicet, ecquid ſuo nomine in tuam ſtatuam contulerit? neminem reperies, qui neget: etenim omnes dederunt. quemquam igitur putas dubitaturum, quin is, quem inimiciſſimum tibi eſſe oporteat, qui abs te grauiſſimas iniurias acceperit, pecuniam ſtatuae nomine dederit ui, atque imperio adductus, non officio, ac uoluntate? Et huius ego pecuniae, iudices, quae permagna eſt, impudentiſſimeq. coacta ab inuitis, non habui rationem, neque habere potui, quantum ab aratoribus, quantum ab negotiatoribus, qui Syracuſis, qui Agraganti, qui Panhormi, qui Lilybaei negotiantur, eſſet coactum: quoniam intelligitis ipſius quoque confeſſione ab inuitiſſimis coactam eſſe.

EXPLANATIO

RIDICVLVM ʒ cum minime ſit. PETIS *a me*, ʒ ex perſona ſenatus ad Siculum poſtulantem. QVOD *in tua poteſtate eſt*, ʒ ſtatuas pollicearis, necne: ſi modo ex tua uoluntate, non praetoris iuſſu, polliceris. NE QVIS ʒ ne magiſtratus. NIHIL *ergo, inquit*: ʒ hoc nihil eſt, inquit Siculus. HOMINIBVS *ingenioſis*, ʒ ironia. infirmam enim defenſionem excogitant. VEHEMENTIOR. ʒ quaſi reip. cauſſa, non ſua. VTAR *eo, quod datur*. ʒ paullo ante: Quod mihi abs te datur, id accipio.

ORATIO

VENIO nunc ad ciuitates Siciliae: de quibus facillime iudicium fieri uoluntatis poteſt. An etiam Siculi inuiti contulerunt? non eſt probabile. etenim ſic C. Verrem praeturam in Sicilia geſſiſſe conſtat, ut, cum utriſque ſatisfacere non poſſet, & Siculis, & togatis; officij potius in ſocios, quam ambitionis in ciues rationem duxerit. itaque eum non ſolum patronũ iſtius inſulae, ſed etiam ſotera inſcriptum uidi Syracuſis. hoc quantum eſt? ita magnum, ut Latino uno uerbo exprimi non poſſit. is eſt nimirum Soter, qui ſalutem dedit. Huius nomine etiam dies feſti agitantur, pulchra illa Verrea, non quaſi Marcellea, ſed pro Marcelleis, quae illi iſtius iuſſu ſuſtulerunt. Huius fornix in foro Syracuſis eſt, in quo nudus filius ſtat: ipſe autem ex equo nudatam ab ſe prouinciam proſpicit. Huius ſtatuae omnibus locis erectae ſunt, quae hoc demonſtrare uidentur, propemodum non minus multas ſtatuas iſtum poſuiſſe Syracuſis, quam abſtuliſſe. Huic etiam Romae uidemus in baſi ſtatuarum maximis litteris inciſum, a communi Siciliae datas. Quamobrem qui hoc probari poteſt cuiquam, tantos honores habitos eſſe ab inuitis? Hic tibi etiam multo magis, quam ante in aratoribus, uidendum, & conſiderandum eſt, quid uelis. magna res eſt. utrum tibi Siculos publice priuatimq. amicos, an inimicos exiſtimari uis? ſi inimicos, quid te futurum eſt? quo confugies? ubi nitere? modo aratorum honeſtiſſimorum hominum, & locupletiſſimorum, maximum numerum abs te abalienaſti: nunc de Siculis ciuitatibus quid ages? dices, tibi Siculos eſſe amicos? qui poteris? qui, quod nullo in homine antea fecerunt, ut in eum publice teſtimonium dicerent, cum praeſertim ex ea prouincia condemnati ſint complures, qui ibi praetores fuerunt, duo ſoli abſoluti; huc conueniunt cum litteris, ueniunt cum mandatis, ueniunt cum teſtimonijs publicis. qui ſi te publice laudarent, tamen id more potius ſuo, quam merito tuo, facere uiderentur: hi cum de tuis factis publice conqueruntur, non ne hoc indicant, tantas eſſe iniurias, ut multo maluerint de ſuo more decedere, quam de tuis moribus non dicere? confitendum eſt igitur tibi neceſſario, Siculos inimicos eſſe; qui quidem & in te grauiſſima poſtulata conſulibus ediderunt; & me, ut hanc cauſſam, ſalutisq. ſuae defenſionem ſuſciperem, obſecrarunt: qui cum a praetore prohiberētur, a quattuor quaeſtoribus impedirentur; omnium minas, atque omnia pericula prae ſalute ſua leuia duxerunt: qui priore actione ita teſtimonia grauiter, uehementerq. dixerunt, ut Artemonem Centuripinum legatum, & publice teſtem, Q. Hortenſius accuſatorem, nō teſtem eſſe diceret. etenim, cum propter uirtutem, & fidem cum Androne, homine honeſtiſſimo, & certiſſimo, tum etiam propter eloquentiam legatus a ſuis ciuibus electus eſt, ut poſſet multas iſtius, & uarias iniurias quamapertiſſime uobis, planiſſimeq. explicare. dixerunt Haleſini, Catinenſes, Tyndaritani, Ennenſes, Herbitenſes, Agyrinenſes, Netinenſes, Segeſtani. numerare omnes non eſt neceſſe. ſcitis, quam multi, & quam multa priore actione dixerunt. nunc & illi, & reliqui dicent. omnes denique hoc in hac cauſſa intelligent, hoc animo eſſe Siculos, ut, ſi in iſtum animaduerſum non ſit, ſibi relinquendas domos, ac ſedes ſuas, & ex Sicilia decedendum, atque adeo fugiendum eſſe arbitrentur. Hos homines, tu perſuadebis, ad honorem, atque amplitudinem tuam pecunias maximas uoluntate ſua contuliſſe? credo, qui te in tua ciuitate incolumem eſſe nollent, ij monumenta tuae formae, ac nominis in ſuis ciuitatibus eſſe cupiebant. res declarauit, ut cupierint. iamdudum enim mihi nimium tenuiter Siculorum erga te uoluntatis argumenta colligere uideor, utrum ſtatuas uoluerint tibi ſtatuere, an coacti ſint. de quo homine auditum eſt umquam, quod tibi accidit, ut eius in prouincia ſtatuae in locis publicis poſitae, partim etiam in aedibus ſacris, per uim, per uniuerſam multitudinem deijcerentur? tot homines in Aſia nocentes, tot in Africa, tot in Hiſpania, Gallia, Sardinia, tot in ipſa Sicilia fuerunt: ecquo de homine hoc umquam audiuimus? nouum eſt, iudices, in Siculis quidem, & in omnibus Graecis monſtri ſimile. non crederem hoc de ſtatuis, niſi iacentes, reuulſasq. uidiſſem: propterea quod apud omnes Graecos hic mos eſt, ut honorem hominibus habitum in monumentis huiuſmodi, non nulla religione deorum conſecrari arbitrentur. itaque, cum Rhodij bellum illud prope ſoli ſuperius cum Mithridate rege geſſerint, omnesq. eius copias, acerrimumq. eius impetum moenibus, litoribus, claſſibusq. ſuis exceperint, cum & regis inimici praeter ceteros eſſent; ſtatuã eius, quae erat apud ipſos in celeberrimo urbis loco, ne tum quidem in ipſis urbis periculis attigerunt. forſitan uix conuenire uideretur; quem ipſum hominem cuperent euertere, eius effigiem, ſimulacrumq. ſeruare: ſed tamen uidebam, apud eos cum eſſem, & religionem eſſe quandam in his rebus a maioribus traditam, & hoc diſputare; cum ſtatua ſe eius habuiſſe temporis rationem, quo poſita eſſet; cum homine uero, quo gereret bellum, atque hoſtis eſſet. uidetis igitur conſuetudinem, religionemq. Graecorum, quae monumenta hoſtium in bello ipſo ſoleat defendere, eam ſumma in pace praetoris populi R. ſtatuis praeſidio non fuiſſe. Taurominitani, quorum eſt ciuitas foederata, homines quietiſſimi, qui maxime ab iniurijs noſtrorum magiſtratuum remotiſſimi conſueuerant eſſe praeſidio foederis, hi tamen iſtius euertere ſtatuam non dubitarunt: qua ablata, baſin tamen in foro manere uoluerunt: quod grauius in iſtum fore putabant, ſi ſcirent homines ſtatuam eius a Taurominitanis eſſe deiectam, quam ſi nullam umquam poſitam arbitrarentur. Tyndaritani deiecerunt in foro, & eadem de cauſſa equum inanem reliquerunt. Leontinis, miſera in ciuitate, atque inani, tamen iſtius in gymnaſio ſtatua deiecta eſt. Nam, quid ego de Syracuſanis loquar, quod non eſt proprium Syracuſanorum, ſed & illorum commune, & conuentus illius, ac prope totius prouinciae? quanta illuc multitudo, quanta uis hominum conueniſſe dicebatur, tum, cum ſtatuae ſunt illius deiectae, atque euerſae: at quo loco? celeberrimo, ac religioſiſſimo, ante ipſum Iouem, in primo aditu, ueſtibuloq. templi. quod niſi Metellus hoc tam grauiter egiſſet, atque illam imperio, edictoq. prohibuiſſet: ueſtigium ſtatuarum iſtius in tota Sicilia nullum eſſet relictum. atque ego hoc non

uereor,

uereor, ne quid horum non modo impulſu, uerum omnino aduentu meo factum eſſe uideatur. omnia iſta ante facta ſunt, non modo quam ego Siciliam, uerum etiam quam iſte Italiam attigit. dum ego in Sicilia ſum, nulla ſtatua deiecta eſt: poſtea quam illinc diſceſſi, quae ſunt geſta, cognoſcite. Centuripinorum ſenatus decreuit, populusq. iuſſit, ut, quae ſtatuae C. Verris ipſius, & patris, & filij eſſent, eas quaeſtores demoliendas locarent; dumq. ea demolitio fieret, ſenatores triginta non minus adeßent. Videte grauitatem ciuitatis, & dignitatem. neque eas in urbe ſua ſtatuas eſſe uoluerunt, quas inuiti per uim atque imperium dediſſent; neque eius hominis, in quem ipſi cum grauiſſimo teſtimonio, quod numquam antea, Romam mandata legatosq. miſiſſent: & id grauius eſſe putauerunt, ſi publico conſilio, quam ſi per uim multitudinis factum uideretur. Cum hoc conſilio ſtatuas Centuripini publice ſuſtuliſſent, audit Metellus, grauiter fert, euocat ad ſe Centuripinum magiſtratum, & decem primos: niſi reſtituiſſent ſtatuas, uehementer ijs minatur. illi ad ſenatum renunciant: ſtatuae, quae iſtius cauſſae nihil prodeſſent, reponuntur. Hic ego aliud alij concedo: Metello, homini ſapienti, prorſus non poſſum ignoſcere, ſi quid ſtulte facit. quid? ille hoc putabat Verri criminoſum fore, ſi eius ſtatuae eſſent deiectae? quod ſaepe uento, aut aliquo caſu fieri ſolet. non erat in hoc neque crimen ullum, neque reprehenſio. ex quo igitur crimen, atque accuſatio naſcitur? ex hominum iudicio, & uoluntate. ego, ſi Metellus ſtatuas reponere Centuripinos non coegiſſet, haec dicerem. uidete, iudices, quantum, & quam acerbum dolorem ſociorum, atq. amicorum animis inuſſerint iſtius iniuriae, cum Centuripinorum amiciſſima, & fidelißima ciuitas, quae tantis officijs cum populo R. coniuncta eſt, ut non ſolum remp. noſtram, ſed etiam in quouis homine priuato nomen ipſum Romanorum ſemper dilexerit, ea publico conſilio, atque auctoritate iudicarit, C. Verris ſtatuas eſſe in urbe ſua non oportere. recitarem decreta Centuripinorum: laudarem illam ciuitatem: id quodueriſſime poſſem: commemorarem decem millia ciuiũ Centuripinorum, fortiſſimorum, fideliſſimorumq. ſociorũ, eos omnes ſtatuiſſe monumentum iſtius in ſua ciuitate nullum eſſe oportere. haec tum dicerem, ſi ſtatuas Metellus non repoſuiſſet. Velim quaerere nunc ex ipſo Metello, quidnam ſua ui, & auctoritate mihi ex hac oratione praeciderit. eadem opinor omnia conuenire. neque enim, ſi maxime ſtatuae deiectae eſſent, eas ego uobis poſſem iacẽtes oſtendere: hoc uno uterer, ciuitatem tam grauem ſtatuas iudicaſſe C. Verris demoliendas. hoc mihi Metellus non eripuit: hoc etiam addidit, ut quererer, ſi mihi uideretur, tam iniquo iure ſocijs, atque amicis imperari, ut ijs ne in ſuis quidem beneficiis libero iudicio uti liceret: ut uos rogarem, ut coniecturam faceretis, qualem in iis rebus in me L. Metellum fuiſſe putaretis, in quibus rebus obeſſe mihi poſſet, cum in hac re tam aperta cupiditate fuerit, in qua nihil obfuit. ſed ego Metello non iraſcor: neque ei ſuam purgationem eripio, qua ille apud omnes utitur, ut nihil malitioſe, neque conſulto feciſſe uideatur.

EXPLANATIO

EVM NON *ſolum patronum iſtius inſulae, ſed etiam Sotera inſcriptum uidi Syracuſis. Hoc quantum eſt? ita magnum, ut Latino uno uerbo exprimi non poſſit. is eſt nimirum Soter, qui ſalutem dedit.*} Soter, Graecũ nomen eſſe, & eum ſignificare, qui ſalutem dedit, ipſo conſtat interprete Cicerone. quo patet communis error eorum, qui Ieſum Chriſtum, cuius immortalia merita nullo ſatis uno uerbo exprimi Latine queunt, Seruatorem appellant. aliud enim eſt ſeruare: aliud, ſalutem dare. ſeruat is, qui, ne ſalus amittatur, aliqua ratione praeſtat: ſalutem dat, qui amiſſam reſtituit. quod ſi ſeruator non eſt ſoter, quia minus ualet; ſaluator autem, ut inuſitatum, Cicero uitauit; maluitq. dicere, Qui ſalutem dedit: nimirum, de eo ſi loquimur, qui afflictum genus humanum non in eodem ſtatu ſeruauit, ſed a ſempiterno interitu ad perpetuae uitae bona perduxit; quod ſummi Dei filius & fecit, & facere ſolus potuit; neceſſe eſt, uel Saluatorem appellare, quod σωτὴρ graece dicitur, uſurpato in re noua nouo uerbo; quod ueteres quoque probarunt, uel, Ciceronis exemplo, uti circumſcriptione, & dicere, Is, qui ſalutem dedit. quamquam circumſcriptio, ut interdum non commoda ſolum, uerum etiam neceſſaria uidetur, ſic, iterata ſaepius, & dignitatem amittit, & ſatietatem parit. Addam quaſi πάρεργον, σωτὴρ, & σωτῆρα, potius quam, Soter, & Sotera, mihi ſcribendum uideri: cum loquatur Cicero de Siculis, quos Graeco ſermone uſos eſſe conſtat: unde illud lib. V. Siculorum uerbum, ἐδηκώλησαν. uel putandum eſt, inſcriptionem illam Latinam fuiſſe, non Graecam: ut ex eo licet coniicere, quia patronum Siciliae dicit appellatum. A COMMVNI *Sicilia datae.*} malim, A communi Siciliae: quo modo paullo ante locutus eſt: ut iidem pro parte in commune Siciliae conferrent. QVID TE *futurum eſt?*} pro, De te: ut lib. I. Quid hoc homine facias? A PRAETORE} L. Metello, ſucceſſore Verris. A QVATTVOR *quaeſtoribus*} duobus Verris, qui poſt eum in Sicilia remanſerunt, & duobus Metelli. ſupra. APVD *eos cum eſſem,*} apud Rhodios. LEONTINI,} infra: Cum ex Leontino uſque Lilybaeum aliquem uadaretur. MISERA} refertur ad inopiam: ut appareat, quam ſtatuam deiecerunt, eam ſtatuiſſe a Verre coactos. AT QVO *loco? celeberrimo, ac religioſiſſimo,*} figura ad amplificandum idonea: quale illud ſupra, Quem hominem dii immortales? *Celeberrimo:* quo notior Verris infamia. *Religioſiſſimo:* ubi deiiciendae, niſi maximam ob cauſſam, ſtatuae non uiderentur. DECEM *primos*} erat magiſtratus, quem ad ſe Metellus euocauit: erant ſenatores, quorum triginta, dum ſtatuas quaeſtores demolirentur, ſenatus decreto affuerunt: erant decem primi, quorum in ſenatu ſummus honor eſſet. VOBIS *poſſem iacentes oſtendere.*} cum illae eſſent in Sicilia, uos autem Romae.

ORATIO

IAM igitur eſt ita perſpicuum, ut negare non poſſis, nullam tibi ſtatuam uoluntate cuiuſquam datam, nullam pecuniam ſtatuarum nomine, niſi ui, expreſſam, & coactam. quo quidem in crimine non illud ſolum intelligi uolo, te ad ſtatuas HS CXX millia coegiſſe; ſed multo etiam illud magis, quod ſimul demonſtrandum eſt, quantum odium in te aratorum, quantum omnium Siculorum ſit, & fuerit. in quo quae ueſtra defenſio futura ſit, coniectura aſsequi non queo. Oderunt Siculi. togatorum enim cauſſa multa feci. At hi quidem acerrimi, inimiciſſimiq. ſunt. inimicos habeo ciues R. quod ſociorum commoda, ac iura defendi. At ſocij in hoſtium numero ſe abs te habitos queruntur. aratores inimici ſunt propter decumas. Quid? qui agros immunes liberosq. arant, cur oderunt? cur Haleſini? cur Centuripini? cur Segeſtani? cur Halycienſes? quod genus hominum, quem numerum, quem ordinem proferre poſſis, qui te non oderit, ſiue ciuium R. ſiue Siculorum? ut, etiam ſi cauſſam, cur te oderint, non poſſim dicere, tamen illud dicendum putem, quem omnes mortales oderint, eum quoque uobis odio eſſe oportere. An hoc dicere audebis; utrum de te aratores, utrum denique Siculi uniuerſi bene exiſtiment, ad rem id non pertinere? neque tu hoc dicere audebis, neque, ſi cupies, licebit. eripiunt tibi iſtam orationem contemnendorum Siculorum, atque aratorum ſtatuae illae equeſtres, quas tu paullo ante, quam ad Vrbem uenires, poni inſcribiq. iuſſiſti; ut omnium inimicorum animos, accuſatorumq. tardares. quis enim tibi moleſtus eſſet, aut quis appellare auderet, cum uideret ſtatuas ab negotiatoribus, ab aratoribus, a communi Siciliae? quod eſt aliud in illa prouincia genus hominum? nullum. ergo ab uniuerſa prouincia, generatimq. a ſingulis eius partibus non ſolum diligitur, ſed etiam ornatur. quis hunc attingere audeat? potes igitur dicere, nihil tibi obeſſe oportere aratorum, negotiatorum, Siculorumq. omnium teſtimonia, cum, eorum nominibus in ſtatuarum inſcriptione poſitis, omnem te ſperaris inuidiam, atque infamiam tuam exſtinguere poſſe? an, quorum auctoritate tu ſtatuas cohoneſtare tuas conatus es, eorum ego dignitate accuſationem meam comprobare nō potero? Niſi forte, quod apud publicanos gratioſus fuiſti, in ea re ſpes te aliqua conſolatur. quae gratia ne quid tibi prodeſſe poſſet, ego mea diligentia perfeci, ut etiam obeſſe deberet, tu tua ſapientia curaſti. etenim rem totam, iudices, breuiter cognoſcite. In ſcriptura Siciliae pro magiſtro eſt quidam L. Carpinatius: qui, & ſui quaeſtus cauſſa, & fortaſſe quod ſociorum intereſſe arbitrabatur, bene penitus in iſtius familiaritatem ſeſe dedit. is cum praetorem circum omnia fora ſectaretur, neque ab eo umquam diſcederet; in eam iam uenerat familiaritatem, conſuetudinemq. in uendendis iſtius decretis, & iudicijs, tranſigendisq. negotijs, ut prope alter Timarchides numeraretur. hoc erat etiam capitalior, quod idem pecuniam ijs, qui ab iſto aliquid mercabantur, fenori dabat, ea autem feneratio erat huiuſmodi, iudices, ut etiam hic quaeſtus huic cederet. nam, quas pecunias ijs ferebat expenſas, quibuſcum contrahebat, aut ſcribae iſtius, aut Timarchidi, etiam iſti ipſi referebat acceptas. idem praeterea pecunias iſtius extraordinarias grandes ſuo nomine feneratur. hic primo Carpinatius; ante quam in iſtius tantam familiaritatem perueniſſet, aliquoties ad ſocios litteras de iſtius iniurijs miſerat. Canuleius uero, qui in portu Syracuſis operas dabat, furta quoque iſtius permulta nominatim ad ſocios perſcripſerat ea, quae ſine portorio Syracuſis erant exportata. portum autem, & ſcripturas eadem ſocietas habebat. ita factum eſt, ut eſſent permulta, quae ex ſocietatis litteris dicere in iſtũ, ac proferre poſſemus. uerum accidit, ut Carpinatius, qui iam cum iſto ſumma conſuetudine, praeterea ratione coniunctus eſſet, crebras poſtea litteras ad ſocios de iſtius ſummis officijs in rem communem, beneficijsq. mitteret. etenim tum iſte omnia, quaecumque Carpinatius poſtulabat, facere, ac decernere ſolebat: tum ille etiam plura ſcribebat ad ſocios, ut, ſi poſſet, quae antea ſcripſerat, ea plane exſtingueret. ad extremum uero, cum iſte iam decedebat, eiuſmodi litteras ad eos miſit, ut hic frequentes obuiam prodirent, gratiasq. agerent; facturos eſſe, ſi quid imperaſſet, ſtudioſe pollicerentur: itaq. ſocij fecerunt: uetere inſtituto publicanorum, non quo iſtum ullo honore dignum arbitrarentur, ſed quod ſua intereſſe putabant, ſe memores, gratosq. exiſtimari, gratias iſti egerunt: Carpinatium ſaepe ad ſe de eius officijs litteras miſiſſe dixerunt. iſte cum reſpondiſſet, ea ſe libenter feciſſe, operasq. Carpinatij magnopere laudaſſet; dat amico ſuo cuidam negotium. qui tum magiſter erat eius ſocietatis, ut diligenter caueret, atque proſpiceret, ne quid eſſet in litteris ſociorum, quod contra ſuum caput, atque exiſtimationem ualere poſſet. itaque ille, multitudine ſociorum remota, decumanos conuocat: rem defert. ſtatuunt illi, atque decernunt, ut eae litterae, quibus exiſtimatio C. Verris laederetur, remouerentur, operaq. daretur, ne ea res C. Verri fraudi eſſe poſſet. Si oſtendo, hoc decreuiſſe decumanos; ſi planum facio, hoc decreto remotas eſſe litteras; quid exſpectatis amplius? poſſum ne rem magis iudicatam afferre? magis reum condemnatum in iudicium adducere? at quorum iudicio condemnatum? nempe eorum, quos ij, qui ſeueriora iudicia deſiderant, arbitrentur res iudicare oportere, publicanorum iudicio; quos uidelicet nunc populus iudices poſcit; de quibus, ut eos iudices habeamus, legem ab homine non noſtri generis, non ex equeſtri loco profecto, ſed nobiliſſimo promulgatam uidemus. Decumani, hoc eſt principes, & quaſi ſenatores publicanorum, remouendas de medio litteras cenſuerunt. habeo ex ijs, qui affuerunt, quos producam, homines honeſtiſſimos, ac locupletiſſimos, iſtos principes equeſtris ordinis, quorum ſplendore uel maxime iſtius, qui legem promulgauit, oratio, & cauſſa nititur. uenient in medium: dicent, quid ſtatuerint: profecto, ſi recte homines noui, non mentientur. litteras enim communes de medio remouere potuerunt, fidem ſuam & religionem remouere non poſſunt. ergo equites R. te ſuo iudicio condemnari uoluerunt: uos nunc, utrum illorum iudicium, an

uoluntatem,

uoluntatem , ſequi malitis, conſiderate. at uide, quid te amicorum tuorum ſtudium, quid tuum cõſilium, quid ſociorum uoluntas adiuuet. dicam paullo amplius. neque enim iam uereor: ne quis hoc me magis accuſatorie, quam libere, dixiſſe arbitretur. Si iſtas litteras non decreto decumanorum magiſtri remouiſſent, tantum poſſem in te dicere, quantum in litteris inueniſſem: nunc, decreto iſto facto, litteriſq. remotis, tantum mihi licet dicere, quantum poſſum; tantum iudici ſuſpicari, quantum uelit. dico, te maximum pondus auri, argenti, eboris, purpurae, plurimam ueſtem Melitenſem, plurimam ſtragulam, multam Deliacam ſupellectilem, plurima uaſa Corinthia, magnum numerum frumenti, uim mellis maximam Syracuſis exportaſſe; his pro rebus, quod portorium non eſſet datum, litteras ad ſocios miſiſſe L. Canuleium, qui in portu operas daret. ſatis ne magnum hoc crimen uidetur? nullum, opinor, maius. quid defendet Hortenſius? poſtulabit, ut litteras Canuleij proferam? crimen huiuſmodi, niſi litteris confirmetur, inane eſſe dicet? clamabo, litteras remotas eſſe de medio, decreto ſociorum erepta mihi eſſe iſtius indicia, ac monumenta furtorum. aut hoc contendat numquam eſſe factum: aut omnia tela excipiat, neceſſe eſt. negas eſſe factum? placet mihi iſta defenſio: deſcendo: aequa enim condicio, aequumq. certamen proponitur. producam teſtes, & producam plures eodem tempore. quoniam tum, cum actum eſt, una fuerunt, nunc quoque una ſunt. cum interrogabuntur, obligentur non ſolum iuriſiurandi, atque exiſtimationis periculo, ſed etiam communi inter ſe conſcientia. ſi planum fit, hoc ita, quemadmodum dico, eſſe factum: non poteris dicere, Hortenſi, nihil in iſtis fuiſſe litteris, quod Verrem laederet. non modo id non dices, ſed ne illud quidem tibi dicere licebit, tantum, quantum ego dicam, non fuiſſe. ergo hoc ueſtro conſilio, & gratia perfeciſtis, ut, quemadmodum paullo ante dixi, & mihi ſumma facultas ad accuſandum daretur, & iudicibus libera poteſtas ad credendum. quod cum ita ſit, nihil fingam tamen; meminero me non ſum pſiſſe, quem accuſarem, ſed recepiſſe, quos defenderem; uos ex me cauſſam non a me prolatam, ſed ad me delatam audire oportere; me Siculis ſatis eſſe facturum, ſi, quae cognoui in Sicilia, quae accepi ab ipſis, diligenter expoſuero; populo R. ſi nullius uim, nullius potentiam pertimuero; uobis, ſi facultatem uere, atque honeſte iudicandi fide, & diligentia mea fecero; mihi in eo, ſi ne minimum quidem de eo curriculo uitae, quod mihi ſemper propoſitum fuit, deceſſero.

EXPLANATIO

TOGATORVM } ciuium Romanorum. MVLTA *feci.* } contra Siculos Verris defenſio. ſed hanc illi defenſionem eripit Cicero, ſubiungens: At hi quidem acerrimi, inimiciſſimiq. ſunt. CAVSSAM, *cur te oderint*, } omnino delendum arbitror, Te: definit enim ipſum Verrem alloqui, & ſermonem conuertit ad iudices, concludens, eum quoque odio illis eſſe oportere. ISTAM *orationem* } qua contemni a te Siculi debeant: qua Siculos poſſis contemnere. NON *ſolum diligitur, ſed etiam ornatur.* } ironia. TVA *ſapientia* } improba calliditate: ut infra. IN *ſcriptura Siciliae* } totam publicanorum rationem ſcripturam uocari, dixit Aſconius: PRO MAGISTRO } ſocietati publicanorum qui praeerat, magiſter; qui magiſtri uicarius erat, pro magiſtro uocabatur. eum, Cicero, dare operas in ſcriptura, dixit in ep. ad Silium. Et in Parad. Vt iis, qui honeſte rem quaerunt mercaturis faciendis, operis dandis, publicis ſumendis, intelligimus opus eſſe quaeſito: ſic qui uidet. &c. CIRCVM *omnia fora* } ubi cum aratoribus litigare opus eſſet. SCRIBAE *iſtius,* } quem anulo aureo in concione a Verre donatum, & iam dixit, & dicet etiam pluribus uerbis lib. III. PORTVM *autem, & ſcripturas* } uidetur ſignificare, portum ſcriptura caruiſſe, ſcripturam uero unam fuiſſe in frumento exigendo, in qua Carpinatius operas dedit, alteram in paſcuis. Eadem, inquit, ſocietas & portum, & ſcripturas habebat, ideſt, omnibus praeerat uectigalibus. Quamquam in oratione pro lege Manilia unam tantum ſcripturam Cicero facit, eamq. in paſcuis ponit. Cum hoſtium, inquit, copiae non longe abſunt; etiam ſi irruptio facta nulla ſit, tamen pecora relinquuntur, agricultura deſeritur, mercatorum nauigatio conquieſcit. ita neque ex portu, neque ex decumis, neque ex ſcriptura uectigal conſeruari poteſt. Auget difficultatem Aſconius; qui, a Cicerone, ut uidetur, diſſentiens, rationem omnem publicanorum, quod paullo ante diximus, ſcripturam ait uocari. SOCII } ſocietas publicanorum. OPERAS *Carpinatij* } quas dabat in ſcriptura, ſocietatis negotium diligenter curans. NEMPE *eorum,* } equitum Romanorum, quorum ex ordine publicani erant. RES *iudicare* } lego, & legi, ac repoſui ante multos annos, Res iudicare: cum in prouulgatis libris eſſet, Reos iudicare. mendum peperit Latini ſermonis ignoratio. dicebant enim ueteres, Res iudicare, pro Iudicare: ut in hoc ipſo libro: Vt ſit, qui uobiſcum res iudicet. Quo de genere loquendi ſupra diximus. NOSTRI *generis,* } equeſtri familia nati, ut Cicero ipſe natus erat. SED *nobiliſſimo* } ut appareat eum re ipſa commotum, non ulla generis coniunctione, legem promulgaſſe de iudiciis communicandis. fuit autem is L. Aurelius Cotta praetor. lib. III. Quid poſſumus contra illum praetorem dicere, qui quotidie templum tenet, qui remp. ſtare negat poſſe, ni ad equeſtrem ordinem iudicia referantur? SPLENDORE } proprie ſplendor equitibus, dignitas ſenatoribus tribuitur. NITATVR. } adiuuat promulgatam legem ſplendor eorum. nemo eſt enim, quin tales uiros honore iudicandi in primis dignos eſſe cenſeat. CONDEMNARI *uoluerunt.* } refertur ad illud, Poſſum ne rem magis iudicatam afferre? magis reum condemnatum in iudicium adducere? at quorum iudicio condemnatum? Dicit enim hoc: iudicarunt, niſi literas eas de medio remouiſſent, fore, ut earum cauſſa condemnareris. ipſi igitur te ſuo iudicio condemnari uoluerunt.

runt. At uoluntas alia fuit. Vide, quid te uoluntas adiuuet. deinde ſtudet probare, obeſſe ei potius, quam prodeſſe, equitum illam uoluntatem, cum litteras remouerunt: cum hoc dicat, remotis litteris, plus & licere ſibi dicere, & iudici ſuſpicari, quam licuiſſet. SOCIORVM *uoluntas* ȝ qui litteras ideo remouerunt, quia te ſaluum uellent. PLVRIMAM *ſtragulam,* ȝ cum ſtragulam a Melitenſi diſtinguat, Melitenſis non uidetur ſtragula fuiſſe. DELIACAM ȝ aeris Deliaci primam nobilitatem poſt Corinthiam fuiſſe, iam dixi. SVPELLECTILEM ȝ ex aere. ſupra: Supellectilem ex aere elegantiorem & Deliacam, & Corinthiam. NON *fuiſſe.* ȝ in iis litteris. VESTRO *conſilio,* ȝ Verris enim conſilium fuit de litteris remouendis. ſupra: At uide, quid te amicorum tuorum ſtudium, quid tuum conſilium, quid ſociorum uoluntas adiuuet. GRATIA ȝ qua impetraſtis a decumanis, ut litterae illae de medio remouerentur. SVMMA *facultas ad accuſandum* ȝ tantum enim mihi licet dicere, quantum poſſum. LIBERA *poteſtas ad credendum.* ȝ ex iis, quae dixero. ſupra: Tantum iudici ſuſpicari, quantum uelit.

ORATIO

QVAPROPTER *nihil eſt, quod metuas, ne quid mecum fingam: etiam, quod laetere, habes. multa enim, quae ſcio abs te eſſe commiſſa, quod aut nimium turpia, aut parum credibilia ſunt, praetermittam: tantum agam de hoc toto nomine ſocietatis: &, ut uerum ſcire poſſitis; quaeram, decretum ne ſit. cum id inuenero; quaeram, remotae ne ſint litterae. cum id quoque conſtabit; uos iam, me tacito, intelligetis. ſi illi, qui hoc iſtius cauſſa decreuerunt, equites R. nunc ijdem in eum iudices eſſent, an non iſtum ſine dubio condemnarent, de quo litteras eas, quae iſtius furta indicarent, et ad ſe miſſas, & ſuo decreto remotas ſcirent eſſe? quem igitur ab ijs equitibus R. qui iſtius cauſſa cupiunt omnia, qui ab eo benigniſſime tractati ſunt, condẽnari neceſſe eſſet; is a uobis, iudices, ulla ui, aut ratione abſolui poteſt? ac, ne forte ea, quae remota de medio, atque erepta uobis ſunt, omnia ita condita fuiſſe, atque ita abdite latuiſſe uideantur, ut hac diligentia, quam ego a me exſpectari maxime puto, nihil horum inueſtigari, nihil aſſequi potuerit: quae conſilio aliquo, aut ratione inueniri potuerunt, inuenta ſunt, iudices: manifeſtis in rebus hominem iam teneri uidebitis. nam, quod in publicanorum cauſſis uel plurimum aetatis meae uerſor, uehementerq. illum ordinem obſeruo; ſatis commode mihi uideor eorum conſuetudinem uſu, tractandoq. cognouiſſe. itaque, ut hoc comperi, remotas eſſe litteras ſocietatis; habui rationem annorum, per quos iſte in Sicilia fuiſſet: deinde quaeſiui, quod erat inuentu facillimum, qui per eoſdem annos magiſtri iſtius ſocietatis fuiſſent. ſciebam enim hanc magiſtrorum, qui tabulas haberent, conſuetudinem eſſe, ut, cum tabulas nouo magiſtro traderent, exempla litterarum ipſi habere non nollent. itaque ad L. Vibium, equitem R. uirum primarium, quem reperiebam magiſtrum fuiſſe eo ipſo anno, qui mihi maxime quaerendus erat, primum ueni. ſane homini praeter opinionem improuiſo incidi. ſcrutatus ſum quae potui, & quaeſiui omnia: inueni duos ſolos libellos ab L. Canuleio miſſos ſocijs ex portu Syracuſis, in quibus erat ratio ſcripta menſium complurium, rerum exportatarum iſtius nomine ſine portorio: itaque obſignaui ſtatim. nec erant haec ex eo genere, quod ego maxime genus ex ſociorum litteris reperire cupiebam. uerum tantũ inueni, iudices, quod apud uos quaſi exempli cauſſa proferre poſſum. ſed tamen, quidquid erit in his libellis, quantulumcumque uidebitur eſſe, hoc quidem certe manifeſtum erit. de ceteris ex hoc coniecturam facere debebitis. Recita mihi, quaeſo, hunc primum libellum, deinde illum alterum.* LIBELLVS CANVLEII. *Iam non quaero, unde* CD. *amphoras mellis habueris, unde tantam Melitenſem ueſtem, unde quinquaginta tricliniorum lectos, unde tot candelabra: non, inquam, iam quaero, unde haec habueris; ſed, quo tibi tantum opus fuerit, id quaero. mitto de melle: ſed tantum ne Melitenſium, quaſi etiam amicorum uxores, tantum lectorum, quaſi etiam omnium iſtorum uillas ornaturus eſſes? cum haec paucorum mẽſium ratio in his libellis ſit, facite, ut uobis trienni totius ueniat in mentem. ſic contendo, ex his paruis libellis apud unum magiſtrum ſocietatis repertis uos iam coniectura aſſequi poſſe, cuiuſmodi praedo iſte in illa prouincia fuerit, quã multas cupiditates, quam uarias, quam infinitas habuerit, quantam pecuniam non ſolum numeratam, uerum etiam huiuſcemodi in rebus poſitam confecerit. quae nobis alio loco planius explicabuntur: nunc hoc attendite. His exportationibus, quae recitatae ſunt, ſcribit* HS LX *ſocios perdidiſſe ex uiceſima portorij Syracuſis. pauculis igitur menſibus, ut hi puſilli & contempti libelli indicãt, furta praetoris, quae eſſent* HS *duodecies, ex uno opido ſolo exportata ſunt. cogitate nunc, cum illa ſit haec inſula, quae undique exitus maritimos habeat, quid ex ceteris locis exportatum putetis, quid Agrigento, quid Lilybaeo, quid Panhormo, quid Thermis, quid Haleſa, quid Catina, quid ex ceteris opidis, quid uero Meſſana, quem iſte ſibi locum maxime tutum arbitrabatur, ubi animo ſemper ſoluto, liberoque erat, quod ſibi iſte Mamertinos delegerat, ad quos omnia, quae aut diligentius ſeruanda, aut occultius exportanda erant, deportaret. his inuentis libellis, ceteri remoti, & diligentius ſunt reconditi. nos tamen, ut omnes intelligant hoc nos ſine cupiditate agere, his ipſis libellis contenti ſumus. nunc ad ſociorum tabulas accepti & expenſi, quas remouere honeſte nullo modo potuerunt, & ad amicum tuum Carpinatium reuertemur. Inſpiciebamus Syracuſis a Carpinatio confectas tabulas ſocietatis, quae ſignificabant, multis nominibus eos homines uerſuram a Carpinatio feciſſe, qui pecuniam Verri dediſſent. erit uobis luce clarius, iudices, cum eos ipſos produxero, qui dederunt. intelligetis enim, illa tempora, per quae, cum eſſent in periculo, pretio ſeſe redemerunt, cum ſocietatis tabulis non ſolum conſulibus, uerum etiam menſibus conuenire. Cum haec maxime cognoſceremus, & iam in manibus tabulas haberemus; repente adſpicimus lituras eiuſmodi, quaſi quaedam uulnera tabularum recentia.*

centia. ſtatim ſuſpicione offenſi, ad ea ipſa nomina oculos, animumq. tranſtulimus. erant acceptae pecuniae a C. Verrutio, ſic tamen, ut uſque alterum, r, litterae conſtarent integrae, reliquae omnes eſſent in litura. alterum, tertium, quartum, permulta erant eiuſmodi nomina. cum manifeſta res, cum flagitioſa tabularum, atque inſignis turpitudo teneretur, quaerere incepimus de Carpinatio, quiſnam eſſet is Verrutius, quicum tantae pecuniae rationem haberet. haerere homo, auerſari, rubere. quod lege excipiuntur tabulae publicanorum, quo minus Romam deportentur, ut res quammaxime clara, ac teſtata eſſe poßet; in ius ad Metellum Carpinatium uoco, tabulasq. ſocietatis in forum defero. fit maximus concurſus hominum, &, quod erat Carpinatij nota cum iſto praetore ſocietas, ac feneratio, ſumme exſpectabant omnes, quid in tabulis contineretur. rem ad Metellum defero: me tabulas perſpexiſſe ſociorum: in his tabulis magnam rationem C. Verrutij permultis nominibus eſſe: meq. hoc perſpicere ex conſulum menſiumq. ratione, hunc Verrutium neque ante aduentum C. Verris, neque poſt deceſſionem quidquam cum Carpinatio rationis habuiße. poſtulo, mihi reſpondeat, qui ſit iſte Verrutius, mercator, an arator, an pecuarius? in Sicilia ſit, an deceſſerit? clamare omnes ex conuentu, neminem umquam ex Sicilia fuiſſe Verrutium. ego inſtare, ut mihi reſponderet, ubi eßet? quis eſſet? unde eſſet? cur ſeruus ſocietatis, qui tabulas confecerit, ſemper in Verrutij nomine certo ex loco mendoſus eſſet? atque haec poſtulabam; non quo illum cogi putarem oportere, ut ea mihi reſponderet inuitus; ſed ut omnibus iſtius furta, illius flagitium, utriuſque audacia perſpicua eſſe poßet. itaque illum iniuriae metu, conſcientiaq. peccati mutum, atque exanimatum, ac uix uiuum relinquo: tabulas in foro ſumma hominum frequentia exſcribo: adhibentur in exſcribendo de conuentu uiri primarij: litterae, lituraeq. omnes aſſimulatae, expreſſae, de tabulis in libros transferuntur. haec omnia ſumma cura, & diligentia recognita, & collata, & ab hominibus honeſtiſſimis obſignata ſunt. Si Carpinatius tum mihi reſpondere noluit; reſponde mihi nunc tu, Verres, quem eſſe hunc tuum paene gentilem Verrutium putes. fieri non poteſt, ut, quem uideo te praetore in Sicilia fuiſſe, & quem ex ipſa ratione intelligo locupletem fuiſſe, eum tu in tua prouincia non cognoris. atque adeo, hoc ne longius, aut obſcurius eſſe poſſit, procedite in medium, explicate deſcriptionem, imaginemq. tabularum; ut omnes mortales iſtius auaritiae non iam ueſtigia, ſed ipſa cubilia uidere poſſint. Videtis Verrutium? uidetis primas literas integras? uidetis extremam partem nominis, caudam illam Verris, tamquam in luto, demerſam eſſe in litura? ſic habent ſe tabulae, iudices, ut uidetis. quid exſpectatis? quid quaeritis amplius? tu ipſe, Verres, quid ſedes? quid moraris? nam aut exhibeas nobis Verrutium, neceſſe eſt, aut te eſſe Verrutium fateare. Laudantur oratores ueteres, Craſſi illi, & Antonij, quod crimina diluere dilucide, quod copioſe reorum cauſſas defendere ſolebant. nimirum illi non ingenio ſolum his patronis, ſed fortuna etiam praeſtiterunt. nemo enim tunc ita peccabat, ut defenſioni locum non relinqueret; nemo ita uiuebat, ut nulla eius uitae pars ſummae turpitudinis eſſet expers: nemo ita in manifeſto peccato tenebatur, ut, cum impudens fuiſſet in facto, tum impudentior uideretur, ſi negaret. nunc uero, quid faciat Hortenſius, auaritiae ne crimina frugalitatis laudibus deprecetur? at hominem flagitioſiſſimum, libidinoſiſſimum, nequiſſimumq. defendit. An ab hac eius infamia nequitiae ueſtros animos in aliam partem fortitudinis commemoratione traducat? at homo inertior, ignauior, magis uir inter mulieres nequam, impura inter uiros muliercula, proferri non poteſt. At mores commodi. quis contumacior? quis inhumanior? quis ſuperbior? At haec ſine cuiuſquam malo. quis acerbior? quis inſidioſior? quis crudelior umquam fuit? In hoc homine, atque in eiuſmodi cauſſa quid facerent omnes Craſſi, & Antonij? tantum, opinor, Hortenſi ad hanc cauſſam non accederent; ne in alterius impudentia ſui pudoris exiſtimationem amitterent: liberi enim ad cauſſae, ſolutiq. ueniebant; neque committebant, ut, ſi impudentes in defendendo eſſe noluiſſent, ingrati in deſerendo exiſtimarentur.

EXPLANATIO

MECVM *fingam:* } ex me ipſo. DECRETVM *ne ſit.* } a decumanis, ut litterae remouerentur. INTELLIGETIS. } cur litterae remotae ſint. NVLLA VI, *aut ratione* } cogere uos neque uis ulla, neque ratio poteſt, ut eum abſoluatis. ASSEQVI } cum patiendi ſignificatione, ut Adipiſcitur, apud Plautum. ERANT *haec ex eo genere, quod ego maxime genus* } tale illud in Diuin. Si quod tempus accidiſſet, quo tempore aliquid a me requirerent, commodis eorum me non defuturum. TRICLINIORVM } in quibus lecti, ubi accumberetur, ponebantur. ISTORVM } qui nunc tibi ſuffragantur. QVANTAM *pecuniam* } ſociis ereptam. CONFECERIT. } conſumpſerit. HS LX } ſubaudi, millia. ſcutati mille octingenti. HS DVODECIES, } duodecies centena millia. ſcutatorum XXXVI millia. quorum uiceſima, ſi ratio ſubducitur, ipſa eſt, quam Cicero poſuit, HS LX millia. MAMERTINOS } Meſſanenſes ipſos dicit nam, cum Mamertini, natio Campana, Meſſanam habitatum profecti eſſent: Meſſanae urbis nomen manſit, Mamertini tamen ciues, & Mamertina ciuitas dicta eſt. propterea, cum agit Cicero de oneraria naui, quam Mamertini ad exportanda Verris furta aedificarunt, ait eam Meſſanae aedificatam. VERSVRAM *a Carpinatio feciſſe,* } ſumpſiſſe pecuniam a Carpinatio. uerſuram enim facit, qui creditorem mutat, ideſt qui pecuniam ab alio ſumptam ad alium conuertit. pro Fonteio: A quibus uerſuras tantarum pecuniarum factas eſſe dicunt. CONSVLIBVS, } anno ipſo. MENSIBVS } quo clarius res patet. A C. VERRVTIO, } a C. Verre Carpinatius acceperat eam pecuniam, ut in fenore collocaret: poſtea, ne res ea Verri fraudi eſſe poſſet, corrupit nomen, & fecit, A C. Verrutio. SERVVS *ſocietatis,* } is, qui ſocietati operas dabat, qui tabulas ſcribebat. Carpina-

tium

tium ſignificat. is enim tabulas illas confecerat. ſupra: Inſpiciebamus Syracuſis a Carpinatio confectas tabulas ſocietatis. Cetro *ex loco*] poſt alterum E. Mendosvs *eſſet?*] mendum committeret, mendoſe ſcriberet. Non qvo *illum cogi putarem oportere,*] cum res ipſa pateret ſatis. Istivs *furta,*] qui tantam pecuniam, inique a ſociis expreſſam, feneraretur. Illivs] Carpinatii, qui acceptam a Verre pecuniam fenori dediſſet, poſteaq. Verrem in Verrutium, deprauatis tabulis, conuertiſſet. Vtrivsqve *audacia*] Verris in danda, Carpinatii in accipienda pecunia: cum & ille daret, & hic acciperet, ut feneraretur. Inivriae *metu,*] iniuriae, quam feciſſet: delicti ſui metu. De *conuentu*] ciuium Romanorum. Paene *gentilem*] eſt enim nominum ſimilitudo. Ex ipsa *ratione*] quam habuit cum Carpinatio. Ipsa *cubilia*] ubi iaceat. nam ex ueſtigiis coniicimus: in cubilibus autem, quod quaerebamus, inuenimus. Translatio a uenatoribus. In manifesto *peccato*] Valerius Probus apud Gellium lib. XIII. cap. 19. & hic, Peccatu, non Peccato, & lib. V. Fretu, non Freto, legit, ex antiquiſſimo libro, quem Ciceronis libertus Tiro ſua manu ſcripſerat. Magis *uir inter mulieres nequam, impura inter uiros muliercula,*] obijcit eadem Clodio in ea pro Domo. Qui contra fas, inquit, inter uiros ſaepe mulier, & inter mulieres uir fuiſſet. Vtrumque uitium, auctore Suetonio, Curio pater obijciebat C. Caeſari, appellans eum omnium mulierum uirum, omnium uirorum mulierem. In alterivs *impudentia*] qui impudenter peteret, ut defenderetur, cum eſſet nocentiſſimus: ut petijt Verres ab Hortenſio. Svi *pudoris exiſtimationem amitterent.*] quod fecit Hortenſius, in ſuſcipienda Verris defenſione. Liberi] nihil praeter ingenium & fidem afferentes, non muneribus capti, aut beneficijs adducti. Neqve *committebant, ut, ſi impudentes*] non committebant id, quod commiſit Hortenſius: qui ſi defendit Verrem, impudens eſt: ſi deſerit, cum ab eo beneficia multa acceperit, ingratus exiſtimabitur. illi eas cauſſas recipiebant, quas cum defenderent, impudentes non habebantur; (erant enim iuſtae) aut, ſi quas non recipiebant, quod impudentes in defendendo eſſe nollent, non ideo tamen ingrati putabantur: quia beneficia, aut munera non acceperant, ut accepit Hortenſius a Verre. Ad hanc ſententiam pertinet illud ad Att. Beneficio captus, ingratus eſſe non poſſum.

IN·LIBRVM·III· ACTIONIS·II

CICERONIS . IN . VERREM

QVI . DE . FRVMENTO . INSCRIBITVR

PAVLLI. MANVTII

COMMENTARIVS

ORATIO. IIX

OMNES, *qui alterum, iudices, nullis impulſi inimicitijs, nulla priuatim laeſi iniuria, nullo praemio adducti, in iudicium reip. cauſſa uocant, prouidere debent, non ſolum quid oneris in praeſentia tollant, ſed etiam quantum in omnem uitam negotij ſuſcipere conentur. legẽ enim ſibi ipſi indicunt innocentiae, continentiae, uirtutumq. omnium, qui ab altero rationem uitae repoſcunt, atque eo magis, ſi id, ut ante dixi, faciunt nulla re commoti alia, niſi utilitate communi. nam, qui ſibi hoc ſumpſit, ut corrigat mores aliorum, ac peccata reprehendat; quis huic ignoſcat, ſi qua in re ipſe ab religione officij declinarit? quapropter hoc etiam magis ab omnibus eiuſmodi ciuis laudandus, ac diligendus eſt, qui non ſolum reip. ciuem improbum remouet, uerum etiam ſe ipſum eiuſmodi fore profitetur, ac praeſtat, ut ſibi non modo communi uoluntate uirtutis, atque officij, ſed etiam ut quadam magis neceßaria ratione recte ſit, honeſteq. uiuendum. ita hoc, iudices, ex homine clariſſimo, atque eloquentiſſimo L. Craſſo ſaepe auditum eſt, cum ſe nullius rei tam paenitere diceret, quam quod C. Carbonem umquam in iudicium uocauiſſet. minus enim liberas omnium uoluntates rerum habebat, & uitam ſuam pluribus, quam uellet, obſeruari oculis arbitrabatur. atque ille, ijs praeſidijs ingenij, fortunaeq. munitus, tamen hac cura continebatur, quam ſibi, non dum confirmato conſilio, ſed ineunte aetate ſuſceperat. quo minus etiam perſpicitur eorum uirtus, & integritas, qui ad hanc rem adoleſcentuli, quam qui iam firmata aetate deſcendunt. illi enim, ante quam potuerunt exiſtimare, quanto liberior uita ſit eorum, qui neminem accuſarint, gloriae cauſſa, atque oſtentationis accuſant: nos, qui iam, & quid facere, & quantulum iudicare poſſemus, oſtendimus, niſi facile cupiditates noſtras teneremus, numquam ipſimet nobis praecideremus iſtam licentiam, libertatemq. uiuendi: atque hoc ego plus oneris habeo, quam qui ceteros accuſarunt: (ſi onus eſt id appellandum, quod cum laetitia feras ac uoluptate) uerumtamen hoc ego amplius ſuſcepi, quam ceteri, quod ita poſtulatur ab omnibus, ut ab ijs ſe abſtineant maxime uitijs, in quibus alterum reprehenderunt. furem aliquem, aut rapacem accuſaris: uitanda tibi ſemper erit omnis auaritiae ſuſpicio. maleficum quempiam adduxeris, aut crudelem: cauendum erit ſemper, ne qua in re aſperior, aut inhumanior fuiſſe uideare. corruptorem, adulterum: prouidendum diligenter, ne quod in uita ueſtigium libidinis appareat. omnia poſtremo, quae uindicaris in altero, tibi ipſi uehementer fugienda ſunt. etenim non modo accuſator, ſed ne obiurgator quidem ferendus eſt is, qui, quod in altero uitium reprehendit, in eo ipſe deprehenditur. ego in uno homine omnia uitia, quae poſſunt in homine perdito, nefarioq. eſſe, reprehendo; nullum eſſe uitium libidinis, ſceleris, audaciae, quod non in unius iſtius uita perſpicere poſſitis. ego in iſto reo legem hanc, iudices, mihi ſtatuo, uiuendum ita eſſe, ut iſti non modo factis, dictisq. omnibus, ſed etiam oris, oculorumq. illa contumacia, ac ſuperbia, quam uidetis, diſſimillimus eſſe, ac ſemper fuiſſe uidear. patior non moleſte, iudices, eam uitam, quae mihi ſua ſponte antea iucunda fuerit, nunc iam mea lege, & condicione neceſſariam quoque futuram. Et in hoc homine ſaepe a me quaeris, Hortenſi, quibus inimicitijs, aut qua iniuria adductus ad accuſandum deſcenderim? mitto iam rationem officij mei, neceſſitudinisq. Siculorum: de ipſis tibi inimicitijs reſpondeo. an tu maiores ullas inimicitias putas eße, quam contrarias hominum ſententias, ac diſſimilitudines ſtudiorum, & uoluntatum? fidem ſanctiſſimam in uita qui putat, poteſt ei non inimicus eſſe, qui quaeſtor conſulem ſuum, conſilijs commiſſis, pecunia tradita, rebus omnibus creditis, ſpoliare, relinquere, prodere, oppugnare auſus ſit? pudorem, & pudicitiam qui colit, poteſt animo aequo iſtius quotidiana adulteria, meretriciam diſciplinam, domeſticum lenocinium uidere? qui religiones deorum immortalium retinere uult, ei, qui fana ſpoliarit omnia, qui ex tenſarum orbitis praedari ſit auſus, inimicus non eſſe qui poteſt? qui iure aequo omnes putat eſſe oportere, is tibi non infeſtiſſimus ſit, cum cogitet uarietatem, libidinemq. decretorum tuorum? qui ſociorum iniurijs, prouinciarumq. incommodis doleat, is in te non expilatione Aſiae, uexatione Pamphiliae, ſqualore, & lacrymis Siciliae concitetur? qui ciuium R. iura, ac libertatem ſanctam apud omnes haberi uult, is non tibi plus etiam, quam inimicus, eſſe debeat, cum tua uerbera,*

cum ſecures, cum cruces ad ciuium R. ſupplicia fixas recordetur? an, ſi qua in re contra rem meam decreſſet aliquid iniuria, iure me ei inimicum eſſe arbitrarere: cum omnia contra omnium bonorũ rẽ, cauſſam, rationem, utilitatem, uoluntatemq. fecerit, quaeris cur ei ſim inimicus, cui populus R. infeſtus ſit? qui praeſertim plus etiam, quam pars uirilis poſtulat, pro uoluntate populi R. oneris, ac muneris ſuſcipere debeam. Quid illa, quae leuiora uidentur eſſe, non cuiuſuis animum poſſunt mouere? quod ad tuam ipſius amicitiam, ceterorumq. omnium maiorum, atque nobilium faciliorem aditum iſtius habet nequitia, & audacia, quam cuiuſquam noſtrum uirtus, & integritas. odiſtis hominum nouorum induſtrias: deſpicitis eorum frugalitatem: pudorem contemnitis: ingenium uero, & uirtutem depreſſam, exſtinctamq. cupitis: Verrem amatis. ita credo, ſi non uirtute, non induſtria, non innocentia, non pudore, non pudicitia, at ſermone, at litteris, at humanitate eius delectamini. nihil horum eſt: contraq. ſunt omnia cum ſummo dedecore, ac turpitudine, tum ſingulari ſtultitia, atque inhumanitate oblita. Huic homini ſi cuius domus patet, utrum ea patere, an hiare, ac poſcere aliquid uidetur? hunc ueſtri ianitores, hunc cubicularij diligunt: hunc liberti ueſtri, hunc ſerui, ancillaeq. amant: hic cum uenit, extra ordinem uocatur: hic ſolus intro ducitur, ceteri ſaepe frugaliſſimi homines excluduntur. ex quo intelligi poteſt, eos uobis eſſe cariſſimos, qui ita uixerunt, ut ſine ueſtro praeſidio ſalui eſſe non poſſint. Quid? hoc cuiquam ferendum putatis eſſe, nos ita uiuere in pecunia tenui, ut prorſus nihil acquirere uelimus, ut dignitatem noſtram, populiq. R. beneficia non copijs, ſed uirtute tueamur; iſtum rebus omnibus undique ereptis impune eludentem circumfluere, atque abundare? huius argento domos ueſtras, huius ſignis, & tabulis forum, Comitiumq. ornari? praeſertim cum uos ueſtro marte his rebus omnibus abundetis. Verrem eſſe, qui ueſtras uillas ſuis manubijs ornet? Verrem eſſe, qui cum L. Mummio certet? ut plures hic ſociorum urbes, quam ille hoſtium, ſpoliaſſe uideatur; plures hic ſolus uillas ornamentis fanorum, quam ille fana [illegible] ſpolijs hoſtium ornaſſe. & is erit ob eam rem uobis carior ut ceteri libentius ſuo periculo ueſtris cupiditatib. ſeruiant? uerum haec dicentur alio loco, & dicta ſunt: nunc proficiſcemur ad reliqua; ſi pauca ante erimus a uobis, iudices, deprecati. Superiore omni oratione perattentos ueſtros animos habuimus. id fuit nobis gratum admodum, ſed multo erit gratius, ſi reliqua uoletis attendere: propterea quod in his omnibus, quae antea dicta ſunt, erat quaedam ex ipſa uarietate, ac nouitate rerum, ac criminum delectatio: nunc tractare cauſſam inſtituimus frumentariam, quae magnitudine iniuriae fere criminibus ceteris antecellit, iucunditatis in agendo, & uarietatis minus habebit, ueſtra autem auctoritate, & prudentia digniſſimum eſt, iudices, in audiendo diligentiam non minus religioni tribuere, quam uoluptati.

EXPLANATIO

NVLLIS *impulſi inimicitijs, nulla priuatim laeſi iniuria, nullo praemio adducti*, ʒ ſe ipſum deſcribit. QVID ONERIS *in praeſentia tollant* ʒ onus enim accuſandi grauiſſimum eſt: cum in accuſatore multa requirantur: ut in Diuin. VIRTVTVMQ. *omnium*, ʒ quibus contraria uitia in eo, qui reus eſt, accuſantur. AB RELIGIONE *officij declinarit?* ʒ officium, quod religioſe colendum eſt, uiolauerit. AC PRAESTAT, ʒ qui re ipſa talem ſe praebet, qualem ſe fore, cum alterum accuſaret, profeſſus eſt. COMMVNI *uoluntate uirtutis, atque officij*, ʒ eo ſtudio uirtutis, atque officij, quod commune omnibus eſt. MAGIS *neceſſaria ratione* ʒ quia ſibi indicit legem innocentiae continentiae, uirtutumq. omnium, qui ab altero rationem uitae repoſcit. C. CARBONEM ʒ conſularem, uirum eloquentiſſimum: qui ſe uoluntaria morte a iudicum ſeueritate uindicauit. in Bruto, & in ep. ad Paetum. FORTVNAEQ. ʒ Craſſi nobilitatem ſignificat, quae numeratur inter fortunae bona. INEVNTE *aetate* ʒ annos enim natus XIX, Carbonem accuſauit: ut ait Tacitus in dialogo de Orat. GLORIAE *cauſſa*, ʒ minime prouidentes, quantum in omnem uitam negotij ſuſcipiant, quibuſq. ſe innocentiae, continentiae, uirtutum omnium legibus adſtringant. ET QVID *facere, & quantulum iudicare poſſemus*, ʒ quid praeſtare poſſemus uel agendo, uel iudicando. Facere, non ad onus accuſandi, ſed ad uniuerſae uitae rationẽ refero. VERVMTAMEN ʒ uſitatum uerbum ſuperioribus iterandis: de quo ſupra diximus. HOC *ego amplius ſuſcepit, quam ceteri:* ʒ correctio quaedam ſuperiorum uerborum. quod enim ſuſcepit, onus hic non appellat, uitato uocabulo, in quo moleſtia quaedam ineſt. MALEFICVM ʒ alibi generale nomen eſt, hic unius proprium criminis: ut ſi dixiſſet, aſperis moribus: nam ſubiungit, Si qua in re aſperior. CONTVMACIA, ʒ contrarium eſt humilitati. infra: Ex ea contumacia, quam hic in perditis rebus retinet, illos eius ſpiritus Sicilienſes quos fuiſſe putetis cogitate. PVDOREM, *& pudicitiam* ʒ pudor animi, pudicitia corporis. infra: Non pudore, non pudicitia. De haruſp. reſp. An ex ſororis cubiculo egreſſus, pudorẽ, pudicitiamq. defendat? Pro Clu. Eam non pudor, non pudicitia a cupiditate reuocauit. ADDVXERIS, ʒ in iudicium. act. I. Vt perſpicuum cuiuis eſſe poſſit, hominem ab iſto quaeſitum eſſe, non qui reum ſuum adduceret, ſed qui meum tempus obſideret. QVI EX *tenſarum orbitis praedari ſit auſus*, ʒ hanc praedam ſignificant illa uerba lib. I. Quis a ſigno Vertumni in circum maximum uenit, quin is in unoquoque gradu de auaritia, tua commoneretur? quam tu uiam tenſarum, atque pompae ſic exegiſti, ut tu ipſe illa ire non audeas. IVRE *aequo* ʒ non ut uarie propter pecuniam, ſed ut aequaliter pro cuiuſque cauſſa decernatur. ASIAE, ʒ Ciliciae, cui praefuit Dolabella, Verre legato: quam ſaepe Aſiam uocat, ut act. I. Vexatorem Aſiae, atque Pamphiliae. Et: Cuius

legatio

legatio exitium fuit totius Aſiae, & Pamphyliae. Iam lib. I. Legatione Aſiatica, pro, Cilicienſi. PAMPHYLIAE, } haec quoque minoris Aſiae pars fuit, ſed nominatur cum Aſia, quia ſolam Ciliciam Aſiae nomine Cicero ſignificat: ut exemplis intelligitur. IVRA } antiquis legibus tradita. ARBITRARER: } alij, Arbitrarere: quod probo: ut cum eo congruat, Quaeris cur ei ſim inimicus, cui populus Romanus infeſtus ſit? PRO *uoluntate populi Romani* } ut obſequar uoluntati populi Romani, optime de me meriti. ITA *credo*: } a contrario ſenſu. Non eum, inquit, amatis, ſed capti muneribus ita defenditis eum, ac ſi amaretis. quis enim amet illum, quem uirtus nulla commendet? FRVGALISSIMI } qui nihil in ueſtras domos conferant. FERENDVM *putas* } ſupra, & infra nobiles omnes alloquitur: ergo hic, Putatis, rectius uidetur. VESTRO *Marte* } ueſtris artibus, ac rapinis. quo maiore flagratis cupiditate, cum ea ſumitis aliunde, quibus abundatis ipſi. Off. lib. II. Hanc igitur partem relictam explebimus, nullis adminiculis, ſed, ut dicitur, Marte noſtro. Phil. II. Rex ipſe ſua ſponte, nullis commentarijs Caeſaris, ſuo Marte res ſuas recuperauit. CETERI } exemplo commoti. SVO *periculo* } nam, ſi praedantur in prouincijs, poenas fortaſſe iudicio dabunt. ALIO *loco* } lib. IV. ET DICTA *ſunt*. } ſuſpicor haec addita eſſe ab eo, qui haec, quae Cicero ſe dicturum alio loco pollicetur, ſatis iam hic ab eo eſſe dicta ſignificare uoluerit. alioqui, ubinam haec aduerſus nobiles in ſuperioribus orationibus dicta ſint, non inuenio. SVPERIORE *omni oratione* } non de una tantum loquitur ſuperiore oratione, uerum de omni ante habito ſermone uel in primo, uel in ſecundo libro. nam in utroque uaria, nouaq. Verris crimina expoſuit: hic autem ſubiungit: Erat quaedam ex ipſa uarietate, ac nouitate rerum, ac criminum delectatio. RELIGIONI } cauſſae, quae ad ueſtram religionem pertinet. iuraſtis enim in leges. nunc attentionem a uobis religio poſtulat: cum praeſertim ſuperiora propter uoluptatem libenter audieritis.

ORATIO

IN hac cauſſa frumentaria cognoſcenda, haec uobis proponite, iudices, uos de rebus fortuniſq. Siculorum omnium, de ciuium R. qui arant in Sicilia, bonis, de uectigalibus a maioribus traditis, de uita uictuq. populi R. cognituros. quae ſi magna, atque adeo maxima uobis uidentur; quam uarie, & quam copioſe dicantur, exſpectare nolite. Neminem ueſtrum praeterit, iudices, omnem utilitatem, oportunitatemq. prouinciae Siciliae, quae ad commoda populi R. adiuncta ſit, conſiſtere in re frumentaria maxime: in ceteris rebus adiuuamur ex illa prouincia, hac uero alimur, ac ſuſtinemur. ea cauſſa tripartita, iudices, erit in accuſatione. primum enim de decumano, deinde de empto dicemus frumento, poſtremo de aeſtimato. Inter Siciliam, ceteraſq. prouincias, iudices, in agrorum uectigalium rationibus hoc intereſt, quod ceteris aut impoſitum uectigal eſt certum, quod ſtipendiariũ dicitur, ut Hiſpanis, & pleriſque Poenorum, quaſi uictoriae praemium, ac poena belli; aut cenſoria locatio conſtituta eſt, ut Aſiae lege Sempronia. Siciliae ciuitates ſic in amicitiam, fidemq. recepimus, ut eodem iure eſſent, quo fuißent; eadem condicione populo R. parerent, qua ſuis antea paruiſſent. perpaucae Siciliae ciuitates ſunt bello a maioribus noſtris ſubactae: quarum ager cum eſſet publicus populi R. factus; tamen illis eſt redditus. is ager a cenſoribus locari ſolet. foederatae ciuitates duae ſunt, quarum decumae uenire non ſoleant, Mamertina, & Taurominitana. quinque praeterea ſine foedere immunes ciuitates, ac liberae, Centuripina, Haleſina, Segeſtana, Halycienſis, Panhormitana. praeterea, omnis ager Siciliae ciuitatum decumanus eſt, itemq. ante imperium populi R. ipſorum Siculorum uoluntate, & inſtitutis fuit. uidete nunc maiorum ſapientiam: qui, cum Siciliam tam opportunum ſubſidium belli, atque pacis ad remp. adiunxiſſent, tanta cura Siculos tueri, & retinere uoluerunt, ut non modo eorum agris uectigal nouum nullum imponerent, ſed ne legem quidem uenditionis decumarum, ne ue uendundis aut tempus, aut locum commutarent, ut certo tempore anni, ut ibidem in Sicilia, denique ut lege Hieronica uenderent. uoluerunt eos in ſuis rebus ipſos intereſſe, eorum animos non modo lege noua, ſed ne nomine quidem legis nouo commoueri. ita decumas lege Hieronica ſemper uendendas cenſuerunt, ut ijs iucundior eſſet muneris illius functio, ſi eius regis, qui Siculis cariſſimus fuit, non ſolum inſtituta commutato imperio, uerum etiam nomen maneret. hoc iure ante Verrem praetorem Siculi ſemper uſi ſunt. hic primus inſtituta omnium, conſuetudinem a maioribus traditam, condicionem amicitiae, ius ſocietatis conuellere, & commutare auſus eſt. qua in re primum illud reprehendo, & accuſo, cur in re tam ueteri, tam uſitata quidquam noui feceris? ingenio aliquid aßecutus es? tot homines ſapientiſſimos, qui illam prouinciam ante te tenuerunt, prudentia, conſilioq. uiciſti? eſt tuum, eſt ingenij, prudentiaeq. tuae. do hoc tibi, & concedo: ſcio te Romae, cum praetor eſſes, edicto tuo poßeſſiones hereditatum ad alienos, a primis heredibus ad ſecundos, a legibus ad libidinem tuam tranſtuliſſe: ſcio te edicta ſuperiorum omnium correxiſſe, & poſſeſſiones hereditatum non ſecundum eos, qui proferrent, ſed ſecundum eos, qui dicerent teſtamentum factum, dediſſe: eaſq. res nouas, abs te prolatas, & inuentas, magno tibi quaeſtui fuiſſe ſcio: eundemq. te memini cenſorias quoque leges in ſartis tectis exigendis tollere, & commutare; ne is redimeret, cuia res eſſet; ne pupillo tutores, propinquiq. conſulerent, quo minus fortunis omnibus euerteretur; exiguam diem praefinire operi, qua ceteros ab negotio excluderes, cum ipſe in tuo redemptore nullam certã diem obſeruares. quamobrem nouam legem te in decumis ſtatuiße non miror, hominem in edictis praetorijs, in cenſorijs legibus tam prudentem, tam exercitatum. non, inquam, miror, te aliquid excogitaſſe, ſed, quod tua ſponte, iniuſſu populi, ſine ſenatus auctoritate iura prouinciae

Siciliae mutaris,id reprehendo, id accuſo. L.Octauio & C.Cottae coſ.ſenatus permiſit,ut uini, & olei decumas,& frugum minutarum,quas ante quaeſtores in Sicilia uendere conſueſſent, Romae uenderent, legemq. his rebus,quam ipſis uideretur,edicerent. cum locatio fieret, publicani poſtularunt, quaſdam res ut ad legem adderent, neque tamen a cenſorijs ceteris legibus recederent. contradixit is, qui caſu tum Romae fuit, tuus hoſpes, Verres, hoſpes, inquam, & familiaris tuus, Sthenius hic Thermitanus. cenſores cauſſam cognouerunt: cum uiros primarios, atque ampliſſimos ciuitatis multos in conſilium aduocaſſent, de conſilij ſententia pronunciarunt,ſe lege Hieronica uendituros. ita ne uero? prudentiſſimi uiri ſumma auctoritate praediti, quibus ſenatus legum dicendarum in locandis uectigalibus omnem poteſtatem permiſerat, populusq. R. idem iuſſerat; Siculo uno recuſante, cum amplificatione uectigalium nomen Hieronicae legis mutare noluerunt: tu, homo minimi conſilij, nullius auctoritatis, iniuſſu populi, ac ſenatus, tota Sicilia recuſante, cum maximo detrimento, atque adeo exitio uectigaliũ totam Hieronicam legem ſuſtuliſti.at quam legem corrigit, iudices, atque adeo totam tollit? acutiſſime, ac diligentiſſime ſcriptam; quae omnibus cuſtodijs ſubiectum aratorem decumano tradit; ut neque in ſegetibus, neque in areis, neque in horreis, neque in amouendo, neque in aſportando frumento grano uno poſſet arator ſine maxima poena fraudare decumanum. ſcripta lex ita diligenter eſt, ut eum ſcripſiſſe appareat, qui alia uectigalia non haberet; ita acute, ut Siculum; ita ſeuere, ut tyrannum, qua lege Siculis tamen arare expediret.nam ita diligenter conſtituta ſunt iura decumani, ut tamen ab inuito aratore plus decuma non poſſit auferri. Cum haec eſſent ita conſtituta, Verres tot annis, atque adeo ſaeculis inuentus eſt, qui haec non commutaret, ſed euerteret, eaq. quae iam diu ad ſalutem ſociorum, utilitatemq. reip. compoſita, comparataq. eſſent, ad ſuos improbiſſimos quaeſtus conuerteret: qui primum certos inſtituerit, nomine decumanos,re uera miniſtros, ac ſatellites cupiditatum ſuarum, per quos oſtendam ſic prouinciam per triennium uexatam, atque uaſtatam, iudices, ut eam multis annis, multorum innocentia, ſapientiaq. recreare nequeamus.

EXPLANATIO

DECVMANO ʒ quod ex decumis exigitur. EMPTO, ʒ quod, praeter decumanum, emit a Siculis populus Romanus. AESTIMATO. ʒ pro quo pecuniam exigunt mancipes, aeſtimatione praetoris: quae fuit iniquiſſima praetore Verre. in his enim tribus generibus furatus eſt. haec in Diuin. Attinguntur, hic exponentur latius, per ſingula cuiuſque generis crimina. VECTIGAL *eſt certum*, ʒ pecuniarium. CENSORIA *locatio* ʒ locabant cenſores Aſiaticos agros. PERPAVCAE *Siciliae ciuitates* ʒ numerum non dicit, quem tamen optime tenebat. nam lib. VII. Tindaritani officia ſua erga populum Romanum ita commemorant. Nos in ſeptemdecim populis Siciliae non eramus: nos in omnibus Punicis, Sicilienſibusq. bellis amicitiam, fidemq. populi Romani ſecuti ſumus. Cum igitur numerum ponit, officia Tindaritanorum auget, qui ſe a ſeptemdecim Siciliae populis in bello ſeiunxerint, & Romanis opem tulerint. Cum,omiſſo numero, perpaucas Siciliae ciuitates fuiſſe dicit,quae bello ſubactae ſint, habet rationem temporis, quo Siciliam, ut bene de populo Romano meritam, iudicibus commendat. Cuius artificij exemplo egregie ad imitationem, qui uelit, eruditur. ILLIS *eſt redditus*.ʒ cum eo tamen, ut decumas ſoluant: quas cenſores locant. VENIRE ʒ locari. nam ipſae decumae nomine populi Romani exiguntur. IMMVNES ʒ quae nihil omnino pendant. DECVMANVS *eſt*, ʒ decumas dat. Sunt igitur ex quattuor generibus Siciliae ciuitates. Aliae, quarum ager a cenſoribus locatur, ut pro decumis pecuniam capiant. Aliae, quarum ager non locatur, nec ueneunt decumae, ſed exiguntur. Aliae, quae nihil omnino pendant. Aliae, quae decumas dent. IN SVIS *rebus ipſos intereſſe*,ʒ propterea, ubi uendi olim ſolebant, ibidem in Sicilia uendi uoluerunt. NE NOMINE *quidem legis nouo* ʒ non modo legem, quae ab Hieronica differret, ſed ne aliam quidem, licet non differret, nouo nomine Siculis dederunt: cum intelligerent, ſi nomen ſeruaretur eius regis, qui cariſſimus ijs fuiſſet, fore, ut ipſa decumanorum uenditio, Hieronica lege facta, eſſet illis iucundior. AD ALIENOS,ʒ Minucij hereditas ad Minuciam gentem pertinebat: Verres ad alienum tranſtulit. lib. I. A PRIMIS *heredibus ad ſecundos*, ʒ a P. Annij filia ad L. Annium. lib. I. CENSORIAS *quoque leges* ʒ dixi iam, condiciones illas, quibus cenſores ſarta tecta locarent, cenſoriam legem appellari ſolitam, ut appellatur lib. I. & alibi. NE PVPILLO ʒ putidum ſit, ea ſi hic de pupillo Iuniano exponam, quae Cicero dixit lib. I. QVAM *ipſis uideretur*, ʒ uſitata locutio: ut lib. II. Eum iudicem,quem commodum erat, dabat. AD LEGEM ʒ qua quaeſtores locabant. HIC ʒ aderat enim in iudicio. lib. II. Sthenius eſt, is qui nobis aſſidet, Thermitanus. ITA *acute, ut Siculum*, ʒ acumen ingenij alibi quoque laudat in Siculis, ut in Diuin. Illi quidem, ut eſt hominum genus nimis acutum, & ſuſpicioſum.

ORATIO

EORVM omnium, qui decumani uocabantur, princeps erat Q. ille Apronius, quem uidetis: de cuius improbitate ſingulari grauiſſimarum legationum querimonias audiſtis. adſpicite, iudices, uultum hominis, & adſpectum; & ex ea contumacia, quam hic in perditis rebus retinet, illos eius ſpiritus Sicilienſes quos fuiſſe putetis, cogitate, ac recordemini: hic eſt Apronius, quem in prouincia tota Verres, cum

undique

undique nequiſſimos homines conquiſiſſet, & cum ipſe ſecum ſui ſimiles duxiſſet non parum multos, nequitia, luxuria, audacia ſui ſimillimum iudicauit. itaque iſtos inter ſe perbreui tempore non res, non ratio, non commendatio aliqua, ſed ſtudiorum turpitudo, ſimilitudoq. coniunxit. Verris mores improbos, impuroſq. noſtis: fingite uobis, ſi poteſtis, aliquem, qui in omnibus iſti rebus par ad omnium flagitiorum nefarias libidines eſſe poſſit: is erat Apronius ille: qui, ut ipſe non ſolum uita, ſed etiam corpore, atque ore ſignificat, immenſa aliqua uorago eſt, aut gurges uitiorum, turpitudinumq. omnium. hunc in omnibus ſtupris, hunc in fanorum expilationibus, hunc in impuris conuiuijs principem adhibebat: tantamq. habebat morum ſimilitudo coniunctionem, atque concordiam, ut Apronius, qui alijs inhumanus, ac barbarus, iſti uni commodus, ac diſertus uideretur; ut, quem omnes odiſſent, neque uidere uellent, ſine eo iſte eſſe non poſſet; ut, cum alij ne conuiuijs quidem ijſdem, quibus Apronius, hic ijſdem etiam poculis uteretur; poſtremo ut odor Apronij taeterrimus oris, & corporis, quem, ut aiunt, ne beſtiae quidem ferre poſſent, uni iſti ſuauis, & iucundus uideretur. ille erat in tribunali proximus, in cubiculo ſocius, in conuiuio dominus, ac tum maxime, cũ, accubante praetextato praetoris filio, in conuiuio ſaltare nudus coeperat. hunc, uti dicere inſtitui, principem Verres ad euertendas fortunas aratorum, uexandas, diripiendaſq. eſſe uoluit: huius audaciae, nequitiae, crudelitati fideliſſimos ſocios optimoſq. ciues ſcitote hoc praetore traditos, iudices, atque addictos fuiſſe, nouis inſtitutis, & edictis, tota Hieronica lege, quemadmodum antea dixi, reiecta, & repudiata. primum edictum, iudices, audite praeclarum: Quantum decumanus edidiſſet aratorem ſibi decumae dare oportere, ut tantum arator decumano dare cogeretur. quo modo? quantum popoſcerit Apronius, dato. quid eſt hoc? utrum, praetoris inſtitutum in ſocios, an in hoſtes uictos inſani edictum, atque imperium tyranni? ego tantũdem, quantum ille popoſcerit? poſcet omne, quantum exarauero. quid omne? immo plus etiam, inquit, ſi uolet. quid tum? quid cenſes? aut dabis, aut, contra edictum feciſſe. damnabere. per deos immortales, quid, quid eſt hoc? uериſimile enim non eſt. ſic mihi perſuadeo, iudices; tametſi omnia in iſtum hominem conuenire putetis, tamen hoc uobis falſum uideri. ego enim, cum hoc tota Sicilia diceret, tamen affirmare non auderem, ſi haec edicta non ex ipſius tabulis totidem uerbis recitare poßem, ſicuti faciam. Da, quaeſo, ſcribae: recitet ex codice. recita. EDICTVM DE. PROFESSIONE. *Negat me recitare totum: nam id nutu ſignificare uidetur. quid praetereo? an illud, ubi caues tamen Siculis, & miſeros reſpicis aratores? edicis enim, te in decumanum, ſi plura ſuſtulerit, quam debitum ſit, in octuplum iudicium daturum eſſe. nihil mihi placet praetermitti. recita hoc quoque, quod poſtulat, totum, recita.* EDICTVM. DE. IVDICIO. IN. OCTVPLVM. *Iudicio ut arator decumanum perſequatur? miſerum, atque iniquum, ex agro homines traduci in forum, ab aratro ad ſubſellia, ab uſu rerum ruſticarum ad inſolitam litem, atque iudicium. cum omnibus in alijs uectigalibus, Aſiae, Macedoniae, Hiſpaniae, Galliae, Africae, Sardiniae, ipſius Italiae, qua uectigalia ſunt, cum in his, inquam, rebus omnibus publicanus petitor, ac pignerator, non ereptor, neque poſſeßor ſoleat eſſe; tu de optimo, de iuſtiſſimo, de honeſtiſſimo genere hominum, hoc eſt, de aratoribus, ea iura conſtituebas, quae omnibus alijs eßent contraria? utrum eſt aequius, decumanum petere, an aratorem repetere? iudicium integra re, an perdita fieri? eum, qui manu quaeſierit, an eum, qui digito licitus ſit, poſſidere? quid, qui in ſingulis iugis arant, qui ab opere ipſi non recedunt, quo in numero magnus ante te praetorem numerus, magna multitudo Siculorum fuit, quid facient? cum dederint Apronio, quod popoſcerit, relinquent arationes? relinquent larem familiarem ſuum? uenient Syracuſas? ut te praetore, uidelicet aequo iure, Apronium, delicias, ac uitam tuam, iudicio recuperatorio perſequantur. uerum eſto: reperietur aliquis fortis, experiens arator: qui cum tantum dederit decumano, quantum ille deberi dixerit, iudicio repetat, & poenam octupli perſequatur. exſpecto uim edicti, ſeueritatem praetoris: faueo aratori: cupio octupli damnari Apronium, quid tandem poſtulat arator? nihil, niſi ex edicto iudicium in octuplum. quid Apronius? non recuſat. quid praetor? iubet recuperatores reijcere. decurias ſcribamus. quas decurias? de cohorte mea reijcies, inquit. quid? iſta cohors quorum hominum eſt? Voluſij haruſpicis, & Cornelij medici, & horum canum, quos tribunal meum uides lambere. nam de conuentu nullum umquam iudicem, nec recuperatorem dedit: iniquos decumanis omnes dicebat eſſe, qui unam agri glebam poſſiderent. ueniendum erat ad eos contra Apronium, qui non dum etiam Aproniani conuiuij crapulam exhalaſſent. o praeclarum, & commemorandum iudicium: o ſeuerum edictum: o tutum perfugium aratorum. Atque, ut intelligatis, cuiuſmodi iſta iudicia in octuplum, cuiuſmodi iſtius de cohorte recuperatores exiſtimati ſint; ſic attendite.*

EXPLANATIO

QVEM *uidetis:* } teſtis aderat in iudicio, ut etiam Sthenius. CORPORE, magno. ORE } obeſo. COMMODVS, } humanus, ut lib. II, in extremo: At mores commodi. quis contumacior? quis inhumanior? quis ſuperbior. IN CVBICVLO *ſolus,* } excluſis ceteris, quaſi ſolus eum Apronius delectaret. ACCVBANTE *praetextato praetoris filio,* } Verris notatur improbitas, qui turpiſſimarum rerum adſpectu filium adhuc puerum corrumpi ſineret. EDIDISSET } ſignificaſſet. EGO } aratoris inducitur perſona de Verris iniuria conquerentis. INQVIT, } arator. QVID *tum? quid cenſes?* } adhuc loquitur arator. AVT *dabis,* } hoc ex decumani perſona. EX CODICE } ex ipſius tabulis. DE PROFESSIONE. } ne arator minus profiteatur, quam exarauerit: ne decumanus plus, quam ſibi debeatur, deberi profiteatur. infra. QVAE *uectigalia ſunt;* } quae uectigal pendunt. conuertit enim

ad neu-

ad neutrũ genus haec ſimul omnia, Aſiam, Macedoniam, Hiſpaniam, Galliam, Africam. PIGNERATOR, ʒ pignus capit ab eo, qui non ſoluit. QVI *digito licitus ſit*, ʒ ſublato digito licebantur. lib. I. Digitum tollit Iunius. IN SINGVLIS *iugis* ʒ non in amplo fundo, ſed in uno tantum iugo, quod ipſi arant, & unde recedere non licet. Iugum erat, quod uno die iuncti boues exarare poſſent. IVBET *recuperatores reijcere*. ʒ recuperatores iudex dabat: ex ijs actor, & reus, quos ſuſpectos habebant, reijciebant. DECVRIAS *ſcribamus*. ʒ ſi dixiſſet actor: Decuriae ſcribantur: ideſt, iudices legantur: reſpondebat Verres: Quas decurias? de cohorte mea reijcies: ideſt, recuperatores ego dabo de cohorte mea: ex ijs tu reijcies. QVID? *iſta cohors* ʒ ex aratoris perſona. is enim actor eſſe fingitur. VOLVSII *haruſpicis*, ʒ infra Voluſianus appellatur. CORNELII *medici*, ʒ de quo ſic infra: Iſte uiros optimos recuperatores dat, eundem illum medicum Cornelium. is eſt Artemidorus Pergaeus, qui in ſua patria dux iſti quondam, & magiſter ad deſpoliandum Dianae templum fuit. Cornelius uocatur, accepto Verris nomine, cuius beneficio ciuis Romanus factus eſſet: ut lib. I. Lictor Cornelius. ET HORVM *canum*, ʒ Valerium praeconem, Tlepolemum pictorem: qui nominantur infra ut recuperatores a Verre dati. Canes appellauit eoſdem lib. I. Multa ſibi opus eſſe, multa canibus ſuis, quos circa ſe haberet. LAMBERE. ʒ quaſi aliquid petant. DE CONVENTV ʒ e ciuibus Romanis.

ORATIO

ECQVEM putatis decumanum, hac licentia permiſſa, tantum ab aratore, quantum popoſciſſet, auferret, plus, quam deberetur, popoſciſſe? conſiderate cum ueſtris animis uoſmet ipſi, ecquem putetis: praeſertim cum id non ſolum ſine auaritia, ſed etiam impudentia accipere potuerit. multos, neceſſe eſt. at ego omnes dico plus, quam decumas, abſtuliſſe. cedo mihi unum ex triennio praeturae tuae, qui octupli damnatus ſit. damnatus? immo uero in quem iudicium ex edicto tuo poſtulatum ſit. nemo erat uidelicet aratorum, qui iniuriam ſibi factam queri poſſet: nemo decumanorum qui grano amplius, ſibi quam deberetur, deberi profeſſus eſſet. immo uero contra, rapiebat, & aſportabat, quantum a quoque uolebat, Apronius: omnibus autem locis aratores ſpoliati, ac uexati querebantur: neque tamen ullum iudicium reperietur. quid eſt hoc? uiri fortes, honeſti, gratioſi, tot Siculi, tot equites R. ab homine nequiſſimo, ac turpiſſimo laeſi, poenam octupli, ſine ulla dubitatione commiſſam, non perſequebantur? quae cauſſa? quae ratio eſt? una illa iudices, quam uidetis: quod ultro etiã illuſos ſe, & irriſos ab iudicio diſceſſuros uidebant. etenim quod eſſet iudicium, cum e Verris turpiſſimo, flagitioſiſſimoq. comitatu tres recuperatorum nomine aſſediſſent, aſseclae iſtius, non a patre ei traditi, ſed a meretricula commendati? ageret uidelicet cauſſam arator: nihil ſibi frumenti ab Apronio relictum, bona ſua etiam direpta, ſe pulſatum, uerberatumq. diceret. conferrent uiri boni capita: de comeſſatione loquerentur inter ſe, ac de mulieribus, ſi quas a praetore abeuntes poſſent deprehendere: res agi uideretur. ſurrexiſſet Apronius, noua dignitas publicani, non, ut decumanus, ſqualoris plenus, ac pulueris, ſed unguentis oblitus, uino uigilijsq. languidus: omnia primo motu, ac ſpiritu ſuo, uini, unguenti, corporis odore compleſſet: dixiſſet haec, quae uulgo dicere ſolebat, non ſe decumas emiſſe, ſed bona, fortunasq. aratorum; non ſe decumanum eſſe Apronium, ſed Verrem alterum, dominum illorum, ac tyrannum. quae cum dixiſſet, illi, uiri optimi, de cohorte iſtius recuperatores, non de abſoluendo Apronio deliberarent, ſed quaererent, quo modo petitorẽ ipſum Apronio permitterent, ut, quantum uellet, poſceret; quantum popoſciſſet, auferret. Hoc tibi defenſionis ad iudicium tuum comparabas, habuiſſe te edictum, recuperatores daturum in octuplum? ſi mehercule ex omni copia conuentus Syracuſani, ſplendidiſſimorum hominũ, honeſtiſſimorumque, faceres poteſtatem aratori, non modo reijciendi, ſed etiam ſumendi recuperatores; tamen hoc nouum genus iniuriae ferre nemo poſset, te, cum tuos omnes fructus publicano tradidiſſes, & rem de manibus amiſiſſes, tum bona tua repetere, ac perſequi lite, atque iudicio. cum uero uerbo iudicium ſit in edicto, re quidem uera tuorum comitum, hominum nequiſſimorum, colluſio cum decumanis ſocijs tuis, atque adeo procuratoribus; tamen audes illius iudicij mentionem facere? praeſertim cum id non modo oratione mea, ſed etiam re ipſa refellatur: cum in tantis incommodis aratorum, iniurijsq. decumanorum nullum ex iſto praeclaro edicto non modo factum, ſed ne poſtulatum quidem iudicium inueniatur.

EXPLANATIO

IMPVDENTIA ʒ ſine impudentia: cum ſcriptum eſſet in edicto: Quantum decumanus edidiſſet aratorem ſibi decumae dare oportere, tantum ut arator decumano dare cogeretur. COMMISSAM, ʒ debitam. uſitata locutio. IRRITOS ʒ infecta re. RES AGI *uideretur*. ʒ ſerio colloqui, & agere inter ſe de aratoris petitione uiderentur. NOVA *dignitas publicani*, ʒ dignitas eſt in publicanis, quia ſunt equeſtris ordinis. Apronius eques Romanus non erat: ideo, Noua dignitas publicani, cum quadam irriſione dixit. fungebatur autem Apronius, cum decumanus eſſet, munere publicani. RECVPERATORES *daturum in octuplum?* ʒ daturum te recuperatores cum eo, ut decumanum octupli condemnarent. TE CVM *tuos omnes fructus publicano tradidiſſes*, ʒ in perſona Verris aratorem fingit. PROCVRATORIBVS: ʒ agunt enim rem tuam. FACTVM ʒ contra decumanos. POSTVLATVM ʒ ab aratoribus.

ORATIO

ORATIO

ERIT tamen in aratores lenior, quam uidetur. nam qui in decumanos octupli iudicium ſe daturum edixit, idem habuit in edicto, ſe in aratorem in quadruplum daturum. quis hunc audet dicere aratoribus infeſtum, aut inimicum fuiſſe? quanto lenior eſt, quam in publicanum. edixit, ut, quod decumanus ediſſet ſibi dari oportere, id ab aratore magiſtratus Siculus exigeret. quid dereliquit iudicij, quod in aratorem dari poſſet? Non malum eſt, inquit, eſſe iſtam formidinem, ut, cum exactum ſit ab aratore, tamen, ne ſe commoueat, reliquus metus iudicij ſit. Si iudicio a me uis exigere, remoue Siculum magiſtratum. ſi hanc uim adhibes, quid opus eſt iudicio? quis porro erit, qui non malit decumanis tuis dare quod poſcent, quam ab aſſeclis tuis quadrupli condemnari? Illa uero praeclara eſt clauſula edicti, quod omnium controuerſiarum, quae eſſent in aratorem, & decumanum, ſi uter uolet, edicit ſe recuperatores daturum. Primum, quae poteſt eſſe controuerſia, cum is, qui petere debet, aufert, & cum is, non quantum debetur, ſed quantum commodum eſt, auferat; ille autem, unde ablatum eſt, iudicio ſuum recuperare nullo modo poteſt? deinde in hoc homo luteus, etiam callidus, ac ueterato eſſe uult, quod ita ſcribit: ſi uter uolet, recuperatores dabo. quam lepide ſe furari putat. utrique facit poteſtatem. ſed utrum ita ſcripſerit; ſi uter uolet, an, ſi decumanus uolet; nihil intereſt. arator enim tuos iſtos recuperatores numquid uolet? Quid? illa cuiuſmodi ſunt, quae ex tempore ab Apronio admonitus edixit? Q. Septitio, honeſtiſſimo homine, equiteq. R. reſiſtente Apronio & affirmante ſe plus decuma non daturum, exoritur peculiare edictum repentinum, ne quis frumentum de area tolleret, antequam cum decumano pactus eſſet. ferebat hanc quoque iniquitatem Septitius, & imbri frumentum corrumpi in area patiebatur: cum illud edictum repente uberrimum, & quaeſtuoſiſſimum naſcitur: ut ante kal. Sext. omnes decumas ad aquam deportatas haberent. hoc edicto non Siculi, (nam eos quidem iam ſuperioribus edictis ſatis perdiderat, atque afflixerat) ſed illi ipſi equites R. qui ſuum ius retinere ſe contra Apronium poſſe erant arbitrati, ſplendidi homines, & alijs praetoribus gratioſi, uincti Apronio traditi ſunt. attendite enim, cuiuſmodi edicta ſunt. Ne tollat, inquit, ex area, niſi erit pactus. ſatis haec magna uis eſt ad inique paciſcendum: malo enim plus dare, quam non mature ex area tollere. at iſta ui Septitium, & non nullos Septitij ſimiles non coercet: qui ita dicunt: ne tollam potius, quam paciſcar, his hoc apponitur: Deportatum habeas ante kal. Sext. deportabo igitur. Niſi pactus eris, non commouebis. ſic deportandi dies praeſtituta tollere cogebat ex area: cohibitio tollendi, niſi pactus eſſet, uim adhibebat pactioni, non uoluntatem. Iam uero illud, non ſolum contra legem Hieronicam, nec ſolum contra conſuetudinem ſuperiorum, ſed etiam contra omnia iura Siculorum, quae habent a ſenatu, populoq. R. ne extra ſuum forum uadimonium promittere cogantur, ſtatuit iſte, ut arator decumano, quo uellet decumanus, uadimonium promitteret: ut hic quoque Apronio, cum ex Leontino uſque Lilybaeum aliquem uadaretur, ex miſeris aratoribus calumniandi quaeſtus accederet. quamquam illa fuit ad calumniam ſingulari conſilio reperta ratio, quod edixerat, ut aratores iugera ſationum ſuarum profiterentur. quae res cum ad pactiones iniquiſſimas magnā uim habuit, ſicut oſtendemus, nec ad ullam utilitatem reip. pertinuit; tum uero ad calumnias, in quas omnes inciderent, quos uellet Apronius. ut enim quiſque contra uoluntatem eius dixerat, ita in eum iudicium de profeſſione iugerum poſtulabatur, cuius iudicij metu magnus a multis frumenti numerus ablatus, magnaeq. pecuniae coactae ſunt: non quo iugerum numerum uere profiteri eſſet difficile, aut amplius etiam profiteri: (quid enim in eo periculi eſſe poſſet?) ſed cauſſa erat iudicij formidandi, quod ex edicto profeſſus non eſſet. iudicium autem quod fuerit iſto praetore, ſi, quae cohors, & qui comitatus fuerit, meminiſtis, ſcire debetis. Quid igitur eſt, quod ex hac iniquitate nouorum edictorum intelligi uelim, iudices? iniuriam ne factam ſocijs? at uidetis. auctoritatem ſuperiorum repudiatam? non audebit negare. tantum Apronium iſto praetore potuiſſe? confiteatur, neceſſe eſt.

EXPLANATIO

QVOD IN *aratorem dari poſſet?* } ut enim dare cogatur, quantum ab eo decumanus petit; iudicem ei dat Siculum magiſtratum: ut ipſe contra publicanum agat, ſi plus ei dederit, quam debet; iudices dat recuperatores de cohorte ſua. NON *malum eſt, inquit, eſſe iſtam formidinem,* } quod ſecum Verres tacite cogitabat, id eum fingit dicere. ISTAM *formidinem,* } iudicij recuperatorum, quo decumanus uocare poteſt aratorem, quaſi minus acceperit ab eo, quam petierit. CVM *exactum ſit* } cum exegerit Siculus magiſtratus. NE SE *commoueat,* } arator: ne queri audeat. RELIQVVS *metus iudicij ſit,* } metuat illud iudicium, quo poteſt, agente publicano, quadrupli condemnari. Ad quam rationē Verris, ita Cicero ex aratoris perſona reſpondet: Si iudicio a me uis exigere. Sunt enim haec ſine dubio aratoris uerba, non, ut alij putant, decumani. HANC *uim* } Siculi magiſtratus. VTER } pro, alteruter, ut alibi. QVANTVM *commodum eſt,* } quantumlibet. ſic locutus lib. I. De capite, quantum commodi fuerit, frumenti decumani detraxerit. Lib. II. Eum iudicem, quem commodum erat, dabat. LVTEVS, } hebes, ac tardus. ſic Luteum negotium, pro nullius pretij, dixit lib. IV. ETIAM } pro, tamen. PECVLIARE } nouum, Verriſq. proprium, non cum alijs commune praetoribus: ut infra: Peculiarem habes aliquam Siciliam, quae tibi ex alio genere frumentum ſuppeditare poſſit?

poſſit? MATVRE} ante quam corrumpantur. Ex LEONTINO} urbs uocatur Leontinum, non, ut alij ſunt arbitrati, Leontini. itaque lib. II. Leontini miſera in ciuitate, dixit generandi caſu. CALVMNIANDI *quaeſtus*} quaeſtus aſtuto conſilio contractus. nam aratores miſeri, ne tam longe ire cogerentur, quauis, etiam iniquiſſima, condicione cum Apronio paciſcebantur.

ORATIO

SED uos fortaſſe, quod uos lex commonet, id in hoc loco quaeretis, num quas ex hiſce rebus pecunias ceperit. docebo, cepiſſe maximas; omnesq. eas iniquitates, de quibus antea dixi, ſui quaeſtus cauſſa reperiſſe conuincam; ſi prius illud propugnaculum, quo cŏtra omnes meos impetus uſurum ſe putet, defenſione eius deiecero. Magno, inquit, decumas uendidi. quid ais? an tu decumas, homo audaciſſime, atque amentiſſime, uendidiſti? tu partes eas, quas te ſenatus populusq. R. uoluit, an fructus integros, atque adeo bona, fortunasq. aratorum omnes uendidiſti? ſi palam praeco iuſſu tuo praedicaſſet, non decumas frumenti, ſed dimidias uenire partes; et ita emptores acceſſiſſent, ut ad dimidias partes emendas; ſi pluris uendidiſſes tu dimidias, quam ceteri decumas; cuinam mirum uideretur? quid uero? ſi praeco decumas pronunciauit; re uera, hoc eſt lege, edicto, condicione, plus etiam quam dimidiae uenierunt; tamen hoc tibi praeclarum putabis, te pluris, quod non licebat, quam ceteros, quod oportebat, uendidiſſe? Pluris uendidi decumas, quam ceteri. quibus rebus id aſſecutus es? innocentia? adſpice aedem Caſtoris: deinde, ſi audes, fac mentionem innocentiae. diligentia? codicis lituras tui contēplare in Sthenij Thermitani nomine: deinde aude te dicere diligentem. ingenio? qui teſtes interrogari priore actione nolueris, & ijs tacitum os tuum praebere malueris; quamuis & te, & patronos tuos ingenioſos eſſe dicito. qua re igitur id, quod ais, aſſecutus es? magna eſt enim laus, ſi ſuperiores conſilio uiciſti, poſterioribus exemplum, atque auctoritatem reliquiſti. tibi fortaſſe idoneus fuit nemo, quem imitarere. at te uidelicet inuentorem rerum optimarum, ac principem, imitabuntur omnes. quis aratorum te praetore decumam dedit? quis duas? quis non maximo ſe affectum beneficio putauit, cum tribus decumis pro una defungeretur? praeter paucos, qui propter ſocietatem furtorum tuorum nihil omnino dederunt. Vide, inter importunitatē tuam, ſenatuſq. bonitatem quid interſit. ſenatus, cum temporibus reip. cogitur, ut decernat, ut alterae decumae exigantur, ita decernit, ut pecunia pro his decumis ſoluatur aratoribus; ut, quod plus ſumitur quam debetur, id emi, non auferri putetur. tu, cum tot decumas non S. C. ſed nouis edictis tuis, nefarijsq. inſtitutis exigeres, & eriperes, magnum te feciſſe arbitrabere, ſi pluris uendideris, quam L. Hortenſius, pater iſtius Q. Hortenſij, quam Cn. Pompeius, quam M. Marcellus: qui ab aequitate, ab lege, ab inſtitutis non receſſerunt. an tibi unius anni, aut biennij ratio habenda fuit; ſalus prouinciae, commoda rei frumentariae, ratio reip. in poſterum fuit negligenda? cum ita rem conſtitutam accepiſſes, ut & populo R. ſatis frumenti ex Sicilia ſuppeditaretur, & aratoribus tamen arare, atque agros colere expediret; quid effeciſti? quid aſſecutus es? ut praetore te neſcio quid ad decumas accederet, deſerendas arationes, relinquendasq. curaſti. ſucceſſit tibi L. Metellus. tu innocentior, quam Metellus? tu laudis, & honoris cupidior? tibi enim conſulatus quaerebatur, Metello paternus honor, & auitus negligebatur. multo minoris uendidit, non modo quam tu, ſed etiam quam qui ante te uendiderunt. quaero, ſi ipſe excogitare non poterat, quemadmodum quamplurimo uenderet: ne tua quidem recentia proximi praetoris ueſtigia perſequi poterat, ut tuis praeclaris, abs te principe inuentis, & excogitatis, edictis, atque inſtitutis uteretur? ille uero tum ſe Metellum minime fore putaſſet, ſi te ulla in re imitatus eſſet. qui ab urbe Roma, quod nemo umquam poſt hominum memoriam fecit, cum ſibi in prouinciam proficiſcendum putaret, litteras ad Siciliae ciuitates miſit, per quas hortatur, & rogat, ut arent, ut ſerant in beneficio populi R. hoc petit aliquanto ante aduentum ſuum: & ſimul oſtendit ſe lege Hieronica uenditurum; hoc eſt in omni ratione decumarum nihil iſti ſimile facturum. atque haec non cupiditate aliqua ſcribit adductus, ut in alienā prouinciam mittat litteras ante tempus, ſed conſilio, ne, ſi tempus ſationis praeterijſſet, granum in prouincia Sicilia nullum haberemus. Cognoſcite Metelli litteras. Recita. Epiſtola L. Metelli. Hae litterae, iudices, L. Metelli, quas audiſtis, hoc, quantum eſt, ex Sicilia frumenti hornotini exarauerunt. glebam commoſſet in agro decumano Siciliae nemo, ſi Metellus hanc epiſtolam non miſiſſet. quid, Metello diuinitus hoc uenit in mentem, an ab Siculis, qui Romam frequentiſſimi conuenerant, negotiatoribuſq. Siciliae doctus eſt? quorum quanti conuentus ad Marcellos, antiquiſſimos Siciliae patronos, quanti Cn Pompeium, conſulem deſignatum, ceterosq. illius prouinciae neceſſarios fieri ſoliti ſint, quis ignorat? quod quidem iudicium nullo umquam de homine factum eſt, ut abſens accuſaretur ab ijs palam, quorum in bona, liberosq. ſummum imperium, poteſtatemq. haberet. tanta uis erat iniuriarum, ut homines quiduis perpeti, quam non de iſtius prauitate, & iniurijs deplorare, & conqueri mallent. quas litteras cum ad omnes ciuitates prope ſuppliciter miſiſſet Metellus, tamen antiquum modum ſationis nulla ex parte exſequi potuit. diffugerant enim permulti, id quod oſtendam: non ſolum arationes, ſed etiam ſedes ſuas patrias, iſtius iniurijs exagitati, reliquerant. non mehercule criminis augendi cauſſa dicā, iudices: ſed quem accepi ipſe oculis, animoq. ſenſum, hunc uere apud uos, & ut potero planiſſime exponam. nam cum quadriennio poſt in Siciliam ueniſſem, ſic mihi affecta uiſa eſt, ut eae terrae ſolent, in quibus bellū acerbum, diuturnumq. uerſatum eſt. quos ego campos antea, colleſq. nitidiſſimos, uiridiſſimoſq. uidiſſem, hos ita uaſtatos nunc, ac deſertos uidebam, ut ager ipſe cultorem deſiderare, ac lugere dominum uideretur. Herbitenſis ager, Ennenſis, Murgentinus, Aſſorinus, Macharenſis, Agyrinēſis ita relictus erat ex maxima parte, ut non ſolum iugerum, ſed etiam dominorum multitu-

multitudinem quaereremus. Aetnenſis uero ager, qui ſolebat eſſe cultiſſimus, & quod caput eſt rei frumentariae, campus Leontinus, cuius antea ſpecies haec erat, ut, cum obſitum uidiſſes, annonae caritatem non uererere, ſic erat deformis, atque horridus, ut in uberrima Siciliae parte Siciliam quaereremus. labefactarat enim uehementer aratores iam ſuperior annus, proximus uero funditus euerterat.

EXPLANATIO

LEX} de repetundis, qua iudicium hoc eſt conſtitutum. IN STHENII *Thermitani nomine.*} cuius enim abſentis nomen delatum eſſe iam ſcripſerat, eum poſtea coram eſſe delatum, ſcripſit in eodẽ codice. quod ſine litura fieri non potuit. lib.II. Tollit ex tabulis id, quod erat; & facit, coram delatum eſſe. QVI *teſtes interrogari priori actione nolueris*,} teſtes interrogati erant priore actione: quod ſupra iam ſaepe demonſtratum eſt. Sed Verres ipſe, cum eos interrogare poſſet, tacuerat. quod quia fuit impudentiae, (quis enim reus ſuos teſtes non interrogat? propterea dixit Cicero, Et ijs tacitum os tuum praebere malueris. Videtur autem legendum potius, Interrogare, quam Interrogari. ut ad ipsũ Verrem referatur: de quo lib. V. Reducam iteram equitem Romanum L. Flauium, ſi uoles: quoniã priore actione, ut patroni tui dictitant, noua quadam ſapientia, ut omnes intelligunt, cõſcientia tua, atque auctoritate meorum teſtium, teſtem nullum interrogaſti. PATRONOS *tuos*} quorum conſilio teſtem nullum interrogaſti, noua quadam ſapientia, ut ipſi dictitabant. CN. POMPEIVS,} hoc anno conſul. Opinor ſignificari tempus illud, cum Pompeius in Sicilia Carbonem conſulem occidit. M. MARCELLVS} qui lib.I. nominatur, & in oratione pro Quinctio iudex eſt. PATERNVS *honor, & auitus*} nam & L. Metellus Dalmaticus pater huius Metelli, & Q. Metellus Macedonicus, auus, conſules fuere. METELLVM *minime fore putaſſet*,} eo dignum nomine. fuit enim familia Metellorũ nobiliſſima, plurimis decorata conſulatibus, cenſuris, triumphis. unde illud Naeuij poetae: Fato Metelli Romae fiunt conſules. Eadem laude Metellos ornauit lib. IV. Facile, inquit, eſſe perſpicuũ, quantum inter hunc, & illum Numidicum uerum & germanum Metellum intereſſet. AB VRBE *Roma*,} cum nondum Verres e Sicilia deceſſiſſet. ideo ſubiungit, In alienam prouinciam. HORNOTINI} huius anni. VT ABSENS *accuſaretur*} abſentem Verrem Siculi Romae accuſabant, cum is adhuc Siciliae praeeſſet, atque in eorum bona, liberosq. ſummum imperium, poteſtatemq. haberet. ANTIQVVM *modum ſationis*} quantum ſeri antea ſolebat. ſic dicitur, de agri modo. NON SOLVM *iugerum*,} quia non arabantur. QVADRIENNIO *poſt*} poſtquam in ea prouincia quaeſtor fuerat. SED ETIAM *dominorum*} quia diffugerant, ſedibus patrijs relictis. ideo dixit proxime: Vt ager ipſe cultorem deſiderare, ac lugere dominum uideretur. QVOD *caput eſt rei frumentariae*,} hinc illud Phil.II. Quid iam querar de agro Leontino? quoniam quidem hae quondam arationes in populi Romani patrimonio grandiferae, & fructuoſae ferebantur.

ORATIO

TV mihi etiam audes mentionem facere decumarum? tu in tanta acerbitate, in tot, & tantis iniurijs, cum in arationibus, & in earum rerum iure prouincia Sicilia conſiſtat, euerſis funditus aratoribus, relictis agris, cum in prouincia tam locuplete, ac referta, non modo rem, ſed ne ſpem quidem ullam reliquam cuiquam feceris, aliquid te populare putabis habere, cum dices te pluris, quam ceteros, decumas uendidiſſe? quaſi uero aut populus R. hoc uoluerit, aut ſenatus hoc tibi mandauerit, ut, cum omnes aratorum fortunas decumarum nomine eriperes, in poſterum fructu illo, commodoq. rei frumentariae populum R. priuares; deinde, ſi quam partem tuae praedae ad ſummam decumarum addidiſſes, bene de populo R. meritus uiderere. Atque haec perinde loquor, quaſi in eo ſit iniquitas eius reprehendenda, quod propter gloriae cupiditatem, ut aliquos ſumma decumarum uinceret, acerbiorem legem, duriora edicta interpoſuerit, omnium ſuperiorum auctoritatem repudiarit. Magno tu decumas uendidiſti. quid, ſi doceo te non minus domum tuam auertiſſe, quã Romam miſiſſe decumarum nomine? quid habet popularе ratio tua, cum ex prouincia populi R. aequam partem tu tibi ſumpſeris, atque populo R. miſeris? quid, ſi, duabus partibus, doceo, te amplius frumenti abſtuliſſe, quam populo R. miſiſſe? tamen ne putamus patronum tuum in hoc crimine ceruiculam iactaturum, & populo ſe ad coronam daturum? Haec uos antea, iudices, uerum fortaſſe ita audiſtis, ut auctorem rumorem haberetis, ſermonemq. omnium. Cognoſcite nũc innumerabilem pecuniam frumentario nomine ereptã, ut ſimul illam quoque eius uocem improbam agnoſcatis; qui ſe uno queſtu decumarum omnia ſua pericula redempturum eſſe dicebat. Audiuimus hoc iam diu, iudices: nego quemquam eſſe ueſtrum, quin ſaepe audierit, ſocios iſtius decumanos. nihil aliud arbitror in iſtum falſo eſſe dictum ab ijs, qui male de iſto exiſtimarint, niſi hoc. nam ſocij putandi ſunt, quos inter res communicata eſt. ego rem totam, fortunasq. aratorũ omnes iſtius fuiſſe dico: Apronium, Veneriosq. ſeruos, quod iſto praetore fuit nouum genus publicanorum, ceterosq. decumanos, procuratores iſtius quaeſtus, & miniſtros rapinarũ dico fuiſſe. Quo modo hoc doces? quo modo ex locatione illa columnarũ docui iſtũ eſſe praedatũ? opinor ex eo maxime, quod iniquam legẽ, nouam dixiſſet. quis enim umquam conatus eſt iura omnia, & conſuetudinem omnium commutare cum uituperatione, ſine quaeſtu? Pergam, atque inſequar longius. iniqua lege uendebas, quo pluris uenderes. cur,

iam addictis, & uenditis decumis, cum iam ad ſummam decumarum nihil, ad tuum quaeſtum multum poſſet accedere, ſubito atque ex tempore noua naſcebantur edicta? nam ut uadimonium decumano, quocumque is uellet, promitteretur; ut ex area, niſi pactus eſſet, arator ne tolleret; Kal. Sext. decumas deportatas haberent; haec omnia, iam uenditis decumis, anno tertio te edixiſſe dico. quae ſi reip. cauſſa faceres, in uendundo eſſent pronunciata: quia tua cauſſa faciebas, quod erat imprudentia praetermiſſum, id, quaeſtu, ac tempore admonitus, reprehendiſti. Illud uero cui probari poteſt, te ſine tuo quaeſtu, ac maximo quaeſtu, tantam tuam infamiam, tantum capitis tui, fortunarumq. periculum neglexiſſe? ut, cum totius Siciliae quotidie gemitus, querimoniasq. audires; cum, ut ipſe dixiſti, reum te fore putares; cum huiuſce iudicij diſcrimen ab opinione tua non abhorreret, paterere tamen aratores indigniſſimis iniurijs uexari, ac diripi. profecto, quamquam es ſingulari crudelitate, & audacia, tamen abs te totam alienari prouinciam, tot honeſtiſſimos tibi inimiciſſimos fieri nolles, niſi hanc rationem, & cogitationem ſalutis tuae, pecuniae cupiditas, ac praeſens illa praeda ſuperaret. etenim, quoniam ſummam, & numerum iniuriarum, iudices, uobis non poſſum exponere, ſigillatim autem de uniuſcuiuſque incommodo dicere infinitum eſt; genera ipſa iniuriarum, quaeſo, cognoſcite.

EXPLANATIO

POPVLARE] quod populo placere debeat. SVPERIOR *annus*,] ſecundus Verris annus. PROXIMVS] tertius. Duos tantum annos nominat, quia primo anno Verres & ſata, & bene culta inuenit omnia; ſed ita aratores afflixit, ut primo eius anno in annum ſecundum multo minus ſererent, quam ſolerent. anno autem ſecundo eos plane perdidit, ut multo etiam minus, quam primo, ſererent. nam tertio, litteris ac precibus Metelli, qui ſucceſſurus erat Verri, ad arationes redierunt. CERVICVLAM *iactaturum*,] notat in Hortenſi motum ceruicis laſciuiorem in agendis cauſſis. POPVLO *ſe ad coronam daturum*.] populi gratiam aucupaturum, quaſi magno decumas uendideris. *Ad coronam.* ad omnes, qui circa iudicium ſtabant. LOCATIONE *illa columnarum*] quae erant in aede Caſtoris, quas locauit H-S D L X millibus. lib. I. PRAEDATVM?] ex pupillo Iunij bonis. INIQVAM *legem*,] correxit enim Verres, praetor urbanus, legem cenſoriam de ſartis tectis. ſupra: Eundemq. te memini cenſorias quaſque leges in ſartis tectis exigendis tollere, & commutare. Et lib. I. C. Verres, praeter urbanus, addidit. Corriguntur leges cenſoriae. Ac *tempore*] non cum decumas uenderes, uerum aliquanto poſt, re diligentius ad tuum quaeſtum cogitata. REPREHENDISTI.] reuocaſti: omiſſum antea per imprudentiam, admonente quaeſtu feciſti.

ORATIO

NYMPHO eſt Centuripinus, homo nauus, & induſtrius, experientiſſimus, ac diligentiſſimus arator. is cum arationes magnas conductas haberet, quod homines etiam locupletes, ſicut ille eſt, in Sicilia facere conſueuerunt; easq. magna impenſa, magno inſtrumento tueretur; tanta ab iſto iniquitate oppreſſus eſt, ut non modo arationes relinqueret, ſed etiam ex Sicilia profugeret, Romamq. cum multis una ab iſto eiectis uenirct. fecit, ut decumanus Nymphonem uocaret ex edicto illo praeclaro; quod nullam ad aliam rem, niſi ad huiuſmodi quaeſtus, pertinebat; numerum iugerū profeſſum non eſſe. Nympho cum ſe uellet aequo iudicio defendere, iſte uiros optimos recuperatores dat, eundem illum medicum Cornelium, (is eſt Artemidorus Pergaeus, qui in ſua patria dux iſti quondam, & magiſter ad deſpoliandum Dianae templum fuit) & haruſpicem Voluſianum, & Valerium praeconem. Nympho, antequam plane conſtitit, condemnatur. quanti, fortaſſe quaeritis. nulla erat edicti poena certa. frumēti eius omnis, quod in areis eſſet. ſic Apronius decumanus non decumam debitam, non frumentum remotum, atque caelatum, ſed tritici ſeptem millia medimnum ex Nymphonis arationibus edicti poena, non redemptionis aliquo iure tollit. Xenonis Meneni, nobiliſſimi hominis, uxoris fundus erat colono locatus: colonus, quod decumanorum iniurias ferre non poterat, ex agro profugerat. Verres in Xenonem iudicium dabat illud ſuum damnatorium de iugerum profeſſione. Xenon ad ſe pertinere negabat, fundum elocatum eſſe dicebat. dabat iſte iudicium; ſi pareret iugera eius modo fundi eſſe plura, quam colonus eſſet profeſſus, tum Xeno damnaretur. dicebat ille, non modo non araſſe ſe id, quod in ſatis erat, ſed nec dominum eius eſſe fundi, nec locatorem; uxorem eſſe, eam ipſam ſuum negotium gerere, ipſam locauiſſe. defendebat Xenonem, homo ſummo ſplendore, & ſumma auctoritate praeditus, M. Coſſetius. iſte nihilo minus iudicium H-S $\overline{\text{LXXX}}$ dabat. ille tametſi recuperatores de coborte latronum ſibi parari uidebat; tamen iudicium accepturum ſe eſſe dicebat. tum iſte magna uoce Venerijs imperat, ut Xenonem adirent; dum res iudicaretur, hominem ut aſſeruarent; cum iudicatum ſit, ad ſe adducant. & illud ſimul dixit, ſe non putare illum, ſi propter diuitias poenas damnationis contemneret, etiam uirgas contemnere. hac ille ui, & hoc metu adductus tantum decumanis, quantum iſte imperauit, exſoluit. Polemarchus eſt Murgentinus, uir bonus, atque honeſtus. is, cum, pro iugeribus quinquaginta, medimna DCC decumae imperarentur, quod recuſabat, domum ad iſtum in ius deductus eſt; &, cum iſte iam cubaret, in cubiculum introductus eſt; quod niſi mulieri, & decumano, patebat alij nemini. ibi cum pugnis, & calcibus conciſus eſſet, qui DCC medimnis decidere noluiſſet, mille promiſit. Eubulides eſt Groſphus Centuripinus,

homo

homo cum uirtute, & nobilitate domi ſuae, tum etiam pecunia princeps. huic homini, iudices, honeſtiſsimae ciuitatis honeſtiſſimo, non modo frumenti ſcitote, ſed uitae, & ſanguinis tantum relictum eſſe, quantum Apronij libido tulit. nam ui, malo, plagis adductus eſt, ut frumenti daret, non quantum haberet, ſed quantũ cogeretur. Soſtratus, & Numenius, & Nymphodorus eiuſdem ciuitatis, cum ex agris tres fratres conſortes profugiſſent, quod ijs plus frumenti imperabatur, quam quantum exararant, hominibus exactis, in eorum arationes Apronius uenit, omne inſtrumentum diripuit, familiam abduxit; pecus abegit. poſtea, cum ad eum Nymphodorus ueniſſet Ennam, & oraret, ut ſibi ſua reſtituerentur; hominem corripi, ac ſuſpendi iuſſit in oleaſtro quadam, quae eſt arbor, iudices, in foro. tamdiu pependit in arbore ſocius, amicusq. populi R. in ſociorum urbe, ac foro colonus, aratorq. ueſter, quam diu uoluntas Apronij tulit. Genera iam dudum innumerabilium iniuriarum, iudices, ſingulis nominibus profero: infinitam multitudinem iniuriarum praetermitto. uos ante oculos, animosq. ueſtros tota Sicilia decumanorum hos impetus, aratorum direptiones, huius importunitatem, Apronij regnum proponite. Contempſit Siculos: non duxit homines: nec ipſos ad perſequendum uehementes fore, & uos eorum iniurias leuiter laturos exiſtimauit. eſto: falſam de illis habuit opinionem, malam de uobis. uerumtamen, cũ de Siculis male mereretur, ciues R. coluit, his indulſit, eorum uoluntati & gratiae deditus fuit. iſte ciues R.? at nullis inimicior, aut infeſtior fuit. mitto uincla, mitto carcerem, mitto uerbera, mitto ſecures, crucem denique illam praetermitto, quam iſte ciuibus R. teſtem humanitatis in eos, ac beneuolentiae ſuae uoluit eſſe: mitto, inquam, haec omnia, atque in aliud dicẽdi tempus reijcio: de decumis, de ciuium R. condicione in arationibus diſputo. qui quemadmodum eſſent accepti, iudices, audiſtis ex ipſis: bona ſibi erepta eſſe dixere. uerum haec, quoniam huiuſmodi caſus affuit, ferenda ſunt, nihil ualuiſſe aequitatem, nihil conſuetudinem: damna denique, iudices, nulla tanta ſunt, quae non uiri fortes, magno, & libero animo affecti, ferenda arbitrentur. quid, ſi equitibus R. non obſcuris, neque ignotis, ſed honeſtis, & illuſtribus manus ab Apronio, iſto praetore, ſine ulla dubitatione afferebantur? quid exſpectatis? quid a me amplius dicendum putatis? an id agendum, ut eo celerius de iſto tranſigamus, quo maturius ad Apronium poſſimus, id quod ego illi iam in Sicilia pollicitus ſum, uenire? qui C. Matrinium, iudices, ſumma uirtute hominem, ſumma induſtria, ſumma gratia, Leontinis in publico biduum tenuit. atque ab Apronio, iudices, homine in dedecore nato, ad turpitudinem educato, ad Verris flagitia, libidinesq. accommodato, equitem R., ſcitote biduum cibo, tectoq. prohibitum, biduum Leontinis in foro cuſtodijs Apronij retentum, atque ſeruatum, neque ante dimiſſum, quam ad condiciones eius depactus eſt.

Nam quid ego de Q. Lollio, iudices, dicam, equite R. ſpectato, atque honeſto? clara res eſt, quam dicturus ſum, tota Sicilia celeberrima, atque notiſſima. qui cũ araret in Ennenſi, cum is ager Apronio cum ceteris agris eſſet traditus, equeſtri uetere illa & auctoritate, & gratia fretus affirmauit, ſe decumanis plus, quam deberet, non daturum. refertur eius ſermo Apronio. enimuero iſte ridere, ac mirari Lollium nihil de Matrinio, nihil de ceteris rebus audiſſe. mittit ad hominem Venereos. (hoc quoque attendite, apparitores a praetore aſſignatos habuiſſe decumanum: ſi mediocre argumentum uideri poteſt, iſtum decumanorum nomine ad ſuos quaeſtus eſſe abuſum) adducitur a Venerijs, atque adeo attrahitur Lollius, commode, cum Apronius e palaeſtra rediſſet, & in triclinio, quod in foro Ennae ſtrauerat, decubuiſſet. ſtatuitur Lollius in illo tempeſtiuo gladiatorum conuiuio. non mehercule, quae loquor, crederem, iudices, tametſi uulgo audieram, niſi mecum ipſe ſenex, cum mihi, atque huic uoluntati accuſationis meae lacrymans gratias ageret, ſumma cum auctoritate eſſet locutus. ſtatuitur, ut dico. eques R. prope annos XC. natus in Apronij conuiuio, cum interea Apronius caput, atque os ſuum unguento perfricaret. quid eſt, Lolli, inquit? tu, niſi malo coactus, recte facere neſcis? homo, quid ageret, taceret, reſponderet, quid faceret denique, illa auctoritate, & aetate praeditus, neſciebat. Apronius interea cenam, ac pocula poſcebat. ſerui autem eius, qui & moribus ijſdem eſſent, quibus dominus, & eodem genere, ac loco nati, praeter oculos Lollij haec omnia ferebant. ridere conuiuae, cachinnari ipſe Apronius. niſi forte exiſtimatis, eum in uino, ac luxu non riſiſſe, qui nunc in periculo, ac exitio ſuo riſum tenere non poſſit. ne multa, iudices: his contumelijs ſcitote Q. Lollium coactum ad Apronij leges, condicionesq. ueniſſe. Lollius aetate, & morbo impeditus, ad teſtimonium dicendum uenire non potuit. quid opus eſt Lollio? nemo hoc neſcit: nemo tuorum amicorum, nemo abs te productus, nemo abs te interrogatus, nunc ſe primũ hoc dicet audire. M. Lollius, filius eius, adoleſcens lectiſſimus, praeſto eſt: huius uerba auditis. nam Q. Lollius eius filius, qui Calidium accuſauit, adoleſcẽs & bonus, & fortis, & in primis diſertus, cum his iniurijs contumelijsq. commotus in Siciliam eſſet profectus, in itinere occiſus eſt. cuius mortis cauſſam fugitiui ſuſtinent: re quidem uera nemo in Sicilia dubitat, quin eo ſit occiſus, quod habere clauſa non potuerit ſua conſilia de Verre. iſte porro non dubitabat, quin is, qui antea alium ſtudio adductus accuſaſſet, ſibi aduenienti praeſto eſſet futurus, cum eſſet parentis iniurijs, & domeſtico dolore commotus. Iam ne intelligitis, iudices, quae peſtis, quae immanitas in ueſtra antiquiſſima, fideliſſima, proximaq. prouincia uerſata ſit? iam ne uidetis, quam ob cauſſam Sicilia, tot hominum antea furta, rapinas, iniquitates, ignominiasq. perpeſſa, hoc non potuerit nouum, ac ſingulare, atque incredibile genus iniuriarum, contumeliarumq. ferre? iam omnes intelligunt, cur uniuerſa prouincia defenſorem ſuae ſalutis eum quaeſiuit, cuius iſte fidei, diligentiae, perſeuerantiae nulla ratione eripi poſſit. tot iudicijs interfuiſtis: tot homines nocentes, & improbos accuſatos & ueſtra, & ſuperiorum memoria ſcitis eſſe: ecquem uidiſtis, ecquem audiſtis in tantis furtis, in tam apertis, in tanta audacia, tanta impudentia eſſe uerſatum? Apronius ſtipatores Venerios ſecum habebat: ducebat eos circum ciuitates: publice ſibi conuiuia parari, ſterni triclinia etiam in foro iubebat, eo conuocari homines honeſtiſſimos, non ſolum Siculos, ſed etiam equites R. ut, quocum inire conuiuium nemo umquam, niſi turpis, impurusq. noluiſſet, ad eius conui-

uium ſpectatiſſimi, atque honeſtiſſimi uiri tenerentur, haec tu omnium mortalium profligatiſſime, ac perditiſſime cum ſcires, cum audires quotidie, cum uideres; ſi ſine tuo maximo quaeſtu fierent, cum tanto periculo tuo fieri paterere, atque concederes? & tantum apud te quaeſtus Apronij, tantum eius ſermo inquinatiſſimus, & blanditiae flagitioſae ualuerunt, ut numquam animum tuum cura tuarum fortunarum, cogitatioq. tangeret. Cernitis, iudices, quod, & quantum incendium decumanorum impetu non ſolum per agros, ſed etiam per reliquas fortunas aratorum, non ſolum per bona, ſed etiam per iura libertatis, & ciuitatis iſto praetore peruaſerit. uidetis pendere alios ex arbore, pulſari autem alios, & uerberari, porro alios in publico cuſtodiri, deſtitui alios in conuiuio, condemnari alios a medico, & praecone praetoris, bona tamen interea nihilo minus eorum omnium ex agris auferri, ac diripi. quid? eſt hoc populi R. imperium? populi R. leges? iudicia? ſocij fideles? prouincia ſuburbana? non ne omnia potius eiuſmodi ſunt, quae, ſi Athenio uiciſſet, in Sicilia non feciſſet? non, inquam, iudices, eſſet ullam partem iſtius nequitiae fugitiuorum inſolentia conſecuta.

EXPLANATIO

EVNDEM *illum*] quem ſupra nominaui. PERGAMENVS,] omnino, Pergaeus, aut, Pergamus, legendum, a Perga; ubi ſpoliatum ac nudatum Dianae templum, lib. I. dixit. SI PARERET] uſitatum formularum initium, de quo iam diximus. TVM XENO *damnaretur*.] hoc perficit ſententiam: & mihi tamen uidetur abundare, & ſubaudiendum potius, quam addendum. haec enim formularum conſuetudo fuit, ut ſubaudiretur. uideamus exempla. pro Q. Roſcio. Quid eſt in iudicio? directum, aſperum, ſimplex: Si paret, HS IↃↃↃ deberi. ſubaudi, Condemnaretur. In Diuin. Iudicium dat ſtatim: Si pareret, eam ſe, & ſua Veneris eſſe dixiſſe. Et lib. II. Si paret, fundum Capenatem, quo de agitur, ex iure eum P. Seruilij eſſe, neque is fundus Q. Catulo reſtituetur. Subaudi, Coge Seruilium iudex, ut eum Catulo fundum reſtituat. Et hic infra: Si pareret, aduerſus edictum feciſſe. Subaudi, Condemnārentur. Atque hoc, quod ego ſubaudiri malim, quam addi, Theophilus in ſuis Inſtit. interdum addit, Iudex eum condemna. H-S LXXX] haec in edicto ſcripta poena erat, ſiquis iugera non eſſet profeſſus. VENERIIS] apparitoribus Verris; quorum nonnullos decumanos eſſe voluit. ſupra: Apronium, Veneriosq. ſeruos, quod iſto praetore nouum genus publicanorum fuit. Et infra: Mittit ad hominem Venerios. Lib. V. Hominem iubet Lilybaeum Venerio ſeruo promittere. MEDIMNA] medimnum ſenos modios capit. CONSORTES] bonis ijsdem fruentes. CRVCEM] in quam egit P. Gauium, ciuem Romanum. lib. V. CONDICIONE] quo apud hunc loco fuerint. DE ISTO *tranſigamus*,] ego accuſando, vos condemnando. AD APRONIVM] de maieſtate accuſandum, qui equitibus Romanis manus attulerit. LEONTINIS] aut vbique, Leontinis, legendum: ut urbs ipſa, Leontini, dicta ſit: aut, ubi legitur, Leontini, reponendum Leontinis. COMMODE,] ſatis humane. ironia: quod pro Apronij libidine eques Romanus attraheretur. STATVITVR *Lollius in illo tempeſtiuo gladiatorum conuiuio.*] iocatur in duobus nominibus Tempeſtiuo, Gladiatorum: quaſi tempeſtiuum uſitato uocabulo. conuiuium, in quo gladiatores decumberent, appellari non deberet. SVBVRBANA?] admodum propinqua. lib. II. Quemadmodum propinquis uos ueſtris praedijs maxime delectamini, ſic populo Romano iucunda ſuburbanitas eſt huiuſce prouinciae.

ORATIO

PRIVATIM hoc modo. quid publice? ciuitates quemadmodum tractatae ſunt? audiſtis permulta indicia, & teſtimonia ciuitatum, & reliquarum audietis. ac primum de Agyrinenſi populo, fideli, & illuſtri, breuiter cognoſcite. Agyrinenſis eſt in primis honeſta ciuitas Siciliae, hominum ante hunc praetorem locupletium, ſummorumq. aratorum. eius agri decumas cum emiſſet idem Apronius, Agyrium uenit. qui cum eo cum apparitoribus, id eſt cum minis, ac ui ueniſſet, poſcere pecuniam grandem coepit, ut accepto lucro diſcederet. nolle ſe negotij quidquam habere dicebat, ſed, accepta pecunia, quamprimum aliam ciuitatem occurrere. ſunt omnes Siculi non contemnendi, ſi per noſtros magiſtratus liceat, ſed homines & ſatis fortes, & ſatis plane frugi, ac ſobrij, & in primis haec ciuitas, de qua loquor, iudices. itaque homini in primis improbiſſimo reſpondent Agyrinenſes, ſeſe decumas ei, quemadmodum deberent, daturos, lucrum, cum ille magno praeſertim emiſſet, non additoros. Apronius certiorem facit iſtum, cuia res erat, quid eſſet. ſtatim, tanquam coniuratio aliqua Agyrij contra remp. facta, aut legatus praetoris pulſatus eſſet, ita Agyrio magiſtratus, & quinque primi accitu iſtius euocantur. ueniunt Syracuſas: praeſto eſt Apronius: ait eos ipſos, qui ueniſſent, contra edictum praetoris feciſſe. quaerebant, quid? reſpondebat, ſe ad recuperatores eſſe dicturum. iſte, aequiſſimus homo, formidinem illam ſuam miſeris Agyrinenſibus inijciebat, recuperatores ſe de cohorte ſua daturum minabatur. Agyrinenſes, uiri fortiſſimi, iudicium ſe paſſuros eſſe dicebant. ingerebat iſte Artemidorum medicum Cornelium, praeconem Tlepolemum, & eiuſmodi recuperatores: quorum ciuis R. nemo erat, ſed Graeci ſacrilegi, iam pridem improbi, repente Cornelij. uidebant Agyrinenſes, quidquid ad eos recuperatores Apronius attuliſſet,

illum

illum perfacile probaturum: condemnari cum iſtius inuidia, infamiaq. malebant, quam ad eius condiciones, pactionesq. accedere. quaerebant, quae in uerba recuperatores daret: reſpondebat, ſi pareret aduerſus edictum feciſſe, quae in iudicio dicturum eſſe dicebat. iniquiſſimis uerbis, improbiſſimis recuperatoribus, conflictari malebant, quam quidquam cum iſto ſua uoluntate decidere. ſummittebat iſte Timarchidem, qui moneret eos, ſi ſaperent, ut tranſigerent. pernegabant. quid ergo? in ſingulos H-S quinquagenis millibus damnari mauultis? malle dicebant. tum iſte, clare omnibus audientibus, qui damnatus erit, inquit, uirgis ad necem caedetur. hic illi flentes rogare, atque orare coeperunt, ut ſibi ſuas ſegetes, fructusq. omnes, arationesq. uacuas Apronio tradere liceret, ut ipſi ſine ignominia, moleſtiaq. diſcederent. Hac lege, iudices, decumas uendidit Verres. dicat licet Hortenſius, ſi audet, magno Verrem uendidiſſe. haec condicio fuit iſto praetore aratorum, ut ſecum praeclare agi arbitrentur, ſi uacuos agros Apronio tradere liceret. multas enim cruces propoſitas effugere cupiebant. quantum Apronius edidiſſet deberi, tantum ex edicto dandum erat. etiam ne ſi plus edidiſſet, quam quantum natum eſſet? etiam. quo modo? magiſtratus ex ipſius edicto exigere debebant. at arator repetere poterat. uerum Artemidoro recuperatore. quid, ſi minus arator dediſſet, quam popoſciſſet Apronius? iudicium in aratorem in quadruplum. ex quo iudicum numero? ex cohorte praetoris, praeclara, honeſtiſſimorum. quid amplius? minus te iugerum profeſſum eſſe dico: recuperatores reijce, quod aduerſum edictum feceris. ex quo numero? ex eadem cohorte. quid erit extremum? ſi damnatus eris, (nam dubitatio damnationis, illis recuperatoribus, quae poterat eſſe?) uirgis te ad necem caedi neceſſe erit. His legibus, his condicionibus, erit quiſquam tam ſtultus, qui decumas ueniſſe arbitretur? qui aratori nouem partes reliquas factas eſſe exiſtimet? qui non intelligat, iſtum ſibi quaeſtui, praedaeq. habuiſſe bona, poſſeſſiones, fortunas aratorum? Virgarum metu Agyrinenſes, quod imperatum eſſet, facturos ſe eſſe dixerunt. accipite nunc, quid imperarit: & diſſimulate, ſi poteſtis, uos intelligere ipſum praetorem, quod tota Sicilia perſpexerit, redemptorem decumarum, atque adeo aratorum dominum, ac regem fuiſſe. Imperat Agyrinenſibus, ut decumas ipſi publice accipiant, Apronio lucrum dent. ſi magno emerat; quoniam tu es, qui diligentiſſime pretium exquiſiſti, qui, ut ais, magno uendidiſti; quare putabas emptori lucrum addi oportere? eſto: putabas. quamobrem imperabas, ut adderent? quid eſt aliud capere, & conciliare pecunias, in quo te lex tenet, ſi hoc non eſt, ui, atque imperio cogere inuitos lucrum dare alteri, hoc eſt pecuniam dare? Age, quid tum. ſi Apronio, delicijs praetoris, lucelli aliquid iuſſi ſunt dare, putate Apronio datum, ſi Apronianum lucellum, ac non praetoria praeda uobis uidebitur. Imperas, ut decumas accipiant; Apronio dent lucrum, tritici medimnum $\overline{\text{XXXIII}}$ quid eſt hoc? una ciuitas, ex uno agro plebis Romanae, prope menſtrua cibaria, praetoris imperio, donare Apronio cogitur. tu magno decumas uendidiſti; cum tantum lucri decumano ſit datum? profecto, ſi pretium exquiſiſſes diligenter, tum, cum uendebas, $\overline{\text{X}}$ medimnum potius addidiſſent, quam H-S $\overline{\text{DC}}$ poſtea. Magna praeda uidetur: audite reliqua, & diligenter attendite; quo minus miremini Siculos re neceſſaria coactos auxilium a patronis, a conſulibus, ab ſenatu, ab legibus, a iudicijs petiuiſſe. Vt probaret Apronius hoc triticum, imperat Agyrinenſibus Verres, uti in medimna ſingula dentur Apronio H-S tres. quid eſt hoc? tanto numero frumenti in lucri nomen imperato, expreſſo, nummi praeterea exigentur, ut probetur frumentum? an poterat non modo Apronius, ſed quiuis, exercitui ſi metiundum eſſet, improbare Siculum frumentum, quod illi ex area, ſi uellet, admetiri licebat? frementi tantus numerus imperio tuo datur, & cogitur. non eſt ſatis. nummi praeterea imperantur. dantur. parum eſt. pro decumis hordei, alia pecunia cogitur. iubes H-S $\overline{\text{XXX}}$ lucri dari. ita ab una ciuitate, ui, minis, imperio iniuriaq. praetoris, eripiuntur tritici medimnum $\overline{\text{XXXIII}}$, & praeterea H-S $\overline{\text{CXXI}}$ an haec obſcura ſunt? aut, ſi omnes homines uelint, obſcura eſſe poſſunt? quae tu palam egiſti: in conuentu imperaſti: omnibus inſpectantibus coegiſti: qua de re Agyrinenſes magiſtratus, & quinque primi, quos tui quaeſtus cauſſa euocaſti, acta, & imperia tua domum ad ſenatum ſuum renunciauerunt: quorum renunciatio legibus illorum, litteris publicis mandata eſt. quorum legati, homines nobiliſſimi, Romae ſunt, qui hoc idem pro teſtimonio dixerunt. Cognoſcite Agyrinenſium publicas litteras, deinde teſtimonium publicum ciuitatis. Recita. LITTERAE PVBLICAE. TESTIMONIVM. PVBLICVM. Animaduertiſtis in hoc teſtimonio, iudices, Apollodorum, cui Pyragro cognomen eſt, principem ſuae ciuitatis, lacrymantem teſtari, ac dicere, nunquam, poſt populi R. nomen ab Siculis auditum, & cognitum, Agyrinenſes contra quemquam infimum ciuem R. dixiſſe, aut feciſſe quippiam; qui nunc contra praetorem populi R. magnis iniurijs, & magno dolore, publice teſtimonium dicere cogerentur. uni mehercule huic ciuitati Verres obſiſtere tua defenſione non potes: tanta auctoritas eſt in eorum hominum fidelitate, tantus dolor iniuriae, tanta religio in teſtimonio. uerum non una te, ſed uniuerſae ſimilibus afflictae incommodis, legationibus, ac teſtimonijs publicis perſequentur. etenim deinceps uideamus, Herbitenſis ciuitas honeſta, & antea copioſa, quemadmodum ſpoliata ab iſto, ac uexata ſit. at quorum hominum? ſummorum aratorum, remotiſſimorum a foro, iudicijs, & controuerſijs: quibus parcere, & conſulere homo impuriſſime, & quod genus hominum ſtudioſiſſime conſeruare debuiſti. primo anno uenierunt eius agri decumae tritici medimnũ XVIII M. accenſus iſtius, item miniſter in decumis, cum emiſſet, & praefecti nomine cum ueniſſet Herbitam cum Venerijs, locusq. ei publice, quod diuerteretur, datus eſſet: coguntur Herbitenſes ei lucri dare tritici medimnum XXXVII millia, cum decumae ueniſſent tritici modium $\overline{\text{XVIII}}$. atque hoc triticum lucri coguntur dare publice, cum iam priuatim aratores ex agris ſpoliati, atque exagitati decumanorum iniurijs profugiſſent. anno ſecundo cum emiſſet Apronius decumas tritici modium $\overline{\text{XXV}}$, & ipſe Herbitam cum illa praedonum copia, manuq. ueniſſet: populus publice coactus eſt ei conferre lucri tritici modium $\overline{\text{XXVI}}$, & acceſſionem H-S CIↃ CIↃ. de acceſſione dubito

an Apronio

an Apronio ipſi data ſit merces operae, pretiumq. impudentiae. de tritici quidem numero tanto, quis poteſt dubitare, quin ad iſtum praedonem frumentarium, ſicut Agyrinenſe frumentum, peruenerit?

EXPLANATIO

HOMINVM *ante hunc praetorem locupletum.*} Sic in Diuin. Mulier ante hunc quaeſtorem copioſa plane, & locuples. Lib. II. Homo in primis domi ſuæ nobilis, & ante hunc praetorem uel pecunioſiſſimus Syracuſanorum. PICTOREM *Tlepolemum,*} alij malunt, Praeconem, non recte: nam praeco Valerius erat, ſupra nominatus cum eodem medico, & haruſpice Voluſiano: Tlepolemus autem pictor: de quo ſic lib. V. Cybiratae ſunt fratres quidam, Tlepolemus, & Hiero. quorum alterum fingere opinor e cera ſolitum eſſe, alterum eſſe pictorem. REPENTE *Cornelij.*} Verris beneficio ciues Romani facti, ideoq. Cornelij a Verris nomine. SI PARERET} formulae uerba: de qua iam diximus. DICTVRVM} Apronium. ſupra. Praeſto eſt Apronius: ait eos ipſos, qui ueniſſent, contra edictum praetoris feciſſe. Quaerebant, quid? Reſpondebat, ſe ad recuperatores eſſe dicturum. MEDIMNA XXXIV.} Subaudi, millia: & lege, Medimnum, ubique, non Medimna, ubi ſubauditur, millia. ADDIDISSENT,} Agyrinenſes. H-S DC} millia, ideſt ſcutatorum XVIII millia. quod eſt pretium illorum medimnum XXXIV millium, quae lucri nomine Verres Apronio dari uoluit. A PATRONIS,} a Marcellis maxime. nec ſe tamen ipſum excludit. dixit enim in Diuin. Factum eſt, uti cum ſummum in ueteribus patronis multis, tum nonnullum etiam in me praeſidium ſuis fortunis conſtitutum eſſe arbitrarentur. VT PROBARET} ut probum eſſe diceret, ut eo tamquam probo contentus eſſet. H-S III.} ubique adde, millia. ſcutati ſunt XC. millia. SICVLVM *frumentum,*} probum enim ſignificatur, cum Siculum eſſe dicitur. EX AREA,} ne uitiatum ab aratoribus putaretur. NVMMI} in ſingula medimnum H-S tria millia. XXXIII.} lege aut hic, XXXIV, aut ſupra, XXXIII: ne alterum ab altero in eadem re diſſentiat. H-S LX} ſi H-S tria millia in ſingula medimna putentur, & medimnum XXXIII millia ſint: fient H-S nonagintanouem millia. adde pro hordeo H-S XXX millia: erunt omnino, H-S CXXIX millia. itaque locus emendandus. MODIIS XVIII. *millia*} medimna ubique malim nominari, quam modios: ut cum Siculis Graeca menſura potius agatur, quam Romana. mendum fortaſſe natum ex Med. & Mod. CVM ILLA *praedonis copia,*} cum Venerijs ſtipatoribus. Supra. H-S MM.} exigua ſumma: itaque ſuſpicor de mendo: & fortaſſe notis antiquis, CCCIↃↃↃ, ſcriptum fuit, ideſt centum millibus, nummo noſtro ſcutatorum tribus millibus. OPERAE,} quam Verri nauabat.

ORATIO

ANNO uero tertio in hoc agro conſuetudine uſus eſt regia. ſolere aiunt barbaros reges Perſarum, ac Syrorum plures uxores habere; his autem uxoribus ciuitates attribuere, hoc modo: haec ciuitas mulieri in redimiculum praebeat, haec in collum, haec in crines. ita populos habent uniuerſos non ſolum conſcios libidinis ſuae, uerum etiam adminiſtros. eandem iſtius, qui ſe regem Siculorum eſſe dicebat, licentiam, libidinemq. fuiſſe cognoſcite. Aeſchrionis Syracuſani uxor eſt Pippa, cuius nomen, iſtius nequitia tota Sicilia peruulgatum eſt. de qua muliere uerſus plurimi ſupra tribunal, & ſupra praetoris caput ſcribebantur. hic Aeſchrio Pippae uir adumbratus, in Herbitenſibus decumis nouus inſtituitur publicanus. Herbitenſes cum uiderent, ſi ad Aeſchrionem pretium rediſſet, ſe ad arbitrium libidinoſiſſimae mulieris ſpoliatum iri, liciti ſunt uſque eo, quoad ſe efficere poſſe arbitrabantur. ſupra adiecit Aeſchrio. neque enim metuebat, ne, praetore Verre, decumana mulier damno affici poſſet. addicitur medimnum XXXV *millibus, dimidio fere pluris, quam ſuperiore anno. aratores funditus euertebantur, & eo magis, quod iam ſuperioribus annis exhauſti erant, ac paene perditi. intellexit iſte ita magno ueniſſe, ut amplius ab Herbitenſibus exprimi non poſſet. demit de capite medimnum* CIↃ CIↃ CIↃ: *iubet in tabulas, pro medimnum* XXXI, *referri* XXXI, & CCCC. *hordei decumas eiuſdem agri Docimus emerat. hic eſt Docimus, qui ad iſtum deduxerat Tertiam, Iſidori mimi filiam, ui abductam ab Rhodio tibicine. huius Tertiae plus etiam, quam Pippae, plus quam ceterarum, ac prope dicam tantum apud iſtum in Sicilienſi praetura auctoritas ualuit, quantum in urbana Chelidonis. Veniunt Herbitam duo praetoris aemuli non moleſti, mulierculårum deterrimarum improbiſſimi cognitores incipiunt poſtulare, poſcere, minari: non poterant tamen, cum cuperent, Apronium imitari: Siculi Siculos non tam pertimeſcebant. cum omni ratione tamen illi calumniarentur, promittunt Herbitenſes uadimonium Syracuſas. eo poſtea quam uentum eſt, coguntur Aeſchrioni, id eſt Pippae, dare tantum, quantum erat de capite demptum, tritici medimnum* DC. *mulierculae publicanae noluit ex decumis nimiū lucri dare, ne forte ab nocturno ſuo quaeſtu animum ad uectigalia redimenda transferret. tranſactum putabant Herbitenſes, cum iſte, quid de hordeo, inquit, & Docimo, amiculo meo? quid cogitatis? at hoc agebat in cubiculo, iudices, atque in lectulo ſuo. negabant illi ſibi quidquam eſſe mandatum. non audio: numerate* H-S XV. *quid facerent miſeri? aut quid recuſarent? praeſertim cum in lectulo decumanae mulieris ueſtigia uiderent recentia, quibus illum inflammari ad perſeuerandum intelligebant. ita ciuitas una ſociorum, atque amicorum, duabus deterrimis mulierculis, Verre praetore, uectigalis fuit. Atque ego nunc,*

cum

eum frumenti numerum, & eas publice pecunias decumanis ab Herbitenſibus datas eſſe dico. quo illi frumento, & quibus pecunijs tamen a decumanorum iniurijs ciues ſuos non redemerunt. perditis enim, & direptis aratorum bonis, haec decumanis merces dabatur, ut aliquando ex eorum agris, atque ex urbibus abirent. itaque cum Philinus Herbitenſis, homo diſertus, & prudens, & domi nobilis, de calamitate aratorum, & de fuga, & de reliquorum paucitate publice diceret; animaduertiſtis, iudices, gemitum populi R. cuius frequentia huic cauſſae nunquam defuit. qua de paucitate aratorum alio loco dicam. nunc illud, quod paene praeterij, non omnino relinquendum uidetur.

EXPLANATIO

PLVRES *uxores habere,*] Plato in Alcibiade primo, Diodorus lib. I. ADDICITVR *medimnis* M M] corruptae notae: cum ſequatur, dimidio fere pluris, quam ſuperiore anno. ex hoc mendo fluxit illud in notis proxime ſubiectis. NON *moleſti,*] quia mulieres ſuas Verri non inuiti relinquerent. TRITICI *modios* DC.] dixi iam, ubique pro modijs medimna reponenda. HAEC *decumanis merces dabatur,*] publice: ut abirent: cum iam aratorum bona diripuiſſent.

ORATIO

NAM, per deos immortales, quod de capite ipſo dempſit, quo tandem modo ferendum, uerum etiam animaduertendum uidetur? unus adhuc fuit poſt Romam conditam (dij immortales faxint, ne ſit alter) cui reſp. totam ſe tradidit, temporibus coacta, & malis domeſticis, L. Sulla. hic tantum potuit, ut nemo, illo inuito, nec bona, nec patriam, nec uitam retinere poſſet: tantum animi habuit ad audaciam, ut dicere in concione non dubitaret, bona ciuium R. cum uenderet, ſe praedam ſuam uendere. eius omnes res geſtas non ſolum obtinemus, uerum etiam, propter maiorum incommodorum, & calamitatum metum publica auctoritate defendimus. unum hoc illius S. C. reprehenſum: decretumq. eſt, ut, quibus ille de capite dempſiſſet, ij pecunias in aerarium referrent. ſtatuit ſenatus, hoc ne illi quidem eſſe licitum, cui conceſſerat omnia, a populo factarum, quaeſitarumq. rerum ſummas imminuere. illum uiris fortiſſimis iudicarunt patres conſcripti dimittere de ſumma non potuiſſe: te mulieri deterrimae recte remiſiſſe ſenatores iudicabunt? ille, de quo lege populus R. iuſſerat, ut ipſius uoluntas populo R. eſſet pro lege, tamen in hoc uno genere, ueterum religione legum reprehenditur: tu, qui omnibus legibus implicatus tenebare, libidinem tibi tuam pro lege eſſe uoluiſti? in illo reprehenditur, quod ex ea pecunia remiſerit, quam ipſe quaeſierat: tibi concedetur, qui de capite uectigalium populi R. remiſiſti? Atque in hoc genere audaciae multo etiam impudentius in decumis Segeſtenſium uerſatus eſt. quas cum addixiſſet eidem illi Docimo, hoc eſt tritici modium quinque millibus, & acceſſionem adſcripſiſſet H-S MD; *coegit Segeſtenſes a Docimo tantidem publice accipere, id quod ex Segeſtenſium publico teſtimonio cognoſcite. Recita.* TESTIMONIVM. PVBLICVM. *Audiſtis, quanti decumas acceperit a Docimo ciuitas, tritici modiū quinque millibus, & acceſſionem: cognoſcite nunc, quanti ſe uendidiſſe retulerit.* LEX. DECVMIS. VENDVNDIS. C. VERRE. PR. *Hoc nomine uidiſtis tritici modium* MMM *de capite eſſe dempta, quae cum de populi R. uictu, de uectigalium neruis, de ſanguine detraxiſſet aerarij; Tertiae minae condonauit. utrum, impudentius a ſocijs abſtulit, an turpius meretrici dedit? an improbius populo R. ademit? an audacius tabulas publicas commutauit? ex horum ſeueritate te ulla uis, aut ulla largitio eripiet? ſed ſi eripuerit, non intelligis haec, quae iam dudum loquor, ad aliam quaeſtionem, atque ad peculatus iudicium pertinere? itaque hoc mihi reſeruabo genus integrum totum: ad illam, quam inſtitui, cauſſam frumenti, ac decumarum reuertar. Qui cum agros maximos, ac feraciſſimos per ſe ipſum, hoc eſt per Apronium, Verrem alterum, depopularetur; ad minores ciuitates, habebat alios, quos, tamquam canes, immitteret, nequam homines, & improbos; quibus aut frumentum, aut pecuniam publice cogebat dari. A. Valentius eſt in Sicilia interpres, quo iſte interprete non ad linguam Graecam, ſed ad furta, & flagitia uti ſolebat. fit interpres hic, homo leuis, atque egens, repente decumanus: emit agri Liparenſis, miſeri, atque ieiuni decumas tritici medimnis* DC. *Liparenſes uocantur: ipſi accipere decumas, & numerare Valentio coguntur lucri* H-S XXX *millia. Per deos immortales, utrum tibi ſumes ad defenſionem? tanto ne minoris tibi decumas ueniſſe, ut ad medimna* DC H-S XXX *millia lucri ſtatim ſua uoluntate ciuitas adderet, hoc eſt tritici medimnum* II *millia: an, cum magno decumas uendidiſſes, te expreſſiſſe ab inuitis Liparenſibus hanc pecuniam? ſed quid ego ex te quaero, quid defenſurus ſis, potius, quam cognoſcam ex ipſa ciuitate quid geſtum ſit? Recita teſtimonium publicū Liparenſium: deinde, quemadmodum Valentio nummi ſint dati.* TESTIMONIVM. PVBLICVM. QVO MODO. SOLVTVM. SIT. EX. LITERIS. PVBLICIS. *Etiam ne haec tam parua ciuitas, tam procul a manibus tuis, atque a conſpectu remota, ſeiuncta a Sicilia, in inſula inculta tenuiq. poſita, cumulata alijs tuis maioribus iniurijs, in hoc quoque frumentario genere praedae tibi, & quaeſtui fuit? quam tu totam inſulam cuidam tuorum ſodalium, ſicut aliquod munuſculum, condonaras, ab hac etiam haec frumentaria lucra tamquam a mediterraneis exigebantur? itaque qui tot annis agellos ſuos ante te praetorem redimere, a piratis ſolebant, ijdem ſe ipſos a te pretio impoſito redemerunt. quid ergo? a Tiſſenſibus, perpauca & tenui ciuitate, & aratoribus laborioſiſſimis, frugaliſſimisq. hominibus, non ne plus lucri nomine eripitur, quam quantum frumenti omnino exararant? ad quos*

tu

tu decumanum Diognotum Venerium miſiſti, nouum genus publicani. cur hoc auctore non Romae ſerui publici ad uectigalia accedant? Anno ſecundo Tiſſenſes H-S XXI lucri dare coguntur inuiti: tertio anno CIↃCIↃ medimnum tritici lucri Diognoto Venerio dare coacti ſunt. hic Diognotus, qui ex publicis uectigalibus tanta lucra facit, uicarium nullum habet, nihil omnino peculij. Vos etiam nunc dubitate, ſi poteſtis, utrum tãtum numerum tritici Venerius, apparitor iſtius, ſibi acceperit, an huic exegerit. atque haec ex publico Tiſſenſium teſtimonio cognoſcite. TESTIMONIVM. PVBLICVM. TISSENSIVM. Obſcure, iudices, praetor ipſe decumanus eſt? cum eis apparitores frumentum a ciuitatibus exigant, pecunias imperent, aliquanto plus ipſi auferant, quam quantum populo R. decumarum nomine daturi ſunt. Haec aequitas in tuo imperio fuit, haec praetoris dignitas, ut ſeruos Venerios Siculorum dominos eſſe uelles. hic delectus, hoc diſcrimen te praetore fuit, ut aratores in ſeruorum numero eſſent, ſerui in publicanorum. Quid Ameſtratini miſeri? impoſitis ita magnis decumis, ut ipſis reliqui nihil fieret, non ne tamen numerare pecunias coacti ſunt? addicuntur decumae M. Caeſio, cum adeſſent legati Ameſtratini. ſtatim cogitur Heraclius legatus numerare H-S XXII millia. quid hoc eſt? quae eſt iſta praeda? quae uis? quae direptio ſociorum, ſi erat Heraclio ab ſenatu mandatum, ut emeret: emiſſet. ſi non erat: qui poterat ſua ſponte pecuniam numerare? Caeſio renunciat ſe dediſſe. cognoſcite renunciationem ex litteris. recita, EX. LITTERIS. PVBLICIS. Quo S.C. erat hoc legato permiſſum? nullo. cur fecit? coactus eſt. quis hoc dicit? tota ciuitas. Recita. TESTIMONIVM. PVBLICVM. Ab hac eadem ciuitate anno ſecundo ſimili ratione extortam eſſe pecuniam, & Sex. Vennonio datam, ex eodem teſtimonio cognouiſtis. at Ameſtratinos, homines tenues, cum eorum decumas medimnis DCCC uendidiſſes, Banobali Venereo (cognoſcite nomina publicanorũ) cogis eos plus lucri addere, quam quanti uenierant, cum magno ueniſſent. dant Banobali medimnis pro DCCC H-S M D. profecto numquam iſte tam amens fuiſſet, ut ex agro populi R. plus frumenti ſeruo Venerio, quam populo R. tribui pateretur, niſi omnis ea praeda ſerui nomine ad iſtum ipſum perueniret. Petrini, cum eorum decumae magno addictae eſſent, tamen inuitiſſimi P. Naeuio Turpioni, improbiſſimo homini, qui iniuriarum Sacerdote praetore damnatus eſt, H-S XXXVII & D. dare coacti ſunt. ita ne diſſolute decumas uendidiſti, ut, cum modium XV millibus ueniſſent, medimnum CIↃCIↃCIↃ, hoc eſt H-S XLV millia lucri decumano H-S MMM darentur? at permagno decumas eius agri uendidi. uidelicet gloriatur non Turpioni lucrum datum, ſed Petrinis pecuniam ereptam. Quid Halycienſes, quorum incolae decumas dant, ipſi agros immunes habent; non ne huic eidem Turpioni, cum decumae C mod. ueniſſent, H-S XV dare coacti ſunt? ſi id, quod maxime uis poſſes probare, haec ad decumanos lucra ueniſſe, nihil te attigiſſe: tamen hae pecuniae per uim atque iniuriam tuã captae, & conciliatae, tibi fraudi, & damnationi eſſe deberent. cum uero hoc nemini perſuadere poſſis, te tam amentem fuiſſe, ut Apronium, ac Turpionem, ſeruos homines, tuo, liberorumq. tuorum periculo diuites fieri uelles: dubitaturum quemquam exiſtimas, quin illis emiſſarijs haec tibi omnis pecunia quaeſita ſit? Segeſtam item ad immunem ciuitatem Venerius Symmachus decumanus immittitur. is ab iſto litteras affert, ut ſibi, contra iura omnia, contraq. legem Rupiliam, extra forum uadimonium promittant aratores. audite litteras, quas ad Segeſtanos miſerit. LITTERAE. C. VERRIS. hic Venerius quemadmodum aratores eluſerit, ex una pactione hominis honeſti, gratioſiq. cognoſcite: in eodem enim genere ſunt cetera. Diocles eſt Panhormitanus, Phimes cognomine, homo illuſtris, ac nobilis arator. is agrum in Segeſtano (nam commercium in eo agro Panhormitanis eſt) conductum habebat H-S ſex millibus. pro decuma, cum pulſatus a Venerio eſſet, dedit H-S ſexdecim millia, & DCLIV. id ex tabulis ipſius cognoſcite. NOMEN. DIOCLIS PANHORMITANI. Huic eidẽ Symmacho Anneius Brocchus, ſenator, homo eo ſplendore, ea uirtute, qua omnes exiſtimatis, nummos praeter frumentũ coactus eſt dare. Venerio ne ſeruo, te praetore, talis uir, ſenator populi R. quaeſtui fuit? hunc ordinem ſi dignitate antecellere non exiſtimabas; ne hoc quidem ſciebas, iudicare? antea, cum equeſter ordo iudicaret, improbi & rapaces magiſtratus in prouincijs inſeruiebãt publicanis, ornabant eos, quicumque in operis erant: quemcumque equitem R. in prouincia uiderant, beneficijs, ac liberalitate proſequebantur: neque tantum illa res nocentibus proderat, quantum obfuit multis, cũ aliquid contra utilitatem eius ordinis, uoluntatemq. feciſſent. retinebatur hoc tum neſcio quo modo quaſi cõmuni conſilio ab illis diligenter, ut, qui unum equitem R. contumelia dignum putaſſet, ab uniuerſo ordine malo dignus iudicaretur. tu ſic ordinem ſenatorium deſpexiſti, ſic ad iniurias libidinesq. tuas omnia coaequaſti, ſic habuiſti ſtatutum cum animo, ac deliberatum, omnes, qui habitarent in Sicilia, aut qui Siciliam te praetore attigiſſent, iudices reijcere; ut illud non cogitares, tamen ad eiuſdem ordinis homines te iudices eſſe uenturum? in quibus, ſi ex ipſorum domeſtico incommodo nullus dolor inſideret, tamen eſſet illa cogitatio, in alterius iniuria ſeſe deſpectos, dignitatemq. ordinis contemptam, & abiectam. quod mehercule, iudices, mihi non mediocriter ferendum uidetur. habet enim quendam aculeum contumelia, quem pati pudentes ac uiri boni difficillime poſſunt. Spoliaſti Siculos: ſolent enim inulti eſſe in iniurijs ſuis prouinciales. uexaſti negociatores: inuiti enim Romam raroq. decedũt. equitem R. ad Apronij iniurias dediſti: quid enim iam nocere poſſunt, quibus non licet iudicare? quid, cum ſenatores ſummis iniurijs afficis; quid aliud dicis, niſi hoc? cedo mihi etiam iſtum ſenatorem: ut hoc ampliſſimum nomen ſenatorium non modo ad inuidiam imperitorum, ſed etiam ad contumeliam improborum natũ eſſe uideatur. neque hoc in uno fecit Anneio, ſed in omnibus ſenatoribus; ut ordinis nomen non tantum ad honorem, quantum ad ignominiam ualeret. In C. Caſſio, uiro clariſſimo, & fortiſſimo, cum is eo ipſo tempore, primo iſtius anno conſul eſſet, tanta improbitate uſus eſt, ut, cum eius uxor, femina primaria, paternas haberet arationes in Leontino, frumentum omne in decumas auferre iuſſerit. hunc tu in hac cauſſa teſtẽ Verres habebis; quoniam, iudicem ne haberes, prouidiſti. uos autem, iudices, putare debetis, eſſe quiddam nobis inter nos commune, atque coniunctum. mul

ta ſunt impoſita huic ordini onera, multi labores, multa pericula, non ſolum legum, ac iudiciorum, ſed etiã rumorum, ac temporum. ſic eſt hic ordo quaſi propoſitus, atque editus in altum, ut ab omnibus uentis inuidiae circumflari poſſe uideatur. in hac tam miſera, & indigna condicione uitae, ne hoc quidem retinebimus, iudices, ut magiſtratibus noſtris, in obtinendo iure noſtro, ne contemptiſſimi, ac deſpectiſſimi eſſe uideamur? Thermitani miſerunt, qui decumas emerent agri ſui. magni ſua putabant intereſſe, publice potius quamuis magno emi, quam in aliquem iſtius emiſſariũ incidere. appoſitus erat Venuleius quidam, qui emeret: is liceri non deſtitit. illi, quoad uidebatur ferri aliquo modo poſſe, contenderunt; poſtremo liceri deſtiterunt. addicitur Venuleio tritici mod. VII. *millibus. legatus Poſidorus renunciat. cum omnibus hoc intolerandum uideretur, tamen Venuleio dantur, ne accedat, tritici mod.* VI. *praeterea H-S* II *millia. ex quo facile apparet, quae merces decumani, quae praetoris praeda eſſe uideatur. Cedo Thermitanorum mihi litteras, & teſtimonium.* TABVLAE. THERMITANORVM. ET. TESTIMONIVM. *Imacharenſes, iam omni frumento ablato, iam omnibus iniurijs tuis exinanitos, tributum ferre miſeros, ac perditos coegiſti, ut Apronio darent H-S* XX *millia. Recita decretum de tributis, & publicum teſtimonium. S. C.* DE TRIBVTO. CONFERENDO. TESTIMONIVM. IMACHARENSIVM. *Ennenſes, cum decumae ueniſſeut agri Ennenſis, medimnis* MMMCC, *Apronio coacti ſunt dare tritici mod.* LXXIII *millia, & H-S* III *millia. quaeſo, attendite quantus numerus frumenti cogatur ex omni agro decumano. nam per omnes ciuitates, quae decumas debent, percurrit oratio mea; & in hoc genere nunc, iudices, uerſor, in quo non ſingulatim aratores euerſi bonis omnibus ſunt, ſed publice decumanis lucra data ſunt, ut aliquando ex eorum agris, atque urbibus expleti, atque ſaturati cum hoc cumulo quaeſtus decederent. Calatinis quamobrem imperaſti anno tertio, ut decumas agri ſui, quas Calatae dare conſueuerant, Ameſtrati M. Caeſio decumano darent? quod neque ante te praetorem illi fecerunt, neque tu ipſe hoc ita ſtatueras antea per biennium. Theomnaſtus Syracuſanus in agrum Mutyenſem cur abs te immiſſus eſt? qui aratores ita uexauit, ut illi in alteras decumas, id quod in alijs quoque ciuitatibus oſtẽdam, triticum emere neceſſario propter inopiam cogerentur. Iam uero ex Hyblenſium pactionibus intelligetis, quae pactae ſint cum decumano Cn. Sergio, ſexies tantum, quam quantum ſatum ſit, ablatum eſſe ab aratoribus. Recita ſationes, & pactiones ex litteris publicis: recita ex litteris publicis. Cognoſcite pactiones Menenorum cum Venerio ſeruo. Recita ex litteris publicis. Cognoſcite item profeſſiones ſationum, & pactiones Menenorum. Recita ex litteris publicis.*

EXPLANATIO

QVOD *de capite ipſo dẽpſit,*} de eo, qđ ex decumis Aeſchrioni uẽditis populo R. debebatur. dẽpſit aũt Verres, quominus Aeſchrio, Pipae uir adũbratus, pro decumis ei iã addictis ſolueret, pluris amorẽ Pipae, quã populi R. emolumentum, faciens. qua de re ſic infra: Illum uiris fortiſſimis iudicarunt Patris conſcripti dimittere de ſumma non potuiſſe: te mulieri deterrimae recte remiſiſſe, ſenatores iudicabunt? QVO *tandem modo ferendum, uerum etiam animaduertendum uidetur?*} qui tritas habent aures notandis generibus Latini ſermonis, ijs profecto, niſi fallor, locus hic uacare mendo non uidebitur. atque ego, ut dicam quod ſentio, legendum putarem: Quo tandem modo ferendum, ferendum uero? etiam animaduertendum uidetur? Simile illud lib. I. Dictum hoc eſt in Cn. Dolabellae iudicio. dictum? etiam aeſtimatum? Et pro Plancio: Nihil eſt, mihi crede, Laterenſis, de te detractum: detractum dico? ſi mehercules uere, quod accidit interpretari uelis, eſt aliquid etiam de uirtute ſignificatũ tua. PROPTER *maiorum incommodorum, & calamitatum metum,*} ne, ſi eius acta reſcinderemus, durius aliquid accideret. PVBLICA *auctoritate defendimus.*} defendit ipſe conſul. nã, cum Sulla proſcriptorum liberos honorum petendorum poteſtate priuaſſet, ijq. contenderent Cicerone conſule, ut in integrum reſtituerentur: Cicero ipſe reſtitit, et, ne quid nouaretur, obtinuit. hinc illa in Piſonem: Ego adoleſcentes bonos, & fortes, ſed uſos ea condicione fortunae, ut, ſi eſſent magiſtratus adepti, reip. ſtatum conuulſuri uiderentur, meis inimicitijs, nulla ſenatus mala gratia, comitiorum ratione priuaui. Orationem quoque de proſcriptorum filijs a ſe ſcriptam ſignificat epiſt. 1. lib. 2. ad Att. DE CAPITE} de tota ſumma, quam debebant. PECVNIAS *in aerarium referrent.*} quas eis largitus erat Sulla. A POPVLO *factarum,*} alij, Ab ipſo factarum. probo. ut ſignificentur factae res ab ipſo, & partae, ſuo labore, ſua uirtute, ciuili bello. ſequitur enim: In illo reprehenditur, quod ex ea pecunia remiſerit, quam ipſe quaeſierat. VIRIS *fortiſſimis*} qui ab ipſo emerant: quid autem? cum alias res, tum uero proſcriptorum bona. MVLIERI *deterrimae*} Pipae. quod enim de capite dempſit, ad eius lucrum dempſit. SENATORES} iudices. SEGESTENSIVM} ergo non immunes praetore Verre. nam quinque ciuitates, Centuripinam, Haleſinam, Segeſtanam, Halycienſem, Panhormitanam, immunes, ac liberas fuiſſe, dixit orationis initio. infra quoque: Quid Halycienſes, quorũ incolae decumas dant, ipſi agros immunes habent, nonne huic eidem Turpioni, cũ decumae C. med. ueniſſent, HS XV dare coacti ſunt? Et poſt: Segeſtam item ad immunem ciuitatem Venerius Symmachus decumanus immittitur. HOC EST} otioſum eſt, et, ut puto, delendum. QVINQVE *millia,*} millibus, & hic, & infra repone, ex nota M. TABVLAS *publicas commutauit?*} quia, cum decumas quinque millibus medimnum uendidiſſet, itaq. in tabulas retuliſſet, poſtea, cum tria millia de capite demeret, quae Tertiae mimae donauit, tabulas corrupit, & ſcripſit, uendidiſſe duobus millibus. ita minus dedit populo Romano, quam mimae. TIBI *decumas uendidiſſe,*} Tibi, ad praedam, quae

ſtumq. tuum. NOVVM *genus publicani*.ʒ ſupra: Apronium, Veneriosq. ſeruos, quod iſto praetore fuit nouum genus publicanorum. TERTIO *anno* H-S MM *med*.ʒ H-S uidetur delendum. & lucri nomine erant duo millia medimnum, ideſt ſeſtertium X X X millia. tanti enim ualebant. VICARIVM *nullum habet, nihil omnino peculij*. ʒ poſtremus igitur ſeruorum omnium, nam ſerui nonnulli & uicarios habent, ideſt ſeruos ſuos, & peculium, ideſt rem propriam, permiſſu domini, ſuo labore partam. EMISSET.ʒ ipſe, non Caeſius. RENVNCIAT.ʒ ſuis ciuibus. AT AMESTRATINOS,ʒ corruptum nomen. nam de Ameſtratinis iā locutus eſt. DANT *Banobali med*. DCCC, H-S MD.ʒ ſi plus eſt lucrum, quam decumae, quod & proxime dixit, & infra quoque dicet; & ſi ſingula medimna H-S quindenis aeſtimantur, quod ſupra demonſtratum eſt: neceſſe uidetur, ut ſeſtertiorum numerus augeatur, & pro, MD, legatur, XII millia. TVRPIONI,ʒ de quo lib.II. Petit Naenius Turpio, quidam iſtius excurſor, & emiſſarius. Et lib.V. praecurſorem Verris, & emiſſarium uocat. DISSOLVTEʒ negligenter: ſed cum eas non diſſolute, ſed magno uenieris; cur praeterea lucrū addis? CVM *medimnum* XV *millibus ueniſſent*,ʒ uidetur legendum III. millibus. nam ſequitur, Hoceſt, H-S XLV. nam ſi medimnum aeſtimatur XV ſeſtertijs: ſequitur, ut trium millium medimnorum pretium ſit XLV millia H-S. H-S MMMʒ aut hic, VII millia, aut ſupra, MMM, reponendum. IPSI *agros immunes habent*;ʒ de quo dixit orationis initio. CVM *decumae C. med. ueniſſent*, malim, D med. quod ſi cui parum uidetur, conſideret, non uniuerſi Halycienſis agri; ſed eius dumtaxat, quem incolae ararent, decumas ueniſſe. H-S X Vʒ ita lucrum plus erit, quam decumae: ut in Banobale quoque ſupra legimus. LIBERORVMQ. *tuorum*,ʒ quos in egeſtate, atque in ſolitudine condemnatus relinques. A VENERIOʒ Venerio Symmacho decumano. Venerio, tantum dixit: quo maior iniuria in homine illuſtri, ac nobili aratore uideretur. CVM *equeſter ordo iudicaret*,ʒ lege Sempronia, ante decem annos. COAEQVASTI,ʒ cum nullius hominis, nullius rei rationem haberes. IVDICES *reijcere*,ʒ qui de cohorte tua iudices dare uelles, ſenatores deſpiceres. EQVITEM *Romanum*ʒ nominauit C.Matrinium, & Q. Lollium. ideo, malim, Equites Romanos: cum praeſertim ſequatur: Quid enim iam nocere poſſunt, quibus non licet iudicare? AVFERREʒ malim, Auferri. PROVIDISTI.ʒ eo reiecto. LEGVMʒ exempli gratia, lege repetundarum ſoli ſenatores tenentur. pro Cluētio, & Poſtumo. RVMORVM,ʒ qui facile diſſeminantur contra ſenatores. TEMPORVM.ʒ mutatis enim temporibus, qui eſt ordo in ciuitate ampliſſimus, ei maiora, quam ceteris, pericula impendent. IN OBTINENDO *iure noſtro*,ʒ quod praetore Verre non obtinuit ſenator Anneius Brochus in Sicilia. APPOSITVS *erat*ʒ malitiam, & fraudem ſignificat hoc uerbum. lib.II. Apponit, qui Veneri Erycinae petat illam hereditatem. Lib.VII. Apponitur his tamen accuſator Naeuius Turpio quidam. TRITICI *med*.VIICʒ ſubaudi, millibus. RENVNCIATʒ Thermitanis. NE ACCEDAT,ʒ ad eos decumarum cauſſa. Verris enim decumanos, qui modum iniurijs non facerent, oderant ſimul & timebant. APRONIO *coacti ſunt dare tritici med*. LXX M,ʒ manifeſtum mendum: & fortaſſe reponendum, IↃↃ: quod eſt, quinque millia. SIGILLATIMʒ ut a Lingua Ligula, abiecta n, ſic a Singula Sigillatim. alij malunt, Singulatim. CVM HOC *cumulo*ʒ cum eo quaeſtu, qui publice dabatur. DECEDERENT.ʒ ex eorum agris, atque urbibus. MVTICENSEMʒ recte ſentiunt, qui Mutyenſem ex Plinio, & Strabone reponunt.

ORATIO

PATIEMINI, *iudices, a ſocijs, ab aratoribus populi R. ab ijs, qui uobis laborant, uobis ſeruiunt, qui ita plebem Romanam ab ſeſe ali uolunt, ut ſibi, ac liberis ſuis tantum ſuperſit, quo ipſi ali poſſint, ab his per ſummam iniuriam, per ſummas contumelias plus aliquanto ablatum eſſe, quam natum ſit? Sentio, iudices, moderandum mihi eſſe iam orationi meae, fugiendamq. ueſtram ſatietatem. non uerſabor in uno genere diutius, & ita cetera de oratione mea tollam, ut in cauſſa relinquam. audietis Agrigentinormm, fortiſſimorum uirorum, diligentiſſimorumque, querimonias: cognoſcetis, iudices, Entellinorum, ſummi laboris, ſummaeq. induſtriae, dolorem, & iniurias: Heraclienſium, Icilienſium, Aetnenſium, Solentinorum incommoda proferentur: Catinenſium, locupletiſſimorum hominum, amiciſſimorumq. agros uexatos ab Apronio cognoſcetis: Tyndaritanam nobiliſſimam ciuitatem, Cephaleditanam, Halentinam, Apollonienſem, Eggynam, Capitinam, perditas eſſe hac iniquitate decumanorum intelligetis: Murgentinis, Aſſorinis, Elorinis, Ennenſibus, Letinis nihil omnino relictum: Citarinos, Acherinos, paruarum ciuitatum homines, omnino abiectos eſſe, ac perditos: omnes denique agros decumanos per triennium populo R. ex parte decuma, C. Verri ex omni reliquo uectigales fuiſſe: & pleriſque aratoribus nihil omnino ſuperfuiſſe: quibus quod tum aut remiſſum, aut relictum ſit, id fuiſſe tantum, quantum ex eo, quo iſtius auaritia contenta fuit, redundarit. Duarum mihi ciuitatum reliquos feci agros, iudices, fere optimos, ac nobiliſſimos, Aetnenſium, & Leontinorū. horum agrorum ego miſſos faciam quaeſtus triennij: unum annum eligam, quo facilius id, quod inſtitui, explicare poſſim: ſumam annum tertium, quod & recentiſſimus eſt, & ab iſto ita adminiſtratus, ut, cum ſe certe deceſſurum uideret, non laboraret, ſi aratorem nullum in Sicilia omnino eſſet relicturus. agri Aetnenſis, & Leontini decumas agemus. attendite, iudices, diligenter. agri ſunt feraces, annus tertius, decumanus Apronius. De Aetnenſibus perpauca dicam. dixerunt enim ipſi priore actione publice: memoria tenetis, Artemidorum Aetnenſem, legationis eius principem, publice dicere.*

Apronium

Apronium ueniſſe Aetnam cum Venerijs, uocaſſe ad ſe magiſtratum, imperaſſe, ut in foro ſibi medio lecti ſternerentur: quotidie ſolitum eſſe non modo in publico, ſed etiam de publico conuiuari: cum in eis conuiuijs ſymphonia caneret, maximisq. poculis miniſtraretur, retinere ſolitum eſſe aratores, atque ab ijs non modo per iniuriam, ſed etiam per contumeliam tantum exprimi frumenti, quantum Apronius imperaſſet. Audiſtis haec, iudices: quae nunc ego omnia praetereo, ac relinquo. nihil de luxuria Aproni loquor, nihil de inſolentia, nihil de ſingulari nequitia, ac turpitudine: tantum de quaeſtu, ac lucro dicam unius agri, & unius anni, quo facilius uos coniecturam de triennio, & de tota Sicilia facere poſſitis. ſed mihi Aetnenſium breuis eſt oratio. ipſi enim uenerunt: ipſi publicas litteras deportarunt: docuerunt uos, quid lucelli fecerit homo non malus, familiaris praetoris, Apronius. id, quaeſo, ex ipſorum teſtimonio cognoſcite. recita. TESTIMONIVM. AETNENSIVM. *Quid ais? dic, dic, quaeſo, clarius, ut populus R. de ſuis uectigalibus, de ſuis aratoribus, de ſuis ſocijs, atque amicis audiat,* L. MILLIA. *Per deos immortales, unus ager, uno anno,* CCC *millia mod. tritici, & praeterea* H-S L. *millia lucri dat Apronio? tanto ne minoris decumae uenierunt, quam fuerunt: an, cum ſatis magno ueniſſent, hic tantus tamen frumenti, pecuniaeq. numerus ab aratoribus per uim ablatus eſt? utrum enim horum dixeris, in eo culpa, & crimen haerebit. nam illud quidem non dices: quod utinam dicas: ad Apronium non perueniſſe tantum. ita te non modo publicis tenebo, ſed etiam priuatis aratorum pactionibus, ac litteris: ut intelligas, non te diligentiorem in faciendis furtis fuiſſe, quam me in deprehendendis. hoc tu feres, quiſquam defendet, hoc hi, ſi aliter de te ſtatuere uoluerint, ſuſtinebunt uno aduentu, ex uno agro, Q. Apronium, praeter eam, quam dixi, pecuniam numeratam,* CCC *millia mod. tritici, lucri nomine, ſuſtuliſſe? quid? hoc Aetnenſes ſoli dicunt? immo etiam Centuripini; qui agri Aetnenſis multo maximam partem poſſident. quorum legatis, hominibus nobiliſſimis, Androni, & Artemoni ſenatus ea mandata dedit, quae publice ad ciuitatem ipſorum pertinebant. de ijs iniurijs, quas ciues Centuripini non in ſuis, ſed in aliorum finibus acceperunt, ſenatus & populus Centuripinus legatos noluit mittere; ipſi aratores Centuripini. qui numerus eſt in Sicilia maximus, hominum honeſtiſſimorum, & locupletiſſimorum, tres legatos ciues ſuos delegerunt; ut eorum teſtimonio non unius agri, ſed prope totius Siciliae calamitates cognoſceretis. arant enim tota Sicilia fere Centuripini. & hoc in te grauiores, certioresq. teſtes ſunt, quod ceterae ciuitates ſuis ſolum incommodis commouentur; Centuripini, quod in omnium fere finibus habent poſſeſſiones, etiam ceterarum ciuitatum damna, ac detrimenta ſenſerunt. Verum, ut dixi, ratio certa eſt Aetnenſium, & publicis, & priuatis litteris conſignata mea diligentia: penſum magis in Leontino agro eſt exigendum, propter hanc cauſſam, quod ipſi Leontini publice non ſane me multum adiuuerunt: neque enim eos iſto praetore hae decumanorum iniuriae laeſerunt, potius etiam adiuuerunt.*

EXPLANATIO

QVANTVM *ex eo, quo iſtius auaritia contenta fuit, redundarit.*} act. I. Quantum hominis auariſſimi, & libidinoſiſſimi aut imprudentiam ſubterfugit, aut ſatietati ſuperfuit. QVAM *fuerunt:*} cur lucri tantum das Apronio? an quia minoris decumae uenierint, quam eſſent, ideſt quam numerus earum eſſet pro tritico exarato? an uero & illae ſatis magno uenierunt, & hic tamen frumenti, pecuniaeq. tantus numerus ab aratoribus per uim ablatus eſt? CVM SATIS *magno ueniſſent,*} cum hoc dicat, & ſubiungat, Hic tantus tamen frumenti, pecuniaeq. numerus: apparet, illa CCC millia mod. lucri nomine fuiſſe. quod infra perſpicuum fit ijs uerbis: Vno aduentu, ex uno agro, Q. Apronium, praeter eam, quam dixi, pecuniam numeratam, CCC millia mod. tritici lucri nomine abſtuliſſe? FRVMENTI,} generale frugum omnium nomen eſt: hic tamen pro tritico, totum ſcilicet pro parte, ponitur. PENSVM *magis in Leontino agro eſt exigendum,*} uidendum eſt, & quaſi penſum a me exigendum, cum Leontinis quo modo ſit actum.

ORATIO

MIRVM *fortaſſe hoc uobis, aut incredibile uideatur, in tantis aratorum incommodis Leontinos, qui principes rei frumentariae fuerunt, expertes incommodorum, atque iniuriarum fuiſſe. hoc cauſſae eſt, iudices, quod in agro Leontino, praeter unam Mnaſiſtrati familiam, glebam Leontinorum poſſidet nemo. itaque Mnaſiſtrati, hominis honeſtiſſimi, atque optimi uiri, teſtimonium iudices audietis. ceteros Leontinos, quibus non modo Apronius in agris, ſed ne tempeſtas quidem ulla nocere potuit, exſpectare nolite: etenim non modo incommodi nihil ceperunt, ſed etiam in Apronianis illis rapinis, in quaeſtu ſunt compendioq. uerſati. quapropter, quoniam me Leontina ciuitas, atque legatio propter eam, quam dixi, cauſſam defecit: mihimet ineunda ratio, & uia reperienda eſt, qua ad Aproni quaeſtum, ſiue adeo qua ad iſtius ingentem immanemq. praedam poſſim peruenire: Agri Leontini decumae anno tertio uenierunt tritici medimnum* $\overline{XXXVI}$, *hoc eſt tritici mod.* $\overline{CCXVI}$, *magno, iudices, magno: neque enim hoc poſſum negare: itaque neceſſe eſt, aut damnum, aut certe non magnum lucrum feciſſe decumanum: hoc enim ſolet uſu uenire ijs, qui magno redemerunt. quid, ſi oſtendo in hac una emptione lucri fieri tritici modium* $\overline{C}$? *quid, ſi* $\overline{CC}$? *quid, ſi* $\overline{CD}$? *dubitabitis etiã, cui iſta tanta praeda quaeſita ſit? iniquum me eſſe quiſpiam dicet, qui ex lucri magnitudine conie-*

cturam faciam furti, atque praedae. quid, ſi doceo, iudices, eos, qui $\overline{CD}$ mod. lucri faciunt, damnum facturos fuiſſe, ſi, ut tua iniquitas fuit, ex cohorte recuperatores non intercederent? num quis poterit in tanto lucro, tantaq. iniquitate dubitare, quin propter iniquitatem tam magnos quaeſtus feceris, propter magnitudinem quaeſtus improbus eſſe uolueris? quo modo igitur hoc aſſequar, iudices, ut ſciam, lucri quantum factum ſit? non ex Apronij tabulis: quas ego cum conquirerem, non inueni: & cum in ius ipſum eduxi, expreſſi, ut, conficere tabulas ſe negaret. ſi mentiebatur: quamobrem remouebat, ſi hae tabulae nihil tibi erant obfuturae? ſi omnino nullas confecerat litteras: ne id quidem ſatis ſignificabat, illum non ſuum negotium geſſiſſe? ea eſt enim ratio decumarum, ut ſine plurimis litteris confici non poſſit. ſingula enim nomina aratorum, & cum ſingulis pactiones decumarum, litteris perſequi, & conficere neceſſe eſt. Iugera profeſſi ſunt aratores omnes imperio, atque inſtituto tuo. non opinor quemquam minus eſſe profeſſum, quam quantum araſſet, cum tot cruces, tot iudicia, tot ex cohorte recuperatores proponerentur. in iugere Leontini agri medimnum fere tritici ſeritur, perpetua, atque aequabili ſatione: ager efficit, cum octauo bene ut agatur; uerum, ut omnes dij adiuuent, cum decimo. quod ſi quando accidit, tum fit, ut tantum decumae ſit, quantum ſeueris, hoc eſt, ut, quot iugera ſunt ſata, totidem medimna decumae debeantur. hoc cum ita eſſet, primum illud dico, pluribus millibus medimnum ueniſſe decumas agri Leontini, quam quot millia iugerum ſata erant in agro Leontino. quod ſi fieri non poterat, ut plus quam decem medimna ex iugere exararent; medimnum autem ex iugere decumano dari poterat, cum ager, id quod perraro euenit, cum decumo extuliſſet: quae erat ratio decumani, ſiquidem decumae, ac non bona ueniebant aratorum, ut pluribus aliquanto medimnis decumas emeret, quam iugera erant ſata? In Leontino iugerum ſubſcriptio, ac profeſſio non eſt plus $\overline{XXX}$, decumae $\overline{XXXVI}$ medimnis uenierunt. errauit, an potius inſaniuit Apronius? immo tum inſaniſſet, ſi aratoribus, quod deberent, licitum eſſet, & non, quod Apronius imperaſſet, neceſſe fuiſſet dare. ſi oſtendo minus tribus medimnis in iugerum neminem dediſſe decumae: concedes, opinor, ut cum decumo fructus arationis perceptus ſit, neminem minus tribus decumis dediſſe. Atque hoc in beneficij loco petitum eſt ab Apronio, ut in iugera ſingula ternis medimnis decidere liceret. nam cum a multis quaterna, etiam quina exigerentur; multis autem non ſolum granum ullum, ſed ne paleae quidem ex omni fructu, atque ex annuo labore relinquerentur: tum aratores Centuripini, qui numerus in agro Leontino maximus eſt, unum in locum conuenerunt; hominem ſuae ciuitatis in primis honeſtum, ac nobilem, Andronem Centuripinum legarunt ad Apronium, eundem, quem hoc tempore ad hoc iudicium legatum, & teſtem Centuripina ciuitas miſit; ut is apud eum cauſſam aratorum ageret, ab eoq. peteret, ut ab aratoribus Centuripinis ne amplius in iugera ſingula, quam terna medimna exigeret. hoc uix ab Apronio in ſummo beneficio, pro ijs, qui etiam tum incolumes erant, impetratum eſt. id cum impetrabatur, hoc uidelicet impetrabatur, ut pro ſingulis decumis ternas decumas dare liceret. Quod ſi tua res non ageretur, a te potius poſtularent, ne amplius quam ſingulas, quam ab Apronio, ut ne plus, quam ternas decumas darent. Nunc, ut hoc tempore ea, quae regie, ſeu potius tyrannice ſtatuit in aratores Apronius, praetermittam; neque eos appellem, a quibus omne frumentum eripuit, & quibus nihil non modo de fructu, ſe ne de bonis quidem ſuis reliqui fecit: ex his ternis medimnis, quod beneficij gratiaeq. cauſſa conceſſit. quid lucri fiat, cognoſcite. Profeſſio eſt agri Leontini ad iugerum XXX, haec ſunt ad tritici medimnum $\overline{XC}$, id eſt tritici mod. $\overline{DXL}$ deductis tritici mod. $\overline{CCXVI}$, quanti decumae uenierunt, reliqua tritici $\overline{CCCXXIV}$. adde totius ſummae $\overline{DXL}$ mod. tres quinquageſimas, id eſt tritici mod. $\overline{XXXII}$ CD, ab omnibus enim ternae praeterea quinquageſimae exigebantur. ſunt haec iam ad $\overline{CCCXL}$, mod. tritici. at ego $\overline{CD}$ lucri facta eſſe dixerim: non enim duco in hac ratione eos, quibus ternis medimnis non eſt licitum decidere. uerum ut hac ipſa ratione ſummam mei promiſſi compleam, ad ſingula medimna multi H-S duos, multi H-S quinque acceſsionis cogebantur dare: qui minimum, ſingulos nummos, hoc minimum ut ſequamur, quoniam $\overline{XC}$ medimnum duximus, accedant eo nouo, peſsimoq. exemplo ad H-S $\overline{XC}$. Hic mihi etiam dicere audebit, magno ſe decumas uendidiſſe, cum ex eodem agro dimidio ipſe plus abſtulerit, quam populo R. miſerit. $\overline{CCXVI}$ modium decumas agri Leontini uendidiſti: ſi ex lege, magno: ſi, ut lex eſſet libido tua, paruo: ſi, ut, quae dimidiae eſſent, decumae uocarentur, paruo uendidiſti: multo enim pluris fructus anni Siciliae uenire potuerunt, ſi id te ſenatus, aut populus R. facere uoluiſſet. etenim ſaepe decumae tanti uenierunt, cum lege Hieronica uenirent, quanti nunc lege Verrea uenierunt. Cedo mihi C. Norbani decumas uenditas. C. NORBANI. DECVMAE. VENDITAE. AGRI. LEONTINI. *Atque tum neque iudicium de modo iugerũ dabatur: neq. enim erat Artemidorus Cornelius recuperator: neque ab aratore magiſtratus Siculus tantum exigebat, quantum decumanus ediderat: nec beneficium petebatur a decumano, ut in iugera ſingula ternis medimnis decidere liceret: nec nummorum acceſsionem cogebatur arator dare, ternas quinquageſimas frumenti addere: & tamen populo R. magnus frumenti numerus mittebatur. quid uero iſtae ſibi quinquageſimae? quid porro nummorum acceſsiones uolunt? quo id iure, atque adeo quo id potius ore feciſti? nummos dabat arator. quo modo? aut unde? qui, ſi largiſsimus eſſe uellet, cumulatiore menſura uteretur, ut antea ſolebant facere in decumis, cum aequa lege, & condicione ueniebant. is nummum dabat. unde? de frumento? quaſi habuiſſet te praetore, quod uenderet. de uino igitur erat aliquid reſecandum; ut eſſet, unde Apronio ad illos fructus arationum hoc corollarium nummorum adderetur. Iam id porro utrum libentes, an inuiti dabant? libentes? amabant, credo, Apronium. inuiti? qua re, niſi ui, & malo, cogebantur? Iam iſte: homo amentiſſimus, in uendundis decumis nummorum faciebat acceſſiones ad ſingulas decumas: neque multum, bina, aut terna millia addebat. fiunt per triennium HS fortaſſe $\overline{D}$. hoc neque exemplo cuiuſquam, neque ullo iure fecit: neque eam pecuniam retulit: neque, hoc paruum crimen quemadmodum defenſurus ſit, homo quiſquam umquam excogitauit.*

gitauit. *Quod cum ita ſit, audes dicere te magno decumas uendidiſſe? cum ſit perſpicuum, te bona, fortunasq. aratorum non populi R. ſed tui quaeſtus cauſſa uendidiſſe. ut, ſi quis uillicus ex fundo, cui H-S x millia merces eſſet, excíſis arboribus, ac uenditis, demptis tegulis, inſtrumento, pecore abalienato, domino xx millia nummum pro x millia miſerit, ſibi alia praeterea centum confecerit; primo dominus, ignarus incommodi ſui, gaudeat, uillicoq. delectetur, quod tanto ſibi plus mercedis ex fundo refectum ſit; deinde, cũ audierit, eas res, quibus fundi fructus, & cultura continentur, amotas, & uenditas, ſummo ſupplicio uillicum afficiat, & ſecum male actum putet: item populus R. cum audit pluris decumas uendidiſſe C. Verrem, quam innocentiſſimum hominem, cui iſte ſucceſſit, C. Sacerdotem; putat ſe bonum in arationibus fructibus ſuis habuiſſe custodem, ac uillicum: cum ſenſerit istum omne inſtrumentum aratorum, omnia ſubſidia uectigalium uendidiſſe, omnem ſpem posteritatis auaritia ſua ſustuliſſe, arationes, & agros uectigales uaſtaſſe, atque exinaniſſe, ipſum maximos quaeſtus, praedasq. feciſſe, intelliget ſecum actum eſſe peſſime; iſtum autem ſummo ſupplicio dignum exiſtimabit. unde ergo hoc intelligi poteſt? ex hoc maxime, quod ager decumanus prouinciae Siciliae propter iſtius auaritiam deſertus eſt. neque id ſolum actum eſt, uti minus multis iugis arent, ſi quis in agris remanſerunt; ſed etiam, ut permulti locupletes homines, magni, & naui aratores, agros latos, ac fertiles deſererent, totasq. arationes derelinquerent. id adeo ſciri facillime poteſt ex litteris publicis ciuitatum: propterea quod lege Hieronica numerus aratorum quotannis apud magiſtratus publice ſubſcribitur. Recita tandem, quot acceperit aratores agri Leontini Verres.* OCTVAGINTA TRES. *Quot anno tertio profiteantur.* TRIGINTA DVO. *Vnum & quinquaginta aratores ita uideo deiectos, ut his ne uicarij quidem ſucceſſerint. quot aratores adueniente te fuerunt agri Muticenſis? uideamus ex litteris publicis.* CENTVM. OCTVAGINTA OCTO. *Quid? anno tertio?* CENTVM. ET. VNVS *Octuaginta ſeptem aratores unus ager iſtius iniuria deſiderat: atque adeo noſtra reſp. quoniam illa populi R. uectigalia ſunt, hunc tot patrumfamilias numerum deſiderat, & repoſcit. Ager Herbitenſis primo anno habuit aratores ducentos quinquaginta ſeptem, tertio centum uiginti. hinc centum triginta ſeptem patresfamilias extorres profugerunt, Agyrinenſis ager, quorũ hominum? quam honeſtorum? quam locupletum? ducentos quinquaginta aratores habuit primo anno praeturae tuae. quot tertio anno? octuaginta, quemadmodum legatos Agyrinenſes recitare ex publicis litteris audiſtis. pro dij immortales, ſi ex prouincia tota centum ſeptuaginta eieciſſes, poſſes ne, ſeueris iudicibus, ſaluus eſſe? unus ager Agyrinenſis centum ſeptuaginta aratoribus inanior cum ſit, uos coniecturam totius prouinciae non facietis? Atque hoc peraeque in omni agro decumano reperietis: quibus aliquid tamen reliqui fuerit ex magno patrimonio, eos in agris, minore inſtrumento, minus multis iugis, remanſiſſe, quod metuebant, ſi receſſiſſent, ne reliquas fortunas omnes amitterent; quibus autem iſte nihil reliqui, quod perderent, fecerat, eos plane non ſolum ex agris, uerum ex ciuitatibus ſuis profugiſſe. illi ipſi, qui remanſerant, uix decuma pars aratorum, relicturi agros omnes erãt, niſi ad eos Metellus Roma litteras miſiſſet, decumas lege Hieronica uenditurum; & niſi ab ijs hoc petiuiſſet, ut ſererent quamplurimum: quod illi ſemper ſua cauſſa fecerant, cum eos nemo rogaret, quam diu intelligebant ſeſe ſibi, & populo R. non Verri, & Apronio ſerere, impendere, laborare. Iam uero, iudices, ſi Siculorum fortunas negligitis, ſi, quemadmodum ſocij populi R. a magiſtratibus noſtris tractentur, non laboratis; at uos communem populi R. cauſſam ſuſcipite, atque defendite. eiectos aratores eſſe dico; agros uectigales uexatos, atque exinanitos a Verre; populatam, uexatamq. prouinciam: haec omnia doceo ciuitatum, & priuatis primariorum uirorum teſtimonijs. quid uultis amplius? num exſpectatis, dum L. Metellus, is, qui multos in iſtum teſtes imperio, & poteſtate deterruit, idem abſens de iſtius ſcelere, improbitate, audacia teſtimonium dicat? non, opinor. at is optime, qui ſucceſſit iſti, potuit cognoſcere. ita eſt, uerum amicitia impeditur. at debet nos certiores facere, quo pacto ſe habeat prouincia. debet, uerumtamen nõ cogitur. num quis in Verrem L. Metelli teſtimonium requirit? nemo. num quis poſtulat? non, opinor. quid, ſi teſtimonio L. Metelli, ac litteris haec omnia uera eſſe docebo? quid dicetis, utrum, Metellum falſum ſcribere, an amicum laedendi eſſe cupidum? an praetorẽ, quemadmodum prouincia affecta ſit, neſcire? Recita litteras L. Metelli, quas ad Cn. Pompeium, & M. Craſſum cos. quas ad M. Mummium praetorem, quas ad quaeſtores urbis miſit.* EPISTOLA. L. METELLI DECVMAS. FRVMENTI. LEGE. HIERONICA VENDIDI. *Cum ſcribit ſe lege Hieronica uendidiſſe, quid ſcribit? ita ſe uendidiſſe, ut omnes praeter Verrẽ. cum ſcribit ſe lege Hieronica uendidiſſe, quid ſcribit? ſe per iſtum erepta, Siculis maiorum noſtrorum beneficia, ius ipſorum, condicionem ſocietatis, amicitiae, foederum reddidiſſe. Dicit deinde, quanti cuiuſque agri decumas uendiderit. quid ſcribit? Recita de epiſtola reliqua.* SVMMA. DATA. EST. OPERA. A ME. VT. QVAMPLVRIMO. DECVMAS. VENDEREM. *Cur igitur, Metelle, non ita magno uendidiſti? quia deſertas arationes, inanes agros, prouinciã, miſerã perditãq. offendi. quid? id ipſum, quod ſatũ eſt, qua ratione quiſquam, qui ſereret, inuentus eſt? Recita litteras. Ait ſe miſiſſe & praeſentem confirmaſſe, ſuam interpoſuiſſe auctoritatem. tantum quod aratoribus Metellus obſides non dedit, ſe in nulla re Verri ſimilem futurum. at quid eſt tandem, in quo ſe laboraſſe dicat? Recita.* VT. ARATORES. QVI. RELIQVI. ERANT. QVAMPLVRIMVM. SERERENT *Qui reliqui? quid hoc eſt? reliqui? quo ex bello? qua ex uaſtitate? quaenam in Sicilia tanta clades, aut quod bellum tam diuturnum, tam calamitoſum te praetore uerſatum eſt, ut is, qui tibi ſucceſſerit, reliquos aratores collegiſſe, & recreaſſe uideatur? cum bellis Carthaginienſibus Sicilia uexata eſt; & poſt, noſtra, patrumq. memoria, cum bis in ea prouincia magnae fugitiuorum copiae uerſatae ſint; tamen aratorum internicio facta nulla eſt: tum ſemente prohibita, aut meſſe amiſſa, fructus annuus interibat: tamen incolumis numerus manebat dominorum, atque aratorum. tum qui M. Laeuino, aut P. Rupilio, aut M'. Aquillio praetoribus in eam prouinciam ſucceſſerant, aratores re-*

liquos

liquos non colligebant. tanto ne plus Verres cum Apronio prouinciae Siciliae calamitatis importauit, quam aut Haſdrubal cũ Poenorũ exercitu, aut Athenio cum fugitiuorum maximis copijs, ut temporibus illis, ſimul atque hoſtis ſuperatus eſſet, ager araretur omnis, neque aratori praetor per litteras ſupplicaret, neque eum praeſens oraret, ut quamplurimum ſereret; nunc autem ne poſt abitum quidẽ huius importuniſſimae peſtis quiſquam reperiretur, qui ſua uoluntate araret? pauci eſſent reliqui, qui L. Metelli auctoritate in agros, atque ad ſuum larem familiarem redirent? His te litteris, homo audaciſſime, atque amentiſſime, iugulatum non ſentis? non uides, cum is, qui tibi ſucceſſit, aratores reliquos appellet, hoc eum diſerte ſcribere, reliquos hos eſſe; non ex bello, neque ex aliqua huiuſmodi calamitate, ſed ex tuo ſcelere, importunitate, auaritia, crudelitate? Recita cetera. TAMEN. PRO. EO VT. ET. TEMPORIS. DIFFICVLTAS. ARATORVMQVE. PAENVRIA. TVLIT. *Aratorum*, inquit, *paenuria*. Si ego accuſator toties de re eadem dicerem, uererer, ne animos ueſtros offenderem, iudices. clamat Metellus: Niſi litteras miſiſſem: non eſt ſatis: Niſi praeſens confirmaſſem: ne id quidem ſatis eſt: Reliquos, inquit, aratores. reliquos? probe lugubri uerbo calamitatem prouinciae Siciliae ſignificat. addit: Aratorum paenuria. Expectate etiam, iudices, ſi poteſtis, auctoritatem accuſationis meae. dico aratores iſtius auaritia eiectos. ſcribit Metellus reliquos ab ſe eſſe confirmatos. dico agros relictos, arationesq. deſertas eſſe: ſcribit Metellus aratorum eſſe paenuriam. hoc cum ſcribit, illud oſtendit, deiectos, eiectos, fortunis omnibus expulſos eſſe populi R. ſocios, atque amicos. quibus ſi qua calamitas propter iſtum, ſaluis uectigalibus noſtris, accidiſſet, animaduertere in eum uos oportebat, praeſertim cum ea lege iudicaretis, quae ſociorum cauſſa eſſet conſtituta. cum uero, perditis, profligatisq. ſocijs, uectigalia populi R. ſint deminuta, res frumentaria, commeatus, copiae, ſalus urbis, atque exercituum noſtrorum in poſteritatem iſtius auaritia, interierit: ſaltem commoda ueſtra reſpicite, ſi ſocijs fideliſſimis proſpicere non laboratis. Atque, ut intelligatis, ab iſto, prae lucro, praedaq. praeſenti, nec uectigalium, nec poſteritatis habitam eſſe rationem; cognoſcite, quid ad extremum ſcribat Metellus. In reliquum tempus ait ſe uectigalibus proſpexiſſe. non ſcriberet ſe uectigalibus proſpexiſſe, niſi hoc uellet oſtendere, te uectigalia perdidiſſe. quid enim erat, quod uectigalia proſpiceret Metellus in decumis, & in tota re frumentaria, ſi iſte non uectigalia populi R. ſuo quaeſtu peruertiſſet? atque ipſe Metellus, qui uectigalibus proſpicit, qui reliquos aratores colligit, quid aſſequitur, niſi hoc? ut arent, ſi qui poſſunt, quibus aratrum ſaltem aliquod ſatelles iſtius Apronius reliquum fecit; qui tamen in agris ſpe, atque exſpectatione Metelli remanſerunt. Quid ceteri Siculi? quid ille maximus numerus aratorum, qui non modo ex agris eiecti ſunt, ſed etiam ex ciuitatibus ſuis, ex prouincia, denique bonis, fortunisq. omnibus ereptis profugerunt, qua ratione ij reuocabuntur? quot praetorum innocentia, ſapientiaq. opus eſt, ut illa aratorum multitudo aliquando in ſuis agris, ac ſedibus collocetur? Ac, ne miremini tantam multitudinem profugiſſe, quantam ex litteris publicis aratorumq. profeſſionibus cognouiſtis; ſcitote, tantam acerbitatem iſtius, tantum ſcelus in aratores fuiſſe, (incredibile dictu eſt, iudices: ſed & factum, & tota Sicilia peruulgatum) ut homines, propter iniurias, licentiãq. decumanorum, mortem ſibi ipſi conſciuerint. Centuripinum Dioclem, hominem locupletem, ſuſpendiſſe ſe cõſtat, quo die ſit ei nunciatum Apronium decumas redemiſſe. Dyrrhachinum, primum ciuitatis, eadem ratione mortem oppetiſſe, dixit apud uos, homo nobiliſſimus, Archonidas Elorinus, cum audiſſet, tantum, decumanum profeſſum eſſe, ex edicto iſtius ſibi deberi, quantum ille bonis ſuis omnibus efficere non poſſet.

EXPLANATIO

POSSIDET *nemo*.} quinam igitur poſſident? incolae. ſupra: Quid Halycienſes? quorum incolae decumas dant, ipſi agros immunes habent. EXSPECTARE *nolite*.} ut teſtimonium in Apronium dicant. VERSATI.} non refero hoc uerbum ad rapinas Apronij, ſed ad quaeſtum, & compendium: ut hoc dicat: Verſati ſunt, cum Apronius raperet ab incolis, & a Mnaſiſtrato, in quaeſtu, compendioq. proprio. CIVITAS,} ſupra: Ipſi Leontini publice non ſane me multum adiuuerunt. LEGATIO} quae cum aliarum ciuitatum legationibus ad accuſandum Verrem Romam non uenit. MIHIMET} ſine teſtimonijs eorum. SIVE *adeo*} modus loquendi. Lib. I. Huius improbiſſimi furti, ſiue adeo nefariae praedae. INGENTEM, *immanemq. praedam*} maior eſt in Immanem, quam in Ingentem, ſignificatio. MAGNO,} nam uenire pluris, quam medimnum XXX millia, nulla ratione potuerunt: cum agri Leontini profeſſio eſſet ad iugerum XXX millia, ut infra oſtenditur: & e ſingulis iugeribus caperentur, ubi meſſis optima, medimni deni: quo fiebat, ut medimni, qui decumae nomine dabantur, totidem plane, quot iugera, eſſent. ergo, ſi ſunt iugerum XXX millia, decuma item erit medimnum XXX millia: cum ſcilicet agri fructus eſt, quantus maximus eſſe poteſt. nam interdum octo tantum medimni, nonnunquam pauciores in iugero colliguntur. Verres autem gloriabatur, magno ſe decumas uendidiſſe, quia non ſolum XXX millibus medimnum uendidiſſet, quae, ut dixi, meſſis optimae decuma fuit, ſed etiam XXXVI millibus, ideſt ſex millibus amplius; qui ſunt omnino modium CCXVI millia: ex quo rem populi Romani diligenter curaſſe uidebatur. Cicero contra oſtendit, ipſum ſibi Verrem dimidio plus ex agro Leontino abſtuliſſe, quam populo Romano miſerit. EOS,} decumanum Apronium. CD *millia mod.*} ut infra, ratione ſubducta, patebit. LVCRI *faciunt*,} qui uidentur quidem eſſe decumani, ſed Verri tamen, non ſibi, lucrabantur. DAMNVM *facturos*,} quia uocati ab aratoribus in iudicium condemnati eſſent, niſi Verres ex cohorte ſua, qui iudicarent, recuperatores dediſſet. AGER *efficit, cum octauo bene ut agatur*;} non dubito, quin legendum ſit: Ager reficit

cum

cum octauo : pro, reddit. Sic infra : Cum ager cum decumo extuliſſet. Hoc uerbo cum eodem ſenſu uſus eſt in Parad. Hoc propoſito, inquit, numquam eris diues, ante quam tibi ex tuis poſſeſſionibus tantum reficiatur, ut eo tueri quattuor legiones, & magnae equitum, ac peditum auxilia poſſit. INSANIVIT } cum decumas pluribus emit medimnis, quam quantus eſſet iugerum numerus. HAEC SVNT *ad tritici medimnum* XC *millia* } hoc modo. Si decuma una eſt tot medimnorum numerus, quot iugerum; & iugera ſunt omnino XXX millia; ternas autem decumas in ſingula iugera ab aratoribus exprimit Apronius: ſequitur, ut medimnorum numerus, qui eſſet ex una decuma XXX millia, ſit ex tribus XC millia. ergo LIV millia medimnum lucri facit Verres: nam Apronio decumam populi Romani uendiderat XXXVI millibus medimnum: idq. in tabula retulit: reliquum autem, uſque ad XC millia, quod Apronio datum eſt, ipſe ad ſe transtulit. plus igitur lucratus eſt Verres, quam populo Romano datum. ex tribus enim decumis duas ille habuit, populus unam. QVANTI *decumae uenierunt*, } Apronio. uenierunt enim XXXVI millibus medimnum: quae CCXVI millia modium ſunt. haec ſi deducantur a Verris lucro, quia decumae nomine ad populum Romanum pertinent; ſuperſunt, quae Verres lucrifacit, CCCXXIV millia. perſequitur Cicero hac ratione ſingula tritici lucra, quae ad ipſum Verrem, praeter populi Romani decumam, peruenerunt: ut expleat ſummam promiſſi ſui, quod dixerat uelle ſe oſtendere, in unius agri Leontini decumis lucri feciſſe Apronium, ideſt ipſum Verrem, CD millia modium. TOTIVS *ſummae* DXL *millium mod.* } medimnum XC millium. Addidit autem Verres ad iniuriam trium decumarum quinquageſimas tres: ut eſſent primum decumae pro una tres, deinde totius ſummae, ideſt DXL millium modium, tres praeterea quinquageſimae, ideſt tritici modium XXXII millia CD. SVNT HAEC *iam* } tres decumae cum tribus quinquageſimis. AD HS } notam HS, ut perſpicue mendoſam, deleui. CCCXL *millia* } ſic in antiquis libris, ſed mendoſe. nam ex tribus decumis, & earum tribus quinquageſimis colliguntur, quae ad Verrem peruenriant, CCCLVI millia CD modij, deductis CCXVI millibus, quae ad populum Romanum decumae nomine pertinebant. AD SINGVLA *meditnna multi HS duo*, } idem, ac ſi diceret, ad ſingula millia medimnum multi HS duo millia. eodem enim ratio redit. MVLTI HS *quinque* } a duobus ad quinque uiolenta tranſgreſſio. itaque malim, tres. & apte quadrat, ut alij unum, alij duos, nonnulli tres ſeſtertios ad ſingula medimna dare cogerentur. AD HS XC *millia.* } ut compleatur ſumma promiſſi. nam ſi ad CCCLVI millia CD modios accedant, HS. XC millia, quae pretium ſunt ſex millium medimnum, aeſtimato medimno quindecim ſeſtertijs; ſex uero millia medimum, ſunt XXXVI millia modium: fient omnino CCCXCII millia CD modij. quod a CD millibus, quae lucri facta eſſe a Verre Cicero ſe uelle oſtendere pollicitus eſt, parum diſtat. DIMIDIO *ipſe plus abſtulit* } non dicit dimidium eius, quod populo Romano miſit, quod XVIII millia medimnum fuiſſet: neque alterum tantum, quod XXXVI millia medimnum: ſed dimidio plus, ideſt, & alterum tantum, quantum illud fuit, quod populo Romano miſit, & dimidio amplius: quod totum eſt LIV millia medimnum, uel CCCXXIV millia modium. tantum enim lucrifecit Verres in tribus decumis; quod iam dictum eſt in eo loco: Deductis tritici modium CCXXVI millibus, quanti decumae uenierunt, reliqua tritici CCCXXIV millia. Loquitur igitur Cicero non de toto Verris lucro, quod CD millia modium fuiſſe dixit, uerum de eo tantum, quod trium decumarum nomine fecit ex agro Leontino. nam ad decumas ternae praeterea quinquageſimae, & ad quinquageſimas accedebant in ſingula medimna ſinguli ſaltem nummi. quorum hic ratio non habetur. nam ſi haberetur; uerius erat, duplo plus, quam dimidio plus. SI, VT LEX *eſſet libido tua*, *paruo* : } cum uideam ſubiungi, Paruo uendidiſti, offendor iteratione eiuſdem uerbi. nam particula, Si, ter hic repetita, uarietatem in pretio decumarum ſingulis locis requirit. accedit alterum uitium, quod tertio loco, Si, repetita nihil affert, quod a Verris libidine non pendeat. at libidinis proxime facta mentio eſt: itaque, quod ſequitur, ad reprehenſionem Verris nihil addit. uenit igitur in mentem ſuſpicari, hoc totum ita coniungi debere; Si, ut lex eſſet libido tua, ut, quae dimidiae eſſent, decumae uocarentur, paruo uendidiſti. ita & abſurda illa, minime Ciceronis ingenio digna, repetitio uerbi, Paruo, tolletur: & diſtractae eius ſententiae partes componentur. quorſum enim exactae pro decumis dimidiae, niſi ad libidinem, ſpectant? cur igitur, quaſi diuerſum aliquid, ſeparatim ponantur? Sententia uero haec eſt. Si de exigendis non decumis, ſed dimidijs pro tua libidine cogitaſti: multo pluris uendere potuiſti. nam, ut uno utamur exemplo, ex agro Leontino, cuius agri profeſſio eſt ad iugerum XXX millia, ſi dena medimna ex iugero percipiuntur, uniuerſa ſumma fit CCC millia medimnum: quorum dimidiae ſunt, CL millia, multo ſcilicet plus, quam XXXVI millia, quanti decumas eius agri uendidiſti. ita neq. legi, quia magno, neque libidini tuae, quia paruo uenditae decumae, ſatisfactum a te eſt. FRVCTVS *annui Siciliae* } non, omnes fructus, ſed omnium fructuum dimidiae. nam etſi omnium agrorum decumae pluris a te, quam lege liceat, minus tamen, quam hortari uidebatur libido tua, uenierunt. Dicit autem, Fructus annui Siciliae, ab agro Leontino ad omnes Siciliae agros oratione traducta; ut oſtendat, non unius agri Leontini, ſed Siciliae totius decumas pluris, quam lex permitteret, a Verre ueniſſe. SI ID TE *ſenatus*, *aut populus Romanus facere uoluiſſet.* } hoc addit, ne Verrem, quia dimidias non uendiderit, accuſare uideatur. Numquam, inquit, ſenatus, aut populus Romanus de dimidijs tibi mandaſſet, ſicuti de decumis, legitimis tamen, mandauit. ETENIM *ſaepe decumae tanti uenierunt* } redit ad decumas, dimidijs omiſſis. Quid gloriaris Verres, magno a te uenditas eſſe decumas? tantidem alij quoque ſaepe uendidernnt, nec tamen, ut tu, contra legem Hieronicam. Hic mihi ſcrupulus, & quaedam inijcitur dubitatio. Qui enim lege

Hieronica decumas magno uendere Norbano, alijsq. licuit, Verri autem eadem lege tantidem non licuit? quod ei Cicero obiecit ijs uerbis: Si ex lege, magno: & hic, ſubiungens, Lege Verrea: quaſi iniqua, & Hieronici diſſimili. Nimirum, ut eximatur ſcrupulus, ita credendum eſt: Verrem, etſi non dena medimna in iugero naſcerentur, quod accidere ſolitum, ubi ſationem dij omnes adiuuarent, Cicero dixit, ad eam tamen rationem decumas triennio uendidiſſe, ut medimnorum numerus iugerum numerum aequaret: quaſi perpetuum eſſet, quod perquam raro contingeret: cum lex Hieronica medimnum ex iugero, decumae nomine, ijs dumtaxat concederet, cum dena medimna arator ex iugero caperet: ubi uero minus, decuma minuebatur, ideſt medimno minor erat. Norbanus autem, & alij, qui tanti decumas iure uendiderunt, quanti Verres iniuſte, per legem Hieronicam id facere potuerunt, in maxima agrorum ubertate, denis medimnis ex iugero perceptis. LEGE *Verrea*} quaſi Verres non ad legem Hieronicam, ſed ad ſuam libidinem, ueluti legem quandam, in uendendis decumis reſpexerit. ATQVE TVM *neque iudicium*} quae recte fecit Verres, non ſolus, neque primus fecit. nam & Norbanus, & alij, meſſe optima, tanti decumas uendiderant. idem ſolus multa facit improbe; ut cum iudicium de modo iugerum dedit, cum recuperatores e ſua cohorte: & quae infra narrantur. IAM ISTE} nouum Verris lucrum addit ad ſuperiora: quod ubi alicuius agri decumam uenderet, a ſingulis decumanis, praeter decumam, bina, uel terna millia nummum ſibi exigeret: quo nomine HS fortaſſe D millia per triennium fecit. Erant enim Siciliae populi, Plinio teſte, LXXII. totidem igitur eorum decumae. pro quibus ſingulis ſi bina millia nummum exigantur, triennio fient CDXXXII millia nummum, eoq. amplius, quod a nonnullis decumanis non bina, ſed terna millia nummum acceſſionis exigeret. decumani porro totum illud a miſeris aratoribus exprimebant. NEQVE EAM *pecuniam retulit*} in aerarium: non enim populo, ſed ſibi exigebat. PARVVM *crimen*} quia minimum hoc lucrum, ſi cum decumis illis, & quinquageſimis, & nummorum pro ſingulis medimnis acceſſione conferatur. SVBSCRIBITVR.} eodem uerbo uſus eſt ſupra: Iugerum ſuſcriptio, ac profeſſio. AGRI *Muticenſis?*} Mutyenſis, rectius, ut ſupra. DETERRVIT,} ne Romam uenirent ad teſtimonium dicendum. AN AMICVM *laedendi eſſe cupidum?*} quod certe nemo dicit; amicum enim laedere nemo cupit. BIS} Euno primum, deinde Athenione ducibus. Eunum P. Pupilius, Athenionem M. Aquillius deuicit. PRAETORIBVS} proconſulibus Rupilio & Aquillio; ſed, praetoribus, idem ualet. ARATORES *reliquos non colligebant.*} quia non diffugerunt ijs praetoribus, ut praetore Verre. SVPPLICARET,} ut ſupplicauit Metellus. PRBESENS *oraret,*} ut idem Metellus.

ORATIO

HAEC tu, tametſi omnium hominum diſſolutiſſimus, crudeliſſimusq. ſemper fuiſti, tamen numquam perpeterere; quod illi gemitus, luctusq. prouinciae ad tui capitis periculum pertinebant; non, inquam, perpeterere, ut homines iniuriae tuae remedium morte, ac ſuſpendio quaererent, niſi ea res ad quaeſtum, & ad praedam tuam pertineret. quid, illud perpeterere? attendite, iudices: omnibus enim neruis mihi contendendum eſt, atque in hoc laborandum, ut omnes intelligant, quam improbam, quam manifeſtam, quam confeſſam rem pecunia redimere conentur. graue crimen eſt hoc, & uehemens, & poſt hominum memoriam, iudiciaq. de pecunijs repetundis conſtituta grauiſſimum, praetorem populi R. ſocios habuiſſe decumanos. nō hoc nunc primum audit priuatus de inimico, reus ab accuſatore: iam antea in ſella ſedens praetor, cum prouinciam Siciliam obtineret, cum ab omnibus non ſolum, id quod commune eſt, propter imperium, ſed etiam, id quod iſtius praecipuum eſt, propter crudelitatem metueretur, millies audiuit, cum eius animum ad perſequendum non negligentia tardaret, ſed conſcientia ſceleris, auaritiaeq. ſuae frenaret: loquebantur enim decumani palam, & praeter ceteros is, qui apud iſtum plurimum poterat, maximosq. agros populabatur, Apronius, perparuum ex illis magnis lucris ad ſeſe peruenire, praetorem eſſe ſocium. Hoc cum palam decumani tota prouincia loquerentur, tuumq. nomen in re tam turpi, nefariaq. interponerent; nihil ne tibi uenit in mentem exiſtimationi tuae conſulere? nihil denique capiti, ac fortunis tuis prouidere? cum tui nominis terror in auribus, animisq. aratorum uerſaretur; cum decumani aratoribus ad pactiones faciendas non ſuam uim, ſed tuum ſcelus, ac nomen opponerent; ecquod iudicium Romae tam diſſolutum, tam perditum, tam nummarium fore putaſti, quo ex iudicio te ulla ſalus ſeruare poſſet? cum planum fieret, decumis contra inſtituta, leges, conſuetudinemq. omnium uenditis, in aratorum bonis fortunisq. diripiendis decumanos dictitaſſe, tuas eſſe partes, tuam praedam, idq. te tacuiſſe, &, cum diſſimulare non poſſes, potuiſſe tamen perpeti, & perferre; quod magnitudo lucri obſcuraret periculi magnitudinem, plusq. aliquanto apud te pecuniae cupiditas quam iudicij metus poſſet. Eſto: cetera negare non potes: ne illud quidem tibi reliquum feciſti, ut hoc poſſes dicere, nihil eorū te audiſſe, nihil ad tuas aures de infamia tua perueniſſe. Querebantur cum luctu, & gemitu aratores: tu id neſciebas? fremebat tota prouincia: nemo id tibi renunciabat? Romae quaerimoniae de tuis iniurijs, conuentusq. habebantur: ignorabas haec? ignorabas haec omnia? quid? cum palam Syracuſis, te audiente, maximo conuentu, P. Rubrius Q. Apronium ſponſione laceſſiuit, ni Apronius dictitaret, te ſibi in decumis eſſe ſocium, haec te uox non perculit? non perturbauit? non, ut capiti, & fortunis tuis proſpiceres, excitauit? tacuiſti, ſedaſti etiam lites illorum, &, ſponſio illa ne fieret, laboraſti. Pro dij immortales, hoc aut innocens homo perpeti potuiſſet, aut, quamuis nocens, qui modo iudicia Romae fore putaret, non aliqua ſe ſimulatione exiſtimationi hominum uindicaſſet? Quid eſt hoc? ſponſio fit de capite, ac fortunis

tunis tuis : tu ſedes, & quieſcis ? non perſequeris? non perſeueras; non perquiris, cui dixerit Apronius? quis audierit? unde hoc natum, quemadmodum prolatum ſit? ſi quis tibi ad aurem acceſſiſſet, & dixiſſet Apronium dictitare, te ſibi eſſe ſocium : commoueri te oportuit, uocare Apronium, nec illum ante tibi ſatisfacere, quam tu omnium exiſtimationi ſatisfeciſſes. cum uero in foro celeberrimo, tanta frequentia, hoc uerbo, & ſimulatione Apronio, re uera tibi obiectum eſſet : tu umquam plagam tacitus accipere potuiſſes, niſi hoc ita ſtatuiſſes, in re tam manifeſta quidquid dixiſſes, te deterius eſſe facturum? quaeſtores, legatos, praefectos ſuos, tribunos multi miſſos fecerunt, & de prouincia decedere iuſſerunt, quod eorum culpa ſe minus commode audire arbitrarentur, aut quod peccare illos aliqua in re iudicarent. tu Apronium, hominem uix liberum, contaminatum, perditum, flagitioſum, qui non modo animum integrum, ſed ne animam quidem puram conſeruare potuiſſet, eum in tanto tuo dedecore non profecto ne uerbo quidem grauiore appellaſſes, neque apud te tam ſancta religio ſocietatis fuiſſet, ut tui capitis periculum negligeres, niſi rem tam notam eſſe omnibus, & tam manifeſtam uideres. cum eodem Aprpnio poſtea P. Scandilius, eques R. quem uos omnes noſtis, eandem ſponſionem de ſocietate fecit, quam Rubrius facere uoluerat. inſtitit, oppreſſit, non remiſit : facta eſt ſponſio HS v millia. coepit Scandilius recuperatores, aut iudicem poſtulare. Satis ne uobis praetori improbo circumdati cancelli uidentur in ſua prouincia, immo uero in ſella, ac tribunali, ut aut de ſuo capite iudicium fieri patiatur praeſens, ac ſedens, aut confiteatur ſe omnibus iudicijs conuinci neceſſe eſſe? Sponſio eſt, ni te Apronius in decumis ſocium eſſe dicat : prouincia tua eſt : ades : ab te iudicium poſtulatur : quid facis? quid decernis? recuperatores dicis te daturum. bene agis. tametſi qui erunt tantis ceruicibus recuperatores, qui audeant in prouincia, cum praetor adſit, non ſolis contra uoluntatem eius, ſed etiam contra fortunas iudicare? uerum eſto; manifeſta res eſt : cum nemo eſſet, quin hoc ſe audiſſe liquido diceret : locupletiſſimus quiſque certiſſimus teſtis eſſet: nemo erat Sicilia tota, qui neſciret decumas eſſe praetoris; nemo, qui non audiſset, ita Apronium dictitaſſe. praeterea conuentus honeſtus Syracuſis, multi equites R. uiri primarij. ex qua copia recuperatores reijci oporteret, qui aliter iudicare nullo modo poſſent. inſtat Scandilius poſcere recuperatores. tum iſte, homo innocens, qui illam ſuſpicionem leuare, atque ab ſe remouere cuperet, recuperatores dicit ſe de coborte ſua daturum.

EXPLANATIO

CONTRA *inſtituta legis,* Hieronicae. uel lege, quod magis probo, Contra inſtituta, leges. Quo ſpectat illud etiam pro Fonteio : Salus ipſa uirorum fortium innocentiam tueri non poteſt. QVO *ex iudicio te ulla Salus ſeruare poſſet?* imitatus eſt Terentium, qui dixit in Ad.

Ipſa ſi cupiat Salus,
Seruare prorſus non poteſt hanc familiam.

SPONSIONE *laceſſiuit,* promiſſa certae pecuniae ſolutione, ſi cauſſa caderet. NI APRONIVS *dictitaret,* ſimilia ſponſionis exempla ſaepe occurrunt, ut in Piſonem, in ep. ad Trebatium, in Valerio Max. EXISTIMATIONI *hominum* eorum, qui aderant, Siculorum. non enim placet, Populi Romani : quod alijs uidetur eſſe rectius, quam, Hominum. Infra quoque, Exſpectant, inquit, omnes, quantae tibi ea res curae ſit, quemadmodum hominum exiſtimationi te, atque innocentiam tuam probari uelis. ANTE *tibi ſatisfacere* ante tibi purgatum eſſe, quam tu purgatus eſſes omnibus. nota uerbi ſignificatio. unde Satisfactionem accipere. QVAESTORES, *legatos, praefectos ſuos, tribunos* ordinem ſeruauit. nam quaeſtor legato, legatus praefecto, praefectus tribuno mil. honore antecellit. ANIMAM ſpiritum. ſupra : Odor Apronij taeterrimus oris. NON PROFECTO miror ſublatam eſſe particulam, Non : cum eam ſententia non modo poſtulet, uerum etiam flagitet, dicit enim Cicero, non eſſe Apronium a Verre ne uerbo quidem grauiore appellatum : quod futurum non fuiſſe, niſi Verres notam eſſe rē omnibus, & manifeſtam uideret. non profecto commiſiſſes, inquit, ut eum ne uerbo quidem grauiore appellares, neque tanti apud te nefaria illa ſocietas fuiſſet, niſi rem ita notam omnibus uideres, ut infamiam a te in Apronium auertere nulla ratione poſſes. NEQVE *apud te* patet ſenſus : cur igitur, Atque, pro, Neque, reponatur? quod alij probarunt. SOCIETATI furtorum, ac praedarum. VIDERES dixit affirmans, non interrogans. CIRCVMDATI *cancelli* impoſita neceſſitas. cogitur enim, cui cancelli circumdantur. TANTIS *ceruicibus* tam forti animo. QVI ILLAM *ſuſpicionem leuare, atque abs ſe remouere cuperet,* ironia.

ORATIO

PRO deum hominumq. fidem, quem ego accuſo? in quo meam induſtriam, ac diligentiam ſpectari uolo? quid eſt, quod ego dicendo, aut cogitando efficere, aut aſſequi debeam? teneo in medijs uectigalibus populi R. in ipſis fructibus prouinciae Siciliae furem manifeſto auertentem rem frumentariam omnem, pecuniam maximam; teneo, inquam, ita, ut negare non poſſit. nam quid hic dicet? Sponſio facta eſt cum cognitore tuo Apronio de fortunis tuis omnibus, ni ſocium te ſibi in decumis eſſe dictitaret. exſpectat omnes, quantae tibi ea res curae ſit, quemadmodum hominum exiſtimationi te, atque innocentiam tuam probari uelis. hic tu medicum, & haruſpicem, & praeconem tuum recuperatores dabis? aut etiam illum ipſum, quem tu in

cohorte tua Caſſianum iudicem habebas, ſi qua res maior eſſet, Papirium Potamonem, hominem ſeuerum, ex uetere illa equeſtri diſciplina? Scandilius poſtulare de conuentu recuperatores. tum iſte negat ſe de exiſtimatione ſua cuiquam, niſi ſuis, commiſſurum. negotiatores putant eſſe turpe, id forum ſibi iniquum eiurare, ubi negotientur: praetor prouinciam ſuam totam ſibi iniquam eiurat. o impudentiam ſingularem: hic poſtulat ſe Romae abſolui, qui in ſua prouincia iudicauit ſe abſolui nullo modo poſſe, qui plus exiſtimet apud lectiſſimos ſenatores pecuniam, quam apud tres negotiatores metum ualere? Scandilius uero negat ſeſe apud Artemidorum recuperatorem uerbum eſſe facturum, & tamen auget, atque onerat te bonis condicionibus, ſi tu uti uelis. ſi ex prouincia Sicilia tota ſtatuebas idoneū iudicem, aut recuperatorem nullum poſſe reperiri, poſtulat a te, ut Romam reijcias. hic enimuero tu exclamas hominem improbum, qui poſtulet ibi de tua exiſtimatione iudicium fieri, ubi te inuidioſum eſſe intelligebat: negas te Romam reiecturum: negas de conuentu recuperatores daturum: cohortem tuam proponis. Scandilius rem ſe totam relicturum dicit, & ſuo tempore eſſe rediturum. quid tu ibi tum? quid facis? Scandilium cogis: quid? ſponſionem acceptam miſſam facere? impudenter tollis expectatum exiſtimationis tuae iudicium. non facis. quid ergo? Apronio permittis, ut, quos uelit, de cohorte ſumat recuperatores? indignum, uni potius ex iniquis ſumendi, quam utriſque ex aequis reijciendi, fieri poteſtatem. neutrum facis eorum. quid ergo? eſt aliquid, quod improbius fieri poteſt: cogit enim Scandilium quinque illa millia nummū dare, atque adnumerare Apronio. quid potuit elegantius facere praetor cupidus exiſtimationis bonae, qui ab ſeſe omnem ſuſpicionem propulſaret, qui ſe eripere ex infamia cuperet? adductus erat in ſermonem, inuidiam, uituperationem: dictitaret homo improbus, atque impurus Apronius, ſocium eſſe praetorem. uenerat res in iudicium, atque diſcrimen: poteſtas erat iſti, homini integro, atque innocenti, data, ut, in Apronium cum animaduertiſſet, ſeſe grauiſſima leuaret infamia. quid excogitat poenae? quid animaduerſionis in Apronium? cogit Scandilium Apronio, ob ſingularem improbitatem, atque audaciam, praedicationemq. nefariae ſocietatis, HS v millia, mercedis nomine, ac praemij, dare. Quid interfuit, homo audaciſſime, utrum hoc decerneres, an id, quod Apronius dictitabat, tu de te proferres, ac dictitares? quem hominem, ſi quis pudor in te, atque adeo ſiquis metus fuiſſet, ſine ſupplicio dimittere non debuiſti, hunc abs te ſine praemio diſcedere noluiſti. Omnia ſimul intelligere potuiſtis, iudices, ex hoc uno crimine Scandiliano: primū, hoc non eſſe Romae natum, de ſocietate decumarum, non ab accuſatore fictum, non, ut ſolemus interdum in defenſionibus dicere, crimen domeſticum, ac uernaculum, non ex tempore periculi tui conſtitutum, ſed uetus; non incognitum iam, ſed te praetore iactatum; non ab inimicis Romae compoſitum, ſed Romam de prouincia exportatum. ſimul intelligi poteſt illud iſtius in Apronium ſtudium, Apronij de iſto non modo confeſſio, uerum etiam commemoratio. eodē accedit, quod hoc quoque intelligere poteſtis, iſtum ſtatuiſſe in prouincia ſua, exiſtimationis ſuae iudicium extra cohortem ſuam committendum fuiſſe nemini. ecquis eſt iudex, cui non ab initio decumani criminis perſuaſum ſit, iſtum in aratorum bona, fortunasq. impetum feciſſe? quis hoc non ex eo ſtatim iudicauit, quod oſtendi, iſtum decumas noua lege, atque adeo nulla lege, contra omnium conſuetudinem, atque inſtituta uendidiſſe? uerum, ut iſtos ego iudices, tam ſeueros, tam diligentes, tam religioſos; non haberem, ecquis eſt, ex iniuriarum magnitudine, improbitate decretorum, iudiciorum iniquitate, qui hoc non iamdudum ſtatuerit, & iudicarit? etiā ſane, ſit aliquis diſſolutior in iudicando, legum, officij, reip. ſociorum, atque amicorum negligentior. quid is? poſſit ne de iſtius improbitate dubitare, cum tanta lucra facta, tam iniquas pactiones ui, & metu expreſſas cognouerit? cum tanta praemia ciuitates ui, atque imperio, uirgarum, ac mortis metu, non modo Apronio, atque eius ſimilibus, uerum etiam Venerijs ſeruis dare coactas? quod ſi quis ſociorum incommodis minus mouetur; ſi quem aratorum fugae, calamitates, exſilia, ſuſpendia denique non permouent: non poſſum dubitare, quin is tamen, cum uaſtatam Siciliam, relictos agros, ex ciuitatum litteris, & epiſtola L. Metelli cognouerit, ſtatuat fieri non poſſe, ut de iſto non ſeueriſſime iudicetur. erit etiam aliquis, qui haec omnia diſſimulare, ac negligere poſſit? attuli ſponſiones, ipſo praeſente factas de decumarum ſocietate, ab ipſo prohibitas iudicari. quid eſt, quod poſſet quiſquam manifeſtius hoc deſiderare?

EXPLANATIO

COGNITORE *tuo* } qui te optime noſſet, cuiq. credi oporteret, ſociū te ſibi in decumis eſſe dictitanti. NI SOCIVM *tibi* } ſupra, bis: Te ſibi: quod magis placet. CASSIANVM } ſeueriſſimū. a L. Caſſio, qui ſcopulus reorum uocabatur, quaerendumq. dicebat, Cui bono, Caſſiani iudices dicti, quaſi Caſſio ſimiles. pro Roſcio Am. act. I. Pro Milone. Phil. 2. PAPIRIVM *Potamonem,* } ſcribam, &. familiarem Caecilij, qui Verris quæſtor fuit, nominatur in Diuin. HOMINEM *ſeuerum,* } minime ſeuerum, cum ſit de cohorte Verris. INIQVVM *eiurare,* } ut iniquum recuſare. Phil. XII. Sic me iniquum eierabant. Et lib. II. de Orat. Eiero, inquit: iniquus eſt. APVD TRES *negotiatores,* } quos de conuentu iudices eſſe noluit. Tres autem recuperatores erant. METVM } ſenſus eſt. Tres de conuentu iudices putauit ſeuere iudicaturos, nullo metu praetoris: itaque negauit de ſua exiſtimatione ſe eis eſſe commiſſurum. qui igitur apud tres negotiatores metum non ualere iudicauit, is nunc apud lectiſſimos ſenatores iudices ualere pecuniam putat? ARTEMIDORVM } medicum Verris, de quo ſupra. SPONSIONEM *acceptam facere?* } Facere, pro perſequi. Quod, inquit, non facis: in quo tollis expectatum exiſtimationis tuae iudicium: quia ſcire homines cupiebant, quid de tua exiſtimatione decerneretur. Hoc igitur eſt, in quo primum peccas, quod Scandilium non cogis litem perſequi: alterum, quod Apronio non permittis, ut,

quos

quos uelit, de tua cohorte recuperatores ſumat. IMPVDENTER *tollis exſpectatum exiſtimationis tuae iudicium.* } lego ſine interrogandi nota, hoc ſenſu. Iudicium fieri non uis in ea re, in qua homines, quid de tua exiſtimatione decerneretur, exſpectabant. NON *facis.* } non cogis acceptam ſponſionem facere Scandilium. APRONIO *permittis,* } an hoc facis? ne hoc quidem. VNI } Apronio. EX INIQVIS } e cohorte Verris. VTRISQVE } Scandilio, & Apronio. EX AEQVIS } e conuentu. REIICIENDI } potuiſſet enim uterque, ſi quem de conuentu recuperatorem non probaſſet, eum reijcere. QVINQVE *millia nummum* } quibus Scandilius ſponſionem fecerat, ni Apronius dictitaret, ſocium ſibi Verrem eſſe in decumis. OB SINGVLAREM *improbitatem, atque audaciam,* } quaſi Scandilij ſingularis improbitas, & audacia in laceſſendo ſponſione illa Apronio fuiſſet. HOC DECERNERES, } quod in Scandilium decreuiſti. TV DE TE *proferres.* } te Apronio ſocium eſſe in decumis. idem fuit, & hoc decernere; & de te ipſo, quod Apronius dictitabat, proferre. QVEM *hominem* } Apronium. SI QVIS *pudor* } uerbis illius exiſtimatione tua laeſa: quod pudor tuus ferre non debuit. SI QVIS *metus* } legum, ac iudiciorum. DOMESTICVM, *ac uernaculum,* } dominatum, ut uernae ſerui naſcuntur. IAM, } hoc tempore. SPONSIONES } Rubrij, & Scandilij.

ORATIO

NON dubito, quin uobis ſatisfecerim, iudices: uerumtamen progrediar longius; non mehercule quo magis hoc uobis perſuadeatur, quam iam perſuaſum eſſe confido; ſed ut ille aliquando impudentiae ſuae finem faciat, aliquando deſinat ea ſe putare poſſe emere, quae ipſe ſemper habuit uenalia, fidem, iuſiurandum, ueritatem, officium, religionem; deſinant amici eius ea dictitare, quae detrimento, maculae, inuidiae, infamiae nobis omnibus eſſe poſſint. at qui amici? o miſerum, atque inuidioſum, offenſſumq. paucorum culpa, atque indignitate ordinem ſenatorium. Albam Aemilium, ſedentem in faucibus macelli, loqui palam, uiciſſe Verrem, emptos habere iudices, alium HS CD *millibus, alium* HS D *millibus; quem minimo,* CCC *millibus? atq. ei cum reſponſum eſſet fieri non poſſe; multos teſtes eſſe dicturos; me praeterea cauſae non defuturum: licet hercules, inquit, omnes omnia dicant: niſi ita res manifeſta erit allata, ut reſpondere nihil poſſit, uicimus. Bene agis, Alba: ad tuam ueniam condicionem. nihil putas ualere in iudicijs coniecturam, nihil ſuſpicionem, nihil anteactae uitae exiſtimationem, nihil bonorum uirorum teſtimonia, nihil ciuitatum auctoritates, teſtimonia, litteras: res manifeſtas quaeris. non quaero iudices Caſſianos: ueterem iudiciorum ſeueritatem non requiro: ueſtram in hoc fidem dignitatem, religionem in iudicando non imploro, Albam habebo iudicem, eum hominem, qui ſe ipſe ſcurram improbiſſimum exiſtimari uult; qui a ſcurris potius ſemper gladiator, quam ſcurra, appellatus ſit. afferam rem eiuſmodi in decumis, ut Alba fateatur, iſtum in re frumentaria, & in bonnis aratorum aperte, palamq. eſſe praedatum.*

EXPLANATIO

AT QVI *amici?* } hoc cum dolore pronunciat. quod eius amici, qui ea dictitent, quae uniuerſum ordinem ſenatorium in inuidiam adducant, ſenatores ipſi ſint. ideo ſubiungit: O miſerum, atque inuidioſum, offenſumq. paucorum culpa, atque indignitate ordinem ſenatorium. Erat igitur ſenator Alba Aemilius, qui proxime nominatur, qui ſcilicet illa dictitabat. AD TVAM *ueniam condicionem.* } dixiſti: Niſi ita res manifeſta erit allata, ut reſponderi nihil poſsit, uicimus. At ego ita rem afferam manifeſtam, ut reſponderi nihil poſsit. LITTERAS *manifeſtas quaeris.* } mire placet, quod hic alij excogitarunt: Auctoritates, teſtimonia, litteras: res manifeſtas quaeris. EXISTIMARI *uult,* } ita turpiter uiuit, ut, ſi ſcurra exiſtimètur, honori ſibi ducat. at eum ſcurrae ſuo dignum nomine non putant, gladiatorem uocant: quod multo eſt ignominioſius.

ORATIO

DECVMAS agri Leontini magno dicit ſe uendidiſſe. oſtendi iam illud initio, non exiſtimandum magno uendidiſſe eum, qui uerbo decumas uendiderit; re, & condicione, & lege, & edicto, & licentia decumanorum, decumas aratoribus nullas reliquas fecerit. etiam illud oſtendi, uendidiſſe alios magno decumas agri Leontini, ceterorumq. agrorum; & lege Hieronica uendidiſſe; & pluris etiam, quam te, uendidiſſe; nec aratorem quemquam eſſe queſtum. nec enim fuit, quod quiſquam queri poſſet, cum lege aequiſſime ſcripta uenirent. neque illud umquam aratoris interfuit, quanti decumae uenirent. non enim ita eſt, ut, ſi magno uenierint, plus arator debeat; ſi paruo, minus. ut frumenta nata ſunt, ita decumae ueneunt. aratoris autem intereſt, ita ſe frumenta habere, ut decumae quamplurimo uenire poſſint. dũ arator ne plus decuma det, expedit ei decumam eſſe quammaximi. uerum hoc, ut opinor, eſſe uis caput defenſionis tuae, magno te decumas uendidiſſe, agri uero Leontini, qui plurimum efficit, tritici mod. CCXVI *millia. ſi doceo, pluris aliquanto potuiſſe te uendere, neque ijs uoluiſſe addicere, qui contra Apronium licerentur, & Apronio multo minoris, quam alijs potũeris, tradidiſſe: ſi hoc doceo, potuerit ne te ipſe Alba, tuus antiquiſſimus nõ ſolum*

 amicus,

amicus, uerum etiam amator, abſoluere? dico equitem R. hominem in primis honeſtum, Q. Minucium, cum ſui ſimilibus, ad decumas agri Leontini tritici mod. non M, *non* MM, *nõ* MMM, *ſed ad unas unius agri decumas tritici mod.* XXX *millia uoluiſſe addere; & ei poteſtatem emendi non eſſe factam, ne res abiret ab Apronio. negare hoc, niſi forte negare omnia conſtituiſti, nullo modo potes. palam res geſta eſt, maximo conuentu, Syracuſis: teſtis eſt tota prouincia; propterea quod undique ad emendas decumas ſolent eo conuenire. quod ſiue fateris, ſiue conuinceris: quot, & quam maximis in rebus teneare, non uides? primum, tuam rem illam, & praedam fuiſſe: nam, niſi ita eſſet, cur tu Apronium malebas, quem omnes tuum procurare in decumis negotium loquebantur, quam Minucium, decumas agri Leontini ſumere? deinde, immenſum, atque infinitum lucrum eſſe factum: nam ſi* XXX *millia mod. tritici tu commotus non eſſes, certe hoc idem lucri Minucius Apronio libenter dediſſet, ſi ille accipere uoluiſset. quantam igitur illi ſpem praedae propoſitam arbitramur fuiſſe, qui tantum praeſens lucrum, nulla opera inſumpta, contempſerit, atque deſpexerit? deinde ipſe Minucius numquam tanti habere uoluiſſet, ſi decumas tu lege Hieronica uenderes: ſed quod tuis nouis edictis, & iniquiſſimis inſtitutis plus aliquanto ſe, quam decumas ablaturum uidebat, iccirco longius progreſſus eſt. ac Apronio ſemper plus etiam multo abs te permiſſum eſt, quam quod edixeras. quantum igitur quaeſtum putamus factum eſſe per eum, cui quiduis licitum ſit, cum tantum lucri uoluerit addere is, cui ſi decumas emiſſet, idem non liceret? Poſtremo: illa quidem certe tibi praeciſa defenſio eſt, in qua tu ſemper omnia tua furta, atque flagitia latere poſſe arbitratus es, magno te decumas uendidiſſe, plebi R. conſuluiſſe, annonae proſpexiſſe. non poteſt hoc dicere is, qui negare non poteſt, ſe unius agri decumas* XXX *millia mod. minoris, quam potuerit, uendidiſſe: ut, etiam ſi tibi hoc concedam, Minucio ideo te non tradidiſſe, quod iam addixiſſes Apronio; (aiunt enim te ita dictitare: quod ego exſpecto, cupioq. te illud defendere) uerum ut ita ſit; tamen non potes hoc, quaſi praeclarum aliquid, praedicare, magno te decumas uendidiſſe, cum fuiſſe fateare, qui multo pluris uoluerint emere. Tenetur igitur iam, iudices, et manifeſto tenetur auaritia, cupiditas hominis, ſcelus, improbitas, audacia. quid, ſi haec, quae dico, ipſius amici, defenſoresq. iudicarunt? quid uultis amplius? Aduentu L. Metelli praetoris, cum omnes eius comites iſte ſibi ſuo illo* παγχρήστῳ *medicamento amicus redemiſſet, aditum eſt ad Metellum: eductus eſt Apronius: eduxit, uir primarius, C. Gallius ſenator: a L. Metello, ut ex edicto ſuo iudiciũ daret in Apronium, quod per uim, aut metum abſtuliſſet, quam formulam Octauianam & Romae Metellus habuerat, & habebat in prouincia, non impetrat; cum hoc diceret Metellus, praeiudicium ſe de capite C. Verris per hoc iudicium nolle fieri. tota Metelli cohors, hominum non ingratorum, aderat Apronio. C. Gallius, homo noſtri ordinis, a ſuo familiariſſimo L. Metello iudicium ex edicto non poteſt impetrare. non reprehendo Metellum. pepercit homini amico, &, quemadmodum ipſum dicere audiui, neceſſario: non reprehendo, inquam, Metellum: ſed hoc miror, quo modo, de quo homine praeiudicium noluerit fieri per recuperatores, de hoc ipſo nõ modo praeiudicarit, uerum grauiſſime, ac uehementiſſime iudicarit. primum enim, ſi Apronium abſolutum iri putaret, nihil erat, quod ullum praeiudicium uereretur: deinde ſi, condemnato Apronio, coniunctam cum eo Verris cauſſam omnes erant exiſtimaturi, Metellus quidem certe iam hoc iudicabat, eorum rem, cauſſamq. eſſe coniunctam; qui ſtatuerit, Apronio condemnato de iſto praeiudicium futurum. & ſimul una res utrique rei eſt argumento; & aratores ui, & metu coactos Apronio multo plus, quam debuerint, dediſſe; & Apronium iſtius rem ſuo nomine egiſse, cum L. Metellus ſtatuerit, non poſse Apronium condemnari, quin ſimul de iſtius ſcelere, atque improbitate iudicaretur. Venio nunc ad epiſtolam Timarchidis, liberti iſtius, & accenſi: de qua cum dixero, totum hoc crimen decumanum perorabo. haec epiſtola eſt, iudices, quam nos Syracuſis in aedibus Apronij, cum litteras conquireremus, inuenimus. miſſa eſt, ut ipſa ſignificat, ex itinere, cum Verres iam de prouincia deceſſiſset, Timarchidis manu ſcripta. Recita epiſtolam Timarchidis.*

EXPLANATIO

Lege, } Verrea, ipſius libidine: haec enim ei lex fuit. ſupra: Quis hoc non ex eo ſtatim iudicauit, quod oſtendi, iſtum decumas noua lege, atque adeo nulla lege, contra omnium conſuetudinem, atque inſtituta uendidiſſe? Decumam *quam maximam*. } uenire medimnis quamplurimis. nam quo pluris ueneunt, eo plus aratori relinquitur. Qui *plurimum efficit*, } etſi hoc & apertum eſt, & Latinum uidetur: malim tamen, Reficit: ut ſupra quoque ſimili loco. Amator } cum uitio, & obſcenae conſuetudinis nota. alibi tamen ſine uitio, ſed per iocum, ut in ep. ad Paetum: S. C. ſcribuntur apud amatorem tuum. Ne res *abiret ab Apronio*. } ne Apronius excluderetur. Sic lib. I. Si res abiret ab eo mancipe, quem ipſe appoſuiſſet, ſibi nullam praedam eſſe. Tu commotus *non eſſes*, } infinitum Verris lucrum oſtendit. Nam ſi lucrum hoc ad te non pertinuiſſet, dediſſet illud Minucius Apronio, ſi modo accipere uoluiſſet. uerum nec Apronio dedit; quia, cum tuus eſſet ſocius, uoluiſti illum decumas redimere, non Minucium: quo maiorem quaeſtum faceres, quam erant illa XXX millia modium. Per eum } per Apronium. Cui quiduis *licitum ſit*, } cum ei plus etiam multo abs te permitteretur, quam quod edixeras. Tantum *lucri* } XXX millia modium. Idem *non liceret?* } idem quod Apronio: nam illo lucro XXX millium modium, quod Minucius dabat, cum pluris emeret decumas, quam Apronius, ideo contentus non fuiſti, quia maiorem quaeſtum, Apronio decumano, cogitabas. Defendere, } probare: quod, ut arbitror, non probabis. Cupio enim dixit, quia fore non credit, ut probet. Panchresto } quod medetur omnibus morbis, ut panace herba.

herba. pecuniam ſignificari conſtet, qua Verres uteretur ad omnia. EDVCTVS eſt ʒ in ius. ABSTVLISSET, ʒ ab aratoribus. FORMVLAM Octauianam ʒ Octauio Praetore inſtitutam. HABVERAT, ʒ ſeruauerat. HOMINVM non ingratorum, ʒ qui, pecunia a Verre accepta, ingrati eſſe nolebant. HOMO noſtri ordinis, ʒ animaduertenda ſunt haec. non impetrat ſenator: non impetrat a ſuo familiariſſimo: non impetrat ex edicto. HOMINI amico ʒ Verri. NECESSARIO: ʒ cognato. lib. 2. Repente coepit dicere, ſe omnia Verris cauſſa uelle, ſibi cum eo amicitiam, cognationemq. eſſe.

ORATIO

TIMARCHIDES. VERRIS. ACCENSVS. APRONIO. SALVTEM. DICIT. Iam hoc quidem non reprehendo, quod adſcripſit Accenſus. cur enim ſi hoc ſcribae ſoli ſumant? L. Papirius ſcriba. uolo ego hoc eſſe commune, lictorum, uiatorum. FAC DILIGENTIAM. ADHIBEAS. QVOD. AD. EXISTIMATIONEM. PRAETORIS. ATTINET. Commendat Apronio Verrem, & hortatur ut inimicis eius reſiſtat. bono praeſidio munitur exiſtimatio tua, ſiquidem in Apronij conſtituitur diligentia, atque auctoritate. HABES. VIRTVTEM. ATQVE. ELOQVENTIAM. Quam copioſe laudatur Apronius a Timarchide? quam magnifice? cui ego non putem illum placere oportere, qui tantopere Timarchidi probatus ſit? HABES. SVMPTVM. VNDE. FACIAS. Neceſſe eſt, quod redundaret de ueſtro frumentario quaeſtu, ad illum potiſſimum, per quem agebatis, defluxiſſe. SCRIBAS. APPARITORES. RECENTES. ARRIPE. CVM. L. VVLTEIO. QVI. PLVRIMVM. POTEST. CAEDE. CONCIDE. Videte, quam ualde malitiae ſuae confidet Timarchides, qui etiam Apronio improbitatis pracepta det. iam hoc, Caede, Concide, non uerba domo patroni depromere uidetur, ad omne genus nequitiae accommodata? VOLO. MIHI. FRATERCVLO. TVO. CREDAS. Conſorte quidem in lucris, atque furtis, gemino, & ſimillimo nequitia, improbitate, audacia. IN. COHORTE. CARVS. HABEARE. Quid eſt hoc, In cohorte? quo pertinet? Apronium doces? quid? in ueſtram cohortem te monitore, an ſua ſponte peruenerat? QVOD. CVIQVE. OPVS. SIT. APPONE. Qua impudentia putatis eum in dominatione fuiſſe, qui in fuga tam improbus ſit? ait, omnia pecunia effici poſſe. da, profunde, appone, ſi uelis uincere. non hoc mihi tam moleſtum eſt Apronio ſuadere Timarchidem, quam quod hoc idem patrono ſuo praecipit. TE. POSTVLANTE. OMNES. VINCERE. SOLENT. Verre quidem praetore, non Sacerdote, non Peducaeo, non hoc ipſo Metello. SCIS. METELLVM. SAPIENTEM. ESSE. Hoc uero ferri iam non poteſt, irrideri uiri optimi L. Metelli ingenium, & contemni, ac deſpici a fugitiuo Timarchide. SI. VVLTEIVM. HABEBIS. OMNIA. LVDIBVNDVS. PERFICIES. Hic uehementer errat Timarchides, qui aut Vulteium pecunia corrumpi putet poſſe, aut Metellum unius arbitratu gerere praeturam. ſed errat coniectura domeſtica: quia multos per ſe, & per alios, multa ludibundos libidinoſe apud Verrem effeciſſe uidit, ad omnes, eoſdem patere aditus arbitratur. facilius uos efficiebatis ludibundi, quae uolebatis a Verre, quod multa eius ludorum gener[a] noratis. INCVLCATVM EST. METELLO. ET. VVLTEIO. TE. ARATORES EVERTISSE. Quis iſtuc Apronio attribuebat, cum aratorem aliquem euerterat? aut Timarchidi, cum ob iudicandum, aut decernendum, aut imperandum aliquid, aut remittendum, pecuniam acceperat? aut Sextio lictori, cum aliquem innocentem ſecuri percuſſerat? nemo. omne ei Verri tunc attribuebant, quem nunc condemnari uolunt. OBTVDERVNT. EIVS. AVRES. TE. SOCIVM. PRAETORIS FVISSE. Vides ne, hoc quam clarum ſit, & fuerit? cum etiam Timarchides hoc metuat, concedes, non hoc crimen nos in te confingere, ſed iam pridem ad crimen aliquam defenſionem libertum quaerere? libertus, & accenſus tuus, & tibi, ac liberis tuis omnibus in rebus coniunctus, ac proximus, ad Apronium ſcribit, uulgo eſſe ab omnibus ita demonſtratum Metello, tibi Apronium in decumis ſocium fuiſſe. FA[C] SCIAT IMPROBITATEM. ARATORVM. IPSI. SVDABVNT. SI. DII. VOLENT. Quod iſtuc, per deos immortales, aut qua de cauſſa excitatum eſſe dicamus in aratores tam infeſtum odium, atque tantum? quantam iniuriam fecerunt Verri aratores, ut eos etiam libertus, & accenſus eius tam irato animo his litteris inſequatur? Neque ego huius fugitiui, iudices, epiſtolam uobis recitaſſem, niſi ut ex ea totius familiae praecepta, & inſtituta, & diſciplinam cognoſceretis. Videtis, ut moneat Apronium, quibus rebus, ac muneribus inſinuet in familiaritatem Metelli, Vulteium corrumpat? ſcribas, accenſumq. pretio deliniat? ea praecipit, quae uidit: ea monet alienum hominem, quae domi didicit ipſe. uerum in hoc errat uno, quod eaſdem exiſtimat uias ad omnium familiaritates eſſe munitas. quamquam merito ſum iratus Metello, tamen haec, quae uera ſunt, dicam. Apronius ipſum Metellum non pretio, ut Verrem, non conuiuio, non muliere, non ſermone incauto, atque improbo poſſet corrumpere, quibus rebus non ſenſim, atque moderate ad iſtius amicitiam arrepſerat, ſed breui tempore totum hominem, totamq. eius praeturam poſſederat. Cohortem autem Metelli quam uocat, quid erat quod corrumperet? ex qua recuperatores nulli dabantur. Nam quod ſcribit Metelli filium puerum eſſe, uehementer errat: non enim ad omnes praetorum filios ijdem aditus ſunt. O Timarchide, Metelli eſt filius in prouincia, non puer, ſed adoleſcens bonus, ac pudens, dignus illo loco, ac nomine. ueſter ille puer praetextatus in prouincia quemadmodum fuiſſet, non dicerem, ſi pueri eſſe illam culpam, ac non patris, exiſtimarem. Tune, cum te, ac tuam uitam noſſes, in Siciliam tecum grandem praetextatum filium ducebas? ut, etiam ſi natura puerum a paternis uitijs, atque a generis ſimilitudine abduceret, conſuetudo tamen eum, & diſciplina degenerare non ſineret. fac enim fuiſſe in iſto C. Laelij, M. Catonis materiam, atque indolem: quid ex eo boni ſperari, atque effici poteſt, qui in patris luxurie ſic uixerit, ut nullum umquam pudicum,

neque

neque ſobrium conuiuium uiderit? qui in epulis quotidianis, adulta aetate, per triennium, inter impudicas mulieres, & intemperantes uiros uerſatus ſit? nihil umquam a patre audiuit, quo pudentior, aut melior eſſet? nihil umquam patrem agere uidit, quod cum imitatus eſſet, non, id quod turpiſſimum eſt, ſimilis patri putaretur? Quibus in rebus non ſolum filio, uerum etiam reip. feciſti iniuriam. ſuſceperas enim liberos non ſolum tibi, ſed etiam patriae, qui non modo tibi uoluptati, ſed etiam qui aliquando uſui reip. eſſe poſſent. eos inſtituere, atque erudire ad maiorum inſtituta, atque ciuitatis diſciplinam, non ad tuas turpitudines, debuiſti. eſſet, inerti, atque impuro, & improbo parente, nauus, & pudens, & probus filius: haberet aliquid abs te reſp. muneris. nunc pro te Verrem ſubſtituiſti alterum ciuitati. niſi hoc forte deterior eſt, ſi fieri poteſt, quod tu eiuſmodi euaſiſti non in hominis luxurioſi, ſed tantum in furis, ac diuiſoris diſciplina educatus: quid iſto feſtiuius fore arbitramur, qui eſt tuus natura filius, conſuetudine diſcipulus, uoluntate ſimilis? quem ego, iudices, quamuis bonum, fortemq. facile paterer euadere: non enim me inimicitiae commouent, ſi quae mihi cum iſto futurae ſint: nam ſi in omnibus rebus innocens fuero, meiq. ſimilis, quid mihi iſtius inimicitiae docebunt? ſin aliqua in re Verri ſimilis fuero, non magis mihi deerit inimicus, quam Verri defuit. etenim iudices eiuſmodi reſp. debet eſſe, & erit, ſeueritate iudiciorum conſtituta, ut inimicus neque deeſſe nocenti poſſit, neque obeſſe innocenti. quapropter nulla res eſt, quamobrem ego iſtum nolim ex paternis probris, ac uitijs emergere: id quod tametſi iſti difficile eſt, tamen haud ſcio an fieri poſſit, praeſertim ſi, ut nunc fit, cuſtodes amicorum eum ſectabuntur; quoniam pater tam negligens, ac diſſolutus eſt.

EXPLAN TIO

QVOD *adſcripſit, Accenſus.* ʒ Timarchidem irridet, quod adſcripſerit, Accēſus, quaſi honoris cauſſa: quemadmodum, qui ſcribae erant, addebant, Scriba: ut, L. Papirius ſcriba: qui de cohorte Verris erat, & inter recuperatores dabatur, ſi qua res maior ageretur: ut paullo ante dictum eſt. cognomen ei fuit Potamoni. ſcriba, & familiaris Caecilij [illegible]atur in Diuin. COMMVNE *accenſorum, lictorum, uiatorum.* ʒ ut, qui eſt accenſus, adſcribat, accenſus; qui lictor, lictor; qui uiator, uiator: &, quod licet ſcribis, idem omnibus liceat apparitoribus. CAEDE, *concide.* ʒ omnia effice, nihil omitte, ut habeas eum in tua poteſtate. IN FVGA ʒ cum decederet una cum Verre, patrono ſuo. PRAECIPIT. ʒ malim, Praecepit: cum de patrono ſuo Verre, qui iam deceſſerat, loquatur. TE POSTVLANTE ʒ apud praetorem. OMNES ʒ pro quibus poſtulas. INCVLCATVM *eſt* ʒ perſuaſum, quaſi per uim: ut in Vatinium: Inculcaſti, ut C. Piſonem nominaret. SI DII *uolent.* ʒ precantis eſt, non dubitantis, ut in Plauti Capt. Extexam ego hunc, ſi dij uolunt. Et in Poen. Collibertus meus faxo eris, ſi dij uolent. Simile illud in Capt. Efficiam tamen id, ſi dij adiuuant. INSINVET ʒ addendum, Se, qui putant, huius uerbi conſuetudinem obſeruaſſe parum uidentur. uno contentierimus exemplo ex ep. ad Nigidium: In ipſius conſuetudinem inſinuabo. SCRIBAS, *accenſosq.* ʒ non igitur ſcriba Vulteius erat, ſed fortaſſe legatus, aut quaeſtor. INCAVTO, ʒ qui facile deciperet, qui caueri propter aſtutiam non facile poſſet. C. LAELII, ʒ qui Sapiens dictus eſt. poſterior autem ſignificatur, Africani minoris familiariſſimus. nam fuit alter, Africani maioris item amiciſſimus. M. CATONIS ʒ Cenſorij, qui & ipſe Sapiens eſt appellatus. MATERIEM, ʒ praeſtantis naturae uim, quae, ſi accedat diſciplina, mirabiles fructus effert. INDOLEM ʒ non modo in pueris aut adoleſcentulis eſſe dicitur, ſed in uiris quoque, ut hic, & pro Coelio: Si quis hoc robore animi, atque hac indole uirtutis, ac continentiae fuit. ID QVOD *turpiſſimum eſt,* ʒ uideri eum patri ſuo ſimilem. FVRIS, *ac diuiſoris* ʒ patris tui. act. 1. QVID *iſto feſtiuius* ʒ iſto tuo filio. Feſtiui dicuntur pueri, ideſt amabiles: ut in ep. ad Torquatum: Praeſertim ab ijs pueris, quibus nihil poteſt eſſe feſtiuius. FACILE *paterer* ʒ non enim ab eo mihi timerem, ut a bono, fortiq. QVAM *Verri defuit.* ʒ Verri non defuit accuſator: mihi ſimiliter non deerit, ſi qua in re Verri ſimilis fuero. NEQVE *deeſſe nocenti,* ʒ nocentes enim accuſabuntur. NEQVE *obeſſe innocenti.* ʒ innocentes enim abſoluentur. HAVD *ſcio an fieri poſſit,* ʒ fieri fortaſſe poteſt ob cuſtodiam amicorum. quamquam uereor, ne ambigue Cicero ſit locutus, & cum infamia potius, quam cum laude pueri Verris: cum dicat, ſectabuntur: & ſubiungat, Quoniam pater tam negligens, ac diſſolutus eſt.

ORATIO

VERVM *huc longius, quam uoluntas fuit, ab epiſtola Timarchidis digreſſa eſt oratio mea: qua recitata, concluſurum me eſſe crimen decumarum dixeram: ex quo intellexiſtis, innumerabilem frumenti numerum per triennium auerſum a rep. eſſe, abreptumq. aratoribus. ſequitur, ut de frumento empto uos, iudices, doceam, maximo, atque impudentiſſimo furto: de quo dum certa, & pauca, & magna dicam breuiter, attendite. Frumentum emere in Sicilia debuit Verres ex S.C. & ex lege Terentia, & Caſſia frumentaria. emundi duo genera fuerunt, unum certarum decumarum, alterum, quod praeterea ciuitatibus aequaliter eſſet diſtributum; illius decumani tantum, quantū ex primis decumis fuiſſet; huius imperati tritici mod.* DCCC *millia: pretium autem conſtitutum decumano in modios ſingulos* HS *terni, imperato* HS IIII. *ita in frumentum imperatum* HS II *& tricies in annos ſingulos Verri decernebatur, quod aratoribus ſolueret; in alteras decumas ferme ad nonagies. ſic per triennium ad hanc frumenti emptionem Sicilienſem prope cēties & uicies*

erogatum

erogatum eſt. Hanc pecuniam tantam, datam tibi ex aerario inopi, atque exhauſto, datam ad frumentum, hoc eſt ad neceſſitatem ſalutis, & uitae, datam ut Siculis aratoribus, quibus tanta onera reſp. imponeret, ſolueretur, abs te ſic laceratam eſſe dico, ut poſſim illud probare, ſi uelim, omnem te hanc pecuniam domũ tuam auertiſſe. etenim ſic hanc rem totam adminiſtraſti, ut hoc, quod dico, probari aequiſſimo iudici poſſit. ſed ego habebo rationem auctoritatis meae: meminero, quo animo, quo conſilio ad cauſſam publicam acceſſerim: non agam tecum accuſatorie: nihil fingam: nihil cuiquam probari uelim me dicente, quod non ante mihimet ipſi probatum ſit.

EXPLANATIO

CRIMEN *decumarum* } quid ſi, Decumanum? ut ſupra. CERTARVM } quot primae fuiſſent. DISTRIBVTVM. } imperatum. DVODETRICIES } ſi tota modiorum ſumma eſt, DCCC millia; ſinguli autem modij quaternis ſeſtertijs aeſtimantur: ſubducta ratione patet, legendum, Bis & tricies, ideſt, ſcutatorum XCVI millia. FERME } quia certus decumarum numerus numquam erat. NONAGIES. } ſcutatorum CCLXX millia. BINIS *centeſimis* } menſtruis. quae ſunt pro centenis XXIV in anno. EX AERARIO *inopi, atque anguſto,* } ſcripſi olim, quod hic non grauabor iterare, tria Romae aeraria fuiſſe, unum, quo uectigalia, tributa, & ex aſſiduis bellis collecta praeda conferebatur, & ex eodem, quidquid ad ſumptus bellicos, aliaſue res temporum ratio poſtularet, depromebatur. exhauſtum ante ciuile bellum Caeſarianum, non hic modo Cicero ſignificat, & infra, cum ait: Si poteſt iſta pecunia ſine aratorum iniuria detrahi, populus Romanus habeat, praeſertim in tantis aerarij anguſtijs: ſed etiam in Orat. de Prou. Quibus quidem uos, inquit, in his anguſtijs aerarij tamen ſubueniatis neceſſe eſt. itaque miror Lucanum exiſtimaſſe, apertum non eſſe ante Caeſaris dominationem. *inquit*, conditus imo Tunc

,, Eruitur templo, multis intactus ab annis,
,, Romani cenſus populi, quem Punica bella,
,, Quem dederat Perſes, quem uicti praeda Philippi. &c.

Nam, ut omittam Ciceronem, qui anguſtias huius aerarij ſaepe nominat: ſi gaza Macedonica, a Paullo in aerarium inuecta, populum Romanum diuturni tributi penſione liberauit, quod idẽ Cicero lib. 2. Off. tradidit: neceſſe uidetur, ex ea praeda tantum ſumi, & in ſumptus erogari ſolitum eſſe, quantum antea populus Romanus tributi nomine pendere conſueuerat. alioqui non tria, ſed quattuor aeraria fuiſſent. Alterum erat aerarium ex auro uiceſimario, de manumiſſorum uiceſima lege Manlia collecto: quod aperiri niſi extremis caſibus non licebat: ideo ſanctius appellabatur, auctore Cicerone lib. VII ad Att. & Caeſare lib. I. bel. ci. Tertium erat ex praeda Gallica: ex quo, niſi Gallici belli metus urgeret, promi nihil poterat. Caeſar tamen uictor omnem ex eo pecuniam, quaſi remp. ipſe Gallici belli metu liberaſſet, ad ſe tranſtulit: ut apud Appianum ſcriptum eſt.

ORATIO

IN hac pecunia publica, iudices, haec inſunt tria genera furtorum. primum, eam, cum poſita eſſet apud eas ſocietates, unde erat attributa, binis centeſimis feneratus eſt: deinde, permultis ciuitatibus pro frumento nihil ſoluit omnino: poſtremo, ſi cui ciuitati ſoluit, tantum detraxit, quantum commodum fuit, nulli, quod debitum eſt, reddidit. ac primum, hoc ex te quaero. tu, cui publicani e Carpinatij litteris gratias egerunt, pecunia publica ex aerario erogata, ex uectigalibus populi R. ad emendum frumentum attributa, fuerit ne tibi quaeſtui? penſitarit ne tibi binas centeſimas? credo te negaturum: turpis enim eſt, & periculoſa confeſſio. mihi autem hoc perarduum eſt demonſtrare: quibus enim teſtibus? publicani tractati honorifice ſunt: tacebunt. litterae eorum decreto decumanorum remotae ſunt. quo me igitur uertam? rem tam improbam, crimen tantae audaciae, tantaeq. impudentiae, propter inopiam teſtium, ac litterarum praetermittam? non faciam, iudices: utar teſte: quo? P. Vettio Chilone, homine equeſtris ordinis honeſtiſſimo, atq. ornatiſſimo: qui iſti ita amicus & neceſſarius eſt, ut, etiam ſi uir bonus non eſſet, tamen, quod contra iſtum diceret, graue uideretur; ita uir bonus eſt, ut, etiam ſi inimiciſſimus iſti eſſet, tamen eius teſtimonio credi oporteret. admiratur, & exſpectat, quidnam Vettius dicturus ſit. nihil dicet ex tempore, nihil ex ſua uoluntate, nihil, ut ei utrumuis licuiſſe uideatur. miſit in Siciliam litteras ad Carpinatium, cum eſſet magiſter ſcripturae, & eius ſocietatis publicanorum: quas ego Syracuſis apud Carpinatium in litterarum allatarum libris, Romae in litterarum miſſarum apud magiſtrum Tullium, familiarem tuum, inueni: quibus ex litteris impudentiam fenerationis, quaeſo, cognoſcite. LITTERAE. MISSAE. L. VETTII. L. SERVILII. C. ANTISTITIS. MAGISTRORVM. *Praeſto ſe tibi ait futurum Vettius, & obſeruaturum quemadmodũ rationes ad aerarium referas: ut, ſi hanc ex fenore populo pecuniam non retuleris, reddas ſocietati. poſſumus hoc teſte, poſſumus P. Seruilij, & C. Antiſtitis, magiſtrorum, primorum hominum, atque honeſtiſſimorum, poſſumus auctoritate ſocietatis, cuius litteris utimur, quod dicimus, obtinere, an aliqua firmiora, aut grauiora quaerenda ſunt? Vettius tuus familiariſſimus, Vettius tuus affinis, cuius ſororem habes in matrimonio, tuae frater uxoris Vettius, frater tui quaeſtoris, impudentiſſimum tuum furtum, certiſſimumq.*

pecu-

peculatum : nam quo alio nomine pecuniae publicae feneratio eſt appellanda ?

Recita reliqua. Scribam tuum dicit, Verres, huius per ſcriptorem fenerationis fuiſſe. ei quoque magiſtri minantur in litteris. etenim caſu ſcribae tum duo magiſtri fuerunt cum Vettio. binas centeſimas ab ſe ablatas, ferundum non putant : & recte non putant : quis enim hoc fecit umquam, quis denique conatus eſt facere, aut poſſe fieri cogitauit, ut, cum ſenatus publicanos uſura ſaepe iuuiſſet, magiſtratus a publicanis pecuniam pro uſuris auderet auferre ? certe huic homini ſpes nulla ſalutis eſſet, ſi publicani, hoc eſt ſi equites R. iudicarent : minor eſſe nunc, iudices, uobis diſceptantibus debet, & tanto minor, quanto eſt honeſtius alienis iniurijs, quam re ſua, cõmoueri. Quid ad haec reſpondere cogitas ? utrum, factum negabis, an tibi hoc licitum eſſe defendes ? negare qui potes ? an ut tanta auctoritate litterarum, tot teſtibus publicanis conuincare ? licuiſſe uero qui ? ſi mehercule te tuam pecuniam, non populi R. in prouincia feneratum docerem, tamen effugere non poſſes : ſed publicam, ſed ob frumentum decretam, ſed a publicanis fenore accepto, hoc licuiſſe cuiquam probabis ? quo non modo ceteri, ſed ipſe nihil audacius, improbiusq. feciſti. Non mehercule hoc, quod omnibus ſingulare uidetur, de quo mihi deinceps dicendum eſt, poſſum, iudices, dicere audacius eſſe, aut impudentius, quod permultis ciuitatibus pro frumento nihil ſoluit omnino : maior haec praeda fortaſſe eſt, ſed illa impudentia certe non minor. Et, quoniam de illa feneratione ſatis dictum eſt, nũc de hac tota pecunia auerſa, quaeſo, cognoſcite.

EXPLANATIO

COMMODVM *fuit*, } libuit, ut lib. I. De capite, quantum commodi fuerit, frumenti decumani derraxerit. TV, CVI } quaero uerbum, unde, Tu, regatur. P. VETTIO } repoſui, L. cum & paullo poſt ſequatur, L. Vettij : & P. praenomen fratris eius fuerit, qui Verris quaeſtor fuit, & lib. V. nominatur. QVI ISTI *ita amicus, & neceſſarius eſt*, } Neceſſarius, ob affinitatem : quia ſororem eius in matrimonio Verres habebat. Sed hic eſt luculenta figura, pro teſte contra reum : ut Vettij teſtimonio neutram ob cauſſam, aut quod amicus neceſſariusq. ſit Verris, aut quod eiuſdem inimicus, fides abrogetur. facit enim probitas Vettij ; ut ei, quaecumque dicat, credenda ſint omnia : facit improbitas Verris, ut, quaecumque in eum dicantur, neque ficta, neque ab inimico dicta uideantur. Eandem uenuſtatem habet, & in ſimili genere uerſatur, id, quod in Quinctiana ſcriptũ eſt de Roſcio Comoedo : Cum artifex eiuſmodi ſit, ut ſolus dignus uideatur eſſe, qui in ſcena ſpectetur : tum uir eiuſmodi eſt, ut ſolus dignus uideatur, qui eo non accedat. Et pro Caecina de Gallo iuriſconſulto : Qui ita iuſtus, & bonus uir eſt, ut natura, non diſciplina, conſultus eſſe uideatur ; ita peritus, ac prudens, ut ex iure ciuili non ſcientia ſolum quaedam, uerum etiam bonitas nata eſſe uideatur. GRAVE *uideretur* ; } magni ponderis : quia non habuiſſet rationem amicitiae. EIVS *teſtimonio credi oporteret*. } propter bonitatem. MAGISTER *ſcripturae*, } Vettius, non Carpinatius. ET SEX } alij ex antiquo libro, Et ſocietatis. quod probo. TVI *quaeſtoris*, } lib. V. nominatur. Sex autem quaeſtores triennio in Sicilia Verres habuit, binis in ſingulos annos mutatis. APPELLANDA ? } deeſt, Suo teſtimonio patefacit : aut aliquid ſimile. SCRIBAE } ſocietatis. AB SE } ab ſocietate, cui operam nauabant. VSVRA *ſaepe iuuiſſet*, } cum eis utendam pecuniam ſine fenore relinqueret. uel dic, Vſura minima : cum Verres binas centeſimas uoluerit. PRO *uſuris* } uſurarum nomine. Dixit autem numero multitudinis, quia Verres unis centeſimis, quae grauiſſima erat omnium uſurarum, contentus non fuerat, ſed binas exegerat.

ORATIO

SICILIAE ciuitates multae ſunt, iudices, ornatae, atque honeſtae : ex quibus in primis numeranda eſt ciuitas Haleſina. nullam enim reperietis aut officijs fideliorem, aut copijs locupletiorem, aut auctoritate grauiorem. huic iſte in annos ſingulos cum ſexaginta tritici millia modium imperauiſſet, pro tritico nummos abſtulit, quanti erat in Sicilia triticum : quos de publico nummos acceperat, retinuit omnes. obſtupui, iudices, cum hoc mihi primum Haleſae demonſtrauit, in ſenatu Haleſinorum, homo ſummo ingenio, ſumma prudentia, ſumma auctoritate praeditus Haleſinus Aenias : cui ſenatus dederat publice cauſſam, ut mihi, fratriq. meo gratias ageret, & ſimul qui nos ea, quae ad iudiciũ pertinerent, doceret. demonſtrat hanc iſtius conſuetudinem, ac rationem fuiſſe ; cum omnis frumenti copia decumarum nomine penes iſtum eſſet redacta, ſolitum eſſe iſtum pecuniam cogere a ciuitatibus ; frumentum improbare ; quantum frumenti Romam eſſet mittẽdum, tantum de ſuo quaeſtu, ac de ſua copia frumenti mittere. poſco rationes : inſpicio litteras : uideo, frumenti granum Haleſinos, quibus LX millia modium imperata erant, nullum dediſſe ; pecuniam Volcatio, Timarchidi, ſcribae dediſſe. reperio genus huiuſcemodi, iudices, praedae, ut praetor, qui frumentum emere debebat, non emat, ſed uendat ; pecunias, quas ciuitatibus diſtribuere debebat, eas omnes auertat, atque auferat. non mihi iam furtum, ſed monſtrum, ac prodigium uidebatur, ciuitatum frumentum improbare, petitum ei frumento conſtituere ; quod conſtituiſſet, id ciuitatibus auferre ; quod a populo R. accepiſſet, tenere. quot uultis eſſe in uno furto peccatorum gradus ? ut, ſi ſingulis inſiſtere uelim, progredi ipſe non poſſem. Improbas frumentum Siculum : quid ? ipſe quod mittis ? peculiarem habes aliquam Siciliam, quae tibi ex alio genere

frumentum

frumentum ſuppeditare poſſit? Cum ſenatus decernit, ut ematur in Sicilia frumentum, aut populus iubet; hoc, ut opinor, intelligit, ex Sicilia Siculum frumentum apportari oportere. tu, cum ciuitatum Siciliae uulgo omne frumentum improbas, num ex Aegypto, aut ex Syria frumentum Romam mittis? improbas Haleſinum, Cephaleditanum, Thermitanum, Ameſtratinum, Tindaritanum, Herbitenſe, multarum praeterea ciuitatum. quid accidit tandem, ut horum populorum agri frumentum eiuſmodi te praetore ferrent, quod numquam antea, ut neque tibi, neque populo R. poſſet probari, praeſertim cum ex ijſdem agris, eiuſdemq. anni frumentum ex decumis Romam mancipes aduexiſſent? quid acciderat, ut ex eodem horreo decumanum probaretur, emptum non probaretur? dubium ne eſt, quin iſta omnis improbatio cogendae pecuniae cauſſa nata ſit? eſto: improbas Haleſinum: habes ab alio populo, quod probes: eme illud, quod placet: miſſos fac eos, quorum frumentum improbaſti. ſed ab ijs, quos repudias, exigis tantum pecuniae, quantum ad eum numerum frumenti ſatis, ſi quem ciuitati imperas. dubium eſt, quid egeris? in medimna ſingula uideo ex litteris publicis tibi Haleſinos HS quinos denos dediſſe. oſtendam ex tabulis locupletiſſimorum aratorum, eodem tempore neminem in Sicilia pluris frumentum uendidiſſe. quae ergo iſta ratio, aut quae potius amentia, frumentum improbare id, quod ex eo loco ſit, ex quo ſenatus, & populus R. emi noluerit? ex eo aceruo, ex quo partem tu idem decumarum nomine probaris? deinde a ciuitatibus pecunias ad emendum frumentum cogere, cum ex aerario acceperis? utrum te lex Terentia Siculorum pecunia frumentum emere a Siculis, an populi R. pecunia frumentum ab Siculis emere iuſſit? Iam uero ab iſto omnem illam ex aerario pecuniam, quam his oportuit ciuitatibus pro frumento dari, lucrifactam uidebitis. Accipis HS XV *pro medimno. tanti enim eſt illo tempore medimnum. retines* HS XVIII. *tanti enim eſt frumentũ Sicilienſe ex lege aeſtimatum. quid intereſt, utrum hoc feceris, an frumentum non improbaris, ſed, frumento probato, & accepto, pecuniam publicam tenueris omnem, neque quidquam ulli diſſolueris ciuitati? cum aeſtimatio legis eiuſmodi ſit, ut ceteris temporibus tolerabilis Siculis, te praetore etiam grata eſſe debuerit. eſt enim modius lege* HS III *aeſtimatus: fuit autem te praetore, ut tu in multis epiſtolis ad amicos tuos gloriaris,* HS II. *ſed fuerit* HS III; *quoniam tu tantum a ciuitatibus in modios ſingulos exegiſti. cum, ſi ſolueres Siculis tantum, quantum te populus R. iuſſerat, aratoribus fieri gratiſſimum poſſet, tu non modo eos accipere, quod oportebat, noluiſti, ſed etiam dare, quod non debebant, coegiſti. atque haec ita geſta eſſe, iudices, cognoſcite ex litteris publicis ciuitatum, & ex teſtimonijs publicis: in quibus nihil fictum, nihil ad tempus accommodatum intelligetis. omnia, quae dicimus, rationibus populorum, non interpoſitis, neque perturbatis, neque repentinis, ſed certis, inſtitutis, ordine relata, atque confecta ſunt. Recita rationes Haleſinorum. Cui pecuniam datam dicit? dic, dic etiam clarius.* VOLCATIO. TIMARCHIDI. MAEVIO. *Quid eſt, Verres? ne illam quidem tibi defenſionem reliquam feciſti, mancipes in iſtis rebus eſſe uerſatos, mancipes frumentum improbaſſe, mancipes pretio cum ciuitatibus decidiſſe, & eoſdem abs te illarum ciuitatum nomine pecunias abſtuliſſe, deinde ipſos ſibi frumentum coemiſſe, nihil haec ad te pertinere. mala mehercule, ac miſera defenſio, praetorem hoc dicere: ego frumẽtum neque attigi, neque adſpexi; mancipibus poteſtatem probandi, improbandiq. permiſi: mancipes a ciuitatibus pecunias extorſerunt; ego autem, quam pecuniam populis dare debui, mancipibus dedi: mala eſt haec quidem, ut dixi, defenſio criminis; ſed tamẽ hac ipſa tibi, ſi uti cupias, non licet. uetat te Volcatius, tuae, tuorumq. deliciae, mentionem mancipis facere. Timarchides autem, columen familiae ueſtrae, premit fauces defenſionis tuae: cui ſimul, & Volcatio pecunia a ciuitate numerata eſt. iam uero ſcriba tuus, anulo aureo ſuo, quem ex his rebus inuenit, iſte te ratione uti non ſinet. quid igitur eſt reliquum? niſi uti fateare, te Romam frumentum emptum Siculorum pecunia miſiſſe, publicam pecuniam domum tuam conuertiſſe.*

EXPLANATIO

NVMMOS *abſtulit*, } ab Haleſinis. ANNOS *ſingulos* } malim, Annis ſingulis. QVANTI *erat* } quanti aeſtimabatur. CAVSSAM, } curam, negotium. FRATRIQ. *meo* } patrueli, L. Tullio. GRATIAS *ageret*, } quod in Siciliam ad colligenda Verris crimina profecti eſſemus. DECVMARVM *nomine* } de quo frumento, quantum de imperato debebat, Romam miſit: imperati pretium apud ſe retinuit. POSCO *rationes*: } publicas Haleſinorum. LITTERAS: } id, quod ſcriptum erat in rationibus. Sic enim hic, Litteras, interpretor, ut paullo poſt, Ex litteris publicis. PROGREDI *iſte non poſſet.* } commouere ſe non poſſet, teneretur. PECVLIAREM } tuam propriam: ut ſupra, Peculiare edictum. MANCIPES } publicani, qui publica ſuo quaeſtu, ſuoq. periculo emunt. LEX *Terentia* } lex Terentia, & Caſſia, quae nominatur lib. I. EX LITTERIS *publicis ciuitatum*; } rationibus populorum, quod infra dicit. NON *interpoſitis, neque perturbatis,* } ut interpoſitae ſunt, & perturbatae rationes Verris: quod fraudis iudicium erat. COLVMEN *familiae ueſtrae*, } Terentij in Phorm. PREMIT *fauces* } ut loqui pro te non poſſit. ANVLO *aureo ſuo*, } quo utebatur ad obſignandas tabulas: ut mutare iam Verri, & ex mancipibus defenſionem arripere non liceret. de hoc anulo lib. I. in extremo. QVEM *ex hic rebus inuenit* } quo tu eum in concione donaſti propter huiuſmodi flagitia. De hoc anulo infra pluribus uerbis.

ORATIO

O Consvetvdo peccandi, quantam habes iucunditatem in improbis, & audacibus, cum poena abfuit, & licentia conſecuta eſt. iſte in hoc genere peculatus non nunc primum inuenitur, ſed nunc demum tenetur. uidimus huic ab aerario pecuniam numerari quaeſtori ad ſumptum exercitus conſularis: uidimus paucis poſt menſibus & exercitum, & conſulem ſpoliatum. illa omnis pecunia latuit in illa caligine, ac tenebris, quae totam remp. tum occupauerat. iterum geſſit hereditariam quaeſturam cum Dolabella: magnam pecuniam auertit: ſed eius rationem cum damnatione Dolabellae permiſcuit. commiſſa eſt pecunia tanta praetori: non reperietis hominem timide, nec leuiter haec improbiſſima lucra ligurrientem: deuorare omnem pecuniam publicam non dubitauit. ita ſerpit illud inſitum in natura malum conſuetudine peccandi libera, finem ut audaciae ſtatuere ipſe ſibi non poſſit. tenetur igitur aliquando, & in rebus tum maximis, tum manifeſtis tenetur. atque in eam fraudem mihi uidetur diuinitus incidiſſe, non ſolum ut eas poenas, quas proxime meruiſſet, ſolueret, ſed ut illa etiam ſcelera eius in Carbonem, & in Dolabellam uindicarentur. etenim noua quoque alia res exſtitit, iudices, in hoc crimine, quae tollat omnem dubitationem ſuperioris illius decumani criminis. nam, ut illud miſſum faciam, permultos aratores in alteras decumas, & in haec IIX millia modium, quod emptum populo R. darent, non habuiſſe, ſed a tuo procuratore, hoc eſt ab Apronio, emiſſe; ex quo intelligi poteſt, nihil te aratoribus reliqui feciſſe: ut hoc praeteream, quod in multis eſt teſtimonijs expoſitum; poteſt illo quidquam eſſe certius, in tua poteſtate, atque in tuis horreis omne frumentum Siciliae per triennium, atque omnes fructus agri decumani fuiſſe? cum enim a ciuitatibus pro frumento pecuniam exigebas, unde erat frumentum, quod Romam mitteres, ſi tu id non omne clauſum, & compreſſum poſſidebas? itaque in eo frumento primus tibi ille quaeſtus fuit ipſius frumenti, quod erat ereptum ab aratoribus: alter, quod id frumentum improbiſſime partum, non ſemel, ſed bis, neque uno, ſed duobus pretijs unum & idem frumentum uendidiſti, ſemel ciuitatibus HS XV *in medimnum, iterum populo R. a quo* HS XVIII *in medimna pro eodem illo frumento abſtuliſti. At enim frumentum Centuripinorum, & Agragantinorum, & non nullorum fortaſſe praeterea probaſti, & his populis pecuniam diſſoluiſti. Sint aliquae ciuitates in eo numero, quarum frumentum improbare uolueris: quid tandem? his ciuitatibus omnis ne pecunia, quae pro frumento debita eſt, diſſoluta eſt? unum mihi reperi non populum, ſed aratorem: uide, quaere, circumſpice, ſi quis forte eſt ex ea prouincia, in qua tu triennium praefuiſti, qui te nolit periſſe: unum, inquam, da mihi ex illis aratoribus, qui uel ad ſtatuam pecuniam contulerunt, qui ſibi dicat pro frumento omne eſſe, quod oportuerit, ſolutum. confirmo, iudices, neminem eſſe dicturum. ex omni pecunia, quam aratoribus ſoluere debuiſti, certis nominibus deductiones fieri ſolebant, primum pro ſpectatione, & collybo, deinde pro neſcio quo cerario. haec omnia, iudices, non rerum certarum, ſed furtorum improbiſſimorum ſunt uocabula. nam collybus eſſe qui poteſt, cum utantur omnes uno genere nummorum? cerarium uero quid uocas? quo modo hoc nomen ad rationes magiſtratus, quo modo ad pecuniam publicam allatum eſt? Nam illud genus tertium, deductionis, erat eiuſmodi, quaſi non modo liceret, ſed etiam oporteret, nec ſolum oporteret, ſed plane neceſſe eſſet. ſcribae nomine de tota pecunia binae quinquageſimae detrahebantur. quis tibi hoc conceſſit, quae lex, quae ſenatus auctoritas, quae porro aequitas, ut tantam pecuniam ſcriba tuus auferret ſiue de aratorum bonis, ſiue de populi R. uectigalibus? nam ſi poteſt iſta pecunia ſine aratorum iniuria detrahi: populus R. habeat, praeſertim in tantis aerarij anguſtijs. ſin autem & populus id uoluit, & aequum ita eſt, ſolui aratoribus: tuus apparitor parua mercede populi conductus, de aratorum bonis praedabitur?*

EXPLANATIO.

TENETVR.} arguitur, & conuincitur. QVAESTORI.} Cn. Carbonis conſulis. lib. I. CONSVLEM ipſum Carbonem. IN ILLA *caligine, ac tenebris,*} bellum ciuile Marianum ſignificat, quod, poſt obitum Marij, Cinna, & Carbo, eiuſdem factionis duces, perſecuti ſunt. Apte, Latuit in caligine, ac tenebris: OCCVPAVERAT,} non refero ad tenebras, (nam legendum eſſet Occupauerant) ſed ad caliginem, propter pronomen, Illa, quod ad ſe uerbum attrahere uidetur. HEREDITARIAM *quaeſturam*} Malleolo quaeſtore mortuo. Hereditariam uocat, quod eam ut hereditatem quandam accepit, in qua lucri plurimum faceret. Lib. I. C. Malleolo, quaeſtore Cn. Dolabellae, occiſo, duas ſibi hereditates ueniſſe arbitratus eſt, unam quaeſtoriae procurationis, alteram tutelae. PERMISCVIT.} itaque furta Verris Dolabellae ſunt aeſtimata. PECVNIA} de publico, ad emendum frumentum. PRAETORI:} Siciliae. LIGVRRIENTEM:} carpendo comedentem. PRO *ſpectatione, & collybo,*} ſpectatio eſt, cum ſpectatur peritis, & probatur pecunia: collybus, cum in aliud monetae genus permutatur. NESCIO *quo cerario*} quod in ceram erogatum eſſet, ceram autem fortaſſe tabularum, in quas relata pecunia eſſet illa. ſtylo enim ſcribebatur in ceratis tabulis. GENVS *tertium deductionis,*} pecunia ſcribae data pro labore, operaq. ſua. TVVS *apparitor,*} ſcribae igitur apparitores.

ORATIO

ET in hac cauſſa ſcribarum ordinem in me concitabit Hortenſius? & eorum commoda a me labefactari, atque oppugnari iniuria dicet? quaſi uero hoc ſcribis ullo exemplo ſit, aut ullo iure conceſſum. quid ego uetera repetam? aut quid eorum ſcribarum mentionem faciam, quos conſtat ſanctiſſimos homines, atque innocentiſſimos fuiſſe? non me fugit, iudices, uetera exempla pro fictis fabulis iam audiri, atque haberi. in his temporibus uerſabor miſeris, ac perditis. nuper, Hortenſi, quaeſtor fuiſti. quid tui ſcribae fecerint, tu potes dicere. ego de meis hoc dico: cum in eadem iſta Sicilia pro frumento ciuitatibus pecuniam ſoluerem, mecum duos frugaliſsimos homines ſcribas haberem, L. Mamilium, & L. Sergium, non modo iſtas duas quinquageſimas, ſed omnino nummum nullum cuiquam eſſe deductum. dicerem, hoc mihi totum eſſe attribuendum, iudices, ſi illi umquam a me hoc poſtulaſſent, ſi umquam omnino cogitaſſent. quamobrem enim ſcriba deducat, ac non potius mulio, qui aduexerit? tabellarius, cuius aduentu certiores facti petiuerunt? praeco, qui adeſſe iuſſit? uiator, ac Venerius, qui fiſcum ſuſtulit? quae pars operae, aut opportunitatis in ſcriba eſt, cur ei non modo merces tanta detur, ſed cur cum eo tantae pecuniae partitio fiat? ordo eſt honeſtus: quis negat? aut quid ea res ad hanc rem pertinet? eſt uero honeſtus, quod eorum hominum fidei tabulae publicae, periculaq. magiſtratuum committuntur. itaque ex ijs ſcribis, qui digni ſunt illo ordine, patribusfamilias, uiris bonis, atque honeſtis, percunctamini, quid ſibi iſtae quinquageſimae uelint: iam omnes intelligetis, nouam rem totam, atque indignam uideri. ad eos me ſcribas reuoca, ſi placet: noli hos colligere, qui nummulis corrogatis de nepotum donis, ac ſcenicorum corollarijs, cum decuriam emerunt, ex primo ordine exploſorum in ſecundum ordinem ciuitatis ſe ueniſſe dicunt. eos ſcribas tecum diſceptatores huius criminis habebo, qui iſtos ſcribas eſſe moleſte ferunt. tametſi, cum in eo ordine uideamus eſſe multos non idoneos, qui ordo induſtriae propoſitus eſt, & indignitati: mirabimur turpes aliquot in eo eſſe, quo cuiuis licet pretio peruenire? Tu ex pecunia publica HS tredecies ſcribam tuum permiſſu tuo cũ abſtuliſſe fateare, reliquam tibi ullam defenſionem putas eſſe? hoc ferre quemquam poſſe, hoc quemquam denique nunc tuorum aduocatorum animo aequo audire arbitrare? qua in ciuitate C. Catoni, clariſſimo uiro, conſulari homini, HS XVIII millibus lis aeſtimata ſit, in eadem ciuitate apparitori tuo eſſe conceſſum, ut HS uno nomine tredecies auferret? hinc ille eſt anulus aureus, quo tu iſtum in concione donaſti. quae tua donatio, ſingulari impudentia praedita, noua Siculis omnibus, mihi uero incredibilis uidebatur. ſaepe enim noſtri imperatores, ſuperatis hoſtibus, optime rep. geſta, ſcribas ſuos anulis aureis in concione donarunt: tu uero, quibus rebus geſtis, quo hoſte ſuperato, concionem, donandi cauſſa, aduocare auſus es? neque enim ſolum ſcribam tuum anulo, ſed etiam uirum fortiſſimum, ac tui diſſimillimum, Q. Rubrium, excellenti uirtute, auctoritate, copijs, corona, & phaleris, & torque donaſti; M. Coſſutium, ſanctiſsimum uirum, atque honeſtiſſimum; M. Caſtritiũ, ſummo ſplendore, ingenio, gratia praeditum. quid haec ſibi horum trium ciuium R. dona uoluerunt? Siculos praeterea potentiſſimos nobiliſſimosq. donaſti. qui non, quemadmodum ſperaſti, tardiores fuerunt, ſed ornatiores tuo iudicio ad teſtimonia dicunda uenerunt. quibus ex hoſtium ſpolijs, de qua uictoria, qua ex praeda, aut manubijs haec abs te donatio conſtituta eſt? an quod te praetore, paucorum aduentu myoparonum, claſſis pulcherrima, Siciliae propugnaculum, praeſidiumq. prouinciae, piratarum manibus incenſa eſt? an quod ager Syracuſanus praedonum incendijs, te praetore, uaſtatus eſt? an quod forum Syracuſanum nauarchorum ſanguine redundauit? an quod in portu Syracuſano piraticus myoparo nauigauit? nihil poſſum reperire, quamobrem te in iſtam amentiam icidiſſe arbitrer. niſi forte id egiſti, ut hominibus ne obliuiſci quidem rerum tuarũ male geſtarũ liceret. Anulo eſt aureo ſcriba donatus: & ad eam donationẽ cõcio eſt aduocata. quod erat os tuũ, cum uidebas in concione eos homines, quorũ ex bonis iſte anulus aureus donabatur, qui ipſi anulos aureos poſuerant, liberisq. ſuis detraxerãt, ut eſſet, unde ſcriba tuus hoc tuum munus, ac beneficium tueretur? quae porro praefatio tuae donationis fuit? illa ſcilicet uetus, atque imperatoria? quandoquidem tu in proelio, in bello, in re militari: cuius ne mentio quidem te praetore ulla facta eſt. an illa? quandoquidem tu nulla umquam mihi in cupiditate, ac turpitudine defuiſti, omnibusq. in iiſdem flagitijs mecum & in legatione, & in praetura, & hic in Sicilia uerſatus es; ob haſce res, quoniam te locupletaui, hoc anulo aureo dono. uera haec fuiſſet oratio: non enim iſte anulus aureus, abs te datus, iſtum uirum fortem, ſed hominem locupletem eſſe declarat. ita eundem anulum ab alio datum, teſtem uirtutis duceremus; abs te donatum, comitem pecuniae iudicamus.

EXPLANATIO

CONDVCTVS, } ut operam tibi nauaret in rationibus publicis. CERTIORES *facti* } aratores. PETIVERVNT? } pecuniam. FISCVM } in quo pecunia erat. act. I. Fiſcos complures cum pecunia Sicilienſi a quodam ſenatore ad equitem Romanum eſſe translatas. NEPOTVM } qui bona temere diſſipant. SCENICORVM } ſpectantium ſcenicos ludos. COROLLARIIS } muneribus. CVM *decuriam emerunt*, } decuriam ſcribarum. EX PRIMO *ordine exploſorum* } hiſtriones, cum eorum actio, aut pronunciatio non probatur, exſibilantur, & exploduntur. in ijs uidetur fuiſſe ſcriba Verris, ante quam decuriam emeret. Primus ordo exploſorum deterrimos ſignificat hiſtriones. in quo feſtiue Cicero, cum uideatur laudare, dicens, Primus ordo, uituperat, ſubiungens, Exploſorum. IN SECVNDVM *ordinem*

ciuitatis ʒ equeſtrem. nam primus erat ſenatorius. VENISSE ʒ non, quod iam ueniſſent, ſed quod ueniſſe ſibi uiderentur, quandoquidem decuriam emiſſent, unde in equeſtrem ordinem adſcendi ſoleret. DICVNT. ʒ gloriantur. TECVM *diſceptatores* ʒ qui de hoc tecum crimine, ideſt de binis quinquageſimis, tecum diſceptabunt, negantes eas a bonis ſcribis poſtulari, ac ne cogitari quidem ſolitas. ISTOS ʒ qui, nummulis corrogatis de nepotum donis, ac de ſcenicorum corollarijs, decurias emunt: quod fecit ſcriba tuus. SCRIBAS *eſſe moleſte ferunt.* ʒ ut indignos ordine ſecundo ciuitatis. IN EO *ordine* ʒ ſenatorio. QVO *cuiuis licet pretio peruenire?* ʒ licet enim cuiuis empta aliqua decuria, in ſcribarum ordinem peruenire. HS TREDECIES ʒ inſignis menda: quod facile probabo. Loquitur hic Cicero de tritico decumano empto, non de imperato, quod ipſum quoque emebatur, & decumanum quidem ternis HS in ſingulos modios, imperatum quaternis. loqui autem eum de decumano, inde conijcio, quod paullo ante dixit: Ex omni pecunia, quam aratoribus ſoluere debuiſti, certis nominibus deductiones fiebant. uideamus igitur, binae quinquageſimae decumani frumenti, ſcribae nomine deductae, quo numero ſint. Imperati tritici DCCC millia modium, decumani ferme ad nonagies, Cicero ſupra dixit. de nonagies igitur centenis millibus modium, ſi binae quinquageſimae, ideſt, quattuor centeſimae deducantur: erunt omnino quinquageſimae, CCCLX millia. pretio autem in ſingulos modios conſtituto ſeſtertijs ternis, erunt HS decies LXXX millia, ideſt, ſcutatorum XXXII millia CD. Quae ſi a nobis recte ſubducta ratio eſt; legendum & hic, & infra conſtat, HS decies LXXX millia. C. CATONI, ʒ qui Siciliae praefuit, &, cum HS tantum XVIII millia, ideſt ſcutatos DX contra leges cepiſſet, de repetundis damnatus eſt. Nepos fuit M. Catonis Cenſorij, & L. Aemilij Paulli, Africani minoris ſororis filius. lib. IV. QVID HAEC *ſibi* ʒ ideo eos donaſti, ne teſtimonium contra te dicerent. VT ESSET, *unde ſcriba tuus* ʒ ut equeſtris ordinis eſſe poſſet. cenſus enim equeſtris erat, HS CD millia, ideſt, ſcutatorum XII millia. unde Horatius: Si quadringentis ſex ſeptem millia deſint, Plebs eris. Eo cenſu qui carebat, anuli aurei geſtandi ius non habebat. ita nec eques Romanus eſſe poterat. propterea dixit Plinius: Anuli aurei diſtinxere equitem a plebe. Et Verres, ante quam eo anulo ſcribam donaret, eum locupletauit: ut equeſtri cenſu eſſet. Dicit igitur Cicero; Qui ipſi anulos aureos poſuerant, liberisq. ſuis detraxerant, ut eſſet unde ſcriba tuus hoc tuum munus, ac beneficium tueretur? Et infra: Ob haſce res, quoniam te locupletaui, hoc anulo aureo dono. TVERETVR? ʒ anuli enim aurei, & equeſtris ordinis, cenſu equeſtri imminuto, ius amitteret. in ep. ad Dolabellam: Res familiaris alteri eorum ualde exigua eſt, alteri uix equeſtris. Docere uidetur hic locus, qui anulo aureo donaretur, adeptum eſſe locum inter equites Romanos, licet a cenſoribus nondum lectus eſſet. QVONIAM *te locupletaui.* ʒ ut anulo aureo uti poſſis. ISTVM *uirum*, ʒ ſcribam tuum non oſtendit eſſe uirum, cuius tibi in proelio, in bello, in re militari cognita uirtus, perſpectaq. ſit, ſed hominem locupletem eſſe declarat, & equeſti eſſe cenſu, ut anulum ipſe ferre poſſis. VIRTVTIS ʒ in bello perſpectae. COMITEM *pecuniae* ʒ cum enim iam eum locupletaſſes, anulum poſtea donaſti, ut eques Romanus, equeſtri cenſu iam a te inſtructus, eſſe poſſet.

O R A T I O

DICTVM, iudices, eſt de decumano frumento: dictum de empto: extremum & reliquum eſt de aeſtimato. quod tum magnitudine pecuniae, tũ iniuriae genere quemuis debet commouere; & uero eo magis, quod ad hoc crimen non ingenioſa aliqua defenſio, ſed improbiſſima confeſſio comparatur. nam cum ex S. C. & ex legibus frumentum ei in cellam ſumere liceret; idq. frumentum ſenatus ita aeſtimaſſet, ternis HS tritici modium, binis ordei: iſte, numero ad ſummam tritici adiecto, tritici modios ſingulos cum aratoribus denarijs ternis aeſtimauit. non eſt in hoc crimen, Hortenſi, ne forte ad hoc meditere, multos ſaepe uiros bonos, & fortes, & innocentes cum aratoribus, & cum ciuitatibus frumentum, in cellam quod ſumi oporteret, aeſtimaſſe, & pecuniam pro frumento abſtuliſſe. ſcio, quid ſoleat fieri: ſcio, quid liceat. nihil, quod antea fuerat in conſuetudine bonorum, nunc in iſtius facto reprehenditur: hoc reprehendo, quod, cum in Sicilia HS binis modius eſſet, ut iſtius epiſtola ad te miſſa declarat, ſummum HS ternis, id quod & teſtimonijs omnibus, & tabulis aratorum planum factum antea eſt; tum iſte pro tritici modijs ſingulis ternos ab aratoribus denarios exegit. hoc crimen eſt: ut intelligas non ex aeſtimatione, neque ex ternis denarijs pendere crimen, ſed ex coauctione annonae, atque aeſtimationis; etenim haec aeſtimatio nata eſt, iudices, initio non ex praetorum, aut conſulum, ſed ex aratorum, atque ciuitatum commodo. nemo enim fuit initio tam impudens, qui, cum frumentum deberetur, pecuniam poſceret. certe hoc ab aratore primum eſt profectum, aut ab ea ciuitate, cui imperabatur. cum aut frumentum uendidiſſet, aut ſeruare uellet, aut in eum locum, quo imperabatur, frumentum portare nollet; petiuit in beneficij loco, & gratiae, ut ſibi pro frumento, quanti frumentum eſſet, dare liceret. ex huiuſcemodi principio. atq. ex liberalitate, atque accommodatione magiſtratuum, conſuetudo aeſtimationis introducta eſt. ſecuti ſunt auariores magiſtratus: qui tamen in auaritia ſua non ſolum uiam quaeſtus inuenerunt, uerum etiam exitum, ac rationem defenſionis inſtituerunt. ſemper ad ultima, ac difficillima loca apportandum frumẽtum imperare; ut, uecturae difficultate, ad quam uellent aeſtimationem peruenirent. in hoc genere facilior eſt exiſtimatio, quam reprehenſio: ideo quod eum, qui hoc facit, auarum poſſumus exiſtimare, crimen in eo conſtituere nõ tam facile poſſumus: quod uidetur concedendum magiſtratibus noſtris eſſe, ut ijs, quo loco uelint, frumentum accipere liceat. itaque hoc eſt, quod multi fortaſſe fecerunt, & ita multi, ut ij, quos innocentiſſimos meminimus, aut audiuimus, non fecerint.

EXPLA-

EXPLANATIO

DECVMANO *frumento* } ordinario, non empto. erat enim & decumanum extraordinarium emptũ. EMPTO : } cuius duo genera, decumanum, & imperatum. ſupra. ET VERO *eo magis*, } ita correxi, exemplis adductus Latini ſermonis : cum antea legeretur, Te uero. in ep. ad Plancum : Qua quidem uoluntate eſſe erga Atticum, ſaepe praeſens & illi oſtendiſti, & uero etiam mihi. Ad Q. Fr. Tibi & fuit hoc ſemper facillimum, & uero debuit. Ad Att. lib. XVI. Qua quidẽ uoluntate te eſſe erga Atticum, ſaepe praeſens & illi oſtendiſti, & uero etiam mihi. Pro Mur. Qui & per ſe, & per ſuos, & uero etiam per alienos defendatur. NVMERO *ad ſummam tritici adiecto*, } imperato frumenti maiore numero, quam liceret. in quo primum Verris lucrum fuit : alterum in aeſtimatione, a ternis HS ad ternos denarios perducta. NON EX *aeſtimatione*, } poteſt enim Verres excuſare aeſtimationem illã difficultate temporis, quod triticum ternis denarijs ualeret. EX COAVCTIONE *annonae, atque aeſtimationis*. } hoc reprehendo, quod & numerum ad ſummam tritici adieceris, & aeſtimationem auxeris, ut pro ternis HS ternos denarios a ciuitatibus exigeres. Coauctionem annonae uocauit id, quod ad ordinariam tritici ſummam a Verre addebatur. ACCOMMODATIONE } eodẽ uerbo uſus eſt lib. I. de Inuent. Elocutio eſt idoneorum uerborum & ſententiarum ad inuentionem accommodatio. Et in ep. ad Memmium : Peto a te, ut ei de habitatione accommodes. ET ITA *multi*, } malim pro ſententia, Sed ita multi.

ORATIO

QVAERO *nunc a te, Hortenſi, cum utris tandem iſtius factum collaturus es? cum ijs, credo, qui benignitate adducti per beneficium, & gratiam ciuitatibus conceſſerunt, ut nummos pro frumento darent. ita credo, petijſſe ab iſto aratores, ut, cum* HS *ternis tritici modium uendere non poſſent, pro ſingulis modijs ternos denarios dare liceret. an, quoniam hoc non audes dicere, illuc confugies? uecturae difficultate adductos, ternos denarios dare maluiſſe. cuius uecturae? quo ex loco? in quem locum ne portarent? Philomelo ne Epheſum? uideo, quid inter annonam intereſſe ſoleat: uideo, quot dierum uia ſit: uideo Philometenſibus expedire, quanti Epheſi ſit frumentum, tantum dare potius in Phrygia, quam Epheſum portare, aut ad emendum frumentum Epheſum pecuniam, & legatos mittere. in Sicilia uero quid eiuſmodi? Enna mediterranea eſt maxime. coge, ut ad aquam tibi, id quod ſummi iuris eſt, frumentum Ennenſes metiantur, uel Plutiam, uel Haleſam, uel Catinam, loca inter ſe maxime diuerſa: eodem die, quo iuſſeris, deportabunt. tametſi ne uectura quidem opus eſt. nam totus quaeſtus hic, iudices, aeſtimationis ex annonae natus eſt uarietate. hoc enim magiſtratus in prouincia aſſequi poteſt, ut ibi accipiat, ubi eſt cariſſimum. ideo ualet iſta ratio aeſtimationis in Aſia, ualet in Hiſpania, ualet in ijs prouincijs, in quibus unum pretium frumento eſſe non ſolet. in Sicilia uero quid cuiuſquam intererat, quo loco daret? neque enim portandum erat: &, quo quiſque uehere iuſſus eſſet, ibi tantidem frumentum emeret, quanti domi uendidiſſet. Quamobrem, ſi quid, Hortenſi, docere uis, aliquid ab iſto ſimile aeſtimatione, atque a ceteris, eſſe factum; doceas oportet, aliquo in loco Siciliae, praetore Verre, ternis denarijs tritici modium fuiſſe. uide, quam tibi defenſionem patefecerim, quam iniquam in ſocios, quam remotam ab utilitate reip. quam ſeiunctam a uoluntate, atque ſententia legis. tu, cum tibi ego frumentum in meis agris, atque in mea ciuitate, denique cum in ijs locis, in quibus es, uerſaris, rem geris, prouinciam adminiſtras, paratus ſim dare; angulum mihi aliquem eligas prouinciae reconditum, ac derelictum? iubeas ibi me metiri, quo portare non expediat? ubi emere non poſſum? improbum facinus, iudices, non ferendum, nemini lege conceſſum, ſed fortaſſe adhuc in nullo etiam uindicatum. tamen ego hoc, quod ferri nego poſſe, Verri, iudices, concedo, & largior. ſi ullo in loco eius prouinciae frumentum tanti fuit, quanti iſte aeſtimauit: hoc crimen in iſtum reum ualere oportere non arbitror. uerum enimuero, cum eſſet* HS *binis, aut etiam ternis quibuſuis in locis prouinciae, duodenos ſeſtertios exegiſti. ſi mihi tecum neque de annona, neque de aeſtimatione tua poteſt eſſe controuerſia, quid ſedes? quid exſpectas? quid defendes? utrum tibi pecuniae conciliatae uidentur aduerſum leges, aduerſum remp. cum maxima ſociorum iniuria; an uero id recte, ordine, e rep. ſine cuiuſquam iniuria factum eſſe defendes? cum tibi ſenatus ex aerario pecuniam prompſiſſet, & ſingulos tibi denarios adnumeraſſet, quos tu pro ſingulis modijs aratoribus ſolueres; quid facere debuiſti? ſi, quod L. Piſo ille Frugi, qui legem de pecunijs repetundis primus tulit: cum emiſſes, quanti eſſet; quod ſuperaret pecuniae, retuliſſes. ſi, ut ambitioſi homines, aut benigni: cum pluris ſenatus aeſtimaſſet, quam quanti eſſet annona; ex ſenatus aeſtimatione, non ex annonae ratione ſoluiſſes. ſin, ut plerique faciunt, in quo etiam erat aliquis quaeſtus, ſed is honeſtus, atque conceſſus: frumentum, quoniam uilius erat, ne emiſſes: ſumpſiſſes id nummorum, quod tibi ſenatus cellae nomine conceſſerat. hoc uero quid eſt? quam habet rationem, non quaero aequitatis, ſed ipſius improbitatis, atque impudentiae? neque enim eſt fere quidquam, quod homines palam facere audeant in magiſtratu, quamuis improbi, quin eius facti ſi non bonam, at aliquam rationem afferre ſoleãt. hoc quid eſt? uenit praetor: frumentum, inquit, me abs te emere oportet. optime. modium denario: benigne, ac liberaliter: nam ego tribus* HS *non poſſum uendere. mihi frumento non opus eſt: nummos nolo. nam ſperaueram, inquit arator, me ad denarios peruenturum:*

rum : ſed, ſi ita neceſſe eſt, quanti frumentum ſit, conſidera. uideo eſſe binis HS : quid ergo a me tibi nummorũ dari poteſt, cum ſenatus tibi quaternos nummos dederit? quid poſcit, attendite : & uos quaeſo ſimul, iudices, aequitatem praetoris attendite. Quaternos HS, quos mihi ſenatus decreuit, & ex aerario dedit, ego habebo, & in ciſtam transferam ex fiſco. quid poſtea? quid? pro ſingulis modijs, quos tibi impero, tu mihi octonos HS dato. qua ratione? quid quaeris rationem? non tantam rationem res habet, quantam utilitatem, atque praedam. dic, inquit ille, planius. ſenatus te uoluit mihi nummos dare, me tibi frumẽtum metiri: tu eos nummos, quos mihi ſenatus dari uoluit, ipſe habebis? a me, cui ſingulos denarios dari oportuit, binos aufers? & huic praedae, ac direptionis cellae nomen imponis? Haec deerat iniuria, & haec calamitas aratoribus te praetore, qua reliquis fortunis omnibus euerterentur? nam quid eſſe reliqui poterat ei, qui per hanc iniuriam non modo frumentum omne amittere, ſed etiam omne inſtrumentum uendere cogeretur? quo enim ſe uerteret, non habebat. ex quo fructu nummos, quos tibi daret, inueniret? decumarum nomine tantum erat ablatum, quantum uoluntas tulerat Apronij : pro alteris decumis, emptoq. frumento aut nihil datum, aut tantum datum, quantum reliqui ſcriba fecerat, aut ultro etiam, id quod didiciſtis, ablatum. cogantur etiã nummi ab aratore. quo modo? quo iure? quo exemplo? nã cum fructus diripiebantur aratorum, atque omni lacerabantur iniuria; uidebatur id perdere arator, quod aratro ipſe quaeſiſſet, in quo elaboraſſet, quod agri, ſegetesq. extuliſſent. quibus iniurijs grauiſſimis tamen illud erat miſerum ſolatium, quod id perdere uidebatur, quod alio praetore, eodem ex agro reparare poſſet. nũmos uero ut daret arator, quos non aratro, ac manu quaerit; boues, & aratrum ipſum, & omne inſtrumẽtum uendat, neceſſe eſt. non enim debetis hoc cogitare: habet idem in nummis: habet idem in urbanis praedijs. nam cum aratori onus aliquod imponitur; non hominis, ſi quae ſunt praeterea, fucultates, ſed arationis ipſius uis, ac ratio conſideranda eſt, quid ea ſuſtinere, quid pati, quid efficere poſſit, ac debeat. quamquã illi quoque ſunt homines ab iſto omni ratione exinaniti, ac perditi: tamen hoc uobis eſt ſtatuendum, quid aratorem ipſum arationis nomine muneris in remp. fungi, ac ſuſtinere uelitis. imponitis decumas; patiuntur: alteras; temporibus ueſtris ſeruiendum putant. dent emptum praeterea: dabunt, ſi uoletis. haec quam ſint grauia, & quid, his rebus detractis, poſſit ad dominos puri, ac reliqui peruenire, credo uos ex ueſtris rebus ruſticis coniectura aſſequi poſſe. addite nunc eodem iſtius edicta, inſtituta, iniurias: addite Apronij, Veneriorumq. ſeruorum in agro decumano regna, ac rapinas: quamquam haec omitto: de cella loquor. placet ne uobis in cellam magiſtratibus noſtris frumentum Siculos gratis dare? quid hoc indignius? quid iniquius? atqui hoc ſcitote aratoribus, hoc praetore, optandum, ac petendum fuiſſe. Soſitenus eſt Entellinus, homo cum primis ciuitatis prudens, & domi nobilis? cuius uerba audiſtis; qui ad hoc iudicium legatus publice cum Artemone, & Meniſco, primarijs uiris, miſſus eſt. is cũ in ſenatu Entellino multa mecum de iſtius iniurijs ageret, hoc dixit, ſi hoc de cella, atque hac aeſtimatione concederetur, uelle Siculos ſenatui polliceri frumentũ in cellam gratis, ne poſthac tãtas pecunias magiſtratibus noſtris decerneremus. Perſpicere uos certo ſcio, Siculis quantopere hoc expediat, non ad aequitatis cõdicionem, ſed ad minima malorum eligenda. nam qui mille modium Verri ſuae partis in cellam gratis dediſſet, duo millia nummum, aut ſummum tria dediſſet; idem nunc pro eodem numero frumenti HS IIX millia dare coactus eſt. hoc arator aſſequi per triennium, certo fructu ſuo non potuit: uendiderit inſtrumentum, neceſſe eſt. quod ſi hoc munus, & uectigal aratio tolerare, hoc eſt Sicilia ferre, ac pati poteſt: populo R. ferat potius, quam noſtris magiſtratibus. magna eſt pecunia, magnum praeclarumq. uectigal; ſi modo id ſalua prouincia, ſi ſine iniuria ſociorum percipere poſſitis. nihil detraho magiſtratibus: tantumdem detur in cellam, quantum ſemper datum eſt. quod praeterea Verres imperat, id, ſi facere non poſſunt, recuſent; ſi poſſunt, populi R. potius hoc ſit uectigal, quam praeda praetoris. deinde cur in uno genere ſolo frumenti iſta aeſtimatio conſtituitur? ſi eſt aequa, & ferenda; populo R. Sicilia decumas det, pro ſingulis tritici modijs ternos denarios; ſibi habeat frumentum. data tibi pecunia eſt, Verres; una, qua frumentum tibi emeres in cellam; altera, qua frumentum emeres a ciuitatibus, quod Romam mttteres. tibi datam pecuniam domi retines: & praeterea pecuniam permagnam tuo nomine aufers. fac idẽ in eo frumento, quod ad populum R. pertinet: exige eadem aeſtimatione pecuniam a ciuitatibus, & refer quã accepiſti: tum refertius erit aerarium populi R. quam umquam fuit. at enim iſtam rem in publico frumento Sicilia non ferret, hanc rem in meo frumento tulit. proinde quaſi aut aequior ſit iſta aeſtimatio in tuo, quam in populi R. commodo: aut ea res, quam ego dico, & ea, quam tu feciſti, inter ſe genere iniuriae, non magnitudine pecuniae differant. uerum iſtam ipſam cellam ferre nullo modo poſſunt. ut omnia remittantur; ut omnibus iniurijs, & calamitatibus, quas, te praetore, tulerunt, in poſterum liberentur; iſtam ſe cellam, atq. iſtã aeſtimationem negant ullo modo ferre poſſe. Multa Sophocles Agragantinus apud Cn. Pompeium conſulẽ nuper, homo diſertiſſimus, & omni doctrina, & uirtute ornatiſſimus, pro tota Sicilia de aratorum miſerijs grauiter, ac copioſe dixiſſe, ac deploraſſe dicitur. ex quibus hoc ijs, qui aderant, (nam magno conuentu acta res eſt) indigniſſimum uidebatur: qua in re ſenatus optime, ac benigniſſime cum aratoribus egiſſe, large, liberaliterq. aeſtimaſſet, in ea re praedari praetorem, bonis euerti aratores, & id non modo fieri, ſed ita fieri, quaſi liceat, conceſſumq. ſit.

EXPLANATIO

PHILOMELO] Graeci, φιλομήλιον : Latini, Philomelum : & ita in Ciceronis epiſtolis ubique legitur. VIDEO *quid inter annonam intereſſe ſoleat* :] uideo frumenti pretium non idem eſſe omnibus in locis. poteſt enim pluris eſſe Epheſi, quam Philomeli. IN PHRYGIA] cuius regionis opidum eſt Philomelum.

Philomeſum. Avt ad *emendum frumentum* ʒ hoc quoque refertur ad, Expedire. In qvod *ſummi iuris eſt*, ʒ nihil potes difficilius imperare, quam ut mediterranei populi frumentum ad aquam portent. Ne vectvra *quidem opus eſt*. ʒ quo enim quiſque uehere iuſſus erit, ibi tantidem frumenti emet, quod magiſtratui det, quanti domi ſuae uendidiſſet. uerum totus hic quaeſtus ex eo naſcitur, quia uaria eſt annona, ideſt, quia frumento non ubique pretium unum eſt. magiſtratus autem imperat, ut ibi frumentum accipiat, ubi eſt cariſſimum. inde naſcitur aeſtimatio, & pro frumento pecunia exigitur: ita uectura non eſt opus. Valet *iſta ratio aeſtimationis* ʒ poteſt quiſque uti hac aeſtimatione: ſi poteſt ibi quiſque frumentum accipere, ubi cariſſimum eſt. Iniqvam *in ſocios* ʒ propter id, quod ſubiungitur: Tu, cum tibi ego. Qvanti *iſte aeſtimauit*: ʒ ſed cum nullo in loco ternis denarijs fuerit, ualet in te crimen. Si mihi *tecum* ʒ tollitur controuerſia, cum id probatur, quod obijcitur: ego nihil obijcio, quod non probem. ergo mihi non poteſt eſſe controuerſia neque de annona, ideſt de numero ſummae tritici a te adiecto, neque de aeſtimatione, ideſt, de ternis denarijs. Qvid *ſedes*? ʒ cur non, ut perſpicue conuictus, diſcedis? L. Piso ʒ cum Siciliae praeeſſet. Solvisses. ʒ pro, ſoluere debebas. ſupra ſic locutus. Concesserat. ʒ donauerat in cellam tuam. Benigne, *ac liberaliter*: ʒ aliquid enim lucrabor. Aratoris uerba. Mihi *frumento non opus eſt*. ʒ Praetoris uerba, ut ad pecuniam qua uelit aeſtimatione perueniat. Non *ſperaueram*, ʒ affirmationem locus poſtulat, itaque pro, Non, repono, Nam, quod eſt, certe: ut lib. I. Nam mehercule, inquit, ſic agamus. Et lib. II. Nam hercule, inquit Minucius, me quoque Petilius, ut ſibi in conſilio adeſſem, rogauit. In cistam ʒ meam priuatam, ex fiſco publico. Octonos HS ʒ qui ad ſingulos denarios, in ſingulos modios a ſenatu datos, adiecti, terni denarij erunt. Dare *uoluit*, ʒ elegantius, Te, ſubauditur; quam, Dari, legitur. Qvantvm *reliqui ſcriba fecerat*, ʒ cum ſub binis quinquageſimis. Vltro ʒ nullo nomine, nulla cauſſa, pro Verris ipſius libidine. Cvm *fructus* ʒ rectius, quam, ut in quibuſdam libris, Qui fructus. Illi *quoque homines* ʒ illi quoque aratores, qui uel in nummis, uel in urbanis praedijs habebant. Decvmas, ʒ eas, quae non emebantur. Alteras; ʒ eas, quae emebantur, HS ternis in modios ſingulos. Dent *emptum praeterea*: ʒ imperatum, ciuitatibus aequaliter diſtributum. ſupra. De cella *loquor*. ʒ de frumento, quod utendum praetori dabatur. Infra: Data tibi pecunia eſt Verres, una, qua frumentum tibi emeres in cellam; altera, qua frumentum emeres a ciuitatibus, quod Romam mitteres. Non ad *aequitatis condicionem*, ʒ non quia ſit aequa condicio, ſed quia ſit hoc tolerabilius, frumentum in cellam gratis dare, quam illud, praetori in cellam uendere, cum aeſtimatione a Verre inſtituta. Placeret magis, Non ad aequitatem condicionis. Svae *partis* ʒ de ſuo, pro ſua parte, pro eo, quod ad ipſum attineret. HS iix *millia* ʒ aeſtimato modio HS octonis. Asseqvi ʒ ut pro ſingulis modijs HS octonos magiſtratui det. Certo *fructu ſuo non potuit*: ʒ eo fructu, quem capere ſolitus eſt. mihi tamen, Certe fructu ſuo non potuit, magis arridet. quam opinionem adiuuat, quod ſubiungitur: Vendiderit inſtrumentum, neceſſe eſſe. Hoc mvnvs, ʒ ut aratores pro frumento in cellam imperato HS octonos magiſtratibus dent. Munus hic accipitur pro eo, quod aratores pendunt, ut paullo ante: Hoc uobis eſt ſtatuendum, quid aratorem ipſum, arationis nomine, muneris in remp. fungi, ac ſuſtinere uelitis. Nihil *detrabo*. ʒ de hoc uectigali. In vno *genere ſolo frumenti* ʒ eius frumenti, quod in cellam imperatur. Popvlo *Romano Sicilia decumas det*, ʒ implicata ſententia. non enim haec uerba cum ſequentibus apte coniunguntur. quanto planius hoc modo: Populo Romano Sicilia decumas dat: det pro ſingulis tritici modijs ternos denarios, ſibi habeat frumentum. Tibi *datam pecuniam*, ʒ a ſenatu, HS quaternos in ſingulos modios. Pecvniam *permagnam tuo nomine aufers*. ʒ aufers ab aratoribus HS octonos in ſingulos modios. *Tuo nomine*: quia nomine frumenti acceperas iam a ſenatu pecuniam: quam uero ab aratoribus aufers, tuo, non frumenti, nomine aufers. Refer, *quam accepiſti*: ʒ refer ad aerarium, quam tuo nomine accepiſti. Ea res, *quam ego dico*, ʒ de frumento, quod ad populum Romanum pertinet, ſimiliter aeſtimando. Genere *iniuriae, non magnitudine pecuniae differant*. ʒ ſi differrent genere iniuriae, & aeſtimatio iſta in tuo commodo aequa eſſet, in populi Romani commodo non item: recte diceres, quod in tuo frumento Sicilia tulit, id in publico laturam non eſſe. Sed iniuriae genere non differunt: iniqua tui frumenti aeſtimatio fuit, iniqua eadem eſſet publici frumenti. differunt autem pecuniae magnitudine: quia tanto plus penderet Sicilia pro publico frumento, ſi ternis denarijs aeſtimaretur, quam pro tuo, quanto maior eſt eius frumenti numerus, quod ad populum Romanum pertinet, quam eius, quod in cellam imperatur. Istam *ipſam cellam* ʒ iſtam aeſtimationem eius frumenti, quod in cellam dare ſolent.

ORATIO

Qvid ad haec Hortenſius? falſum eſſe crimen? hoc numquam dicet. non magnam hac ratione pecuniam captam? ne id quidem dicet. non iniuriam factam Siculis, atque aratoribus? qui poterit dicere? quid igitur dicet? feciſſe alios? quid eſt hoc? utrum criminis defenſio, an comitatus exſilio quaeritur? tu in hac rep. atque in hac hominum libidine, &, ut adhuc habuit ſe ſtatus iudiciorum, etiam licentia, non ex iure, non ex aequitate, non ex lege, non ex eo, quod licuit, ſed ex eo, quod aliquis fecerit, id, quod reprehenditur, recte factum eſſe defendes? fecerunt aliqui alia quam multa: cur in hoc uno crimine iſto genere defenſionis uteris? ſunt quaedam omnino in te ſingularia, quae in nullum alium hominem dici, neque conuenire poſſint;

quaedam

quaedam tibi cum multis communia. ergo, ut omittam tuos peculatus, ut ob ius dicundum pecunias acceptas, ut eiuſmodi cetera, quae forſitan alij quoque etiam fecerint: illud, in quo te grauiſſime accuſaui: quod ob iudicandam rem pecuniam accepiſſes, eadem iſta ratione defendes, feciſſe alios? ut ego aſſentiar orationi, defenſionem tamen non probabo: potius enim, te damnato, ceteris anguſtior locus improbitatis defendendae relinquetur, quam, te abſoluto, alij, quod audaciſſime fecerunt, recte feciſſe exiſtimentur. Lugent omnes prouinciae: queruntur omnes liberi populi: regna denique iam omnia de noſtris cupiditatibus, & iniurijs expoſtulant: locus intra Oceanum iam nullus eſt, neque tam longinquus, neque tam reconditus, quo non per haec tempora noſtrorum hominum libido, iniquitasq. peruaſerit: ſuſtinere iam populus R. omnium nationum non uim, non arma, non bellum, ſed luctum, lacrymas, quaerimonias non poteſt in eiuſmodi re, ac moribus, ſi is, qui erit adductus in iudicium, cum manifeſtis in flagitijs tenebitur, alios eadem feciſſe dicet: illi exempla non deerunt; reip. ſalus deerit, ſi improborum exemplis improbi iudicio, ac periculo liberabuntur. Placent uobis hominum mores? placet ita geri magiſtratus, ut geruntur? placet ſocios ſic tractari, quod reſtat, ut per haec tempora tractatos uidetis? cur haec a me opera conſumitur? quid ſedetis? cur non in media oratione mea conſurgitis, atque diſceditis? uultis autem iſtorum audacias, ac libidines aliqua ex parte reſecare? deſinite dubitare, utrum ſit utilius, propter multos improbos uni parcere, an unius improbi ſupplicio multorum improbitatem coercere. tametſi quae iſta ſunt exempla multorum? nam cum in cauſſa tanta, cum in crimine maximo dici a defenſore coeptum eſt, factitatum eſſe aliquid; exſpectant ij, qui audiunt, exempla ex uetere memoria, & monumentis, ac litteris, plena dignitatis, plena antiquitatis. haec plurimum ſolent & auctoritatis habere ad probandum, & iucunditatis ad audiendum. Africanos mihi, & Catones, & Laelios commemorabis? & eos feciſſe idem dices? quamuis res non placeat, tamen contra hominum auctoritatem pugnare non potero. an, cum eos non poteris, proferes hos recentes, Q. Catulum patrem, C. Marium, Q. Scaeuolam, M. Scaurum, Q. Metellum? qui omnes prouincias habuerunt, & frumentum cellae nomine imperauerunt. magna eſt hominum auctoritas, & tanta, ut etiam delicti ſuſpicionem tegere poſſit. non habes ne ex his quidem hominibus, qui nuper fuerunt, ullum auctorem iſtius aeſtimationis. quo me igitur, aut ad quae exẽpla reuocas? ab illis hominibus, qui tum uerſati ſunt in rep. cum et optimi mores erant, & hominum exiſtimatio grauis habebatur, & iudicia ſeuera fiebant, ad hanc hominum licentiam, & libidinem me abducis? & in quos aliquid exempli populus R. ſtatui putat oportere, ab ijs tu defenſionis exempla quaeris? non fugio ne hos quidem mores, dũmodo ex his ea, quae probat populus R. exempla, non ea quae condemnat, ſequamur. non circumſpiciam, non quaeram foris, cum habeas iudices principes ciuitatis, P. Seruilium, Q. Catulum: qui tanta auctoritate ſunt, tantis rebus geſtis, ut in illo antiquorum, & clariſſimorum hominum, de quibus antea dixi, numero reponantur. exempla quaerimus, & ea non antiqua. modo uterque horum exercitũ habuit. quaere, Hortenſi, quoniam te recentia exempla delectant, quid fecerint. Ita ne uero? Q. Catulus frumẽto eſt uſus, pecuniam non coegit: P. Seruilius quinquẽnium exercitui cum praeeſſet, & iſta ratione innumerabilem pecuniam facere poſſet, non ſtatuit ſibi quidquam licere, quod non patrem ſuum, non auum Q. Metellum facere uidiſſet: C. Verres reperietur, qui, quod expediat, id licere dicat? quod nemo, niſi improbus, fecerit, id aliorum exemplo ſe feciſſe defendat? At in Sicilia factitatum eſt. quae eſt iſta cõdicio Siciliae? cur; quae optimo iure propter uetuſtatem, fidelitatem, propinquitatem eſſe debet, huic praecipua lex iniuriae definitur; ſed in iſta ipſa Sicilia non quaeram exemplum foris: hoc ipſo ex conſilio utar exemplis. C. Marcelle, te appello: Siciliae prouinciae, cum eſſes proconſul, praefuiſti: num quae in tuo imperio pecuniae cellae nomine coactae ſunt? neque ego hoc in tua laude pono. alia ſunt tua facta, atque conſilia, ſumma laude digna, quibus illam tu prouinciam afflictam, & perditam erexiſti, atque recreaſti. nã hoc de cella ante ne Lepidus quidem fecerat, cui tu ſucceſſiſti. Quae ſunt tibi igitur exempla in Sicilia cellae, ſi hoc crimen non modo Marcelli facto, ſed ne Lepidi quidem potes defendere? an me ad M. Antonij aeſtimationem frumenti, exactionemq. pecuniae reuocaturus es? ita, inquit, ad M. Antonij. hoc enim mihi ſignificaſſe, & annuiſſe uiſus eſt. ex omnibus ne igitur populi R. praetoribus, conſulibus, imperatoribus M. Antonium delegiſti, & eius unum improbiſſimum factum, quod imitarere? & hic utrum mihi difficile eſt dicere, an his exiſtimare, ita ſe in illo infinito imperio M. Antonium geſſiſſe, ut multo iſti pernicioſius ſit dicere, ſe in re improbiſſima uoluiſſe Antonium imitari, quam, ſi poſſet, defendere, nihil in uita ſe M. Antonio ſimile feciſſe? homines in iudicijs ad crimen defendendum, non quid fecerit quiſpiã, proferre ſolent, ſed quid probarint. Antonium, cum multa contra ſociorum ſalutem, multa contra utilitatem prouinciarum & faceret, & cogitaret, in medijs eius iniurijs, & cupiditatibus mors oppreſſit. tu mihi, quaſi eius omnia facta, atque conſilia ſenatus populusq. R. iudices comprobarint, ita Antonij exemplo iſtius audaciam defendis. At idem fecit Sacerdos. hominem innocentem, & ſumma prudentia praeditum nominas: ſed tum idem feciſſe erit exiſtimandus, ſi eodẽ conſilio fecerit. nam genus aeſtimationis ipſum a me numquam eſt reprehenſum: ſed eius aequitas aratorũ commodo, & uoluntate perpenditur. non poteſt reprehendi illa aeſtimatio, quae aratori non modo incommoda non eſt, ſed etiam grata eſt. Sacerdos ut in prouinciam uenit, frumentum in cellam imperauit. cum eſſet ante nouum tritici mod. HS XV, petiuerunt ab eo ciuitates ut aeſtimaret. remiſſior aliquanto eius fuit aeſtimatio, quam annona: nam aeſtimauit denarijs III. Vides eandem aeſtimationem propter temporis diſſimilitudinem in illo laudis cauſſam habere, in te criminis? in illo beneficij, in te iniuriae? Eodem tempore Antonius III denarijs aeſtimauit poſt meſſem, ſumma in uilitate, cum aratores frumentum dare gratis malebant; & aiebat, ſe tantidem aeſtimaſſe, quanti Sacerdotem: neque mentiebatur: ſed eadem iſta aeſtimatione alter ſubleuarat aratores, alter euerterat. quod niſi omnis frumenti ratio ex temporibus eſſet, & annona, non ex numero, neque ex ſumma conſideranda: numquam tam grati hi ſeſquimodij, Q. Hortenſi, fuiſſent; quos tu cũ

ad menſurae tam exiguam rationem populo R. in capita deſcripſiſſes, gratiſſimum omnibus feciſti: caritas enim annonae faciebat, ut iſtuc, quod re paruum uidebatur, tempore magnum uideretur. idem iſtuc ſi in uilitate populo R. largiri uoluiſſes, deriſum tuum beneficium eſſet, atque contemptum. noli igitur dicere, iſtũ idem feciſſe, quod Sacerdotem: quoniam non co tempore, neque ſimili fecit anno. dicito potius, quoniam habes auctorem idoneum; quod Antonius uno aduentu, & uix menſtruis cibarijs fecerit, id iſtum per triennium feciſſe: & iſtius innocentiam M. Antonij facto, atque auctoritate defendito. Nam de Sex. quidem Peducaeo, fortiſſimo, atque innocentiſſimo uiro, quid dicitis? de quo quis umquam arator queſtus eſt? aut quis non ad hoc tempus innocentiſſimam omnium, diligentiſſimãq. practuram illius hominis exiſtimauit? biennio prouinciam obtinuit, cum alter annus in uilitate, alter in ſumma caritate fuerit: num aut in uilitate nummum arator quiſquam dedit, aut in caritate de aeſtimatione frumenti queſtus eſt? at uberiora cibaria facta ſunt caritate. credo: neque id eſt nouum, neque reprehendendum. modo C. Sentium uidimus, hominem uetere illa, ac ſingulari innocentia praeditum, propter caritatem frumenti, quae fuerat in Macedonia, permagnam ex cibarijs pecuniam reportare. quamobrem non ego inuideo tuis commodis, ſi qua ad te lege uenerunt: iniuriã queror: improbitatem arguo: auaritiam in crimen, & in iudicium uoco. quod ſi ſuſpiciones inijcere uoletis, ad plures homines, & ad plures prouincias crimen hoc pertinere: non ego iſtam defenſionem ueſtram pertimeſcam, ſed me omnium prouinciarum defenſorem eſſe profitebor. etenim hoc dico, & magna uoce dico: ubicumque hoc factum eſt, improbe factum eſt; quicumque hoc fecit, ſupplicio dignus eſt.

EXPLANATIO

AN COMITATVS *exſilio quaeritur?* } haec enim defenſio non aſſequitur, ut Verres abſoluatur, ſed ne ſolus condemnetur, & ut exſilij ſui comites habeat. IN HAC *hominum libidine,* } quam poena minui, non augeri impunitate, oportet. FECERVNT *aliqui alia quam multa.* } quae facere non licebat. quorum exemplis in tuorum criminum defenſione non uteris. IN TE *ſingularia,* } quorum ſimile nemo quidquam fecit. VT EGO *aſſentiar orationi,* } ut fatear id uerum eſſe, quod dicis, feciſſe alios. LIBERI *populi:* } qui ſui iuris ſunt, nullam nobis uectigal pendunt. QVOD *reſtat,* } in poſterum. AFRICANOS } minorem ſignificat, non utrumque: cum ſequatur, Catones: &, Laelios: quod de poſteriore Laelio, minoris Africani amiciſſimo, qui & ipſe, tamquam Cato, ſapientis cognomine eſt honeſtatus, dictum uolo. hos enim tres alibi quoque Cicero ſimul nominat, ut pro Murena, pro Archia. HOS *recentes,* } ſubaudi, commemorabis. Q. SCAEVOLAM } P. F. Pontificem max. quem iuſſu Marij iunioris praetor urbanus Damaſippus occidit. fuit alter Q. Scaeuola Q. F. augur, aetate maior: qui non poteſt inter hos recentes ſignificari. M. SCAVRVM, } principem ſenatus, patrem eius, quem Cicero defendit. Q. METELLVM. } Numidicum. hic enim, cum multi Q. Metelli fuerint, uirtute, & rerum geſtarum gloria omnibus antecelluit: & idem nominatur. HOMINVM *exiſtimatio grauis habebatur,* } cupiebat unuſquiſque, bene de ſe homines exiſtimare. ALIQVID *exempli* } ſeueri exempli. P. SERVILIVM } Iſauricum. Q. CATVLLVM } filium proxime nominati. AVVM *Q. Metellum* } auum maternum Metellum Numidicum. eſt enim in oratione poſt red. in ſen. Luculli Seruilij, Scipicnes, Metellarum liberi. CVM *eſſes proconſul,* } qui tamen conſul non fuerat. ſed proconſules quoque uocari ſolitos, qui poſt praeturam in prouincias iuiſſent, alibi copioſe oſtendimus. DE CELLA } quod tu feciſti, ut nullas cellae nomine pecunias cogeres, idem ante fecerat Lepidus. M. ANTONII } quem uniuerſae orae maritimae infinito cum imperio praefuiſſe, ſupra diximus. VTRVM *mihi difficile eſt dicere,* } modus loquendi, pro facile eſt & mihi dicere, & his exiſtimare. QVAM SE *poſſit defendere,* } lego, Quam, ſi poſſit, defendere, hoc ſenſu. Tuetur ſuum factum Verres imitatione Antonij. at hoc illi pernicioſius eſt, quam dicere, ſe nulla umquam in re illi ſimilem fuiſſe: ſi modo hoc defendere, & probare poſſit: quod non poteſt: multis enim in rebus eius improbitatem imitatus eſt. QVID *probarint.* } ut ab ijs recte factum. MORS *oppreſſit.* } indicto Cretenſibus bello: de quo ſupra. Et, Oppreſſit, ante quam, quod cogitabat, efficeret. IVDICES } nominandi caſu, non uocandi. iudices enim appellat ſenatum, populumq. Romanum: ut ſi dixiſſet: Quaſi eius omnia facta, atque conſilia ſenatus, populusq. Romanus iudicio ſuo comprobarint. ARATORVM *commodo,* } ſupra: Haec aeſtimatio nata eſt initio non ex praetorum, aut conſulum, ſed ex aratorum, atque ciuitatum commodo. ANTE *nouum* } antequam nouum frumentum perciperetur. REMISSIOR } ternos enim HS de ſingulis modios detraxit. nam terni denarij ſunt duodeni HS. QVAM *annona:* } quam frumenti pretium in ſumma caritate. QVOS TV } quaeſtor. Inter quaeſtorum prouincias rei frumentariae cura erat. ET ISTIVS *innocentiam* } cum ironia: ut etiam, cum ſubiungit, Auctoritate: quae nulla erat: nam turpiſſime uixerat Antonius. SEX. *Peducaeo,* } cui quaeſtor ipſe fuit. VBERIORA *cibaria* } quia uel frumenti pretium, uel ipſum frumentum Peducaeus a Siculis accepit: quo uendito, pecuniae plus, quam in uilitate, colligit. quod C. Sentius quoque fecit.

ORATIO

NAM, per deos immortales, uidete, iudices, & proſpicite animis, quid futurum ſit. multi magnas pecunias ab inuitis ciuitatibus, atque ab inuitis aratoribus, iſta ratione, cellae nomine coegerunt; (omnĩno ego neminem uideo, praeter iſtum: ſed do hoc uobis, & concedo, eſſe multos) in hoc homine rem adductam in iudicium uidetis: quid facere poteſtis? utrũ cum iudices ſitis de pecunia capta, conciliata, tantam pecuniam captam negligere, an, cum lex ſociorum cauſa rogata ſit, ſociorum querimonias non audire? uerum hoc quoque uobis remitto: negligite praeterita, ſi uultis: ſed, ne reliquas ſpes turbetis, atque omnes prouincias euertatis, id prouidete; ne auaritiae, quae ante hac occultis itineribus, atque anguſtis uti ſolebat, auctoritate ueſtra uiam patefaciatis illuſtrem, atque latam. nam, ſi hoc probatis, & ſi hoc licere, pecunias iſto nomine capi, iudicatis: certe hoc, quod adhuc nemo, niſi improbiſſimus, fecit, poſthac nemo, niſi ſtultiſſimus, non faciet. improbi ſunt, qui pecunias contra leges cogunt: ſtulti, qui, quod licere iudicatum eſt, praetemittunt. Deinde, iudices, uidete, quam infinitam ſitis hominibus licentiam pecuniarum eripiendarum daturi. ſi, ternos denarios qui coegit, erit abſolutus: quaternos, denos denique, aut uicenos coget alius: quae erit reprehenſio? in quo primum iniuriae gradu reſiſtere incipiet ſeueritas iudicis? quotus erit iſte denarius, qui non ſit ferendus? & in quo primum aeſtimationis iniquitas, atque improbitas reprehendatur? non enim a uobis ſumma, ſed genus aeſtimationis eſt comprobatum. neque hoc poteſtis iudicare, ternis denarijs aeſtimare licere. ubi enim ſemel ab annonae ratione, & ab aratorum uoluntate res ad praetoris libidinem tranſlata eſt, non eſt iam in lege, atque in officio, ſed in uoluntate hominum, atque auaritia poſitus modus aeſtimandi, quapropter ſi uos ſemel in iudicando finem aequitatis, & legis tranſieritis, ſcitote uos nullum ceteris in aeſtimando finem improbitati, & auaritiae reliquiſſe. uidete igitur, quam multa ſimul a uobis poſtulentur. abſoluite eum, qui ſe fateatur maximas pecunias cum ſumma ſociorum iniuria cepiſſe; non ſatis: ſunt alij quoque complures, qui idem fecerint. abſoluite etiam illos, ſi qui ſunt; ut uno iudicio quamplurimos improbos liberetis; ne id quidem ſatis eſt. facite, ut ceteris poſt hac idem liceat: licebit: at hoc parum eſt. per mittite, ut liceat: quanti quiſque uelit, tanti aeſtimet: aeſtimabit. uidetis iam profecto, iudices, hac aeſtimatione a uobis comprobata, neque modum poſthac auaritiae cuiuſquam, neque poenam improbitatis futuram. Quas ob res, quid agis, Hortenſi? conſul es deſignatus: prouinciam ſortitus es, de aeſtimatione cum dices frumenti, ſic te audiemus, quaſi id, quod ab iſto recte factum eſſe defendes, te facturum profiteare, & quaſi, quod iſti licitum eſſe dices, uehementer cupias tibi licere. atqui, ſi id licebit, nihil eſt, quod putetis quemquam poſthac commiſſurum, ut de pecunijs repetundis condemnari poſſit. quantam enim quiſque concupierit pecuniam, tantam licebit per cellae nomen aeſtimationis magnitudine conſequatur. At enim eſt quiddam, quod etiam ſi palam in defendendo non dicit Hortenſius, tamen ita dicit, ut uos id ſuſpicari, & cogitare poſſitis: pertinere hoc ad commodum ſenatorium pertinere ad utilitatem eorum, qui iudicent, qui in prouincijs cum poteſtate, aut cum legatione ſe futuros aliquando arbitrentur. Praeclaros uiros exiſtimas iudices nos habere, quos alienis peccatis conceſſuros putes, quo facilius ipſis peccare liceat. ergo id uolumus populum R. id prouincias, id ſocios, nationesq. exteras exiſtimare, ſi ſenatores iudicent, hoc certe unum genus infinitae pecuniae per ſummam iniuriam cogendae nullo modo poſſe reprehendi? quod ſi ita eſt; quid poſſumus contra illum praetorem dicere, qui quotidie templum tenet, qui remp. ſtare negat poſſe, ni ad equeſtrem ordinem iudicia referantur? quod ſi ille hoc unum agitare coeperit, eſſe aliquod genus cogendae pecuniae ſenatorum commune, & iam prope conceſſum ordini, quo genere ab ſocijs maxima pecunia per ſummam iniuriam auferatur, neque ullo modo ſenatorijs iudicijs reprehendi poſſe, idque, dum equeſter ordo iudicaret numquam eſſe commiſſum: quis obſtet? quis erit tam cupidus ueſtri, tam fautor ordinis, qui de transferendis iudicijs poſſit recuſare. Atque utinam poſſet aliqua ratione hoc crimen, quamuis falſa, modo humana, atque uſitata, defendere: minore periculo ueſtro, minore periculo prouinciarum omnium iudicaretis. negaret hic aeſtimatione ſe uſum: uos id crediddiſſe homini, non factum comprobaſſe uideremini. nullo modo negare poteſt: urgetur a tota Sicilia: nemo eſt ex tanto numero aratorum, a quo pecunia cellae nomine non ſit exacta. Vellem etiam hoc poſſet dicere, nihil ad ſe iſtam rationem pertinere, per quaeſtores rem frumentariam eſſe adminiſtratam. ne id quidem ei licebit dicere: propterea quod ipſius litterae recitantur, ad ciuitates de ternis denarijs miſſae. Quae eſt igitur defenſio? feci, quod arguis: coegi pecunias maximas cellae nomine: ſed hoc mihi licuit: uobis, ſi proſpicitis, licebit. periculoſum prouincijs, genus iniuriae confirmari iudicio: pernicioſum noſtro ordini, populum R. exiſtimare, non poſſe eos homines, qui ipſi legibus teneantur, leges in iudicando religioſe defendere. Atque iſto praetore, iudices, non ſolum aeſtimandi frumenti modus non fuit, ſed ne imperandi quidem. neque enim id, quod debebatur, ſed quantum commodum fuit, imperauit. ſummam faciam uobis ex publicis litteris, & teſtimonijs ciuitatum frumenti in cellam imperati. reperietis quinquies tanto, iudices, amplius iſtum, quam quantum ei in cellam ſumere licitum ſit, ciuitatibus imperaſſe. quid ad hanc impudentiam addi poteſt, ſi & aeſtimauit tanti, ut homines ferre non poſſent, & tanto plus, quam erat ei conceſſum legibus, imperauit? Quapropter, cognita tota re frumentaria, iudices, iam facillime perſpicere poteſtis, amiſſam eſſe populo R. Siciliam, fructuoſiſſimam, atque opportuniſſimam prouinciam, niſi eam uos iſtius damnatione recuperatis. quid eſt enim Sicilia, ſi ei agri cultionem ſuſtuleris, & ſi aratorum numerum, ac nomen exſtinxeris? quid enim poteſt eſſe in calamitate reſidui, quod non ad miſeros aratores, iſto praetore, per ſummam iniuriam, ignominiamq. peruenerit? quibus, cum decumas dare deberent, uix ipſis decumae relictae ſunt: cum pecu-

nia deberetur, ſoluta non eſt : cum optima aeſtimatione ſenatus frumentum eos in cellam dare uoluiſſet, etiam inſtrumenta agrorum uendere coacti ſunt. dixi iam antea, iudices, ut has omnes iniurias tollatis, tamen ipſam rationem arandi ſpe magis, & iucunditate quadam, quam fructu, atque emolumento, teneri. etenim ad incertum caſum, & euentum certus quotannis labor, & certus ſumptus impenditur. annona porro pretium, niſi in calamitate fructuum, non habet. ſi autem ubertas in percipiendis fructibus fuit, conſequitur uilitas in uendendis : ut aut male uendendum intelligas, ſi proceſſit; aut male perceptos fructus, ſi recte licet uendere. totae autem res ruſticae eiuſmodi ſunt, ut eas non ratio, neque labor, ſed, res incertiſſima, uenti, tempeſtatesq. moderentur. hinc cum unae decumae lege, & condicione trahantur; alterae nouis inſtitutis, propter annonae rationem, imperentur; ematur praeterea frumentum quotannis publice, poſtremo etiam in cellam magiſtratibus, & legatis imperetur : quid, aut quantum praeterea eſt, quod aut liberum poſſit habere ille arator, ac dominus in poteſtate, ſuorum fructuum, aut in ipſis fructibus ſolutum? quod ſi haec feruntur omnia; ſi uobis potius, ac populo R. quam ſibi, & ſuis commodis, opera, ſumptu, labore deſeruiunt : etiam ne haec noua debent edicta, & imperia praetorum, & Apronij dominationem, & Veneriorum ſeruorum furta, rapinasq. perferre? etiam ne frumentum pro empto gratis dare? etiam ne, in cellam cum cupiant gratis dare ultro, pecuniam grandem dare? etiam ne haec tota detrimenta, atque damna cum maximis iniurijs, contumelijsq. perferre? itaque haec, iudices, quae pati nullo modo potuerunt, non pertulerunt. arationes tota Sicilia deſertas, atque a dominis relictas eſſe cognoſcitis : neque quidquam aliud agitur hoc iudicio, niſi ut antiquiſſimi ſocij, fideliſſimique, Siculi, coloni populi R. atque aratores, ueſtra ſeueritate, & diligentia, me duce, atque auctore, in agros, atque in ſedes ſuas reuertantur.

EXPLANATIO

NON *enim a uobis ſumma,*} ſi Verrem abſoluitis hoc aeſtimationis crimine : non putabunt homines, iudicaſſe uos, licere ternis denarijs aeſtimare ftumentum illud, quod in cellam imperetur, pluris autem non licere, ſed ipſam aeſtimandi licentiam a uobis eſſe comprobatam arbitrabuntur : ut magiſtratui poſthac frumentum illud, Verris exemplo, pro libidine liceat aeſtimare. EST *comprobatum* :} Eſt, pro Erit. utitur enim praeſenti tempore, quo magis rem ſubijciat oculis iudicum, & a praeſenti eos auertat infamia. NEQVE *hoc poteſtis iudicare,*} neque poteſtis iniuriae modum ſtatuere, & aeſtimationem ternis denarijs definire. AB ANNONAE *ratione,*} ab eo, quanti frumentum erit : a communi pretio. AB ARATORVM *uoluntate*} qui, quod licet, id fieri uolunt, & frumentum, quanti licet, aeſtimari. PROVINCIAM *ſortitus es* :} Cretam; qua tamen collegae conceſſa Q. Metello, inde Cretici cognomen adepto, in urbe manſit. CONDEMNARI *poſſit*.} habebit enim, quo ſuum factum defendat : pecuniam a ſe coactam dicet aeſtimatione frumenti : quod licere iam ſit iudicatum in cauſſa Verris. TAMEN *ita dicit*,} palam quidem in defendendo non dicit, ſed ita dicit, ut uos id ſuſpicari, & cogitare poſſitis. HOC} abſolui Verrem hoc aeſtimationis crimine. AD COMMODVM *ſenatorium*} ut ſenatoribus idem liceat in prouincijs, quod Verri licuit. EORVM, *qui iudicent*,} iudicabant adhuc ſenatores. nam legem de iudicijs inter tres ordines cõmunicandis promulgauerat Cotta praetor, nondum pertulerat. de quo paullo poſt. Ad utilitatem autem iudicum id pertinere uidebatur, quia, cum eſſent ſenatores, & euenire facile poſſet, ut in prouincias irent, non mediocre lucrum ex eadem aeſtimandi licentia ſperare poſſent. AVT *cum legatione*} nam legatis quoque frumentum in cellam imperabatur. infra. ILLVM *praetorem*} L. Aurelium Cottam. TEMPLVM *tenet*,} templum Roſtra uocabantur, in quibus legem magiſtratus ferebat. quotidie autẽ praetor Cotta erat in Roſtris, ut legem de iudicijs ferre poſſet. in Vatinium : Iudicem in Roſtris, in illo, inquam, augurato templo, ac loco collocaris. QVI *remp. ſiſtere negat poſſe*,} Stare, malim, quam Siſtere, ex conſuetudine Latini ſermonis. REFERANTVR?} non ut ſoli iudicent, ſed ut cum ſenatoribus. id enim Aurelia lege ſancitum eſt. MINORE *periculo ueſtro*,} abſoluere enim ſine ſummo periculo ueſtro non poteſtis eum reum, qui manifeſto in periculo tenetur, qui, quod commiſit, negare non poteſt. MINORE *periculo prouinciarum*} quia, ſi Verrem abſoluitis, cui ſuum delictũ nulla ne falſa quidem ratione licet defendere : peccabunt ceteri multo impudentius maximo prouinciarũ damno. Vocem, Periculo, ut otioſam, tollendam crederem. VOBIS,} iudices. SI PROSPICITIS,} ſi me abſoluitis. Haec enim dicuntur ex perſona Verris. EOS *homines*} ſenatores. QVI IPSI *legibus teneantur*,} quibus non aeque tenentur ciues reliqui. ſolus enim ordo ſenatorius lege de repetundis, qua reus erat Verres, tenebatur. QVANTVM *commodum fuit*,} quantum libuit. quo modo ſaepe iam interpretati ſumus. TOLLATIS} Verre punito. ANNONA} id, quod ex aratione percipitur. MALE *uendendum*} paruo pretio. SI PROCESSIT :} ſi meſſis copioſa fuit. MALE *perceptos fructus*,} parum frumenti perceptum eſſe. SI RECTE *licet uendere*.} Recte, pro care. contrarium contrario retulit, quia dixerat, Male uendendum. Et, Recte, ex perſona aratoris, qui caritate potius in calamitate fructuum, quam uilitate gaudet in copia. NOVIS *inſtitutis*,} non Hieronica lege. PROPTER *annonae rationem*,} quia neceſſariae populo Romano ſint, quia ſic annona poſtulet, quia primae non ſufficiant. IMPERENTVR?} pro quibus tamen pecunia ſoluitur, HS terni in modios ſingulos : ut ſupra demonſtratum eſt. EMATVR *praeterea frumentum*} octingenta millia modium, HS quaternis in ſingulos. LEGATIS} propterea dixit ſupra : Qui in prouincijs cum poteſtate, aut cum legatione ſe futuros ali

quando arbitrentur. Avt *in ipſis fructibus ſolutum*? } quod dari non oporteat aut in primis decumis, aut in ſecundis, aut in frumento ciuitatibus aequaliter imperato, aut in eo, quod aratores in cellam magiſtratibus, & legatis dare coguntur. Deservivnt: } Siculi. ita ſeruiunt, ut nihil omittant. haec enim uis eſt in uerbo, Deſeruire. Nova } a Verre primum inducta: quae alij praetores, abſoluto Verre, imitabuntur. Apronii *dominationem*, } quae numquam deerit, ſceleribus impunitate propoſita. Non *pertulerunt*. } arationes enim deſeruerunt, ſedes patrias reliquerunt, haec ne perferrent, quae pati non poterant.

IN·LIBRVM·IV· ACTIONIS·II
CICERONIS . IN . VERREM
QVI . DE . SIGNIS . INSCRIBITVR

P A V L L I. M A N V T I I
COMMENTARIVS

O R A T I O · I X

VENIO nunc ad iſtius, quemadmodum ipſe appellat, ſtudium; ut amici eius, morbum, & inſaniam; ut Siculi, latrocinium. ego, quo nomine appellem, neſcio. rem uobis proponam: uos eam ſuo nominis pondere penditote. genus ipſum prius cognoſcite, iudices: deinde fortaſſe non magnopere quaeretis, quo nomine appellandum putetis. Nego in Sicilia tota, tam locuplete, tam uetere prouincia, tot opidis, tot familijs, tam copioſis, ullum argenteum uas, ullum Corinthium, aut Deliacum fuiſſe: nego ullam gemmam, aut margaritã fuiſſe, aut quidquam ex auro, aut ebore factum, ſignum ullum aeneum, marmoreum, eburneum: nego ullam picturam neque in tabulis, neque textilem fuiſſe, quin quaeſierit, inſpexerit; quod placitum ſit, abſtulerit. magnum uideor dicere: attendite, etiam quemadmodum dicam. non enim uerbi, neque criminis cauſſa augendi complector omnia. cum dico nihil iſtum eiuſmodi rerum in tota prouincia reliquiſſe; latine me ſcitote, non accuſatorie, loqui. etiam planius: nihil in aedibus cuiuſquam, ne in opidis quidem, nihil in locis communibus, ne in fanis quidem, nihil apud Siculum, nihil apud ciuem R. denique nihil iſtum, quod oculos, animumq. accenderit, neque priuati, neque publici, neque profani, neque ſacri tota in Sicilia reliquiſſe. unde igitur potius incipiam, quam ab ea ciuitate, quae tibi una in amore, atque in delicijs fuit? aut ex quo potius numero, quam ex ipſis laudatoribus tuis? facilius enim perſpicietur, qualis apud eos fueris, qui te oderunt, qui accuſant, qui perſequuntur; cum apud tuos Mamertinos inueniere improbiſſima ratione eſſe praedatus.

E X P L A N A T I O

STVDIVM; honeſtum uocabulum flagitioſae rei. MORBVM, animi: quae πάθη uocant Graeci. lib. I. Ille quoque, ſodalis iſtius, erat in hoc morbo, & cupiditate. INSANIAM; non modo morbum, ſed morbum etiam eiuſmodi, qui ſimilitudinem habeat inſaniae. Qui enim alicuius rei maiore, quam deceat, cupiditate flagraret, inſanire dicebatur: ut infra: Similis iſtius cupiditas, hoc etiam acrior, atque inſanior. Et poſt: Nonne uobis id egiſſe uidetur, ut non unius libidinem, non ſuos oculos, ſed omnium auariſſimorum inſanias, cum Romam reuertiſſet, expleret? Lib. II. Quibus in rebus iſtius cupiditates, & inſaniam quis ignorat? Ibidem infra: Haec iſte ad inſaniam concupierat. Ad Att. lib. XIII. Othonem uincas uolo: nec tamen inſaniturum illum puto. Eodem ſenſu Horatius:

> Inſanit ueteres ſtatuas Damaſippus emendo.

EGO, QVO *nomine appellem, neſcio.* exaggerandi cauſſa ſaepe fingit orator inopem ſe uerborũ eſſe, quae rei uim ac naturam exprimant: ut pro Quinctio: Si uadimonium omnino tibi cum P. Quinctio nullum fuit, quo te nomine appellemus? improbum? at, etiam ſi deſertum uadimonium eſſet, tamen in iſta poſtulatione & proſcriprione bonorum improbiſſimus reperiebare. num malitioſum? negas. fraudulentum? iam id quidem arrogas tibi, & praeclarum putas. audacem? cupidum? perfidioſum? uulgaria, & obſoleta ſunt, res autem noua, & inaudita. quid ergo eſt? uereor mehercule, ne aut grauioribus utar uerbis, quam natura fert, aut leuioribus, quam cauſſa poſtulat. Lib. V. Facinus eſt, uinciri ciuem Romanum: ſcelus, uerberari: prope parricidium, necari: quid dicam, in crucem tollere? uerbo ſatis digno tam nefaria res appellari nullo modo poteſt. Et agr. II. Verbum mihi deeſt, Quirites, cum ego hanc poteſtatem regiam appello: ſed profecto maior eſt quaedam. Similiter ad Coelium: Putares ne umquam accidere poſſe, ut uerba mihi deeſſent, neque ſolum iſta ueſtra oratoria, ſed etiam haec leuia noſtratia? deſunt autem propter hanc cauſſam, quia mirifice ſum ſollicitus, quidnam de prouincijs decernatur. SVO NOMINIS *pondere penditote.* rem perpendite: deinde, quod ei nomen ſua grauitate reſponde-

bit, id

bit, id eligite. CORINTHIVN, *aut Deliacum*} quae non argentea, ſed aenea erant, utraque magni pretij: NON ENIM *uerbi*} non, ut uerbum, ideſt orationem meam, aut crimem augeam, ideo complector omnia: ſed, quae loquor, Latine, non accuſatorie, nihil rem adddens, ſed proprijs eam uerbis, qualis, & quanta eſt, exponens. AB EA *ciuitate*,} Mamertina, ideſt urbe Meſſana. LAVDATORIBVS *tuis*} ſola Mamertina ciuitas legatos Romam publice miſerat ad laudandum Verrem. infra.

ORATIO

C. HEIVS eſt Mamertinus, (omnes hoc mihi facile concedent, qui Meſſanam acceſſerunt) omnibus rebus in illa ciuitate ornatiſſimus. huius domus eſt uel optima Meſſanae, notiſſima quidem certe, & noſtris hominibus apertiſſima, maximeq. hoſpitalis. ea domus ante aduentum iſtius ſic ornata fuit, ut urbi quoque eſſet ornamento. nam ipſa Meſſana, quae ſitu, moenibus, portuq. ornata ſit, ab ijs rebus, quibus iſte delectatur, ſane uacua, atque nuda eſt. erat apud Heium ſacrarium cum magna dignitate in aedibus, a maioribus traditum, perantiquum: in quo ſigna pulcherrima quattuor, ſummo artificio, ſumma nobilitate, quae non modo iſtum, hominem ingenioſum, atque intelligentem, uerumetiam quemuis noſtrum, quos iſte idiotas appellat, delectare poſſent: unum Cupidinis marmoreum, Praxitelis. nimirum didici etiam, dum in iſtum inquiro, artificum nomina. idem opinor artifex eiuſdem modi Cupidinem fecit illum, qui eſt Theſpijs: propter quem Theſpiae uiſuntur. nam alia uiſendi cauſſa nulla eſt. itaque ille L. Mummius, cum Theſpijs ea, quae ad aedem Felicitatis ſunt, ceteraq. profana ex illo opido ſigna tolleret, hunc marmoreum Cupidinem, quod erat conſecratus, non attigit. uerum, ut ad illud ſacrarium redeam; ſignum erat hoc, quod dico, Cupidinis e marmore: ex altera parte Hercules, egregie factus, ex aere. is dicebatur eſſe Myronis, ut opinor, & certe. item ante hoſce deos erant tabulae, quae cuiuis ſacrarij religionem ſignificare poſſent. erant aenea praeterea duo ſigna non maxima, uerum eximia uenuſtate, uirginali habitu, atque ueſtitu, quae manibus ſublatis ſacra quaedam more Athenienſium uirginum, repoſita in capitibus, ſuſtinebant. Canephorae ipſae uocabantur. ſed earum artificem, quem? quemnam? recte admones: Polycletum eſſe dicebant. Meſſanam ut quiſque noſtrum uenerat, haec uiſere ſolebat: omnibus haec ad uiſendum patebant quotidie: domus erat non domino magis ornamento, quam ciuitati. C. Claudius, cuius aedilitatem magnificentiſſimā ſcimus fuiſſe, uſus eſt hoc Cupidine tam diu, dum forum dijs immortalibus, populoq. R. habuit ornatum: &, cum eſſet hoſpes Heiorum, Mamertini autem populi patronus, ut illis benignis uſus eſt ad commodandum, ſic ipſe diligens fuit ad reportandum. nuper homines nobiles eiuſmodi, iudices, ecquid dico, nuper? immo uero modo, ac plane paullo ante uidimus, qui forum, ac baſilicas non ſpolijs prouinciarum, ſed ornamentis amicorum, commodis hoſpitum, non furtis nocentium, ornarent: qui tamen ſigna, atque ornamenta ſua cuique reddebāt, non, ablata ex urbibus ſociorum, quatridui cauſſa, per ſimulationem aedilitatis, domum deinde, atque ad ſuas uillas auferebant. haec omnia, quae dixi, ſigna, iudices, ab Heio de ſacrario Verres abſtulit: nullum, inquam, horum reliquit, neque aliud ullum tamen, praeter unum peruetus ligneum, Bonam fortunam. ut opinor, eam iſte domi ſuae habere noluit. pro deum hominumq. fidem, quid hoc eſt? quae haec cauſſa? quae haec impudentia eſt? quae, dico, ſigna, ante quam abs te ſublata ſunt, nemo Meſſanam cum imperio uenit, quin uiderit. tot praetores, tot conſules in Sicilia tum in pace, tum etiam in bello fuerunt: tot homines cuiuſque modi: non loquor de integris, innocentibus, religioſis: tot cupidi, tot improbi, tot audaces: quorum nemo ſibi tam uehemens, tam potens, tam nobilis uiſus eſt, qui ex illo ſacrario quidquam poſcere, aut tollere, aut attingere auderet. Verres, quod ubique erit pulcherrimum, auferet? nihil habere praeterea cuiquam licebit? tot domus locupletiſſimas domus iſtius una capiet? iccirco nemo ſuperiorum attigit, ut iſte tolleret? ideo C. Claudius Pulcher retulit, ut C. Verres poſſet auferre? at non requirebat ille Cupido lenonis domum, ac meretriciam diſciplinam: facile illo ſacrario patrio cōtinebatur: Heio ſe a maioribus relictum eſſe ſciebat: ad hereditatem ſacrorum non quaerebat meretricis heredem. Sed quid ego tam uehementer inuehor? uerbo iam uno repellar. emi, inquit, o dij immortales, praeclaram defenſionem. mercatorem, cum imperio, ac ſecuribus in prouinciam miſimus, qui omnia ſigna, tabulas pictas, omne argentum, aurum, ebur, gemmas coemeret, nihil cuiquam relinqueret. haec enim mihi ad omnia defenſio patefieri uidetur, emiſſe. primum, ſi id, quod uis, tibi ego concedam, ut emeris; quoniam in toto hoc genere hac una defenſione uſurus es: quaero, cuiuſmodi tu iudicia Romae putaris eſſe, ſi tibi hoc quē quam conceſſurum putaſti, te in praetura, ac imperio tot res, tam pretioſas, omnes denique res, quae alicuius pretij fuerint, tota ex prouincia coemiſſe. Videte maiorum diligentiam; qui nihil dum etiam iſtiuſmodi ſuſpicabantur, uerumtamen ea, quae paruis in rebus accidere poterant, prouidebant. neminem, qui cum poteſtate, aut legatione in prouinciam eſſet profectus, tam amentem fore putarunt, ut emeret argentum; dabatur enim de publico: ut ueſtem; praebebatur enim legibus: mancipium putauerunt: quo & omnes utimur & non praebetur a populo. ſanxerunt, ne quis emeret mancipium, niſi in demortui locum. ſi quis Romae eſſet demortuus? immo, ſi quis ibidem: non enim te inſtruere domum tuam uoluerunt in prouincia, ſed illum uſum prouinciae ſupplere. quae fuit cauſſa, cur tam diligenter nos in prouincijs ab emptionibus remouerent? haec, iudices, quod putabant ereptionem eſſe, non emptionem, cum uenditori ſuo arbitratu uendere non liceret. in prouincijs, intelligebant, ſi is, qui eſſet cum imperio, ac poteſtate, quod apud quemque eſſet, emere uellet, idq. ei liceret; fore, uti, quod quiſque uellet, ſiue eſſet uenale, ſiue non eſſet, quanti uellet, auferret. Dicet aliquis: noli iſto modo agere cum Verre: noli eius facta ad antiquae religionis rationem exquirere: concede, ut impune emerit, modo ut bona ratione emerit,

rit, nihil ab inuito, nihil per iniuriam. Sic agam. ſi quid uenale habuit Heius; ſi id, quanti aeſtimabat, tanti uendidit: deſino quaerere, cur emeris. quid igitur nobis faciundum eſt? num argumentis utendum in re eiuſmodi? quaerendum eſt, credo, Heius iſte num aes alienum habuerit, num auctionem fecerit: ſi fecit, num tanta difficultas eum rei nummariae tenuerit, tãta egeſtas, tanta uis oppreſſerit, ut ſacrarium ſuum ſpoliaret, ut deos patrios uenderet. at hominem uideo auctionem feciſſe nullam, uendidiſſe praeter fructus ſuos nihil umquam; non modo in aere alieno nullo, ſed in ſuis nummis multis eſſe, ac ſemper fuiſſe: ſi haec contra, ac dico, eſſent omnia: tamen illum haec, quae tot annos in familia, ſacrarioq. maiorum fuiſſent, uenditurum non fuiſſe. Quid, ſi magnitudine pecuniae perſuaſum eſt ei? ueriſimile non eſt, ut ille, homo tam locuples, tã honeſtus, religioni ſuae, monumentisq. maiorum pecuniam anteponeret. Sunt iſta: uerumtamen abducuntur homines nonnumquam etiam ab inſtitutis ſuis magnitudine pecuniae. uideamus, quanta iſta pecunia fuit, quae potuerit Heium, hominem maxime locupletem, minime auarum, ab humanitate, & pietate, ab religione deducere. ita iuſſiſti, opinor, ipſum in tabulas referre: HAEC. OMNIA. SIGNA. PRAXITELIS. MYRONIS. POLYCLETI. HS VI. ET. D. VERRI. VENDITA. SVNT. *Recita ex tabulis. Iuuat me, haec praeclara nomina artificum, quae iſti ad caelum ferunt, Verris aeſtimatione ſic concidiſſe. Cupidinem Praxitelis* HS MDC. *profecto hinc natum eſt, Malo emere, quam rogare. Dicet aliquis: quid? tu iſta permagno aeſtimas? ego uero ad meam rationem, uſumq. non aeſtimo: uerumtamen a uobis ita arbitror ſpectari oportere, quanti haec eorum iudicio, qui ſtudioſi ſunt harum rerum, aeſtimentur; quanti uenire ſoleant; quãti haec ipſa, ſi palam libereq. uenirent, uenire poſſent; denique ipſe Verres quanti aeſtimet. numquam enim, ſi denarijs quadringentis Cupidinem illum putaſſet, commiſiſſet, ut propter eum in ſermonem hominum, atque in tantam uituperationem ueniret. quis ueſtrum igitur neſcit, quanti haec aeſtimentur? in auctione ſignum aeneum non magnum* HS CXX *millibus uenire non uidimus? quid, ſi uelim nominare homines, qui aut non minoris, aut etiam pluris emerint; non ne poſſum? etenim, qui modus eſt in his rebus cupiditatis, idem eſt aeſtimationis. difficile eſt enim finem facere pretio, niſi libidini feceris. Video igitur Heium neque uoluntate, neque difficultate aliqua temporis, neque magnitudine pecuniae adductum eſſe, ut haec ſigna uenderet, teq. iſta ſimulatione emptionis, ui, metu, imperio, faſcibus ab homine eo, quem una cum ceteris ſocijs non ſolum poteſtati tuae, ſed etiam fidei populus R. commiſerat, eripuiſſe, atque abſtuliſſe. Quid mihi tam optandum, iudices, poteſt eſſe in hoc crimine, quam ut haec eadem dicat ipſe Heius? nihil profecto. ſed ne difficilia optemus. Heius eſt Mamertinus: Mamertina ciuitas iſtum publice communi conſilio ſola laudat: omnibus iſte ceteris Siculis odio eſt; ab his ſolis amatur: eius autem legationis, quae ad iſtum laudandum miſſa eſt, princeps eſt Heius: etenim eſt primus ciuitatis. ne forte, dum publicis mandatis ſeruiat, de priuatis iniurijs reticeat. haec cum ſcirem, & cogitarem, commiſi tamen me, iudices, Heio: produxi eum prima actione: neque id tamen ullo periculo feci. quid enim poterat Heius reſpondere, ſi eſſet improbus? ſi ſui diſſimilis? ſigna illa domi ſuae eſſe, non apud Verrem? qui poterat quidquam eiuſmodi dicere? ut homo turpiſſimus eſſet, impudentiſſimeq. mentiretur, hoc diceret, illa ſe habuiſſe uenalia, eaq. ſeſe, quanti uoluerit, uendidiſſe. homo domi ſuae nobiliſſimus, qui uos de religione ſua, ac dignitate uere exiſtimare maxime uellet, primo dixit, ſe iſtum publice laudare, quod ſibi ita mãdatum eſſet; deinde, neque ſe habuiſſe illo uenalia, neque ulla condicione, ſi, utrum uellet, liceret, adduci umquam potuiſſe, ut uenderet illa, quae in ſacrario fuiſſent a maioribus ſuis relicta, & tradita.*

EXPLANATIO

ANTE *aduentum iſtius ſic ornata fuit*, ʒ modus auaritiae notandae. ut in Diuin. Quae mulier ante hunc quaeſtorem copioſa plane & locuples fuit. Quo loco plura poſuimus exempla. INGENIOSVM, *atque intelligentem*, ʒ irriſione condita laus. PROPTER *quem Theſpiae uiſuntur*. ʒ idem Strabo narrat lib. IX. & addit, opus hoc Glycerium meretricem a Praxitele conſecutam Theſpienſibus ſuis donaſſe. VT OPINOR, *& certe*. ʒ quaſi res ipſas contemnens, quarum cupiditate Verres inſanibat, artificum quoque nomina uel ignorare ſe fingit, uel tunc primum didiciſſe. ſupra: Nimirum didici etiam, dum in iſtum inquiro, artificum nomina. Infra quoque, quaſi Polycleti nomen oblitus, Earum, inquit, artificem, quem? quemnam? recte admones: Polycletum eſſe dicebant. C. CLAVDIVS, ʒ ut opinor, is, qui cum M. Perperna conſul fuit, auus P. Clodij, Ciceronis inimici. nam lib. II. Off. ubi de muneribus aedilicijs mentio fit, poſt L. Craſsum, & Q. Mucium nominatur: & poſt eoſdem triennio conſul fuit. Valerius lib. II. cap. V. C. Pulcher ſcenam uarietate colorum adumbrauit, uacuis antea pictura tabulis extentam. NON SPOLIIS *prouinciarum*, ʒ non enim ſpoliauerant prouincias noſtras, ut Verres. BASILICAS ʒ quae & ipſe erant in foro, in quibus tribuni pl. ius dicebant. Plutarchus. PER *ſimulationem aedilitatis* ʒ ut forum ornarent in aedilitate ſua. HABERE *noluit*. ʒ quaſi non dignus bona fortuna. Inde Cicero de Verris exitio per iocum ominatur. MERETRICIS ʒ Chelidonis. infra: Cum tibi illo ipſo anno a Chelidone ueniſſet hereditas. De eadem lib. II. HEREDEM. ʒ ſacrorum hereditas cum bonorum hereditate ueniebat. Verres autem, Cupidinem illum, Heio a maioribus traditum, qui ſimiliter poſteris ab Heio tradi debebat, quaſi eius heres e ſacrario abſtulit. MERCATOREM *cum imperio, ac ſecuribus in prouinciam miſimus*, ʒ lib. I. Sed, ut opinor, ſolet haec, quae rapuit, & furatus eſt, nonnunquam dicere, ſe emiſſe: quoniam quidem in Achaiam, Aſiam, Pamphyliam ſumptu publico & legationis nomine, cum imperio, & ſecuribus mercator ſignorum, tabularumq. pictarum miſſus eſt

CVIVS-

CVIVSMODI *tu iudicia Romae putaris eſſe*, ʒ flagitioſa uidelicet eſſe putaſti, ſi tibi quemquam hoc eſſe conceſſurum credidiſti. ISTIVSMODI ʒ horum ſimile, quae commiſit Verres. MANCIPIVM *putauerunt* : ʒ fore putauerunt, non ut argentum, aut ueſtem, ſed ut mancipium aliquis emeret : itaque de eo ſolo ſanxerunt : quae tamen parua res eſt. SI QVIS *Romae eſſet demortuus* : ʒ ſi mancipium aliquod Romae deceſſiſſet, pro eo alterum emi in prouincia uetuerunt; ſed ſi in prouincia, permiſerunt. IN SVIS *nummis multis eſſe*, ʒ inſtructum pecunia eſſe. Elegantiam quaeſiuit e contrarijs, eſſe in aere alieno nullo, eſſe in ſuis nummis multis. VENDITVRVM *non fuiſſe*. ʒ refer hoc ad uerbum, Video. SVNT *iſta* : ʒ quae proxime dixi, uerisimile non eſſe, ut homo tam locuples, tam honeſtus, religioni ſuae monumentisq. maiorum pecuniam anteponeret. AB HVMANITATE, *& pietate*, ʒ humanitatis eſt, huiuſmodi ſignis delectari, quae non domino magis ornamento ſint, quam ciuitati : pietatis, ea tueri & cuſtodire diligenter, quae, tradita a maioribus, in ſacrario cuſtodiantur. AB *religione*, ʒ quam uiolare uideretur, cum ſacrarium ſpoliaret. HAEC *omnia* ʒ uerba ſunt iuſſu Verris ab Heio ſcripta in ſuis tabulis. HS VI *millibus* ʒ ſcutatis CLXXX. ISTI ʒ qui hoc morbo laborant. MALO *emere*. ʒ quandoquidem tam paruo emitur. HS CXX *millibus* ʒ ſcutatorum tribus millibus ſexcentis. EMERINT. ʒ ſignum illud aeneum, proxime nominatum. SOLA *ludat* : ʒ oratorie : nam, praeter eam, Syracuſana laudauit. infra, & in Diuin. NE FORTE, ʒ ioci genus : quaſi ciuitas id ſpectauerit, cum legatum miſit : quod ei certe propoſitum non fuit. ipſe tamen utrumque fecit, & faciet. DE RELIGIONE *ſua* ʒ in confitenda ueritate.

ORATIO

QVID ſedes, Verres? quid exſpectas? quid te a Centuripina ciuitate, a Catinenſi, ab Haleſina, Tindaritana, Ennenſi, Agyrinenſi, ceterisq. Siciliae ciuitatibus circumueniri, atque opprimi dicis? tua te altera patria, quemadmodum dicere ſolebas, Meſſana circumuenit; tua inquam Meſſana, tuorum adiutrix ſcelerum, libidinum teſtis, praedarum, ac furtorum receptrix. adeſt enim uir ampliſſimus eius ciuitatis, legatus huiuſce iudicij cauſſa domo miſſus, princeps laudationis tuae, qui te publice laudat. ita enim mandatum, atque imperatum eſt. tametſi rogatus de Cybea, tenetis memoria, quid reſponderit : aedificatam publicis operis, publice coactis, aedificandae publice Mamertinum ſenatorem praefuiſſe. idem ad uos priuatim, iudices, confugit : utitur hac lege, qua iudicium eſt communi, & priuatae rei ſociorum. tametſi lex eſt de pecunijs repetundis; ille ſe negat pecuniam repetere, quam ereptam non tantopere deſiderat : ſacra ſe maiorum ſuorum repetere abs te dicit. deos penates a te patrios repoſcit. ecqui pudor eſt? ecquae religio, Verres? ecqui metus? habitaſti apud Heium Meſſanae : res illum diuinas apud deos in ſuo ſacrario prope quotidie facere uidiſti. non mouetur pecunia: denique, quae ornamenti cauſſa fuerunt, non requirit. tibi habe Canephoras : deorum ſimulacra reſtitue. Quae quia dixit, quia, tempore dato, modeſte, apud uos, ſocius, amicusq. populi R. queſtus eſt; quia religioni ſuae non modo in dijs patrijs repetundis, ſed etiam in ipſo iureiurando, ac teſtimonio proximus fuit: hominem miſſum ab iſto ſcitote eſſe Meſſanam de legatis unum, illum ipſum, qui nauis iſtius aedificandae publice praefuit; qui a ſenatu peteret, ut Heius ignominia afficeretur. Homo amentiſſime, quid putaſti? te impetraturum? quanti is a ciuibus ſuis fieret, quanti auctoritas eius haberetur, ignorabas? uerum fac te impetrauiſſe: fac aliquid grauius in Heium ſtatuiſſe Mamertinos : quantam putas auctoritatem laudationis eorum futuram, ſi in eum, quem conſtet uero pro teſtimonio dixiſſe, poenam conſtituerent? tametſi quae eſt iſta laudatio, cum laudator interrogatus laedat neceſſe eſt? Quid? iſti laudatores tui non ne teſtes mei ſunt? Heius eſt laudator : laeſit grauiſſime. producam ceteros : reticebunt, quae poterunt, libenter : dicent, quae neceſſe erit, ingratis. negent iſti onerariam nauem maximam aedificatam eſſe Meſſanae? negent, ſi poſſint. negēt ei naui faciundae ſenatorem Mamertinum publicae praefuiſſe? utinam negent. ſunt etiam cetera, quae malo integra reſeruare; ut quamminimum ſit illis temporis ad meditandum, confirmandumq. periurium. haec tibi laudatio procedat in numerum. hi te homines auctoritate ſua ſubleuent; qui te neque debent adiuuare, ſi poſſint, neque poſſint, ſi uelint: quibus tu priuatim iniurias plurimas, contumeliliasq. impoſuiſti: quo in opido multas familias in perpetuum infames tuis ſtupris, flagitijsq. feciſti. At publice commodaſti. non ſine magno quidem reip. prouinciaeq. Siciliae detrimento. tritici modium LX millia empta populo R. dare debebant, & ſolebant: abs te ſolo remiſſum eſt. reſp. detrimentum fecit, quod per te imperij ius una in ciuitate imminutum eſt : Siculi, quod ipſum hoc non de ſumma frumenti detractum eſt, ſed tranſlatum in Centuripinos, & Haleſinos, immunes populos; & hoc plus impoſitum, quam ferre poſſent. Nauem imperare ex foedere debuiſti : remiſiſti in triennium. Militem nullum umquam popoſciſti per tot annos : feciſti item uti praedones ſolent : qui cum communes hoſtes ſint omnium, tamen aliquos ſibi inſtituunt amicos, quibus non modo parcant, uerum etiam praeda quos augeant, & eos maxime, qui habent opidum opportuno loco, quo ſaepe adeundum ſit nauibus, nonnumquam etiam neceſſario. Phaſelis illa, quam cepit P. Seruilius, non fuerat urbs ante Cilicum, atque praedonum : Lycij illam, Graeci homines, incolebant : ſed, quod erat eiuſmodi loco, atque ita proiecta in altum, ut & exeuntes e Cilicia praedones ſaepe ad eam neceſſario deuenirent, &, cum ex hiſce ſe locis reciperent, eodem deferrentur; adſciuerunt illud ſibi opidum piratae, primo commercio, deinde etiam ſocietate. Mamertina ciuitas improba antea non erat, etiam erat inimica improborum : quae C. Catonis illius, qui conſul fuit, impedimenta retinuit : at cuius hominis? clariſſimi, potentiſſimique : qui tamen, cum conſul fuiſſet, condemnatus eſt. ita ne uero? C.

Cato,

Cato, duorum hominum clariſſimorum nepos, L. Paulli, & M. Catonis, & P. Africani ſororis filius; quo damnato, tum cum ſeuera iudicia fiebant, HS XVIII *millibus lis aeſtimata eſt: huic Mamertini irati non fuerunt, qui maiorem ſumptum, quam quanti Catonis lis aeſtimata eſt, in Timarchidis prandium ſaepe fecerunt? Verum haec ciuitas iſti praedoni, ac piratae Siculienſi Phaſelis fuit. huc omnia undique deportabãtur, apud iſtos relinquebãtur: quod caelari opus erat, habebant ſepoſitum, ac reconditum: per iſtos, quae uolebat, in nauem clam imponenda, occulte exportanda curabat: nauem denique maximam, quam onuſtam furtis in Italiam mitteret, apud iſtos faciendam, aedificandamq. curauit. pro hiſce rebus uacatio data eſt ab iſto ſumptus, laboris, militiae, rerum denique omnium. per triennium ſoli non modo in Sicilia, uerum, ut opinio mea fert, his quidem temporibus in omni orbe terrarum uacui, expertes, ſoluti, ac liberi fuerunt ab omni ſumptu, moleſtia, munere. hinc illa Verrea nata ſunt. hinc in conuiuium Sex. Cominium protrahi iuſſit, in quem ſcyphum de manu iacere conatus eſt, quem obtorta gula de conuiuio in uincula, atque in tenebras abripi iuſſit. hinc illa crux, in quam ciuem R. iſte multis inſpectantibus ſuſtulit: quam non auſus eſt uſquam defigere, niſi apud eos, quibuſcum omnia ſcelera ſua, ac latrocinia communicaſſet.*

EXPLANATIO

De cybea, } naui oneraria a Mamertinis publice aedificata, Verriq. donata, ut exportare furta ſua poſſet. Quadrata eſſe debuit: ſiquidem a κύβος Cybea deducitur. Deorvm *ſimulacra* } Cupidinem, & Herculem. Qvae *quia dixit,* } priore actione. Proximvs *fuit:* } ideſt, a ſua religione non diſceſſit. Ingratis. } uel inuiti. Perivrivm } falſum teſtimonium, in quo dicendo peierabunt. Tibi } Verres. In nvmervm: } ex animi tui ſententia. Sumptum opinor ab hiſtrionibus, numerum in motu ſeruantibns. Parad. Hiſtrio ſi paullo ſe mouit extra numerum, aut ſi uerſus pronũciatus eſt una ſyllaba longior, aut breuior, exſibilatur, & exploditur. At pvblice *commodaſti.* } beneficio eos affeciſti. P. Servilivs } Iſauricus. Ex hisce *ſe locis* } unde Ciliciam uerſus nauigatur. At *cuius hominis?* } amplificandi modus. ut lib. 3. Videamus, Herbitenſis ciuitas, honeſta antea, & copioſa, quemadmodum ſpoliata ab iſto, ac uexata ſit: at quorum hominum? ſummorum aratorum, remotiſſimorum a foro, iudicijs, controuerſijs. C. Cato, } nihil deeſt: ad illud enim reſpicit, condemnatus eſt. L. Pavli, *& M. Catonis,* } maternus ei fuit auus Paullus, paternus Cato. Africani } minoris, qui Paulli filius naturalis fuit. Cvm *ſeuera iudicia fiebant,* } cum equites iudicabãt, aculeus iu ſenatores iudices, & ad condemnandum Verrem, infamiae tollendae gratia, tacita cohortatio. Eiuſdem generis illud infra: Niſi forte exiſtimatis, poſtea quam iudicia ſeuera Romae fieri deſierint. Hvic *Mamertini irati non fuerunt,* } cui uériſimile uideatur, Mamertinos C. Catonis, conſularis uiri, & nobiliſſimi, impedimenta retinuiſſe propter HS XVIII millia, quibus ei lis aeſtimata eſt; eoſdem iratos Verri non fuiſſe, maiore ſumptu ſaepe facto in prandium Timarchidis, quam quanti Catoni lis aeſtimata eſt? ſed ideo irati ei non fuerunt, quia, cum eſſent furtorum conſcij, & in ijs occulte exportandis omni eum opera, naui etiam publice aedificata, adiuuarent, uacationem ſumptus, laboris, militiae, rerum denique omnium per triennium conſecuti ſunt. Catonis *lis aeſtimata eſt,* } Catoni, puto eſſe rectius. &, ut alia mittantur exempla, de eodem Catone lib. III. dixit: Qua in ciuitate C. Catoni HS XVIII millibus lis aeſtimata ſit. Verrea: } dies feſtus, in honorem Verris inſtitutus, maxime propter haec in Mamertinos beneficia.

ORATIO

Lavdatvm *etiam uos quemquam uenire audetis? qua auctoritate? utrum, quam apud ſenatorium ordinem, an quam apud populum R. habere debetis? ecquae ciuitas eſt, non modo in prouincijs noſtris, uerum in ultimis nationibus, aut tam potens, aut tam libera, aut etiam tam immanis, ac barbara; rex denique ecquis eſt, qui ſenatorem populi R. tecto, ac domo non inuitet? qui honos non homini ſolum habetur, ſed primũ populo R. cuius beneficio nos in hunc ordinẽ uenimus; deinde ordinis auctoritati; quae niſi grauis erit apud ſocios, atque externas nationes, ubi erit imperij nomen, & dignitas? Mamertini me publice non inuitauerũt. me cum dico, leue eſt. ſenatorem populi R. ſi non inuitauerunt, honorem debitum detraxerunt non homini, ſed ordini. nam ipſi Tullio patebat domus locupletiſſima, & ampliſſima C. Pompeij Baſilici, quo, etiam ſi eſſet inuitatus a uobis, tamen diuertiſſet: erat etiam Percenniorum, qui nunc item Pompeij ſunt, domus honeſtiſſima: quo Lucius frater meus, ſumma illorum uoluntate, diuertit. ſenator populi R. quod in uobis fuit, in ueſtro opido iacuit, & pernoctauit in publico. nulla hoc alia ciuitas umquam commiſit. amicum enim noſtrum in iudicium uocabas. tu, quid ego priuatim negotij geram, interpretabere in minuendo honore ſenatorio? uerum haec tum queremur, ſi quid de uobis per eum ordinem agetur, qui ordo a uobis adhuc ſolis contẽptus eſt. in populi R. quidem conſpectum quo ore uos commiſiſtis? nec prius illam crucem, quae etiam nunc ciuis R. ſanguine redundat, quae fixa eſt ad portum, urbemq. ueſtram, reuelliſtis, neque in profundum abieciſtis, locumque illum omnem expiaſtis, quam Romã, atque in horum conuentum adiretis? in Mamertinorũ ſolo foederato, atque pacato monumentum iſtius crudelitatis conſtitutum eſt. ueſtra ne urbs electa eſt, ad quam qui adirent ex Italia, crucem ciuis R. prius, quã quemquam amicum uiderem populi R.? quam uos Rhe-*

ginis , quorum ciuitati inuidetis , item incolis ueſtris, ciuibus R. oſtendere ſoletis ; quo minus ſibi arrogent , minusq. uos deſpiciant, cum uideant ius ciuitatis illo ſupplicio eſſe mactatum . Verum haec emiſſe te dicis: quid illa Attalica, tota Sicilia nominata , ab eodem Heio peripetaſmata emere oblitus es? licuit eodem modo, ut ſigna : quid enim actum eſt ? an litteris pepercisti ? uerum hominem amentem hoc fugit . minus clarum putauit fore , quod de armario , quam quod de ſacrario, eſſet ablatum . at quo modo abſtulit ? non poſſum dicere planius , quam ipſe apud uos dixit Heius . cum quaeſiſſem , numquid aliud de bonis eius perueniſſet ad Verrem : reſpondit , iſtum ad ſe miſiſſe , ut ſibi mitteret Agragantum peripetaſmata . quaeſiui, an miſiſſet : reſpondit id , quod neceſſe erat , ſcilicet dicto audientem fuiſſe praetori, miſiſſe. rogaui, perueniſſent ne Agragantum : dixit , perueniſſe . quaeſiui , an domum reuertiſſent ? negauit adhuc reuertiſſe . riſus populi , atque ad murmuratio omnium facta eſt . Hic tibi in mentem nō uenit , iubere , ut haec quoque referret HS ᴠɪ millia ᴅ ſe tibi uendidiſſe : metuiſti , ne aes alienum tibi creſceret , ſi HS ᴠɪ millia ᴅ tibi conſtarent ea, quae tu facile poſſes uendere HS ᴄᴄ millibus . fuit tanti , mihi credes haberes , quod defenderes : nemo quaereret, quanti illa res eſſet : ſi modo te poſſes docere emiſſe, facile, cui uelles , tuam cauſſam, & factum probares . nunc de peripetaſmatis quemadmodum te expedias , non habes . Quid ? a Philarcho Centuripino , homine locuplete, ac nobili , phaleras pulcherrime factas , quae regis Hieronis fuiſſe dicuntur , utrum tandem abſtuliſti, an emiſti ? in Sicilia quidem cum eſſem , ſic a Centuripinis, ſic a ceteris audiebam : non enim parum res erat clara . tā te has phaleras a Philarcho Centuripino abſtuliſſe dicebant, quam alias item nobiles ab Ariſto Panhormitano , quam tertias a Cratippo Tyndaritano . etenim ſi Philarchus uendidiſſet , non ei , poſtea quam reus factus es , redditurum te promiſiſſes . quod quia uidiſti plures ſcire ; cogitaſti , ſi ei reddidiſſes , te minus habiturum , rem nihilo minus teſtatam futuram: non reddidiſti . dixit Philarchus pro teſtimonio , ſe , quod noſſet tuum iſtum morbum , ut amici tui appellant , cupiſſe te celare de phaleris : cum abs te appellatus eſſet , negaſſe habere ſeſe : apud alium quoque eas habuiſſe depoſitas , ne qua inuenirentur : tuam tantam fuiſſe ſagacitatem , ut eas per illum ipſum inſpiceres , ubi erant depoſitae : tum ſe deprehenſum negare non potuiſſe : ita ab ſe inuito ablatas phaleras gratis . Iam , ut haec omnia reperire , ac perſcrutari ſolitus ſit, iudices , eſt operae pretium cognoſcere.

E X P L A N A T I O

CVIVS *beneficio*} dat enim populus Romanus eos magiſtratus , quos qui geſſerunt , in ſenatum legi debent . IPSI TVLLIO} mihi , non ut ſenatori , ſed ut eorum amico . FRATER} patruelis , qui cum Cicerone in Siciliam ad inquirendum in Verrem profectus eſt. PER EVM *ordinem*} per ſenatum . AGETVR} qua enim eum contumelia affeciſtis , cum me , ſenatorem populi Romani , publice non inuitaſtis , eam inultam eſſe non ſinet . CIVIS *Romani ſanguine redundat*,} ſic locutus eſt C. Gracchus lib. III. de Orat. Quo me uertam miſer ? in Capitolium ne ? at fratris ſanguine redundat. P. Gauium ſignificat , de quo lib. V. QVORVM *ciuitati inuidetis* ,} quia ciues Romani ſunt , Infra: Quid arbitramini Rheginos , qui iam ciues Romani ſunt, mereri uelle , ut ab ijs marmorea Venus illa ne auferatur ? Iidem Cornificij tribules in epiſtola ad illum uocantur , municipes autem Phil. I. QVO *minus ſibi arrogent* ,} quia ciues Romani ſint. ILLO *ſupplicio*} Gauij in crucem acti. MACTATVM.} uerbo uſus eſt , quod cum ſupplicio congrueret . quaſi diceret : in uno homine ius ciuitatis uniuerſum cruci affixum eſt . Diſerte hoc expreſſit lib. V. Non tu , inquit, hoc loco Gauium , non unum hominem neſcio quem , ciuem Romanum , ſed communem libertatis & ciuitatis cauſſam in illum cruciatum , & crucem egiſti . HAEC} ſigna . ATTALICA *peripetaſmata*} aulaea, auro intertexta : qualia primus Attalus rex inuenit. Peripetaſmata uero generale nomen eſt, παρὰ τὸ περιπετάζειν , quod uerbum ex Heſychio notum eſt , potius quam , ut alijs uidetur , παρὰ τὸ περιπίπτειν . EMERE *oblitus es ?*} cur, ut ſigna, non item peripetaſmata iuſſiſti Heium in ſuas tabulas referre , tamquam ſibi uendita ? an hoc oblitus es ? LICVIT} emere , ideſt emptionem ſimulare. AN LITTERIS *pepercisti ?*} an tibi uiſum non eſt, ut hoc nomen in tabulis ſcriberetur ? Parcere litteris, eſt , a ſcribendo abſtinere . DE *armario* ,} unde promuntur peripetaſmata. HS CC *millibus*} ſcutatorum ſex millibus . FVIT *tanti*,} fuit, cur id faceres. e re tua fuit, ut in tabulas id referri iuberes . Modus loquendi, quo, utile eſſe, uel fuiſſe, aliquid fieri , oſtenditur. nec alio ſpectat , quod infra dicitur : Credo , etiam tabulae proferentur. eſt tanti. Simile illud Coelianum : Sed tanti ? ſed eſt mehercule. Et in Catil. or. II. Eſt mihi tanti , Quirites , huius inuidiae falſae , atque iniquae tempeſtatem ſubire , dummodo a uobis huius horribilis belli , ac nefarij periculum depellatur . PHALERAS} equorum ornamenta . TE MINVS *habiturum* ,} phaleras ipſas non habiturum.

O R A T I O

CIBYRATAE *ſunt fratres quidam, Tlepolemus et, Hiero : quorum alterum fingere opinor e cera ſolitum eſſe, alterum eſſe pictorem. hoſce opinor Cibyrae, cum in ſuſpicionem ueniſſent ſuis ciuibus , fanum expilaſſe Apollinis , ueritos poenam iudicij , ac legis, domo profugiſſe. quod Verrem artificij ſui cupidum cognouerant , tum , cum iſte , id quod ex teſtibus didiciſtis, Cybiram cum inanibus ſyngraphis uenerat ; domo profugientes ,*

ſugientes ;

fugientes, ad eum ſe exſules, cum iſte eſſet in Aſia, contulerunt. habuit ſecum eos ab illo tempore: & in legationis praedis, atque furtis multum illorum opera, conſilioq. uſus eſt. hi ſunt illi, quibus in tabulas retulit ſeſe Q. Tadius dediſſe, iuſſu iſtius, Graecis pictoribus: quos ſibi iam bene cognitos, & re probatos, ſecum in Siciliam duxit. quo poſtea quam uenerunt, mirandum in modum (canes uenaticos diceres) ita odorabantur omnia, & perueſtigabant, ut, ubi quidque eſſet, aliqua ratione inuenirent. aliud minitando, aliud pollicendo, aliud per ſeruos, aliud per liberos, per amicum aliud, aliud per inimicum inueniebant. quidquid illis placuerat, perdendum erat. nihil aliud optabant, quorum poſcebatur argentum, niſi ut Hieroni, & Tlepolemo diſpliceret. Vere mehercules hoc, iudices, dicam. memini Pamphilum Lilybaetanum, hoſpitem meum, & amicum, nobilem hominem, mihi narrare; cum iſte ab ſeſe hydriam Boethi manu factam, praeclaro opere, & grandi pondere, per poteſtatem abſtuliſſet, ſe ſane triſtem, & conturbatum domum reuertiſſe. quod uas eiuſmodi, quod ſibi a patre, & a maioribus eſſet relictum, quo ſolitus eſſet uti ad feſtos dies, ad hoſpitum aduentum, a ſe eſſet ablatum. Cum ſederem, inquit, domi triſtis, accurrit Venerius, iubet me ſcyphos ſigillatos ad praetorem ſtatim afferre. permotus ſum, inquit. binos habebam: iubeo promi utroſque, ne quid plus mali naſceretur, & mecum ad praetoris domum ferri. eo cum uenio, praetor quieſcebat, fratres illi Cibyratae inambulabant. qui ſimul ut me u derunt, Vbi ſunt, Pamphile, inquiunt, ſcyphi? oſtendo triſtis. laudant: incipio queri, me nihil habiturum, quod alicuius eſſet pretij, ſi etiam ſcyphi eſſent ablati. tum illi, ubi me conturbatum uident: quid uis nobis dare, ut iſti ne auferantur abs te? ne multa, HS cc me, inquit, popoſcerunt: dixi me c daturum. uocat interea praetor: ſcyphos poſcit, tum illos coepiſſe praetori dicere, putaſſe ſe, id quod audiſſent, alicuius pretij ſcyphos eſſe Pamphili: luteum negotium eſſe, nō dignum, quod in ſuo argento Verres haberet. ait ille, idem ſibi uideri. ita Pamphilus ſcyphos optimos aufert. & mehercules ego antea, tametſi hoc neſcio quid nugatorium ſciebam eſſe, iſta intelligere; tamen mirari ſolebam, iſtum in his ipſis rebus aliquem ſenſum habere, quem ſcirem nulla in re quidquam ſimile hominis habere. tum primum intellexi, ad eam rem iſtos fratres Cibyratas, fuiſſe, ut iſte in furando manibus ſuis, oculis illorum uteretur. at ita ſtudioſus eſt huius praeclarae exiſtimationis, ut putetur in hiſce rebus intelligens eſſe, ut nuper, (uidete hominis amentiam) poſtea quam eſt comperendinatus, cum iam pro damnato, mortuoq. eſſet, ludis Circenſibus mane apud L. Siſennam, uirum primarium, cum eſſent triclinia ſtrata, argentumq. expoſitum in aedibus, cum pro dignitate L. Siſennae domus eſſet plena hominum honeſtorum, acceſſerit ad argentum, contemplari unumquodque otioſe, & conſiderare coeperit. minari ſtultitiam alij, quod in ipſo iudicio eius ipſius cupiditatis, cuius inſimularetur, ſuſpicionem augeret: alij amentiam, cui comperendinato, cum tam multi teſtes dixiſſent, quidquam illorum ueniret in mentem. pueri autem Siſennae, credo qui audiuiſſent quae in iſtum teſtimonia eſſent dicta, oculos de iſto nuſquam deijcere, neque ab argento digitum diſcedere. eſt boni iudicis, paruis ex rebus coniecturam facere uniuſcuiuſque & cupiditatis, & incontinentiae. qui reus lege, & reus comperendinatus, re, & opinione hominum paene damnatus, temperare non potuerit maximo conuentu, quin L. Siſennae argentum tractaret, & conſideraret; hunc in prouincia praetorem quiſquam putabit a Siculorum argento cupiditatem, aut manus abſtinere potuiſſe?

EXPLANATIO

CIBYRAM } quae erat in imperio Cilicienſis prouinciae. eo legatus Dolabellae. Verres uenit. CVM *inanibus ſyngraphis* } ex quibus exigere nihil potuit. ſyngraphas enim attulerat, ex quibus ei nihil deberetur. IN ASIA } dixi iam, Aſiam uocari Ciliciam prouinciam Dolabellae. Q. TADIVS } P. appellatur lib. I. ubi magnam ei cum Verre nummariam rationem fuiſſe conſtat. VBI *quidquid eſſet,* } Quidquid pro quidque: ut pro Fonteio: Si, ut quidquid ex illo loco dicetur, ex oraculo aliquo dici arbitrabitur. In ep. ad Torquatum: Quocumque in loco quiſquis eſt, idem eſt ei ſenſus, & eadem acerbitas. Tuſc. v. Vt quidquid obiectum eſt. Plautus in Amphitr. Ordine omne, ut quidquid actum eſt, Ediſſertauit. Et in Trin. Vnum quidquid ſigillatim, & placide percunctabere. Lucretius lib. II. Inq. ſuos quidquid rurſus reuocare meatus. Idem alibi ſaepe. BOETHI } ſculptoris egregij. Plinius lib. 33. c. 12. lib. 34. c. 8. PER *poteſtatem* } praetoriam, non pretio, uel precibus. LVTEVM } uiliſſimū, ut luto nihil uilius. lib. III. In hoc homo luteus, etiam callidus, ac ueterator eſſe uult. SIGILLATOS } paruis ſignis ornatos. in ep. ad Att. Putealia ſigillata. Hic infra: Patella grandis, cum ſigillis, ac ſimulacris deorum. Et poſt: Sigillis auulſis, reliquum argentum ſine auaritia reddidit. SISENNAM } defenſorem ſuum. infra, & lib. II. ILLORVM } eiuſmodi rerum, quas in prouincia ad inſaniam concupierat.

ORATIO.

VERVM uti Lilybaeum, unde digreſſa eſt, oratio reuertatur: Diocles eſt, Pamphili gener illius, a quo hydria ablata eſt, Popillius cognomine. ab hoc abaci uaſa omnia, ut expoſita fuerant, abſtulit. dicat ſe licet emiſſe. etenim hic, propter magnitudinem furti, ſunt opinor, litterae factae. iuſſit Timarchidem aeſtimare argentum. quo modo? quo, qui umquam tenuiſſime in donatione hiſtrionum aeſtimauit. tametſi iam dudum erro, qui tam multa de tuis emptionibus uerba faciam, & quaeram, utrum emeris, & quo modo, & quanti emeres: quod uerbo tranſigere poſſum. ede mihi ſcriptum; quid argenti in prouincia Sicilia pararis,

raris, unde quidque, aut quanti emeris. quid fit? quamquam non debebam ego abs te has litteras poſcere. me enim tabulas tuas habere, & proferre oportebat: uerum negas te horum annorum aliquot confeciſſe. compone hoc, quod poſtulo, de argento: de reliquo uidero. nec ſcriptum habeo: nec poſſum edere. quid futurum igitur eſt? quid exiſtimas hoſce iudices facere poſſe? domus plena ſignorum pulcherrimorum iam etiam ante praeturam, multa ad uillas tuas poſita, apud amicos multa depoſita, multa alijs data, atque donata: tabulae nullum indicant emptum: omne argentum ablatum ex Sicilia eſt: nihil cuiquam, quod ſuum dici uellet, relictum. Fingitur improba defenſio, praetorem omne id argentum coemiſſe: tamen id ipſum tabulis demonſtrari non poteſt: ſi quas tabulas profers, in his, quid habeas, quo modo habeas, ſcriptum non eſt. horum autem temporum cum te plurimas res emiſſe dicas, tabulas omnino nullas proferas; non ne te & prolatis, & non prolatis tabulis condemnari neceſſe eſt? tu a M. Coelio, equite R. lectiſſimo adoleſcente, quae uoluiſti uaſa argentea Lilybaei abſtuliſti: tu P. Cacurij, promptiſſimi hominis, & experientis, & in primis gratioſi, ſupellectilem omnem auferre non dubitaſti: tu maximam, & pulcherrimam menſam citream a Q. Lutatio Diodoro, qui Q. Catuli beneficio a L. Sulla ciuis R. factus eſt, omnibus ſcientibus, Lilybaei abſtuliſti. non tibi obijcio, quod hominem digniſſimum tuis moribus, Apollonium Niconis filium, Drepanitanum, qui nunc A. Clodius uocatur, omni argento optime facto ſpoliaſti, ac depeculatus es. taceo: non enim putat ille ſibi iniuriam factam, propterea quod homini iam perdito, & collum in laqueum inſerenti ſubueniſti, cum pupillis Drepanitanis bona patria erepta cum illo partitus es. gaudeo etiam, ſi quid ab illo abſtuliſti; & abs te nihil rectius factum eſſe dico. a Lyſone uero Lilybaetano, primo homine, apud quem diuerſatus es, Apollinis ſignum ablatum certe eſſe non oportuit. at dices te emiſſe. ſcio: HS ∞: ita opinor: ſcio, inquam: proferam litteras: & tamen id factum non oportuit. A pupillo Heio, cui C. Marcellus tutor eſt, a quo pecuniam grandem eripueras, ſcaphia cum emblematis Lilybaei utrum empta eſſe dicis, an confiteris erepta? Sed quid ego iſtius in eiuſmodi rebus mediocres iniurias colligo, quae tantummodo in furtis iſtius, & damnis eorum, a quibus auferebat, uerſata eſſe uideantur? accipite, ſi uultis, iudices, rem eiuſmodi, ut amentiam ſingularem, ut furorem iam, non cupiditatem eius perſpicere poſſitis. Melitenſis Diodorus eſt: qui apud uos antea teſtimonium dixit. is Lilybaei multos iam annos habitat, homo & domi nobilis, & apud eos, quo ſe contulit, propter uirtutem ſplendidus, & gratioſus. de hoc Verri dicitur, habere eum perbona toreumata, in his pocula duo quaedam, quae Heraclia nominantur, Mentoris manu ſummo artificio facta. quod ubi iſte audiuit, ſic cupiditate inflammatus eſt non ſolum inſpiciundi, uerum etiam auferendi, ut Diodorum ad ſe uocaret, ac poſceret. ille, qui illa non inuitus haberet, reſpondit, ſe Lilybaei non habere, Melitae apud quendam propinquum ſuum reliquiſſe. tum iſte continuo mittit homines certos Melitam: ſcribit ad quoſdam Melitenſes, ut ea uaſa perquirant; rogat Diodorum, ut ad illum ſuum propinquum det litteras: nihil ei longius uidebatur, quam dum illud uideret argentum. Diodorus, homo frugi, ac diligens, qui ſua ſeruare uellet, propinquo ſuo ſcribit, ut ijs, qui a Verre ueniſſent, reſpõderet, illud argentum ſe paucis illis diebus miſiſſe Lilybaeum. ipſe interea recedit. abeſſe ab domo paulliſper maluit, quam praeſens illud optime factum argentum amittere. quod ubi audiuit iſte, uſque eo eſt commotus, ut ſine ulla dubitatione inſanire omnibus, ac furere uideretur. quia non potuerat argentum eripere, ipſe a Diodoro erepta ſibi uaſa optime facta dicebat; minitari abſenti Diodoro, uociferari palam, lacrymas interdum uix tenere.

EXPLANATIO.

SVNT, *opinor, litterae factae.* ſcriptum eſt in tabulis. IN DONATIONE *hiſtrionum* locus hic oſtendit, bonos hiſtriones argento donari ſolitos. aeſtimationi tamen locum eſſe non uideo. cur enim aeſtimetur, quod donatur? niſi ſi hoc dicitur, eum, qui donabat, retuliſſe in tabulas, non quanti ualebat argentum, ſed multo minoris: ne quando ſibi probro dari poſſet, quod in hiſtriones pecuniae plus, quam deceret, erogaſſet. QVID *fit?* cur mihi, quod poſtulo, ſcriptum non edis? HAS *litteras* tabulas, in quibus, quid argenti in Sicilia pararis, unde quidque, aut quanti emeris, a te ſcriptum eſſet. ME ENIM accuſatorem tuum. HORVM *annorum aliquot* poſt M. Terentium, & C. Caſſiũ conſules. lib. I. COMPONE ede mihi ſcripta ſimul haec tria, quid argenti pararis in Sicilia, unde quidque emeris, quanti emeris. DE RELIQVO *uidero.* de reliquis non urgeo: quaerendi ſpatium erit. IMPROBA *defenſio,* quid enim improbius, quam praetorem argentum omne in ſua prouincia coemere? PROLATIS, in quibus, quid habeas, quo modo habeas, ſcriptum non eſt. NON *prolatis* quia, cum horum temporum plurimas res emiſſe te dicas, idq. tabulis non demonſtres; quis emiſſe te credat? quid cauſſae eſt, cur non crimine repetundarum condemneris? PROMPTISSIMI *hominis,* in agendis rebus. ad ingenij praeſtantiam refertur, ut ad tarditatem illud de Heraclio lib. II. Hominem eſſe maiorem natu, non promptiſſimum. EXPERIENTIS, in uſu rerum uerſati. Q. CATVLI *beneficio* a quo propterea praenomen, & nomen accepit. HOMINEM *digniſſimum tuis moribus,* tui ſimillimũ, turpiſſimum. in Piſonem: Hominem impurum, atque non modo facie, ſed etiam oculo tuo digniſſimum. Et pro Sextio: Homo ijs digniſſimus, quibus cum uiuit. BONA *patria erepta* quae ille pupillis eripuerat, cum propter ea puniendus a te eſſet, ea tu cum eo partitus es. ID FACTVM *non oportuit.* auferre ſignum Apollinis non debuiſti. C. MARCELLVS qui iudex in conſilio aderat. infra. SCAPHIA uaſa potoria, quae ſcaphae ſimilitudinem referrent. παρὰ τὸ σκάπτεσθαι. CVM *emblematis* id, quod in opus aliquod ornamenti gratia includitur, Emblema dicitur. unde uermiculatum emblema

apud

apud Lucilium, dictum ἀπὸ τοῦ ἐμβάλλεσθαι. SPLENDIDVS,} honoratus. TOREVMATA,} argentea uaſa caelata. infra. MENTORIS} artificis nobiliſſimi. NON *inuitus* } feſtiue, quo Diodorus admodũ delectaretur, id eum habere non inuitum dicit.

ORATIO

ERIPHYLAM *accepimus in fabulis ea cupiditate, ut, cum uidiſſet monile, ut opinor, ex auro, & gemmis, pulchritudine eius incenſa ſalutem uiri proderet. ſimilis iſtius cupiditas, hoc etiam acrior, atque inſanior, quod illa cupiebat, id quod uiderat; huius libidines non ſolum oculis, ſed etiam auribus excitabantur. conquiri Diodorum tota prouincia iubet. ille ex Sicilia caſtra iam mouerat, & uaſa collegerat. homo, ut aliquo modo illum in prouinciam reuocaret, hanc excogitauit rationem: ſi haec ratio potius, quam amentia nominanda eſt. apponit de ſuis canibus quendam, qui dicat, ſe Diodorum Melitenſem rei capitalis reum uelle facere. primo mirum omnibus uideri, Diodorum reum, hominem quietiſſimum, ab omni non modo facinore, uerum etiam minimi errati ſuſpicione remotiſſimum: deinde eſſe perſpicuum, fieri omnia illa propter argentũ. iſte non dubitat iubere, nomen deferri. & tum primũ opinor iſtum abſentis nomen recepiſſe. reclamat Sicilia tota, propter caelati argenti cupiditatem reos fieri rerum capitalium, neque ſolum praeſentes, ſed etiam abſentes. Diodorus Romae ſordidatus, circum patronos, atque hoſpites curſare, rem omnibus narrare. litterae mittuntur iſti a patre uehementes, ab amicis itẽ; uideret, quid ageret de Diodoro, quo progrederetur; rem claram eſſe, & inuidioſam; inſanire hominem; periturum hoc uno crimine, niſi cauiſſet. iſte etiam tum patrem ſi non in parentis, at in hominum numero putabat: ad iudicium nondum ſe ſatis inſtruxerat: primus annus erat prouinciae, non, ut in Sthenio, iam refertus pecunia. itaque furor eius paullulum non pudore, ſed metu, ac timore repreſſus eſt: condemnare Diodorum non audet, abſentem de reis eximit. Diodorus interea, praetore iſto, prope trienniũ prouincia, domoq. caruit. ceteri non ſolum Siculi, ſed etiam ciues R. hoc ſtatuerant; quoniam iſte tantum cupiditate progrederetur, nihil eſſe, quod quiſquam putaret ſe, quod iſti paullo magis placeret, conſeruare, aut domi ſuae retinere poſſe. poſtea uero quam intellexerunt, iſti uirum fortem, quem ſumme prouincia exſpectabat, Q. Arriũ non ſuccedere; ſtatuerunt ſe nihil tam clauſum, neque tam reconditum poſſe habere, quod non iſtius cupiditati apertiſſimum, promptiſſimumq. eſſet. Tum iſte ab equite R. ſplendido, & gratioſo, Cn. Calidio, cuius filiũ ſciebat ſenatorem populi R. & iudicem eſſe, equuleos argenteos nobiles, qui Q. Maximi fuerant, aufert. imprudẽs huc incidi, iudices: emit enim, nõ abſtulit. nollem dixiſſe. iactabit ſe, & in his equitabit equuleis. emi: pecuniam ſolui. credo, etiam tabulae proferentur. eſt tanti. cedo tabulas. dilue ſane crimen hoc Calidianũ, dum ego tabulas adſpicere poſſim. uerumtamen quid erat, quod Calidius Romae quereretur, ſe, cum tot annos in Sicilia negotiaretur, abs te ſolo ita eſſe contemptum, ita deſpectum, ut etiam cum ceteris Siculis deſpoliaretur; ſi emeras? quid erat, quod confirmabat ſe abs te argentum eſſe repetiturum, ſi tibi ſua uoluntate uendiderat? tu porro poſſes facere, ut Cn. Calidio non redderes? praeſertim cum is L. Siſenna, defenſore tuo, tam familiariter uteretur, cum & ceteris familiaribus Siſennae reddidiſſes, denique non opinor negaturum eſſe te, homini honeſto, ſed non gratioſiori, quã Cn. Calidius eſt, L. Cordio argentum per Potamonem, amicum tuum, reddidiſſe. qui quidem ceterorum cauſſam apud te difficiliorem fecit. nam cum te compluribus confirmaſſes redditurum; poſtea quam Cordius pro teſtimonio dixit te ſibi reddidiſſe, finem reddendi feciſti; quod intellexiſti te praeda de manibus amiſſa, teſtimonium tamen effugere non poſſe. Cn. Calidio, equiti R. per omnes praetores licuit argentum habere bene factum: licuit poſſe, domeſticis copijs, cum magiſtratũ, aut aliquem ſuperiorem inuitaſſet, ornare, & apparare conuiuium. multi domi Cn. Calidij cum imperio, ac poteſtate fuerunt: nemo inuentus eſt tam amens, qui illud argentum, tam praeclarum, ac tam nobile, eriperet; nemo tam audax, qui poſceret; nemo tam impudens, qui poſtularet, ut uenderet. ſuperbum eſt enim, iudices, & non ferendum, dicere praetorem in prouincia homini honeſto, locupleti, ſplendido, uende mihi uaſa caelata. hoc eſt enim dicere, non es dignus tu, qui habeas, quae tam bene facta ſint: meae dignitatis iſta ſunt. tu dignior Verres, quam Calidius? qui, ut non conferam uitam, atque exiſtimationem tuam cum illius, (neque enim eſt conferenda) hoc ipſum conferam, quo tu te ſuperiorem fingis, quod HS $\overline{\text{LXXX}}$ diuiſoribus, ut praetor renunciarere, dediſti; $\overline{\text{CCC}}$ accuſatori, ne tibi odioſus eſſet. ea re contemnis equeſtrem ordinem, ac deſpicis? ea re indignum tibi uiſum eſt, quidquam, quod tibi placeret, Calidium potius habere, quã te? Iactat ſe iam dudum de Calidio: narrat omnibus, ſe emiſſe. num etiam de L. Papirio, uiro primario, locuplete, honeſtoq. equite R. thuribulum emiſti? qui pro teſtimonio dixit, te, cum inſpiciendũ popoſciſſes, auulſo emblemate remiſiſſe: ut intelligatis, in homine intelligentiam eſſe, non auaritiam; artificij cupidum, non argenti fuiſſe. nec ſolum in Papirio fuit hac abſtinentia: tenuit hoc inſtitutum in thuribulis omnibus, quaecumque in Sicilia fuerunt. incredibile eſt autem, quam multa, & quam praeclara fuerint. credo tum, cum Sicilia florebat opibus, & copijs, magna artificia fuiſſe in ea inſula. nam domus erat ante iſtum praetorem nulla paullo locupletior, qua in domo haec non eſſent, etiam ſi praeterea nihil eſſet argenti, patella grandis, cum ſigillis ac ſimulacris deorum; patera, qua mulieres ad res diuinas uterentur; thuribulum. haec autem omnia antiquo opere, & ſummo artificio facta: ut hoc liceret ſuſpicari, fuiſſe aliquando apud Siculos peraequa proportione cetera; ſed, quibus multa fortuna ademiſſet, tamen apud eos remanſiſſe ea, quae religio retinuiſſet.*

EXPLA-

EXPLANATIO

SALVTEM *uiri* ʒ Amphiarai uatis : quem latentem, ne ad bellum Thebanum iret, quod ibi ſe periturum ex augurijs nouerat, aureo monili corrupta uxor Polynici prodidit. Seruius in illud Virg. lib. VI. Maeſtamq. Eriphylen, Crudelis nati monſtrantem uulnera, cernit. Attingit hanc fabulam Aeſchylus in ſeptem, Euripides in Phoeniſſis, Plato de rep. lib. IX. Pauſanias in Atticis, Cicero in ep. ad Caecinam, cum ait : Prudens & ſciens, tamquam Amphiaraus in fabulis, ad exitium ruerem uoluntarium. Et Propertius in eo uerſu :

Adſpice, quid donis Eriphyla inuenit amaris.

DE SVIS *canibus quendam* ʒ de ſuis domeſticis, ut lib. I. Multa ſibi opus eſſe, multa canibus ſuis, quos circa ſe haberet. Lib. II. Iſta cohors quorum hominum eſt? Voluſij haruſpicis, Cornelij medici, & horum canum, quos tribunal meum uides lambere. CASTRA *iam mouerat*, ʒ argute, pro, diſceſſerat: quia ſequitur, Vaſa collegerat : nam uaſa, ideſt impedimenta, milites colligunt caſtra moturi : iocus eſt : quia ſua uaſa, ideſt ſcyphos, Diodorus abſtulerat. TVM *primum* ʒ primo anno praeturae Sicilienſis. nam poſtea Sthenij Thermitani abſentis nomen recepit. AD IVDICIVM ʒ hoc repetundarum. INSTRVXERAT : ʒ pecunia, ex furtis, iniquiſq. damnationibus collecta. EQVVLEOS *argenteos nobiles*, ʒ equulei ſunt pulli equini : ſunt etiam tormenta quaedam : hic uidentur eſſe uaſa caelata, cum aliqua fortaſſe equi forma, unde nomen acceperint. ſubiungit enim infra de his ipſis equuleis : Vende mihi uaſa caelata. Q. MAXIMI ʒ Fabij, qui de Allobrogibus triumphauit. hunc enim, ut rebus geſtis clariorem, ſignificari malo, quam alterum, eiuſdem aetatis. Q. Maximum, cui cognomen Eburno fuit. IN HIS *equitabit equuleis*. ʒ ex hoc equuleorum crimine defenſionem arripiet: non ſe abſtuliſſe dicet, ſed emiſſe. exſultabit, & in his quaſi equitabit equuleis, quod hoc ſe Calidianum crimen facile ſperet poſſe diluere. CREDO, *etiam tabulae proferentur*. ʒ pungit Verrem, qui ſe tabulas eius temporis confeciſſe iam negauerat. eſt enim cum ironia dictum : Credo, etiam tabulae proferentur. & hunc ſenſum confirmat id, quod ſequitur, *Eſt tanti* : ideſt : Expedit tibi : operaepretium eſt : digna res uidetur, propter quam tabulas proferas; quas habere te negaſti. Eodem reſpiciunt illa uerba : Dilue ſane crimen hoc Calidianum, dum ego tabulas adſpicere poſſim. quod ualet : malo tabulas adſpicere, quam crimen hoc obtinere. nam, ſi tabulas uidero, ijs ipſis utar ad probanda, quae dico, quamplurima. NEGOTIARETVR, ʒ negotiari licebat equitibus Romanis, ſenatoribus per leges non licebat. unde in Parad. Propter auiditatem pecuniae nullum quaeſtum turpem putas : cum iſti ordini ne honeſtus quidem eſſe poſſit ullus. ABS TE *ſolo* ʒ qui enim antea praetores in Sicilia fuerant, eorum nemo inuentus eſt tam amens, qui illud argentum, tam praeclarum, ac tam nobile, eriperet; nemo tam audax, qui poſceret; nemo tam impudens, qui poſtularet, ut uenderet. CVM *ceteris Siculis* ʒ Siculi tibi hominis loco fuit: non eius abs te, ut equitis Romani, habita ratio eſt : eripuiſti equuleos argenteos ab eo, ut a Siculis alia perquam multa. POTAMONEM ʒ L. Papirium Potamonem, quo ſcriba uſus erat Caecilius, quaeſtor Verris. in Diuin. & lib. III. bis. DIFFICILIOREM *fecit*. ʒ teſtimonio ſuo. cum enim te ſibi reddidiſſe dixit, intellexiſti, etiam ſi ceteris redderes, teſtimonia tamen eorum effugere non poſſe. SVPERIOREM ʒ dignitate, ut ſenatorem. HS LXXX *millia* ʒ ſcutatorum duo millia quadringenti. NE TIBI *odioſus eſſet*. ʒ ne tibi negotium faceſſeret, ne te de ambitu accuſaret. Non caret lepore, Ne tibi odioſus eſſet. CVM *imperio, ac poteſtate* ʒ praetores, & conſules. EQVESTREM *ordinem*, ʒ nam equeſtris ordinis Calidius. Ne quis putet, quia dixit, Quo tu te ſuperiorem fingis, Calidium petijſſe praeturam cum Verre, & repulſam tuliſſe. praeturam enim, qui ſenator non eſſet, ei petere non licebat. ſed in uno Calidio equeſtris ordinis uniuerſi dignitatem Cicero conſiderat : eoq. contempto, ſimul uniuerſum ordinem contemptum dicit. INTELLIGENTIAM ʒ artificium enim erat in emblemate, non in thuribulo : ſed artificium pretij maioris erat, quam argentum. Eodem modo iocatus eſt infra : Sigillis auulſis, reliquum argentum ſine auaritia reddidit. CVM *Sicilia floreret omnibus opibus, & copijs*, ʒ ante quam a Poenis uexari coepta eſt. Sic de inuent. lib. Crotoniatae, cum florerent omnibus copijs. ANTE *iſtum praetorem* ʒ qui patellas, pateras, thuribula abſtulit omnia. Sermo eſt ad indicandam auaritiam Ciceroni familiaris. cuius exempla quaedam in Diuin. recitauimus in eo loco; Quae mulier ante hunc quaeſtorem copioſa plane, & locuples fuit. PATELLA *grandis* ʒ contraria uidentur, Patella, & Grandis. itaque malim, Patera grandis : & poſt, Patella, non, Patera. QVAE *religio retinuiſſet*. ʒ ergo rebus diuinis paterae, patellae, thuribula ſeruiebant.

ORATIO

DIXI, *iudices, multa fuiſſe fere apud Siculos omnes : ego idem confirmo, nunc ne unum quidem eſſe. quid hoc eſt? quod monſtrum, quod prodigium in prouinciam miſimus? non ne uobis id egiſſe uidetur, ut non unius libidinem, non ſuos oculos, ſed omnium auariſſimorum inſanias, cum Romam reuertiſſet, expleret? qui ſimul atque in opidum quoppiā uenerat, immittebantur illi continuo Cibyratici canes, qui inueſtigabant, & perſcrutabantur omnia. ſi quod erat grande uas, & maius opus inuentum, laeti auferebant. ſi mi-*

nus

nus eiuſmodi quippiam uenari poterant, illa quidem certe pro lepuſculis capiebantur, patellae, paterae, thuribula. hic quos putatis fletus mulierum, quas lamentationes fieri ſolitas eſſe in hiſce rebus? quae forſitan uobis paruae eſſe uideantur; ſed magnum & acerbum dolorem commouent, mulierculis praeſertim, cum eripiuntur e manibus ea, quibus ad res diuinas uti conſueuerunt, quae a ſuis acceperunt, quae in familia ſemper fuerunt. Hic nolite exſpectare, dum ego hoc crimen agam oſtiatim: ab Aeſchylo Tindaritano iſtum pateram abſtuliſſe, a Thraſone item Tindaritano patellam, a Nymphodoro Agragantino thuribulum. cum teſtes ex Sicilia dabo; quem uolet, eligat, quem ego interrogem de patellis, pateris, thuribulis: non opidum nullum, ſed ne domus quidem ulla paullo locupletior expers huius iniuriae reperietur. quid cum in conuiuium ueniſſet, ſi quidquam caelati adſpexerat, manũ abſtinere, iudices, non poterat. Cn. Pompeius eſt Philo, qui fuit Tindaritanus. is cenam iſti dabat apud uillã in Tindaritano. fecit, quod Siculi nõ audebant. ille, ciuis R. qđ erat, impunius id ſe facturũ putauit. appoſuit patellam, in qua ſigilla erant egregia. iſte continuo, ut uidit, non dubitauit illud inſigne penatium, hoſpitaliumq. deorum ex hoſpitali menſa tollere: ſed tamen, quod antea de iſtius abſtinentia dixeram, ſigillis auulſis reliquum argentum ſine ulla auaritia reddidit. Quid? Eupolemo Calatino, homini nobili, Lucullorum hoſpiti, ac perfamiliari, qui nunc apud exercitum cum L. Lucullo eſt, non idem fecit? cenabat apud eum. argentum illi ceterum purum, ne purus ipſe relinqueretur, duo pocula non magna, uerumtamen cum emblematis, appoſuerat. hic, quaſi feſtiuum acroama, ne ſine corollario de conuiuio diſcederet, ibidem, conuiuis inſpectantibus, emblemata auellenda curauit. Neque ego nunc iſtius facta omnia enumerare conor: neque opus eſt: nec fieri ullo modo poteſt: tantummodo uniuſcuiuſque de uaria improbitate generis indicia apud uos, & exempla profero. neque enim ita ſe geſſit in his rebus, tamquam rationem aliquando eſſet redditurus; ſed prorſus ita, quaſi aut reus numquam eſſet futurus, aut, quo plura abſtuliſſet, eo minore periculo in iudicium eſſet uenturus; qui haec, quae dico, iam non occulte, non per amicos, atque interpretes, ſed palam de loco ſuperiore ageret pro imperio, & poteſtate. Catinã cum ueniſſet, opidum locuples, honeſtum, copioſum, Dionyſiarchum ad ſe Proagorum, hoc eſt ſummum magiſtratum, uocari iubet. ei palam imperat, ut omne argentum, quod apud quemque eſſet Catinae, conquirendum curaret, & ad ſe transferendum. Philarchum Centuripinum, primarium hominem genere, uirtute, pecunia, non hoc idem iuratum dicere audiſtis? ſibi iſtum negotium dediſſe, atque imperauiſſe, ut Centuripis, in ciuitate totius Siciliae multo maxima, & locupletiſſima, omne argentum conquireret, & ad ſe comportari iuberet. Agyrio ſimiliter iſtius imperio uaſa Corinthia per Apollodorum, quem teſtem audiſtis, Syracuſas deportata ſunt. illa uero optima, quod, cum Haluntium ueniſſet praetor laborioſus, & diligens, ipſe in opidum accedere noluit, quod erat difficili adſcẽſu, atque arduo: Archagathum Haluntinum, hominem non ſolum domi ſuae, ſed tota Sicilia in primis nobilem, uocari iuſſit: ei negotium dedit, ut, quidquid Halunti eſſet argenti caelati, aut ſi quid etiam Corinthiorum, id omne ſtatim ad mare ex opido deportaretur. adſcẽdit in opidum Archagathus. homo nobilis, qui a ſuis & amari, & diligi uellet, ferebat grauiter, illam ſibi ab iſto prouinciam datam: nec, quid faceret, habebat: pronunciat, quid ſibi imperatum eſſet: iubet omnes proferre, quae haberent. metus erat ſummus: ipſe enim tyrannus non diſcedebat longius: Archagathum & argentum, in lectica cubans, ad mare infra opidum exſpectabat. quem concurſum factum in opido putatis? quem clamorem? quem porro fletum mulierum? qui uiderent, equum Troianum introductum, urbem captam eſſe dicerent. efferri ſine thecis uaſa, extorqueri alia de manibus mulierum, effringi multorum fores, reuelli clauſtra. quid enim putatis? ſcuta ſi quando conquiruntur a priuatis in bello, ac tumultu, tamen homines inuiti dant, etſi ad ſalutem communem dari ſentiunt: ne quem putetis ſine maximo dolore argentum caelatum domo, quod alter eriperet, protuliſſe. omnia deferuntur. Cibyratae fratres uocantur: pauca improbant: quae probant, ijs cruſtae, aut emblemata detrahuntur. ſic Haluntini, excuſſis delicijs, cum argento puro domum reuerterunt. Quod umquam, iudices, huiuſcemodi euerriculum ulla in prouincia fuit? auertere aliquid de publico quam obſcuriſſime per magiſtratum ſolebant: etiam aliquid de priuato non numquam occulte auferebant: & illi tamen condemnabantur. &, ſi quaeritis, (ut egomet mihi detraham) illos ego accuſatores puto fuiſſe, qui huiuſmodi hominum furta odore, aut aliquo leuiter preſſo ueſtigio perſequebantur. nam nos quidem quid facimus in Verre, quem in luto uolutatum totius corporis ueſtigijs inuenimus? permagnum eſt in eum dicere aliquid, qui praeteriens, lectica paulliſper depoſita, non per praeſtigia, ſed palam, per poteſtatem, uno imperio, oſtiatim, totum opidum compilarit? Attamen, ut poſſit ſe dicere emiſſe, Archagatho imperat, ut aliquid illis, quorum argentum fuerat, nummorum dicis cauſſa daret. inuenit Archagathus paucos, qui uellent accipere: his dedit: eos nummos tamen iſte Archagatho non reddidit. uoluit Romae petere Archagathus: Cn. Lentulus Marcellinus diſſuaſit, ſicut ipſum dicere audiſtis. atque hac tota de re audiſtis Archagathi, & Lentuli teſtimonium. Et, ne forte hominem exiſtimetis hanc tantam uim emblematum ſine cauſſa coaceruare uoluiſſe; uidete, quanti uos, quanti exiſtimationem populi R. quanti leges, & iudicia, quanti teſtes Siculos, negotiatoresq. fecerit.

EXPLANATIO

CETERA; } profana. FORTVNA; } uis bellorum. INSANIAS } inſanas, cupiditates. de quo ſupra. EXPLERET. } ut ijs in iudicio ſuffragatoribus uteretur. ſupra: Multa alijs data, atque donata. CIBYRATICI *canes*, } Tlepolemus, & Hiero. ſupra: Canes uenaticos diceres. ſequuntur uerba canum propria, Inueſtigabant, Perſcrutabantur, Venari, Pro lepuſculis capiebantur. QVI FVIT *Tindaritanus.* }

Tindaritanus. ʒ ante quam ciuis Romanus eſſet. ſic in ep. ad Acilium: L. Mallius eſt Soſis. is fuit Catinenſis: poſtea eſt cum reliquis Neapolitanis ciuis Romanus factus. QVOD *antea de iſtius abſtinentia dixeram*, ʒ cum dixit eum, auulſo emblemate, thuribulum L. Papirio remiſiſſe: & ſubiunxit: Vt intelligatis, in homine intelligentiam eſſe, non auaritiã; artificij cupidũ, non argenti fuiſſe. LVCVLLORVM ʒ Lucij, & Marci, fratrum, conſularium. APVD *exercitum* ʒ qui erant in caſtris non militandi, ſed militiae potius cognoſcendae gratia, apud exercitum eſſe dicebantur: de quibus Caeſar lib. I. bel. Gall. Qui ex urbe amicitiae cauſſa Caeſarem ſecuti. Plinius autem lib. XXXIII. cap. 11. Pompeiũ Paullinũ, Arelatenſis equitis Romani filium, paterna quoque gente pulſum, quod XII pondo argenti habuiſſet apud exercitum ferociſſimis gentibus oppoſitum, ſcimus. CVM *L. Lucullo* ʒ Mithridatico bello. ARGENTVM *illi* ʒ malim, Ille: cum ſequatur, Hic. PVRVM ʒ ſine emblematis, NE PVRVS *ipſe relinqueretur*; ʒ ne cum emblematis argentum omne Verres pro ſua conſuetudine auferret. *Purus*, ideſt inanis, nullo cum argento. QVASI *feſtiuum acroama*, ʒ Acroama dicebatur, & qui feſtiue caneret in conuiuio; cui munera dabantur; & res ipſa, quae canebatur. hic accipitur pro eo, qui caneret. PARDIORVM, ʒ ſenatorum Catinenſium, ut opinor. ILLA *uero optima*, ʒ quae excellant inter cetera: pro, ſumme improba. SI QVID *etiam Corinthiorum*, ʒ hoc addidit, quaſi uiliora eſſent, quia non ex argẽto, ſed ex aere. VT OMNE *ſtatim* ʒ Vt uidetur, abundare: ſed non abundat: iterat enim ſaepe hanc particulam Cicero: ut alibi oſtendimus. LABORIOSVS, *& diligens*, ʒ ironia. ſequitur enim: In opidum accedere noluit, quod erat adſcenſu arduo. INFRA *opidum* ʒ legit Seruius, Intra moenia, opidi, ideſt arcis, deinde ſuburbanorum in planitie. Sed in opido habitabant ij, quibus argentum erat. EXCVSSIS *delicijs*, ʒ detractis cruſtis. & emblematis, quibus argentum in delicijs erat. PER *magiſtratum* ʒ eius ciuitatis. ACCVSATORES ʒ dignos hoc nomine, qui occulta perquirerent, & inuenirent. PER *praeſtigia*, ʒ quamobſcuriſſime: ut ſupra dixit. DICIS *cauſſa* ʒ unde hoc deductum ſit, non plane conſtat: deductum tamen a uerbo, Dico, oſtendit Varro: & hoc, Dicis cauſſa, aetate quoque ſua antiquum ait eſſe. Vſurpatur a ueteribus pro, Ad ſpeciem: ut uere, ac ſerio factum uideretur id, quod ſimulatione quadam factum erat. exempla non deſunt apud iuriſconſultos. Caius: Cum dicis gratia, loco numerationis, pecuniae interuenit. Vlpianus: Si finxit quis auxilium ferre, uel dicis gratia tulit. Idẽ: Qui maturius profectus eſt, uel dicis gratia coepit, reip. cauſſa abeſſe. Eſt etiam apud Plinium pontificis mentio dicis gratia epulantis. Horum uerborum ſententiam a ſe primum animaduerſam, excellentis uir ingenij, iuriſprudentiae laude clarus, Duarenus prodidit. NON *reddidit*. ʒ dederat enim Archagathus de ſuo, tantum ſibi Verrem eſſe redditurum arbitratus, quantum ipſe dediſſet ijs, quorum argento cruſtae & emblemata fuerant auulſa. CN. LENTVLVS *Marcellinus* ʒ de quo diximus in Diuin.

O R A T I O

*P*OSTEA *quam tantam multitudinem collegerat emblematum, ut ne unum quidem cuiquam reliquiſſet; inſtituit officinam Syracuſis. in regiam maximam palam artifices omnes, caelatores, ac uaſcularios conuocari iubet: & ipſe ſuos complures habebat. eo cõducit magnam hominum multitudinem. menſes octo continuos opus his non defuit; cum uas nullum fieret, niſi aureum. tum illa, ex patellis, & thuribulis quae uellerat, ita ſcite in aureis poculis illigabat, ita apte in ſcyphis aureis includebat, ut ea ad illam rem nata eſſe diceres. ipſe tamen praetor, qui ſua uigilantia pacem in Sicilia dicit fuiſſe, in hac officina maiorem partem diei cum tunica pulla ſedere ſolebat, & pallio. Haec ego, iudices, non auderem proferre, ni uererer, ne forte plura de iſto ab alijs in ſermone, quam a me in iudicio, audiſſe uos diceretis. quis enim eſt, qui de hac officina, qui de uaſis aureis, qui de iſtius pallio, tunica pulla non audierit? quem uoles de conuentu Syracuſanorum uirum bonum nominato: producam: nemo erit, quin hoc ſe aut uidiſſe, aut audiſſe dicat. o tempora: o mores. nihil nimium uetus proferam. ſunt ueſtrum, iudices, quam multi, qui L. Piſonem cognouerunt, huius L. Piſonis, qui praetor fuit, patrem. is cum eſſet in Hiſpania praetor, qua in prouincia occiſus eſt; neſcio quo pacto, dum armis exercetur, anulus aureus, quẽ habebat, fractus eſt, & comminutus. cum uellet ſibi anulum facere, aurificem iuſſit uocari in foro, ad ſellã, Cordubae; & ei palam appendit aurum. hominem in foro ſellam iubet ponere, & facere anulum omnibus praeſentibus. nimium fortaſſe dicet aliquis hunc diligentem. hactenus reprehendat, ſi quis uolet: nihil amplius. uerum fuit ei concedendum. filius enim L. Piſonis erat eius, qui primus de pecunijs repetundis legem tulit. Ridiculum eſt nunc de Verre me dicere, cum de Piſone Frugi dixerim. uerumtamen, quantum interſit, uidete. Iſte cum aliquot abacorum faceret uaſa aurea, non laborauit, quin non modo in Sicilia, uerum etiam Romae in iudicio audiretur: ille in auri ſemuncia totam Hiſpaniam ſcire uoluit, unde praetori anulus fieret. nimirum ut hic nomen ſuum comprobauit, ſic ille cognomen. Nullo modo poſſum omnia iſtius facta aut memoria conſequi, aut oratione complecti: genera ipſa cupio breuiter attingere: ut hic modo me commonuit Piſonis anulus, quod totum effluxerat. Quam multis iſtum putatis hominibus honeſtis de digitis anulos aureos abſtuliſſe? numquam dubitauit, quotieſcumque alicuius aut gemma, aut anulo delectatus eſt. incredibilem rem dicam, ſed tam claram, ut ipſum negaturum non arbitrer. Cum Valentio, eius interpreti, epiſtola Agraganto allata eſſet, caſu ſignum iſte animaduertit in cretula: placuit ei: exquiſiuit, unde eſſet epiſtola: reſpondit, Agraganto. iſte litteras, ad quos ſolebat, miſit, ut is anulus ad ſe primo quoque tempore afferretur. ita litteris iſtius patrifamilias L. Titio cuidam, ciui R. anulus de digito detractus eſt. Illa uero eius cupiditas incredibilis eſt. nam, ut in ſingula conclauia,*

clauia, quae iſte non modo Romae, ſed omnibus in uillis habet, tricenos lectos optime ſtratos cum ceteris ornamentis conuiuij quaereret, nimium multa comparare uideretur. nulla domus in Sicilia locuples fuit, ubi iſte non textrinam inſtituerit. mulier eſt Segeſtana, perdiues, & nobilis, Lamia nomine. per triennium iſti, plena domo telarum, ſtragulam ueſtem confecit, nihil non conchylio tinctum. Attalus, homo pecunioſus, nec uulgo, Lilybaei, Critolaus Ennae, Syracuſis Aeſchrio, Cleomenes, Theomnaſius, Pelori Archonides, Megiſtus. uox me citius defecerit, quam nomina. ipſe dabat purpuram tantum, amici operas. credo: iam enim non libet omnia criminari: quaſi uero hoc mihi nõ ſatis ſit ad crimen, habuiſſe tam multum, quod daret; uoluiſſe deportare tam multa: hoc denique, quod concedit, amicorum operis eſſe in huiuſcemodi rebus uſum. Iam uero lectos aeratos, & candelabra aenea num cui, praeter iſtum, Syracuſis per triennium facta eſſe exiſtimatis? Emebat, credo: ſed tantum uos certiores, iudices, facio, quid iſte in prouincia praetor egerit, ne cui forte nimium negligens fuiſſe uideatur, neque ſe ſatis, cum poteſtatem habuerit, inſtruxiſſe, & ornaſſe.

EXPLANATIO

OPVS *bis non defuit*; } non defuit, quod agerent. CVM *tunica pulla* } non ſenatoria, quae a latis purpureis clauis Latus clauus dicebatur. PALLIO } more Graeco, non Romana toga. QVAM *multi*, } quaſi admirantis, ut lib. III. Fecerunt aliqui alia quam multa. AD SELLAM, } in qua ſedebat ipſe praetot. HACTENVS } quod nimium ſe in probanda integritate abſtinentiaq. ſua diligentem oſtenderit. NIHIL *amplius.* } nihil addat. rem enim ipſam quis magna laude dignam eſſe neget? DE VERRE } Piſoni diſſimillimo. ALIQVOT *abacorum* } cum ſinguli abaci uaſa multa cupiant. AVRI *ſemunciae* } ſcutatis quattuor, paullo ue amplius. auri enim pretium decuplo argento praeſtat, ut ait Pollux. NOMEN *ſuum* } quaſi Verres dictus a Verrendo ſit. Nomen dixit pro cognomen: quia Verrem ſemper appellat, omiſſo gentis nomine, ad maiorem ignominiam, & ſimul, ut puto, ne gentem Corneliam, e qua Verres fuit, offenderet. QVOD *totum effluxerat*. } mirum oratoris artificium in addenda, ſine iudicum faſtidio, ac ſatietate, noua re. IN CRETVLA } & cera, & creta in obſignandis litteris ueteres utebantur. Aſiaticam cretam, qua publicani uterentur, Cicero nominat in oratione pro Flaco. NIMIVM *multa* } quae comparauit, ita multa ſunt, ut, ſi in ſingula ſua conclauia tricenos lectos, optime ſtratos, cum ceteris conuiuij ornamentis quaereret, haud pauca tamen ei ſupereſſent. CONCHYLIO *tinctum*: } purpura intertextum. NEC *uulgo*, } nec uulgaris homo, ſed honeſtus. IPSE } Verres. OPERAS. } qui opus facerent, eorum impenſa, non Verris. CREDO. } hoc non negauerim, ipſum purpuram dediſſe: ne criminari omnia uidear. HABVISSE *tam multum, quod daret*, } unde enim habuit, niſi ex rapinis, & furtis? HOC *denique*; } nam & in hoc ipſo crimen eſt. QVOD *concedit*, } quaſi licuerit. LECTOS *aeratos* } cubiculares, & tricliniares erant lecti, illi, nocturnae quietis cauſſa, hi, unde cibum accubantes caperent: qui primum lignei, ut rude, experſq. deliciarum priſcum ſaeculum fuit, deinde, corruptis peregrino luxu moribus, aerati, poſtremo etiam eburni, argentei, aurei fuere. & cum ait Plinius lib. XXXIV. c. III. Cn. Manlium, deuicta Aſia, triclinia aerata, abacos, & monopodia primum inuexiſſe triumpho ſuo, quem anno V. C. DLXVII duxit; lectos aeratos, qui ponebantur in triclinijs, ſignificat, non ipſa triclinia, quae partes aedium erant, & conclauia dicebantur, a cubiculis diuerſae, in quibus non cenabatur. CVM *poteſtatem habuerit*, } cum praetor eſſet: qui ſua poteſtate ad libidinem uti non debuit. hoc & ſupra exagitat his uerbis: Sed quid ego tam uehementer inuehor? uerbo iam uno repellar. Emi, inquit. O dij immortales praeclaram defenſionem. mercatorem cum imperio, ac ſecuribus in prouinciam miſimus, qui omnia ſigna, tabulas pictas, omne argentum, aurum, ebur, gemmas coemeret. Et lib. I. Hic ego non arbitror illum negaturum, ſigna ſeſe plurima, tabulas pictas innumerabiles, habere: ſed, ut opinor, ſolet haec, quae rapuit, & furatus eſt, nonnumquam dicere ſe emiſſe: quoniam quidem in Achaiam, Aſiam, Pamphyliam ſumptu publico, & legationis nomine, mercator ſignorum, tabularumq. pictarum miſſus eſt.

ORATIO

VENIO nunc non iam ad furtum, non ad auaritiam, non ad cupiditatem, ſed ad eiuſmodi facinus, in quo omnia nefaria contineri mihi, atque ineſſe uideantur: in quo dij immortales uiolati, exiſtimatio, atque auctoritas nominis populi R. imminuta, hoſpitium ſpoliatum, ac proditum, abalienati ſcelere iſtius a nobis omnes reges amiciſſimi, nationesque, quae in eorum regno, ac ditione ſunt. Nam reges Syriae, regis Antiochi filios, pueros, ſcitis Romae nuper fuiſſe, qui uenerant, non propter Syriae regnum: nam id ſine controuerſia obtinebant, ut a patre, & a maioribus acceperant: ſed regnum Aegypti ad ſe, & ad Selinem, matrem ſuam, pertinere arbitrabantur. hi poſtquam temporibus populi R. excluſi, per ſenatum agere, quae uoluerant, non potuerunt; in Syriam in regnum patrium profecti ſunt. eorum alter, qui Antiochus uocatur, iter per Siciliam facere uoluit: itaque iſto praetore uenit Syracuſas. hic Verres hereditatem ſibi ueniſſe arbitratus eſt; quod in eius regnum, ac manus uenerat is, quem iſte & audierat multa ſecum praeclara habere, & ſuſpicabatur. mittit homini munera ſatis large; ad uſum domeſticum, uini, olei, quod uiſum erat; etiam tritici, quod ſatis eſſet, de his decumis. deinde ipſum regem ad cenam uocauit. exornat

ample, magnificeq. triclinium: exponit ea, quibus abundabat, plurima, ac pulcherrima uaſa argentea: namque haec aurea nondum fecerat. omnibus; curat, rebus inſtructum & paratum ut ſit conuiuium. quid multa? rex ita diſceſſit, ut & iſtum copioſe ornatum, & ſe honorifice acceptum arbitraretur. uocat ad cenam deinde ipſe praetorem: exponit ſuas copias omnes, multum argentum, non pauca etiam pocula ex auro: quae, ut mos eſt regius, & maxime in Syria, gemmis erant diſtincta clariſſimis. erat etiam uas uinarium ex una gemma pergrandi, trulla excauata, cum manubrio aureo; de qua, credo, ſatis idoneum, ſatis grauem teſtem, Q. Minucium dicere audiſtis. iſte unumquodque uas in manus ſumere, laudare, mirari. rex gaudere, praetori populi R. ſatis iucundum, & gratum illud eſſe conuiuium. poſtea quam inde diſceſſum eſt, cogitare iſte nihil aliud, quam, id quod ipſa res declarauit, quemadmodum regem ex prouincia ſpoliatum, expilatumq. dimitteret. mittit rogatum uaſa ea, quae pulcherrima apud illum uiderat: ait ſe ſuis caelatoribus uelle oſtendere. rex, qui iſtum non noſſet, ſine ulla ſuſpicione libentiſſime dedit. mittit etiam trullam gemmeam rogatum; uelle eam ſe diligentius conſiderare. ea quoque ei mittitur. nunc reliquum, iudices, attendite, de quo & uos audiſtis, & populus R. non nunc primum audiet, & in exteris nationibus uſque ad ultimas terras peruagatum eſt. Candelabrum e gēmis clariſſimis, opere mirabili perfectum, reges hi, q̄uos dico, Romam cum attuliſſent, ut in Capitolio ponerent; quod nondum etiam perfectum templum offenderant, neque ponere, neque uulgo oſtendere, ac proferre uoluerunt; ut & magnificentius uideretur, cum ſuo tempore in cella Iouis Optimi Maximi poneretur; & clarius, cum pulchritudo eius recens ad oculos hominum, atque integra perueniret. ſtatuerunt id ſecum in Syriam reportare, ut, cum audiſſent ſimulacrum Iouis Optimi Maximi dedicatum, legatos mitterent, qui cum ceteris rebus illud quoque eximium, atque pulcherrimnm donum in Capitolium afferrent. peruenit res ad iſtius aures neſcio quo modo: nam rex id celatum uoluerat: non quo quidquam metueret, aut ſuſpicaretur, ſed ut ne multi illud ante perciperent oculis, quam populus R. iſte petit a rege, & eum pluribus uerbis rogat, uti ad ſe mittat: cupere ſe dicit inſpicere, neque ſe alijs uidendi poteſtatem eſſe facturum. Antiochus, qui animo & puerili eſſet, & regio, nihil de iſtius improbitate ſuſpicatus eſt: imperat ſuis, ut id in praetorium inuolutum quamoccultiſſime deferrent. quo poſtea quam attulerunt, inuolucrisq. reiectis conſtituerunt: iſte clamare coepit, dignam rem eſſe regno Syriae, dignam regio munere, dignam Capitolio: etenim erat eo ſplendore, qui ex clariſſimis, & plurimis gemmis eſſe debebat; ea uarietate operum, ut ars certare uideretur cum copia, ea magnitudine, ut intelligi poſſet, non ad hominum apparatum, ſed ad ampliſſimi templi ornamentum eſſe factum. quod cum ſatis iam perſpexiſſe uideretur, tollere incipiunt, ut referrent. iſte ait, ſe uelle illud etiam atque etiam conſiderare; nequaquam ſe eſſe ſatiatum. iubet illos diſcedere, & candelabrum relinquere. ſic illi tum inanes ad Antiochum reuertuntur. rex primo nihil metuere, nihil ſuſpicari. dies unus, alter, plures: non referri. tum mittit rex ad iſtum: ſi ſibi uideatur, ut reddat. iubet iſte poſterius ad ſe reuerti. mirum illi uideri. mittit iterum. non redditur. ipſe hominem appellat: rogat, ut reddat. os hominis, inſignemq. impudentiam cognoſcite. quod ſciret, quodq. ex ipſo rege audiſſet in Capitolio eſſe ponendum, quod Ioui Optimo Maximo, quod populo R. ſeruari uideret, id ſibi ut donaret, rogare, & uehementer petere coepit. cum ille ſe & religione Iouis Capitolini, & hominum exiſtimatione impediri diceret, quod multae nationes teſtes eſſent illius operis, ac muneris: iſte homini minari acerrime coepit. ubi uidet eum nihilo magis minis, quam precibus permoueri: repente hominem de prouincia iubet ante noctem diſcedere: ait ſe comperiſſe, ex eius regno piratas in Siciliam eſſe uenturos. rex maximo conuentu Syracuſis, in foro, ne quis forte me in crimine obſcuro uerſari, atque effingere aliquid ſuſpicione hominum arbitretur, in foro, inquam, Syracuſis, flens, deos homineſq. conteſtans clamare coepit, candelabrum factum e gemmis, quod in Capitolium miſſurus eſſet, quod in templo clariſſimo, populo R. monumentum ſuae ſocietatis, amicitiaeq. eſſe uoluiſſet, id ſibi C. Verrem abſtuliſſe. de ceteris operibus ex auro, & gemmis, quae ſua penes illum eſſent, ſe non laborare: hoc ſibi eripi, miſerum eſſe, & indignum: id etſi antea iam mente, & cogitatione ſua fratriſq. ſui conſecratum eſſet, tamen tum ſe in illo conuentu ciuium R. dare, donare, dicare, conſecrare Ioui Optimo Maximo, teſtemq. ipſum Iouem ſuae uoluntatis, ac religionis adhibere. Quae uox? quae latera? quae uires huius unius criminis querimoniam poſſint ſuſtinere? rex Antiochus, qui Romae ante oculos omnium noſtrum biennium fere comitatu regio, atque ornatu fuiſſet, is cum amicus, & ſocius populi R. eſſet, amiciſsimo patre, auo, maioribus, antiquiſſimis, & clariſsimis regibus, opulentiſſimo, & maximo regno, praeceps e prouincia populi R. exturbatus eſt. Quemadmodum hoc accepturas nationes exteras, quemadmodum huius tui facti famam in regna aliorum, atque in ultimas terras peruenturam putaſti, cum audierint, a praetore populi R. in prouincia uiolatum regem, ſpoliatum hoſpitem, eiectum ſocium populi R. atque amicum? nomen ueſtrum, populiq. R. odio, atque acerbitati ſcitote nationibus exteris, iudices, futurum, ſi iſtius haec tanta iniuria impunita diſceſſerit. ſic omnes arbitrabuntur, praeſertim cum haec omnino fama de noſtrorum hominum auaritia, & cupiditate percrebuerit; nō iſtius ſolius hoc eſſe facinus, ſed eorum etiam, qui approbarint. multi reges, multae liberae ciuitates, multi priuati opulenti, ac potentes habent profecto in animo Capitolium ſic ornare, ut templi dignitas, imperijq. noſtri nomen deſiderat. qui ſi intellexerint, interuerſo regali hoc dono, grauiter uos tuliſſe: grata fore nobis populoq. R. ſua ſtudia, ac dona arbitrabuntur. ſin hoc uos in rege tam nobili, in re tam eximia, in iniuria tam acerba neglexiſſe audierint: non erunt tam amentes, ut operam, curam, pecuniam impendant in eas res, quas uobis gratas fore non arbitrentur.

EXPLA-

EXPLANATIO

TEMPORIBVS *populi Romani*} fortaſſe propter duo bella difficillima, quae tum gerebantur, Mithridaticum in Aſia duce Lucullo, Sertorianum in Hiſpania ducibus Metello Pio, Cn. Pompeio Magno. ANTIOCHVS} uide Appianum in Syriaco. IN EIVS *regnum,*} regnabat enim plane Verres in Sicilia. DE HIS *decumis*.} quas ſupra commemoraui, per iniuriam ereptis. TRVLLA} unde uinum effunditur. NISI} uidetur abundare. NONDVM *etiam perfectum templum*} quod cum incēdio deflagraſſet, Sulla mortuo Q. Catulus refecit, & conſecrauit. Plutarchus, Appianus, Florus. VT ARS *certare uideretur cum copia;*} ſimilis in laudando Pompeio ſententia in oratione pro Balbo: In quo uno ſumma fortuna cum ſumma uirtute certauit. Et in uituperando Piſone: Cuius, ut prouinciam tetigit, ſic fortuna cum improbitate certauit, ut nemo poſſet, utrum deterior, an infelicior eſſet, iudicare.

ORATIO

HOc loco, Q. Catule, te appello: loquor enim de tuo clariſſimo, pulcherrimoq. monumento. non iudicis ſolum ſeueritatem in hoc crimine, ſed prope inimici, atque accuſatoris uim ſuſcipere debes. tuus eſt enim honos in illo templo, ſenatus populiq. R. beneficio: tui nominis aeterna memoria ſimul cum templo illo conſecratur: tibi haec cura ſuſcipienda, tibi haec opera ſumenda eſt, ut Capitolium, quo modo magnificentius eſt reſtitutum, ſic copioſius ornatum ſit, quam fuit; ut illa flamma diuinitus exſtitiſſe uideatur, non quae deleret Iouis Optimi Maximi templum, ſed quae praeclarius magnificentiusq. depoſceret. audiſtis Q. Minucium Rufum dicere, domi ſuae diuerſatum eſſe Antiochum regem Syracuſis, ſe illud ſcire ad iſtum eſſe delatum, ſe ſcire non redditum. audiſti, & audies omni e conuentu Syracuſano, qui ita dicant, ſeſe audientibus, illud Ioui Optimo Maximo dicatum eſſe ab rege Antiocho, & conſecratum, ſi iudex non eſſes, & haec ad te delata res eſſet; te potiſſimum hoc perſequi, te petere, & agere oporteret. quare non dubito, quo animo iudex huius criminis eſſe debeas, qui apud alium iudicem multo acrior, quam ego ſum, actor, accuſatorq. eſſe deberes. Vobis autem, iudices, quid hoc indignius, aut quid minus ferendum uideri poteſt? Verres ne habebit domi ſuae candelabrum Iouis Optimi Maximi, e gēmis auroq. perfectum? cuius fulgore collucere, atque illuſtrari Iouis Optimi Maximi templum oportebat, id apud iſtum in eiuſmodi conuiuijs conſtituetur, quae domeſticis ſtupris, flagitijsq. flagrabunt? in iſtius lenonis turpiſſimi domo ſimul cum ceteris Chelidonis hereditarijs ornamentis Capitolij ornamenta ponentur? quid huic ſacri umquam fore, aut quid fuiſſe religioſi putatis, qui nunc tanto ſcelere ſe obſtrictum eſſe non ſentiat? qui in iudicium ueniat, ubi ne precari quidem Iouem Optimum Maximum, atque ab eo auxilium petere more omnium poſſit? a quo etiam dij immortales ſua repetunt in eo iudicio, quod hominibus ad ſuas res repetundas eſt conſtitutum. Miramur Athenis Mineruam, Deli Apollinem, Iunonem Sami, Pergae Dianam, multos praeterea ab iſto deos tota Aſia, Graeciaq. uiolatos, qui a Capitolio manus abſtinere non potuerit? quod priuati homines de ſuis pecunijs ornant, ornaturiq. ſunt, id C. Verres ab regibus ornari non eſt paſſus. itaque, hoc nefario ſcelere concepto, nihil poſtea tota in Sicilia neque ſacri, neque religioſi eſſe duxit; ita ſeſe in ea prouincia per triennium geſſit, ut ab iſto non ſolum hominibus, uerum etiam dijs immortalibus bellum indictum putaretur. Segeſta eſt opidum peruetus in Sicilia, iudices, quod ab Aenea fugiente a Troia, atque in haec loca ueniente conditum eſſe demonſtrant. itaque Segeſtani non ſolum perpetua ſocietate, atque amicitia, uerum etiam cognatione ſe cum populo R. coniunctos eſſe arbitrantur. hoc quondam opidum, cum illa ciuitas cum Poenis, ſuo nomine, ac ſua ſponte, bellaret, a Carthaginienſibus ui captum, atque deletum eſt, omniaque, quae ornamento urbi eſſe poſſent, Carthaginem ſunt ex illo loco deportata. fuit apud Segeſtanos ex aere ſimulacrum Dianae, tum ſumma, atque antiquiſſima praeditum religione, tum ſingulari opere, artificioq. perfectum. hoc translatum Carthaginem, locum tantum, hominesq. mutarat, religionem quidem priſtinam conſeruabat: nam propter eximiam pulchritudinem etiam hoſtibus digna, quam ſanctiſſime colerent, uidebatur. aliquot ſaeculis poſt P. Scipio bello Punico tertio Carthaginem cepit. qua in uictoria (uidete hominis uirtutem, & diligentiam, ut & domeſticis praeclariſſimae uirtutis exemplis gaudeatis, & eo maiore odio dignam iſtius incredibilem audaciā iudicetis) conuocatis Siculis omnibus, quod diutiſſime, ſaepiſſimeq. Siciliam uexatam a Carthaginienſibus eſſe cognorat, iubet omnia conquiri: ſibi pollicetur magnae curae fore, ut omnia ciuitatibus, quae cuiuſque fuiſſent, reſtituerentur. tum illa, quae quondam fuerant Himera ſublata, de quibus antea dixi, Thermitanis ſunt reddita. tum alia Gellenſibus, alia Agragantinis, in quibus etiam ille nobilis taurus, quem crudeliſſimus omnium tyrannorum Phalaris habuiſſe dicitur, quo uiuos ſupplicij cauſſa demittere homines, & ſubijcere flammam ſolebat. quem taurum Scipio cum redderet Agragantinis, dixiſſe dicitur, aequum eſſe illos cogitare, utrum eſſet Siculis utilius, ſuis ne ſeruire, an populo R. obtemperare, cum idem monumentū & domeſticae crudelitatis, & noſtrae manſuetudinis haberent. illo tempore Segeſtanis maxima cum cura haec ipſa Diana, de qua diximus, redditur: reportatur Segeſtam: in ſuis antiquis ſedibus, ſumma cum gratulatione ciuium, & laetitia, & reponitur. haec erat poſita Segeſtae, ſane excelſa in baſi, in qua grandibus litteris P. Africani nomen erat inciſum, eumq. Carthagine capta reſtituiſſe perſcriptum. colebatur a

ciuibus : ab omnibus aduenis uiſebatur . cum quaeſtor eſſem, nihil mihi ab illis eſt demonſtratum prius . erat admodum amplum, & excelſum ſignum cum ſtola: uerumtamen inerat in illa magnitudine aetas, atque habitus uirginalis : ſagittae pendebant ab humero : ſiniſtra manu retinebat arcum : dextra ardentem facẽ praeferebat . hanc cum iſte, ſacrorum omnium hoſtis, religionumq. praedo, uidiſſet; quaſi ipſa illa face percuſſus eſſet, ita flagrare cupiditate, atque amentia coepit. imperat magiſtratibus iſte, ut eam demoliantur, & ſibi dent : nihil ſibi gratius oſtendit futurum. illi uero dicere, id ſibi nefas eſſe, ſeq. cum ſumma religione, tum ſummo metu legum, & iudiciorum teneri. iſte tum petere ab illis, tum minari, tum ſpem, tum metum oſtẽdere. opponebant illi interdum nomen Africani : donũ populi R. illud eſſe dicebant : nihil ſe in ea poteſtatis habere, quod imperator clariſſimus, urbe hoſtium capta, monumentum uictoriae populi R. eſſe uoluiſſet. cum iſte nihilo remiſſius, atque etiam multo uehementius inſtaret quotidie; res agitur in ſenatu : uehementer ab omnibus reclamatur : itaque illo tempore, ac primo iſtius aduentu pernegatur. poſtea quidquid erat oneris in nautis remigibusq. exigendis, in frumento imperando, Segeſtanis praeter ceteros imponebat aliquanto amplius, quam ferre poſſent. praeterea magiſtratus eorũ euocabat : optimum, & nobiliſſimum quemque ad ſe accerſebat : circum omnia prouinciae fora rapiebat: ſigillatim unicuique calamitati fore ſe denunciabat : uniuerſam ſe funditus illam euerſurum eſſe ciuitatem minabatur. itaque aliquando, multis malis, magnoq. metu uicti Segeſtani, praetoris imperio parendum eſſe decreuerunt. magno cum luctu, & gemitu totius ciuitatis, multis cum lacrymis, & lamẽtatione uirorum, mulierumq. omnium, ſimulacrum Dianae tollendum locatur. uidete, quanta religione fuerit. apud Segeſtanos repertum eſſe, iudices, ſcitote neminem, neque liberũ, neque ſeruum, neque ciuem, neque peregrinum, qui illud ſignum auderet attingere : barbaros quoſdam Lilybaeo ſcitote aduocatos eſſe operarios. hi denique illud, ignari totius negotij, ac religionis, mercede accepta ſuſtulerunt. quod cum ex opido exſportaretur, quẽ conuentum mulierum factum eſſe arbitramini? quem fletum maiorum natu? quorum non nulli etiam illum diem memoria tenebant, cum illa eadem Diana, Segeſtam Carthagine reuecta, uictoriam populi R. reditu ſuo nunciaſſet. quam diſſimilis hic dies illi tempori uidebatur? tum imperator populi R. uir clariſſimus, deos patrios reportabat Segeſtanis, ex urbe hoſtium recuperatos : nunc ex urbe ſociorum praetor eiuſdem populi turpiſſimus, atque impuriſſimus eoſdem illos deos nefario ſcelere auferebat. quid hoc tota Sicilia eſt clarius, quam omnes Segeſtanas matronas, & uirgines conueniſſe, cum Diana exſportaretur ex opido? unxiſſe unguentis? compleſſe coronis, & floribus? thure odoribusq. incenſis uſque ad agri fines proſecutas eſſe? Hanc tu tantam religionem ſi tum in imperio, propter cupiditatem, atque audaciam, non pertimeſcebas, ne nunc quidem in tanto tuo, liberorumq. tuorum periculo perhorreſcis? quem tibi aut hominem, inuitis dijs immortalibus, aut uero deum, tantis eorum religionibus uiolatis, auxilio futurum putas? tibi illa Diana in pace, atque in otio religionem nullam attulit, quae cum duas urbes, in quibus locata fuerat, captas incenſasq. uidiſſet, bis ex duorum bellorum flamma, ferroq. ſeruata eſt; quae, Carthinienſium uictoria loco mutato, religionem tamen non amiſit; P. Africani uirtute, religionem ſimul cum loco recuperauit? quo quidem ſcelere ſuſcepto, cum inanis eſſet baſis, & in ea P. Africani nomen inciſum, res indigna, atque intoleranda uidebatur omnibus, non ſolum religiones eſſe uiolatas, uerum etiam P. Africani, uiri fortiſſimi, rerum geſtarum gloriam, memoriam uirtutis, monumenta uictoriae (. Verrem ſuſtuliſſe. quod cum iſti renunciaretur de baſi, ac litteris, exiſtimauit homines in obliuionem totius negotij eſſe uenturos, ſi etiam baſim, tamquam indicem ſui ſceleris, ſuſtuliſſet : itaque tollendam iſtius imperio locauerunt. quae uobis locatio ex publicis Segeſtanorũ litteris priore actione recitata eſt.

EXPLANATIO.

LOQVOR *enim de tuo clariſſimo, pulcherrimoq. monumento.* } de Capitolini Iouis templo. infra. NON *iudicis ſolum* } iudex erat Catulus in cauſſa Verris. lib. III. CHELIDONIS } meretricis, quee Verrẽ heredem reliquerat. P. SCIPIO } Aemilianus, qui Carthaginem euertit. SVIS NE *ſeruire*, } ut ſeruiuerat Phalari tyranno. CIRCVM *omnia prouinciae fora rapiebat :* } magno cum eorum incommodo ſecum ducebat per omnem prouinciam, ubicumque forum acturus eſſet. Lib. II. Cum praetorem circum omnia fora ſectaretur.

ORATIO

TE nunc, P. Scipio, te, inquam, lectiſſimum, ornatiſſimumq. adoleſcentem, appello : abs te officium tuum, debitum generi, & nomini, requiro, & flagito. cur pro iſto, qui laudem, honoremq. familiae ueſtrae depeculatus eſt, pugnas? cur eum defenſum eſſe uis? cur ego tuas partes ſuſcipio? cur tuum onus ſuſtineo? cur M. Tullius P. Africani monumenta requirit; P. Scipio eum, qui illa ſuſtulit, defendit? cum mos a maioribus traditus ſit, ut monumenta maiorum ita ſuorum quiſque defendat, ut ea ne ornari quidem nomine alieno ſinat : tu iſti aderis, qui non obtruſit aliqua ex parte monumenta P. Scipionis, ſed funditus ſuſtulit, at deleuit? quiſnam igitur, per deos immortales tuebitur P. Scipionis memoriam mortui? quis monumenta, atque indicia uirtutis, ſi tu ea relinquis, ac deſeris? neque ſolum ſpoliata illa patiere, ſed etiam eorum ſpoliatorem, uexatoremq. defendes? adſunt Segeſtani, clientes tui, ſocij populi R. atque amici: certiorem te faciunt, P. Africanum, Carthagine deleta, ſimulacrũ Dianae maioribus ſuis reſtituiſſe, idq. apud Segeſtanos

eius

eius imperatoris nomine poſitum, ac dedicatum fuiſſe, hoc Verrem demoliendum, & aſportandum, nomenq. omnino P. Scipionis delendum, tollendumq. curaſſe. orant te, atque obſecrant, ut ſibi religionem, generi tuo laudem, gloriamq. reſtituas; ut, quod ex urbe hoſtium per P. Africanum recuperarint, id per te ex praedonis domo conſeruare poſſint. quid aut his reſpondere honeſte potes, aut illi facere, niſi ut te, ac fidem tuã implorent? adſunt, & implorant. potes domeſticae laudis amplitudinem, Scipio, tueri, potes: omnia in te ſunt, quae aut fortuna hominibus, aut natura largitur. non praecerpo fructum officij tui: non alienam mihi laudem appeto: non eſt pudoris mei, P. Scipione, florentiſſimo adoleſcente, uiuo, & incolumi, me propugnatorem monumentorum P. Scipionis, defenſorẽq. profiteri. quamobrem ſi ſuſcipis domeſticae laudis patrocinium, me non ſolum ſilere de ueſtris monumentis oportebit, ſed etiam laetari, P. Africani eiuſmodi eſſe fortunas mortui, ut eius honos ab ijs, qui ex eadem familia ſint, defendatur, neque ullum aduenticium requiratur auxilium. ſin iſtius amicitia te impediet; ſi hoc, quod abs te poſtulo, minus ad officium tuum pertinere arbitrabere: ſuccedam ego uicarius tuo muneri: ſuſcipiam partes, quas alienas eſſe arbitrabar: nc iſta praeclara nobilitas deſinat queri populũ R. hominibus nouis, atque induſtrijs libenter honores mandare, ſemperq. mandaſſe. non eſt querendũ, in ea ciuitate, quae propter uirtutem omnibus nationibus imperat, uirtutem plurimum poſſe. ſit apud alios imago P. Africani: ornentur alij mortui uirtute, ac nomine: talis ille uir fuit, ita de populo R. meritus eſt, ut non uni familiae, ſed uniuerſae ciuitati commendatus eſſe debeat: eſt aliqua mea pars uirilis, quod eius ciuitatis ſum, quã ille amplam, illuſtrem, claramq. reddidit; praecipue quod in his artibus pro mea parte uerſor, quarum ille princeps fuit, aequitate, induſtria, temperantia, defenſione miſerorum, odio improborum: quae cognatio ſtudiorum, & artium propemodum non minus eſt coniuncta, quam iſta, qua uos delectamini, generis, & nominis. Repeto abs te, Verres, monumentum P. Africani: cauſſam Siculorum, quam ſucepi, relinquo: iudicium de pecunijs repetundis ne ſit hoc tempore: Segeſtanorum iniuriae negligantur: baſis P. Africani reſtituatur: nomen inuictiſſimi imperatoris incidatur: ſignum pulcherrimum, Carthagine capta recuperatum, reponatur. haec abs te non Siculorum defenſor, nõ tuus accuſator, non Segeſtani poſtulant, ſed is, qui laudem gloriamq. P. Africani tuendam, conſeruandamq. ſuſcepit. non uereor, ne hoc officium meum P. Seruilio, iudici, non probem: qui, cum res maximas geſſerit, monumentaq. ſuarum rerum maxime conſtituat, atque in his elaboret, profecto uolet haec non ſolum ſuis poſteris, uerum etiam omnibus uiris fortibus, & bonis ciuibus defendenda, non ſpolianda improbis, tradere. non uereor, ne tibi, Q. Catule, diſpliceat, cuius ampliſſimum in orbe terrarum, clariſſimumq. monumentum eſt, quamplurimos eſſe cuſtodes monumentorum, et putare omnes bonos alienae gloriae defenſionem ad officium ſuum pertinere. & quidem ceteris iſtius furtis, atque flagitijs ita moueor, ut ea reprehendenda tantũ putem: hic uero tanto dolore afficior, ut nihil mihi indignius ferendum uideatur. Verres Africani monumentis domum ſuam, plenam ſtupri, plenam flagitij, plenam dedecoris, ornabit? Verres temperatiſſimi, ſanctiſſimiq. uiri monumentum, Dianae ſimulacrum uirginis, in ea domo collocabit, in qua ſemper meretricum, lenonumq. flagitia uerſantur?

EXPLANATIO

TE NVNC, *P. Scipio*, } qui Verrem defendebat, ſocer poſtea Pompeij Magni. OBSTRVSIT } mendoſum fortaſſe uerbum. niſi ſi quis putet, Obtruſit aliqua ex parte, dictum eſſe pro Locomouit. quod placere uix poteſt: ſicuti nec, Obtriuit, admodum arridet. Quid, ſi nec mendoſum ſit, & hoc ſenſu accipiatur? Obtruſit aliqua ex parte: alieno nomini aliqua ex parte tradidit. ita reſpondebit ad id, quod proxime dictum eſt: Cum mos a maioribus traditus ſit, ut monumenta maiorum ita ſuorum quiſque defendat, ut ea ne ornari quidem nomine alieno ſinat. Sic Terentius in Andr. Ea quoniam nemini obtrudi poteſt, ad me itur. Et in Hec. Quam mihi obtrudit pater. PARTES, } tuendae Africani gloriae. QVAS *alienas eſſe arbitrabar*: } tuas eſſe, & reliquae Scipionum familiae arbitrabar. NE ISTA *praeclara nobilitas deſinat queri*, } conferam induſtriam meam ad inſectandam improbitatem, beneq. de rep. merendum: ut quotidie magis populus Romanus ad honores mihi mandandos excitetur. ita habebit cur queratur, quemadmodum ſolet, iſta praeclara nobilitas, facile homines nouos & induſtrios a populo Romano, quos honores petant, obtinere. Iſta, contemnens dixit: Praeclara, cum ironia. APVD *alios* } apud Scipiones: quos eius imitari uirtutem deceret, cuius imaginem domi habent. ALII } eiuſdem familiae, qui Africani mortui uirtute ac nomine ornantur. AMPLISSIMVM *in orbem terrarum*, } templus Iouis Capitolinij. DEDECORIS } unico uerbo colligit omnia uitia.

ORATIO

AT hoc ſolum Africani monumentũ uiolaſti. quid? a Tindaritanis non eiuſdem Scipionis beneficio poſitum ſimulacrum Mercurij, pulcherrime factum ſuſtuliſti? at quemadmodum, dij immortales, quam audacter, quam libidinoſe, quam impudenter. audiſtis nuper dicere legatos Tindaritanos, homines honeſtiſſimos, ac principes ciuitatis; Mercurium, qui ſacris anniuerſarijs apud eos, ac ſumma religione coleretur, quem P. Africanus, Carthagine capta, Tindaritanis non ſolum ſuae uictoriae, ſed etiam illorum fidei, ſocietatisq. monumentum, atque indicium dediſſet, huius ui, ſcelere, imperioq. eſſe ſublatum. qui, ut primum in illud opidũ

uenit,

uenit, ſtatim, tamquam ita fieri non ſolum oporteret, ſed etiam neceſſe, tamquam hoc ſenatus mandaſſet, populusq. R. iuſſiſſet, ita, continuo ſignum ut demolirentur, & Meſſanam deportarent, imperauit. quod cum illis, qui aderant, indignum, qui audiebant, incredibile uideretur; non eſt ab iſto primo illo aduentu perſeueratum. diſcedens mandat Proagoro, Sopatro, cuius uerba audiſtis, ut demoliatur. cum recuſaret, uehementer minatur. ita tum ex illo opido proficiſcitur. Proagorus refert rem ad ſenatum: uehementer undique reclamatur. ne multa: iterum iſte aliquanto poſt ad illos uenit, quaerit continuo de ſigno. reſpondetur ei, ſenatum non permittere; poenam capitis conſtitutam, ſi iniuſſu ſenatus quiſquam attigiſſet: ſimul religio commemoratur. tum iſte, quam mihi religionem narras? quam poenam? quem ſenatum? uiuum te non relinquam: moriere uirgis, niſi ſignum traditur. Sopater iterum flens ad ſenatum refert; iſtius cupiditatem, minasq. demonſtrat. ſenatus Sopatro reſponſum nullum dat, ſed commotus, perturbatusq. diſcedit. ille a praetore accerſitus nuncio, rem demonſtrat, negat ullo modo fieri poſſe. atque haec (nihil enim praetermittendum de iſtius impudentia uidetur) agebantur in conuentu, palam, de ſella, ac de loco ſuperiore. erat hiems ſumma, tempeſtas, ut ipſum Sopatrum dicere audiſtis, perfrigida, imber maximus, cum iſte imperat lictoribus, ut Sopatrum de porticu, in qua ipſe ſedebat, praecipitem in forum deijciant, nudumq. conſtituant. uix erat hoc plane etiam imperatum, cum illum ſpoliatum, ſtipatumq. lictoribus uideres. omnes ideo putabant, ut miſer, atque innocens uirgis caederetur; feſellit haec homines opinio. uirgis iſte caederet ſine cauſſa ſocium populi R. atque amicum? non uſque eo improbus: non omnia ſunt in eo uno uitia: numquam fuit crudelis. leniter hominem, clementerq. accepit. equeſtres ſunt medio in foro Marcellorum ſtatuae, ſicuti fere ceteris in opidis Siciliae: ex quibus iſte C. Marcelli ſtatuam delegit: cuius officia in illa ciuitate, totaq. prouincia recentiſſima erant, & maxima. in ea Sopatrum, hominem tum domi nobilem, tum ſummo magiſtratu praeditum, diuaricari, ac deligari iubet. quo cruciatu ſit affectus, uenire in mentem neceſſe eſt omnibus, cum eſſet uinctus nudus in aere, in imbri, in frigore. neque tamen finis huic iniuriae, crudelitatiq. fiebat, donec populus, atque uniuerſa multitudo, atrocitate rei, miſericordiaq. commota, ſenatum clamore coegit, ut ei ſimulacrum illud Mercurij polliceretur. clamabant fore, ut ipſi ſeſe dij immortales ulciſcerentur: hominem interea perire innocentem non oportere. tum frequens ſenatus ad iſtum uenit, pollicetur ſignum. ita Sopater de ſtatua C. Marcelli, cum iam paene obriguiſſet, uix uiuus aufertur. Non poſſum diſpoſite iſtum accuſare, ſi cupiam. opus eſt non ſolum ingenio, uerum etiam artificio quodam ſingulari. Vnum hoc crimen uidetur eſſe, & a me pro uno ponitur, de Mercurio Tyndaritano. plura ſunt: ſed, ea quo pacto diſtinguere, ac ſeparare poſſim, neſcio. eſt pecuniarum captarum; quod ſignum a ſocijs pecuniae magnae ſuſtulit: eſt peculatus, quod publice populi R. ſignum, de praeda hoſtium captum, poſitum imperatoris noſtri nomine, non dubitauit auferre: eſt maieſtatis, quod imperij noſtri gloriae, rerumq. geſtarum monumenta euertere, atque aſportare auſus eſt: eſt ſceleris, quod religiones maximas uiolauit: eſt crudelitatis, quod in hominem innocentem, in ſocium noſtrum, atque amicum, nouum, ac ſingulare ſupplicij genus excogitauit. illud uero quid ſit, iam non queo dicere: quo nomine appellem, neſcio: quod in C. Marcelli ſtatua. quid eſt hoc? patronus ne quod erat? quid tum? quo id ſpectat? utrum ea res ad opem, an ad calamitatem clientium, atque hoſpitum ualere debebat? an ut hoc oſtenderes, contra uim tuam in patronis praeſidij nihil eſſe? quis hoc non intelligeret, in improbi praeſentis imperio maiorem eſſe uim, quam in bonorum abſentium patrocinio? an uero ex hoc illa tua ſingularis ſignificatur inſolentia, ſuperbia, contumacia? detrahere uidelicet aliquid te de magnitudine Marcellorum putaſti: itaque nunc Siculorum Marcelli non ſunt patroni; Verres in eorum locum ſubſtitutus eſt. quam in te tantam uirtutem eſſe, aut dignitatem arbitratus es, ut conarere clientelam tam illuſtrem, tam ſplendidae prouinciae traducere ad te, auferre a certiſſimis, antiquiſſimisq. patronis? tu iſta ſtultitia, nequitia, inertia, non modo totius Siciliae, ſed unius tenuiſſimi Siculi clientelam tueri potes? tibi Marcelli ſtatua pro patibulo in clientes Marcellorum fuit? tu ex illius honore in eos ipſos, qui honorem illi habuerant, ſupplicia quaerebas? quid poſtea? quid tandem tuis ſtatuis fore arbitrabare? an uero id, quod accidit? nam Tyndaritani ſtatuam iſtius, quam ſibi propter Marcellos, altiore etiam baſi, poni iuſſerat, deturbarunt, ſimul ac ſucceſſum iſti audierunt. dedit igitur tibi fortuna Siculorum C. Marcellum iudicem, ut, cuius ad ſtatuam Siculi te praetore alligabantur, eius religioni te eundem uinctum, adſtrictumq. dedamus. Ac primo, iudices, hoc ſignum Mercurij dicebat iſte Tyndaritanos C. Marcello huic Aeſernino uendidiſſe: atque hoc ſua cauſſa etiam Marcellum ipſum ſperabat eſſe dicturum. quod mihi numquam ueriſimile uiſum eſt, adoleſcentem illo loco natum, patronum Siciliae, nomen ſuum iſti ad tranſlationem criminis commodaturum. uerumtamen ita res mihi tota praeuiſa, atque praecauta eſt, uti, ſi maxime eſſet inuentus, qui in ſe ſuſcipere iſtius culpã, crimenq. cuperet, tamen is proficere nihil poſſet. eos enim teſtes deduxi, & eas litteras deportaui, ut de iſtius facto dubium nemini eſſe poſſet. publicae litterae ſunt, deportatum eſſe Mercurium Meſſanam ſumptu publico: dicunt, quanti: praefuiſſe huic negotio publice legatum Poleam. quid is? ubi eſt? praeſto eſt: teſtis eſt: Proagori Sopatri iuſſu. quis eſt hic? qui ad ſtatuam adſtrictus eſt. quid is? ubi eſt? teſtis eſt. uidiſtis hominem, & uerba eius audiſtis: demoliendum curauit Demetrius Gymnaſiarchus, quod is ei loco praeerat. quid? hoc nos dicimus? immo uero ipſe praeſens, Romae nuper iſtum eſſe pollicitum, ſeſe id ſignum legatis eſſe redditurum, ſi eius rei teſtificatio tolleretur, cautumq. eſſet eos teſtimonium non eſſe dicturos. dixit hoc apud uos Soſippus, & Hiſmenias, homines nobiliſſimi, & principes Tyndaritanae ciuitatis.

EXPLA-

EXPLANATIO

AT HOC *ſolum* } modus coniungendae & continuandae ex diuerſis rebus orationis. ut lib.I. At credo in hiſce ſolis rebus indomitas cupiditates, atque effrenatas habebat: ceterae libidines eius ratione aliqua, aut modo continebantur. quam multis iſtum ingenuis, quam multis matribus familias in illa taetra atque impura legatione uim attuliſſe exiſtimatis? PROAGORO } ſummo Tyndaritanorum magiſtratui. infra. QVAM *mihi religionem narras? quam poenam? quem ſenatum?* } modus reſpuendi per contemptum ea, quae contra dicantur: ut Phil.I. Quas tu mihi, inquit, interceſſiones? quas religiones? PRAECIPITEM *in forum deijciant,* } pro, raptim in forum trahant. C. MARCELLI } qui Siciliae paullo ante praefuerat, ut lib.III. & nunc in cauſſa Verris iudex erat, ut infra. DIVARICARI } apertis cruribus diſtendi. IN AERE } ſuſpenſus, in equo aeneo uinctus. DE MERCVRIO *Tyndaritano* } aut hoc, ut gloſſema, inducendum: aut locus ita diſtinguendus. Vnum hoc crimen uidetur eſſe, & a me pro uno ponitur, de Mercurio Tyndaritano: plura ſunt. PECVNIAE *magnae* } eodem modo, Multorum nummorum bibliothecam, dixit in ep. ad Sulpicium lib. XIII. HVIC *Aeſernino* } M. Marcelli filio, eius, de quo lib. I. mentio fit his uerbis: Hi rem ad uirum primarium, ſummo officio ac uirtute praeditum, M. Marcellum, quod erat pupilli tutor, deferunt. Nominatur idem, ut huius Aeſernini pater, in Bruto. PROAGORI *Sopatri iuſſu.* } deportatum eſſe Meſſanam, dicunt publicae litterae.

ORATIO

QVID Agraganto? non ne eiuſdem P. Scipionis monumentum, ſignum Apollinis pulcherrimũ, cuius in femine litterulis minutis argenteis nomen Myronis erat inſcriptum, ex Aeſculapij religioſiſſimo fano ſuſtuliſti? quod iſte, iudices, cum clam feciſſet, cum ad ſuum ſcelus, illud, furtumq. nefarios quoſdam homines improbos duces, atque adiutores adhibuiſſet; uehementer commota ciuitas eſt. uno eodem tempore Agragantini beneficium Africani, religionem domeſticam, ornamentum urbis, indicium uictoriae, teſtimonium ſocietatis requirebant. itaque ab illis, qui principes in ea ciuitate erant, praecipitur, & negotium datur quaeſtoribus, & aedilibus, ut noctu uigilias agerent ad aedes ſacras. etenim iſte Agraganti (credo propter multitudinem illorum hominum, atque uirtutem, & quod ciues R. uiri fortes, ac ſtrenui, & honeſti permulti in illo opido, coniunctiſſimo animo cum ipſis Agragantinis uiuunt, ac negotiantur) non audebat palam tollere, aut poſcere, quae placebant. Herculis templum eſt apud Agragantinos, non longe a foro ſane ſanctum apud illos, & religioſum. ibi eſt ex aere ſimulacrum ipſius Herculis: quo non facile quidquam dixerim me uidiſſe pulchrius, (tametſi non tam multum in iſtis rebus intelligo, quam multa uidi) uſque eo, iudices, ut rictus eius, ac mentum paullo ſit attritius, quod in precibus & gratulationibus non ſolum id uenerari, uerum etiam oſculari ſolent. ad hoc templum, cum eſſet iſte Agraganti, duce Timarchide, repente, nocte intempeſta, ſeruorum armatorum fit concurſus, atque impetus. clamor a uigilibus, faniq. cuſtodibus tollitur. qui primo cum obſiſtere, ac defendere conarentur, male multati clauis, ac fuſtibus repelluntur. poſtea, conuulſis repagulis, effractisq. ualuis, demoliri ſignum, ac uectibus labefactare conantur. interea ex clamore fama tota urbe percrebuit, expugnari deos patrios; non hoſtium aduentu, neque repentino praedonum impetu, ſed ex domo, atque cohorte praetoria manum fugitiuorum inſtructam, armatamq. ueniſſe. nemo Agraganti neque aetate tam affecta, neque uiribus tam infirmis fuit, qui non illa nocte, eo nuncio excitatus ſurrexerit, telumque, quod cuique ſors offerebat, arripuerit. itaque breui tẽpore ad fanum ex urbe tota concurritur. hora amplius iam in demoliendo ſigno permulti homines moliebantur: illud interea nulla lababat ex parte, cum alij, uectibus ſubiectis, conarentur commouere, alij deligatũ omnibus membris rapere ad ſe funibus. repente Agragantini concurrunt: fit magna lapidatio: dant ſeſe in fugam iſtius praeclari imperatoris nocturni milites. duo tamen ſigilla perparuula tollunt, ne omnino inanes ad iſtum praedonem religionum reuerterentur. numquam tam male eſt Siculis, quin aliquid facete, & commode dicant, uelut in hac re. aiebant in labores Herculis non minus hunc immaniſſimum Verrem, quam illum aprum Erymanthium referri oportere. Hanc uirtutẽ Agragantinorum imitati ſunt Aſſorini poſtea, uiri fortes, & fideles, ſed nequaquam ex tam ampla, neque tã ex nobili ciuitate. Chryſas eſt amnis, qui per Aſſorinorum agros fluit. is apud illos habetur deus, & religione maxima colitur. fanum eius eſt in agro, propter ipſam uiam, qua Aſſoro itur Ennam. in eo Chryſae eſt ſimulacrum praeclare factum e marmore. id iſte poſcere Aſſorinos propter ſingularem eius fani religionem nõ auſus eſt. Tlepolemo dat, Hieroniq. negotium. illi noctu facta manu, armatiq. ueniunt: fores aedis effringunt: aeditui, cuſtodesq. mature ſentiunt: ſignum, quod erat notum uicinitati, bucina datur: homines ex agris concurrunt: eijcitur, fugaturq. Tlepolemus: neque quidquam ex fano Chryſae, praeter unum perparuulum ſignum ex aere, deſideratum eſt. Matris magnae fanum apud Enguinos eſt. iam enim mihi non modo breuiter de unoquoque dicendum eſt, ſed etiam praetereunda uidentur eſſe permulta, ut ad maiora iſtius, & illuſtriora in hoc genere furta, & ſcelera ueniamus. in hoc fano loricas, galeasq. aeneas caelatas opere Corinthio, hydriasq. grandes, ſimili in genere, atque eadem arte perfectas, idem ille P. Scipio, uir omnibus rebus praecellentiſſimus, poſuerat, & ſuum nomen inſcripſerat. quid iam de iſto plura dicam, aut querar?

rar ? omnia illa, iudices, abſtulit : nihil in religioſiſſimo fano, praeter ueſtigia uiolatae religionis, nomenq. P. Scipionis, reliquit : hoſtium ſpolia, monumenta imperatorum, decora, atque ornamenta fanorum, poſthac, his praeclaris nominibus amiſſis, in inſtrumento, ac ſupellectili C. Verris numerabuntur. Tu uidelicet ſolus uaſis Corinthijs delectaris ? tu illius aeris temperationem, tu operum liniamenta ſolertiſſime perſpicis? haec Scipio ille non intelligebat, homo doctiſſimus, atque humaniſſimus ? tu, ſine ulla bona arte, ſine humanitate, ſine ingenio, ſine litteris, intelligis, & iudicas? uide, ne ille non ſolum temperantia, ſed etiam intelligentia te, atque iſtos, qui ſe elegantes dici uolunt, uicerit. nam quia, quam pulchra eſſent, intelligebat, iccirco exiſtimabat ea non ad hominum luxuriem, ſed ad ornatum fanorum, atque opidorum eſſe facta, ut poſteris noſtris monumenta religioſa eſſe uideantur.

EXPLANATIO

SOCIETATIS } cum populo Romano : cuius imperatoris uirtute ſignum illud recuperauerant. HVNC *immaniſſimum Verrem,* } illi Apro Erymanthio ſimillimum. Ludit in Verre, & Apro. OPERE *Corinthio,* } aere Corinthio. SIMILI *in genere,* } ipſas quoque caelatas opere Corinthio. VESTIGIA } loca ipſa, in quibus loricae illae, galeae, hydriae, ſtatuae fuerant. HIS *praeclaris nominibus* } imperatorum, qui de hoſtibus capta, Siculis dederunt.

ORATIO.

AVDITE *etiam ſingularem eius, iudices, cupiditatem, audaciam, amentiam, in ijs praeſertim ſacris polluendis, quae non modo manibus attingi, ſed ne cogitatione quidem uiolari fas fuit. Sacrarium Cereris eſt apud Catinenſes, eadem religione, qua Romae, qua in ceteris locis, qua prope in toto orbe terrarum. in eo ſacrario intimo fuit ſignum Cereris perantiquum : quod uiri, non modo cuiuſmodi eſſet, ſed ne eſſe quidem ſciebant. aditus enim in id ſacrarium non eſt uiris : ſacra per mulieres, ac uirgines confici ſolent. hoc ſignum noctu clam iſtius ſerui ex illo religioſiſſimo, atque antiquiſſimo fano ſuſtulerunt. poſtridie ſacerdotes Cereris, atque illius fani antiſtitae, maiores natu, probatae, ac nobiles mulieres, rem ad magiſtratus ſuos deferunt. omnibus acerbum, indignũ, luctuoſum denique uidebatur. tum iſte, permotus illa atrocitate negotij, ut ab ſe ſceleris iſtius ſuſpicio remoueretur, dat hoſpiti ſuo cuidam negotium, ut aliquem reperiret, quem ea feciſſe inſimularet ; daretq. operam, ut is crimine damnaretur, ne ipſe eſſet in crimine. res non procraſtinatur. nam cum iſte Catinam profectus eſſet, ſerui cuiuſdam nomen defertur : is accuſatur : ficti teſtes in eum dantur : rem cunctus ſenatus Catinenſiũ legibus iudicat. ſacerdotes uocantur : ex his quaeritur ſecreto in curia, quid eſſet factum, quemadmodum arbitrarentur ſignum eſſe ablatum. reſpondent illae, praetoris in illo loco ſeruos eſſe uiſos. res, quae eſſet antea non obſcura, ſacerdotum teſtimonio perſpicua eſſe coepit. itur in conſilium : ſeruus ille innocens omnibus ſententijs abſoluitur, quo facilius uos hunc omnibus ſententijs condemnare poſſetis. quid enim poſtulas, Verres ? quid ſperas ? quid ſpectas ? quem tibi aut deorum, aut hominum auxilio putas futurum ? eo ne tu ſeruos ad ſpoliandum fanum immittere auſus es, quo liberos adire ne orandi quidem cauſſa fas erat ? his ne rebus manus afferre non dubitaſti, a quibus etiam oculos cohibere te religionum iura cogebant ? tametſi ne oculis quidem captus in hanc fraudem tam ſceleratam, ac tam nefariam decidiſti : nã id concupiſti, quod numquam uideras : id, inquam, adamaſti, quod antea non adſpexeras. auribus tu tantã cupiditatẽ concepiſti, ut eam non metus, non religio, non deorum uis, non hominum exiſtimatio contineret. at ex uiro bono, credo, audieras, & bono auctore. qui id poteſt ? qui ne ex uiro quidem audire potueris. audiſti igitur ex muliere ; quoniam id uiri neque uidiſſe, neque noſſe poterant. qualem porro illam feminam fuiſſe putatis, iudices, quam pudicam, quae cum Verre loqueretur ? quã religioſam, quae ſacrarium ſpoliandi oſtenderet rationem? at minime mirum, quae ſacra per ſummam caſtimoniam uirorum, ac mulierum fiant, eadem per iſtius ſtuprum, ac flagitium eſſe uiolata. quid ergo ? hoc ſolum auditione expetere coepit, cum id ipſe non uidiſſet ? immo uero alia complura : ex quibus eligam ſpoliationẽ nobiliſſimi, atque antiquiſſimi fani : de qua priore actione teſtes dicere audiſtis. nunc eadem illa, quaeſo, audite, & diligenter ſicut adhuc feciſtis, attendite. Inſula eſt Melita, iudices, ſatis lato ab Sicilia mari, periculoſoq. diſiuncta : in qua eſt eodem nomine opidum, quo iſte numquam acceſſit : quod tamen iſti textrinum per triẽnium ad muliebrem ueſtem conficiendam fuit. ab eo opido nõ longe in promontorio fanum eſt Iunonis antiquũ : quod tanta religione ſemper fuit, ut non modo illis Punicis bellis, quae in his fere locis nauali copia geſta, atque uerſata ſunt, ſed etiam in hac praedonum multitudine ſemper inuiolatum, ſanctumq. fuerit. quin etiam hoc memoriae proditum eſt, claſſe quondam Maſſaniſae regis ad eum locum appulſa, praefectum regium dentes eburneos incredibili magnitudine e fano ſuſtuliſſe, & eos in Africam portaſſe, Maſſaniſaeq. donaſſe : regem quidem primo delectatum eſſe munere : poſt, ubi audiſſet unde eſſent, ſtatim certos homines in quinqueremi miſiſſe, qui eos dentes reportarent. itaque in his inſcriptum litteris Punicis fuit, regem Maſſaniſam imprudentem accepiſſe ; re cognita reponendos, reſtituendosq. curaſſe. Erat praeterea magna uis eboris, multa ornamenta, in quibus eburneae uictoriae, antiquo opere, ac ſumma arte perfectae. haec iſte omnia, ne multis morer, uno impetu, atque uno nuncio, per ſeruos Venerios, quos eius rei cauſſa miſerat, tollenda, atque aſportanda curauit. Pro dij immortales, quem ego hominem accuſo ? quem legibus, ac iudiciali iure perſequor ? de*

quo

quo uos ſententiam per tabellam feretis? dicunt legati Melitenſes publice, ſpoliatum templum eſſe Iunonis, nihil iſtum in religioſiſſimo fano reliquiſſe; quem in locum claſſes hoſtium ſaepe acceſſerant, ubi piratae fere quotannis hiemare ſolebant, quod neque praedo uiolauit antea, neque hoſtis attigerit, id ab uno iſto ſic ſpoliatum eſſe, ut nihil omnino ſit relictum. Hic nunc aut iſte reus; aut ego accuſator, aut hoc iudicium appellabitur? criminibus enim coarguitur, aut ſuſpicionibus in iudicium uocatur? dij ablati, fana uexata, nudatae urbes reperiuntur. earum autem rerum nullam ſibi iſte neque infitiandi rationem, neque defendendi facultatẽ reliquit: omnibus in rebus coarguitur a me, conuincitur a teſtibus, urgetur confeſsione ſua, manifeſtis in maleficijs tenetur, & manet etiam, ac tacitus facta mecũ ſua recognoſcit. Nimium mihi diu uideor in uno genere uerſari criminum: ſentio, iudices, occurrendum eſſe ſatietati aurium, animorumq. ueſtrorum: quamobrem multa praetermittam. ad ea autẽ, quae dicturus ſum, reficite uos, quaeſo, iudices, per deos immortales, per eos ipſos, de quorum religione iam diu dicimus, dum id eius facinus commemoro, & profero, quo prouincia tota commota eſt. de quo ſi paullo altius ordiri, ac repetere memoriam religionis uidebor, ignoſcite. rei magnitudo me breuiter perſtringere atrocitatem criminis non ſinit.

EXPLANATIO

IN HANC *fraudem*] culpam, crimen, flagitium. PER ISTIVS *ſtuprum*,] ſtuprata aliqua muliere ex ijs, quae ſignum illud uiderant, ſacriſq. faciendis interfuerant. Auget culpam Verris, addito ad ſacrilegium inceſtu. AVT HOC *iudicium appellabitur?*] diſſimile quiddam eſt id, quod agitur. nam in iudicio reus accuſatur; & defenditur: ab iſto autem dij ablati, fana uexata, nudatae urbes reperiuntur: nec ei uel infitiandi ratio, uel defendendi facultas ulla relinquitur. ET MANET *etiam*] adhuc ſedet, neque abit ſua ſponte in exſilium, ſed ex oratione mea tacitus facta ſua recognoſcit. MECVM] ille tacitus, ego narrans recognoſco.

ORATIO

VETVS eſt haec opinio, iudices, quae conſtat ex antiquiſſimis Graecorum litteris, atque monumentis, inſulam Siciliam totam eſſe Cereri, & Liberae conſecratam. hoc cum ceterae gentes ſic arbitrantur, tum ipſis Siculis tam perſuaſum eſt, ut animis eorum inſitum, atque innatum eſſe uideatur. nam & natas eſſe has in his locis deas, & fruges in ea terra primum repertas arbitrantur, & raptam eſſe Liberam, quam eandem Proſerpinam uocant, ex Ennenſium nemore; qui locus, quod in media eſt inſula ſitus, umbilicus Siciliae nominatur. quam cum inueſtigare, & conquirere Ceres uellet, dicitur inflammaſſe taedas ijs ignibus, qui ex Aetnae uertice erumpunt: quas ſibi cum ipſa praeferret, orbem omnium peragraſſe terrarum. Enna autem, ubi ea, quae dico, geſta eſſe memorantur, eſt loco praecelſo, atque edito: quo in ſummo eſt aequata agri planities, & aquae perennes: tota uero omni aditu circumciſa, atque dirempta eſt: quam circa lacus, luciq. ſunt plurimi, & lectiſſimi flores omni tẽpore anni: locus ut ipſe raptum illum uirginis, quem iã a pueris accepimus, declarare uideatur. etenim propter eſt ſpelunca quaedam, conuerſa ad aquilonem, infinita altitudine, qua Ditem patrem ferunt repente cum curru exſtitiſſe, abreptamq. ex eo loco uirginem ſecum aſportaſſe, & ſubito non longe a Syracuſis penetraſſe ſub terras, lacumq. in eo loco repente exſtitiſſe: ubi uſque ad hoc tempus Syracuſani feſtos dies anniuerſarios agunt, celeberrimo uirorum, mulierumq. conuentu. propter huius opinionis uetuſtatem, quod eorum his locis ueſtigia, ac prope incunabula reperiuntur deorũ, mira quaedam tota Sicilia priuatim, ac publice religio eſt Cereris Ennenſis. etenim multa ſaepe prodigia uim eius, numẽq. declarãt; multis ſaepe in difficillimis rebus praeſens auxilium eius oblatum eſt: ut haec inſula ab ea non ſolum diligi, ſed etiam incoli, cuſtodiriq. uideatur. nec ſolum Siculi, uerum etiam ceterae gentes, nationesq. Ennenſem Cererem maxime colunt. etenim, ſi Athenienſium ſacra ſumma cupiditate expetuntur, ad quos Ceres in illo errore ueniſſe dicitur, frugesq. attuliſſe: quantam eſſe religionem conuenit eorum, apud quos eam natam eſſe, & fruges inueniſſe conſtat? itaq. apud patres noſtros, atroci, ac difficili reip. tempore, cum, Ti. Graccho occiſo, magnorum periculorum metus ex oſtentis portenderetur, P. Mucio, L. Calpurnio coſ. aditum eſt ad libros ſibyllinos: in quibus inuentum eſt, Cererem antiquiſſimam placari oportere. tum ex ampliſſimo collegio decemuirali ſacerdotes populi R. cum eſſet in urbe noſtra Cereris pulcherrimum, & magnificentiſſimum templum, tamen uſque Ennã profecti ſunt. tanta enim erat auctoritas, & uetuſtas illius religionis, ut, cum illuc irent, non ad aedem Cereris, ſed ad ipſam Cererem proficiſci uiderentur. Non obtundam diutius aures ueſtras: iam dudum uereor, ne oratio mea aliena ab iudiciorum ratione, & quotidiana dicendi conſuetudine eſſe uideatur. hoc dico, hanc ipſam Cererem antiquiſſimam, religioſiſſimam, principem omnium ſacrorum, quae apud omnes gentes, nationesq. fiunt, a C. Verre ex ſuis templis, ac ſedibus eſſe ſublatam. Qui acceſſiſtis Ennam, uidiſtis ſimulacrum Cereris e marmore, & in altero templo Liberae. ſunt ea perampla, atque praeclara, ſed non ita antiqua. ex aere fuit quoddam modica amplitudine, ac ſingulari opere, cum facibus, perantiquum, omnium illorum, quae ſunt in eo fano, multo antiquiſſimum. id ſuſtulit: ac tamen eo contentus non fuit. Ante aedem Cereris, in aperto, ac propatulo loco, ſigna duo ſunt, Cereris unum, alterum Triptolemi, & pulcherrima, & perampla. his pulchritudo periculo, amplitudo ſaluti fuit, quod eorum demolitio, atque aſportatio perdifficilis uidebatur. inſiſtebat in manu Cereris dextra ſi-

ſimulacrum, pulcherrime factum, Victoriae. hoc iſte e ſigno Cereris auellendum, aſportandumq. curauit. Qui tandem iſtius animus eſt nunc in recognitione ſcelerum ſuorum, cum ego ipſe in commemoratione eorum non ſolum animo commouear, uerum etiam corpore perhorreſcam? uenit enim mihi fani, loci, religionis illius in mentem: uerſantur ante oculos omnia; dies ille, quo ego Ennam cum ueniſſem, praeſto mihi ſacerdotes Cereris cum infulis, ac uerbenis fuerunt; concio, conuẽtusq. ciuium, in quo ego cum loquerer, tanti fletus, gemitusq. fiebant, ut acerbiſſimus tota urbe luctus uerſari uideretur. non illi decumarum imperia, non bonorũ direptiones, non iniqua iudicia, non importuniſſimas iſtius libidines, non uim, non contumelias, quibus operti, oppreſſiq. erant, conquerebantur: Cereris numen, ſacrorum uetuſtatem, fani religionem, iſtius ſceleratiſſimi, atque audaciſſimi ſupplicio expiari uolebãt: omnia ſe cetera pati, ac negligere dicebant: hic dolor erat tantus, ut Verres alter Orcus ueniſſe Ennam, & non Proſerpinam aſportaſſe, ſed ipſam abripuiſſe Cererem uideretur. etenim urbs illa, non urbs uidetur, ſed fanum Cereris eſſe: habitare apud ſeſe Cererem Ennenſes arbitrantur: ut mihi non ciues illius ciuitatis, ſed omnes ſacerdotes, omnes accolae, atque antiſtites Cereris eſſe uideantur. Ennae tu ſimulacrum, Cereris tollere audebas? Ennae tu de manu Cereris Victoriam diripere, & deam deae detrahere conatus es? quorum nihil uiolare, nihil attingere auſi ſunt, in quibus erant omnia, quae ſceleri propiora ſunt, quam religioni. tenuerunt enim P. Popillio P. Rupilio coſ. illum locum ſerui, fugitiui, barbari, hoſtes. ſed neque tam ſerui illi dominorum, quam tu libidinum: neque tam fugitiui illi a dominis, quam tu a iure & a legibus: neque tam barbari lingua, & natione illi, quam tu natura, & moribus: neque illi tam hoſtes hominibus, quam tu dijs immortalibus. quae deprecatio eſt igitur ei reliqua, qui indignitate ſeruos, temeritate fugitiuos, ſcelere barbaros, crudelitate hoſtes uicerit? audiſtis Theodorum, & Numinium, & Nicaſionem, legatos Ennenſes, publice dicere, ſeſe a ſuis ciuibus haec habere mandata, ut ad Verrem adirent, & cum ſimulacrum Cereris, & Victoriae repoſcerent: id ſi impetraſſent, tum ut morem ueterem Ennenſium conſeruarent, publice in eum, tametſi uexaſſet Siciliam, tamen, quoniam haec a maioribus conſtituta accepiſſent, teſtimonium ne quod dicerent: ſin autem ea non reddidiſſet, tum ut iudicio adeſſent, tum uti de eius iniurijs iudices docerent, ſed multo maxime de religione quererentur. Quas illorum querimonias nolite, per deos immortales, aſpernari, nolite contemnere, ac negligere, iudices. aguntur iniuriae ſociorum: agitur uis legum: agitur exiſtimatio, ueritasq. iudiciorum. quae ſunt omnia permagna, uerum illud maximum: tanta religione obſtricta tota prouincia eſt, tanta ſuperſtitio ex iſtius facto mentes omniũ Siculorum occupauit, ut, quaecumque accidant publice, uel priuatim incommoda, propter eam cauſſam, ſcelere iſtius, euenire uideantur. Audiſtis Centuripinos, Agyrinenſes, Catinenſes, Herbitenſes, Ennenſes, complures alios publice dicere, quae ſolitudo eſſet in agris, quae uaſtitas, quae fuga aratorum, quam deſerta, quam inculta, quam relicta omnia. ea tametſi iſtius multis & uarijs iniurijs acciderunt; tamen haec una cauſſa in opinione Siculorum plurimum ualet, quod, Cerere uiolata, omnes cultus, fructusq. Cereris in his locis interiſſe arbitrantur. Medemini religioni ſociorum, iudices: conſeruate ueſtram auctoritatem. neque enim haec externa nobis eſt religio, neque aliena. quod ſi eſſet; ſi ſuſcipere eam nolletis; tamen in eo, qui uiolaſſet, ſancire uos uelle oporteret. nunc uero in communi omnium gentium religione, inq. his ſacris, quae maiores noſtri ab exteris nationibus adſcita, atque acerſita coluerunt; quae ſacra, ut erant re uera, ſic appellari Graeca uoluerunt; negligentes, ac diſſoluti ſi cupiamus eſſe, qui poſſumus?

EXPLANATIO

DIREMPTA } diſiuncta, nullus ut ad eam aditus, acceſſusque ſit. LECTISSIMI *flores omni tempore anni*: } quod elegantiſſimus poeta, nulli ueterum aut ingenio, aut doctrina concedens, lib. V. Met. cum hunc ipſum locum deſcriberet, Ouidius mira breuitate dixit, Perpetuum uer eſt. Et quod hic Cicero, Quam circa lacus, luciq. ſunt plurimi: ille eadem breuitate,

Silua coronat aquas: tum addidit, ingenio ſcilicet indulgens,
Cingens latus omne, ſuisq.
Frondibus, ut uelo, Phoebaeos ſummouet ignes.

TI. GRACCHO } tribuno pl. remp. nouis legibus perturbante. OCCISO } nobilitatis duce P. Scipione Naſica. COLLEGIO *decemuirali* } quod ſibyllinis libris praeerat. PERANTIQVVM, } hoc ſuperuacaneum eſſe, uerba, quae ſequuntur, oſtendunt. CVM *infulis, ac uerbenis* } quo habitu ſacra faciunt. ALTER *Orcus* } alter Plato, qui Proſerpinam aſportaſſe ferebatur. ACCOLAE, } qui cum ipſa Cerere habitarent. SERVI *fugitiui*, } primo ſeruili bello, ducibus Euno, & Cleone: quorum copias P. Rupilius conſul deleuit, Siculisq. leges dedit. Cicero, Valerius, Pedianus. VERITASQ. *iudiciorum*. } ut populus Romanus intelligat, in iudicijs locum eſſe ueritati. Act. I. Sin iſtius ingentes diuitiae iudiciorum religionem, ueritatemq. perfregerint. VESTRAM *auctoritatem*: } iam enim hanc religionem, & haec Cereris ſacra adſciuiſtis, atque comprobaſtis. NOBIS } quod ſequitur, oſtendit, Vobis, eſſe rectius, quam Nobis. SANCIRE } comprobare: ab eo, qui uiolaſſet, poenas perſequi. APPELLARI *Graeca uoluerunt*: } lib. II. de leg. Ne ue initianto, niſi ut aſſolet Cereri Graeco ſacro. DISSOLVTI } in ep. ad Metellum: Non humanitas, ſed diſſolutio quaedam animi.

ORA-

ORATIO

VNius etiam urbis omnium pulcherrimae, atque ornatiſſimae, Syracuſarum direptionem commemorabo, & in medium proferam, iudices; ut aliquando totam huius generis orationem concludam, ac definiam. Nemo fere ueſtrum eſt, quin, quemadmodum captae ſint a M. Marcello Syracuſae, ſaepe audierit, non numquam etiam in annalibus legerit. conferte hanc pacem cum illo bello, huius praetoris aduentum cum illius imperatoris uictoria, huius cohortem impurā cum illius exercitu inuicto, huius libidines cum illius continentia: ab illo, qui cepit, conditas, ab hoc, qui conſtitutas accepit, captas dicetis Syracuſas. ac iam illa omitto, quae diſperſe a me multis locis dicentur, ac dicta ſunt: forum Syracuſanorum, quod introitu Marcelli purum a caede ſeruatum eſt, id aduentu Verris Siculorum innocentium ſanguine redundaſſe: portum Syracuſanorum, qui tum & noſtris claſſibus, & Carthaginienſiū clauſis fuiſſet, eum iſto praetore Cilicum myoparoni, praedonibusq. patuiſſe. mitto adhibitam uim ingenuis, matresfamilias uiolatas, quae tum, urbe capta, commiſſa non ſunt neque odio hoſtili, neque licentia militari, neque more belli, neque iure uictoriae: mitto, inquam, haec omnia, quae ab iſto per triennium pefecta ſunt: ea, quae coniuncta cum illis rebus ſunt, de quibus antea dixi, cognoſcite. Vrbem Syracuſas maximam eſſe Graecarum urbium, pulcherrimamq. omnium, ſaepe audiſtis. eſt, iudices, ita, ut dicitur. nam & ſitu eſt cum munito, tum ex omni aditu uel terra, uel mari praeclaro ad adſpectum; & portus habet prope in aedificatione, adſpectuq. urbis incluſos: qui cum diuerſos inter ſe aditus habeant, in exitu coniunguntur, & confluunt. eorum coniunctione pars opidi, quae appellatur inſula, mari diſiuncta anguſto, ponte rurſum adiungitur, & continetur. ea tanta eſt urbs, ut ex quattuor urbibus maximis conſtare dicatur. quarum una eſt ea, quam dixi, inſula: quae duobus portubus cincta, in utriuſque portus oſtium, aditumque proiecta eſt: in qua domus eſt, quae regis Hieronis fuit, qua praetores uti ſolent. in ea ſunt aedes ſacrae complures, ſed duae, quae longe ceteris antecellunt; Dianae una, & altera, quae fuit ante iſtius aduentum ornatiſſima, Mineruae. in hac inſula extrema eſt fons aquae dulcis, cui nomen Arethuſa eſt, incredibili magnitudine, pleniſſimus piſcium: qui fluctu totus operiretur, niſi munitione, ac mole lapidum a mari diſiunctus eſſet. altera autem eſt urbs Syracuſis, cui nomen Acradina eſt: in qua forum maximum, pulcherrimae porticus, ornatiſſimum Prytaneum, ampliſſima eſt curia, templumq. egregium Iouis Olympij: ceteraeq. urbis partes una lata uia perpetua, multisq. tranſuerſis diuiſae, priuatis aedificijs continentur. Tertia eſt urbs, quae, quod in ea parte Fortunae fanum antiquū fuit, Tyche nominata eſt: in qua & gymnaſium ampliſſimum eſt, & complures aedes ſacrae: coliturq. ea pars, & habitatur frequentiſſime. Quarta autem eſt urbs, quae, quia poſtrema aedificata eſt, Neapolis nominatur: quam ad ſummam theatrum eſt maximum: praeterea duo templa ſunt egregia, Cereris unum, alterum Liberae; ſignumq. Apollinis, qui Teſmothetes uocatur, pulcherrimum, & maximum: quod iſte ſi portare potuiſſet, non dubitaſſet auferre. Nunc ad Marcellum reuertar, ne haec a me ſine cauſſa commemorata eſſe uideantur. qui cum tam preclaram urbem ui, copijsq. cepiſſet, non putauit ad laudem populi R. hoc pertinere, hanc pulchritudinem, ex qua praeſertim nihil periculi oſtenderetur, delere, & exſtinguere. itaque aedificijs omnibus, publicis & priuatis, ſacris, & profanis ſic pepercit, quaſi ad ea defendenda cum exercitu, non expugnanda, ueniſſet. in ornatu urbis habuit uictoriae rationem, habuit humanitatis. uictoriae putabat eſſe, multa Romam deportare, quae ornamento urbi eſſe poſſent; humanitatis, non plane ſpoliare urbem, praeſertim quam conſeruare uoluiſſet. in hac partitione ornatus non plus uictoria Marcelli populo R. appetiuit, quam humanitas Syracuſanis reſeruauit. Romam quae aſportata ſunt, ad aedem Honoris atque Virtutis, itemq. alijs in locis uidemus. nihil aedibus, nihil in hortis poſuit, nihil in ſuburbano. putauit, ſi urbis ornamenta domum ſuam non contuliſſet, domum ſuam urbi ornamento futuram. Syracuſis autem permulta, atque egregia reliquit, deum uero nullum uiolauit, nullum attigit. Conferte Verrem: non ut hominem cum homine comparetis, ne qua tali uiro mortuo fiat iniuria; ſed ut pacem cum bello, leges cum ui, forum, & iuriſdictionem cum ferro, & armis, aduentum, & comitatum cum exercitu, & uictoria conferatis. Aedes Mineruae eſt in inſula, de qua ante dixi: quam Marcellus non attigit, quam plenam, atque ornatam reliquit: quae ab iſto ſic ſpoliata, atque direpta eſt, non ut ab hoſte aliquo, qui tamen in bello religionum, & conſuetudinis iura retineret, ſed ut a barbaris praedonibus uexata eſſe uideatur. Pugna erat equeſtris Agathoris regis, in tabulis picta praeclare, his autem tabulis interiores templi parietes ueſtiebantur: nihil erat ea pictura nobilius; nihil Syracuſis, quod magis uiſendum putaretur. has tabulas M. Marcellus, cum omnia illa uictoria ſua profana feciſſet, tamen religione impeditus non attigit. iſte, cum illa iam propter diuturnam pacem, fidelitatemq. populi Syracuſani ſacra, religioſaq. accepiſſet, omnes eas tabulas abſtulit; parietes, quorum ornatus tot ſaecula manſerat, tot bella effugerat, nudos, ac deformatos reliquit. & Marcellus, qui, ſi Syracuſas cepiſſet, duo templa ſe Romae dedicaturum uouerat, quod erat aedificaturus, ijs rebus ornare, quas ceperat, noluit: Verres, qui non Honori, neque Virtuti, ut ille, ſed Veneri, & Cupidini uota deberet, is Mineruae templum ſpoliare conatus eſt. ille deos deorum ſpolijs ornare noluit: hic ornamenta Mineruae uirginis in meretriciam domum tranſtulit. uiginti & ſeptem praeterea tabulas, pulcherrime pictas, ex eadem aede ſuſtulit: in quibus erant imagines Siciliae, regum, ac tyrannorum: quae non ſolum pictorū artificio delectabant, ſed etiam commemoratione hominum, & cognitione formarum. Ac uidete, quanto taetrior hic tyrannus Syracuſanis fuerit, quam quiſquam ſuperiorum; cum illi tamen ornarint templa deorum immortalium, hic etiam deorum monumenta, atque ornamenta ſuſtulerit. Iam uero, quid ego de ual-

uis illius templi commemorem? uereor, ne, haec qui non uiderunt, omnia me nimis augere, atque ornare arbitrentur. quod tamen nemo ſuſpicari debet, tam eſſe me cupidũ, ut tot uiros primarios uelim, praeſertim ex iudicum numero, qui Syracuſis fuerint, qui haec uiderint, eſſe temeritati, & mendacio meo conſcios. confirmare hoc liquido, iudices, poſſum, ualuas magnificentiore ex auro, atque ebore perfectiores nullas umquã ullo tempore fuiſſe. incredibile dictu eſt, quam multi Graeci de ualuarum harum pulchritudine ſcriptũ reliquerint. nimirum forſitan haec illi mirentur, atque efferãt. eſto: uerumtamen honeſtius eſt reip. noſtrae, iudices, ea, quae illis pulchra eſſe uideantur, imperatorem noſtrum in bello reliquiſſe, quam praetorem in pace abſtuliſſe. ex ebore diligentiſſime perfecta argumenta erant in ualuis: ea detrahenda curauit omnia: Gorgonis os pulcherrimum, crinitum anguibus, reuellit, atque abſtulit: & tamen indicauit, ſe non ſolum artificio, ſed etiam pretio, quaeſtuq. duci: nam bullas omnes aureas ex his ualuis, quae erant & multae, & graues, non dubitauit auferre: quarum iſte non opere delectabatur, ſed pondere: itaque eiuſmodi ualuas reliquit, ut, quae olim ad ornandum templum erant maxime, nunc tantum ad claudendum factae eſſe uidcantur. Etiam ne fraxineas haſtas? uidi enim uon in hoc uon minime, cum teſtes dicerent, commoueri: quod erant huiuſmodi, ut ſemel uidiſſe ſatis eſſet: in quibus neque manu factum quidquam, neque pulchritudo erat ulla, ſed tantum magnitudo incredibilis: de qua uel audire ſatis eſſet; nimiũ, uidere plus quam ſemel. etiam ne id concupiſti? nam Sappho, quae ſublata de Prytaneo eſt, dat tibi iuſtam excuſationem, prope ut concedendum, atque ignoſcendum eſſe uideatur. an Syllannionis opus, tam perfectum, tam elegans, tam elaboratum, quiſquam non modo priuatus, ſed populus potius haberet, quam homo elegantiſſimus, atque eruditiſſimus Verres? nimirum contradici nihil poteſt. noſtrũ enim uniuſquiſque, qui tam beati, quam iſte eſt, non ſumus, tam delicati eſſe non poſſumus. ſi quando quis aliquid iſtiuſmodi uidere uolet, eat ad aedẽ Felicitatis, ad monumentum Catuli, in porticũ Metelli: det operam, ut admittatur in alicuius iſtorum Tuſculanum: ſpectet forum ornatum, ſi quid iſte ſuorum aedilibus accommodauit: Verres haec habeat domi: Verres ornamentis fanorum, atque opidorum habeat plenam domum, uillas refertas. Etiam ne huius operarij ſtudia, ac delicias, iudices, perferetis? qui ita natus eſt, ita educatus, ita factus & animo, & corpore, ut multo appoſitior ad deferenda, quam ad auferenda ſigna eſſe uideatur. Atque haec Sappho ſublata quãtum deſiderium ſui reliquerit, dici uix poteſt. nam tum ipſa fuit egregie facta, tum epigramma Graecum pernobile inciſum habuit in baſi: quod iſte, eruditus homo, & Graeculus, qui haec ſubtiliter iudicat, qui ſolus intelligit, ſi unam litteram Graecam ſciſſet, certe non ſuſtuliſſet. nunc enim, quod inſcriptum eſt inani in baſi, declarat quid fuerit, & id ablatum indicat. Quid? ſignum Paeanis ex aede Aeſculapij, praeclare factũ, ſacrum, & religioſum, non ſuſtuliſti? quod omnes propter pulchritudinem uiſere, propter religionem colere ſolebant. Quid? ex aede Liberi ſimulacrum Ariſtaei nõ tuo imperio palam ablatum eſt? Quid? ex aede Iouis religioſiſſimum ſimulacrum Iouis imperatoris, quem Graeci οὔριον nominant, pulcherrime factum, non ne abſtuliſtis? Quid? ex aede Liberi paruum illud caput pulcherrimum, quod uiſere ſolebamus, num dubitaſti tollere? Atque ille Paean ſacrificijs anniuerſarijs ſimul cum Aeſculapio apud illos colebatur: Ariſtaeus, qui, ut Graeci ferunt, Liberi filius, inuentor olei eſſe dicitur, una cũ Libero patre, apud illos eodem erat in tẽplo conſecratus. Ioucm autem imperatorem quanto honori in ſuo templo fuiſſe arbitramini? hinc colligere poteſtis, ſi recordari uolueritis, quanta religione fuerit eadem ſpecie, atque forma ſignum illud, quod ex Macedonia captũ, in Capitolio poſuerat Flamininus. etenim tria ferebantur in orbe terrarum ſigna Iouis Imperatoris, uno in genere pulcherrime facta; unum, illud Macedonicum, quod in Capitolio uidemus; alterum in Põti ore, & anguſtijs; tertium, quod Syracuſis ante Verrem praetorem fuit. illud Flamininus ita ex aede ſua ſuſtulit, ut in Capitolio, hoc eſt in terreſtri domicilio Iouis, poneret. quod autem eſt ad introitum Ponti, id, cũ tam multa ex illo mari bella emerſerint, tam multa porro in Pontum inuecta ſint, uſque ad hanc diem integrũ, inuiolatumq. ſeruatum eſt. hoc tertium, quod erat Syracuſis, quod M. Marcellus armatus, & uictor uiderat, quod religioni conceſſerat, quod ciues atque incolae Syracuſani colere aduenae non ſolum uiſere, uerum etiam uenerari ſolebant, id Verres ex templo Iouis ſuſtulit. Vt ſaepius ad M. Marcellum reuertar, iudices, ſic habetote, plures eſſe a Syracuſanis iſtius aduentu deos, quam uictoria Marcelli homines deſideratos. etenim ille requiſiſſe dicitur etiam Archimedem illum, ſummo ingenio hominem, ac diſciplina, eumq. cum audiſſet interfectum, permoleſte tuliſſe. iſte omnia, quae requiſiuit, non ut ſeruaret, uerum ut aſportaret, requiſiuit. Iam illa, quia leuiora uidebuntur, ſi hoc loco dicerentur, ideo praeteribo, quod iſte mẽſas Delphicas e marmore, crateras ex aere pulcherrimas, uim maximam uaſorum Corinthiorum ex omnibus aedibus ſacris Syracuſis abſtulit. itaque, iudices, ij, qui hoſpites, ad ea, quae uiſenda ſunt, ducere ſolent, & unumquidque oſtẽdere, quos illi μυσταγωγοὺς uocant, conuerſam iam habent demonſtrationem ſuam: nam, ut ante demonſtrabant, quid ubique eſſet; ita nunc, quid undique ablatũ ſit, oſtendunt. Quid tum? mediocri ne tandem dolore eos affectos eſſe arbitramini? non ita eſt, iudices: primum, quod omnes religione mouentur, & deos patrios, quos a maioribus acceperunt, colendos ſibi diligenter, & retinendos eſſe arbitrantur: deinde hic ornatus, haec opera, atque artificia, ſigna, tabulae pictae Graecos homines nimio opere delectant. itaque ex illorum querimonijs intelligere poſſumus, haec illis acerbiſſima uideri, quae forſitan nobis leuia, & contemnenda eſſe uideantur. mihi credite, iudices: (tametſi uoſmetipſos haec cadem audire certo ſcio) cum multas acceperint per hoſce annos ſocij, atque exterae nationes calamitates, & iniurias, nullas Graeci homines grauius tulerunt, nec ferunt, quam huiuſcemodi ſpoliationes fanorum, atque opidorum. licet iſte dicat, emiſſe ſe, ſicuti ſolet dicere: credite mihi, iudices, nulla umquam ciuitas tota Aſia, & Graecia ſignum ullum, tabulam pictam, ullum denique ornamentum urbis ſua uoluntate cuiquam uendidit. niſi forte exiſtimatis, poſtea quam iudicia ſeuera Romae fieri deſierint, Graecos homines haec uendere coepiſſe; quae tum non modo non uendebant, cum iudicia fiebant, uerum etiam coemebant. niſi

arbitra-

arbitramini L. Craſſo, Q. Scaeuolae, C. Claudio, potentiſſimis hominibus, quorum aedilitates ornatiſſimas uidimus, commercium iſtarum rerum cum Graecis hominibus non fuiſſe; his, qui poſt iudiciorum diſſolutiones aediles facti ſunt, fuiſſe. acerbiorem etiam ſcitote eſſe ciuitatibus falſam iſtam, & ſimulatam emptionem, quã ſi quis clam ſurripiat, aut eripiat palam, atque auferat. nam turpitudinem ſummam eſſe arbitrantur, referri in litteras publicas, pretio adductam ciuitatem, & pretio paruo, ea, quae accepiſſet a maioribus, uendidiſſe, atque alienaſſe. etenim mirandum in modum Graeci rebus iſtis, quas nos contemnimus, delectantur. itaque maiores noſtri facile patiebantur, haec eſſe quã plurima apud ſocios, ut imperio noſtro quam ornatiſſimi, florentiſſimiq. eſſent: apud eos autem, quos uectigales, aut ſtipendiarios fecerant, tamen haec relinquebant, ut illi, quibus ea iucunda ſunt, quae nobis leuia uidebantur, haberent haec oblectamenta, & ſolatia ſeruitutis.

EXPLANATIO

OMNIVM *pulcherrimae,* Liuius lib. XXXV. CONFERTE *hanc pacem cum illo bello,* mirabilis in hoc toto uerborum ambitu uis agnoſcitur eloquentiae. nam & pluribus membris diſtinguitur ſententia: & ipſa membra comparatione contrariorum numerum efficiunt: & ita paucis uerbis multa dicuntur, ut apertius tamen ac planius eſſe nihil poſſit. Ipſemet Cicero in libro, qui inſcribitur Orator, cum loquitur de numero, Nos etiam, inquit, in hoc genere frequentes, ut illa ſunt in quarto Accuſationis: Conferte hanc pacem cum illo bello. INGENVIS nam ſi peccaretur in libertinis, leuius ferendum. propterea ingenui quoque nominantur lib. I. Quam multis, inquit, iſtum ingenuis, quam multis matribus familias uim attuliſſe exiſtimatis? Et Vatinius ad Ciceronem: Hominem unum omnium crudeliſſimum, qui tot ingenuos, matres familias, ciues Romanos occidit, arripuit, diſperdidit. PRYTANEVM, quale Athenis fuit, ubi ſumptus publice dabatur bene de rep. meritis. QVAM *ad ſummam* cuius in extrema parte. QVI *Theſmotes uocatur,* Temenites, malim legere, diſſentientibus inter ſe antiquis libris. hoc enim cognomine Syracuſis aduectum Apollinem Suetonius appellat in Tiberio. Et Syracuſis fons fuit Temenites dictus, auctore Plinio: montis quoque uertex, teſte Thucydide lib. VII. EX QVA *praeſertim nihil periculi oſtenderetur,* nam Carthago periculi metu deleta eſt. AD AEDEM *Honoris, atque Virtutis,* renouatam a Marcello, ut apud Ciceronem lib. II. de Nat. de. legitur: uotam, & aedificatam, ſi Liuium auctorem ſequimur. NE QVA *tali uiro mortuo fiat iniuria;* ſimiliter in Piſonem: Facio iniuriam fortiſſimo uiro mortuo, qui illum, cuius paucos pares haec ciuitas tulit, cum importuna bellua conferam. QVOD *erat aedificaturus,* Honoris, & Virtutis: ut ea, quae ſequuntur, uerba declarant. renouatum tamen ab eo, non aedificatum, auctor eſt idem Cicero lib. II. de Nat. de. Etiam illud miror, Liuium ſcribere, Marcellum uouiſſe hoc templum Gallico bello ad Claſtidium, Ciceronem autem, uouiſſe eum, ſi Syracuſas cepiſſet. ARGVMENTA fabulae: ut Virgilius lib. VII. Argumentum ingens. quo loco uide Seruium. CRINITVM *anguibus,* in quo angues eſſent pro crinibus. AD AEDEM *Felicitatis,* a L. Lucullo conſule exſtructam. Auguſtinus de Ciuitate Dei. AD *monumentum Catuli,* ad templum Iouis Capitolini, a Catulo refectum. IN *porticum Metelli:* Macedonici: qui non modo porticus fecit, ſed eum quoque locum ſtatuis equeſtribus, quas Alexãdri Magni iuſſu Lyſippus fecerat, ex Macedonia deportatis, exornauit. Velleius lib. I. STVDIA, cupiditates. DELICIAS in operario non ferendas, ad ſigna deferenda potius appoſito, quam auferenda. ITA *factus & animo, & corpore,* eodem modo dixit lib. I. Off. Neque enim ita generati a natura ſumus, ut ad ludum facti eſſe uideamur, ſed ad ſeueritatem. Pro Milone: Ad quam legem non docti, ſed facti, non inſtituti, ſed imbuti ſumus. SIMVLACRVM *Iouis Imperatoris, quem Graeci Vrion nominant.* uir exquiſitae ac reconditae doctrinae, Ioannes Brodaeus in ſuis Miſcellaneis putat mendoſum eſſe, Imperatoris: quod Iouem οὔριον uel ὄρειον Graeci finium praeſidem appellent: idq. Demoſthenis, Dionyſij, Arriani teſtimonio probat. Sane uerbum Graecum, Imperatorem, non ſignificat: ſed aliud fortaſſe Graecis, aliud Latinis nomen fuit: quod, qui terminis praeeſſet, imperare, & arcere finitimos ab iniuria uideretur. non enim praeeſſet, niſi imperandi ius haberet. FLAMININVS T. Quinctius Flamininus, qui ex Macedonia, de Philippo rege triumphauit. CIVES, *atque incolae* qui ciues non ſunt, incolae dicuntur, ut lib. III. Quid Halycienſes, quorum incolae decumas dant, ipſi agros immunes habent? NIMIO *opere delectant.* ſic in Parad. Quos ſigna, quos tabulae, quos Corinthia opera, quos aedificia magnifica nimio opere delectant. POSTEA QVAM *iudicia ſeuera Romae fieri deſierint,* poſtea quã iudicare ſenatores coeperint. ſupra: Quo damnato, tum cum ſeuera iudicia fiebant. HAEC *uendere coepiſſe:* quod minime fecerunt. NISI *arbitramini,* quod arbitrari non debetis. Animaduertendum, hoc loquendi genere negari ſemper id, quod ſequitur. L. CRASSO, *Q. Scaeuolae, C. Claudio,* quorum aedilicia munera nominantur lib. II. Off. COMMERCIVM *iſtarum rerum cum Graecis hominibus non fuiſſe;* fuit: eaſq. res ad ornandum forum & ſumebant a Graecis, & reddebant: nihil tamen umquam emerunt. nec Verrem igitur emiſſe, debetis exiſtimare. ET PRETIO *paruo;* quanti Verres ab Heio Mamertino quattuor pulcherrima ſigna, Cupidinẽ, Herculem, Canephoras, a ſe empta, ipſius Heij tabulis probare conabatur. QVAS *nos contemnimus,* contra Verrem, qui tamquã Graecus adamabat illa, quae Romani contemnebant. quamquam antiquos mores exſuere, & oculorum oblectamẽta quaerere, graeca leuitate multi iam coeperant, priuato dedecore, publico damno: nam delicijs contemnendis

dis imperium Romana ſeueritas auxerat. unde Virgilius lib. VI.

Excudent alij ſpirantia mollius aera :
Credo equidem, uiuos ducent de marmore uultus.
Tu regere imperio populos Romane memento :
Hae tibi erunt artes, paciſq. imponere morem;
Parcere ſubiectis, & debellare ſuperbos.

FACILE *patiebantur,* hic loquendi modus aequitatem animi, cum neutram in partem laboramus, oſtendit, ut in ep. ad Pompeium : Plus officij apud alium reſidere, facillime patior. VECTIGALES, *aut ſtipendiarios* ſociorum tria genera, immunes, uectigales, ſtipendiarj : quorum ſtipendiari deterrima condicione. uectigal enim certum, & aequale : ſtipendium a populo Romano pro temporũ ratione imponebatur. QVI IAM *ciues Romani ſunt,* ſupra : Quam uos Rheginis, quorum ciuitati inuidetis, ciuibus Romanis, oſtendere ſoletis.

O R A T I O

QVID arbitramini Rheginos, qui iam Ciues R. ſunt, mereri uelle, ut ab ijs marmorea Venus illa ne auferatur? quid Tarentinos, ut ne Europam in Tauro ſedentem amittant? ut Satyrum, qui apud illos in aede Veſtae eſt? ut cetera? quid Theſpienſes, ut Cupidinis ſignum, propter quod unũ uiſuntur Theſpiae? quid Gnidios, ut Venerem marmoream? quid ut pictam, Coos? quid Epheſios, ut Alexandrum? quid Cyzicenos, ut Aiacem, aut Medeam? quid Rhodios, ut Ialyſum? quid Athenienſes, ut ex marmore Iacchum, aut Parhalum pictum, aut ex aere Myronis buculam? longum eſt, & non neceſſarium commemorare, quae apud quoſque uiſenda ſunt tota Aſia, & Graecia. uerum illud eſt, quamobrem haec commemorarim; quod exiſtimare uos hoc uolo, mirum quendam dolorem accidere ijs, ex quorum urbibus haec auferantur, atque ut ceteros omittamus, de ipſis Syracuſanis cognoſcite : ad quos ego cũ ueniſſem, ſic primo exiſtimabam, ut Romae ex iſtius amicis acceperam, ciuitatem Syracuſanã propter Heraclij hereditatem non minus eſſe iſti amicam, quam Mamertinam propter praedarum, ac furtorum omniũ ſocietatem : ſimul & uerebar, ne mulierum nobilium, & formoſarum gratia, quarum iſte arbitrio praeturam per triennium geſſerat, uirorumq. quibuſcũ illae nuptae erant, nimia in iſtum non lenitudine, ſed etiam liberalitate oppugnarer, ſi quid ex litteris Syracuſanorum conquirerem : itaque Syracuſis cum ciuibus R. eram : eorum tabulas exſcribebam, iniurias cognoſcebam: cũ diutius in negotio, curaq. fueram; ut requieſcerem, curamq. animi remitterem, ad Carpinatij praeclaras tabulas reuertebar : ubi cum equitibus R. ex illo conuentu honeſtiſſimis illos Verrutios, de quibus ante dixi, explicabam, a Syracuſanis prorſus nihil adiumenti neque publice, neque priuatim exſpectabam, neque erat in animo poſtulare. cum haec agerem, repente ad me uenit Heraclius, is, qui tum magiſtratum Syracuſis habebat, homo nobilis, qui ſacerdos Iouis fuiſſet : qui honos apud Syracuſanos eſt ampliſſimus. agit mecum, & cum fratre meo, ut, ſi nobis uideretur, adiremus ad eorum ſenatum : frequentes eſſe in curia : ſe iuſſu ſenatus a nobis petere, ut ueniremus; primo nobis fuit dubium, quid ageremus: deinde cito uenit in mentem, non eſſe uitandum nobis illum conuentum, & locum : itaque in curiam uenimus. honorifice ſane conſurgitur. nos rogatu magiſtratus aſſedimus. incipit is loqui, qui & auctoritate, & aetate, &, ut mihi uiſum eſt, uſu rerum antecedebat, Diodorus Timarchides : cuius omnis oratio hãc habuit primo ſententiam : Senatum populũq. Syracuſanũ moleſte, grauiterq. ferre, quod ego, cũ in ceteris Siciliae ciuitatibus ſenatũ populũq. docuiſſem, quid eis utilitatis, quid ſalutis afferrẽ, & cũ ab omnibus mãdata, legatos, litteras, teſtimoniaq. ſumpſiſſem, in illa ciuitate nihil eiuſmodi facerem. Reſpondi, neque Romae in conuentu Siculorum, cum a me auxilium communi omnium legationum conſilio petebatur, cauſſaq. totius ad me Siciliae deferebatur, legatos Syracuſanorum affuiſſe; neque me poſtulare, ut quidquã contra C. Verrem decerneretur in ea curia, in qua inauratam C. Verris ſtatuam uiderem. Quod poſtea quam dixi, tantus eſt gemitus factus adſpectu ſtatuae, & commemoratione, ut illud in curia poſitum monumentum ſcelerum, non beneficiorum uideretur. tum pro ſe quiſque, quantum dicendo aſſequi poterat, docere me coepit ea, quae paullo ante commemoraui: ſpoliatam urbem, fana direpta, de Heraclij hereditate, quam paleſtritis conceſſiſſet, multo maximam partem ipſum abſtuliſſe : neque poſtulandum fuiſſe, ut ille palaeſtritas diligeret, qui etiam inuentorem olei deum ſuſtuliſſet: neque illam ſtatuam eſſe ex pecunia publica, neque publice datam; ſed eos, qui hereditatis diripiendae participes fuiſſent, faciendam ſtatuendamq. curaſſe : eoſdem Romae fuiſſe legatos, illius auditores improbitatis, ſocios furtorum, conſcios flagitiorum : eo minus mirari me oportere, ſi illi communi legatorum uoluntati, & ſaluti Siciliae defuiſſent. Ubi eorum dolorem ex illius iniurijs non modo minorem, ſed prope maiorem, quam ceterorum Siculorum, eſſe cognoui; tum ego meum animum in illos, tum mei conſilij, negotijq. totius ſuſcepti cauſſam, rationemq. propoſui : tum eos hortatus ſum, ut cauſſae communi, ſalutiq. ne deeſſent, ut ei illam laudationem, quam ſe ui, ac metu coactos paucis illis diebus decreſſe dicebant, tollerent. itaque, iudices, Syracuſani haec faciunt, iſtius clientes, atque amici : primum mihi litteras publicas, quas in aerario ſanctiore conditas habebant, proferunt : in quibus oſtendunt omnia, quae dixi ablata, eſſe perſcripta, & plura etiam, quam ego potui dicere : perſcripta autem hoc modo, quod ex aede Mineruae hoc & illud abeſſet, quod ex aede Iouis, quod ex aede Liberi. ut quiſque eis rebus tuendis, cõſeruandiſq. praefuerat, ita perſcriptum erat, cum rationẽ ex lege redderet, &, quae acceperat, deberet tradere, petiſſe, ut ſibi, quod heres abeſſet, ignoſceretur : itaque omnes liberatos diſceſſiſſe; & eſſe ignotũ omnibus. quas ego litteras obſignandas publico ſigno, deportandasq.

dasq.

haſq. curaui. De laudatione autem ratio ſic reddita eſt: primum, cum a Verre litterae aliquanto ante aduentũ meum de laudatione ueniſſent, nihil eſſe decretum: deinde, cum quidam ex illius amicis commonerent, oportere decerni, maximo eſſe clamore, & conuicio repudiatos; &, poſtea quam meus aduentus appropinquarit, imperaſſe eum, qui ſummam poteſtatem haberet, ut decernerent: decretum ita eſſe, ut multo plus illi laudatio mali, quam boni poſſit afferre. id adeo, iudices, ut mihi ab illis demonſtratum eſt, ſic uos ex me cognoſcite. Mos eſt Syracuſis, ut, ſi qua de re ad ſenatum referatur, dicat ſententiam, qui uelit: nominatim nemo rogatur: & tamen, ut quiſque honore, & aetate antecedit, ita primus ſolet ſua ſponte dicere; idq. a ceteris ei conceditur: ſi quando taceant oẽs, tunc ſortito cogũtur dicere. cũ hic mos eſſet, refertur ad ſenatũ de laudatione Verris, in quo primũ, ut aliquid eſſet morae, multi interpellant: de Sex. Peducaeo, qui de illa ciuitate, totaq. prouincia optime meritus eſſet, ſeſe antea, cũ audiſſent ei negotium faceſſitum, cumq. eum publice pro plurimis eius, & maximis meritis laudare cuperent, a C. Verre prohibitos eſſe: iniquum eſſe, tametſi Peducaeus eorũ laudatione iam non uteretur, tamen non id prius decernere, quod aliquando uoluiſſent, quam quod tum cogerentur. conclamant omnes, & approbant ita fieri oportere. refertur de Peducaeo. ut quiſque aetate, & honore antecedebat, ita ſententiam dixit ex ordine. id adeo ex ipſo S. C. cognoſcite: nam principium ſententiae perſcribi ſolet. Recita. QVOD VERBA FACTA SVNT DE SEX. PEDVCAEO. *Dicit, qui primi ſuaſerint. decernitur. refertur deinde de Verre. dic, quaeſo.* QVOD. *quo modo?* QVOD VERBA FACTA SVNT DE C. VERRE. *Quid poſtea ſcriptum eſt?* CVM SVRGERET NEMO, NEQVE SENTENTIAM DICERET. *Quid hoc eſt?* SORS DVCITVR. *Quamobrem? nemo erat uoluntarius laudator praeturae tuae, defenſor periculorum tuorum? praeſertim cum inire a praetore gratiam poſſet? nemo. ipſi illi tui conuiuae, conſiliarij, & conſcij, uerbum facere non audebant. in qua curia ſtatua tua ſtabat, & nuda filij, in ea nemo fuit, quem ne nudus quidem filius in nuda prouincia commoueret. Atque etiam hoc me docent, eiuſmodi S.C. ſeſe feciſſe laudationem, ut omnes intelligere poſſent, non laudationem, ſed potius irriſionem eſſe illam, quae commonefaceret iſtius turpem, calamitoſamq. praeturam: etenim ſcriptum eſſe ita;* QVOD *iſte uirgis neminem cecidiſſet, a quo cognoſcitis nobiliſſimos homines, atque innocentiſſimos ſecuri eſſe percuſſos:* QVOD *uigilanter prouinciam adminiſtraſſet: cuius omnes uigilias in ſtupris conſtat, adulterijsq. eſſe conſumptas. hoc autem ſcriptum etiã, quod proferre non auderet reus, accuſator recitare nõ deſineret;* QVOD *praedones procul ab inſula Sicilia prohibuiſſet Verres; quos etiam intra Syracuſanam inſulam recepiſſet. Quae poſtea quam ex illis cognoui, diſceſſi cum fratre e curia; ut nobis abſentibus, ſi quid uellent, decernerent. decernunt ſtatim: primum, ut Lucio fratri hoſpitium publice fieret, quod is eandem uoluntatem erga Syracuſanos ſuſcepiſſet, quam ego ſemper habuiſſem. id non modo tum ſcripſerunt, uerũ etiam in aere inciſum nobis tradiderunt. ualde hercle te Syracuſani tui, quos crebro commemorare ſoles, diligunt: qui cum accuſatore tuo ſatis iuſtam cauſſam coniungendae neceſſitudinis putant, quod te accuſaturus ſit, & quod ad inquirendum in te uenerit. Poſtea decernitur, ac non uarie, ſed prope cunctis ſententijs, ut laudatio, quae C. Verri decreta eſſet, tolleretur. At uero, cum iam non ſolum diſceſſio facta eſſet, ſed etiam perſcriptum, atque in tabulas relatum, praetor appellatur. at quis appellat? magiſtratus aliquis? nemo ſenator? ne id quidẽ. Syracuſanorũ aliquis? minime. quis igitur praetorem appellat? qui quaeſtor iſtius fuerat, Caecilius. o rem ridiculam: o deſertum hominem: o deſperatum, ac relictum. a magiſtratu Siculo, ne S. C. Siculi homines facere poſſent, ne ſuum ius ſuis moribus, ſuis legibus obtinere poſſent, non amicus iſtius, non hoſpes, non denique aliquis Siculus, ſed quaeſtor praetorem appellat. quis hoc uidit? aut quis audiuit? praetor aequus, & ſapiens dimitti iubet ſenatum. concurrit ad me maxima multitudo. primum ſenatores clamare, eripi ſibi ius, eripi libertatem: populus ſenatũ laudare, gratias agere: ciues R. a me nuſquam diſcedere. quo quidem die nihil aegrius factum eſt multo labore meo, quam ut manus ab illo appellatore abſtinerẽtur. cum ad praetorem in ius adiſſemus, excogitat ſane diligenter, & caute, quid decernat: nam ante quam uerbum facerem, de ſella ſurrexit, atque abijt. itaque tum de foro, cum iam adueſperaſceret, diſceſſimus. poſtridie mane ab eo poſtulo, ut Syracuſanis liceret S.C. quod pridie feciſſent, mihi reddere. ille enim uero negat: & ait indignum facinus eſſe, quod ego in ſenatu Graeco uerba feciſſem: quod quidẽ apud Graecos Graece locutus eſſem, ferri nullo modo poſſe. Reſpondi homini, ut potui, ut uolui, ut debui: tum multa, tum etiã hoc me memini dicere: facile eſſe perſpicuum, quantum inter hunc, & illum Numidicum, uerum, & germanum Metellum intereſſet: illum noluiſſe ſua laudatione iuuare L. Lucullum, ſororis uirum, quicum optime conueniſſet; hunc homini alieniſſimo a ciuitatibus laudationes per uim, & metum comparare. quod ubi intellexi, multũ apud illum recentes nuncios, multũ tabulas non commendaticias, ſed tributarias ualuiſſe; admonitu ipſorum Syracuſanorũ impetum in eas tabulas facio, in quibus ſingula perſcripta erant. Ecce autẽ noua turba, atque rixa: ne tamen iſtũ omnino Syracuſis ſine amicis, ſine hoſpitibus plane nudum eſſe, ac deſertũ putetis. retinere coepit tabulas Theomnaſtus quidã, homo ridicule inſanus: quẽ Syracuſani Theoractum uocant: qui illic eiuſmodi eſt, ut eũ pueri ſectẽtur, ut omnes, cũ loqui coeperit, irrideant. huius tamen inſania, quae ridicula eſt alijs, mihi tum moleſta ſane fuit: nã cũ ſpumas ageret in ore; arderent oculi; uoce maxima, uim me ſibi afferre, clamaret: copulati in ius peruenimus. hic ego poſtulare coepi, ut mihi tabulas obſignare, ac deportare liceret: ille contra. inſtare ego, omnium mihi tabularum, & litterarum fieri poteſtatem oportere: contra ille furioſus urgere, nihil ad ſe noſtras leges pertinere. praetor intelligens, negare ſibi placere, quod S.C. ratũ eſſe non deberet, id me Romam deportare. quid multa? niſi uehementius homini minatus eſſem, niſi legum ſanctionem, poenãq. recitaſſem; tabularũ mihi poteſtas facta non eſſet. ille autem inſanus, qui pro iſto contra me uehementiſſime declamaſſet, poſtquã nõ impetrauit, credo ut in gratiam mecum rediret, libellum mihi dat, in quo iſtius furta Syracuſana perſcripta erant: quae ego antea iam ab illis cognoram, & acceperam. Laudent te*

ſane

ſane iā Mamertini: qui ex tanta prouincia ſoli ſunt, qui te ſaluum uelint : ita tamen laudent , ut Heius , qui eius princeps legationis eſt, adſit: ita laudēt, ut ea, quae rogati erūt, mihi parati ſint reſpōdere. ac ne ſubito a me opprimātur, haec ſum rogaturus: nauē debeant ne? fatebūtur: praebuerint ne praetore C. Verre? negabūt: aedificauerint ne nauē onerariā maximā publice, quam Verri dederūt? negare nō poterūt: frumentū ne ab his ſumpſerit Verres, quod populo R. mitteret, ſicuti ſuperiores? negabunt. quid militū, aut nautarū per trienniū dederūt? nullū datū dicent. fuiſſe Meſſanā omniū iſtius furtorū, ac praedarū receptricē? negare nō poterūt, permulta multis nauibus illinc exportata? hanc denique nauē maximā a Mamertinis datā, onuſtā, cū iſto praetore profectā? fatebuntur. Quamobrē tibi habe ſane iſtā laudationē Mamertinā: Syracuſanā quidē ciuitatē, ut abs te affecta eſt, ita ī te eſſe animatā uidemus: apud quos etiā Verrea illa flagitioſa ſublata ſunt. etenim minime conueniebat, ei deorū honores haberi, qui ſimulacra deorū ſuſtuliſſet. etiā mehercule illud in Syracuſanis merito reprehenderetur, ſi, cū diē feſtū ludorū de factis ſuis ſuſtuliſſet celeberrimū, & ſanctiſſimum, quod eo ipſo die Syracuſae a Marcello captae eſſe dicuntur, iīdē diē feſtū Verris nomine agerent; cū iſte Syracuſanis, quae ille calamitoſus dies reliquerit, ademiſſet. at uidete hominis impudentiā, atque arrogantiā, iudices, qui non ſolū Verrea haec, turpia, ac ridicula, ex Heracly pecunia cōſtituerit, uerū etiā Marcellea tolli imperarit; ut ei ſacra facerēt quotannis, cuius opera omniū annorū ſacra, deosq. patrios amiſerant; eius autem familiae dies feſtos tollerent, per quā ceteros quoque feſtos dies recuperarant.

EXPLANATIO

MERERI] ſoluere, & impendere. vt lib. V. Quid cenſetis in hoc foedere faciundo uoluiſſe Mamertinos impendere laboris, operae, pecuniae, ne haec biremis adſcriberetur, ſi id ullo modo poſſent a noſtris maioribus impetrare? HERACLII] de quo lib. II. NON *lenitudine,*] placeret, Non modo lenitudine: cum ſequatur, Sed etiam liberalitate. LIBERALITATE] qui uxores Verris libidini permitterent: ut communes uiderentur eſſe. DE QVIBVS *ante dixi,*] lib. II. MONVMENTVM *ſcelerum,*] ne ſcelera Verris quiſquam poſſet obliuiſci. INVENTOREM *olei deum*] Ariſteum, Bacchi filium, de quo paullo ante. HEREDITATIS] Heraclii. NON *modo minorem,*] pro, Nedum minorem: ut in ep. ad Lentulum: Non modo praemijs, ſed ne periculis quidem compulſus ullis, Et alibi ſaepe. VT EI] non placet, Ei. PAVCIS *illius diebus*] cum iam appropinquaret aduentus meus. QVI SVMMAM *poteſtatem haberet,*] praetorem L. Metellum. DE SEX. *Peducaeo,*] patre eius, qui Attici amiciſsimus fuit. EI NEGOTIVM *faceſſitum,*] reum eſſe factum. ſic ad Appium: Cum eſt ad nos allatum de temeritate eorum, qui tibi negotium faceſſerent. NE NVDVS *quidem filius*] obſcenae libidinis cupiditate. hanc ſuſpicionem ſaepe excitat de puero Verre, ut in Diuin. Curſare iſte homo potens cum filio blando, & gratioſo circum tribus. Lib. II. Hunc enim puerum non oderant. Lib. III. Veſter ille puer praetextatus in prouincijs quemadmodum fuiſſet; dicerem, ſi pueri eſſe illam culpam, ac non patris exiſtimarem. IN NVDA *prouincia*] exinanita, exhauſta, deſpoliata. COGNOSCITIS] malim, Cognoſtis: a teſtibus uidelicet. DISCESSIO] eadem, quae Romae fieri ſolebat in S.C. faciendis, aut improbandis. PRAETOR *appellatur.*] qui aderat, L. Metellus. Appellatur autem, ne laudationem illam tolli ſinat. CAECILIVS.] cum quo Ciceroni de accuſando Verre contentio fuerat. A MAGISTRATV *Siculo,*] Caecilius a magiſtratu Siculo praetorem appellat: ideſt, omiſſo magiſtratu Siculo, ad praetorem confugit. SED *quaeſtor*] qui fuerat, non qui tunc eſſet. GRAECE *locutus*] quaſi dignitas in eo ſenatoris populi Romani minueretur. VERVM, *& germanum Metellum*] quaſi alij minus hoc digni nomine uiderentur. Similiter ſupra: Ille uero tum ſe Metellum minime fore putaſſet, ſi te ulla in re imitatus eſſet. IVVARE] Lucullum reum, ſororis ſuae uirum, Luculli patrem, qui de Mithridate & Tigrane triumphauit. Plutarchus. QVOD *ubi intellexi,*] Quod, pro, Sed, ut lib. I. Quod uos oblitos eſſe non arbitror, quae multitudo, qui ordo ad Piſonis ſellam iſto praetore ſolitus ſit conuenire. Et lib. II. Quod ego niſi meo aduentu illius conatus aliquantulum repreſſiſſem. RECENTES *nuncios*] Laetilium, de quo lib. II. TRIBVTARIAS] quae Metello munera tribuerent. Lib. II. Is epiſtolas complures attulerat, in ijs unam domo, quae totum hominem immutarat. THEOMNASTVS] dei memor, Latine ualet. Verris familiaris fuerat: ut lib. II. THEORACTVM] diuino furore commotum, a deo perculſum. VOCANT:] per irriſionem. PRAETOR *intelligens,*] cum ironia. LEGVM] de repetundis. lib. II. Niſi Glabrionis litteris, ac lege putaſſem; tam multos huc euocare non potuiſſem. SANCTIONEM,] ne quis impediat, quo minus & obſignare, & deportare Romam tabulas liceat. POENAMQ.] ſi quis impedierit. VT *Heius, qui eius princeps legationis eſt, adſit:*] qui ſi adierit, publico te nomine laudabit, ſuo laedet. ſibi enim e ſacrario ſuo Cupidinem marmoreum, Herculem aeneum, Canephoras ſublatas eſſe dicet, quemadmodum priore iam dixit actione. NAVEM *debeant ne?*] populo Romano. SVPERIORES.] qui ante Verrem Siciliae praefuerunt. DIEM *feſtum*] Marcellea. SVSTVLISSENT,] non tamen ſua ſponte, ſed iuſſu Verris. lib. II. EX HERACLII *pecunia*] ut erogaretur in ſumptum eius diei. EI] Verri, tamquam deo. OMNIVM *annorum ſacra,*] nam cui deo ſacra fierent, cum Verres omnium deorum ſimulacra ſuſtuliſſet? in Diuin. Seſe iam ne deos quidem in ſuis urbibus, ad quos confugerent, habere; quod eorum ſimulacra ſanctiſſima, C. Verres ex delubris religioſiſſimis ſuſtuliſſet. PATRIOS] quos iampridem colere ſoliti eſſent. EIVS *autem familiae*] Claudiae Marcellorum. DIES *feſtos*] pro, diem feſtum. RECVPERARANT.] cum iure belli, uictore M. Marcello, omnia amiſiſſent. Familiam Cicero nominauit, cum unum M. Marcellum nominare poſſet; ut a iudicibus C. Marcello, & Cn. Lentulo Marcellino gratiam iniret.

IN· LIBRVM· V· ACTIONIS·II

CICERONIS . IN . VERREM

QVI . DE . SVPPLICIIS . INSCRIBITVR

PAVLLI. MANVTII

COMMENTARIVS

ORATIO . X

NEMINI uideo dubiũ eſſe, iudices, quin apertiſſime C. Verres in Sicilia ſacra, profanaq. omnia et priuatim, & publice ſpoliarit, uerſatusq. ſit ſine ulla non modo religione, uerum etiam diſſimulatione in omni genere furandi, atque praedandi. ſed quaedam mihi magnifica, & praeclara eius defenſio oſtenditur: cui quemadmodum reſiſtam, multo mihi antea eſt, iudices, prouidendum. ita enim cauſſa conſtituitur, prouinciam Siciliam uirtute eius, & uigilantia ſingulari, dubijs formidoloſisq. temporibus, a fugitiuis, atque a belli periculis tutam eſſe ſeruatam. quid agam, iudices? quo accuſationis meae rationem conferam? quo me uertam? ad omnes enim meos impetus, quaſi murus quidam, boni nomen imperatoris opponitur. noui locum: uideo, ubi ſe iactaturus ſit Hortenſius. belli pericula, tempora reip. imperatorum paenuriam commemorabit. tum deprecabitur a uobis, tum etiam pro ſuo iure contendet, ne patiamini talem imperatorem populo R. Siculorum teſtimonijs eripi, ne ue obteri laudem imperatoriam criminibus auaritiae uelitis. Nõ poſſum diſſimulare, iudices. timeo, ne C. Verres, propter hãc uirtutem eximiam in re militari, omnia, quae fecit, impune fecerit: uenit enim mihi in mentem, in iudicio M'. Aquillij quantum auctoritatis, quantum momenti oratio M. Antonij habuiſſe exiſtimata ſit: qui, ut erat in dicendo non ſolum ſapiens, ſed etiam fortis, cauſſa prope perorata, ipſe arripuit M'. Aquillium, conſtituitq. in conſpectu omnium, tunicamq. eius a pectore abſcidit, ut cicatrices populus R. iudicesq. adſpicerent aduerſo corpore exceptas. ſimul & de illo uulnere, quod ille in capite ab hoſtium duce acceperat, multa dixit: eoq. adduxit eos, qui erant iudicaturi, uehementer ut uererentur, ne, quem uirum fortuna ex hoſtium telis eripuiſſet, cum ſibi ipſe non pepercisset, hic non ad populi R. laudem, ſed ad iudicum crudelitatem uideretur eſſe ſeruatus. Haec eadem nunc ab illis defenſionis ratio, uiaq. tentatur: idem quaeritur. ſit fur, ſit ſacrilegus, ſit flagitiorum omnium, uitiorumq. princeps: at eſt bonus imperator, & felix; & ad dubia reip. tempora reſeruandus. Non agam ſumma iure tecum: non dicam id, quod debeam forſitan obtinere; cũ iudicium certa lege ſit conſtitutum, non quid in re militari fortiter feceris, ſed quemadmodum manus ab alienis pecunijs abſtinueris, abs te doceri oportere. non, inquam, ſic agam: ſed ita quaero, quemadmodum te uelle intelligo, quae tua opera, & quanta fuerit in bello. quid dices? an bello fugitiuorum Siciliam uirtute tua liberatam? magna laus, honeſta oratio: ſed tamẽ quo bello? nos enim poſt id bellum, quod M'. Aquillius confecit, ſic accepimus, nullum in Sicilia fugitiuorum bellum fuiſſe. at in Italia fuit. fateor: & magnũ quidam, ac uehemens. num igitur ex eo bello partem aliquam laudis appetere conaris? num tibi illius uictoriae gloriam cum M. Craſſo, aut Cn. Pompeio communicandam putas? non arbitror hoc etiam deeſſe tuae impudentiae, ut quidquam eiuſmodi dicere audeas. Obſtitiſti uidelicet, ne ex Italia tranſire in Siciliam fugitiuorum copiae poſſent. ubi? quando? qua ex parte? cum aut nauibus, aut ratibus conarentur accedere? nos enim nihil umquam prorſus audiuimus: & illud audiuimus, M. Craſſi, fortiſſimi uiri, uirtute, conſilioq. factum, ne ratibus coniunctis freto fugitiui ad Meſſanam tranſire poſſent. a quo illi conatu non tantopere prohibendi fuiſſent, ſi ulla in Sicilia praeſidia ad illorum aduentum oppoſita putarentur. At, cum in Italia bellum tam prope a Sicilia, tamen in Sicilia non fuit. quid mirum? ne cum in Sicilia quidem fuit, eodem interuallo pars eius belli in Italiam ulla peruaſit. etenim propinquitas ad utram partem hoc loco profertur? utrum, aditum facilem hoſtibus, an contagionem imitandi eius belli periculoſam fuiſſe? aditus omnis hominibus ſine ulla facultate nauium non modo diſiunctus, ſed etiã clauſus fuit: ut illis, quibus Siciliam propinquam fuiſſe dicis, facilius fuerit ad Oceanum peruenire, quam ad Peloridem accedere. Contagio autem iſta ſeruilis belli cur abs te potius, quam ab ijs omnibus, qui ceteras prouincias obtinuerunt, praedicatur? an quod in Sicilia iam ante bella fugitiuorum fuerunt? at ea ipſa cauſſa eſt, cur ipſa prouincia minimo in periculo ſit, & fuerit. nam poſtea quam illinc M'. Aquillius deceſſit, omniũ inſtituta, atque edicta praetorum fuerunt eiuſmodi, ut ne quis cũ telo ſeruus eſſet. uetus eſt, quod dicam, & propter

ſeueritatem exempli nemini fortaſſe ueſtrum inauditũ : L. Domitium praetorem in Sicilia cum aper ingens ad eum allatus eſſet, admiratum requiſiſſe, quis eum percuſſiſſet : cum audiſſet, paſtorem cuiuſdam fuiſſe, eum ad ſe uocari iuſſiſſe : illum cupide ad praetorem, quaſi ad laudem, atque ad praemium, accurriſſe : quaeſiſſe Domitium, qui tantam beſtiam percuſſiſſet ? illum reſpondiſſe, uenabulo : ſtatim deinde iuſſu praetoris in crucem eſſe ſublatum. durum hoc fortaſſe uideatur : neque ego ullam in partem diſputo : tantum intelligo, maluiſſe Domitium crudelem in animaduertendo, quam in praetermittendo dißolutum uideri. Ergo his inſtitutis prouinciae, iam tum, cum bello fugitiuorum tota Italia arderet, homo non acerrimus, nec fortiſſimus, Cn. Norbanus in ſummo otio fuit : perfacile enim ſeſe Sicilia tuebatur, ne quod in ipſa bellum poſſet exſiſtere. etenim cũ nihil tam coniunctum ſit, quam negotiatores noſtri cum Siculis uſu, re, ratione, concordia ; & cum ipſi Siculi res ſuas ita conſtitutas habeant, ut his pacem epxediat eße ; imperium autem populi R. ſic diligant, ut id imminui, ac commutari minime uelint ; cumq. haec ab ſeruorum bello pericula & praetorum inſtitutis, & dominorum diſciplina prouiſa ſint : nullum eſt malum domeſticum, quod ex ipſa prouincia naſci poſſit. Quid igitur ? nulli ne motus in Sicilia ſeruorum Verre praetore ? nullae ne conſenſiones factae eſſe dicuntur ? nihil ſane, quod ad ſenatum populumq. R. peruenerit : nihil, quod iſte Romam publice conſcripſerit. & tamen coeptum eſſe in Sicilia moueri aliquot locis ſeruitium ſuſpicor. id adeo non tam ex re, quam ex iſtius factis, decretisq. cognoſco. ac uidete, quam non inimico animo ſim acturus. ego ipſe haec, quae ille quaerit, quae adhuc numquam audiſtis, commemorabo, & proferam.

EXPLANATIO

NOVI *locum :* qui occaſionem & facultatem exaggerandi praebeat oratori : PRO SVO *iure contendet,* carpit eum, quaſi dominari ſoleret in iudicijs. nam, Pro ſuo iure, potentiam ſignificat. TIMEO, hoc totum ironia eſt. nullam enim eſſe Verris in re militari uirtutem, aut uigilantiam, oſtendet. M'. AQVILLII qui de repetundis ex Sicilia eſt accuſatus a L. Fuſio. lib. II. Off. FORTIS magno animo praeditus. AB HOSTIVM *duce* fugitiuorum dux Athenio fuit, quos Aquillius in Sicilia uicit, de quibus etiam ouauit ; CVM SIBI *ipſe non peperciſſet,* cum in pugna nullam ſuae ſalutis rationem habuiſſet. AD IVDICVM *crudelitatem* ut eum iudices necarent, quem ſeruare fortuna uoluiſſet. SVMMO *iure* ut nihil afferre te patiar in iudicium, niſi quod ad crimen repetundarum, de quo reus es, pertinet. CERTA *lege* de repetundis. AT IN *Italia fuit.* Spartaco duce, quem uicit M. Craſſus. AVT CN. *Pompeio* cum fugitiuis Pompeius non pugnauit : ſed, cum ex Hiſpania, ſuperato Sertorio, rediret magnum fugitiuis terrorem eius aduentus iniecit. unde illa in oratione pro lege Manilia : Teſtis eſt iterum, & ſaepius Italia : quae cum ſeruili bello taetro periculoſoq. premeretur, ab hoc auxilium abſente exſpetiuit : quod bellum exſpectatione Pompeij attenuatum, atque imminutum eſt, aduentu ſublatum, ac ſepultum. TAM *prope a Sicilia,* tam prope Siciliam eſſet. TAMEM *in Sicilia non fuit.* quaſi, ne eſſet, Verres effecerit. ADITVM in Siciliam. HOSTIBVS ſeruorum copijs, quae erant in Italia. IMITANDI *eius belli* ne ſerui, qui erant in Sicilia, imitarentur eos, qui bellum in Italia excitauerant. SINE *ulla facultate nauium* qui nauibus omnino carerent. ILLIS fugitiuis. AD PELORIDEM Siciliae promontorium, Italiam ſpectans. PRAEDICATVR ? quaſi eam ipſe prohibueris. IN CRVCEM *eſſe ſublatum.* ſeruili ſupplicio affectum. paſtor enim ille ſeruus fuit. CN. NORBANVS praetor in Sicilia. C. Norbanus uocatur lib. III. & fortaſſe is eſt, qui cum L. Scipione conſul fuit. RATIONE, quia contrahunt inter ſe.

ORATIO

IN Triochalino, quem locum fugitiui iam ante tenuerunt, Leonidae cuiuſdam Siculi familia in ſuſpicionem uocata eſt coniurationis. res delata ad iſtum. ſtatim, ut par fuit, iuſſu eius homines, qui nominati erãt, comprehenſi ſunt, adductiq. Lilybaeum : domino denunciatum eſt, ut adeſſet : cauſſa dicta damnati ſunt. Quid deinde ? quid cenſetis ? furtum fortaſſe, aut praedam exſpectatis aliquam ? nolite uſquequaque eadem quaerere. in metu belli, furandi qui locus poteſt eſſe ? etiam ſi qua hic fuit in hac re occaſio, praetermiſſa eſt. tum potuit a Leonida nummorum aliquid auferre, cum denunciauit, ut adeßet. fuit nundinatio aliqua, & iſti non noua, ne cauſſam diceret. etiam alter locus, ut abſoluerentur. damnatis quidem ſeruis, quae praedandi poteſt eſſe ratio ? produci ad ſuppliciũ neceſſe eſt. teſtes enim ſunt, qui in conſilio fuerunt : teſtes publicae tabulae : teſtes ſplendidiſſima ciuitas Lilybaetana : teſtis honeſtiſſimus, maximusq. conuentus ciuium R. nihil poteſt. producendi ſunt : itaque producuntur, & ad palum alligantur. Etiam num mihi exſpectare uidemini, iudices, quid deinde factum ſit : quid iſte nihil umquam fecit ſine aliquo quaeſtu, atque praeda. quid in eiuſmodi re fieri potuit ? quod commodum eſt ? exſpectate facinus quam uultis improbum : uincam tamen exſpectationem omnium. Nomine ſceleris, coniurationisq. damnati, ad ſupplicium traditi, ad palum alligati, repente, multis millibus hominum inſpectantibus, ſoluti ſunt, & Leonidae illi domino redditi. Quid hoc loco potes dicere, homo amentiſſime ? niſi id, quod ego non quaero, quod denique in re tam nefaria, tametſi dubitari non poteſt, tamen, ne ſi dubitetur quidem, quaeri oporteat ; quid, aut quantum, aut quo modo acceperis. remitto tibi hoc totum, atque iſta te cura libero : neque enim metuo, ne hoc cuiquam perſuadeatur, ut, ad quod facinus nemo,

praeter

praeter te, ulla pecunia adduci potuerit, id tu gratis ſuſcipere conatus ſis. uerum de iſta furandi, praedandiq. ratione nihil dico: de hac imperatoria iam tua laude diſputo. Quid ais, bone cuſtos, defenſorq. prouinciae? tu, quos ſeruos arma capere, ac bellum facere in Sicilia uoluiſſe cognoras, et de conſilij ſententia iudicaras, hos ad ſupplicium iam more maiorum traditos, & ad palum alligatos, ex media morte eripere, ac liberare auſus es, ut, quam damnatis ſeruis crucem fixeras, hanc indemnatis ciuibus R. reſeruares? perditae ciuitates, deſperatis omnibus rebus, hos ſolent exitus exitiales habere, ut damnati in integrum reſtituantur, uincti ſoluantur, exſules reducantur, res iudicatae reſcindantur. quae cum accidunt, nemo eſt, quin intelligat ruere illam remp. haec ubi eueniunt, nemo eſt, qui ullam ſpem ſalutis reliquam eſſe arbitretur. atque haec ſicubi facta ſunt, facta ſunt, ut homines populares, aut nobiles ſupplicio, aut exſilio leuarentur; at non ab ijs ipſis, qui iudicaſſent; at non ſtatim, at non eorũ facinorum damnati, quae ad uitam, & fortunas omnium pertinerent. hoc uero nouum, & eiuſmodi eſt, ut magis propter reũ, quam propter rem ipſam credibile eſſe uideatur, ut homines ſeruos, ut ipſe, qui iudicarat, ut ſtatim, e medio ſupplicio dimiſerit; ut eius facinoris damnatos ſeruos, quod ad omnium liberorum caput, & ſanguinem pertineret.

EXPLANATIO

In Triochalino } Silius: Et mox ſeruili uaſtata Triochala bello. Fvrtvm } Verris. Praetermissa *eſt.* } minime praetermiſſa. ſic enim intelligendum. Fvit *nundinatio aliqua* } ideſt, eſſe potuit. Nisi id } te pecuniam accepiſſe. Ne si *dubitetur quidem* } non dubitatur, quin pecuniam acceperis: ſed, ſi dubitetur, id quaeri tamen in re tam nefaria non oportet. nam, ſi pecuniam non accepiſti, qua ratione adductus eos liberaſti? Propter *reum,* } propter ipſum Verrem: a quo tantum ſceleris eſſe commiſſum, credibile eſt. Ipse, qvi *iudicarat,* } ipſe Verres, qui eos dmnauerat. Hoc ad illud ſupra dictum refertur, Vt non ab ijs ipſis, qui iudicaſſent. Nam ad quattuor propoſita, quattuor item hic ſubiunguntur, utraque per particulam, Vt.

ORATIO

O Praeclarvm *imperatorem, nec iã cum M. Aquillio, fortiſſimo uiro, ſed uero cum Paullis, Scipionibus, Marijs conferendum. Tantum ne uidiſſe in metu, periculoq. prouinciae? cum ſeruitiorum animos in Sicilia ſuſpenſos propter bellum Italiae fugitiuorum uideret; ne quis ſe commouere auderet, quantum terroris iniecit? comprehendi iuſſit: quis non pertimeſcat? cauſſam dicere dominos: quid ſeruis tam formidoloſum? feciſſe uideri, pronunciauit: exortam uidetur flammam paucorum dolore, ac morte reſtinxiſſe. quid deinde ſequitur? uerbera, atque ignes, & illa extrema ad ſupplicium damnatorum, metum ceterorum, cruciatus, & crux. hiſce omnibus ſupplicijs ſunt liberati. quis dubitet, quin ſeruorum animos ſumma formidine oppreſſerit, cum uiderent ea facilitate praetorem, ut ab eo ſceleris, coniurationisq. damnatorum uita, uel ipſo carnifice internuncio, redimeretur? Quid? hoc in Apollonienſi Ariſtodamo? quid? in Leonte Megarenſi non idem feciſti? quid? iſte motus ſeruorum, belliq. ſubita ſuſpicio utrum tibi tandem diligentiam cuſtodiendae prouinciae, an nouam rationem improbiſſimi quaeſtus attulit? Halycienſis Eumenidae, nobilis hominis, & honeſti, magnae pecuniae uillicus cum impulſu tuo inſimulatus eſſet, HS $\overline{LX}$ a domino accepiſti. quod, nuper ipſe iuratus docuit, quemadmodum geſtum eſſet. Ab equite R. C. Matrinio abſente, cum is eſſet Romae, quod eius uillicos, paſtoresq. tibi in ſuſpicionem ueniſſe dixeras, HS $\overline{C}$ abſtuliſti. dixit hoc L. Flauius, qui tibi eam pecuniam numerauit, procurator C. Matrinij: dixit ipſe C. Matrinius: dicet clariſſimus uir, Cn. Lẽtulus cenſor, q, Matrinij honoris cauſſa, recẽti negotio ad te litteras miſit, mittẽdasq. curauit. Quid? de Apollonio, Dioclis filio, Panhormitano, cui Gemino cognomẽ eſt, praeteriri poteſt? ecquid hoc tota Sicilia clarius? ecquid indignius? ecquid manifeſtius proferri poteſt? quem is, uti Panhormum uenit, ad ſe uocari, & de tribunali citari iuſſit, concurſu magno, frequentiaq. conuentus. homines ſtatim loqui, mirari, quod Apollonius, homo pecunioſus, tamdiu ab iſto maneret integer: excogitauit: neſcio quid attulit: profecto homo diues repente a Verre non ſine cauſſa citatur: exſpectatio ſumma omnium, quidnam id eſſet: cum exanimatus ſubito ipſe accurrit cum adoleſcente filio: nam pater grandis natu iamdiu lecto tenebatur. nominat iſte ſeruum, quem magiſtrum pecoris eſſe diceret: eum dicit coniuraſſe, & alias familias concitaſſe. is omnino ſeruus in familia non erat. eum ſtatim exhiberi iubet. Apollonius affirmat ſeruum ſe omnino illo nomine habere neminem. iſte hominem arripi a tribunali, & in carcerem conijci iubet. ille clamare, cum raperetur, nihil ſe miſerum feciſſe, nihil commiſiſſe, pecuniam ſibi eſſe in nominibus, numeratam in praeſentia non habere. haec cum maxime ſumma hominum frequentia teſtificaretur, ut quiuis intelligere poſſet, eum, quod pecuniam non dediſſet, iccirco illa tam acerba iniuria affici; cum maxime, ut dico, hoc de pecunia clamaret, in uincla coniectus eſt. uidete conſtantiam praetoris, & eius praetoris, qui nunc reus non ita defendatur, ut mediocris praetor, ſed ita laudetur, ut optimus imperator. cum ſeruorum bellum metueretur; quo ſupplicio dominos indemnatos afficiebat, hoc ſeruos damnatos liberabat. Apollonium, locupletiſſimum hominem; qui, ſi fugitiui bellum in Sicilia facerent, ampliſſimas fortunas amitteret, belli fugitiuorum nomine, indicta cauſſa, in uincla coniecit: ſeruos, quos ipſe cum conſilio belli faciendi cauſſa conſenſiſſe iudicauit, eos ſine conſilij ſententia, ſua ſponte, omni ſupplicio liberauit. quid, ſi ab Apollonio aliquid commiſſum eſt, quam-*

obrem iure in eum animaduerteretur: tamen ne hanc rem ſic agemus, ut crimini, aut inuidiae reo putemus eſſe oportere, ſi quo de homine ſeuerius iudicauit? non agam tam acerbe: non utar iſta accuſatoria conſuetudine, ſi quod eſt factum clementer, ut diſſolute factum criminer; ſi quid uindicatum ſeuere eſt, ut ex eo crudelitatis inuidiam colligam. non agam iſta ratione: tua ſequar iudicia: tuam defendam auctoritatem, quoad tu uoles. ſimul ac tute coeperis tua iudicia reſcindere, mihi ſuccenſere deſinito: meo enim iure contendam, eum, qui ſuo iudicio condemnatus ſit, iuratorum iudicum ſententijs damnari oportere. non defendã Apollonij cauſſam, amici, atque hoſpitis mei; ne tuum iudicium uidear reſcindere. nihil de hominis frugalitate, uirtute, diligentia dicam. praetermittam illud etiam, de quo antea dixi, fortunas eius ita conſtitutas fuiſſe, familia, pecore, uillis, pecunijs creditis, ut nemini minus expediret, ullum in Sicilia tumultum, aut bellum commoueri. non dicam ne illud quidem; ſi maxime in culpa fuerit Apollonius, tamen in hominem honeſtiſſimum, ciuitatis honeſtiſſimae, tã grauiter animaduerti, cauſſa indicta, non oportuiſſe. nullam inuidiam in te ne ex illis quidem rebus concitabo, cum eſſet talis uir in carcere, in tenebris, in ſqualore, in ſordibus, tyrannicis interdictis tuis, patri exacta aetate, & adoleſcenti filio adeundi ad illum miſerum poteſtatem numquã eſſe factã. etiam illud praeteribo; quotieſcumque Panhormũ ueneris illo anno, & ſex menſibus, (nam tamdiu fuit in carcere Apollonius) toties ad te ſenatum Panhormitanum adiſſe ſupplicem cum magiſtratibus, ſacerdotibusq. publicis, orantem, atque obſecrantem, ut aliquando ille miſer, atque innocens calamitate illa liberaretur. relinquam haec omnia: quae ſi uelim perſequi, facile oſtendam, tua crudelitate in alios, omnes tibi aditus miſericordiae iudicum iam pridem eſſe praecluſos. omnia igitur iſta concedam, & remittam: praeuideo enim, quid ſit defenſurus Hortenſius. fatebitur, apud iſtum neq. ſenectutem patris, neque adoleſcentiam filij, neque lacrymas utriuſque plus ualuiſſe, quam utilitatem, ſalutemq. prouinciae. dicet, remp. adminiſtrari ſine metu, ac ſeueritate non poſſe. quaeret, quamobrem faſces praetoribus praeferantur, cur ſecures datae, cur carcer aedificatus, cur tot ſupplicia ſint in improbos more maiorum conſtituta. quae cũ omnia grauiter, ſeuereq. dixerit; quaeram, cur hunc eundem Apollonium Verres idem, repente, nulla noua re allata, nulla defenſione, ſine cauſſa, de carcere emitti iuſſerit: tantumq. in hoc crimine ſuſpicionis eſſe affirmabo, ut iam ipſis iudicibus ſine mea argumentatione coniecturam facere permittã, quod hoc genus praedandi, quam improbum, quã indignum, quamq. ad magnitudinem quaeſtus immenſum, infinitumq. eſſe uideatur. nam quae iſte in Apollonio fecit, ea, primum breuiter cognoſcite, quot, & quanta ſint: deinde haec expendite, atque aeſtimate pecunia: reperietis, iccirco haec in uno pecunioſo tot cõſtituta, ut ceteris formidines ſimilium incommodorum, atque exempla periculorum proponerentur. Primum inſimulatio eſt repentina, capitalis, atque inuidioſi criminis. ſtatuite, quanti hoc putetis, & quam multos redemiſſe. deinde crimen ſine accuſatore, ſententia ſine conſilio, damnatio ſine defenſione. aeſtimate harum rerum omnium pretia: & cogitate, in his iniquitatibus unum haeſiſſe Apollonium, ceteros profecto multos ex his incõmodis pecunia ſe liberaſſe. poſtremo tenebrae, uincla, carcer, incluſum ſupplicium, atque a conſpectu parentum, ac liberum, denique a libero ſpiritu, & communi luce ſecluſum. haec uero, quae uel uita redimi recte poſſunt, aeſtimare pecunia non queo. haec omnia ſero redemit Apollonius, iam maerore, ac miſerijs perditus: ſed tamẽ ceteros docuit, ante iſtius auaritiae, ac ſceleri occurrere, niſi uero exiſtimatis, hominem pecunioſiſſimum, ſine aliqua cauſſa quaeſtus, iniectum ad tam incredibile crimen, aut ſine eadem cauſſa repente e carcere emiſſum, aut hoc praedandi genus ab iſto in illo uno adhibitum, ac tentatũ, & non per illum omnibus pecunioſis Siculis metũ propoſitum, & iniectũ.

EXPLANATIO

FECISSE *uideri*, ʒ condemnationis uerba: ut modeſte ſuam ſententiam iudices oſtenderent. In Lucullo: Quae iurati iudices cognouiſſent, ut ea non, eſſe facta, ſed ut, uideri, pronunciarent. In ep. ad Att. lib. IV. Druſus, Scaurus, non feciſſe uidentur. Simile illud lib. II. Sthenium litteras publicas corrupiſſe uideri. Ibidem: Omnium ſententia pronunciatum eſſe, non uideri Sthenium impediri edicto, quo minus ei liceret Romae eſſe. Et pro Caecina, & in Piſonem. SVMMA *formidine oppreſſerit*, ʒ a contrario ſenſu: pro, Omni prorſus formidine liberarit. VEL *ipſo carnifice internuncio* ʒ agente de pretio inter Verrem & Leonidam. REDIMERETVR. ʒ uerbo uſus eſt pecuniam indicante. HS LX *millia* ʒ ſcutatos MDCCC. HS C *millia* ʒ ſcutatorum tria millia. CENSOR ʒ cum L. Gellio. DIOCLI ʒ antique, pro Dioclis: ut Virgilius, Immitis Vlyſſi. uide Cariſium. EXCOGITAVIT: ʒ contra Apollonium Verres. Inducit Cicero Panhormitanum aliquem ita loquentem. NESCIO *quid attulit*: ʒ aliquid omnino attulit, quo Apollonium citaret. IN NOMINIBVS: ʒ nomina pro debitoribus ponuntur. NON *habere*. ʒ quam ſi haberet, petenti Verri dediſſet. id enim ſignificatur. SERVOS *damnatos* ʒ Leonidae: de quo ſupra. CLEMENTER, ʒ ut in ſeruis Leonidae. SEVERE, ʒ ut in Apollonio. EVM, ʒ Verrem. SVO *iudicio* ʒ quia, cum ſuum de Apollonio iudicium reſcidit, ipſe ſe condemnauit: quae minus uos de eo condemnando dubitare nunc poteſtis. REDEMISSE. ʒ ne accuſaretur eiuſmodi crimine. VEL *uita* ʒ praeſtat enim mori, quam haec pati. OCCVRRERE. ʒ pecunia ſe a Verre ante redimere, quam illa ferant, quae tullit Apollonius.

ORATIO

CVPIO mihi, indices, ab illo ſubijci, quoniam de militari eius gloria dico, ſi quid forte praeter eo. nam mihi uideor de omnibus iam rebus eius geſtis, dixiſſe, quae quidem ad belli fugitiuorum pertinerent ſuſpicionem: certe nihil ſciens praetermiſi. Habetis hominis conſilia, diligentiã, uigilantiam, cuſtodiã, defenſionemq. prouinciae. ſumma illuc pertinet, ut ſciatis, quoniã plura genera ſunt imperatorum, ex quo genere iſte ſit. ne diutius, in tanta paenuria uirorũ fortium, talem imperatorem ignorare poſſitis, non ad Q. Maximi ſapientiam, neque ad illius ſuperioris Africani in re gerenda celeritatem, neque ad huius, qui poſtea fuit, ſingulare conſilium, neque ad Paulli rationem, ac diſciplinam, neque ad C. Marij uim, atque uirtutem, ſed ad aliud genus imperatorum, ſane diligenter retinendum, & conſeruandum, quaeſo, cognoſcite. Itinerum primum laborem, qui uel maximus eſt in re militari, iudices, & in Sicilia maxime neceſſarius, accipite, quã facilem ſibi iſte, & iucundum ratione, conſilioq. reddiderit. primum temporibus hibernis ad magnitudinem frigorum, & ad tempeſtatum uim, ac imbrium praeclarum ſibi hoc remedium comparat. urbem Syracuſas elegerat: cuius hic ſitus, atque haec natura eſſe loci, caeliq. dicitur, ut nullus umquam dies tam magna, turbulentaq. tempeſtate fuerit, quin aliquo tempore ſolem eius diei homines uiderent. hic ita uiuebat iſte bonus imperator hibernis menſibus, ut eum non facile non modo extra tectum, ſed ne extra lectum quidem quiſquam uideret. ita diei breuitas conuiuijs, noctis longitudo ſtupris, & flagitijs conterebarur. cum autem uer eſſe coeperat, cuius initium iſte non a Fauonio, neque ab aliquo aſtro notabat, ſed cum roſam uiderat, tunc incipere uer arbitrabatur; dabat ſe labori, atque itineribus. in quibus uſque eo ſe praebebat patiẽtem, atque impigrum, ut eum nemo umquam in equo ſedentem uideret. nam, ut mos fuit Bythyniae regibus, lectica octophoro ferebatur: in qua puluinus erat perlucidus, Melitenſi roſa farctus. ipſe autem coronam habebat unam in capite, alteram in collo: reticulumq. ad nares ſibi admouebat tenuiſſimo lino, minutisq. maculis, plenum roſae. ſic confecto itinere, cum ad aliquod opidum uenerat, eadem lectica uſque in cubiculum deferebatur. eo ueniebant Siculorum magiſtratus, ueniebant equites R. id quod ex multis iuratis audiſtis: controuerſiae ſecreto deferebantur: paullo poſt palam decreta auferebantur. deinde, ubi paulliſper in cubiculo, pretio, non aequitate iura deſcripſerat; Veneri iam, & Libero reliquum tempus deberi arbitrabatur. Quo loco mihi non praetermittenda uidetur praeclari imperatoris egregia, ac ſigularis diligentia. nam ſcitote eſſe opidum in Sicilia nullum, ex ijs opidis, in quibus praetores conſiſtere, & conuentum agere ſolent, quo in opido non iſti ex aliqua familia non ignobili delecta ad libidinem mulier eſſet. itaque non nullae ex eo numero in conuiuium adhibebantur palam: ſi quae caſtiores erãt, ad tempus ueniebant, lucem, conuentumq. uitabant. erant autem conuiuia cum illo ſilentio praetorum, atque imperatorum, neque eo pudore, qui in magiſtratuum conuiuijs uerſari ſolet, ſed cum maximo clamore, atque conuicio non numquam etiam res ad manus, atque ad pugnam ueniebat. iſte enim, praetor ſeuerus, ac diligens, qui populi R. legibus numquam paruiſſet, illis diligenter legibus, quae in poculis ponebantur, obtemperabat. itaque erant exitus eiuſmodi, ut alius inter manus e conuiuio, tamquam e proelio, auferretur, alius tamquam occiſus relinqueretur, pleriq. fuſi ſine mẽte, ac ſine ullo ſenſu iacerent; quiuis ut, cum adſpexiſſet, non ſe praetoris conuiuium, ſed ut Cannenſem pugnam nequitiae uidere arbitraretur. Cum uero aeſtas ſumma eſſe iam coeperat; quod tempus omnes Siciliae ſemper praetores in itineribus conſumere conſueuerunt; propterea quod tum putant obeundam eſſe maxime prouinciam, cum in areis frumenta ſunt; quod & familiae congregantur, & magnitudo ſeruitij perſpicitur, & labor operis maxime offenditur, & frumenti copia commonet, tempus anni non impedit: tum, inquam, cum concurſant ceteri praetores, iſte nouo quodam ex genere imperator, pulcherrimo Syracuſarum luco ſtatiua ſibi caſtra faciebat. nam ipſo aditu, atque ore portus, ubi primum ex alto ſinus ad urbem ab litore inflectitur, tabernacula carbaſeis intenta uelis collocabat. huc ex illa domo praetoria, quae regis Hieronis fuit, ſic emigrabat, ut per eos dies nemo iſtum extra illum locum uidere poſſet. in eum autem ipſum locum aditus erat nemini, niſi qui aut ſocius, aut miniſter libidinis eſſe poſſet. huc omnes mulieres, quibuſcum iſte conſueuerat, conueniebant: quarum, incredibile eſt, quanta multitudo fuerit Syracuſis. huc homines digni iſtius amicitia, digni uita illa, conuiuijſq. ueniebant. inter eiuſmodi uiros, ac mulieres adulta aetate filius uerſabatur: ut eum, etiam ſi natura a parentis ſimilitudine abriperet, conſuetudo tamen, ac diſciplina patri ſimilem eſſe cogeret. huc Tertia illa, perducta per dolum, atque inſidias ab Rhodio tibicine, maximas in iſtius caſtris effeciſſe turbas dicitur; cum indigne pateretur uxor Cleomenis Syracuſani, nobilis mulier, itemq. Aeſchrionis honeſto loco nata, in conuentum ſuum mimi Iſiodori filiam ueniſſe. iſte autem Hannibal, qui in ſuis caſtris uirtute putaret oportere, non genere, certari, ſic hanc Tertiam dilexit, ut eam ſecum ex prouincia exportaret. Ac per eos dies, cum iſte cum pallio purpureo, talariq. tunica uerſaretur in conuiuijs muliebribus, non offendebantur homines in eo, neque moleſte ferebant, abeſſe a foro magiſtratum, non ius dici, non iudicia fieri: lucum illum litoris percrepare totum mulierum uocibus, cantuq. ſymphoniae, in foro ſilentium eſſe ſummum cauſſarum, atque iuris, non ferebant homines moleſte. non enim ius abeſſe uidebatur a foro, neque iudicia, ſed uis, & crudelitas, & bonorum acerba, atque indigna direptio.

EXPLA-

EXPLANATIO

Q. Maximi } Fabij Cunctatoris. Solem *eius diei* } ſcribit idem de Alexandria Ammianus Marcellinus lib. XXII. Equites *Romani*, } qui negotiabantur in Sicilia. AEstas *ſumma* } cum ſummus calor eſt. infra. Consueverat, } rem habuerat. Plautus in Ciſt. En umquam cum cuiquam uiro conſueuiſti? Ibidem: Conſuetudine coepi amare ego contra illum, atque ille me. In Pſeu. Nunc noſtri amores, amores, conſuetudines. Virtute *putaret oportere, non genere, certari.* } Hannibalem ſuos milites ad proelium his uerbis adhortantem Ennius inducit:

Hoſtem qui feriet, mihi erit Carthaginienſis,
Quiſquis erit.

ORATIO

Hunc tu igitur imperatorem eſſe defendis, Hortenſi? huius furta, rapinas, cupiditatem, crudelitatem, ſuperbiam, ſcelus, audaciam, rerum geſtarū magitudine, atq. imperatoris laudibus tegere conaris? hic ſcilicet eſt metuendum, ne ad exitum defenſionis tuae uetus illa Antoniana dicendi ratio, atque auctoritas proferatur: ne excitetur Verres, ne denudetur a pectore, ne cicatrices populus R. adſpiciat, ex mulierū morſu ueſtigia libidinis, atque nequitie. dij faciant, ut rei militaris. ut belli mentionem facere audeas: cognoſcentur enim omnia iſtius aera illa uetera: ut, non ſolū in imperio, uerum etiam in ſtipendijs qualis fuerit, intelligatis. renouabitur prima illa militia, cum iſte e foro abduci, non, ut ipſe praedicat, perduci ſolebat. aleatoris Placentini caſtra commemorabuntur: in quibus cum frequens fuiſſet, tamen aere dirutus eſt. multa eius in ſtipendijs damna proferentur: quae ab iſto aetatis fructu diſſoluta, & compenſata ſunt. Iam uero, cum in eiuſmodi patientia turpitudinis, aliena, non ſua ſatietate, obduruiſſet, qui uir fuerit, quot praeſidia, quam munita, pudoris, & pudicitiae, ui, & audacia ceperit, quid me attinet dicere, aut coniungere cum iſtius flagitio cuiuſquam praeterea dedecus? non faciam, iudices: omnia uetera praetermittam: duo ſola recentia ſine cuiuſquam infamia ponam, ex quibus coniecturam facere de omnibus poſſitis: unum illud, quod ita fuit illuſtre, notumq. omnibus, ut nemo tam ruſticanus homo L. Lucullo, & M. Cotta cos. Romam ex ullo municipio uadimonij cauſſa uenerit, quin ſciret iura omnia populi R. nutu, atque arbitrio Chelidonis meretriculae gubernari: alterum, quod, cum paludatus exiſſet, uotaq. pro imperio ſuo communiq. populi R. nuncupaſſet, noctu, ſtupri cauſſa, lectica in urbem introferri ſolitus eſt ad mulierem, nuptam uni, propoſitam omnibus, contra fas, contra auſpicia, contra omnes diuinas, atque humanas religiones. O dij immortales, quid intereſt inter mentes hominum, & cogitationes. ita mihi meam uoluntatem, ſpemq. reliquae uitae ueſtra, populiq. R. exiſtimatio comprobet, ut ego, quos adhuc mihi magiſtratus populus R. mandauit, ſic eos accepi, ut me omnium officiorū obſtringi religione arbitrarer. ita quaeſtor ſum factus, ut mihi honorem illum tum non ſolum datum, ſed etiam creditum, ac commiſſum putarem. ſic obtinui quaeſturam in prouincia Sicilia, ut omnium oculos in me unum coniectos arbitrarer; ut me, quaeſturamq. meam quaſi in aliquo orbis terrae theatro uerſari exiſtimarem; ut omnia ſemper, quae iucunda uidētur eſſe, non modo his extraordinarijs cupiditatibus, ſed etiam ipſi naturae, ac neceſſitati denegarem. nunc ſum deſignatus aedilis: habeo rationem, quid a populo R. acceperim: mihi ludos ſanctiſſimos maxima cum caerimonia Cereri, Libero, Liberaeq. faciendos, mihi Floram matrem populo, plebiq. R. ludorum celebritate placandam, mihi ludos antiquiſſimos, qui primi Romani ſunt nominati, maxima cum dignitate, ac religione Ioui, Iunoni, Mineruaeq. eſſe faciundos, mihi ſacrarum aedium procurationem, mihi totā urbem tuendam eſſe commiſſam: ob earum rerum laborem, & ſolicitudinem fructus illos datos, antiquiorem in ſenatu ſententiae dicendae locum, togam praetextam, ſellam curulem, ius imaginis ad memoriam, poſteritatemq. prodendam. ex his ego rebus omnibus, iudices, ita mihi deos omnes propitios eſſe uelim, ut, tametſi mihi iucundiſſimus eſt honos populi, tamen nequaquam tantum capio uoluptatis, quantum ſolicitudinis & laboris, ut haec ipſa aedilitas, non quia neceſſe fuerit, alicui candidato data, ſed, quia ſic oportuerit, recte collocata, & iudicio populi digno in loco poſita eſſe uideatur. Tu, cum eſſes praetor renunciatus, quoquo modo, (mitto enim, & praetereo, quid tum ſit actum) ſed cum eſſes renunciatus, ut dixi, non ipſa praeconis uoce excitatus es, qui te toties ſeniorum iuniorumq. centurijs illo honore affici pronunciauit, ut hoc putares, aliquam reip. partem tibi creditam? annum tibi illum unum domo carendum eſſe meretricis? cum tibi ſorte obtigiſſet, ut ius diceres, quantum negotij, quid oneris haberes, numquam cogitaſti; neque illud rationis habuiſti, ſi forte expergefacere te poſſes, eam prouinciam, quam tueri ſingulari ſapientia, atque integritate difficile eſſet, ad ſummam ſtultitiam, nequitiamq. ueniſſe. itaque non modo domo tua Chelidonem in praetura extrudere noluiſti, ſed in Chelidonis domum praeturam tuam totam detuliſti.

EXPLANATIO

Antoniana } cum M. Antonius M'. Aquilliū defendit: ut in huius orationis principio. Aera *illa uetera*: } ueterem militiam, ideſt, ueteres libidines. lib. I. Lucretur indicia ueteris infamiae.

E foro] quo ſe, uirili toga ſumpta, adoleſcentes ad oratores audiendos conferebant. Abdvci,] ut obſcenam libidinem pateretur. Perdvci] ad meretrices: quod Verres ipſe praedicabat, ut illam a ſe alteram longe turpioris libidinis ſuſpicionem remoueret. Cvm *frequens fuiſſet,*] hoc dicit, quia per infrequentiam adimi ſtipendium militibus ſolebat. Feſtus: Infrequens appellabatur miles, qui abeſt, abfuit ue a ſignis. Plautus in Truc. Vbi nihil det, pro infrequente eum mittas militia domũ. Illud praetereo, quod rei militari te infrequentem tradidiſti. Gellius lib. XVI. cap. 4. Miles, cum die, qui praedictus eſt, aberat, neque excuſatus erat, infrequens dabatur. Scriptor libri de uiris ill. Lucano cuidam fortiſſimo, ob amorem mulieris infrequenti, emptam dono dedit. Tamen *aere dirutus eſt.*] ambiguo ſenſu. nam, cum uideatur dicere, Tamen ei ſtipendium eſt ademptum: hoc ſignificat, alea Verrẽ, quod habebat, perdidiſſe. Aere diruti milites, quibus ignominiae cauſſa ſtipendium non daretur, appellabantur, ut ait Feſtus. hinc illud Phil. XIII. Homo dirutus, diruptusq. Q. Coelius. Eivs *in ſtipendijs*] dum in aleatoris Placentini caſtris militauit. Aetatis *fructu*] eo quaeſtu, quem corpore faciebat: ut, quantum damni alea, tantum lucri faceret Venere praepoſtera. Creditvm, *ac commiſsum*] fidei, diligentiaeq. mandatum. Obtinvi *quaeſturam in prouincia Sicilia,*] ſorte. Antiqviorem] ſupra omnes non modo ſenatores, uerum etiam magiſtratus, curulibus exceptis, ideſt conſulibus, praetoribus, cenſoribus. Ivs, *imagines,*] Nonius legit, Imaginis. quod ita placet, ſi, Prodendum, infra legatur, hoc modo: Ius imaginis, ad memoriam, poſteritatemq. prodendum. Qvid, *tum ſit actum,*] lib. V. HS LXXX millia diuiſoribus, ut praetor renunciarere, dediſti; CCC accuſatori, ne tibi odioſus eſſet. Centvriis] centuriatis comitijs maior magiſtratus, praetor, conſul, cenſor, creabatur. Cicero, Liuius, Dionyſius, Gellius. Ad svmmam *ſtultitiam, nequitiamq. ueniſſe.*] ad te omnium ſtultiſſimũ, ac nequiſſimum.

ORATIO

Secvta prouincia eſt: in qua tibi numquam uenit in mentem, non tibi idcirco faſces, & ſecures, & tantam imperij uim, tantamq. ornamentorum omnium dignitatem datam, ut earum rerum ui, & auctoritate omnia repagula iuris, pudoris, & officij perfringeres; ut omnium bona praedam tuam duceres; nullius res tuta, nullius domus clauſa, nullius uita ſaepta, nullius pudicitia munita contra tuam cupiditatem, & audaciã poſſet eſſe: in qua tute ita geſſiſti, ut, cum omnibus te neare rebus, ad bellum fugitiuorum confugias: ex quo iam intelliges, non modo tibi nullam defenſionem, ſed maximam uim criminum exortam. niſi forte Italici belli fugitiuorum reliquias, atque illud Thempſanum incommodum proferes: ad quod recens cum te peroppor tune fortuna obtuliſſet, ſi quid in te uirtutis, atque induſtriae fuiſſet; idem, qui ſemper fueras, inuentus es. Cum ad te Valentini ueniſſent, & pro his, homo diſertus, & nobilis M. Marius loqueretur, ut negotiũ ſuſciperes; ut, cum penes te praetorium imperium, ac nomen eſſet, ad illam paruam manum exſtinguendam, ducem te, principemq. praeberes: non modo id refugiſti, ſed eo ipſo tempore, cum eſſes in litore, Tertia illa tua, quam tecum deportabas, erat in omnium conſpectu. ipſis autem Valentinis, ex tam illuſtri, nobiliq. municipio, tantis de rebus reſponſum nullum dediſti; cum eſſes tunica pulla, & pallio. Quid hunc proficiſcẽtem, quid in ipſa prouincia feciſſe exiſtimatis, qui, cum iam ex prouincia non ad triumphum, ſed ad iudicium decederet, ne illam quidem infamiam fugerit, quam ſine uoluptate capiebat? O diuina ſenatus frequentis in aede Bellonae admurmuratio. memoria tenetis, iudices; cum adueſperaſceret, & paullo ante eßet de hoc Thempſano incommodo nunciatum, cum inueniretur nemo, qui in illa loca cum imperio mitteretur, dixiße quendam, Verrem eſſe non longe a Thempſa; quam ualde uniuerſi admurmurarint, quam palam principes contra dixerint. & is, tot criminibus, teſtimonijsq. cõuictus, in eorum tabellis ſpem ſibi aliquam ponit, quorũ omnium palam, cauſſa incognita, uoce damnatus eſt? Eſto: nihil ex fugitiuorum bello, aut ſuſpicione belli laudis adeptus eſt, quod neque bellum eiuſmodi, neque belli periculum fuit in Sicilia, neque ab iſto prouiſum eſt, ne quod eßet: at uero contra bellum praedonum claßẽ habuit ornatam, diligentiamq. in eo ſingularem: itaque iſto praetore praeclare defenſa prouincia eſt. Sic de bello praedonum, ſic de claße Sicilienſi, iudices, dicam, ut hoc iam ante confirmem, in hoc uno genere omnes ineße culpas iſtius maximas, auaritiae, maieſtatis, dementiae, libidinis, crudelitatis. haec dum breuiter expono, quaeſo, ut feciſtis adhuc, diligenter attendite. Rem naualem primum ita dico eße adminiſtratam, non uti prouincia defenderetur, ſed ut claſſis nomine pecunia quaereretur. ſuperiorum praetorum conſuetudo cum haec fuiſſet, ut naues ciuitatibus, certusq. numerus nautarum, militumq. imperaretur, maximae, & locupletiſſimae ciuitati Mamertinae nihil horum imperauiſti. ob quam rem quid tibi Mamertini clam dederint pecuniae, poſt uidebitur: ex ipſorum litteris, & teſtibus quaeremus. nauem uero Cybeam maximã, triremis inſtar, pulcherrimam, atque ornatiſſimam, palam aedificatam ſumptu publico, ſciente Sicilia, per magiſtratum, ſenatumq. Mamertinum, tibi datam, donatamq. eſſe dico. haec nauis onuſta praeda Sicilienſi, cum ipſa quoque eſſet ex praeda, ſimul cum iſte decederet, appulſa Veliam eſt cũ plurimis rebus, & ijs, quas ante Romam mittere cum ceteris furtis noluit, quod erant cariſſimae, maximeq. eum delectabant. eam nauem nuper egomet uidi Veliae, multiq. alij uiderunt, pulcherrimam, atque ornatiſſimam, iudices. quae quidem omnibus, qui eam adſpexerant, proſpectare iam exſilium, atque explorare fugam domini uidebatur. Quid mihi hoc loco reſpondebis? niſi forte id, quod tametſi probari nullo modo poteſt, tamen dici quidem in iudicio de pecunijs repetundis neceſſe eſt, de tua pecunia cõſtare aedificatam eſſe eam nauem. aude hoc ſaltem dicere, quod neceſſe eſt. noli metuere, Hortenſi, ne quaerã,

qui

qui licuerit aedificare nauē ſenatori. antiquae ſunt iſtae leges, & mortuae, quemadmodum tu ſoles dicere, quae uetant. fuit iſta reprehenſio quondam, fuit iſta ſeueritas in iudicijs, ut iſtam rem accuſator in magnis criminibus obijciendam putaret. quid enim tibi naue opus fuit? qui ſi quo publice proficiſcereris, & praeſidij, & uecturae cauſſa, ſumptu publico nauigia praeberentur. priuatim autem nec proficiſci quoquam potes, nec acceſſere res tranſmarinas ex ijs locis, in quibus tibi habere, mercari nihil licet. deinde cur quidquam contra leges paraſti? ualeret hoc crimen in illa ueteri ſeueritate, ac dignitate reip. nunc non modo te hoc crimine nō arguo, ſed ne illa quidem communi uituperatione reprehendo. poſtremo tu tibi hoc numquam criminoſum, numquam inuidioſum fore putaſti, celeberrimo loco palam tibi aedificari onerariam nauem in ea prouincia, quam tu cū imperio obtinebas? quid eos loqui, qui uidebant, quid exiſtimare eos, qui audiebant, arbitrabare? inanem te nauem eſſe in Italiam deducturum? nauiculariam te, cum Romam ueniſſes, eſſe facturum? ne illud quidem quiſquam poterat ſuſpicari. te habere in Italia maritimum fundum, & ad fructus deportandos onerariam nauem comparare. eiuſmodi de te uoluiſti ſermonem eſſe omnium, palam ut loquerentur, te illam nauem parare, quae praedam ex Sicilia deportaret, & quae ad ea furta, quae reliquiſſes, commearet? uerum haec omnia, ſi doces nauem de tua pecunia aedificatam, remitto, atque concedo. ſed hoc, homo amentiſſime, non intelligis, priore actione ab ipſis Mamertinis, tuis laudatoribus, eſſe ſublatum. nam dixit Heius, princeps ciuitatis, princeps iſtius legationis, quae ad tuam laudationem miſſa eſt, nauem tibi operis publicis Mamertinorum eſſe aedificatam, eiq. faciendae ſenatorem Mamertinum publice praefuiſſe. Reliqua eſt materies: hāc Rheginis, ut ipſi dicunt, (tametſi tu negare non potes) publice, quod Mamertini materiem non habent, imperauiſti. Si, & ex quo fit nauis, & qui faciunt, imperio tibi tuo, non pretio, praeſto fuerunt: ubi tandem iſtuc latet, quod tu de tua pecunia dicis impenſum? At Mamertini in tabulis nihil habent. Primum uideo potuiſſe fieri, ut ex aerario nihil darent: (etenim uel Capitolium, ſicut apud maiores noſtros factum eſt, publice gratis coactis fabris, operiſq. imperatis exaedificari, atque effici potuit) deinde id quoque perſpicio, quod & oſtendam, cum iſtos produxero, ipſorum ex litteris, multas pecunias iſti, erogatas in operum locationes falſas, atque inanes, eſſe perſcriptas. nam illud minime mirum eſt, Mamertinos, a quo ſummum beneficium acceperant, quem ſibi amiciorem, quam populo R. eſſe cognouerant, eius capiti litteris ſuis peperciſſe. ſed ſi argumento eſt, Mamertinos pecunias tibi non dediſſe, quia ſcriptum non habent: ſit argumento, tibi gratis conſtare nauem, quia, quid emeris, aut quid locaueris, ſcriptum proferre non potes. At enim iccirco nauem Mamertinis non imperaſti, quod ſunt foederati. Dij approbent. habemus hominem in fetialium manibus educatum, unum praeter ceteros in publicis religionibus foederum ſanctum, & diligentem. omnes, qui ante te praetores fuerunt, dedantur Mamertinis, quod ijs nauem contra pactionem foederis imperarint. ſed tamen tu, ſancte homo, ac religioſe, cur Taurominitanis, item foederatis, nauem imperaſti? an hoc probabis, in aequa cauſſa populorum, ſine pretio narium ius, & diſparem condicionem fuiſſe? quid, ſi eiuſmodi eſſe haec duo foedera duorum populorum, iudices, doceo, ut Taurominitanis nominatim cautum, & exceptum ſit foedere, ne nauem dare debeant; Mamertinis in ipſo foedere ſanctum, atque perſcriptum ſit, uti nauem dare neceſſe ſit; iſtum autem, contra foedus, & Taurominitanis imperaſſe, & Mamertinis remiſiſſe? num cui dubium poterit eſſe, quin, Verre praetore, plus Mamertinis Cybea, quam Taurominitanis foedus opitulatum ſit? Recitentur foedera. Iſto igitur tuo, quemadmodum ipſe praedicas, beneficio, ut res indicat, pretio, atque mercede, minuiſti maieſtatem reip. minuiſti auxilia populi R. minuiſti copias maiorū uirtute, ac ſapientia comparatas. ſuſtuliſti ius imperij, condicionem ſociorum, memoriam foederis. qui ex foedere ipſo nauem uel uſque ad Oceanum, ſi imperaſſemus, ſumptu periculoq. ſuo armatam, atque ornatam mittere debuerunt; hi, ne in freto, ante ſua tecta, & domos nauigarent, ne ſua moenia, portuſq. defenderēt, pretio abs te ius foederis, & imperij condicionem emerunt. quid cenſetis in hoc foedere faciundo uoluiſſe Mamertinos impendere laboris, operae, pecuniae, ne haec biremis adſcriberetur, ſi id ullo modo poſſent a noſtris maioribus impetrare? nam, cum hoc munus imperaretur tam graue ciuitati, inerat neſcio quo modo in illo foedere ſocietatis quaſi quaedam nota ſeruitutis. quod tum recentibus ſuis officijs, integra re, nullis populi R. difficultatibus, a maioribus noſtris foedere aſſequi non potuerunt, id nunc, nullo nouo officio ſuo, tot annis poſt, iure imperij noſtri quotannis uſurpato, ac ſemper retento, ſumma in difficultate nauium, a C. Verre pretio aſſecuti ſunt. At non hoc ſolum aſſecuti, ne nauem darent: ecquem nautam, ecquem militem, qui aut in claſſe, aut in praeſidio eſſet, te praetore, per triennium Mamertini dederunt? Denique cum ex S. C. itemq. ex lege Terentia, & Caſſia frumentum aequabiliter emi ab omnibus Siciliae ciuitatibus oporteret, id quoque munus leue, atque commune Mamertinis remiſiſti. Dices, frumentum Mamertinos non debere. Quo modo non debere? an, ut ne uenderent? non enim erat hoc genus frumenti ex eo genere, quod exigeretur, ſed ex eo, quod emeretur. te igitur auctore, & interprete, ne foro quidem, & commeatu Mamertini populum R. iuuare debuerunt. quae tandem ciuitas fuit, quae deberet? qui publicos agros arant, certum eſt, quid ex lege cenſoria dare debeant. cur ijs quidquam praeterea ex alio genere imperauiſti? quid decumani? numquid praeter ſingulas decumas ex lege Hieronica debent? cur ijs quoque ſtatuiſti, quantum ex hoc genere frumenti empti darent? qui ſunt immunes, ij certe nihil debent. at ijs non modo imperaſti, uerum etiam, quo plus darent, quam poterant, haec ſexagena millia modium, quae Mamertinis remiſeras, addidiſti. nec hoc dico, ceteris non recte imperatum eſſe: Mamertinis, qui erant in eadem cauſſa & quibus ſuperiores omnes praetores, item ut ceteris, imperarant pecuniam, qui ex S. C. & ex lege diſſoluerant, his dico non recte remiſſum. At, ut hoc beneficium, quemadmodum dicitur, trabali clauo figeret, cum conſilio cauſſam Mamertinorum cognoſcit, & de conſilij ſententia, Mamertinis ſe frumentum non imperare, pronunciat. Audite decretum mercenarij praetoris ex ipſius commentario; & cognoſcite, quanta in ſcribendo

grauitas.

grauitas, quanta in conſtituendo iure ſit auctoritas. Recita, COMMENTARIVM. *Libenter ait ſe facere: itaq. perſcribit. quid, ſi hoc uerbo non eſſes uſus, Libenter? nos uidelicet inuitum te quaeſtum facere putaremus.* AC. DE. CONSILII. SENTENTIA. *Praeclarum recitari conſilium, iudices, audiſtis. utrum uobis conſilium recitari tandem praetoris uidebatur, cum audiebatis nomina, an praedonis improbiſſimi ſocietas, atque comitatus? En foederum interpretes, ſocietatis pactores, religionis auctores. numquam in Sicilia frumentum publice eſt emptum, quin Mamertinis pro portione imperaretur, ante quam hoc delectum, praeclarumq. conſilium iſte dedit, ut ab his nummos acciperet, ac ſui ſimilis eſſet. itaque tantum ualuit iſtius decreti auctoritas, quantum debuit eius hominis, qui, a quibus frumentum emere debuiſſet, ijs decretum uendidiſſet. nam ſtatim L. Metellus, ut iſti ſucceſſit, ex C. Sacerdotis & Sex. Peducaei inſtituto, ac litteris, frumentum Mamertinis imperauit. tũ illi intellexerũt, ſe id, qđ a malo auctore emiſſẽt, diutius obtinere nõ poſſe.*

EXPLANATIO

FVGITIVORVM *reliquias* } uicto iam Spartaco. THEMPSANVM *incommodum* } cum Thempſam oppidum in Bruttijs reſidua Spartaci manus occupauit. TE } qui non longe aberas. VALENTINI } Thempſanorum uicinij. PROFICISCENTEM } in prouinciam. NE ILLAM *quidem infamiam* } cum eſſes in litore cum Tertia, & cum tunica pulla, & pallio, decedens iam ex prouincia, nec ad triumphum, ſed ad iudicium. CVM *inueniretur nemo*, } non quod ire nemo uellet, ſed quod in Italia cum imperio tunc nemo eſſet: extra ordinem autem decerni, qui contra fugitiuorum reliquias cum imperio mitteretur, dignitatis publicae non eſſe uideretur. quam ob cauſſam facta Verris mentio eſt, quod is & cum imperio eſſet, nec longe a Thempſa, iam e prouincia decedẽs. in quo ſenatus uniuerſus, quid de Verre ſentiret, admurmuratione oſtendit: ſenatus uero principes, ut conſulares, & praetorij, quiq. magiſtratum gerebant, palam contradixerunt. TESTIMONIISQ. } recitatis actione prima. EORVM } ſenatorum. QVORVM *omnium uoce* } & qui admurmurarunt, & qui palam contradixerunt. CAVSSA *incognita*, } teſtes enim Siculos non audierant, fama tantum ipſa mouebantur, & quod, quis eſſet Verres, quid in eo uirtutis, & induſtriae, ex urbana praetura cognouerant. ESTO: } orationem ad aliam rem traducere, ſic, ut coniungantur ea, quae diuerſa ſunt, uulgaris artificij non eſt, ut hoc loco: Eſto: deinde ſubiungitur, At uero. Eiuſdem artificij eſt illud lib.I. At credo in hiſce ſolis rebus indomitas cupiditates, atque effrenatas habebat: ceterae libidines eius ratione aliqua, aut modo continebantur. quam multis iſtum ingenuis, quam multis matribus familias in illa taetra atque impura legatione uim attuliſſe exiſtimatis? Simile illud lib.III. Priuatim hoc modo: quid publice? ciuitates quemadmodum tractatae ſunt? Idem tranſitus agnoſcitur lib.IV. At hoc ſolum Africani monumentum uiolaſti. quid? a Tindaritanis nõ eiuſdem Scipionis poſitum ſimulacrum Mercurij, pulcherrime factum, ſuſtuliſti? cum hoc genere ſimilitudinem habet, quod ſcriptum eſt in ep. ad Appium: Atque haec domeſtica: quid illa tandẽ popularia? Hoc, quidquid eſt induſtriae, ſi quis negligit; nimirum is, quanti ſit eloquentia, quamq. partes in ea multae requirantur, ſimul negligere uidetur. NEQVE *ab iſto prouiſum eſt, ne quod eſſet.* } potius opera data eſt, ut aliquod eſſet, liberatis poſt condemnationem Leonidae ſeruis: ex quo illa per ironiam: Quis dubitet, quin ſeruorum animos ſumma formidine oppreſſerit, cum uiderent ea facilitate praetorem, ut ab eo ſeruorum, coniurationiſq. damnatorum, uita, uel ipſo carnifice internuncio, redimeretur? Atque illae duae cauſſae ad fortunam referuntur, Quod neque bellum eiuſmodi, neque belli periculum in Sicilia fuit: tertia Verri adſcribitur, Neque ab iſto prouiſum eſt, ne quod eſſet. ORNATAM, } inſtructã remigibus, militibus, duce, rebus ad pugnandum neceſſarijs. DEMENTIAE, } hic certa crimina exponuntur: dementia uero crimen certũ non eſt, ſed fons quidam, & origo criminum. itaque uel tollendum cenſeo, uel immutandum, neutrum tamen ſine ueterum librorum auctoritate. nã quod alij legunt, Maieſtatis deminutae; frigidum uidetur. breuis enim criminum enumeratio non modo maiorem uim, ſed numerum quoque meliorem efficit. REM *naualem* } primo loco exponit auaritiae crimen, ſicuti ex quattuor criminibus auaritiam primam proxime nominauit. NIHIL *horum imperauiſti.* } lib.IV. Pro hiſce rebus uacatio data ab iſto ſumptus, laboris, militiae, rerum denique omniũ. NAVEM *uero Cybeam* } lib.IV. TRIREMIS *inſtar*, } quae biremis erat: ut infra. DOMINI } Verris, qui iudicio dãnatus in exſilium ibit, auectus ipſa naui. HABERE, } nec habere, nec mercari ſenatori trans mare quidquam licuit. IN OPERVM *locationes falſas*, } ut eius pecuniae, quam in nauem erogauerant, quam, tuo parcentes capiti, in tabulas referre noluerant, exitus aliquis inueniretur. EIVS *capiti litteris ſuis pepercisse.* } noluiſſe quidquam in tabulas referre, ne Verri nocerent. TIBI *gratis conſtare nauem,* } tua pecunia factã non eſſe. Valet argumentũ: Si, quod ſcriptũ non eſt, factũ non eſt: ne tu quidem, quod ſcriptũ proferre non potes, id factũ eſſe dices, emptam uidelicet a te nauẽ illã eſſe, aut locatam Mamertinis. DII *approbent.* } modus laudandi. ſed hic mera ironia eſt. quaſi factũ Verris eiuſmodi nõ ſit, ut a dijs approbari debeat. NE HAEC *biremis adſcriberetur*, } animaduerte, quam ſupra nauẽ uocauit, hic biremem dici: ut nauis generale nomen ſit. EXIGERETVR, } ex primis decumis: nam alteras emebat populus Romanus, & praeterea quod erat ciuitatibus aequaliter imperatum. lib.IV. Ex LEGE *cenſoria* } lib.IV. Perpaucae Siciliae ciuitates ſunt bello a maioribus noſtris ſubactae: quarũ ager cũ eſſet publicus populi R. factus, tamẽ illis eſt redditus. is ager a cẽſoribus locari ſolet. Legẽ igitur cenſoriã, ipſo interprete

Cicerone, accipio pro locatione cenſoria. IIS ʒ qui publicos agros arant. DECVMANI? ʒ aratores, qui populo Romano decumas Hieronica lege, nullo pretio, darent. STATVISTI, ʒ arbitrio tuo, in ſecundis decumis, quae uendebantur: cum id ſtatuere Verres ipſe non deberet. tot enim erant ſecundae decumae, quot primae. unde lib. III. Frumentum emere in Sicilia debuit Verres ex S.C. & ex lege Terentia & Caſſia frumentaria. emundi duo genera fuerunt, unum certarum decumarum, alterum, quod praeterea ciuitatibus aequaliter eſſet diſtributum: illius decumani tantum, quantum ex primis decumis fuiſſet: huius imperati tritici modium DCCC millia. QVI SVNT *immunes,* ʒ tertium genus eorum, quos frumenti plus, quam debebant, aut etiam ſi nihil deberent, ſoluere coegit Verres. TRABALI *clauo figeret,* ʒ maxime confirmaret. CVM *conſilio* ʒ cum ſua cohorte. EN FOEDERVM *interpretes.* ʒ quia Verres ideo ſe Mamertinis nauem non imperaſſe dicebat, quod eſſent foederati. Apoſtrophe per indignationem expreſſa, ut illa aliquanto poſt: En, quod Tindaritani libenter praedicent. Et illa lib. I. En, cui tuos liberos committas: en memoria mortui ſodalis. SOCIETATIS *pactores,* ʒ digni, quibus utamur in paciſcenda ſocietate. RELIGIONIS *auctores.* ʒ qui foederum religionem tuentur. ſupra: Habemus hominem in fetialium manibus educatum, unum praeter ceteros in publicis religionibus foederum ſanctum, & diligentem. AC LITTERIS, ʒ id enim in tabulas retulerant. A MALO *auctore* ʒ ab eo, cuius apud Metellum auctoritas nulla fuit.

O R A T. I O

AGE porro, tu, qui te tam religioſum exiſtimari uoluiſti interpretem foederum, cur Taurominitanis frumentum, cur Netinis imperaſti? quarum ciuitatũ utraque foederata eſt. ac Netini quidem ſibi non defuerunt: nam, ſimul ac pronunciaſti, libenter te Mamertinis quidem remittere; te adierunt, & eandem ſuam cauſſam foederis eſſe docuerunt. tu aliter decernere in eadem cauſſa non potuiſti: pronuncias, Netinos frumẽtum dare non oportere: & ab his tamen exigis. Cedo mihi eiuſdem praetoris litteras & rerum decretarum, & frumenti imperati, & rerum decretarum tritici empti. Quid potius in hac tanta, ac tam turpi inconſtantia ſuſpicari poſſumus, iudices, quam id, quod neceſſe eſt, aut iſti a Netinis pecuniam, cum poſceret, non datam, aut id eſſe actum, ut intelligerent Mamertini, bene ſe apud iſtum tam multa pretia, ac munera collocaſſe, cum idem alij iuris ex eadem cauſſa non obtinerent? Hic mihi etiam audebit mentionem facere Mamertinae laudationis. in qua quam multa ſint uulnera, quis eſt ueſtrum, iudices, quin intelligat? primum, in iudicijs. qui decem laudatores dare non poteſt, honeſtius eſt ei nullum dare, quam illum quaſi legitimum numerum conſuetudinis non explere. tot in Sicilia ciuitates ſunt, quibus tu per triennium praefuiſti: arguunt ceterae: paucae, & paruae, metu repreſſae, ſilent: una laudat. hoc quid eſt, niſi intelligere, quid habeat utilitatis uera laudatio? Sed tamen ita, Verres, prouinciae praefuiſti, ut hac utilitate neceſſario tibi ſit carendum. deinde, id quod alio loco ante dixi, quae eſt iſta tandem laudatio, cuius laudationis legati principes & publice tibi nauem aedificatam, & priuatim ſe ipſos abs te ſpoliatos, expilatosq. eſſe dixerunt? poſtremo quid aliud iſti faciunt, cum te ſoli ex Sicilia laudãt, niſi teſtimonio nobis ſunt, te omnia ſibi eſſe largitum, quae tu de rep. noſtra detraxeris? Quae colonia eſt in Italia tam bono iure, quod tam immune municipiũ, quod per hos annos tam commoda uacatione ſit uſum omnium rerum, quam Mamertina ciuitas per triennium? ſoli, ex foedere quod debuerunt, non dederunt: ſoli, iſto praetore, omnium rerum immunes fuerunt: ſoli, iſtius imperio, ea condicione uitae fuerunt, ut populo R. nihil darent, Verri nihil denegarent. Verum, ut ad claſſem, quo ex loco ſum digreſſus, reuertar: accepiſti a Mamertinis nauem contra legem, remiſiſti contra foedera. ita in una ciuitate bis improbus fuiſti; cum & remiſiſti, quod non oportebat; & accepiſti, quod non licebat. exigere te oportuit nauem, quae contra praedones, non quae cum praeda nauigaret; quae defenderet, ne prouincia ſpoliaretur, non quae noua prouinciae ſpolia portaret. Mamertini tibi & urbem, quo furta undique portares, & nauem, qua exportares, praebuerunt. illud tibi opidum receptaculum praedae fuit: illi homines teſtes, cuſtodesq. furtorum: illi tibi & locum furtis, & furtorum uehiculum comparauerunt. itaque ne tum quidem, cum claſſem auaritia, ac nequitia tua perdidiſti, nauem Mamertinis imperare auſus es. quo tempore, in tanta inopia nauium, tantaq. calamitate prouinciae, etiã ſi precario eſſent rogandi, tamen ab ijs impetraretur. reprimebat enim tibi & imperandi uim, & rogandi conatum praeclara illa non populo R. reddita biremis, ſed praetori donata Cybea. ea fuit merces imperij, auxilium iuris, conſuetudinis, foederis. habetis unius ciuitatis firmũ auxiliũ, amiſſum, ac uenditum pretio: cognoſcite nunc nouã praedandi rationem, ab hoc primũ excogitatã. Sumptũ omnẽ in claſſem frumento, ſtipendio, ceterisq. rebus nauarcho ſuo quaeque ciuitas ſemper dare ſolebat. is neque, ut accuſaretur a nautis, cõmittere audebat, & ciuibus ſuis rationẽ referre debebat: in illo omni negotio non modo labore, ſed etiam periculo ſuo uerſabatur. erat hoc, ut dico, factitatum ſemper, nec ſolum in Sicilia, ſed in omnibus prouincijs, etiam in ſociorum, & Latinorum ſtipendio, ac ſumptu, tum cum illorum auxilijs uti ſolebamus. Verres, poſt imperium conſtitutum, primus imperauit, ut ea pecunia omnis a ciuitatibus ſibi adnumeraretur, ut is eam pecuniam tractaret, quem ipſe praefeciſſet. Cui poteſt eſſe dubium, quamobrem & omnium conſuetudinem ueterem primus immutaris, & tantam utilitatem per alios tractandae pecuniae neglexeris, & tantam difficultatem cum crimine, moleſtiam cum ſuſpicione ſuſceperis? Deinde alij quaeſtus inſtituuntur, ex uno genere nauali, uidete quam multi; accipere a ciuitatibus pecunias, ne nautas darent; pretio certo miſſos facere nautas; miſſorum omne ſtipendium lucrari; reliquis, quod deberet, non dare. haec

re: haec omnia ex ciuitatum teſtimonijs cognoſcite.
Recita. TESTIMONIA. CIVITATVM. Hunccine
hominem? hanccine impudentiam, iudices? hanccine
audaciam? ciuitatibus pro numero militum pecuniarũ
ſummas deſcribere; certum pretium, ſexcenos num-
mos, nautarum miſſioni conſtituere. quos qui dederat,
commeatum totius aeſtatis abſtulerat. iſte, quod &
nautae nomine pro ſtipendio, frumentoq. acceperat, lu-
crabatur. ita quaeſtus duplex unius miſſione fiebat. atq.
haec homo amentiſſimus in tanto praedonum impetu,
tantoq. periculo prouinciae ſic palam faciebat, ut & ip
ſi praedones ſcirent, & tota prouincia teſtis eſſet.
Cum, propter iſtius hanc tantam auaritiam, nomine
claſſis eſſent in Sicilia, re quidem uera naues inanes,
quae praedam praetori, non quae praedonibus metum
afferrent: tamen, cũ P. Caeſetius, & P. Tadius decem
nauibus his ſemiplenis nauigarent, nauem quãdam pi-
ratarum, praeda refertam, non ceperunt, ſed abduxe
runt, onere ſuo plane captam, atque depreſſam. erat
ea nauis plena iuuentutis formoſiſſimae, plena argen
ti facti, atque ſignati, multa cum ſtragula ueſte. haec
una nauis a claſſe noſtra non capta eſt, ſed inuenta ad
Megaridem: qui locus eſt non lõge a Syracuſis. quod
ubi iſti nunciatum eſt; tametſi noctu cum mulierculis
iacebat ebrius, erexit ſe tamen, & ſtatim quaeſtori,
legatoq. ſuo cuſtodes miſit complures. ut omnia ſibi in-
tegra quamprimum exhiberentur. appellitur nauis
Syracuſas: exſpectatur ab omnibus: ſupplicium ſumi
de captiuis putatur. iſte, quaſi praeda ſibi aduecta,
non praedonibus captis, ſi qui ſenes, aut deformes
erant, eos in hoſtium numero ducit: qui aliquid for-
mae, aetatis, artificijq. habebant, abducit omnes: non
nullos ſcribis ſuis, filio, cohortiq. diſtribuit: ſympho-
niacos ſex cuidam amico ſuo Romam muneri miſit: nox
illa tota exinanienda naui conſumitur. archipiratam ip
ſum uidet nemo; de quo ſupplicium ſumi oportuit: ho
dieq. omnes ſic habent perſuaſum, (quid eius ſit, uos
coniectura quoque aſſequi debetis) iſtum clam a pira-
tis ob hunc archipiratam pecuniam accepiſſe. conie-
ctura eſt: iudex eſſe bonus nemo poteſt, qui ſuſpicio
ne certa non mouetur. hominem noſtis; conſuetudi-
nemq. omnium tenetis; qui ducem praedonum, aut ho-
ſtium ceperit, quam libenter eum palam ante oculos
omnium eſſe patiatur. hominem in tanto conuentu Sy-
racuſis uidi neminem, iudices, qui archipiratam cap-
tum uidiſſe ſe diceret, cum omnes, ut mos eſt, con-
currerent, quaererent, uidere cuperent. quid accidit,
cur tantopere iſte homo occultaretur, ut eum ne caſu
quidem quiſquam adſpicere poſſet? homines maritimi
Syracuſis, qui ſaepe iſtius ducis nomen audiſſent, ſae-
pe timuiſſent, cum eius cruciatu, atque ſupplicio pa-
ſcere oculos, animumq. exſaturare uellent; poteſtas ad
ſpiciendi nemini facta eſt. Vnus plures praedonum du
ces uiuos cepit P. Seruilius, quam omnes antea. ec-
quando igitur iſto fructu quiſquam caruit, ut uidere
piratam captum non liceret? at contra, quacumque
iter fecit, hoc iucundiſſimum ſpectaculum omnibus uin
ctorum, captorumq. hoſtium praebebat: itaque ei con
curſus undique fiebant, ut non modo ex ijs opidis, qua
ducebantur, ſed etiam ex finitimis uiſendi cauſſa con
uenirent. Ipſe autem triumphus quamobrem omnium
triumphorum gratiſſimus populo R. fuit, atque iu-
cundiſſimus? quia nihil eſt uictoria dulcius: nullum eſt
autem teſtimonium uictoriae certius, quam, quos ſae
pe metueris, eos te uinctos ad ſupplicium duci uidere.
Hoc tu quamobrem non feciſti? quamobrem ita iſte pi-
rata celatus eſt, quaſi eum adſpicere nefas eſſet?
quamobrem ſupplicium non ſumpſiſti? quam ob cauſ-
ſam hominem reſeruaſti? ecquem audiſti in Sicilia ante
captum archipiratam, qui non ſecuri percuſſus ſit?
unum cedo auctorem tui facti: unius profer exemplũ.
uiuum tu archipiratam ſeruabas, quem per trium-
phum, credo quem ante currum tuum duceres. neque
enim quidquam erat iam reliquum, niſi, ut, claſſe po-
puli R. pulcherrima amiſſa, prouinciaq. lacerata, trium-
phus naualis tibi decerneretur. Age porro, cuſtodiri
ducem praedonum nouo amore, quam ſecuri feriri om
nium exemplo, magis placuit. quae ſunt iſtae cuſtodiae?
apud quos homines? quemadmodum eſt aſſeruatus?
Lautumias Syracuſanas omnes audiſtis, plerique no-
ſtis. opus eſt ingens, magnificum, regum, ac tyranno-
rum: totum eſt ex ſaxo in mirandam altitudinem de-
preſſo, & multorum operis penitus exciſo. nihil tam
clauſum ad exitus, nihil tam ſaeptum undique, nihil
tam tutum ad cuſtodias nec fieri, nec cogitari poteſt.
in has Lautumias, ſi qui publice cuſtodiendi ſunt,
etiam ex ceteris opidis Siciliae deduci imperantur. eo
quod multos captiuos ciues R. coniecerat, & quod eo
dem ceteros piratas contrudi imperarat; intellexit,
ſi hunc ſubditicium archipiratam in eandem cuſtodiam
dediſſet, fore, ut a multis, illis in Lautumnijs, uerus
ille dux quaereretur. itaque hominem huic optimae,
tutiſſimaeq. cuſtodiae non audet committere: denique
Syracuſas totas timet: amandat hominem, quo? Li-
lybaeum fortaſſe? uideo: tamen homines maritimos
non plane formidat. minime, iudices. Panhormum
igitur? audio: quamquam Syracuſis, quoniam in Sy-
racuſano captus erat, maxime, ſi minus ſupplicio af-
fici, at cuſtodiri oportebat. ne Panhormum quidem.
quid igitur? quo putatis? ad homines a piratarum me-
tu, & ſuſpicione alieniſſimos, a nauigando, rebusq.
maritimis remotiſſimos, ad Centuripinos, homines ma
xime mediterraneos, ſummos aratores, qui nomen
numquam timuiſſent maritimi praedonis, unum te prae
tore horruiſſent Apronium terreſtrem archipiratam.
&, ut quiuis facile perſpiceret, id ab iſto actum eſſe,
ut ille ſuppoſitus facile & libenter ſe illum, qui non
erat, eſſe ſimularet; imperat Centuripinis, ut is uictu,
ceterisq. rebus quamliberaliſſime, commodiſſimeq. ha-
beatur. Interea Syracuſani, homines periti, & hu-
mani, qui non modo ea, quae perſpicua eſſent, uidere,
uerum etiam occulta ſuſpicari poſſent, habebant ratio-
nem omnes quotidie piratarum, qui ſecuri ferirentur;
quam multos eſſe oporteret, ex ipſo nauigio, quod erat
factum ſex remorum numero, conijciebant. iſte, quod
omnes, qui artificij aliquid habuerant, aut formae,
remouerat, atque abduxerat; reliquos ſi, ut conſue-
tudo eſt, uniuerſos ad pallum alligaſſet, clamorem popu
li fore ſuſpicabatur; cũ tanto plures adducti eſſent, quã
relicti, propter hanc cauſſam cũ inſtituiſſet alios alio tẽ-
pore producere; tamen in tanto conuentu nemo erat,
quin rationẽ, numerumq. haberet, & reliquos non deſi-
deraret ſolum, ſed etiam poſceret, & flagitaret. cum
maximus numerus deeſſet; tum iſte, homo nefarius, in
eorum locum, quos domum ſuam de piratis abduxerat,
ſubſtituere, & ſupponere coepit ciues R. quos in car-

cerem antea coniecerat. quorum alios Sertorianos milites fuiſſe inſimulabat, & ex Hiſpania fugiẽtes ad Siciliam appulſos eſſe dicebat: alios, qui a praedonibus erant capti, cum mercaturas facerent, aut aliam ob cauſſam nauigarent, ſua uoluntate cum piratis fuiſſe arguebat. itaque alij ciues R. ne cognoſcerentur, capitibus obuolutis e carcere ad palum, atque ad necem rapiebantur: alij, cum a multis ciuibus R. recognoſcerentur, ab omnibus defenderentur, ſecuri feriebantur. quorum ego de acerbiſſima morte crudeliſſimoq. cruciatu dicam, cum eum locum tractare coepero; & ita dicam, ut, ſi me in ea querimonia, quam ſum habiturus de iſtius crudelitate, & de ciuium R. indigniſſima morte, non modo uires, uerum etiã uita deficiat, id mihi praeclarum, & iucundum putem. haec igitur eſt geſta res, haec uictoria praeclara: myoparone piratico capto, dux liberatus: ſymphoniaci Romam miſſi: formoſi homines, & adoleſcentes, & artifices, domum abducti: in eorum locum, & ad eorum numerum ciues R. hoſtilem in modum cruciati, & necati: omnis ueſtis ablata: omne aurum, & argentum & ablatum. & auerſum. At quemadmodum ipſe ſe ſe induit priore actione? qui tot dies tacuiſſet, repente in M. Annij, hominis ſplendidiſſimi, teſtimonio, cum in ciues R. dixiſſet, & archipiratam negaſſet ſecuri eſſe percuſſum, exſiluit, conſcientia ſceleris, & furore ex maleficijs concepto excitatus: dixit ſe, quod ſciret ſibi crimini datum iri, pecuniam accepiſſe, neque de uero archipirata ſumpſiſſe ſuppliciũ, ideo ſecuri non percuſſiſſe: domi eſſe apud ſeſe archipiratas dixit duos.

EXPLANATIO

TRITICI *empti.*] fortaſſe rectius, Et tritici empti: ut illud proxime dictum, Rerum decretarum, & frumenti imperati. INCONSTANTIA] cum idem & pronunciarit, Netinos frumentum dare non oportere; & ab ijſdem tamen exegerit. VT IN *iudicijs*,] ſubijci debuit, Sic: ſed eius particulae uim incluſit Cicero in ſententiam proxime ſequentem, qua ſi diceret: Sic, cum tot in Sicilia ciuitatis ſint, quae arguant, paucae & paruae, quae ſileant, una, quae laudet: quid hoc eſt, niſi. &c. DECEM *laudatores*] id comprobat Pedianus. decem enim, qui Scaurum, a Cicerone defenſum, laudauerint, enumerat, nouẽ conſulares, unum adoleſcentem Fauſtũ, Scauri fratrem, Sullae filium. VERA *laudatio?*] quae multarum teſtimonio ciuitatum conſtat. HAC *utilitate*] multarum laudantium ciuitatum. LEGATI *principes*] Heium ſignificat, a quo Verres Cupidinẽ, Herculẽ, Canephoras abſtulerat. lib. VI. TAM *bono iure*,] diuerſa coloniarũ genera diuerſo iure, ideſt aliae alijs, pro ſuis quaeq. meritis, immuniores fuere. REMISISTI] quã ex foedere debebant populo Romano. CYBEA.] iam non biremis, quae ex foedere debebatur, ſed triremis inſtar, quo plura poſſet exportare, Cybea propter latitudinem dicta. AVXILII,] quod ab ijs debebatur. IVRIS,] ita enim iure, conſuetudine, foedere inter eos & populum Romanũ conuenerat. VTI *ſolebamus*.] non quod hoc tempore auxilijs eorum non uterentur: ſed ait, Vti ſolebamus, tum cum aſſidue bella gerebantur. NEGLEXERIS,] negligere uiſus es: ſed nõ neglexiſti, qui per eum, quem tractandae pecuniae praefeciſſes, eandem ad te pecuniam peruenturam ſcires. DIFFICVLTATEM] quia tuo periculo tractaretur illa pecunia ab eo, quem ipſe praefeciſſes. ſupra: In illo omni negotio non modo labore, ſed etiam periculo ſuo uerſaretur. CVM *crimine*,] & difficultas erat in tractanda pecunia; cuius quaecumque iactura fieret, ab eo ſarciri debebat, cui eſſet a ciuitatibus adnumerata: & cum difficultate crimen coniungebatur: quia Verres eius pecuniae partem ad ſe ipſum auertebat. HVNCCINE *hominem?*] ſubaudi, reperiri potuiſſe? DESCRIBERE:] quantum quaeque ſolueret: ut in ep. ad Caſſium, Immunitates dantur: pecuniae maximae deſcribuntur. ideſt, quantum cuique donaretur. SEXCENTENOS *nummos.*] ſcutatos XVII cũ dimidio. Poſtulat analogiae ratio, ſexcenos, ut quingenos, ſeptingenos, & ſimilia. COMMEATVM] quod pro uictu dabatur. quod erat ipſum quoque lucrũ Verris. ABSTVLERAT.] illo ſumptu Verrem leuabat. QVOD ET *nautae nomine*] particula, Et, alios quaeſtus indicat, praeter eos, quos miſſorum nautarum nomine Verres faciebat: quos autẽ quaeſtus? quos ſupra dixit: primũ ex tractanda pecunia a ciuitatibus accepta: deinde, cũ a ciuitatibus, ne nautas darent, pecunias acciperet: poſtremo, cum id, quod deberet, nautis non daret. PRO *ſtipendio*,] ſexcenos nummos. ſupra: Pretio certo miſſos facere nautas, miſſorum omne ſtipendium lucrari. FRVMENTOQ.] commeatu totius aeſtatis. QVAESTVS *duplex*] pro ſtipendio, & frumento. PRAEDAM] quaeſtum. praedabatur enim e ſocijs Verres, cum ex praedonibus deberet. P. CAESETIVS, *& P. Tadius*] Caeſetius quaeſtor, Tadius legatus, ut lib. II. ARGENTI *facti, atque ſignati*,] argentum factũ, uaſa ſunt, quaeq. ornamenti & magnificentia gratia elaborantur: ſignatũ, pecunia: ſignũ enim aliquod & erat, & eſt hodie in nummis. STRAGVLA *ueſte.*] qua lecti, menſae, parieteſq. ſternuntur. NOCTV *cum mulierculis iacebat ebrius*,] pro, Noctu, ſunt qui legant, In acta, non habita ratione temporis, quo Verres in acta, ideſt in litore fuit. nã aeſtate ſumma aliquanto poſt captam piratarum nauem in litus cum mulierculis ſe contulit. quod infra perſpicuum eſt. EOS *in hoſtium numero ducit*:] extremo ſupplicio afficit. ſic ueteres loquebantur, ut caedis mentionem uitarent. infra: In hoſtium numero, locoq. ducemini. Caeſar lib. I. bel. Gall. Reductos in hoſtium numero habuit. QVID *eius ſit*,] ſenſum obſcurat praeciſa locutio. ſed exemplorum ſimilitudo lucem affert. Quid eius ſit, ualet, quid eius rei ſit, uera ne ſit ea res, an falſa. ſic Terentius in Eun. Quidquid huius feci, uirginis cauſſa feci. Vbi Donatus: Quidquid huius: rei, ſubaudiendum eſt: quod eum excluſi foras. Idem in Heant. At mihi fidem apud hunc eſt, nihil me iſtius facturum, pater. Ibidem: Quidquid ego huius feci, tibi proſpexi, & ſtultitiae tuae. In Hec. Quod te Aeſculapi, & te Salus, ne quid ſit huius, oro. Noſter

autem

autem in ep.ad Att.lib.XVI. Non uideo ſciturum me, quid eius ſit, ni ſtatim aliquid litterarum. Plautus in Aul. plene dixit: Ibo intro, ut, quid huius ſit rei, ſciam. VERVS} non ſuppoſitus. VIDEO} aſſentientis uerbum, ut infra, Audio. HOMINES *maritimos.*} Lilybaetanos. NON *plane reformidat.*} qui Syracuſas totas timuit, is ſi Lilybaeum archipiratam mittit, Lilybaetanos non timet, qui tamen, item ut Syracuſani, homines maritimi ſunt. quo minus ueriſimile uidetur, quem Verres cuſtodiri noluit Syracuſis, eum Lilybaeum eſſe miſſum. ILLE *ſuppoſitus*} iam igitur Verres, accepta pecunia, archipiratam dimiſerat. PERITI} uſu rerum. non barbari, & indocti, ſed moribus & litteris exculti. SEX REMORVM} myoparonem infra uocat. cuius in ſingulis tranſtris cum ſeni remiges eſſent; maximum & celerrimum fuiſſe, licet intelligere. INDVIT} indicauit: incurrit, quo minime uolebat. Vſitatus loquendi modus, Induere ſe, pro, in difficultatem ſua ſponte per imprudentiam conijcere.

EXPLANATIO

O CLEMENTIAM *populi R. ſeu potius patientiā miram, ac ſingularem. ciuem R. ſecuri eſſe percuſſum, Annius eques R. dicit: taces. archipiratam negat: fateris. fit in eo gemitus omnium, & clamor, cū tamen a praeſenti ſupplicio tuo ſe continuit populus R. & repreſſit, & ſalutis tuae rationem iudicum ſeueritati reſeruauit. Qui ſciebas tibi crimini datum iri? quāobrem ſciebas? quamobrem etiam ſuſpicabare? inimicū habebas neminem. ſi haberes, tamen non ita uixeras, ut mecum iudicij propoſitū habere deberes. an te, id quod fieri ſolet, conſcientia timidum, ſuſpicioſumq. faciebat? qui igitur, cum eſſes in imperio, iam tum iudicium, & crimen horrebas; reus, cum tot teſtibus coarguare, potes de damnatione dubitare? Verum, ſi crimen hoc metuebas, ne quis abs te ſuppoſitum eſſe diceret, qui pro archipirata ſecuri feriretur: utrum tandem tibi ad defenſionem firmius fore putaſti, in iudicio, coactu, atque efflagitatu meo, producere ad ignotos, tāto poſt, eum, quem archipiratam eſſe diceres, an recenti re, Syracuſis apud notos, inſpectante Sicilia paene tota, ſecuri ferire? uide, quid interſit, utrum faciendum fuerit. in illo reprehenſio nulla eſſe potuit: hic defenſio nulla eſt. itaque illud ſemper omnes fecerunt: hoc quis ante te, quis praeter te fecerit, quaero. Piratam uiuum tenuiſti: quem ad finem? dum cum imperio fuiſti: quamobrem? quam ob cauſſam? quo exemplo? cur tam diu? cur, inquam, ciuibus R. quos piratae ceperant, ſecuri ſtatim percuſſis, ipſis piratis lucis uſuram tam diuturnam dediſti? Verum eſto: ſit tibi illud liberum omne tempus, quod cum imperio fuiſti: etiam ne priuatus? etiam ne reus? etiam ne paene damnatus hoſtium duces priuata in domo retinuiſti? unum, alterum menſem, prope annum denique domi tuae piratae, a quo tempore capti ſunt, quoad per me licitum eſt, fuerunt, hoc eſt quoad per M'. Aciliū Glabrionē licitum eſt; qui, poſtulante me, produci, atque in carcerē condi imperauit. quod eſt huiuſce rei ius? quae conſuetudo? quod exemplum? hoſtem acerrimum, atq. infeſtiſſimum populi R. ſeu potius communem hoſtem gentium, nationumq. omnium quiſquam omnium mortalium, priuatus, intra moenia, domi ſuae, retinere poterit? Quid, ſi pridie, quam a me tu coactus es confiteri, ciuibus R. ſecuri percuſſis, praedonum ducem uiuere, apud te habitare; ſi, inquam, pridie domo tua profugiſſet; ſi aliquam manum contra populum R. facere potuiſſet; quid diceres? apud me habitauit; mecum fuit: ego illum ad iudicium meum, quo facilius crimen inimicorum diluere poſſem, uiuum, atque incolumen reſeruaui. Ita ne uero? tu tua pericula communi periculo defendes? tu ſupplicia, quae debentur hoſtibus uictis, ad tuum, non ad populi R. tempus conferſes? populi R. hoſtis priuatis cuſtodijs aſſeruabitur? at etiam qui triumphant, eoq. diutius uiuos hoſtium duces ſeruant, ut, his per triumphum ductis, pulcherrimum ſpectaculum, fructumq. uictoriae populus R. perſpicere poſſit; tamen, cum de foro in Capitolium currum flectere incipiunt, illos duci in carcerem iubent; idemq. dies & uictoribus imperij, & uictis uitae finem facit. Eſt nunc, credo, cuiquam dubium, quin tu id commiſſurus non fueris: praeſertim cum ſtatuiſſes, ut ais, tibi cauſſam eſſe dicendā: ut ille archipirata non potius ſecuri feriretur, quam, quod erat ante oculos poſitum, tuo periculo uiueret. ſi enim eſſet mortuus; tu, qui crimen ais te metuiſſe, quaero, cui probares? cum conſtaret iſtum Syracuſis ab nullo uiſum eſſe archipiratam, ab omnibus deſideratum; cū dubitaret nemo, quin abs te pecunia liberatus eſſet; cum uulgo loquerentur, ſuppoſitum in eius locū, quem pro illo probare uelles; cum tute faſſus eſſes, te id crimen tanto ante metuiſſe: ſi eum diceres eſſe mortuum, quis te audiret? nunc cum uiuū iſtum neſcio quem produces, tamen ne id credi uoles? quid, ſi aufugiſſet, ſi uincla rupiſſet, ita ut Nico ille nobiliſſimus pirata fugit, quem P. Seruilius, qua felicitate ceperat, eadem recuperauit; quid diceres? Verum hoc erat: ſi ille ſemel uerus archipirata ſecuri percuſſus eſſet, pecuniam illam non haberes: ſi hic falſus eſſet mortuus, aut profugiſſet, non eſſet difficile alium in ſuppoſiti locum ſupponere. Plura dixi, quam uolui, de illo archipirata: & tamen ea, quae certiſſima ſunt huius criminis argumenta, praetermiſi. ſi uolo enim mihi totum eſſe crimen hoc integrum. eſt certus locus, certa lex, certum tribunal, quo hoc reſeruetur. Hac tanta praeda auctus, mancipijs, argento, ueſte locupletatus, nihilo diligentior ad claſſem ornandam, milites reuocandos, alēdosq. eſſe coepit; cum ea res non ſolum prouinciae ſaluti, uerum etiam ipſi praedae eſſe poſſet. nam aeſtate ſumma, quo tempore ceteri praetores obire prouinciam, & concurſare conſueuerunt, aut etiam in tanto praedonum metu, & periculo ipſi nauigare, eo tempore ad luxuriam, libidinesq. ſuas domo ſua regia, quae regis Hieronis fuit, qua praetores uti ſolent, cōtentus nō fuit: tabernacula, quemadmodum cōſueuerat tēporibus aeſtiuis, quod antea iam demonſtraui, carbaſeis intenta uelis collocari iuſſit in litore: quod eſt litus in inſula Syracuſis poſt Arethuſae fontem, propter ipſum introitum atque oſtium portus, amoeno ſane, & ab arbitris remoto loco. hic dies aeſtiuos ſexaginta praetor populi*

R. cuſtos,

R.cuſtos, defenſorq. prouinciae ſic uixit, ut muliebria
quotidie conuiuia eſſent, uir accumberet nemo, prae-
ter ipſum, & praetextatum filium. tametſi recte ſine
exceptione dixeram, uirum, cum iſti eſſent, neminem
fuiſſe. nonnumquam etiam libertus Timarchides adhi-
bebatur: mulieres autem nuptae nobiles, praeter unā
mimi Iſidori filiam, quam iſte, propter amorem, ab
Rhodio tibicine abduxerat; Pippa quaedam uxor Ae-
ſchrionis Syracuſani: de qua muliere plurimi uerſus, q
in iſtius cupiditatem facti ſunt, tota Sicilia precelebrā-
tur. erat Nice, facie eximia, ut praedicatur, uxor
Cleomenis Syracuſani. hanc Cleomenes uir amabat. ue
rumtamen huius libidini aduerſari nec poterat, nec au
debat: & ſimul ab iſto donis beneficijsq. plurimis de-
uinciebatur. illo autem tempore iſte, tametſi ea eſt ho
minis impudentia, quam noſtis, ipſe tamen, cum uir
eſſet Syracuſis, uxorem eius parum poterat animo ſo-
luto, ac libero, tot in acta noctes ac dies ſecum habe-
re. iaque excogitat rem ſingularem. naues, quibus le-
gatus praefuerat, Cleomeni tradit: claſſi populi R.
Cleomenem Syracuſanum praeeſſe iubet, atque impe-
rat. hoc eo facit. ut ille non ſolum abeſſet a domo, tum
cum nauigaret; ſed etiam libenter cum magno hono-
re, beneficioq. abeſſet; ipſe autem, remoto, atque ab-
legato uiro, non liberius, quam ante, (quis enim um-
quam iſtius libidini obſtitit?) ſed paullo ſolutiore ta-
men animo ſecum illam haberet, ſi non tamquam ui-
rum, ac tamquam aemulum remouiſſet. Accipit na-
uem ſociorum, atque amicorum Cleomenes Syracuſa-
nus. quid primum aut accuſem, aut querar, iudices?
Siculo ne homini, legati, quaeſtoris, praetoris deniq.
poteſtatem, honorem, auctoritatem dari? ſi te impe-
diebat iſta conuiuiorum, mulierumq. occupatio; ubi
quaeſtores? ubi legati? ubi ternis denarijs aeſtimatum
frumentum? ubi muli? ubi tabernacula? ubi tot, tan-
taq. ornamenta magiſtratibus, & legatis a ſenatu po-
puloq. R. permiſſa, & data? denique ubi praefecti, &
tribuni tui? ſi Ciuis R. dignus iſto negotio nemo fuit;
quid ciuitates, quae in amicitia, fideq. populi R. per-
petuo manſerant? ubi Segeſtana; ubi Centuripina ci-
uitas? quae tum officijs, fide, uetuſtate, tum etiam
cognatione populi R. nomen attingunt. O dij immor-
tales, quid, ſi harum ipſarum ciuitatum militibus, na
uibus, nauarchis Syracuſanus Cleomenes iuſſus eſt
imperare? non omnis honos ab iſto dignitatis, aequita-
tis, officij ſublatus eſt? Ecquod in Sicilia bellum geſſi-
mus, quin Centuripinis ſocijs, Syracuſanis hoſtibus
uteremur? atque haec oīa ad memoriā uetuſtatis, nō ad
contumeliā ciuitatis referri uolo. itaque ille, uir clariſſi
mus, ſummusq. imperator, M. Marcellus, cuius uirtute
captae, miſericordia cōſeruatae ſunt Syracuſae, habita
re in ea parte urbis, quae inſula eſt, Syracuſanū neminē
uoluit. hodie, inquam, Syracuſanum in ea parte ha-
bitare non licet. eſt enim locus, quem uel pauci poſ-
ſunt defendere. committere igitur eum non fideliſſimis
hominibus noluit: ſimul quod ab illa parte urbis naui-
bus aditus ex alto eſt. quamobrem, qui noſtros exercitus
ſaepe excluſerant, ijs clauſtra loci committenda non
exiſtimauit. Vide, quid interſit inter tuam libidinem,
maiorumq. auctoritatem; inter amorem, furoremq.
tuum, & illorum conſilium, atque prudentiam. illi adi
tum litoris Syracuſanis ademerunt; tu maritimum im-
perium conceſſiſti. illi habitare in eo loco Syracuſanum,
quo naues accedere poſſent, noluerunt: tu claſſi, &
nauibus Syracuſanum praeeſſe uoluiſti. quibus illi ur-
bis ſuae partem ademerunt, ijs tu noſtri imperij partē
dediſti: et quorū ſociorū opera Syracuſani nobis dicto au
dientes ſunt, eos Syracuſanis dicto audiētes eſſe iuſſiſti.
Egreditur Centuripina quadriremi Cleomenes e portu:
ſequitur Segeſtana nauis, Tyndaritana, Herbitenſis,
Heraclienſis, Apollonienſis, Haluntina, praeclara
claſſis in ſpeciem, ſed inops, & infirma propter dimiſ-
ſionem propugnatorum, atque remigum. tamdiu in im
perio ſuo claſſem iſte praetor diligens uidit, quamdiu
conuiuium eius flagitioſiſſimum praeteruecta eſt. ipſe
ſe autem, qui uiſus multis diebus non eſſet, tum ſe ta
men in conſpectum nautis paulliſper dedit. ſtetit ſolea-
tus praetor populi R. cum pallio purpureo, tunicaq. ta-
lari, muliercula nixus, in litore. iam hoc ipſo iſtum ue
ſtitu Siculi, ciuesq. R. permulti ſaepe uiderunt. poſtea
quam paullum prouecta claſſis eſt, & Pachynum quin-
cto die denique appulſa eſt; nautae, famae coacti, radi
ces palmarum agreſtium, quarum erat in illis locis, ſi-
cut in magna parte Siciliae, multitudo, colligebant, &
his miſeri, perditiq. alebantur. Cleomenes autem, qui
alterum ſe Verrem cum luxuria, atque nequitia, tum
etiam imperio putaret, ſimiliter totos dies, in litore ta-
bernaculo poſito, perpotabat. ecce autem repente, e-
brio Cleomene, eſurientibus ceteris, nunciatur pirata
rum naues eſſe in portu Ediſſae. nam ita is locus no-
minatur. noſtra autem claſſis erat in portu Pachyni.
Cleomenes autem, quod ibi erat terreſtre praeſidium
non re, ſed nomine, ſperabat ijs militibus, quos eo loco
deduxiſſet, explere ſe numerum nautarum & remigum
poſſe. reperta eſt eadem iſtius hominis auariſſimi ratio
in praeſidijs, quae in claſſibus. nam erant perpauci re-
liqui, ceteriq. dimiſſi. princeps Cleomenes in quadrire-
mi Centuripina malum erigi, uela fieri, praecidi an-
choras imperauit. & ſimul, ut ſe ceteri ſequerentur,
ſignum dari iuſſit. haec Centuripina nauis erat incredi-
bili celeritate uelis: nam ſcire iſto praetore nemo pote-
rat, quid quaeque nauis remis facere poſſet: etſi in
hac quadriremi propter honorem, & gratiam Cleome
nis, minime multi remiges, & milites deerant. euola
rat iam e conſpectu fere fugiens quadriremis, cū etiam
tunc ceterae naues ſuo in loco moliebātur. erat animus
in reliquis: quamquam erant pauci, quoquo modo ſeſe
res habebat, pugnare tamen ſe uelle clamabant; &,
quod reliquum uitae, uiriumq. fames fecerat, id ferro
potiſſimum reddere uolebant. quod ſi Cleomenes non
tanto ante fugiſſet, aliqua tamen ad reſiſtendum ratio
fuiſſet. erat enim ſola illa nauis conſtrata, & ita ma
gna, ut propugnaculo ceteris poſſet eſſet: quae, ſi in
praedonum pugna uerſaretur, urbis inſtar habere in-
ter illos piraticos myoparones uideretur. ſed tūc inopes
relicti a duce, praefectoq. claſſis, eundem neceſſario cur
ſum tenere coeperunt. Pelorum uerſus, ut ipſe Cleo-
menes, ita ceteri nauigabant. neque ita tamen tam
praedonum fugiebant impetum, quam imperatorem
ſequebantur. tum ut quiſque in fuga poſtremus, ita in
periculo princeps erat. poſtremam enim quamque nauē
piratae primā adoriebantur. ita prima Haluntinorum
nauis capitur: cui praeerat Haluntinus, homo nobilis,
Philarchus, quem ab illis praedonibus Locrenſes po-
ſtea publice redemerunt: ex quo uos priore actione iura
to rem omnem, cauſſamq. cognoſtis. deinde Apollonien-

ſis na-

ſis nauis capitur, & eius praefectus Anthropinus occiditur. haec dum aguntur, interea Cleomenes iam ad Pelori litus peruenerat, iam ſeſe in terram e naui eiecerat, quadriremem q. in ſalo fluctuantem reliquerat. reliqui praefecti nauium, cum in terram imperator exiſſet, cum ipſi neque repugnare, nec mari effugere ullo modo poſſent, appulſis ad Pelorum nauibus Cleomenem perſecuti ſunt. tunc praedonum dux Heracleo, repente, praeter ſpem, non ſua uirtute, ſed iſtius auaritia, nequitiaq. uictor, claſſem pulcherrimam populi R. in litus expulſam, & eiectam, cum primum aduesperaſceret, inflammari, incendiq. iuſſit. O tempus miſerum, atque acerbum prouinciae Siciliae: o caſum illum multis innocentibus calamitoſum, atque funeſtum: o iſtius nequitiam, ac turpitudinem ſingularem. una atque eadem nox erat, qua praetor amoris turpiſſimi flamma, ac claſſis populi R. praedonum incendio conflagrabat.

EXPLANATIO

O CLEMENTIAM *populi Romani*,] qui cum, hoc audito, uehementer commotus eſſet, a praeſenti tamen ſupplicio ſe continuit, ac repreſſit. TIBI *crimini datum iri?*] ſi archipiratam ſecuri percuſſiſſes. NON ITA *uixeras*,] cum ironia. REPREHENSIO *nulla eſſe potuit*:] quia mos fuit, ut capti piratae ſecuri ferirentur. GLABRIONEM] praetorem. IDEMQ. *dies*] in urbe imperium habere non licebat: itaque lex ferebatur, ut ijs, qui triumphantes urbem inirent, uno tantum triumphi die imperium eſſet, ideſt, ius eundi per urbem cum eo exercitu, quem ex prouincia deduxerant. EST NVNC, *credo cuiquam dubium*,] implicata ſententia: ſed uidetur hoc dici: Niſi, pecunia accepta, archipiratam dimiſiſſes, certe eum ſecuri potius percuſſiſſes, quam ut eum domi tuae, tuo cum periculo, uiuum cuſtodires; qui praeſertim ſcires, ubi Romam reuertiſſes, cauſſam tibi eſſe dicendam. Cum igitur dicit; Eſt nunc, credo, cuiquam dubium, quin tu id commiſſurus non fueris; hoc, opinor, dicit: Numquam commiſiſſes, ut ille ſecuri non potius feriretur, quam domi tuae tuo periculo uiueret. QVOD *erat ante oculos poſitum*,] ſi uiueret, tuo periculo uiuere. crimen enim maieſtatis illud erat: de quo infra: Volo mihi totum eſſe crimen hoc integrum: eſt certus locus, certa lex, certum tribunal, quo hoc reſeruetur. QVID *diceres?*] quae tua excuſatio, quae defenſio eſſet? Verum de fuga archipiratae non laborabas: uero archipirata dimiſſo, pecuniam acceperas: in falſi locum, ſi fugiſſet, poſſes alium ſupponere. EST CERTVS *locus*,] certus hic non eſt, ubi de repetundis agitur, non de maieſtate. CERTA *lex*,] de maieſtate. CERTVM *tribunal*.] eius praetoris, qui de maieſtate quaerit. VESTE] ſtragula. ORNANDAM,] inſtruendam. REVOCANDOS,] quos pretio dimiſerat. ſupra. PRAEDAE] ex praedonibs. AESTATE *ſumma*] media, cum frumenta ſunt in areis. ſupra. Et Coelius in ep. ad Ciceronem, Summis Circenſibus ludis, dixit, pro, medijs. CVM ISTI *eſſent*,] Verres, & filius: quos appellare uiros, cum uiro nihil dignum agant, minime licet. TOT IN *acta dies*] Acta uocabulum, non ſatis uſu tritum, loci deprauandi cauſſam praebuit. eſt autem, In acta, ſecreto & amoeno litore: ut ait Seruius in illud Virgilij lib. V.

At procul in ſola ſecretae Troades acta
Amiſſum Anchiſen flebant.

Nepos, uel Probus in Ageſilai uita: Cum in acta cũ ſuis accubuiſset. LEGATVS] P. Tadius. CLASSI *populi Romani*] cui uel praetor ipſe, uel legatus, uel quaeſtor, non Siculus homo, praeeſſe deberet: ut infra. VBI *ternis denarijs aeſtimatum frumentum?*] cur enim tibi in cellam datum eſt frumentum illud, quod tu, cum eſset HS binis, ternis denarijs in ſingulos modios aeſtimaſti, niſi, ut opera tua, tuorumq. populus Romanus pro ſalute ſociorum uteretur? PERPETVO *manſerant*.] quam ob cauſsam immunes erant, ac liberae. Duae tantum hic nominantur, Segeſtana, & Centuripina: ſed praeterea tres erant, Haleſina, Halycienſis, Panhormitana. quarum omnium initio lib. III. mentio fit. COGNATIONE] hoc ad Segeſtanam pertinet. Segeſta enim opidum ab Aenea conditum putabatur. DIGNITATIS,] nulla, inquit, habita dignitatis ratio eſt: claſſi enim populi Romani Siculus homo praeeſſe non debuit. nulla aequitatis: nam ſi homini Siculo, certe Segeſtano, aut Centuripino potius, quam Syracuſano, mandandus honos fuit: cum eae ciuitates, quae in amicitia, fideq. populi Romani perpetuo manſerant, ijs, quae armis uictae fuerant, omnino praeferendae uiderentur. nulla denique officij: cum referri gratiam deceret Centuripinis, quibus in omni bello, quod in Sicilia geſtum eſset, ſocijs populus Romanus uſus eſset. nam Syracuſani ſemper hoſtes. VIDE; *quid interſit inter tuam libidinem, maiorumq. auctoritatem, inter amorem, furoremq. tuum, & illorum conſilium, atque prudentiam. Illi, &c.* acrior eſt ex comparatione reprehenſio: lib. III. Vide, inter importunitatem tuam, ſenatusq. bonitatem quid interſit. Senatus, cum temporibus reip. cogitur ut decernat, ut alterae decumae exigantur, ita decernit, ut pecunia pro his decumis ſoluatur aratoribus: ut, quod plus ſumitur, quam debetur, idem non auferri putetur? tu cum tot decumas non S.C. ſed nouis edictis tuis, nefarijsq. inſtitutis exigeres, & eriperes: magnum te feciſſe arbitrabere, ſi pluris uendideris, quam L. Hortenſius; pater iſtius Q. Hortenſij, quam Cn. Pompeius, quam M. Marcellus, qui ab aequitate, ab lege, ab inſtitutis, non receſserunt? Similiter ibidem infra: Illum uiris fortiſſimis iudicarunt patres conſcripti dimittere de ſumma non potuiſse: te mulieri deterrimae recte remiſiſse, ſenatores iudicabunt? Ille, de quo lege populus Romanus iuſserat, ut ipſius uoluntas & poſſit eſse, & eſset pro lege, tamen in hoc uno genere ueterum religione legum reprehenditur: tu qui, omnibus legibus implicatus tenebare, libidinem tibi tuam pro

lege

lege eſse uoluiſti? In illo reprehenditur, quod ex ea pecunia remiſerit, quam ipſe quaeſierat: tibi concedetur, qui de capite uectigalium populi Romani remiſiſti Agr.II. Videte, quid interſit inter Cn. Domitium tribunum pl. hominem nobiliſſimum, & P. Rullum: qui tentauit, ut opinor, patientiam ueſtram, cum ſe nobilem eſse diceret. Domitius, quod, per caerimonias, populi fieri non poterat, ratione aſſecutus eſt, ut id quoad poſſet, quoad fas eſſet, quoad liceret, populo ad partes daret: hic, quod populi proprium ſemper fuit, quod nemo imminuit, nemo immutauit, quin ij, qui populo agros eſſent aſſignaturi, ante acciperent a populo benificium, quam darent, id totum eripere nobis, atque e manibus extorquere conatus eſt. Ille, quod dari populo nullo modo poterat, tamen quodam modo dedit: hic, quod animi nullo pacto poterat poteſtate, quadam ratione eripere conatus. Nec minus ualet ad obiurgandum idem modus. praeclarum habemus exemplum in ſuaſione Maniliae legis. Maiores ueſtri ſaepe, mercatoribus, ac nauiculatoribus iniurioſius tractatis, bella geſſerunt: uos, tot ciuium Romanorum millibus uno nuncio, atque uno tempore necatis, quo tandem animo eſſe debetis? Et quae ſequuntur. Eodem genere materia conditur irridendi: ut pro Mur. Vigilas tu de nocte, ut tuis conſultoribus reſpondeas: ille, ut, quo intendit, mature cum exercitu perueniat. Te gallorum, illum buccinarum cantus exſuſcitat. Tu actionem inſtituis, ille aciem inſtruit. Tu caues, ne tui conſultores, ille, ne urbes, aut caſtra capiantur. Ille tenet, & ſcit, ut hoſtium copiae, tu, ut aquae pluiuae arceantur. Ille exercitatus eſt in propagandis finibus, tu in regendis. Habere ꝫ habitare: ut apud Plautum in Truc.

- Haec meretrix,
Quae hic habet.

Amorem, ꝫ quo impulſus, Cleomenem, ut animo ſoluto, ac libero eius uxorem habere poſſes, claſſi praefeciſti. Opera ꝫ quia Marcellum in expugnandis Syracuſis adiuuerant. Syracvsanis ꝫ Cleomeni Syracuſano. Soleatvs ꝫ crepidis muliebribus: quibus tamen & uiri uterentur domi. unde Horatius: Et ſoleas poſcit. Qvod *erat terreſtre praeſidium* ꝫ nihl deeſt. nam, Erat, eſt pro Aderat. Praeſidium autem non re, ſed nomine, quaſi correctio eſt, cum ignominia Verris: quia, cum praeſidium milites ſignificet, re, non nomine; ipſe effecerat, ut praeſidium illud eſſet nomine, non re. Scire, *iſto praetore nemo poterat*, ꝫ quia remiges pretio Verres dimiſerat. Moliebantvr. ꝫ ſatagebant in paranda fuga. Occupationem, & tarditatem ſignificat hoc uerbum, ut lib.IV. Hora amplius iam in demoliendo permulti homines moliebantur. Terentius Haeut. Dum comuntur, dum moliuntur, annus eſt. Inopes ꝫ ope carenres. Neqvitiaq. ꝫ hoc ad libidinem refertur. nam ſtatim illa ſubiunguntur: O iſtius nequitiam, ac turpidinem ſingularem. una atque eadem nox erat, qua praetor amoris turpiſſimi flamma, ac claſſis populi Romani praedonum incendio conflagrabat. lib.III. Homo inertior, ignauior, magis uir inter mulieres nequam, impura inter uiros muliercula, preferri non poteſt.

ORATIO

*A*Ffertvr *nocte intempeſta grauis huiuſce mali nuncius Syracuſas: curritur ad praetorium; quo iſtum e conuiuio illo praeclaro reduxerant paullo ante mulieres cũ cantu, atque ſymphonia. Cleomenes, quãquam nox erat, tamen in publico eſſe non audet: includit ſe domi: neque aderat uxor, quae conſolari hominẽ in malis poſſet. huius autem praeclari imperatoris ita erat ſeuera domi diſciplina, ut, in re tanta, in tam graui nuncio, nemo admitteretur, nemo eſſet, qui auderet aut dormientem excitare, aut interpellare uigilantem. iam uero, re ab omnibus cognita, concurſabat urbe tota maxima multitudo. non enim, ſicut antea conſuetudo erat, praedonum aduentum ſignificabat ignis e ſpecula ſublatus, aut tumulo; ſed flamma ex ipſo incendio nauium & calamitatem acceptam, & periculum reliquũ nunciabat. cum praetor quaereretur, & conſtaret ei neminem nunciaſſe: fit ad domum eius cum clamore concurſus, atque impetus. tum iſte excitatus exit: audit rem omnem ex Timarchide: ſagum ſumit. lucebat iam fere: procedit in medium, uini, ſomni, ſtupri plenus. excipitur ab omnibus eiuſmodi clamore, ut ei Lampſaceni periculi ſimilitudo uerſaretur ante oculos. hoc etiam maius hoc uidebatur, quod in odio ſimili multitudo hominum haec erat maxima. tum iſtius acta, commemorabantur, tum flagitioſa illa conuiuia: tum appellabantur a multitudine mulieres nominatim: tũ quaerebatur ex ipſo palam, tot dies cõtinuos, per quos numquam uiſus eſſet, ubi fuiſſet? quid egiſſet? tum imperator ab iſto praepoſitus Cleomenes flagitabatur: neque quidquam propius eſt factum, quam ut illud Uticenſe exẽplum de Hadriano trãsferretur Syracuſas, ut duo ſepulcra duorum praetorũ improborũ, duabusq. in prouincijs conſtituerentur. uerum habita eſt a multitudine ratio temporis, habita eſt tumultus, habita etiam dignitatis, exiſtimationisq. communis; quod is eſt conuentus Syracuſis ciuium R. ut non modo illa prouincia, uerum etiam hac rep. digniſsimus exiſtimetur. confirmãt ipſi ſe, cũ is etiam tum ſemiſomnis ſtuperet: arma capiunt: totum forum, atque inſulam, quae eſt urbis magna pars, cõplẽt. unã illã ſolã noctem praedones ad Pelorum cõmorati, cum fumãtes etiã noſtras naues reliquiſſent, accedere incipiunt ad Syracuſas. qui uidelicet ſaepe audiſſent, nihil eſſe pulchrius, quã Syracuſarũ moenia, ac portus; ſtatuerant ſeſe, ſi ea Uerre praetore non uidiſſent, numquam eſſe uiſuros. ac primo ad illa aeſtiua praetoris accedunt, ipſam illam ad partem litoris, ubi iſte per eos dies, tabernaculis poſitis, caſtra luxuriae collocarat. quem poſtea quã inanem locũ offenderunt, & praetorem cõmouiſſe ex eo loco caſtra ſenſerũt; ſtatim ſine ullo metu in portũ ipſum penetrare coeperunt. cum in portum dico, iudices, (explanandum eſt enim diligentius eorum cauſſa, qui locum ignorant)*

rant) in urbem dico, atque in urbis intimam partem ueniſſe piratas. non enim portu illud opidum clauditur, ſed urbe portus ipſe cingitur, & concluditur; non ut alluantur a mari moenia extrema, ſed influat in urbis ſinum portus. Hic te praetore Heracleo archipirata cum quattuor myoparonibus paruis ad arbitriũ ſuum nauigauit. Pro dij immortales, piraticus myoparo, cum imperium populi R. nomen, ac faſces eſſent Syracuſis, uſque ad forum, & ad omnes urbis crepidines acceſſit: quo neque Carthaginienſium glorioſiſſimae claſſes, cum mari plurimum poterant, multis bellis ſaepe conatae, umquam adſpirare potuerunt; neque populi R. inuicta ante te praetorem gloria illa naualis, umquam tot Punicis, Sicilienſibusq. bellis penetrare potuit: qui locus eiuſmodi eſt, ut ante Syracuſani in moenibus ſuis, in urbe, in foro hoſtem armatum, ac uictorem, quam in portu ullam hoſtium nauem uiderent. hic te praetore praedonum nauiculae peruagatae ſunt, quo Athenienſium claſſis ſola poſt hominum memoriã ccc *nauibus ui, ac multitudine inuaſit: quae in eo ipſo portu, loci ipſius, portusq. natura uicta, atque ſuperata eſt. hic primum opes illius ciuitatis uictae, comminutae, depreſſaeq. ſunt: in hoc portu Athenienſium nobilitatis, imperij, gloriae naufragium factum exiſtimatur. eo ne pirata penetrauit, quo ſimul atque adiſſet, nõ modo a latere, ſed etiam a tergo magnam partem urbis relinqueret? Inſulam totã praeteruectus eſt: quae eſt urbis magna pars Syracuſis ſuo nomine, ac moenibus: quo in loco maiores, ut ante dixi, Syracuſanum quemquam habitare uetuerunt, quod, qui illam partem urbis tenerent, in eorum poteſtatem portum futurum intelligebant. at quemadmodum eſt peruagatus? radices palmarum agreſtium, quas in noſtris nauibus inuenerat, iaciebat, ut omnes iſtius improbitatem, & calamitatem Siciliae poſſent cognoſcere. Siculos ne milites, aratorum ne liberos, quorum patres tantum labore ſuo frumenti exarabant, ut populo R. totiq. Italiae ſuppeditare poſſent, eos ne, in inſula Cereris natos, ubi primum fruges inuentae eſſe dicuntur, eo cibo eſſe uſos, a quo maiores eorum ceteros quoque, frugibus inuentis, remouerunt? te praetore Siculi milites palmarum ſtirpibus, praedones Siculo frumento alebantur. O ſpectaculum miſerum, atque acerbum: ludibrio eſſe urbis gloriam, populi R. nomen hominum conuentu, atque multitudine, piratico myoparone, in portu Syracuſano, de claſſe populi R. triumphum agere piratam, cum praetoris nequiſſimi, inertiſſimiq. oculos praedonum remi reſpergerent. Poſtea quam e portu piratae, non metu aliquo affecti, ſed ſocietate exierant, tum coeperunt quaerere homines cauſſam illius tantae calamitatis: dicere omnes, & palam diſputare, minime eſſe mirandum, ſi, militibus, remigibusq. dimiſsis, reliquis egeſtate, & fame perditis, praetore tot dies cum mulierculis perpotante, tanta ignominia, & calamitas eſſet accepta. haec autem iſtius uituperatio, atque infamia confirmabatur eorum ſermone, qui a ſuis ciuitatibus illis nauibus praepoſiti fuerant: qui ex illo numero reliqui Syracuſas, claſſe amiſſa, refugerant. dicebant, quos ex ſua quiſque naui miſſos ſciret eſſe. res erat clara: neque ſolum argumentis, ſed etiam certis teſtibus iſtius audacia tenebatur. homo certior fit, agi nihil in foro, & conuentu, toto die, niſi hoc quaeri a nauarchis, quemadmodum claſsis eſſet amiſſa: illos reſpondere, docere unumquemque, miſsione remigũ, fame reliquorum, Cleomenis timore, & fuga. quod poſtea quam iſte cognouit, hanc rationem habere coepit. cauſſam ſibi dicendam eſſe ſtatuerat iam ante, quam hoc uſu ueniret, ita ut ipſum priore actione dicere audiſtis. uidebat, illis nauarchis teſtibus, tantum hoc crimen ſuſtinere ſe nullo modo poſſe. conſilium capit primo ſtultum, uerumtamen clemens: Cleomenem, & nauarchos ad ſe uocari iubet: ueniunt. accuſat eos, quod huiuſmodi de ſe ſermones habuerint: rogat, ut id facere deſiſtant, & in ſua quiſque naui dicat ſe tantum habuiſſe nautarum, quantum oportuerit, neque quemquam eſſe dimiſſum. illi enimuero ſe oſtendunt, quod uellet, eſſe facturos. iſte non procraſtinat: aduocat amicos ſtatim: quaerit ex his ſigillatim, quot quiſque nautas habuerit. reſpondit uniuſquiſque, ut erat praeceptum. iſte in tabellas refert: obſignat ſignis amicorum prouidens homo, ut contra hoc crimen, ſi quando opus eſſet, hac uidelicet teſtificatione uteretur. Deriſum credo eſſe hominem amentem a ſuis conſiliarijs, & admonitum, haſce ei tabulas nihil profuturas, etiam plus ex nimia praetoris diligentia ſuſpicionis in eo crimine futurum. iam iſte erat hac ſtultitia multis in rebus uſus, ut publica quoque, quae uellet, in ciuitatum litteris & tolli, & referri iuberet. quae omnia nunc intelligit ſibi nihil prodeſſe, poſtea quam certis litteris, teſtibus, auctoritatibusq. conuincitur. Ubi hoc uidet, illorum confeſsionem, teſtificationem ſuam, tabellas ſibi nullo adiumento futuras; init conſilium, non improbi praetoris, (nam id quidem eſſet ferendum) ſed importuni, atque amentis tyranni: ſtatuit, ſi hoc crimen extenuare uellet, (nam omnino tolli poſſe non arbitrabatur) nauarchos omnes teſtes ſui ſceleris uita eſſe priuandos. occurrebat illa ratio: quid Cleomeni fiet? potero ne animaduertere in eos, quos dicto audientes eſſe iuſsi; miſſum facere eum, cui imperium, poteſtatemq. permiſi? potero ne eos afficere ſupplicio, qui Cleomenem ſecuti ſunt; ignoſcere Cleomeni, qui ſecum fugere, & ſe conſequi iuſsit? potero ne in eos eſſe uehemens, qui naues inanes non modo habuerunt, ſed etiam apertas; in eum diſſolutus, qui ſolus habuerit conſtratam nauem, & minus exinanitam? pereat Cleomenes una: ubi fides? ubi exſecrationes? ubi dextrae, complexusque? ubi illud contubernium muliebris militiae in illo delicatiſsimo litore? fieri nullo modo poterat, quin Cleomeni parceretur. Cleomenem uocat: dicit ei, ſe ſtatuiſſe animaduertere in omnes nauarchos: ita ſui periculi rationes ferre, ac poſtulare. tibi uni parcam; & totius iſtius culpae crimen, uituperationemq. inconſtantiae potius ſuſcipiam, quam aut in te ſim crudelis, aut tot, tam graues teſtes uiuos, incolumesq. eſſe patiar. agit gratias Cleomenes: approbat conſilium: dicit, ita fieri oportere: admonet tamen illud, quod iſtum fugerat, Phalargum Centuripinum nauarchum non poſſe animaduerti, propterea quod ſecum fuiſſet una in Centuripina quadriremi. quid ergo? iſte, homo ex eiuſmodi ciuitate, adoleſcens nobiliſsimus, teſtis relinquetur? in praeſentia, inquit Cleomenes: quoniam ita neceſſe eſt: ſed poſt aliquid uidebimus, ne iſte nobis obſtare poſsit. Haec poſtea quam acta, & con-*

ſtituta ſunt, procedit iſte repente e praetorio, inflammatus ſcelere, furore, crudelitate: in forum uenit: nauarchos uocari iubet. qui nihil metuerent, nihil ſuſpicarentur, ſtatim accurrunt. iſte hominibus miſeris, innocentibusq. inijci catenas imperat. implorare illi fidẽ populi R. &, quare id faceret, rogare. tunc iſte hoc cauſſae dicit, quod claſſem praedonibus prodidiſſent. fit clamor, & admiratio populi, tantã eſſe in homine impudẽtiam, atque audaciam, ut aut alijs cauſſam calamitatis attribueret, quae omnis propter auaritiã ipſius accidiſſet; aut, cum ipſe praedonum ſocius putaretur, alijs proditionis crimen inferret: deinde, hoc quinctodecimo die crimen eſſe natum, poſtquã claſſis eſſet amiſſa. Cum haec fierẽt; quaerebatur, ubi eſſet Cleomenes: non quo illum ipſum, cuiuſmodi eſſet, quiſquam ſupplicio propter illud incommodum dignum putaret. nã quid Cleomenes facere potuit, (nõ enim poſſum quemquã inſimulare falſo) quid, inquam, magnopere potuit Cleomenes facere, iſtius auaritia nauibus exinanitis? atque eum uident ſedere ad latus praetoris, & ad aurem familiariter, ut ſolitus erat, inſuſurrare. tum uero omnibus indigniſſimum uiſum eſt, homines honeſtiſſimos, electos ex ſuis ciuitatibus, in ferrum, atque in uincla coniectos, Cleomenem propter flagitiorum, ac turpitudinis ſocietatem familiariſſimum eſſe praetoris. apponitur his tamen accuſator Naeuius Turpio quidam, qui C. Sacerdote praetore iniuriarum damnatus eſt, homo bene appoſitus ad iſtius audaciam: quem iſte in decumis, in rebus capitalibus, in omni calumnia praec urſorem habere ſolebat, & emiſſarium.

EXPLANATIO

LAMPSACENI *periculi*} cum parum abfuit, quin a Lampſacenis in ea domo, in qua diuerſabatur, uiuus exureretur. lib. I. ACTA *commemorabantur*,} dolor uocem exprimebat, ut, quae Verres, cum obire prouinciam, & concurſare ceterorum praetorum more deberet, per luxuriam & libidinem egiſſet, ea libere commemorarentur. Lambinus, Commemorabatur, legit: ut, Acta, ſit litus. de qua coniectura nihil pronuncio. VTICENSE *exemplum de Hadriano*} Vticae praetor Hadrianus domi ſuae propter auaritiam uiuus exuſtus eſt. lib. I. DVO *ſepulcra*} ut cremarentur duo praetores improbi duabus in prouincijs. SVO *nomine*,} quia, ſi eſt in urbe inſula, unde nomen accepit; magnam urbis partem teneat, neceſſe eſt. AC *moenibus*} extrema, ut opinor, aedificia, uocat moenia. nam duobus quidem portubus Inſula cingebatur, in utriuſque portus oſtium, aditumq. proiecta, moeniũ tamen ambitu carebat. lib. IV. IN EORVM *poteſtatem*} pro, poteſtate: ut pro Quinctio: Res eſſe in uadimonium coepit. Quem locum pluribus confirmauimus exemplis. CONVENTV} ciuium Romanorum, qui Syracuſis negotiabantur. is enim conuentus appellatur in prouincijs. IN CIVITATVM *litteris & tolli, & referri*} litteras accipi pro eo, quod ſcribitur teſtimonij, memoriaeq. cauſſa ſaepe iam dixi. ſequitur proxime: Certis litteris, teſtibus, auctoritatibusq. conuincitur. APERTAS;} non conſtratas, non tectas. MINVS *exinanitam?*} militibus. ſupra: In hac quadriremi, propter honorem, & gratiam Cleomenis, minime multi remiges, & milites deerant. VBI *fides?*} data Cleomenis uxori. EXSECRATIONES?} Exſecratio pro iureiurando omnium ſanctiſſimo nonnumquam ſumitur. hic quidem aliter accipi non poteſt, cum inter fidem, & dextras collocetur. in ea uero pro Sextio non obſcure: Hunc uir clariſſimus Cn. Põpeius omni cautione, foedere, execratione deuinxerat, in tribunatu nihil contra me eſſe facturum. Et Salluſtius in Catil. Poſt exſecrationem, ideſt, poſt iuſiurandum. CONTVBERNIVM} conuictus uxoris Cleomenis. MVLIEBRIS *militiae*} caſtra Verris litus illud delicatiſſimum fuerat. PRAEDONVM *ſocius*} in quo ſocius? in perdenda claſſe populi Romani. CVIVSMODI} malim, Cuiuscuiuſmodi, ideſt, qualiſcumque eſſet. dicebant &, Cuicuimodi. FLAGITIORVM, *ac turpitudinis*} communicatam Verri uxorem a Cleomene ſignificat. APPONITVR} dixi iam, hoc uerbo malitiam fraudemq. deſignari. lib. I. Si res abiret ab eo mancipe, quem ipſe appoſuiſſet. Lib. II. Apponit, qui petat Verri Erycinae illam hereditatẽ. Lib. III. Appoſitus erat Venuleius quidam, qui emeret. NAEVIVS *Turpio*} nominatus lib. II. IN DECVMIS,} lib. III. Petrini, cum eorum decumae magno addictae eſſent, tamen inuitiſſimi P. Naeuio Turpioni, improbiſsimo homini, qui iniuriarum Sacerdote praetore damnatus eſt, HS VII millia dari coacti ſunt. IN REBVS *capitalibus*,} cum Dioni Haleſino hereditatem ademit. lib. II.

ORATIO

VENIVNT Syracuſas parentes, propinquiq. miſerorum adoleſcentium, hoc repentino calamitatis ſuae cõmoti nuncio: uinctos adſpiciũt catenis liberos ſuos; cum iſtius auaritiae poenam collo, & ceruicibus ſuis ſuſtinerẽt: adſunt, defendunt, proclamant: fidẽ tuã, quae nuſquam erat, nec umquã fuit, implorãt. pater aderat Dexio Tyndaritanus, homo nobiliſſimus, hoſpes tuus, cuius tu domi fueras, quem hoſpitem appellaras. eum cum illa auctoritate, & miſeria uideres praeditum, non te eius lacrymae, non ſenectus, non hoſpitij ius, atque nomen a ſcelere aliquam ad partem humanitatis reuocare potuit. Sed quid ego hoſpitij iura in hac tam immani bellua commemoro? qui Sthenium Thermitanum, hoſpitem ſuum, cuius domum per hoſpitium exhauſit, & exinaniuit, abſentem in reos retulerit, cauſſa indicta capite damarit; ab eo nunc hoſpitiorum iura, atque officia quaeramus? cum homine enim crudeli nobis res eſt, an cum fera, atque immani bellua? Te patris lacrymae de innocentis filij periculo non mouebant? cum patrem domi reliquiſſes, filium tecum haberes; te neque praeſens filius de liberorum caritate, neque abſens pater de indulgentia patria commonebat? Catenas habebat hoſpes tuus Ariſteus, Dexionis filius. quid ita?

prodiderat

prodiderat claſſem.quod ob praemiũ? deſeruerat exercitum. quid Cleomenes? ignauus fuerat : at eum tu ob uirtutem corona aurea donaras. dimiſerat nautas : at ab omnibus tu mercedẽ miſſionis acceperas. Alter parens ex altera parte erat Herbitenſis Eubulida,homo domi ſuae clarus ,& nobilis : qui,quia Cleomenẽ in defendendo filio laeſerat,nudus paene eſt deſtitutus.quid erat autem, quod quiſquam diceret , aut defenderet? Cleomenẽ nominare non licet.at cauſſa cogit.moriere,ſi appellaris.numquam enim iſte eſt cuiquam mediocriter minatus. at remiges non erant.praetorẽ tu accuſas? frãge ceruicẽ.ſi neque praetorẽ, neque praetoris aemulum appellare licebit,cũ in his duobus tota cauſſa ſit ; quid futurũ eſt? Dicit etiã cauſſam Heraclius Segeſtanus, homo domi ſuae ſummo loco natus.audite, ut ueſtra humanitas poſtulat,iudices : audietis enim de magnis incommodis,iniurijſq.ſociorum. hunc ſcitote fuiſſe Heraclium in ea cauſſa, qui propter grauem morbũ oculorũ tum non nauigarit,& iuſſu eius,qui poteſtatẽ habuit,cũ commeatu Syracuſis remanſerit . iſte certe neque prodidit claſſem,neque metu perterritus fugit, neque exercitum deſeruit.etenim tunc eſſet hoc animaduerſum, cũ claſſis Syracuſis proficiſcebatur. is tamẽ in eadẽ cauſſa fuit, quaſi eſſet in aliquo manifeſto ſcelere deprehẽſus, in quem ne falſo quidẽ cauſſa conferri criminis potuit. Fuit in illis nauarchis Heraclienſis quidam Furius,(nã habent illi nõ nulla huiuſcemodi Latina nomina)homo, quam diu uixit,domi ſuae,non ſolum poſt mortem tota Sicilia, clarus,et nobilis .in quo homine tantum animi fuit,nõ ſolum ut iſtum libere laederet, (nam id quidem, quoniam moriendum uidebat, ſine periculo ſe facere intelligebat) uerum , morte propoſita , cum lacrymans in carcere mater noctes dieſq.aſſideret, defenſionẽ cauſſae ſuae ſcripſit : quam nunc, nemo eſt in Sicilia, quin habeat , quin legat , quin tui ſceleris , & crudelitatis ex illa oratione commonefiat.in qua docet, quot a ciuitate ſua nautas acceperit,quot & quanti quemque dimiſerit, quot ſecum habuerit : item de ceteris nauibus dicit.quae cum apud te diceret,uirgis oculi uerberabãtur : ille, morte propoſita, facile dolorem corporis patiebatur . clamabat , id quod ſcriptum reliquit, facinus eſſe indignum , plus impudiciſſimae mulieris apud te de Cleomenis ſalute , quam de ſua uita lacrymas matris ualere . deinde etiam illud uideo eſſe dictum , quod, ſi recte uos , populus R. cognouit , non falſo ille iam in ipſa morte de nobis praedicauit : non poſſe Verrem teſtes interficiendo crimina ſua exſtinguere : grauiorem apud ſapientes iudices ſe fore ab inferis teſtem , quam ſi uiuus in iudicium produceretur : tum , auaritiae ſolum , ſi uiueret , nunc , cum ita eſſet necatus,ſceleris , audaciae , crudelitatis teſtem fore : iam illa praeclara , non teſtium modo cateruas , cum tua res ageretur,ſed tum a dijs Manibus innocentium poenas , ſceleratorumq. furias in tuum iudicium eſſe uenturas : ſeſe ideo leuiorem caſum ſuum fingere, quod iam ante aciem ſecurium tuarum, Sextijq.tui carnificis uultum , & manum uidiſſet , cum in conuentu ciuium R. iuſſu tuo ſecuri ciues R. ferirentur . Ne multa, iudices ; libertatem quam uos ſocijs dediſtis,hac ille in acerbiſſimo ſupplicio miſerrimae ſeruitutis abuſus eſt. condemnat omnes de conſilij ſententia : tamen neque iſte in tanta re , tot hominum , totq.ciuium cauſſa , T.Vettium ad ſe accerſit, quaeſtorem ſuum, cuius conſilio uteretur, neque P. Ceruium , talem uirum, legatum, qui , quia legatus iſto praetore in Sicilia fuit , primus ab iſto iudex reiectus eſt ; ſed de latronum , hoc eſt de comitum ſuorum ſententia condemnat omnes. hic cuncti Siculi , fideliſſimi , atque antiquiſſimi ſocij,plurimis affecti beneficijs a maioribus noſtris, grauiter commouentur & de ſuis periculis, fortuniſq. omnibus pertimeſcunt. illam clementiam, manſuetudinem noſtri imperij in tantam crudelitatem , inhumanitatemq. eſſe conuerſam? condemnari tot homines uno tempore nullo crimine? defenſionem ſuorum furtorum praetorem improbum ex indigniſſima morte innocentium quaerere? nihil addi iam uidetur , iudices,ad hãc improbitatem,amentiam , crudelitatemq.poſſe : & recte nihil uidetur. nam,ſi cum aliorum improbitate certet ; longe omnes,multumq. ſuperabit : ſed ſecum ipſe certat : id agit , ut ſemper ſuperius ſuum facinus nouo ſcelere uincat . Phalargum Centuripinum dixeram exceptum eſſe a Cleomene , quod in eius quadriremi Cleomenes uectus eſſet : tamen , quia pertimuerat adoleſcens , quod eandem ſuam cauſſam uidebat eſſe , quam illorum , qui innocentes peribant , ad hominem accedit Timarchides : a ſecuri negat eſſe ei periculum : uirgis ne caederetur , monet ut caueat . ne multa : ipſum dicere adoleſcentem audiſtis , ſe ob hunc uirgarum metum pecuniam Timarchidi numeraſſe . Leuia ſunt haec in hoc reo crimina. metum uirgarum nauarchus nobiliſſimae ciuitatis pretio redemit : humanum . alius, ne condemnaretur, pecuniam dedit : uſitatum eſt . non uult populus R. obſoletis criminibus accuſari Verrem : noua poſtulat , inaudita deſiderat : non de praetore Siciliae , ſed de crudeliſſimo tyranno fieri iudicium arbitratur . Includuntur in carcerem condemnati . ſupplicium conſtituitur in illos , ſumitur de miſeris parentibus nauarchorum : prohibentur adire ad filios ſuos : prohibentur liberis ſuis cibum , ueſtitumq. ferre . patres hi, quos uidetis , iacebant in limine ; matreſq. miſerae pernoctabant ad oſtium carceris, ab extremo complexu liberum excluſae : quae nihil aliud orabant,niſi ut filiorum extremum ſpiritum ore excipere ſibi liceret. aderat ianitor carceris , carnifex praetoris, mors terrorq. ſociorum, & ciuium . lictor Sextius : cui ex omni gemitu , doloreq. certa merces comparabatur. ut adeas , tantum dabis : ut cibum tibi introferre liceat , tantum : nemo recuſabat. quid , ut uno ictu ſecuris afferam mortem filio tuo , quid dabis? ne diu crucietur? ne ſaepius feriatur? ne cum ſenſu doloris aliquo , aut cruciatu ſpiritus auferatur? etiam ob hanc cauſſam pecuniam lictori? dabatur . o magnum, atque intolerandum dolorem : o grauem , acerbamq. fortunam. non uitam liberum , ſed mortis celeritatem pretio redimere cogebantur parentes.atque ipſi etiam adoleſcentes cum Sextio de eadem plaga , & de uno illo ictu loquebantur : idq. poſtremum parentes ſuos liberi orabant , ut , leuandi cruciatus ſui gratia, lictori pecunia daretur . multi, & graues dolores inuenti parentibus , & propinquis , multi : uerumtamen mors ſit extrema : non erit.eſt ne aliquid ultra , quo progredi crudelitas poſſit? reperietur : nam illorum liberi cum erunt ſecuri percuſſi , ac necati , corpora feris obijcientur. hoc ſi luctuoſum eſt parenti , redimat pretio ſepeliendi poteſtatem . Onaſum Segeſtanum, ho-

minem nobilem, dicere audiſtis, ſe ob ſepulturam Heraclij nauarchi pecuniam Timarchidi dinumeraſſe. hoc (ne poſsis dicere; patres enim ueniunt, amiſsis filijs, irati) uir primarius, homo nobiliſsimus, dicit, neque de filio dicit. iam hoc, quis tum fuit Syracuſis, qui non audierit, quin ſciat, has per Timarchidem pactiones ſepulturae cum uiuis etiam illis eſſe factas? non palam cum Timarchide loquebantur? non omnes omnium propinqui adhibebantur? non palam uiuorum funera locabantur? Quibus rebus omnibus actis, atque deciſis, producuntur e carcere, & deligantur ad palum. quis tam fuit illo tempore durus, & ferreus, quis tam inhumanus, praeter unum te, qui non illorum aetate, nobilitate, miſeria commoueretur? ecquis fuit, quin lacrymaretur? quin ita calamitatem putaret illorum, ut fortunam tamen non alienam, periculum autem commune agi arbitraretur? Feriuntur ſecuri. laetaris tu in omnium gemitu, & triumphas: teſtes auaritiae tuae gaudes eſſe ſublatos. errabas, Verres, & uehementer errabas, cum te maculas furtorum, & flagitiorum tuorum, ſociorum innocentium ſanguine eluere arbitrabare: praeceps amentia ferebare, qui te exiſtimares auaritiae uulnera crudelitatis remedijs poſſe ſanare. etenim, quamquam illi ſunt mortui, ſceleris tui teſtes; tamen eorum propinqui neque tibi, neque illis deſunt; tamen ex illo ipſo numero nauarchorum aliqui uiuunt, & adſunt; quos, ut mihi uidetur, ab illorum innocentium poena fortuna ad hanc cauſſam reſeruauit. adeſt Philarchus Haluntinus: qui, quia cum Cleomene non fugit, oppreſſus a praedonibus, & captus eſt: cui calamitas ſaluti fuit: qui niſi captus a piratis eſſet, in hunc praedonem ſociorum incidiſſet. dicet is pro teſtimonio de miſsione nautarum, de fame, de Cleomenis fuga. adeſt Centuripinus Phalargus, in ampliſsima ciuitate ampliſsimo loco natus: eadem dicit: nulla in re diſcrepat.

EXPLANATIO

AEMVLVM } cum eandem uterque amaret. ſupra: Paullo ſolutiore tamen animo ſecum illam haberet, ſi non tamquam uirum, et tamquam aemulum remouiſſet. Lib. III. Veniunt Herbitam duo praetoris aemuli non moleſti. IN EA *cauſſa*, } eius criminis accuſatum. infra: Is tamen in eadem cauſſa fuit, quaſi eſſet in aliquo manifeſto ſcelere deprehenſus. IVSSV *eius*, } iuſſu Cleomenis, qui praefuit claſſi. IN COMMEATV } ut cum commeatu, liberatus oculorum morbo, ſequeretur. CVM *claſsis* } in qua ipſe non fuit. quo tempore ſi cum ceteris nauigaſset; hoc eſset animaduerſum, poſse idē, quod in ceteros, crimen conferri: cum uero conſtet eum non nauigaſse; ex eo ſcilicet animaduertitur, nullam in eo culpam eſse. NE FALSO *quidem* } quid enim criminis in eum, qui abfuit, conferri poſſit? HOMO, *quamdiu uixit, domi ſuae ſolum, poſt mortem tota Sicilia clarus, & nobilis.* } aperta, & magnifica ſententia. quod ſi legas, Domi ſuae non ſolum, ut in libris peruulgatis: quis erit ſenſus? Ego, particula, Non, inducta, diſtinctione ad ſententiam accommodata, locum, ut puto, reſtitui. Eſt enim haec praeclara figura ad augendam Furij laudem, uituperationem Verris. Dum uixit Furius, domi ſuae tantum clarus, & nobilis fuit, poſt mortem uero tota Sicilia. mors enim eum nobilitauit: non modo quia Verrem, praeſenti iam morte, libere accuſauit, ſed etiam, quia ſuae cauſsae defenſionem ſcripſit in carcere: quae ſcelus crudelitatemq. Verris uniuerſae Siciliae paſſim lecta patefacit. Habet autem hic tranſitus ab una ciuitate, in qua Furius uixit, ad Siciliam totam, quae poſt mortem eū cognouit, ſplendidum quiddam, ac magnificum; ut illea multis ad omnes lib. II. Sthenius eſt, is qui nobis aſsidet, Thermitanus, antea multis propter ſummam uirtutem, ſummamq. nobilitatem, nunc propter ſummam calamitatem, atque iſtius inſignem iniuriam omnibus notus. Addo illud a copijs ad inopiam eodem libro. (cur enim ſimilia negligamus? cum e contrarijs quoque, non modo e ſimilibus, ornate & copioſe ſcribendi facultas augeatur) Heraclius eſt, Hieronis filius, Syracuſanus, homo in primis domi ſuae nobilis, & ante hunc praetorem uel pecunioſiſsimus Syracuſanorum, nunc nulla alia calamitate, niſi iſtius auaritia, atque iniuria, pauperrimus. Habet id quoque ſimilitudinem aliquam, quod hic paullo poſt ſubiungitur: Grauiorem apud ſapientes iudices ſe fore ab inferis teſtem, quam ſi uiuus in iudiciū perduceretur: tum, auaritiae ſolum, ſi uiueret, nunc, cum ita eſset necatus, ſceleris, audaciae, crudelitatis teſtem fore: CVM TVA *res ageretur*; } cum reus eſses. SCELERATORVMQ. *furias* } eas furias, quae ſceleratos homines perſequi, & uexare conſueuerunt. IDEO *leuiorem caſum ſuum fingere*, } ideo ſibi leuiorem uideri caſum ſuum. CIVES *Romanos* } eos, de quibus ſupra his uerbis: Cum maximus numerus deeſset; tum iſte, homo nefarius, in eorum locum, quos domum ſuam de piratis abduxerat, ſubſtituere, & ſupponere coepit ciues Romanos, quos in carcerem antea coniecerat. ILLE } Furius. ABVSVS *eſt* } quia forti animo dixit omnia: cum tamē pro ea libertate, quam ſenatus populusq. Romanus ſocijs dedit, miſerrimae ſeruitutis acerbiſsimum ſupplicium perpeteretur. IN ACERBISSIMO *ſupplicio*, } quia, cum illa diceret, uirgis oculi uerberabantur. TOTQ. *ciuium* } Siculorum. P VETTIVM } cuius ſororem in matrimonio Verres habebat. praenomen aut in hoc Vettio, aut in altero, eius fratre, qui lib. III. nominatur, mendoſum ſit, neceſse eſt: nam uterque Publius appellatur. QVIA *legatus iſto praetore in Sicilia fuit*, } ut eius omnia ſcelera cognoſcere potuerit. COMITVM *ſuarum* } ex eadem cohorte, ex qua in decumarum litibus recuperotores dabat. TOT *homines, uno tempore, nullo crimine?* } interpunctis uim ſententia maiorē acquirit. SECVM *ipſe certat:* } tribus partibus ſententia tota conſtat: quarum prima eſt, alios uincere; altera, ſecum certare; tertia, ſe ipſum uincere. quae conferūtur hic omnes ad infamiam. Verris, duae priores ad laudem Dolabellae in illa luculenta epiſtola, Etſi contentus eram, mi Dolabella, tua gloria. Sic enim eum Cicero cohortatur. Quid eſt, quod ego te horter, ut dignitati, & gloriae ſeruias? proponā tibi claros uiros? neminē habeo clariorē, quā te ipſum. te imitere, oportet, tecū ipſe certes. SCELERE } quod eſt grauius quā facinus. q enim id agit, ut ſe ipſum uincat, nō a ſcelere ad facinus, uerū a facinore ꝓgreditur ad ſcelus.

infra:

infra : Facinus eſt, ciuem Romanum uinciri : ſcelus, uerberari. OBSOLETIS } communibus, uſitatis. SVMITVR } propter ea, quae ſequuntur. parentibus enim id acerbiſſimi ſupplicij loco eſt, cum adire ad filios ſuos, cum cibum ijs, ueſtitumq. ferre prohibentur. MVLTI, *& graues dolores inuenti parentibus, & propinquis, multi: uerumtamen mors ſit extrema : non erit.* } pluribus modis uſurpatur eiuſdem ſiue nominis, ſiue uerbi, addo etiam particulae, repetitio : ſed quocumque modo ſplendor, & uis additur orationi. habet autem uel in media ſententia locum repetitio, ut hic, & infra : Tulit haec ciuitas, quoad potuit, quoad neceſſe fuit, regiam iſtam ueſtram dominationem in iudicijs, & in omni republica, tulit: ſed, quo die populo Romano tribuni pl. reſtituti ſunt, omnia iſta uobis, ſi forte nondum intelligitis, adempta atque erepta ſunt. Eiuſdem generis illud Terentij in Adel. Non eſt flagitiũ, mihi crede, adoleſcentulum Scortari, neque potare, non eſt. Eodem loco uenuſtatem habet repetita particula, Non, ut in ep. ad Att. lib. X. Ea uero, quae ſunt ijs ipſis malis, in queis ſumus, miſeriora, non ſunt ab obſequio noſtro, non : ſuas radices habent. Et in oratione de haruſp. reſp. Bonam deam appellat, quia ſibi in tanto ſcelere ignouerit. non ignouit, mihi crede, non. Varro quoque lib. III. rei r. Non tibi decoquet, non, ornithon : neque hoc accidit his moribus, niſi raro. In ipſo autem ſententiae principio uerba quoque cum ornatu repetuntur, uel cum aliqua interpoſitione, ut hic paullo poſt : Errabas Verres, & uehementer errabas, cum te maculas furtorum, & flagitiorum tuorum, ſociorum innocentium ſanguine eluere arbitrabare. Vel nullo interpoſito uerbo, ut pro Milone : E eſt, eſt profecto illa uis. Pro Fonteio : Fuit, fuit in illis iudicibus diuinum ac ſingulare conſilium. Progreditur ſaepe repetitio ſic, ut tria membra nonnumquam comprehendat : quale eſt illud in ep. ad Lentulum : Magna eſt hominũ opinio de te, magna commendatio liberalitatis, magna memoria conſulatus tui. Et illud Sulpicij, quo nihil perfectius, praeſertim in rogando : Quod ſi quis etiam inferis ſenſus eſt: qui illius amor in te fuit, pietasq. in omnes ſuos, hoc certe illa te facere non uult. da hoc illi mortuae : da ceteris amicis, & familiaribus, qui tuo dolore maerent : da patriae ; ut, ſi qua in re opus ſit, opera, & conſilio tuo uti poſſit. In quattuor membris illud pro Murena : Date hoc ipſum pudori : date patri mortuo : date generi, & familiae : date etiam Lanuuino municipio honeſtiſſimo, quod in hac cauſſa frequens, maeſtumq. uidiſtis. VT *fortunam tamen non alienam, periculum autem commune agi arbitraretur?* } quod ad omnes pertinere poteſt, eo mouemur magis, quam quod eiuſmodi eſt, ut, etiam ſi graue acerbumq. ſit alijs, ipſi tamen extra periculum ſimus. inde ſumpſit eam ſententiam Cicero Pro Deiotaro : Fugitiui dominum accuſantis, & dominum abſentem, & dominum amiciſſimum noſtrae reip. cum os uidebam, cum uerba audiebam ; non tam afflictam regiam condicionem dolebam, quam de fortunis communibus extimeſcebam.

ORATIO

PER deos immortales, iudices, quo tandem animo feretis? aut haec quemadmodum auditis? utrum ego deſipio, & plus, quam ſatis eſt, doleo in tanta calamitate, miſeriaq. ſociorum ; an uos quoque hic acerbiſſimus innocentium cruciatus, & maeror pari ſenſu doloris afficit? ego enim cum Herbitenſem, cum Heraclienſem ſecuri eſſe percuſſum dico, uerſatur mihi ante oculos indignitas calamitatis. eorum ne populorum ciues, eorum ne agrorum colonos, ex quibus maxima uis frumenti quotannis plebi Romanae illorum operis, ac laboribus quaeritur, qui a parentibus ſpe noſtri imperij, noſtraeq. aequitatis ſuſcepti, educatiq. ſunt, ad C. Verris nefariam immanitatem, & ad eius ſecurem funeſtã eſſe ſeruatos? Cum mihi Tyndaritani illius uenit in mẽtem, cum Segeſtani, tum iura ſimul ciuitatum, atque officia conſidero. quas urbes P. Africanus etiam ornandas eſſe ſpolijs hoſtium arbitratus eſt, eas C. Verres nõ ſolum illis ornamentis, ſed etiam uiris nobiliſſimis nefario ſcelere priuauit. en quod Tyndaritani libenter praedicent. nos in ſeptemdecim populis Siciliae non eramus: nos ſemper in omnibus Punicis, Sicilienſibusq. bellis amicitiam fidemq. populi R. ſecuti ſumus : a nobis omnia populo R. ſemper & belli adiumenta, & pacis ornamẽta adminiſtrata ſunt. Multũ uero haec his iura profuerunt in iſtius imperio, ac poteſtate. Veſtros quondam nautas contra Carthaginem Scipio duxit. at nunc naues contra praedones paene inanes Cleomenes ducit. Vobiſcum Africanus hoſtium ſpolia, & praemia laudis communicauit. at nunc per me ſpoliati, naue a praedonibus abducta, ipſi in hoſtium numero, locoq. ducemini. Quid uero illa Segeſtanorum non ſolũ litteris tradita, neque commemorata uerbis, ſed multis officijs illorum uſurpata & comprobata cognatio, quos tandem fructus huiuſce neceſſitudinis in iſtius imperio tulit? nempe hoc fuit iure, iudices, ut ex ſinu patris nobiliſſimus adoleſcens, & e complexu matris ereptus innocens filius iſtius carnifici Sextio dederetur. cui ciuitati maiores noſtri maximos agros, atque optimos conceſſerunt, quam immunem eſſe uoluerunt; haec, tanta apud te cognationis, fidelitatis, uetuſtatis auctoritate, ne hoc quidem iuris obtinuit, ut unius honeſtiſſimi, atque innocentiſſimi ciuis mortem, & ſanguinẽ deprecaretur. Quo confugient ſocij? quem implorabunt? qua ſpe denique, ut uiuere uelint, tenebuntur, ſi uos eos deſeritis? ad ſenatum deuenient, qui de Verre ſupplicium ſumat? non eſt uſitatum, non ſenatoriũ. ad populum R. confugient? facilior eſt cauſſa populi : legem enim ſe ſociorum cauſſa iuſſiſſe, & ei legi uos cuſtodes ac uindices praepoſuiſſe dicet. hic locus eſt igitur unus, quo perfugient ; hic portus, haec arx, haec ara ſociorum : quo quidem nunc non ita confugiunt, ut antea in ſuis repetendis rebus ſolebant : non argentum, non aurum, non ueſtem, non mancipia repetunt, non ornamenta, quae ex urbibus, faniſq. erepta ſunt: metuunt homines imperiti, ne iam haec populus R. concedat, & iam fieri uelit. patimur enim iam multos annos,

nos, & ſilemus, cum uideamus ad paucos homines omnes omnium nationum pecunias perueniſſe. quod eo magis ferre aequo animo, atque concedere uidemur, quia nemo iſtorum diſſimulat, nemo laborat, ut obſcura ſua cupiditas eſſe uideatur. in urbe noſtra pulcherrima, atque ornatiſſima quod ſignum, quae tabula picta eſt, quae non ab hoſtibus uictis capta, atque apportata ſit? at iſtorum uillae ſociorum fideliſſimorum & plurimis, & pulcherrimis ſpolijs ornatae, refertaeq. ſunt. ubi pecunias exterarum nationum eſſe arbitramini, quibus nũc omnes egent, cum Athenas, Pergamum, Cyzicum, Miletum, Chion, Samon, totam denique Aſiam, Achaiam, Graeciam, Siciliam iam in paucis uillis incluſas eſſe uidetis? ſed haec, ut, dico, omnia iam ſocij ueſtri relinquunt, & negligunt, iudices: ne publice a populo R. ſpoliarentur, officijs, ac fide prouiderunt. paucorum cupiditati, tum cum obſiſtere non poterant, tamen ſufficere aliquo modo poterant: nunc uero iam adempta eſt nõ modo reſiſtendi, uerum etiam ſuppeditandi facultas: itaque res ſuas negligunt: pecunias, quo nomine iudicium hoc appellatur, non repetunt, relinquunt, & negligunt: hoc iam ornatu ad uos confugiunt. adſpicite, adſpicite, iudices, ſqualorem, ſordesq. ſociorũ. Eſt Sthenius hic Thermitanus, cum hoc capillo, atque ueſte: domo ſua tota expilata, mentionem tuorum furtorum non facit: ſe ſe ipſum abs te repetit, nihil amplius. totum enim tua libidine, & ſcelere ex ſua patria, in qua multis uirtutibus & beneficijs princeps floruit, ſuſtuliſti. Dexio hic, quem uidetis, non quae publice Tyndari, non quae priuatim ſibi eripuiſti, ſed unicum miſer abs te filium optimum, atque innocẽtiſſimũ flagitat. non ex litibus aeſtimatis tuis pecuniam domum, ſed ex tua calamitate cineri atque oſſibus filij ſui ſolatiũ uult aliquod reportare. Hic iam grandis natu Subulida hoc tantum, exacta aetate, laboris, itinerisq. ſuſcepit, nõ ut aliquid ex ſuis bonis recuperaret, ſed ut, quibus oculis cruentas ceruices filij ſui uiderat, iiſdem te condemnatum uideret. Si per L. Metellum licitum eſſet, iudices, matres illorum, uxores, ſororesq. ueniebant. quarũ una, cum ego ad Heracliam noctu accederem, cum omnibus matronis eius ciuitatis, & cũ multis facibus mihi obuiam uenit; & ita, me ſuam ſalutem appellans, te ſuum carnificem nominans, filij nomen implorans, mihi ad pedes miſera iacuit, quaſi ego excitare filium eius ab inferis poſſem. faciebant hoc idem in ceteris ciuitatibus grandes natu matres, & idem paruuli liberi miſerorum: quorum utrorumque aetas laborem, & induſtriam meam, fidem, & miſericordiam ueſtram requirebat. itaque ad me, iudices, praeter ceteras, hanc querimoniam Sicilia detulit lacrymis. ego ad hoc non gloria inductus acceſſi, ſed ne falſa damnatio, ne carcer, ne catenae, ne uerbera, ne ſecures, ne cruciatus ſociorum, ne ſanguis innocentium, ne denique etiam exſanguium corpora mortuorum, ne maeror parentum, ac propinquorum magiſtratibus noſtris quaeſtui poſſet eſſe. hunc ego ſi metum Siciliae, damnatione iſtius, per ueſtram fidem, & ſeueritatem deiecero, iudices; ſatis officio meo, ſatis illorum uoluntati, qui a me hoc petiuerunt, factum eſſe arbitrabor. Quapropter, ſi quem forte inueneris, qui hoc nauale crimen conetur defendere; is ita defendat, illa communia, quae ad cauſſam nihil pertinent, praetermittat; me culpam fortunae aſſignare, calamitatem crimini dare, me amiſſionem claſſis obijcere, cũ multi uiri fortes, in cõmuni, incertoq. periculo belli; & terra, & mari ſaepe offenderint. nullam tibi obijcio fortunam: nihil eſt, quod ceterorum res minus commode geſtas proferas: nihil eſt, quod multorum naufragia fortunae colligas. ego naues inanes fuiſſe dico: remiges, nautasq. dimiſſos: reliquos ſtirpibus uixiſſe palmarum: praefuiſſe claſſi populi R. Siculũ, perpetuo ſocijs, atque amicis Syracuſanum: te illo tempore ipſo, ſuperioribusq. diebus omnibus, in litore cũ mulierculis perpotaſſe dico: harum rerum omnium auctores, teſtesq. produco. num tibi inſultare in calamitate, num intercludere perfugium fortunae, num caſus bellicos exprobrare, aut obijcere uideor? tametſi ſolent ij fortunam ſibi obijci nolle, qui ſe fortunae commiſerunt, qui in eius periculis ſunt, ac uarietate uerſati. iſtius quidem calamitatis tuae fortuna particeps non fuit. homines enim in proelijs, non in conuiuijs, belli fortunam tentare, ac periclitari ſolent: in illa autem calamitate non Martem fuiſſe communem, ſed Venerem, poſſumus dicere. quod ſi fortunam tibi obijci non oportet; cur tu fortunae illorum innocentium ueniam, ac locum non dediſti? Etiam illud praedices licet; quod ſupplicium more maiorum ſumpſeris, ſecuriq. percuſſeris, iccirco a me in crimẽ, & inuidiam uocari. non in ſupplicio crimen meum uertitur: non ego ſecuri nego quemquam feriri debere: non ego metum ex re militari, non ſeueritatem imperij, non poenam flagitij tolli dico oportere: fateor, non modo in ſocios, ſed etiam in ciues, militesq. noſtros perſaepe eſſe ſeuere, ac uehementer uindicatum. quare haec quoque praetermittas licet. ego culpam non in nauarchis, ſed in te fuiſſe demonſtro: pretia milites, remigesq. dimiſiſſe arguo. hoc nauarchi reliqui dicunt: hoc Netinorum foederata ciuitas publice dicit: hoc Herbitenſes, hoc Ameſtratini, hoc Ennenſes, hoc Agyrinenſes, Tyndaritani, Locrẽſes publice dicunt: tuus denique teſtis, tuus imperator, tuus hoſpes Cleomenes hoc dicit, ſeſe in terram eſſe egreſſum, ut Pachyno e terreſtri praeſidio milites colligeret, quos in nauibus collocaret. quod certe non feciſſet, ſi ſuum numerum naues haberent. ea eſt enim ratio inſtructarum, ornatarumq. nauium, ut non modo plures, ſed ne ſinguli quidem poſſint accedere. Dico praeterea, illos ipſos reliquos nautas fame, atque inopia rerum omnium confectos fuiſſe, ac perditos. dico, aut omnes extra culpam fuiſſe: aut, ſi uni attribuẽda culpa ſit, in eo maximam fuiſſe, qui optimam nauem, plurimos nautas haberet, ſummum imperiũ obtineret: aut, ſi omnes in culpa fuerint, non oportuiſſe Cleomenẽ conſtitui ſpectatorem illorum mortis, atque cruciatus. dico etiam, in illo ſupplicio mercedem lacrymarũ, mercedem uulneris, atque plagae, mercedem funeris, ac ſepulturae conſtitui nefas fuiſſe. Quapropter, ſi mihi reſpondere uoles, haec dicito, claſſem inſtructam, atque ornatam fuiſſe, nullum propugnatorem abfuiſſe, nullum uacuum tranſtrum fuiſſe, remigi rem frumentariã eſſe ſuppeditatam, mentiri nauarchos, mentiri tot & tã graues ciuitates, mentiri etiam Siciliam totam: proditum eſſe te a Cleomene, qui ſe dixerit exiſſe in terram, ut Pachyno deduceret milites: animum illis, non copias defuiſſe: Cleomenem acerrime pugnantem ab his relictum eſſe, atque deſertum: nummum ob ſepulturam datum nemini. quae ſi dices, tenebere. ſin alia dices; quae a me dicta ſunt, non refutabis.

EXPLANATIO

EN, QVOD *Tyndaritani libenter praedicent.*} cum indignatione, ut lib.I. En, cui tuos liberos committas, en memoria mortui ſodalis. Et hic ſupra: En foederum interpretes, ſocietatis pactores, religionis auctores. IN XVII *populis Siciliae*} qui bellum cum populo Romano geſſerunt: qui tamen uicti clementiam in eo maximam ſunt experti, quod eorum ager ijs redditus eſt, cum eſſet iure belli publicus populi Romani factus. lib.V. IN HOSTIVM *numero*, *locoq. ducemini*.} ultimo ſupplicio afficiemini, id enim eſt, hoſtium numero ducere. ſupra: Si qui ſenes, aut deformes erant, hoſtium numero ducit. VSVRPATA,} renouata. COGNATIO,} origine ducta ab Aenea. ſupra. HOC FVIT *iure,*} ea condicione fuit. infra: Ne hoc quidem iuris obtinuit. AD SENATVM *deuenient,*} lamentatio epilogis maxime accommodata, ex afflicta miſeraq. fortuna miſericordiam captans. Attigit hunc locum Cicero uel ex ingenij praeſtantia, unus in primis ad omnes oratorias uirtutes a natura factus, uel obſeruatione ueterum: nam lib.III. de Orat. recitat illud Gracchi: Quo me miſer conferam? quo uertam? in Capitolium ne? at fratris ſanguine redundat, an domum? matrem ne ut miſeram, lamentantéq. uideam, & abiectam? Quod mihi Cicero ita uidetur imitatus in peroratione pro Murena, ut maiore etiam copia locum exornauerit. Si hunc, inquit, ueſtris ſententijs afflixeritis, quo ſe miſer uertet? domum ne? ut eam imaginem clariſſimi uiri parentis ſui, quam paucis ante diebus laureatam in ſua gratulatione conſpexit, eandem deformatam ignominia, lugentemq. uideat? an ad matrem? quae miſera modo conſulem oſculata filium ſuum, nunc cruciatur, & ſollicita eſt, ne eundem paullo poſt ſpoliatum omni dignitate conſpiciat. Sed quid ego matrem, aut domum appello? quem noua poena legis & domo, & parente, & omnium ſuorum conſuetudine, conſpectuq. priuat. Ibit igitur in exſilium miſer? quo? ad orientis ne partes, in quibus annos multos legatus fuit, & exercitus duxit, & res maximas geſſit? at habet magnum dolorem, unde cum honore deceſſeris, eodem cum ignominia reuerti. An ſe in contrariam partem terrarum abdet? ut Gallia tranſalpina, quem nuper ſummo cum imperio libentiſſime uiderit, eundem lugentem, maerentem, exſulem uideat? Vidit hanc uirtutem & Salluſtius, expreſſiq. in Iugurthina hiſtoria, opem & miſericordiam a ſenatu Romano cõtra Iugurthae iniurias Adherbale quaerente. Exſul patria, inquit, domo, ſolus, atque omnium honeſtarum rerum egens, quo accedam? aut quos appellem? nationes ne, an reges? qui omnes familiae noſtrae ob ueſtram amicitiam infeſti ſunt. An quoquam mihi adire licet, ubi non maiorum meorum hoſtilia monumenta plurima ſint? aut quiſquã noſtri miſereri poteſt, qui aliquando uobis hoſtis fuit? Neque uero haec ſiue orationis figura, ſiue ſententiae forma ab oratoribus quidem obſeruata, cultaq. eſt, a poetis autem uel ignorata, uel neglecta. agnoſcitur eadem in Catullo, cum Ariadnae, in ignoto litore a Theſeo relictae, deſperationem indicat his uerſibus:

Nam quo me referam? quali ſpe perdita nitar?
Idaeas ne petam montes? an gurgite uaſto
Diſcernens pontum truculentum ubi diuidit aequor?
An patris auxilium ſperem? quem ne ipſa reliqui,
Reſperſum iuuenem fraterna caede ſecuta?
Coniugis an fido conſoler memet amore?
Qui refugit lentos incuruans gurgite remos?

Quem locum Virgilius lib.IV. Didonis moriturae uocibus ita expreſſit:

En quid agam? rurſus ne procos irriſa priores
Experiar? Nomadumq. petam connubia ſupplex,
Quos ego ſum toties iam dedignata maritos?
Iliacas igitur claſſes, atque ultima Teucrum
Iuſſa ſequar? quia ne auxilio iuuat ante leuatos,
Et bene apud memores ueteris ſtat gratia facti?

Imitatio fortaſſe e Sophocle ducta, qui ait in Aiaces:

Καὶ νῦν τί χρὴ δρᾶν, ὅστις ἐμφανῶς θεοῖς
Ἐχθαίρομαι; μισεῖ δὲ μ' ἑλλήνων στρατὸς,
Ἔχθει δὲ τροία πᾶσα, καὶ παιδία τάδε.
πότερα πρὸς ὄκους. &c.

Similis illa ſententia Demoſthenis Olynth.I. Ἀν δ' ἐκεῖνα Φίλιππος λάβῃ τίς αὐτὸν ἔτι κωλύσει δεῦρο βαδίζειν, Θηβαῖοι; μὴ λίαν πικρὸν εἰπεῖν ᾖ, καὶ συνεισβαλοῦσιν ἑτοίμως. ἀλλὰ φωκεῖς. οἱ τὴν οἰκείαν οὐχ' οἷοί τε ὄντες φυλάττειν, ἐὰν μὴ βοηθήσητε ὑμεῖς; ἢ ἄλλος τις. NON *ſenatorium.*} reos nocentes punire. audit enim ſenatus ſociorum querellas: crimina uero iudicibus committit. admonet igitur Cicero iudices officij ſui. FACILIOR *eſt cauſſa populi:*} facilius excuſari populus poteſt. ueſtrum enim hoc munus eſſe dicet: cum uos legi repetundarum, quam ipſe iuſſit, praepoſuerit. IN VRBE *noſtra*} non in uillis, ſed locis publicis. NE FALSA *damnatio,*} Verris exemplo, qui nauarchos iniuſte damnauit. ISTA *defendat:*} quae ego obijcio, quae proxime nominaui, falſam damnationem, carcerem, catenas. infra: Si mihi reſpondere uoles, haec dicito, claſſem inſtructam, atque ornatam fuiſſe. ILLA *cõmunia,*}

me

me culpam fortunae aſſignare,calamitatem crimini dare. PERPETVO ꝫ claſſi per aliquot dies, ſocijs perpetuo: cum in eos,te permittente, imperium haberet. SVPERIORIBVSQ. *diebus omnibus* ꝫ aeſtiuos dies ſexaginta cum mulierculis in illo delicatiſſimo litore Verres fuit. INTERCLVDERE *perfugiū fortunae,* ꝫ prohibere, ne culpam in fortunam conferas, ne ad fortunam excuſandi ſceleris tui cauſſa confugias. non ego hoc prohibeo. SOLENT *ij fortunam ſibi obijci nolle,* ꝫ ego nullam tibi obijcio fortunā. noli queri,quod fortunam tibi obijciam. tametſi uelle debes eam tibi obijci: nolunt enim ij,qui ſe fortunae commiſerunt: cui tu te non commiſiſti, nec in eius periculis uerſatus es. CALAMITATIS *tuae* ꝫ quod amiſeris claſſem populi Romani. VENEREM ꝫ quia mulieres eaedem tibi cum alijs communes erant. Nicen Cleomenis, Pipam Aeſchrionis uxorem, Tertiam, Iſidori mimi filiam, a Docimo perductam, praecipue ſignificat. ideo lib.III. dixit de Aeſchrione, & Docimo: Veniunt Herbitam duo praetoris aemuli non moleſti. Hoc autem libro aemulum praetoris Cleomenem bis appellauit. CRIMEN *meum* ꝫ quod a me tibi obijcitur. NON EGO *metum ex re militari,* ꝫ qui ſi tolleretur, periret omnis diſciplina militaris. animaduerti igitur in eos milites, qui deliquerint, oportet: ut neceſſarius in re militari metus maneat. SEVERITATEM *imperij,* ꝫ quam,ut neceſſariam, ſalutareq. probo. OPTIMAM *nauem,* ꝫ quadriremem Centuripinam. SI MIHI *reſpondere uoles,haec dicito,* ꝫ ſupra: Si quem forte inueneris, qui hoc nauale crimen conetur defendere: iſta defendat.

ORATIO

HIc tu etiam dicere audebis, Eſt in iudicibus ille familiaris meus,eſt paternus amicus ille? non,ut quiſque maxime eſt, quicum tibi aliquid ſit, ita tui huiuſce modi criminis maxime eum pudet? Paternus amicus eſt. ipſe pater ſi iudicaret,per deos immortales quid facere poſſet, cum tibi haec diceret? Tu in prouincia populi R. praetor, cum tibi maritimum bellum eſſet adminiſtrandum, Mamertinis, ex foedere quam deberent nauem, per triennium remiſiſti: tibi apud eoſdem priuatim nauis oneraria maxima publice eſt aedificata: tu a ciuitatibus pecunias claſſis nomine coegiſti: tu pretio remiges dimiſiſti: tu, cum nauis eſſet a quaeſtore, & ab legato capta praedonum, archipiratam ab omnium oculis remouiſti: tu, qui ciues R. eſſe dicerentur, qui a multis cognoſcerentur, ſecuri ferire potuiſti: tu tuam domū piratas abducere, in iudicium archipiratam domo producere auſus es: tu in prouincia tam ſplendida, apud ſocios fideliſſimos, ciues R. honeſtiſſimos, in metu periculoq. prouinciae, dies continuos complures in litore, conuiuijsq. iacuiſti: te per eos dies nemo domi tuae conuenire, nemo in foro uidere potuit: tu ſociorum, atq. amicorum ad ea conuiuia matresfamilias adhibuiſti: tu inter eiuſmodi mulieres praetextatum tuum filium, nepotem meum, collocauiſti, ut aetati maxime lubricae, atque incertae exempla nequitiae parentis uita praeberet: tu praetor in prouincia cum tunica talari, pallioq. purpureo uiſus es: tu, propter amorē libidinemq. tuā, imperium nauium legato populi R. ademiſti, Syracuſano tradidiſti: tui milites in prouincia Siciliae frugibus, frumentoq. caruere: tua luxuria, atque auaritia claſſis populi R. capta, & incenſa eſt: poſt Syracuſas conditas quem in portum numquam hoſtis acceſſerat, in eo te praetore primum piratae nauigauerunt: neque haec tot, tantaq. dedecora diſſimulatione tua, neque obliuione hominum, ac taciturnitate tegere uoluiſti; ſed etiā nauium praefectos, ſine ulla cauſſa, de complexu parentum ſuorum, hoſpitum tuorum, ad mortem cruciatumq. rapuiſti; neque in parentum luctu, atque lacrymis te mei nominis commemoratio mitigauit: tibi hominum innocentium ſanguis nō modo uoluptati, ſed enim quaeſtui fuit. Haec ſi tibi tuus parens diceret, poſſes ab eo ueniam petere? poſſes, ut tibi ignoſceret, poſtulare? Satis eſt factum Siculis, ſatis officio, ac neceſſitudini, iudices, ſatis promiſſo noſtro, ac muneri recepto. reliqua eſt ea cauſſa, iudices, quae non iam recepta, ſed innata, neque delata ad me, ſed in animo, ſenſuq. meo penitus affixa, atque inſita eſt: quae non ad ſociorum ſalutem, ſed ad ciuium R. hoc eſt ad uniuſcuiuſque noſtrum uitā, & ſanguinem pertinet. in qua nolite a me, quaſi dubiū ſit aliquid, argumenta, iudices, exſpectare. omnia, quae dicam de ſupplicio ciuium R. ſic erunt clara, & illuſtria, ut ad ea probanda totam Siciliam teſtem adhibere poſſim. furor enim quidam, ſceleris & audaciae comes, iſtius effrenatum animum, importunamq. naturam tanta oppreſſit amentia, ut numquam dubitaret in conuentu palam ſupplicia, quae in conuictos maleficij ſeruos conſtituta ſunt, ea in ciues R. expromere. uirgis quam multos ciciderit, quid ego commemorem? tantū breuiſſime dico, iudices: nullum fuit omnino iſto praetore in hoc genere diſcrimen: itaque iam conſuetudine ad corpora ciuium R. etiā ſine iſtius nutu ferebatur manus ipſa lictoris. Num potes hoc negare, Verres, in foro Lilybaei, maximo conuentu, C. Seruilium, ciuem R. e cōuentu Panhormitano ueterem negotiatorem, ad tribunal, ante pedes tuos, ad terram uirgis & uerberibus abiectum? aude hoc primum negare, ſi potes. nemo Lilybaei fuit, quin uiderit; nemo in Sicilia, quin audierit. plagis confectum, dico, a lictoribus tuis ciuem R. ante oculos tuos concidiſſe: ob quam cauſſam, dij immortales? tametſi iniuriam facio communi cauſſae, & iuri ciuitatis. quaſi enim poſſit eſſe ulla cauſſa, cur hoc cuiquam ciui R. iure accidat, ita quaero, quae in Seruilio cauſſa fuerit. ignoſcite in hoc uno, iudices: in ceteris enim non magnopere cauſſas requiram. locutus erat liberius de iſtius improbitate, atque nequitia. quod iſti ſimul ac renunciatum eſt, hominem iubet Lilybaeum uadimonium Venerio ſeruo promittere. promittit. Lilybaeum uenitur. cogere eum coepit, cum ageret nemo, nemo poſtularet, HS duobus millibus ſponſionem facere cum lictore ſuo, ni furtis quaeſtum faceret: recuperatores de cohorte ſua dicit daturum. Seruilius & recuſare, & deprecari, ne iniquis iudicibus, nullo aduerſario, iudicium capitis in ſe conſtitueretur. haec cum maxime loqueretur, ſex lictores circumſiſtunt ualentiſſimi, & ad pulſandos uerberandosq. homines exercitatiſſimi: caedunt acerrime uirgis: deniq. proximus lictor,

de quo

de quo ſaepe iam dixi, Sextius, conuerſo bacillo oculos miſero tundere uehementiſſime coepit. itaque illi cum ſanguis os, oculosq. compleſſet, concidit; cum illi nihilo minus iacenti latera tunderentur; ut aliquãdo ſpondere ſe diceret. ſic ille affectus, illinc tum pro mortuo ſublatus, breui poſtea eſt mortuus. iſte autem, homo Venerius, & affluens omni lepore, & uenuſtate, de bonis illius in aede Veneris argenteum Cupidinem poſuit. etiã fortunis hominum abutebatur ad nocturna uota cupiditatum ſuarum. Nam quid ego de ceteris ciuium R. ſupplicijs ſigillatim potius, quam generatim atque uniuerſe, loquar? carcer ille, qui eſt a crudeliſſimo tyranno Dionyſio factus Syracuſis, quae Lautumiae uocantur, in iſtius imperio domicilium ciuium R. fuit. ut quiſque iſtius animum, aut oculos offenderat, in Lautumias ſtatim conijciebatur. Indignum hoc uideo uideri omnibus, iudices; & id iam priore actione, cum haec teſtes dicerent, intellexi. retineri enim putatis oportere iura libertatis non modo hic, ubi tribuni pl. ſunt, ubi ceteri magiſtratus, ubi plenum forum iudiciorum, ubi ſenatus auctoritas, ubi exiſtimatio populi R. & frequentia; ſed, ubicumque terrarum, & gentium uiolatum ius ciuium R. ſit, ſtatuitis id pertinere ad communem cauſſam libertatis, & dignitatis. In externorum hominum, & maleficorum, ſceleratorumq; in praedonum, hoſtiumq. cuſtodias tu tantum numerum ciuium R. includere auſus es? numquam ne tibi iudicij, numquam concionis, numquam huius tantae frequentiae, quae nunc animo te iniquiſſimo infeſtiſſimoq. intuetur, uenit in mentem? numquam tibi populi R. abſentis dignitas, numquam ſpecies ipſa huiuſcemodi multitudinis in oculis, animoq. uerſata eſt? numquam te in horum conſpectum rediturum, numquam in forum populi R. uenturum, numquam ſub legum & iudiciorum poteſtatem caſurum eſſe putaſti? At quae erat iſta libido crudelitatis exercendae? quae tot ſcelerum ſuſcipiendorum cauſſa? nulla, iudices, praeter praedandi nouam ſingularemq. rationem. nam, ut illi, quos a poetis accepimus, ſinus quoſdam obſediſſe maritimos, aut reliqua promontoria, aut praerupta ſaxa tenuiſſe dicuntur, ut eos, qui eſſent appulſi nauigijs, interficere poſſent: ſic iſte in omnia maria infeſtus ex omnibus Siciliae partibus imminebat. quaecumque nauis ex Aſia, quae ex Syria, quae Tyro, quae Alexandria uenerat, ſtatim certis indicibus, & cuſtodibus tenebatur: uectores omnes in Lautumias conijciebantur: onera, atque merces in praetoriam domum deferebantur. uerſabatur in Sicilia longo interuallo, non Dionyſius ille, nec Phalaris, (tulit enim illa quondam inſula multos, & crudeles tyrannos) ſed quoddam nouum monſtrum, ex uetere illa immanitate, quae in iiſdem uerſata locis dicitur. non enim Charybdin tam infeſtã, neque Scyllam nautis, quam iſtum in eodem freto fuiſſe arbitror. hoc etiam iſte infeſtior, quod multo ſe pluribus, & maioribus canibus ſuccinxerat. Cyclops alter, multo importunior. hic enim totam inſulam obtinebat: ille Aetnam ſolam, & eam Siciliae partem tenuiſſe dicitur. At quae cauſſa tum ſubijciebatur ab ipſo, iudices, huius tam nefariae crudelitatis? eadẽ, quae nũc in defenſione commemorabitur. quicumque acceſſerant ad Siciliam paullo pleniores, eos Sertorianos milites eſſe, atque a Dianio fugere dicebat. illi ad deprecandũ periculum proferebãt alij purpuram Tyriam, thus alij, atque odores, ueſtemq. lineam, gemmas alij, & margaritas, uina non nulli Graeca, uenalesq. Aſiaticos: ut intelligeretur ex mercibus, quibus ex locis nauigarent. non intelligebant, eas ipſas ſibi cauſſas eſſe periculi, quibus adiumentis ſe ad ſalutem uti arbitrabantur. iſte enim haec eos ex piratarum ſocietate adeptos eſſe dicebat: ipſos in Lautumias abduci imperabat. naues eorũ atque onera diligenter aſſeruanda curabat. his inſtitutis, cum completus iam mercatorum cacer eſſet, tum illa fiebant, quae L. Suetium, equitem R. lectiſſimum uirum, dicere audiſtis, quae ceteros audietis. ceruices in carcere frangebantur indigniſſime ciuium R. ut etiã illa uox, & illa imploratio, Ciuis R. ſum, quae ſaepe multis in ultimis terris opem inter barbaros, & ſalutem tulit, ea mortem illis acerbiorem, & ſupplicium maturius feret.

EXPLANATIO

Hic tv *etiam dicere audebis,*} modus admirationis oſtendendae, non ſine reprehenſione quadam, ut ſupra: Hic mihi etiam audebit mentionem facere Mamertinae laudationis. Pro Archia: Hic tu tabulas Heraclienſium requiris ſcilicet. In ep. ad Lu[illegible]um: Hic tu ea me abeſſe urbe miraris, in qua domum nihil delectare poſſit, ſummum ſit odium temporum, hominum, fori, curiae? Qvicvm *tibi aliquid ſit,*} non negotij, ſed conſuetudinis, & amicitiae. id enim hoc loquendi modo ſignificari, exemplis intelligitur. in ep. ad Memmium lib. XIII. Cum Patrone Epicureo mihi omnia ſunt, niſi quod in philoſophia uehementer ab eo diſſentio. Et ad C. Marcellum lib. XV. Si mihi tecum minus eſſet, quam eſt cũ tuis omnibus; allegarem ad te illos, a quibus intelligis me praecipue diligi. Et in ep. ad Att. lib. XII. Mihi ante aedilitatem meam nihil erat cum Cornificio. Ad eundem lib. XIV. Bruto certe tuo nihil deero: idque, etiam ſi mihi cum eo nihil fuiſſet, facerem propter eius ſingularem eximiamq. uirtutem. Qvid *facere poſſet,*} fore ſperas, ut, qui paternus amicus eſt, is te abſoluat: at, ſi pater ipſe iudicaret, abſoluere te non poſſet, praeſertim cũ tibi haec diceret, quaſi ſe excuſans, quod te dãnare cogeretur. A qvaestore, *& ab legato*} quaeſtore Tadio, legato Caeſetio, ſupra nominatis. Potvisti:} pro, auſus es: adduci potuiſti, ut ciues Romanos ſecuri ferires. In ivdicivm} cum eũ domi tuae eſſe, in ipſo iudicio confeſſus es. ſupra: Domi eſſe apud ſeſe archipiratas dixit duos. Dies *continuos cõplures*} ſexaginta. ſupra. In litore} in amoena, & ab arbitris remota litoris parte, quae Acta uocatur: ut ſupra. Domi *tuae*} quae fuerat Hieronis regis, in ea Syracuſarũ parte, quae Inſula dicebatur. ſupra. Matres *familias*} Aeſchrionis uxorem Pipam, Cleomenis Nicen. Lvbricae} quae ſuae ſponte, propter inopiã conſilij, facile in uitia labitur, eo magis, ſi exempla nequitiae parentis uita praebeat. Legato *populi Romani*} huius loci teſtimonio, legatum potius, quam quaeſtorem, praeeſſe claſſi debuiſſe, cognoſcitur:

tur: cum tamen quaeſtorem ſimul cum legato praefuiſſe, ſupra demonſtratum ſit. SYRACVSANO § Cleomeni. LVXVRIA, § quia, neglecta claſſe, delicatiſſimo in litore cum mulierculis conuiuia faciebas. AVARITIA § quia milites & nautas pretio dimiſiſti. HOSPITVM *tuorum* § Dexionem ſignificat, cuius filium Ariſteum Verres ſecuri percuſſit. PROMISSO *muneri, ac recepto.* § auget: plus enim eſt, Recipere, quam Promittere. Alij, Promiſſo noſtro, ac muneri recepto. quod uidetur eſſe languidius. NON IAM *recepta, ſed innata, neque delata ad me, ſed in animo, ſenſuq. meo penitus affixa, atque inſita eſt:* § ſimilis figura pro Milone, paullo etiam ſplendidior, ac plenior: Eſt enim haec, iudices, non ſcripta, ſed nata lex; quam non didicimus, accepimus, legimus, uerum ex natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſſimus; ad quam non docti, ſed facti, non inſtituti, ſed imbuti ſumus; ut, ſi uita noſtra in aliquas inſidias, ſi in uim, in tela aut latronum, aut inimicorum incidiſſet, omnis honeſta ratio eſſet expediendae ſalutis. FVROR *enim quidam, ſceleris, & audaciae comes,* § ut in Oreſte, & Alcmaeone, matricidis. inde illa pro Amerino: Nolite putare, quemadmodum in fabulis ſaepenumero uidetis, eos, qui aliquid impie ſcelerateq. commiſerint, agitari & perterreri furiarum tedis ardentibus. ſua quemque fraus, & ſuus terror maxime uexat: ſuum quemque ſcelus agitat, amentiaq. afficit: ſuae male cogitationes, conſcientiaeq. animi terrent. IN CONVENTV § Conuentus dicitur ciuium Romanorum in prouincia negotiantium. SVPPLICIA, § crucem. CVR HOC *cuiquam ciui Romano iure accidat,* § uetabat enim lex Porcia. CONVERSO *bacillo,* § conuerſa uirga: ut, a qua parte firmior erat, grauius percuteret. HOMO *Venerius,* § qui Venerem praecipue coleret. ſic eum lib. II. per irriſionem appellat. DIONYSIO § priore, eius patre, qui regno pulſus Corinthi ludum aperuit, ut aliquam regni ſpeciem ſaltem inter pueros obtineret. DOMICILIVM § cum in eo carcere & ita diu, & ita multi eſſent ciues Romani, ut ibi prorſus habitare uiderentur. OMNIBVS § malim, Vobis, aut, Vobis omnibus. TRIBVNI *pl.* § ideo creati, ut populi Romani iura, libertatemq. defenderent. CONCIONIS, § in qua tribuni pl. de tuis ſceleribus acturi eſſent. HORVM § populi Romani, qui ad iudicium audiendi ſtudio conuenerat. VT ILLI, § Laeſtrigones: de quibus Homerus, Plinius, Gellius. EX VETERE *illa immanitate,* § Charybdis, & Scyllae, quae poetae monſtra fuiſſe finxerunt. CANIBVS § quos poetae Scyllae tribuunt, non Charybdi. Canes Verris nominat eos, quos ille ijsdem furtis alebat: de quibus lib. I. Multa ſibi opus eſſe, multa canibus ſuis, quos circa ſe haberet. Et lib. III. Horum canum, quos tribunal meum uides lambere. SVCCINXERAT. § uſus eſt eodem uerbo, quo Lucretius lib. V.

> Aut rapidis canibus ſuccinctas ſemimarinis.
> Corporibus Scyllas. Nec aliter poſtea Virgilius lib. VI.
> - Scyllam Niſi, quam fama ſecuta eſt,
> Candida ſuccinctam latrantibus inguina monſtris,
> Dulichias uexaſſe rates. Et Ouidius lib. XIII. Met.
> Illa feris atram canibus ſuccingitur aluum,
> Virginis ora gerens.

SERTORIANOS § itaque proſcriptos a ſenatu. nam Sertorium ſenatus, ut hoſtem reip. proſcripſit. A DIANIO § Hiſpaniae opido, quod Sertorius tenebat.

ORATIO

QVID *eſt, Verres? quid ad haec cogitas reſpondere? num mentiri me? num fingere aliquid? nũ augere crimen? num quid horum dicere iſtis defenſoribus tuis audes? Cedo mihi, quaeſo, ex ipſius ſinu litteras Syracuſanorum, quas iſte ad arbitrium ſuum confectas eſſe arbitratur. cedo rationem carceris, quae diligentiſſime conficitur, quo quiſque die datus in cuſtodiam, quo mortuus, quo necatus ſit.* LITTERAE SYRACVSANORVM. *Videtis ciues R. gregatim coniectos in Lautumias: uidetis indigniſſimo loco coaceruatam multitudinem ueſtrorum ciuium. quaerite nunc ueſtigia, quibus exitus illorum ex illo in loco compareant: nulla ſunt. omnes ne mortui? ſi ita poſſet defendere, tamen fides huic defenſioni non haberetur. ſed ſcriptum exſtat in ijsdem litteris, quod iſte, homo barbarus, ac diſſolutus, neque attendere umquam, neque intelligere potuit, ἐδικαιώθησαν, inquit, ut Siculi loquuntur, hoc eſt, ſupplicio affecti, ac necati ſunt, Si quis rex, ſi qua ciuitas exterarum gentium, ſi qua natio feciſſet aliquid in ciuem R. eiuſmodi; non ne publice uindicaremus? non bello perſequeremur? poſſemus hanc iniuriam, ignominiamq. nominis R. inultam, impunitamq. dimittere? quot bella maiores noſtros, & quanta ſuſcepiſſe arbitramini, quod ciues R. iniuria affecti, quod nauicularij retenti, quod mercatores ſpoliati dicerentur? at ego retentos non queror: ſpoliatos, ferendum puto: nauibus, mancipijs, mercibus ademptis in uincula coniectos eſſe mercatores, & in uinculis ciues R. necatos eſſe, arguo. Si haec apud Scythas dicerem, non hic in tanta multitudine ciuium R. non apud ſenatores lectiſſimos ciuitatis, non in foro populi R. de tot & tam acerbis ſupplicijs ciuium Romanorum; tamen animos etiam barbarorum hominum permouerẽ. tanta enim huius imperij amplitudo, tanta nominis R. dignitas eſt apud omnes nationes, ut iſta in noſtros homines crudelitas nemini conceſſa uideatur. Num ego tibi ullam ſalutem, ullũ perfugium putem, cum te implicatum ſeueritate iudicum, circum retitum frequentia populi R. eſſe uideam? ſi mehercules, id quod fieri intelligo non poſſe, ex his laqueis te exſueris, ac te aliqua ui ac ratione explicaris; in illas tibi maiores plagas incidendum eſt, in quibus te ab eodem me, ſuperiore ex loco confici, & concidi neceſſe eſt. Cui ſi etiã, id quod defendit, uelim concedere: tamen illa ipſa defenſio non minus eſſe ei pernicioſa, quam*

ſa, quam

ſa, quam mea uera accuſatio, debeat. quid enim defendit? ex Hiſpania fugientes ſe excepiſſe, & ſupplicio affeciſſe dicit. quis tibi id permiſit? quo id iure feciſti? quis idem fecit? qui tibi id facere licuit? forũ plenũ, & baſilicas iſtorũ hominũ uidemus, et animo aequo uidemus. ciuilis enim diſſenſionis, & ſiue amẽtiae, ſiue fati, ſeu calamitatis nõ eſt iſte moleſtus exitus: in quo reliquos ſaltem ciues incolumes licet conſeruare. Verres ille uetus proditor conſulis, translator quaeſturae, auerſor pecuniae publicae, tantum ſibi auctoritatis in rep. ſuſcepit, ut, quibus hominibus per ſenatum, per populum Romanum, per omnes magiſtratus in foro, in ſuffragijs, in hac urbe, in rep. uerſari liceret, ijs omnibus mortem acerbam crudelemq. proponeret, ſi fortuna eos ad aliquam partem Siciliae detuliſſet. Ad Cn. Pompeium, clariſſimum uirum, & fortiſſimum, permulti, occiſo Perperna, ex illo Sertoriano numero militum confugerunt. quem non ille ſummo cum ſtudio ſaluum, incolumemq. ſeruauit? cui ciui ſupplici non illa dextera inuicta & fidem porrexit, & ſpem ſalutis oſtendit? Ita ne uero? quibus fuit portus apud eum, contra quem arma tulerunt; ijs apud te, cuius nullum in rep. umquam monumentum fuit, mors, & cruciatus erat conſtitutus? Vide, quam commodam defenſionem excogitaris. malo mehercules, id quod tu defendis, his iudicibus, populoq. R. quam id, quod ego inſimulo, probari. malo, inquam, te iſti generi hominum, quam mercatoribus, & nauicularijs, inimicum, atque infeſtum putari. meum enim crimen auaritiae te nimiae coarguit: tua defenſio furoris cuiuſdam, & immanitatis, & inauditae crudelitatis, & paene nouae proſcriptionis. Sed non licet me iſto tanto bono, iudices, uti, non licet. adſunt enim Puteoli toti: frequentiſſimi uenerunt ad hoc iudicium mercatores, homines locupletes, atque honeſti; qui partim ſocios ſuos, partim libertos ab iſto ſpoliatos, in uincla coniectos, partim in uinclis necatos, partim ſecuri percuſſos eſſe dicent. Hic, uide, quam me ſis uſurus aequo. cum ego P. Granium teſtem produxero, qui ſuos libertos a te ſecuri percuſſos eſſe dicat, qui a te nauem ſuam, mercesq. repetat: refellito, ſi poteris: meum teſtem deſeram, tibi fauebo, te, inquam, adiuuabo: oſtendito, illos cum Sertorio fugiſſe, a Dianio fugientes ad Siciliam eſſe delatos. nihil eſt, quod te malim probare. nullum enim facinus, quod maiore ſupplicio dignum ſit, reperiri, neque proferri poteſt. reducam iterum equitem R. L. Flauium, ſi uoles: quoniam priore actione, ut patroni tui dictitant, noua quadam ſapientia; ut omnes intelligũt, conſcientia tua, atque auctoritate meorum teſtium, teſtem nullum interrogaſti: interrogetur Flauius, ſi uoles, quinam fuerit L. Herennius is, quem ille argentariam Lepti feciſſe dicit; qui cum amplius centum ciues R. haberet ex conuẽtu Syracuſum, qui eum non ſolum cognoſcerent, ſed etiam lacrymantes, ac te implorantes defenderent, tamen a te, inſpectantibus omnibus Syracuſanis, ſecuri percuſſus eſt. Hunc quoque teſtem meum refelli, & illum Herennium Sertorianum fuiſſe, abs te demonſtrari, & probari uolo. quid de illa multitudine dicemus eorum, qui capitibus inuolutis, in piratarum captiuorumq. numero producebantur, ut ſecuri ferirentur? Quae iſta noua diligentia? quam ob cauſſam abs te excogitata? an te L. Flauij, ceterorumq. de L. Herennio uociferatio commouebat? an M. Annij, grauiſſimi, atque honeſtiſſimi uiri, ſumma auctoritas paullo diligentiorem, timidioremq. fecerat? qui nuper pro teſtimonio, non aduenam neſcioquem, nec alienum, ſed eum ciuem R. qui omnibus in illo conuentu notus, qui Syracuſis natus eſſet, a te ſecuri percuſſum eſſe dixit. poſt hanc illorum uociferationem, poſt hanc communem famam, atque querimoniam non mitior in ſupplicio, ſed diligentior eſſe coepit: capitibus inuolutis ciues R. ad necem producere inſtituit: quos tamen iccirco necabat palam, quod homines in conuentu, id quod antea diximus, nimium diligenter praedonum numerum requirebant.

E X P L A N A T I O

EX IPSIVS *ſinu*] cuſtoditas a Verre, quaſi ei profuturae eſſent in iudicio. LITTERAS] tabulas publicas. AD ARBITRIVM *ſuum*] quia uerbum Graecum, ἐδικώθησαν, non intellexit. non enim ualet, mortui ſunt, ut ipſe credidit homo barbarus, ſed ſupplicio affecti, ac necati ſunt. NEQVE *attendere umquam, neque intelligere potuit.*] neque attendere umquam potuit, quia diſſolutus, & negligens; neque intelligere, quia barbarus, & indoctus. VT SICVLI *loquuntur,*] notat Siculos, Graeca lingua mendoſe utentes. nam, ἐδικώθησαν, non modo Attici, ſed nec omnino e ceteris Graecis quiſquã diceret. QVOD *nauicularij retenti, quod mercatores ſpoliati dicerentur.*] idem pro lege Manilia: Maiores ueſtri ſaepe, mercatoribus, ac nauiculatoribus iniurioſius tractatis, bella geſſerunt. Retenti, &, Spoliati, ad augendam Verris culpam dixit, qui non retinuerat, aut ſpoliauerat, ſed, nauibus, mancipijs, mercibus ademptis, mercatores in uincula coniecerat. MAIORES *plagas*] apud populum Romanum, agente eodem me. Plagas, dixit, ut in translatione perſiſteret. iam enim dixerat, Laqueis, Exſueris, Vi, Explicaris: & ſubiungit ex eodem genere, Incidendum, Confici, Concidi: quaſi de fera loquatur; quae iam e laqueis elapſa, maiores plagas effugere non poſſit. SVPERIORE *ex loco*] e Roſtris, in quibus aedilis accuſabo te de maieſtate. ID QVOD *defendit,*] ciues quidem Romanos, ſed Sertorianos milites fuiſſe. ISTORVM *hominum*] qui cum pro Sertorio, Marianisq. partibus pugnauerint, clementia tamen ſenatus, populiq. Romani reditum in patriam impetrarunt. CIVILIS *enim diſſenſionis,*] prudenter belli nomen euitat, quo leuior eorum culpa uideatur, quibus incolumitatem recte donatam eſſe defendit. quae ratio Verris defenſionem infirmat. IN SVFFRAGIIS,] non tamen in magiſtratibus. nam proſcriptorum etiam filios lege lata uictor Sulla petendorum magiſtratuum poteſtate priuauit. in Piſonem, & alibi. CN. POMPEIVM,] qui cum Metello Pio, Numidici filio, contra Sertorium pugnauit. PERPERNA] Sertoriani belli duce, qui Sertorium ipſum fraude occiderat. Plutarchus, alij.

MONVMENTVM } ſignum animi tui, non modo meritum, aut factum inſigne. QVAM *commodam* } ironia. ID QVOD *tu defendis*, } excepiſſe te,& necaſſe Sertorianos milites,ex Hiſpania fugientes. QVOD *ego inſimulo*, } mercatores a te, ademptis nauibus,mancipijs,mercibus,in uincula coniectos. quod auaritiae tantum crimen eſt. ISTI *generi hominum*,} Sertorianis militibus. ſupra quoque dixit, Iſtorum hominum: quos,patriam adeptos, non tamen amari admodū a iudicibus ſenatoribus, qui Sullanarum partium fuerant,intelligebat. NOVAE } quod una Sullae proſcriptione contentus nō ſis. ISTO *tanto bono* } cuperem enim, hanc defenſionem tuam, quae te auaritia liberat, inauditae crudelitatis arguit, probari iudicibus,& populo Romano. VT PATRONI *tui dictitant, noua ſapientia;ut omnes intelligunt, conſcientia tua,atque auctoritate meorum teſtium,* } ſimilis figura initio lib.IV. Venio nunc ad iſtius, quemadmodum ipſe appellat, ſtudium; ut amici eius, morbum, & inſaniam; ut Siculi, latrocinium. *Conſcientia tua*: cum ſcires, quidquid in te, ſi interrogarentur, dicerent, id ita uerum eſſe, ut refelli nullo modo poſſet. *Auctoritate*: eiuſmodi uirorum, quos mentiri poſſe nemo duceret. TESTEM *nullum interrogaſti*:} mos erat, ut, quos accuſator teſtes produxerat, ab reo interrogarentur: Verres autem, uel teſtium auctoritate commotus, uel conſcientia ſua deterritus, nullū interrogauit. de quo ſunt illa lib.III. Quibus rebus id aſſecutus es? innocentia? adſpice aedem Caſtoris: deinde,ſi audes,fac mentionem innocentiae. diligentia? codicis lituras tui contemplare in Sthenij Thermitani nomine: deinde aude te dicere diligentem. ingenio? qui teſtes interrogare priore actione nolueris,& ijs tacitum os tuum praebere malueris, quantumuis & te, & patronos tuos ingenioſos eſſe dicito. PROBARI *uolo*.} refellito,ſi uoles. Fingit ſe fauere Verri in refutandis teſtium dictis,quos minime refutari poſſe non ignorat. CAPITIBVS *inuolutis* } ne ciues Romani cognoſcerentur. ſupra. NOVA *diligentia?* } ut producerentur capitibus inuolutis.

ORATIO

HAECCINE *populi R. te praetore eſt conſtituta condicio? haec negotij gerendi ſpes? hoc capitis, uitaeq. diſcrimen? parum ne multa mercatoribus ſunt neceſſario pericula ſubeūda fortunae,niſi etiam hae formidines ab noſtris magiſtratibus, atque in noſtris prouincijs impendebunt? ad eam ne rem fuit haec ſuburbana ac fidelis prouincia Sicilia, plena optimorum ſociorum, & honeſtiſſimorum ciuium R.quae ciues R.omnes ſuis ipſa ſedibus libentiſſime ſemper accepit,ut, qui uſque ex ultima Syria, atque Aegypto nauigarent,qui apud barbaros propter togae nomen in honore aliquo fuiſſent, qui ex praedonum inſidijs,qui ex tempeſtatum periculis profugiſſent, in Sicilia ſecuri ferirentur, cum ſe iam domum ueniſſe arbitrarentur? Nam quid ego de T.Gauio,Conſano municipe, dicam, iudices? aut qua ui uocis,qua grauitate uerborum,quo dolore animi dicam? tametſi dolor me non deficit: ut cetera mihi in dicendo digna re, digna dolore meo ſuppetant, magis elaborandum eſt.quod crimen eiuſmodi eſt, ut, cum primum ad me delatum eſt, uſurum me illo non putarem: tametſi enim ueriſſimum eſſe intelligebam, tamen credibile fore nō arbitrabar. coactus lacrymis omnium ciuium R. qui in Sicilia negotiantur, adductus Valentinorum,hominum honeſtiſſimorum, teſtimonijs,omniumq. Rheginorum,multorum equitum R.qui caſu tum Meſſanae fuerunt, dedi tantum priore actione teſtium, res ut nemini dubia eſſe poſſet. quid nunc agam?cum iam tot horas de uno genere, ac de iſtius nefaria crudelitate dicam; cum prope omnem uim uerborum eiuſmodi, quae ſcelere iſtius digna ſunt, alijs in rebus conſumpſerim; neque hoc prouiderim, ut uarietate criminum uos attētos tenerem; quemadmodum de tanta re dicam? opinor, unus modus, atque una ratio eſt. rem in medio ponam: quae tantum habet ipſa grauitatis,ut neque mea, quae nulla eſt,neque cuiuſquam ad inflāmandos ueſtros animos eloquentia requiratur. Gauius hic,quem dico, Conſanus,cum illo in numero ab iſto in uincula cōiectus eſſet, et neſcio qua ratione clam e Latomijs profugiſſet, Meſſanamq. ueniſſet; qui prope iam Italiam, & moenia Rheginorum uideret, & ex illo metu mortis ac tenebris, quaſi luce libertatis, & odore aliquo legum recreatus reuixiſſet, loqui Meſſanae coepit, & queri, ſe ciuem R.in uincla eſſe coniectum, ſibi recta iter eſſe Romam, Verri ſe praeſto aduenienti futurum. non intelligebat miſer, nihil intereſſe, utrum haec Meſſanae, an apud ipſum in praetorio loqueretur. nā, ut ante uos docui, hanc ſibi iſte urbem delegerat, quam haberet adiutricem ſcelerum, furtorum receptricem, flagitiorum omnium ſociam. itaque ad magiſtratum Mamertinum ſtatim deducitur Gauius: eoq. ipſo die caſu Meſſanam Verres uenit. res ad eum defertur, eſſe ciuem R.qui ſe Syracuſis in Latomijs fuiſſe quereretur: quem iam ingredientem nauem, & Verri nimis atrociter minitantem,a ſe retractum eſſe, & aſſeruatum, ut ipſe in eum ſtatueret, quod uideretur. agit hominibus gratias, & eorum erga ſe beneuolentiam diligentiamq. collaudat. ipſe inflammatus ſcelere, & furore, in forum uenit. ardebant oculi: toto ex ore crudelitas eminebat: exſpectabant omnes, quo tandem progreſſurus, aut quidnam acturus eſſet: cum repente hominem proripi, atque in foro medio nudari,ac deligari, & uirgas expediri iubet. clamabat ille miſer, ſe ciuem eſſe R. municipem Conſanum, meruiſſe ſe cum L.Pretio,ſplendidiſſimo equite R.qui Panhormi negotiaretur,ex quo haec Verres ſcire poſſet. tum iſte ſe comperiſſe ait, eum ſpeculandi cauſſa in Siciliam ab ducibus fugitiuorum eſſe miſſum: cuius rei neque index,neque ueſtigium aliquod,neque ſuſpicio cuiquam eſſet ulla. deinde iubet undique hominē proripi, uehementiſſimeq. uerberari. Caedebatur uirgis in medio foro Meſſanae ciuis R.iudices,cum interea nullus gemitus,nulla uox alia illius miſeri inter dolorem, crepitumq. plagarum audiebatur, niſi haec, Ciuis R.ſum. hac ſe commemoratione ciuitatis omnia uerbera depulſurum, cruciatum a corpore deiecturum arbitrabatur. is non modo hoc non perfecit, ut uirgarum ūi deprecaretur; ſed cū imploraret ſaepius, uſurparetq. nomen ciuitatis, crux,crux,inquam,infelici, & aerumnoſo,qui numquam iſtam poteſtatem uiderat, comparabatur.*

rabatur. O nomen dulce libertatis: o ius eximium noſtrae ciuitatis: o lex Porcia, legesq. Semproniae: o grauiter deſiderata, & aliquando reddita plebi Romanae tribunicia poteſtas: huccine tandem omnia reciderunt, ut ciuis R. in prouincia populi R. in opido foederatorum, ab eo, qui beneficio populi R. faſces & ſecures haberet, deligatus in foro uirgis caederetur? quid, cum ignes, candentesq. laminae, ceteriq. cruciatus admouebantur? Si te illius acerba imploratio, & uox miſerabilis non inhibebat; ne ciuium quidem Romanorum, qui tum aderant, fletu, & gemitu maximo commouebare? in crucem tu agere auſus es quemquam, qui ſe ciuem R. eſſe diceret? Nolui tam uehementer agere hoc prima actione, iudices, nolui. uidiſtis enim, ut animi multitudinis in iſtum dolore, & odio, & communis periculi metu concitarentur. ſtatui egomet mihi tum modum orationi meae, & C. Numitorio, equiti R. primario homini, teſti meo: & Glabrionem id, quod ſapientiſſime fecit, facere laetatus ſum, ut repente cōſilio in medio teſtem dimitteret. etenim uerebatur, ne populus R. ab iſto eas poenas ui repetiſſe uideretur, quas, ueritus eſſet, ne iſte legibus, & ueſtro iudicio non eſſet perſoluturus. Nunc, quoniam iam exploratū eſt omnibus, quo loco cauſſa tua ſit, & quid de te futurum ſit; ſic tecum agam. Gauium iſtum, quem repentinum ſpeculatorem fuiſſe dicis, oſtendam in Lautumias Syracuſis a te eſſe coniectum: neque id ſolum ex litteris oſtendam Syracuſanorum. ne poſſis dicere me, quia ſit aliquis in litteris Gauius, hoc fingere & eligere nomen, ut hunc illum eſſe poſſim dicere: ſed ſecundum arbitrium tuum teſtes dabo, qui iſtum ipſum Syracuſis abs te in Lautumias coniectum eſſe dicant. producam etiam Conſanos, municipes illius, ac neceſſarios, qui te nunc ſero doceant, iudices non ſero, illum P. Gauium, quem tu in crucem egiſti, ciuē R. & municipem Conſanū, non ſpeculatorē fugitiuorum fuiſſe. cū haec omnia, quae polliceor, cumulate tuis proximis plana fecero: tum iſtuc ipſum tenebo, quod abs te mihi datur; eo contentum me eſſe dicam. quid enim nuper tu ipſe, cum populi R. clamore atque impetu perturbatus exſiluiſti, quid, inquam, locutus es? illum, quod moram ſupplicio quaereret, ideo clamitaſſe, ſe eſſe ciuem R. ſed ſpeculatorem fuiſſe. iam mei teſtes ueri ſunt. quid enim dicit aliud C. Numitorius, quid M. & P. Cottij, nobiliſsimi homines, ex agro Taurominitano? quid Q. Lucceius, qui argentariam Rhegij maximam fecit? quid ceteri? adhuc enim teſtes ex eo genere a me ſunt dati, non qui nouiſſe Gauium, ſed qui ſe uidiſſe dicerent, cum is, qui ſe ciuem R. eſſe clamaret, in crucem ageretur. hoc tu, Verres, idem dicis, hoc tu confiteris, illum clamitaſſe ſe ciuem eſſe Romanum; apud te nomen ciuitatis ne tantum quidem ualuiſſe, ut dilationem aliquam crucis, ut crudeliſſimi taeterrimiq. ſupplicij aliquam paruam moram ſaltem poſſet afferre. hoc teneo, hic haereo, iudices, hoc ſum contentus uno: omitto, ac negligo cetera: ſua confeſſione induatur, ac iuguletur, neceſſe eſt. Qui eſſet, ignorabas? ſpeculatorē eſſe ſuſpicabare? non quaero, qua ſuſpicione: tua te accuſo oratione. ciuem R. ſe eſse dicebat. ſi tu apud Perſas, aut in extrema India deprehenſus Verres, ad ſupplicium ducerere; quid aliud clamitares, niſi te ciuem eſſe Romanū? & ſi tibi ignoto apud ignotos, apud barbaros apud homines in extremis atque ultimis gentibus poſitos, nobile & illuſtre apud omnes nomen tuae ciuitatis profuiſset: ille, quiſquis erat, quē tu in crucem rapiebas, qui tibi eſset ignotus, cum ciuē ſe R. eſse diceret, apud te praetorem ſi non effugium, ne morā quidem mortis mentione atque uſurpatione ciuitatis aſsequi potuit? homines tenues, obſcuro loco nati, nauigant: adeunt ad ea loca, quae nūquam antea uiderunt: ubi neque noti eſſe ijs, quo uenerunt, neque ſemper cum cognitoribus eſse poſsunt: hac una tamen fiducia ciuitatis non modo apud noſtros magiſtratus, qui & legum, & exiſtimationis periculo continentur, neque apud ciues ſolum Romanos, qui & ſermonis, & iuris, & multarum rerum ſocietate iuncti ſunt, fore ſe tutos arbitrantur; ſed, quocumque uenerint, hanc ſibi rē praeſidio ſperant eſse futurum. tolle hanc ſpē, tolle hoc praeſidiū ciuibus Romanis: conſtitue, nihil eſſe opis in hac uoce, Ciuis R. ſum; poſſe impune praetorē, aut alium quemlibet ſupplicium, quod uelit, in eum conſtituere, qui ſe ciuem R. eſse dicat? quod quis ignoret: iam omnes prouincias, iā omnia regna, iam omnes liberas ciuitates, iā omnem orbem terrarū, qui ſemper noſtris hominibus maxime patuit, ciuibus R. iſta defenſione praecluſeris. Quid, ſi L. Pretium, equitē R. qui tum in Sicilia negotiabatur, nominabat? etiā ne id magnū fuit, Panhormum litteras mittere; aſſeruaſſe hominē, cuſtodijs Mamertinorū tuorum uinctum; clauſum habuiſſe, dū Panhormo Pretius ueniret? cognoſceret hominē: aliquid de ſummo ſupplicio remitteres. ſi ignoraret: tum, ſi ita tibi uideretur, hoc iuris in omnes conſtitueres, ut, qui neque tibi notus eſſet, neque cognitorē locupletem daret, quāuis ciuis R. eſſet, in crucē tolleretur. Sed quid ego plura de Gauio? quaſi tu Gauio tū fueris infeſtus: ac non nomini, generi, iuri ciuiū hoſtis: non illi, inquam, homini, ſed cauſſae cōmuni libertatis inimicus fuiſti. quid enim attinuit, cum Mamertini more atque inſtituto ſuo crucē fixiſſent poſt urbem, in uia Pompeia, te iubere in ea parte figere, quae ad fretum ſpectare, & hoc addere, quod negare nullo modo potes, quod omnibus audientibus dixiſti palā, te iccirco illū locum deligere, ut ille, qui ſe ciuem R. eſſe diceret, ex cruce Italiam cernere, ac domum ſuam proſpicere poſſet? itaq. illa crux ſola, iudices, poſt conditam Meſſanam illo in loco fixa eſt. Italiae conſpectus ad eam rem ab iſto delectus eſt, ut ille in dolore cruciatuq. moriens, peranguſto fretu diuiſa ſeruitutis ac libertatis iura cognoſceret; Italia autē alumnū ſuū, ſeruitutis extremo ſummoq. ſuplicio affectum uideret? Facinus eſt, uincire ciuē R. ſcelus, uerberare: prope parricidium, necare: quid dicam, in crucem tollere? uerbo ſatis digno tam nefaria res appellari nullo modo poteſt. non fuit his omnibus iſte contentus. ſpectet, inquit, patriam: in conſpectu legum libertatiſq. moriatur. Non tu hoc loco Gauium, non unum hominem neſcio quem ciuem R. ſed cōmunem libertatis, & ciuitatis cauſſam in illum cruciatū, & crucem egiſti. Iam uero uidete hominis audaciam. non ne eum grauiter tuliſſe arbitramini, quod illam ciuibus R. crucem non poſſet in foro, non in comitio, non in roſtris defigere? quod enim his locis in prouincia ſua celebritate ſimillimum, regione proximum potuit, elegit: monumentum ſceleris audaciaeq. ſuae uoluit eſſe in conſpectu Italiae, ueſtibulo Siciliae, praeteruectione omnium, qui ultro citroq. nauigarent.

EXPLA-

EXPLANATIO

PROPTER *togae nomen*] ſoli ciues Romani toga utebantur : itaque ſolum hoc nomen, Togatus, ciuē Romanum deſignat. lib. I. Erant nonnulli togati, creditores Graecorum. DE VNO *genere*,] de ſupplicijs. ILLO *numero*] mercatorum : quos Sertorianos eſſe milites, & ex Hiſpania profugiſſe Verres dicebat. Vſitatius eſſet, In illo numero. quamquam & ſine praepoſitione ferri poteſt. MOENIA *Rheginorū* quae cum uideret, in Italia ſibi eſſe uidebatur. Rhegini enim ciues Romani. de quibus alio loco: Quam uos Rheginis, quorum ciuitati inuidetis, ciuibus Romanis, oſtendere ſoletis. Et Phil. I. municipes appellantur, in ep. ad Cornificium eius tribules. PRAESTO *aduenienti futurum* :] Romae ſe ulturum eſſe iniurias ſuas apud iudices, ope & auxilio legum. INFLAMMATVS *ſcelere, & furore in forum uenit*] in re ſimili ſupra : Procedit iſte repente e praetorio inflammatns ſcelere, furore, crudelitate, in forum uenit, EMINEBAT :] legit Quinctilianus lib. IX. cap. II. Emicabat. quod cum duobus uerbis, Inflammatus, Ardebant, congruere uidetur. MERVISSE] fuiſſe in ijſdem caſtris. non enim ſignificat, cum L. Pretio duce, ſed commilitone. ISTAM *poteſtatem*] in crucem adigendi ciues Romanos. O LEX *Porcia, legesq. Semproniae* :] quarum illa uirgas amouit a corpore ciuium Romanorum : hae de ciuium capite iniuſſu populi Romani iudicari uetuerunt. Leges Semproniae, dicit, quia plures leges C. Sēpronius Grachus pro libertate ciuium Romanorum tulit. ALIQVANDO *reddita*] adempta a Sulla dictatore, reddita a Pompeio conſule hoc anno. HVCCINE *tandem omnia reciderunt*,] ita ne haec a te, Verres, omnia ſpreta, contemptaq. ſunt? NON *inhibebat*,] non aliquem crudelitati tuae modum non faciebat, non te remouebat a crudelitate. PRIMO *homini*,] primario, ut lib. IV. A Lyſone Lilybaetano, primo homine. CONSILIO *in medio*] iudicum. VEREBATVR,] niſi teſtem dimiſiſſet, fore metuebat, ne populus, dolore, & iracundia concitatus, in Verrem impetum faceret, easq. poenas per uim ſumeret, quas uereretur ne ille ſententijs iudicum non daret. hanc ſuſpicionem, & hanc infamiam Glabrio praetor a ſe ipſo, & a conſilio ſuo remouendam putauit : itaque teſtem dimiſit, reumq. a multitudinis iracundia uindicatum, legibus & iudicio reſeruauit. QVID *de te futurum ſit* :] abſolui te nullo modo poſſe. QVI TE *nunc ſero doceant*,] cum in uitam reſtitui Gauius iam non poſsit. IVDICES *non ſero*,] quia ſatis hoc mature cognouerunt ante finem iudicij. TVIS *proximis*] tuis defenſoribus, qui tibi aſsident. HOC *teneo*,] quod abs te mihi datur, quod tu fateris. INDVATVR,] capiatur. lib. II. Videte, in quos laqueos ſe induerit. Hic ſupra : Si te ex his laqueis eſxueris. VSVRPATIONE *ciuitatis*] Vſurpare, eſt nominare. pro Marcello : Soleo ſaepe ante oculos ponere, idq. libenter crebris uſurpare ſermonibus. Et Phil. I. Graecum etiam uerbum uſurpaui. In Parad. pro dicere. Praeclare eſt hoc uſurpatū a doctiſsimis. Et ſubiungit: Dictum eſt igitur ab eruditiſsimis uiris, niſi ſapientem liberum eſſe neminem. HANC *ſibi rem praeſidio ſperant eſſe futurum.*] uetus locutio, pro, Futuram. ſimile illud in Vatinium : Eripueras ſenatui prouinciae decernendi poteſtatem. Et apud Terentium in Hec. Eius uidendi. cum de muliere loquatur. uide Gellium lib. I. cap. I. QVOD *quis ignoret* : quod qui ſciat, nemo adſit. aut ad eum refer, qui ſupplicium in eum conſtitueret, qui ſe ciuem Romanum eſſe diceret : quem ipſe non cognoſceret. COGNOSCERET *hominem* :] pro, ſi cognoſceret. SI IGNORARET :] uenit in mentem, cum Latini ſermonis conſuetudinem ſpecto, abundare particulam, Si. eſt enim elegans in primis, & ueteribus uſitata figura; cum duo contraria proponuntur : ut Phil. XI. Aſſenſus ero : ambitionem induxero in curiam. negaro, uidebor ſuffragio meo, tamquam comitijs, honorem homini amiciſsimo denegauiſſe. Et Phil. XIII. Receſſeris : undique omnes inſequentur. manſeris : haerebis. Et apud Terentiū in Heaut.

Vel me monere hoc, uel percunctari puta :
Rectum eſt, ego ut faciam : non eſt, te ut deterream.

Eſt enim dictum tamquam : ſi rectum eſt, ſi non eſt : quemadmodum in duobus locis Ciceronis, proxime recitatis : Si aſſenſus ero, ſi negaro : Si receſſeris, ſi manſeris. HOC *iuris*] quod tamen eſſet iniquiſsimum. LOCVPLETEM] cuius pecunia ciuis ille Romanus crucis ſupplicio redimeretur : alioqui, ſi cognitorem non locupletem daret, ſeruari non poſſet. Ita cum Verris crudelitate auaritiam Cicero coniungit. AC NON *nomini, generi, iuri ciuium hoſtis.*] Infra : Non tu hoc loco Gauium, non unum hominem neſcio quem ciuem Romanum, ſed communem libertatis & ciuitatis cauſſam in illum cruciatum, & crucem egiſti. De eodem lib. IV. Cum uideant ius ciuitatis in illo ſupplicio mactatum. PERANGVSTO *fretu*] non Freto : ut Peccatu, non peccato, lib. II. in extremo. auctor Gellius lib. XIII. cap. 19. SCELVS] dixi ſupra, plus eſſe in ſcelere, quam in facinore, in eo loco : Id agit, ut ſemper ſuperius ſuum facinus nouo ſcelere uincat. Vt ſcelus autem facinore, ſic parricidium ſcelere grauius eſt. VINCIRI,] legit Quinctilianus, Vincire, uerberare, & necare : ſed maior quaedam ineſſe uis uidetur in patientibus uerbis : nec aliter antiqui libri: qui tamen habent omnes, Tollere, non, Tolli: quod ferri poteſt: cum a ceteris tribus uerbis quodam modo diſiungatur. VERBO *ſatis digno tam nefaria res appellari nullo modo poteſt.*] magnam, & inuſitatam eſſe rem oportet, quam uerba non aequent. de quo artificio, uide quae diximus initio lib. IV.

ORA-

ORATIO

SI haec non ad ciues R. non ad aliquos amicos noſtrae ciuitatis, non ad eos, qui populi R. nomẽ audiſſent, denique, ſi non ad homines, uerum ad beſtias, aut etiam, ut longius progrediar, ſi in aliqua deſertiſſima ſolitudine ad ſaxa, & ad ſcopulos haec conqueri, & deplorare uellem: tamen omnia muta, atque inanima, tanta, & tam indigna rerum atrocitate commouerentur. nunc uero, cum loquar apud ſenatores populi R. legum, iudiciorumque, & iuris auctores, timere non debeo, ne non unus iſte ciuis R. illa cruce dignus, ceteri omnes ſimili periculo indigniſſimi iudicentur. Paullo ante, iudices, lacrymas in morte miſera, atque indigniſſima nauarchorum non tenebamus, & recte ac merito, ſociorum innocentium miſeria commouebamur: quid nunc in noſtro ſanguine tandem facere debemus? nam ciuium R. omnium ſanguis coniunctus exiſtimãdus eſt; quoniam id & ſalutis omnium ratio, & ueritas poſtulat. omnes hoc loco ciues R. & qui adſunt, & qui ubicumque ſunt, ueſtram ſeueritatem deſiderant, ueſtram fidem implorant, ueſtrum auxilium requirunt: omnia ſua iura, commoda, auxilia, totam denique libertatem in ueſtris ſententijs uerſari arbitrantur. a me, tametſi ſatis habent, tamen, ſi res aliter acciderit, plus habebunt fortaſſe, quam poſtulant. nam & ſi qua uis iſtum de ueſtra ſeueritate eripuerit; id quod neque metuo, iudices, neque ullo modo fieri poſſe uideo: ſed ſi in hoc me ratio fefellerit: Siculi cauſſam ſuam periſſe querentur, & mecum pariter moleſte ferent: populus quidẽ Romanus breui, quoniam mihi poteſtatem apud ſe agẽdi dedit, ius ſuum, me agente, ſuis ſuffragijs ante Kal. Feb. recuperabit. Ac, ſi de mea gloria & amplitudine quaeritis, iudices; non eſt alienum meis rationibus, iſtum mihi ex hoc iudicio ereptum ad illud populi R. iudicium reſeruari. ſplendida eſt illa cauſſa, probabilis mihi, & facilis, populo grata, atque iucunda. denique ſi uideor hic, id quod ego non quaeſiui, de uno iſto uoluiſſe creſcere: iſto abſoluto, quod ſine multorum ſcelere fieri non poteſt, de multis mihi creſcere licebit. ſed mehercule ueſtra reiq. publicae cauſſa, iudices, nolo in hoc delecto conſilio tantum flagitiũ eſſe commiſſum: nolo eos iudices, quos ego probarim, atque delegerim, ſic in hac urbe notatos iſto abſoluto ambulare, ut non cera, ſed coeno obliti eſſe uideantur. Quamobrem te quoque, Hortenſi, quia monendi locus eſt, ex hoc loco moneo, uideas etiam atque etiam, & conſideres, quid agas, quo progrediare, quem hominem, & qua ratione defendas. neque de illo quidquam tibi praefinio, quominus ingenio mecum atque omni dicendi facultate contendas: cetera, ſi qua putas te occultius extra iudicium, quae ad iudicium pertinent, facere poſſe; ſi quid artificio, conſilio, potentia, gratia, copijs iſtius moliri cogitas; magnopere cẽſeo deſiſtas; & illa, quae tentata iam, & coepta ab iſto ſunt, a me autem peruestigata, & cognita, moneo ut exſtinguas, & longius progredi ne ſinas. magno tuo periculo peccabitur in hoc iudicio, maiore quam putas. quod enim te liberatum iam exiſtimationis metu, defunctum honoribus, deſignatum conſulem cogites; mihi crede, ornamenta iſta, & beneficia populi R. non minore negotio retinentur, quam comparãtur. tulit haec ciuitas, quoad potuit, quoad neceſſe fuit, regiam iſtam ueſtram dominationẽ in iudicijs, & omni republica, tulit: ſed, quo die populo R. tribuni pl. reſtituti ſunt, omnia iſta uobis, ſi forte nondum intelligitis, adempta, atque erepta ſunt. omnium nunc oculi cõiecti ſunt hoc ipſo tempore in unumquemque noſtrum, qua fide ego accuſem, qua religione hi iudicent, qua tu ratione defendas. de omnibus nobis, ſi quis tantulum de recta regione deflexerit, non illa tacita exiſtimatio, quam antea contemnere ſolebatis, ſed uehemens ac liberum populi R. iudicium conſequetur. nulla tibi, Quincte, cum iſto cognatio eſt, nulla neceſſitudo: quibus excuſationibus antea nimiũ in aliquo iudicio ſtudium tuum defendere ſolebas, earũ habere in hoc homini nullam potes. quae iſte in prouincia palam dictitabat, cum ea, quae faciebat, tua ſe fiducia facere dicebat; ea ne uera putentur, tibi maxime eſt prouidendum. ego mei iam rationem officij confido eſſe omnibus iniquiſſimis meis perſolutam. nam iſtum paucis horis primae actionis omnium mortaliũ ſententijs condemnaui. reliquum iudicium non iam de mea fide, quae perfecta eſt; neque de iſtius uita, quae damnata eſt; ſed de iudicibus, &, uere ut dicam, de te futurum eſt. at quo tempore futurum eſt? (nam id maxime prouidendum eſt: etenim cum omnibus in rebus, tum in rep. permagni momenti eſt ratio, atque inclinatio temporum) nempe eo, cum populus R. aliud genus hominum, atque alium ordinem ad res iudicandas requirit; nempe ea lege de iudicijs, iudicibusq. nouis promulgata, quam non is promulgauit, cuius nomine proſcriptã uidetis, ſed hic reus. hic, inquam, ſua ſpe, atque opinione, quam de uobis habet, legem illam ſcribendã, promulgãdamq. curauit. itaque, cum primo agere coepimus, non erat promulgata: cum iſte, ueſtra ſeueritate permotus, multa ſigna dederat, quamobrem reſponſurus non uideretur, mentio de lege nulla fiebat: poſtea quam iſte recreari, & confirmari uiſus eſt, lex ſtatim promulgata eſt: cui legi cum ueſtra dignitas uehementer aduerſetur, iſtius ſpes falſa, & inſignis impudentia maxime ſuffragatur. Hic ſi quid erit commiſſum a quoquam ueſtrum, quod reprehendatur: aut populus R. iudicabit de eo homine, quem iam antea iudicijs indignum putauit; aut ij, qui propter offenſionem iudiciorum, de ueteribus iudicibus, lege noua, noui iudices erunt, conſtituti. Mihi porro, ut ego non dicam, quis omnium mortalium non intelligit, quam longe progredi ſit neceſſe? potero ſilere, Hortenſi, potero diſſimulare, cum tantum reſp. uulnus acceperit, ut expilatae prouinciae, uexati ſocij, dij immortales ſpoliati, ciues R. cruciati, & necati impune me actore eſſe uideantur? potero hoc onus tantum aut in hoc iudicio deponere, aut diutius tacitus ſuſtinere? non agitanda res erit? non in mediũ proferenda? non populi R. fides implorãda? non omnes, qui tanto ſe ſcelere obſtrinxerint, ut aut fidem ſuam corrumpi paterentur, aut iudicium corrumperent, in diſcrimen, ac iudicium uocandi? Quaeret aliquis fortaſſe: tantum ne igitur laborem, tantas inimicitias, tot hominum, ſuſcepturus es? Non ſtudio quidem mehercule ullo, neque uoluntate: ſed non idem

mihi

mihi licet, quod ijs, qui nobili genere nati ſunt; quibus omnia populi R. beneficia dormientibus deferuntur. longe alia mihi lege in hac ciuitate, & condicione uiuendũ eſt. uenit enim mihi in mentem M. Catonis, hominis ſapientiſſimi: qui cum ſe uirtute, nõ genere populo R. cõmendari putaret, cum ipſe ſui generis initium, ac nominis ab ſe gigni, & propagari uellet, hominum potentiſſimorum ſuſcepit inimicitias, & maximis in laboribus uſque ad ſummam ſenectutem ſumma cum gloria uixit. Poſtea Q. Pompeius, humili atque obſcuro loco natus, non ne plurimis inimicitijs, maximisque ſuis periculis, ac doloribus ampliſſimos honores eſt adeptus? Modo L. Fimbriam, C. Marium, C. Coelium uidimus non mediocribus inimicitijs, ac laboribus contendere, ut ad iſtos honores peruenirent, ad quos uos per ludum, & per negligentiam perueniſtis. Haec eadem eſt noſtrae nationis regio, & uia: horum nos hominum ſectam, atque inſtituta perſequimur. uidemus, quanta ſit in inuidia, quantoq. in odio apud quoſdam homines nobiles nouorum hominum uirtus, & induſtria; ſi tantulum oculos deiecerimus, praeſto eſſe inſidias; ſi ullum locum aperuerimus ſuſpicioni, aut crimini, accipiendum eſſe ſtatim uulnus: eſſe nobis ſemper uigilandum, ſemper laborandum uidemus. inimicitiae ſunt, ſubeantur: labores, ſuſcipiantur. etenim tacitae magis, & occultae inimicitiae timẽdae ſunt, quam indictae, & apertae. hominum nobilium non fere quiſquam noſtrae induſtriae fauet: nullis noſtris officijs beneuolentiam illorum allicere poſſumus: quaſi natura, & genere diſiuncti ſint, ita diſſident a nobis animo, ac uoluntate. Quare, quid habent eorum inimicitiae periculi, quorum animos iam ante habueris inimicos, & inuidos, quam ullas inimicitias ſuſceperis? Quamobrem mihi, iudices, optandum eſt illud, in hoc reo finem accuſandi facere, cũ & populo R. ſatisfactum, et receptum offitium Siculis, neceſſarijs meis, erit perſolutum. deliberatũ autem eſt, ſi res opinionem meam, quam de uobis habeo, fefellerit, non modo eos perſequi, ad quos maxime culpa corrumpendi iudicij, ſed etiam illos, ad quos conſciẽtiae contagio pertinebit. proinde, ſiqui ſunt, qui in hoc reo aut potentes, aut audaces, aut artifices ad corrumpendum iudicium uelint eſſe; ita ſint parati, ut diſceptante populo R. mecum ſibi rem uideant futuram. & ſi me in hoc reo, quem mihi inimicum Siculi dederunt, ſatis uehementem, ſatis perſeuerantem, ſatis uigilantem eſſe cognorunt; exiſtiment in ijs hominibus, quorũ ego inimicitias populi R. ſalutis cauſſa ſuſcepero, multo grauiorem, atque acriorem futurum.

EXPLANATIO

TIMERE *non debet, ne non unus iſte*} negantes particulae acumen addunt, ſed eaedem ſententiam non nihil interdum obſcurant. His Ciceronis uerbis haec ſubeſſe res uidetur. Timere non debeo, ne cauſſa Gauij a communi ciuium Romanorum cauſſa ſeiungatur, & hic quidẽ unus illa cruce dignus, ceteri autem indigniſsimi iudicentur: ſed exploratum habeo, quemadmodum ceteros omnes ciues, ita Gauium a uobis indigniſsimum illa cruce iudicari. ciuium enim omnium ſanguis coniunctus exiſtimandus eſt. Quae ratio ſubiungitur. VERITAS *omnium*} malim, Omnino. cum enim iiſdem omnes legibus teneantur, & eodem omnes iure ſint, poſtulat non modo ſalutis omnium ratio, ſed etiam ueritas ipſa, ut, quo ceteri ſupplicio, eodem Gauius indigniſſimus iudicetur. HOC LOCO} in cauſſa Gauij, in eo, quod a me uobis de Gauio commemoratum eſt. ut lib. IV. Hoc loco Q. Catule te appello. TAMETSI *ſatis habent,*} defendi enim, quantum in me fuit, cauſſam ciuium Romanorum: eaq. ipſi defenſione contenti ſunt: reliqua a uobis exſpectant. SI RES *aliter acciderit,*} ſi Verrem abſoluetis. SI QVA *uis*} pecuniae. ſupra: Si mehercules, id quod fieri intelligo non poſſe, ex his laqueis te exſueris, ac te aliqua ui, ac ratione explicaris; in illas tibi maiores plagas incidendum eſt, in quibus te ab eodem me, ſuperiore ex loco confici, & concidi neceſſe eſt. ID QVOD *neque metuo,*} interpoſitio ad uitandam iudicum offenſionẽ: ut ſupra: Si mehercules, id quod fieri intelligo non poſſe, ex his laqueis te exſueris. BREVI,} primo menſe aedilitatis meae. Subiungit enim, Ante Kal. Feb. ME AGENTE,} me Verrem de maieſtate accuſante, quia ciues Romanos uel ſecuri percuſſerit, uel in crucem egerit. DE VNO *iſto uoluiſſe creſcere:*} laus enim & gloria paritur ex accuſatione improborum. pro Sex. Roſcio: Si mihi liberet accuſare, accuſarem alios potius, ex quibus poſſem creſcere. DE MVLTIS} de iudicibus, qui pecunia corrupti Verrem abſoluerint: quos ad populum accuſabo. In Diuin. Nihil erit, quod me agente arbitretur, iudicium ſine magno multorum periculo poſſe corrumpi. PROBARIM, *ac delegerim,*} in reiectione. quos enim non reiecit, eos probare, ac deligere uiſus eſt. unde illud act. I. In reijciendis iudicibus mea diligentia iſtorum impudentiam uicerat. NOTATOS} infamia. VT NON *cera,*} reſpexit ad eorum tabellas cera illitas, qui pretio reos abſoluerant: de quibus in Diuin. Ceratam unicuique tabellam dari, cera legitima, non illa infami, ac nefaria. Et act. I. Nulla nota, nullus color, nullae ſordes uidebantur his ſententijs allini poſſe. SED COENO} quod eſt turpius. Maior, inquit, erit infamia ueſtra, quã eorum, qui, notatis cera tabellis, nocentes reos abſoluerunt: ut illi cera, uos coeno obliti, & inquinati eſse uideamini. LOCVS *eſt;*} occaſio eſt: ut pro Quinctio: Qui locus abſentis defendendi procuratori primus datus eſt. Et ad Appium: Non nihil loci dare alicui ſecus exiſtimandi. EX HOC *loco moneo,*} cum ago pro Siculis contra Verrem. QVO *progrediare,*} carpit Hortenſium, plus audere ſolitum, quam liceret. QVA *ratione*} ut, praeter ingeniũ, & dicendi facultatem, nihil in iudicium afferas. Eundem, ut recta, laudabiliq. ratione Verrẽ defendat, oblique hortatur, & monet in Diuin. Huic ego, inquit, homini iam ante denuncio; ſi a me cauſſam hanc uos agi uolueritis, rationem illi defendendi totam eſse mutandam, & ita tamen mutandam, ut meliore & honeſtiore condicione ſit, quã qua ipſe eſſe uult: ut imitetur homines eos, quos ipſe uidit, ampliſſimos, L. Craſſum, & M. Antonium, qui nihil ſe arbitrabantur ad iudicia cauſsasq. amicorum, praeter fidem, &

ingenium, afferre oportere. Extra *iudicium, quae ad iudicium pertinent,* } quae reum adiuuare poſſint: quae ſtatim dicuntur: ſi quid artificio, conſilio, potentia, gratia, copijs iſtius moliri cogitas. haec enim extra iudicium ſunt. nam in iudicio, praeter fidem, & ingenium, nihil requiritur. Artificio, *conſilio,* } quibus in obtinenda nocentium reorum abſolutione uti ſoleret Hortenſius. Potentia, *gratia* } quibus ualeret Hortenſius, quod eſſet cõſul deſignatus. Copiis *iſtius* } pecunia Sicilienſi. Ex his quinque nominibus, artificio, conſilio, potentia, gratia, copijs, efficitur illa uis, de qua ſupra: Si ex his laqueis te exſueris, ac te aliqua ui, ac ratione explicaris. Et: Si qua uis iſtum de ueſtra ſeueritate eripuerit. Peccabitvr } ab ipſo etiam Verre, non modo a te. Liberatvm *iam exiſtimationis metu,* } quod iam non times, ne qua res laedere poſſit exiſtimationem tuam, cum ſummum honorem conſulatum, cuius cauſſa de exiſtimatione laboramus, obtinueris. Qvoad *neceſſe fuit,* } uſque eo neceſſe fuit, donec tribuniciam poteſtatem populo Romano Pompeius conſul reſtituit. Regiam *iſtam ueſtram dominationem in iudicijs,* } nobilitatem inſectatur, in quam etiam illud conijcitur lib. I. Tantum dicam paucos homines, ut leuiſſime dicam, arrogantes, hoc adiutore Q. Opimium per ludum & iocum fortunis omnibus euertiſſe. Tvlit: } uis eſt in repetitione uerbi, de qua ſupra diximus. Omnia *iſta* } quae pro ueſtra libidine, nullo populi Romani metu, in iudicijs, & in omni rep. faciebatis. Erepta } inuitis. hoc enim in uerbo uis eſt. Coniecti *ſunt* } ideo coniecti, ut, ſi quis peccauerit, in eum populus Romanus animaduertat. Tacita *exiſtimatio,* } cum non erat, qui ad populum quemquam accuſare poſſet, tribunis pl. agendi iure ac poteſtate carentibus: quib. nunc reſtitutis, uehemens ac liberum populi Romani iudicium erit. Nvlla *neceſſitudo:* } nulla affinitas. Vettius quoque, cuius ſororem habebat Verres in matrimonio, neceſſarius, pro affinis, appellatur lib. III. Nimivm } mordet Hortenſium, qui cognationi, & neceſſitudini plus interdum, quam iuſtitiae, tribueret. Iniqvissimis *meis* } obtrectatoribus, ut in ep. ad Matium: Tam defendo, quam me ſcio a te contra iniquos meos ſolere defendi. Condemnavi. } id ſum aſſecutus interrogandis teſtibus, ut omnes eum nocentiſſimum iudicarent. Alivm *ordinem* } equeſtrem, lege iam a Cotta praetore promulgata. Ad res *iudicandas* } ad iudicia adminiſtranda. dixi ſupra de hoc genere loquẽdi. Cvm *primo agere coepimus* } actione prima. Vestra *dignitas* } quae facit, ut lex, tamquam uobis iudicibus minime neceſſaria, populi ſuffragijs antiquanda uideatur. Svffragatvr. } populus enim, cũ iſtum bene ſperare uidet, & ea praeditum eſſe impudentia, ut a nullo corrumpendi iudicij genere abſtineat, ſuſpectos habet iudices, & alium omnino ordinem ad res iudicandas noua lege quaerit. De eo *homine,* } non dubito, quin, De eo ordine, magis probetur hominibus eruditis. ſaepe enim iam dictum eſt, indignum uideri populo Romano, qui iudicaret, ordinem ſenatorium. De veteribvs *iudicibus* } ſcriptum hoc in lege non arbitror: ſed minatur Cicero iudicibus, ſi quid in Verre iudicando commiſerint, quod reprehendatur: quaſi periculũ ijs uel a populo Romano, uel a nouis iudicibus impendeat. Qvam *longe progredi ſit neceſſe.* } non in hoc iudicio, ſi Verres elabetur, actio mea finem inueniet: cogar alio loco, nempe apud populum Romanum, eandem cauſſam agere: cogar ſociorum, deorum immortalium, ciuium Romanorum iniurias perſequi. Hoc onvs *tantum* } officij, & muneris, quod iam ſuſcepi. In Diuin. Ego in hoc iudicio mihi Siculorũ cauſſam receptam, populi Romani ſuſceptam eſſe arbitror. Deponere, } uel ſi Verres abſoluatur, non deponam. Tacitvs } nec deponam, nec animo tantum ſuſtinebo: re ipſa meum officium declarabo. Agitanda } uehementius agenda. Fidem *ſuam corrumpi* } iureiurando datam de ſeruandis legibus. Qvaeret *aliquis fortaſſe:* } utitur occaſione ad ignauiam nobilitatis accuſandam. Neqve *uoluntate:* } tantum abeſt, ut id cupiam, ut ne uelim quidem. Non *idem mihi licet,* } deſidioſe uiuere, & honores conſequi. Dormientibvs } propterea Naeuius poeta in Metellos dixit: Fato Metelli Romae fiunt conſules. quo, tamquam graui probro, Q. Metellus tum conſul, Macedonici pater, iratus, alio uerſu reſpondit: Dabunt malum poetae Naeuio poetae. Et quod hic, Populi Romani beneficia dormientibus deferũtur, infra dixit, Per ludum, & negligentiam ad honores perueniſtis. M. Catonis, } Cenſorij, qui Sapiens dictus eſt: ideoq. apte ſubiungitur, Hominis ſapientiſſimi. Non genere } quia nouus homo erat, Tuſculi natus. Hominvm *potentiſſimorum ſuſcepit inimicitias,* } qui etiam L. Quinctium Flamininum, Titi fratrem, eius qui ex Macedonia triumphauerat, uirum conſularem, cenſor ſenatu mouit. Maximis *in laboribus* } ſaepe accuſans, ſaepius accuſatus. Postea *Q. Pompeius* } ſic legendum putaui, cum eſſet antea, Poſteaq. Pompeius. cur enim uni Pompeio ſuum praenomen adimatur, cum tribuatur ceteris hic nominatis, Catoni, Fimbriae, Mario, Coelio? Hvmili, *atque obſcuro loco natus,* } in Bruto Q. Põpeius, non contemptus orator, qui ſummos honores, homo per ſe cognitus, ſine ulla cõmendatione maiorum adeptus eſt. Primus in familiam ſuam conſulatum intulit: ut Velleius lib. II. & Capitolini lapides. Inimicitiis, *periculis, ac doloribus* } malim, Laboribus, pro Doloribus. Subiungit enim, Non mediocribus inimicitijs, ac laboribus. Et paullo poſt: Inimicitiae ſunt, ſubeantur: labores, ſuſcipiantur. Lib. I. in Verrem haec ſimul tria ponũtur, labores, pericula, inimicitiae: Quod ego, inquit, laboribus, periculis, inimicitijsq. meis tum, cũ admiſſum erit, dedecus ſeuere me perſecuturum eſſe polliceor; id ne accidat, tu tua ſapiẽtia, auctoritate, diligentia M'. Glabrio potes prouidere. Pro Murena: Quorũ ego opera illum in locum, atque in hanc celſiſſimã ſedẽ dignitatis, atq. honoris multis meis ac magnis laboribus, & periculis adſcẽdiſſem. Pro domo: In urbe, quã ſuis laboribus, ac periculis conſeruaſſet. Phil. II. Magno labore, multis periculis, quod cogitabat, effecerat. Labores etiam cũ periculis cõiungit in ea pro Sulla. & lib. Off. Inimicitias autem nobilium uirorũ, praecipue Caepionum, & Metellorum, ſignificabat, qui teſtimoniũ in Q. Põpeiũ de repetũdis accuſatũ, acerrime dixerũt. uide pro Fonteio, & Valeriũ Max. lib. IIX. cap. V. L. fimbriam, } mendũ eſt in praenomine. hic eſt enim C. Flauius Fimbria, qui cũ C. Mario conſ. fuit, cũ in trib. pl. repul-

ſam paſſus eſſet: ut in oratione pro Plancio. INIMICITIIS, } accuſatus eſt repetũdarũ, & in eũ uir nobiliſſimus M. Scaurus teſtimoniũ dixit: cui tamen iudices nõ crediderunt. pro Fonteio, Valerius Max. lib. IIX. cap. V. C. COELIVM } Caldum, nouum hominem: de quo Q. Cicero de Pet. conſ. Quanto, inquit, melior tibi fortuna petitionis data eſt, quam nuper homini nouo, C. Coelio? ille cum duobus hominibus ita nobiliſſimis petebat, ut tamen in ijs omnia pluris eſſent, quam ipſa nobilitas: tamen eorum alterum, cũ adeſſet alter, Coelius, cũ multo eſſet inferior genere, ſuperior nulla re paene, ſuperauit. Conſulatum geſſit cum L. Domitio Ahenobarbo. PER LVDVM, *& per neglıgentiã* } facile, ſine labore. Similiter lib. I. Paucos homines, ut leuiſſime dicam, arrogantes, Q. Opimium per ludum & iocum furtunis omnibus euertiſſe. EADEM } quae Catonis, Fimbriae, Marij, Coelij. NOSTRAE *nationis* } nouorum hominum. Sic in Piſonem: Nemo tibi obuiam uenit, ne de officioſiſſima quidem natione candidatorum. Et de har. reſp. Deteriores cauete, quorum eſt magna natio. REGIO; } qua nouis hominibus ad honores eundum eſſe iudicamus. ſupra: Si quis tantulum de recta regione deflexerit. *SI* TANTVLVM *oculos deiecerimus*, } tantum abeſt, ut dormientibus honores deferantur. Quod paullo ante de nobilitate dixit. ACCIPIENDVM *eſſe ſtatim uulnus*: } pergit in ſimilitudine, & poſt inſidias uulnus nominat. VIGILANDVM *eſſe*, } ne, ſi paullulum oculos deiecerimus, praeſto ſint inſidiae. INDICTAE, } ut indicitur bellũ ideſt denunciatur. NATVRA, *& genere* } cum tamen hominem homini maximime natura commendet, nec differant homines inter ſe genere, ſed animo ſaepe, ac uoluntate. ANIMO, *ac uoluntate.* } ſeparatim ponuntur, licet motus animi ſit uoluntas. itaque coniunguntur in ep. ad Rufum: Credo me quidẽ tibi pro animi mei uoluntate, proq. ea ſpe facultatum, quam tum habebamus, quam humaniſſime potuerim, reſcripſiſſe. Et apud Lucretium lib. II. Ex animiq. uoluntate id procedere primum. QVID *habent inimicitiae periculi*, } periculi nihilo plus habent, quam habebant, ante quam indictae, apertaeq. eſſent. idẽ enim ſemper animus fuit, inimicus uidelicet, atque ad nocendum propenſus. AD QVOS *maxime* } hi ſunt iudices ipſi. CORRVMPENDI *iudicij*, } Corrupti, ut eſt in antiquo libro, ſententia magis probat. POTENTES, } auctoritate. AVDACES, } in corrumpendo, nullo legum metu. ARTIFICES } peritia, & ingenio. haec enim tria hominum genera ſi coniunguntur, leges, & iudicia, atque adeo ſalus ipſa reip. periclitatur. DISCEPTANTE *populo Romano*, } iudice populo Romano. nam, diſceptare, iudicis eſt. pro Milone: Iſti eſt praepoſitus quaeſtioni, qui haec iuſte, ſapienterq. diſceptet. Pro Deiot. Si hanc cauſſam in foro dicerem, eodem audiente, & diſceptante te. Interdum ualet, litigo, contendo. pro Balbo: Qui non de ſuo facto, ſed de publico iure diſceptat. Et in Verrem lib. II. Vt ſibi cum palaeſtritis aequo iure diſceptare liceat. MVLTO *grauiorem*, } eo grauiorem, quo maior populi Romani uniuerſi, quam unius prouinciae, habenda ratio eſt.

ORATIO

NVNC te, Iuppiter Optime Maxime, cuius iſte donum regale, dignum tuo pulcherrimo templo, dignum Capitolio, atque iſta arce omnium nationũ, dignum regio munere, tibi factum ab regibus, tibi dicatũ atque promiſſum, per nefarium ſcelus de regijs manib. extorſit; cuiusq. ſanctiſſimum, & pulcherrimum ſimulacrum Syracuſis ſuſtulit: teq., Iuno regina, cuius duo fana duabus in inſulis poſita ſociorum, Melitae, & Sami, ſanctiſſima, & antiquiſſima, ſimili ſcelere idẽ iſte omnibus donis, ornamentisq. nudauit: teque, Minerua, quam itẽ iſte duobus in clariſſimis, & religioſiſſimis tẽplis expilauit; Athenis, cum auri grande pondus; Syracuſis, cum omnia, praeter tectum, & parietes, abſtulit: teque, Latona, & Apollo, & Diana, quorum iſte Deli nõ fanum, ſed, ut hominum opinio, & religio fert, ſedem antiquam diuinumq. domicilium nocturno latrocinio, atque impetu cõpilauit: etiam te, Apollo, quem iſte Chio ſuſtulit: teq. etiam atque etiam, Diana, quam Pergae ſpoliauit, cuius ſimulacrum ſanctiſſimum Segeſtae, bis apud Segeſtanos conſecratum, ſemel ipſorũ religione, iterum P. Africani uictoria, tollendum, aſportandumq. curauit: teque, Mercuri, quem Verres in uilla, & in priuata aliqua palaeſtra poſuit, P. Africanus in urbe ſociorum, & in gymnaſio Tyndaritanorum iuuentutis illorum cuſtodem, & praeſidem uoluit eſſe: teque, Hercules, quem iſte Agraganti, nocte intempeſta, ſeruorũ inſtructa et cõparata manu conuellere ex ſuis ſedibus, atq. auferre conatus eſt: teque, ſanctiſſima mater Idaea, quã apud Enguinos auguſtiſſimo, & religioſiſſimo in templo ſic ſpoliatã reliquit, ut nunc nomen modo Africani, & ueſtigia uiolatae religionis maneant, monumenta uictoriae faniq. ornamẽta nõ exſtent: uosq. omnium rerum forenſium, conſiliorum maximorũ, legum iudiciorumq. arbitri, & teſtes, celeberrimo in loco praetorij locati, Caſtor, & Pollux, quorum e templo quaeſtũ ſibi iſte, & praedam maximam improbiſſime comparauit: omnesq. dij, qui uehiculis tẽſarum ſollemnes coetus ludorum initis, quorum iter iſte ad ſuum quaeſtum, non ad religionum dignitatem faciendum, exigendumq. curauit: teque, Ceres, & Libera, quarum ſacra, ſicut opiniones hominum, ac religiones ferunt, longe maximis, atque occultiſſimis caerimonijs continentur, a quibus initia uitae, atq. uictus, legum, morum, manſuetudinis, humanitatis exempla hominibus, & ciuitatibus data, ac diſpertita eſſe dicuntur: quarum ſacra populus R. a Graecis adſcita, & accepta, tanta religione & publice, & priuatim tuetur, non ut ab alijs huc allata, ſed ut ceteris hinc tradita eſſe uideantur: quae ab iſto uno ſic polluta, & uiolata ſunt, ut ſimulacrum Cereris unum, quod a uiro non modo tangi, ſed ne adſpici quidem fas fuit, e ſacrario Catinae conuellendum, auertendumq. curauerit; alterum autem Ennae ex ſua ſede, ac domo ſuſtulerit; quod erat tale, ut homines, cum uiderent, aut ipſam uidere ſe Cererem, aut effigiem Cereris non humana manu factam eſſe, ſed de caelo delapſam arbitrarentur: uos etiam atque etiam imploro,

imploro, & appello, ſanctiſſimae deae, quae illos Ennenſes lacus, lucosq. colitis, cunctaeq. Siciliae, quae mihi defendenda tradita eſt, praeſidetis, a quibus, inuentis frugibus, & in orbem terrarum diſtributis, oẽs gẽtes, ac nationes ueſtri religione numinis continentur: ceteros item deos, deasq. omnes imploro, atq. obteſtor, quorum templis, & religionibus iſte nefario quodam furore, & audacia inſtinctus bellum ſacrilegum ſemper, impiumq. habuit indictum, ut, ſi in hoc reo, atque in hac cauſſa omnia mea conſilia ad ſalutem ſociorum, dignitatem populi R. fidem meam ſpectauerunt, ſi nullam ad rem, niſi ad officium, & ueritatem, omnes meae curae, uigiliae, cogitationes q. laborarunt; quae mea mens in ſuſcipienda cauſſa fuit, fides in agenda, eadem ueſtra in iudicanda ſit; denique, uti C. Verrem, ſi eius omnia ſunt inaudita, & ſingularia facinora ſceleris, audaciae, perfidiae, libidinis, auaritiae, crudelitatis, dignus exitus eiuſmodi uita, atque factis ueſtro iudicio conſequatur; utq. reſp. mea fide, unaq. hac accuſatione mea contenta ſit; mihiq. poſthac bonos potius defendere liceat, quam improbos accuſare neceſſe ſit.

EXPLANATIO

DONVM *regale* } Antiochi regis. lib. IV. SANCTISSIMVM, *& pulcherrimum ſimulacrum* } de quo lib. V. Ex aede Iouis Imperatoris, quem Graeci Vrion nominant, pulcherrime factum, nonne abſtuliſti? MELITAE, } lib. IV. SAMI, } lib. I. AVRI *grande pondus*, } lib. I. Athenis, audiſtis, ex aede Mineruae grande auri pondus ablatum. dictum hoc eſt in Dolabellae iudicio: dictum? etiam aeſtimatum. huius conſilij non modo participem C. Verrem, ſed principem fuiſſe reperietis. OMNIA, *praeter tectum, & parietes abſtulit.* } lib. IV. Aedes Mineruae eſt in Inſula, de qua ante dixi; quae ab iſto ſic ſpoliata, atque direpta eſt, non ut ab hoſte aliquo, qui tamen in bello religionis & conſuetudinis iura retineret, ſed ut a barbaris praedonibus uexata eſſe uideatur. SEDEM *antiquam*, } lib. I. Latonam ex longo errore, & fuga, grauidam, & iam ad pariendum uicinam, temporibus exactis fugiſſe Delum, atque ibi Apollinem, Dianamque peperiſſe. qua ex opinione hominum illa inſula eorum deorum ſacra putatur. CHIO } lib. I. Chio per uim ſigna pulcherrima dico abſtuliſſe. PERGAE } lib. I. SEGESTAE, } lib. IV. IN PRIVATA *aliqua palaeſtra* } erant enim in aedibus quoque priuatis palaeſtrae. ep. I. lib. III. ad Q. fr. ad Gallum lib. VII. de leg. I. IN GYMNASIO *Tyndaritanorum* } lib. IV. AGRAGANTI, } lib. IV. ENGVINOS } lib. IV. OMNIVM *rerum forenſium*, } Caſtoris enim & Pollucis templum in foro erat. CONSILIORVM *maximorum*, } ſignificari arbitror conſilia deliberationesq. populi de maximis rebus: uel hoc ad leges & iudicia pertinet. nam & leges a populo ferebantur, & iudicia fiebãt. PRAETORII } hic ſubeſſe mendum cur non putem, cauſſa nulla eſt. nam, etſi praetores in foro ius dicebant, aut quaeſtiones publicas exercebant: locum tamen in foro fuiſſe, qui Praetorium uocaretur, in quo eſſet templum Caſtoris, legendo nondum comperi. QVAESTVM *ſibi iſte*, } haec tota res lib. I. narratur in eo loco: Aedem Caſtoris P. Iunius habuit tuendam, L. Sulla, Q. Metello cos. is mortuus eſt: reliquit pupillum paruũ filium. Ex eius igitur pupilli bonis, quaſi aedem Caſtoris ſartam tectam non tradidiſſet, quaeſtum ſibi Verres, praedamq. maximam improbiſſime comparauit. EXIGENDVMQ. } ab ijs, quibus faciendum locauerat. inde enim quaeſtus occaſionem capiebat. haec res ita narratur lib. I. Quis a ſigno Vertumni in Circum maximum uenit, quin is in unoquoque gradu de auaritia tua commoneretur? quam tu uiam tenſarum, atque pompae eiuſmodi exegiſti, ut tu ipſe illa ire non audeas. QVARVM *ſacra populus Romanus, a Graecis adſcita, & accepta, tanta religione & publice, & priuatim tuetur, non ut ab alijs huc allata, ſed ut alijs hinc tradita eſſe uideantur: quae ab iſto uno ſic polluta, uiolataq. ſunt, ut ſimulacrum Cereris unum, quod a uiro non modo tangi, ſed ne adſpici quidem fas fuit, e ſacrario Catinae conuellendum, auellendumq. curauerit;* } lib. IV. Sacrarium Cereris eſt apud Catinenſes, eadem religione, qua Romae, qua in ceteris locis, qua prope in toto orbe terrarum. in eo ſacrario intimo fuit ſignum Cereris perantiquum: quod uiri, non modo cuiuſmodi eſſet, ſed ne eſſe quidem ſciebant: aditus enim in id ſacrarium non eſt uiris: ſacra per mulieres, ac uirgines confici ſolent. ALTERVM *autem Ennae ex ſua ſede, ac domo ſuſtulerit;* } lib. IV. Qui acceſſiſti Ennam, uidiſtis ſimulacrum Cereris e marmore, & in altero templo Liberae. ſunt ea perampla, atque praeclara, ſed non ita antiqua. ex aere fuit quoddam modica amplitudine, ac ſingulari opere, cum facibus, perantiquum, omnium illorum, quae ſunt in eo fano, antiquiſſimum. id ſuſtulit. SANCTISSIMAE *deae*, } Ceres, & Libera. EADEM *ueſtra in iudicanda ſit;* } quamquam ita ſententiam ſit exorſus: Vos etiam atque etiam imploro, & appello, ſanctiſſimae deae: tamen, Veſtra, ad iudices refert, ad quos in extremo ſermonem conuertit. RESP. *meaq. fides* } nam & reip. cauſſa, & ut fidem ſuam Siculis praeſtaret promiſſaq. perſolueret, ad accuſandum deſcendit. ut in Diuin. NECESSE *ſit*, } quaſi Verrem non ſuo ſtudio, ſed ab ipſa rep. ſuaq. fide coactus accuſauerit.

IN ORATIONEM CICERONIS PRO M. FONTEIO

PAVLLI MANVTII COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

M. FONTEIVS, *Gallia per triennium poſt praeturam adminiſtrata, Romam reuerſus, poſtulantibus Gallis repetundarum accuſatur a M. Plaetorio, defenditur a Cicerone, actione ſecunda, conſulatum gerentibus, quantum conſequi coniectura liceat, Q. Hortenſio, Q. Metello, cum iudicia per tres ordines Aurelia lege adminiſtrarentur.*

M. TVLLII CICERONIS
PRO M. FONTEIO
ORATIO XI

Deſunt permulta.

Hoc praetore oppreſſam eſſe aere alieno Galliam. a quibus uerſuras tantarum pecuniarum factas eſſe dicunt? a Gallis? nihil minus. a quibus igitur? a ciuibus R. qui negotiantur in Gallia? cur eorum uerba non audimus? cur eorum tabulae nullae proferuntur? inſector ultro, atque inſto accuſatori, iudices: inſector, inquam, & flagito teſtes. plus ego in hac cauſſa laboris, & operae conſumo in poſcendis teſtibus, quam ceteri defenſores in refutandis. audacter hoc dico, iudices, non temere confirmo. referta Gallia negotiatorum eſt, plena ciuium R. nemo Gallorum ſine ciue R. quidquam negotij gerit: nummus in Gallia nullus ſine ciuium R. tabulis commouetur. uidete, quo deſcendam, iudices, quam longe uidear a conſuetudine mea, & cautione, ac diligentia diſcedere. unae tabulae proferantur, in quibus ueſtigium ſit aliquod, quod ſignificet pecuniam Fonteio datam: unum ex toto negotiatorum, colonorum, publicanorum, aratorum, pecuariorum numero teſtem producant: uere accuſatum eſſe concedam. pro dij immortales, quae haec eſt cauſſa? quae defenſio? prouinciae Galliae M. Fonteius praefuit, quae conſtat ex ijs generibus hominum, & ciuitatum, qui, ut uetera mittam, partim noſtra memoria bella cum populo R. acerba, ac diuturna geſſerunt; partim, modo ab noſtris imperatoribus ſubacti, modo bello domiti, modo triumphis, ac monumentis notati, modo ab ſenatu agris urbibusq. multati ſunt; partim, qui cum ipſo M. Fonteio ferrũ ac manus contulerunt, multoq. eius ſudore, ac labore ſub populi R. imperium, ditionemq. ceciderunt. Eſt in eadem prouincia Narbo Martius, colonia noſtrorum ciuium, ſpecula populi R. ac propugnaculum iſtis ipſis nationibus oppoſitum, & obiectum. eſt item urbs Maſſilia, de qua ante dixi, fortiſſimorum, fideliſſimorumq. ſociorum, qui Gallicorum bellorum pericula a populo R. copijs, armisq. propulſarunt. eſt praeterea numerus ciuium R. maximus, atque hominum honeſtiſſimorum. Huic prouinciae, quae ex hac gentium uarietate conſtaret, M. Fonteius, ut dixi, praefuit: qui erant hoſtes, ſubegit: qui proximi fuerant, eos ex ijs agris, quibus erant multati, decedere coegit: ceteris, qui iccirco magnis ſaepe erant bellis ſuperati, ut ſemper populo R. parerent, magnos equitatus ad ea bella, quae tum in toto orbe terrarum a populo R. gerebãtur, magnas pecunias ad eorum ſtipendium, maximum frumenti numerum ad Hiſpanienſe bellum tolerandum imperauit. Haec qui geſſit, in iudicium uocatur: uos, qui in re non interfuiſtis, cauſſam una cum praetore cognoſcitis. dicunt contra, quibus inuitiſſimis imperatũ eſt: dicunt, qui ex agris ex M. Fonteij decreto decedere ſunt coacti: dicunt, qui ex bello, caede, & fuga nunc primum audent contra M. Fonteium inermem cõſiſtere. Quid coloni Narbonenſes, quid uolunt? quid exiſtimant? hunc per uos uolunt, ſe per hunc incolumes exiſtimant eſſe. Quid Maſſilienſium ciuitas? hunc praeſentem ijs affecit honoribus, quos habuit ampliſſimos. uos autem abſens orat, atque obſecrat, ut ſua religio, laudatio, auctoritas aliquid apud ueſtros animos momenti habuiſſe uideatur. Quid? ciuium R. quae uoluntas eſt? nemo eſt ex tanto numero, quin hũc optime de prouincia, de imperio, de ſocijs, de ciuibus meritum eſſe arbitretur. Quoniam igitur uidetis, qui oppugnent M. Fonteium; cognoſcitis, qui defenſum uelint; ſtatuite nunc, quid ueſtra aequitas, quid populi R. dignitas poſtulet: utrum colonis ueſtris, negotiatoribus ueſtris, amiciſſimis atque antiquiſſimis ſocijs & credere, & conſulere malitis; an ijs, quibus neque propter iracundiam fidem, neque propter infidelitatem honorem habere debetis. Quid ſi maiorem etiam hominum honeſtiſſimorum copiam affero, qui huius uirtuti, atque innocentiae teſtimonio poſſint eſſe? tamen ne plus Gallorum conſenſio ualebit, quam ſumma auctoritas omnium? Cum Galliae Fonteius praeeſſet, ſcitis, iudices, maximos populi R. exercitus in duabus Hiſpanijs, clariſſimosq. imperatores fuiſſe. quam multi equites R. quam multi tribuni militum, quales, & quot, & quoties legati ad eos? exercitus praeterea Cn. Pompeius, maximus, atque ornatiſſimus, hiemauit in Gallia, M. Fonteio imperante. Satis ne uobis multos, ſatis idoneos teſtes, & conſcios uidetur ipſa fortuna eſſe uoluiſſe earum rerum, quae, M. Fonteio praetore, gererentur in Gallia? quem ex tanto hominum numero teſtem in hac cauſſa producere poteſtis? quis eſt ex eo numero, qui uobis auctor placeat? eo nos iam laudatore, & teſte utemur. Dubitabitis etiam diutius, iudices, quin illud, quod initio uobis propoſui, ueriſſimum ſit? aliud per hoc iudicium nihil agi, niſi ut, M. Fonteio oppreſſo, teſtimonijs eorum, quibus multa, reip. cauſſa, inuitiſſimis imperata ſunt, ſegniores poſthac ad imperandum ceteri ſint, cum uideant eos oppugnari, quibus oppreſſis populi Romani imperium incolume eſſe non poſſit.

EXPLANATIO

HOc *praetore oppreſſam eſſe aere alieno Galliam.* § cuius aeris alieni cauſſam in Fonteij rapinas Galli conferebant: unde orta repetundarum accuſatio. A QVIBVS *uerſuras tantarum pecuniarum factas eſſe dicunt?* § confutatio. nam, ſi oppreſſa eſt hoc praetore aere alieno Gallia, unde pecuniam tantã ſumpſit? Verſuram facere, eſt, pecuniam ab aliquo accipere, quam alteri des. & quia datam Fonteio pecuniam a Gallis, dicebat accuſator: unde, inquit Cicero, tanta pecunia ſumpta eſt? ſic lib. II. in Verrem: Eos homines uerſuram a Carpinatio feciſſe, qui pecuniam Verri dediſſent. Quo perſpicue intelligitur,

telligitur, qui Verri pecuniam dare cogerentur, eos illam pecuniam a Carpinatio ſumpſiſſe. NEGOTIATORVM,] Praeter publicanos, qui poſtea nominantur, ciues Romani multi negotiabantur in Gallia. COLONORVM,] ut Narbonenſium, de quibus infra. ARATORVM, *pecuariorum*,] hi ſunt publicani. tertium genus portitores non nominãt, quod eo fortaſſe uectigali ante Fonteium praetorem Gallia caruiſſet: itaque portorium uini a Fonteio inſtitutum querebantur. NOSTRA *memoria*] eorum memoria, qui tum ſenes uiuebant, de Gallis triumphauerat M.Fuluius Flaccus anno urbis DCXXX, C.Sextius Caluinus, & Cn. Domitius Ahenobarbus DCXXXI, Q. Fabius Max. DCXXXII, C. Marius, Q Catulus DCLII. AGRIS, *urbibusq. multati*] colonijs in Galliam deductis. NARBO *Martius*] accepto nomine ab eo, qui deduxit, Q. Martio Rege conſule DCXXXV. ATQVE] non abundat haec copula, ſed ciuibus Romanis honeſtatem addit. non enim ſequitur, ut, quicumque ſit ciuis Romanus, idem ſit honeſtiſſimus. QVI *proximi fuerant*,] hoſtes. MVLTATI,] a ſenatu. IN TOTO *orbe*] duo praecipue bella ſignificat, unum contra Sertorium in Hiſpania, ducibus Q. Metello Pio, & Cn. Pompeio; alterum contra Mithridatem in Aſia, duce L.Lucullo. EX AGRIS] ſupra: Eos ex ijs agris, quibus erant multati, decedere coegit. HVNC *per uos uolunt*,] incolumem eſſe. PER HVNC] per huius aequitatem, ac uirtutem. LAVDATIO] legatos & coloni Narbonenſes, & Maſſilienſium ciuitas miſerat, qui Fonteium in iudicio laudarent. COLONIS] Narbonenſibus. NEGOTIATORIBVS] ciuibus Romanis. SOCIIS] Maſſilienſibus. QVAM *ſummae auctoritatis omnium?*] ſubaudi, conſenſio: & pro, Omnium, placet, Hominum. IMPERATORES] Q.Metellum Pium, Numidici filium, & Cn. Pompeium. LEGATI *ad cos?*] miſſi a Fonteio ad eos exercitus. QVI VOBIS *auctor placeat?*] cui fidem habendam putetis.

ORATIO

OBIECTVM eſt etiam, quaeſtum M.Fonteium ex uiarum munitione feciſſe: ut aut ne cogeret munire, aut id, quod munitum eſſet, ne improbaret. Si & coacti ſunt munire omnes, & multorum opera improbata ſunt: certe utrumque falſum eſt, & ob uacationem pretium datum, cum immunis nemo fuerit; & ob probationem, cum multa improbata ſint. Quid, ſi hoc crimen optimis hominibus delegare poſſimus, & ita, ut non culpam in alios tranferamus, ſed uti doceamus, eos iſti munitioni praefuiſſe, qui facile officium ſuum & praeſtare, & probare poſſunt? tamen ne uos omnia in M. Fonteium, iratis teſtibus freti, conferetis? cum maioribus reip. negotijs M. Fonteius impediretur; & cum ad remp. pertineret, uiam Domitiam munire: legatis ſuis primarijs uiris, C. Annio Bellieno, & C. Fonteio negotium dedit. itaque praefuerunt, imperauerunt pro dignitate ſua, quod uiſum eſt, & probauerunt. quod uos, ſi nulla alia ex re, ex litteris quidẽ ueſtris, quas ſcripſiſtis, & miſſis, & allatis, certe ſcire potuiſtis: quas ſi antea non legiſtis, nunc ex nobis, quid de ijs rebus Fonteius ad legatos ſuos ſcripſerit, quid ad eum illi reſcripſerint, cognoſcite. L. M. AD. C. ANNIVM. LEG. AD. C. FONTEIVM. LEG. L. A. C. ANNIO. LEG. AB. C. FONTEIO. LEG. *Satis opinor eſſe perſpicuum, iudices, hanc rationem mutationis neque ad M.Fonteium pertinere, & ab ijs eſſe tractatam, quos nemo poſſit reprehẽdere. cognoſcite nũc de crimine uinario, quod illi inuidioſiſſimum, & maximum eſſe uoluerunt. Crimen a Plaetorio, iudices, ita conſtitutum eſt; Fonteio non in Gallia primum ueniſſe in mentem, ut portorium uini inſtitueret, ſed in Italia, hac propoſita ratione, Roma profectum: itaque Titurium Toloſae quaternos denarios in ſingulas uim amphoras portorij nomine exegiſſe,* * *Croduni Porcium, & Munium ternos uictoriatos, Vulchalone ſeruae umbinos* * *& uictoriatos mille. atque in his locis ſe Croduni & Vulchalone ab his portorium eſſe exactum, ſi qui Cobiomacho, qui uicus inter Toloſam & Narbonẽ eſt, diuerterentur,* * *neque Toloſam ire uellent: Eleſiodolus tantum ſenos denarios ab ijs, qui ad hoſtem portarent, exegiſſet. Video, iudices, eſſe crimen, & genere ipſo magnum: uectigal enim eſſe impoſitum fructibus noſtris dicitur: & pecuniam permagnam ratione iſta cogi potuiſſe confiteor, & inuidiam: uel maxime enim inimici hanc rem ſermonibus diuulgare uoluerunt. ſed ego ita exiſtimo; quo maius crimen ſit id, quod oſtendatur eſſe falſum, hoc maiorem ab eo iniuriam fieri, qui id confingat. uult enim magnitudine rei ſic occupare animos eorum, qui audiunt, ut difficilis aditus ueritati relinquatur.*

Deſiderantur, quae de crimine uinario erant reliqua, nec non quae ad bellum Vocontiorum, & diſpoſitionem hibernorum pertinebant.

EXPLANATIO

OB VACATIONEM] ne munire cogerentur. DATVM] Fonteio. HOC *crimen*] quod aduerſarij crimen eſſe uolunt. Similiter infra: Cognoſcite nunc de crimine uinario. NOMINIBVS] cauſſis. DELEGARE] alijs attribuere. VIAM *Domitiam*] quam Cn. Domitius proconſul in Gallia ſtrauerat. QVOD *uos*] alloquitur aduerſarios. NOSTRIS,] quibus cauſſam noſtram tuemur. EXSCRIPSISTIS,] ut exemplum earum eſſet apud uos. CRODVNI] nomen loci, ut Vulchalone, Cobiomacho. BINOS *& uictoriatos M.*] lege, Binos uictoriatos: mẽdi nihil ſupererit. Victoriatus binis HS, denarius quaternis ualebat. ELESIODOLVS] malim, Eleſiodolum: & infra, Exegiſſe. ut cum ſuperioribus congruat. FRVCTIBVS *noſtris*] ſociorum noſtrorum: quorũ fructus in noſtra poteſtate ſunt.

ORA-

ORATIO

AT hoc Galli negant. actio rerum, & uis argumentorum coarguit. poteſt igitur teſtibus iudex non credere? cupidis, & iratis, & coniuratis, & ab religione remotis non ſolum poteſt, ſed etiam debet. etenim ſi, quia Galli dicunt, iccirco M. Fonteius nocens exiſtimandus eſt: quid mihi opus eſt ſapiente iudice? quid aequo quaeſitore? quid oratore non ſtulto? dicunt enim Galli: negare non poſſumus. hic ſi ingenioſi, & periti, & aequi iudicis has partes eſſe exiſtimatis, ut, quoniam quidem teſtes dicunt, ſine ulla dubitatione credendum ſit: Salus ipſa uirorum fortium innocentiam tueri non poteſt. ſin autem in rebus iudicandis nō minimam partem ad unamquamque rem exiſtimādam, momētoq. ſuo ponderandam ſapientia iudicis tenet: nae multo ueſtrae maiores, grauioresq. partes ſunt ad cogitandum quam ad dicendum meae. mihi enim ſemper unaquaque de re teſtis non ſolum ſemel, uerum etiā breuiter interrogandus, & ſaepe etiam non interrogādus, ne aut irato facultas ad dicendum data, aut cupido auctoritas attributa eſſe uideatur. uos & ſaepius eandem rem animis agitare, & diutius unoquoque de teſte cogitare poteſtis. & ſi quem nos interrogare noluimus; quae cauſſa nobis tacendi fuerit, exiſtimare debetis. quamobrem, ſi hoc iudici praeſcriptum lege, aut officio putatis, teſtibus credere: nihil eſt, cur alius alio iudice melior, aut ſapientior exiſtimetur. unum eſt enim, & ſimplex aurium iudicium, & promiſcue, & communiter ſtultis, ac ſapientibus ab natura datum. quid eſt igitur, ubi elucere poſſit prudentia? ubi diſcerni ſtultus auditor, & credulus ab religioſo, & ſapienti iudice? nimirum illud, in quo ea, quae dicuntur a teſtibus, coniecturae, & cogitationi traduntur, quanta auctoritate, quanta animi aequitate, quanto pudore, quanta fide, quanta religione, quanto ſtudio exiſtimationis bonae, quanta cura, quanto timore dicantur. an uero uos id in teſtimonijs hominum barbarorum dubitabitis, quod perſaepe & noſtra, & patrum memoria ſapientiſſimi iudices de clariſſimis noſtrae ciuitatis uiris dubitandū non putauerunt? qui Cn. & Q. Caepionibus, L. & Q. Metellis teſtibus in Q. Pompeium, hominem nouum, non crediderunt: quorum uirtuti, generi, rebus geſtis fidem, & auctoritatem in teſtimonio cupiditatis atque inimicitiarum ſuſpicio derogauit. ecquem hominem uidimus, ecquem uere commemorare poſſumus parem conſilio, grauitate, conſtantia, ceteris uirtutibus, honoris, ingenij, rerum geſtarum ornamentis M. Aemilio Scauro fuiſſe? tamen huius, cuius iniuriati nutu prope terrarum orbis regebatur, iurati teſtimonio neque in C. Fimbriam, neque in C. Memmium creditum eſt. noluerunt ij, qui iudicabant, hanc patere inimicitijs uiam; quem quiſque odiſſet, ut eum teſtimonio poſſet tollere. Quantus in L. Craſſo pudor fuerit, quod ingenium, quanta auctoritas, quis ignorat? tamē is, cuius etiam ſermo teſtimonij auctoritatem habebat, teſtimonio ipſo, quae in M. Marcellum inimico animo dixit, probare non potuit. Fuit, fuit illis iudicibus diuinum, ac ſingulare, iudices, conſilium, qui ſe non ſolum de reo, ſed etiam de accuſatore, de teſte iudicare arbitrabantur, quid fictum, quid fortuna ac tempore allatum, quid pretio corruptum, quid ſpe, aut metu deprauatum, quid a cupiditate aliqua aut inimicitijs profectum uideretur. quae ſi iudex non amplectetur omnia conſilio, non animo, ac mente circumſpiciet; ſi, ut quidque ex illo loco dicetur, ex oraculo aliquo dici arbitrabitur: profecto ſatis erit id, quod dixi antea, non ſurdum iudicem huic muneri, atque officio praeeſſe: nihil erit, quamobrē ille neſcio quis, ſapiens homo, ac multarū rerum peritus, ad res iudicandas requiratur. an uero illi equites R. quos nos uidimus, qui nuper in rep. iudicijsq. maximis floruerunt, habuerunt tantum animi, tātum roboris, ut M. Scauro teſti non crederent: uos Vulgarum, atque Allobrogum teſtimonijs non credere timetis? Si inimico teſti credi non oportuit: inimicior Marcello Craſſus, aut Fimbriae Scaurus ex ciuilibus ſtudijs, atque obtrectatione domeſtica, quam huic Galli? quorum, qui optima in cauſſa ſunt, equites, frumentum, pecuniam ſemel, atque iterum, ac ſaepius inuitiſſimi dare coacti ſunt: ceteri, partim ex ueteribus bellis agro multati, partim ab hoc ipſo bello ſuperati, & oppreſſi. Si, qui ob aliquod emolumentum ſuum cupidius aliquid dicere uidentur, ijs credi non conuenit: credo, maius emolumentum Caepionibus, & Metellis propoſitū fuiſſe ex Q. Pompeij damnatione, cum ſtudiorum ſuorum obtrectatorem ſuſtuliſſent, quam cunctae Galliae ex M. Fonteij calamitate, in qua illa prouincia prope ſuā immunitatē, ac libertatem poſitam eſſe arbitratur.

EXPLANATIO

COARGVIT.} Gallos. NON *credere?*} argumentum pro Gallis. confutatio proxime ſequitur. QVAESITORE?} praetore, qui de repetūdis quaerit. NON *ſtulto.*} modeſte de ſe ipſo. DICVNT *enim Galli.*} obiectio: quam proxime ſequitur ſolutio. SALVS *ipſa*} ſumptum ex Terentij Ad. In qua fabula ſunt haec:

--Ipſa ſi cupiat ſalus,
Seruare prorſus non poteſt hanc familiam.

Similiter in Verrem lib. III. Ecquod iudicium Romae tam diſſolutum, tam perditum, tam nummarium fore putaſti, quo ex iudicio te ulla ſalus ſeruare poſſet? DVBITABITIS,} teſtimonijs eorum credendum non eſſe. CN. ET Q. *Caepionibus,*} fratribus, Seruiliae gentis: quorum Cnaeus conſul fuit cū hoc ipſo, in quem teſtimonium dixit, Q. Pompeio, anno urbis DCXII, Quinctus anno ſequenti cum C. Laelio. L. ET *Q. Metellis*} L. Metello Caluo, qui conſul fuit DCXI, Q. Metello Macedonico, conſule DCX. Q. POMPEIVM, *hominem nouum,*} lib. V. in Verrem: Q. Pōpeius, humili, atque obſcuro

loco

loco natus, nonne plurimis inimicitijs, maximisq. ſuis periculis, ac laboribus ampliſſimos honores eſt adeptus? Pro Murena: Nec mihi umquam minus in Q. Pompeio, nouo homine, & fortiſſimo uiro, uirtutis eſſe uiſum eſt, quam in homine nobiliſſimo M. Aemilio. In Bruto: Q. Pompeius, non contemptus orator, qui ſummos honores, homo per ſe cognitus, ſine ulla commendatione maiorum adeptus eſt. Is igitur Pompeius, geſto iam conſulatu, accuſatus repetundarum, cum in eum duo Caepiones fratres, conſulares, & duo item Metelli fratres, conſulares, acerrime teſtimonium dixiſſent, abſolutus eſt. Valerius Max. lib. IIX. cap. 5. CONSTANTIA, } qua maxime Scaurus uirtute excelluit. unde illud in ep. ad Lentulum: In quo cum omnes homines, tum M. illum Scaurum, ſingularem uirum, conſtantia, & grauitate ſuperaſſet. Eiuſdem conſtantia laudatur act. I. in Verrem. HONORIS, } conſul, cenſorq. fuit. INGENII, } ualuit eloquentia, qua ſibi gloriam peperit, cum primo dubitaſſet, honores peteret, an argentariam faceret: ut eſt in libro de uir. ill. RERVM *geſtarum* } triumphauit conſul de Liguribus, uiam Aemiliam cenſor ſtrauit: ut in eodem libro. NEQVE IN *C. Fimbriam, neque in C. Memmium* } utrumque de repetundis accuſatum, auctore Valerio Max. lib. IIX. cap. 5. Fimbria cum C. Mario conſulatum geſſit. L. CRASSO } oratore ſummo. PVDOR } lib. I. de Orat. Fuit enim mirificus quidam in Craſſo pudor: qui tamen non modo non obeſſet eius orationi, ſed etiam probitatis commendatione prodeſſet. M. MARCELLVM } Valerius Max. lib. IIX. cap. 5. FVIT, *fuit illis iudicibus* } mira uis eſt geminato eodem uerbo in principio ſententiae, ut pro Milone: Eſt, eſt profecto illa uis. FORTVNA, *ac tempore* } eius, qui accuſaretur, calamitate, ac tempore difficillimo. VT QVIDQVID } pro, Vt quidque. quod qui ignorarunt, pro, Quidquid, ſine cauſſa repoſuerunt, Quidque. exempla nõ deſunt. lib. IV. in Verrem: Ita odorabantur omnia, & perueſtigabant, ut, ubi quidquid eſſet, aliqua ratione inuenirent. Quo loco plura diximus. EX ILLO *loco* } ab aduerſarijs: ad quos, haec dicens, digitum intendebat. QVOD *dixi antea,* } dixit hoc: Quid mihi opus eſt ſapiente iudice? QVOS *nos uidimus* } iudices, ex lege C. Gracchi, ante Sullam dictatorem. VVLGARVM, } pars Galliae in ea prouincia, cui Fonteius praefuerat. Volgas Caeſar appellat lib. I. bel. ci. ſunt autem Allobrogibus finitimi. Belgae uero longe diſtant, nec tum erant in ditione populi Romani. QVI *optima in cauſſa ſunt,* } qui leuiores habent cauſſas, cur Fonteio inimici ſint. SVAM *immunitatem* } queritur enim, praeter cetera, uini portorium a Fonteio primum inſtitutum.

ORATIO

AN, ſi homines ipſos ſpectare conuenit, id quod in teſte profecto ualere plurimum debet, non modo cum ſummis ciuitatis noſtrae uiris, ſed cum infimo ciue R. quiſquam ampliſſimus Galliae comparandus eſt? ſcit Induciomarus, quid ſit teſtimonium dicere? mouetur eo timore, quo noſtrum unuſquiſque, cum in eum locum productus eſt? recordamini, iudices, quanto opere laborare ſoleatis, non modo quid dicatis pro teſtimonio, ſed etiam quibus uerbis utamini, ne quod minus moderate poſitum, ne quod ab aliqua cupiditate prolapſum uerbum eſſe uideatur. uultu denique laboratis, ne qua ſignificari poſſit ſuſpicio cupiditatis: ut &, cum proditis, exiſtimatio ſit quaedam tacita de uobis pudoris, ac religionis; &, cum diſceditis, ea diligenter conſeruata, ac retenta uideatur. credo haec eadem Induciomarum in teſtimonio timuiſſe, aut cogitaſſe: qui primum illud uerbum conſideratiſſimum noſtrae conſuetudinis, Arbitror, quo nos etiam tunc utimur, cum ea dicimus iurati, quae comperta habemus, quae ipſi uidimus, ex toto teſtimonio ſuo ſuſtulit, atque omnia ſe ſcire dixit. uerebatur enim uidelicet, ne quid apud uos populumq. R. de exiſtimatione ſua deperderet; ne qua fama conſequeretur eiuſmodi, Induciomarum, talem uirum, tam cupide, tam temere dixiſſe: non intelligebat, ſe in teſtimonio nihil praeter uocem, & os, & audaciam neq. ciuibus ſuis, neque accuſatoribus noſtris praeſtare debere. An uero iſtas nationes religione iuriſiurandi, ac metu deorum immortalium in teſtimonijs dicendis commoueri arbitramini? quae tantum a ceterarum gentium more ac natura diſſentiunt, quod ceterae pro religionibus ſuis bella ſuſcipiunt, iſtae contra omnium religiones: illae in bellis gerendis ab dijs immortalibus pacẽ, ac ueniam petunt, iſtae cum ipſis dijs immortalibus bella geſſerunt. hae ſunt nationes, quae quondam tam longe ab ſuis ſedibus Delphos uſque ad Apollinem Pythium, atque ad oraculum orbis terrae uexandum, ac ſpoliandum profectae ſunt. ab ijſdem gentibus, ſanctis, & in teſtimonio religioſis, obſeſſum Capitolium eſt, atque ille Iuppiter, cuius nomine maiores noſtri ſanctam teſtimoniorum fidem eſſe uoluerunt. poſtremo, ijs quidquam ſanctum ac religioſum uideri poteſt, qui, etiam ſi quando aliquo metu adducti deos placandos eſſe arbitrãtur, humanis hoſtijs eorum aras, ac templa funeſtant? ut ne religionem quidem colere poſſint, niſi eam ipſam prius ſcelere uiolarint. quis enim ignorat, eos uſque ad hanc diem retinere illam immanem ac barbaram conſuetudinem hominum immolandorum? quamobrem, quali fide, quali pietate exiſtimatis eſſe eos, qui etiam deos immortales arbitrentur hominum ſcelere, & ſanguine facillime poſſe placari? Cum his uos teſtibus ueſtram religionem coniungetis? ab his quidquam ſancte, aut moderate dictum putabitis? hoc ueſtrae mẽtes, tam caſtae, tam integrae, ſibi ſuſcipient, ut, cum omnes legati noſtri, qui illo triennio in Galliam uenerunt; omnes equites R. qui in illa prouincia fuerunt; omnes negotiatores eius prouinciae, denique omnes in Gallia, qui ſunt ſocij populi R. atque amici, M. Fonteium incolumem eſſe cupiant, iurati priuatim & publice laudent; uos tamen Gallis credere malitis? quid ut ſecuti eſſe uideamini? uoluntatem ne hominum? grauior igitur erit hoſtiũ uoluntas, quam ciuium? an dignitatem teſtium? poteſtis igitur ignotos notis, iniquos aequis, alienigenas domeſticis, cupidos moderatis, mercenarios gratuitis, impios religioſis, inimiciſſimos huic imperio, ac nomini, bonis,

nis, ac fidelibus & ſocijs, & ciuibus anteferre? An uero dubitatis, iudices, quin inſitas inimicitias iſtae gentes omnes & habeant, & gerant cum populi R. nomine? ſic exiſtimatis eos hic ſagatos, brachatosq. uerſari animo demiſſo, atque humili, ut ſolent ij, qui affecti iniurijs, ad opem iudicum ſupplices inferioresq. confugiunt? nihil uero minus. hi contra uagantur laeti, atque erecti paſſim toto foro, cum quibuſdam minis, & barbaro atque immani terrore uerborum. quod ego profecto non crederem, niſi aliquoties ex ipſis accuſatoribus uobiſcum ſimul, iudices, audiſſem; cum praeciperent, ut caueretis, ne, hoc abſoluto, nouum aliquod bellum Gallicum concitaretur. Si M. Fonteium, iudices, in cauſſa deficerent omnia; ſi turpi adoleſcentia, uita infami, magiſtratibus, quos ante oculos ueſtros geſſit, conuictis uirorum bonorũ teſtimonijs, legationibus flagitioſe obitis, inuiſus ſuis omnibus in iudicium uocaretur, ſi in eo iudicio colonorum populi R. Narbonenſium, fideliſſimorũ ſociorum Maſſilienſium, ciuium R. omnium teſtimonijs tabulisq. premeretur: tamẽ eſſet uobis magnopere prouidendum, ne, quos ita afflictos a ueſtris patribus maioribusq. accepiſſetis, ut contemnendi eſſent, eos pertimuiſſe, & eorum minis & terrore commoti eſſe uideremini. nunc uero, cum laedat nemo bonus, laudent omnes ueſtri ciues, atque ſocij, oppugnent ij, qui ſaepiſſime hanc urbem, & hoc imperium oppugnarunt; cumq. inimici M. Fonteij uobis, ac populo R. minentur, amici, ac propinqui ſupplicent uobis: dubitabitis, non modo ueſtris ciuibus, qui maxime gloria, ac laude ducuntur, uerum etiam exteris nationibus, ac gentibus oſtendere, uos in ſententijs ferendis ciui parcere, quam hoſti cedere, maluiſſe?

EXPLANATIO

SCIT *Induciomarus,*} is fortaſſe, quem in Treuirorum ciuitate principẽ Caeſar appellat lib. V. bel. ci. ARBITROR,} teſtes, licet iurati, nihil tamen affirmabant, arbitrari ſe dicebant. id Cicero plane docet in Lucullo, in extremo. VEREBATVR *enim uidelicet,*} ironia. quod enim alij teſtes apud nos uereri ſolent, is nihil prorſus tale uerebatur. NON *intelligebat,*} & hic ironia eſt. maxime enim intelligebat, ſe & ſuis ciuibus, qui Romam contra Fonteium uenerant, & accuſatoribus Fonteij, ſatis eſſe facturum, ſi uocem, os, & audaciam ad teſtimonium dicendum attuliſſet. DELPHOS *uſque*} nota hiſtoria ex Liuio, Iuſtino, Pauſania. SANCTIS, *& in teſtimonio religioſis*} aperta ironia. VSQVE *ad hanc diem*} Caeſar lib. VI. ILLO *triennio*} diximus iam, per triennium Galliae Fonteium praefuiſſe. GALLIS *credere malitis?*} ſic malo, quam, ut alijs placere uideo, Cum Gallis iurare. SAGATOS, *brachatosq.*} ex Gallia tranſalpina: nam in ciſalpina togis utebantur, unde togata Gallia. Brachas uero Narbonenſis Galliae proprias fuiſſe, auctor eſt Plinius. LAEDAT} uituperet. id enim eſt, Laedere: & ſequitur, Laudet, ut contrarium, quo modo & Phil. III. Nam me ijsdem edictis, neſcit, laedat, an laudet; ſupra de hoc uerbo diximus.

ORATIO

MAGNA *mehercule cauſſa, iudices, abſolutionis cum ceteris cauſſis haec eſt, ne qua inſignis huic imperio macula, atque ignominia ſuſcipiatur, ſi hoc ita perlatum erit in Galliam, ſenatum, equitesq. populi R. non teſtimonijs Gallorum, ſed minis commotos, rem ad illorum libidinem iudicaſſe. ita uero, ſi illi bellum facere conabuntur, excitandus nobis erit ab inferis C. Marius, qui Induciomaro iſti minaci, atque arroganti par in belligerando eſſe poſſit: excitandus Cn. Domitius, & Q. Maximus, qui nationem Allobrogum, & reliquias ſuis iterum armis conficiat, atque opprimat: aut, quoniam id quidem non poteſt, orandus erit nobis amicus meus M. Plaetorius, ut ſuos nouos clientes a bello faciendo deterreat, ut eorum iratos animos, atque horribiles impetus deprecetur: aut, ſi non poterit, M. Fabium ſubſcriptorem eius rogabimus, ut Allobrogum animos mitiget, quoniam apud illos Fabiorum nomen ampliſſimum, ut uelint iſti aut quieſcere, id quod uicti ac ſubacti ſolent, aut, cum minantur, intelligere, ſe populo R. non metum belli, ſed ſpem triumphi oſtendere. quod ſi in turpi reo patiendum non eſſet, ut quidquam iſti ſe minis profeciſſe arbitrarentur: quid faciendum uobis in M. Fonteio arbitramini? de quo homine, iudices, (iam enim mihi uideor hoc, prope cauſſa duabus actionibus perorata, debere dicere) de quo uos homine, iudices, ne ab inimicis quidem ullum fictum probroſum non modo crimen, ſed ne maledictum quidem audiſtis. ecquis umquam reus, praeſertim in hac uitae ratione uerſatus, in honoribus petẽdis, in poteſtatibus, in imperijs gerendis, ſic accuſatus eſt, ut nullum probrũ, nullum facinus, nulla turpitudo, quae a libidine, aut a petulantia, aut ab audacia nata eſſet, ab accuſatore obijceretur, ſi non uera, attamen ficta, cum aliqua ratione, ac ſuſpicione? M. Aemilium Scaurum, ſummum noſtrae ciuitatis uirum, ſcimus accuſatum a M. Bruto. exſtant orationes, ex quibus intelligi poteſt, multa in illũ ipſum Scaurum eſſe dicta, falſo, quis negat? uerumtamen ab inimico dicta, & obiecta. Quã multa M' Aquillius audiuit in ſuo iudicio? quam multa L. Cotta? denique P. Rutilius? qui etſi damnatus eſt, mihi uidetur tamen inter uiros optimos, atque innocentiſſimos eſſe numerandus. ille igitur ipſe, homo ſanctiſſimus, ac temperantiſſimus, multa audiuit in ſua cauſſa, quae ad ſuſpicionem ſtuprorum, ac libidinem pertinerent. Exſtat oratio hominis, ut opinio mea fert, noſtrorum hominum longe ingenioſiſſimi, atque eloquentiſſimi, C. Gracchi: qua in oratione permulta in L. Piſonem turpia, ac flagitioſa dicuntur: at in quem uirum? qui tanta uirtute, atque integritate fuit, ut etiam illis optimis temporibus, cum hominem inuenire nequam nemi-*

PP *nem*

nem poſſes, ſolus tamen Frugi nominaretur. quem cum in concionem Gracchus uocari iuberet; & uiator quaereret, quem Piſonem? quod erant plures: cogis me, inquit, dicere inimicum meum Frugi. is igitur uir, quem ne inimicus quidem ſatis in appellando ſignificare poterat, niſi ante laudaſſet; qui uno cognomine declarabatur, non modo quis eſſet, ſed etiam qualis eſſet; tamen in falſam, atque iniquam probrorum inſimulationem uocabatur. M. Fonteius ita duabus actionibus accuſatus eſt, ut obiectum nihil ſit, quo ſignificari ueſtigiũ libidinis, petulantiae, crudelitatis, audaciae poſſit. non modo nullum facinus huius protulerunt, ſed ne dictum quidem aliquod reprehenderunt. quod ſi aut quantam uoluntatem habent ad hunc opprimendum, aut quantam ad maledicendum licentiam, tantum haberent aut ad ementiendum animi, aut ad fingendum ingenij non meliore fortuna ad probra nunc audienda Fonteius, quam illi, de quibus antea commemoraui, fuiſſet.

EXPLANATIO

M. Plaetorivs,] Fonteij accuſator. Svos *nouos clientes*] per iocum haec dixit. nam clientes Fabiorum, quod a Q. Fabio Max. deuicti eſſent, Allobroges erant. infra, & Salluſtius in Catil. Id qvod *uicti ac ſubacti ſolent;*] quod alioqui non ſolent. A M. Brvto.] iuriſconſulto, accuſationibus dedito. propterea de eo dixit Cicero in lib. de clar. orat. In quo magnum dedecus, Brute, fuit generi ueſtro. M'. Aqvillivs] accuſatus de repetundis a P. Lentulo, eo, qui ſenatus princeps fuit: ut in Diuin. Fuit alter M' Aquillius, & ipſe de repetundis, ſed poſt multos annos, accuſatus, nec a P. Lentulo, ſed a L. Fufio: ut lib. II. Off. & in Bruto. atque hic poſterior Aquillius is eſt, quem cum defenderet orator ille ſummus M. Antonius, cauſſa prope perorata, tunicam eius a pectore abſcidit, ut cicatrices populus Romanus iudicesq. adſpicerent aduerſo corpore exceptas. qua de re lib. V. in Verrem. L. Cotta] de repetundis accuſatus ab Africano minore: ut in Diuin. in orat. pro Murena, apud Valerium Max. lib. IIX. cap. I. P. Rvtilivs?] Rufus, qui conſul fuit cum Cn. Mallio. is cum in Aſia quaeſtor Q. Mucij Scaeuolae prouinciam ab iniurijs publicanorum defendiſſet, inuiſus equeſtri ordini, penes quem iudicia erant, repetundarum damnatus in exſilium miſſus eſt; &, cum redire poſſet uictore Sulla, equitibus inimico, exſulare maluit, ne contra leges feciſſe uideretur. In Piſonem, in Bruto: Valerius Max. lib. II. cap. 10. lib. VI. cap. 4. Aſconius in Diuin. & pro Scauro, epitome Liuiana lib. LXX. Qvi etsi *damnatus eſt,*] hoc dicit, quia ceteri, quos ſupra nominauit, Scaurus, Aquillius, Cotta, abſoluti ſunt. Ac *libidinem*] alij legunt, Libidinum. utraque lectio ſenſum habet. L. Pisonem] qui cum conſul fuiſſet quo anno Tib. Gracchus occiſus eſt, poſtea C. Gracchi legem frumentariam diſſuaſit. Tuſcul. III. Ad probra *non audienda*] ideo meliore fortuna utitur Fonteius, quam Scaurus, Aquillius, Cotta, Rutilius, quia illi probra audierunt, hic non audit.

ORATIO

Frvgi *igitur hominem, iudices, frugi, inquam, & in omnibus uitae partibus moderatum, ac temperantem, plenum pudoris, plenum officij, plenum religionis, uidetis poſitum in ueſtra fide, ac poteſtate, atq. ita, ut commiſſus ſit fidei, permiſſus poteſtati. uidete igitur, utrum ſit aequius, hominem honeſtiſſimum, uirum fortiſſimum, ciuem optimum dedi inimiciſſimis, atque immaniſſimis nationibus, an reddi amicis; praeſertim cum tot res ſint, quae ueſtris animis pro huius innocentis ſalute ſupplicent; primum generis antiquitas; quam Tuſculo, ex clariſſimo municipio, profectam, in monumentis rerum geſtarum inciſam, ac notatam uidemus; tum autem continuae praeturae, quae & ceteris ornamentis, & exiſtimatione innocentiae maxime floruerunt; deinde recens memoria parentis, cuius ſanguine non ſolum Aſculanorum manus, a qua interfectus eſt, ſed totum illud ſociale bellum macula ſceleris imbutum eſt; poſtremo ipſe, cum in omnibus uitae partibus honeſtus, atque integer, tum in re militari cũ ſummi conſilij, & maximi animi, tum uero uſu quoque bellorum gerendorum in primis eorum hominum, qui nunc ſunt, exercitatus. Quare, ſi etiam monendi eſtis a me, iudices, quod non eſtis; uideor hoc leuiter pro mea auctoritate uobis praecipere poſſe, ut ex eo genere homines, quorum cognita uirtus, induſtria, felicitas in re militari ſit, diligenter uobis retinendos exiſtimetis. fuit enim maior talium uirorum in hac rep. copia: quae cum eſſet, tamen eorum non modo ſaluti, ſed etiam honori conſulebatur. quid nunc uobis faciendum eſt, ſtudijs militaribus apud iuuentutem obſoletis, hominibus autem ac ſummis ducibus partim aetate, partim ciuitatis diſcordijs hac reip. calamitate conſumptis, cum tot bella aut a nobis neceſſario ſuſcipiantur, aut ſubito atque improuiſa naſcantur. non ne & hominem ipſum ad dubia reip. tempora reſeruandum, & ceteros ſtudio laudis, ac uirtutis inflammandos putatis? recordamini, quos legatos nuper in bello L. Iulius, quos P. Rutilius, quos L. Cato, quos Cn. Pompeius habuerit: ſcietis fuiſſe tum M. Cornutum, L. Cinnam, L. Sullam, praetorios homines, belli gerendi peritiſſimos, praeterea C. Marium, P. Didium, Q. Catulum, P. Craſſum, non litteris homines ad rei militaris ſcientiam, ſed rebus geſtis ac uictorijs eruditos. age uero nunc inferte oculos in curiam, introſpicite penitus in omnes reip. partes: utrum uidetis, nihil poſſe accidere, ut tales uiri deſiderandi ſint; an, ſi acciderit, eorum hominum copia populum R. abundare? quae ſi diligenter attendetis; profecto, iudices, uirum ad labores belli impigrum, ad pericula fortem, ad uſum ac diſcipli-*

nam

nam peritum, ad conſilia prudentem, ad caſum fortunamq. felicem, domi uobis ac liberis ueſtris retinere, quam inimiciſſimis populi R. nationibus, & crudeliſſimis tradere, & condemnare, maletis.

EXPLANATIO

IN *monumentis rerum geſtarum inciſam,*] in marmoribus inciſam, in quibus & rerum a Fonteijs geſtarum, & antiqui generis memoria exſtaret. CONTINVAE *praeturae,*] in Fonteiorum familia. ſed oratorie dictum, Continuae, pro, fere continuae. nam huius Fonteij pater in legatione obijt, praeturam nondũ adeptus. PARENTIS,] belli ſocialis initio Q. Seruilius proconſul ad ſedandos motus Aſculum profectus, cum legato Fonteio, omnibusq. Romanis ciuibus eſt interemptus. epitome lib. LXXII. CIVITATIS *diſcordijs,*] ciuilibus bellis. IN BELLO] ſociali, exorto L. Iulio, P. Rutilio cos. L. IVLIVS,] nominat duorum annorum conſules, primi Iulium, & Rutilium, ſecundi Catonem, & Pompeium. C. MARIVM,] poſt praetorios nominat conſulares. nam & Marius, & Didius, & Catulus, & Craſſus ante bellum ſociale conſulatum geſſerunt. P. DIDIVM,] pro P. repoſui T. ex lapidibus Capitolinis. Q. CATVLVM,] ſi conſulatuum ratio habeatur, Catulus poſt Marium ſtatim collocandus fuit. NON *litteris*] eruditum tamen Catulum fuiſſe, in oratorijs libris, & in Bruto Cicero ſignificat. AD CASVM, *fortunamq. felicem,*] felicitas in imperatore conſideratur. uide pro lege Manilia. CONDEMNARE,] non uideo, cur Faernus, contra ueteres omnes libros, Condonare, maluerit, quam, Condemnare.

ORATIO

AT infeſtis prope ſignis inſeruntur Galli in Fonteium, & inſtant, atque urgẽt ſummo cum ſtudio, ſumma cum audacia: nos uero, iudices, non & multis, & firmis praeſidijs, uobis adiutoribus, iſti immani, atque intolerandae barbariae reſiſtemus? Primum obijcitur contra iſtorum impetus Macedonia, fidelis & amica populo R. prouincia: quae cum ſe, ac ſuas urbes non ſolum conſilio, ſed etiam manu Fonteij conſeruatã eſſe dicat; ut illa per hunc a Thracum aduentu, ac depopulatione defenſa eſt, ſic ab huius nunc capite Gallorum impetus, terroresq. depellit. Conſtituitur ex altera parte ulterior Hiſpania: quae profecto non modo religione ſua reſiſtere iſtorum cupiditati poteſt, ſed etiam ſceleratorum hominum periuria teſtimonijs, ac laudationibus ſuis refutare. Atque ex ipſa etiam Gallia, fideliſſima, & grauiſſima, auxilia ſumuntur. uenit huic ſubſidio miſero, atque innocenti Maſſilienſium cũcta ciuitas: quae non ſolum ob eam cauſſam laborat, ut huic, a quo ipſa ſeruata eſt, parem gratiam referre uideatur; ſed etiam, quod ea condicione, atque eo fato ſe in ijs terris collocatam eſſe arbitratur, ne quid noſtris hominibus iſtae gentes nocere poſſint. Pugnat pariter pro ſalute M. Fonteij Narbonenſis colonia: quae per hunc ipſa nuper obſidione hoſtium liberata, nunc eiuſdẽ miſerijs, ac periculis commouetur. Denique, ut oportet bello Gallico, ut maiorum iura, moresq. praeſcribũt, nemo eſt ciuis R. qui ſibi ulla excuſatione utendum putet omnes illius prouinciae publicani, agricolae, pecuarij, ceteri negotiatores uno animo M. Fonteium, atque una uoce defendunt. Quod ſi tantas auxiliorum noſtrorum copias Induciomarus ipſe deſpexerit, dux Allobrogum ceterorumq Gallorum: num etiam de matris hunc complexu, lectiſſimae, miſerrimaeq. feminae, uobis inſpectantibus auellet, atque abſtrahet? praeſertim cũ uirgo Veſtalis ex altera parte germanum fratrem complexa teneat, ueſtramq. iudices, ac populi R. fidem imploret: quae pro uobis liberisq. ueſtris tot annos in dijs immortalibus placandis occupata eſt, ut ea nunc pro ſalute ſua, fratrisq. ſui animos ueſtros placare poſſit. cui miſerae quod praeſidium, quod ſolatium reliquum eſt, hoc amiſſo? nam ceterae feminae gignere ipſae ſibi praeſidia, & habere domi fortunarum omnium ſocium participemq. poſſunt: huic uero uirgini quid eſt, praeter fratrem, quod aut iucundum, aut carum eſſe poſſit? nolite pati, iudices, aras deorum immortalium, Veſtaeq. matris, quotidianis uirginis lamentationibus de ueſtro iudicio commoneri. proſpicite, ne ille ignis aeternus, nocturnis Fonteiae laboribus uigilijsq. ſeruatus, ſacerdotis Veſtae lacrymis exſtinctus eſſe dicatur. tendit ad uos uirgo Veſtalis manus ſupplices eaſdem, quas pro uobis dijs immortalibus tendere conſueuit. cauete, ne periculoſum, ſuperbumq. ſit, eius uos obſecrationem repudiare, cuius preces ſi dij aſpernarentur, haec ſalua eſſe non poſſent. Videtis ne ſubito, iudices, uirum fortiſſimum, M. Fonteium parentis, & ſororis commemoratione lacrymas profudiſſe? qui numquam in acie pertimuerit; qui ſe armatus ſaepe in hoſtium manum immiſerit, cum in eiuſmodi periculis eadem ſe ſolatia ſuis relinquere arbitraretur, quae ſuus pater ſibi reliquiſſet; idem nunc perturbato animo pertimeſcit, ne non modo ornamento, & adiumento non ſit ſuis, ſed etiam cum acerbiſſimo luctu dedecus aeternum miſeris, atque ignominiam relinquat. O fortunam longe diſparem, M. Fontei, ſi deligere potuiſſes, ut potius telis tibi Gallorum, quam periurijs intereundem eſſet. tum enim uitae ſocia uirtus, mortis comes gloria fuiſſet: nũc uero qui eſt dolor? uictoriae te, atque imperij poenas ad eorum arbitrium ſufferre, qui aut uicti armis ſunt, aut inuitiſſimi paruerunt? a quo periculo defendite, iudices, ciuem fortem, atque innocentem: curate, ut noſtris teſtibus plus, quam alienigenis crediſſe uideamini, plus ſaluti ciuium, quã hoſtium libidini conſuluiſſe; grauiorem duxiſſe eius obſecrationem, quae ueſtris ſacris praeſit, quam eorum audaciam, qui cum omnium ſacris, delubrisq. bella geſſerunt. poſtremo proſpicite, iudices, id quod ad dignitatem populi R. maxime pertinet, ut plus apud uos preces uirginis Veſtalis, quam minae Gallorum ualuiſſe uideantur.

EXPLANATIO

MACEDONIA,} uidetur Fonteius in Macedonia,& Hiſpania legatus fuiſſe. nam quaeſturae nulla mentio. legationes autem ſupra nominantur. ſic Fonteij probitatem,ac uirtutem utraque prouincia cognouit; & in eius periculo teſtes,laudatoresq. Romam miſit. A QVO *ipſa ſeruata eſt*,} contra reliquorum Gallorum arma. nam Fonteium cum Gallis pugnaſſe,ſupra dictum eſt: idq. mentio comprobat Narbonenſis coloniae, a Fonteio obſidione liberatae. VT *oportet bello Gallico*, } quo uacationes non dantur. Phil.IIX. VLLA *excuſatione*} uenerunt omnes ad hoc iudiciũ, ſolliciti de Fonteij ſalute. PVBLICANI,} quattuor genera commemorat ciuium Romanorum. MATRIS} quae ſupplex aderat in iudicio,ex altera parte ſoror Fonteij, uirgo Veſtalis. PRO *ſalute ſua*,} ſita in ſalute fratris. VESTRAE} quae pro uobis, liberisq. ueſtris aſſidue ſacra facit. EADEM *ſolatia* } decus,& honeſtae mortis memoriam. SVVS *pater* } cum Aſculi pro patria mortem oppeteret.

IN· ORATIONEM· CICERONIS PRO· A· LICINIO· CAECINA

PAVLLI. MANVTII COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

HERES *uxoris ſuae Caeſenniae A. Licinius Caecina Volaterranus, fundum repetit a Sex. Aebutio, qui, uiua Caeſennia, cum eius cognitor eſſet, in auctione fundum illum emerat, nec tamen ante obitum Caeſenniae poſſederat; ea uero mortua, ſtatim in eum, tamquam ſuum, uenerat. Caecina, cum in rem praeſentem ex conuentu cum amicis ueniſſet, ut de fundo moribus deduceretur, ui hominibus armatis repulſus ac prohibitus, impetrat a praetore interdictum de ui hominibus armatis, ut, unde deiectus eſſet, eo reſtitueretur. Aebutius contra deiectum eſſe negat, eiectum ait. inde oritur quaeſtio de uerbis interdicti, aliter ea Cicerone, aliter Aebutio interpretante: in eo facta ſponſio eſt. de quo ſic in Oratore: Tota mihi cauſſa pro Caecina de uerbis interdicti fuit. Haec pro argumento ſufficiant. non enim totam orationem in argumentum includere, conſilium eſt. Acta cauſſa eſt apud recuperatores a praetore datos, incertum quo anno, ſed omnino poſt Aureliam legem, iudicijs inter tres ordines communicatis: quod factum eſſe conſtat Pompeio & Craſſo primum cos.*

M. TVLLII CICERONIS

PRO A. LICINIO CAECINA

ORATIO XII

SI, quantum in agro, locisq. deſertis audacia poteſt, tantum in foro, atque in iudicijs impudentia ualeret; non minus nunc in cauſſa cederet A. Caecina Sex. Aebutij impudentiae, quam tum in ui facienda ceſſit audaciae. uerum & illud conſiderati hominis eſſe putauit, qua de re iure decertari oporteret, armis non contendere; & hoc conſtantis, quicum ui & armis certare uoluiſſet, eum iure iudicioq. ſuperare. Ac mihi quidem cum audax praecipue fuiſſe uidetur Aebutius in conuocandis hominibus, & armandis, tũ impudens in iudicio; non ſolum, quod in iudicium uenire auſus eſt; (nam id quidem, tametſi improbe fit in aperta re, tamen malitia eſt iam uſitatum) ſed quod non dubitauit id ipſum, quod arguitur, confiteri. niſi forte hoc rationis habuit, quoniam, ſi facta uis eſſet moribus, ſuperior in poſſeſſione retinenda non fuiſſet: quia contra ius moremq. facta ſit, A. Caecinam cum amicis metu perterritum profugiſſe: nunc quoque in iudicio, ſi cauſſa more inſtitutoq. omnium defendatur, nos inferiores in agendo non futuros: ſin e conſuetudine recedatur, ſe, quo impudentius egerit, hoc ſuperiorem diſceſſurum. quaſi uero aut in iudicio poſſit idem improbitas, quod in ui confidentia: aut non eo libentius tum audaciae ceſſerimus, quo nunc impudentiae facilius obſiſteremus. itaque longe alia ratione, Recuperatores, ad agẽdam cauſſam hac actione uenio, atque initio ueneram. tum enim noſtrae cauſſae ſpes erat poſita in defenſione mea, nunc in confeſſione aduerſarij; tum in noſtris, nũc uero in illorum teſtibus. de quibus ego antea laborabã, ne, ſi improbi eſſent, falſi aliquid dicerent; ſi probi exiſtimarentur, quod dixiſſent, probarent. nunc ſum animo aequiſſimo. ſi enim ſunt uiri boni, me adiuuant, cum id iurati dicunt, quod ego iniuratus inſimulo: ſin autem minus idonei, me non laedunt, cum, ſiue creditur ijs hoc ipſum, quod nos arguimus, confitentur, ſiue fides nõ habetur, de aduerſarij teſtium fide derogatur. uerumtamen, cum illorum cauſſae actionem conſidero; non uideo, quid impudentius dici poſſit: cum autem ueſtram in iudicando dubitationem; uereor, ne id, quod uidentur impudenter feciſſe, aſtute, & callide fecerint. nam, ſi negaſſent uim hominibus armatis eſſe factam, facile honeſtiſſimis teſtibus in re perſpicua tenerentur: ſin cõfeſſi eſſent, & id, quod nullo tempore iure fieri poteſt, tum ab ſe iure factum eſſe defenderent, ſperarunt id, quod aſſecuti ſunt, ſe iniecturos uobis cauſſam deliberãdi, & indicandi iuſtam moram, ac religionem. ſimul illud, quod indigniſſimum eſt, futurum arbitrati ſunt, ut in hac cauſſa nõ de improbitate Sex. Aebutij, ſed de iure ciuili iudicium fieri uideretur. Qua in re ſi mihi eſſet unius A. Caecinae cauſſa agenda, profiterer ſatis idoneum eſſe me defenſorem; propterea quod fidem meã diligentiamq. praeſtarem: quae cum ſunt in actore cauſſae, nihil eſt, in re praeſertim aperta ac ſimplici, quod excellens ingenium requiratur. ſed, cum de eo iure mihi dicendum ſit, quod pertineat ad omnes, quod conſtitutũ ſit a maioribus, conſeruatum uſque ad hoc tempus, quo ſublato nõ ſolum pars aliqua iuris deminuta, ſed etiam uis ea, quae iuri maxime eſt aduerſaria, iudicio confirmata eſſe uideatur; uideo ſummi ingenij cauſſam eſſe; nõ uti demonſtretur, quod ante oculos eſt; ſed ne, ſi quis uobis error in tanta re ſit obiectus, omnes potius me arbitrentur cauſſae, quam uos religioni ueſtrae defuiſſe. Quamquam ego mihi ſic perſuadeo, Recuperatores, non uos tam propter iuris obſcuram dubiamq. rationẽ bis iam de eadem cauſſa dubitaſſe, quam, quod uidetur ad ſummam illius exiſtimationem hoc iudicium pertinere, moram ad condemnandum acquiſiſſe, ſimul & illi ſpatium ad ſeſe colligendum dediſſe. quod quoniam iã in conſuetudinem uenit, & id uiri boni ueſtri ſimiles in iudicando faciunt; reprehendendum fortaſſe minus, querendum uero magis etiam uidetur: ideo quod omnia iudicia aut diſtrahendarum controuerſiarum, aut puniendorum maleficiorum cauſſa reperta ſunt: quorum alterum leuius eſt, propterea quod & minus laedit, & perſaepe diſceptatore domeſtico dijudicatur: alterum eſt uehementiſſimum, quod & ad grauiores res pertinet, & non honorariam operam amici, ſed ſeueritatem iudicis, ac uim requirit. quod eſt grauius, & cuius rei cauſſa maxime iudicia conſtituta ſunt, id iam mala conſuetudine diſſolutum eſt. nam, ut quaeque res eſt turpiſſima, ſic maxime, & maturiſſime iudicanda eſt: at ea, in qua exiſtimationis periculum eſt, tardiſſime iudicatur. qui igitur conuenit, quae cauſſa fuerit ad conſtituendum iudicium, eandem moram eſſe ad iudicandum? ſi quis, quod ſpopondit, qua in re uerbo ſe uno obligauit, id non facit; maturo iudicio, ſine ulla religione iudicis condemnatur: qui per tutelam, aut ſocietatem, aut rem mãdatam, aut fiduciae rationem fraudauit quempiam, in eo, quo delictum maius eſt, eo poena eſt tardior. eſt enim turpe iudicium, & factum quidem turpe. uidetes igitur, quam inique accidat, quia res indigna ſit, ideo turpem exiſtimationem ſequi; quia turpis exiſtimatio ſequatur, ideo rem indignam non iudicari. At, ſi quis mihi hoc iudex, Recuperator ue dicat; potuiſti enim leuiore actione confligere: potuiſti ad tuum ius faciliore & commodiore iudicio peruenire: quare aut muta actionem; aut noli mihi inſtare, ut iudicem: tamen is aut timidior uideatur, quam fortem, aut cupidior, quam ſapientem iudicem eſſe aequum eſt, ſi aut mihi praeſcribat, quemadmodũ meũ ius perſequar, aut ipſe id, quod ad ſe delatum ſit, non audeat iudicare. etenim, ſi praetor, is, qui iudicia dat, numquam petitori praeſtituit, qua actione illum uti uelit: uidete, quam iniquum ſit, conſtituta iam re, iudicem, quid agi potuerit, aut quid poſſit, non quid actum ſit, quaerere. uerumtamẽ nimiae ueſtrae benignitati pareremus, ſi alia ratione ius noſtrũ recuperare poſſemus; nunc uero quis eſt, qui aut uim, armatis hominibus factam, relinqui putet oportere, aut eius rei leuiorem actionem nobis aliquam demonſtrare poſſit? ex quo genere peccati, ut illi clamitant, uel iniuriarum, uel capitis iudicia conſtituta ſunt, in eo poteſtis atrocitatem noſtram reprehendere? cum uideatis nihil aliud actum, niſi poſſeſſionem per interdi-

ctum

ctum eſſe repetitam? uerum, ſiue uos exiſtimationis illius periculum, ſiue iuris dubitatio tardiores fecit adhuc ad iudicandum; alterius rei cauſſam uoſmet ipſi iam uobis, ſaepius prolato iudicio, ſuſtuliſtis; alterius ego uobis hodierno die cauſſam profecto auferam, ne diutius de controuerſia noſtra, ac de communi iure dubitetis. & ſi, forte uidebor altius initium rei demonſtrandae petiſſe, quam me ratio iuris, & ius, de quo iudicium eſt, & natura cauſſae coegerit; quaeſo, ut ignoſcatis: non enim minus laborat A. Caecina, ne ſummo iure egiſſe, quam ne certum ius non obtinuiſſe uideatur.

EXPLANATIO

PRO A. *Caecina.* } Liciniae gentis Caecinam eſſe, docet Gellius lib. VI. cap. 16. QVANTVM *in agro*, } orditur ab iniuria aduerſarij, qui Caecinam ui hominibus armatis de fundo deiecerit. ARMIS *non contendere*; } ceſſit enim audaciae. CONSTANTIS, } qui cauſſam deſerere, ſuoq. de iure decedere noluerit. MALITIA } uenit enim in iudiciũ, qui malam cauſſam habet, ut bonam habere uideatur. CONFITERI } coactis, armatiſq. hominibus a ſe de fundo eſſe deiectum. MORIBVS, } non ferro, ut ab ipſo facta eſt, ſed uetere iudiciaria conſuetudine, cum litigantes in rem praeſentem, id eſt in eũ agrum, de quo lis erat, communi conſilio uenirent; ibiq. alter alterum ui quadam non uera, & ſolida, ſed ficta, & adumbrata, repelleret; & qui repulſus erat, interdictum a praetore de armatis hominibus impetraret, ut, unde deiectus erat, reſtitueretur. Infra: Placuit Caecinae de amicorum ſententia conſtituere, quo die in rem praeſentem ueniretur, & de fundo Caecina moribus deduceretur. Et poſt: Cum & conſtitutam diem, tempuſq. ueniſſet, ut uis ac deductio moribus fieret, pulſum, prohibitumq. eſſe ui, coactis hominibus, & armatis, QVO *impudentius egerit*, } qui non dubitet id ipſum, quod arguitur, de ui ſcilicet armis facta, confiteri. HAC *actione* } ampliata bis iam cauſſa erat: cum recuperatores non liquere, iudicaſſent. SIVE *creditur ijs*, } uel minus idoneis. DEROGATVR. } uel quia ſint minus idonei, uel quia mentiuntur. utroque enim modo, ſi uiri boni non ſunt, de illorum fide derogatur. DVBITATIONEM; } iudicatam in eo, cum, Amplius, pronunciaſtis. NON DE *improbitate Sex. Aebutij*, } qui alienum fundum occuparit, dominumq. hominibus armatis & deiecerit, & deiectum fateri non dubitet. ILLIVS } Aebutij. DISCEPTATORE } iudice. QVOD *eſt grauius*, } de puniendis maleficijs. IVDICIA *maxima conſtituta ſunt*, } nam illud alterum, quod eſt leuius, & in quo diſtrahuntur, ac dirimuntur controuerſiae, perſaepe diſceptatore domeſtico tranſigitur. DISSOLVTVM *eſt.* } neglectum. AT EA, } haec, quae nunc agitur. EXISTIMATIONIS *periculum* } exiſtimationis Aebutij. paullo ante: Quod uidetur ad ſummam illius exiſtimationem hoc iudicium pertinere. QVAE *cauſſa fuerit ad conſtituendum iudicium*, } cauſſa puniendi maleficij, quod Aebutius Caecinam ui & armis de fundo deieciſſet. proxime dixit: Quod eſt grauius, &, Cuius rei gratia maxime iudicia conſtituta ſunt. EANDEM } quod exiſtimationis in ea periculum ſit. SINE *ulla religione iudicis*, } mature eum condemnare iudici religio non eſt. EST *enim turpe iudicium.* } quo damnatum ſequitur infamia. ET TVRPE *quidem factum* } id, quod commiſſum eſt, ex quo oritur iudicium. QVIA *res indigna ſit* } quia turpe ſit illud, quod commiſſum eſt. SEQVI; } ſi reus damnetur. IDEO *rem indignã non iudicari.* } notat recuperatores, qui ſerius ideo iudicent, bis iam ampliata cauſſa, quod ex eo iudicio turpem exiſtimationem ſequi uideant. Inique accidit, inquit, cum indigna & flagitioſa res ideo non iudicatur, ideſt ideo differtur, ac ſero iudicatur, quia turpis exiſtimatio ſequatur: cum exiſtimatio turpis ideo ſequatur, quia res indigna, flagitioſaq. ſit. LEVIORE *actione* } qua turpis exiſtimatio non ſequeretur. CONFLIGERE: } Confligere, & Conflictari, de litibus uſurpantur. PRAETOR, } urbanus. QVA ACTIONE *illum uti uelit*: } liberum ei relinquit, ut ſuum ius, quo uelit iudicio, perſequatur. CONSTITVTA *iam re* } conſtituto inter Caecinam & Aebutiũ iudicio. IVDICEM, } eum, de quo ſupra: At, ſi quis mihi hoc iudex, recuperatorue dicat. QVID *agi potuerit*, } quia potuerim leuiori actione confligere. Hoc refertur ad illud ſupradictum. Potuiſti enim leuiore actione confligere: potuiſti ad tuum ius faciliore, & commodiore iudicio peruenire. AVT *quid poſſit* } qua ſi adhuc mutari actio poſſit. ſupra: Aut muta actionem: aut noli mihi inſtare, ut iudicem. NON QVID *actum ſit*, } non quae ſit actio iam inſtituta. uenimus enim ad hoc iudicium, ut contra Aebutium interdicto ageremus de ui hominibus armatis. NIMIAE } erga Aebutium. RELINQVI } ſileri a nobis. EX QVO *genere peccati*, } ex illa ui. VT ILLI *clamitant*, } de nobis expoſtulantes, quaſi atrociores, quam oporteat, ſimus. CVM *uideatis nihil aliud actum*, } a nobis. ESSE *repetitam?* } in quo quae atrocitas eſt? an non ſuam cuique poſſeſſionem per interdictum praetoris licet repetere? ALTERIVS *rei cauſſam* } exiſtimationis Aebutij periculum. VOSMETIPSI } non enim iudicium amplius proferre uobis licet. SAEPIVS } oratorie. nam bis tantum prolatum erat iudicium. ALTERIVS *cauſſam* } iuris dubitationem. IVS, *de quo iudicium eſt*, } res ipſa, de qua conſtitutum iudicium eſt. NON *enim minus laborat* } ita ſuum ius perſequitur Caecina, ut humanitati tamen ſatisfactum a ſe uelit. laborat ille quidem, ut certum ius obtineat, fundumq. ſuum recuperet, non minus tamen, ne ſummo iure egiſſe uideatur. SVMMO *iure* } quod reprehendi ſolet. unde illud: Summum ius, ſumma iniuria.

ORATIO

M. Fulcinius fuit, Recuperatores, e municipio Tarquinienſi: qui & domi ſuae cum primis honeſtus exiſtimatus eſt, & Romae argentariam non ignobilem fecit. is habuit in matrimonio Caeſenniam, eodem e municipio, ſummo loco natam, & probatiſſimam feminam, ſicut & uiuus multis ipſe rebus oſtendit, & in morte ſua teſtamento declarauit. huic Caeſenniae fundum in agro Tarquinienſi uendidit temporibus illis difficillimis ſolutionis. cum uteretur dote uxoris numerata, quo mulieri eſſet res cautior, curauit ut in eo fundo dos collocaretur. aliquando poſt, iam argentaria diſſoluta, Fulcinius huic fundo uxoris cõtinẽtia quaedã praedia, atque adiuncta mercatur. moritur Fulcinius: (multa enim, quae ſunt in re, quia remota ſunt a cauſſa, praetermittam) teſtamento facit heredem, quem habebat e Caeſennia, filium: uſumfructum omnium bonorum ſuorum Caeſenniae legat, ut frueretur una cum filio. magnus honos uiri iucundus mulieri fuiſſet, ſi diuturnum eſſe licuiſſet. frueretur enim bonis cum eo, quem ſuis bonis heredem eſſe cupiebat, & ex quo maximum fructum ipſa capiebat: ſed hunc fructum matura fortuna ademit: nam breui tempore M. Fulcinius adoleſcens mortuus eſt: heredem P. Caeſennium fecit: uxori grande pondus argenti, matriq. partem bonorũ maiorem legauit: itaque in partem mulieres uocatae ſunt. cum eſſet haec auctio hereditaria conſtituta, Aebutius iſte, qui iam diu Caeſenniae uiduitate, ac ſolitudine aleretur, ac ſe eius in familiaritatem inſinuaſſet hac ratione, ut cum aliquo ſuo compendio negotia mulieris, ſi qua acciderent, controuerſiasque ſuſciperet, uerſabatur quoque eo tempore in his rationibus auctionis, & partitionis, atque etiam ſe ipſe inſerebat, & intrudebat; & in eam opinionem Caeſenniam adducebat, ut mulier imperita nihil putaret agi callide poſſe, ubi non adeſſet Aebutius. quam perſonam iam ex quotidiana cognoſcitis uita, Recuperatores, mulierum aſsentatoris, cognitoris uiduarum, defenſoris nimium litigioſi, conciti ad rixam, inepti ac ſtulti inter uiros, inter mulieres periti iuris, & callidi; hanc perſonam imponite Aebutio: is enim Caeſenniae fuit Aebutius, ne forte quaeratis, non propinquus? nihil alienius. amicus aut a patre, aut a uiro traditus? nihil minus. quis igitur? ille, quem ſupra deformaui, uoluntarius amicus mulieris, non neceſſitudine aliqua, ſed ficto officio, ſimulataq. ſedulitate coniunctus, magis opportuna opera nõ numquam, quã aliquando fideli. Cum eſſet, ut dicere inſtitueram, conſtituta auctio Romae; ſuadebant amici cognatique Caeſenniae id, quod ipſi quoque mulieri in mentem ueniebat: quoniam poteſtas eſſet emendi fundum illum Fulcinianum, qui fundo eius antiquo continens eſſet, nullam eſſe rationem, amittere eiuſmodi occaſionem, cum praeſertim pecunia ex partitione deberetur: nuſquam eam poſſe melius collocari. itaque mulier facere conſtituit. mandat, ut fundum ſibi emat: cui tandem? cui putatis? an non in mentem uenit hominis illius ad hoc munus, & ad omnia mulieris negotia parati, ſine quo nihil ſatis caute, nihil ſatis callide agi poſſet? recte attenditis. Aebutio negotium datur. adeſt ad tabulam, licetur Aebutius: deterrentur emptores multi, partim gratia Caeſenniae, partim etiam pretio: fundus addicitur Aebutio: pecuniam argentario promittit Aebutius. quo teſtimonio nunc uir optimus utitur, ſibi emptum eſſe. quaſi uero aut nos ei negemus addictum; aut tum quiſquam fuerit, qui dubitarit, quin emeretur Caeſenniae, cũ id plerique ſcirẽt, omnes fere audiſsẽt, hi cõiectura aſsequi poſſent; cum pecunia Caeſenniae ex illa hereditate deberetur; eã porro in praedijs collocari maxime expediret; eſſent autem praedia, quae mulieri maxime conuenirent; ea uenirent; liceretur is, quem Caeſenniae dare operam nemo miraretur, ſibi emere nemo poſſet ſuſpicari. hac emptione facta, pecunia ſoluitur a Caeſennia. cuius rei putat iſte rationẽ reddi non poſſe, quod ipſe tabulas auerterit: ſe autẽ habere argentarij tabulas, in quibus ſibi expenſa pecunia lata ſit, acceptaq. relata: quaſi id aliter fieri oportuerit. cũ omnia ita facta eſſent, quẽadmodũ nos defendimus, Caeſennia fundũ poſſedit, locauitque, neq. ita multo poſt A. Caecinae nupſit. ut ĩ pauca cõferam, teſtamento facto mulier moritur. facit heredem ex deunce, & ſemuncia Caecinam, ex duabus ſextulis M. Fulciniũ, libertũ ſuperioris uiri, Aebutio ſextulã adſpergit. hanc ſextulam illa mercedẽ iſti eſſe uoluit aſſiduitatis, & moleſtiae, ſi quam ſuſceperat. iſte autẽ hac ſextula ſe anſam retinere omniũ controuerſiarum putat. iã principio auſus eſt dicere, non poſſe heredem eſſe Caeſenniae Caecinam, quod is deteriore iure eſſet, quã ceteri ciues, propter incõmodum Volaterranorum, calamitatẽq. ciuilem. itaque homo timidus, imperitusque, qui neque animi, neque conſilij ſatis haberet, non putauit eſſe tanti hereditatem, ut de ciuitate in dubium ueniret: conceſſit, credo, Aebutio, quantũ uellet de Caeſenniae bonis ut haberet, immo ut uiro forti, ac ſapiẽti dignũ fuit; ita calumniam ſtultitiamq. obtriuit, ac contudit. in poſſeſſione bonorũ cum eſſet, & cũ ipſe ſextulã ſuam nimium exaggeraret, nomine heredis arbitrũ familiae erciſcundae poſtulauit. atque illis paucis diebus, poſtea quam uidet nihil ſe ab A. Caecina poſſe litium terrore abradere, homini Romae in foro denunciat, fundum illum, de quo ante dixi, cuius iſtum emptorẽ demonſtraui fuiſſe mandato Caeſenniae, ſuũ eſſe, ſeq. ſibi emiſse. quid ais? tuus ille fundus eſt, quẽ ſine ulla controuerſia quadriennium, hoc eſt, ex quo tempore fundus uenijt, quoad uixit, poſsedit Caeſennia? Vſus enim, inquit, eius, & fructus fundi teſtamento uiri fuerat Caeſenniae. Cum hoc nouae litis genus tam malitioſe intenderet, placuit Caecinae de amicorum ſententia conſtituere, quo die in rem praeſentem ueniretur, & de fundo Caecina moribus deduceretur. colloquuntur: dies ex utriuſque cõmodo ſumitur. Caecina cum amicis ad diẽ uenit in caſtellum Axiã: ex quo loco fundus is, de quo agitur, nõ longe abeſt. ibi certior fit a pluribus, homines permultos liberos, atq. ſeruos coegiſse, & armaſse Aebutiũ. cum id partim mirarentur, partim non crederẽt, ecce ipſe Aebutius in caſtellum uenit, denunciat Caecinae ſe armatos habere, abiturum eũ non eſse, ſi acceſſiſſet. Caecinae placuit, & amicis, quoad uideretur ſaluo capite fieri poſse, experiri. tũ de caſtello deſcendunt, in fundũ proficiſcuntur. uidetur temere cõmiſsum. uerũ, ut opinor, hoc fuit cauſſae: tã temere iſtũ re cõmiſsurũ, quã

uerbis

uerbis nunciabatur ; nemo putauit . atque iſte ad omnes introitus , qua adiri poterat non modo in eum fundum, de quo controuerſia fuerat , ſed etiam in illum proximum, de quo nihil ambigebatur , armatos homines opponit . itaque primo cum in antiquum fundum ingredi uellet , quod ea proxime accedi poterat ; frequentes armati obſtiterunt : quo loco depulſus Caecina, tamen qua potuit , ad eum fundum profectus eſt, ex quo ex conuentu uim fieri oportebat. eius autem fundi extremam partem oleae directo ordine definiunt . ad eas cum accederetur, iſte cum omnibus copijs praeſto fuit, ſeruumq. ſuum nomine Antiochum ad ſe uocauit, & clara uoce imperauit , ut eum, qui illum olearum ordinem intraſset , occideret. homo mea ſententia prudentiſſimus , Caecina, tamen in hac re plus mihi animi, quam conſilij , uidetur habuiſse. nam, cum & armatorum multitudinem uideret ; & eam uocem Aebutij , quam commemoraui, audiſset ; tamen acceſſit propius ; & iam ingrediens intra finem eius loci, quem oleae terminabant , impetum armati Antiochi, ceterorumq. tela , atque incurſus refugit. eodem tempore ſe in fugam conferunt una amici, aduocatiq. eius metu perterriti ; quemadmodum illorum teſtem dicere audiſtis. His rebus ita geſtis , P. Dolabella praetor interdixit , ut eſt conſuetudo, de ui hominibus armatis, ſine ulla exceptione , tantum , ut, unde deiecißet , reſtitueret. reſtituiſse ſe dixit . ſponſio facta eſt . hac de ſponſione uobis iudicandum eſt.

EXPLANATIO

CERTVM *ius* } nam , dubio iure, non litigaret. VENDIDIT } dotalem eſſe uoluit : ipſe ex dote pecuniam accepit . TEMPORIBVS *illis* } ciuilium bellorum tempora ſine dubio ſignificantur. DIFFICILLIMIS } cum iacerent pretia praediorum . pro Q. Roſcio : Accepit agrum temporibus ijs , cum iacerent pretia praediorum. Hoc ideo Cicero dicit, ne uideatur Fulcinius uxori ſuae magno fundum uendidiſſe . nam, ſi uendit temporibus difficillimis , certe non magno uendit, nec ut ſibi lucrum paret , ſed ut res mulieri ſit cautior . SOLVTIONIS . } ferri poteſt : Latinum enim , difficile ſolutionis tempus : gloſſema tamen eſſe potuit . VT *frueretur una cum filio* . } hoc niſi eſſet additum , ex uſufructu detractus eſſet triens . Nouell. Conſtit. Iuſt. lib. IV. MAGNVS *honos uiri* } in legando ei uſufructu bonorum omnium . honorat enim is , qui moritur , eum , cui aliquid legat : quippe nihil legaret , niſi mores eius , & amorem erga ſe probaret. Propterea dixit in ea pro Quinctio : Heredem reliquit hunc P. Quinctium : ut, ad quem ſummus maeror morte ſua ueniebat , ad eundem ſummus honos quoque perueniret. MAXIMVM *fructum* } pro , maximam uoluptatem : aut , Maximum fructum, quem ex filio mater multis rebus caperet . COGNITORIS *uiduarum*, } qui uiduarum negotia curet : quo facilius lucrum ſibi paret ex mulierculis imperitis , quam ſi cognitor uirorum eſſet . DEFORMAVI , } non, deſcripſi , aut , deſignaui, ſed probroſis uerbis pro eius merito deformaui . ANTIQVO } quem ipſa emerat a uiro . AD TABVLAM , } in qua ſcripta bona eſſent , quorum auctio fieri deberet, prope argentarias tabernas in foro . HI } argentarius , & qui aderant, uel qui audierant . DARE *operam* } ut cognitorem . SOLVITVR } Aebutio datur, argentaria ſoluenda. A CAESENNIA . } non, ſoluitur a Caeſennia, ſed , ſoluitur , accepta a Caeſennia . eſt enim loquendi modus , exemplis ſatis notus . ut ep. ad Att. lib. VII. Frater laborat , ut tibi , quod debet , ab Egnatio ſoluat. TABVLAS } Caeſenniae . SIBI *expenſa lata ſit , acceptaq. relata :* } ſibi expenſa lata , tamquam debitori : accepta relata, tamquam creditori, pecunia argentario ſoluta. EX DEVNCE , *& ſemuncia* } undecim hereditatis partes cum dimidia ſignificantur. nam, deunx, undecim unciae ſunt. As autem totam hereditatem oſtendit . DVABVS *ſextulis* } ſextula unciae ſexta pars fuit . tres igitur ſextulae dimidium unciae. SEXTVLAM *adſpergit* . } feſtiue , tamquam de aqua ; nam & ſextula menſura fuit. ANSAM *retinere* } locutus de ſextula, tamquam de uaſe , apte ſubiunxit , Anſam retinere : cum ſignificet , occaſionem habere . INCOMMODVM *Volaterranorum* , } quos uictor Sulla, ut ſtudioſos Marianorum partium, multis affecerat incommodis. HOMO *timidus* , } Caecina . ironia eſt. IN POSSESSIONE *bonorum cum eſset*, } Aebutius . FAMILIAE *herciſcundae* } rei diuidendae. TAM *malitioſe* } qui uſumfructum Fulcinij teſtamento, non Caeſenniae emptioni tribueret. MORIBVS } ut ſolet inter bonos uiros , non ui, & armis . Sic in exordio : Si facta uis non eſſet moribus. Et infra : Vt uis, ac deductio moribus fieret . DEDVCERETVR } Si reſtituere Aebutius nollet . Apparet igitur, nouo litis genere iam occupatum eſſe fundum illum ab Aebutio, ſibi emptum eſſe dicente , & argentarij tabulis probante . IN FVNDVM } quae tamen ingreſſi non ſunt, armatis obſiſtentibus. ANTIQVVM } quem a uiro ſuo Caeſennia emerat . EX CONVENTV } ut inter eum & Aebutium conuenerat . VIM *fieri* } moribus . ſupra : Placuit Caecinae de amicorum ſententia conſtituere, quo die in rem praeſentem ueniretur, ut de fundo Caecina moribus deduceretur. INTERDIXIT , } interdictum de ui hominibus armatis Caecinae dedit, ut, unde eum deiecißet Aebutius , eo reſtitueret. SINE *ulla exceptione* , } interdictis addi interdum ſolebāt exceptiones : ut ſi Dolabella praetor interdixiſſet , ut , unde Caecinam Aebutius deiecißet , eo reſtitueret , ac addita exceptione, Extra quam ſi deieciſſet, ex eo loco, quem ipſe poſſideret. Harum exceptionum tribus Cicero utitur exemplis, in libris de Inuent. In primo his uerbis : Si , iudices , id, quod Epaminundas ait legis ſcriptorem ſenſiſſe, adſcribat ad legem, Extra quam ſi quis reip. cauſſa exercitum non tradiderit ; patiemini ? Altera exceptio haec eſt lib. II. Cum ad uim faciendam quidam armati ueniſſent ; armati contra praeſto fuerunt : & cuidam equiti Romano quidam ex armatis reſiſtenti gladio manum praecidit. agit is , cui manus praeciſa eſt, iniuriarū. poſtulat is, quicum agitur, a praetore exceptionē, Extra quā ſi in reum capitis praeiudicium fiat. Hic is , qui agit, iudicium purum poſtulat : ille, quicum agitur, exceptionē addi ait oportere. Tertia eſt in

codẽ extremo libro: Homines mortales neceſse eſt interire ſine adiunctione: ut cibo utantur, non neceſſe eſt: niſi cũ illa exceptione, Extra quam ſi nolint fame perire. Iam in epad. Att. lib. V. De Bibuli, inquit, edicto nihil noui praeter illam exceptionẽ, de qua tu ad me ſcripſeras, Nimis graui praeiudicio in ordinem noſtrum. ego tamen habeo ἰσοδυναμοῦσαν, ſed tectiorem, ex Q. Mucij P. F. edicto Aſiatico, Extra quam ſi ita negotium geſtum eſt, ut eo ſtari non oporteat, ex fide bona. Caecina igitur purum interdictum, ſine ulla exceptione, impetrauerat a praetore: Ne quid afferretur morae, quo minus, unde eſſet deiectus, eo ſtatim reſtitueretur. infra: Vim, quae ad caput, & ad uitam pertinet, reſtitui ſine ulla exceptione uoluerunt. RESTITVISSE *ſe dixit.* § hoc falſum eſt: ſed, cum ſignificare uellent, deiectum aliquem non eſſe, ideoq. nec reſtituendum, reſtituiſſe ſe dicebant, modeſtiae cauſſa, ut praetoris decreto paruiſſe uiderentur. infra quoque: Si me uillicus tuus ſolus deieciſſet; non familia deieciſſet, ut opinor, ſed aliquis de familia; recte igitur diceres te reſtituiſſe? Et: Si glebis, aut ſaxis, aut fructibus aliquem de fundo praecipitem egeris, iuſſusq. ſis, quem hominibus armatis deieceris, reſtituere; reſtituiſſe te dices? SPONSIO *facta eſt.* § a Caecina ſic, Ni hominibus armatis deiectus ſum: ab Aebutio ſic, Si hominibus armatis Caecinam deieci.

ORATIO

MAXIME fuit optandum Caecinae, Recuperatores, ut controuerſiae nihil haberet; ſecundo loco, ut ne cum tam improbo homine; tertio, ut cum tam ſtulto haberet. etenim non minus nos ſtultitia illius ſubleuat, quam laedit improbitas. improbus fuit, quod homines coegit, armauit, coactis, armatisq. uim fecit. laeſit in eo Caecinam: ſubleuauit ibidem: nam in eas ipſas res, quas improbiſſime fecit, teſtimonia ſumpſit, & eis in cauſſa teſtimonijs utitur. itaque mihi certum eſt, Recuperatores, ante quam ad meam defenſionem, meosq. teſtes uenio, illius uti confeſſione, & teſtimonijs. quid confitetur? atque ita libenter confitetur, ut non ſolum fateri, ſed etiam profiteri uideatur, Recuperatores? conuocaui homines, coegi, armaui: terrore mortis, ac periculo capitis, ne accederes, obſiti. ferro, inquit, ferro (& hoc dicit in iudicio) te reieci, atque perterrui. Quid? teſtes quid aiunt? P. Vettilius propinquus Aebutij, ſe Aebutio cum armatis ſeruis ueniſſe aduocatum: quid praeterea? fuiſſe complures armatos. quid aliud? minatum eſſe Aebutium Caecinae. Quid ego de hoc teſte dicam, niſi hoc, Recuperatores? ut iccirco non minus ei credatis, quod homo minus idoneus habetur, ſed ideo credatis, quod ex illa parte id dicit, quod illi cauſſae maxime eſt alienum. A. Terentius, alter teſtis, non modo Aebutium, ſed etiam ſe ipſum arguit. in Aebutium hoc dicit, armatos homines fuiſſe: de ſe autem hoc praedicat Antiocho, Aebutij ſeruo, imperaſſe, ut in Caecinam aduenientem cum ferro inuaderet. quid loquar amplius hoc de homine? in quem ego dicere, cum rogarer a Caecina, numquam uolui, ne arguere illum rei capitalis uiderer: de eo dubito nunc, quo modo aut loquar, aut taceam, cum ipſe hoc de ſe iuratus praedicet. Deinde L. Coelius uon ſolum Aebutium cum armatis dixit fuiſſe compluribus, uerum etiam cum aduocatis per paucis eo ueniſſe Caecinam. de hoc ego teſte detraham, cui, aeque atque meo teſti, ut credatis, poſtulo? P. Memmius ſecutus eſt, qui ſuum non paruum beneficium commemorauit in amicos Caecinae, qui ſeſe uiã per fratris ſui fundum dediſſe dixit, qua effugere poſſent, cum eſſent metu omnes perterriti. huic ego teſti gratias agam, quod & in re miſericordem ſe praebuit, & in teſtimonio religioſum. A. Atilius, & eius filius L. Atilius, & armatos ibi fuiſſe, & ſe ſuos armatos adduxiſſe, dixerunt, etiam hoc amplius: cum Aebutius Caecinae malum minaretur, ibi tum Caecinam poſtulaſſe, ut moribus deductio fieret. Hoc idem P. Rutilius dixit, & eo libentius dixit, ut aliquo in iudicio eius teſtimonio creditum putaretur. Duo praeterea teſtes nihil de ui; ſed de ipſa emptione fundi dixerunt, P. Caeſennius, auctor fundi, non tam auctoritate graui, quam corpore, & argentarius Sex. Clodius, cui nomen eſt Phormio, nec minus niger, nec minus confidens, quam ille Terentianus eſt Phormio: nihil de ui dixerunt, nihil praeterea, quod ad ueſtrum iudicium pertineret. Decimo uero loco teſtis exſpectatus, & ad extremum reſeruatus dixit. ſenator populi R. ſplendor ordinis, decus atque ornamentum iudiciorum, exemplar antiquae religionis, Fidiculanius Falcula: qui cum ita uehemens, acerq. ueniſſet, ut non modo Caecinam periurio ſuo laederet, ſed etiam mihi uideretur iraſci; ita eum placidum, mollemq. reddidi, ut non auderet, ſicut meminiſtis, iterum dicere, quot millia fundus ſuus abeſſet ab urbe. nam, cum dixiſſet, minus abeſſe LIII, populus cum riſu acclamauit ipſa eſſe: meminerant enim omnes, quantum in Albiano iudicio accepiſſet. In eum quid dicam, niſi id, quod negare non poſſit? ueniſſet in conſilium publicae quaeſtionis, cum eius conſilij iudex non eſſet; & in eo conſilio, cum cauſſam non audiſſet, & poteſtas eſſet ampliandi, dixiſſe, ſibi liquere; dum, incognita re, iudicare uoluiſſet, maluiſſe condemnare, quam abſoluere: cum, ſi uno minus damnarent, condemnari reus non poſſet, non ad cognoſcendam cauſſam, ſed ad explendam damnationem praeſto fuiſſe. utrum grauius aliquid in quempiam dici poteſt, quam ad hominem condemnandum, quem numquam uidiſſet, neque audiſſet, adductum pretio eſſe? an certius quidquam obijci poteſt, quam quod is, cui obijcitur, ne nutu quidem infirmare conatur? uerumtamen is teſtis, (ut facile intelligeretis eum non affuiſſe animo, cum ab illis cauſſa ageretur, teſtesq. dicerent, ſed tantiſper de aliquo reo cogitaſſe) cum omnes ante eum dixiſſent teſtes, armatos cum Aebutio fuiſſe complures; ſolus dixit, non fuiſſe. uiſus eſt mihi primo ueterator intelligere praclare, quid cauſſa optaret; & tantummodo errare, quod omnes teſtes infirmaret, qui ante eum dixiſſent: cum ſubito ecce idem qui ſolet, ſuos ſolos ſeruos armatos fuiſſe dixit. Quid huic tu homini facias? nonne concedas

interdum

interdum, ut excuſatione ſummae ſtultitiae, ſummae improbitatis odium deprecetur? Utrum, Recuperatores, his teſtibus non credidiſtis; cum, quid liqueret, non habuiſtis? At controuerſia non erat, quin uerum dicerent. An in coacta multitudine, in armis, in telis, in praeſenti metu mortis, perſpicuo periculo caedis, dubium uobis fuit, an eſſe uis aliqua uideretur, nec ne? quibus igitur in rebus uis intelligi poteſt, ſi in his non intelligetur? An uero illa defenſio uobis praeclara uiſa eſt? non deieci, ſed obſtiti: non enim te ſum paſſus in fundum ingredi, ſed armatos homines oppoſui: ut intelligeres, ſi in fundo pedem poſuiſſes, ſtatim tibi eſſe pereundum. Quid ais? is, qui armis perterritus, fugatus, pulſus eſt, non uidetur eſſe deiectus? poſterius de uerbo uidebimus: nunc rem ipſam ponamus, quam illi non negant; & eius rei ius, actionemq. quaeramus. Eſt haec res poſita, quae ab aduerſario non negatur; Caecinam, cum ad conſtitutam diem, tempusq. ueniſſet, ut uis ac deductio moribus fieret, pulſum prohibitumq. eſſe ui coactis hominibus, & armatis. cum hoc conſtet, ego, homo imperitus iuris, ignarus negotiorum, ac litium, hanc puto me habere actionem, ut per interdictum, meum ius teneam, atque iniuriam tuam perſequar. fac in hoc errare me, nec ullo modo poſſe per hoc interdictum id aſſequi, quod uelim: te uti in hac re magiſtro uolo. quaero, ſit ne aliqua huius rei actio, an nulla? conuocari homines propter poſſeſſionis controuerſiam non oportet: armari multitudinem iuris retinendi cauſſa non conuenit: nec iuri quidquam tam inimicum, quam uis: nec aequitati quidquam tam infeſtum eſt, quam conuocati homines, & armati. Quod cũ ita ſit, resq. eiuſmodi ſit, ut in primis a magiſtratibus animaduertenda eſſe uideatur; iterum quaero, ſit ne eius rei aliqua actio, an nulla? nullam eſſe dices? audire cupio, qui in pace & otio cum manum fecerit, copias pararit, multitudinem hominum coegerit, armarit, inſtruxerit, homines inermes, qui ad conſtitutum, experiundi iuris gratia, ueniſſent, armis, uiris, terrore, periculoq. mortis repulerit, fugarit, auerterit, hoc dicat: Feci equidem, quae dicis, omnia, & ea ſunt & turbulenta, & temeraria, & periculoſa: quid ergo eſt? impune feci: nam, quid agas mecum ex iure ciuili, ac praetorio, non habes. Ita ne uero, Recuperatores? hoc uos audietis? & apud uos dici patiemini ſaepius? cum maiores noſtri tanta diligentia, prudentiaq. fuerint, ut omnia omnium non modo tantarum rerum, ſed etiam tenuiſſimaram iura ſtatuerint, perſecutiq. ſint, ut hoc genus unum uel maximum praetermitterent, ut, ſi qui me exire domo mea coegiſſet armis, haberem actionem; ſi qui introire prohibuiſſet, non haberem? Nondum de Caecinae cauſſa diſputo: nondum de iure poſſeſſionis noſtrae loquor: tantum de tua defenſione, C. Piſo, quaeror. Quando ita dicis, & ita conſtituis; Si Caecina, cum in fundo eſſet, inde deiectus eſſet, tum per hoc interdictum eum reſtitui oportuiſſe; nunc uero deiectum nullo modo eſſe inde, ubi non fuerit; hoc interdicto nihil nos aſſecutos eſſe: quaero, ſi te hodie domum tuam redeuntem coacti homines, & armati non modo limine tectoq. aedium tuarum; ſed primo aditu ueſtibuloq. prohibuerint, quid acturus ſis? monet amicus meus te L. Calpurnius, ut idem dicas, quod ipſe antea dixit, iniuriarum. quid ad cauſſam poſſeſſionis? quid ad reſtituendum eum, quem oportet reſtitui? quid denique ad ius ciuile, aut ad actoris animaduerſionem ages actionem, & ad iniuriarum? plus tibi ego largiar. non ſolum egeris, uerum etiam condemnaris licet: numquid magis poſſidebis? actio enim iniuriarum non ius poſſeſſionis aſſequitur, ſed dolorem imminutae libertatis iudicio poenaq. mitigat. praetor interea Piſo tanta de re tacebit? quemadmodum te reſtituat in aedes tuas, non habebit? qui dies totos aut uim fieri uetat, aut reſtitui factam iubet, qui de foſſis, de cloacis, de minimis aquarum itinerumq. controuerſijs interdicit, is repente obmuteſcet? in atrociſſima re quid faciat, non habebit? &, C. Piſone domo tectisq. ſuis prohibito, prohibito, inquam, per homines coactos, & armatos, praetor, quemadmodum more & exemplo opitulari poſſit, non habebit? quid enim dicet? aut quid tu, tam inſigni accepta iniuria, poſtulabis? unde ui prohibitus ſis, nemo umquã interdixit. nouum eſt, non dico inuſitatum, uerum omnino inauditum. Vnde deiectus? quid proficies, cum illi hoc reſpondebunt tibi, quod tu nunc mihi? armatos ſe tibi obſtitiſſe; ne in aedes accederes: deijci porro nullo modo potuiſſe, qui non acceſſerit.

EXPLANATIO

SVMPSIT, ʒ id Cicero transfert ad commodum cauſſae ſuae: quaſi teſtibus Aebutij probare poſſet, Caecinam eſſe deiectum: cum tamen ijs uteretur Aebutius, ut prohibitum eſſe, non deiectum, probaret. MINVS *idoneus* ʒ non bonus. nam & ſupra, cum loqueretur de teſtibus, oppoſuit, uiri boni, &, minus idonei. EX ILLA *parte* ʒ Aebutij. REI *capitalis* ʒ quod Antiocho imperauerit, ut in Caecinam aduenientem cum ferro inuaderet. VT ALIQVO *in iudicio* ʒ quaſi reliquis in iudicijs ei credi non ſoleret. AVCTOR *fundi*, ʒ uenditor, alienator. idem enim ualet Auctor. unde Feſtus: Fuit dicitur populus eſſe rei, quam alienat, hoc eſt auctor. NEC *minus niger, nec minus confidens*, ʒ Confidens quidem apud Terentium appellatur paraſitus ille Phornio, non tamen niger: ſed habet rationem Cicero hiſtrionis, colore nigro paraſitum agentis in ſcena. SENATOR ʒ ſolus ſenator ex Aebutij teſtibus. IVDICIORVM ʒ corruptum ſignificat in Oppianici iudicium. ut in or. pro Cluentio. EXEMPLAR *antiquae religionis*, ʒ qui nihil aut in dictis, aut in factis, contra quam religio praeſcribit, committeret: qui talis eſt in religione ſeruanda, quales fuiſſe ueteres illos memoriae proditum eſt. IPSA *eſſe*: ʒ tot plane eſſe: ambiguo ſenſu: nam, cum de fundo uideretur dicere, de pecunia dicebat, quam in Oppianici iudicio acceperat. PVBLICAE *quaeſtionis*, ʒ cum ueneficij accuſaretur Oppianicus. NON *aſſuiſſe animo*, ʒ alias res egiſſe, alia cogitaſſe. DE *aliquo reo* ʒ quem, accepta pecunia, uel abſoluere, uel condemnare poſſet. VETERATOR ʒ homo callidus & aſtutus.

In Verrem lib.III. Deinde in hoc homo luteus, etiam callidus ac ueterator eſſe uult. QVID *cauſſa optaret*] optabat enim, ut diceretur, quod ille dixit, armatos cum Aebutio non fuiſſe. TANTVMMODO *errare*,] feſtiue: quaſi leuis quidam error eſſet, omnes teſtes, qui ante dixerant, infirmare. SVOS *ſolos ſeruos*] ita ſuum ipſe teſtimonium infirmauit: & qui uiſus fuerat, quid cauſſa optaret, intelligere, poſtea, quod contra cauſſam eſſet, dixit. QVID *huic tu homini facias?*] antiqua locutio. In Verrem lib.II. Quid huic homini faciatis? lib.V. Quid Cleomeni fiet? CVM, *quid liqueret, non habuiſtis?*] cum bis, non liquere, iudicaſtis. QVIN *uerum dicerent*,] cum eorum teſtimonio conſentirent. EST HAEC *res poſita*,] conſtat hoc iam. NON *negatur*.] id enim teſtes eius dicunt. In quo ſe ita excuſabat Aebutius, non a ſe Caecinam de fundo deiectum, ſed repulſum, ne, quem ipſe fundum poſſidebat, in eum ingrederetur. VIS] uis illa ciuilis ſine armis. MORIBVS] in prooemio: Si facta uis non eſſet moribus. Et alio loco: Quo die in rem praeſentem ueniretur, & de fundo Caecina moribus deduceretur. EGO *homo imperitus iuris*,] non loquitur de ſe ipſo, ſed utitur exemplo extrinſecus aſſumpto: quaſi dicat: cum hoc conſtaret, quid facere potuit quiuis homo imperitus iuris, niſi quod a nobis factum eſt, ut per interdictum & ſuum ius teneret, & iniuriam acceptam perſequeretur? EX IVRE *ciuili, ac praetorio*,] aliae ſunt I.C. aliae praetorum actiones, ex quibus duplex ius conſtituitur. HOC *genus unum*] cum indignatione. id enim ſignificat. An maiores noſtri tenuiſſimarum rerum iura perſecuti ſunt, ut hoc genus uel maximum praetermitterent? DOMVM *tuam*] facile poterat Aebutius, quiq. pro illo agebant, hoc refellere. Si domus tua eſt; qui te aditu prohibuerunt, recte contra eos ex interdicto ages. at fundum, quo prohibitus, ac repulſus es, tuum eſſe non conſtat. mea poſſeſſio eſt: eam ſi defendo, cur, quaſi de tuo fundo deiectus, mecum agis? INIVRIARVM] acturus es. haec tamen actio, inquit Cicero, te non reſtituet. ACTORIS] eius, qui domo ſua repulſus eſt. nam ad eum actio pertinet. AD ANIMADVERSIONEM,] ut animaduertatur, & cognoſcatur id, quod commiſſum eſt. TACEBIT?] non dabit interdictum, ut, unde ui prohibitus ſis, eo reſtituaris? C. PISONE] C. Calpurnio Piſone, Aebutij defenſore. VNDE VI *prohibitus ſis*,] ut eo reſtituaris, nemo umquam praetor interdixit? hoc dici non poteſt. nouum, inuſitatum, inauditum eſt. ergo impetrabis interdictum, ut nos quoque impetrauimus. VNDE *deiectus?*] mutat uerba, ut maiorem oſtendat iniuriam in deijciendo, quam in prohibendo. An, inquit, unde deiectus ſis, ut eo reſtituaris, nemo umquam interdixit? Si dices, interdici ſolere: quid proficies? tibi enim reſpondebunt idem aduerſarij tui, quod tu mihi nunc.

ORATIO

*D*EIICIOR *ego, inquis, ſi quis meorum deijcitur. Omnino iam bene agis: a uerbis enim recedis, & aequitate uteris. nam, uerba ipſa ſi ſequi uolumus, quo modo tu deijceris, cũ ſeruus tuus deijcitur? uerũ ita eſt, uti dicis: te deiectũ debeo intelligere, etiã ſi tactus non fueris: non ne? Age nunc, ſi ne quidẽ tuorum quiſquam loco motus erit, atque omnes in aedibus adſeruati, ac retenti, tu ſolus prohibitus, & a tuis aedibus ui atque armis perterritus: utrum hanc actionẽ habebis, qua nos uſi ſumus, an aliam quampiam, an omnino nullã? nullam eſſe actionem dicere in re tam inſigni, tamq. atroci, neque prudentiae, neque auctoritatis tuae eſt. alia ſi qua forte eſt, quae nos fugerit, dic quae ſit: cupio diſcere. haec ſi eſt, qua nos uſi ſumus: te iudice uincamus, neceſſe eſt. nõ enim uereor, ne hoc dicas, in eadem cauſſa eodem interdicto te oportere reſtitui, Caecinam non oportere. etenim cui perſpicuum non ſit, ad incertum reuocare bona, fortunas, poſſeſſiones omnium, ſi ulla ex parte ſententia huius interdicti deminuta, aut infirmata ſit? ſi auctoritate uirorum talium, uis armatorum hominum iudicio approbata uideatur, in quo iudicio non de armis dubitatum, ſed de uerbis quaeſitum eſſe dicatur? Is ne apud uos obtinebit cauſſam ſuã, qui ſe ita defenderit: Eieci ego te armatis hominibus, non deieci: ut tantum facinus non in aequitate defenſionis, ſed in una littera latuiſſe uideatur? huiuſce rei uos ſtatuetis nullam eſſe actionem, nulli experiundi ius cõſtitutum, quod obſtiterit armatis hominibus, qui, multitudine coacta, non introitu, ſed omnino aditu quẽpiam prohibuerit? quid ergo? hoc quam habet uim? ut illa res aliquid aliqua ex parte differre uideatur utrum, pedem cum intulero, atque in poſſeſſionem ueſtigium fecero, tum expellar, atque deijciar; an in eadem ui, atque iiſdem armis mihi ante occurratur, ne non modo intrare, uerum etiam adſpicere, aut adſpirare poſſim. qui hoc ab illo differt? ut ille cogatur reſtituere, qui ingreſſum expulerit; ille, qui ingredientem repulerit, non cogatur? uidete, per deos immortales, quod ius nobis, quam condicionem uobiſmet ipſis, quam denique ciuitati legem conſtituere uelitis. huiuſce generis una eſt actio, per hoc interdictum, quo nos uſi ſumus, conſtituta. ea ſi nihil ualet, aut ſi ad hanc rem non pertinet, quid negligentius, aut quid ſtultius maioribus noſtris dici poteſt, qui aut tantae rei praetermiſerint actionem, aut eam conſtituerint, quae nequaquam ſatis uerbis cauſſam & rationem iuris amplecteretur? periculoſum eſt, diſſolui hoc interdictum: captioſum eſt omnibus, rem ullam conſtitui eiuſmodi, quae cum armis geſta ſit, reſcindi iure non poſſit: uerumtamen eſt turpiſſimum illud, tantae ſtultitiae prudentiſſimos homines condemnari, ut uos iudicetis, huius rei interdictum, atque actionem in mentem maioribus noſtris non ueniſſe. Queramur, inquit, licet: tamen hoc interdicto Aebutius nõ tenetur. Quid ita? quod uis Caecinae facta non eſt. dici in hac cauſſa poteſt, ubi arma fuerint, ubi coacta hominum multitudo, ubi inſtructi, & certis locis cum ferro homines collocati, ubi minae, pericula, terroresq. mortis, ibi uim non fuiſſe? Nemo, inquit, occiſus eſt, neque ſaucius. Quid ais? cum de poſſeſſionis controuerſia, & de*

priuatorum

priuatorum hominum contentione iuris loquamur, tu uim negabis eſſe factam, ſi caedes, & occiſio facta nō erit? ego exercitus maximos ſaepe pulſos & fugatos eſſe dico terrore ipſo, impetuq. hoſtium, ſine cuiuſquā non modo morte, uerum etiam uulnere. etenim, Recuperatores, non ea ſola uis eſt, quae ad corpus noſtrū, uitamq. peruenit, ſed etiam multo maior ea, quae, periculo mortis iniecto, formidine animum perterritum loco ſaepe, & certo de ſtatu dimouet: itaque ſaucij ſaepe homines, cum corpore debilitantur, animo tamen non cedunt, neque eum relinquunt locum, quem ſtatuerint defendere: at alij pelluntur integri: ut non dubiū ſit, quin maior adhibita uis ei ſit, cuius animus ſit perterritus, quam illi, cuius corpus uulneratum ſit. quod ſi ui pulſos dicimus exercitus eſſe eos, qui metu, ac tenui ſaepe ſuſpicione periculi fugerunt; & ſi non ſolum impulſu ſcutorum, neque conflictu corporum, neque ictu comminus, neque coniectione telorum, ſed ſaepe clamore ipſo militum, aut inſtructione, adſpectuq. ſignorum magnas copias pulſas eſſe & uidimus, & audiuimus: quae uis in bello appellatur, ea in otio non appellabitur? & quod uehemens in re militari putatur, id leue in iure ciuili iudicabitur? & quod exercitus armatos mouet, id aduocationem togatorum non uidebitur mouiſſe? & uulnus corporis magis iſtam uim, quam terror animi declarabit? & ſauciatio quaeretur, cum fugam factam eſſe conſtabit? tuus enim teſtis hoc dixit, metu perterritis noſtris aduocatis, locum, qua effugerent, demonſtraſſe. qui non modo ut fugerent, ſed etiam ipſius fugae tutam uiam quaeſierunt, his uis adhibita non uidebitur? quid igitur fugiebant? propter metum. quid metuebant? uim uidelicet. poteſtis igitur principia negare, cum extrema conceditis? fugiſſe perterritos confitemini: cauſſam fugae dicitis eandem, quam omnes intelligimus, arma, multitudinem hominū, incurſionem, atque impetum armorum. haec ubi conceduntur eſſe facta, ibi uis facta negabitur? Atue ro hoc quidem iam uetus eſt, & maiorum exemplo multis in rebus uſitatum; cum ad uim faciendam ueniretur, ſi quos armatos quamuis procul conſpexiſſent, ut ſtatim teſtificati diſcederent, optime ſponſionem facere poſſent: ni aduerſus edictum praetoris uis facta eſſet. Ita ne uero? ſcire eſſe armatos, ſatis eſt ut uim factam probes: in manus eorum incidere, non eſt ſatis? adſpectus armatorum ad uim probandam ualebit, incurſus & impetus non ualebit? qui abierit, facilius ſibi uim factam probabit, quam qui effugerit? at ego dico hoc: ſi, ut primo in caſtello Caecinae dixit Aebutius, ſe homines coegiſſe, & armaſſe, neque illum, ſi eo acceſſiſſet, abiturū, ſtatim Caecina diſceſſiſſet; dubitare uos non debuiſſe, quin Caecinae facta uis eſſet. ſi uero, ſimul ac procul conſpexit armatos, receſſiſſet: eo minus dubitaretis: omnis enim uis eſt, quae periculo aut decedere nos alicunde cogit, aut prohibet accedere. quod ſi aliter ſtatuetis; uidete, ne hoc uos ſtatuatis, qui uiuus diſceſſerit, ei uim non eſſe factam, ne hoc omnibus in poſſeſſionum cōtrouerſiis praeſcribatis, ut confligendum ſibi, & armis decertandum putent; ne, quemadmodum in bello poena ignauis ab imperatoribus conſtituitur, ſic in iudicijs deterior cauſſa ſit eorum, qui fugerint, quam qui ad extremum uſque contenderint. Cum de iure, & legitimis hominum controuerſijs loquimur, & in rebus uim nominamus, pertenuis uis intelligi debet. uidi armatos, quāuis paucos: magna uis eſt. deceſſi, unius hominis telo perterritus: deiectus, detruſusq. ſum. hoc ſi ita ſtatuetis, non modo non erit cur depugnare quiſquā poſthac poſſeſſionis cauſſa uelit, ſed ne illud quidem, cur repugnare. ſin autem uim ſine caede, ſine uulneratione, ſine ſanguine nullam intelligetis; ſtatuetis, homines poſſeſſionis cupidiores, quam uitae, eſſe oportere.

EXPLANATIO

NE QVIDEM § rarum, & fortaſſe mendoſum. nam aliquid interponi ſolet. AVCTORITATIS *tuae* § uiri conſularis. hunc enim eſſe arbitror, qui conſul fuit cum Glabrione, anno ante quam Cicero praeturam geſſit. & hanc Cicero cauſſam praetorius, ut opinor, egit. HVIVS *rei* § quam commiſit Aebutius: ſiquidem una eſt actio per hoc interdictum, quo nos utimur, conſtituta. ADVOCATIONEM § aduocatos Caecinae; qui cum in rem praeſentem ueniſſent, metu armorum fugerunt. AD VIM *faciundam* § moribus, non ui, & armis. VENIRETVR, § in rem praeſentem, communi ſententia: ad quam uim faciundam cum Caecina & Aebutius ex conuentu ueniſſent, non ſeruauit pactionem Aebutius, & armis uſus eſt. PERTENVIS *uis* § ea, quae moribus fit: at quae armis, magna. DEPVGNARE § pro recuperanda poſſeſſione. REPVGNARE. § pro tuenda. STATVETIS, *homines poſſeſſionis cupidiores, quam uitae, eſſe oportere.* § Caecina, & eius aduocati uitae cupidiores quam poſſeſſionis, aufugerunt. uos, ſi uim eſſe nullam intelligitis, quae ſine caede, uulnere, ſanguine fit: ſtatuitis, nō debere homines effugere, niſi prius armis decernatur, nec uitae cupidiores eſſe oportere, quam poſſeſſionis, ſed poſſeſſionis, quam uitae.

ORATIO

AGE uero, de ui te ipſum habebo iudicem, Aebuti: reſponde, ſi tibi uidetur: in fundum Caecina utrum noluit tandem, an non potuit accedere? cum te obſtitiſſe, & repudiaſſe dicis, certe hunc uoluiſſe concedis. potes igitur dicere, non ei uim fuiſſe impedimento, cui, cum cuperet, eoq. conſilio ueniſſet, per homines coactos non ſit licitum accedere? ſi enim id, quod maxime uoluit, nullo modo potuit: uis profecto quaedam obſtiterit, neceſſe eſt: aut tu dic, quamobrem, cū uellet accedere, non acceſſerit. Iam uim factam negare non potes: deiectus quemadmodum ſit, qui non acceſſerit, id quaeritur: demoueri enim, & depelli de loco neceſſe eſt eum, qui deyciatur. id autem accidere ei qui poteſt, qui omnino in eo loco, unde ſe deiectum

eſſe

eſſe dicit, numquam fuit? qui ſi fuiſſet, & ex eo loco, metu permotus, fugiſſet, cum armatos uidiſſet; diceres ne eſſe deiectum? opinor. at tu, qui tam diligenter, & tam callide uerbis controuerſias, non aequitate diiudicas, & iura non utilitate communi, ſed litteris ex primis, poteris ne dicere deiectum eſſe eum, qui tactus non erit? quid detruſum dices? nam eo uerbo antea praetores hoc interdicto uti ſolebant. quid ais? poteſt ne detrudi quiſquam, qui non attingitur? non ne, ſi uerbum ſequi uolumus, hoc intelligamus neceſſe eſt, eum detrudi, cui manus afferantur? neceſſe eſt, inquam, ſi ad uerbum rem uolumus adſtringere, neminem ſtatuere detruſum, qui non adhibita ui, manu demotus, & actus praeceps intelligatur. deiectus uero qui poteſt eſſe quiſquam, niſi in inferiorem locum de ſuperiore motus? poteſt pulſus, fugatus, eiectus denique; illud uero nullo modo poteſt, deiectus eſſe quiſquam, non modo qui tactus non ſit, ſed ne aequo quidem, & plano loco. quid ergo? hoc interdictum putamus eorum eſſe cauſſa compoſitum, qui ſe praecipitatos ex locis ſuperioribus dicerent? eos enim uere poſſumus dicere eſſe deiectos. an non, cum uoluntas, & conſilium, & ſententia interdicti intelligatur, impudentiam ſummam, aut ſtultitiam ſingularem putabimus, in uerborum errore uerſari, rem, & cauſſam, & utilitatem communem nō relinquere ſolum, ſed etiam prodere? an dubium eſt, quin neque uerborum tanta copia ſit, non modo in noſtra lingua, quae dicitur eſſe inops, ſed ne in alia quidem ulla, res ut omnes ſuis certis, ac proprijs uocabulis nominentur; neque uero quidquam opus ſit uerbis, cum ea res, cuius cauſſa uerba quaeſita ſint, intelligatur? quae lex, quod ſenatuſconſultum, quod magiſtratus edictum, quod foedus, aut pactio, quod (ut ad priuatas res redeam) teſtamentum, quae iudicia, aut ſtipulationes, aut pacti, & conuenti formula non infirmari, aut conuelli poteſt, ſi ad uerba rem deflectere uelimus, conſilium autem eorum, qui ſcripſerunt, & rationem, & auctoritatem relinquamus? ſermo, hercule, & familiaris, & quotidianus non cohaerebit, ſi uerba inter nos aucupabimur. denique imperium domeſticum nullum erit, ſi ſeruulis hoc noſtris conceſſerimus, ut ad uerba nobis obediant, non ad id, quod ex uerbis intelligi poſſit, obtemperent. exemplis nunc uti uidelicet mihi neceſſe eſt harum rerum omnium. non occurrit unicuique ueſtrū aliud alij in omni genere exēplum, quod teſtimonio ſit, non ex ueſtris totum pendere ius, ſed uerba ſeruire hominum conſilijs, & auctoritatibus? ornate, & copioſe L. Craſſus, homo longe eloquentiſſimus, paullo ante quam nos in forum uenimus, iudicio centumuirali hanc ſententiam defendit; & facile, cum contra eum prudentiſſimus homo Q. Mucius diceret, probauit omnibus, M'. Curium, qui heres inſtitutus eſſet ita, mortuo poſtumo filio, cum filius non modo non mortuus, ſed ne natus quidem eſſet, heredem eſſe oportere. quid? uerbis ſatis hoc cautum erat? minime. quae res igitur ualuit? uoluntas. quae ſi, tacitis nobis, intelligi poſſet, uerbis omnino non uteremur: quia non poteſt, uerba reperta ſunt, non quae impedirent, ſed quae indicarent uoluntatem. Lex uſum fundi iubet eſſe biennium. at utimur eodem iure in aedibus, quae in lege non appellantur. ſi uia ſit immunita, iubet, qua uelit, agere iumentum. poteſt hoc ex uerbis intelligi, licere, ſi uia ſit in Bruttijs immunita, agere, ſi uelit, iumentum per M. Scauri Tuſculanum. actio eſt in auctorem praeſentem his uerbis: Quandoquidem te in iure conſpicio. hac actione Appius ille Caecus uti non poſſet, ſi tam uere homines uerba conſectarentur, quam rem, cuius cauſſa uerba ſunt, non conſiderarent. Teſtamento ſi recitatus heres eſſet pupillus Cornelius; iſq. iam annos XX haberet; uobis interpretibus amitteret hereditatem? Veniunt in mentem mihi permulta, uobis plura certo ſcio. uerum, ne nimium multa complectamur, atque ab eo, quod propoſitum eſt, longius aberret oratio; hoc ipsū interdictum, de quo agitur, conſideremus. intelligetis enim in eo ipſo, ſi in uerbis ius conſtituamus, omnem utilitatem nos huius interdicti, dum uerſuti & callidi uolumus eſſe, amiſſuros. VNDE. TV. AVT FAMILIA. AVT. PROCVRATOR. TVVS. Si me uillicus tuus ſolum deieciſſet; non familia deieciſſet, ut opinor, ſed aliquis de familia; recte igitur diceres te reſtituiſſe? quippe: quid enim facilius eſt, quam probari ijs, qui Latine ſciant, in uno ſeruulo familiae nomen nō ualere? ſi uero ne habeas quidem ſeruum praeter eum, qui me deiecerit; clames uidelicet, Si habeo familiam, a familia mea fateor te eſſe deiectum. neque dubium eſt, quin, ſi ad rem iudicandam uerbo ducimur, non re, familiam intelligamus, quae cōſtet ex ſeruis pluribus; quin unus homo familia non ſit. uerbum certe hoc non modo poſtulat, ſed etiam cogit. At uero ratio iuris, interdictiq. uis, & praetorum uoluntas, & hominum prudentium conſilium, & auctoritas reſpuat hanc defenſionē, & pro nihilo putet. Quid ergo? iſti homines Latine non loquuntur? immo uero tantum loquuntur, quantū eſt ſatis ad intelligendam uoluntatem: cum ſibi hoc propoſuerint, ut, ſiue me tu deieceris, ſiue tuorum quiſpiam, ſiue ſeruorum, ſiue amicorum, ut ſeruos non numero diſtinguant, ſed appellent uno familiae nomine; de liberis autem, quiſquis eſt, procuratoris nomine appelletur: non quo omnes ſint, aut appellentur procuratores, qui negotij noſtri aliquid gerant: ſed in hac re, cognita ſententia interdicti, uerba exquiri omnia noluerunt. non enim alia cauſſa eſt aequitatis in uno ſeruo, & in pluribus: non alia ratio iuris in hoc genere dumtaxat, utrū me tuus procurator deiecerit is, qui legitime procurator dicitur omnium rerum eius, qui in Italia non ſit, abſit ue reip. cauſſa, quaſi quidam paene dominus, hoc eſt alieni iuris uicarius; an tuus colonus, aut uicinus, aut cliens, aut libertus, aut quiuis, qui illam uim, deiectionemq. tuo rogatu, aut tuo nomine fecerit. quare; ſi ad eum reſtituendum, qui ui deiectus eſt, eandem uim habet aequitatis ratio: ea intellecta, certe nihil ad rē pertinet, quae uerborū uis ſit, ac nominum. tam reſtitues, ſi tuus me libertus deiecerit, nulli tuo praepoſitus negotio, quam ſi procurator deiecerit: nō quo omnes ſint procuratores, qui aliquid noſtri negotij gerunt: ſed quod in hac re quaeri nihil attinet. tam reſtitues, ſi unus ſeruulus, quam ſi familia deiecerit uniuerſa: non quo idem ſit ſeruulus, quod familia: uerum quia, non quibus uerbis quidque dicatur, quaeritur, ſed quae res agatur. Etiam ut iam longius a uerbo decedamus, ab aequitate ne tantulum quidem: ſi tuus ſeruus nullus fuerit, & omnes alieni ac mercenarij, tamen & ipſi tuae familiae & genere, & nomine continebuntur.

EXPLA-

EXPLANATIO

DIMOVERI *enim,* ʒ Aebutij ratio. QVOD *ſi fuiſſet*, ʒ Ciceronis confutatio. SI AD *uerbum rem uolumus attingere*, ʒ malim, Attinere: pro, ſi uolumus a uerbo rem pendere. uel, Attingere, explicare, oſtendere. NEMINEM *ſtatuere detruſum* ʒ ſciat lector, Statuere, coniecturam eſſe noſtram: cũ in antiquis libris legatur, Statu. AN *dubium eſt, quin neque* ʒ certum eſt, inquit, neque uerborum ullam eſſe copiam tantam, non modo in noſtra, quae dicitur eſſe inops, ſed in ulla omnino lingua, res ut omnes ſuis certis ac proprijs uocabulis exprimantur; neque, ſi res pateat, uerba eſſe quaerenda. QVAE *dicitur eſſe inops* ʒ uulgi opinionem ſignificat: quam non refellit, cauſſae ſeruiens. at lib. I. de Finibus, Ita ſentio, inquit, ut ſaepe diſſerui, Latinam linguam non modo non inopem, ut uulgo putarent, ſed locupletiorem etiam eſſe, quam Graecam. NON *cohaerebit,* ʒ diſiunctus erit, interruptus, hians, ſi, cum una loquimur, attente quaeramus, & aucupemur uerba alia magis alijs, quae rem attingere uideantur. HANC *ſententiam* ʒ pro iure contra uerba. Q. MVCIVS ʒ pont. max. qui eius collega fuerat in conſulatu. Eodem tempore fuit alter Q. Mucius augur, Laelij ſapientis gener, L. Craſſi, qui nominatur hic, ſocer: ut infra. M'. CVRIVM, ʒ de hac controuerſia lib. I. & II. de orat. in Bruto, in Topicis. LEX *uſum, & auctoritatem fundi iubet eſſe biennium*. ʒ iubet lex, uſum fundi eſſe biennium, ut uſucapionis ius acquiratur. *Auctoritatem*, id eſt ius uſucapionis biennium eſſe. EODEM *iure in aedibus,* ʒ ut uſucapionis ius biennio acquiratur. TVSCVLANVM. ʒ longe a Bruttijs. VTI *non poſſet,* ʒ caecus enim non conſpicit. NON *conſiderarent.* ʒ tolle, Non: apertior ſententia erit. TE *reſtituiſſe?* ʒ ideſt, me non eſſe deiectum? eundem ſenſum ex uerbo, Reſtituere, ſupra quoque licet colligere, in eo loco: Praetor interdixit, ut, unde deieciſſet, reſtitueret. reſtituiſſe ſe dixit. ſponſio facta eſt. Nam illud, Reſtituiſſe ſe dixit, nihil aliud ſignificat, quam, deiectum a ſe non eſſe. ſic & infra: Si glebis, aut ſaxis, aut fuſtibus aliquẽ de fundo praecipitem egeris, iuſſusq. ſis, quem hominibus armatis deieceris, reſtituere; reſtituiſſe te dices? QVIPPE ʒ nihil minus, minime uero. NON *ualere?* ʒ non accipi de uno ſeruulo. SI HABEO *familiam,* ʒ quam quia non habeo, (neque enim ſeruus unus Familia dici poteſt) ideo deiectum te nego a familia mea. itaque uerba interdicti ad me non pertinent, qui familiam non habeo. HANC *defenſionem,* ʒ Aebutij. ISTI *homines* ʒ quos dixit hanc defenſionem reſpuere. Obiectio Aebutij, ualere uerba debere contendentis apud eos, qui Latine loquuntur. NON *enim alia cauſſa eſt aequitatis in uno ſeruo, & in pluribus*: ʒ quae uis fit ab uno ſeruo, eadem eſt, ac ſi fieret in pluribus. TAM *reſtitues*, ʒ tam reſtituere debebis. PROCVRATOR ʒ qui cum maxime differat a colono, a uicino, a cliente, a liberto tuo, cum illi nullo tuo negotio, hic praepoſitus omnibus ſit: non tamen alia ratio iuris eſt, in hoc genere dumtaxat, utrũ ipſe me procurator, an, exempli gratia, libertus tuus deiecerit. TAMEN *& ipſi* ʒ ſi me tuo iuſſũ deiecerint.

ORATIO

*P*ERGE *porro hoc idem interdictum ſequi*. HOMINIBVS. COACTIS. *Neminem coegeris, ipſi conuenerint ſua ſponte: certe cogit is, qui congregat homines, & conuocat. coacti ſunt ij, qui ab aliquo ſunt unũ in locum congregati. ſi non modo conuocati non ſunt, ſed ne conuenerunt quidem, ſed ij modo fuerunt, qui etiam antea, non uis ut fieret, uerum colendi, aut paſcendi cauſſa eſſe in agro conſueuerant: defendes, homines coactos non fuiſſe, & uerbo quidem ſuperabis, me ipſo iudice; re autem ne conſiſtes quidem ullo iudice. uim enim multitudinis reſtitui uoluerunt, non ſolum conuocatae multitudinis: ſed, quia plerumque, ubi multitudine opus eſt, homines cogi ſolent, ideo de coactis compoſitum interdictum eſt: quod etiam ſi uerbo differre uidebitur, re tamen erit unum, & omnibus in cauſſis idẽ ualebit, in quibus perſpicitur una atque eadem cauſſa aequitatis*. ARMATIS. VE. *Quid dicemus? armatos, ſi Latine loqui uolumus, quos appellare uere poſſumus? opinor eos, qui ſcutis, telisq. parati, ornatiq. ſunt. quid igitur? ſi glebis, aut ſaxis, aut fuſtibus aliquem de fundo praecipitem egeris; iuſſusq. ſis, quem hominibus armatis deieceris, reſtituere: reſtituiſſe te dices? uerba ſi ualent, ſi cauſſae non ratione, ſed uocibus ponderantur: me auctore dicito. uinces profecto non fuiſſe armatos eos, qui ſaxa iacerent, quae de terra ipſi tollerent; non eſſe arma ceſpites, neque glebas; non fuiſſe armatos eos, qui praetereuntes ramum defringerent arboris; arma eſſe ſuis nominibus, alia ad tegendum, alia ad nocendum; quae qui non habuerint, eos inermes fuiſſe uinces: uerum, ſiquidem erit armorum iudicium, tum iſta dicito: iuris iudicium cum erit, & aequitatis, caue in iſta tam frigida, tam ieiuna calumnia deliteſcas. non enim reperies quemquam iudicem, aut Recuperatorem, qui, tamquam ſi arma militis inſpiciunda ſint, ita probet armatũ: ſed perinde ualebit, quaſi armatiſſimi fuerint, ſi reperientur ita parati fuiſſe, ut uim uitae, aut corpori potuerint afferre. Atque ut magis intelligas, quam uerba nihil ualeant: ſi tu ſolus, aut quiuis unus cum ſcuto, cum gladio impetum in me feciſſet, atque ego ita deiectus eſſem; auderes ne dicere, interdictum eſſe de armatis hominibus, hic autem hominem armatum unũ fuiſſe? non, opinor, tam impudens eſſes. atqui uide, ne multo nunc ſis impudentior: nam tum quidem omnes mortales implorare poſſes, quod homines in tuo negotio Latine loqui obliuiſcerentur; quod inermes armati indicarentur; quod, cum interdictum eſſet de pluribus, commiſſa res eſſet ab uno, unus homo plures eſſe homines iudicarentur. uerum in his cauſſis nõ uerba ueniunt*

in iudi-

in iudicium, ſed ea res, cuius cauſſa uerba haec interdictum coniecta ſunt. uim, quae ad caput, & ad uitā pertinet, reſtitui ſine ulla exceptione uoluerūt. ea fit plerumque per homines coactos, armatosque. quae ſi alio conſilio, eodem periculo facta ſit, eodem iure eſſe uoluerunt. non enim maior eſt iniuria, ſi tua familia, quam ſi tuus uillicus; non ſi tui ſerui, quam ſi alieni, ac mercenarij; non ſi tuus procurator, quam ſi uicinus, aut libertus tuus; non ſi coactis hominibus, quam ſi uoluntarijs, aut etiam aſſiduis, ac domeſticis; non ſi armatis, quam ſi inermibus, qui uim haberent armatorum ad nocendū; non ſi pluribus, quam ſi uno armato: quibus enim rebus plerumque uis fit, eiuſmodi hae res appellantur interdicto. ſi per alias res eadem facta uis eſt, ea, tametſi uerbis interdicti non concluditur, tamen ſententia iuris, atque auctoritate retinetur.

EXPLANATIO

VIM *enim multitudinis reſtitui uoluerunt,* qui interdictum ſcripſere, non eos modo, qui a conuocata multitudine deiecti eſſent, ſed eos etiam, qui a multitudine reſtitui uoluerūt. Sic infra: Vim, quae ad caput, & ad uitam pertinet, reſtitui ſine ulla exceptione uoluerunt. ARMATISVE ſiue, Armatiſue, ſiue, Armatiſq. legas, recte utrumque. eſt enim infra: Vis fit per homines coactos, armatosq. Eſt etiam: Si ſine armatis, coactiſue hominibus. Et ibidem: Sine coactis, armatis ue hominibus. ORNATIQ. inſtructiq. RESTITVISSE *te dices?* negabis a te eſſe deiectum? Quo modo accepimus illud ſupra, Reſtituiſſe ſe dixit: & illud, Recte igitur diceres te reſtituiſſe? ALIO *conſilio,* non per homines coactos, armatosq. ſed alio modo, ideſt nec a multitudine, nec armis. EODEM *iure eſſe* pariter teneri interdicto de ui.

ORATIO

VENIO nunc ad illud tuum: Non deieci, ſi non ſiui accedere. puto te ipſum, Piſo, perſpicere, quāto iſta ſit anguſtior iniquiorq. defenſio, quam ſi illa uterere: Non fuerunt armati, cum fuſtibus & ſaxis fuerunt. Si mehercule mihi, non copioſo homini ad dicēdum, optio detur, utrum malim defendere, non eſſe deiectum eum, cui ui & armis ingrediendi ſit occurſum; an armatos non fuiſſe eos, qui ſine ſcutis ac ſine ferro fuerint: omnino ad probandum utramque rem uideam infirmam, nugatoriamq. eſſe: ad dicendum autem, in altera uidear mihi aliquid reperire poſſe, non fuiſſe armatos eos, qui neque ferri quidquam, neque ſcutum ullum habuerint: hic uero haeream, ſi mihi defendendum ſit, eum, qui pulſus, fugatusq. ſit, non eſſe deiectum. Atque illud in tota defenſione tua mihi maxime mirum uidebatur, te dicere, iuriſconſultorum auctoritati obtemperari non oportere. quod ego, tametſi non nunc primum, neque in hac cauſſa ſolum audio, tamen admodū mirabar abs te quamobrem diceretur. nam ceteri tum ad iſtam orationem decurrunt, cum ſe in cauſſa putant habere aequum & bonum, quod defendant. ſi contra uerbis & litteris, &, ut dici ſolet, ſummo iure contenditur; ſolent eiuſmodi iniquitati boni & aequi nomen, dignitatemque opponere. tum illud, quod dicitur, ſi ue

* *ni be, irrident: tum aucupia uerborum, & litterarum tendiculas in inuidiam uocant: tum uociferantur, ex aequo & bono, non ex callido uerſutoq. iure, rem iudicari oportere: ſcriptū ſequi calumniatoris eſſe; boni iudicis, uoluntatem ſcriptoris, auctoritatemq. defendere. in iſta uero cauſſa, cum tu ſis is, qui te uerbo, litteraq. defendas, cum tuae ſint eae partes; unde deiectus es? an inde, quo prohibitus es accedere? eiectus es, non deiectus: cum tua ſit haec oratio, fateor me homines coegiſſe, fateor armaſſe, fateor tibi mortē eē minitatū, fateor hoc interdicto praetoris uindicari, ſi uoluntas & aequitas ualeat. ſed ego inuenio ī interdicto uerbū unū, ubi deliteſcā; Nō deieci te ex eo loco, quem in locum probibui ne uenires. In iſta defenſione accuſas eos, qui conſuluntur, quod aequitatis cenſeant rationem, non uerbi haberi oportere. & hoc loco Scaeuolam dixiſti cauſſam apud centumuiros non tenuiſſe: quem ego antea commemoraui, cum idem faceret, quod tu nunc; tametſi ille in aliqua cauſſa faciebat, tu in nulla facis; tamen probaſſe nemini, quod defendit, quia uerbis oppugnare aequitatem uidebatur. cum id miror, te hoc in hac re alieno tempore, & contra quam iſta cauſſa poſtulaſſet, defendiſſe: tum illud uulgo in iudicijs, & non numquam ab ingenioſis hominibus defendi mihi mirum uideri ſolet, nec iuriſconſultis concedi, nec ius ciuile in cauſſis ſemper ualere oportere. nam, qui hoc diſputāt, ſi id dicunt, non recte aliquid ſtatuere eos, qui conſulantur, non hoc debent dicere, iuri ciuili, ſed hominibus ſtultis obtemperari non oportere: ſin illos recte reſpondere concedunt, & aliter iudicari dicunt oportere, male iudicari oportere dicunt. neque enim fieri poteſt, ut aliud iudicari de iure, aliud reſponderi oporteat; nec ut quiſquam iuris numeretur peritus, qui id ſtatuat eſſe ius, quod non oporteat iudicari. At eſt aliquando contra iudicatum. Primum utrum recte, an perperam? ſi recte; id fuit ius, quod iudicatum eſt: ſin aliter; non dubium eſt, utrum iudices, an iuriſconſulti uituperandi ſint. Deinde; ſi de iure uario quippiam iudicatum eſt; non potius contra iuriſconſultos ſtatuunt, ſi aliter pronunciatum eſt ac Mucio placuit, quam ex eorum auctoritate, ſi, ut Manilius ſtatuebat, ſic eſt iudicatum. etenim ipſe Craſſus non ita cauſſam apud Centumuiros egit, ut contra iuriſconſultos diceret, ſed ut hoc doceret, illud, quod Scaeuola defendebat, non eſſe iuris; & in eā rem non ſolum rationes afferret, ſed etiam Q. Mucio, ſocero ſuo, multisq. peritiſſimis hominibus auctoribus uteretur. nam, qui ius ciuile contemnendum putat, is uincula reuellit non modo iudiciorum, ſed etiam utilitatis, uitaeq. communis. qui autem interpretes iuris uituperat; ſi imperitos iuris eſſe dicit, de hominibus, non de iure ciuili detrahit: ſin peritis non putat eſſe obtemperandum, nō homines laedit, ſed leges, ac iura labefactat.*

factat. quod uobis uenire in mentem profecto neceße eſt: nihil enim in ciuitate tam diligenter, quam ius ciuile, retinendum. etenim, hoc ſublato, nihil eſt, quare exploratum cuiquam poſſit eſse, quid ſuum, aut quid alienum ſit; nihil eſt, quod aequabile inter omnes, atque unum omnibus eſse poſſit. itaque in ceteris controuerſiis, atque iudicijs, cum quaeritur, aliquid factum, nec ne ſit uerum, an falſum proferatur, & fictus teſtis ſubornari ſolet, & imponi falſae tabulae, non numquam honeſto ac probabili nomine bono uiro iudici error obijci; improbo facultas dari, ut, cum ſciens perperam iudicarit, teſtimonium, aut tabulas ſecutus eſse uideatur. in iure nihil eſt eiuſmodi, Recuperatores, non tabulae falſae, non teſtis improbus. denique nimia iſta, quae dominatur in ciuitate, potentia in hoc ſolo genere quieſcit; quid agat, quo modo aggrediatur iudicem, qua denique digitum proferat, non habet. illud enim poteſt dici iudici ab aliquo non tam uerecundo homine, quam gratioſo: Iudica hoc factum eſse, aut numquam eſse factum, uel cogitatum: crede huic teſtibus: comproba tabulas: hoc non poteſt: Cui filius agnatus ſit, eius teſtamentum non eſse ruptum, iudica; quod mulier ſine tutore auctore promiſerit, deberi. non eſt aditus ad huiuſcemodi res neque potentiae cuiuſquam, neq. gratiae. Denique, quo maius hoc, ſanctiusq. uideatur, ne pretio quidem corrũpi iudex in eiuſmodi cauſsa poteſt. iſte ueſter teſtis, qui auſus eſt dicere, feciſse uideri eum, de quo ne cuius rei argueretur quidem ſcire potuiſset, ipſe numquam auderet iudicare; deberi uiro dotem, quam mulier nullo auctore dixiſset.

EXPLANATIO

SVMMO *iure* ʒ quod interdum ab aequitate diſcedit. ILLVD, *quod dicitur, ſummo iure, irrident:* ʒ ueſtigia ſecutus antiquitatis, uel ſententiam potius ipſam, repoſui, Summo iure: cum in ueteribus libris, ſi ueni be, ſcriptum uiderem. AVCVPIA *uerborum*, ʒ iuriſconſultorum propria, ut homines more auium capiantur. LITTERARVM *tendiculas* ʒ & hoc eiuſdem generis eſt. QVOD *idem faceret*, ʒ quod uerborum rationem tantum haberet: quod tu nunc facis. TV IN *nulla facis*: ʒ non ſoles uerba defendere, aequitatem oppugnare. DEFENDISSE ʒ aequitatem: cum tua cauſſa tota ſit in uerbis, litteriſq. poſita. MIHI *mirum uideri ſolet*, ʒ incipit laudare ius ciuile: cum ſatis copioſe ambigua diſtinxerit. & hoc eſt, quod ait in Oratore: Ambigua diſtinximus: ius ciuile laudauimus. NEC *iuriſconſultis concedi*, ʒ ſemper oportere. DE IVRE *uario* ʒ cum duo, pluresue iuriſperiti uarie reſpondiſſent. IN CETERIS *controuerſijs*, ʒ in quibus non de iure quaeritur, ſed de facto. IMPONI ʒ inferri, induci. IMPROBO ʒ iudici. TESTAMENTVM, ʒ legendum puto, Teſtimonium: uel, Teſtem tamen. hic enim teſtamenti nulla mentio: teſtis autem ſupra, infraq. nominatur. NIMIA *iſta potentia* ʒ in corrumpendis iudicibus. QVIESCIT; ʒ iacet, nihil proficit. CVI *filius agnatus ſit*, ʒ cui poſtumus filius natus ſit: quo nato rumpitur teſtamentum. lib. I. de Orat. SINE *tutore auctore* ʒ ſine quo promittere nihil poteſt: itaque quod promiſerit non debetur. pro Murena: Mulieres omnes propter infirmitatem conſilij maiores in tutorum poteſtate eſſe uoluerunt. ISTE *ueſter teſtis*, ʒ Fidiculanius Falcula; qui, cum non audiſſet Oppianici cauſſam, tamen eum condemnauit. ſupra: In eum quid dicam, niſi id, quod negari non poſſit? ueniſſe in conſilium publicae quaeſtionis, cum eius conſilij iudex non eſſet; & in eo conſilio, cum cauſſam non audiſſet, & poteſtas eſſet ampliandi, dixiſſe, ſibi non liquere. FECISSE *uideri eum*, ʒ Feciſſe, pro, peccaſse: quo de genere loquendi ſupra diximus.

ORATIO

O Rem praeclarã, uobisq. ob hoc retinendã, Recuperatores. quod enim eſt ius ciuile? quod neq. inflecti gratia, neque perfringi potentia, neque adulterari pecunia poſſit. quod ſi non modo oppreſſum, ſed etiam deſertum, aut negligentius adſeruatum erit; nihil eſt, quod quiſquam ſeſe habere certum, aut a patre accepturum, aut relicturum liberis arbitretur. quid enim refert, aedes, aut fundum relictum a patre, aut aliqua ratione habere bene partum, ſi incertum ſit, quae lumina tua iure mancipij ſint, ea poſſis ne retinere? ſi parietum cõmunium ius? ſi ciuili ac publica lege contra alicuius gratiam teneri non poteſt? quid, inquam, prodeſt fundum habere, ſi, quae decentiſſime deſcripta a maioribus iura finium, poſſeſſionum, aquarum, itinerumq. ſunt, haec perturbari aliqua ratione, commutariq. poſſunt? mihi credite, maior hereditas uenit unicuiq. noſtrum in ijſdẽ bonis a iure, & a legibus, quam ab ijs, a quibus illa ipſa bona relicta ſunt. nam, ut perueniat ad me fundus, teſtamento alicuius fieri poteſt: ut retineam quod meum factum ſit, ſine iure ciuili non poteſt. fundus a patre relinqui poteſt: at uſucapio fundi, hoc eſt finis ſolicitudinis, ac periculi litium, non a patre relinquitur, ſed a legibus. aquaeductus, hauſtus, iter, actus, a patre, ſed rata auctoritas harum rerum omnium a iure ciuili ſumitur. Quapropter non minus diligenter ea, quae a maioribus accepiſtis, publica patrimonia iuris, quam priuatae rei ueſtrae retinere debetis; non ſolum, quod haec iure ciuili ſaepta ſunt; ſed etiam, quod patrimonium unius incommodo dimittitur, ius amitti non poteſt ſine magno incommodo ciuitatis. In hac ipſa cauſſa, Recuperatores, ſi hoc nos non obtinebimus, ui armatis hominibus deiectum eſse eum, quem ui armatis hominibus pulſum, fugatumq. eſse conſtet: Caecina rem non amittet, quam ipſa animo forti, ſi tempus ita ferret, amitteret: in poſſeſsionem in praeſentia non reſtituetur, nihil amplius: populi R. cauſsa, ciuitatis ius, bona, fortunae, poſseſſionesq. in dubium, incertumq. reuocabuntur: ueſtra auctoritate hoc con-

ſtituetur, hoc praeſcribetur; quicum tu poſthac de poſſeſſione contendes, eum ſi ingreſſum modo deieceris, in praedium reſtituas oportebit; ſin autem ingredienti, cum armata multitudine obuius fueris, & ita uenientẽ repuleris, fugaris, auerteris, non reſtitues. tum ſtatueritis uim in caede ſolum, nõ in animo libidinis: niſi cruor appareat, uim non eſſe factam; iniuriarum delictum eſſe: qui prohibitus ſit, niſi ex eo loco, ubi ueſtigium impreſſerit, deiici neminem poſſe; iuris retinere ſententiam, & aequitatem plurimum ualere oportere, an uerbo ac littera ius omne torqueri. Vos ſtatuite, Recuperatores, utrum utilius eſſe uideatur. Hoc loco percommode accidit, quod non adeſt is, qui paullo ante affuit, & adeſſe nobis frequenter in hac cauſſa ſolet, uir ornatiſſimus, C. Aquillius. nam, ipſo praeſente, de uirtute eius, & prudentia timidius dicerem; quod & ipſe pudore quodam afficeretur ex ſua laude; & me ſimilis ratio pudoris a praeſentis laude tardaret. cuius auctoritati, dictum eſt, ab illa cauſſa concedi nimium non oportere. non uereor, de tali uiro ne plus dicam, quam uos aut ſentiatis, apud uos commemorari uelitis: quapropter hoc dicam, numquam eius auctoritatem nimium ualere, cuius prudentiam populus R. in cauendo, non in decipiendo perſpexerit: qui iuris ciuilis rationem numquam ab aequitate ſeiunxerit: qui tot annos ingenium, laborem, fidem ſuam populo Romano promptam, expoſitamq. praebuerit: qui ita iuſtus, & bonus uir eſt, ut natura, non diſciplina conſultus eſſe uideatur; ita peritus, ac prudens, ut ex iure ciuili non ſcientia ſolum quaedam, uerum etiam bonitas nata uideatur: cuius tantum eſt ingenium, ita prompta fides, ut, quidquid inde haurias, purum, liquidumq. te haurire ſentias. Quare permagnam initis a nobis gratiã, cum eum auctorem noſtrae defenſionis eſſe dicitis. illud autem miror, cur uos aliquid contra me ſentire dicatis, cum eum auctorem uos pro me appelletis, noſtrũ nominetis. uerumtamen quid ait iſte noſter auctor? Omnibus quidquid uerbis actum pronunciatumq. ſit. Conueni ego ex iſto genere conſultorum non neminem, ut opinor, iſtum ipſum, quo nos auctore rem iſtã agere, & defenſionem cauſſae conſtituere dicitis: qui cum iſtam diſputationem mecum ingreſſus eſſet, non poſſe probari, quemquam eſſe deiectum, niſi ex eo loco, in quo fuiſſet; rem, & ſententiam interdicti mecum facere fatebatur, uerbo me excludi dicebat; a uerbo autem poſſe recedi non arbitrabatur. cum exemplis u-
* terer multis, etiam illa materia aequitatis, ab uerbo, & ab ſcripto plurimis ſaepe in rebus aequi boniq. rationem eſſe ſeiunctam, ſemperq. id ualuiſſe plurimũ, quod in ſe auctoritatis habuiſſet aequitatiſq. plurimum: conſolatus eſt me, & oſtendit, in hac ipſa cauſſa nihil eſſe quod laborarem; nam uerba ipſa ſponſionis facere mecum, ſi uellem diligenter attendere. quo nam, inquam, modo? quia certe, inquit, deiectus eſt Caecina ui hominibus armatis aliquo ex loco: ſi non ex eo loco, quem in locum uenire uoluit, at ex eo certe, unde fugit. quid tum? praetor, inquit, interdixit, ut, unde deiectus eſſet, eo reſtitueretur, hoc eſt, quicumque is locus eſſet, unde deiectus eſt. Aebutius autem, qui fatetur aliquo ex loco deiectum eſſe Caecinam, is, quo modo ſe reſtituiſſe dixit, neceſſe eſt male fecerit ſponſionem. Quid eſt, Piſo? placet tibi pugnare uerbis? placet cauſſam iuris, & aequitatis, & non noſtrae poſſeſſionis, ſed omnino poſſeſſionum omnium conſtituere in uerbo? ego, quod mihi uideretur, quod a maioribus factitatum, quod horum auctoritate, quibus iudicandũ eſt, dignum eſſet, oſtendi, id uerum, id aequum, id utile omnibus eſſe; ſpectari, quo conſilio & qua ſententia, non quibus quidque uerbis eſſet actum. Tu me ad uerbum uocas? Non ante uenio, quam recuſaro. nego oportere, nego obtineri poſſe, nego ullam rem eſſe, quae aut comprehendi ſatis, aut caueri, aut excipi poſſit, ſi aut praeterito aliquo uerbo, aut ambigue poſito, ſententia & re cognita, non id, quod intelligitur, ſed id, quod dicitur, ualebit. Quoniam ſatis recuſaui, uenio iam quo uocas. Quaero abs te, ſim ne deiectus, non de Fulciniano fundo: neque enim praetor, ſi ex eo fundo eſſem deiectus, ita me reſtitui iuſſit, ſed eo, unde deiectus eſſem. ſum ex proximo uicini fundo deiectus, qua adibam ad iſtum fundum: ſum de uia, ſum certe aliũde, ſiue de priuato, ſiue de publico: eo reſtitui ſum iuſſus. reſtituiſſe te dixiſti: nego me ex decreto praetoris reſtitutum eſſe. quid ad haec dicimus? aut tuo, quemadmodum dicitur, gladio, aut noſtro defenſio tua conficiatur, neceſſe eſt. ſi ad interdicti ſententiam confugis, &, de quo fundo actum ſit tum, cum Aebutius reſtituere iubebatur, id quaerendum eſſe dicis, neque aequitatẽ rei uerbi laqueo capi putas oportere: in meis caſtris, praeſidijſq. uerſaris: mea, mea eſt iſta defenſio: ego hoc uociferor, ego omnes homines deoſq. teſtor, cũ maiores uim armatam nulla iuris defenſione texerint, non ueſtigium eius, qui deiectus ſit, ſed factum illius, qui deiecerit, in iudicium uenire; deiectum eſſe, qui fugatus ſit; uim eſſe factam, cui periculum mortis ſit iniectum. Iſtum locum fugis, & reformidas: & me ex hoc, ut ita dicam, campo aequitatis ad iſtas uerborum anguſtias, & ad omnes litterarum angulos reuocas. in ijs ipſis intercludere inſidijs, quas mihi conaris opponere. Non deieci, ſed eieci. Peracutum hoc tibi uidetur: hic eſt mucro defenſionis tuae: in eum ipſum cauſsa tua incurrat, neceſse eſt. ego enim tibi refero. Si non ſum ex eo loco deiectus, quo prohibitus ſum accedere; at ex eo ſum deiectus, quo acceſſi, unde fugi. ſi praetor non diſtinxit locum, quo me reſtitui iuberet, & reſtitui iuſſit; non ſum ex edicto reſtitutus.

EXPLANATIO

QVAE *lumina*] in aedibus: unde Obſtruere luminibus. IVRE *mancipij ſint,*] eo iure, quo perpetua poſſeſſio datur: quod ius dominij dicitur. Lucretius: Vitaq. mancipio nulli datur, omnibus uſu. SI PARIETVM *communium ius, ciuilia publica lege*] nam, ſi lex uincitur gratia, parietum communium ius teneri non poteſt. RATA *auctoritas*] firma poſſeſſio, certum poſſidendi ius. TVM *ſtatueritis*] totus hic uerborum ambitus uarie mendis inquinatus eſt, nec opem afferunt antiqui libri. C. AQVILLIVS] Gallus, clarus iuriſperitus, de quo diximus in oratione pro Quinctio. nam in ea

cauſſa iudex fuit. DICTVM *eſt ab illa cauſſa,*} ab ijs, qui cauſſam illam defendunt. CONCEDI *nimium non oportere.*} ſupra : Illud in tota defenſione tua mihi maxime mirum uidebatur, te dicere, iuriſconſultorum auctoritati obtemperare non oportere. IN CAVENDO} cauere iuriſconſulti proprie dicuntur. ad Trebatium : Tu,qui alijs cauere ſoles, ab eſſedarijs ne decipiaris,caueto. QVI ITA *iuſtus,& bonus uir eſt,ut natura,non diſciplina, conſultus eſſe uideatur; ita peritus, ac prudens, ut ex iure ciuili non ſcientia ſolum quaedam, ſed bonitas nata eſſe uideatur* :} profecto nihil hac figura iucundius : nec eſt, ut eum,niſi excellenti praeditus ingenio, excogitare quiſquam poſſit. Exemplum unum & alterum obſeruauimus, primum in Quictiana,alterum lib. III. in Verrem. Primum eſt de Roſcio Comoedo : Cum artifex eiuſmodi ſit,ut ſolus dignus uideatur eſſe,qui in ſcena ſpectetur: tum uir eiuſmodi eſt, ut ſolus dignus uideatur,qui eo numquam accedat. In Verrem: Vtar teſte : quo? L. Vettio Chilone,homine equeſtris ordinis honeſtiſſimo, atque ornatiſſimo: qui iſti ita amicus,& neceſſarius eſt,ut,etiam ſi uir bonus non eſſet, tamen,quod contra iſtum diceret,graue uideretur; ita uir bonus eſt,ut,etiam ſi inimiciſſimus iſti eſſet,tamen eius teſtimonio credi oporteret. PRVDENS,} iuriſciuilis. NOSTRAE *defenſionis*} ſic legendum uidetur,non, Veſtrae : cum ſupra dictum ſit, Qui adeſſe nobis frequenter in hac cauſſa ſolet. OMNIBVS *quidquid uerbis*} defenduntur hic uerba contra aequitatem. QVO *uos auctore*} non, Aquilium,ſed alium iuriſconſultum,de quo proxime dixit : Conueni ego ex iſto genere conſultorũ non neminem. ETIAM *illa materia aequitatis*} legebat acerrimi uir ingenij, Octauius Pantagathus, Ex omni memoria antiquitatis. quod ſententiam ſane percommodam habet : neque tamen ſic ea delector, ut conſulendos non cenſeam ueteres libros. QVO MODO *ſe reſtituiſſe dixit*,} dixi ſupra, cum Aebutius, reſtituiſſe ſe, dixit, id ſignificare, deiectum a ſe Caecinam non eſſe. NEGO *oportere,*} ſpectari uerba. OBTINERI} defendi. RESTITVISSE *te dixiſti*:} ex decreto praetoris. ita reſpondit Aebutius, quaſi paruiſſet decreto praetoris : cum, a ſe deiectum non eſſe Caecinam, ſignificaret. DE QVO *fundo*} negas enim deiectum eſſe Caecinam de fundo, quo uoluit accedere : deiectum ais de propinquo fundo. VERBI *laqueo*} quia ſcriptum eſt in interdicto, ut, unde deiectus eſt Caecina, eo reſtituatur. quem tu laqueum capiendae aequitatis appellas : quod eo uerbo Caecinam reſtitui uelit in eum fundum, quem ſuum eſſe dicit. TIBI *refero:*} ſic tibi reſpondeo : contra te hoc affero. Eodem modo locutus eſt pro Quinctio : Quid a nobis autem, C. Aquilli, refertur? NON SVM *ex edicto reſtitutus.*} non paruit decreto Aebutius : non me reſtituit.

ORATIO

VELIM *Recuperatores, hoc totum ſi uobis uerſutius,quam mea conſuetudo defendendi fert,uidebitur, ſic exiſtimetis; primum, alium non me excogitaſſe; deinde, huius rationis non modo non inuentorem, ſed ne probatorem quidem eſſe me; idq. me non ad meam defenſionem attuliſſe, ſed illorum defenſioni retuliſſe : me pro meo poſſe iure dicere? neque in hac re, quam ego protuli,quaeri oportere, quibus uerbis praetor interdixit, ſed de quo loco ſit actum, cum interdixit, neque in ui armatorum ſpectari oportere, in quo loco ſit facta uis,uerum ſit ne facta : te uero nullo modo poſſe defendere; in qua re tu uelis, uerba ſpectari oportere; in qua re nolis, non oportere. Verumtamen ecquid mihi reſpondetur ad illud, quod antea dixi, non ſolum re,& ſententia, ſed uerbis quoque hoc interdictũ ita eſſe compoſitum,ut nihil commutandum uideretur? Attendite diligenter,quaeſo, Recuperatores : eſt enim ueſtri ingenij,non meam, ſed maiorum prudentiam cognoſcere. non enim ſum id dicturus, quod ego inuenerim, ſed quod illos non fugerit. cum de ui interdicitur, duo genera cauſſarum eſſe intelligebant, ad quae interdictum pertineret; unum,ſi qui ex eo loco,in quo eſſet; alterum, ſi ab eo loco,quo ueniret, ui deiectus eſſet. & horum utrumque, neque praeterea quidquam, poteſt accidere, Recuperatores. id adeo,ſi placet,conſiderate. Si qui meam familiam de meo fundo deiecerit,ex eo me loco deiecerit. ſi qui mihi praeſto fuerit cum armatis hominibus extra meum fundum,& me introire prohibuerit, non ex eo,ſed ab eo loco me deiecerit. ad haec duo genera rerum,unum uerbum, quod ſatis declararet utraſque res, inuenerunt; ut, ſiue ex fundo, ſiue a fundo deiectus eſſem, uno atque eodem interdicto reſtituerer,* VNDE. VI. *hoc uerbũ, Vnde, utrũque declarat,& ex quo loco, & a quo loco. unde deiectus eſt Cinna? ex urbe. unde deiectus Carbo? ab urbe. unde deiecti Galli? a Capitolio. unde qui cum Graccho fuerunt? ex Capitolio. uidetis igitur hoc uno uerbo ſignificari res duas, & ex quo,& a quo loco. Cũ autem eo reſtitui iubet,ita iubet;ut,ſi Galli a maioribus noſtris poſtularent,ut eo reſtituerentur, unde deiecti eſſent,& aliqua ui hoc aſſequi poſſent; nõ,opinor,eos in cuniculum, qua aggreſſi erant,ſed in Capitolium reſtitui oporteret. hoc enim intelligitur : unde deieciſti, ſiue ex quo loco, ſiue a quo loco, eo reſtituas. hoc iam ſimplex eſt,in eum locum reſtituas : ſiue ex hoc loco deieciſti, reſtitue in hunc locum : ſiue ab hoc loco,reſtitue in eum locum; nõ ex quo, ſed a quo deiectus. ut,ſi qui ex alto, cum ad patriam acceſſiſſet,tempeſtate ſubito reiectus, optaret, ut, unde eſſet deiectus,eo reſtitueretur; hoc,opinor,optaret,ut,a quo loco depulſus eſſet, in eum ſe fortuna reſtitueret,non in ſolum,ſed in ipſam urbem,quam petebat: ſic (quoniam uim uerborum neceſſario ſimilitudine rerum aucupamur) qui poſtulat, ut a quo loco deiectus eſt,eo reſtituatur,hoc poſtulat, ut, unde deiectus eſt,eo reſtituatur. cum uerba nos eo ducunt, tum res ipſa hoc ſentire, atque intelligere cogit. Etenim, Piſo,(redeo nunc ad illa principia defenſionis meae) ſi quis te ex aedibus tuis ui hominibus armatis deiecerit,quid ages? opinor, hoc interdicto,quo nos uſi ſumus, perſequere. quid? ſi qui iam de foro redeuntem armatis hominibus domum tuam te introire prohibuerit, quid ages? utere eodem interdicto. cum igitur praetor interdixerit,*

terdixerit, unde deiectus es, ut eo reſtituaris; tu hoc idẽ,
quod ego dico, & quod perſpicuum eſt, interpretabere,
cum illud uerbum, Vnde in utramque rem ualeat, eoq.
tu reſtitui ſis iuſſus, tam te in aedes tuas reſtitui oporte
re, ſi e ueſtibulo, quam ſi ex interiore aedium parte de-
iectus ſis. Ut uero iam, Recuperatores, nulla dubitatio
ſit, ſiue rem, ſiue uerba ſpectare uultis, quin ſecundũ
nos iudicetis; exoritur hic, iam obrutis rebus omnibus
& perditis, illa defenſio, eum deijci poſſe, qui tum poſſi
deat; qui non poſſideat, nullo modo poſſe: itaque, ſi ego
ſim a tuis aedibus deiectus, reſtitui non oportere: ſi ipſe
ſis, oportere. Numera, quam multa in iſta defenſione fal
ſa ſint, Piſo. Ac primum illud attende, te iam ex illa
ratione eſſe depulſum, quod negabas quemquam deijci
poſſe, niſi qui in eo loco eſſet: nunc iam poſſe concedis:
eum, qui non poſſideat, negas deijci poſſe. cur ergo aut
in illud quotidianum interdictum, Unde ille me ui deie-
cit, additur, Cum ego poſſiderem, ſi deijci nemo poteſt,
qui non poſſidet: aut in hoc interdictum, De hominibus
armatis, non additur, Si oportet quaeri, poſſederit, nec
ne? Negas deijci, niſi qui poſſideat. oſtendo, ſi ſine ar
matis, coactis ue hominibus deiectus quiſquam ſit, cũ,
qui fateatur ſe deieciſſe, uincere ſponſionem, ſi oſtendat
eum non poſſediſſe. Negas deijci, niſi qui poſſideat. o-
ſtendo, ex hoc interdicto, De armatis hominibus, qui
poſſit oſtendere non poſſediſſe eum, qui deiectus ſit, con-
demnari tamẽ ſponſionis neceſſe eſſe, ſi fateatur eſſe de-
iectum. Dupliciter homines deijciuntur, aut ſine coa-
ctis, armatis ue hominibus, aut per eiuſmodi rationẽ,
ac uim. ad duas diſſimiles res duo deuincta interdicta
ſunt. in illa ui quotidiana non ſatis eſt poſſe docere ſe
deiectum, niſi oſtendere poſſit, cum poſſideret, tum
deiectum. ne id quidem ſatis eſt, niſi docet ita ſe poſſe-
diſſe, ut nec ui, nec clam, nec precario poſſederit. itaque
is, qui ſe reſtituiſſe dicit, magna uoce ſaepe confiteri ſo-
let, ſe ui deieciſſe; uerum illud addit, non poſſidebat: uel
etiam, cum hoc ipſum conceſſit, uincit tamen ſponſionẽ,
ſi planum facit, ab ſe illum aut ui, aut clam, aut preca-
rio poſſediſſe. Videtis ne, quot defenſionibus eum, qui
ſine armis ac multitudine uim fecerit, uti poſſe maiores
uoluerunt? hunc uero, qui ab iure, officio, bonis mo-
ribus ad ferrum, ad arma, ad caedem confugierit, nu-
dum in cauſſa deſtitutumq. uidetis: ut, qui armatus de
poſſeſſione contendiſſet, inermis plane de ſponſione cer
taret. Ecquid igitur intereſt, Piſo, inter haec inter-
dicta? ecquid intereſt, utrũ hoc additum, cum A. Caeci
na poſſideret, nec ne? ecquid te ratio iuris, ecquid inter-
dictorum diſſimilitudo, ecquid auctoritas maiorum cõ-
mouet? ſi eſſet additum, de eo quaeri oporteret: addi-
tum non eſt, tamen oportebit? Atque ego in hoc Cae-
cinam non defendo. poſſedit enim Caecina, Recuperato
res: & id, tametſi extra cauſſam eſt, percurram tamen
breui, ut non minus hominem ipſum, quam ius commu-
ne defenſum uelitis. Caeſenniam poſſediſſe propter u-
ſumfructum non negas. qui colonus habuit conductum
de Caeſennia fundum, cum idem ex eadem conductione,
fuerit in fundo, dubium eſt, quin, ſi Caeſennia tum poſſi
debat, cum erat colonus in fundo, poſt eius mortem he-
res eodem iure poſſederit? Deinde, ipſe Caecina, cum cir
cuiret praedia, uenit in iſtum fundum, rationes a colono
accepit. ſunt in eam rem teſtimonia. Poſtea, cur Ae-
buti de iſto potius fundo, quam de alio, ſi quem habes,
Caecinae denunciabas, ſi Caecina non poſſidebat? Ipſe
porro Caecina cur ſe moribus deduci uolebat, idq. ti-
bi de amicorum, etiam de ipſius C. Aquillij ſententia re
ſponderat? At enim Sulla legem tulit. Vt nihil de illo
tempore, nihil de calamitate reip. querar; hoc tibi re-
ſpondeo, adſcripſiſſe eundem Sullam in eandem legem,
ſi quid ius non eſſet rogari, eius ea lege nihilum roga-
tum. quid eſt, quod ius non ſit, quod populus iubere, aut
uetare non poſſit? ut ne longius abeam, declarat iſta
adſcriptio eſſe aliquid: nam, niſi eſſet, hoc in omnibus
legibus non adſcriberetur. ſed quaero abs te, putes ne,
ſi populus iuſſerit me tuum, aut item te meum ſeruum
*eſſe, id iuſſum ratum atque firmum futurum? perſpicis
hoc nihil eſſe, ut in ceteris, quae rogaui. primum illud
concedis, nõ, quidquid populus iuſſerit, ratum eſſe opor
tere: deinde nihil rationis affers, quamobrem, ſi liber-
tas adimi nullo modo poſſit, ciuitas poſſit. nam & eodẽ
modo de utraque re traditum nobis eſt: &, ſi ſemel ciui
tas adimi poteſt, retineri libertas non poteſt. qui enim
poteſt iure Quiritum liber eſſe is, qui in numero Quiri-
tum non eſt? atque ego hanc adoleſcentulus cauſſam
cum agerem contra hominem diſertiſſimum noſtrae ci-
uitatis Cottam, probaui. Cum Arretinae mulieris li-
bertatem defenderem; & Cotta decemuiris religionem
inieciſſet, non poſſe ſacramentum noſtrum iuſtum iudica
ri, quod Arretinis adempta ciuitas eſſet; & ego uehe-
mentius contendiſſem, ciuitatem adimi non potuiſſe: de-
cemuiri prima actione nõ iudicauerunt; poſtea, re quae
ſita, & deliberata, ſacramentum noſtrum iuſtum iudi-
cauerunt. atque hoc & contradicente Cotta, & Sulla
uiuo iudicatum eſt. Iam uero in ceteris, ut omnes, qui
in eadem cauſſa ſunt, & lege agant; & ſuum ius perſe
quantur; & omnes iure ciuili ſine cuiuſquam aut magi
ſtratus, aut iudicis, aut periti hominis, aut imperiti
dubitatione utantur; quid ego commemorem? dubium
nemini ueſtrum eſt. certe, quaeri hoc ſcelere, me non
praeterit, (ut ex me ea, quae tibi in mentem non ueniũt,
audias) quemadmodum, ſi ciuitas adimi non poſſit, in
colonias Latinas ſaepe noſtri ciues profecti ſint. aut
ſua uoluntate, aut legis multa profecti ſunt: quam mul
tam ſi ſufferre uoluiſſent, tamen manere in ciuitate po-
tuiſſent. Quid? quem pater patratus dedidit, aut ſuus
pater, populus ue uendidit, quo is iure amittit ciuita-
tem? ut religione ciuitas ſoluatur, ciuis R. traditur:
qui cum eſt acceptus, eſt eorum, quibus eſt deditus, ſi nõ
accipiunt, ut Mancinum Numantini, retinet integrã
cauſſam, & ius ciuitatis. Si pater uendidit, eum, quem
in ſuam poteſtatem ſuſceperat, ex poteſtate dimittit.
Iam populus cum eum uendit, qui miles factus non eſt,
non adimit ei libertatem, ſed iudicat non eſſe eum libe
rum, qui, ut liber ſit, adire periculum noluit. cum autem
incenſum uendit, hoc iudicat; cum ij, qui in ſeruitute in
ſta fuerint, cenſu liberentur, eum, qui, cum liber eſſet,
cenſeri noluerit, ipſum ſibi libertatẽ abiudicaſſe. quod
ſi maxime uſce rebus adimi libertas, aut ciuitas poteſt;
non intelligunt, qui haec commemorant, ſi per has ra-
tiones adimi maiores poſſe uoluerunt, alio modo noluiſ
ſe. nam, ut haec ex iure ciuili protulerunt, ſic afferant
uelim quibus lege aut Romana ciuitas, aut libertas ere
pta ſit. nam, quod ad exſilium attinet, perſpicue intelli-
gi poteſt quale ſit. exſilium enim non ſupplicium eſt, ſed
profugium, portusq. ſupplicij. nam, qui uolunt poenam
aliquam ſubterfugere, aut calamitatem, eo ſolum uer-
tunt, hoc eſt ſedem, ac locum mutant. itaque nulla in
lege

lege noſtra reperietur, ut apud ceteras ciuitates, maleficium ullum exſilio eſse multatum. ſed, cum homines uincula, neces, ignominiasque uitant, quae ſunt legibus conſtitutae, confugiunt, quaſi ad aram, in exſilium: qui ſi in ciuitate legis uim ſubire uellent, non prius ciuitatem, quam uitam amitterent; quia nolunt, non adimitur iis ciuitas, ſed ab his relinquitur, atque deponitur. nam, cum ex noſtro iure duarum ciuitatum nemo eſse poſſit, tum amittitur haec ciuitas denique, cum is, qui profugit, receptus eſt in exſilium, hoc eſt in aliam ciuitatem.

EXPLANATIO

ALIVM, } eum, de quo ſupra dixit: Conueni ego ex iſto genere iuriſconſultorum non neminem. C. CINNA? } quem Octauius collega urbe expulit. EX VRBE. } in qua erat. VNDE *deieciſti?* } mendoſus locus. legebat Octauius meus, apte, quod ad ſententiam attinet, ſed coniectura longius ab antiquis libris diſcedente, Vnde deiecti Samnites? AB VRBE. } quo uolebant accedere. IVBET, } interdictum. SIVE *ex quo loco, ſiue a quo loco,* } ſiue ex eo loco, ubi eſſet; ſiue ab eo loco, quo uellet accedere. AVCVPAMVR } quaerimus. ſimilibus enim rebus uerborum uis intelligitur. EXORITVR *hic* } pro Aebutio. IN ILLA *ui quotidiana* } uſitata, legitima, quae moribus fit. CVM *poſſideret,* } quod niſi oſtenderet, interdictum illud ei quotidianum non daretur, in quo additur, Cum ego poſſiderem. QVI SE *reſtituiſſe dixit,* } hoc loquendi genere quid ſignificetur, ſupra oſtendi. dicebat enim is, contra quem eſſet interdictum, reſtitui: non quia reſtituiſſet, ſed ut interdicto praetoris, quo reſtituere uidebatur, paruiſſe uideretur. SE VI *deieciſſe,* } ui quotidiana, moribus facta, ſine armis. AB SE } non iure, ſed opera, malitiaq. ſua. INERMIS } nullo defenſionis praeſidio munitus. SI ESSET *additum,* } hoc, Cum A. Caecina poſſideret. NON *defendo:* } cum dico, quaeri non oportere de eo, quod additum in interdicto non eſt. poſſum, enim, hac omiſſa ratione, Caecinam defendere, & dicere, eum poſſediſse. EXTRA *cauſſam eſt,* } non enim hoc quaeritur in hoc genere interdicti, utrum poſſederit, necne. neque hanc exceptionem in interdicto praetor addidit, Cum A. Caecina poſſideret: ſed interdixit ſine ulla exceptione. ſupra: P. Dolabella praetor interdixit, ut eſt conſuetudo, de ui hominibus armatis, ſine ulla exceptione, tantum, ut, unde deieciſſet, reſtitueret. Et: Vim, quae ad caput & ad uitam pertinet, reſtitui ſine ulla exceptione, uoluerunt. HOMINEM *ipſum,* } quem poſſediſſe oſtendam. IVS *commune,* } quod ſatis iam defendiſſe mihi uideor in hoc interdicto, in quo de poſſeſſione non quaeritur. DVBIVM *eſt, quin, ſi Caeſennia tum poſſidebat,* } infirma ratio. poſſidebat enim ex uſufructu, qui morte finitur, itaque non ſequitur, ut, quae poſſeſſio Caeſenniae fuit, eadem eſſe potuerit heredis. POSTEA } pro, poſtremo. DE ISTO *potius fundo, quam de alio,* } quia ſciebas, iſtum a Caecina fundum poſſideri, ideo ei, niſi eo tibi cederet, denunciabas, ideſt, poſſeſſionem tueri uelle oſtendebas. ſupra: Homini Romae in foro denunciat, fundum iſtum ſuum eſſe, ſeq. ſibi emiſse. AT ENIM *Sulla legem tulit.* } ne Volaterrani ciues Romani eſsent. qua lege priuatus Caecina iure ciuitatis, heres eſse Caeſenniae non poteſt. nam peregrinis ciuium Romanorum hereditates adire legibus non licet. EIVS *ea lege nihilum rogatum.* } legum clauſula cuius exſtat exemplum in ep. ad Att. lib. III. & Phil. I. VT IN *ceteris, quae rogaui.* } nihil obſcurius, aut etiam nihil mendoſius. ueteres libri, Et ea terris que primum. COTTAM } C. Cottam, conſularem, qui loquitur adoleſcens in libris de Orat. DECEMVIRIS } qui de libertate iudicabant. pro domo. QVOD *Arretinis adempta ciuitas eſſet;* } & quibus adempta ſemel ciuitas eſset, ij libertatem retinere non poſsent. CIVITATEM *adimi non potuiſse:* } a Sulla. nam is legem tulit, ut multis municipibus, in quibus Arretini, & Volaterrani fuerunt, ius Romani ciuitatis adimeretur. quod irritum tamen fuit. & ad hunc locum pertinent illa pro domo: Populus Romanus, L. Sulla dictatore ferente comitijs centuriatis, municipijs ciuitatem ademit, ademit ijſdem agros. de agris ratum eſt: fuit enim populi poteſtas: de ciuitate ne tam diu quidem ualuit, quam diu illa Sullani temporis arma uoluerunt. Scripſit etiam ad Att. lib. I. Volaterranos, & Arretinos, quorum agrum Sulla publicarat, neque diuiſerat; in ſua poſseſſione retinebam. SACRAMEMENTVM *noſtrum* } pecunia depoſita ab eo, qui petebat, & ab eo, qui infitiatur, ſacramentum dicebatur: ut ex Varrone intelligitur. Iuſtum Sacramentum, aut iniuſtum iudicare, eſt, ſecundum aliquem, aut contra aliquam litem dare. pro domo: Quin etiam, ſi decemuiri ſacramentum in libertatem iniuſtum iudicaſsent, tamen, quotieſcumque uellet quis, hoc in genere ſolo rem iudicatam referre poſse uoluerunt. NON *iudicauerunt;* } ut in dubia re pronunciarunt, non liquere. deeſse arbitror, L. ut legatur, Non L. iudicauerunt: ideſt, non liquere. ATQVE *hoc & contradicente Cotta,* } homine diſertiſſimo. SVLLA *uiuo* } cuius lege adempta municipijs ciuitas cum agris erat: quam, quod ad ciuitatem attinuit, ne ipſo quidem Sulla uiuo ſeruatam eſſe, non hic modo locus, uerum etiam oratio pro domo perſpicue demonſtrat. QVI IN *eadem cauſsa ſunt,* } qui ſunt ex ijs municipijs, quibus Sulla ciuitatem ademit. LEGE *agant,* } hoc explanatur ſequentibus uerbis, Ius ſuum perſequantur. eſt enim, Lege agere, iudicio experiri. IVRE *ciuili utantur.* } eodem iure, quo qui ciues Romani ſunt. DVBITATIONE, } nemo dubitat, quin iure ciuili recte utantur. VT EX ME *ea, quae tibi in mentem non ueniunt, audias,* }

feſtiue

feſtiue ſuſcipit magiſtri perſonam ad irridendum aduerſarium . facit idem in Diuin . his uerbis: Cognoſce ex me , quoniam hoc primum diſcendi tempus nactus es , quam multa eſſe oporteat in eo , qui alterum accuſet . SI CIVITAS *adimi non poſset* , ʒ poterat hoc Aebutius dicere : Si ciuitas adimi non poteſt, cur in colonias Latinas multi ciues Romani profecti ſint ? nam ius ciuitatis Romanae cum iure Latij permutare , dementia uidetur . ideo autem profecti , quia ciuitatem Romanam amiſerant. AVT *ſua uoluntate* , ʒ confutatio Ciceronis . LEGIS *multa* : ʒ aliquo iudicio damnati : cuius infamiam cum non ferrent, maluerunt in Latio iure Latij uiuere, quam Romae communi iure ciuium Romanorum. infra : Qui ſi in ciuitate legis uim ſubire uellent.&c. PATERPATRATVS ʒ unius ex fetialium collegio, qui hoſtibus ciuem Romanum in poteſtatem iuſsu populi tradebat, quod pacem cum ijs fecisset, quam populus ratam habere nollet. exemplum apud Liuium exſtat Mancini Numantini. QVI *miles factus non eſt* , ʒ qui militiam detrectauit, qui citatus non reſpondit. Valerius Max. lib.VI. INCENSVM ʒ qui cenſum uitauit. LIBERENTVR, ʒ libertatem adipiſcantur . IISCE *rebus* ʒ quas proxime commemoraui . EX IVRE *ciuili* ʒ ex iuris ciuilis materia , non ex legibus. AFFERANT *uelim*, ʒ quod afferent numquam : quia factum numquam eſt.

ORATIO

NON me praeterit , Recuperatores , tametſi de hoc iure multa praetereo , tamen me longius prolapſum eſse , quam ratio ueſtri iudicij poſtularit: uerum id feci , non quod uos in hac cauſsa hanc defenſionem deſiderare arbitrarer , ſed ut omnes intelligerent , nec ademptam cuiquam ciuitatem eſse , nec adimi poſse . hoc cum eos ſcire uolui , quibus Sulla uoluit iniuriam facere , tum omnes ceteros nouos , ueteresq. ciues . neque enim ratio afferri poteſt , cur, ſi cuiquam nouo ciui potuerit adimi ciuitas , non omnibus antiquiſſimis ciuibus poſſit . nam ad hanc quidem cauſſam nihil hoc pertinuiſse , primum ex eo intelligi poteſt , quod uos ea de re iudicare non debetis ; deinde , quod,ut Sulla ipſe ita tulit de ciuitate, ut non ſuſtulerit horum nexa , atque hereditates : iubet enim eodem iure eſse , quo fuerint Ariminenſes : quos quis ignorat duodecim coloniarum fuiſse , & a populo R. hereditates capere potuiſse ? quod ſi adimi ciuitas A. Caecinae lege potuiſset , magis illam rationem tamen omnes boni quaereremus , quemadmodum ſpectatiſſimum , prudentiſſimumq. hominem , ſummo conſilio , ſumma uirtute , ſumma auctoritate domeſtica praeditum , leuatum iniuria, ciuem retinere poſsemus, quam uti nunc cum de iure ciuitatis nihil potuerit deperdere , quiſquam exſiſtat , niſi tui , Sexte , ſimilis & ſtultitia , & impudentia , qui huic ciuitatem ademptam eſse dicat . qui quoniam , Recuperatores , ſuum ius non deſeruit , neque quidquam illius audaciae , petulantiaeq. conceſſit ; derelinquo commuuem cauſsam ; populiq. R. ius in ueſtra fide ac religione depono . is homo ita ſe probatum uobis ueſtriq. ſimilibus ſemper uoluit , ut id non minus in hac cauſſa laborarit ; nec contenderit aliud , quam ne ius ſuum diſſolute relinquere uideretur ; nec minus uereretur , ne contemnere Aebutium , quam ne ab eo contemptus eſſe exiſtimaretur . Quapropter , ſi quid extra iudicium eſt, quod homini tribuendum ſit, habetis hominem ſingulari pudore, uirtute cognita , & ſpectata fide , ampliſſimum Etruriae totius , in utraque fortuna cognitum multis ſignis & uirtutis , & humanitatis . ſi quid in contraria parte in homine offendendum ſit , habet eum , ut nihil dicam amplius , qui ſe homines coegiſſe fateatur . ſin hominibus remotis de cauſſa quaeritis ; cum iudicium de ui ſit , is , qui arguitur , uim ſe hominibus armatis feciſſe fateatur ; uerbo ſe , non aequitate defendere conetur , id quoque ei uerbum ipſum ereptum eſſe uideatis ; auctoritatem ſapientiſſimorum hominum facere nobiſcum ; in iudicium non uenire, utrum Caecina poſſederit , nec ne ; tamcn doceri poſſediſſe ; multo etiam minus , quaeri , A. Caecinae fundus ſit ; nec ne ; me tamen id ipſum docuiſſe, fundum eſſe Caecinae : cum haec ita ſint , ſtatuite, quid uos tempora reip. de armatis hominibus, quid illius confeſſio de ui, quid noſtra deciſio de aequitate , quid ratio interdicti de iure admoneant , ut iudicetis.

EXPLANATIO

NIHIL *hoc pertinuiſſe* , ʒ quod ab aduerſarijs obiectum eſt . EA DE RE ʒ non enim de ciuitate, ſed de interdicto , eiusq. uerbis ueſtrum iudicium eſt . HORVM ʒ de quibus legem tulit. NEXA , ʒ ut abalienare poſſent , quidquid uellent , per nexum , ideſt per aes & libram , ut ait Varro. DVODECIM *coloniarum* ʒ quae in Italia deductae ſunt lege M. Liuij tribuni pl. collegae C. Graechi. Plutarchus, Appianus . FVISSE ; ʒ non , inter duodecim colonias fuiſſe , (nam illae deductae ſunt in Italia. Ariminum autem in Gallia : & Ariminum annis multis ante duodecim) ſed eodem iure fuiſſe, quo fuere duodecim coloniae. PRVDENTISSIMVM, ʒ ne bis idem dicatur , cum ſequatur , Summo conſilio, malim legere, Prudentiſſimum . infra : Habetis hominem ſingulari pudore, uirtute cognita , & ſpectata fide ampliſſimum . AVCTORITATE *domeſtica* ʒ inter ſuos , in patria eundem in parte Itaiae minime contemnenda nobiliſſimum uocat , ſcribens ad eum lib. VI. fam. ſi modo hic A. Caecina ille eſt . COMMVNEM *cauſſam* , ʒ de ciuitate : in qua cauſſa non unius Caecinae, ſed omnium ciuium

Romanorum ius agitur. VT ID ʒ ut uobis probatus eſſet. NE *contemnere Aebutium*, ʒ quo pudor eius, probitasq. cognoſcitur, noluit committere, ut uel ab Aebutio contemptus eſſe, uel ipſe eum contempſiſſe uideretur: itaque diligenter ſuum ius perſecutus eſt. ETRVRIAE *nomine totius* ʒ Nomine, mendoſum eſt. &, quamquam ſententia patere ſatis uidetur, diuinatione tamen ueritatem aucupari non auſim. VIRTVTIS ʒ in aduerſa fortuna, ciuilibus bellis. HVMANITATIS ʒ in proſpera. interpretatur enim illud, In utraque fortuna. VERBO ʒ cum dicat, Eieci, non deieci: EREPTVM ʒ a me: cum docuerim, eandem rem utrique uerbo ſubeſſe. SAPIENTISSIMORVM *hominum* ʒ iuriſconſultorum. POSSEDERIT, *necne*, ʒ haec enim exceptio non eſt in interdicto. TEMPORA *reip.* ʒ recenti bellorum ciuilium memoria. QVID *illius confeſſio de ui*, ʒ non, Confeſſio de ui, ſed, Confeſſio de ui admoneat. ad eum enim uerbum, Admoneant, haec omnia referuntur, De hominibus armatis, De ui, De aequitate, De iure. DECISIO ʒ explicatio uerborum. DE AEQVITATE, ʒ admoneat.

FINIS.

INDEX
RERVM. ET. VERBORVM
LOCVPLETISSIMVS

quæ in primo Ciceronis Orationum uolumine continentur

A

AB ineunte adoleſcentia. pag. 82
ab initio. 39
abigere greges equarum. 154
abducere aliquem ab inſtitutis, cogitationibusque ſuis. pag. 94
abducere aliquem a natura, a paternis uitijs, atque a generis ſimilitudine. 213
abducuntur homines non numquam ab inſtitutis ſuis magnitudine pecuniae. 194
abeſſe a culpa. 48
abeſſe longe ab aliquo crimine. 55
abeſſe plurimum ab aliqua ſuſpicione. 162
ab hinc annos XIIII. *fuiſſe conſulem.* 124
ab hinc duos & XX. annos eſſe mortuum patrem. 155
abhorret iudicij diſcrimen ab opinione tua. 194
abhorret longe ab hac re mea ratio, ac uoluntas. 152
abijcere ad terram aliquem uirgis, & uerberibus. 280
abigere greges equarum. 122
abijt ab illo pecunia. 161
abijt res ab illo. 144. & 212
abit ille a iure. 139
abiudicare rationem ueritatis, integritatis, fidei, religionis ab ordine ſenatorio. 117
abradere aliquid ab aliquo terrore litium. 304
abripere e complexu filios. 118
abripere aliquem in uincla, & tenebras. 163
abrogare magiſtratum alicui. 175
abrogare fidem iuriſiurandi teſtibus. 75
abſentes homines in prouinciis ne rei fiant rerum capitalium, ſtatuitur a ſenatu. 167
abſoluere. —— Ab ab aliquo homine iudicio ſe abſoluere. 73
ab aliquo homine iudicio abſolui. 74
abſolui iudicio. 73
abſolui omnibus ſententijs. 248
abſtinere manus a Capitolio. 172
abſtinere manus a tutela. 135
abſtinere manus, animosq. a ſcelere. 112
abſtinere manus, & cupiditatem ab aliqua re. 235
abſum. Vide, Abeſſe.
abſumere tempus dicendo. 16
abſurdum auribus, animisq. hominum. 71
abundare uaſis argenteis. 171
abuti fortunis hominum ad aliquid. 181
abuti aliquo conſeſſu, & conuentu pro ſumma ſolitudine. 49
abuti alterius ornamentis pro ſpolijs. 34
abuti nomine inimici in alicuius periculo. 169
abuti iudicio, ac legibus ac quaeſtum, atque ad libidinem. 48
abuti omni tempore, quod lege conceſſum eſt. 122
accedere ad remp. 37
accedere ad cauſſam. 84 & 85
accedere ad alienam cauſſam. 88
accedere ad periculum. 99
accedere ad alicuius condiciones, & pactiones. 197
accedere ad iſtam rationem. 28
accedere alicui ad aurem. 209
accedere ueluti cumulus. 38
accedere proxime ad. 151
accedit eodem. 53
accenſus eſſe alicui. 131
accenſi. 155
accidere pernicies fortunis omnium. 117
accedere. — Si quod tempus accidiſſet. 81
accidere ad oculos, animumq. 229
accidere caſu, ut quis aliquid faciat. 55
accidit illi aliqua calamitas. 206

Index.

accipere ab reo ſcelus eſt. quanto magis ab accuſatore. 165
accipere pecuniam ob rem iudicandam, turpiſſimum eſt, maximeq. nefarium. 165
accipere hoc in bonam partem. 47
accipere contumeliam. 161
accipere iniuriam. 15
accipere ignominiam, & calamitatem. 168
accipere plagam. 209
accipere uulnus. 288
accipere leniter, & clementer aliquem. 246
accipere male uerbis aliquem. 144. & 161
accipere teſtimonium publicum, & mandata contra aliquem. 152
accipite certiſsimum argumentum. 154
accipere iudicium in ea ipſa uerba, quae aduerſarius edat. 114
accipere aliquem libentiſſime ſuis ſedibus. 284
ſatis Accipere, Vide Satis.
acceptam facere ſponſionem. 210
acceptum referre. 180
accitu alicuius euocari. 196
accommodatio magiſtratuum. 221
accommodatus ad tempus. 150
accommodatus ſaluti, fortunisq. omnium. 82
accuſare.
qui Alterum accuſant, magnum onus tollunt, magnum negotium ſuſcipiunt. 185
accuſant ij diligentiſſime & laborioſiſſime, qui ſeipſos in diſcrimen exiſtimationis uenire arbitrantur. 100
Quam multa eſſe oporteat in eo, qui alterum accuſet. 88
accuſare diſpoſite. 176
accuſare inter ſicarios. 54
accuſare ſtudio. 54
accuſare gloriae & oſtentationis cauſſa. 164
accuſator quae facere poſſe debeat. 92
accuſator quantum onus ſubeat. 185
accuſatori quae uitia uitanda ſint. 185
accuſatores non minus de laude, de honore, de fama ſua, quamqui accuſantur de capite, ac fortunis ſuis, pertimeſcere debent. 160
accuſatores ſolent in reos multa turpia & flagitioſa dicere. 297
facile omnes patimur Accuſatores plurimos eſſe, quod innocens ſi accuſatus ſit, abſolui poteſt; nocens, niſi accuſatus fuerit, condemnari non poteſt. 48
accuſatorum alij anſeres, alij canes. 48
accuſator firmus, & uerus. 89
accuſator mutus. 56
accuſatoris negligentia. 49
accuſatoria conſuetudo. 260
accuſatorie aliquid dicere. 181
accuſatorie cum aliquo agere. 148
acerbiſſimus luctus. 250
acquirere moram ad condemnandum. 302
Acredina urbs una ex quattuor, ex quibus conſtant Syracuſae. 251
acroama feſtiuum. 239
actio conſtituta per interdictum. 308
actio in auctorem praeſentem. 310
actio iniuriarum nihil ad cauſſam profeſſionis. 34
actio iniuriarum non ius poſſeſſionis aſſequitur, ſed dolorem imminutae libertatis iudicio poenaq. mitigat. 309
actionem poſtulare. 162
actor eſſe caußae. 86
actores Graeci. 95
actus quartus improbitatis. 154. tranſlatum a comoedia.
actum eſt. 64
acutum, & ſuſpicioſum hominum genus. 89
ad Arbitrium alicuius ſcriptum eſſe. 139
ad arbitrium libidinoſiſſimae mulieris ſpoliari. 198
ad arbitrium ſuum nauigare. 273
ad arbitrium alicuius poenas ſufferre. 299
ad arbitrium hominis nequiſſimi opus efficere. 144
ad coronam ſe dare populo. 193
ad diem adeſſe. 168
ad diem uenire. 225
ad diem dare frumentum, quod quis debet. 151
ad incertum caſum, & euentum certum quotannis ſumptum, & laborem impendere. 227
ad inuitationes aduentusq. amicorum & hoſpitum ſupellectilem elegantiorem comparare. 166
ad manus, atque ad pugnam res uenit. 261
ad nuctum alicuius iudicare. 163
ad perpendiculum columnas exigere. 143
ad rem non pertinet, utrum, &c. an &c. 180
ad tempus accurrere. 144
adicere rnſticanam parcimoniam nudam cupiditati, ac petulantiae. 33
addicit alicui bona praetor. 144
addicere fundum alicui. 304
addicere opus HS DLX. millibus. 144
addictam fidem pretio habere. 165
addictus eſſe alicui. 74
addictio bonorum poſſeſſionumq. 106
adducere aliquem in opinionem. 304
adducere in inuidiam aliquem. 106
adducere in ius. 16
adducere in iudicium. 44
adducitur ut res in diſcrimen. 117
adduci ad facinus pecunia. 259
adduci pretio ad hominem condemnandum. 230
adduci rem in id tempus. 114
adduci in obliuionem. 114
adduci in ſermonemi, nuidiam, uituperationem. 210
adductus benignitate. 154
adductus cupiditate. 192
adductus difficultate temporis, magnitudine pecuniae. 231
adductus ui, & metu. 178
adductus imperio, metu, ui, malo. 176
adductus ui, atque imperio, non officio. 113
adductus inimicitijs, aut iniuria. 185
adductus praemio. 185
adductus officio, fide, miſericordia, multorum bonorum exemplo, ueteri conſuetudine. 82
adductus ſtudio. 195
adductus religione. 134
adductus ad ſupplicium. 131
adductus in periculum. 131

adductus in ſummas anguſtias. 8
adeſa pecunia. 19
adeſſe ad iudicium. 89
adeſſe alicui in conſilio. 3
adeſſe in conſilio. 11
adeſſe animo. 306
adhibere in conuiuium aliquem. 261
adhibere ad conuiuium aliquem. 280
adhibere improbos duces, atque adiutores ad ſcelus. 247
adhibere ſimulationem aliquam aequitatis. 159
adhibere Iouem teſtem ſuae uoluntatis, ac religionis. 242
adhibere uim. 45. & 191
adhibere uim ueritati. 20
adhibere uim ingenuis. 251
adijcere oculum hereditati. 158
adigere arbitrum pro ſocio, aliquem. 72
adipiſci magiſtratus per largitionem. 175
adire periculum capitis. 57
adire hereditatem. 142
adire ad aliquem. 44
adiri ad libros Sibyllinos. 249
aditus ad aliquem ardui ac potius intercluſi. 143
aditus ad aliquos non ſunt ijdem. 213
aditus ijdem ad omnes patent. 213
aditus non modo diſiunctus, ſed etiam clauſus. 257
aditus omnes miſericordiae alicui praecluſos eſſe. 260
aditum faciliorem ad amicitiam alicuius habet nequitia quam uirtus. 186
adiudicare aliquam in ſeruitutem deae. 98
adiumento eſſe. 3
adiumento, & ornamento eſſe ſuis. 125
adiumento eſt illa res illi. 106
adiumenta belli. 277
adiungere ad remp. ſubſidium belli, & pacis opportunum. 187
adiungere ſe ad aliquem. 61
adiungere ſibi aliquem ſocium. 8
adiuuat caſus cauſſam alicuius. 168
ut omnes dij Adiuuent, pro, ad ſummum. 204
adiuuat aliquem multum natura. 93
adiutores improbitatis, ſocij furtorum, conſcij flagitiorum. 254
adhibere aliquem adiutorem ad ſcelus. 247
adminiſter cupiditatum. 174
adminiſtri rapinarum. 193
puer Adminiſter uictus quotidiani. 51
adminiſtri, & ſatellites. 31
adminiſtrare ſummam rerum. 54
adminiſtrare bellum. 210
adminiſtrare prouinciam uigilanter. 255
admittere aliquem ſocinm. 144
admittit nemo maleficium ſine cauſſa. 51
admittere dedecus. 58
admonere, non prohibere. 51
admonere illud, quod aliquem fugerat. 273
admonitus quaeſtu, ac tempore. 194
admouere ſibi ad nares reticulum. 261
admouere ignes, candentes laminas, ceteroſq. cruciatus. 285
admurmurationem gratam concionis fieri. 113
adoleſcens bonus, ac prudens. 213
adoptare aliquem ſibi patronum. 100
adoptare ſibi defenſorem ſui iuris, ultorem iniuriarum. 97
adoriri quam tumultuoſiſſime. 158
adſcribere nomen alicuius ad numerum clariſſimorum hominum. 170
adſpergere alicui ſextulam. 304
adſpicere uultum hominis, & adſpectum. 188
adſpicere hanc ſuauiſſimam lucem. 50
adſpicere ora iudicum. 117
adſpectus armatorum ad uim probandam ualet. 309
adſpirare ab alicuius pecuniam. 144
adſpirare aliquo. 32
adſpirare ad portum Syracuſarum numquã potuerunt claſſes Carthaginienſium. 273
adſtringere aliquem ſuis condicionibus in ipſo temporis articulo. 8
adſtringere rem ad uerbum. 310
adſtrictus ad ſtatuam. 246
aduenit dies, quo die &c. 158
aduenticia res, atque hereditaria. 142
aduenticium auxilium. 245
aduerſaria, menſtrua ſunt: delentur ſtatim. 68
aduerſaria negligenter ſcribuntur. 68
aduerſaria non eandem uim, neque auctoritatem habent, quam tabulae. 68
aduerſaria quid a tabulis differant. 68
aduerſaria ſuarum perſcriptionum, & liturarum proferre. ibidem
aduerſarius mulierum. 139
aduerſarium hoc mihi eſt maxime. 82
aduerſatur fortuna alicuius amentiae. 168
aduerſo anni tempore nauigare. 167
aduerſum tempus. 164
adulta aetate filius. 261
adulterare pecunia ius ciuile. 313
aduocare aliquem in conſilium. 188
aduocare amicos. 168
aduocati. 51
aduocatio. 69
aduocatio copioſa. 20
aduocationes frequentiſſimae maximarum rerum quotidie eo fiunt. 146
aedes ſacrae. 143
aedilis paullo amplius eſt, quam priuatus. 112
aeditui cuſtodeſq. templi. 247
aegre. — nihil aegrius factum eſt, multo labore meo, quam ut abſtinerent, &c. 255
aeger, & prope depoſitus. 117
aequa condicio, aequumq. certamen. 181
aequa poſtulatio. 42
aequabiliter omnes eſſe eiuſmodi. 129
aequari, conferriq. uix poſſe omnium ſcelera cum parua parte alicuius. 121
Aequitas cauſſae. 142
aequitas iactata, atque agitata multis iniuriis. 3
aequus animus. 62
aequum certamen proponi. 181
aeraria ratio. 7
aerarium inops, atque exhauſtum. 215
aerarium ſanctius. 254
aere dirutus. 193
aes alienum habere. 231

in Aere alieno eſſe. 231

in nullo Aere alieno eſſe. 231

aeſtatis tempus praetores Siciliae in itineribus conſumere conſueuerunt. 261

aeſtate ſumma praetores Siciliae prouinciam obire ſolent. 269

aeſtimare tenuiſſime. 235

aeſtimare alicuius rei pretium. 191

aeſtimare. 43

aeſtimatio remiſſior. 224

aeſtimatio Sicilienſis. 135

aeſtimatio frumenti nata eſt initio ex aratorum commodo. 154

aeſtimationem habere. 173

aeſtiua. 272

aeſtuare dubitatione. 164

aeſtus. 94

aetas ad dicendum eſt impedimento. 63

aetas maxime lubrica atque incerta. 280

aetas prope acta & decurſa. 34

aetatis exactae fructus. 75

aetas affecta. 247

id Aetatis homo. 158

Aetna. 249

affabre factus. 107

affectare iter aliquo. 62

affectus contumelia, ignominia. 175

affectus ignominia. 21

affectus maximis iniurijs. 163

affectus ſatietate, non metu. 168

affectus multis incommodis & difficultatibus. 82

affectus atque afflictus multis, & magnis difficultatibus. 3

afferre nuncium exoptatum alicui. 42

afferre nuncium alicuius mali aliquo. 272

afferre aliquam moram taeterrimi ſupplicij. 285

afferre diligentiam alicui. 259

afferre manus impias ac ſacrilegas templo alicui. 126 Vide, Manus.

afferre metum alicui. 267

afferre principium mali. 176

afficere aliquem ignominia. 275

afficere aliquem ſummo timore. 3

afficere aliquem morte, cruciatu, cruce. 118

afficere macula caerimoniam. 58

afficit aliquem pari ſenſu doloris acerbiſſimus innocentium cruciatus. 277

affici calamitate. 62

affici dolore. 245

affici honore. 262

affingere aliquid ſuſpicioni hominum. 242

affinis culpae. 41

affinis rei capitalis. 167

affinitatem diuellere. 12

affinitas intercedit mihi cum illo. 21

afflictus incommodis. 197

affligere prouincias. 135

affligere aliquem ita, ut ſaluus eſſe non poſſit. 151

affluens bonitate. 72

affluens omni lepore & uenuſtate. 281

Africanus ſuo cognomine declarat ſe tertiam partem orbis terrarum ſubegiſſe. 56

Africani dictum in ueterem affectatorem. 155

Africani minoris ſingulare conſilium. 261

Africani ſuperioris celeritas. 262

Agathocles rex. 251

ager cultiſſimus cum optima uilla. 73

ager incultus ſine tecto. 73

ager deformis, & horridus. 192

ager feraciſſimus. 199

ager immunis, liberq. 180

ager obſitus. 192

agri cultio. 159

ager cultorem deſiderat, lugere dominũ uidetur. 192

ager effert frumentum. 217

ager effert cum decimo. 204

agri ſegetesq. efferunt hoc frumenti. 222

agere.—Quae res agatur, non quibus quidque uerbis dicatur, quaeritur. 310

agere tanta contentione, tantisq. copijs aliquid. 130

agere animam. 71

agere cauſſam. 89

agere iudicio cum aliquo. 161

agere lege. Vide, Lex.

agere ex ſponſo. 16

agere dies feſtos. 161

omnia per nos Agere non poſſumus. 58

agere triumphum de claſſe alicuius. 168

agere geſtum. 71

agere in crucem ciuem. 285

agere perliberaliter. 57

agere ſummo iure cum aliquo. 257

agitur ius amicitiae, ſocietatis, &c. 23

male Agere. Vide, Agere.

agitur res alicuius. 275

agitur res alicuius permagna. 56

agitur dupondius alicuius, ideſt res paruula. 23

agitur res, honos, &c. 3

agitur periculum commune. 276

aguntur fortunae alicuius. 31

aguntur iniuriae ſociorum, agitur uis legum. 250

agi praeclare cum aliquo. 197

agi bene cum octauo. 204

agitantur dies feſti alicuius nomine. 170. & 178

agitare animis ſaepius rem. 153

agitare ſecum & cum ſuis quibus rebus quis facere poſſit aliquid. 153

agitatur res in ſenatu. 168

agitari poenis ſcelerum. 118

aggredi aliquem conari leuiore artificio. 158

agnoſci filium alicui. Vide, Teſtamentum.

Aiax, & Medea Cyzici. 154

alba Aemilius. 211

alias res agere. 49

alienus litteris. 47

alienus animus ab aliqua re. 61

alienum illi cauſſae. 306

alienum eſt meis rationibus, 287

alimur, ac ſuſtinemur hac re. 187

aliquammulti ueſtrum. 187

aliquid eſſe uideri. 95

aliquid dici uideri. 168

aliquid mihi eſt cum illo. 279

aliquis de populo. 145

allegare aliquem. 44

allegare ad aliquem amicos. 144. & 145

Index.

allegationes. 126
allegationes ad aliquem difficiles. 143
alleuare onus. 38
allicere alicuius beneuolentiam officijs. 288
Allienus. 95
alligare ad palum aliquem. 258. & 267
allinere notam, colorem, ſordes ſententijs. 108
Allobroges. 295
altius petere initium rei demonſtrandae. 303
altius perſpicere. 108
amandare aliquem. 46
amandari infra mortuos. 21
amandatio. 46
amator. Vide, Amicus.
ambitione ſumma contendere magiſtratum. 173
ambulare ſeptingenta millia paſſuum triduo. 30
amentia, praeditus atque audacia. 169
amicus. — non ſolum amicus, uerum etiam amator. 145.
amicus recens. 175
amicitia afflicta. 33
amicitia florens. 33
ab Amicitia afflicta transfugere, atque ad florentem deuolare. 33
amicitia ueritate colitur. 15
amicitiae iccirco comparantur, ut commune commodũ mutuis officijs gubernetur. 58
amicitiam diſſoluere. 58
amittere ſenſum omnem humanitatis ex animis aſſiduitate moleſtiarum. 64
amittere bona, fortunas, ornamenta omnia. 148
amittere ius ſuum. 114
amittere omnem honeſtatem. 58
amittere uitam. 45
amittere exiſtimationem ſui pudoris in alterius impudentia. 183
amittere rem de manibus. 164
amoenus & ab arbitris remotus locus. 269
amor penitus inſitus. 48
in Amore ac delicijs alicui eſſe. 229
amouere, aſportare frumentum. 188
ample exornare triclinium. 242
amplecti totum genus iudiciorum. 156
amplecti edicto aliquid. 140
amplecti omnia conſilia. 295
amplecti plurimis uerbis. 77
amplecti animo aliquanto amplius. 151
ampliandi poteſtas. 122
amplum ſibi eſſe putare. 169
ampliſſima pecunia. 44
ampliſſimum eſt apud eos Fabiorum nomen. 297
amplius centum ciues Romani. 119
amplius ſunt ſex menſes, uel triennium. 68
amplius triennium eſt. 68
amplius triennio nomen in aduerſarijs relinquere. 68
amplius pronunciari. 112
amplius pronunciari de Philodamo. 131
neminem Amplius petiturum. 73
angi animi dolore. 166
angiportum. 175
angulus prouinciae reconditus, ac derelictus. 154
anguſtiae aerarij. 218
anima. — non modo animum integrum, ſed ne animã quidem puram ſeruare potuit. 209
animaduerſio paterna. 50
animaduerſionis genus inhumanum a Varrone excogitatum. 126
animaduertenda ſunt ea peccata maxime, quae difficillime praecaueantur. 58
animaduertere in aliquem. 273
animaduerti in aliquem. 260
animus nimis timidus atque demiſſus. 171
animus demiſſus atque humilis. 297
animus diſſolutus. 19
animo ſoluto & libero uxorem alienam ſecum habere. 270
animo uacuo, ac ſoluto de aliqua re cogitare. 109
animo aequiſſimo aliquid afferre. 161
animo aequiſſimo eſſe. 302
animo libentiſſimo facere, ut &c. 109
eſt in Animo facere aliquid. 254
animi, & aurium cauſſa homines habere. 61
animum exſaturare ſupplicio alicuius. 267
anniculus. 198
anniuerſaria ſacra, & ſacrificia. Vide, Sacr.
annona, niſi in calamitate fructuum, pretium non habet. 169
annonae caritas. 192
annonae uarietas. 154
annumerari. 54
anno uertente. 19
in illum Annum locus ille, atque honos debebatur illi. 173
in Annos ſingulos iouis ſacerdotem capere. 173
anſeres. 48
anſeribus cibaria publice locabantur. 48
ante oculos eſſe. 302
anteacta uita. 211
antecedere auctoritate, & aetate, & uſu rerum. 254
antecedere honore, & aetate. 255
Antiochi Syriae regis filij. 241
antiqua officij ratio. 24
antiqui homines. 44
antiqui officij homo. 28
antiqui officij ueſtigium in aliquo remanere. 44
antiquior in ſenatu ſententiae dicendae locus. 262
antiquo opere, & artificio ſummo factus. 237
antiquitas generis inciſa, ac notata in monumentis rerum geſtarum. 298
Antiſtita fani. 248
Antonius orator. 129
aper Erymanthius. 247
aperire bonorum emptionem. 49
aperire locum ſuſpicioni aut crimini. 288
apertus in corripiendis pecunijs. 104
in Aperto ac propatulo loco. 249
aperto ſuſpicionis introitu, ad intima aliquorum conſilia peruenire. 108
Apollo Delius. 126
Apollo Temenites. 251
Apollinis ſignum pulcherrimum Scipionis monumentum, Agraganti. 247
apparitor. 195. & 200
appellari nominatim. 272
appellare aliquem honoris cauſſa. 70
appellare aliquem leuiore nomine. 55

appellare

Index.

appellare debitorem. 18

Appellare, cum pertinet ad iudicia.

appellare tribuno a praetore. 24

appellantur tribuni. 12

appellatur praetor. 255

appellere claſſem. 127

appellitur nauis aliquo. 267

appetere alienum. 55

appetere aliquid per auaritiam. 71

appetere partem aliquam laudis ex aliqua re. 257

appetitus omnibus ignominijs. 34

appetita uita ferro, atque inſidijs. 45

appius Caecus. 310

applicare ſe ad amicitiam, fidemq. alicuius. 152

apponere calumniatores. 154

apponere calumniatores ex ſinu ſuo. 122

apponere mancipem. 144

apponere de canibus ſuis quendam. 237

apponitur accuſator aliquis. 131

apponi accuſatorem alicui. 274

appoſitus homo ad alicuius audaciam. Bene appoſitus ad &c. 274

appoſiti menſes ad agendum. 123

appoſitior multo ad faciendum aliquid. 252

Apronius deſcribitur. 189

Apronius Decumanus. 202

Apronius decumanorum princeps. 188

Apronius caput atque os ſuum unguento perfricans. 195.

apud aliquem eſſe in honore, & in pretio. 52

aqua, feruenti perfundi ab aliquo. 130

arationis ipſius uis, & ratio conſideranda eſt, cum aratori onus aliquod imponitur. 212

arbiter familiae herciſcundae, 304

arbiter eſſe in aliquam rem. 69

arbitrum ſumere. 69

arbitratu alicuius accuſare quempiam. 70

arbitratu mulieris gerere praeturam. 144

arbitratu ſuo facere aliquid. 2,0

arbitrium quid a iudicio differat. 68

arbitrium pro ſocio. 7

arbitria honoraria. 55

arbitror, uerbum Romanae conſuetudinis conſideratiſſimum. 296

arceſſebantur ab aratro, qui conſules fierent. 47

arceſſere res tranſmarinas. 264

arceſſere aliquem, pro accuſare. 176

arceſſi crimine inuidioſo magis, quam uero. 170

Archimedem M. Marcellus, captis Syracuſis, dicitur requiſiſſe, eumq. cum audiſſet interfectum, per moleſte tuliſſe. 252

archipirata. 267

archipiratae capti, in Sicilia ſecuri percutiebantur. 267

architectus, & machinator omnium rerum. 61

ardere amore mulieris. 171

ardet Italia bello fugitiuorum. 258

ardent oculi: toto ex corpore crudelitas emicat. 284

ardere dolore. 167

ardens auaritia. 53

Arethuſa fons. Vide, Fons.

argentaria diſſoluta. 304

argentariam facere. 283. & 304

argentum caelatum. 61. & 135

argentum purum. 239

argentum exponere in aedibus. 235

argumentatio diſtans ab re ipſa, atque a ueritate. 47

argumentum odij certiſſimum. 48

argumento eſt alicui res aliqua. 212

argumento pertenui res patefacta. 108

argumenta ex ebore diligentiſſime perfecta in ualuis erant. 252

arguere, ciues Romanos necatos. 282

arguere aliquem rei capitalis. 306

Ariſtaeus Liberi filius, inuentor olei. 252

arma alia ad tegendum, alia ad nocendum. 311

arma capere. 64

arma ſumere. 61

armati non ſunt, qui ſaxis, & fuſtibus ſunt. 312

arma non eſſe ceſpites, neque glebas. 311

armati qui intelligantur. 311

armati intelligendi ſunt, qui ita parati reperiuntur fuiſſe, ut uim uitae, aut corpori potuerint afferre. 311

armati non ſunt, qui ſaxa iaciunt, ſi uocibus, non ratione, cauſſae ponderantur. 311

armati homines, non eſt dicendum, ſi quis ſolus cum ſcuto, cum gladio, impetum in aliquem faciat. 311

arrepere ſenſim, & moderate ad alicuius amicitiam. 213

arripere aliquid celeriter, quod alius tarde percipit. 72.

arrogantia omnis odioſa: ingenij moleſtiſſima. 93

arrogare ſibi nihil. 54

ars certare uidetur cum copia. 242

ars pretioſior, quam corpus. 72

artes, aequitas, induſtria, temperantia, defenſio miſerorum, odium improborum. 245

artificium. 287

Aſiatici uenales. 281

Aſpendius cithariſta. 128

Aſpendum, uetus op. Pamphyliae. 126

aſpernari auctoritatem alicuius. 37

aſſecla legatorum. 130

aſſectator uetus. 155

aſſequi coniectura, quae alicuius defenſio futura ſit. 180

aſſequi coniectura aliquid. 180

aſſequi coniectura ex aliqua re, quam aliquid ſit graue. 212

aſſequi effugium, aut moram mortis aliqua re. 285

aſſequi, paſſiue uſurpatum. 181

aſſiduus eſſe alicubi. 55

aſſiduus uiuere ruri. 47

aſſignare fortunae culpam alicui. 278

aſſignati apparitores. 195

aſſimulare & exprimere omnes litteras, & lituras. 183.

aſſiſtere ad fores. 130

aſſeuerare ſe facturum aliquid. 162

Athenienſium ciuitas prudentiſſima. 50

Athenienſium claſſis ſola poſt hominum memoriã ccc. nauibus ui ac multitudine in portum Syracuſ. inuaſit. 273

Atheniẽſium opes in portu Syrac. uictae, comminutae, depreſſaeq. ſunt. 168

Index.

ab Athenienſibus, data & diſpertita ſunt hominibus, & ciuitatibus initia uitae atque uictus, legum, morum, manſuetudinis, humanitatis exempla. 290
Athenio rex fugitiuorum. 206
Atilium ſua manu ſpargentem ſemen conuenerunt ij, qui miſsi erant. 47
atria Licinia. 7
atrocitas. 22
atrociter minitari. 284
atrox, ac difficile reip. tempus. 249
attalica peripetaſmata. 234
attendere animum. — aures iudex erigeret, animumq. attenderet. 122
attendere aliquem, pro, attente audire. 122
attente, bonaq. cum uenia uerba alicuius audire. 38
attinet. — Quid attinuit? 55
attingere leuiter aliquid. 60
attingere aliquem cognatione, affinitate, neceſſitudine. 155
attrahere ad aliquod negotium aliquem. 151
attribuere cauſſam calamitatis alicui. 274
attribuere culpam alicui. 278
attribuere auctoritatem alicui. 295
auaritia. — Nullum officium eſt tam ſanctum, neque ſollemne, quod non auaritia comminuere, atque uiolare ſoleat. 12
ex Auaritia audacia erumpit. 51
auaritia ex Luxuria creatur. 51
auaritia, hians & imminens. 174
auaritia feruere, & ferri. 18
auctus praeda. 269
auctionem conſtituere. 304
auctionem hereditariam conſtituere. 227
auctionem facere. 7
auctionari. 7
Auctor.
auctor idoneus. 225
auctor iniuriae. 160
auctore, & interprete aliquo, i. ut auctor eſt, ſiue ſuaſor, & ut ſentit aliquis. 264
auctore, & conſuaſore aliquo aliquid agere. 8
a malo auctore emere. 275
auctoritas adiuuat non ad obtinendum mendacium, ſed ad uerum probandum. 28
auctoritas rata aquaeductus, & itineris ſumitur a iure ciuili. 313
auctoritas leuior. 76
auctoritatem interponere. 140
auctoritatem alicuius repudiare. 191
auctoritate alicuius niti. 107
auctoritas, atque amplitudo. 37
aucupari uerba. 310
aucupium uerborum. 312
aucupari uim uerborum ſimilitudine rerum. 315
aucupari tempus. 42
audax ad conandum. 94
audacia metu continetur. 48
audacia multum poteſt in agro, locisq. deſertis. 302
audacia prorupta. 50
audacia ſingularis. 46
Nihil tam ſanctum eſt, quod non aliquando uiolet audacia. 50
audaciter. 56. & 59
audaciter hoc dico, non temere confirmo. 293
audire liquido. 209
audire minus commode ſuorum culpa. 209
auditione expetere aliquid. 248
auellere, atque abſtrahere aliquem de matris. cõplexu. 299.
auertere ad ſe ex pecunia magnam partem. 98
auertere pecuniam domum. 176
auertere pecuniam publicam. 119
auertere tabulas. 304
auertere a rep. frumentum. 214
auerſor pecuniae publicae. 283
auferre fundum, 73
auferre ſpem uictoriae alicui. 141
auferre uoluntatem defenſionis alicui. 141
auferre cauſſam alicuius rei. 303
auferre ſpiritum cum cruciatu. 275
auferre aliquid ex priore actione. 121
auferre iudicia a ſenatu. 121
auferunt dies quinque hi ludi. 110
auferre paucos dies. 8
augere rem. 164
augere oratione rem aliquam. 73
augere ſuſpicionem. 235
augere praeda. 232
auguſtiſsimum, & religioſiſsimum templum. 290
auocat aetas aliquem a proeliis. 53
auram uoluntatis alicuius afflari alicui. 124
aurium iudicium unum eſt & ſimplex, promiſcue ſtultis ac ſapientibus a natura datum. 295
auribus concipere cupiditatem. 248
auribus excitari libidines. 237
Vide, Inſuſurro.
auſpicato ſurgere ab aliquo. 136
auſcultare alicui. 56
authepſa. 61
auxilium ſibi petere per aliquem ab aliquo. 82

B

BACCHARI uoluptate. 293
bacchationes & uigiliae nocturnae. 123
ballio, leno. 71
barba maxima, & capillo ſordidati. 162
barbarus lingua, & natione. 250
barbarus natura, & moribus. 250
barbaria immanis, atque intoleranda. 299
baſilica. 230
baſis. 112
belle dicere. 33
bellua fera, immaniſque. 274
bellum iniuſtum, impium. 99
bellum nouum concitare. 259
bellum adminiſtrare, 280
bellum conficere. 166. & 257
bellum facere. 297
bellum indicere, & inferre. 99. & 133
bello domare aliquem. 293
bello perſequi. 282
bellum fugitiuorum in Sicilia a M. Aquillio confectum. 151
terrae, in quibus Bellum acerbum diuturnumque uerſatum eſt, quomodo ſint affectae. 192
bene agere. 307

bene

bene agitur. 204
bene cognitus, & reprobatus. 235
bene gerens ſui negotij. 24
bene collocare pretia, & munera. 166
bene nummatus. 56
bene penitus dare ſe in amicitiam alicuius. 180
beneficij loco, uel in beneficio aliquid petere. 192
beneuolo animo praemonere aliquem. 108
benignus ad commodandum. 230
benigniſsime promittere. 152
benigniſsime tractatus ab aliquo. 182
benignitate deorum immortalium. 73
bibere Graeco more. 130
Bithyniae regum mos. 261
blanditiae flagitioſae. 196
Boetus ſculptor. 235
bona fortuna, 230
bonae exiſtimationis cauſſa. 69
bonam ſpem de ſe habere. 113
boni, & fortes, & innocentes uiri. 153
bono eſſe alicui fieri aliquid. 39. & 53
CVI BONO FVISSET, (*nempe commiſiſſe delictum*) *identidem in cauſſis quaerere ſolebat L. Caſſius ſapientiſſimus iudex.* 53
bonorum poſſeſſio ſpectatur non in aliqua parte, ſed in uniuerſis, quae teneri ac poſſideri poſſint. 32
bonis euerti. 34
brachati Galli. 297
Bruttij. 61
Brutus in pace iacere, quam in bello uigere maluit. 119
bucula Myconis. 254
buleuterium. 160
bulla, ornamentum pueritiae. 14
Burrienus praetor. 12

C

CACHINNARI. 195
cadere. — nihil incommodi cadere alicui. 21
cadere ſub legum, & iudiciorum poteſtatem. 211
cadere ſub imperium, & ditionem alicuius domini. 219
caecus cupiditate, & auaritia. 30
caedere ianuam ſaxis. 130
caedes, & occiſio fit. 309
caedi uirgis ad necem. 131
caelatores. 242
caerimoniae omnium ſacrorum, fanorumq. uiolatae. 118.
C. Aquillius. 3
C. Aquillius, uir ornatiſſimus, 314
C. Aquillij laus. 314
C. Caſſius, uir clariſſimus, & fortiſſimus. 100
C. Cato conſul. 232
C. Cato uir clariſs. conſularis homo. 219
C. Cato duorum hominum clariſſimorum nepos, L. Paulli, & M. Catonis: & P. Africani ſororis filius. 233
C. Catoni HS CCIↃↃ IↃↃ CIↃ CIↃ CIↃ. *lis aeſtimata eſt.* 159
C. Claudij aedilitas magnificentiſſima. 230
C. Claudius Pulcher. 230
C. Clodius Pulcher Appij filius. 172
C. Curio. 108
C. Fannius. 143
C. Fimbria, homo audaciſſimus, & inſaniſsimus. 45
C. Fimbria diem Scaeuolae dixit. 45
C. Malleolus, quaeſtor Cn. Dolabellae. 135
C. Marius. 224
C. Marius, pater patriae, parens libertatis. 214
C. Marij uis, a que uirtus. 261
C. Matrinius. 259
C. Muſtius, eques Romanus. 143
C. Norbanus, praetor Siciliae. 258
C. Quinctius. 7
C. Rutilius Rufus. 100
C. Sentius. 225
C. Seruilius. 99
C. Varro, uir omnibus rebus ornatus. 131
calamitas accepta. 272
calamitate affici. 62
calamitoſa tempeſtas. Vide, Peruadere.
calet res. 130
caligo, & tenebrae. 218
callidus, ac ueterator. 191
callidus in ſuo artificio. 47
callidus, & imperitus, eius oppoſitum. 71
calumnia frigida, & ieiuna. 311
calumniatorum frontem notare, 49
campus aequitatis. — ex hoc, ut ita dicā, campo aequitatis ad iſtas uerborum anguſtias, & ad omnes litterarum angulos me reuocas. 314
campi, colleſq. nitidiſsimi, & uiridiſsimi. 192
cancellos circumdare praetori improbo. 209
extra Cancellos egredi. 61
candelabrum e gemmis clariſsimis opere mirabili perfectum. 242
candentes laminae admouebantur cruciandi gratia. 285.
canephorae. 230
canes ſunt aliqui accuſatores. 48
canes. 142
canes uenatici. 235
canes alebantur in Capitolio, ut ſignificarent, ſi fures uenissent. 48
canes ibi permultos eſſe nihil mali eſt, ubi multi obſeruandi, multaq. ſeruanda ſunt. 54
Cannenſis pugna. 54
Cannenſis pugna nequitiae. 161
cantus uocum, & neruorum, & tibiarum. 61
cantus ſymphoniae. 193
capere acrimoniam alicuius. 114
capere conſilium facere aliquid. 13. & 158
capit quis conſilium, ut faciat aliquid. i. faciendi. 144
capere coniecturam. 55
capere fructum ſui laboris, & induſtriae. 69
capere laborem. 76
capere pecunias. 176
capere, & conciliare pecunias, 197
capere pecunias contra leges. 119
capere incommodum. 203
capere perſonam petitoris. 10
capere uim, acrimoniamq. alicuius ad reſiſtendum hominibus audaciſsimis. 114
capere, urbem ui, & conſilio. 151
capere urbem ui, & copijs. 251
capere, ac ſuſtinere non poſſe libidines alicuius. 132
capi miſericordia. 34

capeſſere libertatem. 73
Capitolium a Gallis obſeſſum. 222
Capitolium publice coactis fabris, operisq. imperatis, gratis aedificatum eſt. 264
Capitolium incendio conſumptum. 243
Capitolium terreſtre domicilium Iouis. 252
capſae. 95
captioſa ſocietas, & iniqua. 72
captioſum eſt omnibus rem ullam cõſtitui eiuſmodi, quae cum armis geſta ſit, reſcindi iure non poſsit. 307
captiui. 283
caput raſum. 71
caput uelatum. 423
capite, & ſupercilijs raſis ſemper eſſe, ne is dicatur pilũ uiri boni habere. 71
capitibus inuolutis, aliquem ad necem producere. 283
capitibus obuolutis, ad palum, atque ad necem rapi. 268.
capitale crimen, & inuidioſum. 260
capitale, formidoloſum, atque optimo cuique metuendum eſſe. 165
Carbaſea uela. Vide, Tabernaculum.
carcerem aedificare. 191
carere commodis omnibus. 46
carere ſuſpicione. 62
carere laude populi; & honoris aliquorum luce. 191
caritas annonae; & uilitas annonae, oppoſitum. 225
caritas annonae facit, ut, quod re paruum eſt, tempore magnum uideatur. 225
carnifex ciuium, non ſicarius. 118
Carthaginienſium glorioſiſsimae claßes numquam ad pirare potuerunt ad portum Syracuſ. 272
Caſsius. Vide, C. Caſsius.
Caſsianus iudex. 53
Caſtiſsimus, & conſtantiſsimus. 76
caſtiſsimus homo. 136
caſtus. — Periurus, eius oppoſitum. 71
Caſtor, & Pollux celeberrimo in urbis loco locati. 290
caſtra mouere ex aliquo loco, & uaſa colligere. 237
catenas inijcere alicui. 274
caterua teſtium. 175
Cato. Vide, C. Cato.
cauere. 123
cauere ab aliquo. i. ſatis accipere. 161
cautio. 115
cauetur. — cautũ eſſe alicui praedib. & praedijs. 144
cautum uelle alicui. 144
cautum eſſe in legibus alicuius, ne, &c. 172
cautum, & exceptum eſſe nominatim alicui foedere, ne debeat dare aliquid. 264
cautum ſatis alicui eſſe ad defenſionem. 134
cauſſa certiſſima. 122
cauſſa grata, & iucunda alicui. 187
cauſſa idonea, illuſtris, grauis. 81
cauſſa iuſta, magna, perſpicua. 46
cauſſa ſplendida, probabilis, & facilis. 287
cauſſa difficilior. 237
cauſſa conſiſtit apud aliquem magiſtratum. i. ſedem aliquam reperit. 27
cauſſa in eadem eſſe. 264
cauſſam cognoſcere. 188
cauſſam deferre ad aliquem. 257
cauſſam dicere. 121
cauſſam dicere de capite priore loco. 12
cauſſam diſtribuere. 59
cauſſam perdere. 68
Magnum eſſet, tantam cauſſam, tam exſpectatam, & diligentia conſequi, & memoria cõplecti, & oratione exponere, & uoce, ac uiribus ſuſtinere. 92
cauſſam obtinere. Vide, Obtinere.
cauſſam perorare. Vide, Perorare.
cauſſam perdit, qui in iudicio HS *nummo amplius petit, quam debitum eſt.* 110
cauſſam labefactare. 69
In eadem cauſſa eſſe. 264
Ad cauſſas amicorum, nihil praeter fidem, & ingenium afferre oportet. 89
Vide, Incognitus, & Indictus.
cauſſa, quae ad facinus aliquem adduxit. 53
cauſſa maleficij quaeri ſolet etiam in minimis noxis, & in leuioribus peccatis. 49
cauſſa neceſſitudinis mihi cum illo intercedit. 82
cauſſae multae in unum locum conueniunt, atque inter ſe congruunt. 49
cauſſa cur. 21. & 50. & 133
cauſſam eſſe alicui, cur faciat aliquid. 62
cauſſam dare alicui, ut aliquid faciat. i. dare, aut deferre negotium. 216
cedit quaeſtus alicui. 180
celare dolorem taciturnitate. 118
celeberrimus locus. 264
celeberrimus urbis locus. 128
celeberrimus conuentus uirorum mulierumq. 249
celeberrimum clariſſimumq. monumentum. 142
celebritas ludorum. 262
cella.
Frumentum in cellam ſumebant praetores. 211
cellae nomine pecuniae coactae. 214
cella penaria. 151
cenam imperare puero. 49
cenſendi cauſſa conuenire. 114
cenſetur quincto quoque anno Sicilia. 175
cenſeri qui noluit, libertatem amittit. 316
cenſoria locatio. 187
cenſorium nomen. 81
cenſum habere. 162. 173. & 175
cenſus habere. 162
ex Cenſu ſpectare aliquem. 74
cenſu liberare aliquem. 316
centeſimae. Vide, Fenerari.
Centuripini. 267
cera codicis extrema. 135
cera infamis. 89
cera legitima. 89
cerarium. 218
Cereris fabula. 249
Ceres cum filiam ſuam Proſerpinam inueſtigaret, dicitur taedas inflãmaſſe ijs ignibus, qui ex Aetnae uertice erumpunt. 249
Ceres filiam ſuam quaerens, in illo errore ad Athenienſes ueniſſe, frugesq. attuliſſe dicitur. 249
Ceres Ennenſis. 249
Cereris ſacra non modo manibus attingi, ſed ne cogitatione quidem uiolari fas fuit. 178
Cereris ſacra, Graeca appellantur. 181
Cereris ſacra ꝑ mulieres, ac uirgines cõfici ſolebãt. 248

Cereris ſacrarium. 248

Cereris ſignum apud Catinenſes perantiquum, quod ui ri non modo cuiuſmodi eſſet, ſed ne eſſe quidem ſciebant. 248

Cereri, & Liberae totam Siciliam eſſe conſecratam, uetus opinio eſt. 249

Cereris, & Liberae ſacra max. & occultiſſimis caerimonijs continentur. 290

Cererem, et Liberam natas eſſe in Sicilia Siculi arbitrãtur. 249

Cererem antiquiſſimam placari oportere. 249

cernere oculis. 55

certare de hereditate. 140

certare ſuis legibus domi. 156

certare de ſponſione. 316

certare ſecum. 275

certam pecuniam petere. 69

certamen aequum. 181

certatio. 28

certis nominibus alicui pecuniam debere. 18

certum eſt non facere illud. 53

certum mihi eſt non committere, ut illud fiat. 114

certus accuſator. 48

ceruices frangi. 281

tantis Ceruicibus eſſe aliquem, ut audeat facere aliquid. 127

Charybdis. 281

Chryſas amnis, per Aſſorinorum agros fluens. 247

Chryſae ſimulacrum. 247

cibaria praebentur accuſatoribus. 48

Cibyratae fratres. 234

cibaria uberiora fieri caritate. 225

cicatrices aduerſo corpore exceptae. 257

Ciceronem ouantem, & prope triumphantem populus R. in Capitolium domo tulit. 66

cincta duobus portubus urbs Syracuſae. 251

Cinna ex urbe deiectus eſt. 23

Circaeum poculum. 98

circumciſa omni aditu, atque dirempta planities. 249

circumdare ligna, & ſarmenta. 130

circumdare ſarmenta aedibus. 133

circumflari ab omnibus uentis inuidiae. 201

circumfluere, atque abundare omnibus rebus. 186

circus Maximus. 148

circumſcribere. 177

circumſcriptum tempus. 124

circumſcribi HS ıↄↄↄ, *ab aliquo.* 71

circumſpicere omnia. 34

circumſpicere animo, ac mente. 295

circumſtat aliquem ſummae auctoritates. 114

circumuenire. 72. & 135

circumueniri ab aliquo. 34

circumuentus frequentia populi. 281

circumſpicere ſe magnifice. 68

ciſta. — *ex fiſco in Ciſtam transferre pecuniam.* 222

citare accuſatorem. 168

citare reum. 168

citare teſtem. 18

citerior pars aedium. 316

ciuis Romanus ſum. Vox, quae ſaepe multis in ultimis terris opem, & ſalutem tulit. 281

ciuilis diſſenſionis exitus. 283

ciuitas quibus modis amittatur. 316

ciuitas Romana, aut Libertas non poteſt lege cuiquam eripi. 316

cum Ciuitas adimitur, retineri libertas non poteſt. 316.

ciuitates perditae hos ſolent exitus exitiales habere, ut damnati in integrũ reſtituantur, uincti ſoluantur, exſules reducantur, res iudicatae reſcindantur. 259

ciuitas immunis, ac libera. 187

clamant tabulae ſeſe eſſe corruptas. 169

clamant tabulae eſſe praedam illius fuiſſe. 145

clamat hoc reſtipulatio: QVOD. *&c.* 74

clamitare calliditatem. 71

clamorem fieri tota domo. 130

clamorem tolli a cuſtodibus templi. 242

clamor inimicus, atque infeſtus. 119

clara, ac teſtata res. 183

clara res apud omnes. 127

clara res conſuetudine. 68

clara res eſt. 195

clarius luce. 182

claſſis Maſſaniſſae regis. 248

claſſis appulſa ad eum locum. 248

claſſis mille nauium numero. 127

claſſis ornata. 265

claſſes optimae, atque ornatiſſimae. 106

clauditur terra, & mari loci natura urbs. 181

clauſa concilia habere de aliquo. 195

clauſus ad exitus, ſaeptus undique, tutus ad cuſtodiam. 267.

clauis male multare aliquem. 247

clementiſſimus ab innocentia. 53

Cleomenes Syracuſanus. 270

clientela. 55

Cn. Carbo, homo ſeditioſus. 125

Cn. Carbo ſpoliatus a quaeſtore ſuo Verre pecunia publica. 106

Cn. Carbonis mortui nomen odio eſt multis. 124

Cn. Domitius M. Silano diem dixit. 100. & 171

Cn. Lentulus Marcellinus. 82

Cn. Lentulus patronus Siciliae, clariſſimus adoleſcens. 168.

Cn. Pompeius. 99

Cn. Pompeius de tribunicia poteſtate retulit. 113

Cn. Pompeius quaeſtor Albutij fuit. 99

Cn. Pompeius uir clariſſimus, & fortiſſimus. 113 & 283.

Cn. Pompeij dextera inuicta. 283

Cn. Tremellius. 110

coaceruare tantam uim rerum. 239

coaceruare una in domo ex multis familijs. 61

coacta multitudo. 307

coacti ſunt ij, qui ab aliquo ſunt unum in locum congregati. 234

coactae pecuniae nouo inſtituto. 106

coactus malo. 195

coactus metu. 177

coactus ui, & metu. 254

coactus ui, ac neceſſitate. 177

coactu alicuius facere aliquid. 157

coactu, atque efflagitatu alicuius. 269

coaequare omnia ad iniurias, libidinesq. ſuas. 200

coargui criminibus. 249

coauctio annonae. 220

coepta ſunt haberi comitia. 109
codicem inſtituere, & conſcribere. 68
coemptiones. 318
cogere nummos. 222
cogere pecuniam. 136.& 172
cogere ſtipendium. 135
cognatio ſtudiorum, & artium. 245
cognitor iuris. 82
cognitor uiduarum. 227
cognitor honeſtus. 119
cognitor locuples. 285
cognitorem dare. 169
cognitorem dare in aliquam rem. 73.& 77
cognitorem fieri. 77.& 169
cognitor.i.qui aliquem nouit. 285
cognomen eſſe alicui, Capitoni. 41
cognoſcere cauſſam. 153
cognoſcere cauſſam alicuius cum conſilio. 196
cognoſcendi conſuetudo. 37
cohibere oculos ab aliqua re. 248
cohoneſtare exſequias. 21
cohoneſtare ſtatuas. 180
coire ſocietatem. 53
coire ſocietatem uoluntariam cum alio. 28
coitur ſocietas. 42
colere, ac tueri praedia. 46
colitur ea pars urbis, & habitatur frequentiſſime. 251
colere, atque obſeruare aliquem. 57
colere ſacris anniuerſarijs, ac ſumma religione. 245
colere aliquem Deum ſacrificijs anniuerſarijs. 252
colere propinquitatem. 12
colligere multitudinem rerum. 240
colligere reliquias. 174
colligere uaſa. 237
colligere, atque aucupare omnia. 105
colligere exiſtimationem multo ſudore, labore, uigilijs. 101.
colligere famam. 100
colligere inuidiam crudelitatis ex aliqua re. 260
colligere ſe. 23
collige te. 93
collocare caſtra. 272
collocare caſtra luxuriae. 272
collocare monumenta plurima uictoriae ſuae apud aliquos. 151
collocare dotem in fundo, ut mulieri eſſet res cautior. 304.
collocare pecuniam melius alicubi. 304
collocare ſedes, ac domicilium. 151
collocari apud hoſpites. 130
collucet, atque illuſtratur templum candelabri fulgore. 172.
collucet forum furtis, praeda prouinciarum, ſpolijs ſociorum.i.rebus furtiuis ibi ſuſpenſis. 129
colludere cum aliquo. 161
collum inſerere in laqueum. 236
colluſio hominis nequiſſimi cum aliquo. 190
collybus. 218
collybus eſſe non poteſt, cum utuntur omnes uno genere nummorum. 218
columen familiae. 217
columna Maenia. 95
comes pecuniae anulus. 152.& 219
comiſſatio. 190
comitatu regio, atque ornatu eſſe. 142
comitia habere menſe illo legitimo. 173
commemoratio. — eſſe omnibus in aſſidua commemoratione flagitiorum. 136
commemoratio ſplendidior, atque illuſtrior. 100
commendare rem, & famam ſuam alicui. 24
commentari declamationem in aliquem. 52
commercium. 173
commercium nemini eſſe in aliquo agro. 20
committere clauſtra loci alicui. 270
committere conſilia alicui. 185
committere exiſtimationem, ac ſpem reliquae uitae alicui. 34
committere de ſua exiſtimatione alicui. 210
committere hominem fidei alicuius. 231
committere rem fidei alicuius. 151
committere liberos ſuos alicui. 135
committere tabellas alicui iurato. 110
committere tabellam iudicialem alicui. 165
committere ſe hiemi, & fluctibus. 167
committere ſe in conclaue. 50
committere ſe in conſpectum alicuius. 233
committere proelium. 64
committere poenam octupli. 190
commiſſam eſſe hereditatem Veneri. 122
commiſſam eſſe hereditatem palaeſtrae. 158
commodare nomen ſuum alicui ad tranſlationem criminis. 246
commode. 195
commodi mores. 183
commodum eſſe alicui facere illud.i.utile. 156
quos ſibi commodum ſit inuitare. 130
quantum commodum eſt, detrahere. 118
commonefacere aliquem. 158
commonefacere de calamitate. 255
commonefieri ſui ſceleris ex illa oratione. 275
commonere aliquem de re aliqua. 274
commonere aliquem noctes diesq. 114
commoneri de auaritia alicuius. 148
commouere caſtra alicunde. 271
commouere inuidiam.ſ.in aliquem. 147
commouent illa magnum, & acerbum dolorem alicui. 239.
commouent illae res animum, aut oculos alicuius. 166
commouere aliquem aequitate cauſſae, & ſua auctoritate. 142
commoueri animo. 35.94
commoueri atrocitate rerum. 216
commoueri incommodis alicuius. 203
commoueri miſerijs, ac periculis alicuius. 299
commune, ſubſtantiuum. — Commune Siciliae. 170. & 180. — *Cōmune Miliadū.* 135. — *hoc eſt reſp.*
commune quiddam eſt eiuſdem ordinis hominibus inter ipſos, atque coniunctum. 20
communis cauſſa, commune periculum. 147
communis humanitas. 21
communis inimicus. 125
commune malum, communis metus, commune periculum. 125
communis omnium eſt inimicus, qui fuit hoſtis ſuorum. 125.
communicare gloriam alicuius facti, cum aliquo. 157

communicare praemium laudis cum aliquo. 277
communicare culpam ſuam cum aliquo. 160
communio ſanguinis multum ualet. 50
communita cauſſa teſtimonijs firmiſsimis. 75
comparare accuſatorem. 44
comparare conuiuium magnifice, & ornate. 130
comparare confeſsionem improbiſsimã ad crimen. 221
comparare defenſionem ſibi. 190
comparare ingenioſam defenſionem ad crimen.
comparare remedium praeclarum ſibi ad &c. 261
comparatum eſt more maiorum. 64
comparere, pro apparere. 143
Veſtigia, quibus exitus illorum ex illo loco compareatur. 282
compendium, & quaeſtus. 151
compendium facere. 76
comperendinare. 111
comperendinatus. 121
comperendinatus, pro comperendinatione. 122
compilare diuinum domiciliũ latrocinio nocturno. 290
complecti oratione, facta alicuius. 240
complecti memoria tantam cauſſam. 92
complecti uerbis cauſſam. 139
complecti omnia ſcelera uno maleficio. 46
complere Dianam coronis, & floribus. 244
completum eſſe carcerem mercatorum. 281
complere ſummam promiſsi ſui. 204
comparandus non eſt homo ampliſsimus cum infimo ciue. 296
comparatio ad ignem in aquam coniectum. 70
comparatio ad fruges, & arbores, quae nõ in omni agro naſcuntur. 51
componere aliquid de argento, &c. 236
componi cauſſam. 61. & 161
compoſita comparataque ad utilitatem reip. 188
compoſitus, & delibutus capillus. 61
compoſitio.—per compoſitionem ſeruare ſuos ciues. 45
compromiſſum. 163
compromiſſum facere de aliqua pecunia, & arbitrum ſumere. 69
concedere aliquid ſua uoluntate alicui. 89
concedere primas partes alicui. 95
concedere imperium alicui. 270
concedere alicui de familiaritate alicuius. 169
concedere crimen, gratiae. i. gratiæ cauſſa criminari alterum. 70
concedere omnia peccata omnibus. 142
concedere temere dicto. 37
conceptus. Vide, Concipio.
conchylio tinctum. 241
concidere uirgis aliquem. 141
concidunt praeclara artificum nomina. 231
conciliare pecuniam. 175
Vide, Pecunia.
concio aduocata ad eam rem. 152
concipere maculam ex aliqua re. 50
concipere nefarium ſcelus. 243
concipere in ſe ſcelus. 118
conceptam turpitudinem delere. 113
conciſus pugnis, & calcibus. 194
concitare animum alicuius. 147
concitare animos aliquorum in aliquem. 214
concitare bellum. 297
concitare populum. 135
concitare inuidiam in aliquem. 160
concitare tumultum. 130
concitus ad rixam. 304
conclaue. 50
concludere in anguſtiſſimam formulam ſponſionis aliquem. 69
concoquere. —tibi deliberandum, & concoquendum eſt, utri potius credas. 75
concedere alicui rem, & famam ſuam. 24
concupiſcere aliquid, ad inſaniam. i. ita ut quis inſaniat. 166.
concurri ex tota urbe. 247
concurſare. 261
concurſare tota urbe. 272
concurſatio alicuius. 131
concurſus fieri undique alicui. 198. & 118
concurſus tantae multitudinis. 104
condemnare aliquem omnibus ſententijs. 178
condemnari perpaucis ſententijs. 131
condemnare ſponſionis. 230
condemnatus iniuriarum. 154
condemnatus pecuniae publicae. 61
condicio bona. 89
condicio difficilior. 8
condicio honeſta. 89
condicio aequa. 181
condicio iniqua. 135
condicio ſocietatis. 73
condicio uitae miſera, & iniqua. 201
ea condicione, & eo pacto, nequid &c. 224
optima condicione debet eſſe is, cuia res eſt, cuium periculum, in bonis uendendis. 85
condicionem ferre. 32
conditum domi. 151
condonare alteri edicto hereditatem. 138
condonare partem ſuam alicui. 77
condonatio poſſeſſionum. 106
confectus. 19
confectus, ac proditus fame, atque inopia rerum omnium. 278
confector negotiorum. 169
conferre capita. 190
conferre cauſſam in aliquem. 145
conferre ferrum, ac manus cum aliquo. 219
conferre culpam, & cauſſam in alios. 133
conferre pecunias ad aliquam rem. 175
conferre pecunias maximas alicui ad honorem, & amplitudinem. 178
conferre rationem alicuius rei ad: &c. 188
conferre ſuſpicionem in aliquem. 56
conferre ſe in alicuius fidem, & clientelam. 57
conferre ſe in fugam. 305
conferre ſe in gregem ſicariorum. 55
conferre tributa ex cenſu. 173
conferre ſupplicia, quae debentur hoſtibus, ad ſuum, non ad reip. tempus. 269
conferre uocem in quaeſtum. 7
conferre aliquid in commune. 7
conferre unum in locum. 121
confeſſa res. 208
confeſſio. 119
conficere dotem filiae nubili. 34

conficere tabulas. 67
conficere permagnam pecuniam ex aliqua re. 144
confictio criminis. 46
confidere praeſidio alicuius. 107
confidere cauſſae. 164
confingere crimen alicui. 167
confingere falſam cauſſam tumultus. 131
Quo maius crimen ſit id, quod oſtendatur eſſe falſum, hoc maior fit iniuria ab, qui id confingat. 220
confirmare ſe. 203
confirmare aliquem. 29
confirmare aliquid liquido poſſe. 182
confirmo hoc uobis. 114
confiſus copia & facultate cauſſae. 67
confiteri de maleficio ſuo. 59
conflagrat claſſis incendio illius. 271
conflagrare inuidia. 149
conflagrare inuidia furtorum alterius. 126
conflare accuſationem, & iudicium. 171
conflare crimen & inuidiam, in aliquem. 164
conflare iudicium. 61
conflat illa res hoc iudicium. 38
conflare negotium alicui. 174
conflictari honeſto iudicio. 20
conflictari uerbis iniquiſſimis, improbiſſimis iudicibus. 197
conflictus corporum. 309
confligere leuiore actione. 302
confringere conſilia alicuius ui ſua. 119
confugere ad arma. 132
confugere ad aram legum, praeſidiumque iudicum. 151
confugere ad arbitrum. 69
confugere ad fidem alicuius. 58
confugere ad alicuius ueritatem, fidem, miſericordiam. 3
confugere ad uim, atque ad arma. 132
confugere aliquo quaſi in portum. 52
confugere in aſylum. 133
confugere in domum alicuius, ſicut in aram. 72
coniecturam capere. 55
coniecturam capere furti, atq. praedae ex lucri magnitudine. 204
coniecturam facere. 181
coniecturam facere ex aliquo de ceteris. 141. & 182
coniectura aſſequi, quid ſit. 267
conijcere aliquid in nauem. 126
conijcere tela in aliquem. 21
conijcere ſortes in hydriam. 173
conijcere aliquem in carcerem. 259
In uincula. 259
In ferrum, atque in uincula. 274
In latomias. 281
coniunctio ſecundae, dubiaeq. fortunae. 126
coniunctus cum aliquo ſumma neceſſitudine, praeterea re, ac ratione. 180
coniunctus cum aliquo ſocietate criminum. 92
coniunctiſſimo animo cum aliquo uiuere. 24
coniungere neceſſitudinem cum accuſatore. 255
conniuente aut imprudente aliquo, cõmitere aliquid. 60
conqueri ignominiam alicuius. 112
conqueri grauiter. 30
conſceleratiſſimi filij. 50
conſcientia timidum, & ſuſpicioſum facit. 269
conſcientia ſceleris frenat aliquem, ne faciat. 208
conſcius eſſe temeritatis, & mendacij, alicuius. 252
conſcribere edictum. 138
conſequi diligentia aliquid. 93
conſequi memoria. 240
conſeruare conſuetudinem. 165
conſeruare leges. 113
conſeruare ordinem. 68
conſeruare uoluntatem. 141
conſeſſus. 49
conſiderare cum ſuis animis. 190
conſideratus homo. 302
conſilium audax. 30
conſilium clemens. 168
conſilium cupidum, audax, temerarium.
conſilium plenum ſceleris. 44
conſilium ſtultum. 168
conſilium capere. 144. & 168. *Vide Capere.*
conſilium conſtituere. 109
conſilium enunciare aduerſarijs. 59
conſilium, pro iudicibus. 113
conſilium dimittere. 164
conſilium inire. 109
in Conſilio adeſſe alicui. 3
conſilij non modo particeps, ſed etiam princeps. 126
conſilia eodem ſi quis fecit, tum idem feciſſe erit exiſtimandus. 224
conſiſtit culpa, & ſuſpicio in aliquo. 64
conſiſtit ſalus alicuius rei in aliquo facto. 153
conſiſtere in cauſſa animo certo, & confirmato. 29
conſiſtere illius animum ſine furore, atque amentia non ſinunt ſcelera. 118
conſolari ſe tenui, & inani ſpe. 75
conſolatur aliquem illa ſpes. 180
Conſtat. — Hoc conſtat, illum feciſſe aliquid. 87
conſtat hoc inter omnes. 45. & 113
conſtat ille totus ex fraude, fallacijs, mendacijs. 71
conſtituere ſe daturum nummos. 8
conſtituere accuſatorem. 82
conſtituere animaduerſionem. 131
conſtituere auctoritatem iudiciorum. 117
conſtituere cauſſam in uerbo. 314
conſtituere cognitionem praetoris. 162
conſtituere crimen in aliquo homine. 221
conſtituere condicionem alicui. 284
conſtituere donationem. 219
conſtituere fines certos, ac terminos ſibi. 16
conſtituere hominem in conſpectum omnium. 257
conſtituere diem. 158
conſtituere ius. 142. & 188
conſtituere ius, condicionem, legem, aliquibus. 231
conſtituere nouum ius in populum. 138
conſtituere hoc iuris in omnes. 215
conſtitnere malum alicui. 130
conſtituere mercedem. 278
conſtituere modum aliquem cupiditati. 176
conſtituere monumenta ſuorum uitiorum alicubi. 106
conſtituere poenam. 232
conſtituere pretium frumento. 216
conſtituere rationem ſalutis omnem in pecunia. 106
conſtituere ſpectaculum acerbum, & miſerũ & graue, alicubi. 131

conſtituere ſpectatorem mortis,aliquem. 278
conſtituere ſplendorem, & ornamenium alicui. 165
conſtituere ſupplicium in aliquem. 275
conſtituere terminos ſibi. 16
conſtituere cum aliquo. 163
conſtitui ſalutem alicuius ex aliqua familia. 151
conſtituta uictoria eſt,ab armisq.receſſimus. 40
ad conſtitutum diem. 307
conſtrata nauis. 270
conſuaſor. 8
conſuetudo a maioribus tradita. 178
conſuetudo maiorum longo,interuallo repetita, ac relata. 100
conſuetudo regia. 198
conſuetu peccandi. 218
conſuetudinem conuellere,& commutare. 121
conſuetudo paullum ſerpere,ac prodire incipit. 100
conſuetudinem introducere. 154
conſulere exiſtimationi. 208
conſultus natura,non diſciplina. 314
conſumere annos in aliqua re. 124
conſumere noctem totam facienda aliqua re. 267
conſumere tempus in aliquo ſtudio. 94
conſumere tempus. 175
In dicendo. 167
conſumere operam in faciendo aliquo. 111
conſumere aliquantum operae, & temporis in agris colendis. 47
conſumere pecuniam in ſtatuis. 175
conſumere uim uerborum in alijs rebus. 288
conſumi homines partim aetate, partem ciuitatis diſcordijs,ac reip.calamitate. 298
contagio imitandi belli. 257
contemnere,ac pro nihilo putare aliquem. 89
contemnere aliquem ; non ducere eſſe hominem. 195
contemnere aliquem,deſpicere , liberum eſſe non ducere. 141
contemnere ſermonem,atque exiſtimationem alicuius. 145
contendere aliquid. 55
contendere magiſtratu. 109
contendere ab aliquo per gratiam,ut faciat. 113
contendere armis. 302
contendere uerbis,litteris , ſummo iure. 312
contendere omnibus neruis , atque in eo laborare, ut, &c. 208
contendere omnes neruos aetatis, induſtriaeque in aliqua re. 111
contendere tantum itineris una nocte. 55
contentione magna,magnisq.copijs agere. 13
contentus ſupplicio communi auaritiae. 118
contentus uno ſcelere. 126
conterere tempus fruſtra. 74
conterere diei breuitatem conuiuijs,noctis longitudinem ſtupris,& flagitijs. 261
conteſtare. Vide, Lis.
conteſtata lis. 73
continens fundus fundo alicuius. 304
continere, & reprimere ſe ab aliquo faciendo. 269
contineri legum,& exiſtimationis periculo. 285
contineri remp.a quibuſdam hominum. 177
contineri cauſſam alicuis in communibus miſerijs. 171
contra.
contra conſuetudinem dicere. 47
contra inſtituta omnium facere aliquid. 106
contra morem maiorum facere aliquid. 56
contra nutum,ditionemq.alicuius. 33
contra naturam rerum , contraq.conſuetudinem hominum,contraq.opiniones omnium dicere. 47
contra pactionem foederis. 264
contra pugnare omni ratione. 61
contra quam cauſſa poſtulet,aliquid facere. 312
controuerſia.—Sine controuerſia,ideſt ſine dubio. 74
controuerſias diſtrahere. 302
contrahere rem cum aliquo. 180
contrariae hominum ſententiae, inimicitiae maximae ſunt. 185
contuli. Vide , Conferre.
contumacia. 73
contumeliam accipere. 161
contumelia afficere. 175
contumelijs operiri,& opprimi. 250
contumelia habet aliquem aculeum , quem pati prudentes,ac uiri boni difficillime poſſunt. 20
conuellere ſtatuam ex ſuis ſedibus. 290
conuellere,& commutare inſtituta omnium,conſuetudinem a maioribus traditam , condicionem amicitiae, ius ſocietatis. 187
conuenire in concionem. 130
conuenire in conſilium frequentes. 154
conuenire aliquid in aliquẽ,ut uitiũ aliquod.142. et 189
conuenire tempora cum conſulibus, & cum menſibus. 182
conuenit mihi cum illo. 136
conuentum. — ex conuento facere aliquid. 305
conuentum agere in opidis praetores ſolebant. 265
conuentus Syracuſanus. 164
conuertere aliquid ad ſuos quaeſtus. 188
conuertere aliquid de alterius fortunis in ſuam rem. 62
conuertere uel tantulum in rem ſuam ex negotio ſui mandato. 58
conuertere mandatum ad ſuum commodum. 58
conuertere quaeſtum unius anni in rem ſuam. 113
conuerti clementiam in crudelitatem. 275
conuinci omnibus iudicijs. 209
conuictus criminibus nefarijs. 117
conuictus tot criminibus,& teſtimonijs. 203
conuiuium pudicum,& ſobrium. 214
conuiuia cum maximo clamore,& conuicio. 262
conuiuia Verris turpia. ibidem
conuiuia parare. 195
conuiuium ornare & apparare. 237
in Conuiuium adhibere aliquem. 192
conuiuari de publico. 203
conuulſis repagulis. 247
coopertus lapidibus. 140
coopertus ſceleribus. 118
cooptare ſenatorem. 172
cooptari in ordinem aliquem. 172
copiam alicui facere alicuius rei quam largiſſime. 149
copias excipere moenibus. 178
copioſa,& locuples mulier. 68
copioſus ad dicendum. 215
copioſus in dicendo in primis Siculorum. 167
copulatos peruenire aliquo. 255
cordi eſſe. 34

Corint. iu

Index.

Corinthium uas, aut Deliacum. 229
Corinthia uaſa. 160.& 181
corollarium. Sine corollario de conuiuio diſcedere. 238
corollarium nummorum ad fructus aratorum addi. 204
corollarum ſcenicorum. 219
coronam habere unam in capite, alteram in collo. 261
corpore perhorreſcere. 250
corrigere uoluntates aliquorum. 80
corripere pecuniam. 155
corripere pecunias. 104
corrogati nummuli. 219
corruptelae mulierum. 174
Cotta diſertiſſimus ciuitatis. 316
crapulam exhalare. 189
Craſſi, & Antonij cur laudentur. 183
creare periculum alicui. 99 & 167
creatus ſacerdos ſuffragijs. 173
credit nemo niſi ei, quem fidelem putat. 58
credi non conuenit ijs, qui ob aliquod monumentum ſuum cupidius aliquid dicere uidentur. 295
Qui orationem bonorum imitatur, cum facta quoque imitari, facile creditur. 7
crepidines urbis. 273
crepitus plagarum. 284
creſcere de aliquo. 275
creſcere ex aliquo, idest augeri auctoritate ex moleſtia alicui allata. 53
cretula.—Signum in cretula. (ea autem obſignabātur litterae) 240
crimen commenticium. 46
crimen domeſticum, ac uernaculum. 210
crimen inuidioſum. 53
crimen obſoletum. 275
crimen incertum multis ſuſpicionibus corarguitur. 53
crimen non eſſe ita defendendum, quod aliquis tale fecerit. 222
crimen ſine accuſatore. 260
crimina diluere dilucide. 185
crimen obijcere. 72
crimina diſſoluere defenſione. 163
crimen extenuare. 273
crimini dare calamitatem. 278
criminibus obrui, & opprimi. 121
crimini eſſe alicui rem aliquam. 52
Vide, Diluere.
criminationem diſſoluere. 52
criminoſum eſſe alicui. 179
cruces propoſitae. 197
cruciatus gratia ignes, & candentes laminae admouebantur. 285
cruciatu afficere aliquem. 118
crudelis praetor uideri malle in animaduertendo, quam diſſolutus in praetermittendo. 258
crudelitas emicat illi toto ore. 264
crudelitas quo modo in mortuos ſaeuiat. 275
crudelitatem exercere. 211
cruſtas, aut emblemata detrahere uaſis. 239
cubilia auaritiae. 183
cubitum ire in idem conclaue. 50
CVI BONO. Vide, Bono.
cuicuimodi. 55
cuia res erat. Vide, Condicio. 196
culeus. Vide, Inſulere.
culpa ad illos pertinet. 288
a Culpa abeſſe. 48
culpam deriuare in aliquem. 16
cumulare, atque adaugere facinora alijs nefarijs. 45
cumulari iniurijs maioribus alicuius. 199
cumulatiore menſura uti. 204
cumulum accedere. 38
cuniculus. 315
cupere cauſſa alicuius. 63
cupere omnia cauſſa alicuius. 182
cupiditas inconſiderata. 30
cupiditas indomita, & effrenata. 46
prae Cupiditate, neque officij, neque periculi rationem habere. 167
cupiditates nullae ſunt in eo, qui ruri ſemper habitauit. 46
cupidus exiſtimationis bonae. 210
Cupido argenteus, cum lampade. 171
Cupido marmoreus Praxitelis. 171
Cupidinis ſignum Theſpijs. 254
cur.—Dignam cauſſam eſſe, cur inimicitiae ſuſcipiantur. 171. Vide, Cauſſa.
curare faciendum aliquid. 233
curare pecuniam. 161
curam ſuſcipere. 185
curationes, ſacerdotia, magiſtratus. 173
curatorem praeficere. 176
curſum tenere. 270
cuſtodiri uitam alicuius ſumma diligentia. 46
cuſtodem apponere alicui. 95
Cyclops Aetnam, & eam Siciliae partem obtinuiſſe dicitur. 281
Cyclops alter multo importunior, uerres. 281

D

DAmnari potius debet nocens, ut ceteris anguſtior locus defendendae improbitatis relinquatur, quam abſolui, ut, quod alij audaciſſime fecerint, recte feciſſe exiſtimentur. 224
damnum facere. 198
damno affici. 137
damna diſſolui, & compenſari ab illo fructu aetatis. 262.
damni iniuria lis. 77
dare cenam alicui. 239
dare ceruices alicui. 45
dare crimini. Vide, Crimini.
dare facultatem. 295
dare iudicium in ea uerba. 156
dare iudicium in octuplum. 189
dare leges. 305
dare licentiam infinitam pecuniarum eripiēdarum. 226
dare negotium alicui, ut faciat aliquid. 180
dare operas. Vide, Oper.
dare praecepta alicui. 32
dare ſpatium alicui ad ſe colligendum. 226
dare ſpecimen alijs. 89
dare teſtes in ſponſionem. 28
dare ueniam, & locum fortunae. 278
dare in cruciatum. 59
dare in cuſtodiam aliquem. 267
dare ſe labori, atque itineribus. 152

dare ſeſe

dare ſeſe in fugam. 247
dare ſe in conſpectum aliquibus. 270
dare ſe paulliſper in conſpectum alicui. 270
dare ſe penitus in familiaritatem alicuius. 180
de induſtria facere aliquid. 111
de loco ſuperiore cauſſam agere. 119
de medio remouere aliquid. 180
de populo aliquis. 151
de pecunia ſua aedificare nauem. 263
de pecunia ſua impendere. 234
de ſententia alicuius facere aliquid. 58
dealbatae columnae. 144
debere omnia alicuius cauſſa. 108
debilitata ueritas multis incommodis. 3
decedere de bonis ſuis. 159
decedere de curriculo uitae. 181
decedere de dignitate. 110
decedere de iure ſuo. 51
decedere de more ſuo. 178
decedere de officio. 110
decedere de prouincia. 131
decedere ex prouincia. 77
decernere iniuriam. 11
decernere triumphum alicui. 267
decernere de fortunis omnibus uno iudicio. 63
decernere de uita. 20
decernitur non uarie, ſed prope cunctis ſententijs. 255
decidere aliquid cum aliquo. 197
decidere res. 173
decidere partem ſuam dimidiam. 73
decidere partem ſuam magno. 73
decidere cum aliquo. 73
decidere pretio cum aliquo. 217
decidere ternis medimnis in ſingula iugera. 204
decidere de re. 73
decidere de rebus, rationibusq. omnibus. 8
deciſio. 144
deciſionem fieri. 76
declinare ab religione officij. 185
decorare opidum locis communibus & monumentis ex pecunia ſua. 170
decretum interponere. 171
decretum ſtatuere. 156
decreta Verris, qualia. 156
decreuit ſenatus honorifico S.C. 172
decumani, hoc eſt principes, & quaſi ſenatores publicanorum. 180
decumanum frumentum. 187
decumarum ea ratio eſt, ut ſine plurimis litteris confici non poſſit. 204
decurrere ad extrema, & inimiciſſima iura. 21
decurrere ad rem aliquam. 312
decurſa aetas. 34
decurſa ſeptingenta millia paſſuum biduo. 30
decus, atque ornamentum iudiciorum. 306
dedita opera facere aliquid. 56
deducere colonos aliquo. 173
deducere ab humanite, a pietate, a religione aliquē. 231
deducere a uera accuſatione. 120
deducere a mente, conſilioq. aliquem. 118
deducere de fundo aliquem moribus. 304
deducere de ſtatu ſuae uitae aliquem. 152
deducitur huc uniuerſa cauſſa. 73
deduci ad hoſpitem. 130
deducitur nummus nemini. 219
deductionem fieri ex pecunia. 92
deductionem fieri moribus. 304
deeſſe commodis alterius. 79
deeſſe hoc tuae impudentiae non puto. 257
defatigare. 19
defendere aliquem officio. 54
defendere aliquem ſatis copioſe. 63
defendere crimen. 224
defendere iniuriam nouo ſcelere conflatam. 37
ad Defendēdum crimen, non quid fecerit quiſpiam homines in iudicijs proferre ſolent, ſed quid probarit. 224
defenſio criminis mala: Feciße alios. 222
defenſio magnifica, & praeclara. 257
defenſio mala, & improba. 168
defenſio ingenioſa. 221
defenſio perditiſſima. 168
defenſio praeclara. 307
defenſionis mucro. 314
defenſio haec mihi ad omnia patefieri uideretur. 230
defenſionem comparare. 221
defenſor idoneus. [illegible]
defenſor calamitatum. 85
defenſoris partes. 295
deferre aliquid in beneficij loco alicui. 155
deferre beneficium alicui. 294
deferre cauſſam ad ſenatum. 133
deferre cauſſam omnem alicuius ad eius inimicos. 126
deferre crimen. 58
deferre nomen alicuius de parricidio. 44
deferre nomen alicuius de repetundis. 82
deferre nomen alicuius criminis ad praetores. 163
deferre rem ad aliquem. 130
deferre rem ad amicos. 167
deferre rem ad magiſtratus. 248
deferre ad aliquem res omnes. 144
deferri in ſinum. 143
defeſſa, & refrigerata accuſatio. 110
deficere animo. 38
deficit aliquem id, quod conſueuit eſſe adiumento. 3
deficit aliquem uox, uireſq. 123
deficit aliquem citius tempus, quam oratio. 53
deficiunt aliquem multa. 95
deficiunt aliquem omnia. 197
deficere ab amicitia. 151
deficere ab imperio, ac nomine populi R. 133
defigere crucem. 285
defigere furta, & flagitia alicuius in auribus, & in oculis omnium. 105
defixum et in animo, & ſenſu alicuius. 280
definire alicui quid faciat. 32
definire legem iniuriae alicui prouinciae. 224
definiunt extremam partem fundi directo ordine oleae. 305
deflectere a ueritate. 75
deflexiße de recta regione 288
deformatus, atque ornamentis omnibus ſpoliatus. 33
deformare aliquem. 304
defungitur arator tribus decumis pro una. 192
defunctus iam eſſe honoribus. 288
defunctus iam eſſe periculis. 42
degenerata a uitijs paternis. 213

Index.

degere aetatem inter feras. 64
degere uitam in egeſtate. 62
deijcere aliquem aedilitate. 108
deijcere de honore. 109
deijcere cruciatum a corpore. 284
deijcere oculos nuſquam de aliquo. 235
deijcere oculos tantulum. 288
deijcere propugnaculum ex defenſione alicuius. 192
deijciuntur homines, aut ſine coactis armatisq. hominibus, aut per eiuſmodi rationem, & uim. 316
deiectus in inferiorem locum. 310
deiectum eſſe ex loco aliquo. 314
deiectus quis intelligatur. 309
delatus. Vide, Defero.
delatio. — Delationem dare alicui. 82
delegare crimen optimis nominibus. 294
delere urbes. 60
delere ſuſpicionem omnem metumque ex animo alicuius. 38
delere, ac tollere turpitudinem conceptam alicui. 113
delibutus capillus. 61
delicatiſſimum litus. 273
delinire pretio aliquem. 213
deliteſcere in frigida & ieiuna calumnia. 311
delitum tectorium ex columna. Vide, Tectorium.
delubra conſecrata ſanctiſsimis religionibus. 107
delubra religioſiſſima. 79
deludi ab aliquo facete. 60
Delus Apollini, & Dianae ſacra. 127
Deli fani Apollinis religioſiſſimum. 126
Deliaca ſupellex. 181
demere de capite. 198.199
demerſa cauda Verris in litura tamquam in luto. 183.
demittere ſe crebro ad aurem alicuius. 164
demoliri ſignum. 247
demonſtrare rem. 142.& 144
demortuus. 173
demouere aliquem de ſententia. 114
demouere moleſtiam ab aliquo. 82
dentes eburnei incredibili magnitudine. 148
denudari a pectore. 262
denunciare alicui faciendum eſſe aliquid. 89
denunciare iudicium. 72
denunciare teſtimonium alicui. 57.& 163
denunciare teſtimonia aliquibus in aliquam rem. 128
deonerare aliquid ex inuidia alicuius. 94
depaciſci partem ſuam cum aliquo. 57
depactus eſt ſibi tria praedia. 58
depeculari fanum. 106.& 127
depeculari aliquem. 236
depeculari laudem, honoremque familiae alicuius. 244
depeculatio publicorum operum. 106
depeculator aerarij. 104
depellere impetus alicuius a capite alicuius. 299
depellere tela. 3
depellere uerbera. 284
deperdere de exiſtimatione ſua aliquid. 296
deperdere de iure ciuitatis aliquid. 318
deperdere de libertate aliquid. 164
deperdere aliquid in offenſione. 101
depingere uitam alicuius. 51
deplorare calamitatem ſuam. 87
deplorare ius ſuum. 114
deplorare de incommodis alicuius. 163
deplorare miſerijs alicuius. 152.& 155
deplorare, & conqueri de improbitate, & iniurijs alicuius. 192
deponere perſonam accuſatoris. 20
deponere ſtudium. 47
depopulari prouinciam. 85
depoſcere aliquid ſibi. 111
depoſcere partes ſibi. 55
depoſitus. — Aeger & prope depoſitus. 117
deprauatus ſpe, aut metu. 221
deprecari mortem, & ſanguinem unius innocentiſſimi. 277
deprecari periculum. 281
deprecari uim uirgarum. 285
deprecari crimina auaritiae, frugalitatis laudibus. 183
deprecari calamitatem ab aliquo. 148
deprecari pauca ab aliquo. 186
deprecatione deorum non tam commouentur homines, quam conſcientiae fide. 76
deprehendere furtum. 203
deprehenſus in aliquo manifeſto ſcelere. 275
deriuare culpam ſuam in aliquem. 160
deriuare reſponſionem aliquo. 144
derogo. — non tantum mihi derogo, ut te copioſius, quam me putem poſſe dicere. 53
derogat fidem teſtibus ſuſpicio cupiditatis, & inimicitiarum. 295
derogatur fides alicuius. 28
derogatur de fide teſtium. 302
deſcendere ad accuſandum. 285
deſcendere ad petitionem rei alicuius. 21
Videte, quo deſcendam. 292
deſcribunt illi me latronem, & ſicarium. 55
deſcribere ſummas pecuniarum. 267
deſcribere iura. 20
deſcribere iura pretio, non aequitate. 261
deſerere. — non ſolum deſerere, ſed etiam oppugnare. 106
deſerere cauſſam alicuius, ac prodere. 133
deſerere uadimonium alicui. 23.& 26
deſertiſsima ſolitudo. 187
deſeruire alicui opera, ſumptu, labore. 227
deſperare de aliquo. 121
deſperatus homo. 111
deſperatus ab hominibus. 44
deſperatiſſimum perfugium. 168
deſtitui in conuiuio. 196
deſtitutus nudus. 275
deſtitutus ſolus, pertimuit. 164
deſtitutione perculſus. 8
deterrere aliquem. 205
deterrere aliquem agere aliquid, ideſt, ne agat. 108
deterreri pudore. 107
detrahere manubias. 148
detrahere ſpolia cruenta. 63
detrahere ex ea faculate, quam quis habeat. 95

detrahere de capite alicuius rei. 119
detrahere ſibi. 239
detrahere aliquid de iure, & commodo ſuo. 122
detrahere aliquid de amplitudine alicuius. 247
detrahi alicui. 62
detrimentum facere. 232
detrimento mihi eſſe aliquid. 87
detuli. Vide, Deferre.
deturbare de poßeſſione aliquem. 32
deturbare de fortunis omnibus aliquem. 20
deuerſari. 130
deuincire aliquem donis, & beneficijs. 270
deunx. 304
deuolare ad florentem amicitiam ab afflicta. 33
deuorare pecuniam publicam. 218
deuorare praedam ſpe, & opinione. 143
DEVS.
commoda, quibus utimur, lucemq. qua fruimur, ſpiritumq. quem ducimus, a Deo nobis dari atque impertiri uidemus. 61
dij immortales non ex pactione uerborum, quibus iuſiurandum comprehenditur, ſed ex perfidia & malitia, per quam inſidiae tenduntur alicui, hominibus iraſci conſueuerunt. 76
dij approbent. 264
dij faciant, ut &c. pro, utinam. 262
deos mihi uelim propitios. 94
dij penates. 427
dij ſpoliati, ac uiolati, ideſt ſimulacra Deorum. 243
dextrae, complexusq. 273
Dianae ſimulacrum ex aere apud Segeſtanos. 243
eius deſcriptio. 243
Dianae Segeſtanae ſignum, quo fletu mulierum maiorumque natu Segeſta exportatum ſit. 244
Dianium. 281
Dianium: quod in Hiſpania eſt. 134
dicatus, & conſecratus Ioui. 243
dicere diem. Vide, Dies.
dicere legem. 188.193
dicere contra. 49. 148. & 191
dicere contra caput. 20
dicere criminoſe, & ſuſpicioſe. 48
dicere diſperſe aliqua. 251
dicere grauius quidquam nolle hominis cauſſa. 62
dicere pro teſtimonio. 40.142
dicendi conſuetudo. 7
dicis cauſſa nummulorum aliquid dare. 169
dictio caußae. 16
dicto audiens. 134
dicto audiens eſſe alicui. 234.270
diem calamitoſus. 256
dies dicere alicui. 45. & 100
diem dicere operi. 145
diem praeſtituere operi faciundo. 145
diem differre omnibus iudicij s. 158
diem effugere. 158
diem ſumere ex commodo alicuius. 228
ad Diem uenire. 304
die excludere. 145.187
differre diem. Vide, Diem.
incidere in illam diem. 123
differre uadimonium. 20
difficile eſt finem facere pretio, niſi libidinem faceris. 231
difficilis adſcenſus, atque arduus. 239
difficillimis in rebus. 249
difficultas nummaria. 164
difficultas magna rei nummariae tenet aliquem. 231
eſſe in ſumma Difficultate nummaria. 164
difficultatibus nullis populi, ideſt, populo nulla re laborante. 264
diffidere fidei alicuius. 110
digitum non diſcedere ab argento. 235
digitum tollere. 144
digna cauſſa eſt, cur inimicitiae ſuſcipiantur. 171
digna mulier, quamobrem quis commoretur alicubi. 130
dijudicare cauſſam aliquam diſceptatore domeſtico. 302
dijudicare controuerſias uerbis non aequitate. 297
diligentiam praeſtare. 302
diligere ſingulariter aliquem. 171
diligere ſe, & magnifice circumſpicere. 68
diluere crimen. 46.167
diluere crimina accuſatoris, & inimicorum 269
diluere crimina dilucide. 185
dimittere conſilium. 164
dimittere, atque ablegare conſilium. 164
dimittere hominem male uerbis acceptum. 161
dimittere quaeſtionem. 164
dimittere ſenatum. 255
dimittere teſtem. 285
Diodorus Melitenſis. 236
Diocles. 235
directo ordine. 305
direptio bonorum acerba, atque indigna. 193
diſpar condicio. 264
Dis pater. 249
diſcedere impune. 161
diſcedere turpiſſime. 101
diſcedere inferior in cauſſa pari, id eſt, ſuperatus ab aduerſario. 24
diſcedere ſuperior. 302
diſcedere a defendendis hominibus. 82
diſcedere ab omnium conſuetudine. 169
diſcedere longe a ſua conſuetudine, & cautione, & diligentia. 293
diſceſſionem fieri in eam rem. 255
diſceptare cum aliquo aequo iure. 158
diſceptare de re pecuniaria. 20
diſceptante populo. 289
diſceptator domeſticus. 302
diſceptator criminis. 219
diſcoloribus ſignis ſententiae notarentur. 112
diſcrimen. 194
in Diſcrimen adducirem. 117
diſerte ſcribere. 206
diſiectus. —eius oppoſitum coniectus in ordinem. 68
diſperſe dicere aliqua. 251
diſpoſite accuſare. 256
dißimilis illi. 244
diſſimilitudines ſtudiorum, ac uoluntatum, inimicitiae maximae ſunt. 185
diſſoluere amicitiam. 58

diſſoluere omne, quod quis debuit. 72
diſſoluere criminationem. 52
diſſolute ius ſuum relinquere. 318
diſſolute uendere. 28
diſsolutio iudiciorum. 253
diſſolutus. 19.& 72
diſſolutus in aliquem. 273
diſſolutus in re familiari. 18
diſſolutus in iudicando. 210
diſſolutiſſimus. 208
diſtinctus. 242
diſtrahere controuerſias. 302
diſtribuere cauſſam. 59
diſtributio quadripartita. 124
diſtrictus, & obligatus negotio. 108
diſturbare ſocietatem uitae. 58
diuaricare, ac deligare aliquem in ſtatua. 246
diuerſari. 130
diuerſorum flagitiorum. 61
diuerſi aditus Syracuſarum. 252
diuerſa inter ſe loca. 221
diuerticulum fraudis, & inſidiarum reperire. 77
diuinitus. 218
diuiſores tribuum. 108
diuiſoribus dedit HS LXXX millia Verres, ut praetor renunciaretur. 237
diuulgare rem aliquam ſermonibus. 294
docere aliquem de aliqua re. 44.56.& 60
Quo quiſque ſollertior, & ingenioſior eſt, hoc docet iracundius, & laborioſius. 72
Docimus. 198
dolorem inurere cineri, atque oſſibus alicuius. 139
dolorem tegere, & celare. Vide, Celare, & Tegere.
domeſticum, atque inteſtinum malum opprimit antequam proſpicere potueris. 125
dominari in capite, & fortunis hominum honeſtiſſimorum. 34
dominari in iudicijs. 89
domus clauſa pudori, & ſanctimoniae. 34
domus patens, atque adeo expoſita cupiditati, & uoluptatibus. 34
domus uacua ſignis, & tabulis pictis, uirtute florens. 128
domum exornatam, atque inſtructam reddere nudam, atque inanem. 166
domum habere clauſam. 34
domum habere patentem. 34
domum inſtruere. 230
domum introire prohibitus, habere debet actionem ex interdicto VNDE VI. 307
donare large, effuſeq. 44
donari praemijs. 57
dotem dicit mulier nullo auctore. 313
dubia reip. tempora. 257.298
dubia, formidoloſaq. tempora. 257
dubitare de fide, atque integritate alicuius. 120
ducem, & principem ſe praebere ad aliquid. 263
ducere ad ſupplicium aliquem. 288
ducere per triumphum ante currum. 267
ducere animam de caelo. 10
ducere rem ita, pro agere. 109.162
ducere hinc, & conflare mendacium. 76
duci honore, laude, gloria. 176
ducere pro exiſtimare, habere. —Non ducere aliquẽ hominem. 195
ducere aliquem in numero, & loco hoſtis. 267.277
ducere pro nihilo res ſanctiſſimas. 158
ducere rationem temporis, &c. 87
ducere aliquem in hac ratione: quod barbari dicunt ponere, ſiue includere in hoc computo ſummam alicuius. 205
duximus XC. medimnum millia. 204
ducere, pro differre. 110
dupondius unus ageretur. 22
durus, & ferreus. 276
dux praedonum. 267

E

ECce autem. 108
ecquid. 56
edere nomen alicuius alicui. 47.79.89.& 151
edere poſtulata alicui. 152.168.& 178
edere ſibi ſocium illum, & illum. 28
edere ſcriptum alicui. 235
ἐδικώθησαν, hoc eſt, ut Siculi loquuntur, ſupplicio affecti, ac necati ſunt. 282
edictum praetoris, lex annua eſt. 138
edicti praetoris initium naſcitut a Kalendis Ianuarijs. 138
edicto praetoris finem afferunt Kalendae Ianuariae. 138
edictum interponere. 138
educatio. 50
educatus in diſciplina diuiſoris. 214
educere ſortem. 175
efferre. —Quae res illud extulit? 73 Vide, Ager.
efficere. 198.206
efficti mores in alienis perſonis. 46
effrenatae cupiditates. 130
effugere bella. 250
effugere diem. 158
effugere de manibus. 45
effundere, atque conſumere per luxuriam id, quod per ſcelus adeptus ſis. 38
effuſiones fieri. 59
egredi extra cancellos. 17
egreſſus in terram. 278
eijcere aliquem nudum domo. 42
eijcere ex animo amorem penitus inſitum. 48
eijci magnos fluctus. 116
eiurare forum ſibi iniquum. 210
elabi reum. 111
elabi e crimine. 134.& 175
elabi ſuſpicione omni. 136
elaborare in aliquo. 123
elaborant omnes alicuius curae, uigiliae, cogitationes, ad officium, & ueritatem. 291
elaboratum mihi eſt magno ſtudio, ut &c. 93
Eloquentia. —Duae res in omni ciuitate plurimum poſſunt, gratia, & eloquentia. 3
Non omnia ſunt in eloquentia. 30
eludere minas accuſatoris, magnumq. exſpectationem

iudicij ad ſuum arbitrium. 101
eludere aliquem. 94.& 110
eluere maculas furtorum, & flagitiorum ſuorum ſanguine innocentium. 276
eluere innocentium ſanguinem ſupplicio alicuius. 118
emanat fama. 117
emblema. 284
ementiri. 60
ementiri aliquid, & criminari alterum. 186
emere, bona ratione. 230
emere mancipium non licebat magiſtratui, aut legato in prouincia, niſi in demortui locum. 230
emere a malo auctore. 265
emergere ex paternis uitijs, ac probris. 213
emergere belluas ex mari. 252
emergere ex iudicio peculatus. 119
emicat crudelitas illi toto ore. 284
emigrare domo. 167
eminet, & apparet. 33
emiſſarius. 20
emiſſus repente e carcere. 260
emolumentum magnum propoſitum eſſe alicui, ſi. 295
emolumentum. — Nemo ſine emolumento ad maleficium conatur accedere. 53
ereptio eſt, non Emptio, cum uenditori ſuo arbitrio uendere non licet. 230
en 277
eniti, aut efficere. 89
Enna urbs. eius deſcriptio. 249
Enna eſt loco perexcelſo, atque edito. 249
Enna mediterranea eſt maxime. 211
Enna uidetur non urbs eſſe, ſed fanum Cereris. 250
enunciare conſilia ſociorum aduerſarijs. 59
enunciare conſilia, & uoluntatem alicuius alteri. 57
eodem accedit. 53
ephemeris. 24
equeſter ordo iudicat. 112
equeſtres ſtatuae. 246
equitare in equuleis. 237
equitatum imperare. 293
equulei argentei. 237
equus Troianus introductus. 239
erigit aures iudex. 122
erigere, atque recreare prouinciam afflictam, & perditam. 224
erigere malum. 170
eripere ſe ex ferro. 133
ex periculo. 131
ex infamia. 210
eripere orationem alicui. 178
eripere poteſtatem iudicandi alicui. 121
eripere praedam de manibus alicui. 144
eripere purgationem ſuam alicui. 179
ereptio eſt, non emptio, cum uenditori ſuo arbitrio uendere non licet. 230
Eriphila ea cupiditate fuiſſe dicitur, ut cum uidiſſet monile ex auro & gemmis, pulchritudine eius incenſa, ſalutem uiri prodiderit. 237
erogare pecunias in operum locationes falſas. 264
Eros comoedus. 72
errare coniectura domeſtica. 103
errati ſuſpicio. 237
eruditus ad rei militaris ſcientiam, non litteris, ſed rebus geſtis, ac uictorijs. 298
erumpunt ignes ex Aetnae uertice. 249
expectatur, quonam illius cupiditas ſit eruptura. 164
Erycina Venus. 154
eſſe aliquid alicui cum homine aliquo. 280
eſſe bono alicui aliquid fieri. 39
eſſe adiumento, & ornamento alicui. 191
eſſe fraudi, & damnationi alicui pecunias captas. 20
eſſe aliquid detrimento, maculae, inuidiae, infamiae alicui. 211
eſſe aliquid quaeſtui alicui. 200
eſſe ſumptui, aut labori alicui. 120
eſſe odio alicui. 124
eſſe tanti. 237
Vide, Tanti.
eſſe cum imperio, & poteſtate. 2[illegible]0
eſſe in aere alieno. 231
eſſe in ſuis nummis multis, ideſt, habere multos nummos. 13
eſſe in eadem cauſſa. 264
eſſe in difficultate ſumma nummaria. 164
eſſe in gratia cum aliquo. 114
eſſe in honore magno apud aliquem. 59
eſſe in laude, & gratia cum aliquo. 121
eſſe in mendicitate ſumma. 53
eſſe in ſqualore, in tenebris. 260
eſſe in uadimonium. 8
eſto. 263.269
euadere bonus, & fortis. 214
euehere ſigna ploſtris. 128
euellere ſcrupulum ex animo alicui: qui cum dies noctesq. ſtimulat, ac pungit. 108
euerriculum. 239
euertere prouinciam. 154
euertere aliquem funditus. 34
euertere aliquem funditus bonis. 34.58.& 135
euertere aliquem fortunis patrijs. 143
euertere leges, teſtamenta, uoluntates mortuorum, iura uiuorum. 160
eueſtigio. 98
euocari. 196
euolare. 270
euolare aliqua. 130
euolare ex illa flamma. 131
euolare ex ſeueritate alicuius. 119
Europa in tauro ſedens Tarenti. 254
ex animi ſui ſenſu, & dolore pronunciare aliquid. 60
ex inſtituto alicuius, ac litteris aliquid facere. 275
ex uoluntate ſua dicere. 215
extemplo. 68
ex oratione ſua petere. 77
Maiores noſtri ex minima, tenuiſſimaque republica maximam, & florentiſſimam nobis reliquerunt. 47
exacta aetate. 191.& 208
exaequare omnia pretio. 173
exaggerare nimium aliquid. 304
exagitatus iniurijs alicuius. 197
exardere iracundia, & ſtomacho. 160
exardere ad aliquid. 130
excidit uultus, oratio, mens denique. 144

excidit repente oratio. 19
excidunt nummi. 174
excipere copias, & impetum alicuius moenibus, litoribus, claſſibus. 178
excipere eos, qui ex acie fugerunt. 64
excipere ſpiritum extremum ore. 275
excipere ex omnibus rebus ſuis ſeipſum nudum, neque praeterea quidquam. 62
exceptio legis. 154
Sine exceptione recte dixeram, uirum, cũ iſti eſſent, neminem fuiſſe. 270
excitare dormientem. 272
excitare aliquem ex inferis. 278. & 223
excitari libidines alicuius non ſolum oculis, ſed etiam auribus. 237
excitari odium in aliquem. 213
excitari clamore inimico, & infeſto. 234
excitari conſcientia ſceleris, & furore ex maleficijs cõcepto. 268
excludere matres ab extremo complexu liberorum. 275.
excludere die aliquem. 145
excludere die aliquem a negotio. 187
excludi anguſtijs temporis. 145
excludi temporibus reip. 241
excogitare diligenter, & caute quid quis decernat. 255.
excruciatus fumo. 126
excurrit aliquis nunciatum malum. 130
excurſor Verris, & emiſſarius. 134
excuſatione ſummae ſtultitiae, ſummae improbitatis odium deprecari. 307
excutere aliquem ſiquid ferri fortaſſe habet. 35
exigere. 74
exigere portorij nomine in ſingulas uini amphoras qua ternos denarios. 294
exempla uetera. 219
exempla ex uetere memoria, & monumentis, ac litteris, plena dignitatis, plena antiquitatis. 224
exemplum ſtatuere in aliquos. 224
exemplum praebere nequitiae alicui. 180
exemplo alicuius, inſtitutoq. facere. 168
exemplo alicuius adductum facere aliquid. 224
exemplo multorum licitum eſſe. 73
exemplis improborum, improbi iudicio, ac periculo liberari non debent. 224
exempla nequitiae filijs praebet parentis uita. 218
exempla uetera pro fictis fabulis audiuntur. 219
Quae exempla habeant plurimum auctoritatis ad probandum, & iucunditatis ad audiendum. 224
ἐξαιρέσιμοι dies. 175
exercere crudelitatem. 211
exercere iudicium publicum. 148
exercere inimicitias nimium familiariter. 82
exerceri armis. 240
exercitatus in cauſſis. 3
exercitatus uſu bellorum gerendorum. 299
exercitatiſſimus ad uerberandos homines. 280
exercitus conſularis. 124
exercitus maximi ſaepe pulſi, & fugati ſunt terrore ipſo, impetuq. hoſtium, ſine cuiuſquam uulnere. 309
exercitus, ui pulſi dicuntur, qui metu, ac tenui ſaepe ſuſpicione periculi fugerant. 309
exhibere hominem. 183
exigere ad perpendiculum columnas. 143
exigere mercedem. 140
exigere pecuniam. 131. & 135
exigere ſarta tecta. 143
exigere pro ſua parte. 77
exigere alteri. 77
eximere abſentem de reis. 237
eximere dies de faſtis. 174
eximere nomen alicuius de tabulis. 44
eximere ex reis aliquem. 168
exinanire domos. 85
exinanire naues. 274
exinanitus, ac perditus. 222
exire nomen ex hydria. 173
exire in terram. 271
exire, atque in uulgus emanare oratio poterit. 37
exire in reum. 112
— Hoc eſt, exire de hydria nomen alicuius iudicis futuri in reum.
exitum alicuius. 106
exitum reperire. 161
exitum defenſionis inuenire. 154
exiſtimare bene de aliquo. 69
exiſtimare optime de aliquo. 170
exiſtimare male de aliquo. 193
exiſtimare longe aliter de aliquo. 47
exiſtimari in hoſtium numero. 106
exiſtimatio hominum. 21
exiſtimatio innocentiae. 224
exiſtimatio uitae anteactae. 211
exiſtimatio integra. 21
exiſtimatio praeclara alicuius. 113
exiſtimationis periculum. 110
exiſtimationis pudor. 158
exiſtimationis uiuorum metus. 135
exiſtimationem colligere multo ſudore, labore, uigilijs. 101.
exiſtimationem alicuius imminuere. 241
exiſtimatione innocentiae florere. 298
exiſtimationis alterius ſtudioſiſſimus, & cupidiſſimus. 171.
Vide, Inique.
exornare ample, magnificeq. triclinium. 271
expedire alicui, pro, utile eſſe. 21
expedire uirgas. 184
expedire ſe ex laqueis. 168
expendere aliquid, & aeſtimare pecunia. 260
expenſam pecuniam alicui ferre. 67
expergefacere ſe. 262
experiens arator. 189
experiens homo. 236
experientiſſimus, ac diligentiſſimus arator. 194
experiri. 71
experiri ius. 207
experiri iudicio graui. 72
experiri intra parietes, aut ſummo iure. 18
experrecta nobilitas. 62
expers iniuriae. 239
expiare locum. 233
expiare religiones deorum immortalium. 18
expiare ſacrorum uetuſtatem, fani religionẽ ſupplicio alicuius. 250

expilare domum. 278
expilare prouinciam. 287
explere damnationem. 306
explere inſanias hominum cupidiſſimorum. 238
explere lacunam rei familiaris. 175
explere numerum nautarnm, & remigum dimiſſorum. 270.
explerere legitimum numerum conſuetudinis. 266
explicare uolumen. 56
explicare totam cauſſam. 45
explicare totum crimen interrogando. 114
explicare deſcriptionem, imaginemq. tabularum. 183
explicare totam uitam alterius. 89
explicare omnia uitia, & peccata alicuius. 48
explodi e ſcena ſibilis, & conuicio. 72
exponere argentum in aedibus. 235
exponere uaſa argentea. 242
exponere cauſſam oratione. 92
exponere cauſſam ante oculos. 45
exponere difficultates ſuas. 164
exponere uere ſenſum acceptum oculis, & animo. 192.
exponere uitam alterius in conſpectu omnium. 89
exportari res ſine portorio. 182
expoſita ad praedandum prouincia. 135
expoſtulare de cupiditatibus alicuius. 224
expreſſa imago uitae quotidianae. 47
expreſſa perſona alicuius in uita, & moribus alterius. 71
expreſſa ueſtigia ſceleris. 50
exprimere pecuniam ab inuitis. 60
exprimere iniquas pactiones ui, & metu. 210
exprimere ab aliquo amplius. 198
exprimere, ut aliquis dicat, uel faciat aliquid. 204
exprobrare, aut obijcere aliquid alicui. 278
exprobrandi cauſſa dicere aliquid. 47
expromere ſupplicia in aliquem. 280
expugnare legationem, aut magiſtratum aliquem magna cupiditate, &c. 126
expugnator pudicitiae, non adulter. 118
expellere aliquem nudum e patrimonio, tamquam e naufragio. 63
expellere ex bonis. 44
ex fortunis omnibus. 206
expulſa in litus claſſis, atque eiecta. 271
exquirere pretium diligentiſſime. 197
exquirere facta alicuius ad antiquae religionis rationem. 230
exſaturare animum ſupplicio alicuius. 267
exſcribere litteras. 294
exſcribere tabulas. 183
exſcribendi poteſtatem habere. 136
exſequias cohoneſtare. 21
exſilire de ſella. 164
e-ſiſtere aliquis ab inferis. 135
exſpectare tempus legitimum ad ulciſcendum. 133
exſpectatio omnis eſt in illa re. 112
exſpectationem afferre. 94
exſtare expreſſa ueſtigia ſceleris. 50
exſtinguere crimina interficiendo teſtes. 275
exſtinguere, ac delere improbitatem. 88
exſtinguere, atque opprimere poteſtatem intolerandã alicuius. 46
exſtinguere omnem inuidiã, atque infamiam ſuã. 180
exſtinguere religionem potuit cupiditas. 127
exſtinctus funditus. 161
exſuere ſe laqueis. 281
exſulium non ſupplicium eſt, ſed perfugium, portusq. ſupplicij. 316
exſultare uictoria. 40
extemplo. 68
extenuare crimen. 273
exterae nationes. 82
extorquere de manibus. 290
extorquere pecuniam. 20
extra ordinem. 185
extraordinariae cupiditates. 262
exturbare patrijs bonis aliquem. 160
exturbare patrijs focis praecipitem. 44
exturbare ex numero uiuorum aliquem. 21
exuri uiuus. 131

F

FACERE audientiam. 94
Facere bellum alicui. 133
facere paullum compendij. 76
facere finem orationi. 171
facere heredem ex deunce, & ſemuncia. 304
facere iacturam. Vide, Facere.
facere impetum. Vide, Impetus.
facere indicium. 145
facere iniuriam alicui. 133
facere inſidias alicui. 104
facere inſidias terra mariq. 104
facere modum aliquem, & finem orationi. 171
facere manum aliquam contra populum. 269
facere multa nefaria in Deos, hominesq. 114
facere nauiculariam. 164
facere optionem alicui. 94
facere omnia cum filia. 138
facere pactionem. 72
facere pecuniam. 153.185
facere periculum ſui. 93
facere poteſtatem, optionemq. alicui, ut, utrum uelit, eligat. 94
facere poteſtatem interpellandi. 51
facere poteſtatem omnium tabularum alicui. 255
facere planum. Vide, Planum.
facere ſcelus. 141
facere ſtrepitum. 113
facere ſummam. 173
facere ſuum id, quod eſt commune, aut alienum. 32
facere contra aliquem. 3
facere cum. — Veritas cum illo facit. 33
facit cum illo res, & ſententia interdicti. 314
facere una. 108
facere una cum aliquo. 92
facit coram delatum eſſe. 168 —pro, ſcribit.
—facio, cum ablatiuo hominis, aut rei. Quid hoc homine faciatis. 126
fac ita eſſe. 175
fac audiſſe ſtatim. 51 — pro, concedo: Eſto.
Fieri. Vide, Fieri.
factus ad libidines alicuius. 130
faceſſere periculum innocenti. 94

facete, & commode dicere aliquid. 247
facies perſonarum crimen uel arguit, uel refellit. 71
facilitas. 259
facinus eſt uincire ciuem R. ſcelus uerberare. 285
facinus improbum, in nullo etiam uindicatum. 222
facinus indignum. 275
facinus natum a cupiditate, auctum per ſtuprum, crudelitate perfectum, atque concluſum. 165
facinus ſceleſtum, ac nefarium. 46
ad Facinus adduci pecunia. 269
Vt non omnem frugem, neque arborem in omni agro reperire poſſis: ſic non omne facinus in omni uita naſcitur. 51
factito. 266
facultas ad agendum. 75
facultas agendi. 93
facultas dicendi, & copia. 106
facultas nummorum. 7
facultas ſuſcipiendi maleficij. 54
facultas ſumma maleficij ſuſcipiendi. 55
facultatem adimere. 278
facultatem facere uere, atque honeſte iudicandi. 181
fallere omni fraude, & perfidia. 59
fefellit hoc me. 49.& 120
fallit multum illum opinio. 176
Non multum me fallit, quid ſitis reſponſuri. 23
Niſi me fallit animus. 47
falſa multa ſunt, quae argui ſuſpicioſe poſſunt. 51
falſum crimen in puriſſimam uitam collatum, ſtatim concidit, & exſtinguitur. 70
falſo inſimulare. 274
famam collectam conſeruare. 101
fama percrebreſcit. Vide, Percreb.
fama emanat. 117
fame necatus. 106
familia conſtat ex rebus pluribus. 310
familiae nomen non ualet in uno ſeruulo. 310
familiae nomine etiam ſeruus unus intelligitur. 311
familiaritas. Vide, Inſinuare.
fanum Apollinis religioſiſſimum. 126
fanum nudatum, ac ſpoliatum. 128
fartus roſa puluinus. 261
faſces, & ſecures. 263
faſces quare praetoribus praeferantur. 260
fauces macelli. 12
fautor nobilitatis. 40
feciſſe uideri, pronunciare. 259
femina primaria. 147
femina probatiſſima. 304
femina lectiſſima. 301
femina ſpectatiſſima. 51
feminae poſſunt gignere ſibi praeſidia, & habere domi fortunarum omnium ſocium, & participem. 301
fenerari pecuniam. 180
fenerari pecuniam binis centeſimis. 215
fenori dare pecuniam alicui. 180
fera. — feras partus, atque educatio, & natura ipſa conciliat. 50
feris corpus obijcere. 51
ferus, a, um. — fera, immanisq. natura. 61
fera, atque immanis bellua. 274
ferias imperare. 46
ferre.
ferre ad caelum aliquem. 231
ferre condicionem. 45
ferre fructum laboris ſui. 117
ferre fructum, pro afferre. 277
ferre iudicem, pro offerre. 75
ferre partem praedae. 57
ferre pecuniam expenſam per alicuius tabulas. 67
ferre grauiter, & acerbe fieri aliquid. 82
ferre indigne. 59
ferri auaritia. 18
feruere, ferriq. auaritia. 18
feruens aqua. 130
feſtos dies anniuerſarios agere. 249
feſtiuus. 239
fides, & clientela. 55
fides illius perſpecta eſt. 287
fidem addictam pretio habere. 165
fidem frangere. 70
fidem habere alicui. 293
fidem praeſtare. 302
in Fide alicuius manere. 167
fides uitam continet. 70
fides non eſt habenda irato. 293
fidem abrogare teſtibus. 75
fidem derogat teſtibus ſuſpicio cupiditatis, & inimicitiarum. 295
fidem uenalem proponere. 168
Vide, Derogo &, Imploro &, Infirmo.
Fidiculanius Falcula. 306
fiducia alicuius ſpoliare aliquem. 113
fiducia ciuitatis. 285
fiduciae iudicium. 70
figura corporis aliquam hominum affert coniecturam. 71
filia unica. 147
filius natura, conſuetudine diſcipulus, uoluntate ſimilis. 214
filij inſtituendi, atque erudiendi ad maiorum inſtituta. 214.
fingere alios ex ſua natura. 44
fieri. — fit gemitus omnium, & clamor. 269
fit lapidatio. 247
fit concurſus hominum. 183
fieri obuiam alicui. 108
fingere aliquid commode. 48
fingere crimina in aliquem. 107
fingere caſum ſuum leuiorem. 275
fingere e cera aliquid. 234
finem facere aliquando impudentiae ſuae. 211
finem ſtatuere audaciae. 218
Quem ad finem. 269
firmum ad defenſionem. 269
fiſcus. 108
flagitare tabulas alicuius. 68
flagitare officia tutelae, ſodalitatis. 135
flagitioſus.
flagitioſe obire legationem. 297
flagrare amentia. 244
flagrare cupiditate. 130
flagrare infamia. 113
flagrare inuidia, atque infamia. 104
flagrat domus ſtudio hominum, & cupiditate. 174
fletus, gemitus urbe tota fit. 447

Flora

Flora mater. 262
floret domus honore, atque uirtute. 128
floret nomen populi Romani. 100
florere gratia, atque hoſpitijs hominum nobiliſſimorum. 40
florere opibus, & copijs. 237
fluctuans in ſalo quadriremis. 202
fluctibus iactari. 51
focis patrijs eijci. 44
foederatae ciuitates. 187
fons aquae dulcis Arethuſa, incredibili magnitudine, pleniſſimus piſcium. 251
formata in muliebrem figuram habitumq. 166
formidinem inijcere alicui. 196
formidinem proponere. 144
formula actionis, ſeu iudicij. 156
formula: QVOD *ab eo petat: cuius, ex edicto praetoris Romani, bona dies* XXX. *poſſeſſa ſint.* 12
formulae conſtitutae ſunt de omnibus rebus. 71
formulae poſtulationum uſitatae. 176
formulae quaedam in iudicio, & arbitrio. 68. *in fine, &* 69. *initio.*
fornix Fabianus. 108
fors. — Telum, quod cuique fors offerebat. 247
fortis, & experiens arator. 189
fortis ad pericula. 298
fortes uiri magno, & libero animo affecti. 195
fortiſſimus contra audaciam. 53
fortuna peropportune obtulit. 263
fortunam belli periclitari. 278
fortuna pecuniam ademit illi. 21
fortunae ampliſſimae. 61
fortunae alicuius ita conſtitutae ſunt familia, pecore, uillis, pecunijs creditis, ut &c. 260
fortunis expellere aliquem. 206
fortunis ſuis euertere aliquem. 143
forum, & baſilicas ornabant ſignis nobiles homines. 230.
foro, & commeatu iuuare. 264
forum ſibi iniquum eiurare. 210
frangere ceruices. 275
frangere fidem. 70
fraudare palam. 21
fraudare aliquem. 28. & 70
fraudare aliquem aliqua re. 62
fraudare aliquem per tutelam, aut ſocietatem, aut rem mandatam, aut fiduciam. 302
fraudare decumanum uno grano. 188
fraudandi cauſſa latitare. 32
fraudationis cauſſa latitare. 24
fraudem facere. 72
fraudi eſſe quippiam alicui. 47. & 180
fremit tota prouincia. 208
frenat conſcientia ſceleris alicuius animum. 208
frequens ſenatus. 246
frequentes ueniunt amici. 12
frequens eſſe Romae. 40
frequentia. — in ſumma hominum frequentia facere aliquid. 259
fretus fide, ſapientiaq. alicuius. 38
fretus innocentia. 51
fretu diſiunctus ab Italia. 148
fretu peranguſto diuiſa ſunt ſeruitutis, ac libertatis iura. 285
frigent omnia conſilia. 162
frigidior. 141. *— nempe, in iocando.*
frigus intolerabile. 60
fructum percipere. 111
frugaliſſimus homo, & caſtiſſimus. 144
fruges in Sicilia primum repertas, Siculi arbitrantur. 249.
fruges minutae. 188
frumentaria lex. 214
Res Frumentaria. Vide, Res.
frumentum emebat praetor in Sicilia, ex S. C. & ex lege Terentia, Caſſia frumentaria. 214
frumentum hornotinum. 192
frumentum in cellam imperare. 226
Pro frumento in modios ſingulos duodenos ſeſtertios exegiſſe. 92
fugit hoc illum. 113
fugere infamiam. 263
fugitiuus. — Serui illi non tam fugitiui ſunt a dominis, quam tu a iure, & a legibus. 250
funditus euertere aliquem. 192
funditus extinguere. 161
funditus euertere prouinciam. 82
fundus nobiliſſimus. 56
fundus Tiberim tangens. 42
fundum eſſe aliquem hominem. 241
functio muneris. 187
funeſtare. 296
funus duci uiuo uidentiq. 21
furere iracundia. 167
furiae aſſiduae, ac domeſticae impijs, quae. 50
furiae matricidas agitant. 50
furioſus homo. 45
Furius Heraclienſis. 265
furor quidam ſceleris, & audaciae comes. 280
furtum impudens. 92
furtum maximum, atque impudentiſſimum. 214
furtum, ſiue adeo praeda. 134
furtum reddere. 161
fuſi, ſine mente, ac ſine ullo ſenſu iacerent. 261
fuſtibus male multare aliquem. 247

G

GALLVS *homo ampliſſimus.* 296
Galli Capitolium obſederunt. 296
Galli a Capitolio deiecti. 315
Galli per cuniculum aggreſſi ſunt. 315
Galli bella ſuſcipiunt contra religiones. 296
Galli humanis hoſtijs deorum aras, ac templa funeſtant. 296
Galli longe ab ſuis ſedibus Delphos, uſque ad Apollinem Pythium, atque ad oraculum orbis terrae uexandum profecti ſunt. 296
Gallorum nationes religione non commouentur, nec metu deorum in teſtimonijs dicendis. 296
Gallonij quaeſtus, & ſumptus. 34
gaudere, uehementerq. laetari aliquid factum eſſe. 61
generatim, atque uniuerſe. 281
generatim, & Sigillatim, eius oppoſitum. 281
gemina audacia. 59
gemina ſocietas hereditatis. 77

geminus, & ſimillimus nequitia. 213
gemitum magnum fieri. 254
gero. — Ita ſe gerere, ut &c. 239
Ita ſe in ea prouincia geßit. 243
Obſeruant quemadmodum ſeſe unuſquiſque noſtrum gerat in conſeruandis legibus. 113
Quēadmodū ſe geſſerit in illa re, qu id ego dicā? 142
gerere morem alicui. 121
gerere negotium. 149
gerere ſuum negotium. 194
bene Gerere ſuum negotium. 73.194
praeclare Gerere ſuum negotium. 73
gerere rem mandatam malitioſius, & negligētius. 57
gerere, & contrahere rem. 3
gerere ſocietatem magna fide. 7
Germanus Metellus. 255
gladiator uetulus. 12
gladiator uetus, ac nobilis. 41
gladio tuo, defenſio tua conficiatur neceſſe eſt. 314
Gorgonis os pulcherrimum, crinitum anguibus. 252
gradus iniuriae. 226
gradus imperij. 151
gradus peccatorum aliquot in uno furto. 216
gradus imperij factus eſt a Romanis e Sicilia in Africam. 151
gradum ſuum cuique reddere. 61
Graeco more bibere. 130
Graeci pictores fratres. 235
Graecorum moris eſt, ut in conuiuio uirorum mulieres non accumbant. 130
Graecorum conſuetudo in acommodandis diebus, et mēſibus rationi Solis, & Lunae. 173
grandis natu. 75. 131
grandis pecunia. 108
gratia. — In gratia eſſe cum aliquo. 114. & 121
gratiam inire ab aliquo. 255
gratia, et eloquētia in omni ciuitate plurimū poſſunt. 28
gratia alicuius niti. 107
gratioſus apud aliquem. 180
gratioſus alicui. 191
gratioſiſſimus aduerſarius. 3
gratuitus, & Mercenarius, eius oppoſitum. 296
gratulari uictoriam alicui. 107
gratulationem fieri alicui. 108
graue, & ſanctum. 68
graues, & certi teſtes. 203
grauem ducere obſecrationem alicuius. 299
grauiſſima apud te uoluntas patris eſſe debet. 168
grauida, & ad pariendum uicina. 127

H

HABERE comitia. 173
Habere commodiſſime aliquem uictu, ceteriſq. rebus. 267
habere domum clauſam. 33
habere fidem alicui. 115
habere honorem, pro obtinere. 175
habere honorem alicui. 125. & 176
habere quamliberaliſſime aliquem uictu, ceteriſq. rebus. 267
habere mandata a ſuis ciuibus. 250
habere magiſtratum. 251
habere pecuniam in iudicium. 76
habere poteſtatem ſummam. 255
habere quaeſtionem mortis alicuius de aliquo. 52
habere rationem annorum. 182
habere rationem, & numerum. 267
habere hoc rationis. 164
habere ſatis aetatis, atque roboris. 63
habere ſermones de &c. 168
habere ſenſum. 173
habere certam uiam, atque rationem, qua &c. 113
habere in animo facere aliquid. 48
habere in conſilio homines honeſtos. 164
habere in iudicium pecuniam. 76
habere in matrimonio aliquam. 7
Et alibi.
habere in numero hoſtium aliquem. 180
habere eo numero, & loco aliquem. 174
habere in nummis. 21.
haerere, auerſari, rubere. 183
haerere peccatum alicui. 70
haerere in iniquitatibus aliquem. 260
Haleſina ciuitas. 216
haud ſcio, an fieri poſſit. i. fieri poteſt. 214
Heracleo archipirata. 273
Heraclia pocula, Mentoris manu ſummo artificio facta. 236
Hercules ex aere, Myronis. 230
Herculis ſignum ex aere, Agraganti. 7
Craſſus contra Q. Mucium, probauit, eum, qui eſſet heres inſtitutus mortuo poſtumo, heredem eſſe oportere non nato filio. 310
heres. — primus heres, ſecundus heres. 187
hereditaria res.
hiare, ac poſcere aliquid, nō patere uidetur domus. 186
Hiero rex Siculis cariſſimus. 187
Himera opidum Siciliae in primis clarū, olim a Carthaginienſibus captum. 166
Hiſpania ulterior. 299
hoc erat. 269
homo id aetatis. 158
amicitijs plurimis homo. 169
homo antiquus. 44
homo barbarus, ac diſſolutus. 281
homo caſtiſſimus. 144
homo commodus, ac diſertus. 189
homo certus, ac diligens. 108. & 167
homo cognitus in aliqua re. 110
homo contaminatus. 209
homo cogitatione nulla. 174
homo cognatione ampliſſima. 169
homo in dedecore natus. 195
homo diligens. 167
homo diſertus. 189
homo diſſolutus. 281
homo educatus ad turpitudinem. 195
homo egens. 199
homo fide ſpectata. 316
homo fortunatus. 178
homo flagitij plenus. 170
homo florentiſſimus ciuitatis eloquentia, &c. 28
homo frugaliſſimus, & caſtiſſimus. 144
homo gratioſus. 42
homo honeſtiſſimus. 47
homo hoſpitaliſsimus. 130

homo induſtria, aut opera probata. 136
homo importunitate incredibili, & audacia. 164
homo induſtrius. 194
homo inertia ſingulari. 124
homo ingenio nullo 174
homo iuris peritiſſimus. 156
homo nimium ſui iuris, & ſententiae. 120
homo leuis, atque egens. 199
homo lectiſſimus, atque ornatiſſimus. 119
homo luxuria ſingulari, atque inertia. 124
homo maior natu. 158
homo nauus, & induſtrius. 194
homo nobilis. 288
homo domi nobilis. 126
homo in primis domi ſuae nobilis. 158
homo nouus. 217
homo nimium ſui iuris, ſententiaeq. 120
homo ornatiſſimus exiſtimatione omnium. 168
homo peritiſſimus iuris, & officij. 156
homo plenus ſtupri, flagitij, ſceleris. 170
homo probatiſſimus iudicio Pompeij. 168
homo non promptiſſimus. 158
homo pudore ſingulari, uirtute, cognita, & ſpectata fide. 318
homo nimium ſuae ſententiae. 120
homo ſtupri, flagitij, & ſceleris plenus. 170
homo ſpectatus, & cognitus in rebus iudicandis. 110
homo ſpectata fide. 49
homo ſplendidus, & gratioſus. 42
homo tenuiſſimus. 113
homo uirtute cognita. 318
homines coacti qui intelligantur. 311
honeſtas facile conſolatur egeſtatem. 21
honeſte parta bona. 28
honeſtius eſt, alienis iniurijs, quam re ſua commoueri. 216.
honeſta oratio. 257
honeſta pecunia. — eius oppoſitum Sordida. 71
honoraria opera amici. 302
honos ampliſſimus. 254
honore afficere aliquem. 262
honorem habere alicui. 178
honorem reddere alicui. 104
honos habitus hominibus in monumentis, nonnulla deorum religione conſecrari exiſtimatur. 178
honos non eſt habendus infideli. 293
honoris cauſſa nominare aliquem. 38. & 44
honoris potius quam contumeliae cauſſa hominem nominatum uolo. 108
hora nulla uacua a furto, ſcelere, crudelitate illi fuit. 124.
hora prima noctis. 42
horas praeſtituere. 28
hornotinum frumentum. 192
Hortenſius excellens ingenio, nobilitate, exiſtimatione. 28
Hortenſius diuidendi peritus. 16
hoſpitaliſſimus homo. 130
hoſpitium publice fieri alicui. 255
hoſtis ferus, & immanis. 161
hoſtis ſacrorum, religionumque, non ſacrilegus. 118
hoſtem non debet quiſquam intra moenia domi ſuae retinere. 269
hoſtes in bello religionum, & conſuetudinis iura retinent. 251
humanitatis magna uis eſt. 50
humilis, atque demiſſus ex alacri, atque laeto. 108
humilitas cum dignitate de amplitudine contendit. 61
hydria Boeti manu facta. 235
hydriae argenteae. 160
hydriae grandes. 247

I

IACERE *ad pedes alicuius ſtratus.* 34
Iacere alicui ad pedes. 18
iacere crimen. 72
iacere in obliuione. 136
iacere in tenebris. 118
iacere nomen in aduerſarijs pati amplius triennium. 68.
iactare aliquem omni ratione. 94
iactare ſe. 53
iactare minas. 20
iactari fluctibus. 51
iactari iniurijs. 34
iacturam facere. 8
iacturam criminum facere. 123
Ialyſus Rhodi. 254
ictus. — Uno ictu ſecuris afferre mortem alicui. 225.
id temporis, pro, eo tempore. 55
Idaea mater. 290
idiotae. 230
idoneus defenſor. 302
idoneus teſtis. 302
idoneus qui iudicet. 164
ignauis poena conſtituitur ab imperatoribus in bello. 309.
ignis e ſpecula ſublatus, aut tumulo, praedonum aduentum ſignificabat. 272
ignis in aquam coniectus continuo reſtinguitur, & refrigeratur. 70
ignis cruciatus gratia admouebatur. 285
ignominia affici. 232
ignominiam accipere. 161
ignominiam imponere alicui. 34
ignorare aliquem. 110
ignorare cauſſam. 62
ignoti. 269
illudere exiſtimationi uiri optimi. 74
illudere fortunis hominis miſeri, & dignitati honeſtorum uirorum. 48
illuſtrari templum fulgore candelabri. 14
illuſtris uia. 216
illuſtre, notumq. omnibus. 262
imago uitae quotidianae expreſſa. 47
imbibere de aliquo malam opinionem. 113
imbibere facere aliquid. 12
imbutus macula ſceleris. 298
imitari aliquem praeclare in perſona lenonis. 71
immanis fera. Vide, Fera.
immanis pecunia. 71
immaturitas. 30
imminere. 181

imminuere

imminuere ius. 133
immittere in bona alicuius homines. 144
immunis ciuitas, ac libera. 187
immunis omnium rerum. 266
immutare ueterem conſuetudinem. 266
impedimenta. 239
impedire ſe, & implicare. 159
impediri exiſtimatione hominum. 242
impeditus aetate, & morbo. 195
impeditus religione. 251
impellere ad ſcelus. 46
impellere in fraudem. 49
impendere terrores, minas, pericula. 45
impendere laborem, & ſumptum in aliquid. 227
impendere laborem, operam, pecuniam, nequid fiat. 264.
imperare acrius. 131
imperare nimis atrociter ſocijs. 131
imperare iniquo iure ſocijs. 179
imperare equitatus, & pecunias alicui nationi uel ciuitati. 293
imperare frumentum in cellam. 12
imperare tributum. 175
imperare ſaccos. 135
imperatores quid facere ſoleant, cum proelium committunt. 64
imperitus morum. 62
imperium. 266
impertiri unum diem feſtum alicui. 161
impetrare, ut dies prorogetur. 136
impetrari ab aliquo in ſummo beneficio. 204
impetum excipere. 178
impetum facere in aliquem. 48
in bona alicuius. 135
in fortunas alicuius. 61
impetum uitare. 3
impiger ad labores belli, fortis ad pericula. 298. & 299.
impios agitari taedis ardentibus. 50
implicari ſua defenſione. 159
implicatus legibus teneri. 199
implicatus ſeueritate iudicum. 282
implicatus ad ſeueritatem. 53
implorare fidem populi Romani. 274
implorare deum, atque hominum fidem. 121
impluuium. 129. & 145
imponere contumelias alicui. 232
imponere decumas. 20
imponere iniurias, & contumelias alicui. 232
imponere munus graue ciuitati. 264
imponere negotium alicui. 130
imponere nomina honeſta rebus turpiſſimis. 176
imponere nomen cellae direptioni, ac praedae. 222
imponere onus, & negotium alicui. 130
imponere onera populo. 215
imponere tantum oneris plebi. 175
imponere partes audaciae alicui. 59
imponere aliquam perſonam alicui. 304
imponere perſonam improbam falſi cognitoris alicui. 169.
imponere perſonam turpiſſimam calumniae ciuitati honeſtae. 159
imponere res duas alicui. 46
imponere uectigal fructibus. 294
imponere uectigal nouum agris. 187
imponere uectigal certum prouincijs. 187
imponere uim alicui. 177
imponere in nauim. 233
importare calamitatem prouinciae. 206
importuniſſimae libidines. 250
importunitate incredibili homo. 164
improbus. — Inſignite improbus. 28
improbitas non modo ratione, ſed ne diſſimulatione quidem tecta. 164
improbitas calumniae. 158
improuiſum, atque inopinatum hoc illi accidit. 164
improuiſo homini incidere. 182
de Improuiſo incidere in hoſtes. 64
imprude incidere aliquo. 237
imprudente aliquo fieri aliquid. 42
impugnandi tempus. 3
impulſu ſuo facere aliquid. 57
impulſus inimicitijs. 185
impulſus ratione ſummi officij. 171
impunitus diſcedere. 242
impunitus iniuria. 96
impurus, & nefarius. 131
in animo eſt facere aliquid. 54
in animo habere. Vide, Habere.
in ea uerba recuperatores dare. 197
in matrimonium habere aliquam. Vide, Habere.
in modum ſeruilem cruciari. 106
in praeſentia. 273
in primis Siculorum copioſus, ideſt inter primos. 166.
in magna inuidia, magnoq. odio eſſe apud homines aliquid. 288
incenſus, i. non cenſus. 316
incenſus ſtudio. 47
incidere in amentiam. 219
incidere in eam diem. 123
incidere in fraudem diuinitus. 218. 248
incidere caſu in mentionem alicuius. 94
incidere in nomen alicuius dicendo. 72
incidere homini improuiſo. 182
inciſus, a, um.
inciſum nomen in baſi grandibus litteris. 243
inciſum in aere. 255
inciſum in tabula. 170
inclinatio temporum magni momenti eſt in rep. 287
includere aliquem in ſocietatem alicuius periculi, tamquam in equum Troianum. 110
includere apte emblemata in ſcyphis aureis. 240
includere in carcerem aliquem. 228
includere in cuſtodias praedonum aliquem. 281
incluſum malum, inteſtinum, ac domeſticum. 316
incognita cauſſa condemnare. 112
incolume caput. 21
incolumis uerſari inter tela hoſtium. 131
incommodare alteri. 22
incommodi aliquid capere. 203
increbreſcere. — Diſciplina, quae nunc increbruit. 151.
inculcatum illi eſt illum aliquid feciſſe. 213
incunabula infantium puerorum. 64
incunabula deorum. 249

incurrere cauſſam in mucronem defenſionis. 314
incurſio, atque impetus armatorum. 309
indagare, & odorari acutiſſime quid cuique opus ſit. 174.
indicium clariſſimum latrociniorum ſuorum relinquere. 143.
indicium dari alicui. 92
indicere bellum, & inferre. 133
indicere ſibi legem innocentiae. 185
indicunt ſibi lege innocentiae, qui ab altero rationem uitae repoſcunt. 185
indictae inimicitiae. 288
indictus mercatus. 174
indicta cauſa. 259
indicta cauſſa damnari. 106
indigne ferre aliquid. 61
indigna res. Vide, Inique.
indignus qui impetret. 59
indignitas iniuriae. 144
indomitae, atque effrenatae cupiditates. 130
indomitae animi cupiditates. 46
inducere, decipere, deſtituere aliquem. 59
inducere pretio, gratia, ſpe, promiſſis, aliquem. 51
inducere benignitate, aut ambitione. 168
inducere animum, ut faciat aliquid. 48
inducere tectorium. 144
inductus ab hominibus nequam. 46
inductus ambitione. 168
conſuetudine. 7
gloria. 278
induere ſe in laqueos. 168
induere ſe actione. 268
induit ſe ille dum expedire uult. 169
indui, & iugulari confeſſione ſua. 285
indulgentia filiorum, & filiarum. 139
inertia laboris. 71
infamia grauis, & diuturna. 113
infamia uetus. 104
infamia flagrare. 104
ex Infamia eripere. 210
Negligere quemquam magnam ſuam infamiam ſine ſuo quaeſtu non eſt credibile. 194
infenſus animus, atque inimicus. 177
inferre bellum alicui. 99
inferre crimen proditionis alicui. 274
inferre periculum alicui. 98
inferre ſeipſum, & intrudere. 304
inferri ſignis infeſtis in aliquem. 299
infeſtus, & inimicus. 191
infeſta ſigna. 299
infeſta uita. 45
infideli non eſt habendus bonos. 294
infimus. 135
infirma, & nugatoria res ad probandum. 312
infirmare fidem teſtis. 75
infirmare, ac diluere res leues. 46
inflammare animum alicuius in aliquem. 167
inflammare inuidiam ſenatus. 104
inflammare aliquem ſtudio laudis, & uirtutis. 298
inflammatus cupiditate auferendi. 231
inflammatus ſcelere, & furore. 285
inflammatus ſcelere, furore, crudelitate. 274
influere in ſinum urbis portum. 273
informata cauſſa. 16
infulae. 150
ingenuitatis ornamenta. 139
ingerere recuperatores. 196
ingratijs. 231
ingredi diſputationem cum aliquo. 314
ingredi in res aliquas. 94
inire conſilium. 55
inire conuiuium cum aliquo. 48.195
inire gratiam ab aliquo. 255
inire magiſtratum. 142
inire rationem. 203
initia uitae, atque uictus, legum, morum, conſuetudinis. 290
initium quaerere. 64
initium generis, ac nominis ab aliquo gigni, ac propagari. 290
inijcere. 26
inijcere catenas alicui. 274
inijcere cauſſam deliberandi. 302
inijcere formidinem alicui. 196
inijcere metum alicui. 158
inijcere manum alicui. 76
inijcere moram iudicandi alicui. 302
inijcere periculum mortis. 314
inijcere religionem alicui. 302
inijcere ſuſpicionem. 225
inimicitiae inſitae. 297
inimicitias iuſtas perſequi. 119
inimicitiae tacitae, & occultae, magis timendae ſunt, quam indictae, & apertae. 288
inimicitiae maximae ſunt, contrariae hominum ſententiae, & diſſimilitudines ſtudiorum, ac uoluntatum. 185.
inimicus, neque deeſſe nocenti poteſt, neque obeſſe innocenti. 214
inimicus domeſticus, & inteſtinus uitari non poteſt. 118.
inimicos ſuos morte affici uolunt homines, uel quod metuunt, uel quod oderunt. 250
inique accidit, quia res indigna ſit, ideo turpem exiſtimationem ſequi: quia turpis exiſtimatio ſequatur, ideo rem indignam non iudicari. 302
iniqua certatio. 28
iniuriato credere. 75
iniuria inſignis. 12
iniuriam accipere. 12
iniuria ſerpit. 161
iniuriam conflare nouo ſcelere. 37
iniuriam imponere alicui. 34
iniuriam perſequi. Vide, Perſequi.
iniuriam propulſare ab ſe. 62
iniuriam queri. 225
iniuriarum damnare aliquem. 200
iniuſſu alicuius facere aliquid. 152.188
innatus. 249
innocens, ſi accuſatus ſit, abſolui poteſt. 48
innocenti inimicus obeſſe non poteſt. 214
innuere. 149
inquinatus ſermo. 196
inſaniam alicuius cupidiſſimi explere. 238
inſectari. 293
inſequi aliquem irato animo. 213

Index.

inſerere collum in laqueum. 236
inſerere oculos in curiam. 298
inſidet dolor. 20
inſidiae occultiſſimae, quae latent in ſimulatione officij, aut in aliquo neceſſitudinis nomine. 125
inſidias comparari famae alicuius. 108
inſidias facere alicui. 104
inſigne penatium. 239
inſignite improbus. 28
inſimulare aliquem. 133
inſimulare, aliquem feciſſe aliquid. 248
inſimulare auaritiae, & audaciae aliquem. 142
inſimulare aliquem falſo. 274
inſinuare ſe in familiaritatem alicuius aliqua re. 213
inſiſtere ſingulis gradibus peccatorum. 216
inſitum, atque innatum in animis alicuius. 249
inſitas inimicitias habere cum aliquo. 296
inſolentia fori, & iudiciorum. 53
inſtat iudicium. 108
inſtar. — *Nauis Cybea maxima, triremis inſtar.* 263
Nauis magna, quae urbis inſtar habere uideretur. 270
inſtauratus. 64
inſtituere dicere, uel facere. 163
inſtituere filiam unicam heredem ſuis bonis. 138
inſtitui ſecundum filiam, id eſt, poſt. 138
inſtituere portorium uni. 294
inſtituere rem occulte. 161
inſtituere quaeſtus ſibi. 155
inſtituere, atque erudire aliquem ad maiorum inſtituta, & ciuitatis diſciplinam. 214
inſtitui, & doceri. 177
inſtitutus artibus, & diſciplinis. 126
inſtitutum. — *Accepiſſe inſtituta aliqua a maioribus.* 230
inſtituta omnium conuellere, & commutare. 187
inſtitutum referre, ac renouare. 100
inſtituto bonorum uirorum uiuere. 23
ex Inſtituto alicuius imperare aliquid. 265
inſtruere domum. 230
inſtruere ſe, & ornare. 240
inſtruere ſe ad iudicium. 237
inſtruere amicos ſibi. 272
inſtruere, & comparare manus ſeruorum. 240
inſtructus nefario furore, & audacia. 291
inſula, quae undique exitus maritimos habet. 182
inſultare alicui in calamitate. 278
inſuſurrare in alicuius aurem. 141
inſuſurra familiariter ad aurem alicuius. 274
inſui in culeum parricidas uiuos. 50
integerrimis uiribus. 151
integer manere ab aliquo. 259
integra res. 110
integrum eſſe alicui. 119
Nulla laus eſt ibi eſſe integrum, ubi nemo eſt, qui aut poſſit, aut conetur corrumpere. 113
de Integro creari cenſores. 175
intendere animum aliquo. 105
intendere periculum in aliquem. 38
intenta tabernacula. *Vide, Tabern.*
inter ſicarios accuſare. 54
inter decem annos. 112
inter tot annos. 20
interkalares Kalendae. 30
interkalarius menſis XLV. *dies longus.* 173
intercedit illi affinitas, ſocietas, neceſſitudo cum aliquo. 21
interceſſit mihi cum illo ratio. 74
interceſſit pecunia. 141
intercipere. 281
intercludere aditus omnes ad aliquem. 57
intercludere perfugia fortunae. 278
intercludi in inſidijs. 315
intercolumnia. 127
interdictum de ui, hominibus armatis. 305
interdictum VNDE VI, *quo modo interpretandum.* 310
interdictum unde ui VNDE TV, AVT FAMILIA, AVT PROCVRATOR, *&c.* 310
interdictum de ui. 315
interdictum de ui, hominibus armatis. 315
interdictum quotidianum. 316
intereſſe in conuiuio. 46
intereſſe in ſuis rebus. 121
intereſſe in conſilijs. 113
intereſt inter mentes hominum, & cogitationes. 262
interitio aratorum. 205
interpellare. 272
interpolare. 148
interpolare rationes, & perturbatae. 217
interponere auctoritatem ſuam. 205
interponere decretum. 171
interponere edictum improbum. 138
interponere fidem ſuam in aliquam rem. 58
interponere nomen ſuum in re turpi. 208
interponere operam, ſtudium, laborem. 99
interponere ſe. 87
interponitur noua reſtipulatio. 74
interpoſitis diebus XL. & XL. *diebus.* 110. & 114
interpres. 169
interpres corrumpendi iudicij. 111
interprete uti aliquo ad furta, & flagitia. 199
interprete aliquo, & auctore. 64
intertrimentum. 143
interuallum. 119
intolerandus. 46
introducta conſuetudo, ex liberalitate magiſtratuum. 221
introferre. 275
introitus, atque oſtium portus. 269
introſpicere penitus in omnes reip. partes. 298
intus canere. 128
inuadere in aliquem cum ferro. 306
inuadere in fortunas alicuius. 39
inuadere in portum. 273
inuadere in pecuniam alienam, plenam, atque praeclaram nullo iure. 38
inuadere in praedia alicuius. 44
inuadere in urbes ſociorum ui cum exercitu. 128
inuenire rationem. 20. & 176
inuenti multi dolores parentibus. 275
inuentor non ſum huius rationis, nedum probator. 315
inueſtigare, & conſequi omnes aliquorum conatus ali-

qua

qua certa uia. 113
inueterauit opinio pernicioſa. 104
in magna inuidia, magnoq. odio eſt apud nobiles homines nouorum hominum uirtus, & induſtria. 288
inuidia flagrare. Vide, Flagr. 23
inuidere alicuius laudi. 117
inuitare tecto, & domo. 233
inuitatio fit, ut Graeco more biberetur. 130
inultam, impunitamq. iniuriam dimittere. 281
inuolucra reijcere. 242
inurere dolorem animis. 179
irato fides non habenda. 293
iracundia exardere. 160
irritus. 109
iter anguſtum, & occultum. 225
iubere aliquem eſſe ſine cura. 108
iudex eſſe bonus nemo poteſt, qui ſuſpicione certa non mouetur. 267
iudicis boni eſt uoluntatem ſcriptoris, auctoritatemque defendere. 312
iudicis boni eſt, coniecturam ex paruis rebus facere uniuſcuiuſque cupiditatis, & incontinentiae. 235
iudex iudicare debet non ſolum de reo, ſed etiam de accuſatore, & de teſte. 295
iudex non debet cuiuis teſti credere. 295
iudex corrumpi non poteſt in ea cauſſa, quae in iure ciuili poſita eſt. 313
iudex, qui alium de ſuo iudicio putat iudicaturum, ſeq. in eo periculum capitis aditurum, uoluntatem ſpectat eius, quem ſtatim de capite ſuo putet iudicaturum. 156
de iudicis officio in dictis teſtium. 295
iudicis prudentia ubi elucere poſſit in his, quae a teſtibus dicuntur. 295
omnes omnium pecuniae poſitae ſunt in eorum poteſtate, qui iudicia dant, & eorum, qui iudicant. 156
iudex quaeſtionis. 149
iudex ingenioſus, peritus, & aequus. 295
iudex ſapiens. 295
iudex triſtis, & integer. 110
iudicem dare. 156
iudicem reijcere. 117
iudices proponi. 156
iudicare ad nutum alicuius. 163
iudicare cum conſilio. 259
iudicare de abſente ſecundum praeſentem. 158
iudicare ſecundum aliquem. 67. & 69
iudicare oculis. 87
iudicare ſecus de ſe: quod iudicium eſt grauiſſimum. 16
iudicari debet idem de iure, & reſponderi. 312
onus graue, & incommodum eſt, iudicare. 121
Iudicium.
iudicia omnia aut diſtrahendarum controuerſiarum, aut puniendorum maleficiorum cauſſa reperta ſunt. 302
iudicium capitis. 281
iudicium damni iniuria. 73
iudicium de probro, de re. 3
iudicium de pecunijs repetundis. 82
iudicium pecuniarium. 68
iudicium inter ſicarios. 39
iudicium Si pareret, &c. 194
iudicia priuata ſummae exiſtimationis, et paene dicam, de capite, tria ſunt, Fiduciae, Tutelae, Societatis. 70
iudicium, & arbitrium quo differant. 68
iudicium eſt pecuniae certae: arbitrium incertae. 68
iudicium committi inter ſicarios. 39
iudicio abſolui. Vide, Abſ.
ad iudicium adeſſe. 89
iudicium conſtituere. 3
iudicium capitis conſtitui in aliquem. 281
iudicium conſtitutum legibus. 157
iudicio experiri. 18
iudicium diſſolutum, ac perditum. 208
iudicium irritum. 163
iudicium pecuniarium. 32
iudicium nummarium. 208
iudicium recuperatorium. 189
in iudicium adducere. 44
iudicium tranſactum, aut dilatum. 164
iudicia ab ſenatu per ignominiam, turpitudinemque ablata. 121
iudicia ad equeſtrem ordinem referenda. 226
iudicia ad ſenatum tranſlata. 112
iudicia corrupta, ac contaminata paucorum uitio, ac turpitudine. 100
iudicia reſtituta. 162
iudicia legitima. 69
iudiciorum diſſolutio. 253
iudicia Verris qualia. 156
iudicium inimici non debet eſſe graue. 175
iudicium uoluntatis plus debet ualere, quam ſortis. 126
iugulare ciuem ne iure quidem quiſquam bonus uult. 21
iugulari a forti uiro. 34
iugulatus litteris. 206
iugulatus confeſſione ſua. 285
Iunonis fanum in promontorio Melitae, quod omnibus bellis ſemper inuiolatum, ſanctumque fuit. 248
Iunonis Samiae fanum antiquiſſimum. 127
Iuppiter imperator: qui a Graecis Vrius. 252
Iuppiter ſaepe uentis uehementioribus, aut immoderatis tempeſtatibus, aut nimio calore, aut intolerabili frigore hominibus nocuit. 60
iurare in litem. 67
iurato ſuam tabellam committere. 110
leuior eſt auctoritas eius, qui dicit aliquid iuratus, quam qui iniuratus, ſi de eodem fuerit iudex. 76
ius.
iuri nihil tam inimicum, quam uis. 307
iure aequo omnes eſſe oportere. 120
ius callidum, & uerſutum. 312
ius ciuile in ciuitate diligentiſſime retinendum. 313
in iure ciuili non falſae tabulae, non teſtis improbus locum habet. 313
ius ciuile neque inflecti gratia, neque perfringi potentia, neque adulterari pecunia poteſt. 313
ſine iure ciuili fieri non poteſt, ut retineam, quod meum factum ſit. 313
iure ciuili ſublato, nihil eſt, quare cuipiam exploratum ſit, quid ſuum, aut quid alienum ſit. 313
iure ciuili, duarum ciuitatum nemo eſſe poteſt. 318

ius

ius amitti nõ poteſt ſine magno incõmodo ciuitatis. 314
ius iniquum. 164
ius mancipi. 313
iure nullo inuadere in pecuniam alicuius. 38
ius ſummum. 18
ius uarium. 164
ius Verrinum. 141
ius uictoriae. 251
iuria finium, poſſeſſionum, aquarum, itinerum, decentiſſime a maioribus deſcripta. 313
iura religionum. 248
iura contendere cum aliquo. 34
ius experiri. 307
ius torquere uerbo, ac littera. 313
iure ſummo experiri. 18
ius ſuum obtinere. Vide, Obtinere.
iura omnia commutare cum uituperatione, ſine quaeſtu, nemo umquam conatus eſt. 193
iuriſconſulti, iuris interpretes. 313
iuriſconſultis ſit ne obtemperandum. 312
iuriſperitis qui non putat eſſe obtemperandum, non homines laedit, ſed leges, & iura labefactat. 313
iuſſum populi non omne ratum eſt. 316
iuſta ſoluere. 44

K

Kalendae interkalares. 30

L

Labare. 247
labes, ignominia, calamitasq. populi. 111
labefactare commoda aliquorum. 219
labefactare, atque infirmare aliquem ingenio. 94
laborioſiſſimus arator. 199
laborare crudelitate domeſtica. 64
laborare de aliqua re. 242
laborare ex inuidia. 63
laborare ex his rebus. 64
laborare in aliquo. 19
lacerare omni iniuria aliquem. 222
lacerata pecunia. 215
lacerata prouincia. 267
laceſſere ſponſione aliquem, ni, &c. 208
lacrymor. 276
lacunam explere. 175
Lacus Seruilius. 54
Lacus Thraſimenus. 54
laedere cauſſam nobilitatis. 50
laedere commodum aliquod alicuius negligentia. 58
laedere fidem, morem maiorem, ſortis neceſſitudinem. 125
laedere uoluntatem alicuius. 62
laedi iniuria. 185
laedi, & iniuriam accipere, differunt inter ſe. 98
laetari in omnium gemitu, & triumphare. 276
lambere tribunal praetoris. 189
languidus uino, & uigilijs. 190
laniſta. 41. & 59
lapidationem fieri. 247
laqueatum templum pulcherrime. 143
laqueis exſuere ſe. 281
in Laqueum inſerere collum. 121
larem familiarem ſuum relinquere. 189
lares familiares. 32
large, effuſeq. donare. 44
largitione infinita uti contra aliquem. 120
Latina nomina habent aliarum nationum homines. 275
Latine loqui, non accuſatorie. 229
latitare. 24. & 32
Latomiae. 119
Latomiae, carcer a Dionyſio factus. 281
Latomiae Syracuſanae, earumque deſcriptio. 267
Latona grauida ex longo errore, & fuga Delum confugit. 126. in fine.
latet pecunia in illa caligine, & tenebris. 218
laudare praeſentem pudor uetat, & eius, qui laudatur, & eius, qui laudare uelit. 314
laudatio. 299
laudator uoluntarius. 255
laus eximiae uirtutis, non ſolum hominum, uerum & temporum. 128
laudem ueritati tribuere. 70
in Laude, & gratia eſſe cum populo. 121
nulla Laus eſt ibi eſſe integrum, ubi nemo eſt, qui aut poſſit, aut conetur corrumpere. 113
lauti, & urbani homines. 120
lectica octophoro ferri. 261
lecticarij. 61
lecto teneri. 259
lectiſſimus adoleſcens. 130
lectiſſimus, atque ornatiſſimus adoleſcens. 90
lectiſſimi, atque ornatiſſ. uiri. 119
lectiſſima femina. 225
legare uſumfructum bonorum ſuorum alicui. 304
legationem flagitioſe obire. 297
legatus populi R. ſi aliqua ex parte uiolatus ſit, niſi publice ſatisfactum ſit; ei ciuitati bellum indici ſolet. 133
legati nomen eiuſmodi eſſe debet, quod non modo inter ſociorum iura, ſed etiam intra hoſtium tela, incolume uerſetur. 131
lemniſcata palma. 56
leniter, clementerque accipere hominem. 276
leno. 70
lenocinari alicui. 95
leuare atrocitatem nomine neceſſitudinis. 22
leuare calamitatem innocentium. 38
leuare inuidiam. 117
leuare infamia grauiſſima ſe. 212
leuare ſuſpicionem. 209
leuia ducere pericula. 178
leuis auctoritas. 76
leuis coniectura. 49
leuiſſimam eſſe pecuniam alicui. 69
leuiter ferre aliquid. 71
lex Acilia. 114. & 122
lex Atinia. 138
lex Cornelia. 141
lex belli, & uictoriae. 160. in fine.
lex frumentaria, ſeu Hieronica. 156
lex Furia. 188
lex Hieronica. 187
lege Hieronica numerus aratorum quotannis apud magiſtratus

giſtratus publice ſubſcribitur. 205
lex Memmia. 48
lex de pecunijs repetundis. Vide infra.
lex Porcia. 285
lex Rupilia. 156
lex de pecunijs repetundis ſociorum cauſſa conſtituta eſt. 157
lex de pec. repet. a L. Piſone primo lata. 222
lex de pecunijs repetundis ſocialis eſt. 87
leges Semproniae. 285
lex Terentia, & Caſſia. 214
lex Valeria, ſiue Cornelia, de proſcriptione. 60
lex Voconia pertinens ad eos, qui cenſi ſunt. 138
leges conſtituit Sulla. 61
legis exceptio. 154
lex antiqua, & mortua. 264
lex mollior. 122
lex mitiſſima. 112
lex iubet. 173
lege agere. 158
lege agere in hereditatem. 140
legem comparare. 100
legem conſtituere. 61
leges dicere. 188
legem ferre. 100
legem promulgare. 287
Vide, Ius.
libella. 154
libellos deijcere. 12
libentibus animis. 56
Libera eadem, quae Proſerpina. 249
libera poteſtas ad credendum dari alicui. 181
liberare metu exiſtimationis. 287
liberare periculo litium. 136
liberalitas ea probanda eſt, quae ſine periculo exiſtimationis eſt. 155
liberalis homo, & diſſolutus. 72
libere alicui quod non licet. 34
liberi ſuſcipiuntur non ſolum nobis, ſed etiam patriae. 214
liberorum caritas. 139
libertas adimi poteſt, ſi poteſt adimi ciuitas. 316
libertatem amittit, qui cenſeri noluit. 316
libertatis nomen dulce. 285
libido flagitioſa. 174
libido crudelitatis exercendae. 281
ad Libidinem alicuius iudicare. 297
ad Libidinem ſuam uexare bona, & fortunas ciuium. 62.
libidines excitari non ſolum oculis, ſed etiam auribus. 237
licentia militaris. 251
licentiam diripiendi permittere. 191
licentiam permittere. 189
licentiam calumniae praebere alicui. 155
liceri. 305
licere contra aliquem. 211
liceri digito. 189
licitationes facere. 174
lineamenta operum ſollertiſſime perſpicere. 248
linguam euellere alicui. 239
liquido audire. 209
litem aeſtimare. 41. & 112
litem amittere. 68
litem conteſtari. 73
litem conteſtatam habere cum aliquo. 73
litem conteſtari per ſe. 77
litem dare ſecundum tabulas alicuius. 67
litem obtinere. 68
littera aſſixa ad caput. 49
litterae grandes. 243
litterae integrae. 183
litteris maximis inciſus in marmore 178
litterae uehementes. 237
litteris definire numerum, magnitudinem, figuram, ſtatum, ſtatuarum. 129
litus delicatiſſimum. 273
litura. — Litterae, quae ſunt in litura. 183
nomen eſt in litura. 169
locare alicui ſtatuas faciendas, optima condicione. 176
locauerunt aedes ſacras conſules. 141
locare in cõplures annos, quae ſacris, epulisq. opus ſunt. 161
locupletari pecunijs alienis. 60
locus dignus. 262
locus longinquus, & reconditus. 226
loca inter ſe maxime diuerſa. 222
locum opportune capere. 50
locum conſtituere ad dicendum. 160
locum alium ſeruare ſibi ad demonſtrandum aliquid. 126
loco mouere. 308
in Loco digno ponere aliquid. 262
quo Loco cauſſa ſit. 285
quo Loco quis ſit, cogitare. 114
humili, atque obſcuro Loco natus. 288
Secundo loco: Tertio loco. Vide, Secundo.
longius. — nihil longius alicui uideri. 236
longius progredi. Vide, Progredi.
loricae, galeaeq. aeneae, caelatae opere Corinthio. 247
luce latrare. 48
L. Albius. 11
L. Appuleius. 95
L. Caſſius iudex uériſſimus & ſapientiß. 53
L. Caſſius ex familia ad iudicandum ſeueriß. 110
L. Cato 298
L. Cinna. 198
L. Cornificius. 76
L. Cotta cõſul cum L. Octauio. 187
L. Craſſus. 297
L. Craſſi dictum. 185
L. Craſſi laus. 295
L. Domitius. 10. & 194
L. Flaccus. 99
L. Flauius. 119
L. Hortenſius, pater Q. Hortenſij. 192
L. Tullius. 298
L. Licinus coſ. cum Q. Mucio. 172
L. Lucullus conſul cum M. Cotta. 262
L. Mamilius. 219
L. Metellus. 154
eius litterae ad Cn. Pompeium, & M. Craſſum conſules. 205
L. Mummius. 239

L. Mummius Corinthum ſuſtulit. 128
L. Murena. 134
L. Octauius conſul cum L. Cotta. 188
L. Paullus Perſen regem, ui, ac uirtute ſuperauit. 128
L. Philippus eloquentia, grauitate, honore, florentiſſimus ciuitatis. 28
L. Philo. 99
L. Piſo in Gabinium delationẽ nominis poſtulauit. 100
L. Piſo Frugi, qui legem de pecunijs repetundis primus tulit. 222
L. Piſo ſolus Frugi nominatus eſt ijs temporibus, cum hominem nequam inuenire neminem poſſes. 302
L. Publicius. 11
L. Scipio bellum in Aſia geſſit, Antiochumq. regem potentiſſimum cepit. 128
L. Sergius. 219
L. Siſenna, uir primarius. 235
L. Sulla. 298
L. Sulla tantum potuit, ut nemo, illo inuito, nec bona, nec patriam, nec uitam retinere poſſet. 199
L. Sulla tantum animi habuit ad audaciam, ut dicere in concione non dubitaret, bona ciuium Romanorum cum uenderet, ſe praedam ſuam uendere. 199
L. Sullae res geſtae defendebantur publica auctoritate propter incommodorum, & calamitatum metum. 199.
L. Vibius eques Rom. 182
lucrari iudicia ueteris infamiae. 123
lucri magnitudo obſcurat periculi magnitudinem. 208
luctus acerbiſſimus. 250
ludibundus omnia conficere. 213
ludificare. 23
ludificari aperte, & calumniari ſciens. 48
ludi Circenſes. 235
ludi plebeij. 110
ludi antiquiſſimi, qui primi Romani ſunt appellati. 262.
ludi ſanctiſſimi, maxima cum cura, caerimoniaq. Cereri, Libero, Liberaeq. fiebant. 262
ludi Victoriae. 110
ludi uotiui. 110
ludorum celebritas. 262
per Ludum. Vide, Per.
luere libidem alicuius ſanguine innocentium. 132
luteus homo. 191
luteum negotium. 235
lucem hanc, quae communis eſt, eripere. 134
lucem, conuentumq. uitare. 261
luce communi priuari. 199
luce clarius. 182
lucis uſuram diuturnam dare alicui. 269
luce libertatis recreatus. 284
lucet. — nondum lucebat. 55
luxuries in urbe creatur: ex luxuria exſiſtat auaritia neceſſe eſt: ex auaritia erumpat audacia: inde omnia ſcelere, ac maleficia gignuntur. 51

M

MACELLI fauces. 12
Machinari aliquid. 107
mactare. 234
macula ex paterno, aut materno ſanguine concepta, elui non poteſt. 50
maculae adoleſcentiae. 106
macula ſceleris imbutus. 298
maerore, ac miſerijs perditus. 260
magiſter ſcripturae. 215
magiſter in ſcriptura. 180
magiſter ſocietatis. 180
magiſtratum contendere a populo ſumma ambitione. 173.
magiſtratum mandare. 173
magiſtratum male gerere. 297
magnifice exornare triclinium. 242
magnificentia liberalitatis. 71
malitiam olere. 71
malo emere, quam rogare. 231
malum domeſticum, incluſum, inteſtinum. 316
malis cogi. 199
malum. — Quae (malum) ſtultitia fuit Roſcij, &c 89
malum erigi, uela fieri, praecidi anchoras. 270
male accipere uerbis aliquem. 144
male agere. 20
male agere, & fraudare. 22
male agere cum creditoribus ſuis. 32
male exiſtimare de omnibus bonis. 105
male multari clauis, ac fuſtibus. 247
maleficium ad illum pertinet. 64
maleficia atrocia non gignuntur in ruſticis moribus, in uictu arido, in horrida, incultaq. uita. &c. 51
maleficium nullo exſulio multatum eſt apud Romanos. 317.
maleficia in urbe gigni ſolere. 51
maleuolus natura. 73
Mamertina ciuitas. 232
Mancinum Numantini non receperunt, cum eis eſſet a patrepatrato traditus. 316
manceps. 42. & 92. & 144
mancipi ius. 313
mancipium pretioſiſſimum. 158
mandare. — mandat nemo niſi amico. 58
mandare honores hominibus. 245
mandare magiſtratum alicui. 262
mandatur hic magiſtratus a populo apud Siculos diligentiſſime. 173
mandare memoriae diligenter aliquid. 17
mandatam rem malitioſius, & negligentius gerere. 58
mandatum neglectum in crimen, iudiciumq. infame uocatur. 58
mandati neglecti culpa duas res ſanctiſſimas uiolat, amicitiam, & fidem. 58
mandatum negligens, etiam in minimis rebus turpi iudicio condemnatur. 58
mandati iudicium non minus turpe, quam furti. 58
manet memoria illius. 161
manere in amicitia. 151
manere perpetuo, & manere ſemper in amicitia populi Romani. 270
manifeſtum maleficium, & Manifeſto. Vide, Teneri.
manſerat tot ſaecula ille ornatus templi. 251
Manius Acilius Glabrio. 269
M'. Aquillius a P. Lentulo accuſatus. 100
M'. Aquillij imperatoris iudicium. 257
M'. Glabrio. 104
M'. Acilius Glabrio. 269

manubiae. 57
manubias detrahere. 148
manubias facere ex &c. 147
manubrium aureum. 242
manupretium. 145
manus abſtinere ab alienis pecunijs. 257
manus afferre alicui. 32. 130. 195
manus reſperſae paterno ſanguine. 50
manus fugitiuorum inſtructa, & ornata. 247
manum facere contra populum. 269
manu munita urbs. 151
Marcellea. 161
Marcus Aemilius Scaurus accuſatus eſt a M. Bruto. 297.
eius uirtutes. 295
M. Aemilio teſti in C. Fimbriam non eſt creditum, neque in C. Memmium. 295
M. Annius. 119
M. Annius, eques Romanus. 269
M. Aurelius Scaurus. 99
M. Antonius. 89
M. Antonius arripuit M'. Aquillium, eiusq. tunicam a pectore abſcidit. 257
M. Antonius, praetor in Sicilia. 214
M. Antonium mors oppreſſit, cum multa contra ſociorũ ſalutem, multa contra utilitatem prouinciarum faceret, & cogitaret. 224
M. Aurelius Scaurus. 133
M. Caeſius. 143
M. Caſtritius. 219
M. Cato ſapiens, cum multis graues inimicitias geſſit. 100.
M. Cornutus. 298
M. Coſſutius, ſanctiſſimus uir. 152
M. Crepereius. 110
M. Druſus. 284
M. Fuluius, conſularis. 60
M. Iunius. 3
M. Lepidus. 283
M. Marcellus Syracuſas cepit. 128
M. Marcellus ſuperatis hoſtibus temperauit. 151
M. Marcellus neminem Syracuſanum habitare uoluit in ea parte urbis, quae inſula eſt. 270
M. Marcellus Archimedem requiſiſſe dicitur captis Syracuſis: eumque cum audiſſet interfectum, permoleſte tuliſſe. 252
M. Marcelli laus ob moderationem animi in uictoria. 151.
M. Marcelli uirtute captae, miſericordia conſeruatae ſunt Syracuſae. 270
M. Piſo quaeſtor. L. Scipioni obtigit. 125
M. Plaetorius. 297
M. Scaurus. 278
Mars communis. 278
Maſſaniſſa, dentes eburneos e fano Iunonis, quod eſt in Melitae promontorio ſublatos, ſibi donatos, remittendos curauit. 248
eius Claſſis. 248
Matris magnae fanum apud Enguinos. 247
matricidas agitant furiae. 59
maxime, ſecundo loco, tertio. 306
maxime cupere. 90
mederi uulneribus. 3. & 54
mederi crimini, & ſuae confeſſioni. 119
mederi religioni. 250
medicinam nullam reperiri his tot incommodis. 100
medimnum frumenti HS. XV. aeſtimatur. 218
meditari. 1.9
meditatus uenire ad dicendum. 136
Megaris non longe a Syracuſis. 267
Melita inſula diſiuncta a Sicilia ſatis lato mari. 248
Melitenſis ueſtis. 181
memoriae tradere litterarum uetuſtatem. 68
memoriam poſteritati prodere. 262
memoriam rei alicuius omnem tollere funditus, ac delere. 27
Poſt hominum memoriam. 118. 192
mendaces. — periuros eſſe. 75. — Vide, Mentiri.
mendaci, atque periuro eadem poena conſtituta eſt. 76
Qui ſemel a ueritate deflexit, hic non maiore religione ad periurium, quam ad mendacium perduci conſueuit. 76
mendicitate in ſumma eſſe. 53
menſis uno die longior, aut biduo apud Graecos, & nõ numquam breuior. 173
mentiri qui ſolet, peierare conſueuit. 75
Mentor. 236
mercatoribus multa neceſſario pericula ſunt ſubeunda fortunae. 284
mercaturas facere. 268
mercatus indictus. 62
mercedem exigere. 141
mercenarius: & Gratuitus, eius oppoſitum. 296
Mercurij ſimulacrum. 245
merere aliquo imperatore. 283
merere cum aliquo. 284
merere duodecim aeris. 72
Quid arbitramini Rheginos merere uelle, ut ab iis marmorea Venus illa auferatur? 254
merere poſſe HS. CCCIↃↃↃ. CCCIↃↃↃ. CCCIↃↃↃ. 71
merere poſſe Dionyſia HS. CCCIↃↃↃ. CCCIↃↃↃ. 34
Meſſana ſitu, moenibus, portu ornata. 230
metum magnorum periculorũ portendi ex oſtentis. 249
metum propoſitum habere. 269
metum inijcere. Vide, Inijcere.
metu afficere aliquem. 168
Reſp. adminiſtrari ſine metu, aut ſeueritate non poteſt. 260
metum tollere ex re militari. 278
migrare ad aliquem. 130
militaris licentia. 251
Res militaris.
metus non debet tolli ex re militari. 278
Rei militaris ſtudia apud iuuentutem obſoleta ſunt. 298.
minari malum alicui. 306
minas iactare. 20
miniſter improbiſſimae cupiditatis. 131
miniſtri, ac ſatellites cupiditatum. 188
miniſter libidinis. 261
miniſtrari maximis poculis. 202
minitari atrociter alicui. 284
Minucia gens. 140
minuere maieſtatem populi Romani. 264
miſerum eſt, exturbari fortunis omnibus. 34
Mithridates Aſiam totam occupauit. 161

mitigare animos alicuius. 297
mittere litteras alicui. 133
homines certos domo. 167
mittere in conſilium. 122
mittere in poſſeſſionem bonorum alicuius. 98
mittere uocem cum dolore, & querimonia. 135
miſſos facere legatos. 209
miſſum facere uadimonium. 20
mobilis, & Conſtans, eius oppoſitum. 76
moderari orationi ſuae. 201
moderatio animi M. Marcelli in uictoria. Vide, M. Marcellus.
modius frumenti lege HS. II. aeſtimatus. 217
modus cupiditatis. 231
modum haberi alicuius rei. 176
in Modum ſeruilem cruciari. 106
moliri. — Euolarat iam e conſpectu quadriremis, cū etiam tunc ceterae naues, uno in loco moliebantur. 270.
moliebantur homines horam iam amplius in demoliendo ſigno. 247
moliri aliquid artifitio, conſilio, potentia, gratia, copiis. 287.
momentum. — momentum alicuius magnum eſſe in rep. 283
Orationem non eſſe magni momenti. 122
Plus momenti habet pecuniae magnitudo nocenti reo ad ſuſpicionem, quam ad rationē ſalutis. 114
moneri in aliqua re. 167
monitor. 95
monumentum Catuli. 243
monumentum crudelitatis conſtitui. 164
monumētum ſuorū flagitiorū ponere in aliquo loco. 171
monumentum domeſticae crudelitatis, & noſtrae manſuetudinis. 243
monſtrum, & prodigium. 216
monſtri ſimile. 178
moratores. 95
morbus oculorum. 275
mori repentino. 7
mors P. Scaeuolae omnes ciues afflixit. 45
mors ſine caede, & ferro. 117
morte afficere aliquem. 118
mortem ſibi conſciſcere. 206
mortem offerre pati. 46
mortem proponere. 275
mortis celeritatem pretio redimere. 275
mors honeſta ſaepe uitam quoque turpem exornat. 21
mos a maioribus traditus. 244
mos Syracuſauorum in ſententia dicenda. 185
mos uetus. 250
mores feri. 46
morem gerere ſtudio, & cupiditati alicuius. 3
more maiorum comparatum eſt. 56
mouere loco aliquem. 168
mouere poſſeſſione. 140
moueri uehementius odio libidinis, quam metu legationis. 133
mucro defenſionis. 314
mulier eximia pulcritudine, ſed ſumma integritate, & pudicitia. 130
mulier eximia facie. 269
mulieres Graecae in conuiuio uirorum non accumbunt. 130
mulierem obligari non potuiſſe, ſiquid promitteret ſine auctore, apparet. 313
mulier quaedam uiri ſalutem prodidit, ut monili quodam pulcherrimo potiri poſſet. Vide, Eryphila.
muliebria conuiuia. 270
muliercula. 270
multam petere. 148
multari agris, urbe. 293
multatus morte. 119
male multatus clauis, & fuſtibus. 247
multatus Veneri. 154
multum intelligere. — non tam multum intelligo in iſtis rebus, quam multa uidi. 247
municipium Tarquinienſe. 303
munire uiam ſibi ad ſtuprum. 130
muniri bono praeſidio exiſtimationem alicuius. 213
muniri praeſidiis ingenii, fortunae. 185
munita pudicitia contra cupiditatem alicuius. 263
munita pueritia quam firmiſſimo praeſidio. 147
munita urbs manu. 151
munitare uiam. 62
munitio uiarum. 294
munitio, ac moles lapidum. 251
munus graue imponere ciuitati. 264
munus receptum. 280
mutare uoluntatem. 79
mutatio loci, non ingenii. 7
mutus, atque exanimatus metu, conſcientiaque peccati. 183.
myoparo egregius, ornatus, atque armatus. 133
myoparo piraticus. 101. 270
Myro, fictor. 230
Myronis bucula. 254
myſtagogi: qui hoſpites ad ea, quae uiſenda ſunt, ducere ſolent. 252

N

NACTVS amplam occaſionem. 162
Nanciſci tempus diſcendi. 89
Nae. 47
Narbo Marcius, colonia populi R. 293
naſci certo patre. 47
nationes exterae. 113
nationes Gallorum. Vide, Galli.
Natu. Vide, Grandis.
natus ad illam rem. 140
natus, atque aptus ad aliquid. 174
natura triſti, & recondita eſſe. 24
naturam ipſam uincere. 48
nauiculariam facere. 263
nauicularii. 281
naufragium. — Athenienſium nobilitatis, imperii, gloriae, in portu Syrac. factum exiſtimatur. 168.
naufragia fortunae. 278
nauis conſtrata, & ita magna, ut urbis inſtar habere uideretur inter myoparones piraticos. 270
nauis maximae triremis inſtar. 263
nauis incredibili celeritate uelis. 270
nauis oneraria. 126
nauim faciendam, aedificandamque curare. 133

nauus, & induſtrius. 194
ne multis morer. 266
ne tenuiſſima quidem dubitatio eſt. 154
ne ſpem quidem ullam reliquam facere. 193
Neapolis, urbis Syracuſarum pars. 251
necatus fame 106
necatus in uinculis. 282
negligere magnam infamiam, & magnum periculum. 194
negligere poſtulatum alicuius. 130
negligere uoluntatem alicuius. 37
negligens, ac diſſolutus. 214
negotiari. 210
negotiatores. 210
negotium dare alicui. 130. & 143
negotium faceſſere alicui. 255
negotium imponere alicui. 130
negotij ſui bene gerens. 24
nullo negotio occiſus. 42
neminem amplius petiturum. 73
nepos perditus, ac profuſus. 19
Nico pirata. 269
nihil eris mecum in hac re. 94
nihil longius uideri alicui, quam &c. 236
pro Nihilo ducere. 158
niſi me fallit animus. 47
niti gratia, auctoritate, potentia alicuius. 107
niti fide alicuius. 85
niti ſpe aliqua. 164
nixus muliercula. 270
nobiles homines, ſeu recte, ſeu perperam facere coeperunt, in utroque excellunt. 12
nobiles diſſident a nouis animo, & uoluntate. 288
nobili genere natis beneficia dormientibus deferuntur. 287
nobilis pirata. 269
nobiliſſ. equae. 154
nocenti inimicus deeſſe non poteſt. 214
nocens, niſi accuſatus fuerit, condemnari non poteſt. 48
nomen dulce libertatis. 285
inimicitias habent Galli cum populi Romani nomine. 297
nomen deferre alicuius. 248
nomina filiorum deferre de patricidio. 50
nomen dare. 260
nomine aliquo abſoluere aliquem. 121
per nomen cellae, id eſt, nomine cellae. 226
nominibus his ſolis Dolabellae HS ad tricies lis aeſtimata. 135
nomina digeſta habere in codice accepti, & expenſi. 68
nomina ſua exigere. 124
nominibus optimis delegare. 294
nominare aliquem honoris cauſſa. 38
nominatim cautum foedere. 164
nominatim proferre multos uicinos ſuos. 47
nota ſeruitutis ineſt in illo foedere. 264
notas, ac ueſtigia ſuorum flagitiorum relinquere. 171
notare iudicialem tabellam nō modo cera, uerum etiam ſanguine. 293
notari triumphis, ac monumentis. 293
noti homines. 47
nouiſſimi hiſtriones. 71
nouo more: &, Omnium exemplo, eius oppoſitum. 267.
nocte intempeſta. 247. & 272
nox ſempiterna. 54
nupta uni, propoſita omnibus. 262
nudum expellere aliquem e matrimonio, tamquam e naufragio. 63
nudos, ac deformatos parietes relinquere. 251
nugatoria accuſatio. 46
nugatorium. 48
nugatoria res ad probandum. 312
nullus, pro Non. — profecto haec bona in tabulas publicas nulla redierunt. 60
numeratur alter Timarchides. 180
numeratur inter ſuos honeſtiſſimus. 264
numerari inter honeſtos homines. 58
numeratam pecuniam habere. 259
numeratum tua manu. 154
numerum explere. 266. & 270
ad eorum Numerum ciues necati ſunt, id eſt, totidem ciues. 268
claſſis mille Nauium numero. 127
eſſe in Numero parentis alicui. 99
in Numero hoſtium habere aliquem. 134
nummarium iudicinm. 208
nummatus. — Bene nummatus. 56
nummi. — Eſſe in ſuis nummis multis, id eſt, habere pecuniam ſuam. 231
nunc primum. 154
nuncij, ſeu potius pegaſi. 10
nuncius grauis affertur huiuſce mali Syracuſis. 272
nuncius uolucris. 30. & 56
nundinari ab aliquo ius ad ſuam utilitatem. 140
nundinari nomen ſenatorium. 132
nundinatio. 198. & 258. — Vide, Traducere.
nutum. — Ad nutum alicuius. 106
ad Nutum alicuius praeſto eſſe. 132
nutu Iouis & arbitrio caelum, terra, mariaq. reguntur. 60

O

O Rem incredibilem. 30
o tempora, o mores. 240
ob rem iudicandam pecuniam accipere, nefarium. 165
obduruiſſe in patientia alicuius rei. 262
obire prouinciam. 104
obire ciuitates. 173
obire uadimonium. 23. & 74
obijcere corpora feris. 275
obijcere crimen. 72
obijcere aliquid furorem alicui. 46
obijcere religionem, nomenq. Dei, alicui. 98
obijci ad incredibile crimen. 260
obijci errorem alicui. 302
obiurgator nō eſt ferendus, qui, quod uitium in altero reprehendit, in eo ipſe reprehenditur. 185
oblectamenta, & ſolatia ſeruitutis. 253
obligari non ſolum iuriſiurandi, atque exiſtimationis periculo, ſed etiam communi inter ſe conſcientia. 181

oblitus non cera, ſed coeno. 287
oblitus ſummo dedecore, ac turpitudine. 186
obliuio. — In obliuione iacere. 136
in Obliuionem adducere aliquid. 114
obriguiſſe. 246
obrui teſtimonio hominum. 177
obrui, & opprimi criminibus. 121
obrui uerbis ab aliquo. 94
obrutae res, & perditae. 316
obſcurat magnitudo lucri, periculi magnitudinem. 208.
obſcurus in agendo. 104
obſeruare leges. 92
obſeruare certam diem. 187
obſeruare occupationem alterius. 42
obſeruare quemadmodum gerat ſe aliquis. 113
obſides habere ab aliquo. 101
obſidere tempus alterius. 104
obſignare tabulas ſignis amicorum. 168
obſitus ager. 192
obſoleuit ſplendor. 24
obſoleta ſunt apud iuuentutem ſtudia rei militaris. 298.
Nimis antiqua, & obſoleta. 128
obſoletis criminibus accuſari. 275
obſoletius ueſtitus. 147
obſtare, atque officere. 38
obſtringere ſe ſcelere. 118
obſtringi religione. 262
obſtupui. 139
obtemperare teſtamento. 141
obterere calumniam, ſtultitiamq. 304
obteri laudem imperatorum criminibus auaritiae. 257
obtigit illi prouincia conſularis. 124
obtigit illi, ut de pecunijs repetundis quaereret. 108
obtigit illi ſorte, ut illud faciat. 262
obtinere auctoritatem ſuam in perpetuum. 61
obtinere cauſſam. 122. & 154
obtinere famam. 47
obtinere imperium. 273
obtinere ius certum. 303
obtinere ius ſuum. 16. & 130. — & alibi.
obtinere litem. 68
obtinere locum ſuum. 20
obtinere ornamenta. 34
obtinere partes accuſatoris. 3
obtinere patrimonium alterius, eo incolumi. 38
obtinere pecuniam alienam inuito domino. 44
obtinere, quod dicimus 215
obtinere uitam. 47
obtorta gula. 233
obtrectatio domeſtica. 295
obtundere aures alicuius. 249
obuenire alicui ſorte prouinciam. 153
obuiam fieri. 108
obuiam prodire frequentes alicui. 180
occaſio illi uiſa eſt. 124
occidendi hominis non oportet eſſe cuiquam poteſtatē, ne in ulciſcenda quidem iniuria. 131
occultare cauſſam erroris. 133
occulta itinera, atque anguſta. 226
occupare animos eorum, qui audiunt, ſic, ut difficilis aditus ueritati relinquatur. 269
occupare pecunias. 135
occupat mentes omnium magna ſuperſtitio. 250
occupata eſt uirgo Veſtalis tot annos in dijs immortalibus placandis. 199
occurrit illa ratio. 273
occurrere ſatietati aurium, & animorum. 249
ocius. 20
octophorus. — Lectica octophorus. 251
oculum adijcere alicui rei. 158
oculos deijcere nuſquam de aliquo. 235
oculos omnium conijci in aliquem. 262
oculis captus. 248
odium acerrimum. 48
odium illius homines tenet. 121
odium excitare in aliquem. 213
odio eſſe alicui nomen mortui. 124
odio magno eſſe apud aliquem. 113
odor alicuius taeterrimus oris, & corporis, quem ne beſtiae quidem ferre poſſent. 139
quaſi Odore aliquo legum excitari. 284
odore, aut aliquo leuiter preſſo ueſtigio furta perſequi. 239.
odorari omnia, & perueſtigare. 235
offendere oculos, animosq. populi. 177
offendere in aliqua re. 139
Multi uiri fortes in communi, incertoque periculo belli offenderunt. 278
offendere ſcopulum. 52
offenditur, imperſonale. — ſi quid hic erit offenſum. 113.
offenſum, ac titubatum eſt. 101
offenſio. 101
offenſio alicuius. 82
offenſionis periculum. 114
offerre ſe inuitiſſimus. 87
offerre ſe ad damnationem. 118
offerre mortem alicui. 46
offerre metum. 174
offerre os ſuum. 53
officere commodis alicuius. 62
officere, & obſtare commodis alicuius. 58
officium certi accuſatoris. 48
officia nequitia. 61
officium receptum perſoluere. 288
officium nullum praeteriri a procuratore. 26
officium ſequi. 37
officijs fidelis. 216
offundi noctem ſempiternam reip. 54
oleaſter. 195
olere malitiam. 71
omen communis famae, atque ſermonis, coniectum a uulgo in Siciliam. 153
ne Ominis quidem cauſſa nolle in aliquem quidquam grauius dicere. 62
omni tempore. 42
omnia per nos agere non poſſumus. 58
onerare bonis condicionibus aliquem. 210
onus graue, & incommodum. 121
onus deponere, aut ſuſtinere. 288
onus imponere alicui. 215
onere opprimi. 38
oneris plus tollere, quā quis intelligat ſe poſſe ferre. 38
Prouidere, quid oneris quis tollat. 185

onus ſuſcipere. 82
operam alicuius eximiam in rebus gerendis exſiſtere. 41
opera opportuna, & fidelis. 304
operam, curam, pecuniam impendere in aliquas res. 242
operam inſumere. 212
operam ſuam profiteri ad aliquid, uel in aliqua re. 64. 166
operas dare in portu. 180
operae pretium eſt cognoſcere. 33
operae pretium eſt conſiderare aliquid. 49
facere aliquid quod Operae pretium ſit. 57
opertus, oppreſſusq. contumelijs. 250
opimus praeda. 143
opinionem malam de aliquo imbibiſſe. 113
oportere. — Non ſolum oporteret, ſed etiam neceſſe eſſet. 246
oppetere mortem. 206
opponere formidines alicui. 20
opponere inſidias alicui. 308
opponere praeſidia ad alicuius aduentum. 287
opponere ſcelus alicuius, ac nomen ad pactiones faciendas. 213
opponi nomen boni imperatoris ad omnes impetus alicuius, quaſi murum quendam. 188
opportuna opera. 304
oppreſſit mors aliquem in medijs eius flagitijs. 224
oppreſſit illum egeſtas. 231
opprimere aliquem conſilio. 94
opprimere aliquem iniquo iudicio. 3
opprimere animum alicuius ſumma fortitudine. 259
opprimi onere. 38
oppugnare commoda, & iura alicuius. 219
oppugnari grandi pecunia. 108
optatum negotium in ſinum delatum. 143
optatiſsimum. 168
optionem miſeram, & iniquam dare alicui. 16
optionem dare, alicui utrum malit, &c. 312
optima condicione debet eſſe is, cuia res eſt, & cuium periculum in bonis uendendis. 144
optimum factu. 143
opus eſſe ingenio. 246
oraculum. — Ex oraculo aliquo dici arbitrabitur quidquid a teſtibus dicetur. 195
oratio aliena ab iudiciorum ratione, & quotidiana dicendi conſuetudine. 249
oratio illius prima hanc habuit ſententiam. 144
oratio magni momenti. 122
oratio excidit. 119. & 144
oratio exit, atque in uulgus emanat. 37
oratio M. Antonij quantum momenti habuiſſe exiſtimata ſit in iudicio M'. Aquilij. 257
ordo induſtriae propoſitus. 219
ordiri de aliqua re paullo altius. 249
ornamentum pacis. 277
ornamento, & adiumento eſſe alicui. 299
ornamenta, & beneficia populi R non minore negotio retinentur, quam comparantur. 287
ornare omnibus beneficijs aliquem. 124
ornare manubijs uillas. 186
ornare, & apparare conuiuium. 237
ornare magnifice, ſplendideq. conuiuium. 33
ornatus ſupellectile, argento, ueſte, mancipijs. 158
ornatum edictum prooemio mercenario, & multis uerbis. 139
ornatiſſimus omni doctrina, & uirtute. 122
os hominis. 160
os hominis, inſignisq. impudentia. 242
quod erat Os tuum, eum, &c. 219
oris alicuius mihi uenit in mentem. 55
ore duriſſimo eſſe. 29
in Ore, atque oculis prouinciae geri aliquid. 165
in Ore, atque in ſermone omnium incipit res eſſe. 161
os portus. 261
oſculandi ſimulacra deorum, mos ueterum. 247
oſtendere metum. 244
oſtendere os ſuum. 53. 217
oſtendere rationem faciendi aliquid. 248
oſtendere ſpem. 174
oſtendere ſpem, & metum. 244
oſtendere ſpem alicuius rei alicui. 143
oſtendere ſtudium ſuum in aliquem. 119
oſtendi periculum ex aliqua urbe. 251
oſtendere ſe facturum quod aliquis uelit. 168
oſtentatione, & gloriae cauſſa facere aliquid. 164
oſtiatim crimina agere. 239
oſtium portus. 369

P

PACHINI portus. 270
pactio foederis. 264
pactiones iniquas exprimere ui, & metu. 210
pactiones facere ſepulturae cum uiuis. 276
Paeonis ſignum. 252
palam dictitare. 121
Palatina tribus. 169
paludatus exire. 262
palmarum agreſtium radices. 270
palmae infames. 56
palmarum plurimarum gladiator. 40
panchreſtum medicamentum. 212
par certatio cum aliquo. 26
par alicui in omnibus rebus ad nefarias libidines. 189
parare inſidias uitae alicuius. 44
parare reſpondere. 74
paratus, meditatusq. uenire. 111
paratus, atque inſtructus. 105
paratus, uigilans, compoſitusq. uenire ad iudicium. 111
paratior promptiorq. ad unum forenſem. 94
paratiſſimus ad dicendum. 94
parare auribus alicuius. 19
parcere famae ſuae, & alterius. 160
parcere litteris. 234
parens. 32
pro parente mori filium, ſi res poſtulet, iura diuina, atque humana cogunt. 46
paret, pro apparet. 197
paries. — Intra parietes experiri. 18
Parrhalus pictus Athenis. 254
parricidam eſſe, portentum, atque monſtrum eſt. 50
parricida non modo ſine cura quieſcere, ſed ne reſpirare

Index.

re quidem ſine metu poteſt. 59
parricidae quomodo puniantur. 51
parricidij crimen non temere creditur. 49
parricidium non eſt credibile, niſi paene manifeſtum proferatur. 50
parricidij crimen quibus argumentis probandum ſit. 46
parricidium ſine multis cauſſis ſuſcipi non poteſt. 51
parricidium ita raro exſtitit, ut, ſi quando auditum ſit, portenti, ac prodigij ſimile numeretur. 46
pars mea uirilis. 146
parſimonia ruſticana, atque inculta. 33
partes, pro munere. — Partes hoſpitum recipiendorum. 130
partes audaciae poſcere ſibi. 46. ideſt, perſonam audacis. tranſlatum a comoedia.
Primae partes, Secundae, Tertiae. Vide, Primarum, & Secundarum.
partim, Genitiuo iunctum. 242
partim, ſemel tantum poſitum. 178
partiri aequaliter. 77
partimur uiui noſtra bona cum liberis. 139
partiri cum aliquo bona patria erepta pupillis. 236
partitionem pecuniae facere cum aliquo. 219
paſcere oculos cruciatu alicuius. 267
patella grandis cum ſigillis, ac ſimulacris deorum. 237
patefacere defenſionem alicui. 222
patefacere uiam illuſtrem, & latam uitijs. 226
patet domus ne illi. 62
patet idem aditus ad omnes. 213
patet haec uia inimicitijs, ut, quem quiſque odit, eum teſtimonio poſſit tollere. 295
patibulum. 246
pater amens, qui odit eum ſine cauſſa, quem procreauit. 46
ex improbo patre probus filius naſci poteſt. 72
ex inerti, atque impuro, & improbo patre, poteſt eſſe nauus, pudens, & probus filius, ſi adhibeatur bona inſtitutio. 214
pater, qui filios turpiter uiuendo corrumpit, reip. facit iniuriam, non ſolum filijs. 214
patris uita turpis, & uitioſa liberos corrumpit. 214
paternus, maternusq. ſanguis magnam uim, magnam neceſſitatem, magnam religionem poßidet.
paterfamilias prudens, & attentus. 7
pater patratus. 316
patricida. Vide, Parricida.
patrimonium, unius incommodo amittitur, ius amitti non poteſt ſine magno incommodo ciuitatis. 314
Paulli ratio, & diſciplina. 261
peccare. — Peccandi conſuetudo. 121
peccare humano modo, uſitato more. 151
peccare alieno periculo. 119
peccare cum ſummo detrimento reip. 121
peccare in eam partem potius, quae eſt cautior. 48
peccatorum multi gradus in uno furto. 216
peccatum leuius homini ſcelerato parcere, quam innocenti non parcere. 130
pecuarij. 153
peculia ſeruorum. 135
peculiare edictum. 191
pecunia ampliſſima. 44
pecunia attributa. 114
pecunia certa. 68
pecunia extraordinaria. 67
pecunia immanis. 71
pecunia innumerabilis. 155
magna Pecunia. 294
maximae pecuniae. 136
pecunia paruula. 71
pecunia plena, & praeclara. 38
pecunia tenui. 186
pecunia uectigalis. 134
pecuniam capere, & conciliare. 200
pecuniam cogere. 172
pecuniam conciliare aduerſum leges. 223
pecuniam decernere ob frumentum. 216
pecunias erogare. 195
pecuniam erogare ex aerario. 215
pecuniam exprimere ab inuitis. 199
pecunias expendere. Vide, Expendo.
pecuniam eſſe alicui in nominibus. 259
pecunia interceſſit. 141
pecuniam petere non ex tabulis, ſed ex aduerſarijs. 68
pecunia nihil poteſt contra fidem. 121
pecuniae magnitudine homines nonnumquam ab inſtitutis abducuntur. 231
pecunia omnia effici poſſe. 213
nihil eſt tam ſanctum, quod non uiolari; nihil tam munitum, quod non expugnari pecunia poſſit. 108
pecunioſus homo. 108
pedem inferre. 308
pedem ponere in. 130
pedibus reuerti. 134
pedeſentim, cauteq. dicere. 108
Timide, & pedetentim deſcedere aliquo. 21
pegaſi. 28
peierare conſueuit, qui mentiri ſolet. 73
Qui ut mentiatur induci poteſt, ut peieret exorari facile poterit. 76
Pelori litus. 271
pendet crimen ex illa re. 221
pendere cauſſam ex opibus, non ex ueritate. 3
pendere rem ſuo, non nominis pondere. 129
pendere rem non leui coniectura. 50
penes aliquem redacta eſt omnis copia frumenti. 216
penes illum eſt imperium praetorium. 263
penetrare ſub terras. 249
penetrare aliquo. 168
penetrare in portum coeperunt. 272
penſitat illi pecunia binas centeſimas. 215
penſum diligentiae exigere in aliqua re. 203
peraequa proportione eſſe cetera. 237
per ignominiam, & turpitudinem auferri iudicia ab ſenatu. 121
per ludum, & iocum euertere aliquem omnibus fortunis. 148
per ludum, & negligentiam ad honores peruenire. 288
per nomen cellae conſequi pecuniam. 226
per ſimulationem aedilitatis. 230
per poteſtatem auferre. 235
percelebrari uerſus de muliere aliqua in cupiditatem alicuius factos. 270

percellere.

percellere. 208
perculſus deſtitutione. 8
percipere fructum. 111
percipere oculis aliquid. 242
percipere aliquid tarde. 72
percrebuit fama tota urbe. 247
percrebuit opinio. 104
percrebuit res. 163
percrebuit aliquem feciße aliquid. 85
percrepat locus ille mulierum uocibus, cantuque ſymphoniae. 261
percurrit oratio mea per omnes ciuitates. 201
percutere ſecuri praedones. 119
percuſſores. 55
perditus homo, & collum in laqueum inferens. 121
perditus egeſtate, & fame. 168
perditus luctus. 44
perdita, profligataq. iudicia. 105
perducere ad mendacium, & periurium aliquem. 76
perducere aliquem ad HS. LXXX. 164
perducta res ad extremum. 162
peregrinantur aures illius. 89
perfricare caput, & os ſuum unguento. 195
perfringunt diuitiae iudiciorum religionem, & ueritatem. 104
perfringere repagula iuris, & pudoris. 263
perfuga. 59
perfugium paratiſſimum in aequitate, prudentiaq. alicuius. 141
perfugium ſupplicum. 317
perfugium intercludere. 278
perfungi magnis laboribus pro communi ſalute. 209
perfundere aqua feruenti aliquem. 130
perfundere aliquem iudicio. 52
Pergae eſt fanum Dianae. 128
pergere, atque inſequi longius. 193
perhorreſcere corpore. 250
perhorreſcere toto corpore. 94
periclitari belli fortunam in proelijs. 278
periculum a bello. 51
periculum eſſe a ſecuri. 275
pericula propulſare. Vide, Propulſare.
pericula prouidere aliqua re. 258
ex Periculo eripere aliquem. 131
periculum facere fidei alicuius. 111
periculum facere ſui. 89
periculo alieno peccare. 119
Peripetaſmata Attalica. 234
Periptiſſimus & iuris, & officij. 156
periurium. Vide, Mendacium.
periurus: & Caſtus, eius oppoſitum. 71
perlucidus. 261
permiſcere. 173
permittere hominem poteſtati alicuius. 231
permittere licentiam diripiendi aliquibus. 191
permittere magiſtratus. 175
pemittere poteſtatem aliquid faciendi alicui. 52 & 97
permittere omnem poteſtatem alicuius rei alicui. 188
permittere uitam alicuius ſententijs iudicum. 64
permotus atrocitate negotij. 248
pernoctare in puplico. 233
perorare cauſſam. 30
perpendere aequitatem alicuius rei commodo populi. 225
perpendiculum. — Ad perpendiculum exigere. 143
perperam. — Seu recte, ſeu perperam faciat quis. 12
perpetua, atque aequabilis ſatio. 204
perrumpere quaeſtiones. 119
Perſae bellum toti Graeciae indixerunt. 127
perſcribere res captas ex urbe hoſtium ad aerarium. 129
perſcribere falſum nomen. 67
perſcriptio. 68
perſequi aliquem opinione dubia. 169
perſequi aliquem eius ueſtigijs. 169
perſequi aliquem legibus, & iudiciali iure. 248
perſequi furta odore, ac leuiter preſſo ueſtigio. 239
perſequi ueſtigia alicuius. 192
perſequi dedecus admiſſum ſeuere. 114
perſequi inimicitias ueteres. 100
perſequi iniuriam. 133
perſequi ius ſuum. 87
perſequi rem ſuam. 29
perſequi longius, qnam, &c. 53
perſeuerantiam deeſſe alicui ad. 113
perſeuerare, & tranſigere id, quod ſemel ſuſceptum eſt. 28
perſoluere poenas legibus, & iudicio. 288
perſona lutulenta, impura, inuiſa. 71
perſona mulierum aſſentatoris. 304
perſonam imponere. Vide, Imponere.
perſonat tota uicinitas quotidiano cantu uocũ, & neruorum, & tibiarum. 60
perſpicere altius. 108
perſtringere breuiter atrocitatem criminis, rei magnitudo non ſinit. 249
perſtringere tantummodo unamquamque rem. 54
perſtare in ſententia. 77
perterritus metu. 303
pertinet ad meum officium illa res. 46
pertinet ad ſummam exiſtimationem alicuius aliqua res. 304
pertinet crimen ad plures. 225
pertinent gemitus illi ad tui capitis periculum. 208
pertinet maleficium ad illum. 56
pertinet oratio ad plures. 55
pertinet ſuſpicio ad illum. 41
pertinet ad nullam utilitatem reip. haec res. 191
ad rem non Pertinet, utrum: &c. an, &c. 180
perturbare omnia, ac permiſcere. 125
peruagatum uſque ad ultimas terras. 242
peruaſit eius belli pars in Italiam. 257
peruaſit noſtrorum hominum libido in omnia orbis terrarum loca. 224
peruadere quaedam calamitas uidebatur. 126
peruaſit praetor improbus per omnes partes prouinciae tamquam aliqua calamitoſa tempeſtas, & peſtis. 136
peruaſit incendium per agros, per fortunas aratorum, per bona, per iura libertatis. 196
peruenit res ad illius aures. 242
peruenit nihil ad aures illius de ſua infamia. 208
peruenit illius pulchritudo recens, atque integra ad oculos hominum. 242

peruenit ad eum locum reſp. 64
peruenient omnes omnium nationum pecuniae ad paucos homines. 277
peruenire ad denarios. 221
peruenire ad conſilia aliquorum aperto ſuſpicionis introitu. 108
peruenire ad ſuum ocius. 20
peruenire ad ſuum ius faciliore, & commodiore actione. 202
peruenire aliquid puri, & reliqui ad aliquem, aliquibus rebus detractis. 222
peruenire in altiorem locum ſua uirtute. 53
peruenire in familiaritatem. 178
peruenire in maximam inuidiam. 159
peruenire famam alicuius facti in ultimas terras. 242.
perueniri ad aliquam rationem. 24
peruertere uectigalia populi ſuo quaeſtu. 206
peruertere aliquem artificio. 94
peruerſo more. 77
peruigilare noctem. 56
peruolare tot millia paſſ. x. horis nocturnis. 42
petere aliquid in beneficio. 192. 204
petere in beneficij loco, & gratiae. 221
petere aliquid iudicio. 158
petere pacem, ac ueniam ab dijs immortalibus, in bellis gerendis. 296
petere certam pecuniam. 69
petere altius. Vide, Altius.
petere caput. 12
petitiones. 94
petitor, ac pignerator. 189
phalerae. 234
Phaſelis. 232
Philarchus Centuripinus. 234
Phormio Terentianus. 306
picta praeclare pugna.
pictura textilis. 229
picturae uiſendae, ubi eſſent. 253
pietas uultu ſaepe laeditur. 46
pignerator. 189
pilum uiri habere nullum. 71
pirata communis hoſtis gentium, nationumq. omnium. 269.
pirata nefarius. 147
placidum, mollemq. reddere aliquem. 229
plagam accipere. 209
planum facere. 47. & 74
planum facere teſtibus, & tabulis. 113. & 148
planities agri aequata. 249
plauſibile. 82
plena ſtupri, plena flagitij, plena dedecoris domus. 245.
plenus pudoris, plenus officij. 298
plenus uini, ſomni, ſtupri. 167
ploſtris euecta ſigna. 128
plus animi, quam conſilij habere. 305
plus, quam pars uirilis poſtulat. 186
pocula diſtincta gemmis clariſſimis. 242
poculis maximis miniſtrari. 203
poena capitis conſtituta. 246
poena eadem conſtituta eſt mendaci, atque periuro. 76.
poena flagitij ex re militari non debet tolli. 278
poena legibus conſtituta. 175
poena nihil ad eum, qui ius dicit. 141
Poeni ab urbe deiecti. 315
polliceri operam ſuam alicui ad rem aliquam. 42. & 57.
polliceri ultro. 144
polluere caerimoniam. 58
polluta, & uiolata ſacra. 291
Polycletus. 230
Pompeius humili, atque obſcuro loco natus. 288
ponderare crimina, rerum ipſarum magnitudine, non breuitate orationis. 126
ponderare ſuo momento rem unamquamque. 295
ponderis nihil habet tutoris auctoritas. 144
ponere pedem in fundo. 307
ponere ſtatuas omnibus in angiportibus. 175
ponere rem totam in medio. 123
ponere ante omnium oculos ſcelus. 56
ponere aliquid in alicuius laude. 224
pons. — De ponte deijcere in Tiberim, minorem annis LX. 56
poſitum in medio: & Occultum eius oppoſitum. 92
poſitum in oculis, quotidianoq. adſpectu populi. 142
poſitum, atque infixum in communibus hominum ſenſibus, atque in ipſa natura. 301
poſitum in ſuſpicionibus. 60
populariter agere. 147
populata, uexataq. prouincia. 103. 205
populus non poteſt quidquid libet iubere, aut uetare. 316.
porrexit fidem ſupplicibus dextera Pompeij. 283.
portendi magnum periculorum metum ex oſtentis. 250.
portentum in ultimas terras exportandum. 126
portorium uino inſtituere. 294
ſine Portorio exportare res. 182
portus, arx, ara ſociorum. 277
portus munitiſſimi. 106
portus ſupplicij. 316
portus Syracuſarum in ipſa urbe eſt. 272
poſcere cenam, & pocula. 195
poſcere munus ab aliquo. 171
poſſe quod libet. 34
poſſe apud aliquem, & amicitia, & beneficijs, & dignitate. 37
poſſe aliquid ad perniciem innocentis apud bonos uiros. 62
poſſidemus fundum per colonum, qui a nobis conduxit. 316.
poſſidere ex edicto praetoris. 20
poſſidere ui, clam, precario. 316
poſſeſſionem per interdictum repetere. 303
In poſſeſſionem mittere aliquem. 98
poſſeſſione mouere aliquem. 140
poſſeſſor. — Nil ad praetorem, uter poſſeſſor ſit. 140
poſt hominum memoriam. 40. 118. 192. & 208
poſt imperium conſtitutum primus ille fecit illud. 265
poſt populi Romani nomen auditum, & cognitum. 197.
poſteritas. 206
poſtremi homines. 81

poſtridie mane. 255
poſtulat hoc res, non flagitat. 7
poſtulare actionem. 162
poſtulare aliquem in quaeſtionem ab aduerſarijs. 52. & 59.
poſtulata edere conſulibus. 152
poſtulatum alicuius negligere. 130
poſtulatio aequa, & honeſta. 38
poſtumus. Vide, Heres.
potentia pernicioſa, atque intoleranda. 46
poteſtatem eſſe ampliandi. 306
poteſtatem iudicandi eripere alicui. 121
poteſtatem facere alicui adſpiciendi. 267
poteſtatem permittere. Vide, Permittere. Vid etiã, Omnes.
prae ſe non putare quemquam hominem. 61
prae aliquo uideri conſul. 112
praelucro, praedaq. praeſenti non habere rationem alicuius. 206
cuiuſquam auctoritatem, nec gratiã ualere Prae pretio. 143.
Leuia ducere omnia pericula Prae ſalute. 178
praebere ſe patientem, atque impigrum. 261
praebere ſe ducem, & principem ad aliquid faciendũ. 263.
praebere ſe non legatum, ſed tyrannum. 133
Quoquo modo ille ſe Praebeat in illa re, tamen &c. 164.
praebere exemplum nequitiae alicui. 280
praebere licentiam calumniandi alicui. 163
praebere os ſuum tacitum hominibus. 192
praebere redimiculum in collum, in crines. 198
praebere ſpectaculum iucundiſſimum hoſtium uinctorũ, captorumq. omnibus. 280
praecaueri. 133
praecepitem deijci de porticu in forum. 246
praecipitem exturbari ex prouincia. 242
praecipitem eijci a ſuis dijs penatibus. 30
praecipitem ferri amentia. 276
praecipitatus ex locis ſuperioribus. 310
praecerpere fructum officij ſui. 245
praecidere. 278
praecidere anchoras. 270
praecidere defenſionem ſibi, uel alicui. 212
praecidere ſibi licentiam, libertatemq. uiuendi. 183
praecidere alicui ſpem faciendi aliquid. 121
praecipere aliquid patrono ſuo. 213
praecipere, & dare negotium. 247
praecepta, inſtituta, diſciplina familiae. 215
praeclare cum aliquo agi. 113. & 118
praecludere omnem orbem terrarum alicui. 285
praecludere aditus omnes miſericordiae alicui. 260
praeco praedicat decumas frumenti uenire. 192
praeconius quaeſtus. 34
praecurſorem, & emiſſarium habere aliquem in omni calumnia. 274
praeda opima, & praeclara. 38
praedam de manibus amittere. 237
praedam quaeri alicui. 203
praedari ex aliqua re. 159.185
praedari in bonis alienis. 160
praedari improbiſſima ratione. 219
praeditus auctoritate, & aetate. 195
praeditus amentia, & audacia. 169
praeditus ſingulari cupiditate, audacia, ſcelere. 82.
praeditus ſingulari fide. 64
praeditus ſingulari impudentia. 219
praeditus paruis opibus, ac facultatibus. 100
praeditus miſeria. 274
praeditus ſummo officio, ac uirtute. 143
praeditus omnibus ornamentis. 119
praeditus ſummo ſplendore, ingenio, gratia. 219
praeditus ea ſpe. 62
praedo frumentarius. 198
praedo iuris urbani. 104
praedonum conſuetudo, inſtituendi ſibi aliquos amicos. 232.
praedo nullus tam nefarius, neque pirata tam barbarus, ut, cum integram praedam ſine ſanguine habere poſſet, cruenta ſpolia habere mallet. 63
praeeſſe agro colendo. 47
praeeſſe colendis praedijs. 46
praeeſſe negotio. 247
praeeſſe quaeſtioni. 110
praefatio, qua imperatores utebantur, cum aliquem e ſuis aureo anulo donabant. 219
praefatio donationis. 34
praefectus nauis. 271
praeferre auaritiam. 260
praeferri faſces praetoribus. 260
praeficere aliquem curatorem. 176
praefinire alicui aliquid. 287
praefinire exiguam diem operi. 187
praeiudicare de aliquo. 212
praeiudicium de capite alicuius fieri per aliquod iudicium. 212
praeluſio. 94
praeponere leges, ac uindices. 277
praeripere cauſſam alicui. 95
praerogatiuam ſuae uoluntatis dare. 109
praes litis uindiciarum. 140
praeſcribere. — ut maiorum iura, moresq. praeſcribũt. 301.
praeſens auxilium illius ſaepe multis oblatum eſt. 249.
praeſens pecunia ſoluatur. 145
preſens confirmare. 205
praeſidium magnum poſitum eſſe in pecunia. 105
praeſidium alicuius fortunis conſtitutum eſſe in aliquo. 79.
praeſidij aliquid eſſe in patronis contra uim. 246.
praeſidio eſſe ſolitudini contra uim, & gratiam. 3
praeſidio eſſe alicui. 286
praeſidia aduerſariorum. 60
praeſidia munita pudoris, & pudicitiae, ui, & audacia capere. 231
praeſidia opponere ad alicuius aduentum. 257
praeſidium ab aliquo petere. 87
praeſtare aliquid ſocietati. 73
praeſtare debemus abſtinentes non nos ſolum, ſed etiã noſtros comites. 155
praeſtare fidem, & diligentiam. 301
praeſtigiae. — Non per praeſtigias, ſed palam per poteſtatem opidum compilare. 239

praeſtin-

praeſtinguere aciem ingenij alicuius. 94
praeſtituere diem operi faciundo. 145
praeſtituere tempus. 16
praeſtituere horas ad arbitrium alicuius. 28
praeſto eſſe. 22. & 117
praeſto eſſe ad nutum alicuius. 132
praeſto eſſe alicui aduenienti 284
praeter oculos, id eſt ante oculos. 195
praerit me, te, illum, &c. 316
praeterire aliquid imprudentia. 60
praeterire nullum officium procuratoris. 28
praetermitto dicere. 133
praeteruectio. — In praeteruectione omnium, qui ultro citroq. nauigant eſſe monumentum audaciae alicuius. 287
praetor dies totos, aut uim fieri uetat, aut reſtitui iubet. 307
praetor interdicit de foſſis, de cloacis, de minimis aquarum, itinerumq. controuerſijs. 307
praetor, qui iudicia dat, numquam petitori praeſtituit, qua actione illum uti uelit. 277
praetoris non eſt adimere poſſeſſionem ei, qui contra legem commiſit. 141
praetores prouinciales, aeſtatem conſumere conſueuerunt in itineribus. 261
praetori dabatur pecunia ex aerario, qua frumentum emeret in cellam. 222
praetorem quaeſtori ſuo parentis loco eſſe oportet. 99.
praetextatus filius grandis. 213
praeuaricator. 98
praeuidere, quid ſit facturus aliquis. 260
prandia. 127
Praxiteles. 130
precario poſſidere. 316
precario rogare aliquem. 266
premit neceſſitas. 55
premere fauces defenſionis alicuius. 217
premi improbitate, & audacia paucorum. 111
premi teſtimonijs, & fabulis omnium. 297
premi peccatis, & criminibus comitum. 160
premio adduci. 185
pretio adduci ad aliquid faciendum. 306
pretio induci. Vide, Inductus.
primarius uir. 70. & 76
primaria femina. 147
primarum partium actor. 95
primus ſui municipij, uicinitatis, aut ciuitatis genere, nobilitate, pecunia. 40
primo diluculo. 41
princeps Romae, genere, honore, copijs, exiſtimatione. 130
principem ſe praebere ad aliquid. 263
princeps uirtute, nobilitate, pecunia. 195
princeps omnium flagitiorum, & uitiorum. 257
princeps omnium nationum Sicilia ſe ad amicitiam populi R. applicuit. 151
principia negari non debent, extremis conceſſis. 309.
priuare eos luce, propter quos quis lucem adſpexit. 50
priuare communi luce. 28
pro deum hominum fidem. 76
pro dij immortales. 273
pro eo, ut temporis difficultas tulit. 206
pro hoſpitio, quod ſibi cum eo eſſet. 154
pro dimidia parte decidere. 73
pro illa tenui, infirmaq. parte. 61
pro mortuo tolli illinc. 281
pro nihilo ducere aliquid. 158
pro nihilo putare. 89
pro poteſtate emere. 23
pro ſe quiſque quantum dicendo aſſequi poterat, facere coepit, &c. 254
pro teſtimonio dicere. 232
Proagorus, ſummus magiſtratus Catinae. 239
probare cuiuis, quod quis dicit. 87
probare fidem ſuam, & religionem populo. 121
probare innocentiam ſuam exiſtimationi hominum. 209.
probare ſuum officium, ac diligentiam. 101
probatur hoc nemini. 120
probationem eſſe alicuius. 144
probatam eſſe omnibus fidem, & diligentiam alicuius. 120.
probro, & crimini eſſe uitam ruſticam. 47
procedere longe alicui obuiam. 162
procellam temporis deuitare. 105
procedere in medium. 167. & 183
procedere alicui legationem in numerum. 163
procraſtinare. 144
procraſtinare rem. 44
procurare negotium alicuius. 212
prodere cauſſam, & utilitatem communem. 310
prodere ſalutem alicuius. 237
prodere, oppugnare. 185
prodere poſteritati memoriam. 272
proditum memoriae, ac litteris. 198
prodire in publicum. 133
prodire in conuentum uirorum. 135
proditori nemo ſapiens credendum putat. 125
prodigia. 249
producere ad ſupplicium aliquem. 258
producere condicionibus aliquem. 12
producere teſtes. 74. & 136
producere in iudicium aliquem. 275
producere in proſpectum populi aliquem. 141
productores, ſeu perductores. 123
proferre cauſſam inimicitiarum. 219
proferre pecuniam ex arca. 72
proferre in medium, crimen. 110
proferre iudicium. 303
proferre multos nominatim. 47
Qua digitum proferat, non habet. 313
profeſſio. 108
profeſſio agri Leontini eſt ad iugerum XXX. millia. 204.
proficiſci in prouinciam cum poteſtate, aut legatione. 239.
profiteri ſe odioſum, & inimicum alicui. 111
profiteri ſe adiutorem ad praedam nefariam. 38
profiteri operam ſuam ad rem aliquam, uel in aliqua re. 64. & 166.
profiteri impudentiam ſuam ad aliquam rem. 111
profiteri iugera ſuarum ſationum. 291
profiteri ex tabulis. 108
profligata omnia ad perniciem, atque perdita. 46

profligatiſſimus omnium mortalium, ac perditiſſimus. 196.
profundere lacrymas. 131
profugere clam e latomijs. 284
profugere domo. 234
profuſis ſumptibus uiuere. 33
progredi longius. 287
progredi in eum locum, ut &c. 133
progredi tantum cupiditate. 237
progredi edicto in eum annum, quo alius praetor futurus eſt. 138
Aliquid eſt ultra mortem, quo crudelitas progredi poſſit. 275
prohibere aliquem a conatu aliquo. 257
prohiberi cibo, & tecto. 195
proiecta in altum urbs. 232
proiectus ad audendum. 117
proinde quaſi. 30
prolabi timore. 29
promere ex artificio. 72
promittere aliquem ſiſti. 12
promittere benigniſſime alicui. 152
promittere pecuniam ex aerario alicui. 222
promittere uadimonium. 24.& 198
promittere uadimonium extra ſuum forum. 191
promptum, & propoſitum. 59
pronunciare, quid imperatum ſit. 239
pronunciare de conſilij ſententia. 188
pronunciare, aliquem uideri admiſiſſe aliquod maleficium. 167
propagari. 288
propatulus locus. 249
prope. — *cum eſſet in Italia bellum, tam prope a Sicilia.* 257
propenſus ad miſericordiam. 53
proponere animum ſuum in aliquem, & cauſſam ſui cōſilij, negotijq. ſuſcepti. 254
proponere, & explicare omnia crimina, 123
propon. magnum emolumentum alicui, ſi, &c. 296
proponere fidem uenalem. 168
proponere formidines ſimilium incommodorum, atque exempla alicui. 260
proponere maius quiddam ſibi. 111
proponi metum, & inijci omnibus. 261
proponere mortem acerbam alicui. 260
proponi rationem. 294
proponere ſpem alicui. 171
propinquitas pietate colitur. 12
propius. — *neque quidquam propius eſt factum, quam ut illud transferretur Syracuſas.* 272
propria pecunia in cauſſa, & in iudicio collocata. 6
propter cubare. 50
propugnaculum illi nationi oppoſitum, & obiectum. 293.
propugnaculo eſſe alicui. 270
propugnare pro ſalute alicuius. 224
propulſare iniuriam ab ſe. 62
propulſare periculum. 38
propulſare pericula bellorum a populo. 293
propulſare ſcelus, ac libidinem ab ſe. 133
propulſare ſuſpicionem. 210
proripere aliquem. 284
prorogare diem alicui. 136
prorumpit eo cupiditas hominum, & audacia, ut ante oculos iudicum caedes futurae ſint. 39
proſcribere ſe facturum auctionem. 7
proſcriptio. 64
proſcriptus. 141
proſequitur aliquem bona exiſtimatio uſque ad rogum. 34.
proſequi beneficijs, & liberalitate aliquem. 20
proſequi ture, odoribusq. incenſis. 244
proſequi uerbis uehementioribus aliquem. 164
Proſerpinae raptus. 249
proſpicere animis. 226
proſpicere iam ante animo, quid futurum ſit. 16
proſpicere iam nunc mente, & cogitatione, quid futurū ſit. 94
proſpicere inſidias. 114
proſpicere annonae. 212
proſpicere ſaluti ſuae. 149
proſpicere uectigalibus in reliquum tempus. 206
proſternere aliquem. 121
protrahere in conuiuium aliquem. 233
prouehi longius orationem. 73
prouidere animo. 158
prouidere capiti ſuo, ac fortunis. 208
prouidere, & conſulere alicui rei. 123
prouidere ſapientia, ne quid accidat. 12
prouidere multis rationibus, ne alicui noceri poſſit. 110.
prouidere ſibi ex iniuria alijs facta. 133
prouiſa mihi res tota, & praecauta eſt. 133
proxime accedere ad diſciplinam ueterem. 151
proximus eſſe religioni ſuae. 231
prudentia C. Aquillij perſpecta in cauendo, non in decipiendo. 314
Prytaneum. 251
Pſeudothyrum. 160
publicanos ſaepe ſenatus uſura iuuit. 148
P. Africanus C. Cottam in iudicium uocauit. 100.
P. Annius Aſellus. 138
P. Coelius. 143
P. Galba, iudex. 120
P. Gauio Conſanus municeps. 284
P. Lentulus, princeps ſenatus. 100
P. Mucius, L. Calpurnius cos. 249
P. Popillius, P. Rupilius cos. 250
P. Rutilius. 27.284
P. Rutilius, quamuis damnatus eſt, inter uiros optimos tamen, atque innocentiſſimos numerandus. 197
P. Scapula. 7
P. Scipio, bello Punico tertio Carthaginem cepit. 243.
P. Septimius, ſenator, damnatus. 112
P. Seruilius Olympum cepit. 129
P. Seruilius Phaſelin, Cilicum urbem, cepit. 232
P. Seruilius unus plures praedonum duces cepit, quam omnes antea. 267
P. Tettius. 131
P. Vettius Chilo. 215
pudens exitus. 117
pudentiſſimae, lectiſſimaeq. feminae. 135
pudicitiae expugnator. 118
pudor adoleſcentiam ornat. 63

pudor tardat a laude praeſentis. 314
pudore deterreri. 107
pueri. 255
infantes Pueri. 64
pueruli. 59
pugnat metus cum cupiditate. 164
pugnare omni ratione. 94
pugnare tempore ipſo. 44
pugnatur hoc ſolum. 38
pugnatur hoc ab illo. 59
puluinus fartus roſa. 261
puluinus perlucidus Melitenſis. 261
pungere. —intellexit quid eum pupugiſſet. 49
pupillum fraudare, qui in tutelam peruenit. 70
purgationem eripere. 179
purum a caede forum ſeruatum eſt. 251
putare pro nihilo. 89

Q

QVA. — *cuniculus, qua Galli agreſſi erant.* 315
quadrare. 135
quadriremis. 271
quadruplatores. 89.100.et 154
quaerere conſulatum alicui. 192
quaerere exempla defenſionis ab improbis. 224
quaerere defenſionem ad crimen. 213
quaerere defenſionem ſuorum furtorum ex indigniſſima morte innocentium. 275
quaerere foris. 224
quaerere exitum pudentem impudentiae tuae. 117
quaerere manu. 189
quaere moram ſupplicio. 285
quaerere de morte alicuius. 59
quaerere de pecunijs repetundis. 110
quaerere de ſeruis in dominos. 59
quaeſitor aequus. 295
quaeſtiones rerum capitalium. 163
quaeſtor praetori, aut conſuli liberorum loco eſt, more Rom. 126
quaeſtoris cum praetore neceſſitudo. 94
quaeſtor praetorem ſuum ſine uituperatione accuſare non poteſt. 98
quaeſtor ſine praetore ratione referre poteſt, & ſine quaeſtore praetor. 146
quaeſtura, primus gradus honoris. 106
quaeſtus improbiſſimus. 188
quaeſtus magni, atque uberes. 155
quaeſtus factus. 212
quaeſtus partus labore. 53
quaeſtui eſſe aliquid alicui. 187.215
quaeſtum comparare ſibi, & praedam ex aliqua re. 290
quaeſtum facere ex aliquo munere. 293
quaeſtum inſtituere. 266
quamobrem. Vide, Digna.
quandoquidem te in iure conſpicio: actionis formula. 310
quanto honore ipſa ex illorum dignitate afficeretur, Non minora illis ornamenta ex ſua laude redderet. 63
quantum aequius melius. 69
quem ad finem. 269
quemadmodum. Vide, Gero.
querellam praeteritorum temporum tollere. 121
queri non leuiter. 72
queri iniuriam. 225
queri id ipſum. 62
querimoniae ſociorum delatae ad hominem non meritiſſimum. 100
querimonias de alicuius iniurijs, conuentusq. haberi. 208
quicum. 280
quid ad me? 73
quid attinuit, te illud facere? 285
quid enim? 149
quid ergo? 248
quid igitur? 59.& 108
quidquid, pro Quidque. 285
quidem certe. 230
quinquageſimae binae detractae de tota pecunia, nomine ſcribae. 218
Q. Arrius. 247
Q. Calidius. 112
Q. Catulus. 284
Q. Catulus, pater. 224
Q. Catulus, homo ſapientiſſ. atque ampliſſ. 113
Q. Catuli ampliſſimum, clariſſimumque monumentum. 235
Q. Conſidius. 120
Q. Fabricius, princeps rogationis, qua Cicero reuocaretur. 243
Q. Hortenſius in caritate annonae ſeſquimodios frumēti in capita populo R. deſcripſit, & gratum populo R. fecit. 222
Q. Hortenſij eloquentia. 3
Q. Iunius. 120
Q. Lollius eques R. 195
Q. Maximus. 297
Q. Maximi ſapientia. 261
Q. Metellus. 224
Q. Minucius Rufus. 244
Q. Rabirius. 219
Q. Scaeuola. 224
Q. Sceuola uulneratus in funere C. Marij opera C. Fimbriae. 45
Q. Tadius. 143.& 165
quippe qui. 123
Quirina tribus. 11
quo id ſpectat? 192
quo pertinet? 213
quo confugiam? 277
quo me uertam? 215
quo tibi tantum opus eſt? 182
quod alicui eripuerimus, id alteri tradere non licet. 159
quod in uobis fuit. 233
quod in ſenatu Graeco Graece locutus eſſet Cicero, indignum facinus eſſe, dicebat Metellus praetor. 255
quorſum recidat reſponſum tuum, non magnopere laboro. 75
quotidiana uita. 47

R

RADICES *palmarum agreſtium.* 270
rapaces magiſtratus. 200

rapere aliquem in crucem. 284
rapere ad ſupplicium. 118
rapi cupiditate. 130
ratiocinari. 108
ratio aſtuta. 111
ratio mihi eſt cum illo. 28
ratio non eſt facere illud. 108
ratio me in hoc feſellit. 287
ratio tractata ab ijs, quos nemo poſſit reprehendere. 294
mea Ratio eſt, ut faciam illud; tua, ut facias illud. 111
in eam rationem loqui. 130
rationem officij mei confido eſſe omnibus iniquiſſimis meis perſolutam. 287
rationem reddere factorum ſuorum. 159
rationem reddere de factis comitum. 156
rationes referre ad aerarium. 132
rationes menſtruas transferre in tabulas. 68
ratis coniunctis tranſire. 257
ratum habere quocumque aliquis in ſuas tabulas retulerit. 67
recedere a uerbis. 308
recedere ab uſitata conſuetudine. 26
recedere ab inſtitutis ſuperiorum praetorum, ab auctoritate ſenatus, ab iure omnium Siculorum. 158
recedere ab lege. 159
recedere a legibus. 188
recedere de medio. 58
recens e prouincia. 104
recenti negotio. 136
recidit ſuſpicio in illos. 52
recidit, quod ille ſibi exegit, in ſocietatem. 77
reciderunt huc omnia. 284
quorſum Recidat reſponſum alicuius, non magnopere laborare. 75
recipere cauſſam alicuius. 37.& 89
recipere cauſſam rogatu alicuius. 171
recipere hoſpites. 130
recipere laborem quaeſtus: & quaeſtum laboris reijcere. 71
recipere mandatum. 58
recipere nomen abſentis. 237
recipere nomen abſentis inter reos. 167
recipi nomen abſentis non licet. 168
recipere telum corpore. 45
recipere domum aliquem. 44.& 72
recipere in domum ſuam aliquem. 130
recipere in amicitiam aliquem. 187
recipere tecto aliquem. 154
recipere ſe facturum. 58
receptaculum claſſium. 151
receptaculum praedae. 266
receptatrix furtorum. 284
recitare ſuum codicem teſtis, loco arrogantiae eſt. 67
reclamitat natura ſuſpicionibus. 50
recognoſcere fugam, & furtum alicuius. 154
reconciliare exiſtimationem amiſſam. 104
reconditus. 224
recondita, ac triſtis natura. 24
recreare prouinciam uexatam, & uaſtatam, innocentia, & ſapientia magiſtratuum. 188
recreari, & confirmari. 287
recreari uix poſſe per multos annos. 106
recreatus. — iſto bello non recreatus, neque reſtitutus, ſed ſubactus, atque oppreſſus populus eſt. 62
recte collocata aedilitas. 262
recte facere. 195
recte, & ordine iudicare. 61
recte, ordine, e rep. 212
recuperare aliquid de bonis ſuis. 278
recuperare aliquem captum, qui effugerat. 269
recuperare ius ſuum. 287
recuperatores reijcere. 189
recuperatorium iudicium. 189
recuſare. 24
recuſare id, quod imperatur. 151
recuſare de transferendis iudicijs. 100.& 118
reddere uitam ferro. 270
redemptio iudicij facta grandi pecunia. 107
redemptor decumarum. 197
redimere aliquem ab iniuriis alicuius. 199
redimere ius foederis pretio. 264
redimere lites ſuas. 73.& 74
redimere metum uirgarum pretio. 275
redimere poteſtatem ſepeliendi pretio. 275
redimere pericula ſua quaeſtu aliquo, aut pecunia. 193
redimere rem manifeſtam, & confeſſam pecunia. 208
redimere aliquem eripiendum. 123
redimere opus. 144
redimiculum. 198
redire ad ſe, atque ad ſuos mores. 98
redire in gratiam cum aliquo. 89.& 98
redire in memoriam. 24.& 141
rediuiam curare. 60
rediuiuus lapis. 145
reducere ad officium, & ad ſanitatem. 167
reducere exſules. 259
redundat crux ſanguine ciuis. 233
redundat forum ſanguine. 219
redundare aliquid ex eo, quo alicuius auaritia contenta fuit. 202
refellere teſtem. 283
referre aliquem in numerum proſcriptorum. 45
referre aliquem in reos proſcriptos. 44
referre conſuetudinem ueterem. 159
referre expenſum. 135
referre falſum in codicem. 67
referre fructum diligentiae alicui. 121
referre parem gratiam pro beneficio. 71
referre inſtitutum. 100
referre nomen in tabulas. 67
referre nomina in codicem. 67
referre oculos, animumq. ad aliquem. 2[illegible]
referre pecuniam in aerarium. 12[illegible]
referre rationes ad aerarium. 21[illegible]
referre renunciationem rei geſtae in publicas litteras 134
referre ſpolia domum ex calamitate alicuius. 14[illegible]
referre ſummas omnes in codicem. 6[illegible]
referre ad aliquem. 2[illegible]
referri aliquid ad memoriam uetuſtatis, non ad contumeliam ciuitatis 27[illegible]
referri poſſe reum ad innocentiam Q. Mucij. 155

referre, pro afferre contra : ſiue, ut nunc loquuntur, opponere. 20
referta negotiatorum terra. 293
refertum aerarium. 222
reficere quaeſtus. 71
refricare memoriam animo. 64
refrigerari. 232
refugere aliquid. 263
refutare periuria hominum ſceleratorum teſtimonijs, ac laudationibus. 299
regia, & uia noſtrae rationis. 288
regredi edicto in annum illum, quo alius praetor fuit. 138.
reiectio iudicum facta. 106. & 108
reijcere aliquem ad leges. 167
reijcere aliquem, & aſpernari. 64
reijcere aliquid in aliud dicendi tempus. 195
reijcere iudices. 117
reijcere onus. 121
reijcere recuperatores. 190
reijcere rem in illud tempus. 123
reijcere Romam. 210
relaxandi animi cauſſa. 61
relegare filium in praedia ruſtica. 46
relegatio, atque amandatio. 47
religio ciuium Romanorum in teſtimonio dicendo. 296
religione mouentur omnes. 152
religionem inijcere. Vide, Inijcere.
religionem obijcere alicui. 98
religione obſtringi. 250
relinquere aliquid in aliorum ſpe malle, quam in oratione ſua ponere. 89
relinquere actionem integram alijs. 73
relinquere exemplum, atque auctoritatem poſterioribus. 192
relinquere locum defenſionis. 183
relinquere liberos in egeſtate. 132
relinquere memoriam iucundam, diuturnamq. alicuius rei. 79
relinquere monumentum aeternum audaciae ſuae in ſermone hominum. 142. in fine.
relinquere petitionem integram alicui. 77
relinquere, & negligere. 278
reliquias uitae lacerare, & diſtrahere. 21
reliqua facta eſſe HS ſexcenta millia. 124
reliquam facere alicui ſpem. 193
ne illud quidem Reliqui ſibi facere. 117
remedium aegrotae, ac prope deſperatae prouinciae. 100
remedium quaerere iniuriae improbi, morte, & ſuſpendio. 208
remittere aliquid, & concedere. 264
remitto tibi hoc totum. 258
remittere aliquid de ſummo ſupplicio. 285
remittere curam animi. 254
remittere horam aliquam de ſuis legitimis horis. 122
remittere infinitam largitionem alicui. 69
remittere munus leue, atque commune. 264
remittere tempus alicui. 123
remittere de ſumma. 199
remittendum aliquid eſt, ne omnia contendamus. 161
remouere aemulum. 270
remouere aliquem ab oculis omnium. 280
remouere ſceleris ſuſpicionem ab ſeſe. 248
remouere clam de alieno multa. 269
remouere de medio litteras, fidem ſuam, & religionem remouere non poſſe. 180
remotus a cupiditate. 138
remotiſſimus a foro, iudicijs, controuerſijs. 197
remotiſſ. ab omni non modo facinore, uerum etiam minimi errati ſuſpicione. 237
renouare inſtitutum. 100
renouare rem aliquam commemorando. 27
renouare ſcelus ſuum priſtinum. 106
renuncio tibi te eſſe abſolutum. 108
renunciare alicui rem geſtam. 134
renunciari praetor. 262
renunciari ſacerdos. 173
renunciari extra ſortem. 173
renunciare hoſpitium alicui. 167
repagula conuellere. 247
repagula iuris, & pudoris perfringere. 194
repente excidit oratio alicui. 19
repentino mori. 71
reperire cauſſam. 154
reperire uiam. 203
repetund. Vide, Iudicium.
repetere pecunias ereptas ciuili actione, & priuato iure. 87
repetere memoriam religionis. 249
repetere poenas ab aliquo, ui. 285
repetere poenas parentum a conſceleratiſſimis filijs. 50
reponi in ſuis antiquis ſedibus. 243
reponi in numero clariſſimorum hominum. 224
reportare aliquod ſolatium cineri filij ex calamitate. 278
repoſcere ab aliquo uitae rationem. 89. 185
reprehenſor. Vide, Obiurgator.
reprimere conatus alicuius. 162
reprimere conatum rogandi alicui. 266
reprimi metu. 266
repromittere. 74
repudiare auctoritatem ſuam. 139
repudiare condicionem aequiſſimam. 20
repudiare officium neceſſitudinis. 85
requirere ab aliquo officium debitum generi, & flagitare. 249
requirit locus ingenium patroni, eloquentiam deſiderat. 45
requirere magno ſtudio. 113
res clara Sicilia tota. 237
res clara, teſtata, ac te ipſo peruulgata. 169
res praeclara, referta omnibus rebus. 158
res teſtata. 234
res patris, ideſt, bona paterna. 123
res familiaris, ideſt, bona. 46
res frumentaria. 226
res militaris. — Rei militaris ſtudia apud iuuentutem obſoleta ſunt. 298
Metus non debet tolli ex Re militari. 278
Republica. — Rempublicam relinquere maximam, & florentiſſimam, ex minima, & tenuiſſ. 47
Reſpub. adminiſtrari ſine metu, aut ſeueritate non poteſt. 260

reſp. illa ruit, ubi res iudicatae reſcinduntur, &c. 259
res ruſtica bene culta, & fructuoſa. 7
res ruſticas non ratio, neque labor, ſed res incertiſſimae uenti, tempeſtatesq. moderantur. 217
reſcindere damnationem alicuius. 169
reſcindere iniurias praetoris, & irritas facere. 162
reſcindere iudicium. 260
reſcindere praeturam alicuius. 175
reſcindere res iudicatas. 260
reſcindere uoluntates mortuorum. 139
reſecare aliquid de uino. 204
reſeruare aliquem improbum ad ſpem. 126
reſeruare aliquem ad dubia tempora reip. 299
reſeruare aliquem ad illam rem. 64
reſeruare aliquem tempori alicui. 139
reſeruat aliquem fortuna ad iudicium alicuius. 131
reſeruare aliquid ad teſtes. 52
reſeruare fructum laudis in alia tempora. 111
reſeruare aliqua teſtibus integra. 134. & 136
reſeruare ſibi integrum. 199
reſeruare rationem ſalutis alicuius iudicum ſeueritati. 277.
reſidui nihil eſt. 239
reſilit crimen ad hoc. 52
reſiſtere in aliquo gradu iniuriae incipiat ſeueritas iudicis. 214
reſpicere miſerum aliquem. 189
reſpicere commoda alicuius. 206
reſpirat cupiditas, atque auaritia paullulum. 23
reſpirare ſine metu non poſſe. 50
reſpirandi poteſtas. 32
reſponderi debet idem de iure, & iudicari. 236
reſponſum nullum dare illi. 246
reſponſum ferre. 127
reſtinguere flammam. 259
reſtinguere ignem. 70
reſtinguere improbitatem, tamquam aliquod incendiũ, communi praeſidio. 147
reſtinguere incendium. 147
reſtinguere inuidiae incendium. 245
reſtipulari neminem amplius petiturum. 74
reſtipulatio. 74
reſtitui in antiquum ſtatum. 106
retexere praeturam alicuius. 161
reticulum tenuiſſimo lino, minutis maculis, plenum roſae. 161
retinere aliquid memoria. 45
retinere amicos obſeruantia. 24
retinere auctoritatem foris. 61
retinere conſuetudinem ſuam. 64
retinere contumaciam ſuam in perditis rebus. 188
retinere dignitatem domi, & foris auctoritatem. 61
retinere fidem. 165
retinere humanitatem ſuam. 64
retinere religionem. 113
retinere rem parcimonia. 24
retruſae, atque abditae res a fure. 119
reuerti in ſuam rationem menſes. 173
reuerti pecuniam per pſeudothyrum. 160
reuocare ab incepto furore aliquem. 167
reuocare ad exempla aliquem. 224
reuocari ad ſortem res. 173
reuocari ad incertum bona. 308
reuocari in incertum. 308
reus. Vide, Eximo.
reus audit ſaepe ab accuſatore probroſa falſa. 297
reus condemnari non poterat, ſi uno minus damnaret. 306.
reges Barbari, Perſarum, ac Syrorum, plures uxores habere ſolent. 198
Conſuetudo eorum in attribuendis ciuitatibus in cultum earum. 33
rictum, ac mentum Herculis paullo attritius. 247
robur. — Satis aetatis, atque roboris. 63
robuſtus, atque exercitatus in clamando. 95
rogare aliquem rem inſpiciendam. 158
rogare blande, & concime. 76
rogari ſententiam. 113
Malo emere, quam rogare. 231
rogatu alicuius facere aliquid. 85. 111. & 119
Romani ſapientius, quam Athenienſes, leges conſtituerunt. 50
Romilia tribus. 108
Roſcij laudes. 29
Roſcius comoedus, melior uir, quam hiſtrio. 70
Roſcius purus, pudens, humanus, officioſus, liberalis. 70.
Roſcio praeſente geſtum agere, impudentis uidebatur. 29.
rudis prouinciae, & tiro. 155
ruit reſpublica. 259
rus amoenum, & ſuburbanum. 61
ruri qui ſemper habitat, cupiditates nullae in eo ſunt. 46.
ruſtica uita, parcimoniae, diligentiae, iuſtitiae magiſtra eſt. 51
in Ruſticis moribus, in uictu arido, in horrida, incultaq; uita, atroca maleficia gigni non ſolent. 56

S

SACERDOS, *praetor Siciliae, homo innocens.* 193.
Sacerdotium ampliſſimum. 173
ſatietate afficere aliquem. 168
ſacra Cereris. Vide, Ceres.
ſacra polluere. 248
ſacra anniuerſaria. 245
ſacramentum iuſtum. 316
ſacrarium Cereris. Vide, Ceres.
ſacrarium magna cum dignitate. 230
ſacrificia anniuerſaria. 252
ſagacitas. 234
ſagacitate mira eſſe in quibuſdam rebus. 138
ſagum ſumere. 167
Sallentini. 61
ſaltare nudus in conuiuio. 189
ſalum. — in ſalo fluctuare. 271
Salus ipſa innocentiam tueri non poteſt, ſi, quoniam teſtes dicunt, credendum ſit. 221
Salus te ſeruare non poſſit. 208
ſalus fortunarum alicuius. 153
ſaluti eſſe alicui. 51
ſalutatum deos uenire. 48
ſalua fide. 55
ſaluo officio. 37

ſanare

Index.

ſanare auaritiae uulnera crudelitatis remedijs. 276.
ſancire religionem. 250
ſanctum legibus, 138
ſanctum, & perſcriptum in foedere. 264
ſanctum apud omnes. 185
Inuiolatum, Sanctumq. fanum. 248
ſanctius aerarium. 254
ſanctiſſ. atque ornatiſſ. ciuitatis. 45
ſanguen. 273
ſanguinem, & uitam petere. 38
ſanguinem, uitamq. alterius eripere conari. 18
Sappho, Silanionis opus. 252
ſartam tectam tradere aedem. 143
ſarta tecta. 142
ſarta tecta exigere. 143. & 164
ſatio. 138
ſatis accipere ab aliquo. 20
ſatis accipere iudicatum ſolui. 20
ſatis accipere illis uerbis. 20
ſatisdare ijſdem uerbis. 34
ſatis dare iudicatum ſolui. 12. & 162
ſatiſdare damni infecti. 144
ſatis dare amplius neminem petiturum. 73
ſatis ſuperq. habere. 69
ſatisfacere cupiditati auariſſimi hominis. 113
ſatisfacere exiſtimationi populi, & omnium. 113 & 209
ſcaphia cum emblematis. 236
ſcelere obſtringere ſe. 118
ſcelere obſtringi. Vide, Obſtringo.
ſcelere obſtrictus. 38
ſceleris macula imbutus. 297
ad Scelus impellere aliquem. 46
ſcelera commiſſa quanta cura afficiant. 50
ſcopulum offendere. 52
ſcopuloſo, difficiliq. loco uerſari. 93
ſcribae ab imperatoribus re bene geſta anulis aureis in concione donabantur. 219
ſcribarum fidei tabulae publicae, periculaq. magiſtratuum committuntur. 219
ſcribere dicam alicui. 158
ſcriptum ſequi, calumniatoris eſt. 312
ſcriptum Siciliae. 180. — Vide, Magiſter.
ſcrupulum euellere alicui ex animo. 38
ſcurra facetus. 7
Scylla, & Charybdis. 281
Sebuſiani. 30
ſectam alicuius, atque inſtituta perſequi. 288
ſectores collorum, & bonorum. 52
ſecundo loco: tertio: pro Deinde, tum. 306
ſecundum filiam inſtitui. i. heredem ſubſtitui filiae. 138.
ſecundum arbitrium alicuius. 285
ſecundum aliquem iudicare. 316
ſecundum praeſentem iudicare. 158
ſecundarum, aut tertiarum partium actor. 95
ſecuri ferire. 131
ſedare inuidiam, & infamiam. 104
ſedare lites. 208
ſedare ſeditionem. 131
ſedatur tempeſtas. 126
ſedatus, & quietus. 130
ſedere ad gubernacula reip. 47
ſedere in aequo. 261
ſedere in conſilio. 69
Segeſta opidum peruetus in Sicilia, quod ab Aenea fugiente a Troia conditum eſſe demonſtrant. 243.
Segeſtana, & Centuripina ciuitas populum Romanum cognatione attingunt. 220
Segeſtani non ſolum perpetua ſocietate, atque amicitia, uerum etiam cognatione ſe cum populo Romano coniunctos eſſe arbitrantur. 243
Segeſtani Romanis cognati. 277
ſelecti iudices. 156
ſemiſomnis ſtupere. 272
ſemita eadem reuertit pecunia, qua uia exijt. 161.
ſemiuiuum relinquere aliquem. 126
ſenatores male, & flagitioſe iudicia tueri. 113
ſenatorius ordo ſic quaſi propoſitus eſt, atque editus in altum, ut ab omnibus uentis inuidiae circumflari poſſe uideatur. 201
ſenatorio ordini multa ſunt impoſita munera, multi labores, &c. 201
ſenſus. — ornatus ad ſenſum, cogitationemq. lugubris. 129.
ex Senſu animi alicuius. 60
ſentire contra remp. 170
ſentire cum aliquo. 62
ſeſquimodij. 224
ſententia ſine conſilio, damnatio ſine defenſione. 260.
de Sententia alicuius facere aliquid. 44. 158. & alibi.
ſententia cognita, uerba exquirere non oportet. 310.
ſepulcrum patrium. 44
ſepoſitum, ac reconditum habere. 233
ſeptus iure ciuili. 314
uita Septa contra cupiditatem, & audaciam alicuius. 263.
ſequeſter interpres, confector negotiorum. 169
ſequeſtres, aut interpretes corrumpendi iudicij. 111.
ſequi familiaritatem alicuius, non ſplendorem eius. 169.
ſequi inſtitutum alicuius. 139
ſermo inquinatiſſimus. 196
in Sermone res erat, illud factum eſſe. 158
ſermocinari cum aliquo diligenter. 144
ſerpit facile iniuria, & peccandi conſuetudo. 161.
ſerpit inſitum in natura malum. 218
Sertoriana tempora. 273
Sertoriani milites. 281
ſeruare pudicitiam liberorum tutam ab aliorũ libidine. 130.
ſeruata ex duorum bellorum flamma, & ferro ſtatua. 244.
ſeruire commodis reip. 100
ſeruire dolori ſuo. 34
ſeruire exiſtimationi alicuius. 161
ſeruire laudi, & exiſtimationi alicuius. 117
ſeruire petitioni. 108

ſeruire rei familiari. 46
ſeruire temporibus populi Rom. 222
ſeruitium. 258
ſeruitus. — Nibil eſt homini foedius ſeruitute. 104.
in Scruitutem adiudicare aliquem. 98
ſeruus nequis eſſet cum telo in Sicilia, praetores edixerunt. 258
ſeruus, qui aprum uenabulo percuſſerat, L. Domitij iuſſu in crucem ſublatus. 258
ſerui libidinum magis, quam dominorum. 250
ſerui publici. 200
ſeuocare multa de communi ad ſe in priuatam domum. 7
ſexies tantum, quam, &c. 201
Sex. Alphenus. 8
Sex. Comminius. 233
Sex. Peducaeus. 225.120
ſextula. 304
ſi paret dari oportere. 68
ſi dij uolent. 213
ſi dijs immortalibus placet. 56
ſi recte homines noui. 180
ſic uita eſt hominum, ut, &c. 53
ſicarius uetus. 46
ſicarij, & gladiatores. 38
Sicilia, cella penaria reip. Romanae. 151
Sicilia nibil eſt, ſi ei agri cultionem ſuſtuleris. 226
Sicilia prima omnium prouincia eſt appellata. 151.
Siciliam totam eſſe Cereri, & Liberae conſecratam, uetus opinio eſt. 299
Sicilia tulit multos, & crudeles tyrannos. 281
Siculi acuti. 188
Siculi milites eo cibo uſi ſunt, a quo maiores eorum ceteros quoque frugibus inuentis remouerunt. 168.
Siculorum ius, & leges. 156
Siculorum, ceterorumq. Graecorum conſuetudo in menſium ratione. 173
ſigilla, ac ſimulacra deorum in patella grandi. 237.
ſigillatim: & eius oppoſitum Generatim. 281
ſigillati Scyphi. 235
ſignum dare. 270. & 217
ſignum notum uicinitati buccina datur. 247
ſigni ſatis dare. 131
ſignum in cretula animaduertit. 24
ſigna infeſta. 299
ſignum, pro ſtatua.
ſignum aeneum non maximum in auctione HS cxx. uenijt. 231
ſigna antiqua quanti aeſtimanda, & quorum iudicio. 231.
ſigna eximia uetuſtate, uirginali habitu, atque ueſtitu, quae manibus ſublatis ſacra quaedã more Atheniẽnſium uirginum repoſita in capitibus ſuſtinebant. 230.
ſigna, tabulaeq. pictae Graecos homines nimio opere delectant. 252
ſigna multa uiſenda ubi eſſent. 253
ſignifer. 230
ſignificare, atque adeo aperte oſtendere. 177
ſignificare ſuam uoluntatem non ſtrepitu, ſed clamore. 113
ſignificare, & annuere uidetur. 224
ſignificare nutu. 189
Silanionis opus Sappho. 252
ſilentium eſſe in foro cauſſarum, atque iuris. 262
ſimilem eſſe alicuius in auaritia. 113
ſimulacrum Cereris. 290
ſimulacrum Mercurij. 245
ſimulacra ſanctiſſima. 79
ſimulationem adhibere aequitatis. 159
ſine controuerſia. 151
ſine cura eſſe. 108
ſine ulla bona arte, ſine humanitate, ſine ingenio, ſine litteris. 248
ſine ulla non modo religione, uerum etiam diſſimulatione. 257
Sinopa, quae in Ponto eſt. 134
ſinus ad urbem a litore inflectitur. 205
Siruſarum ſinus. 261
ſiſtere ſe. 12
ſiue adeo furtum, ſiue adeo praeda. 134
ſocialis Lex. Vide, Lex de pec. rep.
ſocietas, atque comitatus praedonis improbiſſimi. 265.
ſocietas fide colitur. 12
ſocietas ſimillima, & maxime gemina hereditatis eſt. 77
ſocietatis iudicium. 70
ſocietatis magiſtri. 180
ſocietatis iudicium. 70
ſocietatem cum aliquo facere. 7
ſocij putandi ſunt, quos inter res communicata eſt. 193.
ſocium cauere non poſſumus. 27
ſocium fallere, turpiſſimum eſt. 58
ſocium etiam ſi metuimus, ius officij laedimus. 58.
ſodalitas. 126
ſolarium. 24
ſolatium exitij. 82
ſoleatus. 270
ſolitudo deſertiſſima. 287
ſollemnes coetus ludorum inire. 290
ſollicitari rebus maximis. 108
Solon Athenienſium ſapientiſs. 50
Solon eloquens. 278
Solon quare ſupplicium in parricidas non conſtituerit. 50.
ſoluere iuſta. 44
ſolutus crimine nefario. 62
ſoluto, & quieto animo eſſe. 75
ſolum uerte exſulij cauſſa. 24
ſolum quamobrem uertant homines. 317
ſomnum ſtatim capere, eum qui omnia diuina, atque humana iura ſcelere nefario polluerit, nemo putat.
Sopater Proagoras. 246
ſordes. — Multos annos eſt in ſordibus opera illius. 147.
ſordidati, maxima barba, & capillo. 162
ſortis neceſſitudo. 106
ſortes conÿcere in hydriam. 173

Index.

ſortem educere. 173
ſorte obtingere, & Sorte obuenire. Vide, Obtingo, & Obuenio.
ſortiri iudices. 156. & 158
ſortiri prouinciam. 158. & 124
ſortiuntur praetores deſignati. 108
ſortito capi ſacerdotem in annos ſingulos. 173
ſoter is eſt, qui ſalutem dedit. 178
ſoter, Latino uerbo exprimi non poteſt. 178
ſpecies. — ad Speciem. 129
in Speciem. 270
ſpectaculum miſerum, atque acerbum. 168
ſpectare ad aliquem locum. 285
ſpectare aliquem ex cenſu. 74
ſpectare aliquem non ex trunco corporis, ſed ex artificio ſuo. 72
ſpectant omnia mea conſilia ad ſalutem ſociorum. 290.
ſpectari oportet, quo conſilio, & qua ſententia, non quibus quidque uerbis actum ſit. 314
ſpectari ſuam induſtriam, ac diligentiam in aliquo homine uelle. 209
ſpectata fides, & cognita. 85
ſpectatus, & cognitus in. 110
ſpectatiſſimus ordinis ſui. 144
ſpectatio, & collybus. 218
ſpecula. — homines in ſpeculis eſſe. 272
ſpelunca infinita altitudine, conuerſa ad Aquilonem. 249.
ſpes amicitiae nos fallit. 82. & 155
ſpes commoda ſalutis illi oſtendi non poteſt. 176
ſpes praedae propoſita. 212
ſpem abijcere omnium rerum. 129
ſpem afferre ſalutis alicui. 55
ſpem collocare in aliqua re. 30
ſpem comprobare. 262
ſpem confirmare. 101
ſpem habere in manibus. 107
ſpem maximam nanciſci peccatorum. 129
ſpem oſtendere. Vide, Oſtendere.
ſpem ponere in aliqua re. 62
ſpem proponere. 170
ſpem omnem poſteritatis auaritia ſua ſuſtuliſſe. 205
ſpe aliqua niti. 164
ſpiritum extremum excipere. 275
ſpiritus Dolabellae. 131
ſplendidus, & gratioſus homo. 136
ſplendidior fiet cauſſa, ſi nequiſſimo cuique reſiſtetur. 62.
ſplendor cauſſae. 62
ſpoliare aliquem argento, ac depeculari. 236
ſpoliare fama, ac fortunis ſocium. 12
ſpoliatus auxilijs, nefarie oppugnatus, ac proditus. 132.
ſpolijs ornatus, auctusq. diſcedere. 38
ſpondere. — Si quis quod ſpopondit, qua in re uerbo ſe uno obligauit, id non facit, maturo iudicio, ſine ulla religione iudicis condemnatur. 302
ſponſio NI aduerſus edictum praetoris uis facta ſit. 309.
ſponſio NI ex edicto praetoris bona alicuius poſſeſſa nõ ſint. 32
ſponſionem facere cum aliquo NI bona ſua ex edicto praetoris dies XXX. poſſeſſa eſſent. 12
HS duobus millibus ſponſionem facere cum lictore NI furtis quaeſtum faceret. 281
ſponſionem facere de probro. 20
ſponſionem facere pro praede litis uindiciarum. 140
ſponſionem fieri. 306
ſponſionem fieri in ea uerba. 16
ſponſione laceſſere aliquem, NI, &c. 208
ſponſione uincere. 32
ſponte ſua. 185
ſpumas agere in ore. 255
ſpurciſſ. homo. 135
ſqualor, ſordesq. ſociorum. 278
ſqualoris plenus, ac pulueris. 190
ſtare non poſſe remp. 121
ſtare nullo modo poſſe cenſum alicuius. 175
Statilius comoedus. 72
ſtatim audire. 55
ſtatiua ſibi caſtra facere. 261
ſtatua Steſichori poetae. 166
ſtatuae Verris deiectae a Siculis. 178
ſtatuam ſtatuere. 178
ſtatuere exemplum in aliquos. 168
ſtatuere exemplum acerbum, atque intolerandum in aliquo. 170
ſtatuere legem ſibi. 185
ſtatui ſocietatem ſub illo nomine. 60
ſtatuere ſtatuam. 178
ſtatuere in aliquem quod uidetur. 284
ſtatuere reddendam eſſe rationem. 155
ſtatui in aliquo homine, poſſit ne, &c. 113
Steſichori poetae ſtatua ſenilis, incurua, cum libro, ſummo artificio facta. 166
Sthenius Thermitanus. 121. & 166
ſtipendiarij populi Romani. 82
ſtipulata pecunia. 69
ſtipulatione alligare aliquem. 73
ſtomacho exardere. 160
ſtragula ueſtis. 61
ſtrictim uidere. 55
ſtructura uerborum. 278
ſtudium doctrinae. 47
ſtudium partium. 61
ſtudio partium facere aliquid. 124
ſtudiorum turpitudo illos coniunxit. 189
ſtudioſus alicuius rei. 235
ſtulti, qui, quod licere iudicatum eſt, praetermittunt. 226.
ſtuprum, ac flagitium. 248
ſua quemque fraus, & ſuus terror maxime uexat. 50.
ſuum quemque ſcelus agitat, amentiaque afficit. 50.
ſuus cuique honos, & gradus redditus. 61
ſub dio. 127
ſubcriſpus capillus. 169
ſubditiuus. 267
ſubditus in locum alicuius. 119
ſubeſſe ſuſpicionem. 26. & 14
ſubire inuidiam. 93
ſubire onus. 185
ſubire periculum. 144
ſubire turpitudinem. 144

ſubire uultum ſuperbiſſimum alicuius. 34
ſubijcere ignem. 130
ſubijci mihi ab illo cupio. 261
ſubiectus cuſtodijs. 187
ſubiectus ſub praecone. 21
ſubigere.
ſubactae bello ciuitates. 187
ſubacti ab imperatoribus homines. 293
ſubiungere urbes ſub imperium, ditionemq. populi Romani. 128
ſubleuare: & Euertere, eius oppoſitum. 224
ſubleuare cauſſam inimici. 85
ſubleuare pericula improbi hominis ſua crudelitate. 132.
ſubleuare reum, & Perdere reum, eius oppoſitum. 121.
ſubleuari uitia alicuius alijs recte factis. 113
ſubleuari adiumento, atque ſolatio aliquo in ſuis miſerijs. 21
ſubornare falſum teſtem. 76
ſubſcriptionem poſtulare. 95
ſubſcriptores diſerti. 95
ſubſidium belli, atque pacis opportunum. 187
ſubſidia uectigalium. 205
ſubſidio ſibi diligentiam comparare. 3
ſubſortiri in alicuius locum. 110
ſubſtituere, & ſupponere aliquem in locum alicuius. 267.
ſubſtituere pro ſe alterum alicui. 214
ſubterfugit aliquid imprudentiam alicuius. 106
ſubterfugere crimen extraordinariae pecuniae. 136
ſubterfugere uim criminum. 105
ſuburbanitas. 151
ſuccedo uicarius muneri illius. 245
ſuccinxerat ſe Verres multo pluribus canibus, & immanioribus, quam Scylla. 281
ſuccurrere infamiae communi. 104
ſudare. 213
ſufficere aliquo modo poſſe cupiditati alicuius. 278
ſuffragari alicui. 89
ſuffringere crura canibus. 48
Sulla. Vide L. Sulla.
Sullanarum proſcriptionum, ac rapinarum tempus. 116
ſumere arbitrum. 69
ſumere aliquid ſibi. 87. & 111
ſumere defenſionem ex communi calamitate. 126
ſumere iudicem. 16
ſumere mandata, litteras, teſtimonia ab aliquibus. 254.
ſumere pecunias mutuas. 122
ſumere operam. 243
ſumere recuperatores. 191
ſumere teſtimonium ab aliquo. 68
ſumere in manus. 242
ſumma illuc pertinet. 261
ſummam promiſſi complere. 304
ſummam rerum adminiſtrare. 54
ſumma res. 125. & 155
ſumma reſp. 177
ſummum beneficium, libertas. 141
ſummo iure contendere. 312
ſummo iure non agere cum aliquo. 257
ſummo loco natus. 275
ſummam poteſtatem habere. 155
ſummo tempore reip. 104
ſumme cupere. 39
Biduo, aut ſummum triduo ſeptingenta millia paſſuum ambulare. 28
ſummittere aliquem. 197
ſummittere multum. 95
ſumptum omnem in claſſē frumento, ſtipendio, ceteriſq. rebus nauarcho ſuo quaeque ciuitas dare ſolebat. 266.
ſumptus effuſi cum probro, atque dedecore. 50
ſupellex ex aere Deliaca, Corinthia. 166
ſuperat pecunia. 222
ſuperbum, & non ferendum eſt, dicere praetorem in prouincia homini honeſto, locupleti, ſplendido, Vende mihi uaſa caelata. 237
ſupercilia penitus abraſa. 71
ſupereſſe ſatietati auariſſimi hominis. 106
ſuperior aetas. 100
De loco Superiore agere cauſſam. 119
ſuperior memoria. 195
ſuperior eſſe, & plurimum poſſe. 34
ſuppetunt mihi crimina. 123
ſupplere uſum prouinciae. 230
ſupplicium incluſum a libero ſpiritu, atque a communi luce ſecluſum. 260
ſupplicium ſingulare in impios a Romanis inuentum. 50.
ſupplicium in parricidas ſingulare a Romanis excogitatum. 50
De ſupplicio parricidarum. 50
ſupploſio pedis in contentionibus, aut incipiendis, aut finiendis. 174
ſupra adijcere. 198. — intelligitur autem Adijcere ad ſummam in auctione.
ſuſcipere cauſſam, ac defenſionem fortunarum alterius. 79.
ſuſcipere cauſſam integritatis, fidei, religionis. 114
ſuſcipere crimen culpae. 273
ſuſcipere culpam, & crimen in ſe. 246
ſuſcipere defenſionem. 79
ſuſcipere difficultatem cum crimine. 266
ſuſcipere facinus aliquod gratis. 259
ſuſcipere ignominiam imperio. 297
ſuſcipere inimicitias alicuius. 98. & 171
ſuſcipere inuidiam apud populum. 175
ſuſcipere laborem, & inimicitias. 288
ſuſcipere maculam inſignem imperio. 297
ſuſcipere moleſtiam cum ſuſpicione. 266
ſuſcipere offenſionem apud populum. 175
ſuſcipere onus. 58. & 151
ſuſcipere plus oneris, ac muneris pro aliquo. 186
ſuſcipere partem reip. maxime aegram, & prope depoſitam. 117
ſuſcipere partes defenſionis. 151
ſuſcipere patrocinium, &c. 195
ſuſcipere religionem externam. 250
ſuſcipere uim inimici, atque accuſatoris. 243
ſuſcipere uituperationem inconſtantiae. 273
ſuſcipere uoluntatem eandem erga aliquem. 255
ſuſpendi iubere aliquem in oleaſtro. 195
ſuſpendere ſe. 206

ſuſpicari occulta, non modo occulta uidere. 267
ſuſpicio conuenit in illum. 50
ſuſpicio maleficij ad illum pertinet. 41. & 50
ſuſpicio turpiſſima in illo reſidet. 122
ſuſpicionem ne tenuiſſimam quidem acceptae pecuniae ob rem iudicandam conſtitui. 112
ſuſpicionem inijcere. 225
ſuſpicionem uitare. 120
ſuſpicione elabi. 136
ſuſpicione offenſus. 183
ſuſpicioſe. 51
ſuſtinere cauſſam mortis alicuius. 195
ſuſtinere cauſſam publicam. 89
ſuſtinere cauſſam uoce, ac uiribus. 93
ſuſtineri cauſſa ſine his rebus non poteſt. 94
ſuſtinere inuidiam non poſſe. 164
ſuſtinere totum iudicium. 95
ſuſtinere lacrymas non poſſe. 224
ſuſtinere onus officij. 58
ſuſtinere querimonias non poſſe. 224
ſuſtinere res graues ingenio. 93
ſuſtinebunt tales uiri ſe tot ſenatoribus non credidiſſe? 119.
ſuſtinere ſe hoc crimen nullo modo poteſt. 168
ſymphonia canere. 203
ſymphoniae cantus. 261
ſymphoniaci homines. 277
ſymphoniaci ſerui. 98
ſyngraphas facere. 135
Syracuſae urbs deſcribitur. 251
Syracuſae tanta urbs eſt, ut ex quattuor urbibus conſtare dicatur. 251
Syracuſae urbs maxima, pulcherrimaq. omnium Graecarum urbium. 251
Syracuſae captae a M. Marcello. 252
Quemadmodum ſint captae. 251
Syracuſarum direptio. 251

T

TABERNACVLA carbaſeis intenta uelis collocare in aliquo loco. 261. 269
tabella cerata. 89
tabeſcere deſiderio alicuius. 296
tabula picta. 61
tabulae pictae, in quibus erant imagines Siciliae regum, quae non ſolum pictorum artificio delectabant, ſed etiam cognitione formarum. 251
tabula aenea fixa in curia de meritis Sthenij in remp. ſuam. 170
tabula Sextia. 12
ad Tabulam adeſſe. 304
tabulae accepti. 129
tabulae accepti, & expenſi. 67. & 182
tabulae non commendaticiae, ſed tributariae. 255
tabulae in alicuius rem eius arbitratu ſcriptae. 67.
tabulae publicanorum. 183
tabulae ſunt aeternae, ſeruantur ſancte, & perpetuae exiſtimationis fidem amplectuntur. 68
tabulae teſtamenti obſignatae non minus multis ſignis, quam e lege oporteat. 140
tabulae teſtamenti. 139
tabulas conficere. 68. 129
taciturnitas teſtium concedit. 69
taciturnitate celare dolorem. 108
tacitus. 209
talaris tunica. 261
tangit animum alicuius cura eius fortunarum. 130
Simul ac ille Tetigit prouinciam. 122
tanti non putare eſſe hereditatem, ut &c. 304
tanti non eſſe alicui HS. 1000, ut ſocium fraudaret. 71.
tantum roboris habere, tantum animi, ut &c. 295.
tantum quod. — Quiuis intelligere poteſt edictum unius homninis cauſſa conſcriptum eſſe: tantum quod hominem non nominat. 140
tantum quod Metellus aratoribus obſides non dedit, ſe &c. 205
tardat illius animum ad perſequendum negligentia. 208.
Taurus ille nobilis, quem crudeliſſimus omnium tyrannus habuiſſe dicitur, quo uiuos ſupplicij cauſſa demittere homines ſolebat. 244
tectorium uetus ex columna delitum, & nouum inductum. 144
tecto, ac domo inuitare. 234
tectos eſſe ad alienos. 58
tectum, & ueteratorium. 144
tegere animi dolorem uultu, & taciturnitate celare. 108.
tegere dedecora diſſimulatione. 280
tegere delicti ſuſpicionem. 224
tegere facinus aliquod mendacio. 30
tegere furta, & rapinas, rerum geſtarum magnitudine, & imperatorijs laudibus. 262
tegere uenenatum. 3
telo excipere. 181
Temenites Apollo. 251
temere commiſſum. 304
temere non diſcedere de praedijs. 52
temeritas magna non procul abhorret ab inſania. 50.
temperare hoſtibus ſuperatis. 151
temperare nemini nulla in re. 153
temperare ſibi. 235
tempeſtas perfrigida. 246
tempeſtates coortae maximae. 126
tempeſtiuum conuiuium. 195
tempus aeſtatis. 262
tempus anni aduerſum. 167
tempus alienum ad aliquid faciendum. 104
tempus atrox, & difficile reip. 249
tempore deteriore. 8
tempus diuinitus datum. 113
tempus dubium, & formidoloſum. 207
temporibus exactis. 127
tempus idoneum. 50
temporibus optimis. 100
tempus ſolutum, ac liberum. 123
temporis cauſſa. 76
temporis difficultas. 206
temporis diſſimilitudo. 224
Id Temporis proficiſci. 55
temporis rationem ducere. 87

Index.

tempus dari faciendi aliquid. 121
tempus accidit. 79
tempus uenit. 79
tempus habere ſolutum, ac liberum. 123
temporibus ſeruire. 222
Tempſanum incommodum. 263
tendere ad aliquem manus ſupplices. 301
tendiculae litterarum. 312
Tenedus a Tene nominata. 127
Tenes tenedum condidit. 127
tenere. — hoc teneo: hic haereo: hoc ſum contentus uno. 285
tenet lex aliquem. 197
tenet hoc inſtitutum in turibulis omnibus. 237
tenere aliquem in ſua poteſtate, ac ditione. 136
tenere aliquem non modo publicis, ſed etiam priuatis pactionibus, ac litteris. 203
In rebus iudicandis non minimam partem Tenet ſapientia iudicis ad unamquamque rem exiſtimandam, ſuoq. momento ponderandam. 295.
tenere illud ipſum, quod ab aliquo ſibi datur. 284
tenere imperium iudiciorum. 165
tenere ſuas leges, ſua iura. 106
tenere lacrymas. 230. & 216
tenere riſum. 195
teneri. 279
teneri interdicto. 309
teneri artioribus laqueis. 119
teneri omnibus rebus. 263
teneri ſpe aliqua, ut &c. 277
teneri certis teſtibus audaciam alicuius. 168
teneri honeſtiſſimis teſtibus in re perſpicua. 302
teneri manifeſtam rem, & flagitioſam tabularum turpitudinem. 180
teneri in manifeſto maleficio. 168
teneri in manifeſtis flagitijs. 224
teneri manifeſto furto. 176
teneri in manifeſto peccato. 182
teneri in rebus manifeſtis. 249
teneri manifeſto in rebus turpiſſimis. 117
tenetur manifeſto auaritia hominis. 212
tenſarum uehicula. 290
tenſarum uia, atque pompae. 147
tentare decretum praetoris pecunia. 161
tentare fortunam belli. 278
tentare rationem defenſionis in aliquo. 155
tentari ſummam reip. in. 63
tenuis laus, atque obſcura. 117
tenuiſſime. 235
terere uerbum aliquod ſermone. 32
tergiuerſari. 74
terrae, in quibus bellum uerſatum eſt, quomodo ſint affectae. 192
terror impendet. 45
terror nominis illius uerſatur in auribus, animisq. hominum. 208
terrorem inijcere. 259
tertio loco. Vide, Secundo.
teſtamenti tabulae obſignatae. 140
teſtamentum non improbum, non inofficioſum, non inhumanum. 138
teſtamentum eius, cui filius agnatus eſt, ruptus eſt. 312
Si tabulae teſtamenti non proferuntur, tum uti proximum quemque potiſſimum heredem eſſe oporteat, ita ſecundum eum poſſeſſio datur iure praetorio. 139
teſtificari aliquid ſumma hominum frequentia. 259.
teſtimonium acerrimum. 116
teſtimonium certius, & clarius. 73
teſtimonium grauiß. 28
teſtimonium firmiß. & ſanctiß. 74
teſtimonium improbiſſimum, & inimiciſſimum. 126.
teſtimonium leue. 28
teſtimonium dicere. 296
teſtimonium dicere de aliqua re. 56
teſtimonium dicere in aliquem. 126
teſtimonium quo timore, qua religione dicerent Romani. 296
teſtimonia eſſe in aliquam rem. 316
Dicere pro Teſtimonio. 232
teſtis certus. 168
teſtis certior. 203
teſtis cupidus, iratus, coniuratus, ab religione remotus. 295
teſtis fictus. 313
teſtis grauiſſimus. 74
teſtis idoneus. 302
teſtis prodire. 53
teſtis produci. 119
teſtem adhibere. Vide, Adhibere.
teſtem improbare. 75
teſtem probare. 75
teſtem ſubornare. 313
teſtem ſuſcitare contra aliquem. 73
teſtes edere. 122
teſtibus cupidis, iratis, coniuratis, ab religione remotis credere non debet iudex. 295
teſtibus magna uirtute praeditis, honeſtiſſimisque, quibus, propter inimicitiarum ſuſpicionem, non creditum ſit a iudicibus Romanis. 295
teſtibus ſtatim uſus eſt Cic. in cauſſa Verris. 114
Vide, Iudices.
textilis pictura. 229
textrinam inſtituere. 241
textrinum. 248
Theomnaſtus quidam ridicule inſanus. 255
Timarchides. 174. 180
timeo non credere illius teſtimonio. 295
timide, & pedetentim deſcendere aliquo. 21
timor meus de fide alicuius. 121
timorem mihi natura, pudorq. meus attribuit, ait de ſe Cicero. 38
tiro non aetate, ſed uſu forenſi, & exercitatione. 95.
tiro ſcientia. 40
Rudis prouinciae, & Tiro. 153
titubari. 101
T. Albutius. 99
T. Coelius Terracinenſis, qui cum in idem conclaue cum duobus filijs cubitum iſſet, inuentus eſt mane iugulatus. 50
T. Flaminius regem Philippum, & Macedoniam

Index.

...niam ſubegit. 128
T. Manlius proetor. 172
Tlepolemus, & Hiero fratres. 234
toga praetexta ingenui pueri utebantur. 147
toga praetexta. 139
tolerabilis condicio. 34
tolerare bellum. 293
tollere aliquem in crucem. 118. & 164
tollere dubitationem omnem. 218
tollere delectum omnium rerum pecunia. 173
tollere legem. 188
tollere nummos, qui exciderunt. 174
tollere onus. Vide, Onus.
tollere uituperationem iudiciorum. 117
tolli de medio. 42
toreumata perbona. 236
toreumata pretioſa. 173
torquere ius uerbo, ac littera. 314
tot dies continuos, ubi fuiſſet. 272
trabali clauo figere beneficium. 264
tractare aliquem crudeliter, ſcelerate, nefarie. 171.
tractare aliquem liberaliter. 108
tractari liberaliter ex cibariis alicuius. 152
tractare cauſſam. 186
tractare crimina. 163
tractare pecuniam. 92. & 266
tradere adoleſcentes alicui in diſciplinam. 139
tradere aliquem aduerſariis. 59
tradere aliquem ad ſupplicium. 259
tradere quae dicuntur a teſtibus, coniecturae, & cogitationi. 295
tradere proelia alicui uacua. 44
tradere, & condonare inimicis uirum fortem. 299.
tradita litteris, commemorata uerbis, uſurpata officiis cognatio. 277
traducere rem ad ſuum quaeſtum, nundinationemque hominum. 171
traduci ad accuſandum. 82
traiicere alterius inuidiam in ſe. 94
tranſactor, & adminiſter rerum omnium. 163
transferre animum ad. 198
transferre culpam in alios. 294
transferre oculos, animumq. ad aliquid. 183
tranſtulit Verres poſſeſſiones hereditatum a liberis ad alienos, a primis heredibus ad ſecundos, a legibus ad libidinem ſuam. 187
tranſigere cum aliquo tolerabili condicione. 16
tranſigere cum reo, poſt cum accuſatore decidere. 165.
tranſigere de aliquo celeriter. 199
tranſigere negotium. 28. & 180
tranſigere nihil. 167
tranſigere per alium. 58
tranſigere pro parte ſua. 74
tranſigere rem totam. 8
tranſire finem aequitatis, & legis in iudicando. 226.
tranſire leuiter. 54
tranſire ad aduerſarios. 163
translaticium edictum. 138
tranſtrum uacuum. 278
tribuere diligentiam in audiendo non minus religioni, quam uoluptati. 186
tribuere laudem ueritati. 70
tribuere praemia liberaliter alicui. 125
tribunicia poteſtas grauiter deſiderata, & aliquando reddita plebi Ro. 285
tribunicia poteſtas iudiciorum deſiderio efflagitata eſt. 82.
tribuniciam poteſtatem populi Ro. magno ſtudio requiſiuit. 113
tribuniciam poteſtatem ſe reſtituturum Pompeius oſtendit, cum eſſet conſul deſignatus. 113
tribus Palatina. 169
tribus v. & xxx. 119
tributum imperare. 175
triclinia ſterni. 195
trierarchus. 128
triochalinum. 258
triremis. Vide, Inſtar.
Triptolemi ſignum. 249
triumphare in gemitu omnium. 276
triumphantes, qui diutius uiuos hoſtium duces reſeruant, ut, iis per triumphum ductis, pulcherrimum ſpectaculum, fructumq. uictoriae populus Romanus percipere poſſit; cum de foro in Capitolium currum flectere incipiunt, illos duci in carcerem iubent. 269.
trophaeum neceſſitudinis, atque hoſpitii. 171
trulla excauata. 246
trulla gemmea. 142
truncus corporis. Vide, Spectare.
tu te collige. 93
tueri amplitudinem domeſticae laudis. 245
tueri arationes magna impenſa, magno inſtrumento. 194.
tueri clientelam alicuius. 246
tueri memoriam mortui. 244
tueri munus, ac beneficium alicuius. 219
tueri prouinciam ſapientia, integritate. 262
tumultuoſe adoriri aliquem. 60
tumulus. 272
tundere oculos. 280
tunica pulla. 240. 265
turbare delectum, & ordinem ciuium. 173
turbare ſpes. 226
turbas maximas effeciſſe. 261
turbulenta tempeſtas. 261
turpes eſſe in eo ordine non eſt mirum, quo cuiuis licet pretio peruenire. 219
Turpio. 200
tutam ſeruari prouinciam a fugitiuis. 257
tutela flagitioſe adminiſtrata ab aliquo. 135
tutelae iudicium. 69. & 226
pupillus in Tutelam peruenit. 70
Tyche, urbis Syracuſarum pars. 251

V

VACATIO ſumptus, laboris, militiae, rerum denique omnium, data a praetore. 233
uacatione commoda omnium rerum uti municipium. 266.
uacua hora nulla a furto. 124

uacua

uacua proelia alicui tradere. 44
uacua, atque nuda eſt ab his rebus. 230
uacuus, expers, ſolutus, ac liber ab omni ſumptu, moleſtia munere. 233
uacuum peccato punctum nullum temporis praeterire pati. 136
uada Volaterrana. 11
uadari. 11. & 24
uadimonium deſerere. 20
uadimonium differre. 20
uadimonium miſſum facere. 20
uadimonium obire. 23
uadimonium promittere. 11. 220
ualere ad opem, & ad calamitatem. 246
ualere apud aliquem, animumq. eius. 87
ualere contra caput, atque exiſtimationem alicuius. 180.
ualere in utramque rem. 306
ualent in aliquem crimina. 126
ualere edictum non oportet in eas hereditates, quae ante praetorem, qui edictum compoſuerit, uenerint. 142.
ualuis effractis. 247
uarietas, libidoq. decretorum. 185
uaſa Corinthia, & Deliaca. 61
uberiora cibaria facta ſunt caritate. 221
ubertatem fructuum conſequitur utilitas in uendendo. 227.
uectigal nouum imponere agris. 187
uectigal ſtipendiarium. 187
uectigalem eſſe ciuitatem mulierculis. 198
uectigales, aut ſtipendiarios facere aliquos. 153
uecturae difficultas. 222
uehementer commoueri aliqua re. 108
uehere per triumphum. 129
uela fieri. 270
uela carbaſea. Vide, Tabern.
uelitari contra aliquem. 28
uelle omnia alicuius cauſſa. 87
uenalem fidem proponere. 165
uenalis iuriſdictio. 171
uendere bona, praedia, & praedes. 144
uendere ſuo arbitrio. 230
uenerari deorum ſimulacra. 129
uenire ad aliquem diuitias morte alicuius. 53
uenire ad heredem rem. 19
uenire ad condicionem alicuius. 211
uenire ad diem. 304
uenire ad leges, & condiciones. 55
uenire ad manus, & ad pugnam. 261
uenire ad tempus. 261
uenire ad uadimonium. 8. & 12. & 21. & 22
uenire contra aliquem. 70
ueniſſe hereditatem alicui a propinquo. 122
uenire in amicitiam alicuius. 151
uenire in arbitrium, & poteſtatem alicuius. 145
uenire in calamitatem. 47
uenire in certamen. 117
uenire in conſilium publicae quaeſtionis. 307
uenire in conſpectum alicuius. 147
uenire in conſuetudinem rem. 226
uenire in contentionem rem. 11
uenire in contentionem, & certamen. 117
uenire in diſcrimen. 40
uenire in dubium. 26. & 129
uenire in dubium de ciuitate. 304
uenire in dubium alicui fidem, & conſtantiam alterius. 3
uenire in familiaritatem, & conſuetudinem. 180
uenire in iudicium rem. 74
uenire in iudicium, atque diſcrimen aliquam rem. 210.
uenire in mentem alicui factum eſſe aliquid. 74
uenire in mentem alicui ſuſpicari. 49
uenire in mentem alicui rei, uel temporis alicuius. 250.
uenire in obliuionem rei alicuius. 224
uenire in periculum. 131
uenire in poſſeſſionem. 36
uenire in rem praeſentem. 304
uenire in ſermonem hominum, & magnam uituperationem. 231
uenire in ſuſpicionem alicui, feciſſe aliquid. 234
uenire in ſuſpicionem aliquem alteri. 259
uenire in turpitudinem. 23
uenire in uituperationem. 231
uenti, & tempeſtates, res incertiſſimae, res ruſticas moderantur. 217
Venus Erycina. 97. & 122
Venus marmorea Cnidi. 254
Venus picta in Co inſula. 254
Venerius apparitor. 200
Venerij in Sicilia. 98
uerberare uehementiſſime. 284
uerbum conſideratiſſimum. 296
uerbum lugubre. 206
uerbum prolapſum ab aliqua cupiditate. 296
uerbum facere de. 49
uerbum alicui nullum facere. 108
uerbum nullum interponere. 7
uerbi laqueo aequitatem rei capi. 314
uerbo aliquid poſcere: re uero aliud poſcere. 113
uerbo lugubri prouinciae calamitatem ſignificare. 206.
uerbo ſatis digno nefariam rem appellari nullo modo poſſe. 285
uerbo tranſigere poſſe. 235
uerba aucupari non oportere: alioquin futurum, ut ſermo familiaris, & quotidianus non cohaereat. 310.
uerba rerum cauſſa ſunt inuenta. 310
uerba reperta ſunt non quae impedirent, ſed quae indicarent uoluntatem. 310
uerba non eſſe ſpectanda, ſed conſilium, & ſententiã. 314.
uerborum tanta copia non eſt non modo in Latina lingua, ſed ne in alia quidem ulla, res ut omnes ſuis certis, ac proprijs uocabulis nominentur. 310
uerbis non eſt opus, cum ea res, cuius cauſſa uerba quaeſita ſunt, intelligitur. 310
Qaae in uerba recuperatores daret praetor, quaerere. 197
uerbis interdicti non concludi. 312
uerbis pugnare. 314
ueris initium notabat Verres non a Fauonio, neque ab aliquo aſtro, ſed, cum roſam uiderat, tunc incipere

pere uer arbitrabatur. 261
uere dicere. 57
uere loqui. 108
uereor ut poſſim. 30
uereri poenam iudicij, ac legis. 230
ueritas ſaepe depreſſa emergit. 142
ueritas quaedam eſt, ita perſpicua, ut eam infirmare nulla res poſſit. 30
Qui ſemel a ueritate deflexit, hic non maiore religione ad periurium, quam ad mendacium perduci cõſueuit. 76
uerum fuit, pro, aequum fuit. 21
Verres cum Eryphila comparatus. 237
Verrem Lampſaceni uiuum comburere uoluerunt. 133.
Verris aduentus in urbem Syracuſas, cum Marcelli uictoria confertur. 251
Verrea. 161. 233
uerſa, & mutata eſſe omnia in peiorem partem. 56
uerſare ſe. 143
uerſare ſe in utramque partem, non ſolum mente, uerum etiam corpore. 164
uerſari ad ſolarium, in campo, in conuiuijs. 24
uerſari ante oculos alicui ſimilitudinem periculi. 272
uerſari ante oculos multa. 44
uerſari in auribus, animisq. aliquorum terrorem nominis alicuius. 208
uerſari in aliqua prouincia bellum diuturnũ, & calamitoſum. 205
uerſari in caede. 46
uerſari in compendio. 36
uerſari in egeſtate, & inſidijs. 52
uerſari in crimine obſcuro. 171
uerſari in honoribus petendis, & imperijs gerendis. 297.
uerſari in diſcrimine aliquam rem. 33
uerſari in omni genere furandi ſine ulla non modo religione, uerum etiam diſſimulatione. 257
uerſari in metu, & periculo. 23
uerſari in aliquo negotio, labore, & periculo. 266
uerſari in ore omnium. 40
uerſari in ore omnium, atque in communibus prouerbijs nequitiam alicuius. 82
uerſari in nummis ſuis. 71
uerſari in quaeſtu. 203
uerſari iura, commoda, & libertatem alicuius, in ſententijs cuiuſpiam. 287
uerſuram facere ab aliquo multis nominibus. 182
uerſuras magnarum pecuniarum ab aliquo fieri. 195.
uerſutus, & callidus. 311. & 312
uertere rationem. 72
uertere ſtylum in tabulis ſuis. 168
Quo me uertam? 208
uertitur crimen in hoc. 278
uertentur omnia in unius poteſtate, ac moderatione. 108.
uertice Aetnae erumpunt ignes. 179
Vertunni ſignum. 148
ueſtiuntur tabulis interiores templi partes. 251
ueſtigium facere in poſſeſſionem. 308
ueſtigium imprimere in aliquo loco. 314
ueſtigium nullum ſtatuarum relinquere. 178
ueſtigia recentia. 198
ueſtigia ſceleris expreſſa. 59
ueſtigia, quibus ad caput maleficij peruenire ſolet. 51
ueſtigia, & cubilia auaritiae. 183
ueſtigia, & prope incunabula deorum. 249
ueſtigia libidinis, atque nequitiae ex mulierum morſu. 262.
ueſtigia relinquere ſuorum ſtuprorum. 130
ueſtigia alicuius perſequi. 191
ueſtigijs perſequi aliquem. 149
ueſtis Melitenſis. 181
ueſtis ſtragula. 122
ueſtitus obſoletus. 147
uetulus gladiator. 12
uexare bona, fortunasq. ciuium. 62
uexata Sicilia bellis Carthaginienſibus. 205
uexatus multis contumelijs. 34
uia certa, atque ratio. 123
uia illuſtris, & lata. 226
uia lata perpetua. 251
uiam munire ſibi ad aliquod ſcelus. 130
uiam munire. 62
uiae eaedem ad omnium familiaritates non ſunt munitae. 213
uiator. 297
uicaria operae noſtrae, fides amicorum ſupponitur in ijs rebus, in quibus intereſſe non poſſumus. 58
uicem alienam dolere. 139
uicina ad pariendum. 127
uictoria conſtituta. 40
uictoria nihil dulcius. 267
uictoriae maior iucunditas, quam uoluptas libidinis. 129.
uictoriae teſtimonium certiſſimum, quos ſaepe metueris, eos te uinctos ad ſupplicium duci uidere. 267
uictus. — In Victu arido maleficia gigni non ſolent. 51.
uide, & perſpice. 177
uide quid agas. 167
uidebimus aliquid. 237
uidiſſe tantum. 259
uideri aliquem commiſiſſe aliquod delictum, pronunciare. 167
uigilanter adminiſtrare prouinciam. 255
uigilias agere ad aedes ſacras. 247
uillicus. 205
uincere exſpectationem omnium. 258
uincere iudicium, quod quis habuit omnium fortunarum ſuarum. 144
uincere iudicio aliquid. 77
uincere ſponſionem. 32. & 239
uinci multis malis, magnoq. metu. 244
uindicare crudelitatem. 169
uindicare maleficia quam acerrime. 32
uindicare peccatum in aliquo. 119
uindicare ſe hominum exiſtimationi aliqua ſimulatione. 208.
uindicare manu. 139
uindicare, pro punire. 56
uindicare peculatum alicuius. 119
uindicari aliquid ſeuere. 260
uindex grauis. 98
uiolare exiſtimationem. 28

uiolare honorem alicuius deorum religione conſecratũ. 161.
uir clariſſimus,& fortiſſimus. 281
uir fortiß.& clariſſimus. 113
uis fortis, & ſtrenuus. 243
uir mulieris adumbratus. 204
uir nequam inter mulierculas. 183
uirginalis uerecundia. 19
uirilis pars. 245
uirtutis, & uictoriae maior iucunditas, quam uoluptas,quae percipitur ex libidine, & cupiditate. 129.
uirtute,non genere certari oportere. 261
uiſendus. 251
uis,quibus in rebus intelligatur. 307. & 309
uis eſt,etiam ſi cruor non appareat. 314
uis eſt omnis,quae periculo,aut decedere nos alicunde, aut aliquo prohibet accedere. 309
uis multo maior ea,quae formidine animum perterritũ, loco, & certo de ſtatu demouet, quam quae ad corpus noſtrum peruenit. 309
uim armatam maiores nulla iuris defenſione texerunt. 314.
uim,quae ad caput,& ad uitam pertinet, ueteres reſtitui ſine exceptione uoluerunt. 312
uis pertenuis. 309
uim adhibere. 45
uim afferre alteri. 32
uim afferre pueris ingenuis. 130
uim facere moribus. 301
uim facere hominibus armatis. 301
uindiciae. 140
uirilis. Vide, Pars.
uita arida. 34
uita coniuncta multis uitijs,& flagitijs. 106
uita diſiuncta a cupiditate, & coniuncta cum officio. 46.
uita inquinata omnibus flagitijs. 30
uita horrida, atque arida. 34
uita inſidioſa, infeſta. 125
uita inculta. 51
uita pluribus oculis obſeruata. 119
uita periculoſa. 125
uita quotidiana. 47
uita turpis 21
uita mihi prius,quam uis perſeuerãtiaq.deerit. ad &c. 114.
uitam duorum inter ſe conferre. 71
uitam alicuius explicare. 48
uitae ratio cum ratione decernit. 33
uita anteacta dat in utramque partem firmiſſimum argumentum. 70
in Vita horrida, atque inculta maleficia gigni non ſolent. 51
uita ruſtica maxime diſiuncta a cupiditate eſt, & cum officio coniuncta. 46
uita ruſtica,parcimoniae,diligentiae, iuſtitiae magiſtra eſt. 51
uita turpis ne morti quidem honeſtae locum relinquit. 21.
uitare offenſionem negligentiae. 136
uitare ſuſpicionem auaritiae. 185
uitio,& culpae dare ſummam laudem. 47
uiuere aliena miſericordia. 62
uiuere in caede, atque ex caede. 52
uiuere ea condicione, ut populo R. nihil detur. 266
uiuere inculte,atque horride. 24
uiuere alia lege, & condicione. 288
uiuo,uidentique funus duci. 21
ulciſci,& perſequi iniurias per iudices. 151
ultor iniuriarum. 87
ultorem iniuriarum adoptare ſibi. 97
ultro,& citro curſare. 49
ultro citroq. nauigare. 287
umbilicus Siciliae. 249
unde. — Hoc uerbũ, Vnde,duo loca declarat, ex quo loco, & a quo. 316
VNDE ille me ui deiecit, eum ego poſſiderem; interdictum quotidianum. 316
unguentis oblitus. 190
unica filia. 1[illegible]8
uniuerſe. 281
unus modus, atque una ratio eſt. 284
uno nomine. 157
uno, atque eodem perexiguo tempore. 108
uocare aliquem in crimen. 46
uocare in crimen, & in iudicium. 225
uocare in crimen, & in inuidiam. 270
uocare in diſcrimen,ac iudicium. 288
uocari in falſam, atque iniquam probrorum inſimulationem. 297
uocare in iudicium. 111
uocare in iudicium aliquem ſuſpicionibus. 249
uocare in inuidiam. 312
uocari in partem, pro fieri heres ex parte bonorum. 227.
uocari in ſuſpicionem coniurationis. 258
Volaterranorum incommodum, calamitasq. ciuilis. 304.
uolitare per forum. 61
uolumen explicare. 56
uoluntarius laudator. 170
uoluntas eadem manet. 30
uoluntas illius apud me grauis debet eſſe. 85
ex Voluntate alicuius. 215
uoluntatem eſſe ſpectandam, non uerba tantum. 310
uoluntatem, & auctoritatem ſcriptoris defendere, boni iudicis eſt. 312
uolutatum in luto aliquem, totius corporis ueſtigijs inuenire. 239
uorago immenſa, aut gurges uitiorum, turpitudinũq. omnium. 189
uota debere Veneri,& Cupidini,non Honori, neque Virtuti. 251
uota pro imperio ſuo nuncupare. 262
uotiui Ludi. Vide, Ludi.
uouit Marcellus,ſi Syracuſas coepiſſet, ſe duo templa dedicaturum. 251
uox citius me defecerit, quam nomina. 241
uocem primam mittere cũ dolore,& querimonia. 135
urbs manu munita. 151
urbes maximae piratis patefactae. 106
Luxuries in Vrbe creatur. 51
urgeri confeſſione ſua. 249
urgeri infamia iudiciorum. 111
urgent comitia. 108

Index.

uſitatum exemplo maiorum. 309
uſitatum iam eſſe malitia. 301
uſquedum. 119
uſurpatum ius, & ſemper retentum. 264
uſurpata multis officijs cognatio. 277
ut leuiſſime dicam. 147
ut omnes dij adiuuent. 204
ut opinio mea fert. 237
ut quis illum maxime cognatione attingit, ita maxime putatur manus eius. 155
ut quaeque res eſt turpiſſima, ſic maxime, & maturiſſ. iudicanda eſt. 302
ut quiſque in fuga poſtremus, ita in periculo princeps eſt. 270
uti aliquo aequo. 283
uti aliquo benigno ad commodandum. 230
uti aliquo familiariter. 237
uti aliquo plurimum. 8
uti bono. 281
uti condicione. 145
uti pari condicione. 32
uti ciuibus multo locupletioribus. 151
uti hoc iure in ſocios. 130
uti inſtituto ſuo. 158
uti hoſpitio alicuius. 166
uti nouo genere querimoniae. 121
uti oratione. 67
uti oratione perpetua. 121
uti hoc perfugio. 133
uti ſignis aliquibus. 90
uti teſtificatione aliqua contra crimen. 168
uti ſuo legitimo tempore ad dicendum. 111
uti hac uoce. 87
utilius eſt abſolui innocentem, quam nocentem cauſſā non dicere. 48
utilius eſt unius improbi ſupplicio multorum improbitatem coercere, quam propter multos improbos uni parcere. 224
uulgae. 295
uulgus ex ueritate pauca, ex opinione multa aeſtimat. 72.
uulnus accipere. 295. — *Vide, Mederi.*
uxores aliquorum numquam alienas exiſtimare. 158

FINIS.

INDEX
RERVM. ET. VERBORVM
LOCVPLETISSIMVS

quae in primo uolumine Commentariorum in Ciceronis Orationes continentur

A

ABIRE rem ab aliquo. 212
ab opponitur Contra. 54
abſoluere. 95
accenſi. 43
accenſi erant liberti. 132
accepta relata. 305
accommodare. 221
accommodatio. 221
accuſare. 101
accuſare — prior accuſabat is, qui breuiorem ad inquirendum diem poſtulauerat. 105
accuſatio decet adoleſcentes. 80
accuſationes quae laudantur. 83
accuſator priore loco dicere debet. 5
accuſator reſpondendi, uel interpellandi poteſtatẽ, niſi permittente patrono rei, non habebat. 51
accuſator — ab Accuſatore poſtulatur fides, & diligentia. 121
acerbum. 82
Acilia lex. 123
acroama. 240
acta. 271
actio quaſi tributa rei, quae ſenſu caret. 18
actiones praetoris aliae ſunt, atq. iuris ciuilis actiones. 308
actor ſponſione laceſſebat. 69
adagium, Geſtum facere ſpectante Roſcio, impudẽtis eſt. 71
adagium, Viuo, uidentiq. funus ducitur. 22
ad denarium. 10
addicti qui dicebantur. 75
adeſſe — non adeſſe animo. 307
admirationis oſtendendae modus; hic tu etiam mihi dicere audebis &c. 281
admonere. 51
admonere, creditoris uerbum. 19
adoleſcens, qui grandes aetate laudat, arroganter facit. 76
adoleſcentes decet accuſatio. 80
adoleſcentes probos blanditiae non decent. 109
adoleſcentibus quae laus tribui ſoleret 145
adoptare. 98
adſpirare. 33.89
aduerſaria. 68
aduocati qui erant. 70
aduocatus. 16
aedes ſacrae, & publica opera ad praetorem urbanũ pertinebant. 107
aediles cur. Comitium ornare ſolebant. 128.129
aedilium cur. munera. 120
aeraria ratio. 9
aeraria tria, unum ex tributis, uectigalibus, praeda bellica; alterum ſanctius; tertium Gallicũ. 152.215.
aere dirutus miles. 263
aeris duodecim. 73
aes Corinthium, & Deliacum. 62
aes Cyprium. 10
aeſtate ſumma. 271
aeſtimatum frumentum. 188
aetas puerilis lubrica. 281
afflari auram. 125
Africanus minor, & maior. 57
ager. 14
ager reficit. 207.212
agere animam. 72
agere geſtum. 72
agere lege. 317
agri modus. 193
Alcmaeo. 50
aliter, pro, male. 16
Allobroges, clientes Fabiorum. 298
amator. 212
amentia — uitij plus eſt in amentia, quam in audacia. 106
Amphiaraus. 238
ampliatio. 123
amplificatio, uel ſimplex eſt, uel duplex. 84
anima. 209
animam agere. 72
animi uoluntas. 290
animo non adeſſe. 307
annonae coauctio. 221
anſam retinere. 305

anſeribus

anſeribus cibaria publica locabantur in Capitolio. 49.
ante diem IV. Kal.&c. 12
ante diem V.Kal.idem ualet, quod V. Kal. 39
antiquae religionis exemplar. 307
antiqui homines. 44
anulo aureo utebantur ad obſignandas tabulas. 217.
anulo aureo donati, equites ſtatim fiebant, licet nõdum a cenſoribus lecti. 220
Apollo Temenites. 253
apoſtrophe uti ad aliquem, &c. artis oratoriae eſt. 134.
apoſtrophis maxime excellit Cicero. 134
apparitores. 43
apparitores ſcribae. 218
appellare, uerbum creditoris. 78
apponere. 146.274
appoſitus. 202
apud exercitum eſſe. 240
Aquillius iuriſconſultus. 4
arbiter — ad arbitrum petitur in certa pecunia. 69
arbiter honorarius. 70
arbitria quae. 4
arbitria quae iudicia uocarentur. 58
arbitria — in arbitrijs non accipitur a praetore formula. 9
arbitrij formulae. 73
arbitrium pro ſocio. 9
argenteus nummus quando ſignari coeptus. 10
argentum factum, & ſignatum. 268
argumentnm. 171.253
Ariſtaeus. 256
Arretini — Sullae lex contra Arretinos. 317
arrogantia, & ſuperbia, commune nobilitatis malum. 108
articulus temporis. 10
as quid &c. 10.11.69
Aſconius Pedianus. 83
Aſconij error. 127
Aſia. 83
aſſentire orationi. 225
at. 247
Athenienſium reſp. prudentiam cum imperio amiſit. 51
atque etiam. 148
Atria Licinia quae. 8
Attalica peripetaſmata. 234
attentus. 8
attributa pecunia. 125
auaritiae notandae modus. 231
auctor. 307
audacia. 83
audacia — uitij plus eſt in amentia, quam in audacia. 106
auferre, pro, impetrare. 11
auram afflari. 125
aureo anulo quibus uti licebat. 63
Autumedon. 56

B

BASILICAE — in eis tribuni pl. iuſdicebant. 231.
Ballio, leno. 71.76
bes. 11
bulla. 140.148

C

C. CARBO. 186
C. Pompiſij lex pro debitoribus. 75
Calpurnia lex. 123
calumniari, pro, rem uarijs artibus producere. 27
campus Martius, in quo ludendi gratia conueniebant. 25
candidati — de candidatis bina comitia fieri ſolita. 109.
canere intus. 128
canes. 143
canes alebantur in Capitolio. 49
canibus crura quando ſuffringerentur. 49
Cannenſis pugna. 54
Caſſiani iudices. 209
Caſſianum illud Cui bono fuerit. 40
Caſtoris templum. 143
caſtra mouere. 238
caſtus. 71.72
Cato Cenſorius deorum, mentionem facere ſolitus erat in omnibus orationum ſuarum prooemijs. 94.
cauere proprie dicuntur I. C. 315
cauſſa capitis, hoc eſt exiſtimationis. 16
cauſſam dicere. 40
cauſſa a ratione quid differat. 80
cenſor — ad cenſores pertinuit ſartorũ tectorum exigendorum cura. 138
cenſor creabatur centuriatis comitijs. 263
cenſores locabant publica opera. 146
cenſores locabant Aſiaticos agros. 188
cenſores, Magiſtri morum dicti. 85
cenſoria lex. 145
cenſoriae leges. 188
cenſus equeſtris. 75.210
cenſus qui eſt, poteſt filiam heredem inſtituere. 140.
centuria praerogatiua. 109
centuriatis comitijs maiores magiſtratus creabantur. 263
Cephaledium. 174
cera diſcolor, quae corrupti iudicis fidem faciebat corruptori. 90.112
Cereris ſimulacrum. 291
certare — ut ars certare uideretur cum copia, laudandi modus &c. 243
ceruix. — tantis ceruicibus. 209
Charybdis. 282
Chriſtus. uide, Ieſus. 179
Cicero conſul reſtitit, ne proſcriptorum liberi in integrum reſtituerentur. 201
Cicero quaeſtor in Sicilia fuit. 80
Ciceronis artificium in oratione. 14
Ciceronis mos, criminis oſtendendi, ante quam rẽ ipſam exponat. 98
Circes potio. 99
circum pedes. 137
circumſpicere ſe magnifice. 68

cisiae.

ciſiae. 43
ciues ingenui habitabant in collibus. 80
ciues Romani, praeter publicanos, multi negotia bantur in Gallia. 294
ciues Romani ſoli toga utebantur. 286
ciuis — qui fiebant ciues Romani, Romana nomina & praenomina ſumebant. 154
ciuile ius. 139
Cn.Carbo. 119
coauctio annonae. 221
cognitor a procuratore quid differat. 86
cognitor uiduarum. 305
cognitus,& ſpectatus. 86
cohors praetoria quae. 5.125
collegium Decemuirale. 250
colles — in collibus habitabant ingenui ciues. 80
collybus. 218
coloniae XII in Italia deductae. 318
columen familiae. 217
columna Maenia. 97
comitia de candidatis. 109
comitijs centuriatis maiores magiſtratus creabantur. 263
comitium aediles cur ornare ſolebant. 128.129
commemorare — longior oratio ſignificatur in cōmemorare, quam in dicere. 5.9
committere. 40
committi hereditatem. 124.159
commode. 196
commodum tibi eſt. 140.157
commodus. 189
comoedus — plus eſt artis in comoedo, quam in hiſtrione. 73
commune Siciliae &c. 171
comparatio — acrior eſt ex comparatione defenſio. 271.
comperendinatio. 111.115.117
comperendinatum adimere. 123
conclaue. 50
concoquere. 76
concurſio. 132
confirmari. 7
confligere. 303
conflictari, pro, contendere. 20. —Vide,& 303
conſequi moleſtiam, Latinum eſſe non uidetur. 174.
conſiſtere. 7
conſortes. 194
conſueſcere. 262
conſul creabatur centuriatis comitijs. 263
conſules ante annum Vrbis CCCXC ius dicere praetorum loco ſolebant. 6
conſules locabant publica opera. 146
contemnere minus, quam Deſpicere. 142
contendere maioris uis, quam Petere. 37
contra aliquem uenire. 169
contra opponitur Ab. 54
contumacia. 186
conuentus in prouincijs. 274.282
conuiuia. 25
Corinthia ſupellex. 168
Cornelia lex. 139.142
Cornelia lege tres tantū iudices reiicere licebat. 166
corona. 194
corroborare ſe. 63
Craſſi pudor. 296
Cretenſes male animati erga P.Romanum. 165
crimina ſunt grauiora, quam peccata. 160
cubicula. 241
Cui bono fuerit, a Caſſio uſurpatum in iudicijs. 40
cum, tum. cum, tum etiam &c. 81
cupiditas. 83
Cybea. 233.268

D

DAMNI infecti ſatiſdare. 146
Damni iniuria. 74.77
dare operas in ſcriptura. 181
de aliquo emere domum &c. 38
decem primi. 179
decemuirale collegium. 250
decemuiri de libertate iudicabant. 317
decernere, pro, Contendere. 5
deciſionem renunciare. 146
decumae nomine populi R. exiguntur. 188
decumani. 84.92
decumanum frumentum. 188.211
decuria — a decuria adſcēdi in equeſtrem ordinem ſolebat. 220
decurias ſcribere. 190
dedere. 39
delatio nominis. 86.97
delatum — coram delatum eſſe. 169
Deliaca,& Corinthia ſupellex. 168
delitus. 146
denarij permutatio. 10
denarius. 138
denarius aureus. 10
depontani ſenes. 56
deprecari bellum, ignominiam &c. 76
deſcendere ad accuſandum,&c. 80
deſeruire. 228
deterrere, pro diſſuadere. 9
deunx. 11
dextans. 11
diarium. 68
dicacitas in praecone fertur. 8
dicam ſcribere alicui. 159
dicas ſortiri. 159
dicis cauſſa. 240
diem dicere. 101
diem dicere cui licebat. 46
dies ciuilis. 13
dies naturalis. 13
digito ſublato licebantur. 190
digitum tollere. 146
digniſſimus aliquo. 236
dignitas in publicanis. 190
dignitas proprie ſenatoribus tribuitur. 181
dijs hominibusq. inuitis: Dijs hominibusq. approbantibus. 118
diligentia, & fides ab accuſatore poſtulatur. 121
Diocli, pro Dioclis. 260
Dionyſia ſaltatricula. 72
dipondium. 11

dirutus aere miles. 263
diſcedere. 25
diſceptare iudicis eſt. 290
diſſerere. 94
diuaricari. 247
diuiſores. 109
dodrans. 11
domeſtica crudelitas. 64
drachma. 10.38
ducere. 157
ducere ſuam rationem. 143
duces Romani quos bello ſuperaſſent, in clientelam accipiebant. 81

E

Edicti praetorij formulae. 15
Eierare iniquum. 210
Eius ea lege nihil rogatum: legum clauſula. 317
eiuſmodi. 125
eiuſmodi, aduerbium. 148
emblema. 236
emptum frumentum. 188
epilogis maxime accommodata lamentatio. 279
eques eſſe non poterat, qui pronepos ciuis Romani non eſſet. 43
eques eſſe non poterat aliquis, amiſſo equeſtri cenſu. 149
equeſtri loco eſſe, & natus eſſe quis dicebatur. 25
equeſtris cenſus. 75.210
equeſtris dignitatis, ordinis, ac cenſus ratio. 25
equitibus negotiari licebat, ſenatoribus non licebat. 238
equitum ornamenta. 26
equitibus proprie ſplendor tribuitur. 181
equulei. 238
eſt tanti. 72
eſt uerbi uis. 34
etiam. 191
et uero. 221
e ueſtigio. 77
ἐξαιρέσιμος. 174
exaggerandi cauſſa ſaepe fingit orator inopẽ ſe uerborum eſſe, quae rei uim, ac naturam exprimant. 229
exaggerandi modus per ſimilitudinem. 34
excellere. 15
exercitus --- apud exercitum eſſe. 240
expedire. 95
expenſa lata. 305
experiri. 18
exploſorum primus ordo. 219
exſecratio. 274
ex ſponſu. 17

F

Fabiorvm Clientes Allobroges. 298
Facere --- mecum, & contra me facit. 4
facere --- Fecerunt &c. ut me deducerent. 109
facere --- tua fides facit &c. 122
facere --- Quid hoc homine faciatis. 127
faceſſere negotium. 256
facetus --- hoc nomen ſolum ſi ponatur, caret ignominia. 8
facinus --- ſcelus grauius eſt, quam facinus. 276. 286.
factum argentum. 268
factus. 253
familia. 59.137
familiae herciſcundae. 305
fateri. 85
fauces macelli. 13
Februario menſe legationes ſolum audiuntur. 165
Felix, Sullae cognomen. 43
feriarum dies. 111
feſti dies. 111
feſtiuus. 214
fides, & diligentia ab accuſatore poſtulatur. 121
figere trabali clauo. 266
fiſcus. 219
Fonteiorum familia. 299
flagitare. 9
formulae a praetore datae iudici, & arbitro. 69
formularum conſuetudo, ut ſubaudirentur uerba quaedam. 194
fretu. 286
frugalitas, plebeiorum hominum propria laus. 145
frumentum. 203
frumentum aeſtimatum. 188
frumentum decumanum. 188.226
frumentum emptum. 188
frumentum legatis quoque in cellam imperabatur. 227.
frumentum Siculum. 198
Furia lex. 139
furor quidam ſceleris, & audaciae comes. 282
futurum, pro Futuram. 286

G

Galli Bracati, Sagati, Togati. 297
Gallico bello uacationes non dantur. 300
Gallonij ſumptus. 34
gentium Romanarum nomina in Ius deſinunt, pauca in Ienus. 14
gerundij genitiuus antiquo loquendi modo uſurpatus, ut Prouinciae decernendi &c. 286
geſtum agere. 72
gladiatores palmis poſt uictoriã coronabantur. 41
Graeca leuitas in quaerendis oculorum oblectamẽtis. 253
Graecus mos in potionibus. 132
graue. 82
grex. 97
gubernacula --- ad gubernacula reip. ſedere, tranſlatio uſitata Ciceroni. 48

H

Habere, pro, habitare. 272
Herciſcundae familiae. 305
heredem filiã inſtituere poteſt, qui non eſt cenſus. 140.
hereditas ſacrorum cum bonorum hereditate ueniebat. 231

hereditatem committi. 124.159
hereditates R. ciuium adire peregrinis non licet. 317.
hic tu etiam dicere audebis : &c. admirationis oſtẽdendae modus &c. 281
Hieronica lex. 157
hiſtrio --- plus eſt artis in comoedo, quam in hiſtrione. 73
hiſtriones boni argento donari ſoliti. 236
hiſtriones quando exſibilarentur. 219
homines non differunt inter ſe genere, ſed animo & uoluntate. 290
hominum tria genera. 162
homo --- ſententiam incipiens, ut, Homo ut haec audiuit &c. 132.145
homo a uiro diſtinctus. 122
honoratius arbiter. 70
honoris cauſſa aliquem nomino, loquendi modus quando uſitatus. 38
honorat is, qui moritur, eum, cui aliquid legat. 305.
horarum apud uetetes ratio. 13
hornotinus. 193
Hortenſij geſtus plus habebat artis, quam decet. 95.
Hortenſij motus ceruicis laſciuior. 194
Hortenſius orator. 4
Hortenſius partitionibus utebatur. 17
hoſpitijs praeerat Iuppiter. 170
hoſtis --- in hoſtium numero aliquem habere. 168. 279.
huiuſmodi --- Atque huiuſmodi &c. quando hoc loquendi modo utamur. 47
humanitas cuiuis homini a quouis homine debetur. 35

I

IBI, ad rem ſpectat. 9
Idoneus --- minus idonei teſtes. 307
Iesvs Christvs appellari ne debeat Seruator, an Saluator, &c. 179
ignominia affectus. 22
ignotus. 121
imbibere. 14
immanis maior, quam ingens. 206
imperator --- felicitas in imperatore conſideratur. 299.
Imperium deponebant, ad Vrbem ingredientes. 114.
Imperium in Vrbe habere non licebat. 271
improbitatis ſummae deſcriptio. 83
imprudentiam ſubterfugere. 107
in --- in hoc tempore, partem temporis ſignificat. 4
in cum accuſatiuo &c. 11.76
in eodem ueſtigio. 77
incautus. 214
incenſus. 318
incolae. 253
increbeſcere. 153
inculcare. 214
indignantis oratio, cum imperatiui modi uerbo, ut, Dubitate etiam nunc, iudices, ſi poteſtis, &c. 52
indignantis uerba. 68
indignatio poſt narrationem. 137
indoles etiam in uiris. 114
induere ſe. 268.280
infantium ornamenta. 140.148
infeſtum. 7
infeſtus, paſſiue. 45
infrequens miles. 263
ingens minor, quam immanis. 206
ingenuus. 42.43
inimicitiae, labores, pericula. 289
inimicum plus, quam contrarium. 7
iniqui mei. 289
iniquitas, & iniuria. 6
iniquum eierare. 209
inſanire. 159.229
inſinuare. 214
inſolens. 44
inſtituere. 162
intercedit S.C. 159
interdictis addi interdum ſolebant exceptiones. 305.
interpellare. 132
interpolare. 149
interpretes. 43
intus canere. 128
in uadimonium eſſe. 11
inuidia. 63
ipſe --- ut, ipſos xx annos. 156
ironia --- obiectio per ironiam inducitur duobus modis, uel cum, At enim, uel cum, At credo. 107.
ironiae loca uaria. 90
is, ea, id, indicantis eſt. 4.51
ita ne eſt? 18
ita ne uero? 127
iteratio eiuſdem uerbi concinna eſt. 51.81.118
iudex grauis, & leuis. 84
iudex quaeſtionis. 149
iudex quaeſtionis non quaerit, ſed iudicat. 39
iudex quaeſtionis differt a praetore quaeſtionis. 40.54.
iudex remittendi poteſtatem non habet. 69
iudicare --- res iudicare. 84.110
iudices, cauſſa utrimque perorata, in conſilium ibant &c. 17
iudices omnes iurabant in ferenda ſententia. 113
iudices qui de conſtituendo accuſatore iudicabant, ijdem poſtea de reo iudicare conſueuerunt. 79
iudices --- tres tantum iudices lege Cornelia reijcere licebat. 166
iudices a praetore quomodo darentur. 41
iudices a praetore de parricidijs quaerente. 39
iudices Caſſiani. 299
iudicia a Sulla plebi & equitibus adempta. 79
iudicia de ſicarijs ciuili bello intermiſſa. 39.40
iudicia fiebant in foro. 40.72
iudicia, in quibus addebatur ex fide bona, Arbitria uocabantur. 58
iudicia quando etiam arbitria uocarentur. 4
iudicia publica. 79
iudicia publica non attinebant ad praetorem urbanum. 148

iudicij formulae. 73
iudicio perfundere. 52
iudicis appellatio initio orationis quid ualeat. 4
iudicis ſumendi poteſtas penes reum erat. 16
iudicium - ubi de re aliqua in iudicio contenditur, quid magni referat. 3
iudicium mandati, 58
iudicium pati, uel accipere. 26
iudicium de re prius, quam de probro fiebat. 27
iudicum ſortitio &c. 108.112
iugum. 190
Iuppiter hoſpitalis. 170
Iuppiter imperator, 253
Iuppiter urios. 253
iurabant iudices omnes in ferenda ſententia, 113.
iurare in litem, 67
iure mancipij, 314
iuriſconſulti cauere proprie dicuntur, 315
iuriſconſultorum propria uerborum aucupia. 313.
iuriſciuilis actiones a praetorijs differunt. 308
ius -- de iure ad praetorem refertur, non ad iudices. 31
ius -- pro ſuo iure, 258
ius ciuile. 139
ius duplex. 308
ius praetorium. 139
ius ſummum. 303
ius Verrinum. 141

L

LABORES, pericula, inimicitiae. 289
Laedere. 71.80.171
Laetoria lex. 80
lamentatio epilogis maxime accommodata. 279.
laniſta. 59
laudatio - modus quidam laudandi aliquem apud Cic. 30
laus adoleſcentibus tribui ſolita. 145
lecti cubiculares, & tricliniares. 241
lecticarij. 62
legare -- honorat is, qui moritur, eum, cui aliquid legat. 305
legationibus audiendis Februarius mens dari ſolitus. 135
legatis quoque frumētum in cellam imperabatur. 227.
legato quaeſtor antecellit honore. 209
legatus imperium habebat, & lictoribus utebatur. 129.
legatus potius quā quaeſtor praeeſſe claſſi debuit. 282.
legatus praefecto antecellit honore. 209
lege de repetūdis ſolus ordo ſenatorius tenebatur. 277.
lege agere. 317
leges cenſoriae. 188
leges Semproniae. 286
lemniſcata palma. 56
Leontinum. 192.196
Leontinus campus. 193
lex Acilia. 123
lex Calpurnia. 123
lex Cenſoria. 145
lex Cornelia. 142
lex Cornelia de repetundis. 123
lex Furia. 139
lex Hieronica. 157
lex Laetoria. 80
lex Memmia. 48
lex nummaria. 139
lex Porcia. 286
lex Remmia. 48
lex teſtamentaria. 139
lex tribunicia per Pompeium lata. 118
lex Voconia. 139
lex de proſcriptione. 60
libella. 11.69
liberalitas. 156
liberis carius nihil uult nobis eſſe natura. 139
libertatis imminutae ius ad P. Romanum pertinet. 120.
libertinus. 42.43
liberti praenomen & nomen accipiebāt a patrono. 38.
liberti propria laus. 132
libertus. 42.43
licebantur ſublato digito. 190
lictores. 43
lictores erant liberti. 132
ligurrire. 218
lingua nulla uerborum habet copiam tantam, res ut omnes ſuis proprijs uocabulis exprimantur in ea. 311
lis conteſtata. 74.77
lis uindiciarum. 141
litem dari. 67
litterae. 217
litterae -- a litteris non alienus. 163
litterae -- in obſignandis litteris & cera, & creta ueteres utebantur. 241
litteris parcere. 234
locus. 288
locus -- eodem loco natus. 63
locus ad miſericordiam commouendam. 64
locus ad oſtendendam cauſſae iniquitatem, per quandam aduerſarij contentionem inductus. 29.
locus, pro dignitate. 115
locutio -- huiuſmodi loc. Quid cenſes hunc ipſum Sex. Roſcium, quo ſtudio, & qua diligentia eſſe in rebus ruſticis? alias a Cic. uſurpata. 47
lubrica aetas puerilis. 281
Lucani error. 153
L. Caſſius iudex. 54
L. Craſſus orator exalbeſcere ſolitus erat in principijs dicendi. 44
L. Philippus orator. 5
ludi Romani. 111
ludi Victoriae. 111
luteus. 191

Index.

M

MAENIA columna. 97
Magiſter publicanorum. 181
magiſtratus omnes poſtremo, exceptis interregibus, plebi communicati. 10
magiſtratus maiores creabantur centuriatis comitijs. 263
magiſtri morum dicti cenſores. 85
magiſtri perſonam feſtiue aliquando ſumit Cicero. 318.
magnifice circumſpicere ſe. 68
maieſtas publica laeditur, cum homo priuatus domi ſuae duces hoſtium tenet. 120
maieſtatis & peculatus crimina ad praetores pertinent. 120
male agere. 21.23.32
male uendere. 227
maleficus. 186
malo cum Potius. 89
Mamertini ciues Meſſanae. 153.183
mancipes. 92.217
mancipij iure. 314
mancipium aliquod praetoribus prouinciarum ſi Romae eſſet demortuum, pro eo alterum in prouincia emi uetitum erat, ſed ſi in prouincia, permittebatur. 232
mandare. 22
mandati iudicium. 58
Marcellea. 162
M. Perperna. 72
Marius --- plebs & equeſter ordo pro Mario pugnarunt contra Sullam. 41
medicamentum πάγχρηστον. 212
medimnum. 194
Memmia lex. 48
Meſſanae ciues Mamertini. 153.183
Metelli porticus. 253
Metellorum familia nobiliſſima. 193
miles aere dirutus. 263
miles infrequens. 263
miles --- qui miles factus non eſt. 318
mina. 10
miſer. 127
miſeratio plurimum ualet in epilogo. 34
miſeratio quibus locis commouetur. 34
modo. 95
modo, pro, temperate. 14
modus agri. 193
moenia. 274
moleſtiam conſequi, Latinum eſſe non uidetur. 174.
moliri. 272
morbus. 229
moribus deducere aliquem de fundo &c. 303
moriens honorat eum, cui aliquid legat. 305
mortuorum corpora cremari Romae mos fuit. 35
mouemur magis eo, quod ad omnes pertinere poteſt, quam eo, quod ad alios attinet, noſtra autē nihil intereſt. 277
Mucia. 162
muliercula -- muliercula inter uiros impura, uir inter mulieres nequam. 184
mulieres in tutorum poteſtate. 313
multam petere. 149
municipia unde dicta. 41
municipiorum triplex condicio diuerſis temporibus fuit. 41
munus. 223
myoparo. 135

N

NAEVII poetae dictum in Metellos. 289
Nam, uim habet affirmandi aliquando. 145. 164.
narratio -- poſt narrationem indignatio. 137
nauis generale nomen eſt. 265
nec, pro, non. 9
nefarius. 166
neganti copulae affirmantem ſubiungere ſolet Cicero. 4
negantium particularum uis. 288
nego non ſemper negat. 31
negotiari equitibus licebat, ſenatoribus nō licebat. 238.
negotium faceſſere. 256
nemo modo negat, modo affirmat. 31.68
nexa. 318
nihil melius quam, pro, nihil boni praeter. &c. 8
nimio opere. 253
niſi -- eius uis in quibuſdam loquendi modis. 53. 56.61.
niſi forte. 132
nobiles qui dicebantur. 15
nobili opponitur notus. 108
nobilitas. 28
nobilitas inter fortunae bona. 186
nobilitatis commune malum ſuperbia & arrogantia. 108
nolo non ſemper negat. 31
nomen idem repetitum, uim habet in fine membri. 34
nomina inania. 107
nominis delatio. 86
nomina, pro, debitoribus. 260
non modo, pro nedum. 256
non nimis. 102
notus opponitur nobili. 108
nouum. 15
nullus, pro, numquam ullus. 1. 12
numeri iucunditatem quaerit Cic. 4
numerus -- in numerum. 233
nummaria lex. 139
nummus aureus. 10
nummus & ſeſtertius idem ſunt. 38
nunc, pro, ſed. 25

O

OBSIGNANDIS tabulis anulo aureo utebātur. 217.
obſoletus. 277
occupare pecuniam &c. 136
offendere aliquando paſſiue capitur. 132
operae pretium eſt. 40
operas dare in ſcriptura. 181

opere nimio. 253
orare. 81
orationi aſſentire. 225
orator quare diutius non immoretur in ijs quae ſunt extra cauſſam. 9
oratores ſedebant in ſubſellijs rei non ut patroni, ſed ut aduocati. 37
oratoriae artis eſt, apoſtrophe uti ad aliquem &c. 134.
ordine, pro, ſapienter. 14
ordo primus exploſorum. 219
ordo ſecundus ciuitatis. 220
Oreſtes, 50
ornatus. 96
os duriſſimum. 30
oſtendere. 81
Ouidij laus. 250

P

PALAESTRAE erant quoque in aedibus priuatis. 291
Palicanus. 169
palma lemniſcata. 56
palmis gladiatores poſt uictoriam coronabantur. 41.
πάγχρηστον medicamentum. 212
parcere litteris. 234
paret, uerbum in formulis. 99
parricidium ſcelere grauius. 286
pars — interdum Cicero ex parte totum intelligit. 83.
partes primas, ſecundas, &c. agere quis dicatur. 97
pater patratus. 318
patronorum numerus. 96
peccatis grauiora ſunt crimina. 160
peccatu. 184
peculatus, & maieſtatis crimina ad praetores pertinent. 120
pecuarij. 84
peculiaris. 191
peculium. 137
peculium habent & uicarios ſerui non nulli. 202
pecunia attributa. 125
pecunia depoſita ab eo, qui petebat, & ab eo, qui infitiabatur, ſacramentum uocabatur. 317
pecunia incerta petitur ad arbitrum. 69
pecunia pro bonis. 44. 64
pecuniae nomen unde. 10
pecuniam expenſam ferre. 67
pecuniam &c. occupare. 136
pegaſi. 31
Peloris. 258
per ludum, & negligentiam. 280
per ſe. 72
perdita. 106
perductores. 124
peregrinis ciuium R. hereditates adire non licet. 317.
pericula, labores, inimicitiae. 289
peripetaſmata Attalica. 234
pernicies. 61
pernicij. 61
perorandi locus ex patronis dabatur eloquentiori. 96.
Perperna. 67
perſonae alienae loquentis inductio. 88
petere multam. 149
petitio. 140
Philomelum. 222
φιλομήλιον. 222
Phormio Terentianus. 307
piratae capti, ſecuri feriebantur. 271
populare. 194
populatus, paſſiue. 81
P. Romanus — ad P. R. pertinet ius libertatis imminutae. 120
P. R. de perduellionis crimine quibus comitijs iudicaret &c. 120
Porcia lex. 286
porticus Metelli. 253
portitores. 84
poſſe uiuere. 46
poſſideri bona ex praetoris edicto tũc iure poſſunt, ſi nemo ſatiſdet. 31
poſtremi homines. 62
poſt ue ea. 139
poſtulare. 86
potiones — Graecus mos in ſingulis potionibus. 132.
potius cum Malo. 89
praecipitem deijci. 247
praecones. 43
praeconis deſcriptio. 8
praedes. 141
praedes uenduntur ut praedia. 146
praedia. 146
praeditus. 83
praefecto legatus antecellit honore. 209
praefectus tribuno mil. antecellit honore. 209
praerogatiua centuria. 109
praerogatiuae tribus. 109
praeſens uerbi tempus. 227
praetexta toga utebantur feminae antequam nuberent, mares ante annum XVII. 140
praetor unde dictus. 145
praetor — ad praetorem urbanum pertinebant aedes ſacrae, & pub. opera. 107
praetor — ad praet. urbanum non attinebant publica iudicia. 148
praetor urbanus ſortiebatur iudices. 112
praetor urbanus edictum proponere ſolebat initio magiſtratus. 139
praetor creabatur centuriatis comitijs. 263
praetor dabat actori iudicium cum formula. 73
praetor non iudicat, ſed quaerit de crimine. 39
praetor peregrinus. 157
praetor quaeſtionis differt a iudice quaeſtionis. 40. 50.
praetor quando recuperatores dabat. 45
praetores — ad praetores pertinent peculatus & maieſtatis crimina. 120
praetores quando iudicia dabant. 171
praetores dabant iudices, iuriſq. formulam. 157
praetores locabant publica opera. 146
praetoria cohors. 125

praetoris actiones aliae ſunt,atque iuris ciuilis. 308.
praetoris cum quaeſtore neceſſitas. 95
praetoris non eſt in pub.perſonam animaduertere, ſed P.Romani. 128
praetorium ius. 139
praetorum numerus,poteſtas, inſignia &c. 6.14.15
praeturam ei,qui ſenator non eſſet,petere non licebat. 238
pretium conficere. 22
Priamus. 54
primi — decem primi. 179
primus homo. 286
princeps equeſtris ordinis. 101
princeps iuuentutis. 145
princeps ſenatus. 101
pro magiſtro publicanorum. 181
pro ſuo iure. 258
Proagorus. 247
procurator. 311
procurator a cognitore quomodo differat. 86
profligata. 106
prohibere. 55
προάληψις. 79
pronomen ſecundae perſonae uſitatum pro pronomine tertiae perſ. 8
proſcriptio,& res auctionantis, & diem auctionis nominabat. 9
proſcriptio bonorum quomodo fiebat. 22
proſcriptorum colla quare ſecabantur. 52.53
proſcriptorum liberi ne in integrum reſtituerētur, uetuit Cicero conſul. 201
proſtitit uox &c.praeconio quaeſtu. 35
prouinciae — in Prouincias cum imperio miſſis ſi mancipium aliquod Romae eſſet demortuum, pro eo alterum in prouincia emi uetitum erat, ſed ſi in prouincia, permittebatur. 232
prouinciae praetoriae annuae. 81
prouincia ſuburbana. 196
prouinciae praetoriae, & conſulares quae. 6
prouocatio ad populum a Sulla ſublata. 112
Prytaneum. 253
Ptolemaeus Alexandrinus. 165
publica iudicia. 79.80
publica iudicia ad praetorem urbanum non attinebant. 148
publicani. 84
publicani — in publicanis dignitas. 190
publicanorum magiſter, & pro magiſtro. 181
publicus — in pub.perſonam animaduertere,praetoris non eſt,ſed P.Romani. 128
P.Antiſtius. 55
P.Rutilius Rufus. 298
P.Scipio. 52
P.Sullae lex. 64
pudicitia. 186
pudor. 186
pueri,hoc eſt ſerui. 13
pugnare. 94

Q

QVADRAGIES. 138
Quadrans. 11
Quadruplatores. 91.155
quaeſitor iurare ſolitus non erat. 149
quaeſtor — inter quaeſtorum prouincias, rei frumentariae cura erat. 225
quaeſtor — legatus potius quam quaeſtor praeeſſe claſſi debuit. 282
quaeſtor in prouincia non poteſt ultra annum eſſe, niſi poteſtas prorogetur. 80
quaeſtor legato antecellit honore. 209
quaeſtores acceptae ab aerario pecuniae rationem reddere cogebantur. 125
quaeſtores in prouincijs faſcibus uſi. 153
quaeſtores locabant publica opera. 146
quaeſtoris cum praetore neceſſitas. 95
quaeſtorum etymon, munus, numerus &c. 9.10
quaeſtura primus gradus honoris eſt. 125
QVANTVM aequius melius ſit dari, formula a praetore arbitro data. 69
quattuor ab eo, qui multis imperat, requiruntur. 81.
quid eius ſit. 268
quid ergo eſt? pro, cur igitur ita ſe res habet. 5
quid eſt aliud &c.modus reprehendendi Cic.familiaris. 48
quid hominis eſt? 174
quidquid,pro quidque. 235
quinarij permutatio. 10
Q.Metelli reſponſum in Naeuium. 289
Q.Pompeius. 296
Q. Scaeuola. 46
quincunx. 11
quis — ut, Quem hominem, dij immortales? &, at quem uirum? amplificationis genus. 170.179
quis — Eum iudicem, quem commodum erat,dabat. 188
quis — quam tu mihi religionem narras &c. modus reſpuendi per contemptum quae contradicuntur. 247
quod,pro,ſed. 141.163
quod contra contendi, pro, cum contra contenderim, loquendi modus. 33
quomodo nunc intendit, argumentum ex ijs, quae cernuntur. 33

R

RATIO. 110
Ratio — in Rationem inducere. 139
ratio a cauſſa quomodo differat. 80
rationem ſuam ducere. 143
recte uendere. 217
recuperator — poterat uterque & actor, & reus, ſi quem de conuentu recuperatorem non probaſſet, eum reijcere. 211
recuperatores. 190
recuperatores a praetore dati. 4
rediuia. 61
redundat ſanguine ciuis R. 234
referri, pro, contra afferri. 20
reficere. 207.212
referuere. 71
reges barbari Perſarum, & Syrorum plures uxores habebant. 199

reus

reus — non reſpondebat in iudicio reus, ſed defenſor. 117
rei perſonam ſuſcipit patronus. 4
reiectio iudicum primum a reo, deinde ab accuſato re facta. 121
religio a iudicibus quare petatur. 105
rem abire ab aliquo. 212
Remmia lex. 48
renunciare deciſionem. 146
repetitio eiuſdem uerbi. 91.104.277.289
repraeſentandae futurae rei modus. 94
reprehenſio ex comparatione acrior eſt. 271
reſpicere plus, quam Contemnere. 142
reſpirare non ſinere. 19
reſpondere — non reſpondebat in iudicio reus, ſed defenſor. 117
reſpuendi modus per contemptum ea, quae contra dicuntur. 247
reſtare — illud etiam reſtiterat, loquendi modus. 17.
reſtipulatio. 70.74.75
reſtituere — cum litigantes ſignificare uellent deiectum aliquem de poſſeſſione non eſſe, ideoq. nec reſtituendum, reſtituiſſe ſe dicebant. 306.311.317.
reum facere. 86
reus qui dicitur. 6
Rhegini ciues Romani. 286
robuſta aetate &c. 63
rogare 81
Romanam plebem uirgis concidere contra ueteres leges. 142
Romanorum ciuium hereditates peregrinis adire non licet. 317
roſtra templum uocabantur. 227

S

Sacerdos — a ſacerdote ſus mactari ſolebat. 141.
Sacramentum. 317
ſaltus. 14
Saluator. 179
ſalus — qui ſalutem dedit, interpretatum a Cicerone τὸ σωτήρ. 179
ſalus ipſa ſeruare non poteſt &c. 295
ſanguine ciuis Romani redundat. 234
ſartorum tectorum exigendorum cura ad cenſores pertinuit. 138
ſatietati ſupereſſe. 107
ſatiſdare damni infecti. 146
ſatiſdare quis debet. 14
ſatisfacere. 73.209
ſatisfactionem accipere. 73
ſcaphia. 236
Scapula cognomen Quinctiae gentis. 9
Scauri conſtantia. 115
ſceleratus. 166
ſcelere grauius parricidium. 286
ſceleris propria ſignificatio. 83
ſcelus grauius eſt, quam facinus. 276.286
ſcenicam artem agere probro fuit. 30
ſcribae. 43
ſcribae apparitores. 218
ſcribae de plebe homines erant. 147
ſcribere dicam alicui. 159
ſcriptura. 181
ſcurrae facilius quam patrifamilias diuitem fieri. 23.
Scylla. 282
Scylla canibus ſuccincta. 282
ſector. 128
ſectores. 52
ſectores collorum, & bonorum. 53
ſecus, pro, male. 16
ſedere ad gubernacula reip. 48
ſemis. 11
Semproniae leges. 286
ſemuncia. 11
ſenator eſſe quis non poterat amplius, amiſſo ſenatorio cenſu. 149
ſenatores cum binis lictoribus liberas legationes obibant. 6
ſenatores quando ſoli iudicarunt. 37
ſenatoria aetas. 172
ſenatorio loco eſſe, & natus eſſe quis dicebatur. 25
ſenatori nec habere, nec mercari transmare quidquam libuit. 265
ſenatori quamdiu uellet, dicere licebat. 168
ſenatoria ornamenta. 26
ſenatoria tunica. 241
ſenatoribus proprie dignitas tribuitur. 181
ſenatoribus negotiari non licebat. 238
ſenatorius cenſus. 25
ſenatorius ordo ſolum Romanorum abnepotibus tribui ſolebat. 45
ſenatorius ordo ſolus de repetundis lege tenebatur. 217.
ſenatus audit ſociorum querellas, crimina uero iudicibus committit. 279
S.C. intercedit. 159
ſenex Caecilianus. 47
ſeptunx. 11
ſepulcra non in urbe, ſed in agro erant. 44
ſeruator. 179
ſerui nonnulli uicarios habent, & peculium. 202
Seruilius lacus. 54
ſeſtertij permutatio. 10
ſeſtertijs duobus, & ſeſtertium duobus differunt. 92.
ſeſtertius. 11
ſeſtertius & nummus idem ſunt. 38
ſextula. 305
ſi — elegans, & ueteribus uſitata figura loquendi, ut: Rectum eſt, ego ut faciam; pro, Si rectum eſt &c. 286
ſi dijs placet, hic loquendi modus quid ſignificet. 56.
ſi dij uolent. 214
ſi ſapis, admonentis eſt. 9
Siciliae ciuitates ex quatuor generibus ſunt. 188
Siculi acuti. 91.180
Siculi & Graeca, & Latina lingua utebantur. 93
Siculi Graeca lingua mendoſe utentes. 283
Siculum frumentum. 198
ſigillatim. 202

ſigillatus.

ſigillatus. 235
ſignatum argentum. 168
ſiſtere dicitur ſimpliciter, & coniunctè. 14
ſiue adeo. 206
ſociorum tria genera. 84
ſolarium. 25
ſoleatus. 272
Solonis leges. 51
ſoluo tibi quod debeo, ab aliquo. 305
ſortiri dicas. 159
ſortitio, & ſubſortitio, & reiectio iudicum. 108. 112.
ſortis coniunctio. 100
ſoter. 179
ſpectatio pecuniae. 218
ſpectatus, & cognitus. 86
ſpero, pro, metuo. 39
ſplendor proprie equitibus tribuitur. 181
ſponſionem facere quis dicebatur. 141
ſponſione laceſſebat actor. 69
ſponſionis exempla. 209
ſtatores. 43
ſtatuae -- quinquennium conferendae in ſtatuas pecuniae praeſcriptum. 175
ſtipendiarij. 84
ſtipulationum duo genera. 70
ſtragula. 182
ſtragula ueſtis. 268
ſtudium. 229
ſtylo ſcribebatur in ceratis tabulis. 218
ſubire uultum alicuius. 35
ſubſcriptores qui. 96
ſubſellia iudicum. 96
ſubſellia magiſtratuum minorum. 40
ſubſellia trina, iudicum, reorum, accuſatorum. 40
ſubſortitio, & ſortitio, & reiectio iudicum. 108. 112
ſubterfugere imprudentiam. 107
ſuburbana prouincia. 196
ſuccincta canibus Scylla. 282
ſuffragium ferre nemini poſt annos LX. licebat, more maiorum. 56
Sulla -- optimates pro Sulla, plebs & equeſter ordo pro Mario pugnarunt. 41
Sulla quid ademerit tribunis pl. & populo. 84
Sulla tribunitiam poteſtatem ualde minuit. 114
Sullae lex contra Volaterranos. 317
ſumma aeſtate. 271
ſummum ius. 303
ſuppellex Deliaca, & Corinthia. 168
ſuperbia & arrogantia commune nobilitatis malum. 108
ſupereſſe ſatietati. 107
ſuperlatiue prolatū nomē, ut, nō prōptiſſimus &c. minuere uituperationem, uel laudem uidetur, nec tamen parum uituperat, uel laudat. 159
ſupplicium commune. 118
ſus a ſacerdote mactari ſolebat. 141
ſyngrapha quid. 137
ſyngrapha utriusque manu facta, creditori cauebat. 136
σωτὴρ, & σωτῆρα. 179

T

TABELLAE iudicum in ciſta conſtitutae. 90
Tabellae iudicum tribus litteris inſcriptae erant, A. C. N. L. 49
tabula Sextia. 13
tabulae. 68
tabulae — ſtylo ſcribebatur in ceratis tabulis. 218
tabulis fides quomodo habenda ſit. 67
talentum Atticum. 38
tanti eſt. 72. 234
tela, pro, argumentis in cauſſa. 6
Temenites Apollo. 253
templum Caſtoris. 143
templum Roſtra uocabantur. 227
tempus uerbi praeſens. 227
tenſarum orbitae pompam ferentes. 148
tenuis. 54
teſtamentaria lex. 139
teſtes — quos accuſator teſtes produxerat, ab reo interrogari mos erat. 284
teſtes interrogati priori actione. 193
teſtes, licet iurati, nihil tamen affirmabant, arbitrari ſe dicebant. 297
teſtes minus idonei. 307
teſtificari. 14
teſtimonij denunciandi poteſtas cui dabatur. 57
teſtimonium a iuratis dicebatur. 135
Theomnaſtus. 256
Theoractum. 256
theſpiae quare uiſebantur. 231
Thraſimenus lacus. 54
tibi, cum indignatione. 62
toga utebantur ſoli ciues Romani. 286
toreumata. 237
trabali clauo figere. 266
tranſigere. 95
translaticium. 140. 141
translatorum uis in oratione. 18
tribunalia praetorum. 40
tribuni pl. iudicibus male iudicantibus, diem dicere poterant. 84
tribuni pl. ius dicebant in baſilicis. 231
tribuni pl. magiſtratum inibant IV. id. Dec. 110
tribuni plebis quare initio fuerint creati. 26. 282
tribuniciam poteſtatem ualde minuit Sulla. 114
tribuno mil. praefectus antecellit honore. 209
tribunorum pl. proprium fuit diem dicere ad populum. 101
tribus nomen quibus nominibus addi ſoleret. 12. 13.
tribus nomen addebatur ijs, qui non ualde nobiles erant. 169
tribus praerogatiua. 109
tribus quattuor urbanae, ruſticis ignobiliores. 43
tribuum numerus, ratio, & nomina. 13
tricies. 138
triclinia. 183. 241
triens. 11
triumphantes uno tantum die imperium in urbe habebant. 271
trulla. 243
tunica ſenatoria. 241

Turpio

Turpio. 202
tutorum in poteſtate mulieres. 313

V

VALERII Meſſallae,& Flacci. 63
Vanus, hoc eſt, mendax. 14
uectigal unde exigebatur. 84
uendere male, & recte. 227
Venerij. 98
Venerius homo. 168.282
uenire contra aliquem. 71.169
uerba ſimiliter incipientia. 18
uerbi eiuſdem repetitio. 91.104.277.289
uerbi praeſens tempus. 227
uerborum acupia. 313
uerborum inopem quando ſe fingat orator. 229
uerborum in nulla lingua copia eſt tanta, res ut omnes ſuis proprijs uocabulis exprimantur. 311
ueritas. 105
ueritas, pro aequitate. 5.7.22
Verrea. 233
Verres ad Sullanam factionem tranſijt. 125
Verrinum ius. 141
Verris ambiguum nomen. 99
Verris etymon. 241
Verris nomen quare taceat Cicero. 241
uerumtamen. 145.156
uerſatus. 80
uerſuram facere. 183
ueſtis nomine quidquid ſterni poſſet, comprehendebatur. 155
ueſtis ſtragula. 268
uiatores. 43
uicies. 138
uictoriae in iudicio ſpes duabus maxime rebus nititur. 3
uictoriati ualor. 294
uidere — ac uide quid differat &c. 93
uideri, uerbo in condemnatione quare uſi iudices, ut, Feciſſe uideri &c. 260.313
uiduarum cognitor. 305
uindiciarum lis. 141
uiolatum hoſpitium. 170
uir — uir inter mulieres nequam, muliercula inter uiros impura. 184
uir ab Homine diſtinctus. 22
uirgis plebem R. concidere contra ueteres leges. 142.
uis diuina. 61
uis eſt quidquid in iudicio pluſquam aequitas, & religio ualet. 5.7
ultimae nationes, uel terrae. 88
ultro. 29
uncia. 11
uocem uendere turpiſſimum. 8
Voconia lex. 139
Volaterrani — Sullae lex contra Volaterranos. 317.
uoluntas animi. 250
urbs — ad urbem ingredientes, imperium deponebant. 114
urbs — in urbe imperium habere non licebat. 271.
uſucapionis ius. 311
uſurpare. 286
uter. 191
utrum mihi difficile eſt dicere &c. loquendi modus. 225
Vulgae. 296
uxores plures habebant, reges Baraari, Perſarum, & Syrorum. 199
uultum ſubire alicuius. 35
uulnera, pro damno, quod cauſſae argumentis infertur. 6

FINIS.

09676

Aldine
583
C568m
2-SIZE
v.3